

GOVERNMENT OF INDIA

ARCHAEOLOGICAL SURVEY OF INDIA

CENTRAL
ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY

ACCESSION NO. _____

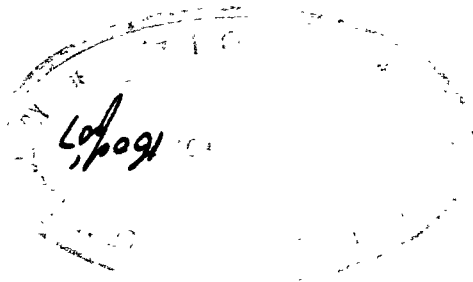
9242

CALL No. _____

BPo8

Fau.





1

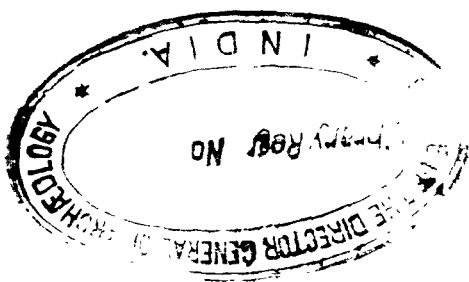
— 33 —

V. FAUSBØLL.

BY

JATKAKATTAVANNA





THE
JĀTAKA
TOGETHER WITH ITS COMMENTARY

BEING
TALES OF THE ANTERIOR BIRTHS
OF
GOTAMA BUDDHA.

8242

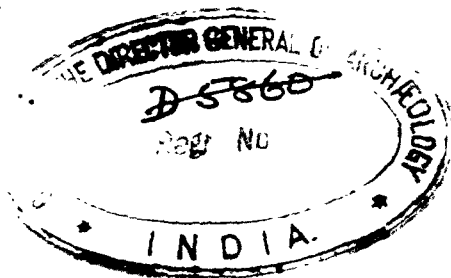
FOR THE FIRST TIME EDITED IN THE ORIGINAL PĀLI

BY

V. FAUSBÖLL

VOL. VI.

BPa8
Fau



LONDON

KEGAN PAUL TRENCH TRÜBNER & CO., Ltd.

1896.

[All Rights Reserved.]

**CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI.**

Acc. No. 9242

Date 3-8-57

Call No. bpa8

Fau

TO
THE DANISH GOVERNMENT

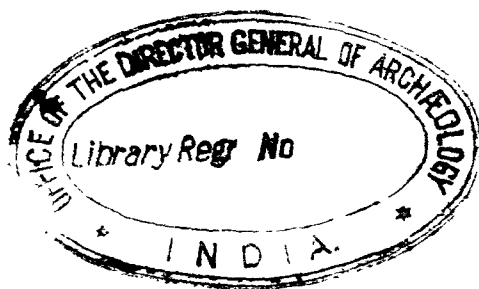
WHICH HAS NOT FAILED ME DURING THE SPACE OF TWENTY YEARS

TO
THE BERLIN ACADEMY OF SCIENCES

WHICH LIBERALLY AIDED THE COMPLETION OF THE JATAKA BOOK
BY REPEATEDLY STEPPING IN WHEN THE EDITION WAS IN DANGER
OF BEING DISCONTINUED

TO
THE INDIAN GOVERNMENT
AND
THE DANISH ACADEMY OF SCIENCES

THIS VOLUME IS MOST GRATEFULLY AND MOST DEVOTEDLY DEDICATED.





PRELIMINARY REMARKS 7.

For this volume I have had the same three MSS. ($C^k C^s B^d$) as before, but I have not taken full notice of B^d as the text, in this part of the book, has been very much enlarged throughout, so as to make it in many places quite different from C. The aim of the Burmese redactor seems to have been, to make the tale more lucid and intelligible, but as the difference in many particulars consequently is so great I should advise some scholar to give a separate edition of the *Mahānipāta* according to the Burmese redaction that we may judge of its exact relation to C.

It is sometimes not easy to see, what belongs to the Commentary and what to the Text, I therefore must be excused for any mistakes I may have made in that respect.

On the whole I look upon my edition as a provisional one, but I trust that a coming editor will willingly acknowledge that I have cleared the way for him and freed him from much rough work. It is at all events my hope that this book, containing a large material for future researches, will give the impulse to greater works on Pāli and Buddhism.

From sheet 10 of this volume Professor Otto Franke has been kind enough to read a proof, through which I have been able to correct and improve the text in not a few places, and I therefore now return him my best thanks for his zeal and accuracy.

I cannot conclude these remarks without especially thanking Professor Albrecht Weber for the support he has given me from the very beginning of my literary career to the conclusion of this

long and arduous task. Prof. Weber has not only always shown himself to be a zealous and industrious labourer in the pursuit of knowledge, but has also constantly espoused the serious work of others.

With gratitude and sorrow I dwell on the memory of my lamented friend Dr. R. Rost who always with the greatest readiness helped all scholars from his own rich fund of knowledge.

The 7th and last volume of this book will follow shortly, and contain a Postscriptum by myself and a complete Index of Names by my friend, Dr. Dines Andersen.

Kopenhagen, 22 Juli 1896.

V. Faushøll.

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

Page 1 line 21 add Schiefner, Tib. Tales by Ralston p. 247. Alwis, Attanag.
p. 47.

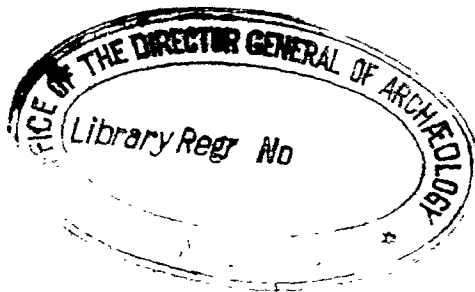
- 2 l. 6 read paccitvā.
- 4 l. 14 — muñcitukāmo. 4,16 hohi.
- 5 l. 11 — na for an.
- 6 l. 7 — nānābho-.
- 12 l. 27 — acetaso.
- 14 l. 23 — dūbhati.
- 16 l. 31 — asītivassasahassāni.
- 20 l. 28 — pāpayissāmi
- 22 l. 26 dele the period.
- 26 l. 13 read abbhāhato.
- 27 l. 5 — ukkanthito.
- 27 l. 14 — kusālā.
- 30 l. 20 Cfr. S. B. E. I 800, Bigandet 412, Bastian 233.
- 30 l. 23 read aparabhāge.
- 31 l. 13 — nāma na sakkā nātun.
- 32 l. 8 — bhavissatīti.
- 32 l. 17 — dakkhiṇa-.
- 33 l. 11 — vijāyi.
- 35 l. 2 — lonodakena with Bā?
- 35 l. 4 — upadhārehiti.
- 36 l. 13 — apāraṇeyyam.
- 39 l. 10 dele the sign of quotation before suvaṇṇa- and put it before
yassa in the next line.
- 39 l. 14 read cintayimau.
- 41 l. 1 — gahetvā.
- 41 l. 6 — dhanum.
- 41 l. 27 — ājāniyye¹⁰.
- 49 l. 5 — -dhārīne.
- 50 l. 17 — hatthārūhā.
- 50 l. 20 — assārūhā



- Page 50 l. 27 read mañ.
- 55 l. 14 — tañ.
- 56 l. 25 — abhisato.
- 57 l. 27 — bhattapariñāho.
- 60 l. 16 — anupavittapubbo smi.
- 61 l. 20 — datvā.
- 62 l. 7 — anuśāsāmi.
- 62 l. 19 — atthañgato.
- 69 l. 6 — sutvā.
- 72 l. 27 — -bhavanam.
- 73 l. 6 — -parikkhāre.
- 76 l. 5 — nahātvā.
- 76 l. 23 — -kūte.
- 82 l. 12 — visaññitām.
- 82 l. 14 — kalyāṇa-.
- 82 l. 22 — kho" and in the next line „niruddho
- 86 l. 10 — -yuttakānam.
- 86 l. 30 — paṇṇasālā.
- 88 l. 14 — pharusa-.
- 88 l. 23 — -koṭṭiyam.
- 92 l. 29 — ābādho.
- 93 l. 7 — adurāgatañ.
- 93 l. 12 — abhikaṃkhasiti.
- 94 l. 16 — dasadhamma-.
- 94 l. 28 — mahārāja, dhammo cippo.
- 95 l. 18 — sitakāraṇam.
- 96 l. 15 — ūnāni.
- 97 l. 4 all three MSS. samādayi for samādiyi?
- 101 l. 2 all three MSS. mañ dasseyyāsīti for me attānam dasseyyāsīti?
- 101 l. 10 read aparabhāge.
- 102 l. 28 — Nimirājā.
- 103 l. 18 — cando,
- 103 l. 20 — aññassa.
- 109 l. 7 — devasārathi.
- 109 l. 14—15 read janatañ -- pasavetvā.
- 111 l. 18 read nānāvudhehi.
- 113 l. 9 — saṇṭhāna-
- 114 l. 1 — sūta.
- 115 l. 21 — antaradhāpetvā.
- 115 l. 31 — Mātali.
- 119 l. 4 — -kūṭāgāra-.
- 119 l. 11 — c' ūbhayañ instead of c' ūbhayañ.
- 119 l. 27 — puññāni
- 121 l. 28 — atirekāya.

Page 122 l. 24 read *sampattiṃ*.

- 123 l. 2 — *vimāne*.
 - 125 l. 14 — *giri brahā*.
 - 126 l. 22 — *pana vatvā*.
 - 128 l. 23 — *mahājano*.
 - 131 l. 21 — *bhāyīti*.
 - 132 l. 2 — *-pokkharapi-*.
 - 139 l. 16 — *andhabbhūto*.
 - 142 l. 21 — *tātaṇ ca*.
 - 143 l. 14 — *yācītvā*.
 - 144 l. 13 — *yaññāvāṭa-*.
 - 313 l. 22 — *-setṭham*.
 - 560 l. 34 — *ayyaputta*.
-



Formerly published :

Dhammapadam. Ex tribus codicibus hauniensibus palice edidit, latine vertit, excerptis ex commentario palico notisque illustravit V. Fausbøll. Hauniæ 1855. 8 Danish crowns.

Five Jātakas, containing a Fairy Tale, a Comical Story, and Three Fables. In the Original Pāli Text, with a Translation and Notes, by V. Fausbøll. Copenhagen 1861. 3 Danish crowns.

Two Jātakas. The original Pāli Text, with an English Translation and Critical Notes. By V. Fausbøll. 1870. (From the Journal of the R. A. S.). 1 Danish crown.

The Dasaratha-Jātaka, being the Buddhist Story of King Rāma. The Original Pāli Text with a Translation and Notes by V. Fausbøll. Copenhagen 1871. 1 crown 33 ører Danish.

Ten Jātakas. The Original Pāli Text with a Translation and Notes, by V. Fausbøll. Copenhagen 1872. 4 Danish crowns.

The Sutta-Nipāta, being a collection of some of Gotama Buddha's dialogues and discourses. Edited by V. Fausbøll. Published for the Pāli Text Society. Part I. Text. London 1885. Part II. A Complete Phraseological Glossary to Suttanipāta. London 1894.

Nogle Bemærkninger om enkelte vanskelige Pāli-Ord i Jātaka-Bogen. (Fra det danske Videnskabs-Selskabs Oversigter). 1888.

The Jātaka together with its Commentary. Vol. 1-6. 1877-96.

Smaahistorier fra Østerland. Efter det Persiske ved V. Fausbøll. Kbh. 1852. 50 Ører.

Vægter-Versene i deres ældre og yngre Skikkelse, udgivne af V. Fausbøll. Med Afbildninger af Vægtere fra forskjellige Tider. Kbh. 1862. 2det Oplag. ibidem, eodem. 20 Ører. (Med Melodier). 3dje forøgede Oplag ibidem 1894.

Beretning om de vidtbekjendte Molboers vise Gjerninger og tapre Bedrifter. Ved V. Fausbøll. Kbh. 1862. 3dje forbedrede Udgave. Kbh. 1867. (Illustreret.)

Bidrag til en Ordbog over Gadesproget og saakaldt Daglig Tale, oplyst med over 5000 Exempler, hentede fra trykte Kilder, og med Henvisning til beslægtede Ord og Talemaader i andre Sprog. Ved V. Kristiansen. Kbh. 1866. 2 Kroner.

Om 3 Lyde i almindelig, dannet Dansk, der hidtil ikke have været anerkjendte og opførte som selvstændige Selvlyde. (I Universitets-Jubilæets Danske Samfunds Blandinger) 1882.

XXII. MAHĀNIPĀTA*).

1. Mūgapakkhajātaka**).

Mā paṇḍicciyan¹ ti. Idam S. J. v. mahānekkhammaṃ ā. k. Ekadivasaṃ hi bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannisinnā Bhagavato mahā-
bhinikkhamanassa vaṇṇaṃ kathayimṣu. S. āgantvā „k. n. bh. e. k. s.“⁵
ti p. „i. n.“¹ ti v. „na bhi. i. mama pūritapāramissa r. chaḍḍetvā
abhinikkhamanaṃ nāma anacchariyaṃ, ahaṃ hi aparipakke nāne
pāramiyo pūrento pi r. chaḍḍetvā nikkhanto yevā“¹ ti vatvā tehi
yācito a. ā.:

A. B. Kāsirājā nāma dhammena r. kāresi. Tassa soḷasa- 10
sahassā² itthiyo ahesuṃ, tāsu ekāpi puttaṃ vā dhītaraṃ vā na
labhi³. Nāgarā „amhākaṃ raṇṇo vamsānurakkhako putto n'
atthīti“ Kusajātake āgatanayena sannipatitvā rājānaṃ „puttaṃ
patthehīti“ āhaṃsu. Rājā soḷasasahassā⁴ itthiyo „putte patthe-
thā“¹ ti ānāpesi. Tā Candādīnaṃ upatṭhānāni katvā patthentiyo¹⁵
pi na labhimṣu. Aggamaheṣi paṇ' assa Maddarājadhītā Candādevī
nāma silasampannā¹ ahosi, nam pi „puttaṃ patthehīti“ ā. Sā
puṇṇamadivase uposathaṃ samādiyitvā cullasayanake nipannā
attano, ahaṃ āvajjitvā „sac' āhaṃ akkhaṇḍasīlā iminā me sac-

* This Nipāta has no name in C, but see Feer in Journal Asiatique 1871.
T. 18. p. 269. ** B Temiyajāta, cfr. Morris, B. & C. p. 96; Feer in
Journal Asiatique 1871 T. 18 p. 320. J. Am. Or. Soc. p. XXXI. J. R. A. S.
1893 p. 357. ¹ C² paṇḍicciyan, B² d²h paṇḍicciyan. ² B²h -a, B²d -am corr. to
-a. ³ C² labhinasu, C² labhimṣu. ⁴ B²d²h -a.

cena putto uppajjatū“ 'ti saccakiriyaṃ akāsi. Tassā sīlatejena Sakkabhavanaṃ uṇhākāraṃ dassesi. Sakko āvajjitvā taṃ kāraṇaṃ ñatvā „C-devī puttaṃ pattheti, dassāmi 'ssā puttaṃ“ ti tassā anucchavikaṃ puttaṃ upadhārento Bodhisattaṃ ad-
 5 dasa. Bo. hi tadā vīsativassāni Bārāṇasiyaṃ r. kāretvā tato cuto Ussadaniraye nibbatto asitivassasahassāni tattha pacitvā Tāvatisabbhavane nibbatti, tattha pi yāvatāyukaṃ thatvā tato cavitvā Uparidevalokaṃ gantukāmo ahoṣi. Sakko tassa santi-
 10 kaṃ gantvā „samma tayaṃ Manussaloke uppanne pāraṃsiyo ca te pūriṣṣanti mahājanassa ca vaḍḍhi bhavissati, ayaṃ Kāsiraṇṇo Candā nāma aggaṃaheṣi puttaṃ pattheti, tassā kucchiyaṃ up-
 pajjā“ 'ti ā. So „sādhū“ 'ti paṭisunivā pañcahi devaputta-
 satehi saddhimaṃ cavitvā sayamaṃ tassā kucchiyaṃ paṭisandhimaṃ gaṇhi, itare devaputtā amaccabharīyānaṃ kucchīsu p. gan-
 15 himsu. Deviyā kucchi vajirapunnā¹ viya ahoṣi, sā gabbhassa paṭiṭṭhitabhāvaṃ ñatvā raṇṇo ārocesi, rājā gabbhaparihāraṃ dāpesi, sā paripunnagabbhā puññalakkhaṇasampannaṃ puttaṃ vijāyī. Taṃ divasaṃ eva amaccagehesu pañcakumārasatāni vijāyīmsu. Tasmimaṃ khaṇe rājā amaccaganaṃ parivuto mahātale
 20 nisinna hoti, ath' assa „putto te deva jāto“ ti ārocayīmsu, tassa taṃ vacanaṃ sutvā va puttapemaṃ uppajjitvā² chaviādini chinditvā atthimiṇṇaṃ āhecca atthāsi, abbhantare pīti uppajji, hadayaṃ³ sītaṃ jātaṃ. So amacce pucchi: „tutthā nu kho tumhe mama putte jāte“ ti. „Kiṃ kathetha, deva mayamaṃ
 25 pubbe anāthā idāni sanāthā jātā, sāmiko no laddho“ ti. Rājā mahāsenaguttaṃ ānāpesi: „mama puttaṃ paṇiyāro⁴ laddhumaṃ vaṭṭati⁵, amaccakulesu aṇṇa jātadārakā ettakā nāma 'ti oloke-
 hiti“. So⁶ pañcadārakasatāni disvā āgantvā raṇṇo⁷ ārocesi. Rājā pañcannaṃ dārakasatānaṃ kumārapasādhanaṃ pesetvā
 30 pañca dhātisatāni pesesi⁷, Mahāsattassa pana atidighādidosa-

¹ Cks -am. ² Bds uppajji. ³ Cks -ya. ⁴ Bds -raṇṇo. ⁵ Ck vaṭṭatīti, Bds add gaccha tvaṃ. ⁶ Bds so sādhu ti sampaṭicchitvā amaccagehāni gantvā olo-
 kento ⁷ Bds dāpesi.

vajjitā alambatthaniyo madhurakathaññā catusatṭhīdhātiyo ca
 adāsī, atidīghāya passe nisīditvā thaññam pivato dārakassa
 gīvā dīghā hoti, atirassāya passe nisīditvā pivanto nippīlita-
 khandhatṭhiko hoti, atikisāya passe nisīditvā pivantānam ūrū
 rujanti, atithūlāya passe nisīditvā pivantānam khalaṃkapādā¹ 5
 honti, atikāliyā sarīraṃ² atisītaṃ hoti accodātāya atiuṇhaṃ,
 lambatthanāya khīraṃ pivantānam uppīḷitanāsaggā honti, kāsāñci
 pana khīraṃ ambilaṃ hoti kāsāñci kaṭukādibhedan ti, tasmā
 sabbe p' ete dose vajjetvā atidīghādidosarahitā alambatthaniyo
 madhurathaññā catusatṭhīdhātiyo datvā mahantaṃ sakkāraṃ 10
 katvā C-deviyāpi varaṃ adāsī. Sā gahitakaṃ katvā ṭhapesi.
 Nāmagahaṇadivase pi 'ssa lakkhaṇapāṭhakānaṃ brāhmaṇānaṃ
 mahāsakkāraṃ katvā antarāyabhāvaṃ³ pucchi. Te tassa lak-
 khaṇasampattiṃ disvā „mahārāja dhaññapuññalakkhaṇo kumāro,
 tiṭṭhat' eko⁴ dīpo catunnam pi mahādīpānaṃ r. kāretuṃ sa- 15
 mattho, nāssa koci antarāyo paññāyatīti“ vadimsu. Rājā tesam
 tussitvā kumārassa nāmaṃ⁵ karonto yasmā kumārassa jāta-
 divase sakala-Kāsiratṭhe devo vassi yasmā ca so⁶ temiyamāno
 jāto tasmā Temiyakumāro t' eva nāmaṃ akāsi. Atha naṃ
 ekamāsikaṃ alaṃkaritvā rañño santikaṃ nayimsu, rājā piya- 20
 puttaṃ oloketvā āliṅgitvā amke nisīdāpetvā ramayamāno nisīdi.
 Tasmim khaṇe cattāro corā ānītā, tesu ekassa sakaṇṭakāhi
 kasāhi pahārasahassaṃ āṇāpesi ekassa saṃkhalikabandhanā-
 gārassa pavesanaṃ ekassa sarīre sattipahāradānaṃ ekassa sūlā-
 ropanaṃ. M. pitu kathaṃ sutvā bhītatasito hutvā „aho mama 25
 pitā r. nissāya bhāriyaṃ nirayagāmikammaṃ karotīti“ cintesi.
 Punadivase pana naṃ setacchattassa hetthā alaṃkatasirisayane
 nippajji⁷ resuṃ, so thokaṃ niddāyitvā pabuddho akkhīni ummī-
 letvā setacchattaṃ olokeno mahantaṃ siribhavaṃ passi, ath'
 aṇṇa pakatīyāpi bhītassa atirekataraṃ bhayaṃ uppajji, so „kuto 30

¹ Bā pakkhapādo. ² so Cks; Pds atikalikāya khīraṃ. ³ Bā -yā-. ⁴ Bā
 -tiṭṭhatu eko. ⁵ Cks nāma. ⁶ Cks add ranñocēva amaccādīnaṇa hadayaṃ.

nu kho ahaṃ imaṃ rājagehaṃ¹ āgato² ti upadhārento jātiṣṣa-
 rañāṇena devalokato āgatabhāvaṃ ñatvā tatoparaṃ olokeno
 niraye pakkabhāvaṃ passi, tatoparaṃ o. tasmim̐ yeva nagare
 rājabhāvaṃ aññāsi, ath' assa „ahaṃ vīsativassāni r. kāretvā
 5 asītivassasahassāni Ussadaniraye paccim̐, idāni puna pi imas-
 sim̐ coragehe nibbatto 'smi, pitāpi me hiyyo catūsu coresu
 āñitesu tathārūpaṃ² pharusam̐ nirayasamvattanikaṃ kathaṃ
 kathesi, sac' āhaṃ r. kāressāmi puna niraye nibbattitvā mahā-
 dukkhaṃ anubhavissāmīti“ āvajjantassa mahantaṃ bhayaṃ
 10 uppajji, tassa³ kañcanavaṇṇasarīraṃ⁴ hatthaparimadditaṃ viya
 padumaṃ milātaṃ dubbappaṃ ahoṣi, so „kathan nu kho imabhā
 coragehā muñceyyan⁵“ ti cintento nipajji. Atha naṃ ekasim̐
 attabhāve mātubhūtapubbā chatte adhivatthā devatā assāsetvā
 „tāta Temiya, mā bhāyi, sace pi ito muñcitakāmo apīṭhasappī
 15 yeva pīṭhasappī viya hohi, abadhiro badhiro viya hohi, amūgo
 va mūgo viya hoti, imāni tīṇi aṅgāni adhiṭṭhāya paṇḍitabhāvaṃ
 mā pakāsayīti“ vatvā paṭhamaṃ g. ā.:

1. Mā paṇḍicciyaṃ⁶ vibhāvaya, bālamato bhava sabbapāṇinaṃ,
 sabbo taṃ jano ocināyatu⁷, evaṃ tava attho bhavissatīti. 1.

20 Ta. paṇḍicciyaṃ⁶ ti paṇḍiccaṃ⁸, ayam eva vā pāṭho, bālamato ti
 bālasammato, sabbo ti sakalo antojano c' eva bahijano ca, ocināyatū⁷ 'ti
 nīharath' etaṃ, Kālakannīti avajānātu⁹.

So tassā¹⁰ vacanena assāsaṃ paṭilabbhitvā

2. Karomi te taṃ vacanaṃ yaṃ maṃ bhaṇasi devate,
 25 atthakāmāsi me¹¹ amma hitakāmāsi devate ti imaṃ g. vatvā 2.
 tāni tīṇi aṅgāni adhiṭṭhahi. Rājā puttassa anukkaṇṭhanatthāya¹²
 tāni pañca kumārāsātāni tassa sātike yeva kāresi, te dārakā
 thaññatthāya rodanti, M. Nirayabhayatajjito „rajjato“ me sus-
 sitvā maraṇam eva seyyo“ ti na rodati. Dhātiyo taṃ pavattim̐

¹ Bā coragehaṃ. ² Ck - pīm. ³ Bā bodhisattassa. ⁴ Ck - nnā-, Bā - ppaṃ-.

⁵ Bā mucce-. ⁶ Bā - ccayaṃ. ⁷ Bā oji-. ⁸ Ck - cci. ⁹ Bā ti avamaññātu
 avajānātu ti attho. ¹⁰ Ck tassa. ¹¹ Ck taṃ, Cs maṃ. ¹² Bā anurakkhana-.

¹³ so Ck; Bā idha.

Candādeviṃ ārocesuṃ, sā rañño ārocesi. Rājā nemittika-
brāhmaṇe pakkosāpetvā pucchi. Brāhmaṇā „deva kumā-
rassa pakativelaṃ atikkamāpetvā¹ thaṇṇaṃ dātuṃ vaṭṭati,
evaṃ so rodamaṇo thanaṃ daḥhaṃ gahetvā sayāṃ eva pivissa-
tīti“ vadiṃsu. Te tato paṭṭhāy² assa³ pakativelaṃ atikka- 5
mitvā thaṇṇaṃ denti dadamānā ca kadāci ekavāraṃ atikka-
mitvā kadāci sakalam pi divasaṃ na denti. So Nirayabha-
yena tajjito sussanto pi thaṇṇatthāya na rodati. Atha taṃ
arodantam⁴ pi „putto me chāto“ ti mātā vā thaṇṇaṃ pāyeti
dhātiyo vā, sesadārakā thaṇṇaṃ aladdhavelāyam eva rodanti, 10
so an rodati na niddāyati, na hatthapāde sammiñjati⁵, na sad-
daṃ suṇāti⁶. Ath⁷ assa dhātiyo „piṭhasappinaṃ hatthapādā
nāma evarūpā na honti, mūgānaṃ hanupariyosānaṃ nāma na
evarūpaṃ⁸ hoti, badhirānaṃ kaṇṇasotaṃ⁹ nāma na evarūpaṃ⁸
hoti, bhavitabbaṃ ettha kāraṇena, vīmaṃsissāma nan“ ti cin- 15
tētvā „khīrena naṃ vīmaṃsissāmā“¹⁰ 'ti sakaladivasaṃ khīraṃ
na denti. So sussanto pi khīratthāya saddaṃ na karoti.
Ath⁷ assa mātā „putto me chāto, khīraṃ assa dethā“ 'ti dā-
pesi. Evam antarantarā khīraṃ datvā ekaṃ saṃvacccharaṃ
vīmaṃsantā antaraṃ na passaṃsu. Tato „kumārakā nāma 20
pūvakhajjakaṃ piyāyanti, tena naṃ vīmaṃsissāmā“ 'ti pañca-
kumārakasatāni tassa santike nisīdāpetvā nānākhajjakāni upa-
nāmetvā¹¹ avidūre ṭhapetvā „yathāruci tāni khajjakāni gaṇhathā“
'ti vatvā paṭicchannā tiṭṭhanti, sesadārakā kalahaṃ katva añña-
maññaṃ paharantā taṃ gahetvā khādanti, M.¹⁰ „Temiya Nirayāṃ 25
icchanto pūvakhajjakaṃ icchā“ 'ti¹¹ Nirayabhayaḥkhito khajjakaṃ
na oloketi¹², evaṃ pūvakhajjakenāpi saṃvacccharaṃ vīmaṃsitvā
n' eva antaraṃ passaṃsu. Tato „dārakānaṃ¹³ nāma phalā-
phalaṃ¹⁴ piyaṃ hotīti¹⁵“ nānāphalāni āharitvā vīmaṃsiṃsu, tato

¹ B^d atikkamitvā. ² B^d adds kumārassa. ³ B^d adds disvā. ⁴ B^d samajjati.

⁵ B^d karoti. ⁶ C^{ks} -pā. ⁷ B^{ds} -tāni. ⁸ B^{ds} -pāni. ⁹ B^d adds bodhisattassa. ¹⁰

B^d adds jaṇa attānaṃ ovāditvā tāta. ¹¹ C^k icchāhi, B^d icchātīti. ¹² C^s -enti,

B^d -esi. ¹³ B^d divassikadārakā. ¹⁴ C^s -lāti, -lāni. ¹⁵ B^d piyāyanti.

sesadāarakā yujjhantā khādīmsu, so na olokesi, evaṃ phalā-
 phalena pi saṃvaccharam vīmaṃsimsu. Atha „dārakānaṃ
 nāma kilābhaṇḍakam piyaṃ hotīti“ suvaṇṇādīmayāni hatthirū-
 pakādīni avidūre ṭhapesuṃ, sesadāarakā vilumpantā viya gaṇ-
 5 hanti, M. na olokesi, evaṃ kilābhaṇḍakenāpi saṃvaccharam
 vīmaṃsimsu. Tato „catuvassadārakānaṃ nāma bhojanaṃ hoti,
 tena vīmaṃsissāmā“ 'ti nānābhojanaṃ¹ upatthāpesuṃ, sesa-
 dāarakā piṇḍe piṇḍe katvā bhuñjanti, M. pana „Temiya aladdha-
 bhojanānaṃ² te attabhāvānaṃ gaṇanā n' atthīti“ Nirayabhaya-
 10 bhīto na olokesi, sayam eva pana naṃ hadayena avahantena
 na bhojesuṃ³. Tato „pañcavassikā dārakā nāma aggino bhā-
 yanti, tena naṃ vīmaṃsissāmā“ 'ti anekadvāraṃ mahantaṃ
 gehaṃ kāretvā tālapaṇṇehi chādetvā taṃ sesadāarakaparivutaṃ
 tassa majjhe nisīdāpetvā aggim denti, sesadāarakā vira-
 15 vantā palāyanti, M. „Niraye paccanato idam eva vara-
 taran“ ti nirodhasamāpanno⁴ viya niccalo hoti, atha naṃ
 aggimhi āgacchante gahetvā apanenti. Tato „chabbassadāarakā
 nāma madahatthino bhāyantīti“ hatthim susikkhitaṃ sikkhā-
 petvā Bodhisattaṃ⁵ sesadāarakaparivāraṃ rājaṅgaṇe nisīdā-
 20 petvā hatthim muñcanti, so koṇcaṇādaṃ nadanto soṇḍāya bhū-
 miyaṃ potthento bhayaṃ dassento āgacchati, sesadāarakā ma-
 raṇabhayaabhītā disāvidisāsu palāyanti, M. Nirayabhayaatajjito
 tatth' eva nisīdati, susikkhito hatthi taṃ gahetvā aparāparaṃ
 katvā akilametvā va gacchati. Sattavassikakāle paṇ' assa
 25 dārakehi pariyāretvā nisinnakāle uddhaṭṭadāṭhe katamukhabandhe
 sappe vissajjesuṃ, sesadāarakā viravantaṃ palāyimsu, M. Niraya-
 bhayaṃ āvajjitvā „candasappamukhe vināsappatti yeva“⁶ vara-
 taran“ ti niccalo va ahoṣi, ath' assa sappā sakaṃ pariraṃ
 veṭhetvā matthake phaṇaṃ katvā acchimsu, tadāpi so niccalo
 30 va ahoṣi, evaṃ antarantare vīmaṃsantāpi 'ssa antaraṃ na

¹ Bā -nāni. ² Cks bhojanaṃ. ³ so Cks; Bā -kesi athassa mātā sayameva hada-
 yena bhijjamānā viya asahantena sahatthena bhojanaṃ bhojesi. ⁴ Cks omit
 nirodha. ⁵ Ck -tte. ⁶ Cks add te, Bā vināsam eva, omitting te

passiṃsu. Tato „dāra¹kā nāma samajjatthikā hontīti“ taṃ pañcahi
dāra²kasatehi saddhiṃ rājaṅgaṇe nisidāpetvā naṭasamajjaṃ kā-
resuṃ, seṣadāra³kā samajjaṃ disvā sād⁴hū 'ti⁵ vadanti⁶ mahāha-
sitam hasanti, M. „Niraye nibbattakāle tava⁷ khaṇamattam pi
hāso vā somanassaṃ vā⁸ n' atthīti“ Nirayabhayaṃ āvajjitvā 5
niccalo va hoti⁹ na oloketi, evaṃ antarantare vīmaṃsantāpi 'ssa
antaraṃ na passiṃsu. Atha naṃ „khaggena vīmaṃsissāmā“ 'ti
dāra¹⁰kehi saddhiṃ rājaṅgaṇe nisidāpesuṃ⁷, dāra¹¹kānaṃ kilāna-
kāle eko puriso phalikavaṇṇaṃ asinṃ paribbhamanto nadanto
vagganto „Kāsirājassa kira kālakaṇṇiekaputto atthi kahaṃ so, 10
sīsaṃ assa chindissāmīti“ abhidhāvi, taṃ disvā sesā bhītata-
sitā viravantā palāyiṃsu, B. Nirayabhayaṃ āvajjitvā ajānanto
viya nisīdi, atha naṃ so puriso khaggaṃ sīse parāmasitvā
„sīsaṃ te chindissāmīti“ tāsentō pi tāsetuṃ asakkonto apa-
gañchi⁸, evaṃ⁹ antarantarā vīmaṃsantāpi 'ssa antaraṃ na 15
passiṃsu. Dasavassakāle pan' assa badhirabhāvaṃ vīmaṃsa-
natthaṃ sayanaṃ sāṇiyā parikkhipitvā catūsu passesu chiddāni
katvā tassa adassetvā va heṭṭhā sayane saṃkhadhamake nisidā-
petvā ekappakāren' eva saṃkhe dhamāpentī, ekaninādaṃ hoti,
amaccā catūsu passesu ṭhatvā sāṇicchiddena hi oloketā M-assa 20
ekadivasam pi satisammohaṃ vā hatthapādavikāraṃ vā phan-
danamattam vā na passiṃsu, evaṃ saṃvacchare atīte punā-
paraṃ saṃvaccharaṃ tath' eva bherisaddena vīmaṃsantā an-
taraṃ na passiṃsu. Tato „dīpera vīmaṃsissāmā“ 'ti rattibhāge
„andhakāre hatthaṃ vā pādaṃ vā phandāpeti nu kho no“¹⁰ 25
ghaṭesu dipe jāletvā sesadipe nibbāpetvā thokaṃ andhakāre
nisidāpetvā ghaṭe¹¹hi dipe ukkhipitvā ekappakāren' eva ālokaṃ
katvā viyāpathaṃ upadhārenti, evaṃ saṃvaccharaṃ vīmaṃ-
santāpi 'ssa kiñci phanditamattaṃ¹¹ na passiṃsu. Tato „naṃ

¹ Bā aṭṭavassikadā-. ² C^k sādhu, omitting ti, Bā sādhu sād^hū ti. ³ Bā -tā.

⁴ Bā -kālato paṭhāya ⁵ C^ks omit vā. ⁶ Bā^s add taṃ. ⁷ Bā^s -petvā. ⁸ Bā
-gacchi. ⁹ Bā^s add khajjenāpi ekasaṃvaccharaṃ ¹⁰ Bā taṃ. ¹¹ Bā phandana-

phāṇitena vīmaṃsissāmā“ 'ti sakalasārīraṃ phāṇitena makkhe-
 tvā bahumakkhike tḥāne nipajjāpetvā makkhikā utṭhāpenti',
 tā tassa sakalasārīraṃ parivāretvā sūcīhi vijjhamānā viya khā-
 danti, so nirodhasamāpanno viya niccalo va hoti, evaṃ saṃ-
 5 vaccharaṃ vīmaṃsantāpi 'ssa antaraṃ na passim̐su. Ath'
 assa cuddasavassakāle „idān' esa mahallako sucikāmo asuciji-
 gucchako, asucinā vīmaṃsissāmā“ 'ti tato paṭṭhāya taṃ n'
 eva nahāpenti na ācamāpenti, so uccāraṃ passāvaṃ katvā
 tatth' eva palipanno seti, duggandhagandhen' assa antaruddhī-
 10 naṃ² nikkhamanakālo viya hoti, makkhikā khādanti, atha naṃ
 parivāretvā „Temiya, idāni si mahallako, ko taṃ saḍḍadā
 paṭijaggissati, kiṃ na lajjasi, kasmā nipanno si, utṭhāya sarī-
 raṃ paṭijaggābhīti“ akkosanti paribhāsanti, so tathā³ paṭikkūle
 gūtharāsīmhi nimuggo pi duggandhagandhena yojanasatamat-
 15 thake tḥitānaṃ hadayaṃ ubbattanasaṃmatthassa Gūthanirayassa
 duggandhaṃ āvajjitvā majjhatto ahosi, evaṃ ekaṃ saṃvaccha-
 raṃ antaranantā vīmaṃsantāpi 'ssa antaraṃ na passim̐su. Ath'
 assa heṭṭhā mañce aggikapallāni⁴ karim̐su, „app-eva nāma
 uṇhapilīto vedanaṃ asahamāno vipphanditaṃ⁵ dasseyyā“ 'ti,
 20 sarīre phoṭā⁶ viya utṭhahanti, M. „Avicinirayasantāpo⁷ yojana-
 sataṃ pharati, tamhā dukkhā idaṃ dukkhaṃ sataguṇena sa-
 hassaguṇena varataranā“ ti adhivāsetvā niccalo ahosi, ath' assa
 mātāpitaro bhijjamānena viya hadayena manusse paṭikkamāpetvā
 taṃ tato aggisantāpato apanetvā „tāta Temiya kumāra mayaṃ
 25 tava apīṭhasappiādibhāvaṃ jānāma, na hi tesaṃ evarūpāni
 pādamaṃ⁸ sotāni⁹ honti, tvaṃ amhehi paṭthetvā laddha-
 puttako, mā nāsehi, sakala-Jambudīpe rājūnaṃ santikā
 garahato no mocehīti“¹⁰ yācim̐su, so tehi evaṃ yācito¹¹ uṇanto
 viya hutvā niccalo nipajji, ath' assa mātāpitaro rodamānā

¹ Bds utṭhahanti. ² so C^o; C^k -inaṃ, Bđ antarutṭhānaṃ, Bk antarucinaṃ. ³ Bds tathārūpe. ⁴ C^k -kapalāni, Bđ -kaphalāni ⁵ Bđ vipphandanākāraṃ. ⁶ C^k poṭhā, Bđ poṭāni, omitting viya. ⁷ C^{ks} -yesantāpe. ⁸ Bđ hatthapāda.

paṭikkamitvā¹ ekadā pitā vā ekako upasaṃkamitvā yāceti ekadā
mātā vā, evaṃ saṃvaccharaṃ antarantarā vīmaṃsantāpi 'ssa
antaraṃ na passīmsu. Atha soḷasavassakāle cintayīmsu: „pīṭha-
sappī² vā hotu mūgabadhiro³ vā hotu vaye pariṇate rajanīye
arajjantā⁴ dussanīye adussantā nāma n' atthi, samaye puppha- 5
vikasanaṃ viya dhammatā esā⁵, nātakāni 'ssa⁶ paccupaṭṭhā-
petvā vīmaṃsissāmā“ 'ti tato uttamarūpadharā devakaṇṇā viya
vilāsasampannā itthiyo pakkosāpetvā „yā kumāraṃ hasāpetum
vā kilesena vā bandhitum sakkoti sā v' assa⁷ aggamaheṣī
bhavissatīti“ vatvā kumāraṃ gandhodake⁸ nahāpetvā deva- 10
puttaṃ viya alaṃkaritvā devavimānakappesu⁹ sirigabbhesu pañ-
ñatte sirisayane āropetvā gandhadāmapupphadāmadhūpavāsama-
dirāsavādīhi¹⁰ antogabbhaṃ ekagandbasammodaṃ katvā paṭikka-
mīmsu, atha naṃ tā itthiyo parivāretvā naccagītehi c' eva
madhuravacanādīhi ca nānākārehi¹¹ abhiramāpetum vāyamiṃsu, 15
so buddhisampannatāya tā itthiyo oloketvā¹² „imā me sarīra-
samphassaṃ mā vindīmsū“ 'ti assāsapassāse sannirumbhi¹³,
ath' assa sarīraṃ thaddham ahosi, tā taṃ sarīrasamphassaṃ
avindantiyo „thaddhasarīro esa, nāyaṃ¹⁴ manusso yakkho bha-
vissatīti“ mātāpitunnaṃ ārocayīmsu, evaṃ antarantarā vīmaṃ- 20
samānā mātāpitaro tassa antaraṃ na passīmsu. Evaṃ soḷasa-
saṃvaccharāni soḷasahi mahāvīmaṃsāhi¹⁵ anekāhi ca khudda-
kavīmaṃsāhi¹⁶ vīmaṃsamānāpi taṃ¹⁷ parigaṇḍhitum nāsakkhīmsu¹⁸.
Tato rājā vipphaṇṇasāri hutvā lakkhaṇapāṭhake pakkosāpetvā
„tumhe kūmarassa jātakāle 'dhañṇapuñṇalakkhanaṃ esa, n' atthi 25
assa antarāyo' ti kathayittha, ayaṃ so pīṭhasappī mūgabadhiro
jāto, kathā vo na sametīti“. „Mahārāja, ācariyehi aditṭhakan
nāma atthi, api ca kho rājakulehi patthetvā laddhaputto

¹ Cks -etvā. ² Bā -ppī, Cks -ino. ³ Bā mūgo vā badhiro. ⁴ Bā -rajjanīye
arajjantā nāma natthi. ⁵ Bā adds ti. ⁶ Bā -naṃ pissa. ⁷ Ck sācassa, Bā
sātassa. ⁸ Bā -ena. ⁹ Cks -ppe, Bā -vimānaṃviya. ¹⁰ so C; Ck -rāsvādīhi,
Bā -dhūmavāsacūṇādīhi. ¹¹ Bā nānappakārehi ¹² Bā anolo-. ¹³ Ck -rubbhi,
Bā -rujjhi. ¹⁴ Cks e tāyaṃ. ¹⁵ Bā -sehi. ¹⁶ Bā tassa cittāṃ. ¹⁷ Bā adds
vīmaṃsanakhaṇḍaṃ nīṭhitāṃ.

kālakappaṇṭi vutte tumhākaṃ domanassaṃ siyā ti na katha-
yimhā¹ ti. „Idāni kiṃ kātuṃ vaṭṭatīti“. „Mahārāja imasmiṃ
kumāre imasmiṃ gehe vasante tayo antarāyā paññāyanti jīvi-
tassa vā chattassa vā mahesiyā vā, tasmā avamaṅgale rathe
5 avamaṅgale asse ca yojetvā tattha naṃ nipajjāpetvā pacchima-
dvārena niharāpetvā āmakasusāne taṃ nikhanituṃ vaṭṭatīti“.
Rājā antarāyasavane² bhīto „sādhū“³ 'ti sampatiṇṇhi. Canda-
devī taṃ pavattim sūtvā rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva tum-
hehi mayhaṃ varo dinno, mayā ca gahitakaṃ⁴ katvā ṭhapito,
10 taṃ me dāni dethā“⁵ 'ti. „Gaṇha devīti“. „Puttassa me
rajjam dethā“⁶ 'ti. „Na sakkā devī, putto te kālakappaṇṭi“.
„Tena hi deva yāvajīvaṃ adento sattavassāni dethā“⁷ 'ti. „Na
sakkā devīti“. „Tena hi chabbasāni pañca cattāri tīni dve
ekaṃ vassaṃ, sattamāse cha pañca cattāro tayo dve māse
15 ekaṃ māsaṃ addhamāsaṃ dethā“⁸ 'ti. „Na sakkā devīti“.
„Tena hi satta divasāni dethā“⁹ 'ti. „Sādhū gaṇhāhīti“ vutte
sā puttāṃ alaṃkārapetvā „Temiya kumārassa rajjan“¹⁰ ti nagare
bherim carāpetvā nagaraṃ alaṃkārapetvā puttāṃ hatthikkhan-
dhaṃ āropetvā setacchattaṃ matthake kāretvā nagaraṃ pa-
20 dakkhiṇaṃ katvā āgataṃ sirisayane nipajjāpetvā sabbarattim
yāci: „tāta Temiya kumāra, taṃ nissāya soḷasavassāni nid-
daṃ alabhitvā rodamaṇāya me akkhīni uppakkāni¹¹ sokena
hadayaṃ bhijjamānaṃ¹² viya¹³, tava apīṭhasappiādibhāvaṃ
janāmi¹⁴, mā maṃ anāthaṃ karīti“ iminā niyāmena punadivase
25 pi punadivase pīti pañca divasāni yāci. Chatṭhe divase rājā
Sunandam sārathim pakkosāpetvā „tāta suve pāto va
avamaṅgalarathe avamaṅgalasse yojetvā kumāraṃ ta. nipajjā-
petvā pacchimadvārena niharitvā āmakasusāne catubbittikaṃ
āvātaṃ khaṇitvā ta. naṃ khipitvā kuddālapitṭhena matthakaṃ
30 bhinditvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā upari paṃsuṃ datvā paṭhavi-

¹ so Cks for -ena? Bđ -yabhayena. ² Cks -ke. ³ so Cks; Bđ upakkāni. ⁴
Ck bhijjanti, Cs bhijjanti. ⁵ Bđ adds ahoṣi. ⁶ Cks janāmi.

vaddhanakakammaṃ katvā nahāpetvā ehīti¹. Chatṭham pi rattiṃ devī kumāraṃ yācitvā „tāta Kāsirājā taṃ sve āmakasusāne nikhanituṃ ānāpesi, sve maraṇaṃ pāpuṇissasi puttā“² 'ti ā. Taṃ sutvā Mahāsattassa „Temiya soḷasavassāni kata-vāyāmo te matthakaṃ patto“ ti cintentassa abbhantare pīti 5 uppañji, mātu pan' assa hadayaṃ bhijjanappamāṇaṃ ahosi. Evaṃ sante pi „mā me³ manoratho⁴ matthakaṃ na pāpuṇīti“ taṃ nālapi. Ath' assā rattiyā accayena pāto va Sunando sārathi rathaṃ yojetvā dvāre ṭhapetvā sirigabbhaṃ pavisitvā „devi, mā mayhaṃ kujjhi, raṇṇo āpā“ ti vatvā puttaṃ āliṅgitvā ni- 10 pannadeviṃ piṭṭhihatthena apanetvā pupphakalāpaṃ viya kumāraṃ ukkhipitvā pāsādā otari. Candādevī uraṃ paharitvā mahāsaddena paridevitvā mahātale ohīyi. Atha nam M. oloketvā „mayi akathente hadayena phalitena marissatīti“ kathe-tukāmo hutvāpi „sace kathessāmi soḷasavassāni kato vāyāmo 15 mama mogho bhavissati, akathento panāhaṃ attano ca mātā-pitunnaṃ ca paccayo bhavissāmīti“ adhvāsesi. Atha nam sārathi rathaṃ āropetvā „pacchimadvārābhimukhaṃ rathaṃ pesessāmīti“ pācīnadvārābhimukhaṃ pesesi, rathacakkaṃ um-māre paṭihaṇṇi. M. tassa saddaṃ sutvā „manoratho⁵ me mat- 20 thakaṃ patto“ ti suṭṭhutarāṃ tuṭṭhacitto ahosi. Ratho nagarā nikkhamitvā devatānubhāvena tiyojanatṭhānaṃ gato, ta. vanā-ghaṭo⁶ sārathissa āmakasusānaṃ viya upatṭhahi, so „idaṃ ṭhānaṃ phāsukan“ ti rathaṃ ukkāmetvā⁴ maggapasse ṭhapetvā rathā oruyha M-ssa ābharanabhaṇḍaṃ omuñcitvā bhāṇḍaṃ 25 katvā ṭhapetvā⁵ kuddālaṃ ādāya avidūre āvātaṃ khaṇituṃ ārabhi. Tato B. „ayaṃ me vāyāmakālo⁶, ahaṃ hi soḷasavas-sāni hatthapādena cālesim, kin nu kho me vase vattanti udāhu no“ ti utṭhāya vāmahatthena dakkhiṇahatthaṃ d-hatthena

¹ Bā omits mā. ² C^{ks} mano. ³ so C^k; C^s vanasatho, Bā pana ghaṭaṃ, B^s bhaṭaṃ. ⁴ Bā rathaṃ maggā okkāmetvā. ⁵ Bā ekamantaṃ dhāpetvā. ⁶ C^{ks} add ti.

v-hatthaṃ ubbohi hatthehi pāde sambāhetvā rathā otaritum cittaṃ
 uppādesi, tāvad ev' assa pādapatitattḥāne¹ vātapunṇabhasta-
 cammaṃ² viya mahāpathavi³ uggantvā rathassa pacchimantaṃ
 āhacca atṭhāsi, so otaritvā katipaye vāre aparāparam caṃkamitvā
 5 „iminā nīhārena ekadivasam yojanasatam pi me gantubalaṃ at-
 thīti“⁴ nātvā „sace sārathi mayā saddhiṃ virujjheyya atthi nu
 kho me tena saha paṭivirujjhitum balan“⁵ ti upadhāretum⁶ rathaṃ
 pacchimantaṃ⁷ gahetvā kumārānaṃ kīḷanayānakaṃ viya ukkhi-
 pitvā atṭhāsi, ath' assa „atthi me paṭivirujjhitum balan“ ti
 10 sallakkhetvā pasādhanattḥāya cittaṃ uppajji. Taṃ khaṇaṃ yeva
 Sakkabhavanaṃ uphākāraṃ dasseti, Sakko taṃ kāraṇaṃ nātvā
 „Temiyakumārassa manoratho matthakaṃ patto, pasādhanattḥāya
 cittaṃ uppannaṃ, kim etassa mānusakena pasādhanenā“⁸ ti
 dibbapasādhanāṃ gāhāpetvā Vissakammaṃ pesesi „gaccha,
 15 Kāsirājaputtaṃ alaṃkarohīti“, so sādhu 'ti gantvā dasahi dus-
 sasahashehi veṭhanaṃ katvā dibbehi ca mānusakehi ca alaṃ-
 kārehi Sakkaṃ viya alaṃkari. So devarājaliḥhāya sārathissa
 khanato kāsūṃ⁹ gantvā āvāṭatīre thatvā tatiyaṃ g. ā.:

3. Kin nu santaramāno va kāsūṃ khaṇasi sārathi,
 20 puṭṭho me samma akkhāhi, kiṃ kāsuyā karissasīti. 3.
 Ta kāsūṃ ti āvāṭaṃ.

Taṃ sutvā sārathi āvāṭaṃ khaṇanto uddhaṃ anoloketvā
 va catutthaṃ g. ā.:

4. Rañño mūgo ca pakkho ca putto jāto acetaso,
 25 so 'mhi raññā samijjhiṭṭho puttaṃ me nikhaṇaṃ⁷ vane ti. 4.
 Taṃ khaṇanto pi pīṭhasappi, mūgo ti vacanena⁸ pan' assa badhirabhāvo
 siddho⁹, acetano ti cittaṃ ko soḷasaṃvassāni¹⁰ akathitattā evaṃ a. samijjhiṭṭho
 ti āṇatto, nikhaṇaṃ vāso nikhaṇanto.

Atha naṃ Mahāsatto āha:

5. Na badhiro na mūgo 'smi na pakkho na pi paṇḍulo⁹,
 30 adhammaṃ sārathi kayirā maṃ ce tvaṃ nikhaṇaṃ vane. 5.

¹ Ck¹ pādapatitṭhānatṭhānaṃ. ² Ck² vātapunṇo-, B² -phassacammaṃ. ³ Ck³ omitt
 mahāpathavi. ⁴ B⁴ -ento. ⁵ B⁵ rathassa pacchimante. ⁶ Ck⁶ khaṇano kāsūṃ,
 C⁶ khanatokāsūṃ, B⁶ khaṇokāsūṃ, U⁶ khanokāsu. ⁷ so all four MSS.
 throughout. ⁸ B⁸ samijjhati. ⁹ B⁹ piṇḍalo.

6. Ūruṃ bāhuṃ ca me passa, bhāsitaṃ ca suṇohi me,
adhammaṃ sārathi kayirā maṃ ce tvaṃ nikkhaṇaṃ vane ti. 6.

Ta. na badhiro ti samma sārathi sace te¹ rājā evarūpaṃ puttaṃ māre-
tum āpāpesi ahaṃ evarūpo na bhavāmi²ti dīpetuṃ evaṃ ā., mañce -- vane
ti sace badhirabhāvādirahitaṃ evarūpaṃ maṃ vane nikkhaṇeyyāsi adhammaṃ 5
kareyyāsīti, ūruṃ ti idaṃ so purimagāthaṃ sutvāpi² anolokentam eva disvā
alaṃkatasarīram aassa dassessāmi³ti cintetvā ā., t. a : ime me kañcaṇakadalik-
khandhasadise ūru ca kanakacchavibāhuṃ ca passa madhuravacanaṃ ca suṇohi.

Tato sārathi „ko nu kho esa, āgatakālato paṭṭhāya attā-
nam eva vaṇṇeti⁴ti“ āvāṭakhaṇaṇaṃ pabāya uddhaṃ olokento 10
tassa rūpasampattiṃ disvā „manusso vā devo vā“ ti ajānanto
imaṃ g. ā. :

7. Devatā nu si gandhabbo adu Sakko purindado,
ko vā tvaṃ kassa vā putto, kathaṃ jānemu taṃ mayan ti. 7.
Atha naṃ M. attānaṃ āvikatvā dhammaṃ desento āha: 15

8. N' amhi devo na gandhabbo
na pi Sakko purindado, (Petavatthu p. 24.)
Kāsiraṇṇo ahaṃ putto yaṃ kāsuyā nighaṇṇasi⁵. 8.

9. Tassa raṇṇo ahaṃ putto yaṃ tvaṃ samupajjivasi,
adhammaṃ sārathi kayirā maṃ ce tvaṃ nikkhaṇaṃ vane. 9. 20

10. Yassa rukkhassa chāyāya
nisīdeyya sayeyya vā (= J. vol. V. $\frac{240}{21}$, Petavatthu p. 25.)
na tassa sākhaṃ bhañjeyya, mittadūbbo hi pāpako. 10

11. Yathā rukkho tathā rājā, yathā sākha tathā ahaṃ,
yathā chāyūpago poso evaṃ tvaṃ asi sārathi,
adhammaṃ sārathi kayirā maṃ ce tvaṃ nikkhaṇaṃ vane ti. 11. 25

Ta. nighaṇṇasīti⁴ nikkhaṇissasi⁵, yaṃ maṃ⁶ ettha nihanissāmi⁷ti saṇṇāya
kāsuṃ nikkhaṇasi⁷ so ahaṃ ti⁸ dīpeti, so rājaputto ahaṃ ti vutte pi na sadda-
hati, madhurakathāya paṇ' aassa bajjhītvā dhammaṃ suṇanto attāsi, mita-
dūbbo ti⁹ paribhuttachāyassa rukkhassāpi¹⁰ sākhaṃ bhañjanto mittaghātako 30
bati lāmakapuriso, kimaṅga pana sāmiputtassa ghātako, chāyūpago ti pari-
bhogattāya chāyāya upagatapuriso viya rājānaṃ nissāya jīvamāno tvaṃ ti vadati.

¹ Bds taṃ. ² Cks adds tvaṃ. ³ Bds nikkhaṇissasi, Bs nikkhaṇissasi. ⁴ Bds nik-
khaṇṇa, Bs nikha-. ⁵ Bds nikkhaṇissasi, Cks nihanissasi. ⁶ so Cks Bds;
Bds add tvaṃ. ⁷ Bds khaṇ-. ⁸ Bds add attānaṃ. ⁹ Bds adds mittaparādhiko. ¹⁰
Bds -ssāti, Ck adds tāca, Cs tā.

Evaṃ kathente¹ pi Bodhisatte² na saddahat' eva. Atha M. „saddahāpessāmi nan' ti devatānaṃ sādhubkārena c' eva attano ca ghosena vanaghaṭaṃ unnādentō dasa mittapūjaka-gāthā nāma ārabhi:

- 5 12. Pahūtabhakkho³ bhavati vippavuttho sakā gharā, (Cfr. Feer in Journal Asiatique 1871 Tome 18 p. 248.)
bahū naṃ upajīvanti yo mittānaṃ na dūbhati. 12.
13. Yaṃ yaṃ janapadaṃ yāti nigame rājadhāniyo
sabbattha pūjito hoti yo mittānaṃ na dūbhati. 13.
- 10 14. Nāssa corā pasahanti nātimaññeti khattiyo
sabbe amitte tarati yo mittānaṃ na dūbhati. 14.
15. Akuddho sagharaṃ eti sabhāya paṭinandito
nātīnaṃ uttamo hoti yo mittānaṃ na dūbhati. 15.
16. Sakkatvā sakkato hoti garu hoti sagāravo
15 vāṇakittibhato⁴ hoti yo mittānaṃ na dūbhati. 16.
17. Pūjako labhate pūjaṃ vandako paṭivandanaṃ
yaso kittiṇ ca pappoti yo mittānaṃ na dūbhati. 17.
18. Aggi yathā pajjalati devatā va virocati
siriya ajahito hoti yo mittānaṃ na dūbhati. 18.
- 20 19. Gāvo tassa pajāyanti khette vuttaṃ virūhati
vuttānaṃ⁵ phalam asanāti⁶ yo mittānaṃ na dūbhati. 19.
20. Darito⁷ pabbatāto⁸ vā rukkhato⁹ patito naro
cuto paṭiṭṭhaṃ labhati yo mittānaṃ na dūbhati. 20.
21. Virūḷhamūlasantānaṃ nigrodham iva māḷuto
25 amittā na-ppasahanti yo mittānaṃ na dūbhati. 21.

Ta sakā gharā ti sakagharā, ayam eva vā pātho, na, dūbhatīti na dussati, sabbattha pūjito hotīti idaṃ Sīvalivatthunā vāṇetabbaṃ, nappa-sahantīti pasayhakāraṃ kātūṇ na sakkonti, idaṃ Saṃkiccasāmaṇavattunā dīpetabbaṃ, nātimaññetikhattiyo ti idaṃ Jotipālavattunā¹⁰ dīpetabbaṃ, taratīti atikkamati, sagharaṃ ti mittadūbhī hi attano gharaṃ āgacchanto pi ghaṭṭitacitto kuddho va āgacchati, ayaṃ akuddho sakaṃ gharaṃ eti, paṭi-

¹ Bā -o. ² Bā -ttaṃ. ³ Ck -pakkho. ⁴ Bā -to. ⁵ Ck^s puttānaṃ. ⁶ read asnāti, Bā anasāti. ⁷ Bā du-. ⁸ Bā -ato. ⁹ C^s -āto. ¹⁰ Ck jā-, Bā jotikaseṭhi-.

nandito ti bahunnaṃ sannipātaṭṭhāne amittadūbbhino guṇakathānaṃ¹ kathenti,
 tāya so nandito hoti pamudito, sakkatvā ti so hi paraṃ sakkatvā sayam pi
 parehi sakkato hoti, paresu ca sagāro sayam pi tesāṃ garuko hoti, vaṇṇa-
 kittibhato ti bhatavaṇṇakitti, guṇavaṇṇaṃ c' eva² kittisaddaṃ ca ukkhipitvā
 caranto nāma³ hoti a., pūjako ti mittānaṃ pūjako hutvā sayam pi pūjaṃ 5
 labhati, vandako ti Buddhādānaṃ kalyāṇamittānaṃ vandako punabbhave pati-
 vandanāṃ labhati, yasokittin ti issariyaparivāraṇ ca guṇakittin ca, imāya
 gāthāya Cittassa gaḥapatino vatthum kathetabbam, pajjalatīti issariyapari-
 vārena pajjalati, siriya ajahito ti euttha Anāthapiṇḍikassa vatthum kathe-
 tabbam, asanātīti⁴ paribhuñjati, patiṭṭhaṃ labhatīti Cullapadumajātakena 10
 dipetabbam, virūlhamūlasantānaṃ ti vaddhitamūlapārohaṃ, amittā na-
 pasahantīti ettha Kuraraghariya⁵ - Soṇattherassa mātu geḥam pavīṭṭhacora-
 vatthum kathetabbam.

Surando ettikāhi gāthāhi dh. desentam pi taṃ asaṇḍjanitvā
 „kin nu kho“⁶ ti rathasamīpaṃ gantvā ta. rathāñ⁷ ca pasā- 15
 dhanabhaṇḍaṃ ca ubhayam pi adisvā punāgantvā⁸ olokento saṇ-
 janitvā padesu patitvā aṇjalim paggayha yācanto i. g. ā.:

22. Ehi taṃ paṇinessāmi rājaputta sakam gharaṃ,
 rajjam kārehi, bhaddan te, kim araṇṇe karissasīti. 22.

M. āha:

20

23. Alam me tena rajjena nātakehi dhanena vā
 yam me adhammacariyāya rajjam labbhettha sārathīti. 23.
 Ta. alan ti paṭikkhepavacanāṃ.

Sārathi āha:

24. Puṇṇapattam palabbhehi rājaputta ito gato, 25
 pitā mātā ca me dajjūṃ rājaputta tayi gate. 24.
 25. Orodhā ca kumārā ca vesiyānā ca brāhmaṇā
 te pi attamanā dajjūṃ rājaputta tayi gate. 25.
 26. Hatthārūhā anīkaṭṭhā rathikā pattikārikā,
 te pi dajjūṃ patitā me rājaputta tayi gate. 26. 30
 27. Baṇḍu janapadā c' aṇṇe negamā ca samāgatā
 upāyanāni⁹ me dajjūṃ rājaputta tayi gate. 27.

Ta. puṇṇapattan ti tuṭṭhidāyam, dajjūṃ ti sattaratanavassam vas-
 santā viya mama ajjhāsayaṇapūraṇam¹⁰ tuṭṭhidānaṃ dadeyyūṃ ti, idaṃ so¹¹

¹ Bā adds parehi. ² Bā -bhaṭo ti guṇasaddaṇca. ³ Ck^s add na. ⁴ Bā anasā-
⁵ so Ck^s; Bā kulaghare-. ⁶ Bā ko nu kho ayaṇ. ⁷ C^s Bā taṇ. ⁸ Ck^s disvā
 puna gantvā. ⁹ Bā upayā-. ¹⁰ C^s -puṇṇam, Bā -yam pūrento. ¹¹ Ck^s kho.

app-eva nāma mayi anukampāya gaccheyyā 'ti cintetvā ā., vesiyānā ti vessā.
upāyanānīti paṇṇākāre.

Mahāsatto āha:

28. Pitu mātuc c' ahaṃ catto rathassa nigamassa ca
5 atho sabbakumārānaṃ, n' atthi mayhaṃ sakaṃ gharaṃ. 28.
29. Anuññāto ahaṃ matyā, saṃcatto pitarā ahaṃ,
eko araṇṇe pabbajito, na kāme abhipatthaye ti. 29.

Ta. pitumātuccā 'ti pitarā ca mātārā ca, 'titaesu pi es' eva nayo,
matyā ti samma sārathī ahaṃ sattāhaṃ paricchinditvā varaṃ gaṇhantiyā
10 mātārā anuññāto nāma, saṃcatto ti suṭṭhu catto, pabbajito ti araṇṇe
vasanathāya nikkhanto ti a.

Evam M-ssa attano guṇe anussarantassa pīti uppajji, tato
pītivegena udānaṃ udānento ā.:

29. Api ataramānānaṃ phalāsā¹ va samijjhati, (J. vol. I p. 138)
15 vipakkabrahmacariyo 'smi, evaṃ jānāhi sārathī. 30.
31. Api ataramānānaṃ sammadattho vipaccati,
vipakkabrahmacariyo 'smi nikkhanto akutobhayo ti. 31.

Ta. phalāsā ti ataramānassa soḷasavassehi samiddhaṃ ajjhāsayaphalaṃ
dassetum evam ā., vipakkabrahmacariyo ti niṭṭhapattamanoratho², sam-
20 madattho vipaccatīti upāyena kāraṇena kattabbaṃ kiccaṃ sampajjati.

Sārathī āha:

32. Evaṃ vaggukatho santo³ vissatthavacano c' asi⁴,
kasmā pituc ca mātuc ca santike na bhaṇī tadā ti. 32.

Ta. vaggukatho ti saṅghakatho⁵ ti.

25 Tato M. āha:

33. Nāhaṃ andhitā⁶ pakkho na badhi⁷ asotatā,
nāhaṃ ajivhatā mūgo, mā māṃ mūgam⁸ adhārayi. 33.
34. Purimaṃ sarāṃ⁹ ahaṃ jātīm yattha rajjam akārayiṃ,
kārayitvā tahiṃ rajjam pāpatthaṃ¹⁰ nirayaṃ bhusaṃ. 34.
30 35. Viṣatiṃ c' eva vassāni tahiṃ rajjam akārayiṃ,
asītivassahassāni nirayamhi apaccayim. 35.

¹ Ck palāsa. ² Cks nitthaṃ-, Bā niṭṭha-. ³ Cs satto. ⁴ Bā caso. ⁵ Bā sakhila-

⁶ Cks asatthitā, Bā asandhikā. ⁷ Ck mugo. ⁸ so Cs; Ck -ttha, Bds -ttam.

36. Tassa rajjass' aham bhīto¹ mā mañ rajj' abhisecayum²,
tasmā pituc ca mātuc ca santike na bhañim tadā. 36.
37. Uccañge mañ nisīdetvā pitā atth' ānusāsati:
ekam hanatha, bandhatha ekam khārāpatacchikam³
ekam sūlasmiñ accetha⁴. icc-assa-m-anusāsati. 37. 5
38. Tassāham⁵ pharusam sutvā vācāyo⁶ samudiritā
amūgo mūgavaṇṇena apakkho pakkhasammato
sake muttakarīsasmiñ acch' āham samparipluto. 38.
39. Kasirañ ca parittañ ca tañ ca dukkhena saṃyutam
ko tañ jīvitam āgamma verañ kayirātha kenaci. 39. 10
40. Paññāya ca alābhena dhammassa ca adassanā⁷
ko tañ jīvitam āgamma verañ kayirātha kenaci. 40.
41. Api ataramānānam phalāsā va samijjhati,
vipakkabrahmacariyo 'smi, evaṃ jānāhi sārathi. 41.
42. Api ataramānānam sammadattho vipaccati, 15
vipakkabrahmacariyo 'smi nikkhanto akutobhayo ti. 42.

Ta. asandhitā⁹ ti sandhīnam¹⁰ abhāvena, asotatā ti sotābhāvena.
ajivhatā ti samparivattanajivhāya abhāvena mūgo p' aham na bhavāmi,
yatthā 'ti yāya jātiyā Bārāṇasīnagare r karesiñ, pāpatthan ti pāpatam
patito smīti¹¹ dipeti, rajjābhisecayun ti rajje abhisecayum, nisīdetvā 20
nisīdāpetvā, atthānusāsati ti attham anu-, khārāpatacchikan¹² ti sattīhi
paharitvā kharam āpatacchikam¹³ karotha, accethā¹⁴ 'ti āvunetha, iccassa-
manusāsati ti evaṃ anusāsati, tassāhan¹⁵ ti tassa aham¹⁶, pakkhasam-
mato ti pakkho iti sammato aho siñ, accāhan ti acchiñ aham, avasiñ ti a.,
samparipluto ti samparikiṇṇo, nimuggo hutvā ti a., kasirañ ti dukkham, 25
i. v. h.: samma sārathi sace hi¹⁷ sattānam jīvitam dukkham pi samānam bahum
ciraṭṭhitikam bhaveyya vaṭṭeyya parittam vā samānam sace¹⁸ sukham eva bhaveyya
vaṭṭeyya idaṃ pana kasirañ ca parittañ ca sakalena vaṭṭadukkhena sampayuttam
sannihitam¹⁹ omadditam, verañ ti pāpātipātādipaṇcavidham, kenacīti kenaci

¹ Ck hito, Cs hito, Bđ bhito. ² Bđ rajje bhi-. ³ Bds -ṭiccha-. ⁴ Ck abba-
cetha, Cs accatha, Bds upetha. ⁵ Bds tayāham Ck tassā māham, Cs tasmāham.
⁶ Cks add na. ⁷ Bđ mañ. ⁸ Cks -nam. ⁹ Cks asatthitā. ¹⁰ Cks satthinam.
¹¹ Cks parito-, Bds pāpatan ti -. ¹² Bđ kharāpāṭicchakan. ¹³ Bđ kharāhi
pāṭicchakam. ¹⁴ Cs abbethā, Ck abbetā, Bds upethā. ¹⁵ Bđ tāyāhan. ¹⁶ Bđ
tāyo aham. ¹⁷ Bđ pi. ¹⁸ Cks add mu. ¹⁹ Ck santitam, Cs sannitam.

pi kāraṇena, paññāya cā 'ti vipassanāpaññāya, dhammassā 'ti sotāpatti-maggassa, puna udānagāthāyo²⁰ āgantukāmatāya thirabhāvadīpanattham kathesi.

Tam sutvā Sunando „ayaṃ kumāro evarūpaṃ rajjasirīm kuṇapaṃ viya chaḍḍetvā attano adhiṭṭhānaṃ abhinditvā ‘pab-
5 bajissāmīti’ araṇṇe pavittṭho, mama iminā dujjīvitena ko attho, aham pi tena saddhiṃ pabbajissāmīti” cintetvā g. ā.:

43. Aham pi pabbajissāmi rājaputta tav’ antike,
avhayassu maṃ, bhaddan te, pabbajjā mama ruccatīti. 43.

Ta. tavantike ti tava santike, avhayassu ‘ti ehi pabbajā¹ ti pakkosassu.

10 Evaṃ tena yācito M. „sac’ āhaṃ idān’ ev’ etaṃ pabbā-jessāmi mātāpitāro me idha nāgacchissanti, atha nesam pari-hāni bhavissati ime assā ca ratho ca pasādhanabhaṇḍaṃ ca nassissanti, ‘yakkho’ so, khādito nu kho tena sārathīti’ gara-
hāpi me uppajjissatīti” cintetvā attano ca garahāmocanattham
15 mātāpitunnaṃ ca vadḍhiṃ sampassanto asse ca rathaṃ ca pasā-dhanabhaṇḍakaṃ ca tassa iṇaṃ katvā dassento g. ā.:

44. Ratham niyyādayitvāna anaṇo ehi sārathi,
anaṇassa hi pabbajjā, etaṃ isihi vaṇṇitan ti. 44.

Ta. etan ti etaṃ kāraṇaṃ Buddhādīhi isihi supasattham.

20 Tam sutvā sārathi: „sace mayi nagaraṃ gate esa aññattha gaccheyya pitā c’ assa imaṃ pavattiṃ sutvā ‘puttaṃ me dassehīti’ āgato imaṃ na passeyya rājānaṃ⁸ pi me kareyya, tasmā ahaṃ⁴ attano guṇaṃ kathetvā agamanatthāya⁵ paṭiññaṃ gaṇhāmīti” cintetvā gāthadvayaṃ ā.:

25 45. Yad eva ty-āhaṃ vacanaṃ akaraṃ, bhaddam atthu te,
tad eva me tvaṃ vacanaṃ yācito kattum arabasi. 45.

46. Idh’ eva tāva acchassu yāva rājānaṃ ānaye,
app-eva te pitā disvā patīto sumano siyā ti. 46.

¹ Ck^o pabbajjā, B^d pabbajjāhi. ² B^d tena yakkhena khādito nu kho so sārathi taṃ. ³ Ck^o rājānaṃ, B^d rājadaṇḍam. ⁴ Ck^o tasmāssa. ⁵ Ck^o āgamanatthāya, C^o agamanatthāya, B^d aññatthāgamaṇa-.

Tato M. āha:

47. Karomi te taṃ vacanaṃ yaṃ maṃ bhaṇasi sārathi,
aham pi datṭhukāmo 'smi pitaraṃ me idhāgataṃ. 47.
48. Ehi samma nivattassu, kusalaṃ vajjāsi nātināṃ,
mātaraṃ pitaraṃ mayhaṃ vutto vajjāsi vandanaṃ ti. 48. 5

Ta. karomi te ti karomi te etaṃ vacanaṃ¹, ehi s. nivattassū 'ti samma ta. gantvā ehi etto ca khippam eva nivattassu, vutto vajjāsīti mayā vutto hutvā putto vo Temiyo vandatīti vandanaṃ vadeyyāsīti suvaṇṇakadalī viya onamitvā pañcapaṭiṭṭhiteṇa Bārāṇasīnagarābhīmukho mātāpitara vanditvā sārathissa sāsanāṃ adāsī.

10

So sāsanāṃ gahetvā

49. Tassa pāde gahetvāna katvā ca naṃ padakkhiṇaṃ
sārathi ratham āruya rājadvāraṃ upāgamīti. 49.

Tass' attho²: bhi. evaṃ vutte so sārathi tassa kumārassa pāde gahetvā taṃ p. katvā r. āruya rāja- upāgamī.

15

Tasmiṃ khaṇe Candādevī sīhapañjaraṃ vivaritvā „ko nu kho me puttassa pavattīti“ sārathissa āgamanamaggaṃ olokentī tam ekakaṃ āgacchantāṃ disvā paridevi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

50. Suññaṃ mātā ratham disvā ekam sārathim āgataṃ
assupunṇehi nettehi rodantī naṃ udikkhati. 50. 20
51. Ayaṃ so sārathi eti nibantvāna mam' atrajaṃ,
nihatō nūna me putto pathavyā bhūmivaddhano. 51.
52. Amittā nūna nandanti patitā nūna verino
āgataṃ sārathim disvā nibantvāna mam' atrajaṃ. 52. 25
53. Suññaṃ mātā ratham disvā ekam sārathim āgataṃ
assupunṇehi nettehi rodantī paripucchati: 53.
54. Kin nu mūgo kin nu pakkho kin nu so vilapi tadā
nihaññaṃ bhūmiyā, tam me akkhāhi sārathi. 54.
55. Kathaṃ hatthehi pādehi mūgapakkho vivajjayi
nihaññaṃ bhūmiyā, tam me akkhāhi pucchito ti. 55. 30

Ta. mātā ti Temiyassa mātā, pathavyā--no ti so mama putto bhū--no pathavyā nūna nihato, rodantī paripucchati ratham ekamante tṭhapetvā

¹ C^{ks} omit etaṃ v-. ² C^{ks} tassāti

mahātaḷaṃ āruya vanditvā ekamantaṃ ʾtitaṃ paripuccehi, kinṇū 'ti kin nu
so mama putto mūgo ti yeva pakkho yeva ca, tadā ti yadānaṃ tvaṃ kāsuyaṃ
khipitvā kuddālena matthake pahari tadā, nihaññamāno bhūmiyā ti bh. ni.
kin nu vilapi, taṃ me ti taṃ me sabbaṃ aparihāpetvā akkhaṇṇi, vivajjayīti
5 aphi mā maṃ mārehiṭi kathaṃ hatthehi¹ pādehi¹ phandanto taṃ apaneti².

Sārathi āha:

56. Akkhissan te ahaṃ ayye dajjāsī abhayaṃ mama
yam me sutāṃ vā diṭṭhaṃ vā rājaputtassa santike ti. 56.

Ta. dajjāsīti sace dadeyyāsi, idaṃ so³ sac' āhaṃ tava putto n' eva
10 mūgo na pakkho madhurakatho dhammakathiko ti vakkhāmi atha kasmā naṃ
gaṇhitvā nāgato sīti me rājā kuddho rājānam⁴ pi kareyya abhayaṃ tava yācā-
mīti⁵ cintetvā āha.

Atha naṃ Candādevī āha:

57. Abhayaṃ samma te dammi abhito bhaṇa sārathi
15 yan te sutāṃ vā diṭṭhaṃ vā rājaputtassa santike ti. 57.
Tato sārathi ā.:

58. Na so mūgo na so pakkho vissatṭhavacano ca so,
rajjassa kira so bhito akarī ālaye bahū. 58.

59. Purimaṃ so sarati jātiṃ yattha rajjam akārayi
20 kārayitvā tahiṃ rajjam pāpattha⁶ nirayaṃ bhusaṃ. 59.

60. Vīsatiṃ c' eva vassāni tahiṃ rajjam akārayi,
asitvassasahassāni nirayamhi apacci so. 60.

61. Tassa rajjassa so bhito mā maṃ rajj' abhisecayum⁷,
tasmā pituc ca mātuc ca santike na bhaṇi tadā. 61.

25 62. Aṅgapaccaṅgasampanno ārohapariṇāhavā
vissatṭhavacano pañño magge saggassa tiṭṭhati. 62.

63. Sace tvaṃ datṭhukāmāsī rājaputtaṃ⁸ tav' atrajaṃ
ehi taṃ pāsspayiāmi yattha sammati Temiyo ti. 63.

Ta. viss--no ti apalibuddhakatho, ālayebahū ti tumhākaṃ vacanāni
30 bahūni akāsi, pañño ti paññāva, sace tvaṃ ti rājānaṃ dhuraṃ katvā ubho
pi te evam ā, yattha sammatīti yattha vo putto mayā gahitapaṇiṇṇo hutvā
accehati ta. pāpayissāmi, papañcaṃ akatvā lahuṃ gantuṃ vaṭṭatīti ā.

¹ Cks pāde. ² Cks apanupedati. ³ Bā so idaṃ. ⁴ Cks -nam, Bā rājadaṇḍam.

⁵ Bā yācissāmīti. ⁶ so Ck; Bā pāpattaṃ, Ck pāpa. ⁷ Bā rajje bhi-. ⁸ Cks -tti.

Kumāro pana sārathim pesetvā pabbajitukāmo jāto. Tassa manam ātvā Sakko Vissakammaṃ pesesi: „tāta T-kumāro pabbajitukāmo, tassa paṇṇasālaṃ ca pabbajitaparikkhāre ca māpetvā ehi“¹. So „sādhū“² 'ti sampatiṇṇhitvā vegena³ gantvā tiyojanike vanasaṇḍe assamaṃ māpetvā rattitṭhānadivatṭhāna-⁵ pokkharaniāvāṭaphalarukkkhasampannaṃ katvā sabbe pabbajita-parikkhāre māpetvā sakatṭhānam eva gato. M. taṃ dīsvā Sakkadattiyabhāvaṃ ātvā paṇṇasālaṃ pavisitvā vatthāni apānetvā rattavākacīraṃ nivāsetvā ca pārūpitvā ca ajinaṃ ekaṃ-¹⁰ saṃ katvā jaṭamaṇḍalaṃ bandhitvā kācaṃ aṃse katvā kattara-¹⁰ daṇḍaṃ ādāya paṇṇasālato nikkhamitvā pabbajitasiriṃ samubba-¹⁰ hanto⁴ aparāparaṃ caṃkamitvā „aho sukhaṃ aho sukhaṃ“⁵ ti udānaṃ udānento paṇṇasālaṃ pavisitvā kaṭṭhattharake⁶ ni-¹⁰ sinno pañcābhiññā nibbattetvā sāyaṇhasamaye nikkhamitvā⁴ ṭhi-¹⁰ takārarukkkhato paṇṇāni gaḥetvā Sakkadattiye bhājane alonake¹⁵ atakkake middhūpane uḍake sedetvā amataṃ⁵ viya pari-¹⁵ bhuñjitvā cattāro Brahmavihāre bhāvento tattha vāsaṃ kappesi. Kāsirājāpi Sunandassa vacanaṃ sutvā mahāsenaguttaṃ pak-¹⁵ ko sāpetva gamanaparivacchaṃ kātuṃ āha:

64. Yojayantu rathe asse, kacchaṃ nāgāna bandhatha, 20
 uḍirayantu⁶ saṃkhapaṇavā vadataṃ⁷ ekaṃpokkharā. 64.
 65. Nadantu bherī sannaddhā vaggū⁸ vadatu⁹ dundubhi,
 negamā ca maṃ anventu, gacchaṃ puttānivedako¹⁰. 65.
 66. Orodhā ca kumārā ca vesiyānā ca brāhmaṇā
 khippaṃ yānāni yojetu, gacchaṃ puttānivedako. 66. 25
 67. Hatthārohaṇā anikaṭṭhā rathikā pattikārikā
 khippaṃ yānāni yojetu, gacchaṃ puttānivedako. 67.
 68. Samāgatā janapadā negamā ca samāgatā,
 khippaṃ yānāni yojetu, gacchaṃ puttānivedako ti. 68.

¹ Cks -nā. ² so Cks; Cs -ento, Bḍ samuthahanto. ³ Bḍ -ṇe. ⁴ Cks add ekaṃ.

⁵ Cks add paribhuñjanto ⁶ Ck uḍirayantu, Cs uḍiyantu, Bḍs uḍiriyantu. ⁷ so Cks; Bḍs nadantu. ⁸ Ck Bḍ vaggu, Cs vaggum. ⁹ Bḍ nadantu. ¹⁰ Bḍ -nivā-.

Ta. udīrayantū¹ 'ti nādaṃ muñcantu, vadatan² ti vajjantu, ekapokkharā ti ekakkhibberiyō³, sannaddhā ti suṭṭhu sannaddhā, vaggū ti madhurassarā, gacchan ti gamissāmi, p-ko ti puttassa nivedako⁴ ovādako hutvā gacchāmi, taṃ ovaditvā mama vacanaṃ gāhāpetvā tatth' eva taṃ ratanarāsimhi⁵ ṭhapetvā abhisīñcitvā ānetuṃ gacchāmīti adhippāyen' evaṃ ā, samāgatā ti sannipatitā hutvā.

Evam raṇṇā ānattā⁵ sārathino asse yojetvā ratham⁶ rājadvāre ṭhapetvā raṇṇo ārocesuṃ.

T. a. p. S. ā.:

- 10 69. Asse ca sārathī yutte sindhave sīghavāhane
rājadvāraṃ upagañchum: yuttā deva ime hayā ti. 69.

Ta. asse ti sindhavajātike asse sīgha- asse ādāya, sārathīti sārathino, yutte ti rathesu yojite, upagañchun ti te rathesu yutte asse ādāya āgamiṃsu āgantvā ca pana yuttā deva ime hayā ti ārocesuṃ.

- 15 Tato rājā āha:

70^a. Thūlā javena hāyanti kisā hāyanti thāmunā ti
„Evarūpe asse mā gaṇhathā“ 'ti sārathim vadimsu.

70^b. Kise thūle vivajjetvā saṃsatthā yojitā hayā ti. 70.

Deva javena vaṇṇena balena ca sādīsā hayā yojitā ti ā.

- 20 Rājā puttassa santikaṃ gacchanto cattāro vaṇṇe aṭṭhārassa
seṇiyo sabbam⁷ ca balakāyaṃ sannipātesi, sabbam⁷ ca balakāyaṃ
sannipātentassa tassa tayo divasā atikkantā, atha catutthe
divase nikkhamitvā gahetabbayuttakaṃ gahetvā taṃ assa-
maṃ gantvā puttana paṇinandito paṭisanthāram akāsi.

- 25 Tam attham pakāsento Satthā āha:

71. Tato⁸ rājā taramāno yuttam āruyha sandanaṃ.
itthāgāraṃ ajjhabhāsi⁹: sabbā va anuyātha maṃ. 71.

72. Vāḷavijaniṃ uñhisam khaggaṃ chattaṃ ca paṇḍaram
upādhiratham āruyha suvaṇṇena¹⁰ alaṃkato 72.

- 30 73. Tato ca¹¹ rājā pāyāsi purakkhatvāna sārathim,
khippam eva upāgacchi yattha sammati Temiyo. 73.

¹ Bđ udiri-. ² Bđ nadantū. ³ Bds ekamukha-. ⁴ Bđ nivā-. ⁵ so Bds; Ck raṇṇā ānantā, C^s raṇṇā attā. ⁶ Cks -e. ⁷ Cks sabbe. ⁸ Cks add ca. ⁹ Cks -ittha. ¹⁰ Cks -ehi. ¹¹ Bds sa.

74. Tañ ca disvāna āyantañ jalantañ iva tejasā
khattasamghaparibbūlham¹ Temiyo etad abravi: 74.
75. Kaccin nu tāta kusalañ, kacci tāta anāmayam,
kaccin nu rājakaññāyo ārogā mayha mātaro. 75.
76. Kusalañ c' eva me putta, atho putta anāmayam, 5
sabbā va rājakaññāyo ārogā tuyha mātaro. 76.
77. Kacci-ss-amajjapo² tāta, kacci te suram appiyam,
kacci sacce ca dhamme ca dāne te ramatī mano. 77.
78. Amajjapo aham putta, atho me suram appiyam,
atho sacce ca dhamme ca dāne me ramatī mano. 78. 10
79. Kacci ārogañ³ yoggan te, kacci vahati vāhanam,
kacci te vyādhiyo n' atthi, sarīrass' upatāpanā⁴. 79.
80. Atho ārogañ yoggan me, atho vahati vāhanam,
atho vyādhiyo n' atthi, sarīrass' upatāpanā'. 80.
81. Kacci antā ca te phitā majjhe va⁵ bahalā tava, 15
koṭṭhāgārāñ ca kosañ ca kacci te paṭisanthatañ. 81.
82. Svāgatan te mahārāja, atho te adurāgatañ,
patitṭhāpentu pallaṃkam yattha rājā nisakkatīti. 82.

Ta. upādhi - - ti suvaṇṇapādukāratham⁶ āruyhanu, ime tayo pāde put-
tassa tatth' eva abhisekakāraṇatthāya pañca rājakakudhabhaṇḍāni ganhathā 'ti 20
āṇāpento rājā ā., suvaṇṇena - - ti padañ S. ā., upāgacchīti upāgato, kāya
velāyā 'ti Mahāsattassa kārapaṇṇāni pacitvā nibbāpentassa nisinnavelāya, ja-
lantañ mivā 'ti rājatejena jalantañ viya, khatta - - han⁷ ti kathāphāsukena
amaccasamghena parivutañ, etada bravīti bahi khandhāvaram nivesetvā padaṣā
va āgantvā vanditvā nisinnañ paṭisanthāram karonto etañ vacanañ abravi, 25
kusalañ anāmayan ti ubhayena pi ārogyam eva pucchati, kaccissamaj-
japo⁸ ti kacci si amajjapo, majjañ na pivasīti pucchati, amajjapo ti pi pātho,
kusalakammesu⁹ na-ppamajjasi¹⁰, na-ppamajjasīti a., suram appiyan ti
surāpānañ appiyam, suramappiyā ti pi pātho surā appiyā ti pi attho, dhamme
ti dasavidharājadhamme, yoggan ti yuge yuñjitabbakam assaṇḍādim¹¹, kacci-
vahaṭīti kacci ārogañ hutvā vattati, vāhanan ti batthiādisabbavāhanam, sa- 30
-tāpanā¹² ti sarīrassa upatāpanā¹⁴, antā ti paccantajanapadā, phitā ti iddhā
subhikkhā gālavāsā, majjhe vā¹⁴ ti raṭṭhassa majjhe, bahalā ti gāmaniga-
maghanāvāsā, paṭisanthatañ ti paṭiechāditañ guttañ paripuṇṇaṃ vā, ni-
sakkatīti yasmiñ pallaṃke rājā nisīdissati tañ pañāpetun ti vadati, rājā
Mahāsatte¹⁵ gāravena pallaṃkena nisīdi. 35

¹ Bā khagga-. ² Bā kacciam-. ³ Bā ārogyam, Cā arogañ. ⁴ Bā -tāpiyā. ⁵
Bā ca. ⁶ Cā -dukā ca-, Bā -dukañca-. ⁷ Bā khagga-. ⁸ Bā kacci am-. ⁹
Bā -dhammesu. ¹⁰ Bā omits nappamajjasi. ¹¹ Cā -nāti, Cā -nādi, Bā -nādi-
kañ. ¹² Bā -piyā. ¹³ Bā upatāpakarā. ¹⁴ Bā cā. ¹⁵ Bā -ttassa.

Atha M. „sace pallamkena nisīdati paṇṇasanthāraṃ paṇṇāpetha“ 'ti vatvā tasmim paṇṇatte g. ā.:

83. Idh' eva te nisinnassa niyate paṇṇasanthate
etto udakam ādāya pāde pakkhālayanti' te ti. 83.

5 Ta. niyate ti susanthate, etto ti paribhogaudakam dassento ā.

Rājā gāravena paṇṇasanthare pi anisīditvā bhūmiyaṃ nisīdi.
M. pi paṇṇasālaṃ pavisitvā taṃ kārappaṇakam nīharitvā rājā-
naṃ tena nimantento g. ā.:

84. Idam pi paṇṇakam mayhaṃ randham rāja aloṇikam
10 paribhuñja mahārāja, pāhuno me si āgato' ti. 84.
Atha naṃ rājā āha:

85. Na cāhaṃ paṇṇakam bhuñje³, na h' etaṃ mayha bhojanaṃ,
sālīnaṃ odanaṃ bhuñje sucim maṃsūpasecanan ti. 85.

15 Ta. na cāhaṃ ti paṭikkhipitvā attano bhojanaṃ vaṇṇetvā tasmim gāra-
vena thokam paṇṇakam hatthatalena gahetvā tāta tvam evarūpaṃ bhojanaṃ
bhuñjasīti puttena saddhiṃ piyakathaṃ kathento nisīdi.

Tasmim khaṇe C-devī orodhaparivutā āgantvā piyaputtaṃ
pādesu gahetvā va vanditvā assupunṇehi akkhīhi ekamantaṃ
nisīdi. Atha naṃ rājā „bhadde puttassa bhojanaṃ passā“ 'ti
20 vatvā thokam paṇṇaṃ tassā hatthe ṭhapesi, sesitthīnaṃ pi
thokam thokam adāsi, tā sabbāpi „sāmi evarūpaṃ nāma bho-
janaṃ bhuñjasīti“ vatvā gahetvā „atidukkaraṃ karosi sāmīti“
vatvā nisīdimsu. Rājā⁴ puna „tāta idam mayhaṃ acchariyaṃ
hutvā upaṭṭhātīti“ g. ā.:

25 86. Accherakammaṃ paṭibhāti ekakam pi rahogataṃ,
edisam bhuñjamānānaṃ kena vaṇṇo⁵ pasīdatīti. 86.

30 Ta. ekakaṃ ti tāta taṃ ekakaṃ rahogataṃ iminā bhojanaṃ yāpentam
disvā mama acchariyaṃ upaṭṭhātī⁶, edisaṃ ti evarūpaṃ alonambilaṃ adhū-
panaṃ randham pattaṃ bhuñjantānaṃ kena kārānena vaṇṇo⁵ pasīdatīti
taṃ pucchī.

¹ Bā -kkhalayassu. ² Bā me idhāgato. ³ Cks -āmi. ⁴ Ck Bā rāja. ⁵ Cks -e.
⁶ Bā -āsi.

Ath' assa so ācikkhanto āha:

87. Eko rāja nipajjāmi niyate paññasanthate¹,
tāya me ekaseyyāya rāja vaṇṇo² pasīdati. 87.
88. Na ve³ nettimsabaddhā me rājarakkhā upaṭṭhitā,
tāya me sukhaseyyāya rāja vaṇṇo² pasīdati. 88. 5
89. Atītaṃ nānusocāmi, na-ppajappāma' anāgataṃ,
paccuppanna yāpemi, tena vaṇṇo² pasīdati. 89.
90. Anāgatappajappāya atītassānusocanā
etena bālā sussanti nalo va harito luto ti. 90.

Ta. nettimsabaddhā ti khaggabaddhā rājarakkhā ti rājarakkhikā, 10
na ppajappāmīti na patthemī, harito ti haritavaṇṇo, luṇcitvā ātape khittanalo viya.

Rājā „idh' eva naṃ abhiñcitvā ādāya gamissāmīti“ cintetvā rajjena nimantento ā.:

91. Hatthānikāṃ rathānikāṃ asse pattī ca vammīno 15
nivesanāni rammāni ahaṃ putta dadāmi te. 91.
92. Itthāgāraṃ pi te dammi sabbālaṃkārabhūsitāṃ,
tā putta paṭipajjassu, tvaṃ no rājā bhavissasi. 92.
93. Kusalā naccagītassa sikkhitā caturitthiyo
kāme taṃ ramayissanti, kiṃ araṇṇe karissasi. 93. 20
94. Paṭirājūhi te kaṇṇā ānāyissaṃ alaṃkatā,
tāsu putte janetvāna atha pacchā pabbajissasi. 94.
95. Yuvā ca daharo cāsi paṭhamuppattito susu,
rajjāṃ kārehi, bhaddan te, kiṃ araṇṇe karissasīti. 95.

Ta. hatthānikāṃ ti dasahatthito paṭṭhāya hatthānikāṃ nāma tathā rathā- 25
nikāṃ, vammīno⁴ vammabaddhasūrayodhe, kusalā ti chekā, sikkhitā ti
aṇṇesu pi itthikicesu sikkhitā, caturitthiyo ti caturā nāgarakittihyo, paṭi-
kaṇṇā¹ ti puna aṇṇāpi tava rājakaṇṇā ānāyissaṃ, yuvā ti yobbanppatto, da-
haro ti taruno, pa--to ti pathamavayena uppattito samuggato, susu 'ti ati-
taruno; ito paṭṭhāya Bodhisattassa dhammakathā: 30

96. Yuvā care brahmacariyaṃ, brahmacārī yuvā siyā,
daharassa hi pabbajjā, etaṃ isihi vaṇṇitaṃ. 96.

¹ Bā sandhāre. ² Cks -e. ³ Bā ca. ⁴ Cks -ne.

97. Yuvā care brahmacariyaṃ, brahmacārī yuvā siyā,
brahmacariyaṃ carissāmi, nāhaṃ rajjena-m-atthiko. 97.
98. Passāmi vo 'haṃ daharaṃ 'amma tāta' vadantaraṃ¹
kicchā laddhaṃ piyaṃ puttaṃ appatvā va jaraṃ mataṃ. 98.
- 5 99. Passāmi vo 'haṃ dahariṃ kumāriṃ cārudassaniṃ
naḷavaṃsakalīraṃ² va paluggaṃ jīvitaṃ akkhaye³. 99.
100. Daharāpi hi⁴ mīyanti narā⁵ ca atha nāriyo,
tattha ko vissase poso daharo 'mhīti jīvite. 100.
101. Yassa ratyā vivasane āyuṃ appataraṃ siyā
10 appodake va⁶ macchānaṃ kin nu komārakaṃ tahiṃ. 101.
102. Niccam abbhāhato loko niccaṇ ca parivārito,
amoghāsu vajantīsu kiṃ maṃ rajjena siñcasi⁷. 102.
103. Kena-m-abbhāgato loko kena ca⁸ parivārito,
kāyo amoghā gacchanti⁹, tam me akkhāhi pucchito. 103.
- 15 104. Maccun' abbhāhato¹⁰ loko jarāya parivārito,
ratyā amoghā gacchanti, evaṃ jānāhi khattiya. 104.
105. Yathāpi tante vitate yaṃ yaṃ dev' upaviyati
appakaṃ hoti vetabbaṃ evaṃ maccāna jīvitaṃ. 105.
106. Yathā vārivaho pūro gacchan n' upanivattati¹¹
20 evaṃ āyu manussānaṃ gacchan n' upanivattati. 106.
107. Yathā vārivaho pūro vahe rukkh' upakūlaje
evaṃ jarāya¹² maraṇena vuyhante vata pāṇino ti. 107.

Ta. brahma -- siyā ti brahmacārī bhonto yuvā siyā, isīhīti Buddhā-
dīhi, rajjenamatthiko ti rajjena atthiko, amma -- vadantaraṃ¹³ ti
25 amma tāta' ti vadantaṃ, paluggaṃ ti maccunā luñcivā gahitaṃ, yassa -- ne
ti mahārāja yassa mātukucchimhi paṭisandhigahapato¹⁴ paṭṭhāya rattindivātikka-
maṇe appataraṃ āyu hoti, komārakaṃ ti tasmiṃ nagare tarunabhāve¹⁵ kiṃ
karissati, kenamababhāhato ti kena abbhāhato, idaṃ rājā saṃkhittena bhāsi-
tassa atthaṃ ajānanto pucchi, ratyā ti rattiyo, tā hi imesaṃ sattānaṃ āyuṃ
30 ca vaṇṇaṃ ca balaṇ ca khepentiyo va¹⁶, gacchantīti amoghā gacchanti nāma,

¹ so all three MSS. ² Bā nava-. ³ Bā -yaṃ. ⁴ Bā va ⁵ Cks carā. ⁶ Cks
na. ⁷ Bā rajjetisecasi. ⁸ Cks ci. ⁹ Bā -to. ¹⁰ Bā maccumabbhā-. ¹¹
Bā nupariv-. ¹² so all three MSS. for jarā? ¹³ Cks vadaṇ. ¹⁴ Ck -gahana-
tato, Cks gahato, Bā -nakālato. ¹⁵ Ck tarunābhavo. ¹⁶ Cks ca, Bā eva.

vetabban ti¹ yaṁ yaṁ devūpaviyattīti² tasmim vīyate³ sesaṁ vetabbaṁ yathā appakaṁ hoti evaṁ jīvitaṁ, nūpanivattatīti⁴ tasmim tasmim khane gataṁ gatam⁵ eva hoti na uparī vattati⁶, vaheṛukkhūpakūlajē⁷ ti upakūlajē rukkhe vaheyya.

Rājā M-ttassa dhammakathaṁ sutvā gharāvāse ukkhaṇṭhito 5
pabbajitukāmo hutvā „ahaṁ tāva puna nagaraṁ na gamissāmi.
idh' eva pabbajissāmi, sace pana me putto nagaraṁ gaccheyya
setacchattam assa dadeyyan“ ti taṁ vīmaṁsitum puna rajjena
nimantento ā.:

108. Hatthānīkaṁ rathānīkaṁ asse pattī ca vammīno 10
nivesanāni rammāni ahaṁ putta dadāmi te. 108.

109. Itthāgāraṁ pi te dammi sabbālaṁkārahūsitaṁ.
tā putta⁸ paṭipajjassu, tvaṁ no rājā bhavissasi. 109.

110. Kusulā naccagītassa sikkhitā caturitthiyo
kāme taṁ ramayissanti, kiṁ araṇṇe karissasi. 110. 15

111. Paṭirājūhi te kaṇṇā ānayissaṁ alaṁkatā,
tāsu putte janetvāna atha pacchā pabbajissasi. 111.

112. Koṭṭhāgāraṁ ca kosaṁ ca vāhanāni balāni ca
nivesanāni rammāni ahaṁ putta dadāmi te. 112.

113. Gomāṇḍalaparibbūlho dāsasaṁghapurakkhato 20
rajjaṁ kārehi, bhaddan te, kiṁ araṇṇe karissasīti. 113.

Ta. go - - ho ti subhāsitarājakaṇṇānaṁ maṇḍalena parikkhitto

Atha M. rajjena anattikabhāvaṁ pakāsento āha:

114. Kiṁ dhanena yaṁ jiyetha⁹, kiṁ bhariyāya marissati,
kiṁ yobbanena ciṇṇena¹⁰ yaṁ jarā abbiheṣṣati¹¹. 114. 25

115. Tattha kā nandi kā khiḍḍā kā rati kā dhanesanā,
kim me puttehi dārehi, rāja mutto 'smi bandhanā. 115.

116. So 'haṁ evaṁ pajānāmi: maccu me na-ppamajjati,
antakenāhipannassa kā rati kā dhanesanā. 116.

¹ Bds nāmā ti veditabbaṁ ² Bds adds yaṁ yaṁ tantaṁ upaviyyati vetabbanti tan. ³ Bd vitate. ⁴ Bd nūpanivattatīti. ⁵ Cs gatagatam. ⁶ Ck uparittati. ⁷ Bd rukkhe pa-. ⁸ Bds tāsu putte. ⁹ Bd khiyetha ¹⁰ Bd vanṇena. ¹¹ Bd jarāya abhibbuyyati.

- Iti Mahāsattassa desanā saḥānusandhinā¹⁹ matthakaṃ pattā,
 30 taṃ sutvā rājānaṃ ca C-deviṃ ca ādiṃ katvā soḷasasahassāni
 orodhā ca pabbajitukāmā ahesuṃ. Rājā nagare bheriṃ carā-
 pesi: „ye mama puttassa santike pabbajituṃ icchanti te pabba-

¹ Ck Bā ātapam. ² Bā saṅkaraṇ. ³ Bā khiye-. ⁴ Bā tam. ⁵ Cks bhariyā. ⁶ Bā bhariyā. ⁷ Bā karissāmīyā. ⁸ Bā vanpenā. ⁹ Cks add mayi. ¹⁰ Cks so. ¹¹ so Cks; Bā avadhitassa for avāṭṭhitassa? ¹² Ck kalalato, C^s kalato. ¹³ Bā ātapam. ¹⁴ Bā saṅkaraṇ. ¹⁵ Bā samā. ¹⁶ Bā niv-. ¹⁷ Bā nikkhamma. ¹⁸ Ck idam maṇi. ¹⁹ Cks yathānusanandhiṇa for yathanusanandhiṇ.

jantū“ 'ti sabbesañ ca suvaṇṇakoṭṭhāgārādīnaṃ dvārāni vivarā-
 petvā „asukaṭṭhāne ca asukaṭṭhāne ca mahānidhikumbhiyo'
 atthi tā gaṇhantū“ ti suvaṇṇapattē likhāpetvā mahānale² tham-
 bhe bandhāpesi. Nāgarāpi yathā pasārite va āpane vivaṭa-
 dvārān' eva gehāni pahāya rañño santikaṃ agamaṃsu. Rājā 5
 mahājanena saddhim M-assa santike pabbaji. Sakkadattiyaṃ
 tiyojanikaṃ assamapadaṃ ahoṣi. M. paṇṇasālāyo vicāresi,
 majjhaṭṭhāne paṇṇasālāyo itthīnaṃ dāpesi bhīrujātikā etā ti³,
 purisānaṃ bahipaṇṇasālāyo adāsi⁴, sabbe pi Vissakammena māpi-
 tesu phaladhararukkhesu uposathikakāle bhūmiyaṃ ṭhitā va phalāni 10
 gahetvā paribhuñjitvā samaṇadhammaṃ karonti, yo kāmavittakkaṃ
 vā vyāpādavi- vā vihiṃsāvi- vā vittakkeṭi tassa maṇaṃ jānitvā
 M. ākāse nisīditvā dh. desesīti, taṃ sutvā khippam eva abhiññā
 ca samāpattiyo ca nibbattenti, eko sāmantarājā „Kāsirājā pab-
 bajito“ ti sutvā „Bārāṇasīyaṃ r. gahessāmīti“ nagaraṃ pavi- 15
 sitvā alaṃkatanagaraṃ disvā rājanivesanaṃ āruya sattavidham
 vararātanaṃ oloketvā⁵ „imaṃ dhaṇaṃ nissāya ekena bhayena
 bhavitabban“ ti cintetvā surāsonḍe pakkosāpetvā „rājā katara-
 dvārena nikkhanto“ ti pucchitvā „pācīnadvārena“ 'ti vutte ten'
 eva dvārena nikkhamitvā naditīrena pāyāsi. Tassāgamaṇaṃ 20
 ñatvā M. ca tattha⁶ āgantvā ākāse nisīditvā dh. d., so saddhim
 parisāya tassa santike pabbaji, evaṃ aparo pīti tīṇi rajjāni
 chaḍḍitāni, hatthi araṇṇahatthi jātā assāpi araṇṇaassā jātā,
 rathā araṇṇasmim yeva vinatṭhā, bhaṇḍāgāresu kahāpane assa-
 mapade vālukā katvā vikirimsu, sabbe va aṭṭha samāpattiyo 25
 nibbattetvā jīvitapariyosāne Brahmaloḥka-parāyaṇā ahesuṃ, ti-
 racchānagatā hatthiassāpi isigaṇe cittaṃ pasādetvā chasu
 kāmasaggesu nibbattiṃsu.

S. i. d. ā. „na hi bhi. idān' eva pubbe p' āhaṃ r. pahāya nik-
 khanto yevā“ 'ti vatvā j. s.: „Tadā chatte adhivatthā devatā Uppala- 30

¹ Cks -nidhānāni. ² Ck -tale, Bā omits nale. ³ Cks add avijjhivā. ⁴ Cks
 omit bahi - - adāsi. ⁵ Bā adds Kāsikarañño. ⁶ Ck catatthani, C² vanantaṃ,
 Bā vanantarāni

vaṇṇā ahosi, sārathi Sāriputto, mātāpitāro mahārājakulāni, parisā Buddhaparisā, Mūgapakkhapaṇḍito pana aham evā 'ti'.

Sīhaladīpaṃ² patvā Maṃgaṇavāsī Khuddakatissatthero Mahāvamsakatthero Kaṭakandhakāravāsī Phussadevatthero Upari-
 5 maṇḍakamālavāsī Mahārakkhitatthero Bhaggarivāsī Mahātis-
 satthero Vāmattapabbhāravāsī Mahāsivatthero Kāḷavelavāsī Mahāmaliyadevatthero ti ime therā Kuddālakasamāgame Mūga-
 pakkhasamāgame Ayogharasamāgame Hatthipālasamāgame ca³ pacchā-
 gatakā⁴ ti vadanti, Maddhavāsī⁵ Mahānāgatthero pana Maliya-
 10 mahādevatthero ca parinibbānadivase „āvuso Mūgapakkhajātake
 parisā ajja pacchinnā“ ti vadimsu, „kīmkāraṇā bhante“ ti, „āvuso aham
 tadā eko surāsoṇḍako aññe mayā saddhim suram pivante alabbhivā
 sabbapacchā nikkhamivā pabbajito“ ti. Mūgapakkhajātakam⁶.

2. Mahājanakajātaka.

15 Koyaṃ majjhe samuddasmi ti. Idaṃ S. J. v. mahānek-
 khammaṃ ārabha kathesi. Ekadivasaṃ hi bhikkhū dhammasabhā-
 yaṃ Tathāgatassa mahānekkhammaṃ vaṇṇayantā nisidimsu, S. āgantvā
 „k. n. bh. e. k. s.“ ti p. „i. n.“ ti v. „na bh. i. p. pi T. mahānek-
 khammaṃ nikkhanto yevā“ ti vatvā a. ā.:

20 A. Videharatṭhe Mithilāyaṃ Mahājanako nāma rājā
 r. kāresi, Tassa dve puttā Ariṭṭhajanako ca Polajanako ca,
 tesaṃ rājā jeṭṭhassa uparajjam adāsi kaṇiṭṭhassa senāpatiṭṭhānaṃ.
 Aparibhāge Mahājanake kālakate A-janako rājā hutvā itarassa
 uparajjam adāsi, tass' eko pādamūliko rañño santikaṃ gantvā
 25 „deva uparājā tumhe ghātetukāmo“ ti ā. Rājā tassa punappuna
 kathaṃ sutvā⁷ bhijjitvā⁸ P-janakaṃ saṃkhalikāhi bandhāpetvā
 rājanivesanato avidūre ekasmiṃ gehe vasāpetvā⁹ ārakkhaṃ
 dāpesi. Kumāro „sac' āhaṃ bhātu veriko saṃkhalikāpi me
 mā muccantu dvāram pi mā vivariyatu, noce saṃkhalikāpi
 30 muccantu dvāram pi vivariyatū“¹⁰ ti saccakiriyaṃ akāsi, tāvad

¹ Bā ahamēva sammāsambuddho loke udapādi temiyajātakam niṭṭhitaṃ. ² cfr. vol. IV. ³ C^s su. ⁴ C^s -gatakakā. ⁵ Bā omits sīhaladīpaṃ - - jātakam.

⁶ Bā adds kaṇiṭṭhassa bhinne hām ⁷ Bā bhinditvā ⁸ C^k gahe tvā, C^s gahe katvā. ⁹ C^s -iyatu, Bā vivaratu.

eva saṁkhalikāpi khaṇḍākkhaṇḍaṁ chindimsu¹ dvāram pi viva-
 taṁ. So nikkhamitvā ekaṁ paccantagāmaṁ gantvā vāsaṁ
 kappesi, paccantavāsino taṁ sañjānitvā upaṭṭhahimsu. Rājā
 gāhāpetuṁ nāsakkhi. So anupubbena paccantajanapadaṁ
 hatthagataṁ katvā mahāparivāro hutvā „ahaṁ pubbe bhātu na 5
 verī idāni pana veri-mhīti“ mahājanaparivuto Mithilam patvā
 bahinagare senaṁ nivāsesi. Nagaravāsino „P-janakakumāro
 āgato“ ti sutvā yebhuyyena hatthivāhanādīni gahetvā tass’ eva
 santikaṁ āgamimsu², aṇṇe pi nāgarā āgamimsu³. So bhātu
 sāsanaṁ pesesi: „nāhaṁ pubbe tumhākaṁ verī idāni pan’ 10
 amhi verīti chattaṁ vā me detha yuddhaṁ vā“ ti. Rājā
 yuddhaṁ dātuṁ gacchanto aggamahesiṁ āmantetvā „bhadde
 yuddhe jayaparājayo nāma, na sakkā ñātuṁ sace mama an-
 tarāyo hoti, tvaṁ gabbhaṁ rakkheyyāsīti“ vatvā nikkhami.
 Atha naṁ yuddhe P-janakassa yodhā jīvitakkhayaṁ pāpesuṁ. 15
 „Rājā mato“ ti sakalanagare⁴ ekakolāhalaṁ jātaṁ. Devī
 tassa matabhāvaṁ ñatvā sīghasīghaṁ suvaṇṇasārādīni pacchi-
 yaṁ pakkhipitvā matthake pilotikaṁ attharitvā upari taṇḍule
 okiritvā kiliṭṭhapilotikaṁ nivāsetvā sarīraṁ virūpaṁ katvā pac-
 chiṁ sīse ṭhapetvā divādivass’ eva nikkhami, koci naṁ na 20
 sañjāni. Sā uttaradvārena nikkhamitvā katthaci agatapubba-
 tāya⁵ maggaṁ ajānanti disā vavatthapetuṁ asakkonti keva-
 laṁ Kālacampānagaraṁ nāma atthīti sutattā „Kālacam-
 pānagaraṁgamikā nāma atthīti“ pucchamānā nisīdi. Kuc-
 chiyaṁ pan’ assā na yo vā so vā satto, pūritapāramī pana 25
 M. nibbatto, tassa tejena Sakkabhavanaṁ kampi. Sakko
 āvajjanto taṁ kāraṇaṁ ñatvā „tassā kucchiyaṁ nibbattasatto
 mahapuñño, mayā gantuṁ vaṭṭatīti“ cintetvā paṭicchannaṁ
 yoggaṁ māpetvā tattha māñcaṁ paññāpetvā mahallakapuriso
 viya yoggaṁ pājento tāya nisinnasāladvāre ṭhatvā „Kālacam- 30
 pānagaragāmikā atthīti“ pucchi. „Ahaṁ tāta gamissāmīti“.

¹ Bā bhijjimsu. ² Cs ag-. ³ Ck ag-. ⁴ Bā -raṁ. ⁵ Ck āgatapubbetāya. Bā agatapubbata.

„Tena hi yoggaṃ āruyha nisīda amma“ ti. „Tāta ahaṃ
 paripuṇṇagabbhā, na sakkā mayā yoggaṃ abhirūhitaṃ, pac-
 chato āgamiṣṣāmi, imissā pana me pacchiyā okāsaṃ dehīti“.
 „Amma kiṃ vadesi, yoggaṃ pājetuṃ jānanaśamattho nāma
 5 mayā sadiso n' atthi, mā bhāyi, āruyha nisīdā“ 'ti. So tassā
 ārohanakāle attano ānubhāvena paṭhaviṃ uṭṭhāpetvā yoggassa
 pacchimante pahārāpesi¹. Sā abhiruyha sayane nipajjitvā va
 „devatā bhavissatīti“ aññāsi. Sā dibbasayane nipannamattā
 va niddaṃ okkami. Atha naṃ Sakko tiṃsayojanamattahake
 10 ekaṃ nadiṃ patvā pabodhetvā „amma otaritvā nadiyā nahāhi,
 ussisaṃ sātako atthi, taṃ nivāsehi, antoyogge pūvabhataṃ'²
 atthi, taṃ bhuñjā“ 'ti. Sā tathā katvā puna nipajjitvā sāyaṇ-
 hasamaye Campaṃ patvā dvāraṭṭālakapākāre disvā „tāta kiṃ
 nagaraṃ nāma etan“ ti pucchi. „C-nagaraṃ amma“ ti. „Kiṃ
 15 vadesi tāta, nanu ambhakaṃ nagarato C-nagaraṃ saṭṭhiyojana-
 matthake hotīti“³. „Evaṃ amma, ahaṃ pana ujuṃ maggaṃ
 jānāmi“⁴. Atha naṃ dakkiṇadvārasamipe otāretvā „amma
 ambhakaṃ gāma purato va⁵, tvaṃ nagaraṃ pavisā“ 'ti vatvā
 purato gantvā Sakko antaradhāya sakatṭhānam eva gato. Devī
 20 pi ekissā sālāya nisīdi. Tasmim̐ khaṇe eko C-vāsī mantajjhā-
 yako brāhmaṇo pañcali māṇavakasatehi parivuto nahānatthāya
 gacchanta dūrato oloketvā taṃ abhirūpaṃ sobhaggaṇṇaṃ
 tattha nisinnaṃ disvā kucchigatassānubhāvena saha dassanen'⁶
 eva kaniṭṭhabhaginisinēhaṃ uppādetvā māṇave ṭhapetvā ekako
 25 va sālāya pavisitvā „bhagini kataragāmaśāsikā“ ti pucchi.
 „Mithilāyaṃ Ariṭṭhajanakaraṇṇo aggaṃhesi-mhīti“⁷. „Idha
 kasmā āgatāsi“⁸. „Polajanakena rājā mārito, athāhaṃ bhītā
 'gabbhaṃ anurakkhissāmi' āgatā“ ti. „Imasmim̐ pana te na-
 gare koci nātako atthīti“⁹. „N' atthi tāta“ 'ti. „Tena hi mā
 30 cintayi, ahaṃ udiccabrāhmaṇo mahāsālo disāpāmoḃkho ācariyo,
 ahaṃ taṃ bhaginiṭṭhāne ṭhapetvā paṭijaggissāmi, bhātikā 'ti
 maṃ vatvā padesu gahetvā paridevā“ 'ti. Sā mahāsaddaṃ

¹ Bā āhājāpesi. ² Cks puva-, Bā puṭaka-. ³ Cks ca, Bā atthi.

katvā tassa pādesu pati, te pi aññamaññaṃ parideviṃsu. Antevāsikā upadhāvitvā „ācariya kiṃ vo hotīti“ pucchimsu. „Kaniṭṭhabhaginī me asukakāle nāma mayā vinā jātā“ ti. „Ditṭhakālato¹ patṭhāya mā cintayittha ācariyā“² 'ti³. So cha-
 nam mahāyoggaṃ āharāpetvā taṃ tattha nisīdāpetvā „tāta⁴ 5
 brāhmaṇiyā mama bhaginibhāvaṃ kathetvā sabbakiccāni kātuṃ
 vadathā“⁵ 'ti vatvā gehaṃ pesesi. Atha naṃ brāhmaṇi uṇho-
 dakena nahāpetvā sayanaṃ paññāpetvā nipajjāpesi. Atha
 brāhmaṇo nahātvā āgato bhojanakāle „bhaginim me pakko-
 sathā“ ti tāya saddhiṃ ekato bhuñjitvā antonivesane yeva naṃ 10
 paṭijaggi. Sā nacirass' eva puttaṃ vijāji, Mahājanakakumāro
 ti 'ssa ayyakasantakanāmaṃ akaṃsu. So vaḍḍhamāno dāra-
 kehi saddhiṃ kiṃto ye naṃ rosentī tesāṃ asambhinnakhattiye
 kule jātattā mahābalatāya c' eva mānatthaddhatāya ca daḥhaṃ
 paharati. Te mahāsaddena rodantā „kena pana pahatā“ ti 15
 vutte „vidhavāya puttenā“⁶ 'ti vadanti. Kumāro cintesi: „ime
 maṃ 'vidhavāputto' ti abhiṇhaṃ vadanti, mama mātaraṃ puc-
 chissāmīti“ so ekadivasāṃ pucchi: „amma ko mayhaṃ pitā“
 'ti. Atha naṃ „tāta brāhmaṇo te pitā“ ti vañcesi⁷. So puna-
 divase paharanto „vidhavāputto“ ti vutte „nanu me brāhmaṇo 20
 pitā“ ti vatvā „brāhmaṇo tava kiṃ hotīti“ vutte cintesi: „ime
 'brāhmaṇo tava kiṃ hotīti' vadanti, mātā me idaṃ kāranaṃ
 na katheti, na sā attano mānena⁸ kathessati, hotu kathāpessāmi
 na“ ti so thaṇṇaṃ pivanto thane naṃ ḍasitvā „pitaram me
 kathehi, noce kathessasi thanaṃ te chindissāmīti“ ā. Sā vañ- 25
 cetuṃ asakkonti „tāta tvaṃ Mithilāya A-janakaraṇṇo putto,
 pitā te P-janakena mārīto, ahaṃ taṃ anurakkhanti imaṃ na-
 garaṃ āgatā, brāhmaṇo maṃ bhaginiṭṭhāne ṭhapetvā paṭijagga-
 tīti“ kathesi. So tato patṭhāya vidhavāputto ti vutte na kujjhi,
 so soḷasavassabbhantare yeva tayo ca vede sabbasippāni ca 30

¹ B^d atha mānavā tava bhaginīdiṭṭha-. ² B^d adds āhaṃsu. ³ so all three MSS

⁴ C^k vācesi. ⁵ C^k manena, C^s mane, B^d mātā me idaṃ kāranaṃ yathābhūtaṃ
 na kathessati.

4. Anāṇo nātināṃ hoti devānaṃ pituno¹ ca so
karaṃ purisakiccāni na ca pacchānutappatīti. 124.

Ta. anāṇo -- hotīti vāyāmaṃ karonto hi nātināṃ ca devatānaṃ ca
Brahmuno ca antare anāṇo hoti agārayho ti a.

5. Atha devatā gātham āha:

6. Apāraṇeyyaṃ yaṃ kammaṃ aphalaṃ kilamathuddayaṃ
tattha ko vāyāmen' attho² maccu yassābhinippatan³ ti 125.

Ta. apāraṇeyyaṃ ti vāyāmena matthakaṃ apāpetabbaṃ, maccu yassā-
bhinippatan³ ti yassa atthāne vāyāmakaraṇakassa maraṇam eva nippatti⁴
10 ta. ko vāyāmen' attho.

Evaṃ vutte naṃ appaṭibhānaṃ karonto M. uparigāthā⁵
abhāsi:

6. Apāraṇeyyaṃ accantaṃ yo veditvāna devate
na rakkhe attano pāṇaṃ jaṇṇā so yadi hāpaye. 126.
15 7. Adhippāyaphalaṃ eke asmiṃ lokasmi⁶ devate
payojayanti kammāni, tāni ijjhanti⁷ vā na vā. 127.
8. Sandiṭṭhikaṃ kammaphalaṃ nanu passasi devate
sannā aññe tarāṃ' ahaṃ taṇ ca passāmi santike. 128.
9. So ahaṃ vāyamiṣṣāmi yathāsattiṃ yathābalaṃ
20 gacchaṃ pāraṃ samuddassa kāsaṃ⁸ purisakāriyaṃ ti. 129.

Ta. accantaṃ ti yo idaṃ kammaṃ viriyaṃ katvāpi nippādetuṃ na
sakkā accantaṃ eva apāraṇeyyaṃ ti veditvā caṇḍahatthiādayo aparibaranto attano
pāṇaṃ na rakkhati, jaṇṇā -- hāpaye ti so yadi tādisesu ṭhānesu viriyaṃ
hāpeyya jāneyya tassa kusītabhāvassa phalaṃ, iti tvaṃ yaṃ vā taṃ vā ni-
25 ratthakaṃ vadasīti dīpeti, Pāliyaṃ (add: yaṃ?) pana jaṇṇā so yadi hāpaye ti
likhitaṃ taṃ Atthakathāsu n' atthi, adhippāyaphalaṃ ti attano adhippā-
yassa phalaṃ sampassamānā ekacce purisā kasivanijjādini kammāni payojenti,
tāni ijjhanti vā na vā ijjhanti, ettha gamissāmi idaṃ uggahessāmi ti pana kāyi-
kacetasikaviriyaṃ karontassa taṃ ijjhat' eva⁹, tasmā taṃ kātuṃ vaṭṭati yevā
30 'ti dasseti, sannā -- han ti aññe janā mahāsamudde sannā nimuggā viriyaṃ
akarontā macchakacchapabhattā¹⁰ jātā, ahaṃ pana ekako va tarāmi, taṇ ca
passāmi ti idaṃ pi me viriyaphalaṃ¹¹ passa, mayā iminā attabbāvena devatā

¹ Bā - naṇ. ² Cks vāya-. ³ so Cks; Bā - nippattaṃ. ⁴ Bā nippanaṃ. ⁵ Bā
uttari. ⁶ all three MSS. - miṃ. ⁷ Bā icchanti. ⁸ Bā kassaṃ. ⁹ Cks ijjhanteva,
Bā icchateva. ¹⁰ Bā - bhakkhā. ¹¹ Cks - yaṃpha-.

nāma na diṭṭhapubbā, so 'haṃ taṃ ca¹ iminā dibbena rūpena mama² santike
 ʈhitaṃ passāmi, yaṭṭhāsattiṃ -- lan ti attano sattiya ca balassa ca anurū-
 paṃ, kāsā ti³ karissāmi.

Devatā tassa taṃ dalhaṃ⁴ vacanaṃ sutvā thutiṃ ka-
 rontī g. ā.:

5

10. Yo tvaṃ evaṃgate oghe appameyye mahaṇṇave
 dhammavāyāmasampanno kammanā nāvasīdasi
 so tvaṃ tatth' eva gacchāhi yattha te nirato mano ti. 130.

Ta. evaṃgate ti evarūpe gambhīre⁵ vitthate, dhamma -- nno ti
 dhammavāyāmena samannāgato, kammanā ti attano purisakārakammena na⁶ 10
 sīdasi, yattha te ti yasmiṃ ʈhāne tava mano nirato tatth' eva gacchā 'ti.

Evaṃ ca pana vatvā „paṇḍita mahāparakkama kuhiṃ taṃ
 nemiti“ pucchi, Mithilanagaran ti vutte⁷ sā M-aṃ mālākālāpaṃ
 viya ukkhipitvā ubhoḥi bāhāhi pariggayha ure nipajjāpetvā piya-
 puttakaṃ ādāya gacchantī viya ākāse pakkhandī. M. sattāhaṃ 15
 loṇodakena upakkasarīro dibbaphassena phutṭho niddaṃ okkami.
 Atha naṃ sā Mithilaṃ netvā ambavane maṅgalasilāpaṭṭe dak-
 khiṇapassena nipajjāpetvā uyyānadevatāhi 'ssa ārakkhaṃ gāhā-
 petvā sakatṭhānam eva gatā. Polajanakassa putto n' atthi,
 ekā paṇ' assa dhītā ahoṣi, sā Sīvalidevī nāma paṇḍitā vyattā. 20
 Taṃ enaṃ maraṇamañce nipannaṃ pucchimsu: „mahārāja
 tumhesu devattaṃ⁸ gatesu r. kassa demā“ 'ti. „Mama dhī-
 taraṃ S-deviṃ ārādhetuṃ samatthassa¹⁰ yo vā pana caturassa-
 pallamaṃkassa ussīsakaṃ jānāti yo vā saḥassatthāmaṃ dhanuṃ
 āropetuṃ sakkoti yo vā soḥassamahānidhiṃ nīharituṃ sakkoti 25
 tassa dehīti“. „Deva tesāṃ no nidhīnaṃ udānaṃ¹¹ kathethā“ 'ti.

Rājā:

11. Suriyuggamane nidhi, atho okkamane¹² nidhi,
 anto nidhi bahi nidhi, na anto na bahi nidhi. 131.

¹ Cks tava. ² Cks omit mama. ³ Ck kāyasantiṃ, Cs kāyasatti, Bā kassanti. ⁴
 Cs Bā dalha. ⁵ Cks -ra. ⁶ Bā nāva ⁷ Cks omit vutte. ⁸ Bā devaṇ. ⁹ Bā
 dassāmā. ¹⁰ Bā adde rajjaṃ detha. ¹¹ Cks uddānaṃ. ¹² Cks oggamane.

12. Ārohaṇe mahānidhi, atho orohaṇe nidhi,
caturo ca mahāsālā' samantā yojane nidhi. 132.

13. Dantaggesu mahānidhi vālaggesu ca kebuke .
rukkhaggesu mahānidhi, soḷas' ete mahānidhi,
5 sahassatthāmo pallaṃko Sīvalārādhanaena cā 'ti 133.

Nidhīhi saddhim itaresam pi udānaṃ kathesi. Amaccā
rañño accayena tassa matakiccaṃ katvā sattame divase sannip
patitvā mantayimsu: „rañño attano dhītaraṃ ārādhetuṃ samat
thassa r. dātabban ti vuttaṃ, ko taṃ ārādhetuṃ sakkhissatīti“.
10 Te „senāpati vallabho“ ti tassa sāsanaṃ pesesuṃ. So sādhu
'ti rajjathāya rājadvāraṃ gantvā attano ʘhitabhāvaṃ' rājadhī
tāya ārocāpesi. Sā tassa āgatakāraṇaṃ ñatvā „atthi nu khv
āssa chattasirim dhāretuṃ dhitīti“ vīmaṃsanatthāya „āgacchatu“
'ti ā. So taṃ sāsanaṃ sutvā taṃ ārādhetaṃ sopānapāda
15 mūlato paṭṭhāya javena gantvā tassā santike atṭhāsi. Atha
naṃ vīmaṃsamānā „mahātale javena dhāvā“ 'ti ā. So
„rājadhītaraṃ tosemīti“ vegena pakkhandī. Atha naṃ puna
„ehīti“ ā. So puna javenāgato. Sā tassa dbitiyā abhā
vaṃ ñatvā „ehi pāde me sambāhā“ 'ti ā. So tassa ārā
20 dhanattham nisīditvā pāde sambāhi. Atha naṃ ure pādena
paharivā uttānakam pātetvā „imaṃ andhabālapurisaṃ dhitira
hitam pothetvā gīvāya gahetvā nīharathā“ 'ti dāsīnaṃ saññaṃ
adāsi. Tā tathā karimsu. So³ „kim senāpatīti“ puttṭho „mā
kathetha, sā⁴ no manussitthīti⁵“ ā. Tato bhaṇḍāgāriko gato, tam
25 pi tath' eva lajjāpesi. Tathā seṭṭhim chattaḡāhaṃ asiggāhan
ti sabbe lajjāpesi yeva. Atha mahājano mantetvā „rājadhī
taraṃ tāva ārādhetuṃ samattho n' atthi, sahassatthāmaṃ
dhanuṃ āropetuṃ samatthassa dethā“ 'ti ā. Tam pi koci
āropetuṃ nāsakkhi. Tato „caturassapallaṃkassa ussīsakaṃ
30 jānantassa dethā“ 'ti ā. Tam pi na koci jāni. Tato „soḷasa
mahānidhī⁶ nīharituṃ samatthassa dethā“ 'ti. Api⁷ koci nī-

¹ C^{ks} -le. ² B^d āgata-. ³ P^d adds tehi. ⁴ C^{ks} omits sā. ⁵ B^d -sitti yakkhinitī.

⁶ C^{ks} -dhim, B^d dhi. ⁷ so C^k; C^s topi, B^d tepi

haritum nāsakkhi. Tato „arājakam nāma rattham pāletum na sakkā, kim nu kho kattabban“ ti mantayimsu. Atha ne purohito ā.: „mā cintayissatha, phussaratham¹ nāma vissajjetum vaṭṭati, phussarathena² hi laddharājā sakala-Jambudīpe r. kāretum samattho hotīti“. Te „sādhū“ 'ti sampaticchitvā nagaram alamkārapetvā maṅgalarathe cattāro kumudavaṇṇe asse yojetvā uttarattharaṇam attharitvā pañca rājakakudhabhaṇḍāni āropetvā caturaṅginīyā senāya parivārāpesum, sassāmikarathassa turīyāni purato vajjanti assāmikassa pacchato, tasmā purohito „turīyāni pacchato vādetthā“ 'ti vatvā „suvaṇṇabhim- 5 kārena rathanandiṇ ca³ patodaṇ ca abhisīñcitvā yassa r. kāretum puñṇam atthi tassa santikam gacchā“ 'ti ā. Ratho rājageham padakkhiṇam katvā bherivīthim abhirūhi. Senāpatiādayo „phussaratho² mama santikam etīti“ cintayimsu. So sabbesam gehāni atikkamitvā nagaram padakkhiṇam katvā pācīnadvārena 15 nikkhamitvā uyyānābhimukho pāyāsi. Atha nam vegena gacchantam disvā „nivattethā“ 'ti āhamsu. Purohito „mā nivattayittha, icchanto yojanasatam pi gacchatū“ 'ti vāresi. Ratho uyyānam pavisitvā maṅgalasilāpaṭṭam padakkhiṇam katvā ārohaṇasajjo hutvā atṭhāsi. Purohito M-am nipannakam disvā 20 amacce āmantetvā „ambho eko silāpaṭṭe nipannako dissati, setacchattānucchavikā pan' assa dhiti atthi vā n' atthi vā na jānāma, sace puñṇavā bhavissati na olokessati, kālakappaṇisatto ce bhītatasito utṭhāya kampamāno olokessati, khippam sabba-turīyāni paggaṇhathā“ 'ti ā. Tāvad eva anekasatāni turīyāni 25 paggaṇhimsu, sāgaraghoso viya ahosi. M. tena saddena pa-bujjhivā sīsam vivaritvā olokeno mahājanam disvā „setacchatena me āgatenā bhavitabban“ ti sutvā puna sīsam pārupitvā parivattitvā⁵ vāmapassena nipajji. Purohito pāde vivaritvā lakkhaṇāni oloketvā „tiṭṭhatu, ayaṁ ekadīpo catunnam pi dī- 30 pānam r. kāretum samattho“ ti puna turīyāni paggaṇhāpesi.

¹ all three MSS. pu-. ² Ck^s pu-. ³ B^d rathadbūraṇca ⁴ B^d āgacchatūti.

⁵ B^d -etvā.

M. mukhaṃ vivaritvā parivattetvā dakkhiṇapassena nipajjitvā mahājanaṃ olokesi. Purohito parisam assāsetvā añjalim paggayha avakujjo hutvā „utṭhehi deva r. te pāpuṇātīti“ ā. „Rājā te kuhin“ ti. „Kālakato“ ti. „Putto vāssa bhātā vā n' atthīti“¹. „N' atthi devā“² ti. „Sādhu r. kāressāmīti“ utṭhāya silāpatṭe pallaṃkena nisīdi. Atha naṃ tatth' eva abhisiñcimsu. Mahājanakarājā nāma ahoṣi. So rathavaraṃ abhiruyha mahantena sirivibhavana nagaraṃ pavisitvā nivesanaṃ³ abhirūhanto „senāpatiādīnaṃ tath' eva⁴ ṭhānāni hontu“⁵ ti vicāretvā mahātalaṃ abhirūhi. Rājadhītā purimasaññāya eva tassa vīmaṃsanatthaṃ ekaṃ purisaṃ āṇāpesi: „gaccha rājānaṃ upasaṃkamitvā vadehi: Sīvalidevī taṃ pakkosati, khippaṃ kirāgacchathā“⁶ ti. Rājā paṇḍito tassa vacanaṃ asuṇanto viya „aho sobhano“ ti pāsādassa vaṇṇaṃ kathesi. So taṃ sāvetuṃ⁷ asak-
15 konto gantvā rājadhītāya ārocesi: „ayye so rājā tumhākaṃ vacanaṃ suṇāti pāsādam eva vaṇṇeti tumhe tiṇāya pi na gaṇhāti“⁸. Sā „mahajjhāsayo puriso bhavissatīti“ dutiyam pi tatiyam pi pesesi. Rājāpi attano ruciyaṃ pakatigamanena siho viya jambhamāno pāsādam abhirūhi. Tasmim upasaṃkamante rājadhītā
20 tassa tejena sakabhāvena saṇṭhātuṃ asakkontī āgantvā hattholambakaṃ⁹ ādāsi. So taṃ hatthe olubbha mahātalaṃ abhirūhitvā samussitasetacchatte rājapallaṃke nisīditvā amacce āmantetvā „ambho atthi pana vo raññā kālaṃ karontena koci ovādo dinno“ ti pucchi. „Āma devā“ ti. „Vadethā“¹⁰ ti.
25 „Sīvalideviṃ ārādhetuṃ samatthassa r. dātabban ti tena vuttan“¹¹ ti. „Sīvalideviyā āgantvā hattholambako dinno, ayaṃ tāva ārādhitā nāma, aññaṃ vadethā“ ti. „Deva caturassapallaṃkassa ussisaṃkaṃ jānitum samatthassa r. dethā“¹² ti tena vuttan“ ti. Rājā „imaṃ¹³ dujjānaṃ, upāyena pana sakkā jānitun“¹⁴ ti¹⁵
30 sīsato suvaṇṇsūciṃ nibaritvā Sīvalideviyā hatthe adāsi, imaṃ

¹ Bđ rājani. ² C* Bđ tāneva. ³ Cks usā- ⁴ Bđ tumhākaṃ vacanaṃ tinaṃ viya na gaṇetīti. ⁵ Bđ hatthālampaṃkaṃ. ⁶ Bđ idam. ⁷ Bđ adds cintetvā

ʈhapehīti“. Sā taṃ gaheṭvā pallaṃkassa ussīsake ʈhapesi,
 khaggaṃ adāsīti¹ pi vadanti yeva, so tāya saññāya „idaṃ
 ussīsakan“ ti ṇatvā kathaṃ asuṇanto viya „kiṃ kathethā“ 'ti
 vatvā puna tehi tathā vutte „na idaṃ jānitum acchariyaṃ,
 etaṃ ussīsakan“ ti vatvā „aññaṃ kin“ ti pucchi. „Deva sa-
 hassatthāmaṃ dhanam āropetum samatthassa r. dātum āṇā-
 pesi“. „Tena hi āharathā“ 'ti āharāpetvā dhanum āropento
 pallaṃke yathā nisinno va itthīnaṃ kappāsapothanadhanukaṃ
 viya taṃ āropesi. „Aññaṃ vadethā“ 'ti pucchi. „Soḷasa-
 mahānidhī¹ nīharitum samatthassa r. dethā 'ti tena vuttan“ ti.
 Tesam „kiñci udānaṃ² atthīti“ „āma atthīti“ suriyuggamane
 nidhīti udānaṃ² kathayimsu. Tassa taṃ suṇantass' eva gaga-
 natale cando viya so attho pākato ahoṣi. Atha ne āha: „ajja
 bhāṇe velā n' atthi, sve nidhiṃ gaṇhissāmā“ 'ti. So punadivase
 amacce sannipātetvā pucchi: „tumhākaṃ rājā paccakabuddhe
 bhojesīti“. „Āma devā“ 'ti. So cintesi: „suriyo ti nāyaṃ
 suriyo, suriyasadisattā pana paccakabuddhā suriyā nāma, tesam
 paccuggamanatthāne nidhinā bhavitabban“ ti. Tato rājā
 „paccakabuddhesu āgacchantesu paccuggamanaṃ karonto kata-
 ratthānaṃ gacchatīti“ pucchitvā „asukatthānaṃ nāmā“ 'ti vutte
 „taṃ ʈhānaṃ khanitvā³ nidhiṃ nīharathā“ 'ti nīharāpesi, „ga-
 manakāle anugacchanto kattha ʈhatvā uyyojesīti“ pucchitvā
 „asukatthāne nāmā“ 'ti vutte „tato dhanam nīharathā“ 'ti nī-
 harāpesi. Mahājano ukkuṭṭhisahassāni pavattento „suriyugga-
 mane“ ti vuttatā suriyutthānadisāya khanantā⁴ vicariṃsu,
 „okkamane“ ti vuttatā suriyatthagamanadisam⁵ khanantā⁴ vi-
 cariṃsu. „Idam pana dhanam, idh' eva aho acchariyaṃ“ ti pīti-
 somanassaṃ pavedesi⁷, „anto nidhīti“ rājagehe mahādvārassa
 anto ummāranidhiṃ nīharāpesi, „bahi nidhīti“ bahi ummāra-
 nidhiṃ⁸ nīharāpesi, „na anto na bahīti“ heṭṭhāummārato⁹ nī-

¹ Ck^s -dhiṃ, B^d -dhi. ² Ck^s uddānaṃ. ³ C^s B^d khani-. ⁴ B^d khaṇ-. ⁵
 Ck^s ogga-. ⁶ B^d -tthaṇṇa-. ⁷ B^d pavattayimsu. ⁸ Ck^s ummārā, B^d ummā-
 rānidhi. ⁹ B^d adds nidhi.

- harāpesi, „ārohaṇe“ ti maṅgalahatthiārohaṇakāle suvaṇṇanissenī-
 attharaṇaṭṭhānato¹ nīharāpesi, „atho orohaṇe“ ti hatthikkhan-
 dhato orohaṇaṭṭhānā² nīharāpesi, „cattāro ca mahāsālā“ ti
 bhūmiyaṃ kataupaṭṭhānaṭṭhāne³ sirisayanassa cattāro pādā⁴ sāla-
 5 mayā, tesam heṭṭhā ca catasso nidhikumbhiyo nīharāpesi, „sa-
 mantā yojane“ ti yojanaṃ nāma rathayugaṃ⁵, sirisayanassa
 samantā yugappamāṇato nidhikumbhiyo nīharāpesi, „dantaggesu
 mahānidhīti“ maṅgalahatthiṭṭhāne, tassa dinnam⁶ dantānaṃ
 abhimukhaṭṭhānato dve nidhi⁷ nīharāpesi, „vālaggesū“⁸ ti
 10 maṅgalaassatṭhāne⁹, tassa vāladhisammukhaṭṭhānato¹ nīharā-
 pesi, „kebuke“ ti kebukaṃ vuccati udakaṃ, maṅgalapokkhara-
 ñito udakaṃ nīharāpetvā nidhiṃ dassesi, „rukkhaggesu mahā-
 nidhīti“ tassa uyyāne va mahāsālarukkkhamūle t̥hitamajjhan-
 tikasamaye parimaṇḍalāya rukkhacchāyāya anto nidhikumbhiyo
 15 nīharāpesi. Evaṃ soḷasa nidhi⁹ nīharāpetvā „aññaṃ kiñci
 atthīti“ ā. „N’ atthi devā“¹⁰ ti. Mahājano haṭṭhatuṭṭho ahoṣi.
 Rājā „idaṃ dhanam dānamukhe vikirissāmīti“ nagaramajjhe
 c’ eva catūsu dvāresu cā ti pañca dānasālā kāretvā mahādānaṃ
 paṭṭhapesi. Kālacampānagarato mātaraṇ ca brāhmaṇaṇ ca
 20 pakkosāpetvā mahantaṃ sakkāram akāsi. Tassa taruṇarajje
 yeva sakalaṃ Videharatṭhaṃ¹⁰, Ariṭṭhajanakaraṇño kira putto
 Mahājanakarājā nāma r. kāreti. „Paṇḍito kira rājā, passis-
 sāma nan“ ti dassanattāya sakalanagaraṃ¹¹ saṃkhubhitaṃ
 ahoṣi, tato tato bahuṃ paṇṇākāraṃ gahetvā āgamiṃsu¹², na-
 25 gare mahāchaṇaṃ sajjayim̐su, rājanivesanaṃ hatthattharā-
 dīhi santharitvā gandhadāmamālādāmāni osāretvā vippakiṇṇa-
 lājakusumavāsadhūpandhakāraṃ kāretvā nānappakārakaṃ pāna-
 bhojanaṃ upaṭṭhapesuṃ, raṇño paṇṇākārattāya rajatasuvaṇṇa-
 bhājanādīsu nānappakārāni khādaniyabhojaniyapānaphalaādīni

¹ B^d adds nidhi. ² B^d -nato nidhiṃ. ³ C^ks omit ṭṭhāna. ⁴ B^d mañcapādā-.

⁵ B^d rathayugappamāṇam. ⁶ B^d dvinnam. ⁷ C^k nidhi, C^s nidhiṃ, B^d nidhiṃ, omitting dve. ⁸ C^k maṅgalahassa-. B^d maṅgalahatthi-. ⁹ C^ks nidhiṃ, B^d mahā-nidhiyo. ¹⁰ so C^ks; B^d sakalavideharathe. ¹¹ so B^d; C^ks omit sa-. ¹² C^ks ag-

gaheṭvā tattha tattha samparivāretvā atṭhaṃsu, ekato amacca-
maṇḍalaṃ nisīdi ekato brāhmaṇagaṇo ekato seṭṭhiādayo ekato
uttamarūpadharā nātakitthiyo, brāhmaṇasotthikārā mukhamañ-
galikā maṅgalagītādīsu kusalā gītādīni pavattayīmsu, anekasa-
tāni turīyāni vajjīmsu¹, rājanivesanaṃ Yugandharasāgarakuc- 5
chiyaṃ viya ekaninnādaṃ, olokitolokitatṭhānaṃ kampati. M.
setacchattassa heṭṭhā rājāsane nisinno Sakkasirisadisāṃ ma-
hantaṃ sirivilāsaṃ oloketvā attano mahāsamudde katavāyāmaṃ
anussari, ath' assa „virīyaṃ nāma kattabbayuttakaṃ, sac'
āhaṃ mahāsamudde virīyaṃ na karissaṃ imaṃ² sampattiṃ³ 10
alabhissaṃ“ ti taṃ vāyāmaṃ anussarantassa pīti uppajji, so
pītivegena udānaṃ udānento āha:

14. Āsīmseth' eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito, (IV ²⁶⁹/₂₁)
passāmi vo 'haṃ attānaṃ, yathā icchīm tathā ahu. 134.
15. Āsīmseth' eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito, 15
passāmi vo 'haṃ attānaṃ udakā thalam ubbhataṃ. 135.
16. Vāyameth' eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,
passāmi vo 'haṃ attānaṃ, yathā icchīm tathā ahu. 136.
17. Vāyameth' eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,
passāmi vo 'haṃ attānaṃ udakā thalam ubbhataṃ. 137. 20
18. Dukkūpanīto⁴ pi naro sapaṇṇo
āsaṃ na chindeyya sukhāgamāya,
bahū hi phassā ahitā hitā ca,
avitakkitā maccum upabbajanti. 138.
19. Acintitam pi bhavati, cintitam pi vinassati, 25
na hi cintāmayā bhogā itthiyā purisassa vā ti. 139.

Ta. na nibbindeyyā 'ti virīyaṃ karonto na nibbindeyya, yathā icchīm
ti rājabbhāvaṃ icchīm, tath' eva jāto 'mhi, ubbhataṃ ti nīhaṃ, dukkhū-
panīto⁴ ti kāyikacetasikena dukkhena puṭṭho⁵ 'smīti a., ahitā cā 'ti duk-
khaphassā ahitā sukhaphassā hitā, avitakkitā ti avitakkitāro acintetāro, i. v. h.: 30
tesu phassesu ahitaphassena puṭṭhā⁶ sattāhitaphassāpi⁷ atthi⁸, virīyaṃ karontā⁹

¹ Ck vajjayīmsu, Bđ pavajjīmsū. ² Cks imā, Bđ na imaṃ. ³ Cks -tti. ⁴ Bđ
dukkhupaṇḍito. ⁵ so all three MSS. ⁶ Ck puṭṭha ⁷ all three MSS. -sso. ⁸
C' attha, Bđ adds ti. ⁹ Bđ -tānaṃ.

tam pi {add: na?} pāpuṇantīti acintetvā viriyam na karonti, te imass' atthassa avitakkitā¹ acintitāro hitaphassam alabbhivā va maccum upabbajanti maraṇam pāpuṇanti, tasmā viriyam kattabbam eva 'ti, acintitam pīti imesam sattānam acintitam pi hoti cintitam pi nassati, mayāpi hi ayujjhivā va r. labhissāmīti
 5 idam acintitam Suvannabhūmito dhanam āharitvā yujjhivā² ganhissāmīti pana cintitam, idāni pana me cintitam naṭṭham acintitam jātam, na hi cintāmayā ti sattānam hi bhogā cintāya anippajjanato cintāmayā nāma na honti, tasmā viriyam eva kattabbam viriyavato hi acintitam hotīti.

So tato dasa rājadhamme akopetvā dhammena³ r. kāresi
 10 paccekabuddhe ca upatṭhāsi. Aparabhāge Sīvalidevī dhañña-puññalakkhaṇam puttam vijāyi, Dīghāvukumāro ti 'ssa nāmam karimsu. Tassa vayappattassa rājā uparajjam datvā⁴ ekadivasam uyyānapālena phalāphalesu c' eva nānāpupphesu cābha-tesu⁵ tāni disvā tuṭṭho tassa sammānam kāretvā „samma uyyānapāla uyyānam passissāmi, alamkāraṇepi tan“ ti ā. So „sādhū“ 'ti tathā katvā rañño nivedesi. So hatthikkhandha-
 15 varagato mahantena parivārena uyyānadvāram pāpuṇi, tattha ca dve ambā nīlobhāsā⁶, eko aphalo, eko phaladharo so pana atimadhuro, raññā⁷ ambaphalassa⁸ na⁹ paribhuttattā tato koci
 20 phalam gahetum na ussahati, rājā hatthikkhandhagato va tato ekaṁ phalam gahetvā paribhuñji, tassa tam jivhagge ṭhapita-mattam eva dibbojā¹⁰ viya upatṭhāsi, so „nivattanakāle bahum khādissāmīti“ cintesi, „raññā aggaphalam paribhuttan“ ti ūtvā uparajjam ādikatvā antamaso hatthimeṇḍāpi gahetvā paribhuñ-
 25 jimsu, phalam alabhantā danḍehi sākā bhinditvā nippattam akaṁsu, rukkho obhaggavibhaggo aṭṭhāsi, itaro pana maṇi-pabbato viya vilāsamāno¹¹ ṭhito. Rājā uyyānā nikkhamanto tam disvā „idaṁ kin“ ti amacce pucchi. „Devena aggaphalam paribhuttan ti mahājanena vilutto dev“ 'ti. „Imassa pana n'
 30 eva pattam na vaṇṇo khīṇo“ ti. „Nipphalatāya na khīṇo dev“ 'ti. Rājā samvegam paṭilabbhitvā „ayam rukkho nip-

¹ Bā -tāro. ² Bā adds pīti santakam rajjam. ³ Bā adds samena. ⁴ Bā adds sattavassasahassāni rajjam kāresi so. ⁵ Ck mahātesu. ⁶ all three MSS. ni-. ⁷ Ck -o. ⁸ Cks -lam. ⁹ Bā a ¹⁰ Cks -jo. ¹¹ so all three MSS.

phalatāya nīlobhāso¹ t̥hito, ayam phalatāya obhaggavibhaggo
 t̥hito, idam pi r. phalitarukkhasadisam, pabbajjā nipphalaruk-
 khasadisā, sakiñcanass' eva bhayam nākiñcanassa, aham
 phalarukkho viya ahutvā nipphalarukkhasadiso bhavissāmi,
 sampattim chaddetvā nikkhamma pabbajissāmīti² dāḥam katvā 5
 manam adhiṭṭhahitvā nagaram pavisitvā pāsādadvāre t̥hito va
 senāpatim pakkosāpetvā „mahāsenāpati ajjato³ paṭṭhāya bhatta-
 hārakañ c' eva mukhodakadantakatṭhadāyakañ c' ekam upaṭṭhā-
 kam t̥hapetvā aññe maṃ daṭṭhum mā labhantu, porāṇakavi-
 nicchayāmacce gahetvā r. anusāsatha, aham ito paṭṭhāya ma- 10
 hātale⁴ samaṇadhammaṃ karissāmīti⁵ vatvā pāsādam āruyha
 ekako va samaṇadhammaṃ akāsi. Evam kāle gate mahājano
 rājaṅgane sannipatitvā M-am adisvā „na no rājā porāṇako
 viyā“ 'ti vatvā gāthādvayam āha:

20. Apurāṇam vata bho rājā sabbabhummo disampati 15
 nājja nacce nisāmeti na gīte kurute mano. 140.
 21. Na mige na⁴ pi uyyāne na⁴ pi haṃse udikkhati,
 mūgo va tuṇhīm āsīno⁵ na attham anusāsātīti. 141.

Ta. mige ti sabbasaṅgāhikavācanaṃ, pubbe hatthim yujjhāpeti meṇḍe
 yujjhāpeti ajja te pi na oloketi a., uyyāne ti uyyāne pi⁶ uyyānakilam⁷ nā- 20
 nubhoti, haṃse ti padumasañchannāsu uyyānapokkharāṇisu haṃsagaṇaṃ na
 oloketi mūgo vā 'ti.

Bhattahārakaṃ kira upaṭṭhākaṃ ca pucchimsu: „rājā
 tunhehi saddhim kiñci mantetīti“. Te „na mantetīti“ vadimsu.
 Tasmā evam āhaṃsu: „rājā kāmesu analliyantena vivekanin- 25
 nena cittena kulūpakapaccekabuddhe anussaritvā 'ko nu kho
 me tesam silādiguṇayuttānaṃ akiñcanānaṃ vasanaṭṭhānaṃ
 ācikkhissatīti' tihi gāthāhi udānaṃ udānesi“:

22. Sukhakāmā rahosilā vadhabandhā upārātā
 kesam nu ajja ārāme daharā vuddhā ca acchare. 142. 30

¹ all three MSS. ni-. ² Cks ajjame ³ Bā upari pāsādatale. ⁴ Bā nā. ⁵ Bā
 tuṇḍibhūto si. ⁶ Bā omits u-pi ⁷ Cks -namki-.

23. Atikkantavanathā¹ dhīrā² namo tesam mahesinam
ye ussukkamhi lokamhi viharanti anussukā. 143.
24. Te chetvā maccuno jālam tantam māyāvino dāham
chinnālayattā³ gacchanti, ko tesam gatim āpaye⁴ ti. 144.

5 Ta. sukhakāmā ti nibbānasukhakāmā, rahosilā ti paṭichannasilā na
attano gunapakāsana, daharā vuddhā cā 'ti daharā c' eva mahallakā ca,
acchare ti vasanti, tass' eva tesam guṇe anussarantassa mahāpīti uppajji, atha
pallamkato uṭṭhāya uttarasīhapañjaram vivarivā uttaradisābhimukho sirasi aṇ-
jalim patiṭṭhāpetvā evarūpehi guṇehi samannāgatā paccekabuddhā ti namassa-
10 māno⁵ atikkantavanathā⁶ ti ādim ā.; ta. ati--thā 'ti pahīnatāṇhā, mahe-
sinan ti mahante silakkhandhādayo esitvā ṭhitānam, ussukamhīti rāgādīhi
ussukkam āpanne, maccuno jālan ti Kilesamārena paṣāritam taṇhājālam,
tautam māyāvino ti atimāyāvino, ko tesam gatimāpaye⁷ ti ko mam
tesam paccekabuddhānam nivāsanaṭṭhānam pāpeyya, gahetvā gaccheyyā 'ti a.

15 Tassa pāsāde yeva samānadammanam karontassa cattāro
māsā atītā, ath' assa ativiya pabbajjāya cittam nami, agāram
Lokantarikanirayo viya khāyi, tayo bhavā ādittā viya upatṭha-
himso. So pabbajjābhimukhena cittena „kadā nu kho imam
Sakkabhavanam viya alamkatapaṭiyattam Mithilam pahāya
20 Himavantam pavisitvā pabbajitavesagahanakālo mayham bha-
vissatīti“ cintetvā Mithilavaṇṇanam nāma ārabhi⁸:

25. Kadāham Mithilam phītam visālam sabbatopabham⁹
pahāya pabbajissāmi, tam kadāssu bhavissati. 145.
25. Kadāham Mithilam phītam vibhattam bhāgaso mitam
pahāya pabbajissāmi, tam kadāssu bhavissati. 146.
27. Kadāham Mithilam phītam bahupākāratoranam¹⁰ etc. 147.
28. Kadāham Mithilam phītam dāhamaṭṭālakotthakam etc. 148.
29. Kadāham Mithilam phītam suvibhattam mahāpatham etc. 149.
30. Kadāham Mithilam phītam suvibattantarāpanam etc. 150.
30. 31. Kadāham Mithilam phītam gavāssarathapīḷitam etc. 151.

¹ Ck -tavattā, Bd -tavadhā. ² Ck Bd dhirā. ³ Cks ji-, Bd santālayantā. ⁴ Bd
pāpaye. All three MSS. divide these 6 half-stanzas into 3 verses, they
ought perhaps to be divided into 2 verses. ⁵ Cks -nā. ⁶ Bd -tavadhā. ⁷ Bd
pāpaye. ⁸ Cks -īti. ⁹ Cks -paham. ¹⁰ Cks bahalapā.

82. Kadāham Mithilaṃ phītaṃ ārānavanamāliniṃ etc. 152.
83. Kadāham Mithilaṃ phītaṃ uyyānavanamāliniṃ etc. 153.
84. Kadāham Mithilaṃ phītaṃ pāsānavanamāliniṃ etc. 154.
85. Kadāham Mithilaṃ phītaṃ tipuraṃ¹ rājabandhuniṃ
māpitaṃ Somanassena Vedeheṇa yasassinā 5
pahāya pabbajissāmi, taṃ kadāssu bhavissati. 155.
86. Kadāham Vedehe phīte nicite dhammarakkhite
pahāya pabbajissāmi, taṃ kadāssu bhavissati. 156.
87. Kadāham Vedehe phīte ajeyye dhammarakkhite etc. 157.
88. Kadā antepuraṃ rammaṃ vibhattaṃ bhāgaso mitaṃ etc. 158. 10
89. Kadā antepuraṃ rammaṃ sudhāmattikalepanaṃ etc. 159.
90. Kadā antepuraṃ rammaṃ sucigandhaṃ manoramaṃ etc. 160.
91. Kadāham² kuṭāgāre³ vibhatte bhāgaso mite etc. 161.
92. Kadāham kuṭāgāre³ sudhāmattikalepane etc. 162.
93. Kadāham kuṭāgāre³ sucigandhe manorame etc. 163. 15
94. Kadāham kuṭāgāre litte candanaphosite⁴ etc. 164.
95. Kadāham suvaṇṇapallaṃke⁵ gonake⁶ cittasanthate etc. 165.
96. Kadāham kappāsakoseyyaṃ⁷ khomakoṭumbarāni ca etc. 166.
97. Kadāham pokkharāṇi⁸ rammā cakkavākūpakūjitā (IV. $\frac{359}{1}$)
mandālakehi sañchannā padumuppalakehi ca etc. 167. 20
98. Kadāham² hatthigumbe³ sabbālaṃkārahūsīte
suvaṇṇakacche mātāṅge
hemakappanavāsase⁹ (Cfr. V. $\frac{256}{27}$). 168.
99. Ārūḷhe gāmaṇīyehi tomaraṃkusapāṇihi
pahāya pabbajissāmi, taṃ kadāssu bhavissati. 169. 25
100. Kadāham² assagumbe³ sabbālaṃkārahūsīte
ajāniyye¹¹ va jātiyā sindhave sīghavāhane (Cfr. V. $\frac{259}{3}$). 170.
101. Ārūḷhe gāmaṇīyehi illiyācāpadhārihi¹¹
pahāya pabbajissāmi, taṃ kadāssu bhavissati. 171.

¹ Ck ratipuraṃ, Bđ tipuraṃ ² read: kadā ahaṃ. ³ Bđ adds ca ⁴ Bđ -pusite.
⁵ so Bđ for sonna? Ck^s omit suvaṇṇa ⁶ Bđ goṇ-. ⁷ Ck -ā, C^s -a, Bđ -samko-
seyyaṃ. ⁸ Bđ -ni, Ck^s -niyo. ⁹ Bđ -kappanivāsase, Ck -kappamāsaye, C^s -kappana-
vāsaye. ¹⁰ all three MSS. -yyā. ¹¹ Bđ indiyācāpadhāribhi, Ck illiyo-, C^s illiso-.

52. Kadāhaṃ rathaseniyo sannaddhe ussitaddhaje (Cfr. V. ²⁵⁹/₇)
dīpe atho pi veyyagghe sabbālaṃkārahūsīte 172.
53. Ārūlhe gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammīhi
pahāya pabbajissāmi, taṃ kadāssu bhavissati. 173.
- 5 54. Kadāhaṃ sovaṇṇe¹ rathe sannadhe ussitaddhaje
dīpe atho pi veyyaghe sabbālaṃkārahūsīte 174.
55. Ārūlhe gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammīhi
pahāya pabbajissāmi, taṃ kadāssu bhavissati. 175.
56. Kadāhaṃ sajjhurathe² sannadhe ussitaddhaje
10 dīpe atho pi veyyagghe sabbālaṃkārahūsīte 176.
57. Ārūlhe gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammīhi
pahāya pabbajissāmi, taṃ kadāssu bhavissati. 177.
58. Kadāhaṃ assarathe² sannaddhe ussitaddhaje
dīpe atho pi veyyaghe sabbālaṃkārahūsīte 178.
- 15 59. Ārūlhe gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammīhi etc. 179.
60. Kadāhaṃ oṭṭharathe³ sannaddhe ussitaddhaje etc. 180.
61. Ārūlhe gāmaṇīgehi cāpahatthehi vammīhi etc. 181.
62. Kadāhaṃ goṇarathe³ sannaddhe ussitaddhaje etc. 182.
63. Ārūlhe gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammīhi etc. 183.
- 20 64. Kadāhaṃ ajarathe sannaddhe ussitaddhaje etc. 184.
65. Ārūlhe gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammīhi etc. 185.
66. Kadāhaṃ meṇḍarathe sannaddhe ussitaddhaje etc. 186.
67. Ārūlhe gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammīhi etc. 187.
68. Kadāhaṃ migarathe sannaddhe ussitaddhaje etc. 188.
- 25 69. Ārūlhe gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammīhi etc. 189.
70. Kadāhaṃ hatthārūhe⁴ sabbālaṃkārahūsīte
nīlavammadhare sūre tomaraṃkusapāṇine⁵
pahāya pabbajissāmi, taṃ kadāssu bhavissati. 190.
71. Kadāhaṃ assārūhe⁶ sabbālaṃkārahūsīte
30 nīlavammadhare sūre illiyācāpadhārine⁷
pahāya pabbajissāmi, taṃ kadāssu bhavissati. 191.

¹ Bā suvanna ² Bā adds ca. ³ Cks gorathe, Bā adds ca. ⁴ Bā -rūlhe. ⁵ Bā
-no. ⁶ Bā -rūlhe. ⁷ Cks illiyo-, Bā indriyā - - no.

72. Kadāhaṃ dhanuggahe sabbālaṃkārabhūsite
nīlavammadhare sūre cāpahatthe kalāpine¹
pahāya pabbajissāmi, taṃ kadāssu bhavissati. 192.
73. Kadāhaṃ rājaputte sabbālaṃkārabhūsite
cittavammadhare sūre kañcanāveḷadharine² etc. 193. 5
74. Kadāhaṃ ariyagaṇe vatthavante³ alaṃkate⁴
haricandalittāṅge Kāsi-kuttamadhārīne⁵ etc. 194.
75. Kadā sattasatā bhariyā sabbālaṃkārabhūsitā
pahāya pabbajissāmi, taṃ kadāssu bhavissati. 195.
76. Kadā sattasatā bhariyā susaṇṇā tanumajjhimā etc. 196. 10
77. Kadā sattasatā bhariyā assavā piyabhāṇinī⁶ etc. 197.
78. Kadā sataphalaṃ⁷ kaṃsaṃ sovaṇṇaṃ satarājikaṃ⁸ etc. 198.
79. Kadāssu maṃ hatthigumbā sabbālaṃkārabhūsitā
suvaṇṇakacchā mātāṅgā hemakappanavāsasā⁹ 199.
80. Ārūlhā gāmaṇīyehi tomaraṃkusapāṇihi 15
yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kadāssu bhavissati. 200.
81. Kadāssu maṃ assagumbā sabbālaṃkārabhūsitā
ajāniyyā va¹⁰ jātiyā sindhavā sīghavāhanā¹¹. 201.
82. Ārūlhā gāmaṇīyehi illiyācāpadhārihi¹²
yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kadāssu bhavissati. 202. 20
83. Kadāssu maṃ rathasenī¹³ sannaddhā ussitaddhajā
dīpā atho pi veyyagghā sabbālaṃkārabhūsitā 203.
84. Ārūlhā gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammahi
yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kadāssu bhavissati. 204.
85. Kadāssu maṃ sovaṇṇarathā¹⁴ sannaddhā ussitaddhajā 25
dīpā atho pi veyyagghā sabbālaṃkārabhūsitā 205.
86. Ārūlhā gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammahi
yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kadāssu bhavissati. 206.

¹ Bđ -no. ² Ck -mela-, Bđ -velladhārīno. ³ Bđ vatthabandhe. ⁴ so Cs; Ck -tutthama-, Bđ -vattapadhārīno. ⁵ Bđ -nī, Cks -ne. ⁶ Bđ satabalaṃ, Cks sana-phalaṃ. ⁷ Cks kata-. ⁸ Cks -vāsavā, Bđ -nivāsasā. ⁹ Cks ca. ¹⁰ Cks -hinā.
¹¹ Cks illiyo, Bđ indiyā-. ¹² Bđ -seniyo. ¹³ Bđ suvaṇṇa-.

87. Kadāssu maṃ sajjhurathā sannaddhā ussitaddhajā
dīpā atho pi veyyagghā sabbālaṃkārabhūsitā 207.
88. Ārūlhā gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammīhi
yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kadāssu bhavissati. 208.
89. Kadāssu maṃ assarathā sannaddhā ussitaddhajā etc. 209.
90. Ārūlhā gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammīhi etc. 210.
91. Kadāssu maṃ oṭṭharathā sannaddhā ussitaddhajā etc. 211.
92. Ārūlhā gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammīhi etc. 212.
93. Kadāssu maṃ goṇarathā¹ sannaddhā ussitaddhajā etc. 213.
94. Ārūlhā gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammīhi etc. 214.
95. Kadāssu maṃ ajarathā sannaddhā ussitaddhajā etc. 215.
96. Ārūlhā gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammīhi etc. 216.
97. Kadāssu maṃ meṇḍarathā sannaddhā ussitaddhajā etc. 217.
98. Ārūlhā gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammīhi etc. 218.
99. Kadāssu maṃ migarathā sannaddhā ussitaddhajā etc. 219.
100. Ārūlhā gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammīhi etc. 220.
101. Kadāssu maṃ hattharūhā sabbālaṃkārabhūsitā
nīlavammadharā sūrā tomaraṃkusapāṇino
yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kadāssu bhavissati. 221.
102. Kadāssu maṃ assarūhā sabbālaṃkārabhūsitā
nīlavammadharā sūrā illiyācāpadhārino²
yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kadāssu bhavissati. 222.
103. Kadāssu maṃ dhanuggahā sabbālaṃkārabhūsitā
nīlavammadharā sūrā cāpahatthā kalāpino etc. 223.
104. Kadāssu maṃ rājaputtā sabbālaṃkārabhūsitā
cittavammadharā sūrā kañcanāveladhārino³ etc. 224.
105. Kadāssu maṃ ariyagaṇā vatthavantā⁴ alaṃkatā
haricandanālittaṅgā Kāsi-kuttamadhārino⁵ etc. 225.
106. Kadāssu maṃ sattasatā bhariyā⁶ sabbālaṃkārabhūsitā
yantaṃ maṃ nānuyissanti, taṃ kadāssu bhavissati. 226.

¹ C^{ks} gorathā. ² C^{ks} illiyo-, B^d indiyā-. ³ B^d -velā-. ⁴ B^d vattabandhā. ⁵ B^d kāsivattapa-. ⁶ so all three MSS. for kadā sattasatā bhariyā.

107. Kadā¹ sattasatā bhariyā susaṇṇā tanumajjhimā
yantaṃ maṃ nānuvissanti, taṃ kadāssu bhavissati. 227.
108. Kadā sattasatā bhariyā assavā piyabhāṇinī² etc. 228.
109. Kadā pattaṃ gahetvāna muṇḍo saṃghātipāruto
piṇḍikāya carissāmi, taṃ kadāssu bhavissati. 229. 5
110. Kadāhaṃ paṃsukūlānaṃ ujjhitānaṃ mahāpathe
saṃghātiṃ dhārayissāmi, taṃ kadāssu bhavissati. 230.
111. Kadā sattāhasammeghe ovaṭṭe³ allacīvaro
piṇḍikāya carissāmi, taṃ kadāssu bhavissati. 231.
112. Kadāhaṃ sabbāhaṃ⁴ ṭhānaṃ⁵ rukkhārukkhaṃ vanāvanaṃ 10
anapekho viharissāmi⁶, taṃ kadāssu bhavissati. 232.
113. Kadāhaṃ giriduggesu pahīnabhayaabheravo
adutiyo⁷ viharissāmi⁸, taṃ kadāssu bhavissati. 233.
114. Kadā vīṇaṃ virujako⁸ sattatantimanoramaṃ
cittaṃ ujuṃ karissāmi, taṃ kadāssu bhavissati. 234. 15
115. Kadāhaṃ rathakāro va parikantaṃ⁹ upāhanaṃ
kāmasaṃyojane checchaṃ¹⁰ ye dibbe ye ca mānuse ti. 235.

Ta. kadā ti kālapaṭivakko, phītaṃ ti vatthālāmkārādihi pupphitaṃ, sabbatopabbhaṃ ti samantato alāmkārobhāsuyuttam, taṃ kadāssu bhavissati ti taṃ evarūpaṃ nagaraṃ pahāya pabbajanaṃ kadā nāma bhavissati, vi- 20
bhattaṃ - - mitaṃ ti chekehi nagaramāpakehi rājanivesanādīnaṃ vasena vi-
bhattaṃ dvāravīthinaṃ vasena koṭṭhāsato mitaṃ, bahalapākāratoranaṃ ti
bahalena puthulena pākārena c' eva dvāratoraṇehi ca samannāgataṃ, daḥha-
maṭṭālakan ti daḥhehi aṭṭālakehi ca dvārakoṭṭhakehi ca samannāgataṃ, pīḷi-
tan ti samākiṇṇaṃ, tipuraṃ ti tīhi purehi samannāgataṃ, tipākāraṃ ti a., 25
tipūraṃ vā tikkhattuṃ punnaṃ ti a., rājabandhuniṃ ti rājānātakeh' eva
tikkhattuṃ punnaṃ, Somanassena 'ti evaṃnāmakena Videharājena, nicite
ti dhaṇṇānicayādisam, anne, ajeyye ti paccāmittehi ajetabbe, candanaphosite
ti lohita-candanena paripphosite, koṭṭumbarānīti¹¹ Koṭṭumbararathhe uṭṭhita-
vatthāni, hatthigumbā ti hatthighaṭṭāyo, hemakappanavāsase¹² ti hema- 30
mayena sīsālāmkārāsāṃkhātēna kappanena hemajālēna ca samannāgate, gāmaṇi-

¹ Bā kadāssumaṃ. ² Cks -no, Bā -ni. ³ Ck ovaṭṭo, Bā ovaṭṭo ⁴ Bā -tta. ⁵ Cs
sabbahaṃ ṭhānaṃ, Bā gantvāna. ⁶ Bā gamissāmi. ⁷ Ck du-. ⁸ Ck vīṇāvaru-
jako, Cs vīṇāvarujako, Bā vīṇaṃ virujjako. ⁹ Ck pariyanakam, Cs pariyaṇam.
¹⁰ Cs chejjaṃ, Ck chejjā, Bā chetvā. ¹¹ Bā kodu- ¹² Cks -vāsaye, Bā
-kappanivāsase.

- . yehīti hatthācariyehi, ajāniyyā va jatiyā ti jātiyā kāraṇākāraṇajānanatāya
ajāniyyā va¹ tādisānaṃ assānaṃ gumbhe, gamanīyehīti assācariyehi, illiyā-
cāpadhārihīti² illi ca ācāpaṇ ca³ dhārentehi, rathaseniyo ti rathaghatāyo,
sannaddhe ti sutthasannaddhe, dīpe atho pi veyyagge ti dīpivyagga-
5 cammaparikkhitte, gāmanīyehīti rathācariyehi, sajjhurathe ti rajatarathe
ajarathamendāratham'garathe sobhanatthāya yojenti, ariyagane ti brāhmaṇa-
gane, te kira tadā ariyācārā ahesuṃ, tena te evaṃ āha, haricandanalita-
taṅge ti kañcanavaṇṇena candanena littaṣārīre, sattaṣatā bhariyā ti piya-
bhariyā yeva sandhāyāha, susaṇṇā ti susaṇṇātā, assavā ti vacanakārikā,
10 satapbalau ti phalasatena suvaṇṇassa⁴ kāritaṃ, kaṃsaṃ ti pātīṃ, satarā-
jikaṃ⁵ ti pitthipasse rājisatena samannāgataṃ, yantaṃ man ti anitthigandhe
vanasaṇḍe ekakaṃ eva gacchantaṃ maṃ kadā nu te nānugamiṣanti, sattāha-
sammege ti sattāhaṃ samutthite mege, sattāhavaddalike⁶ ti a, sabbāhaṃ
ti sabbhaṃ divasaṃ⁷, rujaḥko⁸ ti vīnāvādako, kāmasamyojane ti kāmasaṃ-
15 yojanaṃ, dibbe ti dibbaṃ, mānuse ti manussaṃ.

- So kira dasavassasahassāyukakāle nibbatto sattavassa-
sahassāni r. kāretvā tivassasahassāvasiṭṭhe āyukamhi pabbajito,
pabbajanto paṇ' esa uyyānadvāre ambarukkhassa diṭṭhakālato
paṭṭhāya cattāro māse agāre vasitvā „imabhā vesā pabbajita-
20 veso ca varataro, pabbajissāmīti“ cintetvā upaṭṭhākaṃ rāsa-
sena āṇāpesi: „tāta kañci ajānāpetvā antarāpaṇato kāsāya-
vatthāni c' eva mattikāpattaṃ ca āharā“ 'ti. So tathā akāsi.
Rājā kappakaṃ pakkosāpetvā kesamassaṃ oharāpetvā kappā-
kaṃ uyyojetvā ekaṃ kāsāvaṃ nivāsesi ekaṃ pārūpi ekaṃ
25 amse akāsi, mattikāpattam pi thavikāya osāretvā⁹ amse laggesi,
tato kattaradaṇḍaṃ gahetvā mahātale katipayavāre pacceka-
buddhaliḥhāya aparāparaṃ caṃkami, so taṃ divasaṃ tatth' eva
vasitvā punadivase suriyuggamanavelāya pāsādā otarituṃ
ārabhi. Tadā Sivalidevī tā sattaṣatā vallabhitthiyo pakkosā-
30 petvā „ciraḍiṭṭho no rājā, cattāro māsā atitā, ajja naṃ pas-
sissāma, sabbā alaṃkaritvā yathābalaṃ itthikuttabhāvavilāse¹⁰
dassetvā kilesabandhanena bandhituṃ vāyameyyāthā“ 'ti vatvā
alaṃkatapaṭiyattāhi tāhi saddhiṃ „rājānaṃ passissāmīti¹¹“ pā-

¹ Cks ca, Bā nāma. ² Bā indiyā-. ³ so Cks; Bā indiyaṇca āpeṇca. ⁴ Bā
-ṇena. ⁵ Cks satarāṇḍiyan. ⁶ Cks -vajjalike, Bā -vaddale. ⁷ Cks sabbahaṇ-
Bā sabbattā ti sabbadi-. ⁸ so Cs; Ck rajako, Bā virujako. ⁹ Cks osāpetvā. ¹⁰
Bā -kuttahāsi-. ¹¹ Bā -māti.

sādam abhirūhanti tam otarantaṃ disvāpi na sañjāni, „rañño ovādaṃ dātuṃ āgato paccekabuddho bhavissatīti“ saññāya vanditvā ekamantaṃ atthāsi. M. pi pāsādā otari. Itarā pāsādam abhirūhitvā sirisāyanapitthe rañño bhamaravaññe¹ kese ca pasā-dhanabhaṇḍakaṇ ca disvā „na so paccekabuddho, amhākaṃ 5 piyasāmiko bhavissati, etha, naṃ yācitvā nivattessāmīti“ mahātālā otaritvā rājaṅgaṇe sampāpupitvā ca pana sabbāhi pi tāhi saddhiṃ kese mocetvā piṭṭhiyaṃ vikiritvā hatthehi hadayaṃ saṃsumbhivā² „kasmā evarūpaṃ kammaṃ karotha mahārājā“ ’ti atikaruṇaṃ paridevamānā rājānaṃ anubandhi³. Sa- 10 kalanagaraṃ saṃkhubhitaṃ, te pi „rājā kira no pabbajito, kuto⁴ puna evarūpaṃ dhammikaṃ rājānaṃ⁵ labhissāmā“ ’ti rodamānā rājānaṃ anubandhiṃsu.

Tatra tesam itthīnaṃ paridevitaṇ c’ eva⁶ paridevantiyo pi tā pahāya rañño ca gamanaṃ āvikaronto Satthā āha: 15

116. Tā ca sattasatā bhariyā sabbālaṃkārabhūsitā
bāhā paggayha pakkandū: kasmā no vijahissasi. 236.
117. Tā ca sattasatā bhariyā susaṇṇā tanumajjhimā
bāhā paggayha pakkandū: kasmā no vijahissasi. 237.
118. Tā ca sattasatā bhariyā assavā piyabhāṇinī⁷ etc. 238. 20
119. Tā ca sattasatā bhariyā sabbālaṃkārabhūsitā
hitvā sampaddavī⁸ rājā pabbajjāya purakkhato. 239.
120. Tā ca sattasatā bhariyā susaṇṇā tanumajjhimā
hitvā sampaddavī⁹ rājā pabbajjāya purakkhato. 240.
121. Tā ca sattasatā bhariyā assavā piyabhāṇinī⁷ 25
hitvā sampaddavī⁹ rājā pabbajjāya purakkhato ti. 241.

Ta. paggayhā ti ukkhiṭtvā, sampaddavīti¹⁰ bhikkhave Mahājanaka-rājā tā sattasatā bhariyā kiṃ no deva pahāya gacchasi ko amhākaṃ doso ti vippalapantiyo chaḍḍetvā sampadduto¹¹ pabbajjāya yāhiti codiyamāno viya purakkhato hutvā gato ti a. 30

¹ Bā -ṇṇa. ² Ck sasumhitvā, Bā uraṃ sammāhitvā. ³ Bā -iṃsu. ⁴ Ck omit kuto. ⁵ Ck rājāna. ⁶ Cs -tameva, Bā -vanañceva. ⁷ Ck -no, Bā -ni. ⁸ Ck -yī, Cs -yī, Bā sappadapi. ⁹ Bā sappadavi, Ck -yī. ¹⁰ Bā sampadaviti, Ck -yīti. ¹¹ Bā sampadavigato.

122. Hītvā sataphalam kaṁsaṁ sovaṇṇaṁ satarājikaṁ
aggahi mattikāpattaṁ taṁ dutiyābhisecanaṁ. 242.

Bhikkhave taṁ mattikāpattagahaṇaṁ dutiyaṁ abhisecanaṁ katvā so rājā
nikkhanto ti.

5 Sīvalidevī paridevamānā rājānaṁ nivattetuṁ asakkonti
„atthi eso upāyo“ ti mahāsenaguttaṁ pakkosāpetvā „tāta
rañño purato gamanadisābhāge¹ jinṇagharaḥṇasālāsu aggim
dehi², tiṇapaṇṇāni saṁharitvā tasmiṁ tasmiṁ tṭhāne dhūmaṁ
kārehīti“ āṇāpesi. So tathā kāresi. Sā rañño santikaṁ gantvā
10 pādesu patitvā Mithilāya ādittabhāvaṁ ārocentī gātha-
dvayaṁ āha:

123. Bhimsā³ aggisamājālā, kosā dayhanti bhāgaso
rajataṁ jātarūpaṁ ca muttā veluriyā bahū. 243.

124. Maṇayo saṁkhamuttā ca vatthikaṁ⁴ haricandanaṁ
15 aḥinaṁ dantabhaṇḍaṁ ca lohaṁ kālāyasaṁ bahuṁ,
ehi rāja nivattassu, mā te taṁ vinasā⁵ dhanan ti. 244.

Ta. bhimsā⁶ ti bhayānakā, aggisamājālā ti⁷ tesam tesam maṇussa-
naṁ gehāni aggi⁸ ganhi, so esa mahājālo⁹ ti a., kosā ti rajatakotṭhagārādīni,
bhāgaso ti koṭṭhāsato suvibhattā te¹⁰ pi. no ete dayhanti devā 'ti vadati,
20 lohan ti tambalohādikaṁ, mā te taṁ vinasā¹¹ dhanan ti mā te etaṁ
dhanam nassatu¹², ehi taṁ nibbāpehi pacchāpi gamissasi, Mahājanako¹³ na-
garaṁ dayhamānaṁ anoloketvā va nikkhanto ti tumbhakaṁ garahā bhavissati,
tāya vo lajjāya vipaṭṭisāro pi bhavissati, ehi amacce āṇāpetvā aggin nibbā-
pehi devā 'ti

25 Atha M. „devi kiṁ kathesi, yesaṁ kiñci atthi tesam taṁ
dayhati, mayaṁ pana akiñcanaṁ¹⁴“ ti dīpento g. ā.

125. Susukhaṁ vata jīvāma (Dhp. v. 200. Mahābh. 12, 9917
yesaṁ no n' atthi kiñcanaṁ, 529. 6641. Bibl. Indica vol. 2.
Mithilāya dayhamānāya p. 3, p. 128)

30 na me kiñci aḍayhathā 'ti. 245.

¹ Cks -nasabhāge ² Cks debhīti. ³ so Cks; Ck vesma. ⁴ so Cks; Bā vatta-. ⁵ Bā
mā tesam vinassa. ⁶ Cks vesmā. ⁷ Cks omit tibhayānakā - - ti. ⁸ Ck agniṁ. Ck
aggim. ⁹ so Bā; Cks - - esa vesmā jālājalito. ¹⁰ Cks ro. ¹¹ Bā vinassa. ¹²
Bā vin- ¹³ Cks omit mahā-. ¹⁴ Cks akiccanā. Bā akiñcano.

Ta. kiñcanan ti yesaṃ ambakaṃ palibuddhanakilesasaṃkhātāṃ kiñcanan n' atthi te mayāṃ tena akiñcanabbhāvena susukhaṃ vata jīvāma, ten' eva kāraṇena Mithilāya dayhamānāya na me kiñci adayhatha, appamattakam pi attano bhaṇḍakaṃ dayhamānaṃ na passāmiti vadati

Evaṃ ca pana vatvā M.¹ uttaradvārena nikkhami², tāpi 5
'ssa bhariyāyo nikkhamimsu. Puna Sīvalidevī ekaṃ upāyaṃ cintetvā „gāmaghātaratṭhaviḷopakaraṇaṃ³ viya dassethā“ 'ti ānāpesi, taṃ khaṇaṃ yeva āvudhahatthe⁴ purise⁴ tato tato ādhāvante⁵ vilumpante⁶ sarīre lākhārasaṃ siñcitvā laddhapahāre viya phalake nippajjāpetvā vuyhante mate viya ca rañño das- 10
sesuṃ. Mahājano upakkosi: „mahārāja tumhesu dharantesu yeva ratṭhaṃ vilumpanti janaṃ ghātentīti“. Atha devī pi rājānaṃ vanditvā nivattanatthāya g. ā.:

126. Aṭaviyo samuppannā, ratṭhaṃ viddhaṃsayanti naṃ,
ehi rāja nivattassu, mā ratṭhaṃ vinasā⁷ idan ti. 246. 15

Ta. aṭaviyo ti mahārāja tumhesu dharantesu yeva aṭavicorā samuppannā, tan ti tathā dhammarakkhiyaṃ⁸ tava ratṭhaṃ viddhaṃsenti.

Rājā „mayi dharante yeva corā utṭhāya ratṭhavidhhaṃ-
sentā nāma n' atthi, Sīvalideviyā kiriya esā bhavissatīti“ cin-
tetvā taṃ appaṭibhānaṃ karonto ā.: 20

127. Susukhaṃ vata jīvāma yesaṃ no n' atthi kiñcanaṃ,
ratṭhe vilumpamānaṃhi na me kiñci ajiratha⁹. 247.

128. Susukhaṃ vata jīvāma yesaṃ no n' atthi kiñcanaṃ,
pītibhakkhā bhavissāma devā Ābhassarā yathā ti. 248.

Ta. vilumpamānaṃhīti vilumpamāne, Ābhassarā ti yathā te Brah- 25
māno pītibhakkhā hutvā samāpattisukhena vītināmenti tathā vītināmessamā 'ti.

Evaṃ vutte pi mahājano rājānaṃ anubandhat' eva. Ath'
assa etad ahoṣi: „ayaṃ jano nivattitum na icchati, nivattessa-
māmi naṃ“ ti addhagāvutamattaṃ gatakāle nivattitvā mahā-
magge ṭhito amacce pucchi: „kass' etaṃ rajjan“ ti. „Tum- 30

¹ Cks omīti mahāsatto. ² Cks -mitvā. ³ Bā -ghātakarathaviluppamānākāraṇaṃ.
⁴ Bā -ā. ⁵ Cks -o, Bā -ā. ⁶ Cks -o. ⁷ Ck vināsā, Bā vinassa. ⁸ Bā taṃ
tvayā dhammarakkhitaṃ. ⁹ Ck ajiratha, Cs abhī-, Bā ahāratha.

hākaṃ devā¹ "ti. „Tena hi imaṃ lekhaṃ antarakarontassa²
 rājānaṃ³ karothā⁴ "ti kattaradaṇḍena⁵ tiriyaṃ lekhaṃ kaḍḍhi⁶.
 Tejavatā raññā kataṃ lekhaṃ koci antaraṃ⁷ kātuṃ nāsakkhi.
 Mahājano lekhaṃ ussisake katvā balavaparidevaṃ paridevi.
 5 Devī pi taṃ lekhaṃ antaraṃ⁸ kātuṃ avisahantī rājānaṃ piṭṭhi-
 datvā gacchantāṃ disvā sokaṃ dhāretuṃ asakkonti uraṃ pa-
 haritvā mahāmagge tiriyaṃ patitvā pavaṭṭamānā⁹ agamāsi.
 Mahājano „lekhāsāmihehi lekhā bhinnā¹⁰ "ti deviyā gatamaggen¹¹
 eva gato. M. uttara-Himavantābhimukho agamāsi. Devī pi
 10 sabbāṃ senāvāhanaṃ ādāya tena saddhiṃ yeva gatā. Rājā
 mahājanaṃ nivattetuṃ asakkonto yeva saṭṭhiyojanamaggaṃ
 gato. Tadā Nārado nāma tāpaso Himavati Suvannaguhāyaṃ
 vasati pañcābhīṇā¹², jhānasukhena vītināmento sattāhaṃ
 atikkamitvā jhānā utthāya „aho sukhaṃ aho sukhaṃ¹³ "ti udā-
 15 naṃ udānesi, so „atthi nu kho koci Jambudīpatale imaṃ
 sukhaṃ pariyesanto¹⁴ "ti¹⁵ dibbacakkhunā olokeno Mahājanaka-
 buddhaṃkuraṃ disvā „rājā mahānekkhammaṃ nikkhanto Sīvali-
 devīpamukhaṃ mahājanaṃ nivattetuṃ na sakkoti, antarāyaṃ
 pi 'ssa kareyyuṃ, bhiyyosomattāya dāḥasamādānatthaṃ ovādaṃ
 20 dassāmīti¹⁶ cintetvā iddhibalena gantvā rañño purato ākāse
 ṭhito va tassa ussāhaṃ janetuṃ ā.:

129. Kimh' eso mahato ghoso, kā nu gāme va kilīyā¹⁷,
 samaṇaṃ ñeva¹⁸ pucchāma: katth' eso abhisāṇo jano¹⁹ ti. 249.
 Rājā ā.:

25 130. Mamaṃ ohāya gacchantāṃ etth' eso abisāṇo jano
 sīmātikkamanaṃ yantaṃ munimonassa pattiyā
 missaṃ nandīhi gacchantāṃ kiṃ jānaṃ anupucchasi. 250.

Ta. kimheso ti kimhi kena²⁰ kāraṇena esa hatthikāyādivasena mahato
 samūhassa ghoso, kānugāmeva kilīyā²¹ ti kā nu esā tayā saddhiṃ āgac-

¹ C^k antaraṃ-, B^d antarāyaṃkarontassa. ² C^k rājānaṃ, B^d rājadandaṇḍaṃ. ³
 B^d katara-. ⁴ B^d kaḍḍhi tena, C^k kaḍḍhi. ⁵ B^d antarāyaṃ. ⁶ B^d pavivatta-.
⁷ B^d pañca abhiññā. ⁸ C^k -yesamīti, C^s -yesatīti. ⁹ so B^d; C^k gāme kilīyā,
 C^s gāme kilīyā. ¹⁰ B^d -ṇanteva. ¹¹ C^k omīti kena. ¹² C^k -gāme kilīlāsā,
 C^s -gāme kilīyā.

chantānaṃ gāme viya kīlī¹, kattheso ti kimatthattāṃ esa jano abhisāto sannipatito taṃ parivāretvā āgacchatīti pucchati, maman ti ahaṃ² etaṃ janaṃ oḥāya gacchāmi taṃ maṃ oḥāya gacchantāṃ, etthā 'ti etasmim̐ thāne esa jano abhisāto anubandhanto āgato, sīmātikkaṃamaṇaṃ yantaṃ ti tvaṃ pana maṃ kilesasīmaṃ atikkamma anāgāriyamuniñāpasāṃkkhātassa monassa sampattiyaṃ yantaṃ pabbajito vat' amhīti nandim̐ avijahitvā khaṇe khaṇe uppajjamānāhi nandīhi missam̐ evo gacchantāṃ kiṃ jānanto pucchasi udāhu ajānanto Mahājanako kira Videharaṭṭhaṃ chaḍḍetvā pabbajito ti kiṃ na sutam̐ tayā ti.

Ath' assa so daḷhasamādānattāya puna gātham āha:

131. Māssu³ tiṇṇo amaññittho⁴ sarīraṃ dhārayaṃ imaṃ, - 10
atīraṇeyyaṃ⁵ idaṃ kammaṃ, bahū hi paripanthayo ti. 251.

Ta. māssu³ tiṇṇo amaññittho ti imaṃ bhaṇḍukāsāvavatthaṃ⁶ sarīraṃ dhārento iminā pabbajitaliṅgagahanamatten' eva kilesasīmaṃ tiṇṇo atikkanto 'smīti mā maññittho, atīraṇeyyamidaṃ ti idaṃ kilesajātaṃ nāma na etta-kena tīretabbam, bahū - - thayo ti saggam̐⁷ āvaritvā thitā hi tava bahū kilesa- 15
paripanthā.

Tato Mahāsatto āha:

132. Ko nu me paripanth' assa mama evaṃvihārino,
so⁸ n' eva diṭṭhe nādiṭṭhe kāmānam abhipatthaye ti. 252.

Ta so⁸ neva diṭṭhe ti so ahaṃ n' eva diṭṭhe manussaloke na aditṭhe 20
devaloke kāmānaṃ abhipatthemī, tassa mama evaṃ ekavīhārino ko nu paripantho assā 'ti vadati.

Ath' assa so paripantho dassento gātham āha:

133. Niddā tandī vijambhikā⁹
aratī bhattasammado (Saṃyutta by Feer I p. 7) 25
āvasanti sarīraṭṭhā, bahū hi paripanthayo ti. 253.

Ta. tandīti ālasiyaṃ, aratīti ukkanthitā¹⁰, bhatta - - do ti chattapari-
lāho, i. v. h.: samana tvaṃ pāsādiko suvaṇṇavanno r. pahāya pabbajito ti vutte¹¹
tuyhaṃ paṇītaṃ ojavantaṃ piṇḍapātaṃ dassanti, so tvaṃ pattapūraṃ¹² ādāya
yāvadatthaṃ bhuñjitvā paṇnasālāṃ pavisitvā kaṭṭhattharikāya¹³ nipajjitvā kā- 30
kacchamāno niddam̐ okkamitvā antarā¹⁴ pabuddho aparāparaṃ parivattetvā
batthapāde pasārento utthāya cīvaravaṃsaṃ gahetvā ālasiyo hutvā n' eva sam-
muñjanaṃ¹⁵ ādāya sammajjissasi¹⁶ na pañīyaṃ āharissasi puna nipajjitvā niddā-

¹ so Bā; Ck kilikililā. ² Bā yo ahaṃ. ³ Ck massu. ⁴ Bā -itta. ⁵ Bā abhi-
raṇeyyaṃ, Ck ati-. ⁶ Bā paṇḍu - - nivatthaṃ. ⁷ Bā saggamaggam̐. ⁸ Bā yo.
⁹ Bā -itā. ¹⁰ so all three MSS. for -kā? ¹¹ Ck -o. ¹² Ck pattam̐-. ¹³ Bā kattaraṇe.
¹⁴ Bā -raṃ. ¹⁵ Ck sammūchanam̐, Bā sammajjanim̐. ¹⁶ Bā sampajjissasi.

yissasi kāmavitakkaṃ vā vitakkessasi, tadā pabbajjāya ukkaṇṭhissasi bhatta-parilābo te bhavissati, āvasanti sarīraṭṭhā ti ime ettakā paripanthā tāva sarīraṭṭhaka hutvā hutvā nivasanti, sarīre yeva nibbattaṇṭi dasseti.

Ath' assa M. thutiṃ karonto gātham āha:

- 5 134. Kalyāṇaṃ vata maṃ bhavaṃ brāhmaṇa-m-anusāsati¹,
brāhmaṇam eva pucchāmi: ko nu tvam asi mārīsā 'ti. 254.

Ta. br. - - sāsati² brāhmaṇa kalyāṇaṃ vata maṃ anusāsasi

Tato naṃ Nārado āha:

135. Nārado iti me nāmaṃ, Kassapo iti maṃ vidū,
10 bhoto sakāse āgañchiṃ, sādhu sabbhi samāgamo. 255.
136. Tassa te sabbo ānando vihāro upavattatu,
yad³ ūnaṃ taṃ paripūrehi khantiyā upasamena ca. 256.
137. Pasāraya sannataṇ ca unnataṇ ca pasāraya⁴,
kammaṃ vijjaṇ ca dhammaṇ ca sakkatvāna paribbajā 'ti. 257.

- 15 Ta vidū ti gottena maṃ Kassapo ti jānanti, sabbhīti paṇḍitehi sad-
dhiṃ samāgamo nāma sādhu hotū āgato 'mhi, ānando ti tassa tava imissā
pabbajjāya ānando tutthi somanassam eva hotu mā ukkaṇṭhi, vihāro ti ca-
tubbidho pi brahmvihāro, upavattatū 'ti pavattatu, yadūna⁵ ti yan te
silena kasinaparikkammaṇa jhāneṇa ca ūnaṃ taṃ etehi silādhihi paripūraya,
20 khantiyā - - cā 'ti ahaṃ rājpabbajito ti mānaṃ akatvā adhivāsakhantiyā
kilesūpasamena⁶ ca samānāgato hohi, pasārayā 'ti mā ukkhipa mā patthara⁷,
pajahā 'ti a., sannataṇca unnataṇca 'ti kimjātiko nāma ahaṃ ti ādinā na-
yeṇa pavattaṇ omānaṇ ca ahaṃ asmi jātisampanno ti ādinayappavattaṇ at-
mānaṇ ca, kamman ti dasakusalapathakammaṇ, vijjan ti pañcābhiniṇṇāṭṭha-
25 samāpattiñānaṃ, dhamman ti kasinaparikkammasamākhātāṃ samanadhammaṇ,
sakkatvāna - - jā 'ti ete guṇe sakkatvā vattassu, ime vā guṇe sakkatvā dham-
samādaya paribbajja, pabbajjam pālehi, mā ukkaṇṭhi

- Evaṃ so M-aṃ ovaditvā ākāseṇa sakaṭṭhānam eva gato.
Tasmīṃ gate aparo pi Migājino nāma tāpaso tath' eva samā-
30 pattito utthāya olokento M-aṃ disvā „mahājanaṃ nivattana-
tthāy' assa ovādaṃ dassāmīti“ tath' eva gantvā ākāse attānaṃ
dassetvā āha:

¹ Cks -sasi. ² Cks -sāsīti. ³ Bā yaṃ. ⁴ Cks omit pa. ⁵ Bā yaṃ-. ⁶ Cks
-samayena. ⁷ Cs panthara? Pā patta

138. Bahū hatthī ca asse ca nagare¹ janapadāni² ca
hitvā Janaka pabbajito³ kapalle ratim ajjhaḡā. 258.
139. Kacci nu te janapadā mittāmaccā ca ñātakā
dūbhiṃ akaṃsu Janaka, kasmā c' etaṃ⁴ aruccathā 'ti. 259.

Ta. kapalle ti mattikāpattāṃ sandhāyāha, i. v h : mahārāja tvaṃ eva- 5
rūpaṃ issariyaṃ chaḍḍetvā pabbajito imasmiṃ kapallake ratim ajjhaḡā adhi-
gato ti⁵ pabbajjākāraṇaṃ pucchanto evaṃ ā., dūbhiṃ ti kin nu ete tava
antare kañci aparādhaṃ karimāsu, kasmā tava evarūpaṃ issariyasukhaṃ pabhāya
etaṃ kapallam eva aruccitthā 'ti.

Tato Mahāsatto āha:

10

140. Na Migājina jātucca⁶ ahaṃ kañci⁷ kudācanaṃ
adhammena jine ñātiṃ⁸ na cāpi ñātayo maman ti. 260.

Ta. na Migājina 'ti ambho Migājina jātucca⁶ ekaṃsen' eva ahaṃ kañci⁷
ñātiṃ⁹ kudācanaṃ kismiñci kāle na adhammena jināmi, te pi ca ñātayo maṃ
adhammena na¹⁰ jinant' eva, iti na koci mama¹¹ dūbhiṃ nāma akāsiti a. 15

Evam assa pañhaṃ paṭikkhipitvā idāni yena kāraṇena
pabbajito taṃ dassento āha:

141. Disvāna lokavattantaṃ khajjantaṃ kaddamīkataṃ
haññare bajjhare c' ettha yattha sanno¹² puthujjano
et' āhaṃ upamaṃ katvā bhikkhako¹³ 'smi Migājina 'ti 261. 20

Ta. lokavattan¹⁴ ti vattānugatassa¹⁵ bālalokassa vattantaṃ¹⁶ ti ; ave-
nim ahaṃ addasaṃ, taṃ disvā pabbajito 'smiti dipeti, khajjantaṃ - - ti kil-
sehi khajjantaṃ tehi ca kaddamīkataṃ lokam disvā, yattha sanno¹² ti yamhi
kilesavattathumhi sanno¹⁷ laggo puthujjano tattha lagga bahuṣattā haññanti c' eva
andubandhanādīhi¹⁸ ca bajjhanti¹⁹, etāhaṃ ti ahaṃ sace ettha bajjhissāmi 25
ime sattā viya haññissāmi c' eva bajjhissāmi cā 'ti²⁰, evam etad eva kāraṇaṃ
attano upamaṃ katvā bhikkhako¹³ jāto 'smīti a., Migājina 'ti taṃ ālapati
kathaṃ pana tena tassa nāmaṃ ñātan ti paṭisanthāraḡāle paṭhamam eva
pucchitattā.

¹ so all three MSS. for nā-? ² so all three MSS. for jā-? ³ so all three MSS.
for -ji? ⁴ Bā tetam. ⁵ Cks omit adhgato ti. ⁶ Bā jātucche. ⁷ Bā ki-. ⁸
all three MSS. -i. ⁹ Ck -ī, Cs -i. ¹⁰ Cks omit na. ¹¹ Bā mayi. ¹² Ck santo,
Cs satto. ¹³ Bā -uko. ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ Bā vattā-. ¹⁶ Ck vattan,
Cs Bā vattantaṃ. ¹⁷ Cks satto. ¹⁸ Cs anub-, Bā aṭṭanab-. ¹⁹ Bā byajhanti.
²⁰ Cks -ssāmīti.

Tāpaso taṃ kāraṇaṃ vitthārato sotukāmo hutvā g. ā.:

142. Ko nu te Bhagavā Satthā, kass' etaṃ vacanaṃ suciṃ,
na hi kappamā vā vijjamā' vā paccakkhāya rathesabha
samaṇaṃ āhu vattantaṃ yathā dukkhassa' atikkamo ti. 262.

- 5 Ta. kassetan ti etaṃ tayā vuttaṃ sucivacanaṃ kassa vacanaṃ nāma,
kappan ti kappetvā pavattitānaṃ abhiññāsamāpattinaṃ lābhino² kamma-
vādiṃ tāpasaṃ³, vijjanti āsavakkhayañānavijjāya samannāgataṃ paccaka-
buddhaṃ, i. v. h.: rathesabha mahārāja na hi kappasamaṇaṃ⁴ vā vijjasamaṇaṃ
vā paccakkhāya tass' ovādaṃ vinā⁵ yathā dukkhassa atikkamo hci evaṃ vattan-
10 taṃ samaṇaṃ āhu, tesamā pana vacanaṃ sutvā sakkā evaṃ paṭipajjitum, tasmā
vadehi ko nu te Bhagavā Satthā ti

Atha Mahāsatto āha:

143. Na Migājina jātucca⁶ ahaṃ kañci kudācanaṃ
samaṇaṃ brāhmaṇaṃ vāpi sakkatvā anupāvisin ti. 263.

- 15 Ta. sakkatvā ti pabbajjāya guṇaṃ pucchantaṭṭhāya pūjetvā, anupā-
visin ti na kinci⁷ anuṭṭhaputtha⁸ 'smi, na mayā koci samaṇo pucchita-
pubbo ti vadati, iminā hi paccakabuddhānaṃ santike dhammaṃ suṇantaṃ pi
kaḍāci odissakavasena pabbajjādiguṇo na puṭṭhapubbo, tasmā evaṃ āha.

Evaṃ ca pana vatvā yena kāraṇena pabbajito taṃ ādito
20 paṭṭhāya dassetum ā.:

144. Mahatā cānubhāvena⁹ gacchanto siriyaṃ jalaṃ
gīyamānesu gītesu vajjamānesu vaggusu
turiyatāḷitasamghuṭṭhe sammatāḷasamāhite 264.
145. Sa Migājina-m-addakkhim phalaṃ ambaṃ tirochadaṃ
25 taddamānaṃ¹⁰ manussehi phalakāmehi jantuhi. 265.
146. So kho 'haṃ taṃ sirim hitvā orohitvā Migājina
mūlaṃ ambass' upagañchim phalino nipphalassa¹¹ ca. 266.
147. Phalaṃ ambaṃ hataṃ disvā viddhastāṃ vinaḷikataṃ
ath' etaṃ¹² itaraṃ ambaṃ nīlobhāsaṃ manoramaṃ. 267.

¹ Ck vijjā, Bđ vijja. ² so Cks; Bđ lābhi ³ Cks -ditā; asānasaṃ. ⁴ Ck kappas-
sasa-. ⁵ Bđ adds evaṃ paṭipajjitum sakkā. ⁶ Bđ jātucche-. ⁷ so all three
MSS for kañci? ⁸ Bđ -puppo. ⁹ Cks ca ānu -. ¹⁰ Bđ hatamānaṃ. ¹¹
Cks nipphalitassa. ¹² Bđ -kaṃ.

148. Evam eva nūna ambe issare bahukaṇṭake
amittā no vadhissanti yathā¹ ambo phalī² hato. 268.
149. Ajinamhi haññate dīpī, nāgo dantehi haññati³,
dhanamhi dhanino⁴ hanti aniketam asanthavaṃ,
phalī ambo aphalo ca te satthāro ubho maman ti. 269. 5

Ta vaggusū 'ti madhurassaresu turiyesu vajjamānesu, turiyatāḷita-saṃghuṭṭhe ti turiyānaṃ tālīthe saṃghuṭṭhe uyyāne, sammatāḷasamāhite ti sammehi ca tālīhe ca samannāgate, sa Migājīnā 'ti Migājina so ahaṃ, addakkhiṃ phalaṃ ambaṃ ti phalitaṃ ambarukkhaṃ ti a., tirochadan ti tiropākāraṃ uyyānassa anto t̥hitaṃ⁵ ca bahipākāraṃ nissāya jātaṃ amba- 10
rukkhaṃ addasaṃ, taddamānaṃ⁶ ti poṭhiyamānaṃ, orohitvā ti hatthik-khandhā otaritvā, vinaḷīkatan nippattanaṃ⁷ kataṃ, evamevā 'ti evam eva, phalīti⁸ phalasampanno, ajinamhīti cammatthāya cammakāraṇā, dantehīti attano dantehi haññati, dantanimittaṃ haññati ti a., hantīti 15
haññati, aniketamasanthavaṃ ti yo pana niketaṃ pahāya pabbajitattā⁹ anī-keto sattasaṃkhāravattukassa taṇhāsanthavassa⁹ abbhāvā asanthavo, taṃ anike-tam asanthavaṃ ko haṇissatīti adhippāyo, te satthāro ti te dve rukkhā mama satthāro ahesu ti vadati.

Taṃ sutvā Migājino „appamatto hohīti¹⁰“ rañño ovādaṃ datva sakaṭṭhānam eva gato. Tasmīṃ gate Sīvalidevī rañño 20
pādesu patitvā ā.:

150. Sabbo jano pavyadhito¹¹: rājā pabbajito iti,
hatthārūhā anikaṭṭhā rathikā pattikārikā. 270.
151. Assāsayingtvā janataṃ t̥hapayitvā paṭicchadaṃ
puttaṃ rajje t̥hapetvāna atha pacchā pabbajissasīti. 271. 25

Ta. pavyadhito¹¹ ti bhīto utrasto, paṭicchadan ti ambe dayhamāne pi vilumpamāne pi rājā na oketēti pavyadhitassa janassa āvaraṇaṃ rakkhaṃ t̥hapetva puttaṃ te Dīghāvukumāraṃ rajje²² t̥hapetvā abhisīncitvā pacchā pabba-jissasīti a.¹³

Tato Bodhisatto āha:

30

152. Cattā mayā janapadā mittāmaccā ca nātakā,

¹ Cks yathāyaṃ. ² Bā phalo. ³ so all three MSS. ⁴ so all three MSS. for dhanī, ko? ⁵ Cks t̥hito. ⁶ Bā hatamānaṃ or phāta-? ⁷ Bā -nāli. ⁸ Bā phalo. ⁹ Cks taṇhāya-. ¹⁰ all three MSS. hotīti. ¹¹ so Cks; read pavyathito? Bā pabyādito. ¹² Cks rajjaṃ. ¹³ Cks omit pacchā pabbajissasīti attho.

santi puttā¹ Videhānaṃ, Dīghāvu raṭṭhavaddhana²,
te rajjaṃ kārayissanti Mithilāya pajāpatiti. 272.

Ta, santiputtā ti Sivali, samanānaṃ puttā nāma n' attbi Videharattha-
vāsinaṃ puna puttā, Dīghāvu atthi, te rajjaṃ kārayissanti, pajāpatiti
5 devin ālapati:

Devī āhā: „Deva tumhe³ tāva pabbajitā⁴, ahaṃ kiṃ
karomīti“. Atha so āhā: „ahaṃ anussāsāmi⁵, vacanaṃ me
karohīti“ vatvā āhā:

153^a. Ehi⁶ taṃ anusikkhāmi yaṃ vākyāṃ mama ruccati
10 rajjaṃ tuvaṃ⁷ kārayanti⁸ pāpaduccaritaṃ bahuṃ
kāyena vācā manasā yena gañchisi duggatiṃ.

153^b. Paradinnakena paraniṭṭhitena
piṇḍena yāpehi, sa dhīradhammo ti. 273.

Ta, tvaṃ ti tvaṃ puttassa chattaṃ ussāpetvā mama putta-sa⁹ rājāti-
15 rajjaṃ¹⁰ anusāsamānā bahuṃ pāpaṃ karissasi, gañchisīti yena kāyādīhi
katena bahunā pāpena duggatiṃ gamissasi, sa dhīradhammo ti piṇḍiyālopena
yāpetabban ti esa dhīraṇaṃ dhammo.

Evam M. tassā ovādam adāsi. Tesam aññamaññaṃ sallā-
pena gacchantānaṃ suriyo atthanāgato. Devī patirūpaṭṭhāne
20 khandhāvāraṃ nivāsāpesi. M. pi ekaṃ rukkhamaṇaṃ upagato
so tattha vasitvā punadivase sarīrapaṭiṇṇaggaṇaṃ katvā mag-
gaṃ paṭipajji. Devī pi „senā pacchato āgacchatu“ 'ti vatvā
tassa pacchato va ahosi. Te bhikkhācāravelāya Thūna¹¹ nāma
nagaraṃ pāpuniṃsu. Tasmim khaṇe antonagare eko puriso
25 sūnato mahantaṃ maṃsakhaṇḍaṃ kiṇṭvā sūlena¹² aṅgāresu
pacāpetvā nibbāpanatthāya phalakakoṭiyaṃ ṭhapetvā atṭhāsi,
tassa aññavihitassa¹³ eko sunakho taṃ ādāya palāyi, so ṇatvā
taṃ anubandhanto yāva bahidakkhiṇadvāraṃ gantvā nibbiṇṇo
nivatti. Rājā ca devī ca sunakhassa purato āgacchantā dvidhā

¹ Ck satti putto, Cs santiputto ² Ck -vaddhana, Cs -naṃ, Bđ -vaddhana. ³
Bđ -esu. ⁴ Bđ -tesu. ⁵ so Cks; Bđ ahaṃ taṃ anusikkhāmi. ⁶ Ck adda ca,
Cs va. ⁷ Cks tvaṃ. ⁸ Bđ kārayasi-. ⁹ Cks putto. ¹⁰ Ck rajāni-, Bđ rajjanti
taṃ rajjaṃ. ¹¹ Cks thūna, Bđ dhūnaṃ. ¹² Cks supikena. ¹³ Ck aññaṃ,
Bđ aññā-

ahesuṃ, so bhayena maṃsaṃ chaḍḍetvā palāyi, M. taṃ disvā cintesi: „ayaṃ chaḍḍetvā anapekho palāto, añño pi 'ssa sāmiko na paññāyati, evarūpo anavajjo paṃsukūlapiṇḍapāto nāma n' atthi, paṛibhuñjissāma nan“ ti so mattikāpattaṃ nīharitvā taṃ maṃsakhaṇḍaṃ ādāya puñchitvā patte katvā udakaphā-⁵ sukattḥhānaṃ gantvā paṛibhuñji'. Tato devī „sace esa rajjen' atthiko bhaveyya evarūpaṃ jegucchaṃ paṃsumakkhitaṃ sunakhucchiṭṭhakaṃ na khādeyya, na dān' esa ambhākaṃ“ ti² cintetvā „mahārāja evarūpaṃ jegucchaṃ khādasīti“ ā. „Devī tvaṃ andhabālātāyā imassa piṇḍapātassa visesaṇaṃ³ na jānā-¹⁰ 'sīti“ tass' eva⁴ patitaṭṭhānaṃ⁵ paccavekkhitvā amataṃ viya taṃ paṛibhuñjitvā mukhaṃ vikkhāletvā hatthapāde dhovi. Tasmiṃ khaṇe devī nindamānā⁶ ā.:

151. Yo pi catutthe bhattachakāle na bhuñje
ajaddhumāriva⁷ khudāya mīye,
na tv-eva⁸ piṇḍaṃ luḷitaṃ anariyaṃ
kulaputtarūpo sappuriso na seve,
ta-y-idaṃ na sādhu, ta-y-idaṃ na suṭṭhu,
sunakhucchiṭṭhakaṃ⁹ bhuñjase tvaṃ ti. 274.

Ta. ajaddhumāriva¹⁰ 'ti anāsakamaraṇaṃ eva, luḷitaṃ ti paṃsu-²⁰ makkhitaṃ, anariyaṃ ti asundaraṃ, na seve ti nakāro paṭipucchanattho¹¹, i. v. h.: sace catutthe bhattachakāle pi na bhuñjeyya khudāya¹² mareyya, nanu evaṃ sante pi kulaputtarūpo sappuriso evarūpaṃ piṇḍaṃ na tv-eva seveyyā 'ti, na tayidaṃ ti taṃ idaṃ¹³.

Mahāsatto āha:

155. Na cāpi me Sīvali¹⁴ so¹⁵ abhakkho
yaṃ hoti cattaṃ gihino sunakhassa¹⁶ vā,

¹ Bā -jituṃ ārabhhi. ² Bā na khādeyya sace khādeyya sace khādeyya idānesa ambhākaṃ sāmiko na bhavissatīti. ³ Bā visesaṇaṃ. ⁴ so Bā; Cks tassā. ⁵ so Bā; Cks patiṭṭhānatṭhānaṃ. ⁶ Bā nindhiyamānā. ⁷ so Cks; Bā anajutha-māriva; read: ajuttḥamā-r-iva? ⁸ so all three MSS. ⁹ Bā adds janaka; read: ucchiṭṭhakaṃ Janaka, omitting sunakh? ¹⁰ Bā ajutha-. ¹¹ Bā -natte nipāto. ¹² Cks add vā. ¹³ Bā adds tayā kataṃ. ¹⁴ Bā sīvali. ¹⁵ Cks yo. ¹⁶ so all three MSS. for sunassa.

ye keci bhogā idha dhammaladdhā
sabbo [so] bhakkho anavajjo¹ ti vutto ti. 275.

Ta. abhakkho ti so piṇḍapāto mama abhakkho nāma na hoti, yaṃ
hotīti yaṃ gihino ca sunakhassa ca cattaṃ hoti taṃ paṃsukūlan nāma assā-
5 mikattā anavajjaṃ, ye kecīti tasmā aññe pi ye keci dhammaladdhā bhogā
sabbo so bhakkho anavajjo¹ ti anu avayo² punappuna olokiyamāno pi ana-
vayo³ paripuṇṇaguno anavajjo, adhammaladdhaṃ pana saḥassaḥghanakam pi
jigucchaniyam eva.

Evan te aññamaññaṃ kathentā va nagaradvāraṃ pā-
10 puṇṇesu. Tatra dārakesu kilantesu⁴ ekā kumārikā khuddaka-
kullakena⁵ vālikāṃ poṭheti⁶, tassā ekasmiṃ hatthe ekaṃ vala-
yaṃ ekasmiṃ dve, tāni aññamaññaṃ ghaṭṭenti, itaraṃ nissad-
daṃ. Rājā taṃ kāraṇaṃ ñatvā „Sīvali mama pacchato carati,
itthi⁷ nāma pabbajitassa malaṃ, ayaṃ pabbajitvāpi bhari-
15 yaṃ jahitum na sakkotīti garahanti pi maṃ, sac⁸ āyaṃ ku-
mārikā paṇḍitā bhavissati S-deviyā nivattanakāraṇaṃ kathes-
sati, imissā kathaṃ sutvā Sīvaliṃ uyyojessāmīti“ cintetvā āha:
156. Kumāriye⁹ upaseniye niccaṃ¹⁰ nigalamaṇḍike¹¹

[kasmā] te eko bhujo janati eko¹¹ na janatī bhujo ti. 276.

20 Ta. upaseniye ti mātaraṃ upagantvā sayanike¹², nigalamaṇḍike¹³
ti agalītamandaṇena¹⁴ mandanasīlike ti vadatī, ja natitī sanatī¹⁵ saddaṃ karoti.

Kumārikā āha:

157. Imasmiṃ [me] samaṇa hatthe paṭimukkā dunīdhurā¹⁶,
saṃghātā¹⁷ jāyate saddo, dutiyass' eva sā gati. 277.

25 158. Imasmiṃ [me] samaṇa hatthe paṭimukko ekanīdhuro¹⁸,
so adutiyo na janatī¹⁹, munibhūto va²⁰ tiṭṭhati. 278.

159. Vivādamanto²¹ dutiyo, ken' eko vivadissati,
tassa te saggakāmassa ekattam uparocatan²² ti. 279.

¹ Bā anavayo ² Bā adds anu. ³ Cks anvayo ⁴ Bā dārīkāsū kilāntisū. ⁵ Bā khuddakapālena ⁶ Cks poṭhoti, Bā pappoṭeti. ⁷ Bā adds ca. ⁸ Ck -kūye.
Bā -ke. ⁹ Cks omit niccaṃ. ¹⁰ Cks nīhaḷa, Bā niggalamaṇḍite. ¹¹ Bā adds
te. ¹² Bā sayanasīle. ¹³ Bā niggalamaṇḍite. ¹⁴ Cks -ne. ¹⁵ Cks sanatī,
Bā omits sa-. ¹⁶ Bā dunīvarā. ¹⁷ Bā -ghaṭṭā. ¹⁸ Bā -nīvaro. ¹⁹ Cks -eti
²⁰ Bā ca. ²¹ so Cks for -matto? Bā -ppatto. ²² Bā -citu.

Ta. *dunīdhurā*¹ ti *dve*² *valayā*³, *saṃghātā*⁴ ti *saṃhananato saṃ-*
ghaṭṭanato ti *a.*, *gatīti nipphatti*, *dutiyassa evarūpā nipphatti hotīti*, so ti so
*ekanidhuro*⁵, *muni bhūto vā*⁶ 'ti *pahīnasabbakilesa ariyapuggalo viya tittṭhati*,
*vivādamatto*⁷ ti *samaṇadutiyako nāma vivādasamano*⁸ *hoti kalaham karoti*⁹
nānāgāham gaṇhāti, *keneko ti ekako pana kena saddhīm vivadissati*, *ekatta-* 5
*muparocatan*¹⁰ ti *ekibhāvo te ruccatu*, *samaṇā nāma bhaginim pi ādāya na*
*caranti kim*¹¹ *pana evaṃ uttamarūpadharam bhariyam*¹², *ayan te antarāyam*
karissati, *imaṃ nīharitvā ekako va samaṇadhammaṃ karohīti naṃ ovadi*.

So *tassā daharakumārikāya vacanam sutvā paccayam*
labhitvā deviyā kathento āha: 10

160. *Suṇasī Sivali gāthā kumāriyā paveditā,*
pessikā maṃ garahittho, dutiyass' eva sā gati. 280.

161. *Ayam dvedhāpatho bhadde anuciṇṇo pathāvihi,*
tesaṃ tvaṃ ekaṃ gaṇhāhi, ahaṃ ekaṃ punāparam,
*n' eva*¹³ *maṃ tvaṃ pati me ti* 15
māham bhariyā ti vā punā 'ti. 281.

Ta. *kumāriyā ti kumārikāya kathitā*, *pessiyā ti sac' āham r. kāreyyam*
esā me pessiyā vacanakārikā bhaveyya oloketum pi maṃ na visaheyya, *idāni*
*paṇa attano pessaṃ*¹⁴ *viya dāsaṃ viya ca maṃnāti*¹⁵, *dutiyasseva sā gatīti*
*maṃ ovadati*¹⁶, *anuciṇṇo ti anusamcarito, pathāvihīti pathikehi, ekan ti* 20
*tava ruccanakam*¹⁷ *gaṇha aham pana tayā gahitvāsesaṃ aparaṃ gaṇhissāmi,*
*meva*¹⁸ *maṃ tvaṃ ti Sivali ito paṭṭhāya tvaṃ puna maṃ pati me ti mā*
*vada aham vā bhariyā me ti mā avacaṃ*¹⁹.

*Sā tassa vacanam sutvā „deva tumhe uttamaṃ*²⁰ *dak-*
*khiṇaṃ*²¹ *maggam gaṇhatha aham vāmaṃ*²² *ti vanditvā thokaṃ* 25
gantvā sokaṃ sandhāretum asakkonti punāgantvā raṇṇā saddhīm
ekato va nagaram pāvisi.

Tam *atthaṃ pakāsento Satthā upaḍḍham g. ā.:*

162. *Imam eva katham kathentā*²³
*Thūpaṇ*²⁴ *nagaraṃ upāgamun*²⁵ *ti.* 282. 30

¹ Bḍ *dunivarā*. ² Cks omit *dve*. ³ Bḍ -*ghaṭṭā*. ⁴ Cks add *ti*. ⁵ Bḍ so *nivaro*.
⁶ Cks *cā*. ⁷ Bḍ -*ppatto*, Cks -*manto*, Bs -*matto*. ⁸ Bḍ *vivādamāpanno*. ⁹ Cks *karoti*.
¹⁰ Ck -*itan*, Bḍ *itun*. ¹¹ Bḍ *kinmaṇṇam*. ¹² Bḍ adds *ādāya gacchanto*. ¹³ so
Cks for *m' eva*? Bḍ *mā vaca*. ¹⁴ Bḍ *pessiyam*. ¹⁵ Ck *ma maṃ*, Cs *ca maṃ*.
¹⁶ Cks *ti ovadīti*. ¹⁷ Bḍ adds *maggam*. ¹⁸ Bḍ *mā ca*. ¹⁹ Bḍ *nāvacaṃ*. ²⁰
all three MSS. -*mā*. ²¹ Bḍ -*ṇa*. ²² Cks *kathayantā*. ²³ Bḍ *dhuna*, Cks
add *nāma*. ²⁴ all three MSS. *nagarūpa*.

Ta nagarūpāgamun ti nagaraṃ pavitṭhā.

Pavisitvā ca pana M. piṇḍāya caranto usukārassa geha-
dvāraṃ patto, Sivali pi ekamante atṭhāsi, tasmim samaye
usukāro aṅgārakapalle usum tāpetvā kaṇḍikena temetvā ekaṃ
5 akkhiṃ nimiletvā¹ eken² olokento ujum karoti. Tam disvā
M. cintesi: „sac' āyaṃ paṇḍito bhavissati mayhaṃ etaṃ kāra-
ṇaṃ kathessati, pucchissāmi nan“ ti upasaṃkami.

Tam atthaṃ pakāsento S. ā.:

163. Koṭṭhake usukārassa bhattakāle upaṭṭhite³
10 tatra ca so usukāro ekaṃ ca cakkhu niggayha
jimham ekena pekkhatīti. 283.

Ta koṭṭhake ti bhikkhave so rājā attano bhattakāle upaṭṭhite⁴ usukā-
rassa koṭṭhake atṭhāsi, tatra cā 'ti tasmim ca koṭṭhake, niggayhā 'ti ni-
miletvā, jimham ekena 'ti eken' akkhiṇā vaṃkaṃ pekkhati.

- 15 Atha naṃ Mahāsatto āha:

164. Evan no sādhu passasi⁵, usukāra sunohi me,
yad ekaṃ cakkhum niggayha jimham ekena pekkhasīti. 284.

T. a.: samma usukāra evan nu tvaṃ sādhu passasi yaṃ ekaṃ nimiletvā
eken' akkhiṇā vaṃkaṃ pekkhasīti.

- 20 Ath' assa so kathento āha:

165. Dvīhi samaṇa cakkhūhi visālaṃ viya khāyati,
asampatvā paraṃ liṅgaṃ n' ujjubhāvāya kappati. 285.

166. Ekaṃ ca cakkhum niggayha jimham ekena pekkhato⁶
sampatvā paramaṃ⁷ liṅgaṃ ujjubhāvāya kappati. 296.

- 25 167. Vivādamatto⁸ dutiyo, ken' eko vivadissati,
tassa te saggakāmassa ekattam uparocatan⁹ ti. 287.

Ta visālaṃ viyā 'ti vitthinnaṃ viya hutvā khāyati, aṣ--liṅgaṃ ti
parato vaṃkatṭhānaṃ appatvā, nujjubhāvāyā 'ti na ujjubhāvāya, i. v. h.: visāle
khāyamāne parato ujuṭṭhānaṃ¹⁰ na pāpuneyyā 'ti, tasmim asampatte adissamāne
30 ujukabhāvāya kiccaṃ na kappati na sampajjatīti, sampatvā ti cakkhunā

¹ Bā nimiletvā, Ckṣ ummī-. ² Bā ekena akkhiṇā. ³ so all three MSS. ⁴
Ck -ṭṭhake, Cṣ -ṭṭhate. ⁵ Ck Bā -ti, Cṣ passa. ⁶ Bṣ -ko. ⁷ Ckṣ paraṃ, ⁸
Bā -ppatto. ⁹ Bā -rocitu. ¹⁰ Bā adds vā vaṃkatṭhāna vā.

patvā disvā ti a., vivādamatto¹ ti yathā dutiye akkhiṃhi umuṇṇite liṅgaṃ
na paṇṇāyati vaṃkaṭṭhānaṃ ujum ujukaṭṭhānaṃ pi vaṃkaṃ paṇṇāyatīti vivādo
hoti evaṃ samaṇassa pi dutiyo vivādamatto².

Evam assa so ovādaṃ datvā tuṇhi ahoṣi. M. pi piṇḍāya
caritvā missakabhattaṃ saṃkaḍḍhitvā nagarā nikkhamma uda- 5
kaphāsukaṭṭhāne nisīditvā kattabbakicco pattaṃ thavikāya
osāretvā³ Sīvaliṃ āmantetvā āha:

168. Suṇasī Sīvali gāthā usakārena paviditā,
pessiyā⁴ maṃ garahittho, dutiyass⁵ eva sā gati. 288.

169. Ayaṃ dvedhāpatho bhadde anuciṇṇo pathāvihi, 10
tesaṃ tvaṃ ekaṃ gaṇhāhi, aham ekaṃ punāparaṃ,
n⁶ eva⁷ maṃ tvaṃ pati me ti
māhaṃ bhariyā ti vā punā⁸ 'ti. 289.

Ta. suṇasīti sutā te tā gāthā, pessiyā man ti idaṃ pana kumārīkāya
ovādaṃ eva sandhāyāha. 15

Sā kira „neva⁹ maṃ tvaṃ“ ti vuttāpi¹⁰ Mahāsattaṃ anu-
bandhi yeva, rājānaṃ nivattetuṃ na sakkoti, mahājano anu-
bandhati. Tato pana aṭavi na dūre hoti, M. nīlavanarājīṃ
disvā taṃ nivattetukāmo hutvā gacchanto yeva maggasamīpe
muñjatiṇaṃ addasa, tato isikaṃ⁷ luṇcitvā „passa Sīvali, ayaṃ⁸ 20
idha puna ghaṭetuṃ na sakkā, evam eva⁹ puna mayhaṃ tayā
saddhiṃ saṃvāso nāma ghaṭetuṃ na sakkō“ ti vatvā imaṃ
upaḍḍhagātham āha:

170. Muñjā v¹ isikā pavaḷhā¹⁰ ekā vihara Sīvalīti. 290.

Ta. ekā - - Sīvalīti ahaṃ ekibhāvena viharissāmi, tvaṃ pi ekā va viharā 25
'ti tassā ovādaṃ adāsi.

Sā taṃ sutvā „ito dāni paṭṭhāya n¹ atthi mayhaṃ Mahā-
janakanarindena saddhiṃ saṃvāso“ ti sokaṃ dhāretuṃ asak-
kontī ubhohi hatthehi uraṃ paharitvā asaṇṇī hutvā mahā-

¹ Bđ -ppatto. ² Bđ -ppatto vivādāpanno etc. vide supra p. 65,4 ³ Cks
osāpetvā. ⁴ Cks -yo. ⁵ Bđ mā vaca. ⁶ Bđ vutte. ⁷ Cks -kā. ⁸ Bđ imāhi.
⁹ Cks evamevaṃ. ¹⁰ so Cks; Bđ pabyuḷha?

magge pati. M. tassā asaṇṇibhāvaṃ ñatvā padaṃ vikopetvā
 araṇṇaṃ pāvisi. Amaccā āgantvā tassā sarīraṃ¹ udakena
 siṇcitvā hatthapāde parimajjitvā² saṇṇaṃ labhāpesuṃ. Sā
 „tātā kuhiṃ rājā“ ti pucchi. „Nanu tumhe va jānāthā“³ 'ti'.
 5 „Upadhāretha tātā“ ti⁴. Ito c' ito ca dhāvitvā na passiṃsu.
 Sā mahāparidevaṃ paridevitvā raṇṇo tthitattḥāne cetiyaṃ kā-
 retvā gandhamālādīhi pūjetvā nivatti. M. pi Himavantaṃ
 pavisitvā sattāhabbhantare yeva abhiñṇā ca samāpattiyo ca
 nibbattetvā puna manussapathaṃ nāgami. Devī pi usukārena
 10 saddhiṃ kathitattḥāne kumārikāya saddhiṃ k-tṭhāne maṃsa-
 paribhojanattḥāne Migājinena saddhiṃ k-tṭhāne Nāradena sad-
 dhiṃ k-tṭhāne ti sabbattḥānesu cetiyāni kāretvā gandhamālā-
 dīhi pūjetvā senaṅgaparivutā Mithilaṃ patvā ambuyyāne
 puttassa abhisekaṃ kāretvā taṃ senaṅgaparivutaṃ nagaraṃ
 15 pesetvā⁵ sayam isipabbajjaṃ pabbajitvā tatth' eva uyyāne
 vasantī kaṣiṇaparikkammaṃ katvā jhānaṃ nibbattetvā Brahma-
 loka-parāyaṇā ahoṣi.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi T. mahābhinnikkha-
 manam nikkhanto yevā“⁶ 'ti vatvā j. s.: „Tadā samuddadevatā Uppala-
 20 vaṇṇā ahoṣi, Nārado Sāriputto, Migājino Moggallāno, kumārikā Khemā
 bhikkhunī, usukāro Ānando, Sivalī Rāhulamātā, Dīghāvukumāro Rāhulo,
 mātāpitāro mahārājakulāni, Mahājanakanarindo pana aham evā“ 'ti.
 Mahājanakajātakaṃ.

3. Sāmajātaka.

25 Ko nu maṃ usunā vijjhīti. Idam S. J. v. ekaṃ mātīposā-
 kaṃ bhikkhuṃ ā. k. Sāvattīyaṃ kira attḥārasakoṭṭivibhavass' ekassa
 seṭṭhikulassa ekaputtako ahoṣi mātāpitunnaṃ piyo manāpo. So eka-
 divasaṃ pāsādatalaṃ gato sihapañjaraṃ ugghāṭetvā vithiṃ olokeno
 gandhamālādihatthaṃ⁶ mahājanaṃ dhammasavanattḥāya Jetavanaṃ

¹ Ed -re. ² Cks -maddetvā. ³ Bā adds ahaṃsu sā. ⁴ Bā adds te. ⁵ Bā
 pavisetvā. 3. Cfr. Cariyā-P. p. 101. Alwis, Attanag. 167. Indian Aniq. March 1875
 p. 91. J. R. A. Soc. 1871. p. 173. Rāmāyaṇa ed. Schlegel II, 63. ⁶ Cks -ā.

gacchantam disvā „aham pi gamissāmiti”¹ gandhamālādīni gābhāpetvā viharāma gantvā vatthabhesajjapānakāni saṅghassa dāpetvā gandhamālādīhi ca² Bhagavantam pūjetvā ekamantaṃ nisinno. Dhammaṃ sutvā kāmesu ādinavaṃ³ pabbajjāya ca ānisaṃsaṃ sallakkhetvā parisāya utṭhitāya Bh-taṃ pabbajjāma yācitvā „mātāpitūhi ananuññātāma Tathā- 5 gatā na pabbājentīti” sutva gantvā sattāhaṃ nīrāhāro mātāpitaro anujānāpetvā āgantvā pabbajjāma yāci. So ekaṃ bhikkhuṃ āṇāpesi⁴, so taṃ pabbājesi, tassa pabbajitassa mahālābhasakkāro nibbatti, so ācariyupajjhāye ārādetvā laddhupasampado pañca vassāni dhammaṃ pariyāpuṇitvā „ ahaṃ idhākiṇṇo viharāmi, na me taṃ patirūpan” ti 10 araṇṇavāse vipassanadhuraṃ pūretukāmo upajjhāyassa santike kammatṭhānaṃ gaheTvā ekaṃ paccantagāmaṃ gantvā araṇṇe vihasi, so tattha vipassanaṃ paṭṭhapetvā dvādasa vassāni ghaṭento vāyamanto visesaṃ nibbattetuṃ na sakkihi. Mātāpitaro pi ’ssa gacchante gacchante kāle duggatā ahesuṃ, ye pi nesaṃ khettaṃ vā vanijjāma vā 15 payojesuṃ te „imasmiṃ kule putto vā bhātā vā iṇaṃ codetvā gaṇhanto nāma n’ atthīti” attano attano hatthagataṃ gaheTvā yathāruciṃ palāyimsu, gehe dāsakammakarādayo pi hiraṇṇasuvaṇṇādīni gaheTvā palāyimsu, aparabhāge dve janā kapaṇā⁵ hutvā hatthe udakasecanakam pi alabhitvā gehaṃ vikkhiṇitvā agharā hutvā kāruṇṇabhāvappattā pilotika- 20 nivāsanaṃ kapālābatthā bhikkhāya carimsu. Tasmīṃ kāle eko bhikkhu Jetavanaṃ nikkhamitvā tassa vasaṇatṭhānaṃ āgamāsi⁶, so taṃ āgantukavattaṃ katvā sukhaṃ nisinno „kuto āgat’ atthā” ’ti pucchitvā „J-vaṇā” ti vutte Satthu c’ eva mahāsāvakaḍḍhinaṃ ca ārogyaṃ pucchitvā mātāpitunnaṃ pavattiṃ pucchi: „bhante Sāvattiyaṃ asu- 25 kassa nāma seṭṭhikulassa ārogyaṃ” ’ti, „āvuso mā tassa kulassa pavattiṃ pucchīti”. „kiṃ bhante” ti, „āvuso tassa kira kulassa eko va putto, so sāsane⁷ pabbajito, tassa pabbajitakālate paṭṭhāya etaṃ⁸ kulam parikkhiṇāma, idāni dve janā paramakāruṇṇataṃ pattā bhikkhāya carantīti”. So tassa vacanaṃ suṇanto sabhāvena saṇṭhātuṃ nāsakkihi, 30 assupuṇṇehi akkhihi rodituṃ ārabhi, „āvuso kiṃ rodasīti” ca vutte „bhante te mayhaṃ mātāpitaro, ahaṃ tesam putto” ti, „āvuso tava m-ro taṃ nissāya vināsaṃ pattā⁹, gaccha te paṭijaggāhīti”. So „aham dvādasa vassāni ghaṭento vāyamanto maggaṃ vā phalaṃ vā nibbattetuṃ

¹ Bḍ dhammaṃ sunissāmiti mahāpitara vanditvā. ² Cks -lādīni. ³ all three MSS. ādi-. ⁴ Ck anā-, Cs ānā-. ⁵ Cks omit ka-. ⁶ C Bḍ a-. ⁷ Bḍ buddha-sāsane. ⁸ Cks evaṇṇevaṇṇa ⁹ Cks add ti

nāsakkhīm, abhabbo bhavissāmi, kim me pabbajjāya, gihī hutvā m-ro
 posetvā dānaṃ datvā sagga-parāyano bhavissāmīti¹ cintetvā araṇṇa-
 vāsaṃ tassa therassa niyyādetvā punadivase² nikkhamitvā anupubbena³
 Sāvattitho avidūre Jetavanapiṭṭhivihāraṃ pāpuṇi. Tattha dve maggā⁴:
 5 eko J-vaṇaṃ gacchati eko Sāvattthim⁵. So tattha t̥hatvā „kin nu
 kho paṭhamam mātāpitara passāmi⁶ udāhu Dasabalan“ ti cintetvā „mayā
 m-ro ciradiṭṭhapubbā, ito paṭṭhāya pana me Buddhadassanaṃ dulla-
 bham bhavissati, ajja Sammasambuddham disvā dh. sutvā sve pāto va
 m-ro passissāmīti⁶“ Sāvattthimaggam pahāya sāyaṇhasamaye⁷ J-vaṇam
 10 pāvisi. Tam divasaṃ pana S. paccūsakāle lokaṃ volokento imassa
 kulaputtassa upanissayaṃ⁸ addasa, so tassa āgamanakāle Mātiposaka-
 suttena⁹ mātāpitunnam guṇam vaṇṇesi. So bhikkhuparisante t̥hatvā
 dhammakatham suṇanto cintesi: „aham ‘gihī hutvā m-ro paṭijag-
 gitum sakkomīti¹⁰, S. pana ‘pabbajitaputto va upakārako nāma’ ‘ti
 15 vadati, sv-āham¹¹ S-raṃ adisvā gato¹², evarūpāya pabbajjāya pari-
 hīno assam¹³, idāni pana gihī ahutvā pabbajito va samāno m-ro
 possessāmīti¹⁴ so salākaṃ gahetvā salākabhattaṃ c’ eva salākayāguṇ
 ca gaṇhitvā dvādasa vassāni araṇṇe vuttaṃ¹⁴ bhikkhupārājikaṃ patto
 viya ahoṣi. So pāto va Sāvattthim pāpetvā¹⁵ „kin nu kho paṭhamam
 20 yāguṃ gaṇhāmi udāhu¹⁶ m-ro passissāmīti¹⁷“ cintetvā „kapaṇānaṃ¹⁷
 santikaṃ tucchahatthena gantum ayuttan“ ti yāguṃ gahetvā va etesaṃ
 purāṇagehadvāraṃ gato, m-ro yāgubhikkham caritvā parabhattim¹⁸ upa-
 gantvā nisinnake disvā uppannasoko assupunṇehi nettehi tesam avidūre
 atṭhāsi. Te tam disvāpi na saṇjānimsu, ath’ assa mātā „bhikkhat-
 25 thāya t̥hito bhavissatīti¹⁹“ saṇṇāya „bhante tumhākaṃ dātābbayuttakaṃ
 n’ atthi, aticchathā“ ‘ti āha, so tassā katham sutvā hadayapūraṃ
 sokaṃ gahetvā assupunṇehi nettehi tatth’ eva atṭhāsi, dutiyam p,
 tatiyam pi vuccamāno pi atṭhāsi yeva, ath’ assa pitā mātaraṃ ā.
 „gaccha jātaputto¹⁹ nu ko te eso“ ti, sā utṭhāya gantvā saṇjānitvā
 30 pādamūle patitvā paridevi, pitāpi ‘ssa tath’ eva akāsi, mahantaṃ kā-
 ruṇṇam ahoṣi. So pi m-ro disvā sakabhāvena saṇṭhātum asakkonto
 assūni pavattesi, so sokaṃ adhivāsetvā „mā cintayittha, aham vo

¹ Bā adds araṇṇā. ² Bā adds gacchanto. ³ Bā adds ahesum tesu. ⁴ Cks
 -iyam. ⁵ Bā passisāmi. ⁶ Bā adds sallakkhetvā. ⁷ Cks sāyanha-. ⁸ Bā -yasam-
 pattim. ⁹ Ck -puttena. ¹⁰ Cks add cintesi. ¹¹ Bā sacāham ¹² Cks add
 assam. ¹³ Bā bhavēyyam. ¹⁴ so Cks; Bā vuttha. ¹⁵ so C; Ck pāpesitvā, Bā
 pāvisitvā. ¹⁶ Cks omīti udāhu. ¹⁷ Bā adds mātāpitūnam. ¹⁸ Cks pari-. ¹⁹
 Ck jāna-, Bā gaccha bhadde jānāhi putto.

posessāmīti“ m-ro assāsetvā yāgum pāyetvā ekamante nisidā-
 petvā puna bhikkhaṃ āharitvā te bhojetvā attano bhikkhaṃ pariye-
 sitvā tesam santikaṃ gantvā puna bhattena pucchitvā bhattakiccaṃ
 katvā te ekamante nivāsam akāsi. So tato paṭṭhāya iminā niyāmena
 m-ro paṭijaggati, attanā laddhāni pakkhikabbhattādīni pi tesam datvā 5
 sayam piṇḍāya caritvā¹ labhamāno bhuñjati, vassāvāsikam pi annaṃ²
 yam kiñci labhitvā tesam yeva deti, tehi paribhuttajinṇapilotikaṃ³
 aggaḷam datvā⁴ rañjitvā⁵ sayam paribhuñjati, bhikkhaṃ labhana-
 divasaṃ⁶ pan' assa appaṃ⁷ alabhanadivasāni⁸ bahūni⁹ ahesuṃ, nivā-
 sanapārūpanaṃ atilūkhaṃ hoti. So m-ro paṭijagganto va aparabhāge 10
 kiso uppaṇḍuppaṇḍukajāto ahoṣi, atha naṃ sandiṭṭhasambhatta¹⁰ puc-
 chiṃsu: „āvuso pubbe tava sarīravaṇṇo sobhati idāni pana uppaṇ-
 ḍuppaṇḍukajāto si, vyādhi nu kho te uppanno“ ti, so „n' atthi me
 āvuso vyādhi palibodho pana me atthīti“ taṃ pavattim ārocesi.
 „āvuso S. saddhādeyyaṃ vinipātetaṃ na deti, tvaṃ saddhādeyyaṃ 15
 gahetvā gihināṃ dadamāno ayuttaṃ karosīti“. So tesam kathaṃ
 sutvā lajjito oliyyi¹¹. Te tattakenāpi atuṭṭhā gantvā „asuko nāma
 bhante bhikkhu saddhādeyyaṃ vinipātetvā gihī¹² posetīti“ Satthu
 ārocesuṃ. S. taṃ kulaputtaṃ pakkosāpetvā „saccaṃ kira tvaṃ
 bhikkhu saddhādeyyaṃ gahetvā gihī¹³ posesīti“ pucchitvā „saccam 20
 bhante“ ti vutte S. tassa taṃ sukiriyaṃ vaṇṇetukāmo attano ca
 pubbacariyaṃ pakāsetukāmo hutvā „gihī¹³ bhikkhu posento ke¹⁴
 posesīti¹⁵“ pucchi, „m-ro bhante“ ti, tato S. tassa ussāhaṃ jane-
 tukāmo hutvā „sādhū sādhū“ 'ti tikkhattum sādhukāraṃ datvā „tvaṃ
 mayā gatamagge ṭhito, ahaṃ pubbe¹⁶ cariyaṃ caranto m-ro posesin“ 25
 ti ā. So bhikkhu ussāhaṃ paṭilabhi. S. tāya pubbacariyāya āvi-
 karaṇatthaṃ bhikkhūhi yācito a. ā.:

Atīte Bārāṇasito avidūre nadiyā orimatīre eko nesādagāmo
 ahoṣi paratīre eko, ekekaṣmim pañca pañca kulasatāni vasanti,
 dviṣu pi gāmesu dve nesādajetṭhakā sahāyā, te daharakāle yeva 30
 katikaṃ karimsu: „sace amhesu ekassa dhītā hoti ekassa
 putto¹⁷ tesam āvāhavivāhaṃ hotū“ 'ti. Atha orimatīragāma-

¹ Cks add ya. ² Cks add pi. ³ Bā adds gahetvā. ⁴ so Ck; Bā katvā, Cs
 anvā. ⁵ Bā raj-. ⁶ Bā labhamānadivasam, Cks labhanadivasehi. ⁷ Cks omit
 appaṃ. ⁸ Cks alabhanadivasā, Bā appaṃ alabhamāna divasāni. ⁹ Cks bahū.
¹⁰ Bā adds bhikkhu. ¹¹ Bā ohiyi. ¹² Ck gihī, Bā gihināṃ. ¹³ Ck -i, Bā -ino.
¹⁴ Cks ko. ¹⁵ Cks posehīti. ¹⁶ Bā pubba. ¹⁷ Cks -ā.

- vāsinesādajetthakassa gehe putto jāyi, jātakkhane c' assa dukūlena paṭiggahitattā Dukūlako t' eva nāmaṃ karimṃsu, itarassa gehe dhītā jāyi, tassā paratīre jātattā Pārikā ti nāmaṃ karimṃsu, te ubho pi abhirūpā abhesuṃ suvaṇṇavaṇṇā, nesādakule
- 5 jātāpi pānātipātan nāma na karimṃsu. Aparabhāge solasavassakam Dukūlakumāraṃ mātāpitāro āhaṃsu: „putta kumārikaṃ te ānessāmā“ 'ti, so pana' Brahmāloka āgato suddhasatto ubho kaṇṇe pidhāya „na me gharāvāsen' attho, mā evarūpaṃ avacutthā“ 'ti vatvā yāvatatiyaṃ vuccamāno pi na icchi yeva.
- 10 Pārikakumārīkāpi „amma amlhākaṃ sahāyassa putto atthi abhirūpo suvaṇṇavaṇṇo, tassa taṃ dassāmā“ 'ti mātāpitūhi vuttā tath' eva vatvā kaṇṇe pidahi, sāpi Brahmālokato āgatā. Dukūlakumāro tassā rahassena sāsanāṃ paḥiṇi „sace kira methunadhammena atthikā aññassa gehaṃ gaccha², mama methune
- 15 chando n' atthitī“¹, sāpi tassa tath' eva sāsanāṃ pesesi. Tesāṃ anicchamānānaṃ yeva āvāhavivāhaṃ karimṃsu. Te ubho pi kilesasamuddaṃ anotaritvā dve Mahābrahmāno viya ekato vasiṃsu. D-kumāro macchaṃ vā migāṃ vā na māreti, antamaso āhaṭaṃ maṃsaṃ pi na vikkīṇāti. Atha naṃ m-ro vadiṃsu:
- 20 „tāta tvaṃ nesādakule nibbattitvā n' eva gharāvāsaṃ icchasi na paṇavadhaṃ karosi, kin nāma karissasīti“³. „Amma tāta tumhesu anujānantesu ajj' eva pabbajissāmā“⁴ 'ti. „Tena hi gacchathā“⁴ 'ti dve pi jane uyyojesuṃ. Te m-ro vanditvā nikkhamma Gaṅgātīre Himavantaṃ pavisitvā yasmiṃ ṭhāne
- 25 Migasammatā nāma nadī Himavantaṃ otaritvā Gaṅgaṃ pattā taṃ ṭhānaṃ gantvā Gaṅgaṃ paḥāya Migasammatābhīmukhā abhirūhiṃsu. Tasmiṃ khāṇe Sakkabhavaṇaṃ uṇhākāraṃ dassesi, Sakko taṃ kāraṇaṃ ūatvā Vissakammaṃ āmantetvā „tāta Vissakamma dve mahāpurisā nikkhamitvā Himavantaṃ
- 30 pavitṭhā, nivāsanaṭṭhānaṃ tesāṃ laddhuṃ vattāti, Mi-nadiyā

¹ Cks omit so pana ² Cks gacchatu, Bd gaccheyyāhi. ³ Cks -mīti. ⁴ Cks gacchāmā, Bd pabbājethā.

adḍhakosantare¹ etesaṃ paññasālaṃ ca] pabbajitaparikkhāre ca
 māpetvā ehīti² ā. So „sādhū“³ ti sampatīcchitvā Mūgapakkha-
 jātaka āgatanayen⁴ eva sabbaṃ saṃvidahitvā amanāpasadde
 mige palāpetvā ekapadikajamghamaggaṃ māpetvā sakatṭhānam
 eva gato. Te pi taṃ maggaṃ disvā tena assamapadaṃ pāpu- 5
 ṇiṃsu. Dukūlapaṇḍito pañnasālaṃ pavisitvā pabbajitapakkhāre
 disvā „Sakkena mayaṃ dinnā“⁵ ti Sakkadattiyabhāvaṃ ñatvā
 sātakaṃ omuñcitvā rattavākacīvaraṃ nivāsetvā pārupitvā aṇaṃ
 aṃse katvā jaṭamaṇḍalaṃ bandhitvā isivesaṃ gahetvā Pāri-
 yāpi⁶ pabbajjaṃ datvā ubho kāmāvacaramettaṃ bhāventā⁷ tattha 10
 paṭivasīṃsu. Tesāṃ mettānubhāvena sabbe migapakkhino añña-
 maññaṃ mettacittam eva paṭilabhiṃsu, na koci kassaci⁸ vi-
 heṭheti. Pāri⁹ pāṇiyaṃ paribhojaniyaṃ āharati assamapadaṃ
 sammajjati sabbakiccāni karoti, ubho pi phalāphalam āharitvā
 paribhuñjitvā attano attano pañnasālaṃ pavisitvā samaṇa- 15
 dhammaṃ karontā¹⁰ vāsaṃ kappayīṃsu. Sakko tesāṃ upatṭhā-
 naṃ āgacchati. So ekadivesaṃ olokento „imesaṃ cakkhūni
 parihāyissantīti“¹¹ antarāyaṃ disvā D-paṇḍitaṃ upasaṃkamitvā
 vanditvā ekamantaṃ nisīditvā evam ā.: „bhante tumhākaṃ
 antarāyo paññāyati, paṭijaggaṇakaṃ puttaṃ laddhum vaṭṭati, 20
 lokadhammaṃ patisevathā“¹² ti ā. „Sakka kin nāma¹³ etaṃ
 kathesi, mayaṃ agāramajjhe pi etaṃ lokadhammaṃ pahāya
 puḷavagūtharāsiṃ viya jigucchimha, idāni araññaṃ pavisitvā
 isipabbajjaṃ pabbajitvā¹⁴ kathaṃ evarūpaṃ karissāma“¹⁵ ti.
 „Bhante sace na evaṃ karotha Pāritāpasīyā¹⁶ utunikāle nā- 25
 bhiṃ hatthena parāmaseyyāthā“¹⁷ ti. M. „idaṃ sakkā kātun“¹⁸
 ti sampatīcchi. Sakko taṃ vanditvā sakatṭhānam eva gato.
 M. pi taṃ kāraṇaṃ Pāriyā ācikkhitvā tassā utunikāle nābhiṃ
 parāmasi. Tadā B. devalokā cavitvā tassā kucchimhi paṭi-

¹ Cks -ghosa-. ² Cks diṭṭhā. ³ Bā pārikāyāpi ⁴ Cks -to, Bā -etvā ⁵ Bā kiñci
⁶ Cks pāri, Bā pārikā. ⁷ Ck karento, Cs Bā karonto. ⁸ Bā paṭisevethā ⁹
 Cks -itā. ¹⁰ Bā pārikāya tā-.

sandhiṃ gaṇhi. Sā dasamāsaccayena suvaṇṇaṃ puttaṃ vijāyi,
 ten' ev' assa Suvāṇṇasāmo ti nāmaṃ karimṣu. Pāriyāpi
 pabbatantare kinnariyo dhātikiccaṃ karimṣu. Te ubho pi
 B-aṃ nahāpetvā paṇṇasālāya nipajjāpetvā 'phalāphalathāya
 5 gacchanti. Tasmim̐ khañe kinnarā kumāraṃ gahetvā kandarā-
 disu nahāpetvā pabbatamatthakaṃ āruya nānāpupphehi alaṃ-
 karitvā haritālamanaṣilādhi¹ tilake katvā ānetvā paṇṇasālāya
 nipajjāpenti. Pāri² āgantvā puttaṃ thaṇṇaṃ pāyeti. Taṃ
 aparabhāge vadḍhitvā solasavassuddesikaṃ pi³ anurakkhantā
 10 mātāpitara paṇṇasālāya nisīdāpetvā sayam eva vanamūlaphalā-
 phalathāya gacchanti. M. „kadāci kocid eva antarāyo bha-
 veyyā“ 'ti tesam̐ gatamaggaṃ sallakkheti. Ath' ekadivasam̐
 tesam̐ vanamūlaphalāphalaṃ ādāya sāyaṇhasamaye⁴ nivattan-
 tānaṃ assamapadato avidūre mahāmegho utṭhahi, te ekaṃ
 15 rukkhamaṃ pavisitvā vammikamatthake aṭṭhaṃsu, tassa
 abbhantare āsiviso atthi, tesam̐ sarīrato sedagandhamissakaṃ
 udakaṃ otaritvā tassa nāsāpuṭaṃ pāvisi, so kujjhitvā nāsā-
 vātena pahari, dve pi andhā hutvā aṇṇamaṇṇaṃ na passiṃsu.
 D-paṇḍito Pāriṃ āmantetvā „Pāri⁵ mama cakkhūni parihīnāni,
 20 na taṃ passāmīti“ ā., sāpi tath' evāha, te „n' atthi no dāni
 jīvitaṃ“ ti maggaṃ apassantā paridevamānā vicariṃsu. „Kiṃ
 pana tesam̐ pubbakammaṃ“ 'ti. Taṃ kira pubbe vejjakulaṃ
 ahosi⁶, atha so vejjo ekassa mahaddhanassa purisassa akkhi-
 rogaṃ paṭijaggi, so tassa kiñci na dāpesi, vejjo kujjhitvā bhari-
 25 yāya ārocetvā „kiṃ karomā“ 'ti ā., sāpi kujjhitvā „na no tassa
 santike dhanen' attho⁷, bhesajjaṃ tassa vatvā ekaṃ yogaṃ
 datvā akkhīni kāṇāni karohīti“ ā., so „sādhū“ 'ti tassā va-
 canaṃ sampaṭicchitvā tathā akāsi, tesam̐ ubhinnaṃ pi iminā
 kammena cakkhūni andhāni jāyimṣu⁸. Atha M. cintesi „mama

¹ Cks -lāhi. ² Bđ parikā. ³ Cks add taṃ. ⁴ Cks sāyaṇha-. ⁵ Bđ pārike ⁶
 Bđ te kira pubbe vajjakūle ahesuṃ. ⁷ Bđ santakenattho. ⁸ so Bđ; Cks te
 ubbho pi iminā kammena cakkhūni jīyimṣu.

m-ro aññesu divasesu imāya velāya āgacchanti, idāni tesam pavattim na jānāmi, paṭimaggam gamissāmīti“ paṭimaggam gantvā saddam akāsi, te tassa saddam sañjānitvā patisaddam katvā puttasinghena „tāta Sāma¹ idha paripantho atthi, mā āgamīti“ vadimsu, atha nesaṃ „tena hi imaṃ gahetvā ethā“ 5
 'ti diḡhalatthim adāsi, te latthikoṭṭiyam gahetvā tassa santikam āgamimsu, atha ne „kena vo kāraṇena cakkhūni vinaṭṭhānīti“ pucchi, „tāta mayam deve vassante rukkhamaṭṭhake thitā, tena kāraṇenā“ 'ti, so sutvā va aññāsi: „tatha āsivisena bhavitabham, tena kuddhena nāsāvato vis- 10
 sattho bhavissatīti“ so m-ro disvā rodi c' eva hasi ca, atha nan te pucchimsu: „kasmā tāta rodi kasmā hasīti“, „amma tāta tumhākam daharakāle yeva cakkhūni vinaṭṭhānīti rodim, idāni paṭijaggissāmīti hasim, mā cintayittha, aham vo paṭi-
 jaggissāmīti“ so m-ro assamapadam ānetvā tesam rattiṭ- 15
 ṭhānadivatthānesu camkame paṇṇasālāya vaccatthāne passāvatthāne ti sabbatthānesu rajjuke bandhi, tato paṭṭhāya te assame ṭhapetvā vanamūlaphalāni āharati, pāto va nesaṃ vasaṇatthānam samvattati, Mi-nadim gantvā pāṇiyam āharati, paribhojaniam upaṭṭhapeti, dantakatthamukhodakādīm katvā 20
 madhuraphalāphalam deti, tehi mukhe vikkhālite sayam paribhuñjati, paribhuñjitvā m-ro vanditvā migagaṇaparivuto phalāphalatthāya araṇṇam pavisitvā pabbatantare kinnaraparivāro phalāphalam gahetvā sayanavelāyam² āgantvā ghaṭe³ udakam āharitvā tāpetvā uṇhodakena nesaṃ yathāruccim nahāpanam vā 25
 pādadhovanam vā katvā aṅgārakapallam upanetvā gatte sedetvā nisinnānam phalāphalam datvā pariyoṣāne sayam pi khādītva sesakam ṭhapeti⁴, iminā niyāmena m-ro paṭijaggati. Tasmim samaye Bārāṇasiam Piliyakkho nāma rājā r. kareti, so migamaṃsalobhena mātaram r. paṭicchāpetvā sannaddha- 30
 pañcāvudho Himavantam pavisitvā mige vadhitvā maṃsam

¹ C^{ks} yāma. ² C^{ks} sāyanha-. ³ C^s Bā -ena. ⁴ C^k -siti? Bā dhapesi.

- khādanto Migasammataṃ nadim̐ patvā anupubbena Sāmassa pāṇiyagahaṇatittham̐ patto migavalaṇṇam̐ disvā maṇivannāhi sakkhāhi koṭṭhakaṃ katvā dhanum̐ ādāya visapītaṃ saram̐ sannahitvā tattha nilīno acchi. M. pi sāyaṇhasamaye¹ phalā-
 5 phalaṃ āharitvā assamapade ṭhapetvā m-ro vanditvā „nahātva pāṇiyam̐ ādāya āgamiṣṣāmīti“ ghaṭam̐ gahetvā migagaṇaparivuto dve mige ekato katvā tesam̐ piṭṭhe pāṇiyaghaṭam̐ ṭhapetvā hatthena gahetvā nadītittham̐ agamāsi. Rājā koṭṭhake ṭhito tathā āgacchantaṃ disvā „mayā ettakaṃ kālaṃ vicarantena
 10 manusso nāma na diṭṭhapubbo, devo nu kho esa, nāgo nu kho ti, sace kho panāham̐ etaṃ upasaṃkamitvā pucchissāmi devo ce ākāse uppatissati nāgo ce bhūmiyam̐ pavekkhati, na kho panāham̐ sabbakālaṃ Himavante yeva vasissāmi, Bārāṇasim̐ pi gamissāmi, tatra maṃ amaccā pucchissanti: ‘api nu kho te
 15 mahārāja Himavante vasantena na kiñci acchariyam̐ diṭṭhapubban’ ti, ‘tatrāham̐² evarūpo me satto diṭṭho’ ti vatvā ‘ko nām’ eso’ ti vutte sace ‘na jānāmīti’ vakkhāmi garahissanti maṃ, tasmā etaṃ vijjhivā dubbalaṃ katvā pucchissāmīti“ cintesi, atha tesu migesu paṭhamam̐ eva otarivā pāṇiyam̐ pivitvā uttiṇṇesu
 20 Bo. uggahitavatto viya mahāthero saṇikaṃ udakaṃ otarivā paṭippassaddharato³ paccuttaritvā vākacivaram̐⁴ nivāsetvā ajina-
 cammam̐ ekaṃsam̐ katvā pāṇiyaghaṭam̐ ukkhipitvā udakaṃ puñ-
 jitvā vāmaṃsakūte ṭhapesi, tasmim̐ kāle⁵ „idāni vijjhituṃ samayo“
 ti rājā visapītasaram̐ khipitvā M-am̐ dakkhiṇapasse vijjhi, saro
 25 vāmapassena nikkhami, tassa viddhabhāvaṃ ñatvā migagaṇo
 bhīto palāyi, Suvannasāmapaṇḍito pana viddho pi pāṇiyaghaṭam̐
 yathā vā tathā vā anusumbhitvā⁶ satim̐ paccupaṭṭhāpetvā saṇi-
 kaṃ otāretvā vālukaṃ viyūhitvā ṭhapetvā disā vavatthapetvā
 mātāpitunnam̐ vasanaṭṭhānadisābhāgena⁷ sīsam̐ katvā rajata-

¹ C^s sāyanha-. ² C^k tatrāham̐. ³ C^s -rathe, B^d -ratho. ⁴ B^d rattavāka-
 cīram̐. ⁵ C^k ṭhapanakāle. ⁶ so C^k; C^s anusumbhitvā, B^d anavasumbhitvā ⁷
 C^k -ṭṭhānaṃbhāge, C^s -ṭṭhānabhāge.

paṭṭavaṇṇavālukāya suvaṇṇapaṭimā viya nipajjitvā satim upaṭ-
thapetvā „īmasmiṃ Himavantapadese mama verino nāma n'
atthi, mama pi aññasmiṃ veram nāma n' atthīti“ vatvā mu-
khena lohitaṃ chaḍḍetvā rājānam adisvā va g. ā.:

1. Ko nu maṃ usunā vijjhi pamattaṃ udahāraṃ, 5
khattiyo brāhmaṇo vesso ko maṃ viddhā nilīyasīti. 291.

Ta. pamattan ti mettābhāvanāya anupaṭṭhitasatim, idaṃ hi so sandhāya
tasmiṃ khaṇe attānaṃ pamattaṃ nāma akāsi, viddhā ti vijjhitvā.

Evaṃ ca pana vatvā puna attano sarīramamsassa abhakkha-
sammatabhāvaṃ dassetuṃ g. ā.:

2. Na me maṃsāni khajjāni, cammen' attho na vijjati, 10
atha kena nu vaṇṇena viddheyyaṃ maṃ amaṇṇathā 'ti 292.
dutiyaṃ g. vatvā tam eva nāmadivasena pucchanto:

3. Ko vā tvaṃ kassa vā putto, kathaṃ jānemu taṃ mayaṃ, 15
puṭṭho me samma akkhāhi,
kiṃ maṃ viddhā nilīyasīti āha. 293.

Ta. amaṇṇathā 'ti ayaṃ puriso kena kāraṇena maṃ vijjhitabbānaṃ
amaṇṇitthā 'ti a.

Taṃ sutvā rājā „ayaṃ mayā visapītena kaṇḍena' vijjhitvā
pātito pi n' eva maṃ akkosati na paribhāsati, hadayaṃ sam- 20
bāhanto viya piyavacanena samudācarati, gacchissāmi 'ssa
santikaṃ“ ti cintetvā gantvā santike thito ā.:

4. Rājāhaṃ asmi Kāsīnaṃ, Pīliyakkho ti maṃ vidū, 25
lobhā raṭṭhaṃ pahatvāna migam esaṃ carāma' ahaṃ. 294.
5. Issatthe c' asmi kusalo dāḥadhammo ti vissuto, 25
nāgo pi me na muñceyya āgato usupātanan ti. 295.

Ta.² rājāhamasmīti evaṃ kir' assa³ ahosi, devāpi nāgāpi manuṣsa-
bhāsaṃ eva kathenti yeva, ahaṃ etaṃ devo vā nāgo vā manuṣso vā ti na
jānāmi, sace kujjheyya nāseyya cāpi maṃ rājā ti vutte kho pana abhāyanto
nāma n' atthīti, tasmā attano tejaṃ⁴ jānāpetuṃ paṭhamam rājāham asmīti ādim 30
ā, lobhā ti maṃsalobhena, migamesaṃ ti mige esanto, dutiyagāthāya pi

¹ Cks khaṇ-, Bd sallena. ² Cs tassa. ³ Bd adds vitakko. ⁴ Bd rājabhāvaṃ.

attano balaṃ dīpetukamo evaṃ ā., ta. issatthe ti dhanusippe, dalha-dhammo ti dalhadhanuṃ saḥassatthāmaṃ dhanuṃ oropetuṃ ca āropetuṃ ca samattho.

Iti attano balaṃ vaṇṇetvā tassa nāmagottaṃ pucchanto ā.:

- 5 6. Tvaṇ ca kassa vā putto si, kathaṃ jānemu taṃ mayaṃ, pituno attano cāpi nāmagottaṃ pavedayā 'ti. 296.

Ta. pavedayā 'ti kathaya.

Taṃ sutvā M. „sac' ahaṃ 'devanāgakinnarādisu khattiyā-disu vā aññataro 'ham asmīti' katheyyaṃ saddaheyy' eva' esa,
10 saccam eva kathetuṃ vaṭṭatīti“ cintetvā ā.:

7. Nesādaputto, bhaddan te, Sāmo iti maṃ nātayo
āmantayimsu jīvantāṃ, sv-ājj' ev' ahaṃ² gato saye. 297.
8. Viddho 'smi puthusallena savisena yathā migo,
sakamhi lohite rāja passa semi paripluto. 298.
15 9. Paṭicamma gataṃ³ sallaṃ passa vihāmi⁴ lohitaṃ,
āturo ty-ānupucchāmi: kiṃ maṃ viddhā nilīyasi. 299.
10. Ajinamhi haññate dīpī, nāgo dantehi haññati,
atha kena nu vaṇṇena viddheyyaṃ⁵ mam amaññathā 'ti. 300

Ta. jīvantān ti maṃ ito pubbe jīvamānaṃ ehi Sāma yāhi Sāmā 'ti
20 voharanti nātayo Sāmā 'ti āmantayimsu, svājjevahaṃ² gato ti so ahaṃ ajja
evaṃ gato maraṇamukhe appito, saye ti sayāmi, paripluto ti nimuggo,
paṭicammā⁶ ti paṭicamitvā⁷ vāmapassena pavisitvā dakkhiṇapassena vinigga-
tan ti a., passā 'ti olokayassu maṃ, vihāmīti⁴ niṭṭhubbāmi, idaṃ so satim
paccupaṭṭhapetvā avikampamāno vā ,lohitaṃ mukhena chaḍḍetvā ā., āturo ti
25 gilāno hutvā ahaṃ taṃ anupucchāmi, nilīyasīti etasmim gumbhe nilīno acchasi,
viddheyyan ti vijjhitabbaṃ, amaññathā 'ti amaññittha.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā yathābhūtaṃ anācikkhitvā
musāvādaṃ karonto ā.:

11. Migo upaṭṭhito āsi āgato usupātanaṃ,
30 taṃ disvā ubbijji Sāma, na te⁸ kodho mam āvisīti. 301.

Ta. āvisīti ajjhottharī, tena me kāraṇena kodho uppanno ti dīpeti.

¹ Cks saddahateva ² Cks svājjevaṃ, Bđ svajjevahaṇ. ³ Bđ -vamma-. ⁴ Ck
vī-, Bđ dhimbhāmi. ⁵ Cks -yya. ⁶ Bđ -vammā. ⁷ Bđ -vami-. ⁸ Cs Bđ te na.

Atha naṃ M. „kiṃ vadesi mahārāja, imasmiṃ Himavante maṃ disvā palāyanamigo nāma n' atthīti“ vatvā ā.:

12. Yato sarāmi attānaṃ yato patto 'smi viññutaṃ
na maṃ migā uttasanti araṇṇe sāpadāni pi. 302.

13. Yato nidhiṃ parihariṃ yato patto 'smi yobbanam
na maṃ migā uttasanti' araṇṇe sāpadāni pi. 303.

14. Bhīrū kimpurisā rāja pabbate Gandhamādane
sammodamānā gacchāma pabbatāni vanāni ca,
atha kena nu vaṇṇena utraseda so migo maman ti. 304.

Ta. na maṃ migā ti maṃ disvā migā nāma na uttasanti, sāpadānīti 10
vālamigādayo, yato nidhiṃ ti yato paṭṭhāya ahaṃ vākacīranivāsanaṃ pari-
hariṃ, bhīrū kimpurisā ti mahārāja migā tāva tiṭṭhantu kimpurisā nāma
atibhīrukā nāma honti, G-ne ti te imasmiṃ gandhena madakare pabbate
Gandhamādane viharanti, te pi maṃ disvā na uttasanti, atha kho mayaṃ añña-
maññaṃ sammodamānā gacchāma, utraseda ti mama migo utraseda 'ti kena 15
nu kāraṇena tvaṃ maṃ saddahāpessasīti dīpeti.

Taṃ sutvā rājā „mayā imaṃ niraparādhaṃ vijjhittvā mu-
sāvādo kato, saccam eva kathessānūti“ cintetvā ā.:

15. Na t' addasā migo Sāma kin t' āham alikaṃ bhāṇe,
kodhalobbhābhībhūto 'haṃ, usuṃ te taṃ avissajjīti. 305. 20

Ta. na taddasā ti na taṃ añña¹, kintāhan ti kin te evaṃ kalyāṇa-
dassanassa santike ahaṃ alikaṃ bhaṇissāmi, k-bhūto han ti kodhena ca
lobhena ca abhībhūto hutvā ahaṃ, so hi paṭhamam eva migesu kodhena mige
vijjhissāmi dhanuṃ āropetvā 'thito pacchā B-aṃ disvā tassa devatādisu añña-
tarabhāvaṃ ajānanto pucchissāmi na ti lobhaṃ uppādesi, tasmā evam āha. 25

Evaṃ ca pana vatvā „nāyaṃ Suvāṇṇasāmo imasmiṃ araṇṇe
ekako va vasissati, nātākehi pi 'ssa bhavitabbaṃ, pucchissāmi
na“ ti cintetvā itaraṃ g. ā.:

16. Kuto nu samma āgama kassa vā pahito tvaṃ
udahāro nadiṃ gaccha āgato Migasammatan ti. 306. 30

Ta. sammā 'ti M-aṃ ālapati, āgammā 'ti kuto deśa imaṃ vanaṃ
āgama amhākaṃ udakaṃ āharitvaṃ udahāro nadiṃ gacchā 'ti, kassa vā pa-
hito ti kena pahito hutvā tvaṃ imaṃ Migasammatan āgato ti a.

¹ C² uttā-, B² utrā-. ² B² na taṃ disvā migo atha na bhito ti a.

So tassa katham sutvā mahantaṃ vedanaṃ adbhivāsetvā mukhena lohitam chaḍḍetvā g. ā.:

17. Andhā mātāpitā mayhaṃ, te bharāmi brahāvane,
tes' āham udahārako āgato Migasammattan ti. 307.

5 Ta. bharāmiti mūlaphalādini āharitvā posemi.

Evañ ca pana vatvā m-ro ca ārabba vilapanto āha:

18. Atthi nesaṃ usāmatthaṃ atha sāhassa jīvitaṃ,
udakassa cālābhena maññe andhā marissare. 308.
19. Na me idaṃ tathā dukkhaṃ, labbhā pi pumunā idaṃ,
10 yañ ca ammaṃ na passāmi, tam me dukkhataṃ ito. 309.
20. Na me idaṃ tathā dukkhaṃ, labbhā hi pumunā idaṃ,
yañ ca tātaṃ na passāmi, tam me dukkhataṃ ito. 310.
21. Sā nūna kapaṇā amma cīrarattāya rucchitī¹
addharatte va ratte vā nadīva avasucchati². 311.
15 22. So nūna kapaṇo tāto cīrarattāya rucchitī¹
addharatte³ va ratte vā nadīva avasucchati⁴. 312.
23. Uṭṭhānapāricariyāya pādasambāhanassa ca
Sāma tāta⁵ vilapantā hiṇḍissanti brahāvane. 313.
24. Idaṃ dutiyakaṃ sallaṃ kampeti hadayaṃ mama
20 yañ ca andhe na passāmi yañ ca hessāmi jīvitan ti. 314.

Ta. usāmatthan ti bhojanamattaṃ, usā ti kira bhojanassa nāmaṃ, tassa ca atthitāya atha sāhassa jīvitan ti chadivasamattaṃ jīvitan ti a., idaṃ āharitvā ṭhapitaṃ phalāphalaṃ sandhāyāha, athavā usā ti usmā⁶, ten' etaṃ dasseti: tesāṃ sarīre usmāmatthan atthi, atha mayā ābhatena phalāphalena sā-
25 hassa jīvitaṃ atthitī, marissare ti marissanti, pumuna ti purisena, evarūpaṃ hi dukkhaṃ purisena laddhabbam evā 'ti a., cīrarattāya rucchitī⁷ cīrarattaṃ⁸ rodissati, addharatte vā 'ti majjhimaratte vā ratte vā ti⁹ pacchimaratte vā, avasucchati¹⁰ kunnadī viya sussissati¹¹ a., uṭṭhāna--yā 'ti mahārāja yaṃ ahaṃ rattim pi divāpi dve tayo vāre uṭṭhāya attano uṭṭhāna-
30 viriyena tesāṃ pāricariyaṃ karomi hatthapāde sambāhāmi maṃ adissā tesāṃ atthāya te parihīnacakkhukā Sāma tāta 'ti vilapantā 'kaṇṭhakehi vijjhiyamānā

¹ Bḍ rujjati. ² C^ks -sicchati. ³ C^ks -ratto. ⁴ Bḍ -sujjhati. ⁵ C^ls tāta ti. ⁶ C^ks usamā. ⁷ Bḍ rujjati. ⁸ C^k -ā, C^s -o. ⁹ C^ls omit majjhima -- vāti
¹⁰ C^ls -sicchitī, Bḍ -sujjhatī, C^ks add avasucchissati. ¹¹ C^ks sukhissati.

imasmiṃ mahante vaṇe hiṇḍissanti¹ a., dutiyan ti paṭhamāṃ pavittḥavisa-
pītasallato pi satagaṇena dāḥataraṃ idaṃ dutiyaṃ nesaṃ adassanasokasallaṃ.

Rājā tassa vilāpaṃ sutvā „ayaṃ accantabrahmacārī
dhamme tḥito m-ro bharati, idāni evaṃ dukkhappatto pi tesaṃ
yeva vilapati, evaṃ gaṇasampanno nāma mayā aparādhō kato, 5
kathaṃ nu kho imaṃ samassāseyyan“ ti cintetvā „mama
nirayapavittḥakāle r. kiṃ karissati, iminā paṭijaggitanīyāmen’
ev’ assa m-ro paṭijaggissāmi, icc-assa maraṇaṃ amaraṇaṃ bha-
vissatīti“ sannitṭhānaṃ katvā ā.:

25. Mā bālhaṃ paridevesi Sāma kalyāṇadassana, 10
ahaṃ kammakaro hutvā bhariyassan te brahāvane. 315.
26. Issatthe c’ asmi kusalo dāḥadhammo ti vissuto
ahaṃ kammakaro hutvā bhariyassan te brahāvane. 316.
27. Migānaṃ vighāsaṃ’ anvesaṃ vanamūlaphalāni ca
ahaṃ kammakaro hutvā bhariyassan te brahāvane. 317. 15
28. Katanan taṃ vanaṃ Sāma yattha mātāpitā tava,
ahan te tathā bharissaṃ yathā te abhari tuvan ti. 318.

Ta. bhavissante ti te tava mātāpitāro bharissāmi, migānaṃ ti thūlā-
dinaṃ migānaṃ vighāsaṃ anvesanto idaṃ so issatthe casmi kusalo ti
thūlathūlamige vadhitvā madhuramaṃsena tava m-ro bharissāmiti vatvā mahā- 20
rāja amhe nissāya mā pānavadhaṃ kariti vutte evaṃ ā., yathā te ti yathā
tvan te abhari tath’ eva ne ahaṃ pi bharissāmi.

Atha M. „sādhu mahārāja, tena hi m-ro bharassū“² ti
vatvā maggaṃ ācikkhanto ā.:

29. Ayaṃ ekapadī rāja yo ’yaṃ ussīsake mama, 25
ito gantvā aḍḍhakosaṃ³ tattha tesaṃ agārakaṃ,
tattha mātāpitā mayhaṃ, te bharassu ito gato ti. 319.

Ta. ekapadīti ekapadamaggo, ussīsake ti yo⁴ esa mama mattha-
kaṭṭhāne, aḍḍhakosaṃ⁵ ti aḍḍhakosantaraṃ⁶.

Evaṃ so tassa maggaṃ ācikkhitvā matāpitusu balava- 30

¹ Bā hindissanti vicarissanti. ² read: ghāsaṃ? ³ Cks -ghosaṃ. ⁴ Cks so.

⁵ Cks -ghosau. ⁶ Cks -ghosan-.

sinehena tathārūpaṃ vedanaṃ adhvāsetvā tesam bharaṇatthāya
aṇjalim paggayha yācanto puna ā.:

30. Namō te Kāsirāj' atthu¹, namō te Kāsivaddhana,
andhā mātāpitā mayhaṃ, te bharassu brahāvane. 320.
5 31. Aṇjalin te paṇḍhāmi², Kāsirāja nam' atthu te,
mātaraṃ pitaraṃ mayhaṃ vutto vajjāsī vandanaṃ ti. 321.

Ta. vutto vajjāsīti putto vo Sāmo naditūre visapītasallena viddho
rajaṭapaṭṭasādise vālukapuline passena nīpanno aṇjalim paggayha tumhākaṃ
pāde vandatīti evaṃ mahārāja mayā vutto hutvā mātāpitunnaṃ me vandanaṃ
10 vandeyyāsīti ā.

Rājā „sādhū“ 'ti sampatīcchi. M. mātāpitunnaṃ vanda-
naṃ pesetvā visaṇṇutaṃ pāpuṇi.

T. a. p. S. āha:

32. Idam vadvāna so Sāmo yuvā kālyāṇadassano
15 mucchito³ visavegena visaṇṇī samapajjathā 'ti. 322.

Ta. samapajjathā 'ti jāto.

- So hi heṭṭhā ettakaṃ kathento nirussāso viya katesi,
idāni pan' assa visavegena upaṭṭitā⁴ bhavaṇṇacittasantaṭṭhāda-
yarūpan⁵ nissāya pavattikathā⁶ pacchijji mukhaṃ pidahi ak-
20 khīni nimmilitāni hatthapādā thaddhabhāvappattā, sakalasarīraṃ
lobhena tintaṃ⁷. Rājā „ayaṃ idān' eva mayā saddhim ka-
thesi, kin nu kho ti 'ssa assāsapassāse upadhāresi, te pana
niruddhā, sarīraṃ thaddhaṃ jātāṃ, so niruddho dāni Sāmo“ ti
sokaṃ sandhāretuṃ asakkonto ubho hatthe matthake ṭhapetvā
25 mahāsaddena paridevi.

T. a. p. S. āha:

33. Sa⁸ rājā paridevesi bahuṃ kāruṇṇasamhitāṃ:
ajarāmaro 'haṃ⁹ āsim, ajj' etaṃ¹⁰ nāmi¹¹ no pure. 323.
34. Sāmaṃ kālakataṃ disvā n' atthi maccussa nāgamo,
y' assu¹² maṃ patimanteti sa visena samappito 324.

¹ Cks -rāja, omitting atthu. ² Bā paggayhāmi. ³ Bā puṇjito. ⁴ so Bā; Ck
pattame, Cs patthave. ⁵ Cks omit bhavaṇṇa. ⁶ Bā pavattā-. ⁷ Ck tinnam, Bā mak-
khitam. ⁸ Bā so. ⁹ Cks aham. ¹⁰ Cks ajjevataṃ. ¹¹ Cks nāsi. ¹² Cks yassa.

35. Sv-ājġ' evaṃ¹ gate kāle na kiñci-m-abhibhāsati,
nirayaṃ nūna gacchāmi, ettha me n' atthi saṃsayo. 325.
36. Tadā hi pakataṃ pāpaṃ cirarattāya kibbisam
bhavanti tassa vattāro, gāme kibbisakārakam²
araññe nimmanussamhi ko³ maṃ vattum arahati. 326. 5
37. Sārayanti hi kammāni gāme saṃgaccha⁴ māṇavā,
araññe nimmanussamhi ko³ maṃ sārayissatīti. 327.

Ta āsin ti ahaṃ ettakam ajārāmaro 'mhīti saññi ahoṣiṃ, ajġ' etan ti
ahaṃ ajja imāṃ Sāmaṃ kālakataṃ disvā mamañ c' eva anññesaṃ ca n' atthi
maccussa nāgamo taṃ maccuno āgamaṇaṃ ajja jānāmi⁵ ito pure na jānāmi⁶ 10
vilapati, svājġevan⁶ ti yo⁷ savisena sallena samappito idān' eva maṃ pati-
manteti so ajja⁸ evaṃ gate kāle ti evaṃ maraṇakāle pavatte kiñci appa-
mattakam pi na bhāsati, tadāhīti tasmīṃ khaṇe Sāmaṃ vijjantena mayā
pāpaṃ kataṃ, cirarattāya kibbisam ti taṃ pana cirarattaṃ vipaccanasamatthaṃ
dāruṇaṃ pharusaṃ, tassā 'ti tassa evarūpaṃ pāpaṃ vicarantassa, vattāro ti 15
ninditāro bhavanti, kubiṇ gāme kinti kibbisakārako ti imasmīṃ pana araṇñe
nimmanussamhi ko maṃ vattum arahati, sace hi⁹ bhaveyya vadeyyā 'ti vilapati,
sārayanti hīti game vā nigamādisu, saṃgaccha māṇavā ti tattha tattha
purisā sannipatitvā ambho purisaghātaka dāruṇaṃ te kammaṃ kataṃ asuka-
daṇḍappatto nāma tvaṇ ti evaṃ kammāni sārenti codenti, imasmīṃ pana nim- 20
manusse araṇñe imāṃ rājānaṃ ko sārayissatīti attānaṃ codento vilapati.

Tadā Bahusodarī¹⁰ nāma devadhītā Gandhamādana-vāsini
Mahāsattassa sattame attabhāve mātubhūtapubbā¹¹ puttasiṇehena
B-aṃ niccaṃ āvajjati, taṃ divasaṃ pana sā dibbasampattiṃ
anubhavamānā na taṃ āvajji¹², devasaṃ āgamaṇaṃ gatā ti pi va- 25
dant' eva¹³, sā tassa visaññibhūtakāle „kin nu kho me put-
tassā¹⁴“ 'ti āvajjamānā addasa: „Piliyakkho rājā mama puttaṃ
savisena sallena vijjhitvā Migasammatātīre vālukapuline pātetvā
mahantena saddena paridevati, sac' ahaṃ na gamissāmi mama
putto Suvannaśāmo etth' eva nassissati rañño pi hadayaṃ 30
phalissati Sāmaṃ m-ro pi nirāhārā pāṇiyam pi alabhitvā sus-
sitva marissanti, mayi pana gatāya rājā pāṇiyaghaṭaṃ ādāya
tassa mātāpitunnaṃ saṅgaccha gamissati vacanaṃ ca nesaṃ

¹ Bā svājġevāṃ. ² Bā -ko. ³ add nu? ⁴ so all three MSS ⁵ Ck jānitiṃ,
C^s jāniṃ. ⁶ Bā svājġevāṃ gate kāle. ⁷ Ck^s so. ⁸ Ck^s ahaṃ. ⁹ Bā pi. ¹⁰ Bā
-sundari. ¹¹ Bā mātā-. ¹² C^s -jja, Bā -jjati. ¹³ Bā -tiyeva. ¹⁴ Bā -ssapavatti.

sutvā te puttassa santikaṃ ānessati, atha te ca ahañ ca sacca-kiriyaṃ karissāma. Sāmassa visaṃ nimmadissati¹, evam me putto jīvitāṃ labhissati, m-ro cakkhūni labhissanti, rājā Sāmassa dhammadesanaṃ sutvā gantvā mahādānaṃ datvā sagga-
 5 parāyano bhavissati, tasmā gacchāmi² ahaṃ tatthā³ 'ti sā gantvā Migasammatānādītire adissamānā ākāse ṭhatvā rañña⁴ saddhiṃ kathesi.

T. a. p. S. āha:

38. Sā devatā antarahitā pabbate Gandhamādane
 10 rañño va anukampāya imā gāthā abhāsatha: 328.
 39. Āguṃ kari⁵ mahārāja akari⁶ kamma dukkaṭaṃ⁷,
 adūsakā pitāputtā tayo ekūsunā hatā. 329.
 40. Ehi⁸ taṃ anusikkhāmi yathā te sugati siyā:
 dhammen' andhe vane posa⁹ maññe 'haṃ sugatiṃ tayā ti. 330.
 15 Ta. rañño vā 'ti rañño yeva, āguṃ karīti mahārāja tvaṃ mahāparā-
 dhaṃ mahāpāpaṃ kari, dukkaṭaṃ⁸ ti yaṃ kataṃ dukkaṭaṃ⁹ hoti taṃ lāma-
 kammaṃ akari¹⁰, adūsakā ti niddosā, pitāputtā ti mātā ca pitā ca putto ca
 ime tayo ekūsunā¹¹ hatā tasmīṃ gate¹² tappatibaddhā tassa mātāpitaro pi
 pi hatā va hontī, anusikkhāmīti sikkhāpemi anusāsāmi, posa¹³ 'ti¹⁴ Sāmassa
 20 ṭhāne ṭhatvā¹⁵ sinehaṃ paccupaṭṭhāpetvā Sāmo viya te ubho andhe posehi,
 maññe -- tayā ti evam tayā sugati yeva¹⁶ gantabbā¹⁷ bhavissatīti maññāmi.

So devatāya vacanaṃ sutvā „ahaṃ kir' etassa m-ro po-
 setvā saggaṃ gamissāmīti“ saddahitvā „kim me rajjena, te
 yeva posessāmīti“ daḷhaṃ adhiṭṭhāya balavaparidevaṃ pari-
 25 devanto sokaṃ tanuṃ katvā „Suvannasāmo mato bhavissatīti“
 nānāpupphehi tassa sarīraṃ pūjetvā udakena siñcitvā tikkhattum
 padakkhiṇaṃ katvā catusu ṭhānesu vanditvā tena pūjitaṃ udaka-
 ghaṭaṃ ādāya domarassappatto dakkhiṇadisābbhimukho pāyāsi.

T. a. p. S. āha:

- 30 41. Sa rājā paridevitvā bahuṃ kārūññasamhitam
 udakakumbham ādāya pakkāmi dakkhiṇāmukho ti. 331.

¹ so Cks for -ddissati? Bđ vinassati. ² Cks -o. ³ Bđ kira. ⁴ Ck akārā, Cs akārā.
⁵ Cks -raṃ. ⁶ Cks add va ⁷ Bđ pose. ⁸ Cks dukkat-. ⁹ Cks akiri. ¹⁰ Bđ
 ekus- ¹¹ Bđ hate. ¹² Bđ pose ti. ¹³ Ck ṭhatpetvā. ¹⁴ Cks -tīm űeva. ¹⁵
 Ck -bba, Cs -bbam.

Pakatiyāpi ca mahāthāmo rājā pāṇiyaghaṭaṃ ādāya assa-
mapadaṃ kottento viya pavisitvā Dukūlapaṇḍitaṃ sāladvāraṃ
pāpuṇi. Paṇḍito antonisinno tassa padasaddaṃ sutvā „nāyaṃ
Sāmassa padasaddo, kassa nu kho“ ti pucchanto gāthadvayaṃ ā.:

42. Kassa' [nu] eso padasaddo manussass' eva āgato, 5
n' eso Sāmassa nigghoso, ko nu tvam asi mārisa. 332.

43. Santaṃ hi Sāmo vajati, santaṃ pādāni neyati²,
n' eso Sāmassa nigghoso, ko nu tvam asi mārīsā 'ti. 333.

Ta. ma'nus'sassevā 'ti nāyaṃ sīhavyagghānaṃ na yakkhakinnarānaṃ
āgato³ pana manussass' evāyaṃ padanigghoso na Sāmassā 'ti, santaṃ hīti 10
upasamayuttam hi vajati caṃkamati, neyatīti⁴ patiṭṭhapeti

Taṃ sutvā rājā „sac' āhaṃ attano rājabhāvaṃ akathetvā
'mayā tumhākaṃ putto mārīto' ti vakkhāmi ime kujjhivā⁵ mayā
saddhiṃ pharusāṃ kathessanti, evaṃ mama etesu kodho up-
pajjissati, atha te vihetthessaṃ⁶, taṃ mam' assa⁷ akusalaṃ, rājā 15
ti pana vutte abhāyanto⁸ nāma n' atthi, tasmā rājabhāvaṃ
tāva kathessāmi⁹“ cintetvā pāṇiyamālake pāṇiyaghaṭaṃ tha-
petvā paṇṇasāladvāre ṭhatvā ā.:

44. Rājāham asmi Kāsīnaṃ Piliyakkho ti maṃ vidū,
lobhā ratṭhaṃ pahatvāna migam esaṃ carāṃ' ahaṃ. 334. 20

45. Issatthe c' asmi kusalo dāhadhammo ti vissuto,
nāgo pi me na muñceyya āgato usupātanan ti. 335.

Paṇḍito pi tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ karonto āha:

46. Svāgatan te mahārāja atho te adurāgataṃ, (V ³²³/₂₉)
issaro pi⁹ anuppatto yam idh' atthi pavedaya. 336. 25

47. Tiṇḍukāni¹⁰ piyālāni madhuke kāsūmāriyo
phalāni khuddakappāni bhuñja rāja varaṃ¹¹ varaṃ. 337.

48. Idam pi pāṇiyaṃ sītaṃ ābhaṭaṃ girigabbharā,
tato piva mahārāja sace tvaṃ abhikaṃkhasīti. 338.

¹ Ck kasan, Cs kassan. ² so Bā; Cks ūattati. ³ Ck agacanto, Cs agacchanto,
for -tassa? ⁴ Ck ūattatīti. ⁵ santaṃ hīti - - - kujjhivā wanting in Cs. ⁶ Bā
vihedhessāmi. ⁷ Ck assatu, Bā mama, omitting assa. ⁸ Cks -tā. ⁹ Bā Cs si.
¹⁰ Cks tiṇḍu-. ¹¹ Bā varā.

T. a. Sattigumbajātake kathito, idha pana girigabbharā ti Migasammataṃ sandhāya vuttaṃ, sā hi girigabbharato nikkhantattā girigabbharā t' eva jātā.

Evaṃ tena paṭisanthāre kate rājā „putto vo mayā mā-
rito' ti paṭhamam eva vattum ayuttaṃ, ajānanto viya katham
5 samuṭṭhāpetvā kathessāmīti“ cintetvā āha:

49. Nālam andhā vane daṭṭhum, ko nu vo¹ phalam āhari,
anandhass' evāyaṃ sammā nivāpo² mayhaṃ khāyatīti. 339.

Ta. nālan ti tumhe andhā imasmim vane kiñci daṭṭhum na samatthā, ko
nu vo¹ -- āharitī ko nu tumhakaṃ ime phale āhari, nivāpo² ti ayaṃ
10 sammā nayena upāyena kato³ khādītabbayuttokānaṃ superisuddhānaṃ phalā-
phalānaṃ nivāpo³ sannicayo anandhassa viya na andhassā 'ti mayhaṃ khāyati
upaṭṭhāti.

Taṃ sutvā paṇḍito „mahārāja, na mayaṃ phalāphalāni
āharāma, putto pana no āharatīti“ dassetuṃ gāthadvayam ā.:

15 50. Daharo yuvā nātibrahā Sāmo kalyāṇadassano,
digh' assa kesā asitā atho sunaggavellitā⁴, 340.

51. So have phalam āhatvā⁵ ito ādā⁶ kamaṇḍalum
nadiṃ gato udahāro, maññe na dūram āgato ti. 341.

Ta. nātibrahā ti nātidiḅho nātirasso, sunaggavellitā⁴ ti suna-
20 saṃkhātāya māṃsakotṭhanapotthaniyā aggaṃ viya vinatā⁷, kamaṇḍalun ti
ghaṭaṃ, na dūram āgato ti na dūram āgato idāni na dūram ito āsannaṭṭhānaṃ
āgato bhavissatīti maññāmīti a.

Taṃ sutvā rājā āha:

52. Ahan taṃ avadhiṃ Sāmaṃ yo tuyhaṃ paricārako
35 yaṃ kumāraṃ pavedetha Sāmaṃ kalyāṇadassanaṃ. 342.

53. Digh' assa kesā asitā atho sunaggavellitā⁴,
tesu lohitalittesu seti Sāmo mayā hato ti. 343.

Ta. avadhin ti migassa khittena⁸ sarena vijjhivā māresim, pavedethā
'ti kathetha, setīti Mī-nadītīre vāḷikapuline seti.

30 Paṇḍitassa pana avidūre yeva Pārikāya paṇṇasālo hoti,
sā tattha nisinnā rañño vacanaṃ sutvā taṃ pavattiṃ ṇātu-

¹ Ck^s me. ² B^d nivāto. ³ Ck^s kate, C^s kathe, B^d ayaṃ sammā upayena tato.

⁴ B^d so-. ⁵ B^d āharitvā, Ck^s āhanatvā. ⁶ B^d ādāya. ⁷ B^d kiñci natā. ⁸ B^d
visapitena instead of m. kh.

kāmā hutvā nikkhamitvā rajjusaññāya D-pañḍitassa santikaṃ gantvā āha:

54. Kena Dukūla mantesi hato Sāmo ti vādinā,
hato Sāmo ti sutvāna hadayaṃ me pavedhati. 344.
55. Assatthassēva taruṇaṃ pavālaṃ māluteritaṃ
hato Sāmo ti sutvāna hadayaṃ me pavedhatīti. 345.

5

Ta. vādinā ti mayā Sāmo hato ti vadantena, pavālan ti pallavaṃ, māluteritan ti vātena pahaṇaṃ.

Atha naṃ paṇḍito ovādaṃ dento āha:

57. Pārike Kāsirājāyaṃ so Sāmaṃ Migasammate
kodhasā usunā vijjhi, tassa mā pāpam icchimhā 'ti. 346.

10

Ta. Migasammate ti M-tanadītīre, kodhasā ti mige uppannena kodhena, mā -- mhā 'ti tassa mayaṃ ubho pi pāpam mā icchimhā.

Pārī āha:

58. Kicchā laddho piyo putto yo andhe abharī vane
taṃ ekaputtaṃ ghātimhi kathaṃ cittaṃ na kopaye ti. 347.

15

Ta. ghātimhīti ghātaka.

D-pañḍito āha:

59. Kicchā laddho piyo putto yo andhe abharī vane
taṃ ekaputtaṃ ghātimhi akkodhaṃ¹ āhu paṇḍitā ti. 348. 20

Ta. akkodhan ti kodho nāma nirayasamvattaniko, tasmā taṃ akatvā puttaghātikamhi pi akkodho yeva kattabbo² ti paṇḍitā āhu.

Evam vatvā ubho pi te hatthehi ure patipim̐santā M-assa guṇe vaṇṇetvā bhusaṃ parideviṃsu. Atha ne rājā samassāsento ā.:

59. Mā bālhaṃ paridevetha hato Sāmo ti vādinā,
ahaṃ kammakaro hutvā bharissāmi brahāvane. 349.
60. Issatthe c' asmi kusalo dalhadhammo ti vissuto,
ahaṃ kammakaro hutvā bharissāmi brahāvane. 350.
61. Migānaṃ vighāsam anvesaṃ vanamūlaphalāni ca
ahaṃ kammakaro hutvā bharissāmi brahāvane ti. 351. 30

25

¹ so all three MSS. ² Bḍ ako-. ³ Cks akkodhe yeva kattabban, C² akkode yeva kattabbo, Bḍ kodhe eva na kattabbo.

Ta. vādinā ti tumhe hato Sāmo ti vadantena mayā saddhīm, tayā no¹ evaṃ gunasampanno putto mārito² idāni ko amhe bharissatīti ādīni vatvā mā bālhaṃ paridevetha ahaṃ tumhākaṃ kammakaro hutvā Sāmo viya tumhe bharissāmīti evaṃ rājā tumhe mā cintayittha na mayaṃ rajjena attho ahaṃ vo
5 yāvajīvaṃ bharissāmīti te assāsesi.

Te tena saddhīm sallapantā³ āhaṃsu:

62. N' eso dhammo mahārāja, n' etaṃ amhesu kappati,
rājā tvam asi ambhākaṃ, pāde vandāma te mayan ti. 352.

Ta dhammo ti sabhāvo kāraṇaṃ vā, kappatīti evaṃ tava kamma-
10 karaṇaṃ⁴ amhesu na kappati na sobhati, pāde--mayan ti idaṃ pana te pabbajjaliṅge⁵ tīthāpi puttāsokassa mahantattāya⁶ c' eva nihataṃānatāya ca⁷ vadāṃsu, rañño vissāsaṃ uppādetum pi evam āhaṃsū 'ti vadanti.

Taṃ sutvā rājā ativiya tussitvā „aho acchariyaṃ, evaṃ dosakārake nāma mayi pharusuvacanamattam pi n' atthi⁸,
15 paggaṇhanti yeva man“ ti⁹ cintetvā g. ā.:

63. Dhammaṃ nesādā¹⁰ bhaṇatha, kato apacitī tayā,
pitā tvam asi asmākaṃ, mātā tvam asi Pārike ti. 353.

Ta. tayā ti ekekaṃ vadanto evam ā, pitā ti D-paṇḍita ajja paṭṭhāya
tvam mayhaṃ pituṭṭhāne tīṭṭha, amma Pārike tvam pi mātīṭṭhāne tīṭṭha, ahaṃ
20 pana vo puttassa Sāmassa (thāne pādadhovanādīni sabbakiccāni karissāmi, maṃ rājā ti asallakkhetvā Sāmo ti¹¹ sallakkhetā 'ti.

Te añjalim paggayha „mahārāja tayā ambhākaṃ kamma-
kārakakiccaṃ n' atthi, yaṭṭhikotiyaṃ pana no gahetvā tattha
netvā Sāmaṃ dassēhīti“ yācantā gāthadvayam āhaṃsu:

25 64. Namo te Kāsīrāj' atthu¹², namo te Kāsivaddhana,
añjalin te paggaṇhāma yāva Sām' ānupāpaya. 354.

65. Tassa pāde pavaṭṭantā¹³ mukhaṃ ca bhujadassanaṃ
saṃsumbhamānā attānaṃ kalam āgamayāmase¹⁴ ti. 355.

Ta. Sāmānupāpaya 'ti yāva Sāmo yattha tattha¹⁵ amhe ānupāpaya,

¹ Bā omits no. ² Ck adds ti. ³ Ck Bā to. ⁴ Cks kammaṃ karontāni. ⁵ Bā pabbajjaliṅge. ⁶ Bā -sokena samabbhahatāya. ⁷ Cks omit ca. ⁸ Ck natti, Cs tattha. ⁹ Cks matti, Bā mamanti. ¹⁰ Cks nesāda. ¹¹ Cs neva, Ck te. ¹² Cks -ja, omitting atthu. ¹³ so Cks; Bā sapajjantā. ¹⁴ Ck -yemase, Cs āgamase. ¹⁵ Bā sāmā, omitting yattha tattha.

bhujadassanan ti kalyāṇadassanaṃ abhirūpaṃ, saṃsumbhamānā ti vaṭ-
tentā¹, kālamāgamayāma² ti kālakiriyaṃ āgama³sāma⁴.

Tesaṃ evaṃ kathentānaṃ yeva Suriyo atthaṃ gato. Atha
rājā „sac' āhaṃ idān' eva ime tattha nesaṃ tam disvā va
nesaṃ hadayaṃ phalissati, iti tiṇṇam pi etesaṃ matakāle 5
ahaṃ niraye nipanno yeva nāma, tasmā ne tattha gantuṃ na
dassāmiti“ cintetvā catasso gāthā abhāsi:

66. Brahāvālamigākiṇṇaṃ ākāsantaṃ padissati
yattha Sāmo hato seti Cando va patito chamā. 356.
67. Brahāvālamigākiṇṇaṃ ākāsantaṃ padissati 10
yattha Sāmo hato seti Suriyo va patito chamā. 357.
68. Brahāvālamigākiṇṇaṃ ākāsantaṃ padissati
yattha Sāmo hato seti paṃsunā patikunṭhito. 358.
69. Brahāvālamigākiṇṇaṃ ākāsantaṃ padissati
yattha Sāmo hato seti idh' eva vasath' assame ti. 359. 15

Ta. brahā⁴ ti accuggataṃ⁵, ākāsantaṃ ti evaṃ⁶ taṃ vanaṃ ākāsassa
anto viya hutvā padissati, athavā ākāsantaṃ⁷ ti ākāsasamānaṃ⁸ pakāsamānaṃ⁹
ti a., chamā ti chamāya paṭhaviyaṃ ti a., chaman ti pi pāṭho, pathaviṃ pati-
taṃ viyā 'ti a., paṃsunā -- to ti parikinno paliveṭhito.

Atha ne attano vāḷādīnaṃ nissāya bhayamabhāvaṃ¹⁰ das- 20
setuṃ g. āhaṃsu:

70. Yadi tattha sahaṃsāni satāni nahutāni ca
n' ev' amhākaṃ bhayaṃ koci vane vāḷesu vijjatīti. 360.

Ta. koci ti imasmiṃ vane katthaci ekapadesa pi amhākaṃ vāḷesu bhayaṃ
nāma n' atthi. 25

Rājā te paṭibāhitaṃ asakkonto hatthesu gahetvā tattha nesi.

Taṃ atthaṃ pakāsento Satthā āha:

71. Tato andhānam ādāya Kāsirājā brahāvane
hatthe gahetvā pakkāmi yattha Sāmo hato ahū 'ti. 361.

¹ Bā pothentā parivaṭṭamānā. ² Ck -yemase. ³ Bā -missāma. ⁴ Bā brahmā

⁵ Bā -tā, Ck accaggataṃ. ⁶ Bā e. ⁷ Ck ākāsātaṃ. ⁸ Ck ākāsasā-, Bā ākāsassa
pamānaṃ. ⁹ Bā pakāsantaṃ. ¹⁰ Bā vālamigabbhābhāvaṃ.

Ta. tato ti tadā, andhānaṃ ti mātāpitunnaṃ, ahū 'ti abhosi, yasmim
ṭhāne so pi nipanno tattha nesīti a.

Netvā ca pana tassa santike ṭhapetvā „ayaṃ vo putto“
ti ācikkhi. Ath' assa pitā sīsaṃ mātā pāde ūrusu katvā nīsi-
5 dītvā vilapiṃsu.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha :

72. Disvāna patitaṃ Sāmaṃ puttakaṃ paṃsukuṇḍitaṃ¹
apaviddhaṃ² brahāraṇṇe Candaṃ va patitaṃ chaṃā 362.
73. Disvāna patitaṃ Sāmaṃ puttakaṃ paṃsukuṇḍitaṃ¹
10 apaviddhaṃ² brahāraṇṇe Suriyaṃ va patitaṃ chaṃā 363.
74. Disvāna patitaṃ Sāmaṃ puttakaṃ paṃsukuṇḍitaṃ¹
apaviddhaṃ² brahāraṇṇe karuṇaṃ³ paridevayūṃ. 364.
75. Disvāna patitaṃ Sāmaṃ puttakaṃ paṃsukuṇḍitaṃ¹
bāhā paggayha pakkanduṃ: adhammo kira bho iti. 365.
- 15 76. Bālhaṃ kho⁴ si sutto⁵ Sāma kalyāṇadassana
yo ajj' evaṃ⁶ gate kāle na kiñci-m-abhibhāsasi. 366.
77. Bālhaṃ kho⁴ si matto⁷ Sāma kalyāṇadassana
yo ajj' evaṃ⁶ gate kāle na kiñci-m-abhibhāsasi. 367.
78. Bālhaṃ kho⁶ si pamatto⁹ Sāma kalyāṇadassana
20 yo ajj' evaṃ⁶ gate kāle na kiñci-m-abhibhāsasi. 368.
79. Bālhaṃ kho⁴ si kuddho¹⁰ Sāma kalyāṇadassana
yo ajj' evaṃ⁶ gate kāle na kiñci-m-abhibhāsasi. 369.
80. Bālhaṃ kho⁴ si ditto Sāma kalyāṇadassana
yo ajj' evaṃ gate kāle na kiñci-m-abhibhāsasi¹¹. 370.
- 25 81. Bālhaṃ kho⁶ si vimano Sāma kalyāṇadassana
yo ajj' evaṃ⁶ gate kāle na kiñci-m-abhibhāsasi. 371.
82. Jaṭaṃ vaḷinaṃ paṃkagataṃ¹² ko dāni saṇṭhapessati¹³,
Sāmo ayaṃ kālakato andhānaṃ paricārako. 372.
83. Ko ve¹⁴ sammajjan' ādāya¹⁵ sammajjissati assamaṃ¹⁶,
30 Sāmo ayaṃ kālakato andhānaṃ paricārako. 373.
84. Ko dāni nahāpayissati sīten' uphodakena ca,
Sāmo ayaṃ kālakato andhānaṃ paricārako. 374.

¹ so all three MSS. ² Bā -viṭhaṃ. ³ Bā kalunaṃ. ⁴ add tvaṃ? ⁵ Cs yutto, Bā kho tvaṃ pamatto si. ⁶ Bā svajjevaṃ, Cs yojjevaṃ. ⁷ Bā kho tvaṃ pa-ditto si. ⁸ add tvaṃ? ⁹ Bā kho tvaṃ pasutto si, comp v. 76. ¹⁰ Bā kho tvaṃ pakuddho si. ¹¹ Bā omits this verse, but compare v 77. ¹² Bā paṃsugataṃ, read: malinaṃ paṃkagaṃ? ¹³ Bā -si. ¹⁴ Bā me. ¹⁵ Bā -jjamādāya. ¹⁶ Bā -me.

85. Ko dāni bhuñjayissati¹ vanamūlaphalāni ca,
Sāmo ayaṃ kālakato andhānaṃ paricārako ti. 375.

Ta. apaviddhan ti niratthakaṃ chaḍḍitaṃ, adhammo kira bho itīti
ayuttaṃ kira bho ajja imasmiṃ loke vaṭṭati, matto² ti khīṇasuraṃ pivivā
matto sammatto³, ditto⁴ ti dappito⁵ dhuttako si jāto ti⁶ sabbaṃ vilāpavasena
bhaṇanti, jaṭaṇ ti tāta ambākaṃ jaṭamaṇḍalaṃ, valinaṃ paṃkagatan ti
yadā ākulaṃ malaggahitaṃ bhavissati tadā naṃ idāni ko saṇṭhapessati, sodhetvā
ujum karissati.

Ath' assa mātā bahuṃ vilapitvā ure hatthaṃ ṭhapetvā
santāpaṃ upadhārentī „puttassa me santāpo pavattat' eva, 10
visaṇṇena visaññitaṃ' āpanno bhavissati, nibbisabhāvattāya
c' assa saccakiriyaṃ karissāmīti“ cintetvā saccakiriyaṃ akāsi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

86. Disvāna patitaṃ Sāmaṃ puttakaṃ paṃsukunṭhitaṃ⁸
atṭitā puttasokena mātā saccam abhāsatha: 376. 15
87. Yena saccen' ayaṃ Sāmo dhammacārī pure ahu
etena saccavajjena visaṃ Sāmassa haññatu. 377.
88. Yena saccen' ayaṃ Sāmo brahmacārī pure ahu
etena saccavajjena visaṃ Sāmassa haññatu. 378.
89. Yena saccen' ayaṃ Sāmo saccavādī pure ahu 20
etena saccavajjena visaṃ Sāmassa haññatu. 379.
90. Yena saccen' ayaṃ Sāmo mātāpettibharo⁹ ahu
etena saccavajjena visaṃ Sāmassa haññatu. 380.
91. Yena saccen' ayaṃ Sāmo kule jeṭṭhāpacāyiko
etena saccavajjena visaṃ Sāmassa haññatu. 381. 25
92. Yena saccen' ayaṃ Sāmo pāṇā piyataro mama
etena saccavajjena visaṃ Sāmassa haññatu. 382.
93. Yaṃ kiñc' atthi kataṃ puññaṃ mayhañ c' eva pitu-cca¹⁰ te
sabbena¹¹ tena kusalena visaṃ Sāmassa haññatū 'ti. 383.

Ta. yena saccenā 'ti yena bhūtena sabhāvena, dhammacārīti kusala- 30
pathadhammacārī¹², saccavādīti hassakena pi musā avutto¹³, mātāpetti-

¹ Ck -asanti, C^s B^d bhojayissati ² B^d pamatto. ³ B^d -tvā viya matto pa-
matto pamādaṃ āpanno. ⁴ B^d paditto. ⁵ B^d tabbito. ⁶ B^d pakuddho si vi-
mano si ti. ⁷ B^d visaññitaṃ, Ck^s visañña-. ⁸ B^d -kunḍi-. ⁹ B^d -pitti.
¹⁰ B^d ca. ¹¹ Ck^s saccena? ¹² B^d kusalakammapha-. ¹³ so C^s; Ck^s attano,
B^d hasitavasena pi musāvadaṃ na vadati.

bhara¹ ti analaso hutvā rattindivam m-ro bhari, jeṭṭhā -- ti jeṭṭhānam
mātāpitunnam sakkārakāraḥ.

Evam mātaraṁ sattahi gāthāhi saccakiriya² katāya Sāmo
parivattitvā nipajji. Ath' assa pitā „jīvati me putto, aham
5 pi 'ssa saccakiriyaṁ karissāmīti" tath' eva s-yaṁ kari.

Tam attham pakāśento Satthā āha:

94. Disvāna patitaṁ Sāmaṁ puttakaṁ paṁsukunṭhitaṁ³
atṭito puttasokena pitā saccam abhāsatha: 384.
95. Yena saccen' ayaṁ Sāmo dhammacārī pure ahu
10 etena saccavajjena visaṁ Sāmassa haññatu. 385.
96. 97. 98. 99. 100 = 88. 89. 90. 91. 92.
101. Yaṁ kiñc' atthi kataṁ puññaṁ mayhaṁ ca mātuyā ca⁴ te
sabbena⁵ tena kusalena visaṁ Sāmassa haññatū 'ti. 386.

Tasmim s-yaṁ karonte M. parivattitvā itarena passena
15 nipajji. Ath' assa s-yaṁ sā devatā akāsi.

Tam attham pakāśento Satthā āha:

102. Sā devatā antarahitā pabbate Gandhamādane
Sāmassa anukampāya imaṁ saccam abhāsatha: 387.
103. Pabbaty-āhaṁ⁶ Gandhamādane cirarattanivāsini,
20 na me piyataro koci añño Sāmā na vijjati,
etena saccavajjena visaṁ Sāmassa haññatu. 388.
104. Sabbe vanā gandhamayā pabbate Gandhamādane,
etena saccavajjena visaṁ Sāmassa haññatu. 389.
105. Tesam lālapamānānaṁ bahum kārūññasamhitam
25 khippaṁ Sāmo samuṭṭhāsi yuvā kalyāṇadassano ti. 390.

Ta. pabbatyāhan ti pabbate aham, vanā gandhamayā ti rukkhā
gandhamayā, na hi tattha agandho nāma koci rukkho atthi, tesan ti bhī.
tesam ubhinnaṁ lālapamānānaṁ yeva devatāya saccakiriyaṁ pariyosāne khippaṁ
Sāmo utṭhahi, padumapattato udakaṁ viy' assa⁷ vinivaṭṭetvā ābaddho vigato,
30 idha nu ko viddho ettha nu kho⁸ ti viddhatṭhānam na paññāyi.

Iti Mahāsattassa nīrogatā mātāpitunnam cakkhupaṭilābho
aruṇuggamanā devatānubhāvena tesam catunnam pi assame

¹ Bā - pitti-. ² Cks - kīriyā. ³ Bā - kuṇḍi-. ⁴ Bā mayhañceva mātucca. ⁵ Cks
saccena. ⁶ read: pabbate? ⁷ Bā viya visaṁ. ⁸ Bā adds viddho.

pākaṭabbhāvo cā 'ti sabbam ekakkhane ahosi. M-ro „cakkhuñ
ca no laddham, Sāmo ca arogo jāto“ ti atirekataram tussimsu.
Atha ne Sāmo paṇḍito gāthā ajjhabhāsi:

106. Sāmo 'ham asmi, bhaddam vo, sotthin' amhi¹ samuṭṭhito,
mā bālham paridevetha, mañjunābhivadetha man ti². 391. 5
Atha³ rājānam disvā paṭisanthāram karonto āha:
107. Svāgatan te mahārāja atho te aduragataṃ, (V $\frac{323}{29}$)
issaro si anuppatto, yaṃ idh' atthi pavedaya: 392.
108. Tiṇḍukāni piyālāni madhuke kāsūmāriyo (= $\frac{85}{20}$)
phalāni khuddakappāni bhuñja rāja varaṃ varaṃ. 393. 10
109. Atthi me pāṇiyam sītam ābhataṃ girigabbharā
tato piva mahārāja sace tvaṃ abhihamkhasīti. 394.
Rājā tam pi acchariyam disvā āha:
110. Sammuyhāmi pamuyhāmi, sabbā⁴ muyhanti medisā,
petam taṃ Sāma addakkhim, ko nu tvaṃ Sāma jīvasīti. 395. 15

Ta. petan ti Sāma⁵, aham taṃ matakam addasam, ko nu tvaṃ ti
kathan nu tvaṃ jīvitam paṭilabhīti pucchati.

Sāmo „ayam rājā maṃ mato ti sallakkhesi, amatabhāvam
assa pakāsessāmīti“ ā.:

111. Api jīvam mahārāja purisaṃ gālhavedanaṃ 20
upanītamanasakappaṃ⁶ jīvantaṃ maññate mataṃ. 396.
112. Api jīvam mahārāja purisaṃ gālhavedanaṃ
taṃ nirodhagataṃ santaṃ jīvantaṃ maññate matan ti. 397.

Ta. api jīvan ti jīvamānampi, upanītamanasakappaṃ⁶ ti bhavaṅgam
otiṇṇacittācāram⁷, jīvan ti jīvamānam eva mato ti maññati, nirodhagatan 25
ti assāsapassāsanirodham pattam⁸.

Evam „loko maṃ jīvantaṃ eva mataṃ maññatīti“ vatvā
rājānam atthe yojetukāmo dh. desento puna dve gāthā abhāsi:

¹ Cks -nampi, Bd sotthināmhi. ² Bd adds: tattha sotthināmhi samuṭṭhito ti
sotthinā sukhena uṭṭhito amhi 'bhavāmi, mañcunā ti madhurasarena maṃ abhi-
vadetha. ³ Bd adds so. ⁴ so all three MSS. ⁵ Cks -am. ⁶ Cks -saṃkappaṃ.
⁷ Cks otiṇṇam-. ⁸ Bd adds santaṃ saṃvijjamānaṃ.

113. Yo mātaraṃ¹ pitaraṃ vā macco dhammena posati
devāpi naṃ tikicchanti mātāpettibharaṃ janaṃ. 398.
114. Yo mātaraṃ¹ pitaraṃ vā macco dhammena posati
idh' eva naṃ pasamsanti, pecca sagge ca modatīti. 399.
- 5 Taṃ sutvā rājā „acchariyaṃ vata bho, mātāpettibharassa
kira uppannarogaṃ devatāpi tikicchanti, ativiya ayaṃ Sāmo
sobhatīti“ añjalim paggayha ā.:
115. Esa bhiyyo pamuyhāmi, sabbā muyhanti medisā,
saraṇaṃ taṃ Sāma gacchāmi,
10 tvaṇ ca me saraṇaṃ bhavā 'ti. 400.

Ta. bhiyyo ti yasmā tādise parisuddhasīlaguṇasampanne aparajjhīṃ
tasmā atirekataraṃ muyhāmi, tvaṇ ca -- bhavā 'ti saraṇaṃ gacchantassa me
tvaṃ s. bhava patitthā bho devalokagāmināṃ maṃ karohīti.

Atha naṃ M. „sace mahārāja devalokaṃ gantukāmo ma-
15 hantaṃ dibbasampattiṃ paribhuñjitukāmo imāsu dasasu dham-
macariyāsu² vattassū“ 'ti dasadkammacariyagāthā kathesi:

116. Dhammaṃ cara mahārāja mātāpitusu khattiya³, (V. p. 123.)
idha dhammaṃ caritvāna rāja⁴ saggaṃ gamissasi. 401.
117. Dhammaṃ cara mahārāja
20 puttadāresu khattiya³, (Sen. Mahāv. I p. 281)
idha dhammaṃ caritvāna rāja⁴ saggaṃ gamissasi. 402.
118. Dhammaṃ cara mahārāja mittāmaccesu khattiya etc. 403.
119. Dhammaṃ cara mahārāja vāhanesu balesu ca etc. 404.
120. Dhammaṃ cara mahārāja gāmesu nigamesu ca etc. 405.
- 25 121. Dhammaṃ cara mahārāja raṭṭhe janapadesu ca etc. 406.
122. Dhammaṃ cara mahārāja samaṇabrāhmaṇesu ca etc. 407.
123. Dhammaṃ cara mahārāja migapakkhisu khattiya etc. 408.
124. Dhammaṃ cara mahārāja dhammo, cinṇo⁵ sukhāvaho etc. 409.
125. Dhammaṃ cara mahārāja saindadevā⁶ sabrahmakā
30 sucinṇena divaṃ pattā, mā dhammaṃ rāja pamādo⁷ ti. 410.

Tāsaṃ attho Tesakunajātake vitthārito va.

¹ Ck^s add vā. ² B^d dasarājadhamma-. ³ Ck^s khattiya ⁴ Ck^s B^d rājā. ⁵ Ck^s -e.

⁶ B^d indādevā. ⁷ so all three MSS. for pamādo.

Evañ M. tassa dasarājadhamme desetvā uttarim pi ova-
ditvā pañcasilāni adāsi. So tassa ovādañ sirasā sampaticchitvā
vanditvā Bārāṇasim gantvā dānādini puññāni katvā sapariso
saggaparāyano ahoṣi. B. pi saddhim mātāpitūhi abhiññā ca
samāpattiyo ca nibbattetvā Brahmālokūpago ahoṣi. 5

S. imañ dhammadeśanañ āharitvā „bhikkhave mātāpitunnañ po-
sanañ nāma paṇḍitānañ esa vaṃso¹“ ti vatvā saccāni pakāsetvā j. s.
(Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphalañ pāpuṇi): „Tadā rājā
Ānando ahoṣi, devadhītā Uppalavaṇṇā, Sakko Anuruddho, pitā³ Kas-
sapo, mātā³ Bhaddakāpilāni⁴, Suvannaśāmapaṇḍito aham evā“ ti⁵. 10
Sāmajātakaṃ⁶.

4. Nimiājātaka.

Accherañ vata⁷ lokasmin ti. Idañ S. Mithilañ upanissāya
Makhādevambavane⁸ v. sitapātukammañ ārabha kathesi. Ekadivasañ
hi S. sāyaṇhasamaye⁹ sambahulehi bhikkhūhi saddhim tasmiñ am- 15
bavane cārikañ caramāno ekañ ramaṇiyañ bhūmippadesañ disvā
attano pubbacariyañ kathetukāmo sitañ pātukatvā āyasmatā Ānan-
dattherena sitakaraṇañ puṭṭho „Ānanda ayañ bhūmippadeso pubbe
mayā Makhādevarājakāle¹⁰ jhānakilañ kilātena ajjhāvutthapubbo¹¹“
ti vatvā tena yācito paññattāsane nisīditvā a. ā.: 20

A. Videharatthe Mithilanagare Makhādevo¹² nāma rājā
ahoṣi, so cāturasītivassasahassāni kumārakilañ kīli, caturā-
sītivassasahassāni uparajjañ kāresi, caturāsītivassasahassāni
r. kārento „yadā me samma kappaka sirasmiñ phalitāni pas-
seyyāsi tadā me āroceyyāsīti“ vatvā aparabhāge kappakena 25
phalitāni disvā ārocite saṇḍāsena uddharāpetvā hatthe patitṭhā-
petvā phalitañ oloketvā¹³ āgantvā nalāṭe laggañ viya maraṇañ

¹ Bā omits esa ² Bā dukūlapaṇḍito. ³ Bā pārīkā ⁴ Bā adds bhikkhuni. ⁵
Bā aham eva sammāsambuddho loke udapādīti. ⁶ Bā suvannasāmapālito 4.
Cfr. Morris, B. & C. p. 76. Mā. = Mātali. ⁷ Cks add bho. ⁸ Bā maggha-,
B² majjha-. ⁹ Cks sāyaṇha-. ¹⁰ Bā magghā, B² majjha-. ¹¹ Ck Bā -vutta-.
¹² Bā magghā. Cfr. Morris in J. P. T. S. 1855 p. 62. Hultzsch in Z. d. d
m. Ges. 40 p. 60. ¹³ Bā adds maccurājānañ.

passamāno „idāni me pabbajitum kālo“ ti kappakassa gāma-
varam datvā jetṭhaputtam pakkosāpetvā „tāta r. paṭiccha,
aham pabbajissāmīti“ vatvā „kiṃkāraṇā devā“ 'ti vutte
„uttamaṅgarūhā mayham ime jātā vayoharā

- 5 pātubhūtā devadūtā, pabbajjāsamayo maman'“ ti
vatvā tam rajje abhisinācitvā „tvam pi evam evam paṭipajjey-
yāsīti“ vatvā ovaḍitvā nagarā nikkhamma³ bhikkhupabbajjāya
pabbajitvā caturāsītivassasahassāni cattāro Brahmavihāre bhā-
vetvā Brahmaloce nibbatto³. Putto pi 'ssa eten' upāyena
10 pabbajitvā Brahmaloce-parāyano ahosi, tathā tassa putto⁴ ti,
evam dvīhi ūnāni caturāsītikhattiyasahassāni sīse phalitāni
disvā va imasmiṃ ambavane pabbajitvā cattāro Brahmavihāre
bhāvetvā Brahmaloce nibbatto³. Tesaṃ sabbapaṭhamam nib-
batto Makhādevarājā Brahmaloce tṭhito attano vaṃsam olokento
15 dvīhi ūnāna caturāsītikhattiyasahassāni pabbajitāni disvā tuṭṭha-
mānaso hutvā „ito nu kho param pavattissati na-ppavattissa-
tīti“ olokento appavattanabhāvam ātvā „mama vaṃsam aham
eva ghaṭessāmīti“ tato cavitvā Mithilanagare raṇṇo aggamahe-
siyā kucchimhi paṭisandhim gaṇhi. Tassa nāmagahapadivase
20 nemittakā lakkhaṇāni oloketvā „mahārāja ayam kumāro tum-
hākaṃ vaṃsam ghaṭento uppanno, tumhākaṃ vaṃso hi pabbaj-
janavaṃso⁶ imassa parato na gamissatīti⁷“ vadimsu. Tam
sutvā rājā „ayam rathacakkanemi viya mama vaṃsam ghaṭento
jāto“ ti Nemikumāro⁸ ti 'ssa nāmaṃ akāsi. So daharakālato
25 paṭṭhāya dāne sīle uposathakamme ca abhirato ahosi. Ath'
assa pitā purimanayen' eva phalitāni disvā kappakassa gāma-
varam datvā puttassa r. niyyādetvā ambavane pabbajitvā
Brahmaloka-parāyano ahosi. Nimirājā⁹ dānājjhāsayatāya catūsu
nagaradvāresu nagaramajjhe cā 'ti pañcadānasālāyo kāretvā

¹ = vol. I p. 137. ² C^k nikkhami, B^d nikkhamitvā ³ B^d -i. ⁴ C^s repeats tathā
tassa putto. ⁵ B^d nibbattimsu. ⁶ B^d pabbajita-. ⁷ B^d purato añño nāga-
missatīti. ⁸ C^k nemiyaka-. ⁹ B^d nemi-.

mahādānaṃ pavattesi, ekekāya dānasālāya satasahassaṃ katvā devasikaṃ pañca pañca kahāpaṇasatasahassāni pariccaji, niccaṃ pañcasālāni ca rakkhi, pakkhadivasesu uposathaṃ samādayi, mahājanam pi dānādīsu puññesu samādapesi¹, sagga-
 maggaṃ ācikkhitvā nirayabhayaena tajjetvā dh. d. Tassa ovāde 5
 t̥hitā dānādini puññāni katvā cutā cutā devaloke nibbattanti,
 devaloko paripūri, nirayo tuccho viya ahosi. Tadā Tāvatiṃ-
 sabhavane devasaṃghā Sudhammāya devasabhāya sannipatitā
 „aho amhākaṃ ācariyo Nimirājā², naṃ nissāya mayam imaṃ
 Buddhañāṇenāpi aparicchindiyam dibbasampattiṃ anubhomā“ 10
 'ti vatvā M-assa guṇe vaṇṇayimsu. Manussaloke pi 'ssa mahā-
 samuddapiṭṭhe āsittatelaṃ viya guṇakathā³ patthari.

S. tam atthaṃ āvibhūtaṃ katvā bhikkhusaṃghassa kathento āha:

1. Accheraṃ vata lokasmiṃ uppajjanti vicakkhaṇā
 yadā ahū Nimirājā paṇḍito kusalatthiko. 411. 15
2. Rājā sabba-Videhānaṃ adā dānaṃ arindamo,
 tassa taṃ dadato dānaṃ saṃkappo udapajjatha:
 dānaṃ vā brahmacariyaṃ vā katamaṃ su mahapphalan ti. 412.

Ta. yadā ahū ti bhī. paṇḍito attano ca paresaṃ ca kusalatthiko Nimi-
 rājā⁴ ahosi tadā devamanussānaṃ accheraṃ vata no evarūpāpi⁵ nāma anup- 20
 panne Buddhañāṇe mahājanassa Buddhakiccaṃ sādhayamānā lokasmiṃ vicak-
 khaṇā uppajjantīti evaṃ tassa guṇakathaṃ kathesun ti a., yathā ahū ti pi
 pāṭho, tass' attho: yathā ahu Nimirājā paṇḍito kusalatthiko yeva⁶ tathārūpā
 mahājanassa Buddhakiccaṃ sādhayamānā uppajjanti vicakkhaṇā ti⁶ yaṃ tesam
 uppannaṃ⁷ taṃ accheraṃ vata lokasmiṃ ti, iti S. sayam eva acchariyajāto evam 25
 āha, sabbaVidehānaṃ ti sabbesam Videhavāsīnaṃ, katamaṃ sū 'ti etesu
 dvīsu kataman nu, so kira pannarasuposathiko omuttasabbābharane sirisayana-
 piṭṭhe nipanno dve yāme niddam okkamitvā pacchimayāme pabuddho pallamkaṃ
 ābhujitvā aham pi mahājanassa aparimānaṃ dānaṃ pi demi sīlam pi rakkhāmi
 dānassa nu kho phalaṃ mahantaṃ udāhu brahmacariyavāsassa ti cintetvā 30
 attano kaṃkhaṃ chindituṃ nāsakkhi.

Tasmiṃ khaṇe Sakkabhavanaṃ uphākāraṃ dassesi, Sakko
 tassa kāraṇaṃ āvajjanto taṃ tathā vitakkentaṃ disvā „kaṃ,

¹ C* -dā-. ² Bā nemi-. ³ Cks -thaṃ. ⁴ Bā -pāni. ⁵ Cks ye. ⁶ Bā omits ti

⁷ C* uppajjan, C* uppajjana.

kham assa chindissāmīti“ ekako va sīghaṃ āgantvā sakalanivesanaṃ ekobhāsaṃ katvā sirigabbhaṃ pavisitvā obhāsaṃ pharitvā ākāse thatvā tena puṭṭho vyākāsi.

Tam atthaṃ pakāsento S. āha:

- 5 3. Tassa saṃkappam aññāya Maghavā devakuñjaro
sahassanetto pātur ahu vaṇṇena nihanam tamam. 413.
4. Salomahaṭṭho manujindo Vāsavaṃ avacā Nimi:
devatā nu si gandhabbo ādu Sakko purindado,
na ca me tādiso vaṇṇo diṭṭho vā yadivā suto¹. 414.
- 10 5. Salomahaṭṭham nātvāna Vāsavo avacā Nimiṃ²:
Sakko 'ham asmi devindo, āgato 'smi tav' antike,
alomahaṭṭho manujinda puccha pañham yad³ icchasi. 415.
6. So ca tena katokāso Vāsavaṃ avacā Nimi:
pucchāmi tam mahābāhu sabbabhūtānam issara:
15 dānam vā brahmacariyaṃ vā katamaṃ su mahapphalam. 416.
7. So puṭṭho naradevena Vāsavo avacā Nimiṃ²,
vipākam⁴ brahmacariyassa jānam akkhās' ajānato: 417.
8. Hīnena brahmacariyena khattiye upapajjati
majjhimena ca devattaṃ uttamena visujjhati. 418.
- 20 9. Na h' ete sulabhā kāyā yācayogena kenaci
ye kāye upapajjanti anāgārā tapassino ti. 419.

Ta. salomahaṭṭho ti bhi. so Nimirājā obhāsaṃ disvā ākāsaṃ olokeno tam dibbābharanapatimanditam disvā bhayena haṭṭhalomahaṃso hutvā devatā nu sīti pucchi, alomahaṭṭho ti nibbhayo ahaṭṭhalomo hutvā puccha mahārājā
25 'ti (add: vutte?), Vāsavaṃ⁵ avacā ti tuṭṭhamānaso hutvā avoca, jānam - ti bhi. so Sakko atītabhave attanā paccakkham diṭṭhapubbam brahmacariyassa vipākam jānanto tassa ajānato akkhāsi, hīnenā 'ti ādisu puthutitthāyatane⁶ methunaviratimattam⁷ sīlam hīnam nāma, tena khattiyakule upapajjati⁸, jhānassa upacāramattam majjhimaṃ nāma, tena devattaṃ upapajjati⁸, atthasamāpattinibbattanaṃ pana uttamaṃ nāma, tena Brahmaloce upapajjati⁹, tam bāhirakā nibbānan ti kathenti, tenāha visujjhatīti, imasmim pana sāsane parisuddhasīlassa bhikkhuno aññataram devanikāyam patthentassa brahmacariyacetanā hīnatāya hīnam nāma, tena yathāpatthite¹⁰ devaloke nibbattati, parisuddhasīlassa pana atthasamāpattinibbattanaṃ majjhimaṃ nāma, tena Brahmaloce

¹ Bā adds ācikkha me tvaṃ bhaddante katham jānemu tam mayam. ² Cks nimi, Bā nemi. ³ Bā yam. ⁴ Cks -ka. ⁵ Cks -vo. ⁶ so Bā; Cks -na. ⁷ Cks -mattā, Bā -virahitamattam. ⁸ Cks uppajjanti. ⁹ Bā nibbatti, Cks uppajjantīti. ¹⁰ Ck pattate, C^s pattite.

nibbattati, parisuddhasīlassa vipassanaṃ vaḍḍhetvā arahattapatti¹ uttamaṃ nāma, tena visujjhati, iti Sakko mahārāja dānato satagunena sabhassagunena brahmacariyavāso va mahapphalo ti vaṇnesi, kāyā ti brahmaghaṭṭā, yācayogena² 'ti yācanayuttakena yācayogena vā yaññayuttakena vā ti ubhayathāpi dāyakass³ ev' etaṃ nāma, tapassino ti tapanissitakā.

5

Imāya pi gāthāya brahmacariyavāsass⁴ eva mahapphala-bhāvaṃ dīpetvā idāni ye atīte mahādānaṃ datvā kāmāvacaram pi atikkamituṃ nāsakkhiṃsu te rājāno dassento ā.:

10. Dudīpo⁵ Sāgaro Selo Mucalindo Bhagīraso

Usīnaro Aṭṭhako ca Assako ca Puthujjano 420.

10

11. Ete c' aññe ca rājāno khattiyā brāhmaṇā bahū

puthuyaññaṃ yajitvāna Petan te⁶ nātivattisun⁷ ti. 421.

T. a.: mahārāja pubbe Bārānasiyaṃ Dudīpo⁸ nāma rājā mahādānaṃ datvā maraṇacakkhena chinno kāmāvacarake yeva nibbatti tathā Sāgarādayo aṭṭhā 'ti ete ca pana aññe ca bahurājāno c' eva khattiyabrāhmaṇā ca puthuyaññaṃ ya-
jitvāna anekappakāraṃ dānaṃ datvā kāmāvacarabhūmisamkhātāṃ Petāṃ te nāti-
vattisun, kāmāvacaradevatā hi rūpādino kilesavatthussa kāraṇaṃ paraṃ paccāsiṃ-
sanato kapanatāya petā ti vuccanti, vuttam pi c' etaṃ:

15

ye adutiya⁹ na ramanti ekikā

vivekaṃ ye na labhanti pītiṃ

20

kiñcāpi te indasamānabhogā

te ve parādhīnasukhāvarākā ti.

Evam pi dānaphalato brahmacariyaphalass¹⁰ eva mahanta-bhāvaṃ dassetvā idāni brahmacariyavāsena Petabhavanaṃ atikkamitvā Brahmaloce nibbattatāpase dassento ā.:

25

12. Addhā¹¹ ime¹² avattisun anāgārā tapassino

satt' isayo Yāmahanu Somayāgo Manojavo 422.

13. Samuddo Māgho Bharato [ca¹³] isi Kālikarakkhiyo¹⁴

Añgīraso Kassapo ca Kisavaccho Akitti¹⁵ cā 'ti. 423.

Ta. avattisun ti kāmāvacaraṃ atikkamīsu, tapassino ti sīlatapaṇ c'
eva samāpattitapaṇ ca nissitā, sattisayo ti Yāmahanuādayo satta bhātaro va¹⁶
sandhāyāha Añgīrasādīhi pana catūhi saddhīm ekādas' etc.

¹ Bā -ttupatti. ² Bā dudīpo, Ck dudipo. ³ Bās petatthaṃ. ⁴ C^s iyun, Bā -ttisun. ⁵ Ck yeñce adutiya, ye ve adutiya, Bā ye adutiya. ⁶ Ck aññā, Bā ati. ⁷ Bā yime. ⁸ Bā cāpi. ⁹ Bā kālāpurakkhito. ¹⁰ Bā akinti. ¹¹ C^s ca.

Evan tāva sutivasen' eva brahmacariyavāsassa mahapphalataṃ vaṇṇetvā idāni attanā diṭṭhapubbaṃ āharanto ā.:

14. Uttarena nadī Sīdā gambhīrā duratikkamā,
naḷaggivannā jotanti sadā kañcanapabbatā 424.
- 5 15. Parūḷhakacchā tagarā rūḷhakacchā vanā nagā,
tatrāsūṃ dasasahassā porāṇaisayo pure. 425.
16. Ahaṃ seṭṭho 'smi dānena saṃyamaṇa damena ca
anuttaraṃ vataṃ katvā pakiracārī samāhite. 426.
17. Jātivantaṃ ajaccaṇ ca ahaṃ ujjugataṃ naraṃ
10 ativelaṃ namassissaṃ kammabandhū hi mātiyā'. 427.
18. Sabbe vaṇṇā adhammatṭhā patanti nirayaṃ adho,
sabbe vaṇṇā visujjhanti² caritvā dhammam uttaman ti. 428.

Ta, uttarena 'ti mahārāja atīte Uttarahimavante dvinnāṃ suvaṇṇapabbatānaṃ antarena pavattā Sīdā nāma nadī gambhīrā nāvāhi³ pi duratikkamā
15 ahoṣi, kimkāraṇa: sā hi atisukkhumodakā, sukhumattā udakassa antamaso morapiñjāṃ pi tattha patitaṃ na santhāti sīditvā heṭṭhātalaṃ⁴ eva gacchati, ten' ev' assā Sīdā ti nāmaṃ ahoṣi, te pana tassā tīresu Kañcanapabbatā sadā naḷaggivannā hutvā jotanti, parūḷhakacchā tagarā ti tassā pana nadiyā kacchā⁵ parūḷhatagarā ahesuṃ tagaragandhasugandhino, rūḷhakacchā vanā nagā ti
20 ye tattha aññe pi pabbatā tesam pi kacchā rūḷhavanā ahesuṃ, pupphaphala-dhararukkhasañchannā ti a, tatrāsūṃ ti tasmiṃ evaṃ ramaṇiye bhūmibhāge dasasahassā isayo ahesuṃ sabbe pi pañcābhinnāṇāṭṭhasamāpattilābhino va, tesu bhikkhācāravelāya keci Uttarakurūṃ gacchanti keci mahājambupesin āharanti keci Himavante yeva madhuraphalāphalāni āharitvā khādanti keci Jumbudīpatale
25 taṃ taṃ nagaraṃ gacchanti, eko pi rasataphābhībhūto n' atthi, jhānasukken' eva vītināmenti, tadā eko tāpaso ākāseṇa Bārānaṣiṃ gantvā supāruto sunivattho piṇḍāya caranto purohitassa gehadvārāṇi pāpuni, so tassā upasame paśiditvā antonivesanaṃ ānetvā bhojetvā katipāhaṃ patijagganto vissāse uppanne bhante tumhe kuhiṃ vasathā 'ti pucchi, asukatṭhāne nāma āvuso ti, kim pana
30 tumhe ekako va tattha viharatha udāhu aññe pi atthīti, āvuso kim vadesi tasmiṃ padese dasasahassā isayo vasanti sabbe va abhināsaṃpattilābhino⁶ ti, so⁷ tesam guṇaṃ sutvā pabbajjāya cintaṃ namī, atha naṃ bhante maṃ pi tattha netvā pabbajjethā 'ti ā., āvuso tvaṃ rājapuriso na sakkā taṃ pabbājetuṃ ti, tena hi bhante ajjāhaṃ rājānaṃ āpucchissāmi tumhe sve⁸ pi idhāgacchethā⁹
35 'ti, so adbhivāsesi, itaro pi bhuttapātāraso rājānaṃ upasaṃkamitvā icchāṃ' ahaṃ

¹ Bā mānavā. ² Ck nirujjhanti. ³ Cks nacāpihi. ⁴ Cks omīti heṭṭhā, Bā osīditvā heṭṭhātalaṃ. ⁵ Bā gacchā. ⁶ Ck abhinā ca samā-. ⁷ Cks tassa. ⁸ Ck yeva. ⁹ Cs gacchethā, Pā āgaccheyyāthā.

deva pabbajitun ti ā., kimkāraṇā ācariya pabbajasīti, kāmesu dosaṃ nekkhammesu ānisaṃsaṃ disvā ti, tena hi pabbajāhi¹ pabbajito pi maṃ dasseyyāsīti, so sādhū 'ti sampaticchitvā gehaṃ āgantvā puttadāraṃ anusāsētvā sabbaṃ sāpateyyaṃ dassētvā attano pabbajitaparikkhāraṃ gahetvā tāpasassa āgamanam olokento nisīdi, tāpaso pi tath' evākāsenāgantvā antonagaraṃ pavisitvā tassa⁵ gehaṃ pāvisi, so taṃ sakkaccaṃ parivisitvā bhante kataṃ mayā kātābbaṃ ti ā., so taṃ bahinagaraṃ netvā hatthe ādāya attano ānubhāvena tattha netvā pabbājetvā punadivase² taṃ tatth' eva katvā³ bhattaṃ āharitvā datvā kasinaparikammaṃ ācikkhi, so katipāhassa' eva abhiññāsamāpattiyo nibbattetvā sayam eva piṇḍāya cari, so āparabhāge ahaṃ rañño attānaṃ dassetuṃ patiññaṃ adāsīm dassaṃ¹⁰ assa attānaṃ ti cintetvā tāpase vanditvā ākāseṇa Bārāṇasīm gantvā bhikkhaṃ caranto rājadvāraṃ pāpūpi, rājā taṃ disvā sañjānitvā antonivesanaṃ pavesetvā sakkāraṃ katvā bhante kuhiṃ vasathā 'ti pucchi, Uttarahimavantapasse Kañcanapabbatantarena⁴ pavattāya Sīdānadiyā tīre mahārājā 'ti, kiṃ ekako va udāhu aññe pi tattha atthīti, kiṃ vadesi mahārāja dasasahassa' isayo sabbe abhiññā-¹⁵ samāpattilābbino⁶ tattha vasantīti, rājā tesāṃ guṇaṃ sutvā sabbesaṃ bhikkhaṃ dātukāmo ahoṣi, atha naṃ āha: bhante ahaṃ tesāṃ isīnaṃ dānaṃ dātukāmo ahoṣīm kiṃ karomīti, mahārāja te isayo jivhāvīññeyyase agiddhā na sakkā idhānetun ti, bhante tumhe nissāya te bhojessāmi upāyam me ācikkhathā 'ti, tena hi mahārāja sace pi nesaṃ dānaṃ dātukāmo ito nikkhamitvā Sīdānadi-²⁰ tīre vasanto tesāṃ dānaṃ dehīti, so sādhū 'ti sampaticchitvā sabbupakaraṇāni gāhāpetvā caturaṅginīyā senāya saddhiṃ nikkhamitvā attano rajjasīmaṃ sampāpūpi, atha naṃ tāpaso attano ānubhāvena saddhiṃ senāya Sīdānadi-²⁵ tīraṃ netvā nadī-²⁵ tīre khandhāvāraṃ kārāpetvā⁶ ākāseṇa attano vasaṇatthānaṃ gantvā punadivase paccāgami, atha naṃ rājā sakkaccaṃ bhojetvā sve bhante dasasahas-²⁵ sa isayo ādāya idh' eva āgacchathā 'ti ā., so sādhū 'ti sampaticchitvā gantvā punadivase bhikkhācāravelāya isīnaṃ ārocesi: mārisā Bārāṇasīrājā tumhākaṃ bhikkhaṃ dassāmi⁷ti āgantvā Sīdānadi-³⁰ tīre nisinno, so vo nimanteti, tassa kirāṇukampāya khandhāvāraṃ gantvā bhikkhaṃ gaṇhathā⁷ 'ti, te⁸ sādhū 'ti sampaticchitvā ākāsenāgantvā khandhāvārassāvidūre otarīṃsu, rājā paccuggamaṇaṃ³⁰ katvā kh-vāraṃ pavesetvā paññattāsane nisīdāpetvā isigaṇaṃ pañitenābhārena santappetvā tesāṃ iriyāpathe pasanno svātānāya pi nimantesi, ten' upāyena dasaṇṇaṃ tāpasasahassānaṃ dasavassasahassāni dānaṃ adāsi, dadanto ca tasmīṃ yeva padese nagaraṃ māpetvā sassakammaṃ kāresi, na kho pana mahārāja tadā so rājā añño ahoṣi, atha kho ahaṃ seṭṭho 'smi dānena⁹ 'ti, ahaṃ eva⁹ hi tadā³⁵ dānena seṭṭho hutvā etaṃ mahādānaṃ datvā imaṃ petalokaṃ atikkamitvā Brahmalo-³⁵ ke nibbattitum nāsakkhiṃ, mayā dinnam pana dānaṃ bhuñjitvā sabbe va ne kāmāvacaraṃ atikkamitvā Brahmalo-³⁵ ke nibbattā, imināp' etaṃ veditabbaṃ yathā brahmacariyavāso va mahapphalo ti, evaṃ dānena attano seṭṭhabhāvaṃ

¹ Bā pabbajāhi, Cks omit pa-. ² Cks add brāhmaṇaṃ pabbaji. ³ Bā dhāpetvā.

⁴ Bā -re. ⁵ Cks abhiññācasamā-. ⁶ Cks katvā. ⁷ Bā gaṇha- corr. to gaṇhā-.

⁸ Cks so. ⁹ C āhameva, Bā ayameva.

pakāsetvā itarehi tūhi padehi tesam isīnaṃ gunāṃ pakāsesi: ta. saṃyamenā
 'ti sīlena, dāmenā 'ti indriyadāmena, anuttaran ti etehi guṇehi niruttaraṃ
 uttamavatasamādānaṃ caritvā, pakiracārīti gunāṃ¹ pakiritvā khipitvā pahāya
 ekacārike ekibhāvaṃ gate² ti a., samābhiṭte ti upacārappanayasamādhīhi samā-
 5 hitacitte evarūpe ahaṃ tapassino upatṭhabhī ti dasseti, ahamujjugatan ti
 ahaṃ mahārāja tesam dasasahassānaṃ isīnaṃ antare kāyavaṃkādināṃ abhāvena
 ujjugataṃ ekam pi naraṃ hīnājacco vā hotu jātisampanno vā jātiṃ avicāretvā
 tesam guṇesu paṇnamānaso hutvā sabbe va te ativeḷaṃ namassissaṃ nicca-
 kālaṃ eva namassissaṃ ti vadati, kiṃkāraṇā: kammabandhū hi mātiyā³ ti⁴
 10 maccā⁵ hi nūnā' ete kammabandhū kammapaṭisaraṇā⁶ ten' eva kāraṇena sabbe
 vannā ti veditabbāṃ.

Evaṃ ca pana vatvā „kiṃcāpi mahārāja dānato brahma-
 cariyaṃ eva mahapphalaṃ dve pi pan' ete mahāpurisavitakkā
 va, tasmā dvīsu pi appamatto hutvā dānaṃ dehi sīlaṃ rakkhā“
 15 'ti taṃ evaditvā sakatṭhānaṃ eva gato.

T. a. p. S. āha:

19. Idam vatvāna Maghavā devarājā Sujampati
 Vedehaṃ anusāsetvā sagga kāyaṃ apakkamīti. 429.

Ta. apakkamīti pakkāmi, Sudhammādevasabbāya nisinnaṃ eva attānaṃ
 20 dassesīti a

Atha naṃ devagaṇo āha: „mahārāja na nūna⁷ paññāyittha,
 kuhiṃ gat' atthā“ 'ti. „Mārisā Mithilāya Nimirañño ekā kaṃ-
 khā uppajji, pañhaṃ kathetvā taṃ rājānaṃ nikkamkhaṃ
 kātuṃ gato⁸ 'mhīti“ evaṃ ca pana vatvā puna taṃ kāraṇaṃ
 25 gāthāya kathetuṃ āha:

20. Imaṃ bhonto nisāmetha yāvant' ettha samāgatā
 dhammikānaṃ marussānaṃ vaṇṇaṃ uccāvacaṃ bahūṃ. 430.

21. Yathā ayaṃ Nimirajā paṇḍito kusalatthiko
 rājā sabba-Videhānaṃ adā dānaṃ arindamo 431.

- 30 22. Tassa taṃ dadato dānaṃ saṃkappo upapajjatha:
 dānaṃ vā brahmacariyaṃ vā katamaṃ su mahappalan ti. 432.

Ta. imaṃ ti dhammikānaṃ kalyāṇadhammānaṃ manussānaṃ mayā
 vuccamānaṃ silavasena uccaṃ dānavasena avacaṃ bahūṃ vannaṃ nisāmetha,
 sunāthā 'ti a., yathā ayaṃ ti ayaṃ Nimirajā yathā⁹ ativiya paṇḍito ti.

¹ Bs gunāṃ. ² Bd -ve rate. ³ Bd mānavā. ⁴ Cks omit ti. ⁵ Bd sattā. ⁶ Cks
 add ti. ⁷ Cks nu, Bd nūna. ⁸ Bd katvā āgato. ⁹ Cks add paṇḍito.

Ito so aparihāpetvā rañño vaṇṇaṃ kathesi. Taṃ sutvā devatā¹ rājānaṃ datṭhukāma hutvā „mahārāja, amhākaṃ Nimirājā ācariyo, tass' ovāde ṭhatvā taṃ nissāya amhehi ayaṃ dibbasampatti laddhā², datṭhukāma' amha, taṃ pakkosāpetvā amhe dassehi mahārājā“ 'ti vadimsu. Sakko „sādhū“ 'ti 5 sampaticchitvā Mātaliṃ pakkosāpetvā „samma Mā- Vejayan-tarathaṃ yojetvā Mithilaṃ gantvā Nimirājānaṃ dibbayāne āropetvā ānehīti“ ā., so „sādhū“ 'ti sampaticchitvā rathaṃ yojetvā pāyāsi. Sakkassa pana devehi saddhiṃ kathentassa Mātaliṃ ānāpentassa ca rathaṃ yojentassa ca manussagaṇanāya 10 māso atikkanto. Iti Nimissa rañño puṇṇamāya uposathikassa pācīnasīhapañjaraṃ vivaritvā mahātale nisīditvā amaccagaṇa-parivutassa sīlaṃ paccavekkhantassa pācīnalokadhātuto ug-gacchantena candamaṇḍalena saddhiṃ yeva so ratho paññāyi, manussā bhuttasāyamaṣā gharadvāre nisīditvā sukhakathaṃ 15 kathentā „ajja dve candā uggatā“ ti āhaṃsu, atha nesaṃ sallapantānaṃ ñeva ratho pākaṭo ahoṣi, mahājano „nāyaṃ cando ratho“ ti vatvā kamena³ sindhavasahassee Mātalisam-gāhake Vejeyantarathe ca pākaṭe jāte „kassa nu kho imaṃ dibbayānaṃ āgacchatīti“ cintetvā „kassa aññassa amhākaṃ 20 rājā dhammiko, tassa Sakkena Ve-ratho pesito bhavissati amhākaṃ rañño va anucchaviko“ ti tuṭṭhahatṭhā g. āhaṃsu:

23. Abbhuto vata lokasmiṃ uppajji lomahaṃsano,

dibbo ratho pāturaṃ ahu Vedehassa yasassino ti. 433.

Ta. abbhuto ti abhūtapubbo⁴ acchariyo ti vā⁵ vimhayen' evaṃ⁶ āhaṃsu. 25

Tassa pana janassa kathentassa kathentass' eva Mā- vāta-vegena āgantvā rathaṃ nivattetvā sīhapañjarummāre pacchābhāgena⁷ ṭhapento ārohaṇasajjaṃ⁸ katvā ārohaṇatthāya⁸ rājānaṃ nimantesi.

¹ Bā devasaṃghā. ² Bā add ti mayā. ³ Bā anuttamena. ⁵ Ck Bā abbhuta-

⁵ Bā te. ⁶ Bā vimhayavaseneva. ⁷ Bā -gaṃ. ⁸ Ck -na-.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

24. Devaputto mahiddhiko Mātali devasārathi
nimantayittha rājānaṃ Vedehaṃ Mithilaggahaṃ: 434.
25. Eh' imaṃ ratham āruya rājasettha disampati,
5 devā dassanakāmā te Tāvatisā saindakā,
saramānā hi te devā Sudhammāyaṃ samacchare ti. 435.

Ta. Mithilaggahan ti Mithilāya patitthitagehaṃ catūhi saṃgaha-
vatthūhi Mithilāya saṃgaṇhanakam¹, samacchare ti tath' evaṃ² guṇakatham
kathentā nisinnā.

- 10 Rājā „aditthapubbaṃ devalokaṃ ca passissāmi, Mātaliṣṣa
ca me saṃgaho kato bhavissati, gacchissāmīti“ cintetvā ante-
puraṇ ca mahājanaṃ ca āmantetvā „ahaṃ nacirenāgamissāmi,
tumhe appamattā dānādīni puññāni karothā“ 'ti vatvā ratham
abhiruhi.

15 Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

26. Tato [ca] rājā taramāno Vedeho Mithilaggaho
āsanaṃ vuṭṭahitvāna pamukho ratham āruhi. 436.
27. Abhirūḷhaṃ³ ratham dibbaṃ Mātali etad abravi:
kena taṃ nemi maggena rājasettha disampati
20 yena vā pāpakamantā puññakammā ca⁴ ye narā ti. 437.

Ta. pamukho ti uttamo abhimukho vā, janassa piṭṭhiṃ datva ārūḷho ti
a., yena vā ti yena maggena gantvā yattha pāpakamantā vasanti taṃ⁵ ṭhānaṃ
sakkā datthun yena vā gantvā ye puññakammā narā te sakkā datthun ti, idaṃ
so Sakkena anāpatto⁶ pi attano visesadassanatthaṃ⁷ āha.

- 25 Atha taṃ rājā „mayā dve pi ṭhānāni aditthapubbāni, dve
pi passissāmīti“ cintetvā āha:

28. Ubhayen' eva maṃ nehi Mātali devasārathi
yena vā pāpakamantā puññakammā ca ye narā ti. 438.
Tato Mā- „dve ekappahārena na sakkā dassetuṃ, pucchis-
30 sāmī naṃ“ ti pucchanto puna gātham āha:
29. Kena taṃ paṭhamāṃ nemi rājasettha disampati
yena vā pāpakamantā puññakammā ca ye narā ti. 439.

¹ Bā - yaṃ saṃgāhakam. ² Bā tameva, read: tav' evaṃ? ³ so all three MSS.
for - ruya? ⁴ so all three MSS. ⁵ Bā tesam. ⁶ Ck ananatto. ⁷ Bā dūtavi-.

Tato rājā „ahaṃ avassaṃ devalokaṃ gamissāmi, nirayaṃ tava passissāmīti“ cintetvā anantaraṃ gātham āha :

30. Niraye¹ tava passāmi āvāse² pāpakammaṇaṃ
thānāni luddakammānaṃ dussilānaṃ ca yā gatīti. 440.

Ta. yā gat ti yā etesaṃ nipphatti³ taṇ ca passāmi.

Ath' assa Vetaraṇiṃ tava dassesi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha :

31. Dassesi Mātali raṇṇo duggaṃ⁴ Vetaraṇiṃ nadiṃ
kuthantiṃ⁵ khārasaṃyuttaṃ tattaṃ aggisikhūpaman ti. 441.

Ta. Vetaraṇiṃ ti bhī. Mā- raṇṇo kathaṃ sutvā nirayābhimukhaṃ rathaṃ 10
pesetvā paṭhamāṃ kammaṇapaccayena utunā samutṭhitāṃ Vetaraṇiṃ dassesi, tatta
nirayapālā jalitāni asisattitomarabhindivālamuggarādīni āvudhāni gahe tvā nera-
yikasatte paharanti vijjhanti pothenti⁶, te taṃ dukkhaṃ asahantā Vetaraṇiyā
patanti, sā uparī bhindivālapamāpāhi kaṇṭakāhi vettalatāhi sañchannā, te tattha
bahūni vassasahassāni pajjalitesu khuradhārātikhīnesu kaṇṭakesu⁷ khaṇḍā- 15
khaṇḍikā honti, tesāṃ heṭṭhā tālappamānāni jalitaayasūlāni utthahanti, nera-
yikasattā bahuaddhānaṃ⁸ vītināmetvā vettalatāhi galitvā sūlesu patitvā vini-
viddhasarīrā⁹, sūlesu āvutamacchā viya ciraṃ paccanti, sūlāni pi jalanti, nera-
yikasattāpi pejalanti¹⁰, sūlānaṃ pana heṭṭhā udakapitthe pajjalitāni khuradhā-
rātikhīnāni ayopokkharapattāni¹¹, te sūlehi galitvā pokkharapattesu patitvā ciraṃ 20
chedanadukkhāṃ anubhavanti, tato khārodake patanti, udakaṃ jalati, sattā
jalanti, dhūmo utthahati¹², udakassa pana heṭṭhā nadītaṃ khuradhārāhi sañ-
channaṃ, te heṭṭhā nu kho kīdisaṃ ti udaye nimujjitvā khuradhārāsu khaṇḍā-
khaṇḍikā honti, te taṃ mahādukkhaṃ adhvāsetuṃ asakkontā mahantaṃ bhera-
varavaṃ ravantā vicaranti, kadāci anusotaṃ vuyhanti kadāci paṭisotaṃ, aha ne 25
tīre tṭhitā nirayapālā ususattitomarādīni¹³ khipitvā macche viya vijjhanti, te
dukkhavedanāmettā mahāraṇṇaṃ ravanti, aha pajjalitehi ayabalisehi uddharitvā
parikaḍḍhantā jalitaaya paṭhaviyaṃ nipajjāpetvā mukhe tattaṃ ayogulaṃ pakkhipanti.

Iti rājā Vetaraṇiyaṃ mahādukkhapīḷe satte disvā bhīta-
tasito „kin nāṃ' ime sattā pāpam akaṃsū“ 'ti Mātaliṃ pucchi, 30
so pi vyākāsi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha :

32. Nimi have Mātaliṃ ajjhabhāsatha
disvā janaṃ patamānaṃ vidugge,

¹ Bds -yaṃ. ² Bds -saṃ. ³ Bā nipatti, Ck nipati. ⁴ Bā dukkhaṃ. ⁵ so C^s,
Ck ka-, Bā kudhitaṃ. ⁶ Bā vibhedhenti. ⁷ Cks tekaṇ-. ⁸ Bā omits bahu. ⁹
Bā omits vini. ¹⁰ Cks omit pa-. ¹¹ Bā adds honti. ¹² Cks -hiti. ¹³ C^s -dīhi.

bhayaṃ hi maṃ vindati sūta disvā,
pucchāmi taṃ Mātali devasārathi:
ime nu maccā kim akaṃsu pāpaṃ
ye 'me janā Vetaraṇiṃ patanti. 442.

- 5 33. Tassa puṭṭho vyākāsi¹ Mātali devasārathi,
vipākaṃ pāpakammānaṃ jānaṃ akkhās' ajānato: 443.
34. Ye dubbale balavanto jīvaloke²
himsanti³ rosentī supāpadhammā
te luddakammā pasavetrā⁴ pāpaṃ
10 te 'me janā Vetaraṇiṃ patantīti. 444.

Ta. vindatīti ahaṃ attano anissaro hutvā bhayasantako⁵ viya jāto,
disvā ti patamānaṃ disvā, jānaṃ ti bhi. so Mā- sayam jānanto tassa ajānato
akkhāsi, dubbale ti saṃrabalabhogabalaānābalarahite, balavanto ti tehi
balehi samannāgatā, himsantīti⁶ pāpāhārādīhi kilamenti, rosentīti nā-
15 nappakārehi akkosanti ghaṭenti, pasavetrā ti janetvā katvā.

Evaṃ Mātali 'ssa pañhaṃ vyākāritvā raññā Vetaraṇiniraye
ditṭhe taṃ padesaṃ antaradhāpetvā purato rathaṃ pesetvā
sunakhādīhi khādanaṭṭhānaṃ dassetvā taṃ disvā bhītena raññā
pañhe⁷ puṭṭho vyākāsi.

- 20 Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:
35. Sāmā ca soṇā sabalā ca gijjhā
kākolasaṅghā ca adenti bheravā,
bhayaṃ hi maṃ vindati sūta disvā,
pucchāmi taṃ Mātali devasārathi:
25 ime nu maccā kim akaṃsu pāpaṃ
yay-ime jane kākolā⁸ adenti. 445.
36. Tassa puṭṭho vyākāsi⁹ Mātali devasārathi,
vipākaṃ pāpakammānaṃ jānaṃ akkhās' ajānato: 446.
37. Ye kec' ime maccharino kadariyā
30 paribhāsakā samaṇabrāhmaṇānaṃ
himsanti¹⁰ rosentī supāpadhammā
te luddakammā pasavetrā⁴ pāpaṃ
tay-ime jane kākolā¹¹ adenti. 447.

¹ read: viyā-. ² so all three MSS. for va loka? ³ Cks -senti. ⁴ Bā pasave-
tvāna, read: -tva. ⁵ Cks bhassantako ⁶ Cks -sent-. ⁷ C^s -ena, Bds -aṃ. ⁸
Cks yayimaṃ janāṃ kākolā, Bā ye me jane kākolasaṅghā. ⁹ read: viyākāsi.
¹⁰ Cks -senti. ¹¹ Cks tayimaṃ janāṃ kākolā, Bā te me jane kākolasaṅghā.

Tato paresu pi pañhesu vyākaraṇesu ca es' eva nayo. Ta. sāmā ti ratta-
 vanṇā, soṇā ti sunakhā, sabalā cā 'ti kabaravaṇṇā ca setakālapītavaṇṇā ti,
 evaṃ pañcavaṇṇehi¹ sunakhe dasseti, te kira mahāhatthippamāṇā jalitāya aya-
 paṭhaviyā nerayikasatte mige viya anubandhitvā piṇḍikamaṃsesu ḍasitvā tesam
 tigāvutappamāṇam sarīraṃ jalitapaṭhaviyaṃ pātetvā mahāravaṃ ravantānaṃ 5
 dvīhi purimapādehi uraṃ akkamitvā aṭṭhim eva sesentā maṃsaṃ luñcitvā luñ-
 citvā khādanti, gijjhā ti mahantā bhaṇḍasakaṭappamāṇā lohatuṇḍagijjhā, te
 tesam kaṇayasadisehi² tuṇḍehi aṭṭhīni bhinditvā aṭṭhimiṇjaṃ khādanti, kākola-
 saṃghā ti lohatuṇḍā³ kākagaṇā, te atibhayānakā dīṭṭhadīṭṭhe khādanti, yayi
 maṃ⁴ janān ti yaṃ⁵ imaṃ janāṃ⁶ kākola khādanti ime nu kin nāma pāpa- 10
 kammaṃ akamsū 'ti pucchati, maccharino ti aññesaṃ adāyakā, kadariyā-
 ti pare dente⁷ paṭisedhakā thaddhammaccharino, samanabrāhmaṇānaṃ tā
 samitabāhitapāpānaṃ.

38. Sajotibhūtā paṭhaviṃ kamanti,
 tattehi khandhehi ca pothayanti. 15
 bhayaṃ⁸ hi maṃ vindati sūta disvā,
 pucchāmi taṃ Mātali devasārathi:
 ime nu maccā kim akamsu pāpaṃ
 ye 'me janā khandhahatā sayanti. 448.
39. Tassa puṭṭho vyākāsi Mātali devasārathi, 20
 vipākam pāpakammānaṃ jānaṃ akkhās' ajānato: 449.
40. Ye jīvalokasmiṃ supāpadhammino
 naraṃ ca nārīṃ ca apāpadhammaṃ
 hiṃsanti rosentī supāpadhammā
 te luddakammā pasavetvā pāpaṃ 25
 te 'me janā khandhahatā sayantīti. 450.

Ta. sajotibhūtā ti pajjalitasarīrā, paṭhavin ti pajjalitanavayojana-
 bahalaṃ ayapaṭhaviṃ, kamantīti akkamantī, khandhehi ca pothayantīti
 nirayapālehi anubandhitvā tālappamānehi jalitayakkhandhehi jaṃghāsū⁹ paha-
 ritvā patitā¹⁰, teh' eva khandhehi pothayanti cunnavicunṇam karonti, supāpa- 30
 dhammino ti attanā sutṭhu pāpadhammā hutvā, apāpadhammaṃ ti silā-
 cārādisampannaṃ niraparādhaṃ vā.

41. Aṅgārakāsūṃ apare phunanti¹¹
 narā rudantā paridaḍḍhagattā,

¹ Bā -vaṇṇe. ² Bā kattariyasadi-. ³ C^{ks} -a. ⁴ so C^{ks}; Bā yamimaṃ. ⁵
 C^{ks} yā. ⁶ Bā adds ye ime nerayikasatte. ⁷ so C^{ks}; Bā paresaṃ dente pi. ⁸
 C^{ks} bhaya. ⁹ Bā -ādisu. ¹⁰ so C^{ks} for pātītā? Bā pātetvā. ¹¹ C^{ks} tunanti,
 C^o thunanti.

- bhayaṃ hi maṃ vindati sūta disvā,
 pucchāmi taṃ Mātali devasārathi:
 ime nu maccā kim akaṃsu pāpaṃ
 ye 'me janā aṅgāraṃ phunanti'. 451.
- 5 42. Tassa puṭṭho vyākāsi Mātali devasārathi,
 vipākaṃ pāpakammānaṃ jānaṃ akkhās' ajānato: 452.
43. Ye keci pūgāyatanassa² hetu
 sakkhim karitvā iṇaṃ³ jāpayanti
 te jāpayitvā janataṃ janinda
- 10 te luddakammā pasavetva⁴ pāpaṃ
 te 'me janā aṅgarakāsaṃ⁵ phunantīti⁶. 453.

Ta. aṅgarakāsaṃ ti samma Mātali ke nāma' ete apare vajaṃ apavi-
 santiyo gāvo viya samparivāretvā nirayapālehi jalitāvudhehi koṭṭhiyamānā aṅ-
 garakāsaṃ papatanti, tatra ca nesaṃ yāvakaṭippamāṇā⁷ nimuggānaṃ mahatīhi aya-
 15 pacehīhi ādāya upari aṅgāre⁸ okiranti, atha te aṅgāre paṭicchitum asakkontā rodantā
 daḍḍhagattā phunanti vidhunanti⁹, kammabaleṇa vā attanā va¹⁰ attano sīse
 aṅgāre phunanti¹¹ okirantīti a., pūgāyatanassa¹² 'ti okāse sati dānaṃ vā
 dassāma pūjaṃ vā pavattessāma vihāraṃ vā karissāma saṃkaḍḍhitvā ṭhapitassa
 pūgasantakassa dhanassa hetu, jāpayantīti taṃ dhanam yathāruceṃ khādītva
 20 gaṇajetṭhakānaṃ laṅcaṃ datvā asukaṭṭhāne ettakaṃ vayakaraṇaṃ gataṃ¹³ asu-
 kaṭṭhāne ambehi ettakaṃ dinnan ti kūṭasakkhim datvā¹⁴ taṃ iṇaṃ jāpayanti¹⁵
 vināsenti,

44. Sajotibbūtā jalitā padittā
 padissatī mahatī lohakumbhī,
 25 bhayaṃ hi maṃ vindati sūta disvā,
 pucchāmi taṃ Mātali devasārathi:
 ime nu maccā kim akaṃsu pāpaṃ
 ye 'me janā [avaṃsirā] lohakumbhim patanti. 454.
45. Tassa puṭṭho vyākāsi Mātali devasārathi,
 30 vipākaṃ pāpakammānaṃ jānaṃ akkhās' ajānato: 455.
46. Ye silavaṃ¹⁶ samaṇaṃ brāhmaṇaṃ vā
 himsanti¹⁷ rosentī supāpadhammino
 te luddakammā pasavetvā pāpaṃ
 te 'me janā [avaṃsirā] lohakumbhim patantīti. 456.

¹ Ck punanti. ² Bā -dhanassa. ³ Cks iṇa. ⁴ Ck -tvā, Bā -tvana. ⁵ so Bā;
 Cks aṅgāraṃ. ⁶ Ck pu-. ⁷ so Bā; Ck kathito, Cs kaṭṭā? ⁸ Cks -rehi. ⁹
 Bā vithunanti. ¹⁰ Ck attānāma, Bā attano. ¹¹ Ck pu-. ¹² Bā -yadha-. ¹³
 Bā etṭhakaṃ kassaci kassaṃ vā upakaraṇaṃ kataṃ. ¹⁴ Bā karitvā. ¹⁵ Ck chā-.
¹⁶ Bā -vantaṃ. ¹⁷ Cks -senti.

Ta. padittā ti ādittā, mahatīti pabbatappamānā kappena saṅghitalo-
harasapunnā, avaṁsiraṁ ti bhayānakehi nirayapālehi uddhapāde¹ adhosire katvā
khipiyamānā² taṁ kumbhīm patanti, silavaṁ ti silavantaṁ ācāraguṇasampannaṁ.

47. Luṇcanti³ gīvaṁ atha veṭṭhayitvā⁴
upphodakasmīm pakiledayitvā, 5
bhayaṁ hi maṁ vindati sūta disvā,
pucchāmi taṁ Mātali devasārathi:
ime nu maccā kim akaṁsu pāpaṁ
ye 'me janā luttasirā sayanti. 457.
48. Tassa puṭṭho vyākāsi Mātali devasārathi, 10
vipākāṁ pāpakammānaṁ jānaṁ akkhās' ajānato: 458.
49. Ye jīvalokasmīm supāpadhammino
pakkhī gahetvāna viheṭṭhayanti
te heṭṭhayitvā janastaṁ janinda
te luddakammā paavetvā pāpaṁ 15
te 'me janā luttasirā sayantīti. 459.

Ta. luṇcantīti⁵ uppāṇenti, atha veṭṭhayitvā⁶ ti jalitalohayottehi
adhomukhaṁ veṭṭhetvā upphodakasmīm ti kappena saṅghitalohaudakasmīm,
pakiledayitvā⁷ ti temetvā khipitvā, i. v. h.: samma Mātali yesaṁ ime nira-
yapālā jalitalohayottehi gīvaṁ veṭṭhetvā tigāvutappamāṇaṁ sarīraṁ oṇāmetvā⁸ 20
taṁ gīvaṁ samparivattakaṁ luṇcītvā jalitaayadaṇḍakehi ādāya etasmiṁ jalita-
lohakumbhiniraye pakkhipitvā tutṭhahaṭṭhā honti, tāya ca gīvāya luttāya itaresaṁ
puna sīsena saddhīm gīvaṁ uppajjati yeva kin nāma' ete kammaṁ karimāsu, etehi
me disvā bhayaṁ uppajjatīti, pakkhī--ṭṭhayantīti mahārāja ye lokasmīm
sakuṇe gahetvā pakkhe luṇcītvā gīvaṁ luṇcītvā jīvitakkhayaṁ pāpetvā khādanti 25
vā vikkiṇanti vā te ime luddā idha luttasirā sayantīti⁹.

50. Pahūtato yā anikhātākulā
nadī ayaṁ sandati suppatitthā¹⁰,
ghammābhitattā manujā pivanti
pivataṁ ca tesaṁ bhusaṁ¹¹ hoti pāni¹². 460. 30
51. Bhayaṁ hi maṁ vindati sūta disvā,
pucchāmi taṁ Mātali devasārathi:
ime nu maccā kim akaṁsu pāpaṁ
pivataṁ ca tesaṁ bhusaṁ¹³ hoti pāni¹⁴. 461.

¹ Ck -dehi. ² Cks khipa-. ³ Cks -enti. ⁴ Bā vihedhayitvā ⁵ Cks luṇce-. ⁶
Bā vihedha-. ⁷ Bā patilatayitvā. ⁸ Bā oṇāmetvā. ⁹ Cks pananti. ¹⁰ Cks
sūpa-. ¹¹ Bā bhūsaṁ, Cs bhusa. ¹² Ck pāni, Bā pāpi. ¹³ Cks bhusa, Bā
bhūsaṁ. ¹⁴ Bā pāpi.

52. Tassa puṭṭho vyākāsi Mātali devasārathi,
vipākam pāpakammānam jānam akkhāss' ajānato: 462.

53. Ye suddhadhaññaṃ palāpena missam
asuddhakammā kayino dadanti
5 ghammābhitattānaṃ pipāsītānaṃ
pivataṃ ca tesam bhusam¹ hoti pānīti. 463.

Ta. anikhātakūlā ti agambhīratirā, suppatitthā ti sobhanehi tittthehi
upetā, bhusam hotīti vihibbhusam sampajjati, pānīti pānīyam tasmim kira
padese pahūtasalilā ramanīyā nadī sandati, nerayikasattā aggisantāpena² tattā
10 pipāsam dhāretum asakkontā bāhā paggayha jalitalohapaṭhavim maddantā³ tam
nadin otaranti, tam khaṇam yeva tirāni pajjalanti pānīyam bhusapalāpabhāvam
āpajjivā pajjalati, te pipāsam dhāretum asakkontā tam jalitam bhusapalāpam
kbādanti, tam tesam sakalasarīram jhāpentam⁴ adbhobhāgena nikkhamati⁵, te
dukkham adhivāsetum asakkontā bāhā paggayha, dhaññaṃ ti vihiadisattavidha-
15 parisuddhadhaññaṃ, palāpena⁶ missam ti palāpena⁶ vā bhusena vā vāli-
kamattikādīhi vā missakam katvā, asuddhakammā ti kilittakāyavacīmano-
kammā, kayino ti suddham dassamā⁷ 'ti kayikassa hatthato mūlam gahetvā
tathārūpam asuddham dadanti.

54. Usūhi sattihi ca tomarehi⁷
20 dubhayāni passāni tudanti kandatam⁸,
bhayam hi mam vindati sūta disvā,
pucchāmi tam Mātali devasārathi:
ime nu maccā kim akaṃsu pāpam
ye 'me janā sattihatā sayanti. 464.

25 55. Tassa puṭṭho vyākāsi Mātali devasārathi.
vipākam pāpakammānam jānam akkhāss' ajānato: 465.

56. Ye jīvalokasmiṃ asādhukammīno
adinnam ādāya karonti jīvikam
dhaññaṃ dhanam rajatam jātarūpam⁹
30 ajeḷakaṃ cāpi¹⁰ pasum mahisaṃ¹¹
te luddakammā pasavetva¹² pāpam
te 'me janā sattihatā sayantīti. 466.

Ta. dubhayānīti ubhayāni, tudantīti vijjhanti, kandatan ti kandan-
tānam, pharusā nirayapālā araṇṇe luddā migam viya samparivāretvā usuādīhi

¹ Cks bhusa, Bā bhūsam. ² Cks -pe ³ Bā akkamantā, B² kāmaddantā, C²
meddantā. ⁴ Bā -etvā. ⁵ Cks -mīti. ⁶ Bā -sena. ⁷ Bā adds ca. ⁸ Bā
kaṇḍakā. ⁹ Bā pañca. ¹⁰ Cks -kaṃ vāpi. ¹¹ Bā pahisaṃ, B² mahimsaṃ, C²
catussaṃ? C² manussaṃ. ¹² Bā -tvāna.

nānāvudhehi dve passāni tudanti, sarīraṃ chiddāvachiddaṃ purānapaṇṇaṃ viya khāyati, adinnaṃ mādayā 'ti parasantakaṃ 'saviññāṇakāviññāṇakaṃ sandhicchedā-dīhi c' eva vañcanāya ca gahetvā jīvikaṃ kappenti.

57. Gīvāya baddhā kissa¹ ime pun' eke,
 aññe vikattā bilakatā pun' eke², 5
 bhayaṃ hi maṃ vindati sūta disvā,
 pucchāmi taṃ Mātali devasārathi:
 ime nu maccā kim akaṃsu pāpaṃ
 ye 'me janā bilakatā³ sayanti. 467.
58. Tassa puṭṭho vyākāsi Mātali devasārathi, 10
 vipākaṃ pāpakammānaṃ jānaṃ akkhās' ajānato: 468.
59. Orabbhikā sūkarikā⁴ ca macchikā (V $\frac{270}{3}$)
 pasuṃ mahisaṃ ca ajeḷakaṃ⁵ ca
 hantvāna sūnesu pasārayiṃsu,
 te luddakammā pasavetva pāpaṃ 15
 te 'me janā bilakatā⁶ sayantīti. 469.

Ta. gīvāya baddhā ti mahantehi jalitalohayottehi gīvāyaṃ bandhītvā kaḍḍhītvā ayapathaviyaṃ pādetvā nānāvudhedi koṭṭhiyamāne⁶ disvā pucchati, aññe vikattā⁷ ti aññe paṇa te khaṇḍākhāṇḍikaṃ chinṇā, bilakatā⁸ ti aññe jalitesu ayaphalakesu⁹ ṭhapetvā maṃsaṃ viya potthaniyā koṭṭhetvā⁹ puñjakatā¹⁰ 20
 hutvā sayanti, macchikā ti macchaghātakā, pasuṃ ti gāviṃ, sūnesu -- ti maṃsaṃ vikkīṇītvā jīvikakappanattamaṃ¹¹ sūnāpanesu ṭhapesuṃ.

60. Rahado ayaṃ muttakarīsapūro
 duggandharūpo asuciṃ pūti¹¹ vāyati, 25
 khudāparetā manujā adenti,
 bhayaṃ hi maṃ vindati sūta disvā,
 pucchāmi taṃ Mātali devasārathi:
 ime nu maccā kim akaṃsu pāpaṃ
 ye 'me janā muttakarīsabhakkhā. 470. 30
61. Tassa puṭṭho vyākāsi Mātali devasārathi,
 vipākaṃ pāpakammānaṃ jānaṃ akkhās' ajānato: 471.
62. Ye kec' ime kāraṇikā¹³ virosakā
 paresaṃ himsāya sadā nivīṭṭhā

¹ read: kiss'. ² Cks bīla-, Bđ vikaṇḍāpīlakatā sayanti. ³ Cks bī-. ⁴ Bđ su-.

⁵ Cks -kā. ⁶ Bđ koṭṭi-, Bs koṭi-. ⁷ Bđ vikaṇḍā. ⁸ Ck saphali-, Bs ayabila.

⁹ Bds koṭṭe-. ¹⁰ Bđ puñca-. ¹¹ Cks jīvitaṃ-. ¹² so Cs; Ck asuciṃputi, Bđ asuci-
 puti; read: asuciṃ pi? ¹³ Cks kārū-.

te luddakammā pasavetva pāpam
mittadduno mīlham adenti bālā ti. 472.

Ta. khudā - - adenti e te nerayikasattā chātakena phutthā¹ khudam
sahitum asakkontā pakkaṭṭhitam dhūmayantam jalantam kappena saṇṭhitam
5 purānamīlham piṇḍam piṇḍam katvā khādanti, kāraṇikā² ti kāraṇakārakā³,
virosakā ti mittasubhajjānam pi viheṭhakā, mittadduno ti etesam yeva gehe
khāditvā bhuñjitvā mano trāsavitvā⁴ paññattāsane sayitvā puna vā pahāraka-
hāpaṇa⁵ nāma āharāpenti lañcaṇa gaṇhanti te mittadūbhikā bālā evarūpam⁶
mīlham khādanti mahārājā⁷ ti.

- 10 63. Rahado ayaṃ lohitapubbapūro
duggandharūpo asucin pūti⁷ vāyati,
ghammābhitattā manujā pivanti,
bhayaṃ hi maṃ vindati sūta disvā,
pucchāmi taṃ Mātali devasārathi:
15 ime nu maccā kim akāmsu pāpam
ye 'me janā lohitapubbabhakkhā. 473.
64. Tassa puṭṭho vyākāsi Mātali devasārathi,
vipākaṃ pāpakammānam jānaṃ akkhās⁸ ajānato: 474.
65. Ye mātaraṃ vā pitaraṃ va loke⁹
20 pārājikā⁹ arahante¹⁰ hananti
te luddakammā pasavetva pāpam
te 'me janā lohitapubbabhakkhā ti. 475.

Ta. pārājikā¹¹ ti jarājīṇe¹² mātāpitara ghatetvā¹³ ghibbhāve yeva para-
jikaṃ¹⁴ pattā, arahante ti pūjāvisesassa anucchavike, hanantīti dukkara-
25 kārīke mātāpitara mārenti, api ca arahante ti padena Buddhasāvake pi sam-
gaṇhat¹⁵ eva. aparasmim pi Ussadaniraye nirayapālā nerayikānaṃ tālappamāṇena
jalitaayabalisena jivhā¹⁵ vijjhittvā ākaḍḍhittvā te satte jalitalohapaṭṭhaviyaṃ
pāṭetvā usabbhacammaṃ viya pattharittvā saṃkusatena hananti, te thale khitta-
macchā viya phandanti taṃ ca dukkhaṃ sahitum asakkontā mukhena khelam
30 muñcanti¹⁶, tasmim rājā Mātalinā dassite¹⁷ āha:

66. Jivhaṃ ca passa balisena viddham
vihataṃ yathā saṃkusatena cammam,

¹ Cks puṭṭhā. ² all three MSS. kāru-. ³ Bā ti paresam dukkhakāraṇā. ⁴ so Cks;
Bā omits m. tr. ⁵ so Ck; Ck -nun, Bā puna māsakahāpanam. ⁶ Cks -pā. ⁷
Ck asucipūti, Bā asuciputi. ⁸ Cks pītaraṃ vā jīvaloke, Bā mātaraṃ pītaraṃ pi
vā jīvaloke, B^s mātari pitari vā jīvaloke. ⁹ Cks parājikaṃ. ¹⁰ Cks add vā. ¹¹
Cks parājikā. ¹² Cks parājita. ¹³ Bā ghāte. ¹⁴ Cks parājikaṃ, Bā parājika.
¹⁵ Bā -am. ¹⁶ Cks -enti ¹⁷ read: tasmim M. d. rājā? Bā has tasmā māta-
lino rājā dassento.

- phandanti macchā va thalamhi khittā
muñcanti kheḷam rudamānā kim ete¹. 476.
67. Bhayaṃ hi maṃ vindati sūta disvā,
pucchāmi taṃ Mātali devasārathi:
ime nu maccā kim akamsu pāpaṃ 5
ye 'me janā vaṃkaghastā sayanti. 477.
68. Tassa puttḥo vyākāsi Mātali devasārathi,
vipākam pāpakammānam jānam akkhās' ajānato: 478.
69. Ye keci santhānagatā² manussā
agghena agghaṃ kayam hāpayanti 10
kūṭena kūṭam dhanalobbahetu
channaṃ yathā vāricaraṃ vadhāya 479.
70. Na hi kūṭakārissa bhavanti tāṇā
sakehi kammehi purakkhatassa
te luddakammā pasavetva pāpaṃ 15
te 'me janā vaṃkaghastā sayantīti. 480.

Ta. kimete ti kimkāranā ete, vaṃkaghastā ti gilitalisā, santhānagatā³ ti santhānamariyadāmaṃ gatā, agghāpakatṭhāne⁴ tṭhitā ti a, agghena agghan ti taṃ taṃ agghaṃ lañcaṃ gahetvā batthiassādīnaṃ vā jātarūparajātādīnaṃ vā tesam tesam saviññānakānaṃ aviññānakānaṃ agghaṃ hāpenti 20 kayan ti⁵ taṃ hāpenti kayikānaṃ kayam⁶ sate dātābhe paṇṇāsaṃ dāpenti itaraṃ paṇṇāsaṃ tehi saddhim vibhajivā gaṇhanti, kūṭena kūṭan ti tulākūṭa-disu taṃ taṃ kūṭam, dhanalobbahetū 'ti dhanamhi lobhena etaṃ kūṭakammaṃ karonti, channaṃ - - yā 'ti taṃ pana kammaṃ karontā madhura-vācāya tathākatabhāvaṃ⁷ paṭicchannaṃ katvā taṃ vadhenti yathā vāricaraṃ 25 macchaṃ vadhāya upagacchantā balisaṃ āmisena paṭicchannaṃ katvā taṃ kammaṃ karonti, na hi kūṭakārikassā 'ti paṭicchannaṃ mama kammaṃ na taṃ keci jānātīti maññamānassāpi hi kūṭakārissa tāṇā nāma na honti, na so tehi kammehi purakkhato patiṭṭhaṃ⁸ labhati.

71. Nariyo⁹ imā samparibhinnaṃ gattā
paggayha kandanti bhujo dujaccā¹⁰ 30
sammakkhitā lohitaṃ pubbalittā
gāvo yathā āghātane vikattā¹¹
tā bhūmibhāgasmiṃ sadā nikkhātā
khandhātivattanti sajotibhūtā. 481. 35

¹ so all three MSS. ² Cks santāna-, Bds sandhāna-. ³ so Cks; Bds sandhāna-.

⁴ Bds agghāpaniya-, Bs agghāpana-. ⁵ Cks omīti kayanti. ⁶ Cks ayaṃ. ⁷ Bds tathāgata-. ⁸ Ck tṭhānaṃ. ⁹ Bds nā-. ¹⁰ Cks bhujoṛujaccā. Bds bhujoḍujaccā.

¹¹ Bds vikantā.

72. Bhayaṃ hi maṃ vindati sūta disvā,
pucchāmi taṃ Mātali devasārathi:
imā nu nariyo¹ kim akaṃsu pāpaṃ
yā bhūmibhāgasmiṃ sadā nikhātā
5 khandhātivattanti sajotibhūtā. 482.
73. Tassa puṭṭho vyākāsi Mātali devasārathi,
vipākaṃ pāpakammānaṃ jānaṃ akkhās' ajānato: 483.
74. Kolīniyāyo² idha jīvaloke
asuddhakammā asataṃ acāruṃ,
10 tā dittarūpā³ pati⁴ vippahāya
aṇṇaṃ acāruṃ ratikhiḍḍahetu,
tā jīvalokasmiṃ ramāpayitvā
khandhātivattanti sajotibhūtā ti. 484.

Ta. nariyo¹ ti nāriyo, samparibhinnagattā ti suṭṭhu samantato
15 paribhinnagattā jīṇṇasarirā⁵, dujaceā⁶ ti dujjātikā virūpā jegucchā, vikattā⁷
ti chinnaśisā gāvo viya pubbalohitalittā hutvā, sadā nikhātā ti nīccaṃ jalita-
paṭhaviyaṃ kaṭṭhamattāṃ pavisitvā nikhānitvā ṭhapitā viya ṭhitā, khandhāti-
vattantīti samma Mā- nāriyo ete pabbatakhandhā atikkamanti, tāsaṃ kira
evaṃ kaṭṭippamānaṃ pavisitvā ṭhapitakāle puratthimāya disāya jalito ayapabbato
20 samuṭṭhabhitvā asani viya viravanto āgantvā sariraṃ sanhakaraniyaṃ⁸ viya piṃ-
santo gacchati, tasmiṃ ativattitvā pacchimapassee ṭhite puna tāsāṃ sariraṃ
pātubbhavati, tā dukkhaṃ adhivāsetuṃ asakkontiyo bihā paggayha kantanti,
sesadisāsu uṭṭhitapabbatesu pi es' eva nayo, dve pabbatā samuṭṭhāya ucchugha-
ṭṭikaṃ⁹ viya pīlenti, lohitaṃ pakkatṭhitaṃ¹⁰ sandati, kadāci tayo kadāci cattāro
25 pabbatā uṭṭhāya tāsāṃ sariraṃ pīlenti, tenāha khandhātivattantīti, kolīni-
yāyo¹¹ ti kule patitṭhitā kuladhītaro, asataṃ acārun ti asaṇṇatakammam ka-
rimṃsu, dittarūpā¹² ti saṭharūpā¹³ dhutrajātikā hutvā, pati vippahāya 'ti
attano patiṃ jahitvā, acārun ti¹⁴ agamaṃsu, ratikhiḍḍahetu 'ti kāmara-
tīhetu c' eva kiḷāhetu ca, ramāpayitvā ti parapurisehi saddhiṃ attano cittaṃ
30 ramāpetvā idha uppannā¹⁵. ath' etāsaṃ sariraṃ ime khandhātivattanti sajotibhūtā ti.

75. Pāde gahetvā kissa¹⁶ ime pun' eke
avaṃsirā Narake pātayanti,
bhayaṃ hi maṃ vindati sūta disvā,
pucchāmi taṃ Mātali devasārathi:

¹ Bā nā-. ² Ck^s kolī-, Bā kolittiyāyo. ³ Bā^s titta-. ⁴ so all three MSS for patiṃ? ⁵ Ck^s jīnna-, C^s pinna-, Bā omits gattā jīṇṇa. ⁶ Ck^s ruja-, C^s rūja-.
⁷ Bā vikantā. ⁸ Bā^s -niyaṃ, Ck^s -pi. ⁹ so all three MSS. for -kā? ¹⁰ Bā^s
pakkūṭhi-. ¹¹ Ck^s kolī-, Bā kolittiyō. ¹² Bā titha-. ¹³ Bā sāhassa-, B^s suṭṭhu-.
¹⁴ Bā adds aṇṇapurisaṃ. ¹⁵ Bā upapannā ¹⁶ read: kiss'.

- ime nu maccā kiṃ akāṃsu pāpaṃ
 ye 'me janā [avaṃsira] Narake pātayanti. 485.
76. Tassa puṭṭho vyākāsi Mātali devasārathi,
 vipākaṃ pāpakammānaṃ jānaṃ akkhās' ajānato: 486.
77. Ye jīvalokasmiṃ asādhukammino 5
 parassa dārāni atikkamanti
 te tādisā uttamabhaṇḍathenā
 te 'me janā [avaṃsira] Narake pātayanti. 487.
78. Te vassapūgāni bahūni tattha 10
 Niraye dukkhaṃ vedanaṃ vediyanti¹,
 na hi pāpakāriṣṣa bhavanti tānā
 sakehi kammehi purakkhatassa,
 te luddakammā pasavetva pāpaṃ
 te 'me janā [avaṃsira] Narake pātayanti. 488.

Ta. Narake ti jalitaṅgārapuṇṇamahāāvāte, te kira vajaṃ apavisantiyo 15
 gāvo viya nirayapālehi nānāvudhāni gahetvā vijjhiyamānā pothiyamānā yadā taṃ
 nagaraṃ upagacchanti atha te nirayapālā uddhapāde katvā tattha khipanti, evaṃ
 pātiyamāne disvā pucchanto evaṃ ā, uttamabhaṇḍathenā ti manussehi
 piyāyitassa varabhaṇḍassa thenakā.

Evaṃ ca pana vatvā Mātali saṅgāhako taṃ pi Nirayaṃ 20
 antarādhāpetvā rathaṃ purato pesetvā micchādiṭṭhikānaṃ
 paccananirayaṃ dassesi, puṭṭho c' assa vyākāsi:

79. Uccāvacā 'me vividhā upakkamā
 nirayesu dissanti sughorarūpā, 25
 bhayaṃ hi maṃ vindati sūta disvā,
 pucchāmi taṃ Mātali devasārathi:
 ime nu maccā kiṃ akāṃsu pāpaṃ
 ye 'me janā adhimattā dukkhā tibbā²
 kharā kaṭukā³ vedanā vediyanti¹. 489. 30
80. Tassā puṭṭho vyākāsi Mātehi devasārathi,
 vipākaṃ pāpakammānaṃ jānaṃ akkhās' ajānato: 490.
81. Ye jīvalokasmiṃ supāpadiṭṭhino
 viśāsakammāni karonti mohā
 paraṃ ca diṭṭhiṃ samādapenti 35

¹ Ck Bā veda-. ² read: mahā dukkhā for d. t.?. ³ read: kaṭukā kharā?

te pāpaditthīsu pasavetva pāpaṃ
te 'me janā adhimattā dukkhā tibbā
kharā kaṭukā vedanā veditantīti. 491.

Ta uccāvacāme ti uccāvacā ime, khuddakā¹ ca mahantā eā 'ti a..
6 upakkamā ti kārāṇa payogā², supāpaditthino ti n' atthi dinnan ti ādi-
kāya³ dasavattukāya micchādītthiyā suṭṭhu pāpaditthino⁴, viśāsakammā-
nitu tāya dītthiyā viśāsena taṃ nissitā hutvā nānāvīdhāni pāpakammāni karonti,
te me ti te ime janā evarūpaṃ dukkhaṃ anubhavanṭīti Mātali⁵ rañño micchā-
dītthikānaṃ paccananirayaṃ⁶ ācikkhi.

10 Devaloke pi devatā⁷ rañño āgamaṇaṃ olokayamānā Su-
dhammāya sannisīdīmsu yeva. Sakko „kin nu kho Mātali
cirāyatīti“ upadhārento taṃ kārāṇaṃ nātvā „Mā- dūtavisesaṃ
dassetuṃ 'mahārāja asukakammaṃ katvā asukaniraye nāma
paccantīti' niraye dassento carati, Nimirāṇo pana āyumaṃ khī-
15 yetha, na nirayadassanassa pariyaṇaṃ gaccheyyā“ 'ti ekaṃ
mahājayaṃ devaputtaṃ pesesi: „sīghaṃ rājānaṃ gahetvā āgac-
chatū 'ti Mātaliṃ vadehīti“. So javena gantvā ārocesi.
Mā- tassa vacanaṃ sutvā „na sakkā cirāyitun“ ti rañño
ekappahāren' eva catūsu disāsu bahuniraye dassetvā g. ā.:

20 89. Veditāni te mahārāja āvāsaṃ pāpakammaṇaṃ
ṭhānāni luddakammānaṃ dussīlānaṃ ca yā gati,
uyyāhi dāni rājāsi⁸ devarājassa santike ti. 492.

T. a : mahārāja imaṃ⁹ pāpakammānaṃ sattānaṃ āvāsaṃ disvā ludda-
kammānaṃ ṭhānāni tayā veditāni dussīlānaṃ ca yā gati yā nippatti sāpi te
25 veditā, idani devarājassa santike dibbasampattiṃ dassanattaṃ uyyāhi gaccha
mahārāja 'ti āha. Nirayakhaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ.

Evaṃ ca pana vatvā¹⁰ Mā- devalokābhimukhaṃ¹¹ rathaṃ
pesesi. Rājā Devalokaṃ gacchanto dvādasayojanikaṃ maṇi-
mayakañcanathūpikaṃ¹² sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ uyyāna-

¹ Ck ladda-, C² ludda-. ² B² karanappa-. ³ Ck³ ādi. ⁴ B² pāpadhammino.

⁵ Ck⁵ omīti mātali. ⁶ B² pacana-. ⁷ B² devaparisā. ⁸ B² rājasi, C² rājisi.

⁹ B² idam. ¹⁰ Ck¹⁰ evaṃ vatvā pana, C² evaṃ vatvā ca pana. ¹¹ B² -kho. ¹² B² -mayam pañcathū-.

pokkharaniṣampannaṃ kapparukkhaparivutaṃ Biraṇiyā deva-
dhītāya ākāsaṭṭhakavimānaṃ disvā tañ ca devadhītaraṃ anto-
kūṭāgāre sayanapiṭṭhe nisinnaṃ accharāsahassaparivutaṃ maṇi-
sihapañjaraṃ vivaritvā olokeṇtiṃ disvā Mātaliṃ pucchanto
g. ā., itaro pi 'ssa vyākāsi:

5

83. Pañcathūpaṃ dissat' idaṃ vimānaṃ,
mālāpīlandhā sayanassa majjhe
tatth' acchatī¹ nārī mahānubhāvā
uccāvacaṃ iddhiṃ² vikubbamānā³. 493.
84. Vittī hi maṃ vindati sūta disvā, 10
pucchāmi taṃ Mātali devasārathi:
ayaṃ nu nārī kim akāsi sādhuṃ,
sā modatī saggapattā vimāne. 494.
85. Tassa puṭṭho vyākāsi Mātali devasārathi,
vipākaṃ puññakammānaṃ jānaṃ akkhās' ajānato: 495. 15
86. Yadi te sutā Biraṇī jīvaloke
āmāyadāsī ahu brāhmaṇassa,
sā pattakālaṃ atithiṃ viditvā
mātā va puttāṃ sakim ābhinandi
saṃyamā saṃvibhāgā ca sā vimānasmi modatīti. 496. 20

Ta. pañcathūpan ti pañcāhi kūṭāgārehi samannāgataṃ, mālāpīlandhā
ti pīlandhamālādīhi sabbābharāṇehi patimaṇḍitā ti a., tatthacchatīti tasmīṃ
vimāne acchatī nisīdati, uccā -- nā ti nānappakāraṃ deviddhiṃ dassayamānā,
disvā ti etaṃ disvā ṭhitaṃ maṃ vittī vindati paṭilabhati vuttisantako viya
homi⁵ tuṭṭhiyā abhibhūtattā, āmāyadāsīti gehadāsīyā kucchismiṃ jātadāsī, 25
ahu brāhmaṇassa 'ti sā kira Kassapadasabalassa kāle ekassa brāhmaṇasa
dāsī ahoṣi, sā pattakālaṃ ti tena brāhmaṇena aṭṭha salākabhaddāni saṃghassa
pariccattāni ahesuṃ, so gehaṃ gantvā sve paṭṭhāya ekassa⁶ bhikkhussa kahā-
paṇagghaṇakaṃ⁷ katvā aṭṭha bhattāni sampādeyyāsīti⁸ brāhmaṇiṃ ā., si bhikkhu
nāma dhubbo nāmaṃ sakkhissāmīti paṭikkhipi, dhītaro pi 'ssa paṭikkhipimsu, 30
so dāsiṃ sakkhissasi amma ti ā., sā sakkhissāmi ayyā 'ti sampāticchitvā tato
paṭṭhāya sakkaccaṃ yāgukhājakkabhaddāni sampādetvā salākaṃ⁹ labhitvā āgataṃ
pattakālaṃ atithiṃ vinditvā haritagomayalitte katapupphūpahāre supaññattāsana-
padese nisīdāpetvā yathā nāma pavāsā āgataṃ puttāṃ mātā sakim abhinandati
tathā niceakālaṃ¹⁰ abhinandi sakkaccaṃ parivisati attano santakam pi kiñci 35

¹ Cks -ti, Bā -si. ² Cks -i. ³ Cks -nam. ⁴ all three MSS. -smim. ⁵ Bā
hoti. ⁶ Bā ekekassa. ⁷ all three MSS. -n-n. ⁸ Cks -yyā ti. ⁹ Bā salāka-
bhaddā. ¹⁰ Bā vippa-.

kiñci deti¹, saṁyamā saṁvibhāgā ti sā sīlavatī ahoṣi cāgavatī ca², tasmā tena sīlena c' eva cāgena ca sā imasmiṁ vimāne modatī, athavā saṁyamā ti indriyadamanā.

Evam vatvā Mātali ratham purato pesetvā Soṇadinna-
 5 devaputtassa satta kanakavimānāni dassesi. So tāni ca tassa
 ca sirisampattiṁ disvā tena katakammaṁ pucchi, itaro pi
 'ssa ācikkhi:

87. Daddallamānā ābhenti³ vimānā satta nimmitā,
 tattha yakkho mahiddhiko sabbābharanabbhūṣito
 10 samantā anupariyāti nāriganapurakkhato. 497.
88. Vittī hi maṁ vindati sūta disvā,
 pucchāmi taṁ Mātali devasārathi:
 ayan nu macco kim akāsi sādhum,
 so⁴ modatī saggapatto vimāne. 498.
- 15 89. Tassa puttḥo vyākāsi Mātali devasārathi,
 vipākam puññakammānam jānam akkhās' ajānato: 499.
90. Soṇadinno gahapati esa dānapatī ahu,
 esa pabbajit' uddissa vihāre satta kārayi. 500.
- 20 91. Sakkaccaṁ ne upatṭhāsi bhikkhavo tatthavāsike,
 accādanā ca bhattaṁ ca senāsanapadīpiyam
 adāsi ujubhūtesu vippasannena cetasā⁵. 501.
92. Cātuddasim pañcadasim yāva pakkhassa atṭhamim (IV ³²⁰/₁₉)
 pāṭihāriyapakkhaṁ ca atthaṅgasusamāgataṁ 502.
- 25 93. Uposathaṁ ca upavasi sadā sīlesu saṁvuto,
 saṁyamo saṁvibhāgo⁶ ca so vimānasmi⁷ modatīti. 503.

Ta daddallamānā ti jalamānā, ābhenti⁸ tarunasuriyo viya obhā-
 sayanti⁹, tatthā 'ti tesu paṭipāṭiyā ṭhitesu sattavimānesu eko devaputto,
 Soṇadinno ti mahārāja ayaṁ pubbe Kassapadasabalassa kāle Kāsiratṭhe añña-
 tarasmiṁ nīgame Soṇadinno nāma gahapati dānapatī ahoṣi, so pabbajite uddissa
 30 sattavihāraṇiyo karetvā tatthavāsike bhikkhū catūhi paccayehi sakkaccaṁ
 upatṭhāhi, uposathaṁ ca upavasi, niecaṁ sīlesu ca sadā saṁvuto ahoṣi, so tato
 cavitvā idh' uppanno modatīti a, ettha ca pāṭihāriyapakkhaṁ ti idaṁ pana
 atṭhamī uposathassa paccuggamanānugamanavasena sattaminavamiyo cātuddasi-
 panmarasānam¹⁰ paccuggamanānugamanavasena terasivatuddasīpātipade¹¹ ca
 35 sandhāya vuttaṁ.

¹ Bds adāsi. ² Cks cāgavā. ³ Ck āhenti, Bds ābhanti. ⁴ Bds yo. ⁵ Bd tejasā.
⁶ so all three MSS. ⁷ all three MSS. -smim ⁸ Bds ābha-. ⁹ Cks obhā-
 santi. ¹⁰ Bds -sīnam. ¹¹ Cks omit catuddasī.

Evam Soṇadinnassa kammaṃ kathetvā purato ratham pe-
setvā phalikavimānaṃ dassesi, taṃ ubbedhato pañcaviṣatiyo-
janāni¹ anekasatehi sattaratanamayathambhehi samannāgataṃ
anekasatakūṭāgārapatimaṇḍitaṃ kiṃkiṇikajālāparikkhitaṃ sa-
mussitasuvannaṇarajatamayadhajaṃ nānāpupphavicittauyyānavana- 5
vibhūṣitaṃ ramaṇīyapokkharanīsamannāgataṃ gītavādītādisu
chekāhi accharāhi samparikiṇṇaṃ, taṃ disvā rājā tasmaṃ accha-
rānaṃ pubbakammaṃ pucchi, itaro pi ācikkhi:

94. Pabbāsati idaṃ² vyambaṃ phalikāsu sunimmitaṃ
nārivaragaṇākiṇṇaṃ kūṭāgāravarocitaṃ³ 10
upetaṃ annapānehi naccagītehi c' ūbhayaṃ¹. 504.
95. Vittī hi maṃ vindati sūta disvā,
pucchāmi taṃ Mātali devasārathi:
imā nu nariyo kim akaṃsu sādhum
yā modare saggapattā vimāne. 505. 15
96. Tassa puttḥo vyākāsi Mātali devasārathi,
vipākāṃ puñṇakammaṇaṃ jānaṃ akkhās' aṇato: 506.
97. Yā kāci nariyo idha jīvaloke
[sīlavatiyo⁴] upāsikā⁵ [dāne ratā]
niccapasannacittā⁶ 20
sacce ʔhitā uposathe⁷ appamattā
saṃyamā saṃvibhāgā ca tā vimānasmi⁸ modare ti. 507.

Ta. vyambhaṇ ti vimānaṃ, pāsādo ti vuttaṃ hoti, phalikāsū 'ti phali-
kabhittisu, kūṭāgāravarocitaṃ⁹ ti varakūṭāgarehi ocitaṃ, vaḍḍhitaṃ ti a.,
ubhayaṇ ti ubhayehi, yā kācīti idaṃ kiñcāpi aniyametvā vuttaṃ, tā pana 25
Kassapabuddhakāle Bārāṇasīyaṃ upāsikā hutvā ganabandhanena etāni vuttappa-
kāraṇi puṇṇāni katvā taṃ sampattiṃ pattā ti veditabbā.

Ath' assa so purato ratham pesetvā ekaṃ maṇivimānaṃ
dassesi, taṃ same bhūmibhāge patitṭhitaṃ ubbedhasampannaṃ
maṇipabbato viya obhāsamānaṃ tiṭṭhati dibbagītavāditanāditāṃ 30
bahūhi devaputtehi samparikiṇṇaṃ, taṃ disvā rājā tesāṃ deva-
puttānaṃ katakammaṃ pucchi, itaro pi 'ssa akkhāsi:

¹ C° Bā -naṃ. ² Bā midam. ³ Bā -virocitaṃ. ⁴ Bā -vantiyo. ⁵ Bā adds yeva.

⁶ Bā niccam-. ⁷ read: -th'. ⁸ all three MSS. -im. ⁹ Bā -viro-.

98. Pabbhāsati idam¹ vyamham velūriyāsu nimmitam
upetaṃ bhūmibhāgehi vibhattam bhāgaso mitam. 508.
99. Ālambarā mutiṅgā ca naccagītā suvādītā
dibbā saddā niccharanti savaneyyā² manoramā. 509.
- 5 100. Nāham evaṃgataṃ jātu³ evaṃsuruciraṃ pure
saddam samabbhijānāmi diṭṭham vā yadivā sutam. 510,
101. Vitti hi maṃ vindati sūta disvā,
pucchāmi taṃ Mātali devasārathi:
ime nu maccā kim akaṃsu sādhum
- 10 ye modare saggapattā vimāne. 511.
102. Tassa puttḥo vyākāsi Mātali devasārathi,
vipākam puñṇakammānam jānam akkhās' ajānato: 512.
103. Ye keci maccā idha jīvaloke
silavanto upāsakā ārāme udapāne ca
- 15 papāsamkamanāni ca 513.
104. Arahante sītibhūte sakkaccaṃ paṭipādayum
cīvaram piṇḍapātāṇ ca paccayaṃ sayanāsanaṃ 514.
105. Adāmsu ujubhūtesu vippasannena cetasā
cātuddasim pañcadasim yāva pakkhassa⁴ aṭṭhamim 515.
- 20 106. Pāṭihāriyapakkhaṇ ca aṭṭhaṅgasusamāgataṃ⁵
uposathaṇ ca upavasum⁶ sadā silesu samvutā,
saññamā samvibhāgā ca te vimānasmī⁷ modare ti. 516.

Ta. velūriyāsū 'ti veluriyabhittisu, bhūmibhāgehīti ramanīyehi bhūmi-
bhāgehi upetaṃ, ālambarā -- cā 'ti ete ettha vajjanti, nacca -- tā ti nā-
25 nappakārāni naccāni c' eva gītāni ca aparesam pi turiyānam⁸ suvādītāni c' ettha
pavattanti, evaṃgatan ti evaṃ manoramabhāvaṃ gatam, ye keciti idam pi
kammanī aniyamato⁹ vuttain, te pana Kassapadasabalassa kāle Bāraṇasivāsino
upāsakā ganabandhanena etāni puñṇāni katvā taṃ sampattiṃ pattā ti veditabbā,
ta. paṭipādayun ti pāpayimsu, tesam adamsū 'ti a., paccayan ti gilānap-
30 paccayaṃ adamsū 'ti, evaṃ nānappakāraṃ dānam dadiṃsu.

Iti 'ssa so tesam kammanī ācikkhitvā purato ratham pe-
setvā aparam pi phalikavimānaṃ dassesi, taṃ anekakūṭāgāra-
patimaṇḍitaṃ nānākusumasañchannaṃ taruvarapatimaṇḍitaṃ
tīrāya vividhavihaganonnāditāya nimmalasalilāya nadiyā parik-

¹ Bā midam. ² Bā -niyā. ³ Bā jātam ⁴ Bā yā ca. ⁵ Bā -aamāhitaṃ. ⁶
Ck -vasayum, Cs -vassum. ⁷ all three MSS. -smim. ⁸ Bā aparāni turiyāni.
⁹ Bā -metvā.

khittam accharāgaṇaparivutass' ekassa puññavato nivāsabhūtam,
taṁ disvā rājā tassa kammaṁ pucchi, itaro pi 'ssa ācikkhi:

107. Pabbāsati idam¹ vyamham phalikāsu sunimmitam
nārivaragaṇākiṇṇam kūṭāgāravarocitam² 517.
108. Upeṭam annapānehi naccagītehi c' ūbhayaṁ, 5
najjo ca anupariyāti nānāpupphadumāyutā. 518.
109. Vittī hi maṁ vindati sūta disvā,
pucchāmi taṁ Mātali devasārathi:
ayan nu macco kim akāsi sādhum
yo modati saggapatto vimāne. 519. 10
110. Tassa puṭṭho vyākāsi Mātali devasārathi,
vipākam puññakammānam jānam akkhās' aṇato: 520.
111. Kimbilāyam³ gahapati esa dānapatī ahu,
ārāme udapāne ca papāsamkamanāni ca 521.
112. Arahante sītibhūte sakkaccaṁ paṭipādāyī, 15
cīvaram piṇḍapātāṇ ca paccayaṁ sayanāsanam 522.
113. Adāsi ujubhūtesu vippasannena cetasā,
cātuddasim pañcadasim yāva pakkhassa atṭhamim
pāṭihāriyapakkhaṇ ca atthaṅgasusamāgataṁ 523.
114. Uposathaṇ c' upavasi⁴ sadā sīlesu samvuto, 20
sammyamo samvibhāgo ca so vimānasmi⁵ modatīti. 524.

Ta. najjo ti vacanavipallāso, ekā nadī taṁ vimānam parikkhipitvā gatā
ti ā, dumāyutā ti sā nadī nānapupphehi dumehi āyutā, Kimbilāyan³ ti
esa mahārāja Kassapabuddhakāle Kimbilānagare⁶ eko gahapati dānapati ahoṣi,
so etāni āramaropanādīni puññāni katvā imam sampattim patto ti. 25

Evam assa tena katakammaṁ ācikkhitvā purato ratham
pesetvā aparam pi phalīkavimānam dassesi, taṁ purimavimānato
atīrekāya nānāpupphaphalasaṅchannāya tarughaṭṭāya samannā-
gataṁ, taṁ disvā rājā tāya sampattiyā samannāgatassa deva-
puttassa kammaṁ pucchi, itaro pi 'ssa ācikkhi: 30

115. Pabbāsati idam¹ vyamham phalikāsu sunimmitam
nārivaragaṇākiṇṇam kūṭāgāravarocitam² 525.

¹ Bā midam ² Bā -vi-. ³ Bā mithilāyam. ⁴ Cks -vasasi. ⁵ all three MSS.
-smim. ⁶ Cks -lāya-, Bā mithila-. ⁷ Bā -viro-.

116. Upetaṃ annapānehi naccagītehi c' ūbhayaṃ
najjo ca anupariyāti nānāpupphadumāyutā, 526.
117. Rājāyatanakapitthā [ca] ambasālā ca jambuyo
tindukā ca piyālā ca dumā niccaphalā bahū. 527.
- 5 118. Vitti hi maṃ vindati sūta disvā,
pucchāmi taṃ Mātali devasārathi:
ayan nu macco kim akāsi sādhum
yo modati saggapatto vimāne. 528.
119. Tassa puṭṭho vyākāsi Mātali devasārathi,
vipākāṃ puññakammānaṃ jānaṃ akkhās' ajānato: 529.
- 10 120. Mithilāyaṃ gahapati esa dānapatī ahu,
ārāme udapāne ca papāsamkamanāni ca 530.
121. Arahante sītibhūte sakaccaṃ paṭipādayi,
cīvaraṃ piṇḍapātāṇ ca paccayaṃ sayanāsanāni 531.
- 15 122. Adāsi ujubbhūtesu vippasannena cetasā,
cātuddasiṃ pañcadasiṃ yāva¹ pakkhassa aṭṭhamiṃ 532.
123. Pāṭihāriyapakkhaṇ ca aṭṭhaṅgasusamāgataṃ
uposathaṇ c' upavasi sadā sīlesu samvuto,
saṃyamo samvibhāgo ca so vimānasmi² modatīti. 533.
- 20 Ta. Mithilāyaṇ ti esa mahārāja Kassapabuddhakāle Videharatṭhe Mithi-
lanagare eko dānapati etāni puññāni katvā imaṃ sampattiṃ patto ti.

Evam assa tenāpi katakammaṃ ācikkhitvā purato rathaṃ
pesetvā purimasadisam eva aparam pi veḷuriyavimānaṃ das-
setvā tattha sampattiṃ anubhavantassa devaputtassa kammaṃ
25 puṭṭho ācikkhi:

124. Pabbāsati idaṃ vyamhaṃ veḷuriyāsu nimmitaṃ
upetaṃ bhūmibhāgehi vibhattaṃ bhāgaso mitaṃ, 534.
125. Ālambarā mutiṅgā ca naccagītā suvādītā
dibbā saddā niccharanti savaneyyā³ manoramā. 535.
- 30 126. Nāhaṃ evaṃgataṃ jātum⁴ evaṃsuruciraṃ pure
saddaṃ samabhijānāmi diṭṭhaṃ vā yadivā sutāṃ. 536.
127. Vitti hi maṃ vindati sūta disvā,
pucchāmi taṃ Mātali devasārathi:

¹ B^s yā ca. ² all three MSS. -samim. ³ Ck -niyyā, B^d -niyā. ⁴ B^d jātāṃ.

- ayan nu macco kim akāsi sādhuṃ
yo modati saggapatto vimāne. 537.
128. Tassa puṭṭho vyākāsi Mātali devasārathi,
vipākam puññakammānam jānam akkhās' ajānato: 538.
129. Bārānasiyam¹ gahapati esa dānapatī ahu, 5
ārāme udapāne ca papāsamkamanāni ca 539.
130. Arahante sītibhūte sakkaccaṃ paṭipādayi,
cīvaram piṇḍapātāṇ ca paccayam sayanāsanam 540.
131. Adāsi ujubbhūtesu vippasannena cetasā,
cātuddasiṃ pañcadasiṃ yāva pakkhassa aṭṭhamiṃ 541. 10
132. Paṭihāriyapakkhaṇ ca aṭṭhaṅgasusamāgataṃ
uposathaṇ c' upavasi sadā silesu samvuto,
saṃyamo samvibhāgo² ca so vimānasmi³ modatīti. 542.

Ath' assa purato ratham pesetvā bālasuriyasannibham
kanakavimānam dassetvā tatthanivāsino devaputtassa sam- 15
pattim puṭṭho ācikkhi:

133. Yathā udayam ādicco hoti lohitako mahā
tathūpamam idaṃ vyamham jātārūpassa nimmitam. 543.
134. Vittī hi maṃ vindati sūta disvā,
pucchāmi taṃ Mātali devasārathi: 20
ayan nu macco kim akāsi sādhuṃ
yo modati saggapatto vimāne. 544.
135. Tassa puṭṭho vyākāsi Mātali devasārathi,
vipākam puññakammānam jānam akkhās' ajānato: 545.
136. Sāvatthiyam gahapati esa dānapatī ahu, 25
ārāme udapāne ca papāsamkamanāni ca 546.
137. Arahante sītibhūte sakkaccaṃ paṭipādayi,
cīvaram piṇḍapātāṇ ca paccayam sayanāsanam 547.
138. Adāsi ujubbhūtesu vippasannena cetasā,
cātuddasiṃ pañcadasiṃ yāva pakkhassa aṭṭhamiṃ 548. 30
139. Paṭihāriyapakkhaṇ ca aṭṭhaṅgasusamāgataṃ
uposathaṇ c' upavasi sadā silesu samvuto,
saṃyamo samvibhāgo² ca so vimānasmi³ modatīti. 549.

Ta. udayamādicco ti udetto ādicco viya, Sāvattthiyan ti Kassapa- 35
buddhakāle Sāvattthinagare.

¹ read: -ṭṭasiyam. ² so all three MSS.. ³ all three MSS. -smim.

Evam tena imesaṃ aṭṭhannaṃ vimānānaṃ kathitakāle
Sakko devarājā „Mātali aticirāyatīti“ aparam pi javanadeva-
puttaṃ pesesi, so tassa vacanaṃ sutvā „na sakkā idāni cirā-
yitun“ ti ekappahāren' eva bahuvimānāni dassesi, rañño ca
5 tattha sampattiṃ anubhavantānaṃ kammaṃ puṭṭho ācikkhi:

140. Vehāyasā 'me bahukā¹ jātarūpassa nimmitā
daddallamānā ābhenti² vijju v' abbhagghanantare³. 550.
141. Vittī hi maṃ vindati sūta disvā,
pucchāmi taṃ Mātali devasārathi:
10 ime nu maccā kim akaṃsu sādhum
ye modare saggapattā vimāne. 551.
142. Tassa puṭṭho vyākāsi Mātali devasārathi,
vipākāṃ puṇṇakammānaṃ jānaṃ akkhās' ajānato: 552.
143. Saddhāya sunivīṭṭhāya saddhamme supavedite
15 akaṃsu Satthu vacanaṃ Sammāsambuddhasāsaṇaṃ
tesaṃ etāni ṭhānāni yāni tvaṃ rāja passasīti. 553.

Ta. vehāyasāme ti vehāsayā ime ākāsen' eva sandhāritā, ākaṣaṭṭhakā-
vimānā ime ti vadati, vijjuvabbhagghanantare ti ghanavalāhakaṇṭare cara-
mānā vijju viya, sunivīṭṭhāyā 'ti maggena āgatattā supatīṭṭhāya, i. v. h.:
20 mahārāja ete pure niyyānikabuddhasāsaṇe pabbajitvā parisuddhasīlā samaṇadham-
maṃ karontā sotāpattiphalāni sacchikatvā arahattaṃ nibbattetuṃ asakkontā tato
cutā imesu kanakavimānesu uppannā, etesaṃ Kassapabuddhasāvakaṇaṃ tāni
ṭhānāni yāni tvaṃ rāja passasī, pass' etāni mahārājā 'ti.

Evam assa ākāsakavimānāni dassetvā Sakkassa santikaṃ
25 gamanatthāya ussāhaṃ karonto āha:

144. Veditā te mahārāja āvāsā⁴ pāpakammaṇaṃ,
atho kalyāṇakammānaṃ⁵ ṭhānāni viditāni te,
uyyāhi dāni rājasi devarājassa santike ti. 554.

Ta. āvāsan⁶ ti mahārāja tayā paṭhamam eva nerāyikānaṃ āvāsaṃ disvā
30 pāpakammānaṃ ṭhānāni viditāni, imāni pana ākaṣaṭṭhakavimānāni passantena
atha kalyāṇakammānaṃ ṭhānāni viditāni te, idāni devarājassa santike sampattiṃ
daṭṭhum uyyābhi.

¹ Cks add vimānā. ² Bā ābhanti. ³ Bā vijjugabbha-. ⁴ all three MSS. vidi-
tāni - - āvāsaṃ. ⁵ Ck - ni. ⁶ so all three MSS.

Evañ ca pana vatvā purato ratham pesetvā Sinerum parivāretvā t̥hite satta paribhaṇḍapabbate dassesi, te disvā rañño Mātalissa puṭṭhabhāvaṃ āvikaronto Satthā āha:

145. Sahassayuttaṃ hayavāhiṃ dibbaṃ yānaṃ adhiṭṭhito
yāyamāno mahārājā addā sīdantare nage, 5
disvānāmantayī sūtaṃ: ime ke nāma pabbatā ti. 555.

Ta. hayavāhin ti hayehi vāhiyamānaṃ dibbayānaṃ, adhiṭṭhito ti dibbayāne t̥hito hutvā, addā ti addasa, Sīdantare ti Sīdāmahāsamuddassa antare, tasmīṃ kira samudde udakaṃ sukhumaṃ morapattam pi pakkhittaṃ patiṭṭhātuṃ na sakkoti sīdat' eva, tasmā so Sīdāmahāsamuddo ti vuccati, tass' 10 antare nage ti pabbate, ke nāmā 'ti ke nāma nāmena ime pabbatā ti.

Evam Niminā puṭṭho Mātali devaputto āha:

146. Sudassano Karavīko Īsadharo¹ Yugandharo
Nemindharo Vinatako Assakaṇṇo giribrahā 556.
147. Ete Sīdantare nagā anupubbasaṃmuggatā 15
mahārājānaṃ āvāsā yāni tvaṃ rāja passasīti. 557.

Ta. Sudassano ti ayaṃ mahārāja etesaṃ sabbabāhiro S-pabbato nāma, tadanantare Karavīko nāma, so Sudassanato uccataro, ubhinnaṃ pi pana tesaṃ antare eko Sīdantarasaṃmuddo², Karavikassa antare Īsadharo¹ nāma, so kira Karavikato uccataro, tesaṃ pi antare eko Sīdantarasaṃmuddo, Īsadharassa antare Yu- 20 gandharo nāma, so Īsadharato uccataro, tesaṃ pi antare eko Sīdantarasaṃmuddo, Yugandharassāntare Nemindharo nāma, so Yugandharato uccataro, tesaṃ pi antare eko Sīdantarasaṃmuddo, Nemindharassa antare Vinatako nāma, so tato uccataro tesaṃ pi antare eko Sīdantarasaṃmuddo, Vinatakaṃ antare Assakaṇṇo nāma, so Vinatakato uccataro, tesaṃ pi antare eko Sīdantarasaṃmuddo³, anu- 25 pubbasamuggatā ti ete sīdantarasaṃmudde sattapabbatā anupaṭipāṭiyā samuggatā sopānasadisā hutvā t̥hitā, yānīti pabbatāni, tvaṃ mahārāja ime pabbate passasi, ete catunnaṃ mahārājānaṃ āvāsā ti.

Evam assa cātummahārājikadevalokaṃ dassetvā purato ratham pesetvā Tāvātimsabhavanassa Cittakūtadvāraḥkottṭhakaṃ 30 parivāretvā t̥hitā Indapaṭimā dassesi, taṃ⁴ disvā rājā pucchi, itaro pi 'ssa ācikkhi:

148. Anekarūpaṃ ruciraṃ nānācitraṃ pakāsati
ākinnāṃ Indasadisehi⁵ vyagghē' eva surakkhitaṃ, 558.

¹ B^d isindharo ² B^d sīdantare mahāsamuddo. ³ B^d adds ete nagā ete pabbatā. ⁴ read: tā? ⁵ read: -dise = disehi.

149. Vittī hi maṃ vindati sūta disvā,
pucchāmi taṃ Mātali devasārathi:
imaṃ nu dvāraṃ kimabhiññam āhu. 559.
- 5 150. Tassa puṭṭho vyākāsi Mātali devasārathi,
vipākaṃ puññakammānaṃ jānaṃ akkhās' ajānato: 560.
151. Cittakūṭo ti yaṃ āhu devarājapavesanaṃ
Sudassanassa girino dvāraṃ h' etaṃ pakāsati, 561.
152. Anekarūpaṃ ruciraṃ nānācitraṃ pakāsati
ākinnāṃ Indasadisehi vyaggheh' eva surakkhitaṃ',
10 pavis' etena rājisi, arajaṃ bhūmiṃ akkamā 'ti. 562.

Ta. anekarūpaṃ ti anekajātikaṃ, nānācitraṃ ti nānāratana-cittaṃ, pakāsati ti kinnāṃ' etaṃ paññāyati, ākinnāṃ ti samparivāritaṃ, vyaggheheva surakkhitaṃ' ti yathā nāma vyagghehi vā sibehi vā mahāvanaṃ evaṃ taṃ indasadiseh' eva surakkhitaṃ, tassa ca pana Indapaṭimānaṃ ārak-
15 khatthāya thapitabhāvo Ekanipāte Kulāvakajātakena kathetabbo, kimabhiññamābū² ti kinnāma kannāma³ vadanti, pavesanaṃ ti nikkhamanapavesana-thāya nimmitaṃ, Sudassanassa 'ti Sinerugirino, dvāraṃ hetuṃ ti etaṃ Sinerumatthake patitthitassa dasasahassayojanikassa devanagarassa dvāraṃ pakāsati, dvārakoṭṭhako paññāyati⁴ a., pavisetenā⁵ 'ti etena dvārena devana-
20 garaṃ pavisā, arajaṃ - - mā 'ti arajaṃ suvaṇṇarajatamaṇimayaṃ nānāpuppha-samākinnaṃ dibbabhūmiṃ dibbayānena akkama mahārājā 'ti.

Evaṃ ca paṇ avatvā Mātali rājānaṃ devanagaraṃ pavesesi,
tena vuttaṃ:

153. Sahassayuttaṃ hayavāhiṃ dibbaṃ yānaṃ adhiṭṭhito
25 yāyamaṇo mahārājā addā devasabhaṃ idan⁵ ti. 563.

So dibbayāne tthito va gacchanto Sudhammadevasabhaṃ
disvā Mātaliṃ pucchi, so pi 'ssa ācikkhi:

154. Yathā sarade ākāso nīlo ca⁶ patidissati
tathūpamaṃ imaṃ vyamaṃ veḷuriyāsu nimmitaṃ. 564.
- 30 155. Vittī hi maṃ vindati sūta disvā,
pucchāmi taṃ Mātali devasārathi:
imaṃ hi vyamaṃ kimabhiññam āhu. 565.
156. Tassa puṭṭho vyākāsi Mātali devasārathi,
vipākaṃ puññakammānaṃ jānaṃ akkhās' ajānato: 566.

¹ Bā purak-. ² Bā kinmasaññamāhu. ³ so Ck; Bā kinmāmakam. ⁴ Ck paṭisotenā, C^o pavisotenā. ⁵ so all three MSS. for imaṃ? ⁶ read: va?

157. Sudhammā iti yam āhu pass' esā¹ dissate sabhā,
veḷuriyārucirā citrā dhārayanti sunimmitā 567.
158. Aṭṭhamā sukātā thambhā sabbe veḷuriyāmayā
yathā devā tāvatimsā sabbe Inda-purohitā 568.
159. Atthaṃ devamanussānaṃ cintayantā samacchare,
pavis' etena rājisi devānaṃ anumodanan ti. 569. 5

Ta. idan ti nīpātamattaṃ, devasabhaṃ addasā ti a., passesā ti¹ passa² esā, veḷuriyārucirā ti ruciraveḷuriyā, citrā ti nānāratanacitrā, dhārayanti ti imaṃ sabhaṃ ete aṭṭhamāsadibhedā sukātā thambhā dhārayanti, Inda-purohitā ti Indaṃ purohitaṃ purecārikaṃ katvā parivāretvā devamanussānaṃ atthaṃ cintentā acchanti, pavisetenā 'ti iminā maggena yathā devā aññamaññaṃ anumodantā acchanti taṃ thānaṃ devānaṃ anumodanaṃ pavisa. 10

Devāpi kho tassāgamaṇaṃ oloketā nisinnā³, te „rājā āgato“ ti sutvā ca⁴ dibbagandhavāsapupphahatthā yāva Citta-kūṭadvārakoṭṭhakā paṭimaggāṃ gantvā Mahāsattaṃ gandhādīhi pūjenta Sudhammasabhaṃ ānayaṃsu, rājā rathā otaritvā devasabhaṃ pāvisi, tathā naṃ devā āsanena nimantayaṃsu, Sakko āsanena c' eva kāmehi ca⁵. 15

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

160. Tam devā paṭinandiṃsu disvā rājānaṃ āgataṃ: (IV. p. 356) 20
svāgatan te mahārāja atho te adurāgataṃ,
nisīda dāni rājisi devarājassa santike. 570.
161. Sakko pi paṭinandittha Vedehaṃ Mithilaggahaṃ
nimantayi ca kāmehi āsanena ca Vāsavo: 571.
162. Sādhu kho si anupatto āvāsaṃ vasavattinaṃ, 25
vasa devesu rājisi sabbakāmasamiddhisu,
tāvatisesesu devesu bhuñja kāme amānuse ti. 572.

Ta. paṭinandiṃsū 'ti sampiyāyimsu, batthatuṭṭhā hutvā sampaticchimsu, sabbakāmasamiddhisū ti sabbesaṃ devakāmānaṃ samiddhiyuttesu.

Evaṃ Sakkena dibbakāmena nimantito rājā paṭikkhi- 30
panto āha:

163. Yathā yācitakāṃ yānaṃ yathā yācitakāṃ dhanāṃ (IV. p. 358)
evaṃsāmpadam ev' etaṃ yam parato dānapaccayā. 573.

¹ Bds esesā ² Bd esa, Cks omit passa. ³ Bd nisīdiṃsu. ⁴ Bd omits ca. ⁵ Bd adds nimantesi. ⁶ Cks -te.

164. Na cāham etaṃ icchāmi yam parato dānapaccayā,
sayamkatāni puññāni tam me āveṇiyaṃ dhanam. 574.

165. So 'haṃ gantvā manussesu kāhāmi kusalaṃ bahum (cfr. II ²³⁷/₁)
dānena samacariyāya saṃyamena damena ca
5 yaṃ katvā sukhito hoti na ca pacchānutappatīti. 575.

Ta.¹ yamparato dānapaccayā ti yaṃ parato tassa parassa dānappac-
cayā² tena dinnatā labbhati taṃ yācitasadisāṃ hoti, tasmā nāhaṃ etaṃ icchāmi,
sayamkatānīti yāni paṇa mayā attanā katāni puññāni tadeva³ mama parehi
asādhāraṇaṃ āveṇiyaṃ dhanan ti, samacariyāyā 'ti tihi dvārehi samakiriya,
10 saṃyamena⁴ 'ti sīlarakkhanena, damena⁵ 'ti indriyadamaṇena

Evam M. devānaṃ madhurasaddena dh. d., dhammaṃ
desento yeva manussagaṇanāya sattadivasāni tthatvā devagaṇaṃ
tosetvā devagaṇamajjhe tthito va Mātaliṣṣa guṇaṃ kathento ā.:

166. Bahūpakāro no bhavaṃ⁴ Mātali devasārathi
15 yo me kalyāṇakammānaṃ pāpāni paṭidamsayīti. 576.

Ta. yo me -- damsayīti yo esa mayhaṃ kalyāṇakammānaṃ devānaṃ
ca vasaṇatthānāni pāpakammānaṃ nerayikānaṃ ca pāpāni tthānāni dassesīti a.

Atha rājā Sakkaṃ āmantetvā „icchāmi' ahaṃ mahārāja
manussalokaṃ gantun“ ti ā., Sakko „tena hi samma Mā- Ni-
20 mirājānaṃ tatth' eva Mithilaṃ nehīti“ ā., so „sādhū“ 'ti sam-
paṭicchitvā rathaṃ upatṭhapesi, rājā devagaṇena saddhiṃ
sammoditvā deve³ nivattetvā rathaṃ abhirūhi, Mā- rathaṃ
pesento pācīnabhāgena Mithilaṃ pāpuṇi, mahājano dibbarathaṃ
disvā „rājā no āgacchatīti“ pamudito ahosi, Mā- Mithilaṃ
25 padakkhiṇaṃ katvā tasmīṃ yeva sīhapañjare Mahāsattaṃ
otāretvā „gacchāma mahārājā“ 'ti āpucchitvā sakaṭṭhānaṃ eva
gato. Mahājano pi rājānaṃ parivāretvā „kīdiso devaloko“ ti
pucchi, rājā devānaṃ Sakkassa ca devarañño sampattiṃ vaṇ-
netvā „tumhe dānādīni puññāni karoṭha, evaṃ tasmīṃ deva-
30 loke nibbattissathā“ 'ti dh. d. So aparabhāge kappakena
phalitassa jātabhāve ārocite phalitaṃ gahetvā tthapāpetvā kappā-

¹ Cks yattha. ² Bā dānapaccayā. ³ Bā tameva. ⁴ Cks bhayaṃ. ⁵ Bā adds
āpucchetvā.

kassa gāṃavaraṃ datvā pabbajitukāmo puttaṃ r. paṭicchāpesi,
tena ca „kasmā deva pabbajasīti“ vutte „uttamaṅgaruhā
mayhan“ ti imaṃ gāthaṃ vatvā purimarājāno viya pabbajitvā
tasmiṃ yeva ambavane viharanto cattāro Brahmavihāre bhā-
vetvā Brahmālokūpago ahoṣi.

5

Tass' eva pabbajitabhāvaṃ āvikaronto Satthā osānagātham āha:

167. Idam vatvā Nimirājā¹ Vedeḥo Mithilaggaho

puthuyaṇṇaṃ yajitvāna saṃyamam ajjhupāgamāti. 577.

Ta. idam vatvā ti uttamaṅgaruhā mayhan ti imaṃ gāthaṃ vatvā,
puthuyaṇṇam yajitvāna 'ti mahādānaṃ datvā, saṃyamam ajjhupā- 10
gamāti silasaṃyamam upagato.

Putto pan' assa Kaḷārajanako² nāma taṃ vaṃsaṃ upac-
chinditvā³ apabbaji⁴.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi T. mahānek-
khammaṃ nikkhanto yevā“ 'ti vatvā j. s.: „Tadā Sakko Anuruddho 15
ahoṣi, Mātali Ānando, cāturāsītirājasahassāni Buddhaparisa, Nimirājā
aham evā“ ti⁵. Nimijātakaṃ.

5. Khaṇḍahāla-jātaka.

Rājāsi luddakammo ti. Idam S. Gijjhakūṭe v. Deva-
dattaṃ ā. k. Tassa vatthum⁶ Saṃghabhedakakkhandhake āgatam 20
eva, taṃ tassa pabbajjato paṭṭhāya yāva Bimbisāraraṇṇo maraṇā
tatthāgatanayen' eva⁷ veditabbaṃ. Tam pana mārāpetvā De- Ajāta-
sattum upasāmkamitvā ā.: „mahārāja tava manoratho matthakam
patto, mama manoratho tāva na pāpuṇātīti“. „Ko pana vo bhante
manoratho“ ti. „Dasabalaṃ mārāpetvā Buddhō bhavissāmīti“. 25
„Amheh' eva kiṃ kātabban“ ti. „Dhanuggahe sannipādetum vaṭṭa-
tīti“. „Sādhu bhante“ ti rājā akkhaṇavedhinam dhanuggahānam
pañcasatāni sannipātāpetvā tato pi ekatimsa jane uccinitvā „therassa

¹ Bā ne-. ² C^s kalāra-, Bā kālāra-. ³ C^s acch-, Bā upacchindi. ⁴ Bā omits
ap-. ⁵ Bā nemirājā pana aham eva sammā-sambuddho loke udapādīti nemijā-
takaṃ nithitam. 5. Is in Bā called Caudakumirajātaka. Cfr. Bv & C p. 77.
De- = Devadatto. ⁶ C^s Bā -u. ⁷ (k maraṇattagata-, C^s maraṇatathāgata-.

vacanāṃ karoṭhā“ 'ti De - assa santikaṃ pāhesi. So tesāṃ jeṭṭha-
 kam āmantetvā „āvuso Samaṇo Gotamo Gijjhakūṭe viharati, asukavelāya
 divatṭhāne caṃkamati, tvaṃ tattha gantvā taṃ visapītena sallena
 vijjhivā jīvitaṃ khayaṃ pāpetvā asukena nāma maggena eḥīti“ pesetvā
 5 tasmim magge dve dhanuggahe ṭhapesi. „Tumhākaṃ ṭhitamaggena
 eko puriso āgacchissati, taṃ tumhe jīvitaṃ voropetvā asukamaggena
 nāma ethā“ 'ti tasmim magge cattāro¹ ṭhapesi. „Tumhākaṃ ṭhi-
 maggena dve² purisā āgacchissanti, tumhe te jīvitaṃ voropetvā asuka-
 maggena nāma ethā“ 'ti tasmim magge aṭṭha jane ṭhapesi. „Tum-
 10 hākaṃ ṭhitamaggena cattāro purisā āgamissanti, tumhe te jīvitaṃ
 voropetvā asukamaggena nāma ethā“ 'ti tasmim magge soḷasa
 purise ṭhapesi. „Tumhākaṃ ṭhitamaggena aṭṭha purisā āgamissanti,
 tumhe te jīvitaṃ voropetvā asukamaggena ethā“ 'ti. Kasmā pan' esa
 evam akāsi attano kammaṃ paṭicchādanatthaṃ. Atha so jeṭṭha-
 15 dhanuggaho vāmato khaggaṃ³ piṭṭhiyā tuṇhiraṃ⁴ bandhitvā meṇḍa-
 kasīṅgamahādhanuṃ gaḥetvā Tathāgatassa santikaṃ gantvā „vijjhi-
 sāmī nan“ ti dhanuṃ āropetvā saraṃ sannahitvā kaḍḍhitvā vissajjetuṃ
 nāsakkhi⁵, sakalasarīraṃ thaddhaṃ yante piṭṭakārapattāṃ viya aho-
 so maraṇabhayaṭṭajjito aṭṭhāsi. Atha naṃ S. disvā madhurassaraṃ
 20 nicchāretvā „mā bhāyi, ito eḥīti“ ā. So tasmim khaṇe āvudhāni
 chaḍḍetvā Bhagavato pādesu sirasā patitvā „accayo maṃ bhante acca-
 gamā yathābālaṃ yathābālhaṃ yathākusalaṃ, sv-āhaṃ tumhākaṃ
 guṇe ajānanto andhabālaṃ De - ssa vacanena tumhe jīvitaṃ voro-
 petuṃ āgato, khamatha me bhante“ ti khamāpetvā ekamante nisīdi.
 25 Atha naṃ S. saccāni pakāsetvā sotāpattiphale patitṭhāpetvā „āvuso
 De - ena ācikkhitamaggaṃ apaṭipajjitvā aññena maggena yāhīti“
 taṃ uyyojesi, taṃ uyyojetvā ca pana caṃkamā oruḥa aññatarasmim
 rukkhamaṇe nisīdi. Atha tasmim dhanuggahe anāgacchante itare dve
 „kin nu kho so cirāyatīti“ paṭimaggena⁶ gacchantā Dasabalaṃ disvā
 30 upasaṃkamitvā vanditvā ekamante nisīdīsu. So tesāṃ pi saccāni
 pakāsetvā sotāpattiphale patitṭhāpetvā „āvuso De - ena kathitaṃ
 maggaṃ apaṭipajjitvā iminā maggena gacchathā“ 'ti uyyojesi, iminā
 nāma upāyena itare⁷ pi āgantvā nisinne⁸ sotāpattiphale patitṭhāpetvā
 aññena maggena uyyojesi. Atha so paṭhamam āgato dhanuggaho

¹ Bā adds purise. ² Bā aṭṭha. ³ Eā adds laggetvā ⁴ Bā tuṇḍisaraṃ ⁵ Bā
 adds so saraṃ ropetūṃ asakkonto pāsukā bhijjanti viya mukhato kheleṇa
 pagghirantena kiṇṭarūpo aho. ⁶ Cks - nā ⁷ Bds - resu ⁸ Bds - esu

5

10

15

20

25

30

9*

yojanasahassubbedham Vejayantapāsādāḍipatimaṇḍitaṁ Nanda-
navanādivanarāmaṇeyyakam Nandāpokkhaniāḍipokkharanirāma-
ṇeyyakasamannāgataṁ ākiṇṇadevagaṇam Tāvatiṁsabhavanam
disvā ta. gantukāmo hutvā cintesi: „ācariya-Kh-lassa āgatave-
5 lāya Devalokagāmimaggaṁ pucchitvā tena desitamaggena De-
valokam gamissāmīti“. Kh-lo pi pāto va rājanivesanam pavi-
sitvā rañño sukhasēyyam pucchi. Ath' assa rājā āsanam
dāpetvā pañham pucchi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

- 10 1. Rājāsi luddakammo¹ ekarājā² Pupphavatiyā³,
so pucchi brahmabandhuṁ Khaṇḍahālam purohitam mūlham. 578.
2. Saggamaggaṁ⁴ ācikkha, tvam si⁵ brāhmaṇa dhammavinayakusalo,
yathā ito vajanti Sugatiṁ narā puññāni katvānā 'ti. 579.

Ta. rājāsīti rājā āsi, luddakammo⁶ ti kakkhāḷapharusakammo, saggā-
15 maggaṁ ti saggānam maggaṁ, dhammavinayakusalo ti sucaritadhamme
ca ācāravīnaye ca kusalo, yathā ti yathā narā puññāni katvā ito Sugatiṁ
gacchanti tam Sugatimaggaṁ ācikkhāhīti pucchati.

Imam pana pañham sabbaññū-Buddham vā tassa sāvake
vā alābhena⁷ Bodhisattam vā pucchitum vaṭṭati, rājā pana
20 yathā nāma sattāham maggamūlho puriso aññam addhamāsa-
mattam maggamūlham maggaṁ puccheyya evam Kh-Jam
pucchi. So cintesi: „ayam me paccāmittassa piṭṭhiṁ passana-
kālo, idāni C-kumāram jīvitakkhayaṁ pāpetvā mama mano-
ratham pūressāmīti“. Atha rājānam āmantetvā tatiyaṁ g. ā.:

- 25 3. Atidānam daditvāna avajjhe deva ghātetvā
evam vajanti Sugatiṁ narā puññāni katvānā 'ti. 580.

T. a.: mahārāja Saggam gacchantā nāma atidānam dadanti avajjhe ghā-
tenti, sace Saggam gantukāmo tvam pi tath' eva karohīti.

Atha nam rājā pañhassa attham pucchi:

- 30 4. Kim pana tam atidānam, ke ca avajjhā imasmiṁ lokasmiṁ,
etañ⁸ ca kho no akkhāhi, yajissāma dadāma dānānīti. 581.

¹ C* adds si. ² Ck* add ti. ³ B^d -yāyam. ⁴ B^d saggānammaggaṁ. ⁵ B^d
tvamasi. ⁶ Ck* add si. ⁷ Ck* -bhe, C* -bho. ⁸ Ck* ek-.

So pi vyākāsi:

5. Puttehi deva yajitabbaṃ mahesihi negamehi ca
usabhehi ājāniyehehi catūhi
sabbacatukkena deva yajitabban ti 582.

vyākaroṇto ca Devalokamaggaṃ puṭṭho Nirayamaggaṃ vyākāsi. 5

Ta. puttehiṭti attano jātehi piyaputtehi c' eva piyadhītāhi ca, mahesi-
hīti piyabbariyāhi, negamehīti setthīhi, usabhehīti sabbasetausabharājūhi,
ājāniyehehīti maṅgalassehi, catūhīti etehi sabbe¹ eva aññehi ca hatthiādīhi
catūhi catūhīti evaṃ sabbacatukkena deva yajitabbaṃ, etesaṃ sabbesaṃ khaggena
sisāṃ chinditvā suvaṇṇapāṭiyā galalohitaṃ gahetvā āvāte pakkhipitvā yaññassa 10
yajanakarājāno sarīren' eva saha Devalokaṃ gacchanti mahārāja, samanabrāh-
manakapaniddhikavanibbakayācākānaṃ ghāsacchādanādisampādanaṃ² dānaṃ eva
pavattati, ime pana puttadhītādayo māretvā tesāṃ galalohitena³ yajanaṃ ati-
dānaṃ nāma⁴ 'ti rājānaṃ saññāpesi.

Iti so „sace C-kumāraṃ ekam āeva gaṇhissāmi veracittena 15
kāraṇaṃ maññissantīti“ taṃ mahājanassa antare pakkhipi.
Imaṃ pana tesāṃ kathentānaṃ kathaṃ sutvā antepurajano
bhīttasito ekappahārena mahāviraṇaṃ viravi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā gātham āha:

6. Tam sutvā antepure: kumārā ca⁵ mahesiyo ca haññantu 20
eko ahosi nigghoso bhesmā accuggato saddo ti. 583.

Ta. taṃ ti taṃ kumārā ca mahesiyo ca haññantū 'ti saddaṃ sutvā, eko
ti sakalarājanivesane eko va nigghoso ahosi, bhesmā ti bhayānako, accug-
gato ti ati uggato ahosi.

Sakalarājakulaṃ yugantavātāhataṃ viya sālavanaṃ ahosi, 25
brāhmaṇo pi rājānaṃ ā.: „kiṃ mahārāja yaññaṃ yajitum sak-
kosi na sakkosīti“. „Kiṃ kathesi ācariya, yaññaṃ yajitvā
Devalokaṃ gamissāmīti“. „Mahārāja bhīruno⁴ dubbalajjhāsaya
yaññaṃ yajitum samatthā nāma na honti, tumhe idha sabbe
sannipātetha, ahaṃ yaññāvāte kammaṃ karissāmīti“ attano 30
pahonakabalaṃ gahetvā nagarā nikkhamma yaññāvātaṃ sama-
talaṃ kārapetvāvatīyā parikkhipi, kasmā⁵: dhammiko pi samaṇo vā
brāhmaṇo vā āgantvā vāreyya⁶ 'ti yaññāvāte vatiparikkhepanaṃ

¹ Bā -sampādānaṃ. ² Bā adds yaññassa. ³ Bā omits ca. ⁴ Bā bhirukā. ⁵
Ck omits kasmā. ⁶ Bā nivāreyyā.

cārittan ti katvā porāṇakabrāhmaṇehi ṭhapitaṃ. Rājāpi purise pakkosāpetvā „tāta ahaṃ attano puttadhītaro ca bhariyāyo ca māretvā yaññaṃ yajitvā Devalokaṃ gamissāmi, gacchatha nesaṃ ācikkhitvā sabbe idhānethā“ 'ti puttānaṃ tāva ānaya-

5 natthāya āha:

7. Gacchatha vadetha kumāre Canda-Suriyaṃ Bhaddasenaṃ ca Sūraṇ ca Vāmagottaṇ ca:

pasurā kira hotha yaññatthāyā 'ti. 584.

Ta. C-kumāro ca Suriyakumāro ca dve Gotamādeviyā aggamaheṣiyā puttā,
10 Bhaddaseno ca pana Sūro ca Vāmagotto ca tesāṃ vemātikabhātaro, pasurā kira hothā 'ti pasurā kira hotha, ekasmiṃ ṭhāne rāsi hothā 'ti kir' ettha¹ attho

Te paṭhamāṃ C-kumārassa santikaṃ gantvā āhaṃsu:
„kumāra tumhe kira māretvā tumhākaṃ pitā D-lokaṃ gantu-
kāmo, tumhākaṃ gaṇhanatthāya amhe pesesīti“. „Kassa va-
15 canena maṃ gaṇhāpetīti“. „Kh-lassa devā“ 'ti. „Kiṃ so maṇ ñeva gaṇhāpeti udāhu aññe pīti“. „Aññe pi gaṇhāpeti, catukkaṃ kira yaññaṃ yajāpetukāmo“ ti. So cintesi: „tassa aññehi saddhiṃ veran n' atthi, 'vinicchaye vilopaṃ kātuṃ na labhāmi' pana mayi ekasmiṃ verena bahuṃ mārāpeti², pitaraṃ
20 daṭṭhuṃ labhantassa sabbesaṃ mocāpanaṃ mama bhāro“ ti. Atha ne „tena hi me pitu vacanaṃ karoṭhā“ 'ti. Te taṃ netvā rājaṅgaṇe ekamante ṭhapetvā itare pi tayo ānetvā tass' eva santike katvā rañño ārocayimsu: „ānītā te deva puttā“ ti. So tesāṃ vacanaṃ sutvā „tātā idāni me dhītaro ānetvā
25 tesāṃ ñeva santike karoṭhā“ 'ti itaraṃ gātham āha:

a. Kumāriyo pi vadetha Upaseṇiṃ Kokilaṃ Muditaṇ ca

Nandaṇ cāpi kumāriṃ: pasurā kira hotha yaññatthāyā 'ti. 585.

Te „evaṃ karissāma“ 'ti tāsāṃ santikaṃ gantvā tā roda-
mānā paridevamānā³ ānetvā bhātikānaṃ ñeva santike kariṃsu.

30 Tato rājā attano piyabhariyānaṃ gaṇhanatthāya itaraṃ g. āha:

o. Vijayam pi mayhaṃ mahesiṃ ekapatiṃ Kesiniṃ Sunandaṇ ca
lakkhaṇavarūpapannā pasurā kira hotha yaññatthāyā 'ti. 586.

¹ Bā hothā ti ācikkhathā ti. ² C^k -petvā ³ C^k add's so, C^s yo.

Ta lakkhana- ti uttamehi catusaṭṭhiyā itthilakkhanehi upapannā, ethā 'ti pi vadethā 'ti a.

Te tāpi paridevamānā ānetvā kumārānaṃ santike karimsu. Atha rājā cattāro seṭṭhī ānāpento itaraṃ g. āha:

10. Gahapatayo pi vadetha Puṇṇamukhaṃ Bhaddiyaṃ Siṅgālaṃ ca 5
Vaddhañ cāpi gahapatiṃ:
pasurā kira botha yaññatthāya 'ti. 587.

Rājapurisā gantvā te ānayaṃsu. Rañño puttadāre gayha-
māne sakalanagaraṃ na kiñci avoca, seṭṭhikulāni pana mahā-
sambandhāni, tasmā tesaṃ gahitakāle sakalanagaraṃ saṃ- 10
khubhītvā „rañño seṭṭhī māretvā yaññaṃ yajitum na dassāmā“
'ti seṭṭhī parivāretvā va tesaṃ nātivaggena saddhiṃ rājakulaṃ
agamāsi. Atha te seṭṭhī nātijanaparivutā rājānaṃ attano
jīvitāṃ yāciṃsu.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

15

11. Te tattha gahapatayo avociṃsu [samāgatā] puttadāraparikiṇṇā:
sabbasikhino deva karohi athavā no dāse sāvehīti. 588.

Ta sabbasikhino ti sabbe amhe matthake cūlaṃ ṭhapetvā attano
ceṭake karohi, mayan te cetakakiccaṃ karissāma, athavā no dāse sāvehīti
athavā asaddahanto sabbe seniye¹ sannipādetvā tāsā majjhe amhe dāse sāvehi. 20
mayan te dāsattaṃ paṭisunissāmā 'ti.

Te evaṃ yācantā jīvitāṃ laddhuṃ nāsakkhiṃsu. Rāja-
purisā sese paṭikkamāpetvā te gahetvā kumārānaṃ yeva san-
tike nisīdāpesuṃ. Tato rājā hatthiādīnaṃ ānayanatthāya²
ānāpento³ āha:

25

12. Abhayaṃkaram pi hatthiṃ Rājagiriṃ⁴ Accutavaruṇadantaṃ
ānetha kho te khippaṃ, yaññatthāya bhavissanti. 589.
13. Assataram pi Kesin Surāṃmukhaṃ Puṇṇakaṃ Vindakaṃ ca⁵
ānetha kho ne⁶ khippaṃ, yaññatthāya bhavissanti. 590.

¹ so C^s; C^k seniye, B^d seniyo. ² C^{ks} -dīni atthāya. ³ C^k ānāpento. ⁴ B^d nālāgiriṃ. ⁵ B^d assaratanāṃ pi kesaniṃ surāṃmukhaṃ muṇṇakaṃ vindaṭakaṃ ca. B^d ne.

14. Usabhe pi yūthapatine gavāmpatine¹

mayhaṃ ānetha samupakarontu,
sabbhaṃ yajissāma, dadāma dānāni. 591.

15. Sabbhaṃ paṭiyādetha yaññaṃ pana uggatamhi suriyamhi,
5 āṇāpetha ca kumāre: abhiramantu imaṃ rattim. 592.

16. Sabbhaṃ upatthāpetha yaññaṃ pana uggatamhi suriyamhi,
vadetha ca dāni kumāre: ajja vo pacchimā rattitī. 593.

Ta. samupakarontu sabbhaṃ ti na kevalaṃ ettikaṃ eva avasesam pi, sabbe catuppadaganam eva pakkhiganaṃ ca sabbhaṃ catukkaṃ katvā rāsiṃ² ka-
10 rontu, sabbacattukkaṃ yaññaṃ yajissāma, yācakabrāhmaṇānaṃ ca dānaṃ dassāma
'ti, sabbhaṃ paṭiyādethā 'ti etam³ mayā vuttaṃ anavasesam⁴ upatthāpetha.
uggatamhīti ahaṃ pana yaññaṃ uggate suriye sve pāto va yajissāmi, sab-
bhaṃ upatthāpethā ti sesam pi sabbhaṃ yaññopakaranam upatthāpetha.

Raṇṇo pana mātāpitāro dharanti⁵ yeva, ath' assa gantvā
15 mātu ārocesuṃ: „ayye putto vo puttadāre māretvā yaññaṃ
yajitukāmo“ ti. Sā „kiṃ kathetha tātā“ ti hatthena hadayaṃ
dhāretvā⁶ rodamaṇā āgantvā „saccaṃ kira putta evarūpo te
yaṇṇo bhavissatīti“ pucchi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

20 17. Tam tam mātā avacā⁷ rodanti⁸ āgatā vimānato:
yaṇṇo kira te putta bhavissati catūhi puttehīti. 594.

Ta. tantan ti tam etam rājānam, vimānato ti attano vasanattānato.

Rājā āha:

18. Sabbe mayhaṃ puttā cattā Candasmim haññaṃānasmim,
25 puttehi yaññaṃ yajitvāna sugatim Saggam gamissāmīti. 595.

Ta cattā ti C-kumāre haññaṃāne yeva sabbe pi yaññatthāya mayā
paricattā.

Atha naṃ mātā āha:

19. Mā putta saddahehi: sugatī⁹ kira hoti puttayaññaṇa,
30 nirayān' eso maggo, n' eso maggo saggānam. 596.

¹ Bḍ usabhaṃ pi yudhapatim anojam nisabhaṃ gavampatim te pi. ² Ck's rāsi.

³ Ck' ekaṃ, Bḍ evaṃ. ⁴ Ck's ava-. ⁵ Ck's dhananti ⁶ Bḍ paharivā. ⁷ Ck' -ca, Bḍ avacā. ⁸ all three MSS. -ti. ⁹ Bḍ -tiyā-, Ck's -tim.

20. Dānāni dehi Koṇḍañña, ahimsā [sabba] bhūtabhavyānaṃ
esa maggo sugatiyā, na ca maggo puttayaññenā 'ti. 597.

Ta. nirayāneso ti nirassādatthena catunnaṃ apāyānaṃ esa maggo,
Koṇḍañña 'ti rājānaṃ gottanālapati, bhūtabhavyānaṃ ti bhavitabbasattā-
naṃ¹, yaññenā 'ti evarūpena puttadhītarō māretvā yajanakayaññena sagga- 5
maggo nāma n' atthi.

Rājā āha:

21. Ācariyānaṃ vacanā ghāteṣsaṃ Candañ² ca Suriyañ ca,
puttehi yajitvā duccajehi sugatiṃ Saggam gamissamīti. 598.

Ta ācariyānaṃ vacanā ti amma n' esā mama attano matī. ācāra- 10
sikkhāpanakassa pana me³ Kh-lassa ācariyassa etaṃ vacanaṃ esā anusatthi,
tasmā aham ete ghātayissaṃ⁴, duccajehi puttehi yaññaṃ yajitvā saggam ga-
missāmi

Ath' assa mātā attano vacanaṃ gāhāpetuṃ asakkontā
apagatā. Pitā taṃ pavattiṃ sutvā āgantvā pucchī. 15

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

22. Taṃ taṃ pitāpi avaca Vasavattī orasaṃ sakaṃ puttaṃ:
yañño⁵ kira te putta bhavissati catūhi puttehi. 599.

Ta. Vasavattitī tassa nāmaṃ.

Rājā āha:

23. Sabbe pi mayhaṃ puttā cattā Candasmim haññamānasim,
puttehi yaññaṃ yajitvāna sugatiṃ Saggam gamissamīti. 600.
Atha naṃ pitā āha:

24. Mā putta saddaheṣi: sugatī⁶ kira hoti puttayaññena,
nirayān' eso maggo, n' eso maggo saggānaṃ. 601. 25

25. Dānāni dehi Koṇḍañña, ahimsā [sabba] bhūtabhavyānaṃ
esa maggo sugatiyā, na ca maggo puttayaññenā 'ti. 602.

Rājā āha:

26. Ācariyānaṃ vacanā⁷ ghāteṣsaṃ Candañ² ca Suriyañ ca,
puttehi yajitvā duccajehi sugatiṃ Saggam gamissamīti. 603. 30

¹ Cks bhavitasattānaṃ. ² Cks candiyañ ³ Bā omits me. ⁴ Bā ghātissaṃ. ⁵
Cks -e. ⁶ Cks -tiṃ, Bā -tiyā. ⁷ all three MSS. -naṃ.

Atha naṃ pitā āha :

27. Dānāni dehi Kondaṇṇa, ahimsā [sabba] bhūtabhavyānaṃ
puttavarivuto tuvaṃ raṭṭhaṃ janapadaṃ ca pālehi. 604.

Ta. puttavarivuto ti puttehi varivuto, raṭṭhaṃ -- eā 'ti sakala-
5 Kāsi-raṭṭhaṃ ca tass' eva taṃ taṃ¹ kotṭhasabhūtaṃ janapadaṃ ca.

So pi taṃ attano vacanaṃ gāhāpetuṃ nāsakkhi. Tato
C-kumāro cintesi: „imassa ettakassa janassa dukkhaṃ maṃ
ekakaṃ nissāya uppannaṃ², mama pitaraṃ yācitvā³ ettakassa
janassa maraṇadukkhato mocessāmīti“ so pitaraṃ saddhiṃ salla-
10 panto āha :

28. Mā no deva avadhi, dāse no dehi Khaṇḍahālassa,
api nigalabandhakāpi hatthi asse ca pālema. 605.

29. Mā no deva avadhi, dāse no dehi Khaṇḍahālassa,
api nigalabandhakāpi hatthichakkaṇāni ujjhema. 606.

- 15 30. Mā no deva avadhi, dāse no dehi Khaṇḍahālassa,
api nigalabandhakāpi assachakkaṇāni ujjhema. 607.

31. Mā no deva avadhi, dāse no dehi⁴ yassa honti tava kāmā
api raṭṭhā pabbajitā⁵ bhikkhācariyaṃ carissāmā 'ti. 608.

Ta. nigala -- pīti api nāma mayaṃ mahānigalehi bandhakāpi hutvā,
20 yassa -- kāmā ti sace pi Khaṇḍahālassa dātukāmo si tassa pi no dāse katvā
dehi karissām' assa dāsakammaṃ ti vadati, api raṭṭhā ti sace amhākaṃ koci
doso atthi raṭṭhā no pabbajehi api nāma raṭṭhā pabbajitāpi⁵ kapaṇā viya ka-
palaṃ gahetvā bhikkhācariyaṃ carissāma, mā no avadhi dehi no jīvitaṃ ti vāpi.

Tassa taṃ nānappakāraṃ vilāpaṃ sutvā rājā hadaya-
25 phalitaṃ⁶ patto viya assupunṇehi nettehi „na me koci putte
māretuṃ lacchati, na maṃ' attho Devalokenā“ 'ti sabbe te
mocetuṃ āha :

32. Dukkhaṃ kho me janayatha⁷ vilapantā jīvitaṃ kāmāhi,
muñcatha dāni kumāre, alam pi me hotu puttayaṇṇenā 'ti. 609.

30 Taṃ raṇṇo kathaṃ sutvā rājaputte ādiṃ katvā sabbaṃ
taṃ pakkhipariyosānaṃ paṇigaṇaṃ vissajjesuṃ. Kh-lo pi

¹ Bāś santakam in the place of taṃ taṃ. ² Cks omit upp-. ³ Cks omit yā-.

⁴ Bā adds khaṇḍahālassa. ⁵ Cks pabba-. ⁶ Bā bālita. ⁷ Bā -yittha

yaññāvāṭe kammaṃ saṃvidahati, atha naṃ eko puriso „are
duṭṭha Kh-la raññā puttā vissajjitā, tvaṃ attano putte māretvā
tesaṃ gaḷalohitena yaññaṃ yajassū“ ti āha. So „kiṃ nāma
raññā katan“ ti vegena gantvā āha:

33. Pubbe va kho si' vutto: dukkaraṃ² 5
durabhisambhavaṃ c' etaṃ,
atha no upakkhaṭassa
yaññaṃ kasmā³ karosi vikkhepaṃ. 610.
34. Sabbe vajanti sugatim ye yajanti ye pi c' eva yājenti
ye cāpi anumodanti yajantānaṃ edisaṃ mahāyaññaṃ ti. 611. 10

Ta pubbe ti mayā tvaṃ pubbe va vutto na tumbhādisena bhīrujātikena
sakkā yaññaṃ yajitum yaññayajanaṃ nāma etaṃ dukkaraṃ durabhisambhavan
ti, atha no idāni upakkhaṭassa paṭiyattassa yaññaṃ vikkhepaṃ karosi vikkhami-
bhantitī⁴ pi pāṭho patisedhentitī a., mahārāja kasmā evaṃ karosi, yattakā hi
yaññaṃ yajanti vā yājenti vā anumodanti vā sabbe Sugatim eva vajantitī dasseti. 15

So andhabūto rājā tassa kodhavasikassa kathaṃ gahetvā
dhammasaṇṇī hutvā puna putte gaṇhāpesi. Tato C-kumāro
pitaraṃ anubodhayamāno āha:

35. Atha kissa ca⁵ no pubbe sotthānaṃ brāhmaṇo avācesi,
atha no akāraṇasmā yaññatthāya deva ghātesi. 612. 20
36. Pubbe va⁶ no daharake ca samāne⁸ na hanesi⁹ na ghātayesi⁹,
dahar' amhā¹⁰ yobbanam patta adūsakā tāta haññāma. 613.
37. Hatthigate assagate sannaddhe passa no mahārāja
yuddhe va yujjhamāne¹¹
na hi mādisā sūrā honti yaññatthāya. 614. 25
38. Paccante vā kupite aṭavīsu vā mādisa niyojenti,
atha no akāraṇasmā abhūmiyaṃ tāta haññāma. 615.
39. Yāpi hitā sakunīyo vasanti tiṇagharāni katvāna
tāsam pi piyā puttā, atha no tvaṃ deva ghātesi. 616.

¹ Bā adds me ² Cks dukkha-. ³ Cks omit ka-. ⁴ Cks -mhantitī. ⁵ Bds ja.
⁶ Ck ca. ⁷ Cks -ko ca samāno, Bds daharakāle. ⁸ Bds māresi. ⁹ Bā -tesi.
¹⁰ Cks yuvādharamha. ¹¹ Bds yuddhehi yujjhamānehi.

40. Mā tassa¹ saddahesi: na maṃ Khaṇḍahālo ghātaye,
mamaṃ hi so ghātetvāna anantaram pi taṃ deva ghāteyya. 617.
41. Gāmavaraṃ nigamavaraṃ dadanti bhogaṃ pi 'ssa mahārāja,
ath' aggapiṇḍikāpi kule kule h' ete bhuñjanti. 618.
- 5 42. Tesam pi tādisānaṃ icchanti dubbhituṃ mahārāja
yebhuyyena ete akatañño brāhmaṇā deva. 619.
43. Mā no deva avadhi, dāse no dehi Khaṇḍahālassa,
api nigalabandhakāpi hatthi asse ca pālema. 620.
44. Mā no deva avadhi, dāse no dehi Khaṇḍahālassa,
10 api nigalabandhakāpi hatthicchakaṇāni ujjhema. 621.
45. Mā no deva avadhi, dāse no dehi Khaṇḍahālassa,
api nigalabandhakāpi assachakaṇāni ujjhema. 622.
46. Mā no deva avadhi, dāse no dehi yassa honti tava kāmā,
api ratthā pabbajitā² bhikkhācariyaṃ carissāmā 'ti. 623.
- 15 Ta pubbe ti tāta yadi ahaṃ māretabbo atha kasmā amhākaṃ nātijane
pubbe mama jātakāle brāhmaṇo sotthānaṃ avācesi tadā kira Kh-lo mama lak-
khanāni upadhāretvā imassa kumārassa na koci antarāyo bhavissati tumhākaṃ
accayena r. kāressatīti ā, icc-assa purimena pacchimaṃ na sameti musāvādī³
20 esa, atha no etassa vacanaṃ gahetvā akāraṇas mā ti nikkāraṇā yeva yaññat-
thāya deva ghātesi, mā amhe ghātayi, ayaṃ hi mayi ekasmiṃ verena mahājanaṃ
māretukāmo, sādhukaṃ sallakkhehi narindā 'ti, pubbe va no ti mahārāja sace
pi amhe māretukāmo pubbe va no daharake samāne⁴ kasmā sayāṃ vā na
hanesi⁵ aññehi vā na ghātāpesi, idāni pana mayaṃ daharā tarunā pathamavaye
thitā puttadhītāhi vadḍhāma, evambhūtā tava⁶ adūsakā va kimkāraṇā haññāmā
25 'ti, passa no ti amhe cattāro pi bhātike, yujjhamāne ti paccatthikāraṃ
nagaraṃ parivāretvā thitakāle amhādisa putte tehi saddhiṃ yujjhamāne passa,
aṭṭakā hi rājāno anāthi nāma honti, mādisā ti amhādisā, sūrā ti bala-
vantā⁷ na yaññatthāya māretabbā honti, niyojenti ti nesam paccāmittānaṃ
gaṇhanatthāya yojenti, atha no ti atha nu, akāraṇas mā ti akāraṇena, abhū-
30 miyaṃ anokāse yeva kasmā tāta haññāmā 'ti a., mā tassa⁸ saddaheyyāsi, bhogaṃ
mahārāja tvaṃ maṃ Kh-lo na ghātaye ti mā tassa⁹ saddaheyyāsi, bhogaṃ
pi ssa¹⁰ 'ti bhogaṃ pi assa brāhmaṇajanassa¹⁰ rājāno denti, aggapiṇḍikāpi
atha te aggodakaṃ aggapiṇḍikaṃ labhantaṃ aggapiṇḍikāpi honti, tesampi ti
yesaṃ kule bhuñjanti tesam pi evarūpaṃ pinḍadāyakaṇānaṃ¹¹.

¹ Bā tvassa, C^{ks} kassa. ² C^{ks} pabba-. ³ C^{ks} -dā. ⁴ Bā daharākāle ⁵ C^s
hesi, Bā haññasi. ⁶ Bā omits tava. ⁷ all three MSS -to. ⁸ C^{ks} kassa. ⁹
C^{ks} kassaci. ¹⁰ Bā brahmanassa. ¹¹ Bā adds dubbhituṃ icchanti.

Rājā kumārassa vilāpaṃ sutvā

47. Dukkhaṃ kho me janayatha¹ vilapantā jīvitassa kāmāhi,
muñcatha dāni kumāre, alam pi me hotu puttayaññenā² 'ti. 624.
imāṃ g. vatvā puna pi mocesi. Kh-lo āgantvā puna pi
48. Pubbe va kho si³ vutto: dukkaraṃ durabhisambhavaṃ c'⁴ etaṃ, 5
atha no upakkhaṭassa
yaññassa kasmā⁵ karosi vikkhepaṃ. 625.
49. Sabbe vajanti sugatim ye yajanti ye pi c' eva yājenti
ye cāpi anumodanti yajantānaṃ edisaṃ mahāyaññān ti 626.
vatvā pana gaṇhāpesi. Ath' assa anunayattham⁶ kumāro āha: 10
50. Yadi kira yajitvā puttehi Devalokaṃ ito cutā yanti
brāhmaṇo tāva yajatu pacchāpi yajissate⁷ rājā 627.
51. Yadi kira yajitvā puttehi Devalokaṃ ito cutā yanti
eso ca Khaṇḍahālo yajatu sakehi puttehi. 628.
52. Evaṃ jānanto⁸ Khaṇḍahālo kiṃ puttake na ghātesi 15
sabbaṃ ca nātijanān attānaṃ ca na ghātesi. 629.
53. Sabbe vajanti nirayaṃ ye yajanti ye pi c' eva yājenti
ye cāpi anumodanti yajantānaṃ edisaṃ mahāyaññān ti. 630.

Ta. brāhmaṇo tāvā 'ti paṭhamān Kh-lo yajatu, puttakehīti sakehi
puttakehi, ath' etasmiṃ evaṃ yajitvā Devalokaṃ gate pacchā tvaṃ yajissasi 20
deva, sādhasabhojanān pihitvā⁹ aññehi vīmaṃsitum¹⁰ bhuñjasi, puttamarānaṃ
yeva kasmā avīmaṃsitvā kathesi¹¹ dipento evaṃ āha, evaṃ jānanto¹² putta-
dhītaro māretvā D-lokaṃ gacchatīti evaṃ jānanto kiṃkāraṇā attāno putte ca
nāti ca attānaṃ ca na ghātesi, sace hi paraṃ māretvā D-lokaṃ gacchanti attānaṃ
māretvā Brahmaḷokaṃ gantabbaṃ bhavissati, evaṃ yaññagunaṃ jānantena param 25
amāretvā vā attā va māretabbo siyā, ayam pana tathā akatvā mam mārapeti,
imināpi kāraṇena jāna¹³ mahārāja yathā esa vinicchaye vilopam kātum alabhanto
evaṃ karotīti, edisaṃ ti evarūpaṃ puttaghātayaññān.

Kumāro ettakaṃ kathento pitaraṃ attāno vacanaṃ gāhā-
petum asakkonto rājānaṃ parivāretvā tthitaṃ parisam ārab- 30
bha āha:

¹ Bā -yittha ² Bā adds me. ³ Cks omit kasmā ⁴ Bā anudassanattam. ⁵
Bā^s yajasituvam. ⁶ Cks jānam vo. ⁷ so Cks; Bā pihitvam. ⁸ Bā^s vīmaṃsāpetvā,
C^s vīmaṃsītu. ⁹ Cks jānam. ¹⁰ Bā jānātha.

54. Kathaṇ ca kira puttakāmāyo
[gahapatayo] gharāṇiyo ca¹ nagaramhi
na uparavanti² rājānaṃ: mā ghātayi orasaṃ puttaṃ. 631.
55. Kathaṇ ca kira puttakāmāyo
5 [gahapatayo] gharāṇiyo ca¹ nagaramhi
na uparavanti³ rājānaṃ: mā ghātayi atrajaṃ puttaṃ. 632.
56. Raṇṇo c' amhi atthakāmo hito ca sabbadā janapadassa,
na koci assa paṭighaṃ mayā janapado⁴ pavedetīti. 633.

Ta. puttakāmāyo ti gharāṇiyo sandhāya vuttaṃ, gahapatayo pana
10 puttakāmā nāma hontī, na uparavanti⁵ na upakkosanti na vadanti,
atrajan ti attano jātāṃ, evaṃ vutte pi koci raṇṇā saddhiṃ kathetuṃ sa-
mattho nāma nāhosi, na koci assa paṭighaṃ mayā ti iminā no laṅko va
gahito issariyamadena vā idaṃ nāma dukkhaṃ katan ti koci eko pi mayā
saddhiṃ paṭighaṃ kattā⁶ nāma nāhosi, janapado⁷ pavedetīti evaṃ raṇṇo
15 ca janassa ca atthakāmassāpi mama pitaraṃ ayaṃ janapado guṇasampanno te
putto ti na pavedeti na jānāpetīti a.

Evaṃ vutte pi koci kiñci na katheti. Tato rājakumāro
attano bhariyāyo taṃ yācanatthāya uyyojento āha:

57. Gacchatha bho⁸ gharāṇiyo tātaṇ ca vadetha Khaṇḍahālaṇ ca:
20 mā ghātetha kumāre adūsake sīhasaṃkāse. 634.
58. Gacchatha bho⁸ gharāṇiyo tataṇ ca vadetha Khaṇḍahālaṇ ca:
mā ghātetha kumāre apekkhite sabbalokassā 'ti. 635.
- Tā gantvā yācimsu. Rājā no olokesi pi. Tato kumāro
anātho hutvā vilapanto
- 25 59. Yan nūnāhaṃ⁹ jāyeyyaṃ
rathakārakulesu¹⁰ vā pukkusakulesu¹⁰ vā
vesesu¹¹ vā jāyeyyaṃ,
na hajja¹² maṃ rājā yaṇṇatthāya¹³ ghāteyyā 'ti 636.
vatvā puna tā uyyojento¹⁴ āha:
- 30 60. Sabbā sīmantiniyo gacchatha, ayyassa Khaṇḍahālassa
pādesu nipatatha: aparādh' āhaṃ na passāmi. 637.

¹ read: va? ² Ck uparamanti, Bā upavadanti. ³ Bā upavadanti, C^s upavaranti
⁴ Bā adds na. ⁵ C^s uparavanti, Bā upavadanti. ⁶ Bā -ghakato. ⁷ Bā adds
na. ⁸ Bā vo. ⁹ Bā handāham nūnā. ¹⁰ Cks -kulam. ¹¹ Ck venesu, C^s venasu
¹² h' ajja? ¹³ Bā raṇṇo. ¹⁴ Cks tamuyyo-, Bā tatariyāyo uyyo-.

61. Sabbā sīmantiniyo gacchatha, ayyassa Khaṇḍahālassa
pādesu nipatatha: kin te bhante mayam adūsemā¹ 'ti 638.

Ta. aparadh--ti aham ācariya Kh-la attano aparādham na passāmi,
kinte bhante ti ayya Kh-la mayam tuyham kim dussit' amha, atha C-kumā-
rassa doso atthi tam khamathā 'ti vadatha. atha C-kumārassa kaniṭṭhabhaginī 5
Selakumārī nāma sokam sandhāretum asakkonti pitu pādamūle patitvā paridevi.

Tam attham pakāseto Satthā āha:

62. Kapaṇam² vilapati Selā disvāna bhātaro upanītatte:
yaṇṇo kira me ukkhipito tātena³ saggakāmenā 'ti. 639.

Ta. upanītatte ti upanītasabbhāve, ukkhipito ti ukkhitto, saggakā- 10
menā 'ti mama bhātaro māretvā Saggam icchantena tāta ime māretvā kim
Saggena karissasīti⁴ vilapi.

Rājā tassāpi katham na ganhi. Tato C-kumārassa putto
Vāsulo nāma pitaram dukkhitam disvā „aham ayyakam jācivā
mama pitu jīvitam dāpessāmīti“ raṇṇo pādamūle paridevi. 15

Tam attham pakāseto Satthā āha:

63. Āvattatī⁵ ca parivattatī⁶ ca Vāsulo sammukhā raṇṇo:
mā no pitaram avadhi, dahar' ambā ayobbanam pattā ti. 640.

Ta. daharambā ayobbanappattā ti deva mayam taruṇadārakā na
tāva yobbanappattā, amhesu pi tāva anukampāya ambakam pitaram mā avadhīti. 20

Rājā tassa paridevitam sutvā bhijjamānahadayo viya hutvā
assupunṇehi nettehi kumaram ālīngitvā „tāta assāsam paṭilabha,
vissajjemi te pitaram“ ti vatvā g. āha:

64. Eso te Vāsula pitā, [samehi pitaram⁷],
dukkham kho me janayasi [vilapanto antarapurasmim⁸], 25
muñcatha dāni kumāre, alam pi me hotu puttayaṇṇenā ti. 641.

Ta. antarapurasmin ti rājanivesanassa antare.

Puna Kh-lo āgantvā āha:

65. Pubbe va kho si vutto: dukkaram durabhisambham c' etaṃ,
atha no upakkhaṭassa 30
yaṇṇassa kasmā⁹ karosi vikkhepam. 642.

¹ so C^s; C^k adusemā, B^d adusamhā. ² C^{ks} -nā. ³ so all three NSS. ⁴ C^{ks} -titi

⁵ B^d āvatti. ⁶ B^d -vatti. ⁷ B^d pitarā sahā. ⁸ B^d sate pūrasmin. ⁹ C^{ks} omīti ka-

66. Sabbe vajanti sugatīm ye yajanti ye pi c' eva yājenti
ye cāpi anumodanti yajantānaṃ²edisam mahāyaññan ti. 643.

Rājāpi andhabālo puna tassa vacanena putte gaṇhāpesi.
Tato Kh-lo cintesi: „ayaṃ rājā muducitto kālena gaṇhāti
5 kālena vissajjeti, puna pi dārakānaṃ vacanena putte vissaj-
jeyya, yaññāvātaṃ ñeva ñaṃ nemīti¹“. Ath' assa tatthagā-
manatthāya gātham āha:

67. Sabbaratanassa yañño upakkhaṭo ekarāja tava pāsādato³
abhinikkhamassu deva, Saggam gato tvaṃ pamodissasīti. 644.

10 T. a.: mahārāja tava yañño sabbaratanehi upakkhaṭo paṭiyatto, idāni te
abhinikkhamanakālo, tasmā abhinikkhama yaññaṃ yajitvā Saggam gato pamodissasīti.

Tato Bodhisattam ādāya yaññāvātagamanakāle tassa orodhā
ekato va nikkhamimsu.

15 Tam attham pakāsento Satthā āha:

68. Daharā sattasatā etā pana Candakassa bhariyāyo
kese parikiritvāna³ rodantiyo maggam anuyanti⁴. 645.

69. Aparā pana sokena⁵ nikkhantā⁶ Nandane⁷ viya devā
kese parikiritvāna⁸ rodantiyo maggam anuyanti⁴. 646.

20 Ta. Nandane viya devā ti N-vane ca vanadhammaṃ devaputtam pari-
vāretvā devadhītā viya.

Tatoparam tāsam vilāpo hoti:

70. Kāsikasucivatthadharā kuṇḍalino akalucandanavilittā⁸
nīyanti Canda-Suriyā yaññatthāya ekarājassa. 647.

25 71. Kāsikasucivatthadharā kuṇḍalino akalucandanavilittā⁸
nīyanti Canda-Suriyā mātu katvā hadayasokam. 648.

72. Kāsikasucivatthadharā kuṇḍalino akalucandanavilittā⁸
nīyanti Canda-Suriyā janassa katvā hadayasokam. 649.

73. [Maṃsarasabhojanā⁹]

30 nahāpakasunahātā¹⁰ kuṇḍalino akalucandanavilittā
nīyanti Canda-Suriyā yaññatthāya ekarājassa. 650.

¹ Ck nemeti. ² Bds paṭiyatto. ³ Bđ vikiritvā. ⁴ Bđ -yiyimsu. ⁵ Cks vacana
sokena. ⁶ Bđ -mantā. ⁷ Cks add vane ⁸ Bđ aggalu-. ⁹ Ck -jano. Cs -jine.

¹⁰ Bđ nhāpikasunhāpitā.

74. Y' assu pubbe hatthivaradhuragate¹ pattikā² anuvajanti
ty-ajja Canda-Suriyā ubho va pattikā yanti. 651.
75. Y' assu pubbe assavaradhuragate pattikā³ anuvajanti
ty-ajja Canda-Suriyā ubho va pattikā yanti. 652.
76. Y' assu pubbe rathavaradhuragate pattikā⁴ anuvajanti 5
ty-ajja Canda-Suriyā ubho va pattikā yanti. 653.
77. Ye hi 'ssu⁵ pubbe niyyamsu⁶ tapanīyakappanehi⁷ turagehi
ty-ajja Canda-Suriyā ubho va pattikā yantīti. 654.

Te, kāsika -- ti kāsīyāni sucīni vatthāni dhārayamānā, Canda -- ti
C-kumāro ca S-kumāro ca, nahāpaka -- ti kañcanacuppena ubbatṭetvā nahā- 10
pakehi kataparikkammatāya sunahāpitā, yassū 'ti⁸ assu ti nipātamattam, ye
kumāre ti a., assavara -- ti assavarapitṭhigate, rathavara -- ti rathavaramaj-
jhagate, niyyamsū 'ti nikkhamīmsu.

Evam tāsū paridevantīsu yeva Bodhisattam nagarā nī-
harīmsu. Sakalanagaram saṁkhubhitvā nikkhamitum ārabhi. 15
Mahājane nikkhamante dvārāni na-ppahonti. Brāhmaṇo ati-
bahujanam disvā „ko jānāti kiṁ bhavissatīti“ nagaradvārāni
thakāpesi. Mahājano nikkhamitum alabhanto — antonagara-
dvārassa āsannaṭṭhāne uyyānam atthi tassa santike — mahāvira-
vam viravi, tena ravena sakunasaṁgho saṁkhubhito ākāsam 20
pakkhandi. Mahājano tam tam sakunim⁹ āmantetvā vila-
panto āha :

78. Yadi sakuni māmsamicchasi dayassu¹⁰ pubbena Pupphavatiyā,
yajat' ettha ekarājā sammūlho catūhi puttehi. 655.
79. Yadisakuni māmsamicchasi dayassu¹⁰ pubbena Pupphavatiyā, 25
yajat' ettha ekarājā sammūlho catūhi kaññāhi. 656.
80. Yadisakuni māmsamicchasi dayassu¹¹ pubbena Pupphavatiyā,
yajat' ettha ekarājā sammūlho catūhi mahesihi. 657.
81. Yadisakuni māmsamicchasi dayassu¹⁰ pubbena Pupphavatiyā,
yajat' ettha ekarājā sammūlho catūhi gahapatīhi. 658. 30

¹ Bā -tā. ² Bā hatthīhi. ³ Bās assehi. ⁴ Bā rathehi. ⁵ Bās yassu. ⁶ Bā
niyyāmsu. ⁷ Bās kappakehi. ⁸ Bā adds ye. ⁹ Bā -nam. ¹⁰ Bā uyyassu.
¹¹ Cās yajassu, Bā uyyassu.

82. Yadi sakuni maṁsam icchasi dayassu¹ pubbena Pupphavatiyā,
yajat' ettha ekarājā sammūlho catūhi hatthihi. 659.
83. Yadi sakuni maṁsam icchasi dayassu¹ pubbena Pupphavatiyā,
yajat' ettha ekarājā sammūlho catūhi assehi. 660.
- 5 84. Yadi sakuni maṁsam icchasi dayassu¹ pubbena Pupphavatiyā,
yajat' ettha ekarājā sammūlho catūhi usabhehi. 661.
85. Yadi sakuni maṁsam icchasi dayassu¹ pubbena Pupphavatiyā,
yajat' ettha ekarājā sammūlho sabbacatukkenā 'ti. 662.

Ta. maṁsam icchasi ti ambho sakuni, sace maṁsam icchasi uyyassu²
10 Pupphavatiyā pubbena puratthimāya disāya yaṇṇāvāto atthi tattha gaccha, ya-
jatetthā 'ti ettha Kh-lassa vacanaṁ gahetvā sayam sammūlho ekarājā catūhi
puttehi yajati, sesagāthāsu pi es' eva nayo.

- Evam mahājano tasmim̐ thāne paridevitvā Bodhisattassa
vasanattḥānaṁ gantvā pāsādaṁ paḍakkhiṇaṁ karonto ante-
15 purakūṭāgārauyyānādīni ca passanto gāthāhi paridevi:
86. Ayam assa pāsādo idam antepuraṁ suramaṇiyaṁ,
te dāni ayyaputtā cattāro vadhāya ninnitā. 663.
87. Idam assa kūṭāgāraṁ sovaṇṇaṁ pupphamalyavikiṇṇaṁ³,
te dāni ayyaputtā cattāro vadhāya ninnitā. 664.
- 20 88. Idam assa uyyānaṁ supupphitaṁ⁴ sabbakālikaṁ rammaṁ,
te dāni ayyaputtā cattāro vadhāya ninnitā. 665.
89. Idam assa asokavanaṁ supupphitaṁ⁵ sabbakālikaṁ rammaṁ.
te dāni ayyaputtā cattāro vadhāya ninnitā. 666.
90. Idam assa kaṇikāravanaṁ
25 supupphitaṁ⁴ sabbakālikaṁ rammaṁ,
te dāni ayyaputtā cattāro vadhāya ninnitā. 667.
91. Idam assa pāṭalivanaṁ supupphitaṁ⁴ sabbakālikaṁ rammaṁ,
te dāni ayyaputtā cattāro vadhāya ninnitā. 668.
92. Idam assa ambavanaṁ supupphitaṁ sabbakālikaṁ rammaṁ,
30 te dāni ayyaputtā cattāro vadhāya ninnitā. 669.

¹ Bā uyyassu. ² Cks omit uy- ³ Cks vītik-. ⁴ Cks omit su. ⁵ Cks -vaniyā
pupphitā

93. Ayam assa pokkharanī sañchannā padumapuṇḍarīkehi,
nāvā ca sovaṇṇavikatā pupphāvaliyā¹ vicittā² suramaṇiyā,
te dāni ayyaputtā cattāro vadhāya ninnitāti. 670.

Ta. te dānīti idāni te Candakumārāpamukhā ambhākaṃ ayyaputtā eva-
rūpaṃ pāsādaṃ chaḍḍetvā vadhāya nīyanti, sovaṇṇa - - ti suvaṇṇavikatā su- 5
vaṇṇakacitā

Ettakesu ṭhānesu vilapitvā puna hatthisālādini upasaṃ-
kamitvā āhaṃsu:

94. Idam assa hatthiratanam Erāvaṇo gajo balidantī,
te dāni ayyaputtā cattāro vadhāya ninnitā. 671. 10
95. Idam assa assaratanam ekakhuro asso,
te dāni ayyaputtā cattāro vadhāya ninnitā. 672.
96. Ayam assa assaratho sālīkanigghoṣo subho ratanacitto
yatth' assu ayyaputtā sobhimsu Nandane viya devā,
te dāni ayyaputtā cattāro vadhāya ninnitā. 673. 15
97. Kathan nāma sāmasamasundarehi candanamarakatagattehi³
rājā yajissate yaññaṃ sammūlho catūhi puttehi. 674.
98. Kathan nāma sāmasamasundarāhi candanamarakatagattāhi²
rājā yajissate yaññaṃ sammūlho catūhi kaññāhi. 675.
99. Kathan nāma sāmasamasundarāhi candanamarakatagattāhi³ 20
rājā yajissate yaññaṃ sammūlho catūhi mahesīhi. 676.
100. Kathan nāma sāmasamasundarehi candanamarakatagattehi³
rājā yajissate yaññaṃ sammūlho catūhi gahapatīhi. 677.
101. Yathā honti gāmanigamā suñña amanussakā brahārāñña
tathā hessati Pupphavatiyā⁴ yitthesu Canda-Suriyesū⁵ ti. 678. 25

Ta Erāvaṇo ti tassa hatthino nāmaṃ, ekakhuro ti abhinna-khuro,
sālīya--ti gamanakāle sāliyaṇaṃ viya madhurena [nigghosena samannāgato,
kathanānāmā⁶ 'ti kathan nāma⁵, sāmasama - - ti suvaṇṇasāmehi⁶ jātiyā
samehi⁷ niddosatāya sundarehi, candana - - ti lohita-candanallitagattehi gaha-
pativarehi, sāmasamasundarehi³ ti suvaṇṇasāmehi añña-maññaṃ jātiyā 30

¹ C^s -valiyā, B^d puppavaliyā. ² C^{ks} vimānā. ³ B^ds muduka in the place
of marakata. ⁴ so all three MSS. ⁵ B^ds kena nāma kārāṇa. ⁶ B^d adds
ca añña-mañña. ⁷ B^d adds ca.

samehi sundarehi cā 'ti a., brahāraññā yathā te¹ gāmanigamā suññā nimmanussā brahāraññā honti tathā Pupphavattiyāpi² yaññayiṭṭhesu rājaputtasu suññā-araññasadiṣā bhavissatīti.

Bahi nikkhamituṃ alabhantā antonagare yeva vicaritvā
5 paridevimsu. Bo. pi yaññāvāṭaṃ nīto. Ath' assa mātā Gotamī
nāma devī³ „puttānaṃ me jīvitaṃ dehi devā“ 'ti rañño pāda-
mūle pavattitvā paridevamānā āha:

102. Ummattikā bhavissāmi bhūnahatā paṃsunā ca parikiṇṇā
sace Candavaraṃ hanti pāṇā me deva nirujjhanti⁴. 679.
10 103. Ummattikā bhavissāmi bhūnahatā paṃsunā ca parikiṇṇā
sace Suriyavaraṃ hanti pāṇā me deva nirujjhantīti⁴. 680.

Ta. bhūnahatā ti batavaḍḍhi, paṃsunā - ti paṃsuparikiṇṇasariṇā
ummattikā hutvā vicarissāmi.

Sā evaṃ paridevantī rañño santikā kiñci⁵ katham alabhitvā
15 „mama putto tumhākaṃ kujjhivā gato bhavissati, kissa nan
na nivattethā“ 'ti kumārassa catasso bhariyāyo āliṅgitvā pari-
devantī āha:

104. Kin nu 'mā na ramāpeyyuṃ⁶ aññamaññaṃ piyaṃvadā⁶
Ghaṭṭiyā Oparakkhī⁷ ca Pokkharakkhī⁸ ca Gāyikā
20 Canda-Suriyesu naccantiyo, samo tāsāṃ na vijjatīti. 681.

Ta. kin nu mā na ramāpeyyuṃ⁹ ti kena nu kāraṇena imā Ghaṭṭiyā
ti ādikā catasso aññamaññaṃ piyaṃvadā C-S-kumārānaṃ santike naccantiyo¹⁰
mama putte na² ramāpayimsu¹¹ ukkaṇṭhāpayimsu, sakala-Jambudīpasmiṃ hi
nacce vādite vā samo añño koci tāsāṃ na vijjatīti a.

25 Iti sā suṇhāhi saddhiṃ paridevitvā aññaṃ gahetabbaga-
haṇaṃ apassantī Kh-laṃ akkosamānā atṭha gāthā abhāsi:

105. Imaṃ mayhaṃ hadayasokaṃ
paṭimuṇcatu¹² Khaṇḍahāla tava mātā (cfr. IV ²⁸⁵/₁₂)
yo mayhaṃ hadayasoko Candasmīṃ vadhāya ninnīte. 682.

¹ Bds tam. ² so all three MSS. ³ C¹s gotamadevināma. ⁴ Bd rujja-. ⁵ C¹
ramāye-, C² ramaye-. ⁶ Bd -ikā. ⁷ Bd ova-. ⁸ Bd -raṇi. ⁹ C¹s ramāye-.
¹⁰ C¹s add gāyantiyo. ¹¹ C¹s ramāyimsu. ¹² all three MSS. -muccatu.

106. Imaṃ mayhaṃ hadayasokaṃ
paṭimuṇcatu¹ Khaṇḍahāla tava mātā
yo mayhaṃ hadayasoko Suriyasmiṃ vadhāya ninnīte. 683.
107. Imaṃ mayhaṃ hadayasokaṃ
paṭimuṇcatu¹ Khaṇḍahāla tava jāyā 5
yo mayhaṃ hadayasoko Candasmīṃ vadhāya ninnīte. 684.
108. Imaṃ mayhaṃ hadayasokaṃ
paṭimuṇcatu¹ Khaṇḍahāla tava jāyā
yo mayhaṃ hadayasoko Suriyasmiṃ vadhāya ninnīte. 685.
109. Mā putte mā ca paṭiṃ addakkhi Khaṇḍahāla tava mātā 10
yo ghātesī kumāre adūsake sīhasaṃkāse. 686.
110. Mā putte mā ca paṭiṃ addakkhi Khaṇḍahāla tava mātā
yo ghātesī kumāre apekkhite sabbalokassa. 687.
111. Mā putte mā ca paṭiṃ addakkhi Khaṇḍahāla tava jāyā
yo ghātesī kumāre adūsake sīhasaṃkāse. 688. 15
112. Mā putte mā ca paṭiṃ addakkhi Khaṇḍahāla tava jāyā
yo ghātesī kumāre apekkhite sabbalokassa. 689.

Ta. imaṃ mayhaṃ ti imaṃ mayhaṃ², paṭimuṇcatu¹ 'ti paṭiyātu³
pāpuṇātu, yoghātesīti yo tvaṃ ghātesī, apekkhite ti sabbalokena olokite
dissamāne māresīti a. 20

Bo. yaññāvāṇe pitaraṃ āyācanto āha:

113. Mā no deva avadhi, dāse no dehi Khaṇḍahālassa,
api nigalabandhakāpi hatthī asse ca pālema. 690.
114. Mā no deva avadhi, dāse no dehi Khaṇḍahālassa,
api nigalabandhakāpi hatthichakaṇāni ujjhema. 691. 25
115. Mā no deva avadhi, dāse no dehi Khaṇḍahālassa,
api nigalabandhakāpi assachakaṇāni ujjhema. 692.
116. Mā no deva avadhi, dāse no dehi Khaṇḍahālassa,
yassa honti tava kāmā, api raṭṭhā pabbajitā⁴
[bhikkhācariyaṃ carissāma]. 693. 30

¹ all three MSS. -muccatu. ² Bā mayhaṃ imaṃ. ³ Bā pavāsatu. ⁴ Cks
pabba-.

117. Divyaṃ deva upayācanti puttattikhā daliddāpi¹
 paṭibhānāni pi hitvā putte na hi labhanti ekaccā². 694.
 118. Assāsakāni karonti: puttā no jāyantu, tato puttā,
 atha no akāraṇasmā yaññatthāya deva ghātesī. 695.
 5 119. Upayācitakena puttāṃ labhanti, mā tāta no aghātesī³,
 mā kicchāladdhakehi puttehi yajjittho imaṃ yaññam. 696.
 120. Upayācitakena puttāṃ labhanti, mā tāta no aghātesī,
 mā kapaṇaladdhakehi puttehi ammāya no vippavāsehi. 697.

Ta. divyaṃ ti deva aputtikā daliddāpi nāriyo puttattikhā hutvā bahuṃ
 10 paṇṇākāraṃ haritvā puttāṃ vā dhītaraṃ vā labhāmā 'ti divyaṃ upayācanti,
 paṭibhānāni pi hitvā ti dohaḷāni chaḍḍetvāpi, alabbhitvāpīti a., i. v. h. ma-
 hārāja nārīnaṃ hi uppannaṃ dohaḷaṃ alabbhitvā gabbho sussitvā nassati, tattha
 ekaccā putte alabbhamānā kāci laddham pi dohaḷaṃ pahāya aparibhuñjitvā na
 labhanti kāci dohaḷaṃ alabbhamānā ca na labhanti, mayhaṃ pana mātā up-
 15 pannaṃ dohaḷaṃ labhitvā paribhuñjitvā uppannaṃ gabbhaṃ anāsetvā putte
 paṭilabhi, evaṃ paṭiladdhe mā no avadhīti yācati, assāsakānīti mahārāja ime
 sattā āsāṃ⁴ karonti kinti puttā no jāyantu 'ti, tato puttā⁵ ti puttānaṃ pi
 no puttā jāyantu 'ti, atha no akaraṇasmā ti atha tvaṃ amhe akāraṇena
 yaññatthāya ghātesīti, upayācitakenā 'ti devatānaṃ āyācanena, kapaṇa--ti
 20 kapaṇa viya⁶ hutvā laddhakehi puttehi, amhehi saddhiṃ amhakaṃ ammāya
 mā vippavāsehi mā no mātaraṃ saddhiṃ vippavāsaṃ karīti vadati.

So evaṃ vadanto pi pitu santikā kiñci vacanaṃ alabbhitvā
 mātu pādamūle nipajjitvā paridevamāno āha:

121. Bahudukkhaposiyā⁷ Candaṃ amma tuvaṃ jiyase puttāṃ,
 25 vandāmi kho the pāde, labhataṃ⁸ tāto⁹ paralokaṃ. 698.
 122. Handa ca maṃ upagūha¹⁰, pāde¹¹ te amma vanditum dehi,
 gacchāmi dāni pavāsaṃ yaññatthāya ekarājassa. 699.
 123. Handa ca maṃ upagūha¹⁰, pāde te amma vanditum dehi,
 gacchāmi dāni pavāsaṃ mātu katvā hadayasokaṃ. 700.
 30 124. Handa ca maṃ upagūha¹⁰, pāde te amma vanditum dehi,
 gacchāmi dāni pavāsaṃ janassa katvā hadayasokan ti. 701.

¹ Ck^s add nāriyo. ² Ck^s -cce. ³ Bā āghātesī. ⁴ Ck^s āsā, Bā āsāsaṃ. ⁵ Bā paputtā. ⁶ Ck^s kapaṇa ya. ⁷ Bā -dukkhā posiyā. ⁸ Bā -tu ⁹ Ck^s tato
¹⁰ Bā -guyha. ¹¹ Ck^s -dā.

Ta. bahudukkhaḥposiyā¹ 'ti bahūhi dukkhehi posiyā². Candan ti maṃ³ C-kumāraṃ evaṃ positvā idāni amma tvaṃ jīyyase puttāṃ, labhataṃ⁴ tāto⁵ -- ti pitā me bhogasampannaṃ paralokaṃ labhatu, upagūhā⁶ 'ti āliṅga⁷ parissaja, pavāsan ti puna anāgamanatāya accantavippavāsaṃ⁸.

Ath' assa mātā paridevantī catasso gāthā abhāsi:

125. Handa ca padumapattānaṃ molim bandhassu Gotamiputta campakadalivītimissāyo, esā te porāṇiyā⁹ pakati. 702.
126. Handa ca vilepanan te¹⁰ pacchimakaṃ candanaṃ vilimpassu yehi ca suvilitto sobhasi¹¹ rājaparisāya. 703.
127. Handa ca mudukāni vatthāni pacchimakaṃ Kāsikaṃ vāsehi¹² yehi ca sunivattho sobhasi¹³ rājaparisāya. 704.
128. Muttāmaṇikanakavibhūsitāni gaṇhassu hatthābharāṇāni yehi ca hatthābharāṇehi sobhasi rājaparisāya. 705.

Ta. padumapattānan ti padumapattavethanan nāma¹⁴ etaṃ pasādhanaṃ, taṃ sandhāy' evaṃ ā, tava vippakinnamolim ukkhipitvā padumapattavethanena¹⁵ yojetvā bandhā¹⁶ 'ti a. Gotamiputtā¹⁷ 'ti C-kumāraṃ ālapati, campakadali--ti abbhantarimehi campakadalihi missakā vaṇṇagandhasampannā nānāpupphamālā pilandhassu¹², esā te ti esā tava porāṇikā pakati, tam eva bhuñjassu¹³ puttā¹⁴ 'ti paridevati, yehi cā 'ti yehi lohitacandanavilepanehi vilitto rājaparisāya sobhasi¹⁴ tāni vilimpassu¹⁵ 'ti a., Kāsikan ti satasahassaggaṇakaṃ Kāsika-²⁰ vattham, gaṇhassu¹⁶ 'ti pilandhassu.

Idāni 'ssa Candā nāma aggamahesi¹⁵ pādamūle nipajjitvā paridevamānā āha:

129. Na ha¹⁶ nūnāyaṃ raṭṭhapālo, bhūmipati janapadassa dāyādo, lokissaro mahanto¹⁷ putte¹⁸ sinehaṃ na janayatīti¹⁹. 706. 25
- Taṃ sutvā rājā gātham āha:
130. Mayhaṃ piyā puttā attāpi piyo tumhe ca bhariyāyo, Saggaṇ ca patthayāno tena-m-ahaṃ²⁰ ghātayissāmīti. 707.

T. a.: kimkāraṇaṃ puttāsinehaṃ na janemi²¹ na kevalaṃ Gotamiyā²² eva atha kho mayhaṃ piyā puttā tathā²³ attā ca tumhe ca suṇhāyo ca bhariyāyo³⁰

¹ Bā -dukkhā posiyā. ² Bā posiyā, Cks positā. ³ Cks omit maṃ. ⁴ Bā -tu. ⁵ Bā tāto. ⁶ Bā -guyhā. ⁷ Bā āliṅgiya. ⁸ Bā adds gacchāmi. ⁹ Bā -ikā. ¹⁰ Cks vilimpante. ¹¹ Bā -ti. ¹² Cks -mālāhibandhassu. ¹³ Bā gaṇhassu. ¹⁴ Bā -ti. ¹⁵ all three MSS. -si. ¹⁶ Bā hi. ¹⁷ Cks -tā. ¹⁸ Bā putta. ¹⁹ Cks jin-. ²⁰ Bā tenāhaṃ. ²¹ Ck jānemi, Bā janehi. ²² so all three MSS. ²³ Bā atha kho

ca me piyā yeva, evaṃ sante pi Saggā ca patthayāno ahaṃ Saggā patthayāmi¹
tena kāraṇena ete ghāṭessāmi, mā cintayittha sabbe p' ete mayā saddhīm deva-
loke ekato vasissantīti.

Candā āha:

- 5 131. Maṃ paṭhamāṃ ghāṭehi, mā me hadayaṃ dukkhaṃ aphālesi²,
alaṃkato sundarako putto tava³ deva⁴ sukhumālo. 708.
132. Hand' ayya maṃ⁴ hanassu, salokā⁵ Candiyena hessāmi,
puññaṃ karassu vipulaṃ: vicārāma ubho va paraloke ti. 709.

Ta. paṭhaman ti deva mama sāmikato paṭhamatarāṃ maṃ ghāṭehi,
10 dukkhan ti Candassa maranadukkhaṃ mama hadayaṃ aphālesi², alaṃkato⁶
ti ayaṃ mama eko va alaṃ⁷ paṭiyatto⁸ ti evaṃ⁹ alaṃkato¹⁰, evarūpan nāma
puttaṃ mā¹¹ ghātayi¹² mahārājā 'ti dīpeti, handayyā 'ti handa ayya rājānaṃ
ālapantī evaṃ ā., salokā⁵ ti Candiyena saddhīm salokā gamissāmi¹³, vica-
rāma -- ti tayā ekato ghātītā ubho pi paraloke sukhaṃ anubhavantā vicārāma
15 mā no saggantarāyaṃ akāsi.

Rāja āha:

133. Mā tvaṃ Cande rucci maraṇaṃ¹⁴, bahukā tava devarā¹⁵,
visālakkhi te taṃ ramayissanti yitṭhasmiṃ Gotamiputte ti. 710.

Ta. mā tvaṃ -- ti mā tvaṃ attano maraṇaṃ rocesi, mā rujitī¹⁶ pi pāṭho
20 mā rodhīti a. devarā¹⁷ ti patibhātukā.

Tatoparaṃ Satthā

- 134^a. Evaṃ vutte Candā attānaṃ hanti hatthatalakehīti¹⁸
upaḍḍhag. ā. 711.

Tatoparaṃ tassā yeva vilāpo hoti:

- 25 134^b. Alam atthu jīvītena, pāyāmi¹⁹ visaṃ marissāmi. 712.
135. Na ha²⁰ nūn' imassa rañño mittāmaccā ca vijjare
suhadā yena vadanti rājānaṃ: mā ghātayi orase putte. 713.
136. Na ha nūn' imassa rañño nātimitā ca vijjare
suhadā yena vadanti rājānaṃ: mā ghātayi orase putte. 714.

¹ Ck^s -yemi, B^d -yanto, B^s patthento. ² Ck^s apā, B^d abā-. ³ B^d tadeva, Ck^s omits
deva. ⁴ Ck^s add pathamaṃ. ⁵ B^d paraloke. ⁶ B^d anal-. ⁷ B^d alaṃkatehina. ⁸
Ck^s pari-. ⁹ B^d adds na. ¹⁰ B^d adds alaṃkato. ¹¹ Ck^s ma, B^d na. ¹² B^d
māreyyāsi ¹³ B^d paraloke bhavissāmi. ¹⁴ Ck^s omīti ma-. ¹⁵ Ck^s devacarā.
¹⁶ B^d ruddhīti. ¹⁷ Ck^s devamarā, C^s devacarā. ¹⁸ C^s -tālakehīti, B^d -talehīti.
¹⁹ Ck^s passāmi. ²⁰ B^d hī.

137. Ime te pi mayhaṃ puttā guṇino kāyūradhārino,
rājā tehi pi yajassu yaññaṃ atha muccatu ¹ Gotamiputte. 715.
138. Bilasataṃ maṃ katvā yajassu sattadhā mahārāja,
mā jeṭṭhaputtam avadhi adūsakaṃ sīhasaṃkāsaṃ. 716.
139. Bilasataṃ maṃ katvā yajassu sattadhā mahārāja, 5
mā jeṭṭhaputtam avadhi apekkhitaṃ sabbalokassa 'ti. 717.

Ta. evan ti evaṃ andhabālena ekarājena vutte, hantīti deva kin nāma¹
etaṃ kathesīti vatvā hatthatalehi attānaṃ hanti, pāyāmiti² pivissāmi, ime te
pīti ime pi Vāsulakumāraṃ ādīva katvā sesadārake hatthe gahetvā rañño pāda-
mūle ṭhitā evaṃ āha, guṇino ti mālāguṇaābharanehi samannāgatā, kāyūra- 10
dhārino ti kāyūrapasādhanaḍḍharā, bilasataṃ ti mahārāja maṃ ghātetvā
koṭṭhāsakaṃ³ katvā, sattadhā ti sattaṣu ṭhānesu yaññaṃ yaja.

Iti sā rañño santike imāhi gāthāhi paridevittvā assāsaṃ
alabhamānā Bodhisattass' eva santikaṃ gantvā⁴ paridevamānā
atṭhāsī, atha naṃ so āha: „Cande mayi jīvamāne tuyhaṃ tas- 15
sīm tasmim⁵ subhāpitesu⁶ kathitesu uccāvacāni muttādīni⁷ ba-
hūni ābharaṇāni dinnāni, ajja pana te idaṃ pacchimamaṃ dānaṃ
ti sarirārūḷhaṃ ābharaṇaṃ dammi, gaṇhāhi naṃ“ 'ti.

Imam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

140. Bahukā tava⁸ dinnā ābharaṇā uccāvacā subhāpitaṃhi 20
muttā maṇiveḷuriyā idan te pacchimamaṃ dānaṃ ti. 718.

C-devī pi taṃ sutvā tatoparāhi navahi⁹ gāthāhi vilapi:

141. Yesaṃ pubbe khandhesu phullamālāguṇā vivattiṃsu
tes' ajja pītanisito¹⁰ nettiṃso vivattissati khandhesu. 719.
142. Yesaṃ pubbe khandhesu citramālāguṇā vivattiṃsu 25
tes' ajja pītanisito¹⁰ nettiṃso vivattissati khandhesu. 720.
143. Acirā¹¹ vata nettiṃso vivattissati rājaputtānaṃ khandhesu
atha mama hadayaṃ na phalati¹²
tāva daḷhabandhanaṃ ca me āsi. 721.

¹ so all three MSS for muṇcatu? ² Cks passāmiti ³ Bḍ koṭṭhāsasataṃ. ⁴
Cks omit ga-. ⁵ Bḍ adds vatthussim. ⁶ Ck -ni-. ⁷ Bḍ maṇimuttā-. ⁸ Cks
va. ⁹ Ck -rānavahi, Cs -rānava. ¹⁰ so Cks; Bḍs pisunisado. ¹¹ Bḍ -raṇ. ¹²
Bḍ phāleti.

144. Kāsikasucivatthadharā kuṇḍalino akalucandanavilittā¹
niyyātha Canda-Suriyā yaññatthāya ekarājassa. 722.
146. Kāsikasucivatthadharā kuṇḍalino akalucandanavilittā¹
niyyātha Canda-Suriyā mātu katvā hadayasokaṃ. 723.
- 5 146. Kāsikasucivatthadharā kuṇḍalino akalucandanavilittā¹
niyyātha Canda-Suriyā janassa katvā hadayasokaṃ. 724.
147. [Maṃsarasabhojino²] nahāpakasunahātā
kuṇḍalino akalucandanavilittā¹
niyyātha Canda-Suriyā yaññatthāya ekarājassa. 725.
- 10 148. [Maṃsarasabhojino²] nahāpakasunahātā
kuṇḍalino akalucandanavilittā¹
niyyātha Canda-Suriyā mātu katvā hadayasokaṃ. 726.
149. [Maṃsarasabhojino²] nahāpakasunahātā
kuṇḍalino akalucandanavilittā¹
- 15 niyyātha Canda-Suriyā janassa katvā hadayasokaṃ ti. 727.

Ta. mālāguṇā ti pupphadāmāni, tesajjā 'ti tesam aḷḷa, nettimso ti
asi, vivattissatīti patissati, acirā³ vatā 'ti acirena vata, na phalatīti na
bhijjati, tāva daḷḷabandhanāñca me āsīti ativiya thirabandhanam me
hadayam bhavissatīti a., niyyāthā 'ti gacchatha.

- 20 Evaṃ tassā paridevantiyā va yaññāvāṇe sabbakammaṃ
niṭṭhāsi⁴. Rājaputtam netvā gīvaṃ nāmetvā⁵ nisīdāpesuṃ.
Kh-lo suvaṇṇapātīm upanāmetvā khaggaṃ ādāya „tassa gīvaṃ
kantissāmīti“ atṭhāsi. Tam disvā C-devī „aññam me saraṇam
n' atthi, attano saccabalena sāmikassa sotthim karissāmīti“
- 25 añjalim paggayha parisāya antarena carantī saccakiriyaṃ akāsi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

150. Sabbasmiṃ upakkaṭasmiṃ nisīdite Candiyaṃ yaññatthāya
Pañcālārājadhītā pañjalikā sabbaparisam anupariyāsi: 728.
151. Yena saccena Khaṇḍahālo pāpakammaṃ karoti dummedho
etena saccavajjena samaṅginī sāmikena homi. 729.
- 30 152. Ye 'dh' atthi amanussā yāni ca yakkhabhūtabhavyāni
karontu veyyāvāṭikam, samaṅginī sāmikena homi. 730.

¹ Bā aggalu. ² Bā -janā. ³ Bā -ram. ⁴ Bā niṭṭhāpesi. ⁵ Bā onā-

153. Yā devatā idhāgatā yāni ca bhūtabhavyāni
saraṇesiniṃ¹ anāthaṃ² tāyatha maṃ, yācāṃ³ ahaṃ
[pati māhaṃ ajeyyaṃ³] ti. 731.

Ta sabbasmim upakkhaṭasmin ti sabbasmim yaññasambhāre sajjite
paṭiyatte, samaṇḍinīti sampayuttā ekasaṃvāsā, yedhatthīti ye idha atthi, 5
yakkha--ti devasaṃkhātā yakkhā ca vaḍḍhitvā ṭhitā sattasaṃkhātā bhūtā ca
idāni vaḍḍhanakasattasaṃkhātāni bhavyāni ca, veyyā--ti mayhaṃ veyyā-
vaccāṃ karontu, tāyatha maṃ ti rakkhatha maṃ, yācāmaṃhan ti ahaṃ vo
yācāmi, patimāhan ti pati mā ahaṃ ajeyyaṃ⁴.

Sakko devarājā tassa paridevasaddaṃ sutvā taṃ pavattim 10
ñatvā jalitaṃ ayakūṭaṃ ādāya gantva rājānaṃ tāsento⁵ sabbe
vissajjāpesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

154. Taṃ sutvā amanusso ayokūṭaṃ paribbhametvāna
bhayam assa janayanto rājānaṃ idam avoca: 732. 15
155. Bujjhassu kho rājakali mā t' āhaṃ matthakaṃ nitālemi⁶,
mā jeṭṭhaputtam avadhi adūsakaṃ sīhasaṃkāsam. 733.
156. Ko te diṭṭho⁷ rājakali puttabhāriyāyo haññamānāyo
seṭṭhā ca gahapatayo adūsakā saggaḥkāmā hi⁸. 734.
157. Taṃ sutvā Khaṇḍahālo ca rājā ca abbhutam idaṃ disvāna 20
sabbesaṃ bandhanaṇi mocesuṃ yathā taṃ apāpānaṃ⁹. 735.
158. Sabbesu vippamuttesu ye tattha samāgatā tadā āsūṃ
sabbe ekekaledḍḍukaṃ¹⁰ adāmsu, esa vadho Khaṇḍahālassā¹¹ 'ti. 736.

Ta amanusso ti Sakko devarājā, bujjhassū 'ti jāna sallakkhehi,
rājakalīti rāja-Kāḷakaṇṇi¹¹ rājālāmaka, mā tāhan ti pāparāja bujjha¹² mā te 25
ahaṃ matthaṃ nitālemi⁶, ko te diṭṭho ti kuhiṃ tayā diṭṭhapubbo, sagga-
kāmā hīti ettha hīti nipātamattaṃ, saggaḥkāmā saggaṃ patthayamānā ti a., taṃ
suttvā ti bhikkhave taṃ Sakkassa vacanaṃ Kh-lo suttvā abbhutam idan ti rājā¹³
ca idāni Sakkadassanaṃ pubbe abhūtapubbam disvā, yathā taṃ ti yathā apā-
pānaṃ¹⁴ mocenti evam eva mocesuṃ, sabbekekā--'ti bhi. yattakā tasmiṃ 30
yaññāvēte samāgatā sabbe ekakolāhalaṃ katvā Kh-lassa ekekaledḍḍupahāraṃ
adāmsu, esa vadho ti esa Kh-lassa vadho ahosi, tatth' eva taṃ jivitakkha-
yaṃ pāpayimsū 'ti attho.

¹ Ck Bā -ni, Cs -nī. ² Cks -ā. ³ so Bds; Cks ajiyyan. ⁴ so Bā; Cks avajiyyan.

⁵ Bā tāsetvā. ⁶ Bā nihalesi. ⁷ so all three MSS. for diṭṭhā? ⁸ so all three
MSS. for -kāmehi? ⁹ so Cks = apāpānaṃ? Bds anupaghātāṃ. ¹⁰ Cks omit
eke. ¹¹ Cks rāja muddhakāla-. ¹² Cks muddha. ¹³ Cks rājānaṃ. ¹⁴ Bā anupa-
ghātāṃ pānaṃ. ¹⁵ Cks eka-.

Tam pana māretvā mahājano rājānaṃ māretuṃ ārabhi.
 Bo. pitaraṃ parissañjivā¹ māretuṃ na adāsi. Mahājano
 „jīvitam tāva etassa pāparañño dema, chattaṃ pan' assa na-
 gare ca vāsaṃ na dassāma, caṇḍalaṃ katvā bahinagare vāsā-
 5 pessāmā“ 'ti vātvā rājavesaṃ haritvā kāsāvaṃ nivāsāpetvā
 haliddapilotikāya sīsaṃ veṭhetvā caṇḍalaṃ katvā caṇḍalavāṭa-
 kaṃ pahiṃsu. Ye pan' etaṃ² pasughātaṃ yaṇṇaṃ ya-
 jimsu c' eva yajāpesuṃ ca anumodimsu ca sabbe Niraya-parā-
 yanā yeva ahesuṃ.

10 Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

159. Sabbe pativā Nirayaṃ yathā taṃ pāpakaṃ karitvāna
 na hi pāpakammaṃ katvā labbhā Sugatiṃ ito gantun ti. 737.

So pi kho mahājano dve pi kāḷakaṇṇiyo hāretvā tatth'
 eva abhisekasambhāre āharitvā C-kumāraṃ abhisīnci.

15 Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

160. Sabbesu vippamuttesu ye ca tattha samāgatā tadā āsuṃ
 Candam abhisīncimsu samāgatā rājaparisā ca. 738.

161. Sabbesu vippamuttesu ye ca tattha samāgatā tadā āsuṃ
 Candam abhisīncimsu samāgatā rājakaṇṇāyo. 739.

20 162. Sabbesu vippamuttesu ye ca tattha samāgatā tadā āsuṃ
 Candam abhisīncimsu samāgatā devaparisā ca. 740.

163. Sabbesu vippamuttesu ye ca tattha samāgatā tadā āsuṃ
 Candam abhisīncimsu samāgatā devakaṇṇāyo. 741.

164. Sabbesu vippamuttesu ye ca tattha samāgatā tadā āsuṃ
 celukkhepam akarūṃ samāgatā rājaparisā ca. 742.

25 165. Sabbesu vippamuttesu ye ca tattha samāgatā tadā āsuṃ
 celukkhepam akarūṃ samāgatā rājakaṇṇāyo ca. 743.

166. Sabbesu vippamuttesu ye ca tattha samāgatā tadā āsuṃ
 celukkhepam akarūṃ samāgatā devaparisā ca. 744.

30 167. Sabbesu vippamuttesu ye ca tattha samāgatā tadā āsuṃ
 celukkhepam akarūṃ samāgatā devakaṇṇāyo. 745.

168. Sabbesu vippamuttesu bahu ānandito³ ahu⁴ vaṃso,
 nandippavesi⁵ nagaraṃ, bandhanā mokkho aghosithhā 'ti. 746.

¹ C^s -ssajivā, B^d palisajjivā. ² C^s panatetaṃ. ³ C^k anandato, B^d ānandatā,
 C^s ānaudino. ⁴ C^k B^d āhu. ⁵ so all three MSS. for nandim pavesi?

Ta. rājaparisā cā 'ti rājaparisāpi tīhi saṁkhehi abhisiñci, rājakaññāyo pi khattiyadhītaro pi taṁ abhisiñciṁsu, devaparisā cā 'ti Sakko devarājā Vijayuttarasamkhamā gahetvā devaparisāya saddhīm abhisiñci, devakaññāyo ti Sujāpi devadhītāhi saddhīm abhisiñci, celu - ti nānāvannehi vatthehi dhaje ussāpetvā uttariyāni¹ ākāse bhamentā² celukkhepaṁ karimṣu, rājaparisā ti itare ca tayo koṭṭhāsā ti abhisekakārakā³ cattāro pi koṭṭhāsā karimṣu yeva, ānandito ahu vaṁso ti āmoditapamoditā ahesuṁ, nandippavesi nagaran ti Candakumārassa chattaṁ ussāpetvā nagaraṁpavitthakāle nagare ānandibheriṁ ācarimṣu⁴ kiṁ vatvā ti yathā amhākāṁ C-kumāro bandhanā mutto evam evaṁ sabbe bandhanāni muñcentū⁵ 'ti, tena vuttam: bandhanā - ittha 'ti. 10

Bo. pitu vattaṁ⁶ paṭṭhapesi, antonagaram paṇa pavisitum na labhati, paribbayassa khīṇakāle Bodhisatte uyyānakilā-dīnaṁ atthāya gacchante taṁ upasaṁkamitvā „pati 'mhīti“ na vandati añjaliṁ paṇa katvā „ciraṁ jīva sāmīti“ vadati, „ken' attho“ ti vutte ārocesi, so paribbayaṁ dāpesi. So dhammena r. kāretvā āyupariyosāne Devalokaṁ pūrayamāno agamāsi. 15

S. i. dhammadesanaṁ āharitvā „na bhikkhave idān' eva pubbe pi Devadatto maṁ ekakaṁ nissāya bahū māretum vāyamaṁ akāsi“ vatvā j. s.: „Tadā Kh-lo Devadatto ahosi, Gotamādevī Mahamāyā, Candā Rāhulamātā, Vāsulo Rāhulo, Selā Uppalavaṇṇā, Sūro Vāmagotto Kassapo, Candaseno⁸ Moggallāno, Suriyakumāro Sāriputto⁹, Candarājā aham evā 'ti¹⁰. Khaṇḍahāla jātakam. 20

6. Bhūridattajātaka.

Yaṁ kiñci ratanaṁ atthīti. Idam S. Sāvattiyam v. upo- sathike upāsake ā. k. Te kira uposathadivase pāto va uposatham adhiṭṭhāya dānaṁ datvā pacchā bhattam gandhamālādihattā Jetavanam gantvā dhammasavanavelāya ekamantaṁ nisīdimṣu. S. dhammasabham āgantvā alamkatabuddhāsane nisīditvā bhikkhusamgham olokesi. Bhik- 25

¹ Bā uttarisātakāni. ² Eā khipeṇā. ³ Bā - ranā. ⁴ Ck carī. ⁵ so Bā; Ck muccantu, read: - nehi mucc-? ⁶ Eā vaṭṭam. ⁷ Ck pītimhīti, Bā pitaromhīti. ⁸ Bā bhaddaseno. ⁹ Bā adds ahosi tadā sakko anuruddho ahosi ¹⁰ candarājā paṇa ahaveva sammāsambuddho loke udapādim ti sakrāj 33 (55?). The title is wanting. 6. Cfr. J. R. A. Soc. 1892 p. 77. Bv. & C. p. 85. L'Institut II Section, 18 Année Tome 18 p. 23, 1853. N = nāga. U = uposatha.

khuādīsu pana ye ārabha dhammakathā samuṭṭhāti tehi saddhīm Tathāgatā sallapanti, tasmā ajja upāsake ārabha pubbacariyapaṭi-saṃyuttā¹ dhammakathā samuṭṭhahissatīti nātvā upāsakehi saddhīm sallapanto „uposathik’ attha upāsakā“ ti pucchitvā „āma bhante“ ti
 5 vutte „sādhu upāsakā, kalyāṇaṃ vo kataṃ, anacchariyaṃ kho paṇ’ etaṃ yaṃ tumhe mādisaṃ Buddhovādakaṃ² labhantā uposathaṃ ka-reyyātha, porāṇakapaṇḍitā anācariyakāpi mahantaṃ yasaṃ pahāya uposathaṃ karīmsu yevā“ ’ti vatvā tehi yācito a. ā.:

A. B. Brahmaddatto r. k- to puttassa oparajjaṃ datvā tassa
 10 mahantaṃ yasaṃ disvā „r. pi me gaṇheyyā“ ’ti uppannasaṃko „tāta tvaṃ ito nikkhamitvā yattha te ruceati tattha vasitvā mam’ accayena kulasantakaṃ r. gaṇha“ ’ti ā. So „sadhū“ ’ti pitaraṃ vanditvā nikkhamitvā anukkāmena Yamunaṃ gantvā Yamunāya ca samuddassa ca antare paṇṇasālaṃ māpetvā vana-
 15 mūlaphalāhāro paṭivasati. Tadā samuddatṭhakanāgabhavane³ ekā matapatikā nāgamānavikā aññesaṃ sapatikānaṃ yasaṃ oloketvā kilesaṃ nissāya nāgabhavanā nikkhamitvā samuddatīre carantī rājaputtassa padavaḷaṇḍaṃ disvā padānusārena gantvā taṃ paṇṇasālaṃ addasa. Tadā rājaputto phalāphalatthāya
 20 gato hoti. Sā paṇṇasālaṃ pavisitvā kaṭṭhattharikaṃ⁴ ca sesa-parikkhāre ca disvā cintesi: „idaṃ ekassa pabbajitassa va-saṇatṭhānaṃ, vimaṃsissā mināṃ, saddhāpabbajito nu kho no“ ti „sace hi saddhāpabbajito bhavissati nekkhammādhimutto⁵ na me alaṃkatasayanaṃ sādīyissati, sace kāmābhirato bhavissati na
 25 saddhāpabbajito mama sayanasmiṃ yeva nīpajjissati, atha naṃ gahe tvā attano sāmikaṃ katvā idh’ eva vasissāmīti“ sā nāga-bhavanaṃ gantvā dibbapupphāni c’ eva dibbagandhe cāharitvā pupphasayanaṃ sajjitvā paṇṇasālāya pupphupahāraṃ katvā gandhacūṇṇaṃ vikiritvā paṇṇasālaṃ alaṃkaritvā nāgabhavanam
 30 eva gatā. Rājaputto sāyaṇhasamaye āgantvā paṇṇasālaṃ pa-viṭṭho taṃ kiriyaṃ disvā „kena nu kho imaṃ sayanaṃ saj-

¹ Cks -ttam. ² Bā buddham ovādadāyakaṃ ācariyaṃ. ³ Bā samuddassa heṭṭhā nāga-. ⁴ Bā kaṭṭhatthari-. ⁵ Cks -ābhīnutto

jitan“ ti phalāphalaṃ paribhuñjitvā „aho sugandhāni pupphāni,
 manāpaṃ vata katvā sayanaṃ paññattan“ ti¹ na saddhāya
 pabbajitabhāvena somanassajāto pupphasayane nipanno niddaṃ
 okkamitvā punadivase suriyuggamane utthāya paṇṇasālaṃ
 asammajjitvā va phalāphalatthāya agamāsi. N-māṇavikā tas- 5
 miṃ khaṇe āgantvā milātāni pupphāni disvā „kāmadhimutto esa,
 na saddhāya pabbajito, sakkā naṃ gaṇhitun“ ti ñatvā purāṇapup-
 phāni niharitvā aññāni pupphādīni āharitvā navaṃ sayanaṃ sajjetvā
 paṇṇasālaṃ alaṃkaritvā caṃkame pupphāni vikiritvā n-bhava-
 nam eva gatā. So taṃ divasam pi pupphasayane sayitvā 10
 punadivase cintesi: „ko nu kho imaṃ paṇṇasālaṃ alaṃkarotīti“
 so phalāphalatthāya agantvā² va paṇṇasālato avidūre paṭicchanno
 atthāsi. Itarāpi bahugandhe c’ eva pupphāni cādāya assama-
 padaṃ agamāsi. Rājaputto uttamarūpadharaṃ n-māṇavikaṃ
 disvā va paṭibaddhacitto attānaṃ adassetvā va tassā paṇṇa- 15
 sālaṃ pavisitvā sayanaṃ sajjanakāle pavisitvā „kāsi tvaṃ“ ti
 pucchi. „N-māṇavikā sāmīti“. „Sassāmikāsi assāmikāsīti“.
 „Sāmi ahaṃ assāmikā vidhavā“ ti, „tvaṃ pana katthavāsiko
 sīti“. „Ahaṃ pana Bārāṇasirañño putto Brahmadaṭṭaku-
 māro nāma, tvaṃ n-bhavanaṃ pahāya kasmā vicarasīti“. 20
 „Sāmi, ahaṃ tattha sassāmikānaṃ n-māṇavikānaṃ yasaṃ olo-
 ketvā kilesaṃ nissāya ukkaṇṭhitā tato nikkhamitvā sāmikaṃ
 pariyesantī carāmīti“. „Ahaṃ pi na saddhāpabbajito, pitarā
 pana niharitattā³ idha āgantvā vasāmi, tvaṃ mā cintayi, ahan-
 te sāmiko bhavissāmi, ubho pi idha samaggavāsaṃ⁴ vasissāmā“ 25
 ’ti. Sā „sādhū“ ’ti sampaṭicchī. Tato paṭṭhāya te ubho pi
 tatth’ eva samaggavāsaṃ vasiṃsu. Sā attano ānubhāvena
 mahārahaṃ gehaṃ māpetvā mahārahaṃ pallaṃkaṃ āharitvā
 sayanaṃ paññāpesi. Tato paṭṭhāya mūlaphalaṃ na khādi,
 dibbannapānaṃ eva ahosi. Aparabhāge n-māṇavikā gabbhaṃ 30
 paṭilabbhitvā puttaṃ vijāyi, tassa Sāgara-Brahmadatto ti

¹ B^d adds so. ² C^{ks} āg-. ³ C^k nihaṭṭattā corr. to -ṭatvā, C^s nīhavattā. ⁴ C^k -ggā.

nāmaṃ kariṃsu. Tassa padasāgamanakāle n-māṇavikā dhīta-
 raṃ vijāyi, tassā samuddatīre jātattā Samuddajā ti nāmaṃ
 kariṃsu. Ath' eko Bārāṇasivāsi-vanacarako taṃ ṭhānaṃ patvā
 katapaṭisanthāro¹ rājaputtaṃ sañjānitvā katipāhaṃ tattha va-
 5 sitvā „deva ahaṃ tumhākaṃ idha vasanabhāvaṃ rājakuḷassa
 ārocessāmīti“ nikkhamitvā nagaraṃ agamāsi. Tadā rājā kālaṃ
 akāsi, amaccā tassa sarīrakiccaṃ katvā sattame divase sanni-
 patitvā „arājakaṛaṭṭhaṃ na saṇṭhahati, rājaputtassa vasanaṭṭhā-
 naṃ vā atthibhāvaṃ vā natthibhāvaṃ vā na jānāma, phussa-
 10 rathaṃ vissajjetvā rājānaṃ gaṇhissāmā“ 'ti mantayimṃsu. Tas-
 miṃ khaṇe vanacarako nagaraṃ patvā taṃ kathaṃ sutvā
 amaccānaṃ santikaṃ gantvā „ahaṃ rājaputtassa santike tayo
 cattāro divase vasitvā āgato“ ti taṃ pavattim ācikkhi. Taṃ
 sutvā amaccā tassa sakkāraṃ katvā tena magganāyakena tattha
 15 gantvā katapaṭisanthārā rañño kālakatabhāvaṃ ārocetvā „deva
 r. paṭipajjā“ 'ti āhaṃsu. So „n-māṇavikāya cittaṃ jānissāmīti“
 taṃ upasaṃkami: „bhadde pitā me kālakato, amaccā mayhaṃ
 chattaṃ ussāpetuṃ āgatā, gacchāma bhadde, ubho pi dvā-
 dasaṃyojanikāya Bārāṇasiyaṃ r. kāressāma, tvaṃ soḷasannaṃ
 20 itthisahassānaṃ jetṭhikā bhavissasīti“. „Sāmi na sakkā mayā
 gantun“ ti. „Kimkāraṇā“ ti. „Mayaṃ ghoravisā khippakopā
 appamattake pi kujjhāma, sapattiroso² nāma bhāriyo, sac' āhaṃ
 kiñci disvā vā sutvā vā kuddhā olokessāmi bhusamuṭṭhi viya
 vipakkirissati, iminā kāraṇena na sakkā mayā gantun“ ti.
 25 Rājaputto punadivase pi yācat' eva. Atha naṃ evam āha:
 „ahaṃ tāva kenaci pi pariyāyena na gamissāmi, ime puna me
 puttā na³ nāgakumārā, tava sambhavana jātā manussajātikā,
 sace te mayi sineho atthi imesu appamatto bhava, ime kho
 pana udakabījā sukhumālā, maggaṃ gacchantā vātātapena
 30 kilamitvā mareyyum pi⁴, ekaṃ nāvaṃ khaṇāpetvā⁵ udakassa
 pūretvā tāya ne udakakīlaṃ kilāpento netvā⁶ nagare pi nesam

¹ Cks -raṃ. ² Bā sapativāso ca ³ Bā omits na. ⁴ Bā adds tasmā. ⁵ so
 all three MSS. ⁶ Bā omits ne.

antovatthusmiṃ yeva pokkharaniṃ kāreyyāsi, evaṃ ete na
kilamissantīti“ evaṃ ca pana vatvā rājaputtam vanditvā pa-
dakkhiṇaṃ katvā puttake āliṅgitvā thanantare nipajjāpetvā sīse
cumbitvā rājaputtassa niyyādetvā roditvā kanditvā tatth' ev'
antarahitā n-bhavanaṃ agamāsi. Rājaputto pi domanassappatto 5
assupunṇehi nettehi nivesanā nikkhamitvā akkhihi assūni puñ-
chitvā amacce upasaṃkami, te tatth' eva abhisiñcitvā „deva
amhākaṃ nagaraṃ gacchāma“ 'ti vadimsu, „tena hi sīghaṃ
nāvaṃ khaṇitvā' sakaṭaṃ āropetvā udakassa pūretvā udaka-
pitṭhe vaṇṇagandhasampannāni nānāpupphāni vikiratha, mama 10
puttā udakabījaka, te tattha kiṇantā sukhaṃ gamissantīti“,
amaccā tathā karimsu. Rājā Bārāṇasīṃ patvā alaṃkatana-
garaṃ pavisitvā soḷasasahassāhi nāṭakitthihi amaccādihi ca
parivuto mahātale nisīditvā sattāhaṃ mahāpānaṃ pivitvā puttā-
naṃ atthāya pokkharaniṃ kāresi, te nibaddhaṃ tattha kiṇimsu. 15
Ath' ekadivasam pokkharaniyaṃ udaye pavesiyamāne eko kac-
chapo pavisitvā nikkhamanattṭhānaṃ apassanto pokkharanitale
nipajjitvā dārakānaṃ kiṇanakāle udakato utṭhāya sīsaṃ nī-
haritvā te oloketvā puna udaye nimujji, te taṃ disvā bhītā
pitu santikaṃ gantvā „tāta pokkharaniyaṃ eko yakkho amhe 20
tāsetīti“ āhaṃsu, rājā „gacchatha naṃ gaṇhāthā“ 'ti purise
āṇāpesi, te jālaṃ khipitvā kacchapaṃ ādāya rañño dassesuṃ,
kumārā taṃ disvā „esa tāta pisāco“ ti viravimsu, rājā putta-
sinehena kacchapassa kujjhitvā „gaccha tassa kammakaraṇaṃ
karoṭhā“ 'ti āṇāpesi, tatth' ekacce „ayaṃ rājaveriko, etaṃ 25
udokkhalamusalehi pakkhipitvā koṭṭetvā cunṇetuṃ vaṭṭatīti“
āhaṃsu, ekacce „tīhi pākehi pacitvā khādituṃ“, ekacce „aṅgāresu
uttāpetuṃ“, ekacce „antokaṭāhe yeva naṃ pacituṃ vaṭṭatīti“
āhaṃsu, eko pana udakabhīruko amacco „imaṃ Yamunāya
āvaṭṭe pakkhipituṃ vaṭṭati, so tattha mahāvināsaṃ pāpuṇissati, 30
evarūpaṃ³ hi 'ssa karaṇaṃ n' atthīti“ āha. Kacchapo tassa

¹ Bā khauāpetvā. ² Cks uttāse. ³ Cks - pā

- kathaṃ sutvā sīsaṃ nīharitvā evaṃ āha: „ambho, kiṃ te mayā aparaddhaṃ yena maṃ evarūpaṃ kammakaraṇaṃ vicāresi, mayā hi sakkā itarā kammakaraṇā sahituṃ, ayaṃ pana atikak-khaḷā, mā evarūpaṃ avacā“ 'ti, taṃ sutvā rājā „etad eva
- 5 kāretuṃ vaṭṭatīti“ Yamunāya āvaṭṭe khipāpesi. So ekaṃ nāgabhavanagāmiṃ udakavāhaṃ patvā nāgabhavanam agamāsi, atha naṃ tasmiṃ udakavāhe kiḷantā Dhātaraṭṭhanāga-rañño puttā n-mānavakā disvā „gaṇhatha naṃ dāsan“ ti āhaṃsu, so cintesi: „ahaṃ Bārāṇasirañño hatthā muñcitvā
- 10 evaṃpharusānaṃ nāgānaṃ hatthaṃ patto, kena nu kho upā-yena muñceyyan“ ti cintetvā so „atth' eso upāyo“ ti musā-vādaṃ katvā „tumhe Dhātaraṭṭhassa n-rañño santikā hutvā kasmā evaṃ vadetha, ahaṃ Cittacūḷo nāma kacchapo Bā-rāṇasirañño dūto Dhātaraṭṭhassa santikaṃ āgato, amhākaṃ
- 15 rājā Dh-assa dhītaraṃ dātukāmo maṃ pahini, tassa maṃ das-sethā“ 'ti, te somanassajātaṃ taṃ ādāya rañño santikaṃ gantvā tam atthaṃ ārocesuṃ. Rājā „ānetha nan“ ti pakkosāpetvā disvā va anattamano hutvā „na evaṃlāmakasarirā dūtakammaṃ kātuṃ sakkontīti“ ā, taṃ sutvā kacchapo „kiṃ rañño pana
- 20 rājadūtehi tālappamaṇehi bhavitabbaṃ, sarīraṃ hi khuddakaṃ vā mahantaṃ vā appamāṇaṃ gataṭṭhāne¹ kammanipphādanam eva pamāṇaṃ, mahārāja amhākaṃ rañño bahū dūtā, thala-kammaṃ manussā karonti, ākāse pakkhino, udae ahaṃ, ahaṃ hi Cittacūḷo nāma ṭhānantaraṃ patto rājavallabho, mā maṃ
- 25 paribhāsathā“ 'ti attano guṇaṃ vaṇṇesi, atha naṃ Dh-o pucchi: „kena pan' atthena rañño pesito sīti“, „mahārāja rājā me evaṃ āha: 'mayā sakala-Jambudīpe rājūhi saddhiṃ mitta-dhammo kato, idāni Dh-nāgaraññā saddhiṃ' kātuṃ mama dhītaraṃ Samuddajaṃ dammīti' vatvā maṃ pahini, tumhe pa-
- 30 pañcaṃ akatvā mayā saddhiṃ yeva parisāṃ pesetvā divasaṃ ṭhapetvā dārikaṃ gaṇhathā“ 'ti. So tussitvā tassa sakkāraṃ

¹ Bā gatagataṭṭhāne. ² Bā adds mittadhammaṃ

katvā tena saddhiṃ cattāro n-māṇavake pesesi, „gacchatha, rañño vacanaṃ sutvā divasaṃ t̥hapetvā ethā“ 'ti, te „sādhū“ 'ti vatvā kacchapaṃ gahetvā nāgabHAVANā nikkhamiṃsu. Kacchapo Yamunāya ca Bārānasiyā ca antare ekaṃ padumasaraṃ disvā eken' upāyena palāyitukāmo evaṃ āha: „bho n-māṇavakā, 5 amhākaṃ rājā ca puttadāro c' assa maṃ udakato¹ carantaṃ rājanivesanaṃ gataṃ disvā 'padumāni no dehi, bhisamuḷāle dehīti' yācanti, ahaṃ tesaṃ atthāya tāni gaṇhissāmi, ettha maṃ vissajjetvā maṃ apassantāpi puretaraṃ rañño santikaṃ gacchatha, ahaṃ vo tatth' eva passāmīti“, te tassa saddahitvā 10 taṃ vissajjesuṃ, so tattha ekamante niliye, itare² pi taṃ adisvā „rañño santikaṃ gato bhavissatīti“ gantvā māṇavaka-vaṇṇena rājānaṃ upasaṃkamīṃsu. Rājā paṭisanthāraṃ katvā „kuto āgat' atthā“ 'ti pucchi. „Dh-assa santikā mahārājā' 'ti. „Kimkāraṇā“ ti. „Mahārāja, mayaṃ tassa dūtā, Dh-o vo 15 ārogyaṃ pucchati, yaṇ ca icchatha taṃ vo deti, tumhākaṃ kira dhītaraṃ Samuddajaṃ amhākaṃ rañño pādapari-cārikaṃ katvā dethā“ 'ti imaṃ atthaṃ pakāsentā' paṭhamāṃ gātham āhaṃsu:

1. Yaṃ kiñci ratanaṃ atthi Dhataratṭhassa nivesane 20
sabbāni te upāyanti, dhītaraṃ dehi rājino ti. 747.

Ta. sabbāni -- ti tassa nivesane sabbāni ratanāni tava nivesanaṃ upāyantu upagacchantū 'ti a.

Taṃ sutvā rājā dutiyaṃ gātham āha:

2. Na no vivāho nāgehi katapubbo kudācanaṃ, 25
taṃ vivāhaṃ asaṃyuttaṃ kathaṃ amhe karomase ti. 748.

Ta. asaṃyuttan ti tiracchānehi saddhiṃ samsaggāṃ ananucchavikāṃ, amhe ti manussajātikā samānā ti kathaṃ tiracchānānaṃ sambandhaṃ karoma.

Taṃ sutvā te māṇavakā „sace te Dh-ena saddhiṃ sambandho ananucchaviko atha kasmā attano upatṭhākaṃ Citta- 30
cūlakacchapaṃ 'Samuddajaṃ nāma te dhītaraṃ dammīti' am-

¹ so Cks; Bā -kb. ² Cks -ro. ³ all three MSS. -to.

hākaṃ rañño santikaṃ pesesi, evaṃ pesetva idāni te amhākaṃ
rājānaṃ paribhavaṃ karontassa¹ kattabbayuttakaṃ mayam
jānissāma, mayam hi nāgā nāmā² 'ti vatvā rājānaṃ tājāyanta
dve gāthā abhāsimsu:

- 5 3. Jīvitam nūna te cattam³ ratṭham vā manuḍādhīpa,
na hi nāge⁴ kupitamhi ciraṃ jīvanti tādisā. 749.
4. Yo⁵ tvaṃ deva manusso 'si⁶ iddhiṃantaṃ aniddhimā
Varuṇassa niyaṃ puttāṃ Yamunaṃ atimaññāsīti. 750.

Ta ratṭham vā ti ekamsena tava jīvitam vā ratṭham vā paricattam,
10 tādisā ti tumbhādisā evaṃmahānubhāve nāge kupite ciraṃ jīvitum na sakkonti
antarā va⁶ antaradhāyanti, yo tvaṃ deva⁷ 'ti deva yo tvaṃ manusso samāno,
Varuṇassā 'ti Varuṇanāgarājassa, niyaṃ puttāṃ ti ajjhātikaputtāṃ,
Yamuna⁷ ti Yamunāya hetthā jātaṃ⁸.

Tato rājā dve gāthā abhāsi:

- 15 5. Nātimaññāmi rājānaṃ Dhataratṭham yasassinam,
Dhataratṭho hi nāgānaṃ bahunnam api issaro. 751.
6. Ahi mahānubhāvo pi na me dhītaram āraho,
khattiyo ca⁹ Videhānaṃ, abhijātā¹⁰ Samuddajā ti. 752.

Ta. bahunnam pīti pañcayojanasatikassa n-bhavanassa issarabhāvaṃ
20 sandhāy' evaṃ ā, na me dhītaram āraho ti evaṃmahānubhāvo pi paṇ' eso
abhijātikattā mama dhītaram āraho na hoti¹¹, khattiyo ca -- ti idaṃ māti-
pakkhe nātaka¹² dassento ā, Samuddajā ti yo ca Videhārajaputto dhītā
Samuddajā ti (add: ca?) ubho pi abhijātā te aññamaññaṃ samvāsam ara-
hanti, na h' esā maṇḍūkabhakkhassa sappassa anucchavikā ti ā.

- 25 N-māṇavakā taṃ tatth' eva nāsāvātēna māretukāmā hutvāpi
„amhākaṃ divasaṃ ṭhapanatthāya pesitānaṃ imaṃ māretvā
gantum na yuttaṃ, gantvā rañño ācikkhitvā jānissāmā¹³ 'ti te
tatth' eva antarahitā gantvā „kin tātā laddhā vo rājadhitā¹⁴ 'ti
raññā pucchitā¹⁵ kujjhitvā „kiṃ deva amhe akāraṇena yattha vā
30 tattha vā pesesi, sace pi māretukāmo si idh' eva no mārehi, so

¹ Bā paribhāsantassa in the place of p. k. ² Cks ratṭham cattam. ³ Cks
nāgehi. ⁴ Ck' so. ⁵ Cks manussesu ⁶ Ck' ca. ⁷ Cks -nā. ⁸ Cks jāta. ⁹
Ck' va. ¹⁰ Cks -to. ¹¹ Bā -- pi so puna ahijātiko tasmā mama dhītaram āraho
na hoti. ¹² Cks nātika. ¹³ Bā so. ¹⁴ Bā adds te.

tumhe akkosati paribhāsati attano dhītaram jātimadena ukkhi-
patīti“ tena vuttañ ca avuttañ ca vatvā rañño kodhañ uppā-
dayimsu. So attano parisam sannipātetum ānāpento āha:

7. Kambalassatarā utthentu, sabbe nāge nivedaya:

Bārāṇasim pavajjantu¹ mā ca kiñci¹ viheṭṭhayun ti. 753.

Ta. kamb -- ti kambalassatarā nāma tassa mātīpakkhikā Sinerupāde
vasanakā nāgā te ca utthahantu aññe ca catūsu disāsu catūsu anudisāsu yattakā
ca mayhañ vacanakārā te sabbe nāge nivedaya gantvā jānāpetha: khippaṃ kira
sannipatathā 'ti ānāpento evam ā., tato sabbe¹ eva sīghaṃ sannipatitehi kiṃ
karoma devā 'ti vutte sabbe pi me nāgā Bārāṇasim² pavajjantū³ 'ti ā., tattha 10
gantvā kiṃ kātappaṃ deva kaṃ⁴ nāsāvātappahārena bhasmaṃ karomā 'ti ca
vutte⁵ rājadhītari paṭibaddhacittatāya tassā vināsaṃ anicchanto mā kiñci¹
viheṭṭhayun ti ā., tumhesu keci kiñci (kañci?) mā viheṭṭhayun ti ā., ayam
eva vā pātho.

Atha naṃ nāgā „sace koci manusso na viheṭṭhetabbo 10
tattha gantvā kiṃ karissamā“ 'ti. Atha ne „idaṃ ca karotha,
aham pi idan nāma karissāmīti“ ācikkhanto gāthadvayam ā.:

8. Nivesanesu sobbhesu rathiyā caccasesu ca

rukkhaggesu ca lambantu vitatā toraṇesu ca. 754.

9. Aham pi sabbasetena⁶ mahatā sumahaṃ puram

20

parikkhipissam bhogehi Kāsīnaṃ janayaṃ bhayan ti. 755.

Ta. sobbhesu 'ti pokkharāṇīsu, rathiyā ti rathikāya, vitatā ti vitata-
sarīrā hutvā, etesu c' eva nivesanādīsu dvārorāṇesu ca olambantu, ettakaṃ nāgā
karontu, karontā ca nivesane tāva⁷ mañcapīṭhānaṃ heṭṭhā ca upari ca antogabbhā-
dīsu ca bahigabbhādīsu ca pokkharāṇīnaṃ udakapiṭṭhe rathikādīnaṃ passesu c' eva 25
thalesu ca mahantāni sarīrāni māpetvā mahante phane katvā kammāragaggari
viya dhamamānā susu 'ti saddaṃ karontā olambatha c' eva nipajjatha c., attānaṃ
pana taruṇadārākānaṃ jarājinnānaṃ gabbhinīttīnaṃ Samuddajāya cā 'ti
imesaṃ catunnaṃ mā dassayittha, aham pi sabbasetena⁸ mahantena sarīreṇa
gantvā sumahantaṃ Kāsīpuram sattakkhattum bhogehi parikkhipissam, mahan- 30
tena ca naṃ phaṇena chādetvā ekandhakāraṃ katvā Kāsīnaṃ bhayaṃ jānento
susu 'ti saddaṃ muñcissāmīti

Nāgā tathā akaṃsu.

¹ so all three MSS. ² Ck -siyam. ³ Ck pavajjen-. ⁴ Bā kim. ⁵ Bā adds
so. ⁶ Cks sabbe-. ⁷ Cks nivesanto ⁸ Cks sabbe-

Tam atthaṃ pakāśento Satthā āha:

10. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā uragā nekavaṇṇino
Bārāṇasīṃ pavajjīṃsu¹ na ca kañci² vihetṭhayuṃ. 756.
 11. Nivesanesu sobbhesu rathiyā caccasesu ca
5 rukkhaggesu ca lambīṃsu vitatā toraṇesu ca. 757.
 12. Te su³ disvāna lambante puthu kandīṃsu nāriyo
nāge soṇḍikate disvā passasante muhuṃ muhuṃ. 758.
 13. Bārāṇasī⁴ pavyadhita⁵ āturā samapajjatha,
bāhā paggayha pakkandūṃ: dhītaraṃ dehi rājino ti. 759.
- 10 Ta. nekavaṇṇino ti nīlādivasena anekavaṇṇā, evarūpāni hi⁶ rūpāni te māpayīṃsu, pāvajjīṃsū¹ 'ti addharattasamaye pavisiṃsu, lambīṃsū 'ti Dh-ena vuttaniyāmen' eva sabbe tesu tesu ṭhānesu manussānaṃ sañcāraṃ pacchinditvā olambīṃsu, dūtā hutvā āgatā pana cattāro n-māṇavā rañño sayanassa cattāro paḍe parikkhipitvā upariśīse mahante phaṇe katvā tuṇḍehi sīsaṃ
- 15 paharitvā dāthā vivaritvā passasantā aṭṭhaṃsu, Dh-o pi attanā vuttaniyāmen' eva nagaraṃ paṭicchādesi, pabujjhamānā purisā yato hatthaṃ vā pādaṃ vā pasārenti ta. ta. sappe chupitvā sappo sappo ti viraviṃsu⁷, puthu kandīṃsū 'ti yesu gehesu dipā jalanti tesu itthiyo pabuddhā gopānasiyo oloketvā olambante nāge disvā babu ekappahārena kandīṃsu, evaṃ sakalanagaraṃ eka-
- 20 rāvaṃ ahoṣi, soṇḍikate ti kataphane, pakkandun ti vibhātāya rattiyā nāgānaṃ assāsavātena sakalanagare ca rājanivesane ca uppātiyamāne viya bhītā manussā nāgarāje⁸ kissa no vihetṭhā 'ti vatvā tumbhākāṃ rājā dhītaraṃ dassā-mīti Dh-assa dūtāṃ pesetvā puna tassa dūtehi āgantvā dehīti vutto⁹ ambhākāṃ rājānaṃ akkoṣi paribhāsi sace ambhākāṃ rañño dhītaraṃ na¹⁰ dassati¹¹ sakala-
- 25 nagarassa jīvitaṃ n' atthīti vutte tena hi no sāmī okāsaṃ detha mayaṃ gantvā rājānaṃ yācissāmā 'ti yācantā okāsaṃ labhitvā rājadvāraṃ gantvā mahantena ravena pakkandūṃ, bhariyāpi 'ssa attano attano gabbhesu nipannakā ca dhītaraṃ Dh-rañño dehīti ekappahāren' eva kandīṃsu, te pi naṃ cattāro n-māṇavakā dehi dehīti tuṇḍena sīse paharantā aṭṭhaṃsu.
- 30 So nipannako va nagaravāsikānaṃ ca attano ca bhariyānaṃ paridevanāṃ sutvā catūhi ca n-māṇavehi tajjitattā maraṇa-bhayabhīto „mama dhītaraṃ Samuddajaṃ Dh-assa dammīti“ tikkhattuṃ kathesi, taṃ sutvā sabbe pi n-rājāno gāvutamattaṃ paṭikkamitvā devanagaraṃ viya ekaṃ nagaraṃ māpetvā ta.
- 35 ṭhitā „dhītaraṃ kira pesetū“ ti paṇṇākāraṃ paṇiṃsu. Rājā

¹ so all three MSS. ² Bā kiñci. ³ Bā ca. ⁴ Cks -sīm, Bā -ai ⁵ so Cks for pavyadhita? Bā pavyādhita. ⁶ Bā ahi ⁷ Bā -vanti. ⁸ Bā -jā. ⁹ Bā -e. ¹⁰ Cks omit na. ¹¹ Cks add muñcemaṇadassati.

tehi ābhatapaṇṇākāraṃ gahetvā „tumhe gacchatha, ahaṃ dhī-
 taraṃ amaccānaṃ hatthe pahīṇissāmīti“¹ te uyyojetvā dhīta-
 raṃ pakkosāpetvā uparipāsādaṃ āropetvā sīhapañjaraṃ viva-
 ritvā „amma passas’ etaṃ“² alaṃkatanagaraṃ, tvaṃ kira
 ettha ekassa raṇṇo aggamaheṣi bhavissasi, na dūre nagaraṃ, 5
 ukkaṇṭhitakāle yeva āgantum³ sakkā, ettha te gantabban“ ti
 saññāpetvā sīsaṃ nahāpetvā sabbālaṃkārehi alaṃkaritvā channa-
 yogge nisīdāpetvā maccānaṃ hatthe datvā pesesi. N-rājāno
 paccuggamaṇaṃ katvā mahāsakkāraṃ karīmsu. Amaccā na-
 garaṃ pavisitvā taṃ tassa datvā bahuṃ dhanam ādāya ni- 10
 vattīmsu. Rājadhītaraṃ pāsādaṃ āropetvā alaṃkatadibba-
 sayane nīpajjāpesuṃ, taṃ khaṇaṃ ñeva taṃ māṇavikā khujja-
 kādivesaṃ⁴ gahetvā manussapariṇāyikāyo viya parivārayīmsu.
 Sā dibbasayane nīpaṇṇamattā va dibbaphassaṃ phusitvā nid-
 daṃ okkami. Dh-o taṃ gahetvā saddhīm n-parisāya tatth’ 15
 ev’ antarahito n-bhavane yeva pātur ahoṣi. Rājadhītā pa-
 bujjhitvā alaṃkatadibbasayanaṃ ca aṇṇe ca suvaṇṇamaṇimaya-
 pāsādādayo uyyānapokkharāṇiyo alaṃkatadevanagaraṃ viya
 n-bhavanaṃ disvā khujjādikā paricārikāyo pucchi: „idaṃ na-
 garaṃ ativiya alaṃkataṃ, na ambhākaṃ nagaraṃ viya, kass’ 20
 etaṃ“ ti. „Sāmikassa santakan te devīti, na appapuñṇā
 evarūpaṃ sampattim labhanti, mahāpuñṇatāya te ayaṃ laddhā“
 ti. Dh-o pi paṇḍeyojanasatike n-bhavane bheriṃ carāpesi: „yo
 Samuddajāya sappavaṇṇaṃ dasseti tassa rājāṇa’ bhavissatīti“,
 tasmā eko pi tassā sappavaṇṇaṃ dassetuṃ samatto nāma 25
 nāhoṣi. Sā manussalokasaññāya eva ta. tena saddhīm sammo-
 damānā piyasaṃvāsaṃ vasi. Nagarakhaṇḍaṃ nīṭṭhitam.

Sā aparabhāge Dh-aṃ paṭicca gabbhaṃ paṭilabbhitvā puttam
 vijāyi, tassa piyadassanattā Sudassano ti nāmaṃ karīmsu.
 Puna aparaṃ puttam vijāyi, tassa Datto ti nāmaṃ karīmsu, 30

¹ Ck parinissāmīti. ² Bđ passetaṃ. ³ Bđ idhāg-. ⁴ Bđ khujjavāmanakādi-.

⁵ Ck² rājāno, Bđ rājadaṇḍo.

so pana Bo-. Pun' ekaṃ puttaṃ vijāyi, tassa Subhago ti
 nāmaṃ kariṃsu. Aparam pi vijāyi, tassa Ariṭṭho ti nāmaṃ
 kariṃsu. Iti sā cattāro putte vijāyitvāpi nāgaḍhavanabhāvaṃ
 na vijānāti. Ath' ekadivasaṃ Ariṭṭhassa ācikkhiṃsu: „tava
 5 mātā mānusi na nāgināti“. Ariṭṭho „vīmaṃsissāmi nan“ ti
 ekadivasaṃ thanaṃ pivanto va sappasarīraṃ māpetvā nañ-
 guṭṭhena mātu piṭṭhipāde ghaṭṭesi, sā tassa sappasarīraṃ disvā
 bhītatasitā mahāravaṃ ravitvā taṃ bhūmiyaṃ khipitvā nakkena
 tassa akkhiṃ bhindi, tato lohitaṃ pagghari. Rājā tassā sad-
 10 daṃ sutvā „kiss' esā viravatīti“ pucchitvā Ariṭṭhena katakiri-
 yaṃ¹ ti sutvā „gaṇhatha naṃ dāsaṃ, gahetvā jīvitakkhayaṃ
 pāpethā“ 'ti tajjento āgañchi². Rājadhītā tassa kujjhana-
 bhāvaṃ ñatvā puttasinghena „deva puttassa me akkhi bhin-
 naṃ, khamath' etassā“ 'ti. Rājā etāya evaṃ vadantiyā „kiṃ
 15 sakkā kātun“ ti khami. Taṃ divasaṃ „idaṃ n-bhavanaṃ“ ti
 aññāsi, tato paṭṭhāya ca Ariṭṭho Kāṇāriṭṭho nāma jāto. Cat-
 tāro pi puttā viññutaṃ pāpuṇṇiṃsu. Atha nesaṃ pitā yojana-
 satikaṃ yojanasatikaṃ katvā r. adāsi, mahanto yaso ahosi,
 soḷasa soḷasa n-kaññāsahassāni parivārayiṃsu. Pitu ekayo-
 20 janasatikam eva r. ahosi, tayo puttā māse māse mātāpitaro
 passituṃ āgacchanti. Bo. pana anvaddhamāsenā āgacchati,
 n-bhavane samuṭṭhitaṃ pañhaṃ Bo. va katheti, pitarā saddhiṃ
 Virukkhamahārājassāpi upaṭṭhānaṃ gacchati, tassa santike sa-
 muṭṭhitaṃ pañhaṃ pi so va kathesi. Ath' ekadivasaṃ Vi-
 25 rukkhe³ n-parisāya saddhiṃ Tidasapuraṃ gantvā Sakkaṃ pari-
 vāretvā nisinne⁴ devānaṃ antare pañho⁵ samuṭṭhāsi, taṃ koci
 kathetuṃ nāsakkhi, pallaṃkavaragato pana hutvā M. va ka-
 thesi, atha naṃ devarājā dibbagandhapupphehi pūjetvā „Datta
 tvaṃ paṭhavisaṃnāya vipulāya paññāya samannāgato ito
 30 paṭṭhāya Bhūridatto hohīti⁶“ Bhūridatto ti 'ssa nāmaṃ akāsi.

¹ Cks add disvā. ² so Cks; Bđ āgacchi. ³ Bđ -o. ⁴ Bđ nisinnuānaṃ. ⁵
 Cks -aṃ. ⁶ Bđ hotūti, Bs hotīti.

So tato paṭṭhāya Sakkassa upaṭṭhānaṃ gacchanto alamkata-
 Vejayantapāsādaṃ devaccharāhi parikkinnā¹ atimanoharaṃ
 Sakkasampattiṃ ca disvā devaloke pihaṃ² katvā „kiṃ iminā
 maṇḍūkabhakkhena attabhāvena, n-bhavanaṃ gantvā uposatha-
 vāsaṃ vasitvā imasmiṃ devaloke uppattikāraṇaṃ karissāmīti“³ 5
 cintetvā n-bhavanaṃ gantvā mātāpitara āpucchi: „amma tāta
 ahaṃ uposathakammaṃ karissāmīti“. „Sādhū tāta karohi,
 karonto pana bahi agantvā imasmiṃ yeva n-bhavane ekasmiṃ
 suññavimāne karohi, bahigatānaṃ pana nāgānaṃ mahantaṃ
 bhayaṃ“ ti. So „sādhū“ 'ti paṭisūṇitvā tatth' eva suññavimāne 10
 āramuyyānesu uposathavāsaṃ vasati, atha naṃ nānāturiya-
 hatthā n-kaññā parivārenti, so „na mayhaṃ idha vasantassa
 uposathakammaṃ⁴ matthakaṃ⁵ pāpuṇissati, manussapathaṃ
 gantvā uposathakammaṃ karissāmīti“ cintetvā nivāraṇabha-
 yena mātāpitunnaṃ anārocetvā attano bhariyāyo āmantetvā 15
 „bhadde, ahaṃ manussalokaṃ gantvā Yamunātīre mahani-
 grodharukkho atthi, tassa avidūre vammikamatthake bhoge
 ābhūñjitvā⁶ caturaṅgasamannāgataṃ uposathaṃ adhiṭṭhāya ni-
 pajjitvā u-kammaṃ karissāmi, mayā sabbarattim nipajjitvā
 u-kamme kate aruṇuggamanavelāyam eva tumhesu⁷ dasa dasa 20
 janiyo⁸ vārena vārena turiyahatthā mama santikaṃ āgantvā
 maṃ gandhehi pupphehi ca pūjetvā gāyitvā naccitvā maṃ
 ādāya n-bhavanaṃ eva āgacchantū⁹“ 'ti vatvā ta. gantvā vam-
 mikamatthake bhoge ābhūñjitvā¹⁰ „yo mama cammaṃ vā na-
 hāruṃ vā atthim vā ruhiraṃ vā icchatī so haratū“¹¹ 'ti catu- 25
 raṅgasamannāgataṃ uposathaṃ adhiṭṭhāya naṅgalasīsamattam
 eva sarīraṃ māpetvā nipanno u-kammam akāsi, aruṇe utṭha-
 hante yeva n-māṇavikā gantvā yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjitvā
 n-bhavanaṃ ānenti, tassa iminā niyāmen' eva u-kammaṃ

¹ Ck^s -rāni, omitting parikkinnā. ² Bds piyaṃ. ³ Bds -assa. ⁴ Bds Ck
 mattakam. ⁵ Bds bhogehi ābhujitvā. ⁶ Bds tumhe. ⁷ Ck niyo, Bds itthiyo
 ādāya. ⁸ Bds gacchantū. ⁹ Bds āharatū.

karontassa dīgho addhā vītivatto¹. Uposathakhaṇḍaṃ
nitthitaṃ².

Tadā eko Bārāṇasīdvāragāma-vāsi-brāhmaṇo³ Somadat-
tena nāma puttena saddhiṃ araṇṇaṃ gantvā sūlayantapāsa-
5 vāgurā odḍetvā mige vadhitvā maṃsaṃ kācena haritvā vikki-
ṇanto jīvikaṃ kappeti. So ekadivasam antamaso godhapotaka-
mattam pi alabhitvā „tāta Somadatta, sace tucchahatthā ga-
missāma mātā te kujjhissati, yaṃ kiñci gahetvā va gamissāmā“
'ti Bo-assa nipannavammikaṭṭhānābhimukho gantvā pāṇiyaṃ
10 pātum Yamunaṃ otarantānaṃ migānaṃ padavalaṇṇaṃ disvā
„tāta migamaggo paṇṇāyati, tvaṃ paṭikkamitvā tiṭṭha, ahaṃ
pāṇiyatthāya āgataṃ migaṃ vijjhissāmīti“ dhanuṃ ādāya mige
olokento ekasmiṃ rukkhamaṇḍale aṭṭhāsi. Ath' eko migo sā-
yaṇhasamayā pāṇiyaṃ pātum āgato, so taṃ vijjhi, migo ta.
15 apatitvā saravegena tajjito lohiteṇa paggharanteṇa palāyi,
pitāputtā naṃ anubandhitvā patitaṭṭhāne maṃsaṃ gahetvā
araṇṇā nikkhamantā suriyatthagamanavelāyaṃ taṃ nigrodhaṃ
patvā „idāni akālo, na sakkā gantum, idh' eva vasissāmā“ 'ti
maṃsaṃ ekamante ṭhapetvā rukkhaṃ āruya viṭapantare ni-
20 pajjimsu, brāhmaṇo paccūsasamayā pabujjhivā migasaddasa-
vanāya sotam odahi, tasmiṃ khaṇe nāgamāṇavikāyo āgantvā
Bo-assa pupphāsaṇaṃ paṇṇāpesuṃ, so ahisarīraṃ antara-
dhāpetvā sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ dibbasarīraṃ māpetvā
Sakkalīhāya pupphāsane nisīdi, n-māṇavikāpi naṃ gandha-
25 mālādīhi pūjetvā dibbaturiyaṃ vādetvā naccagītaṃ paṭṭhapesuṃ,
brāhmaṇo taṃ saddam sutvā „ko nu kho esa, jānissāmi naṃ,
ti „ambho puttā“ 'ti vatvāpi puttaṃ pabodhetuṃ asakkonto
„sayatu esa, kilanto bhavissati, ahaṃ eva gamissāmīti“ rukkhā
oruya tassa santikaṃ agamāsi, n-māṇavikā naṃ disvā saddhiṃ
30 turiyehi bhūmiyaṃ nimujjitvā n-bhavanam eva gatā. Bo. ekako

¹ Ck viati-, Cs vīati, Bd vitivattā. ² upo - - taṃ wanting in Cks. ³ Bd -nesāda-
brahmaṇo.

va ahosi. Brāhmaṇo tassa santike t̥hatvā pucchanto gāthadvayaṃ abhāsi:

14. Pupphābhīhārassa vanassa majjhe
ko lohitakkho vihatantaraṃso,
kā kambukāyūradharā suvatthā 5
tiṭṭhanti nariyo dasa vandamānā. 760.
15. Ko tvaṃ brahābāhu vanassa majjhe
virocasi ghaṭasitto va aggī,
mahesakkho¹ aññataro si yakkho,
udāhu nāgo si mahānubhāvo ti. 761. 10

Ta. pupph--ti Bo-assa pūjatthāyābhatena dibbapupphābhīhārena samannāgatassa, ko ti ko nāma tvaṃ, loh--ti rattakkho, vih--ti puthulantarāṃso, kā kambu--ti suvaṇṇālāṃkāradharā, brahābāhū 'ti mahābāhu.

Taṃ sutvā M. „sace pi ‘Sakkādīsu annataro ahaṃ asmiti’ vakkhāmi saddahissat’ evāyaṃ brāhmaṇo, ajja pana mayā 15
saccam eva kathetuṃ vaṭṭatīti“ cintetvā attano nāgarājabhāvaṃ kathento āha:

16. Nāgo 'ham asmi² iddhiṃ tejasī³ duratikkamo
daseyyaṃ tejasā kuddho phitaṃ janapadam api. 762.
17. Samuddajā hi me mātā, Dhatarattho ca me pitā, 20
Sudassanakaniṭṭho 'smi, Bhūridatto ti maṃ vidū ti. 763.

Ta. tejasīti visatejena tejavā, duratikkamo ti aññena atikkamituṃ asakkuneyyo, daseyyaṃ ti sac' ahaṃ kuddho phitaṃ janapadam pi daseyyaṃ pathaviyaṃ mama dāthāya patitamattāya saddhiṃ pathaviyā mama tejasā sabbo janapado bhasmaṃ bhavēyyā 'ti⁴ vadati, Sudassana--ti ahaṃ mama bhātu 25
Sudassanassa kaniṭṭho, vidū ti evaṃ maṃ pañcayojanakasatike nāgabhave jānanti.

Idaṃ ca pana vatvā M. cintesi: „ayaṃ brāhmaṇo caṇḍo pharuso⁵ ahiguṇḍikassa⁶ ārocetvā⁷ u-kammasa me antarāyaṃ pi kareyya, yaṃ nūnāhaṃ imaṃ n-bhavanaṃ netvā mahantaṃ 30
yasaṃ datvā u-kammaṃ addhaniyaṃ kareyyaṃ“ ti, atha naṃ

¹ Ck -kkhā, Cs Bđ -kho. ² Ck Bđ asmiṃ. ³ so all three MSS. for tejasī?

⁴ Ck -yyasiti, Cs -yyāsiti. ⁵ Bds add sace. ⁶ Bđ ahiku-. ⁷ Bđ āroceyya.

āha: „brāhmaṇa mahantan te yasaṃ dassāmi, ramaṇīyaṃ
n-bhavanaṃ ehi, ta. gacchāma“¹ ti. „Sāmi, putto me atthi,
tasmiṃ āgacchante gamissāmi“². Atha taṃ Bo. „gaccha
brāhmaṇa, ānehi naṃ“ ti vatvā attano āvāsaṃ ācikkhanto ā:

5 18. Yaṃ gambhīraṃ sadāvattaṃ rahadaṃ bhesmaṃ avekkhasi
esa divyo mamāvāso anekasataporiso. 764.

19. Mayūraakoṇcābhiraḍaṃ nīlodaṃ vanamajjhato

Yamunaṃ pavisa mābhito khemaṃ vattavataṃ sivaṃ ti. 765.

Ta. sadāvattaṃ ti sadāpavattanaāvattaṃ, bhesmaṃ ti bhayānakaṃ,
10 avekkhasi ti yaṃ etaṃ evarūpaṃ rahadaṃ passasi, mayūra -- ti ubhoṣu
tīreṣu vanaghaṭṭāya vasantehi mayūrehi ca koṇcehi ca abhiraḍaṃ upagītaṃ,
nīlodaṃ ti nīlasalilāṃ, vanamajjhato ti vanamajjhena sandati, pavisa -- ti
evarūpaṃ Yamunaṃ abhito hutvā pavisa, vattavataṃ ti vattasampannānaṃ¹
ācāravantānaṃ vasanabhūmiṃ pavisa, gaccha brāhmaṇa puttaṃ ānehi ti.

15 Brāhmaṇo gantvā puttassa taṃ atthaṃ ārocetvā taṃ
ānesi. M. te ubho pi ādāya Yamunāya tīraṃ gantvā tīre
ṭhito āha:

20. Tattha patto sānucaro saha puttena brāhmaṇa

pūjito mayhaṃ kāmehi sukhaṃ brāhmaṇa vacchasīti. 766.

20 Ta. patto ti taṃ amhākaṃ bhavanaṃ patto hutvā, mayhaṃ ti mama
santakehi³ kāmehi pūjito, vacchasīti ta. n-bhavane sukhaṃ vasissasi.

Evam vatvā M. ubho pi te pitāputte attano ānubhāvena
n-bhavanaṃ abhinesī, tesam ta. dibbo attabhāvo pātubhavi,
atha nesaṃ M. dibbasampattiṃ datvā cattāri cattāri nāga-
25 kaṇṇāsātāni adāsi, te mahāsampattiṃ anubhavimsu. Bo. pi
appamatto u-kammaṃ karoti, anvaddhamāsaṃ mātāpitunnaṃ
upaṭṭhānaṃ gantvā dhammakathaṃ kathetvā tato ca brāhma-
ṇassa santikaṃ gantvā ārogyaṃ pucchitvā „yena te attho taṃ
vadeyyāsi, anukkaṇṭhamāno abhiraṃā“⁴ ti vatvā Somadattena
30 pi saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā attano nivesanaṃ gacchati,
brāhmaṇo saṃvaccharaṃ n-bhavane vasitvā mandapuṇṇatāya

¹ C^{ks} - pannaṃ. ² C^{ks} santi

ukkaṇṭhi, manussalokaṃ gantukāmo ahoṣi, n-bhavanam assa Nirayo viya alaṃkatapāsādo bandhanāgāraṃ viya alaṃkatanāgakaṇṇāyo yakkhiniyo viya upatṭhahimsu, so „aham tāva ukkaṇṭhito, Somadattassa pi cittaṃ jānissāmīti“ tassa santikaṃ gantvā āha: „kiṃ tāta na ukkaṇṭhasīti“. „Kasmā ukkaṇṭhissāmi, na ukkaṇṭhāma, tvaṃ pana ukkaṇṭhasi tāta“ 'ti. „Āma tātā“ 'ti. „Kiṃkāraṇā“ ti. „Tava mātu c' eva bhātubhaginīnaṃ ca adassanena, ehi tāta Somadatta, gacchāmā“ 'ti. So „na gacchāmīti“ vatvā punappuna pitarā yāciyamāno sādhu 'ti sampatīcchi. Brāhmaṇo „puttassa tāva me mano laddho, sace paṇāham Bhūridattassa 'ukkaṇṭhito 'mhīti' vakkhāmi atirekataram me yasaṃ dassati, evam me gamanaṃ na bhavissati, ekena upāyen' ev' assa sampattim vaṇṇetvā 'tvaṃ evarūpaṃ sampattim pahāya kiṃkāraṇā manussalokaṃ gantvā u-kammaṃ karosīti' pucchitvā 'saggaṭṭhāya' 'ti vutte 'tvaṃ tāva evarūpaṃ sampattim pahāya saggaṭṭhāya u-kammaṃ karosi, kimaṅga pana mayaṃ ye paravadhena¹ jīvikaṃ kappema, aham pi manussalokaṃ gantvā nātake disvā pabbajitvā samaṇadhammaṃ karissāmīti' naṃ saṇṇāpessāmi, atha me so gamanaṃ anujānissatīti“ cintetvā ekadivasaṃ tenāgantvā² „kiṃ brāhmaṇa³ ukkaṇṭhasīti“ pucchito „tumbhākaṃ santikā ambhākaṃ na⁴ kiñci parihāyatīti“ kiñci gamanapaṭibaddhaṃ⁵ avatvā ādito tāva tassa sampattim vaṇṇento āha.

21. Samā samantā⁶ parito bahūtatagarā mahī⁷

indagopakasañchannā sobhati harituttamā. 767.

22. Rammāni vanacetyāni rammā haṃsūpakūjitā

opupphapadumā tiṭṭhanti pokkharaṇṇā sunimmitā. 768.

23. Aṭṭhaṃsā sukataṃ thambhā sabbe veluriyāmayā,

sahassathambhā pāsādā purā kaṇṇāhi jotare. 769.

¹ Bā ye na paradānena vibhāvena ² Cks tena. ³ Cks add na. ⁴ Bā omits na. ⁵ Bā -bandham. ⁶ Bā -ta. ⁷ Ck bahuta -- mahi, Bā bahukātaggarāmahi

24. Vimānaṃ upapanno si dibbapuññehi attano
asambādham sivaṃ rammaṃ accantasukhasamhitam. 770.

25. Maññe Sahassanettassa vimānaṃ nābhikaṃkhasi,
iddhī hi t' āyaṃ¹ vipulā Sakkass' eva jutīmato ti. 771.

5 Ta samāsamantā² - - ti parisamantato sabbadisābhāgesu ayaṃ tava n-bha-
vane mahī suvannarajatamaṇimuttāvalukaparikkinnā samā ti samatalā³, bahute⁴
ti bahūtehi⁵ tagaragacchehi samannāgati suvannaṇḍagopakehi sañchannā,
hari - ti haritavannadabbatīnasañchannā sobhatīti a, vanacetyānti vana-
ghatā⁶, opuppha - - ti pupphitvā patitehi padumapattehi sañchannā udaka-
10 piṭhā, sunimmitā ti tava puññasampattiyaṃ sutthu nimmitā, atthamā⁷ ti
tava vasanapāsādesu atthamā⁸ sukatā veluriyamayā thambhā, tehi thambhehi sa-
hassathambhā tava pāsādā nāgakaññāhi purā vijjotanti, upapanno sīti evarūpe
vimāne nibbatto sīti a, sahassanettassa - - ti Vejayantapāsādam, iddhī
tāyaṃ⁷ vipulā ti yasmā ayaṃ vipulā iddhi tasmā tvaṃ tena u-kammena
15 Sakkassāpi vimānaṃ patthesi aññaṃ tato uttarim mahantaṃ thānaṃ patthesīti
maññāmi.

Taṃ sutvā M. „mā h' evaṃ avaca brāhmaṇa, Sakkassa
yasaṃ paṭicca amhākaṃ yaso Sinerusantike sāsapo viya khā-
yati, mayaṃ tassa paricārake pi na agghāmā“⁹ 'ti vatvā g. ā.:
20 26. Manasāpi na pattabbo ānubhāvo jutīmato
paricārayamānānaṃ saindānaṃ⁸ vasavattinan ti. 772.

T. a.: brāhmaṇa Sakkassa yaso nāma ekaṃ dve tayo cattāro va divase⁹
ettako siyā ti¹⁰ manasā cittaṇa¹¹ pi na abhipattabbo, ye pi na cattāro ma-
hārājāno parivārenti¹² tesam pi Sakkam devarājānaṃ parivārayamānānaṃ Indam
25 nāyakaṃ katvā carantānaṃ saindānaṃ vasavattinaṃ catunnaṃ lokapālānaṃ
yasassa pi amhākaṃ tiracchānagatānaṃ yaso soḷasim kalam āgghatīti,

Evaṃ ca pana vatvā „idan te Sahassanettassa vimānaṃ“
ti vacanaṃ sutvā „ahaṃ taṃ anussariṃ, ahaṃ hi Vejayantaṃ
patthento u-kammaṃ karomīti“ tassa attano patthanaṃ ācik-
30 khanto āha:

27. Taṃ vimānaṃ abhijjhāya amarānaṃ sukhesinaṃ
uposathaṃ upavasanto semi vammikamuddhanīti. 773.

¹ Bā tyāyaṃ. ² Bā -ta. ³ Cks omit ti samatalā ⁴ so Cks; Bā bahukā tag-
garā ⁵ Bā bahukehi. ⁶ Bā -āni ⁷ Cks tāsam, Bā tyāyaṃ. ⁸ Bā omits sa.
⁹ Cks -sena. ¹⁰ C sī. ¹¹ Cks cintentena, Bā manasā cittaṇa. ¹² Bā -caranti.

Ta. abhiṃjhāyā 'ti taṃ patthetvā, sukhe -- ti esitasukhānaṃ sukhe paṭiṭṭhitānaṃ.

Taṃ sutvā brāhmaṇo „idāni me okāso laddho“ ti so-manassappatto gantuṃ āpucchanto gāthadvayam āha:

28. Ahañ ca migam esāno saputto pāvisiṃ vanaṃ, 5
taṃ maṃ mataṃ vā jīvaṃ vā nābhivedenti nātakā. 774.

29. Āmantaye Bhūridattaṃ Kāsiputtaṃ yasassināṃ:
tayā vo samanūññātā api passemu nātake ti. 775.

Ta. nābhivedentīti na jānanti, kathento pi nesaṃ n'atthi, āmantaye ti āmantayāmi, Kāsi - ti Kāsirājadhītāya puttaṃ. 10

Tato Bodhisatto āha:

30. Eso hi¹ vata me chando yaṃ va sesi maṃ antike,
na hi etādisā kāmā sulabhā honti mānuse. 776.

31. Sace tvaṃ icchase vatthuṃ mama kāmehi pūjito
mayā tvaṃ samanūññāto sotthiṃ passāhi nātake ti 777. 15
gāthadvayaṃ vatvā cintesi: „ayaṃ maṃ nissāya sukhaṃ jī-
vanto kassaci nācikkhissati, etassa sabbakāmadadaṃ maṃiṃ
dassāmīti“; atha tassa taṃ dadanto āha:

32. Dhāray' imaṃ maṃiṃ divyaṃ pasuṃ² putte ca vindati
arogo sukhito hoti, gacch' evādāya brāhmaṇā 'ti. 778. 20

Ta. pasuṃ² -- ti imaṃ maṃiṃ dhārayamāno imassānubhāvena pasuṃ⁴
ca putte ca aṇṇaṃ ca yaṃ³ icchati taṃ sabbaṃ labhati.

Tato brāhmaṇo gātham āha:

33. Kusalaṃ paṭinandāmi Bhūridatta vaco tava,
pabbajissāmi jiṇṇo 'smi, na kāme abhipatthaye ti. 779. 25

T. a.: Bhūridatta tava vacanaṃ kusalaṃ anavajjāṃ taṃ paṭinandāmi na
paṭikkhipāmi, ahaṃ paṇa jinno tasmā pabbajissāmi na kāme patthāmi, kim me
maṇinā 'ti.

Bodhisatto āha:

34. Brahmācariyassa ce⁴ bhaṅgo⁵ hoti bhogehi kāriyaṃ, 30
avikampamāno eyyāsi bahuṃ dassāmi te dhanan ti. 780.

¹ Cks omīti hi. ² Cks -u. ³ Cks yasati. ⁴ Cks ve. ⁵ Cks -ā.

Ta. bhaṅgo¹ ti brāhmaṇa brahmacariyavāso nāma dukkaro, anabhira-
tassa brahmacariyabhaṅgo ce² hoti tadā gihībhūtaṣṣa bhogehi kāriyaṃ hoti,
evārūpe kāle tvaṃ nīrāsāṃko hutvā mama santikaṃ āgaccheyyāsi bahuṃ te
dhanāni dassāmīti.

5 Brāhmaṇo āha :

35. Kusalaṃ paṭinandāmi Bhūridatta vaco tava,
puna pi āgamissāmi sace attho bhavissatīti. 781.

Ta. punapīti puna api³ ayam eva vā pāṭho.

Ath' assa ta. avasitukāmataṃ ñatvā M. nāgamāṇavake
10 āmantetvā brāhmaṇaṃ manussalokaṃ pāpesi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha :

36. Idam vatvā Bhūridatto pesesi caturo jane :
etha gacchatha uṭṭhetha khippaṃ pāpetha brāhmaṇaṃ. 782.

37. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā uṭṭhāya caturo janā
15 pesitā Bhūridattena khippaṃ pāpesuṃ brāhmaṇaṃ ti. 783.

Ta pāpesuṃ ti Yamunato uttāretvā Bārāṇasīmaggāṃ pāpayimsu, pāpa-
yitvā ca pana tumhe gacchathā 'ti vatvā n-bhavanam eva paccāgāmuṃsu.

Brāhmaṇo pi „tāta Somadatta imasmiṃ ṭhāne migam'⁴
vijjhimha, imasmiṃ sūkaraṃ“ ti puttassa ācikkhanto antarā-
20 magge pokkharāṇiṃ disvā „tāta So- nahāyāmā“ 'ti vatvā „sādhū
tātā“ 'ti vutte ubho pi dibbābharaṇāni dibbavatthāni ca omuṇ-
citvā bhaṇḍikaṃ katvā pokkharāṇitīre ṭhapetvā otaritvā nahā-
yimsu, tasmim' khaṇe tāni pasādhanaṇi⁵ antaradhāyitvā n-bha-
vanam eva āgāmuṃsu, paṭhamam' nivatthakāsāvapilotikā va
25 nesaṃ sarīre paṭimuccimsu⁶, dhanusarasattiyo pi pākatiḥ va
ahesuṃ, Somadatto „nāsit' amhā tāta tayā“ ti paridevi, atha
naṃ pitā „mā cintayi, migesu santesu⁷ araṇṇe mige vadhitvā
jīvikaṃ kappessāmā“ 'ti assāsesi. Somadattamātā tesam' āga-
manaṃ sutvā paccuggantvā gharaṃ netvā annapānena santap-
30 pesi, brāhmaṇo bhuñjitvā niddam' okkami, itarā puttaṃ pucchi :

¹ Cks -ā. ² Cks omit ce. ³ Cks puna pi. ⁴ Cks migā ⁵ pa- wanting in Bā.

⁶ Ck -muñci, Cs -muci, Bā -muccisu ⁷ Cks sati.

„tāta ettakaṃ kālāṃ kuhiṃ gat' atthā“ 'ti. „Amma Bhūridattanāgarājena mahānāgabHAVANAṃ nītā, tato ukkaṇṭhitvā idāni āgatā“ ti. „Kiñci vo ratanaṃ ābhatan“ ti. „Nābhataṃ amma“ 'ti. „Kiṃ tumhākaṃ tena na kiñci dinnan“ ti. „Amma Bh-ena me pitu sabbakāmadado maṇi dinno āsi, iminā pana 5 na gahito“ ti. „Kimkāraṇā“ ti. „Pabbajissati kirā“ 'ti. Sā „ettakaṃ kālāṃ dārake mama bhāraṃ karonto n-bhavane vasitvā idāni kira pabbajissatīti“ kujjhitvā vihibhajjanadabbiyā¹ pitthiṃ pothenti „duṭṭha brāhmaṇa 'pabbajissāmīti'² kira maniratanāṃ na gaṇhi, atha kasmā apabbajitvā idhāgato si, 10 nikkhama mama gharā sīghan“ ti santajjesi. Atha naṃ „bhaddhe mā kujjhi, araṇṇe migesu santesu ahaṃ taṇ ca dārake ca posissāmīti“ vatvā punadivase puttena saddhiṃ araṇṇāṃ gantvā purimaniyāmen' eva jivikaṃ kappesi. Vanappavesanakkhaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ³. 15

Tadā dakkhiṇamahāsamuddassa disābhāge Himavante⁴ simbalivāsī eko garuḷo pakkhavātehi samudde udakaṃ viyūhitvā n-bhavanaṃ otaritvā ekaṃ n-rājānaṃ sīse gaṇhi, — tadā hi supaṇṇānaṃ nāge⁵ gahetuṃ ajānanakālo, Paṇḍarajātaka⁶ jānimsu — so pana taṃ sīse gahetvāpi uduke anottharante yeva 20 ukkhipitvā olambantaṃ⁷ ādāya Himavantamatthakena pāyāsi, tadā c' eko Kāsiraṭṭhavāsi-brāhmaṇo isipabbajjaṃ pabbajitvā Himavantapadesa paṇṇasālaṃ māpetvā paṭivasati, tassa caṃkamanakoṭiyaṃ mahānigrodharukkho. so tassa mūle divāvihāraṃ karoti, supaṇṇo nigrodhamatthakena nāgaṃ harati, nāgo olam- 25 bhanto mokkhatthāya naṅgutṭhena nigrodhaviṭapaṃ⁸ hi⁹ veṭhesi⁹, supaṇṇo taṃ ajānanto va mahabbalatāya ākāse¹⁰ pakkhandi yeva, nigrodharukkho nimmūlo¹¹ uppāṭito, supaṇṇo nāgaṃ simbalivanaṃ¹² netvā tuṇḍena paharitvā kucchiṃ¹³ phāletvā nāga-

¹ Ck vihijjana-, Bā vihibhañcana-. ² Cks -mi. ³ vana - - wanting in Cks. ⁴ so Bā; Cks -samudde disā, omitting bhāge himavante. ⁵ Ck paṇḍarajātakena, Bā pacchā p-ke. ⁶ Cks -tā. ⁷ Cks -piṇ. ⁸ so Cks for pi? Bā omits hi. ⁹ Bā pavethesi. ¹⁰ Bā -ena. ¹¹ Bā samūlo ¹² Cks disāsini- ¹³ Ck aḍḍa vā

medaṃ khādīvā sarīraṃ samuddakucchimhi chaḍḍesi, nigro-
dharukkho patanto mahantasaddam akāsi, supaṇṇo „kissa saddo
eso“ ti adho olovento ni-rukkhaṃ disvā „kuto esa mayā up-
pāṭito“ ti cintetvā „tāpasassa caṃkamanakoṭiyam nigrodho
5 eso“ ti tatvato¹ ūtvā „ayaṃ tassa bahūpakāro, akusalaṃ nu
kho me pasutaṃ udāhu no“ ti „tam eva pucchitvā jānissāmīti“
māṇavakavesena tassa santikaṃ agamāsi, tasmim̐ khaṇe tāpaso
taṃ thānaṃ samaṃ karoti, supaṇṇarājā tāpasam̐ vanditvā eka-
mantaṃ nisinno ajānanto viya „kissa thānaṃ bhante idan“ ti
10 pucchi. „Eko supaṇṇo gocarattāya² nāgaṃ haranto nāgena
mokkhatthāya nigrodhaviṭapiyā³ naṅguṭṭhena vethitāya attano
mahabbalatāya pakkhanditvā gato⁴, ath' ettha rukkho uppāṭito.
idaṃ tassa uppāṭitaṭṭhānaṃ“ ti. „Kiṃ pana bhante tassa su-
paṇṇassa akusalaṃ hotīti“. „Sace⁵ na jānāti acetanakaṃ⁶ nāma,
15 akusalaṃ na hotīti“. „Nāgassa pana kiṃ bhante“ ti. „So imaṃ
nāsetuṃ na gaṇhi, tasmā tassāpi na hoti yevā“⁷ ti. Supaṇṇo tāpa-
sassa tussitvā „bhante ahaṃ so su-rājā, tumhākaṃ hi pañhaveyyā-
karanena tuṭṭho, tumhe araṇṇe yeva vasatha, aham c' ekaṃ
Ālambāyanamantaṃ⁷ jānāmi, anaggho manto, taṃ ahaṃ tum-
20 hākaṃ ācāriyabhāgaṃ katvā dammi, patigaṇhatha nan“ ti.
„Alaṃ mayhaṃ mantena, gacchatha tumhe“ ti. So taṃ pu-
nappuna yācitvā sampatiṇṇāpetvā mantaṃ datvā ca osadhāni
ācikkhitvā pakkāmi. Tasmim̐ kāle Bārāṇasiyaṃ eko dalidda-
brāhmaṇo bahuṃ iṇaṃ gahetvā iṇāyikehi codiyamāno „kim
25 me idhavāseṇa, araṇṇaṃ pavisitvā mataṃ seyyo“ ti nikkha-
mitvā anupubbena taṃ assamapadaṃ pāvisitvā tāpasam̐ vatta-
sampadāya ārādhesi, tāpaso „ayaṃ brāhmaṇo mayhaṃ ativiya
upakārako, su-rājena dinnam̐ dibbamantaṃ assa dassāmīti“
cintetvā „brāhmaṇa ahaṃ Ālambāyanamantaṃ⁸ jānāmi, tan te
30 dammi, gaṇha nan“ ti vatvā „alaṃ bhante na mayhaṃ

¹ Bds tathato ² Bds bhojanattāya. ³ Bd -piyam. ⁴ Cks tato ⁵ Bd adds so.
⁶ Id -nakammaṃ. ⁷ Bd ālambāyana-, Cks ālambana- ⁸ Ck alambayana-, Cs
ālambayana-, Bd aham analammiyena.

manten' attho¹ ti vutte pi punappuna nibandhitvā¹ sampaticchā-
 petvā adāsi yeva, tassa ca mantassa anucchavikāni osadhāni
 c' eva mantupacāraṇ ca sabbaṃ kathesi, brāhmaṇo „laddho
 me jīvitupāyo“ ti katipāhaṃ vasitvā „vātābādho me bhante
 hādhatīti“ apadesakaṃ katvā tāpasena vissajjito taṃ vanditvā ⁵
 khamāpetvā araṇṇā nikkhamitvā anupubbena Yamunātīraṃ
 patvā taṃ mantaṃ sajjhāyanto mahāmaggena gacchati, tasmīn
 kāle sahasamattā Bhūridattassa paricārikā n-māṇavikā taṃ
 sabbakāmadadaṃ maṇiratanam ādāya n-bhavaṇā nikkhamitvā
 Ya-tīre vālukaṛāsimaṭṭhake ṭhapetvā tass' obhāsena sabbarattim ¹⁰
 udakīlaṃ kīlitvā aruṇuggamane sabbālaṃkārena attānaṃ alaṃ-
 karitvā maṇiratanam parivāretvā siriṃ pavesayamānā nīsi-
 diṃsu, brāhmaṇo pi mantaṃ sajjhāyanto taṃ ṭhānaṃ pāpuṇi,
 tā mantasaddaṃ sutvā va „iminā supaṇṇena bhavitabban“ ti
 bhayatajjitā maṇiratanam agahetvā² va paṭhaviyaṃ nimujjitvā ¹⁵
 n-bhavaṇam agamaṃsu³, brāhmaṇo maṇiratanam disvā „idān' eva
 me manto samiddho“ ti tuṭṭhamānaso maṇiratanam ādāya pāyāsi.
 tasmīn khaṇe so nesādabr. Somadattena saddhiṃ migavadhāya
 araṇṇaṃ pavisanto tassa hatthe taṃ maṇiratanam disvā puttam
 āha: „nanu esa so amhākaṃ Bh-ena dinnamaṇīti“. „Āma tāta ²⁰
 eso so“ ti. „Tena hi 'ssa agaṇaṃ kathetvā imaṃ brāhmaṇam
 vañcetvā gaṇhām' etaṃ maṇiratanam“ ti. „Tāta tvaṃ pubbe
 Bh-ena diyyamānaṃ na gaṇhi, idāni pan' esa br. taṃ ūeva
 vañcessati, tuṇhī hohīti“. Br. „hoṭu tāta, passissasi etassa
 vā mama vā vañcanalbhāvan“⁴ ti Ālambāyanena⁵ saddhiṃ ²⁵
 sallapanto āha:

38. Maṇim paggayha maṅgalyaṃ sādhuṇittam manoramaṃ
 selaṃ vyañjanasampannaṃ ko imaṃ maṇim ajjhagā ti. 784.

Ta maṅgalyaṃ ti maṅgalasammataṃ sabbakāmadadaṃ, ko imaṃ ti
 kuhiṃ imaṃ maṇim adhigato si.

30

¹ B^d nippiletvā. ² C^k agga-. ³ C^k āg-. ⁴ C^k vacana-. ⁵ C^s ālambāyan-
 tona, B^d alampāyanena.

Tato Ālambāyano¹ gātham āha:

39. Lohitakkhasahassāhi samantā parivāritam
ajjakālam padam² gaccham ajjhagāham maṇim imam ti. 785.

T. a.: aham ajjakālam pāto va padam² mahāmaggaṃ gacchanto rattakkhi-
5 kāhi saḥassamattāhi n-mānavikāhi samantā parivāritam imam maṇim ajjhagā,
mam disvā hi sabbā tā bhayatajjitā imam pahāya palātā ti.

Nesādaputto tam vañcetukāmo maṇiratanassa agunam
pakāsento attanā gaṇhitukāmo tisso gāthā āha:

40. Sūpacinṇo ayaṃ selo accito mahito³ sadā
10 sudhārito sunikkhitto sabbattham abhisādhaye. 786.
41. Upacāravipannassa nikkhepe dhāraṇāya vā
ayaṃ⁴ selo vināsāya paricinṇo ayoniso. 787.
42. Na imam akusalo⁵ divyam maṇim dhāretum āraho,
paṭipajja satan nikkham deh⁶ imam ratanam maman ti. 788.

15 Ta. sabbatthan ti yo imam selam sutthu upacaritum accitum attano
jīvitam viya mamāyitum sutthu dhāretum sutthu ca nikkhipitum jānāti tass'
eva sūpacinṇo accito mahito⁴ sudhārito sunikkhitto va sabbam attham sādhetīti
a., vipannassā 'ti yo pana upacāravipanno hoti tass' eso anupāyena pari-
cinno vināsam eva vahaṭīti vadati, dhāretumāraho ti dhāretum āraho. paṭi-
20 pajja - ti amhākam gehe bahū maṇi mayam etaṃ gaḥetum jānāma ahan te
nikkhasataṃ dassāmi tam paṭipajja deh⁶ imam ratanam maman ti, tassa pi gehe
eko pi suvaṇṇanikkho n' atthi, so pana tassa maṇino sabbakāmadadabbhāvam
jānāti ten' assa etad ahoṣi: aham sasīsam nahātvā⁷ maṇim udakena pariṭṭha-
sitvā nikkhasataṃ me dehīti vakkhāmi atha me dassati⁸ tam aham etassa
25 dassāmīti tasmā sūro hutvā evam āha.

Tato Ālambāyano⁸ gātham āha:

43. Na vā⁹ m' āyaṃ maṇi keyyo gohi vā ratanena vā.
selo vyañjanasampanno, n' eva keyyo maṇi maman ti. 789.

30 Ta. na vā⁹ māyan ti ayaṃ maṇi mama santikā¹⁰ kenaci vikinitabbo
nāma na hoti n' eva keyyo ti, ayaṃ mama maṇi lakkhanasampanno tasmā n'
eva keyyo kenaci vatthunā vikinitabbo nāma na hotīti.

¹ Ck al-, Bā alampāyano ² Bā patham. ³ Bā ajjito mānito ⁴ Ck alam. ⁵
Bā nayimam kusalam, read: nēmam. ⁶ Bā ajjito mānito. ⁷ so Ck; Bā
nhatvā. ⁸ Bā al-. ⁹ Bā ca ¹⁰ Bā santako.

Brāhmaṇo āha:

44. No ce tayā maṇī keyyo gohī vā ratanena vā,
atha kena maṇī keyyo, tam me akkhāhi pucchito ti. 790.
Ālambāyano¹ āha:

45. Yo me saṁse mahānāgaṁ tejasīṁ duratikkamaṁ 5
tassa dajjaṁ imaṁ selaṁ jalanta-r-iva tejasā ti. 791.

Ta. jalantariva tejasā ti pabbāya jalantaṁ viya.

Brāhmaṇo āha:

46. Ko nu brāhmaṇavaṇṇena supaṇṇo patataṁ varo
nāgaṁ jigimsaṁ anvesi² anvesaṁ bhakkhaṁ attano ti. 792. 10

Ta. ko nū 'ti idaṁ nesāda brāhmaṇo attano bhakkhaṁ anvesantena
garulen' etena bhavitabban ti cintetvā evaṁ āha.

Ālambāyano āha:

47. Nāhaṁ dijjādhipo homi, na diṭṭho garuḷo mayā,
āsivisena vitto ti³ vejjo⁴ maṁ brāhmaṇaṁ vidū ti. 793. 15

Ta maṁ vidū ti maṁ esa āsivisavittako⁵ Āl-o nāma vejjo ti jānanti.

Brāhmaṇo āha:

48. Kin nu tuyhaṁ balaṁ atthi, kiṁ sippaṁ vijjate tava,
kismiṁ⁶ vā tvaṁ paratthaddho uragaṁ nāpacāyasīti⁷. 794.

Ta. kismiṁ -- ti tvaṁ kismiṁ vā upatthaddho hutvā kiṁ nissayaṁ 20
katvā uragaṁ āsivisaṁ nāpacāyasi⁷ jetthaṁ akatvā avajānāsīti taṁ pucchati.

So attano balaṁ dīpento āha:

49. Araññakassa isino cirarattatapassino
supaṇṇo Kosiyaṣ' akkhā visavijjaṁ anuttaraṁ. 795.
50. Taṁ bhāvitatt' aññataraṁ sammantaṁ pabbatantare 25
sakkaccaṁ taṁ upatthāsi rattindivaṁ atandito. 796.
51. So tadā paricīṇṇo me vatavā brahmacariyavā
dibbaṁ pātukaṁ mantāṁ kāmasā bhagavā mamaṁ. 797.

¹ Bā al-. ² Cks -ti. ³ Bā vitto smiṁ, Cks citto ti. ⁴ Cks vejja, Bds vajjo. ⁵
Cks -cittako. ⁶ Bā kimsi. ⁷ Bā napajāyas-.

52. -āhaṃ mante paratthaddho, nāhaṃ bhāyāmi bhoginaṃ,
ācariyo visaghātānaṃ Ālambāno¹ ti maṃ vidū ti. 798.

Ta. Kosiyassakkhū ti Kosiyagottassa isino supanno ācikkhi, tena akkhutaṃ kuraṇaṃ pana sabbaṃ vitthāretvā kathetabbam, bhāvitattaññātaraṃ
5 ti bhāvitattānaṃ isīnaṃ aññātaraṃ, sammantaṃ ti vasantaṃ, kāmasā ti attano icchāya, mamaṃ ti taṃ mantaṃ mayhaṃ pakāsesi, tyāhaṃ -- ti ahaṃ te mante upatthaddho nissito, bhoginaṃ ti nāgānaṃ, visa -- ti visaghāta-kavejjānaṃ.

- Taṃ sutvā nesādabrahmaṇo cintesi: „ayaṃ Ālambāyano
10 yv-assa² nāgaṃ dasseti tassa maniratanam deti, Bhūridattam assa dassitvā maṇim gaṇhissāmīti“ tato puttana saddhiṃ mantento gātham āha:

53. Gaṇhāmase maṇim tāta, Somadatta vijānahi,
mā daṇḍena sirim pattaṃ kāmāsā pajahimhase³ ti. 799.

15 Ta. gaṇhāmase ti gaṇhāma, kāmasā ti attano ruciya, daṇḍena paharitvā mā jahāma.

Somadatto āha:

54. Sakaṃ nivesanaṃ pattaṃ yo taṃ brāhmaṇa pūjayi
evamkalyāṇakārissa kiṃ mohā⁴ dūbhiṃ icchasi. 800.
20 55. Sace hi⁵ dhanakāmo si⁶ Bhūridatto padassati⁷,
tam eva gantvā yācassu bahum dassati te dhanam ti. 801.

Ta. pūjayīti dibbakāmehi pūjayittha⁸ dūbhimicchasi⁹ kiṃ nu tvaṃ eva rūpassa mittassa mittadūbhikammaṃ kātuṃ icchasi tāt' ti.

Brāhmaṇo āha:

- 25 56. Hatthagataṃ pattagataṃ nikkiṇṇaṃ khāditaṃ varaṃ,
mā no sandiṭṭhiko attho Somadatta upacegā ti. 802.

Ta. hatthagataṃ ti tāta So. tvaṃ daharako lokapavattin na hi jānāsi yaṃ hi hatthagataṃ vā hoti pātigataṃ⁹ vā purato vā nikkinnaṃ thapitaṃ tad eva khāditaṃ varaṃ na dūre ṭhitaṃ.

¹ Bā alampāyano ² Bā yo me ³ Bā vijāhāmase ⁴ Ck -am, Cs -a ⁵ Bā tvaṃ. ⁶ Bā -mesi, Cs -kāmehi. ⁷ Bā -dattam padissasi. ⁸ Ck pūjayittha. ⁹ so Cs, Bā patta-.

Somadatto āha:

57. Paccati Niraye ghore mahissam avadīyati¹
mittadūbhī hitaccāgī jīvare cāpi sussare². 803.
58. Sace hi³ dhanakāmo si Bhūridatto padassati⁴,
maññe attakataṃ veraṃ naciraṃ vedayissasīti. 804. 5

Ta. mahissamavadiyatīti⁵ tāta mittadūbhino jīvantass' eva pathavi⁶
bhijjivā vivaraṃ deti, hitaccāgīti attano hitapareccāgī, jīvarecāpi sus-
sare ti jīvamāno va sussati manussapeto hoti, attakataṃ veraṃ ti attanā
kataṃ pāpaṃ, naciraṃ ti nacirass' eva vedayissasīti maññāmi.

Brāhmaṇo āha:

10

59. Mahāyaññaṃ yajitvāna evaṃ sujjhanti brāhmaṇā,
mahāyaññaṃ yajissāma, evaṃ mokkhāma pāpakā ti. 805.

Ta. sujjhantīti tāta Somadatta tvam daharo kiñci na jānāsi brāhmaṇa
nāma yaṃ kiñci pāpaṃ katvā yaññena sujjhantīti dassento evam āha.

Somadatto āha:

15

60. Handa dāni apāyāmi nāhaṃ ajja tayā saha
padam p' ekaṃ na gaccheyyaṃ evaṃkibbisakārīnā ti. 806.
- Ta. apāyāmīti apagacchāmi palāyāmīti ā.

Evaṃ vatvāna paṇḍitamāṇavo pītaṃ attano vacanaṃ
gāhāpetuṃ asakkonto mahantena saddena devatā ujjhāpetvā⁷ 20
„evārūpena pāpakārīnā saddhīm na gamissāmīti“ pitu passan-
tass' eva palāyitvā Himavantaṃ pavisitvā pabbajitvā abhiññā
ca samāpattiyo ca nibbattetvā aparihīnājjhāno Brahmaloke
upparjji.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

25

61. Idaṃ vatvāna pītaṃ Somadatto bahussuto
ujjhāpetvāna⁸ bhūtāni tambā ṭhānā apakkamīti. 807.

Nesādabr. „Somadatto ṭhapetvā attano gehaṃ kuhiṃ ga-
missatīti“ cintento Ālambāyanam thokaṃ anattamanam disvā

¹ so Cks; Bđ mahimayavinhiyati. ² so Cks; Bđ jīvarevāpi sussati. ³ Bđ tvam.

⁴ Cks -ssasi, Bđ -dattaṃ padissasi. ⁵ Bđ mahimayamapi vinhiyatīti. ⁶ Cks
-viyaṃ. ⁷ Ck upajjhā-. ⁸ Ck ajjhāpetvāni, Cs ujjhāpetvāni.

„Ālambāyana mā cintayi, dassessāmi te Bhūridattan“ ti tam ādāya n-rājassa uposathakaraṇaṭṭhānaṃ gantvā vammikamat-thake bhoge¹ ābhujitvā² nipannaṃ n-rājānaṃ disvā avidūre ṭhito hattham pasāretvā dve gāthā abhāsi:

- 5 62. Gaṇhāh' etaṃ mahānāgaṃ āhar' etaṃ maṇim mama indagopakavannaṃbhā³ yassa lohitako siro. 808.
63. Kappāsapicurāsīva⁴ eso kāy' assa dissati, vammikaggagato seti, tam tvaṃ gaṇhāhi brāhmaṇā 'ti. 809.

Ta, vannaṃbhā ti indagopakavannā⁵ viya ābhā⁶, kappāsapicurāsīva⁷ 10 'ti suvihitassa kappāsapicuno viya.

M. akkhīni ummīletvā nesādaṃ disvā „ayaṃ uposathassa me antarāyaṃ kareyyā“ 'ti „imaṃ n-bhavanaṃ netvā mahā-sampattiyaṃ paṭiṭṭhāpesiṃ, mayā diyyamānaṃ maṇim gaṇhituṃ na icchi, idāni pana ahiguṇṭhikaṃ gaḥetvā āgacchati, sac' 15 āhaṃ imassa mittadūbhino kujjheyyaṃ sīlaṃ me khaṇḍaṃ bhavissati, mayā kho pana paṭhamam űeva cāturaṅgasamannāgato uposatho adhiṭṭhito, so yathāṭhito va hotu, Āl-no maṃ chin-datu vā pacatu vā sūle vā bhindatu n' ev' assa kujjhissāmīti“ cintetvā „sace kho panāhaṃ imaṃ olokessāmi uposatham me 20 bhindissatīti“ akkhīni nimīletvā⁸ adhiṭṭhānapāramiṃ purecāri-kaṃ katvā bhogantare sīsaṃ pakkhipitvā niccalo hutvā nipajji. Sīlakhaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ⁹.

Nesādabr. pi „bho Āl-a, imaṃ nāgaṃ gaṇha, dehi me maṇin“ ti ā. Āl-o nāgaṃ disvā va tuṭṭho maṇim kismiṃci¹⁰ agaṇetvā 25 „gaṇha brāhmaṇā“ 'ti tassa hatthe maṇim khipi, so tassa hatthato galitvā paṭhaviyaṃ patitamatto va paṭhaviṃ pavisitvā n-bhavanam eva gato, brāhmaṇo maṇiratanato Bhūridattena saddhiṃ mittabhā-vato puttato cā 'ti¹¹ tihi parihāyi, so „nippaccayo jāto 'mhi, put-tassa no vacanaṃ na katan“ ti paridevanto geham agamāsi, Āl-o

¹ Bā -ehi. ² C's ābhujj-. ³ so C's; Bā vannaṃbhā ⁴ C's -rasseva = rāsyeva?
⁵ C's -o. ⁶ C's abhāsati. ⁷ Bā -rāsivā, C's -rassā ⁸ C's ummī-. ⁹ sīl -
wanting in C's. ¹⁰ C' ka-. ¹¹ C's omit cā ti.

pi dibbosadhehi attano sarīraṃ makkhetvā thokaṃ khāditvā antokāyam pi paribhāvetvā¹ dibbamantaṃ japanto² Bo-aṃ upasamkamitvā naṅguṭṭhe gahetvā ākaḍḍhitvā sīse daḷhaṃ gaṇhanto mukhaṃ assa vivaritvā osadhaṃ samkhāditvā mukhe khelaṃ opi³, sucijātiko!⁴ nāgarājā sīlabhedabhayena akujjhivā⁵ akkhīni vivaritvāpi na ummīlesi, atha naṃ osadhamantaṃ katvā naṅguṭṭhe gahetvā heṭṭhā sīsaṃ katvā sañcāletvā gahitagocaraṃ chaddāpetvā bhūmiyaṃ dīghato nipajjāpetvā masūraṃ madanto viya hatthehi maddi, atṭhīni cuṇṇiyamānāni viya ahesuṃ, puna naṅguṭṭhe gahetvā dussaṃ pothento viya pothesi⁶, M. 10 evarūpaṃ dukkhaṃ anubhavanto pi n' eva kujjhi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

61. Ath' osadhehi dibbehi japaṃ⁷ mantapadāni ca
evan taṃ asakkhī satṭhum⁸ katvā parittam attano ti. 810.

Ta. asakkhīti asakkhī⁹, satṭhun⁶ ti gaṇhitum.

15

Iti so M-aṃ dubbalaṃ katvā vallīhi peḷaṃ sajjetvā M-aṃ ta. pakkhipi, sarīraṃ pana mahantaṃ ta. na pavisati, atha naṃ paṇhīhi koṭṭento pavesetvā peḷaṃ ādāya ekaṃ gāmaṃ gantvā gāmamajjhe otāretvā „nāgassa naccaṃ daṭṭhukāmā āgacchantū“ 'ti saddam akāsi, sakalagāmaavāsino sannipatiṃsu, 20 tasmiṃ khāṇe Ālambāno „nikkhama mahānāgā“ 'ti ā., M. cintesi: „ajja mayā parisantosantena kilītuṃ vaṭṭati, evaṃ Āl-o bahuṃ dhanāṃ labhitvā tuṭṭho maṃ vissajjessati, yaṃ yaṃ esa maṃ kāreti taṃ taṃ karissāmīti“, atha naṃ so peḷato nīharitvā „mahā hohīti“ ā., mahā ahoṣi, „khuddako vaṭṭo vippito“ ekaphaṇo 25 dvīphaṇo tīphaṇo catuphaṇo pañcachasattaatṭhanavadasavīsati-timsacattālīsapaṇṇāsaphaṇo sataphano ucco nīco dissamānakāyo adissamānakāyo nīlo pīto lohito odāto mañjetṭhako hohi⁹, jālaṃ vissajjehi¹⁰, udakaṃ dhūmaṃ vissajjehīti“ imesu pi ākāresu

¹ so C's; B'd attano kāyam paribbhositvā. ² B'd japp-. ³ B'd khelena pakkhipi.

⁴ C's sucijātako. ⁵ C's pothento-pothesi. ⁶ B'd satthum. ⁷ B's sakkhī, B'd samattho ahoṣi. ⁸ so C's; B'd simpito, B's vappito. ⁹ B'd hoti. ¹⁰ C's -esi.

tena¹ vuttaniyāmena attabhāvaṃ² nimminivā naccaṃ dassesi,
 taṃ disvā koci assūni sandhāretuṃ nāsakkhi, manussā bahum
 hiraṇṇasuvannaṇavatthālaṃkāradim adāmsu, iti tasmiṃ gāme yeva
 satasahassamattaṃ labhi, so kiñcāpi M-aṃ gaṇhanto „sa-
 5 hassaṃ labhitvā etaṃ³ vissajjessāmiti“ cintito⁴ ettakaṃ pana
 dhaṇaṃ labhitvā „gāmake pi tāva mayā ettakaṃ dhaṇaṃ
 laddhaṃ, nagare⁵ kīva bahum dhaṇaṃ labhissāmiti“ dhaṇa-
 lobhena taṃ na muñci, so tasmiṃ gāme kuṭumbaṃ saṇṭha-
 petvā ratanamayaṃ⁶ peḷaṃ karitvā ta. M-aṃ pakkhipitvā su-
 10 khayānakaṃ āruya mahantena parivārena nikkhamitvā taṃ
 gāmanigamādisu kilāpento Rārāṇasiṃ pāpuṇi, nāgarājassa
 pana madhulāje deti maṇḍuke māretvā deti, so gocaraṃ na
 gaṇhāti avissajjanabbayena, gocaraṃ agaṇhantaṃ pi pana taṃ
 cattāro dvāragāme ādiṃ katvā ta. ta. māsamattaṃ kilāpesi,
 15 pannarasaupcsathadivase pana „ajja tumhākaṃ kilāpessāmiti“
 raṇṇo ārocāpesi, rājā bheriṃ carāpetvā mahājanaṃ sanniṇṇatā-
 pesi, rājāṇaṇe mañcātimañce bandhiṃsu. Kilānakhaṇḍaṃ
 niṭṭhitaṃ⁶.

Ālambānena pana Bo-assa gahitadivase yeva M-assa
 20 mātā supinantena kālena rattakkhinā purisena asinā attano
 bāhaṃ chinditvā lohiteṇa paggharantena niyyamānaṃ addasa,
 sā bhītātasitā utṭhāya dakkhiṇabāhuṃ parāmasitvā supina-
 bhāvaṃ jāci, ath' assā etad ahoṣi: „mayā kakkhaḷo pā-
 pasupīno diṭṭho, catunnaṃ vā me puttānaṃ Dhataratṭha-
 25 raṇṇo vā mama vā paripanthena bhavitaḍḍhaṃ“ ti, api kho
 pana M-aṃ eva ārabba adhikataṃ cintesi: „kiṃkāraṇā
 sesā attano n-bhavane vasanti, itaro pana silajjhāsayaṭṭā ma-
 nussalokaṃ gantvā u-kammaṃ karoti, tasmā kacci nu kho me
 puttaṃ ahigaṇḍiko vā supaṇṇo vā gaṇheyyā“ 'ti tass' eva
 30 adhikataṃ cintesi, tato addhamāse atikkante „mama putto
 addhamāsātikkaṃ⁷ maṃ vinā vattituṃ na sakkoti. addhassa

¹ C^k nate, C^s te ² C^s vuttāvutte attabhāve. ³ B^d taṃ. ⁴ B^d āha ⁵ C^k s uā-

⁶ P^d kilāna-, C^s omitt k. n. ⁷ B^d -ena

kiñci bhayaṃ uppanuaṃ bhavissatīti“ domanassā ahosi, māsā-
 tikkamen' eva pan' assā sokena assūnaṃ apaggharanakavelā
 nāhosi hadayaṃ sussi akkhīni upaccimsu, sā „idāni āgamissati
 idāni āgamissatīti“ tassāgamanamaggaṃ eva oloketi nīsīdi,
 ath' assā jetṭhaputto Sudassano māsaccayena mabatiyā pari- 5
 sāya mātāpitunnāṃ dassanattāya āgato paṇisaṃ bahi tṭhapetvā
 pāsādaṃ āruya mātaraṃ vanditvā ekamantaṃ atṭhāsi, sā
 Bhūridattaṃ anusocanti tena saddhiṃ na kiñci sallapi. so cin-
 tesī „mayhaṃ mātā mayi pubbe āgate tussati paṭisanthāraṃ
 karoti, ajja pana domanassappattā, kin nu kāraṇaṃ“ ti, atha 10
 naṃ pucchanto āha:

65. Mamaṃ disvāna āyantaṃ sabbakāmasamiddhināṃ
 indriyāni ahaṭṭhāni sāmaṃ jātāṃ mukhaṃ tava, 811.

66. Padumaṃ yathā hatthagataṃ pāṇinā parimadditaṃ
 sāmaṃ jātāṃ mukhaṃ tuyhaṃ mamaṃ disvāna edisaṃ ti. 812. 15

Ta ahaṭṭhānīti na vipasannāni, sāmaṃ ti kañcanādāsavannaṃ mukhaṃ
 pi kālakaṃ jātāṃ, hatthagataṃ ti hatthena chinnakaṃ¹, edisaṃ ti evarūpaṃ
 mahantena sirisobhaggena tumhākaṃ dassanattāya āgataṃ pi maṃ disvā.

Sā evaṃ vutte pi n' eva kathesi, Sudassano cintesi: „kin
 nu kho kenaci akkuṭṭhā vā paribhaṭṭhā vā bhaveyyā“ 'ti, atha 20
 naṃ pucchanto itaraṃ gāthaṃ āha:

67. Kaccin nu te nābhisasi², kacci te n' atthi³ vedanā,
 yaṃ te sāmaṃ⁴ mukhaṃ tuyhaṃ
 mamaṃ disvāna āgataṃ ti. 813.

Ta. kaccin nu - ² ti kacci nu taṃ koci na abhisasi⁵ akkosena vā 25
 paribhāsāya vā na vihiṃsīti pucchati, tuyhaṃ ti tava pubbe mamaṃ disvāna
 āgataṃ edisaṃ mukhaṃ na hoti, yena pana kāraṇaṃ⁶ ajja tava mukhaṃ sāmaṃ⁶
 jātāṃ taṃ me akkhāhīti⁷ pucchati.

Ath' assa sā ācikkhanti āha:

68. Supinaṃ tāta addakkhiṃ ito māsaṃ adhogataṃ: 30

¹ Bā chinditāṃ. ² Ck^s -sayt. ³ Bā omits n. ⁴ Bā yena sāvaṃ. ⁵ Ck^s -sayi,
 Cs^s -ssi, Bā^s koci abhisavasi nu, B^s abhibhavasi. ⁶ Eā sāvaṃ. ⁷ Ck^s akkhāti,
 Bā ācikkhā ti.

dakkhiṇaṃ viya me bāhaṃ chetvā ruhiramakkhitaṃ
puriso ādāya pakkāmi mamaṃ¹ rodantiyā sati. 814.

60. Yato² supinam addakkhim Sudassana vijānahi
tato divā vā rattiṃ vā sukham me nōpalabbhatī³. 815.

5 Ta. ito māsam -- ti ito hetthā māsātikantaṃ ajja me dīttasupinassa
māso hotīti dasseti, puriso ti eko kālo rattakkipuriso, rodantiyā satīti
rodamānāyā satiyā, nopalabbhatī³ mama sukhaṃ nāma na vijjatīti.

Evaṃ ca pana vatvā „tāta piyaputtako me tava kaniṭṭho
na dissati. bhayaṇ' assa uppannena bhavitabban“ ti paride-
10 vantī āha:

70. Yaṃ pubbe paricāriṃsu⁴ kaṇhā ruciraviggahā
hemajālapaṭicchannā Bhūridatto na dissati. 816.

71. Yaṃ pubbe paricāriṃsu⁴ nettimsavaradhārino
kaṇikārā va⁵ samphullā Bhūridatto na dissati. 817.

15 72. Handa dānī gamissāmi Bhūridattanivesanaṃ,
dhammatṭhaṃ sīlasampannaṃ passāma tava bhātaraṇ ti. 818.

Ta. samphullā ti suvaṇṇālaṃkāradhāritāya samphullakaṇikārā viya,
handā ti vavassaggaṭṭhe nipāto, ehi tāta Bh-assa nivesanaṃ gacchāma 'ti vadati.

Evaṃ ca pana vatvā tassa c' eva attano ca parisāya
20 saddhiṃ ta. agamāsi, Bhūridattabhāriyāyo pana taṃ vammika-
matthake aḍisvā „mātu nivesane bhavissatīti“ avyāvaṭā ahe-
sum, tā „sassū kira attano⁶ puttaṃ apassanti āgacchatīti“
sutvā paccuggamaṇaṃ katvā „ayye puttassa⁷ te adissantassa⁸
ajja māso“ ti mahāparidevaṃ paridevamānā⁹ pādamūle patimṃsu.

25 Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

73. Taṃ ca¹⁰ disvāna āyantiṃ¹¹ Bhūridattassa mātaraṃ
bāhā paggayha pakkandūṃ Bhūridattassa nāriyo¹². 819.

74. Puttaṃ t' ayye¹³ na jānāma ito māsam adhogaṭaṃ
mataṃ vā yadivā jīvaṃ Bhūridattaṃ yasassinan ti. 820.

¹ Bā mama. ² Cks add taṃ. B³ ham. ³ Cks na upa. ⁴ Bā parivā-. ⁵ Cks
viya. ⁶ Cks no. ⁷ Ck putta, C⁸ najanassa. ⁸ so Cks; Bā -tānaṃ ⁹ Bā
add⁸ tassā. ¹⁰ Ck tam a. ¹¹ Cks -ti, Bā -tam. ¹² Ck bhārisā, C⁸ bhāriyā. ¹³
Bā⁸ teyye.

Ta. puttāṃ tayye ti ayaṇ nāsaṃ paridevamānagāthā.

Bhūridattamātā suṇhāhi saddhiṃ antaravīthiyaṃ paridevitvā tā ādāya nassa pāsādaṃ āruya puttassa sayanaṃ ca oloketvā paridevamānā āha:

75. Sakuṇī hataputtā va suññaṃ disvā kulāvakaṃ 5
ciraṃ dukkhena jhāyissaṃ Bhūridattaṃ apassatī. 821.
76. Sakuṇī hataputtā va suññaṃ disvā kulāvakaṃ
tena tena padhāvissaṃ piyaputtaṃ apassatī. 822.
77. Kurarī hatachāpā va suññaṃ disvā kulāvakaṃ
ciraṃ dukkhena jhāyissaṃ Bhūridattaṃ apassatī. 823. 10
78. Sā nūna cakkavākīva pallalasmaṃ anūdake¹
ciraṃ dukkhena jhāyissaṃ Bhūridattaṃ apassatī. 824.
79. Kammārānaṃ yathā ukkā anto jhāyati no bhi
evaṃ jhāyāmi sokena Bhūridattaṃ apassatī. 825.

Ta. apassatīti apassantī, hatachāpā vā 'ti hatapotā. 15

Evaṃ Bh-mātari vilapamānāya Bh-nivesanaṃ anṇavakucchi viya ekasaddaṃ ahosi, eko pi sakabhāvena saṇṭhātum nāsakkhi, sakalanivesanaṃ yugantavātapahaṭaṃ viya sālavanaṃ ahosi.

Taṃ atthaṃ pakāseto Satthā āha:

80. Sālā va sampamathitā² mālutena pamadditā 20
senti puttā ca dārā ca Bhūridattanivesane ti. 826.

Ariṭṭho pi Subhago pi bhātaro mātāpitunnaṃ upatṭhānaṃ gacchantā taṃ saddaṃ sutvā Bh-nivesanaṃ pavisitvā mātaraṃ assāsayaṃsu.

Taṃ atthaṃ pakāseto Satthā āha:

81. Idaṃ sutvāna nigghosaṃ Bhūridattanivesane 25
Ariṭṭho ca Subhago ca upadhāviṃsu anantarā³. 827.
82. Amma assāsa mā soci, evaṃdhammā hi pāṇino
cavanti upapajjanti, es' assa pariṇāmitā ti. 828.

Ta. esassa -- ti esā cutūpapatti assa lokassa pariṇāmitā, evaṃ hi loko 30
pariṇāmeti⁴, etehi dvīh' attheti⁵ mutto⁶ nāma n' atthīti vadati.

¹ B^d ano-. ² C^s -majitā, B^d sampatitā, B^s -pamaddittha. ³ C^s antarā. ⁴ C^k -nāmati. ⁵ C^k dvīhattehi, C^s dvīhantehi. B^d dvīhaṇṇehi. ⁶ C^k -ā.

Samuddajā āha:

83. Aham pi tāta jānāmi: evaṃdhammā hi pāṇino,
Sokena ca paret' asmi' Bhūridattaṃ apassatī. 829.

84. Ajja ce me imaṃ rattiṃ — Sudassana vijānahi —
5 Bhūridattaṃ apassantī maññe hessāmi jīvitān ti. 830.

Ta. ajja ce me ti tāta Sudassana sace ajja imaṃ rattiṃ Bh-o mama
dassanaṃ nāgamissatī athāhaṃ taṃ apassantī jīvitān jahissāmi ti maññāmi

Puttā āhaṃsu:

85. Amma assāsa mā soci, ānāyissāma bhātaraṃ,
10 disodisaṃ gamissāma bhātu pariyesanaṃ caraṃ 831.

86. Pabbate giriduggesu gāmesu nigamesu ca,
orena dasarattassa² bhātaraṃ passa āgatan ti. 832.

Ta. caran ti amma tayo pi janā bhātupariyesanaṃ carantā, diso-
disaṃ - ti nam assāsesuṃ.

15 Tato Sudassano cintesi: „sace tayo pi ekadisāṃ gamissāma
papañco bhavissati, tihi tīṇi tñānāni gantum vaṭṭati: ekena
Devalokaṃ ekena Himavantāṃ ekena Manussalokaṃ, sace kho
pana Kāṇarītṭho manussalokaṃ gamissati yatth' eva Bh-aṃ
passati taṃ gāmaṃ vā nigamaṃ vā jhāpetvā essati, esa³
20 kakkhaḷo pharuso, na sakkā etaṃ tattha pesetun“ ti cintetvā
„tāta Ariṭṭha, tvaṃ d-lokaṃ gaccha, sace devatāhi dhammaṃ
sotukāmāhi Bh-o⁴ d-lokan nito⁵ tato nam ānehīti“ Ariṭṭhaṃ
d-lokaṃ paṇiṇi⁶, Subhagaṃ pana „tvaṃ tāta Himavantāṃ
gantvā pañcasu mahānadīsu Bh-aṃ upadhāretvā ehīti“ Hi-aṃ
25 paṇiṇi, sayāṃ pana m-lokaṃ gantukāmo cintesi: „sac' āhaṃ
māṇavakavaṇṇena gamissāmi manussā osappissanti⁷, mayā tā-
pasavesena gantum vaṭṭati, manussānaṃ hi pabbajitā piyā
manāpā“ ti so tāpasavesaṃ gahetvā mātaraṃ vanditvā nik-
khami, Bo-assa pana Accimukhī nāma vemātikabhaginī atthi,
30 tassā Bo-e adhimatto sineho, sā Su-aṃ gacchantāṃ disvā ā:

¹ C^ks -tasmiṃ, B^d -tāsmiṃ. ² B^d satta-. ³ C^ks omit esa. ⁴ B^ds -ttaṃ. ⁵
C^k tino, C^s tito, B^d nito. ⁶ C^ks -niṃsu ⁷ E^d apīyanti.

„bhātiya, ativiya kilamāmi. aham pi tayā saddhim gamissā-
mīti“¹. „Amma na sakkā tayā gantum². aham pabbajitavesena
gacchāmīti“³. „Aham khuddakamaṇḍūkī hutvā tava jaṭantare
nipajjitvā gamissāmīti“⁴. „Tena hi ehīti“ sā maṇḍūkapotikā
hutvā tassa jaṭantare nipajji, Su-o „mūlato paṭṭhāya vicinanto
gamissāmīti“⁵ Bo-assa bhariyāyo tass’ uposathakaraṇaṭṭhānaṃ
pucchitvā paṭhamam ta. gantvā Ālambānena M-assa gahitaṭ-
ṭhāne lohitaṇ ca vallihi katapeḷaṭṭhānaṇ ca disvā „Bh-o ahi-
guṇḍikena gahito“⁶ ti ñatvā samuppannasoko assupunnehi net-
tehi Ālambānassa gatamaggen’ eva paṭhamam kilāpitaḡāmakaṃ
gantvā manusse pucchi: „evarūpo nāma nāgo kenaci ahi-
guṇḍikena kilāpito“⁷ ti. „Āma Ālambānena ito māsamatthake
kilāpito“⁸ ti. „Kiñci⁹ tena laddhan“¹⁰ ti. „Āma idh’ eva sata-
sahassamattam laddhan“¹¹ ti. „Idāni kuhiṃ gato“¹² ti. „Asuka-
gāmaṃ nāmā“¹³ ti So tato paṭṭhāya pucchanto anupubbena
rājadvāram agamāsi, tasmiṃ khaṇe Āl-o pi sunahāto suvilitto
paṭṭasāṭakaṃ nivāsetvā ratanapeḷam gāhāpetvā rājadvāram eva
gato, mahājano sannipati, rañño āsanam paññattam, so antoni-
vesane ṭhito va āha: „āgacchāmi, nāgarājānam kilāpetu“¹⁴ ti
pesesi. Āl-o citrattharake ratanapeḷam ṭhapetvā vivaritvā „ehi
mahāvāgarāja“¹⁵ ti saññam adāsi, tasmiṃ samaye Su-o pi pari-
sante’ ṭhito, M. sīsam nīharitvā sabbam tam parisam olokesi,
nāgā dvīhi kāraṇehi parisam oloketi: supaṇṇaparipantham¹⁶ vā
ñātake vā dassanattāya, te supaṇṇe disvā bhītā na naccanti,
ñātake disvā lajjamānā, M. pana olovento parisantare bhātikam
addasa, so akkhipuram assum¹⁷ niggahetvā¹⁸ peḷato nikkhamma
bhātarābhimukho¹⁹ pāyāsi, mahājano tam āgacchantam disvā
bhīto paṭikkami, eko Sudassano va atṭhāsi, so gantvā tassa
pādapitṭhiyam sisam ṭhapetvā rodi, Su-o pi rodi. M. roditvā
nivattitvā peḷam eva pāvisi, Āl-o „iminā nāgena tāpaso daṭṭho
bhavissatīti, assāsessāmi nan“²⁰ ti upasamkamitvā āha:

¹ Ck āg-, Cs ag-. ² Ck āg-. ³ Bā adds dhanam. ⁴ Bā -antare. ⁵ Bā
-bandham. ⁶ Ck Bā -u, Cs -ū. ⁷ all three MSS. niga-. ⁸ so all three MSS.

87. Hatthā pamutto¹ urago pāde te nipatī bhusaṃ,
kacci² t' ānuḍaṣī tāta³, mā bhāyi sukhito bhavā 'ti. 833.

Ta. mā bhāyīti tāta tāpasa ahaṃ Āl-o nāma mā bhāyi tava patijagganan
nāma mama bhāro ti.

- 5 Sudassano tena saddhiṃ kathetukāmo āha:

88. N' eva mayhaṃ ayaṃ nāgo alan dukkhāya kāyaci,
yāvat' atthi ahiggāho⁴ mayā bhiyyo na vijjatīti. 834.

Ta. kāyaci ti kassaci appamattakassāpi dukkhassa uppadane ayaṃ mama
asamattho, mayā hi sadiso ahigundiko nāma n' atthīti.

- 10 Ālambāno „asuko nāma" eso⁵ ti ajānanto kujjhitvā āha:

89. Ko nu brāhmaṇavaṇṇena datto parisam āgamā⁶
avhayantu suyuddhena, suṇātu parisā maman ti. 835.

Ta. datto ti dandho lālako⁶. avhayantū 'ti avayhanto ayaṃ eva vā
pātho, i v. h.: ayaṃ pi ko si⁷ bālo ummattako maṃ suyuddhena⁸ avhayanto
15 attanā saddhiṃ samaṃ karonto parisam āgato ti, parisā mama vacanaṃ
suṇātu⁹: mayhaṃ doso n' atthi, mā kho me kujjhitthā 'ti

Atha naṃ Su-o gāthāya ajjhabhāsi:

90. Tvaṃ naṃ nāgena ālamba ahaṃ maṇḍūkachāpiyā,
hotu no abbhutaṃ tattha ā sahassehi pañcahīti. 836.

- 20 Ta. nāgenā 'ti tvaṃ nāgena mayā saddhiṃ yujjha, ahaṃ maṇḍūkachā-
piyā tayā saddhiṃ yujjhissāmi, ā sahassehīti tasmiṃ no yuddhe yāva pañcahi
sahassehi paṇitako¹⁰ hotū 'ti.

Ālambāno āha:

91. Ahaṃ hi vasumā addho, tvaṃ daliddo si māṇava,
25 ko nu te pāṭibhog' atthi¹¹, upajūtaṃ ca kiṃ siyā. 837.
92. Upajūtaṃ ca me assa pāṭibhogo¹¹ ca tādiso,
assa¹² no abbhutaṃ tattha ā sahassehi pañcahīti. 838.

Ta ko nu te ti tava jīṭassa¹³ ko pāṭibhogo atthi, upajūtaṃ ca 'ti
imasmīṃ vā jūte upanikkhepabhūtaṃ kin nāma tava dhanam siyā, dassēhi me

¹ Bā me mutto. ² Bā kiñci. ³ C^k -sitāya, Bā taṃ dāmsitotāta. ⁴ Bā yā
vatātthi ahiggāho, D^{ks} tāvatatthi ahiggāhā. ⁵ Bā āgato. ⁶ Bā dammito bālako.
⁷ Bā koci. ⁸ Bā omits su. ⁹ Bā -antu. ¹⁰ so C^s; C^k paṇitako, Bā abbhutaṃ.
¹¹ C^s pa-. ¹² Bā hotu. ¹³ Pā pabbajīṭassa

ti vadati, upajūtañca me ti mayhaṃ pana dātabbhaṃ upanikkhepadhanaṃ
vā ṭhapetabbapāṭibhogo¹ vā tādiso atthi, tasmā no ta. yāva pañcahi sahassehi
abbhutaṃ hotū 'ti.

Su-o tassa kathaṃ sutvā „pañcahi no sahassehi abbhutaṃ
hotū“ 'ti abhīto rājanivesanaṃ āruyha mātularaṇṇo santike 5
ṭhito gātham āha:

93. Suṇohi me mahārāja vacanaṃ, bhaddam atthu te,
pañcannaṃ me sahasānaṃ pāṭibhogo² hi kittimā ti. 839.

Ta. kittimā ti guṇakittisampannā

Rājā „ayaṃ tāpaso maṃ atibahuṃ dhanam yācati, kin nu 10
kho“ ti cintetvā gātham āha:

94. Pettikaṃ vā iṇaṃ hoti yaṃ vā hoti sayamkataṃ,
kiṃ tvaṃ evaṃ bahuṃ mayhaṃ
dhanam yācasi brāhmaṇa 'ti. 840.

Ta. pettikaṃ vā ti pitarā vā gahetvā khāyitaṃ³ attanā vā kataṃ iṇaṃ 15
nāma hoti, kiṃ mama pitarā vā tava hatthato gahitaṃ atthi udāhu mayā, kiṃ-
kāraṇa evaṃ bahuṃ dhanam yācasīti.

Evaṃ vutte Sudassano dve gāthā abhāsi:

95. Ālambāno hi nāgena mamaṃ abhijigimsati,
ahaṃ maṇḍūkachāpiyā dāmsayissāmi⁴ brāhmaṇaṃ. 841. 20
96. Taṃ tvaṃ datṭhuṃ mahārāja ajja raṭṭhābhivaddhana⁵
khattasaṃghaparibbūlho niyyāhi abhidassanan ti. 842.

Ta. abhi--ti yuddhe jinitum icchatī, ta. sace hi so jiyissati⁶ mayhaṃ pañ-
casahassāni dassati, sac' ahaṃ jiyissāmi aham assa dassāmi, tasmā taṃ bahuṃ
dhanam yācāmi, tau ti tasmā tvaṃ mahārāja ajja abhidassanaṃ datṭhuṃ 25
niyyāhīti.

Rājā „tena hi gacchāmā“ 'ti tāpasena saddhiṃ yeva nik-
khami, taṃ disvā Āl-o „ayaṃ tāpaso gautvā va rājānaṃ gahetvā
āgato, rājakulūpako bhavissatīti“ bhīto taṃ anuvattanto g. ā.:

97. N' eva taṃ atimaṇṇāmi sippavādena⁷ māṇava, 30
atimatt' āsi sippena, uragaṃ nāpacāyasīti. 843.

¹ Cks -paṭi-. ² Cks pa-. ³ Bā khāditaṃ. ⁴ Cks dassa-. ⁵ Ck' raṭṭhāvivaddhana.

⁶ all three MSS. ji-. ⁷ Bā -pādena.

Ta. sippavādenā 'ti māṇava ahaṃ attano sippena taṃ nātinaññāmi,
tvaṃ pana sippena atimatto imaṃ uragaṃ na pūjesi nāssa apacittim karosīti.

Tato Sudassano dve gāthā abhāsi:

98. Mayam¹ pi nātimaññāma sippavādena brāhmaṇaṃ,
5 avisena ca nāgena bhusaṃ vañcayase janam. 844.
99. Evaṃ ce taṃ jano² jaññā yathā jānāmi taṃ ahaṃ
na tvaṃ labhasi Ālamba sattumuṭṭhiṃ³ kuto dhanan ti. 845.
Ath' assa Ālambāno kujjhitvā āha:
100. Kharājino jaṭi⁴ rummi⁵ datto parisam āgato,
10 so tvaṃ evaṃgataṃ nāgaṃ 'aviso' atimaññasi. 846.
101. Āsajja kho naṃ jaññāsi puṇṇaṃ uggassa tejasā⁶,
maññe taṃ bhasmarāsiṃ va khippaṃ eso karissatīti. 847.
Ta. rummīti⁷ anañjitāmaṇḍito, aviso -- ti nibbiso ti avajānāsi, āsajjā
'ti upagantvā, jaññāsīti jāneyyāsi.

- 15 Atha tena saddhiṃ keḷim karonto Sudassano gātham āha:
102. Siyā visaṃ siluttassa deḍḍubhassa silābhuno
n' eva lohitaśisassa visaṃ nāgassa vijjatīti. 848.
Ta. siluttassā 'ti gharasappassa, deḍḍubhassā 'ti udakasappassa,
silābhuno ti nīlapanṇavaṇṇasappassa, iti nibbise sappe dassetvā etesaṃ visaṃ
20 siyā n' eva lohitaśisassa sappassā 'ti āha.

Atha naṃ Ālambāno dvīhi gāthāhi ajjhabhāsi:

103. Sutaṃ me taṃ arahataṃ saññatānaṃ tapassinaṃ:
idha dānāni datvāna saggāṃ gacchanti dāyakā,
jīvanto dehi dānāni yadi te atthi dātave. 849.
25 104. Ayaṃ nāgo mahiddhiko tejasī duratikkamo,
tena taṃ dāmsayissāmi⁸, so taṃ bhasmaṃ karissati. 850.
Ta. dātave ti yadi te kiñci dātabbam atthi taṃ dehi.

(Sudassano:)

105. Mayāp' etaṃ sutaṃ samma⁹ saññatānaṃ tapassinaṃ:
30 idha dānāni datvāna saggāṃ gacchanti dāyakā,
tvam eva dehi jīvanto yadi te atthi dātave. 851.

¹ B^d aham. ² C^k janam. ³ B^d bhusa-. ⁴ C^k jaṭim, B^d jaṭi. ⁵ B^d dummi.
⁶ so all three MSS. ⁷ B^d dumīti. ⁸ B^d dassa-. ⁹ C^k sammaṃ.

106. Ayam Accimukhī nāma puṇṇā uggassa tejasā,
tāya taṃ ḍaṃsayissāmi, sā taṃ bhasmaṃ karissati. 852.
107. Yā' dhītā Dhataratṭhassa vemātābhaginī mama
sā dissatu² Accimukhī puṇṇī uggassa tejasā ti. 853.

Imā gāthā Sudassanassa vacanaṃ, ta. puṇṇā ti uggena visena puṇṇā. 5

Evañ ca pana vatvā „amma Accimukhi jaṭantarato me
nikkhamitvā paṇimhi patiṭṭhahā“ 'ti mahājanamajjhe yeva bha-
ginim pakkosivā hatthaṃ pasāresi, sā tassa saddaṃ sutvā
jaṭantare nipannā va tikkhattuṃ maṇḍūkavassitaṃ vassitvā³
nikkhamitvā aṃsakūṭe nisīditvā uppatitvā tassa hatthatale tiṇi 10
visabindūni pātetvā puna tassa jaṭantaram eva pāvisi, Su-o
visaṃ gahetvā ṭhito „nassissat' āyaṃ janapado, vinassissat'
āyaṃ janapado“ ti tikkhattuṃ abhāsi, tassa so saddo dvāda-
sayojanikaṃ Bārāṇasim chādetvā atṭhāsi. Atha rājā „kim-
atthaṃ janapado nassissatīti“ pucchi. „Mahārāja imassa vi- 15
sassa nisiñcanatṭhānaṃ na passāmīti“. „Tāta mahantāyaṃ
paṭhavi⁴, paṭhaviyaṃ nisiñcā“ 'ti. Atha naṃ „na sakkā ma-
hārājā“ 'ti paṭikkhipanto gātham āha:

108. Chamāyaṃ ce nisiñcissaṃ — Brahmadata vijānahi —
tiṇalatāni osajjho⁵ ussusseyyuṃ asaṃsayaṃ ti. 854. 20

Ta. tiṇa -- ti paṭhavinissitāni tiṇāni ca latāni ca sabbosadhiyo ca tasmā
na sakkā paṭhaviyaṃ siñcitun ti.

„Tena hi taṃ tāta uddhaṃ ākāse khipā“ 'ti. „Tatthāpi na
sakkā“ ti dassento gātham āha:

109. Uddhañ ce pātayissāmi — Brahmadata vijānahi — 25
sattavassān' ayaṃ devo na vasse na himaṃ pate ti. 855.

Ta. na himaṃ -- ti sattavassāni himabindumattam pi na patissati.

„Tena hi uduke siñcāhīti“. „Tatrāpi na sakkā“ ti dasse-
tuṃ gātham āha:

¹ Cks sā. ² so Cks; Bḍ sā ḍaṃsati, B* taṃ ḍassati. ³ Cks -vassaṃ vassitvā, Bḍ
vasitaṃ vassitvā ⁴ Cks omit yaṃ paṭhavi. ⁵ Cks osaddho? Bḍ osajho, or osadhyo?

110. Udakañ ce nisiñcissaṃ — Brahmadatta vijānāhi —

yāvata udakajā pāṇā mareyyuṃ macchakacchapā ti. 856.

Atha naṃ rājā ā: „tāta mayāṃ na kiñci jānāma, yathā ambhakaṃ raṭṭhaṃ na nassati taṃ upāyaṃ tvam eva jānāhīti“.

5 „Tena hi mahārāja imasmiṃ ṭhāne paṭipāṭiyā tayo āvāṭe khaṇāpethā“¹ ti. Rājā khaṇāpesi. Su-o majjhimam¹ āvāṭam nānābhesajjānaṃ pūrāpesi, dutiyaṃ gomayassa, tatiyaṃ dibbsadhaṇaṃ ñeva, tato majjhime¹ āvāṭe visabindūni pātesi, taṃ khaṇaṃ ñeva dhūmayitvā jālā utṭhahi, sā gantvā gomayaāvā-

10 taṃ ganhi, tato pi jālā utṭhāya itaraṃ dibbosadhapunṇaṃ gahetvā osadhāni jhāpetvā nibbāyi. Āl-o tassa āvāṭassa avidūre aṭṭhāsi, atha naṃ viśamūsumā pahari, sarīracchavi uppatetvā gatā, setakuṭṭhī ahosi, so bhayatajjito „nāgarajānaṃ vissajjemīti“² tikkhattuṃ vācāṃ nicchāresi. Taṃ sutvā Bo-

15 ratanapēlaya nikkhamitvā sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ attabhāvaṃ māpetvā Sakkadevarājaliḥhāya ṭhito. Su-o pi Accimukhī pi tath' eva aṭṭhaṃsu. Tato Su-o rājānaṃ āha: „sañjānāsi no³ mahārāja kass' ete puttā“⁴ ti. „Na sañjānāmīti“⁵. „Amhe tāva na sañjānāsi“, Kāsiraññā⁶ pana dhītu³ Samuddajāya Dha-

20 taratṭhassa diṇṇabhāvaṃ jānāsīti“⁴. „Āma jānāmi, mayhaṃ sā kaṇitṭhabhaginīti“⁵. „Mayāṃ tassā puttā. tvam no mātulo“⁶ ti. Taṃ sutvā rājā te āliṅgitvā sīse cumbitvā roditvā pāsādaṃ āropetvā mahantaṃ sakkāraṃ kāretvā Bhūridattena saddhiṃ paṭisanthāraṃ karonto pucchi: „tāta taṃ evaṃ uggatejaṃ

25 kathaṃ Ālambāno ganhīti“⁴. o sabbāṃ vitthārena kathetvā „mahārāja raññā nāma iminā nīyāmena r. kāretuṃ vaṭṭatīti“⁵ mātulassa dh. d. Atha naṃ Su-o āha: „mātula mama mātā Bhū-am apassantī kilamati, na sakkā amhehi bahi papañcaṃ kātun“⁶ ti. „Sādhu tāta, tumhe tāva gacchatha, ahaṃ pana

30 mama bhaginīṃ datṭhukāmo, kathaṃ taṃ passissāmīti“⁴. „Mātula kahaṃ pana⁶ ayyako Kāsiraññā ti. „Tāta mama bhaginiyā

¹ B'd patham-. ² C^k nā tor nāma³ ³ C^k -jānu. C^s -jānāmīti. ⁴ B'd -o. ⁵ B'da dhīrāja ⁶ B'd adds no

vinā vattitum asakkonto r. pahāya pabbajitvā asukavanasaṇḍe
nāma vasatīti¹. „Mātula mama mātā tumhe c' eva ayyakaṇ ca
me daṭṭhukāmā, tumhe asukadivasam mama ayyakassa santikaṁ
gacchatha, mayam mātaram ādāya ayyakassa assamapadam
āgacchissāma, ta. nam tumhe pi passissathā“² ti. Iti te mā- 5
tulassa divasam ṭhapetvā³ rājanivesanā otarimsu. Rājā bhāgi-
neyye uyyojetvā roditvā nivatti. Te pi paṭhaviyam nimujjitvā
nāgabhavenam gatā. Nagarapavesanakhaṇḍam niṭṭhitam⁴.

Mahāsatte sampatte sakalanagaram⁵ ekaparidevasaddam
ahosi. So pi māsam peḷāya kilanto gilānaseyyāya sayi, tassa 10
santikaṁ āgacchantānam nāgānam pamānam n' atthi, so tehi
saddhim kathento kilamati. Kānāritṭho devalokaṁ gantvā
M-am adisvā pathamam eva āgato, atha nam „esa caṇḍo
pharuso sakkhissati nāgaparisaṁ vāretun“ ti M-assa nipannaṭ-
ṭhāne dovārikaṁ karimsu. Subhago pi sakala-Himavantam vi- 15
cinitvā tato mahāsamuddaṁ ca sesanadiyo ca upadhāretvā
Yamunam upadhārento āgacchati. Nesādabrahmaṇo pi Ālam-
bānam kuṭṭhim⁶ disvā cintesi: „ayam Bhū-am kilamtvā kuṭṭhi-
jāto, aham pana tam mayham tathā bahūpakāram maṇilobhena⁷
Ālambānassa dassesi, tam pāpam mam āgamissati, yāva tam 20
nāgacchati tāvad eva Yamunam gantvā pāpavāhatitthe⁸ pāpa-
vāhanam karissāmīti“ ta. gantvā „mayā Bhūridatte mittadūbhi-
kammaṁ kataṁ pāpam pavāhessāmīti“ udakoroḥaṇakammaṁ⁹
karoti. Tasmim khaṇe Subhago tam ṭhānam patto, tassa tam
vacanam sutvā „iminā kira pāpakammena tāva mahantassa 25
yasassa dāyako mama bhātā maṇimantassa¹⁰ kāraṇā Ālam-
bānassa dassito¹¹, nassa jīvitam dassāmīti“ naṅgutṭhena nam
pādesu veṭhetvā ākaḍḍhitvā udake osidāpetvā nirussāsakāle
thokaṁ sithilam akāsi, so sīsam ukkhipi, atha nam punākaḍ-

¹ B^d divase vavatthāpetvā. ² n. n. wanting in C^k. ³ B^d sakalanāgabhavenam.

⁴ B^d kuthitam. ⁵ C^k maninālābhena ⁶ B^d payāgatitthe. ⁷ C^k udakā-. ⁸

C^k -mattassa, B^d -ratanassa. ⁹ B^d adds bhavissati

ḍhitvā osidāpesi, evaṃ bahuvāre tena kilamiyamaṇo nesāda-
hmaṇo sīsaṃ ukkhipitvā g. ā. :

111. Lokyaṃ sajantaṃ¹ udakaṃ Payāgasmim² patitṭhitam
ko maṃ ajjhoharī bhūto ogāḷhaṃ Yamunaṃ nadin ti. 857.

5 Ta. lokyan ti pāpapavāhanasamatthan ti lokasammataṃ, sajantaṃ ti³
evarūpaṃ udakaṃ abhiññantaṃ, Payāgasmim⁴ ti Payāgatitthe⁵.

Atha naṃ Subhago gāthāya ajjhabhāsi:

112. Ya-d-esa lokādhīpatī yasassī
Bārāṇasim pakiraparī⁶ samantato
10 tassāhaṃ⁷ putto uragūsabhaṣṣa⁸,
Subhago ti maṃ brāhmaṇa vedayantīti. 858.

Ta. yadesā 'ti yo esa⁹, pakiraparī¹⁰ samantato ti paccatthikānaṃ
upaharāpasamatthātāya¹¹ parī¹² samantato pakirī¹³, sabbaṃ parikkhipitvā
uparī paṇena chādesi.

- 15 Atha brāhmaṇo „ayaṃ Bhū-assa bhātā na me jīvitam
dassati, yaṃ nūnāhaṃ etassa c' eva mātāpitunnaṃ c' assa
vaṇṇakittanena muducittataṃ¹⁴ katvā attano jīvitam yāceyyan¹⁵“
ti cintetvā gātham āha:

113. Sace hi putto uragūsabhaṣṣa⁸
20 Kāmsassa¹⁶ rañño amarādhīpassa¹⁷
mahesakkho aṇṇataro pitā te
maccesu mātā pana te atulyā
na tādiso arahati brāhmaṇassa
dāsam pi ohātum¹⁸ mahānubhāvo ti. 859.

- 25 Ta. Kāmsassā¹⁹ 'ti aparena nāmena evaṃnāmassa Kāsirañño²⁰ ti pi
vadanti yeva, Kāsirājadhītāya gahitattā Kāsirajjam pi tass' eva santakaṃ katvā
vaṇṇeti, amar- - ti dīghāyutāya²¹ amarasamkhātānaṃ nāgānaṃ adhipatiessa,
mahesakkho ti mahānubhāvo, aṇṇataro ti mahesakkhānaṃ aṇṇataro, dā-

¹ so Cks; Bđ sajjantaṃ, Bs siccantaṃ. ² Ck payātasmin, Cs payākasmin. ³ Bđ sajj-, Bs sic-. ⁴ Cks payākasmin. ⁵ Cks payāka- ⁶ so Bđ; Cks pakirahari. ⁷ read: -ha. ⁸ Bđ -go-. ⁹ Cks yadā so esa. ¹⁰ so Bđ; Cs pakirahāji, Ck pakirahāri, cfr. p. 100. ¹¹ so Cs; Ck -atthāyāya, Bđ -atthāya. ¹² Cks pāri. ¹³ Bds pakira. ¹⁴ Bđ -cittam. ¹⁵ Cks yācessan. ¹⁶ Bđ kāsissa. ¹⁷ Bđ -dibbassa. ¹⁸ Bđ ohāritum. ¹⁹ Bđ kāsissa. ²⁰ Bđ kāsika -. ²¹ Bđ -yukānaṃ.

sampīti tādiso hi mahānubhāvo ānubhāvarahiṭṭam brāhmaṇassa dāsampi udaye
oharitam nārahati pageva mahānubhāvabrāhmaṇan ti vadati.

Atha nam Subhago „duṭṭhabrāhmaṇa tvaṃ maṃ vañcetvā
muñcissāmīti maññasi, na te jīvitam dammīti“ tena kata-
kammaṃ pakāseṇto āha: 5

114. Rukkham nissāya vijjhittho eṇeyyam pātum āgataṃ,
so viddho dūram asarā¹ saravegena sekhavā². 860.
115. Tam tvaṃ patitam addakkhi araññasmiṃ brahāvane
sa maṃsakācam ādāya sāyam nigrodh³ upāgami 861.
116. Suvasāliyasamghuṭṭham piṇgiyam⁴ santhatāyutaṃ 10
kokilābhīrudam rammaṃ dhuvaṃ baritasaddalam. 862.
117. Tattha te so pāturahu iddhiyā yasasā jalam
mahānubhāvo bhātā me kaññāhi parivārīto. 863.
118. So tena paricīṇṇo tvaṃ sabbakāmehi tappito
adūbhassa⁵ tuvaṃ dūbhi, tan te veraṃ idhāgataṃ. 864. 15
119. Khippaṃ gīvaṃ pasārehi, na te dassāmi jīvitam,
bhātu parisaram veraṃ chedayissāmi te siran ti. 865.

Ta. sāyam -- ti vikāle nigrodham upagato si, piṇgiyan³ ti pakkānam⁵
vaṇṇena piṇḡalam, santhatāyutan ti pārohaparikinnam, kokila -- ti koki-
lāhi abhirudam, dhuvaṃ -- ti udakabhūmiyam jātattā niccam haritasaddala- 20
bhūmibhāgam, pāturabū 'ti tasmīṃ nigrodhe ṭhitassa tava⁶ so mama bhātā
pākato ahoṣi⁷, iddhiyā ti puññatejasa, so tenā 'ti so tuvaṃ tena attano
bhavanam netvā paricīṇṇo, parisaram ti tayā mama bhātu kataveram pāpa-
kammaṃ parisaranto anussaranto, chedayissāmīti chindissāmī.

Atha brāhmaṇo „na me esa jīvitam dassati, yaṃ kiñci 25
pana katvā⁸ mokkhatthāya vāyamitum vaṭṭatīti“ g. ā.:

120. Ajjhāyako yācayogo āhutaggi ca brāhmaṇo,
eteḥi tīhi ṭhānehi avajjho bhavati brāhmaṇo ti. 866-

Eteḥi ajjhāyakattādīhi tīhi kāraṇeḥi br. avajjho, na labbhā brāhmaṇaṃ
vadhītum, kiṃ tvaṃ vadesi, yo hi br-am vadheti so Niraye nibbatatīti 30

¹ Bds ācari. ² so Cks: Bds sikhavā ³ Bds piṇḡalam ⁴ Bds aduṭṭhassa ⁵ Bds
paṇṇapattānam. ⁶ Cks omīti tava ⁷ Cks addas paṇṇasi, Cs paṇṇāti. ⁸ Bds
vatvā.

Taṃ sutvā Subhago saṃsayapatto¹ hutvā „imaṃ n-bhavanam netvā bhātaro paṭipucchitvā jānissāmīti“ cintetvā dve gāthā abbhāsi:

121. Yaṃ puram Dhataratṭhassa ogālham Yamunam nadim
5 jotate sabbasovaṇṇam girim āhacca Yāmunam². 867.
122. Tattha te purisavyagghā sodariyā³ mama bhātaro,
yathā te tattha vakkhanti tathā⁴ hessasi brāhmaṇā⁵ 'ti. 868.

Ta puram ti nagaram, ogālham ti anupavittham, girim -- ti Yamunato avidūre ṭhitam Himavantam āhacca jotati, tattha te ti tasmim nagare te
10 mama bhātaro vasanti, ta nīte tayi⁶ yathā te vakkhanti tathā bhavissasi, sace hi saccam kathesi jivitam te atthi no ce tatth' eva sīsam chindissāmīti.

Iti nam vatvā gīvāyam gahetvā khipanto akkosanto paribhāsanto M-assa pāsādadvāram agamāsi. Mahāsattassa pariyesanakhaṇḍam niṭṭhitam⁶.

- 15 Atha nam dovāriko hutvā nisinno Kāṇāriṭṭho tathā kilametvā āniyyamānam disvā paṭimaggam gantvā „Subhaga, mā heṭhayi, brāhmaṇā nāma Mahābrahmuno puttā, sace hi Mahābrahmā jānissati 'mama puttam⁷ viheṭhayantīti' kujjhitvā amhākam sakalam n-bhavanam vināsessati, lokasim brāhmaṇā
20 nāma seṭṭhā mahānubhāvā, tvaṃ tesam ānubhāvam na jānāsi, aham jānāmīti“, Kāṇāriṭṭho kira atītānantare bhava yaññākārabrahmaṇo⁸ ahosi, tasmā evam ā., vatvā ca pana anubhūta-pubbavasena yajanasilo⁹ hutvā Subhagaṃ ca nāgaparisaṃ ca āmantetvā „etha¹⁰, yaññākārakabrāhmaṇānam vo guṇe vaṇ-
25 ṇessāmīti“ vatvā yaññavaṇṇam ārabhanto āha:

123. Anittarā ittarasampayuttā
yaññā ca vedā¹¹ ca subhoga loke,
tad aggarayham¹² hi vinindamāno
jahāti vittaṃ ca sataṃ ca dhamman ti. 869.

¹ Ck sassa pakkhanto corr. to tassa-, C^s saṃsaya pakkhaṇno. ² Ck Bā ya-. ³ Ck^s sa-udar-, Bā^s sodriyā ⁴ Ck^s kathā. ⁵ Bā netvā in the place of nīte tayi
⁶ m. p. n. wanting in Ck^s. ⁷ Ck^s -o. ⁸ Bā^s -kārako-. ⁹ Ck^s bhañjana-. ¹⁰ Bā adds bho. ¹¹ Bā bheda. ¹² Bā aggā-.

Ta anittarā ti bhoga imasmiṃ loke yaññā ca vedā¹ ca anittarā na lāmakā mahānubbhāvā, te ittarehi brāhmaṇehi sampayuttā, tasmā brāhmaṇāpi anittarā va jātā, tad aggarayhan² ti tasmā aggarayhaṃ brāhmaṇam vinindamāno dhaṇaṃ ca paṇḍitadhammaṃ ca jahātīti, idaṃ kira so iminā Bhūridatte mittadūbhikammaṃ katan ti vattum mā labhatīti³ avoca.

5

Atha taṃ Kāpāriṭṭho „Subhaga’ jānāsi pana ‘ayaṃ loko kena vihito’“ ti pucchitvā⁴ „na jānāmīti“ vutte „brāhmaṇānaṃ pitāmahena Brahmunā“ ti dassetuṃ itaraṃ g. ā.

124. Ajjhenam ariyā paṭhavim janindā

vessā kasim pāricariyaṃ ca suddā

10

upāgu paccekam yathā padesaṃ

katāhu ete Vasinā ti āhū ti 870.

Ta upāgū ti upagatā, Brahmā kira brāhmaṇādayo nimminivā ariye⁵ tāva brāhmaṇe āha: tumhe ajjhenam eva upagacchatha, mā aññaṃ kiñci karittha, janinde⁷ ā: tumhe paṭhavim yeva vijinetha⁶, vesse ā: tumhe kasim yeva upetha. sudde ā: tumhe tinnaṃ vaṇṇānaṃ pāricariyaṃ yeva upethā⁸ ti, tato paṭṭhāya ariyā ajjhenam janindā paṭhavim vessā kasim suddā pāricariyaṃ upagatā ti vadati, paccekam -- ti upagacchantā ca pāṭiyekkam attano kulapadesānurūpena Brahmunā vuttaniyāmen’ eva upagatā, katāhu ete Vasinā ti āhū ti evaṃ kira tena Vasinā Mahābrahmaṇā katā⁹ ahesuṃ ti kathenti¹⁰.

20

Evam „mahāguṇā ete brāhmaṇā nāma, yo hi etesu cittam pasādetvā dānaṃ deti tassa aññattha paṭisaṇḍhi n’atthi, deva-lokam eva gacchatīti“ vatvā āha:

125. Dhātā¹¹ Vidhātā¹² Varuṇo Kuvero

Somo Yamo Candimā y’ āpi¹³ Suriyo

25

ete hi¹⁴ yaññaṃ puthuso yajitvā

ajjhāyakānaṃ atha sabbakāme. 871.

126. Vikāsītā cāpasatāni pañca

yo Ajjuno balavā bhīmaseno

sahassabāhu asamo pathavyā

30

so pi tadā ādahi¹⁵ jātavedan ti. 872.

¹ Bā bhedā. ² Bā aggā-. ³ Bā -tūti. ⁴ Bā C^s subhoga. ⁵ C^{ks} omit pu-. ⁶ C^k ācā-, C^s acā-. ⁷ C^{ks} -do ⁸ Bā -natha. ⁹ C^{ks} kataṃ. ¹⁰ Bā -eti. ¹¹ C^{ks} dātā. ¹² C^{ks} vidātī. ¹³ Bā ea. ¹⁴ so C^s; Bā ete pi. ¹⁵ C^k adahi, C^s adahī.

Ta. ete hīti¹ ete hī², Dhātā³ ti ādayo devarājāno, puthuso ti anekapa-
 kāraṃ yaññaṃ yajitvā, atha sabbakāme ti atha ajjhāyakkānaṃ brāhmaṇānaṃ
 sabbakāme datvā etāni tñānāni pattā ti dasseti, vikāsitā ti ākadḍhitā, cāpa--ti
 na⁴ dhanupañcasatāni⁵ pañcacāpasatappamāṇaṃ pana mahādhanuṃ⁶, bhīma-
 5 seno ti bhayānakaseno, sahasasabāhū⁷ 'ti na tassa bāhūnaṃ sahasaṃ, pañ-
 cannaṃ pana dhanuggahasatānaṃ bāhusahassena ākadḍhitabbassa dhanuno
 ākadḍhanen' eva evaṃ vutto⁸, ādahi⁹ jātavedaṇa ti so pi rājā tasmīṃ kāle
 brāhmaṇe sabbakāmehi santappetvā aggim ādahi⁹ patitṭhavitvā¹⁰ paricari, ten'
 eva kāraṇena devaloke nibbatto, tasmā brāhmaṇā nāma imasmīṃ loke jeṭṭhakā ti ā.

10 So uttarim pi brāhmaṇe yeva vaṇṇento gātham āha:

127. Yo brāhmaṇe bhojayi dīgharattaṃ
 annena pānena yathānubhāvaṃ
 pasannacitto anumodamāno
 subhoga devaṇṇataro ahoṣīti. 873.

15 Ta. yo ti yo so porānako Bārānasirājā ti dasseti, yathānubhāvaṇ ti
 yathābalaṃ, yad assa atthi taṃ sabbaṃ pariccajitvā bhojesi, devaṇṇataro ti
 so aṇṇataro mahesakkhadevarājā ahoṣīti.

Evaṃ brāhmaṇā nāma aggadakkhiṇeyyā ti. Ath' assa
 aparam pi kāraṇaṃ āharitvā dassento gātham āha:

20 128. Mahāsaṇaṃ devaṃ anomavaṇṇaṃ¹¹
 yo sappinā asakkhi jetum¹² Aggim
 so yaññatan taṃ varato yajitvā
 dibbaṃ gatiṃ Mujalind' ajjhagañchīti¹³. 874.

Ta. mahāsaṇaṇ ti mahābhakkhaṇ, jetum¹² ti santappetum, yaññatan
 25 ti yaññavidhānaṃ, varato ti varassa Aggidevassa yajitvā, Mujalind' ajjha-
 gañchīti¹³ Mujalindo¹³ adhigato, eko kira pubbe Bārānasiyaṃ Mujalindo¹³
 nāma rājā brāhmaṇe pakkosivā saggamaggam pucchi, atha naṃ te brāhmaṇānaṃ
 ca brāhmaṇadevatāya ca sakkāraṃ karohīti vatvā kā nu brāhmaṇadevatā ti vutte
 Aggidevo ti taṃ navasappinā santappelīti āhaṃsu, so tathā akūsi.

30 Tam atthaṃ pakāsento esa imaṃ gātham āha:

129. Mahānubhāvo vassasahassajīvī¹⁴
 yo pabbaji dassaneyyo ulāro

¹ Bā ete pi. ² Bā ete. ³ Cks dātā ⁴ Cs omits na. ⁵ Bā adds pañcacāpa-
 tāni. ⁶ Cks -nū. ⁷ Bā -am. ⁸ Cks adāhi ⁹ Cks adahi ¹⁰ so Cks; Bā
 patitṭhapetvā. ¹¹ Cks -im. ¹² Bā bhoje-. ¹³ Bā muñca-, cfr. supra 99. ¹⁴
 read: va sahasa-?

hitvā apariyantaratham¹ sasenam
rājā Dujīpo² pi jagāma saggan ti. 875.

Ta. pabbajīti pañcavassasatāni r. kārento brāhmanānam sakkāram kāretvā
apariyantaratham sasenam³ hitvā pabbajī, Dujīpo pīti so cāpi Dujīpo³ nāma
rājā brāhmaṇe pūjetvā va saggam gato ti vadati, Dujipo⁵ ti pi paṭho. 5

Aparāni pi 'ssa udāharaṇāni dassento āha:

130. Yo sāgarantaṃ Sāgaro vijitvā
yūpaṃ subhaṃ soṇṇamayaṃ ulāraṃ
ussesī Vessānaram ādahāno
subhoga devaññataro ahosi. 876.
131. Yassānubhāvena subhoga Gaṅgā
pavattatha⁶ dadhisannam⁷ samuddaṃ
sa lomapādo paricariya-m-aggiṃ
Aṅgo sahasakkhapur' ajjhagañchīti. 877.

Ta. sāgarantaṃ ti sāgarapariyantaṃ paṭhavim, ussesīti brāhmaṇe 15
saggamaggaṃ pucchitvā suvaṇṇayūpaṃ ussāpehīti vutto⁸ pasughātattāya ussā-
pesi. vessānaramādahāno ti vessānaram aggiṃ ādahanto, vessānaram ti pi⁹
paṭho. devaññataro ti Subhaga¹⁰ so hi rājā aggiṃ juhivā¹¹ aññataro mahe-
sakkhadevo ahosi ti vadati, yassānu -- ti bho Subhaga¹⁰ Gaṅgā ca samuddo
ca kena kato ti jānāsīti na jānāmi kiṃ jānissasi tvaṃ, brāhmaṇe yeva pothetum 20
jānāsi, atītasmiṃ hi Aṅgo nāma lomapādo Bārānasirājā brāhmaṇe saggamaggaṃ
pucchitvā tehi¹² Himavantaṃ pavisitvā br-ānam sakkāram katvā aggiṃ paricārā
'ti vutto⁸ aparimāṇā gāviyo ca mahisiyo ca ādāya Hi-taṃ pavisitvā tathā akāsi,
brāhmaṇehi bhuttātūrittaṃ khīradadhiṃ¹³ kiṃ kātābbaṃ ti ca vutte chaḍḍethā
'ti āha, ta. thokassa khīrassa chaḍḍitattāhāne kunnadiyo ahesum, bahukassa 25
chaḍḍitattāhāne Gaṅgā pavattatha¹⁴, taṃ pana khīraṃ yattha dadhi hutvā¹⁵
sannisinnaṃ tītaṃ taṃ yeva samuddaṃ nāma jātaṃ, iti so evarūpaṃ sakkā-
raṃ katvā brāhmaṇehi vuttavidhānena aggiṃ paricariya sahasakkhassa puraṃ
ajjhagañchi.

Iti 'ssa idaṃ atītaṃ āharitvā i. g. āha:

132. Mahiddhiko devavaro yasassī
senāpatī tidive Vāsavassa

30

¹ Bā -raṭham ² Bā dūdipo, cfr. supra ⁹⁹/₉. ³ Bā -raṭham, Ck pariyananta-
thesanam. ⁴ Bā dūdipo. ⁵ so Ck for dudipo, C^s dujīpo, Bā dutipo. ⁶ Bā
-ti ⁷ Ck -ā. ⁸ Bā -e ⁹ Ck^s vessānaranto va vā. ¹⁰ Bā subhoga. ¹¹ C^s jū-
Bā pūjetvā. ¹² Ck^s te. ¹³ Ck^s khīraṃ. ¹⁴ Bā -tittha. ¹⁵ Ck^s omit hutvā.

sa' somayāgena malaṃ vihanvā
subhoga devaṇṇataro ahoṣīti. 878.

Ta. somayāgena -- ti bho subhoga, yo idāni Sakkassa senāpati mahā-
yaso devaputto so pi pubbe Bārānasirājā va brāhmaṇe saggamaggaṃ pucchitvā
5 tehi somayāgena attano malaṃ pavāhetvā devalokaṃ gacchatīti vutto² br-ānaṃ
mahantaṃ sakkāraṃ katvā tehi vuttavidhānena somayāgaṃ katvā tena attano
malaṃ vihanvā devaṇṇataro jāto ti.

Imaṃ atthaṃ pakāseto evaṃ āha:

133. Akāri yo³ lokam imaṃ paraṃ ca
Bhāgīrasīṃ Himavantaṃ ca Gijjhaṃ
yo iddhiṃ devavaro yasassī
so pi tadā ādahi jātavedaṃ. 879.

134. Mālāgiri⁴ Himavā yo ca Gijjho
Sudassano Nisabho Kākaneru
ete ca aññe ca nagā mahantā
15 cityā katā yaṇṇakarehi-m-āhū ti. 880.

Ta. so pi tadā -- ti bhātiya⁵ subhoga, yena Mahābrahmunā ayaṇ ca
loko paro ca loko Bhāgīrasīgāṇā ca Himavanta-Gijjha-pabbatā ca katā so pi
yadā Brahmupapattito pubbe mānavako ahoṣi tadā aggim eva ādahi, aggim ju-
20 hitvā Mahābrahmā hutvā idaṃ sabbam akāsi, evaṃ mahiddhikā brāhmaṇā ti
dasseti, cityā katā ti pubbe kir' eko Bārānasirājā br-ne s-maggaṃ pucchitvā
br-ānaṃ sakkāraṃ karohīti⁶ vutto tesaṃ mahādānaṃ patṭhapetvā mayhaṃ dāne
kim n' atthīti pucchitvā sabbam ñeva atthi br-ānaṃ pana āsanāni na-ppahontīti
vutte itṭhakāhi cināpetvā⁷ āsanāni kāresi, tadā cityāvayatapitṭhikā⁸ br-ānaṃ
25 ānubhāvena vadḍhitvā Mālāgiriādāyo pabbatā jātā, evaṃ ete yaṇṇakarehi brāh-
maṇehi katā ti kathentīti.

Atha naṃ punāha: „bhātika, jānāsi panāyaṃ samuddo
kena kāraṇena apeyyo loṇodako jāto“ ti „na jānāmi Ariṭṭhā“
'ti, atha naṃ „tvaṃ brāhmaṇe yeva himsitum jānāsi, suṇā-
30 hīti“ vatvā gātham āha:

135. Ajjhāyakaṃ mantaguṇūpapannaṃ
tapassinaṃ yācayogo ti cāha⁹,

¹ Bā yo. ² Bā -e. ³ Bā akāsiyaṃ. ⁴ Cks -rim. ⁵ Bā -ikā ⁶ Cks pūjehīti in
the place of sakkāraṃ karohīti. ⁷ Cks vinā-. ⁸ so C^s; Ck vittyāvayanapitṭhika,
Bā etā cityā katā thapaniṭhakā ⁹ Bā cāhu.

tīre samuddass' udakaṃ sajanatāṃ
taṃ sāgar' ajjhohari, ten' apeyyo ti. 881.

Ta. yācayogo ti cāhā¹ ti taṃ brāhmaṇaṃ yācayogo ti ca loka āha²,
udakaṃ -- ti so kir' ekadivasaṃ ,pāpavāhanakammaṃ karonto tīre thatvā
samuddato udakaṃ gahetvā attano upari³ sajati abbhukkirati, atha naṃ evaṃ 5
karontaṃ vaddhitvā⁴ sāgaro ajjhohari, taṃ kāraṇaṃ Mahābrahmā sutvā iminā
kira me putto hatto⁵ ti samuddaṃ apeyyo lonodako bhavatū 'ti abhisapi, tena
kāraṇaṃ' esa apeyyo

„Evarūpā ete brāhmaṇā nāma“ 'ti vatvā puna pi āha:

186. Āyāgavatthūni⁶ puthū pathavyā 10
saṃvijjanti brāhmaṇā Vāsavassa,
purimaṃ disaṃ pacchimaṃ dakkhiṇuttaraṃ
saṃvijjamānā janayanti vedan ti. 882.

Ta. Vāsavassā 'ti pubbe br-ānaṃ dānaṃ datvā Vāsavattaṃ pattassa
Vāsavassa⁷, āyāgavatthūnīti⁸ puññakkhettabhūtā aggadakkhiṇeyyā puthu- 15
brāhmaṇā saṃvijjanti. purimaṃ disaṃ ti te idāni purimāsu catūsu disāsu
saṃvijjamānā tassa Vāsavassa mahantaṃ vedaṃ janayanti pitisomanassaṃ āvanti.

Evaṃ Ariṭṭho cuddasahi gāthāhi brāhmaṇe ca yaññe ca
vede ca vaṇṇesi. Tassa taṃ kathaṃ sutvā M-assa gilānu-
patṭhānaṃ⁹ āgatā bahunāgā¹⁰ „bhūtaṃ eva kathetīti“ micchā- 20
gāhaṃ gaṇhanākārappattā jātā. M. gilānaseyyāya nipanno va
taṃ sabbaṃ assosi, nāgāpi 'ssa ārocesuṃ, tato Bo. cintesi:
„Ariṭṭho micchāmaggaṃ vaṇṇesi, vādaṃ assa bhinditvā pari-
saṃ sammāditṭhikaṃ karissāmīti“ so utṭhāya nahātvā¹¹ sabbā-
laṃkārapatimaṇḍito dhammāsane nisīditvā sabbaṃ nāgapaṇisaṃ 25
sannipātetvā Ariṭṭhaṃ pakkosāpetvā „Ariṭṭha tvaṃ abhūtaṃ
vatvā¹² vede ca yaññe ca brāhmaṇe ca vaṇṇesi, br-ānaṃ hi
vedavidhānena yaññāyajananaṃ nāma anitṭhasammataṃ¹³ na sag-
gāvahaṃ, tava vāde¹⁴ abhūtaṃ passā“ 'ti yaññābhedavādan
nāma ārabhanto āha: 30

¹ Cks vāhā, Bđ cāhū ² Bđ loke āhu. ³ Bđ adds sise. ⁴ Cks vadhi-. ⁵ Cks
bhavo. ⁶ Cks-ayāga-. ⁷ Bđ sakkassa. ⁸ Ck āyāsa-, Cs ayāga-. ⁹ Bđ -nathānaṃ.
¹⁰ Bđ adds ayam. ¹¹ Bđ nhatvā. ¹² Bđ katvā. ¹³ Bđ anariya-. ¹⁴ Bđ vādaṃ.

187. Kalī¹ hi dhīrānaṃ kaṭaṃ magānaṃ
bhavanti vedajjhagatāṃ² Aritṭha
marīcidhammaṃ asamekkhitattā,
māyāgunā³ nātivahanti paññaṃ. 883.
- 5 188. Vedā na tāpāya bhavanti-r-assa⁴
mittadduno bhūnahuno⁵ narassa,
na tāyate paricīṇno ca⁶ aggi
dosantaraṃ maccaṃ anariyakammaṃ. 884.
189. Sabbañ⁶ ca maccā sadhanā sabhogā
ādīpitaṃ dāru tiṇena missaṃ
dahan na tappe asamatthatejo⁷,
ko taṃ subhikkhaṃ dirasaññu⁸ kuriyā⁹. 885.
190. Yathāpi khīraṃ viparināmadhammaṃ
dadhi bhavitvā navanītaṃ pi hoti
15 evaṃ pi aggi viparināmadhammo
tejo samorohatī yogayutto. 886.
141. Na dissate aggi-m-anuppavītṭho
sukkesu kaṭṭhesu navesu cāpi¹⁰,
nāmanthamāno¹¹ araṇṇarena
20 nākammanā¹² jāyati jātavedo. 887.
142. Sace hi aggi antarato vaseyya
sukkesu kaṭṭhesu navesu cāpi
sabbāni susseyyuṃ vanāni¹³ loke
sukkhāni kaṭṭhāni ca pajjaleyyuṃ. 888.
- 25 143. Karoti ce dārutiṇena puññaṃ
bhojaṃ naro dhūmasikkhīṃ patāpavaṃ¹⁴
aṅgārikā loṇakarā ca sūdā¹⁵
sarīradāhāpi¹⁶ kareyyuṃ puññaṃ. 889.

¹ Cks kalim. ² Cks -ṇan. ³ Bā -tidassa ⁴ Ck bhanahato, Cs bhūnahato. ⁵ Cks va. ⁶ Bā sappe. ⁷ Bā apatthatejo. ⁸ Cks -a. ⁹ Cks ki-, Bā kā-. ¹⁰ Ck vāpi. ¹¹ Bā nāmanthamāno, Cks na ma-. ¹² Bā -mmunā ¹³ Bā navāni. ¹⁴ Ck -khī - - vā, Cs -khi - - vā, Bā -khi - - vaṃ ¹⁵ Ck sudhā, Cs Cā sudā. ¹⁶ Bā -ḍāhāpi.

144. Atha ce hi¹ ete² na karonti puññaṃ
 ajjhenamaggiṃ idha tappayitvā
 na koci lokasmiṃ karoti puññaṃ
 bhojaṃ naro dhūmasikhiṃ patāpavaṃ³. 890.
145. Kathaṃ hi lokāpacito samāno 5
 amanuññagandhaṃ bahunnaṃ akantaṃ
 yad eva maccā parivajjayanti⁴
 tad appasatthaṃ dirasaññu⁵ bhuñje. 891.
146. Sikhiṃ hi⁶ devesu vadanti h' eke,
 āpaṃ milakkhā⁷ pana devam āhu,
 sabbe va ete vitathaṃ bhaṇanti. 10
 aggī na devaññataro na cāpo⁸. 892.
147. Nirindriyaṃ santaṃ⁹ asaññakāyaṃ
 vessānaraṃ kammakaraṃ pajānaṃ
 paricariya-m-aggiṃ sugatiṃ kathaṃ vaje¹⁰ 15
 pāpāni kammāni pakubbamāno. 893.
148. Sabbābhibhū t' āhu 'dha jīvikatthā
 aggissa Brahmā paricāriko ti,
 sabbānubhāvī ca vasī kimatthaṃ
 animmito nimmitaṃ vandit' assa. 894. 20
149. Hassaṃ¹¹ anijjhānakhamāṃ atacchaṃ
 sakkārahetu pakiriṃsu¹² pubbe,
 te lābhasakkāre apātubhonte¹³
 santhambhitā¹⁴ jantuhi santidhammaṃ. 895.
150. Ajjhenam ariyā paṭhaviṃ janindā 25
 vessā kasiṃ pāricariyaṇ ca suddā
 upāgu paccekaṃ yathā padesaṃ.
 katāhu ete Vasinā ti āhu. 896.

¹ Bā pi. ² Ck eke. ³ Ck -khī--vā. ⁴ Bā -ccajayanti ⁵ Ck -a. ⁶ Ck
 sakhī-, C sikhī-, Bā pi. ⁷ Bā -u. ⁸ Ck vāpo. ⁹ Bā baddhaṃ. ¹⁰ Bā vajje.
¹¹ Bā sāyaṃ. ¹² Bā parikariṃsu. ¹³ Bā -bhūte, Ck -bhonto. ¹⁴ C sanna-
 Bā sannābhitā.

151. Etañ ca saccañ vacanañ bhaveyya
yathā idañ bhāsitañ brāhmaṇehi
nākhattiyo jātu labhetha rajjañ
nābrāhmaṇo mantapadāni sikkhe
5 nāññatra vessehi kasim kareyya
suddo na muñce¹ parapessitāya². 897.
152. Yasmā ca etañ vacanañ abhūtañ
musā c' ime odariyā bhaṇanti
tad appapaññā abhisaddahanti
10 passanti tañ paṇḍitā attanā va³. 898
153. Khattā na⁴ vessā na balim haranti,
ādāya satthāni caranti brāhmaṇā,
tan tādisañ saṁkhubhitañ vibhinnañ
kasmā Brahmā n' ujjukaroti lokam. 899.
- 15 154. Sace hi so issaro sabbaloke
Brahmā bahūbhūtapatī pajānañ
kim sabbaloke⁵ vidahī alakkhim
kim sabbalokañ na sukhim⁶ akāsi. 900
155. Sace hi so issaro sabbaloke
20 Brahmā bahūbhūtapatī pajānañ
māyāmusāvajjamadena cāpi
lokañ adhammena kimatth' akāsi⁷. 901.
156. Sace hi so issaro sabbaloke
Brahmā bahūbhūtapatī pajānañ
25 adhammiyo⁸ bhūtapatī Ariṭṭha
dhamme satī yo vidahī adhammañ. 902.
157. Kīṭā paṭaṅgā uragā ca bhekā⁹
hantvā kimim sujhati makkhikā ca,
ete hi¹⁰ dhammā anariyarūpā
30 Kambojakānañ vitathā bahunnan ti. 903.

¹ Bā mucce ² Bā -pesanāya ³ Cks ca. ⁴ Bā khatyāhi. ⁵ Bā -kañ ⁶ Cks -ī,
Bā -i. ⁷ C^s kimattvakāri, C^k kimannukāri. ⁸ Bā -ko. ⁹ Cks hekā, Bā bhiṅgā
¹⁰ Bā pi.

Ta vedajjhagatānaritthā 'ti Aritthā idāni vedādhigamāni¹ nāma dhīrā-
 nam parājayasamkhāto kaliggaho² magānam bālānam jayasamkhāto kataggāho³,
 maricidhamman ti idam hi vedattayam maricidhammam, tayidaṃ⁴ asamekkhi-
 tattā yuttāyuttam aṇanantā bālā udakasaññāya migā marici viya bhūtasaññāya
 anavajjasaññāya attano vināsam⁵ upagacchanti, nātivah--ti evarūpā pana⁵
 māyākotthāsā⁶ paññam nāpasampannam purisam nātivahanti na vañcenti, bha-
 vantirassā⁷ 'ti rakāro⁸ vyaññanasandhimattam, assa bhūnahuno ti⁹ vadḍhi-
 ghātakassa mittadduno narassa vedā¹⁰ tātathāya na bhavanti, paṇṇhā hotum¹¹ na
 sakkontīti a, paricinnu ca¹² aggīti aggi ca¹² paricinnu tividhena duccharita-
 dosena sadosacittam pāpakammam purisam na tāyati na rakkhati, sabbaṃ ca¹⁰
 maccā ti sace pi hi yattakam¹⁴ loke dāru atthi tam sabbam¹⁵ sadhanā sa-
 bhogā attano dhanena ca bhogehi ca saddhim tinena missam katvā ādīpeyyum
 evamgata¹⁶ sabbam pi tan tehi ādīpitam dahanto ayaṃ asamattatejo¹⁷ asa-
 dsattejo tāva aggi na tappe, evam atappaniyam bhātika dirasaññū¹⁸ dvīhi
 jivhāhi rasaññanasamattha ko tam sappiādīhi subhikkham¹⁹ suhitam kuriyā-²⁰
 sakkuneyya kātum, evam attitam pana tam mahaggham santappetvā ko nāma
 d-lokam gamissati, passa etaṃ²¹ ca te dukkathitan ti, yoga yutto ti aranima-
 thanayogena yutto butvā tam paccayam labhivā va samārohati nibbattati aggi²², evam
 paravāyama uppajjamānam acetanam tam²³ tvam devo ti vadasi, idam pi abhūtam
 eva kathesi, aggimanupparivitto ti aggin anupparivitto, nāmattha-²⁰
 māno²⁴ ti nāpi aranimarena aranihatthena narena amantthiyamāno²⁵ nibbattati
 nāma, kammenā ti na jātavedatthikassa purisassa kiriyaṃ vinā attano dhamma-
 tāya yeva jāyati, susseyyun ti antoaggimā sasiyamānāni sukkheyyum allān²⁶ eva
 na siyum, bhojan ti bhojanto, dhūmasikkhim patāpavan²⁶ ti dhūmasikkhāya
 yuttam patāpavantam, aṅgārikā ti aṅgārahakammakārā, lonakārā ti loṇakam²⁵
 pacitvā loṇakārakā, sūdā ti bhattakārakā, sarīradāhā ti matasarirajjhāpākā,
 puññam ti ete pi sabbe puññam eva kareyyum, ajjhenamaggin ti ajjhenā-
 aggin²⁷ mantajjhāyakā brāhmanāpi hontu²⁸, koci ti koci naro dhūmasikkhi-
 patāpavantam aggin bhojento tappayityāpi puññam na karoti nāma, lokāpa-
 cito²⁹ samāno ti tava vādo lokassa apacito pūjito samāno, yadevā 'ti yaṃ³⁰
 ahikunapādīm paṭikkūlajeguccam maccā dūrato parivajjenti³⁰ tadappasathan
 ti tam appasattham samma dirasaññū³¹ katham kena kārāpāna paribhuñjeyya,
 devesū 'ti eke manussā sikkhim devesu aññataram devan ti³² vandanti, mi-
 lakkhā³³ panā 'ti aññānā pana milakkhā³³ udakam devo ti³² vandanti,

¹ Bā -manāni. ² Bā adds hoti. ³ Cks kā-. ⁴ Bā bodhayitum. ⁵ Cks omit a. v.

⁶ Cks ma-. ⁷ Bā -dassā. ⁸ Bā da-. ⁹ Cks omit bh ti ¹⁰ Bā s bhedā. ¹¹ Bā
 patitthātum. ¹² Cks va ¹³ Cks vā. ¹⁴ Bā -kā. ¹⁵ Bā te sabbe. ¹⁶ so Cks
 for -tam? Bā omits gatā. ¹⁷ Ck asmantitejo ¹⁸ Cks -ñña, Bā dvīrasaññū ¹⁹
 Cks add vā tam ²⁰ Bā kareyyako. ²¹ Cks yāva. ²² Cks omit aggi ²³ Cks omit
 tam. ²⁴ Bā nāpatha-, Cks na ma-. ²⁵ Cks amatthi-? Bā apathaya-. ²⁶ Ck -i--vā,
 Ck -i--vā, Bā -i--van. ²⁷ Cks -nāaggim. ²⁸ Bā omits hontu. ²⁹ Cks loko-.
³⁰ Bā -ceajenti ³¹ Cks -a, Bā -dvīrasaññū. ³² Cks omit ti. ³³ Bā -u.

- asaññakāyaṇ¹ ti anindriyabaddham acittakāyaṇ² ca samānam³ etaṇ⁴ aceta-
nam pajānam pacanādikammakaram vassānaram aggiṃ parivaritvā pāpāni kam-
māni kīronto loko katham sugatīm gamissati, idan te ativiya dukkathitam,
sabbābhībhūtāhu dha jīvikatthā ti ime brāhmanā attano jīvikattham
5 Mahābrahmā sabbābhībhū ti āhaṃsu, sabbo loko ten' eva nimmito ti vadanti,
puna aggissa Brahmā paricārako ti pi vadanti, so pi kira aggiṃ juhat' eva,
sabbānubhāvī ca vasi ti so pana yadi sabbānubhāvī ca vasi ca atha kimat-
tham sayam⁵ anīmmito hutvā attanā va nimmitam vanditā⁶ bhaveyya, idam pi
te dukkathitam eva, hassan⁷ ti Ariṭṭha brāhmanānam vacanam nāma hasi-
10 tabbayuttakam, paṇḍitānam nijjhānam na khamati⁸, pakarimsū⁹ 'ti ime
brāhmanā evarūpam musāvadam attano lābhasakkārahetu pubbe pattharimsu¹⁰,
sandambhitā¹¹ - ti te ettakena¹² lābhasakkāre apātubhūte¹³ jantuhi saddhim
yojetvā pānavadhapatissamiyuttam attano laddhim dhammasamkhātām santi-
dhammam¹⁴ sandambhitā¹⁵ yaññasuttakam nāma gandhayimsū¹⁶ 'ti a., etaṇca
15 saccaṇ ti yad etaṇ tayā ajjhenamariyā ti ādi vuttam etaṇ ca saccaṇ bha-
veyya, nākhattiyo ti evaṃ sante akhattiyo r nāma na labheyya abrahmanāpi
mantasādāni na sikkheyyum, musā cime ti musā ca ime, odariyā ti udara-
niissitajīvikā udarapūrahetu¹⁷ vā, tadappapaññā ti tam tesam vacanam appa-
paññā, attanā vā 'ti paṇḍitā pana tesam vacanam sadosan ti attanā va pas-
20 santi, tam tādīsan ti tam tathārūpam samkhubhitvā Brahmunā thapitamari-
yadam¹⁸ bhinditvā ṭhitam samkhubhitam bhinnam lokam so tava Brahmā kasmā
ujum na karoti, alakkhin ti kimkāranā sabbaloke dukkham vidahi¹⁹, kin ti
kim na ekantasukhim eva sabbalokam akāsi, lokavināsako coro maññe tava
Brahmā ti, māyā ti māyāya, adhammena kinnu kārīti²⁰ iminā māyādīnā
25 adhammena kimkāranā lokam anvākiriyaṃ²¹ yojayati²² a., Ariṭṭhā 'ti A.
tava bhūtapati adhammiko yo dasavidhe kusaladhamme sati dhammam eva avi-
dhitvā adhammam vidahi, kiṭṭā ti ādi²³ upyogatthe paccattaṃ²⁴, ete kītādayo
pāṇe hantvā macco sujjhātīti etesam pi Kambojaratthavāsīnam bahunnam
anariyānam dhammā, te pana vitathā adhammā va dhammā ti vuttā, tehi pi²⁵
30 tava Brahmunā va nimmitēhi bhavitabbam.

Idāni tesam²⁶ vitathābhāvaṃ dassento āha:

158. Sace hi so sujjhati yo hanāti

hato pi so saggam upeti ṭhānam

¹ Ck^s -tāyan. ² Bā avitta-. ³ Bā kammakaram pajānanti in the place of ca samānam. ⁴ Bā evam. ⁵ Bā adds parehi. ⁶ Bā nimmitassa aggissa vandako
⁷ Bā hasan. ⁸ Bā na nijjhānakkhamam. ⁹ Bā parik-. ¹⁰ Bā bandhayimsu
¹¹ Bā sandābhītā - - suddhamman. ¹² Bā -ke. ¹³ Bā -bhonte. ¹⁴ Bā sutta-
¹⁵ Bā sandāhītā ¹⁶ so all three MSS. for ganth-. ¹⁷ Bā -pūrana- ¹⁸ Ck^s
-dā. ¹⁹ all three MSS. -himsu. ²⁰ so Ck; C^s kinnukākārī ti, Bā kimattham
makārīti. ²¹ Bā anattakārisam? ²² Bā yocesīti. ²³ Bā ādisu ²⁴ Bā paccatta-
vacanam. ²⁵ Ck^s te pi, Bā te pi hi. ²⁶ Ck^s omit tesam.

- bhovādi bhovādina¹ mārayeyyūṃ
 ye cāpi tesaṃ abhisaddaheyyūṃ. 904.
159. N' evā² migā na-ppasu no pi gāvo
 āyācanti attavadhāya keci
 vipphandamānā³ idha jivikatthā,
 yaññesu pāṇe pasum āharanti. 905. 5
160. Yūpassa ne pasubandhe ca bālā
 cittehi vaṇṇehi mukhan nayanti:
 ayan te yūpo⁴ kāmadohu parattha
 bhavissati sassato samparāye⁵. 906. 10
161. Sace ca yūpe maṇisaṃkhamuttaṃ
 dhaññaṃ dhanam rajataṃ⁶ jātarūpaṃ
 sukkhesu kaṭṭhesu navesu cāpi
 sace duhe⁷ tidive sabbakāme
 tevijjasamghā ca puthū yajeyyūṃ
 na brāhmaṇaṃ kañci taṃ yājeyyūṃ⁸. 907. 15
162. Kuto ca yūpe maṇisaṃkhamuttaṃ
 dhaññaṃ dhanam rajataṃ jātarūpaṃ
 sukkhesu kaṭṭhesu navesu cāpi,
 kuto duhe⁷ tidive sabbakāme. 908. 20
163. Saṭṭhā ca luddā upaladdhabālā⁹
 cittehi vaṇṇehi mukhan nayanti:
 ādāya aggim mama dehi vittaṃ¹⁰
 tato sukhī hohisi¹¹ sabbakāme. 909.
164. Tam agghuttaṃ saraṇaṃ pavissa
 citrehi vaṇṇehi mukhan nayanti,
 oropayitvā kesamassuṃ nakhañ ca
 vedehi vittaṃ¹⁰ atigālayanti. 910. 25
165. Kākā ulūkaṃ¹² va raho labhitvā
 ekaṃ samānaṃ bahukā samecca¹³ 30

¹ so all three MSS. ² Bā neva, C^s tavā. ³ so Bā, C^{ks} -ṇo. ⁴ read yūpo ayaṃ, omitting te? ⁵ C^{ks} -yaṃ. ⁶ Bā ratanaṃ. ⁷ C^{ks} ju-. ⁸ C^{ks} yācayeyyūṃ, Bā nā brahmaṇaṃ kiñci na jayeyyūṃ. ⁹ Bā ca paluddhā-. ¹⁰ C^{ks} ci-, B^s vu-. ¹¹ C^s hobbisi, Bā hohipi. ¹² C^{ks} -kā, Bā -ka. ¹³ Bā samajja.

- annāni bhutvā¹ kuhakā kuhitvā
muṇḍaṁ katvā² yaññapath' ossajanti³. 911.
156. Evaṁ hi so vañcito brāhmaṇehi
eko samāno, bahukā⁴ samecca
5 te yogayogena vilumpamānā⁵
ditṭhaṁ aditṭhena dhanam haranti. 912.
167. Akāsiyā rājuhi vānusiṭṭhā⁶
tad assa ādāya dhanam haranti,
te tādisā corasamā asantā⁷
10 vajjhā na haññanti Ariṭṭha loke. 913.
168. Indassa bāhā-r-asi dakkhiṇā ti
yaññesu chindanti palāsayaṭṭhiṁ,
taṁ ce pi⁸ saccaṁ Maghavā chinnaabāhu⁹
ken' assa Indo asure jināti. 914.
- 15 169. Taṁ c' eva tucchaṁ, Maghavā samaṅgī
hantā¹⁰ avajjho paramo sa¹¹ devo,
mantā ime brāhmaṇā tuccharūpā
sanditṭhiyā¹² vañcanā esa loke. 915.
170. Mālāgiri Himavā yo ca Gijjho (= p. 204,¹³)
20 Sudassano Nisabho Kākaneru
ete ca aṇṇe ca nagā mahantā
cityā katā¹³ yaññakarehi-m-āhu. 916.
171. Yathappakārāni hi iṭṭhakāni
cityā katā yaññakarehi-m-āhu
25 na pabbatā honti tathappakārā
aññādisā acalā tiṭṭhaselā¹⁴. 917.
172. Na iṭṭhakā honti silā cirena pi¹⁵,
na tattha sañjāyati ayo na lohaṁ,

¹ Cks bho-. ² Bā karitvā. ³ Bā oyayanti. ⁴ Cks bahuhi. ⁵ Cks -nam, Bā viluppamānam. ⁶ Cks cānu-. ⁷ Cks -to. ⁸ Bā tañcapī, Cks ve hi ⁹ so all three MSS. for abāhu? ¹⁰ Cks hattā, Bā hantvā. ¹¹ Bā su. ¹² Bā -kā. ¹³ Bā tathā. ¹⁴ Bā tittha, Cks diṭṭha. ¹⁵ Bā omits pi.

- yaññañ ca etaṃ parivaṇṇayantā¹
cityā katā yaññaṅkarehi-m-āhu. 918.
173. Ajjhāyakaṃ mantaguṇūpapannaṃ
tapassinaṃ yācayogo ti-m-āhu,
tīre samuddass' udakaṃ sajantaṃ² 5
taṃ sāgar' ajjhohari ten' apeyyo. 919.
174. Parosahassam pi samantavede
mantūpapanne nadiyo vahanti,
na tena vyāpannarasūdakā naṃ³,
kasmā samuddo atulo apeyyo. 920. 10
175. Ye keci kūpā idha jivaioke
loṇūdakā kūpakhaṇehi khātā
na brāhmaṇajjhoharanena⁴ tesu
āpo apeyyo dirasaññu-r-āhu⁵. 921.
176. Pure puratthā kā kassa bhariyā, 15
mano manussam ajanesi⁶ pubbe,
tenāpi dhammena na koci hīno,
evam pi vossaggavibhaṅgam āhu. 922.
177. Candālaputto pi adhicca⁷ vede
bhāseyya mante kusalo mutimā,
na tassa muddhāpi⁸ phaleyya sattadhā,
mantā ime attavadhāya kattā⁹. 923. 20
178. Vācā katā giddhikatā¹⁰ gahitā
dummocayā kavyāpathānupannā,
bālāna cittaṃ visame nivittṭham
tad appapaññā abhisaddahanti. 924. 25
179. Sīhassa vyagghassa ca dīpino ca
na vijjatī porisiyaṃ balena,
manussabhāvo ca¹¹ gavaṃ va¹² pekkho
jāti hi tesam asamā samānā¹³. 925. 30

¹ Bā -ti. ² Ck sacchattaṃ. ³ so C's; Bā -ni. ⁴ C's Bā brah-. ⁵ Bā -ññumāhu.
⁶ Cks -hi. ⁷ Cks ādicca. ⁸ Bā -vi. ⁹ Bā katā. ¹⁰ Bā -gatā. ¹¹ Ck va. ¹²
C's ca. ¹³ so Bā; Cks -naṃ.

180. Sace ca rājā paṭhavim vijitvā
sajjivā assavo¹ pārisajjo
sayam eva so sattusaṃgham vijeyya
tassa pajā niccasukhā bhaveyya. 926.
- 5 181. Khattiyamantā ca tayo ca vedā
atthena ete samakā bhavanti,
tesaṃ ca attham avinicchinitvā
na bujḍhatī oghapatham va channaṃ². 927.
182. Khattiyamantā ca tayo ca vedā
atthena ete samakā bhavanti,
10 lābho alābho ayaso yaso ca
sabbe te sabbesaṃ catunna dhammā. 928.
183. Yathāpi ibbhā dhanadhaññaheṭu
kammāni kārenti puthū pathavyā
15 tevijjasamghāpi³ tath' eva ajja
kammāni kārenti puthū pathavyā. 929.
184. Ibbhā hi ete samakā bhavanti,
niccossukā⁴ kāmagaṇesu yuttā
kammāni kārenti puthū pathavyā,
20 tad appapaññā dirasaññu āra⁵ ti. 930.

Ta. bhovāditi brāhmanā, bhovādina⁶ māreyeyyū ti brāhmanam eva⁷
māreyyūm, ye cāpīti ye cāpi brāhmanānam tam vacanam saddaheyyūm te
attano upaṭṭhāke yeva ca brāhmaṇe ca māreyyūm, brāhmanā pana brāhmaṇe ca
upaṭṭhāke ca amāretvā nānappakāre tiracchāne yeva mārenti, iti tesaṃ vacanaṃ
25 micchā, kecīti yaṃ ca⁸ no māretha mayaṃ saggaṃ gamissāma 'ti āgacchantā
keci n' atthi, pāṇe pasumāharantīti⁹ migādayo pāṇe ca paṇuṃ ca¹⁰ vip-
phandamānaṃ jīvikatthāya¹¹ mārenti, mukhaṃ -- ti etesu yūpassa¹² pasuban-
dhesu¹³ imasmiṃ te yūpe sabbaṃ¹⁴ maṇisaṃkhamuttaṃ¹⁵ dhaññadhanarajatajā-
tarūpaṃ sannibhitaṃ¹⁶, ayaṃ te yūpo parattha kāmadoho bhavissati sassata-
30 bhāvam āvahissatīti citrehi kāraṇehi mukhaṃ pasārenti¹⁷, taṃ taṃ vatvā micchā-

¹ Bā -vā. ² Ck janam. ³ Bā -saṅkhāpi. ⁴ Bā niccussuṇṇā ⁵ Ck -ñā rāte,
Cs' -ñā rāne, Bā dvirasaññū ārakā. ⁶ so Cs Bā; Ck dīna. ⁷ Ck -nomeva, Cs
-paceva, Bā -pamevana ⁸ so Ck; Cs ya ca. Bā yañña. ⁹ Bā -ārabbhantīti. ¹⁰
Cks pasuntī. ¹¹ Cks -tatthāya ¹² Bā yupussanesu. ¹³ Bā -dhe ca ¹⁴ Cks -ā.
¹⁵ Cks -yuttā. ¹⁶ Cks -rūpa, Bā dhaññaṃ dhanam rajatam jātarūpaṃ --. ¹⁷
Bā -denti.

gāhaṃ gabentīti a., sace cā 'ti sace ca yūpe vā sesakattthesu vā etaṃ manīādi
bhaveyya tidive vā sabbakāmaduhaṃ assa tevijjagapā ca¹ puthū hutvā yaññaṃ
yajeyyūṃ bahudhanatāya c' eva saggakāmatāya ca aññaṃ brāhmaṇaṃ na yū-
jeyyūṃ yasmā pana attano va dhanāṃ paccāsiṃsantā aññaṃ pi yājenti tasmā
abbūtarādino ti veditabbā, kuto cā 'ti etasmiṃ ca yūpe vā sesakattthesu vā 5
kuto etaṃ manīṃ ādiṃ katvā avijjamānam eva kuto tidive sabbakāme duhissati
sabbathāpi abbūtam eva tesāṃ vacanaṃ, saṭhā ca luddā ca upaladdha-
bālā² ti Aritṭha ime brāhmaṇā nāma kerāṭikā c' eva nikkarunā ca³ te bālā lokāṃ
palobhetvā upalāpetvā⁴ vicitrehi kāraṇehi mukhaṃ pasārenti⁵, sabbakāme ti
aggiṃ ādāya taṇ⁶ ca duha⁷ amhakaṇ ca vittāṃ dehi taro sabbakāme labhitvā sukhī 10
hobisi⁸, tam aggi huttaṃ -- ti taṃ rājānaṃ rājamaḥmattaṃ vā ādāya aggi-
huttaṭṭhānaṃ geḥaṃ pavasiṭvā, oropayitvā ti vicitrāni kāraṇāni vadantā kesa-
massum c' assa nakhaṇ⁹ ca oropayitvā, atigālayanti¹⁰ ti vuttatāya tayo vede
nissāya idaṃ dātabbaṃ idaṃ katabbaṃ ti vadantā vedehi tassa santakaṃ dhanāṃ
atigālayanti vināsenti viddhamisenti, annāni bhutvā -- ti te kuhakā nānappa- 15
kāram kuhakakamūmaṃ katvā yaññaṃ¹¹ vannaṭvā vañcetva tassa santakam nā-
naggarasabhojanaṃ bhuñjitvā atha naṃ muḍaṃ katvā yaññaṃpathe ossajanti
tam¹² gahetvā bahi yaññaṃvātaṃ gacchantīti a., yogayogena 'ti brāhmaṇā
ekam¹³ bahukā¹⁴ samecca¹⁵ tena tena yogena tāya tāya yuttiyā vilumpanā¹⁶
diṭṭhaṃ paccakkhaṇ tassa dhanāṃ aditṭhena devalokena aditṭhaṃ devalokaṃ 20
vannaṭvā amaraṭṭhānaṃ¹⁷ katvā baranti, akāsiyā rājūhi vānusiṭṭhā ti
idaṃ ca idaṃ ca bahuṃ gaṇhathā 'ti rājūhi anusiṭṭhā akāsiyasaṃkhatā¹⁸ rāja-
juriṣā viya, tadassā 'ti tam assa dhanam ādāya haranti, corasamā ti abhūta-
baligāhakaṃ sandhicchedacorasadisā, vajjhā ti vadhārāhā evarūpā pāpadhammā
idāni loke na haññanti, bāhārasīti bāhāsi¹⁹, i v. h.: idam pi Aritṭha brāh- 25
maṇānam pi musāvadam passa te²⁰ kira yaññesu mahatiṃ palāsayaṭṭhiṃ Indassa
bāhāsi²¹ dakkhiṇā ti vatvā chindanti, tav' etesam vacanaṃ saccam. atha chinna-
bāhu samāno ken' assa bāhubaleṇa Indo asure jināti, samaṅgīti bāhusamaṅgī
achinnabāhu arogo yeva²², paramo ti uttamo puññiddhisamaṇnāgato aññesam
avajjho, brāhmaṇā ti brāhmaṇānaṃ²³, tucchārūpā ti tucchasaḥhāvā²⁴ nīp- 30
phalā, vañcana²⁵ ti ye te brāhmaṇānaṃ mantā²⁶ nāma esa²⁷ loke sandiṭṭhikā
vañcanaṃ, yathāpakārāṇīti yādisāni iṭṭhakāni gahetvā yaññaṃkarehi cityā katā²⁸
ti vadanti, tiṭṭhaselā ti pabbatā hi acalā tiṭṭhā²⁹ upacitā ekaghaṇā silāmayā
va³⁰ ti iṭṭhakāni calāni na ca ekaghaṇāni na silāmayāni, parivannayantā³¹ ti

¹ Bā va. ² Bā paluddhā ca bālā ³ Bā ceva lohā ca. ⁴ Bā omits upa-. ⁵ Bā -dhenti. ⁶ Pā tvaṇ. ⁷ Cā duhaṃ, Bā juha. ⁸ Cks hositi, Bā adds sabba-
kāmehi, sabbakāmehi palobhetvā pahadenti. ⁹ Cks nakhe. ¹⁰ Bā samajja samā-
gantvā paraṃ in the place of yaññaṃ. ¹¹ Cks omit tam. ¹² Bā adds dāya-
katā. ¹³ Cks bahuṃ. ¹⁴ Bā samajja. ¹⁵ Bā viluppa-. ¹⁶ Bā arahaṇa-, Bā
āharana-. ¹⁷ Cks -khatā. ¹⁸ Bā bāhā asi ¹⁹ Cks to, Bā -tehi ²⁰ Bā adds
hantvā ti asūrānaṃ hantvā. ²¹ Bā brahmaṇānāma. ²² Cks -sabbhāgā. ²³ Bā
bedā. ²⁴ Cks esa. ²⁵ Cā cittaṃkatā, Cā cittakatā. ²⁶ Bā tiṭṭhānaṃ, Cks diṭṭhā.
²⁷ Bā ca. ²⁸ Bā -ti.

evam yaññam vaṇṇentā¹ brāhmaṇā², samantavede ti paripunnavede brāhmaṇe³, vahantīti sotesu pi āvaṭṭesu patite vahanti. nimujjāpetvā jīvitakkhayaṁ pāpentī, na tena -- kāṇan⁴ ti ettha eko nakāro pucchanaṭṭho⁵ hoti, nanu tena vyāpannarasūdakā nadiyo⁶ ti hi nam pucchanto evam āha, kasmā ti kena
 5 kāranena tāva mahāsamuddo va apeyyo kato, kiṁ Mahābrahmā nadisu udakam apeyyam kattuṁ na sakkoti samudde yeva sakkotīti, dirasaññurāhū⁷ ti dirasaññū⁸ ahu jāto ti a., pure puratthā ti ito pure sabbapuratthā sabbapaṭhamakappikakāle, kā kassa bhariyā ti kā kassa bhariyā nāma, tāda hi itthilingam eva n' atthi, pacchā methunadhamavasena mātāpitaro nāma jātā, ma no ma-
 10 nussan ti tadā hi mano yeva manussaṁ ajanesi⁹, manomayā sattā nibbattiṁsū ti a., tenāpi dhammenā ti tena pi kāranena tena sabhāvena na koḷi jātiyā¹⁰ hīno nāma, na hi tadā khattiyādibhedo atthi, tasmā yaṁ brāhmaṇā vadanti brāhmaṇā va jātiyā settā itare hīnā ti taṁ micchā, evaṁ pi ti evam vattamāne loke porāṇakavattam jāhitvā pacchā attanā pakkhanditvā¹¹ katānaṁ vasena
 15 khattiyādayo cattāro kotthāsā jātā, evaṁ vossaggavibhaṅgam āhu, attanā va katehi kammavossaggehi¹² tesam sattānaṁ ekacce khattiyā jātā ekacce brāhmaṇādayo ti imam vibhaṅgaṁ kathenti, tasmā brāhmaṇā va settā ti vacanaṁ micchā, sattadhā ti yadi Mahābrahmunā brāhmaṇānaṁ nēva tayo vedā dinnā na aññesaṁ caṇḍālassa maṇṭe bhāsantassa muddhā sattadhā phaleyya na ca
 20 phalati, tasmā imehi brāhmaṇehi attavadhāya maṇṭā¹³ katā, attano yeva tesam musāvāditaṁ¹⁴ pakāseṇā gunavadham¹⁵ karonti, vācā katā ti ete maṇṭā nāma musāvādena cintetvā katā, giddhikatā gahitā ti lābhagiddhikatāya brāhmaṇehi gahitā, dummocayā ti macchena gilitaliso viya dummocayā, kavyāpathānupannā ti kavyakūrabrahmaṇānaṁ vacanapatham anupannā¹⁶
 25 anugatā, tehi yathā icchanti tathā musā vatvā baddhā, bālānaṁ ti tesam hi bālānaṁ cittaṁ visame nivittham taṁ aññe appapaññā saddahanti, porisiyaṁ baleṇā ti porisiyaṁ khātānaṁ porisiyaṁ¹⁷ balam tena porisiyabalena samannāgatā brāhmaṇā nāma n' atthi, sabbe¹⁸ imehi tiracchānehi pi hīnā yeva, manussabhāvo ca
 30 gavam va pekkho ti api ca yo¹⁹ etesam manussabhāvo so gunnam viya pekkhitabbo, kimkāraṇā: jāti hi tesam asamaṁ samānam²⁰, tesam hi brāhmaṇānaṁ duppaññatāyo gohi saddhiṁ samānā jāti yeva asama²¹, aññam eva hi gunnam saṇṭhānaṁ aññam etesam ti etena brāhmaṇe tiracchānesu sīhādisame pi²² akatvā gorūpasame karoti, sace ca rājā ti Arittha yadi Mahābrahmunā dinnabhāvena
 35 khattiyō va pathaviṁ vijetvā, sajīvaṁ ti²³ sahajīvihi amacehi samannāgato, assavo pārisajjo ti²⁴ attano ovādakarapārisāvācāro siyā ath' assa paṇisāya²⁴

¹ Bd -etvā ² Bd adds va brahmaṇe parivannayanti. ³ Ck -nā ⁴ Bds -kāni. ⁵ Ck samuccanatthe, Cs samucchahacceyatthe. ⁶ Bd adds honti. ⁷ Cks -saññaraho, Bd divrasaññumāhu. ⁸ Cks -sañña, Bd divrasaññukammā. ⁹ Cks ajā-. ¹⁰ Cks add na. ¹¹ Bd samanitvā ¹² Bd adds vibhattā ¹³ Bd adds na. ¹⁴ Bd -dikam. ¹⁵ Bd ganabhedam ¹⁶ all three MSS. anupp-. ¹⁷ Bd -ya. ¹⁸ Cks sace ¹⁹ Cks so. ²⁰ so Cks for -nā? Bd asama samānā ti. ²¹ so Cks; Bd asāmanam. ²² Bd sīhādisu samam eva ²³ Bd omits ti ²⁴ Bd paṇisāya.

yujjhivā r. dātabbānā nāma na bhaveyya, sayam¹ eva so ekako va sattusam-
ghaṃ vijeyya, evaṃ sati yuddhadukkhābhāvena' tassa pana pajā² niceasukhī
bhaveyya, evaṃ ca n' atthi tasmāpi tesam vacanaṃ micchā, khattiyamantā
ti rājasatthaṃ ca tayo ca vedā attano ānāya⁴ ruciyā idam eva kattabban ti
pavattantā atthena ete samakā bhavanti, aviniccchinitvā ti tesam khattiya- 5
mantānaṃ khattiyo pi vedānaṃ brāhmaṇo pi atthaṃ aviniccchinitvā ānāsen'
eva gāhanto tam atthaṃ udakoghena chaṇṇaṃ maggaṃ viya na bujjhati,
atthena ete ti vacanattthena ete samakā bhavanti, kimkāraṇā: brāhmaṇā va
setthā⁵ añño vāno hīno ti vadanti yeva, sabbe te ti te sabbe lābhādayo
lokadhammā sabbe te sabbesaṃ catunnam pi vānānaṃ dhammā ekasatto pi hi 10
etehi muttako nāma n' atthīti, brāhmaṇā lokadhammehi aparimuttā vasamānā
setthā mayān ti musā kathenti, ibbhā ti gahapatikā, te vijjasaṃghāpīti
brāhmaṇā tath' eva puthū na kasigorakkhādīni kammāni karonti, niceossukā⁶
ti⁷ niceaṃ ussukajātā chandajātā, tad appapaññā dirasaññu ārā⁸ ti tasmā
bhātika dirasaññu⁹ nippaññā brāhmaṇā ārā te dhammato, porāṇakā hi brāhmaṇa- 15
dhammā etarahi sunakhesu sandissanti.

Evam M. tesam vādaṃ bhinditvā attano vādaṃ paṭiṭṭhā-
pesi, tassa dhammakathaṃ sutvā nāgaparisā somanassajātā
āhosi. M. nesāda brāhmaṇaṃ nāgabavanā nīharāpesi, pari-
bhāsamattam pi pan' assa nākāsi. Sāgarabrahmadatto pi 20
ṭhapitadivasam anatikkamitvā caturaṅginīyā senāya parivuto
pituvasanaṭṭhānaṃ agamāsi. M. pi „mātulaṃ ca ayyakaṃ ca
passissāmīti“ bherīṃ carāpetvā mahantena sirisobhaggena Ya-
munato uttaritvā tam eva assamaṃ ārabha pāyāsi, avasesa-
bhātaro ca tassa mātāpitāro ca pacchato pāyimsu. Tasmim 25
khaṇe S-brahmadatto M-aṃ mahatīyā parisāya āgacchantāṃ
asañjānitvā pitaraṃ pucchanto āha:

185. Kassa bherī¹⁰ mutiṅgā ca saṃkhā paṇavadeṇḍimā (V ²²²/₄)
purato paṭipannāni hāsayantā rathesabhaṃ. 931.

186. Kassa kañcanapaṭṭena puthuṇā vijjuvaññaṇṇā 30
yuvā kalāpasannaddho, ko eti siriyā jalāṃ. 932.

187. Ukkāmukhe pahaṭṭhaṃ va khadiraṅgārasannibhaṃ
mukhaṃ cāru-rivābhātī¹¹, ko eti siriyā jalāṃ. 933.

¹ Ck^s sā-. ² Bā yuddhe-. ³ Ck^s pada. ⁴ Ck^s ānāya. ⁵ Cā adds vānā. ⁶
Ck^s -ukkā, Bā niceassukā. ⁷ Bā adds kāmāgunesu. ⁸ Ck^s -ñāārāpe, C^s -ñāārāte,
Bā -ñu ārākā ⁹ Ck^s -a. ¹⁰ Ck^s ok-. ¹¹ Ck^s -pivā-

188. Kassa jambonadaṃ chattaṃ sasalākaṃ manoramaṃ
ādiccaramsāvaraṇaṃ, ko eti siriyaṃ jalaṃ. 934.
189. Kassa aṅkaṃ¹ pariggayha vālavijānim uttamaṃ
carate varapaññassa muddhani uparūpari. 935.
- 5 190. Kassa pekhunahatthāni vicitrāni mudūni ca
tapaññamaṇidaṇḍāni² caranti ubhatomukhaṃ. 936.
191. Khadiraṅgāravaṇṇābhā ukkā³ mukhapahamsitā⁴
kass' ete kuṇḍalā vaggū sobhanti ubhatomukhaṃ. 937.
192. Kassa vātena chupitā niddhantā mudukālākā
10 sobhayanti nalāṭantaṃ nabhā vijju-r-iv' uggatā. 938.
193. Kassa etāni akkhīni āyatāni puthūni ca,
ko sobhati vīsālakkho, kass' etaṃ uṇṇajaṃ mukhaṃ. 939.
194. Kassa te lapanajā suddhā⁵ suddhasamkhavarūpamā⁶
bhāsamānassa sobhanti dantā kuppilāsādisā⁷. 940.
- 15 195. Kassa lākhārasasamā hatthapādā sukhe t̥hitā,
ko so bimboṭṭhasampanno divā suriyo va bhāsati. 941.
196. Himaccaye⁸ hemavato⁹ brahāsālo va pupphito
ko so odātapāvāro jayaṃ Indo va sobhati. 942.
197. Suvannapilakākiṇṇaṃ maṇidaṇḍavicittitaṃ
20 ko so parisam ogayha¹⁰ iso khaggaṃ va muṇcati¹¹ 943.
198. Suvannacitakā¹² citrā sukatā citrasibbanā¹³
ko so omuṇcate pādā namo katvā mahesino ti. 944.

Ta. patipannānāti kass' etāni turiyāni purato patipannāni, hāsayantā
ti etaṃ rājānaṃ hāsayantā, kaṇcana -- 'ti kassa nalāṭante bandhena unbhāsa-
25 paṭṭena vijjuyā meghanamukhaṃ viya varamukhaṃ ujjotatiṭi pucchati, yuvā -- ti
taruṇo sannaddhadhanukalāpo, ukkā -- ti kammāruddhane pabaṭṭhasuvannaṃ
viya, khadiraṅgāra -- ti ādittakhadiraṅgārasannibbam, jambonadaṃ ti ratta-
suvannamayaṃ, aṅkaṃ¹ pariggayhā 'ti cāmarīgāhakena aṅkena¹³ pariggahitā
butvā, vālavīja -- ti uttamaṃ vālavijānim, pekhuna -- ti morapiñjahattha-
30 kani, vicitrānāti sattaratanavicitrāni, tapañña¹⁴ -- ti tapaniyasuvannena ca

¹ Bā aṅgam. ² Bā suvaṇṇamani-. ³ Cks ok-. ⁴ Bā kassete lapanajātā omit-
ting suddhā. ⁵ Bā suddhā-. ⁶ Cks kucchila-, kujjila-. ⁷ Cks -ena. ⁸ Bā -ti.
⁹ Bā oggayha. ¹⁰ Cks iso-, Bā isā -- pamuṇcati. ¹¹ Bā -vikatā. ¹² Bā -sib-
bino, Cks -sippino. ¹³ Cks Bā aṅgena. ¹⁴ Bā suvaṇṇa-

mañihi ca khacitadanāni, ubhatomukhan ti mukhassa ubhatopassesu caranti,
vātena -- ti vātāhatā, niddhantā ti siniddharutā¹, nalāṭantan ti kass' ete
evarūpā kesā nālātantaṃ upasobbhanti, nabhā ti nabhato uggatā vijju viya,
unṇajan ti kañcanadāso viya paripuṇṇaṃ, lapanajā² ti mukhajā³, kuppila-
sādisā ti mantālakamakulasadisā⁴, sukhe tthitā ti sukhaparihatā, jayaṃ 5
Indo vā 'ti jayappatto Indo viya, suvanna - ti suvannapilakāhi ākiṇṇaṃ,
mañi - ti mañitharūhi vicittitaṃ, suvannacitakā⁴ ti suvannakharitā, citrā
ti sattaratana-vicitrā, sukatā ti suniṭṭhitā, citrasibbanā⁵ ti citrasibbaniyo⁶,
ko -- pādā ti ko esa pādato evarūpā pādukā omuñcaṭṭi.

Evam puttena S-brahmadattena puṭṭho iddhimā abhiññā- 10
lābhitāpaso „tāta ete Dhataratṭhassa rañño puttā tava lhāgi-
neyyā nāgā“ ti ācikkhanto gātham āha:

199. Dhātaratṭhā⁷ hi te nāgā iddhimanto yasassino

Samuddajāya uppannā nāgā ete mahiddhikā ti. 945.

Evam etesaṃ kathentānaṃ ũeva nāgaparisā patvā tāpa- 15
sassa pāde vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Samuddajāpi pitaraṃ
vanditvā roditvā nāgaparisāya saddhiṃ n-bhavanam eva gatā.
S-brahmadatto tatth' eva katipāhaṃ vasitvā Bārāṇasim eva
gato. Samuddajā n-bhavane yeva kalam akāsi. Bo. yāvajīvaṃ
silam rakkhitvā uposathakammaṃ katvā āyupariyosāne saddhiṃ 20
nāgaparisāya saggapadam⁸ pūresi.

S. i. d. ā. „evam upāsakā porāṇakapaṇḍitā anuppanne pi Buddhē
evarūpaṃ nāgasampattiṃ pahāya uposathakammaṃ karimsu yevā“ 'ti
vatvā j. s.: „Tadā mātāpitāro mahārājakulāni ahesuṃ, nesādabrāh-
maṇo Devadatto, Somadatto Anando, Accimukhī Uppalavaṇṇā, Su- 25
dassano Sāriputto, Subhogo Moggallāno, Kāṇāritṭho Sunakkhatto,
Bhūridatto aham evā 'ti⁹. Bhūridattajātakaṃ.

7. Mahānārada-kassapa-jātaka.

Ahu rājā Videhānan ti. Idam S. Latṭhivanuyyāne viharanto
Uruvelakassapadamaṇaṃ ā. k. Yadā hi S. pavattavaradhammacakko¹⁰ 30

¹ Ck siddha-, Cs siniddhane antā, Bā sinidhaantā ² Bā -jātā. ³ so Bā; Ck
maddālamakulisadisā. Cs mantālokamakulasadisā ⁴ Bā Cs -vikatā. ⁵ Bā Cs
-sippino. ⁶ Ck citrā-, Bā Cs -sippiniyo. ⁷ Ck dhataratṭhā, Bā -thassa, omitting
hi. ⁸ Bā Cs -pūraṃ. ⁹ Bā Cs aham eva sammāsambuddho loke udapādinti.
¹⁰ Bā pavattita-.

Uruvelakassapādayo jaṭṭhe dametvā Magadharājassa paṭissavaṃ muñ-
cetum¹ purāṇasahassajaṭṭilaparivuto Laṭṭhivanuyyānaṃ agamāsi. Tada
dvādasanahutāya parisāya saddhiṃ āgantvā Dasabalaṃ vanditvā
nisinnassa Magadharaṇṇo parisantare brāhmaṇagahapatikānaṃ vitakko
5 uppajji: „kin nu kho Uruvelakassapo mahāsamaṇe brahmacariyaṃ ca-
ratī udāhu mahāsamaṇo Uruvelakassape“ ti. Atha Bh. „Kassapassa
mama santike pabbajitabhāvaṃ jānāpessāmīti“ imaṃ gātham āha:

Kim eva disvā Uruvelavāsi (vol. I p. 83. Vin. I p. 36.)

pahāsi aggim kisako vadāno.

10 pucchāmi taṃ Kassapa etaṃ atthaṃ:

kathaṃ pahīnaṃ tava aggihuttaṃ ti,

Thero pi Bhagavato adhippāyaṃ viditvā:

Rūpe ca sadde ca atho rase ca

kāmitthiyo cābhivadanti yaṃnā.

15 Etaṃ malan ti upadhīsu nātvā

tasmā na yitṭhe na hute araṇṇin ti

imaṃ gātham vatvā attano sāvakaḥhāvaṃ pakāsanatthaṃ T-assa pāda-
piṭṭhe sīsaṃ ṭhapetvā „satthā me bhante Bh. sāvako 'ham asmi“
vatvā ekatālaṃ dvitālaṃ titālan ti yāva sattatālapamāṇaṃ sattak-
20 khattuṃ vehāsaṃ abhuggantvā oruḥa T-aṃ vanditvā ekamantaṃ
nisīdi. Taṃ pāṭihāriyaṃ disvā mahājano „aho mahānubhāvo Buddho,
evaṃthāmagatadiṭṭhiko nāma attānaṃ arahā ti mamūamāno U-kassapo
diṭṭhijālaṃ bhinditvā T-ena damito“ ti² Satthu guṇakathaṃ nēva
kathesi. S. „anacchariyaṃ idāni sabbamūtaṃ pattena mayā imassa
25 damanaṃ, sv-āhaṃ pubbe sarāgakāle pi Nārado nāma Brahmā hutvā
imassa diṭṭhijālaṃ bhinditvā imaṃ nibbisevanaṃ akāsin“ ti vatvā tāya
parisāya yācito a. ā.

Atīte Videharaṭṭhe Mithilāyaṃ Aṃgati³ nāma rājā
r. kāresi dhammiko dhammarājā. Rujā nāma dhītā aho-
30 abhirūpā pāsādikā kappasatasahassaṃ patthitapatthanā mahā-
puṇṇā aggamaheṣiyā kucchismiṃ nibbattā. Sesā pan' assa
soḷasasahassā itthiyo vaṇjhā ahesuṃ. Tassa sā dhītā piyā
ahosi manāpā. So tassā nānapupphapūre pañcaviṣatipuppha-
samugge sukhumāni ca vatthāni „imehi attānaṃ alaṃkarotū“

¹ Bd moretum. ² Ck dumīti. ³ Cks aṇḍāti.

'ti devasikaṃ pahīṇati" „khadaniyabhojaniyassa 'pamāṇaṃ n' atthi, anvaddhamāsaṃ dānaṃ detū" 'ti sahaṃsaṃ peseti. Tassa kho pana Vijayo Sunāmo Alāto ti tayo amaccā ahesuṃ. So komudiyā cātumāsiniyā chaṇe vattamāne devanagare² viya nagare c' eva antepure ca alaṃkate sunahāto suvilitto sabbā- 5 laṃkārapatimaṇḍito³ vivaṭasiḥapañjare mahātale amaccagaṇa-parivuto visuddhagaganatalaṃ abhilaṃghamānaṃ candamaṇḍalaṃ disvā „ramaṇiyā vata bho dosinā ratti, kāya nu kho ajja ratiyā abhirameyyāma⁴ 'ti amacce pucchi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

10

1. Ahu rājā Videhānaṃ Aṃgati⁵ nāma khattiyo pahūtayoggo dhanimā anantabalaporiso. 946.
2. So ca pannarasim rattiṃ purime yāme anāgate cātumassakomudiyā⁶ amacce sannipātayi: 947.
3. Paṇḍite sutasampanne mihitapubbe vicakkhaṇe Vijayaṃ ca Sunāmaṃ ca senāpatim Alātakaṃ. 948.
4. Tam anupucchi Vedeho: paccekaṃ brūtha saṃ ruciṃ, cātumassakomud' ajja, juṇhaṃ vyapagataṃ tamaṃ, kāy' ajja ratiyā rattiṃ viharemu imaṃ utun ti. 949.

15

Ta. pahūtayoggo ti pahūtena hatthiyoggādinaṃ samannāgato, ananta- 90 balaporiso ti anantabalakāyo, anāgate ti pariyoṇānaṃ appatto anatikkamante ti a, cātumassā 'ti catunnam vassikamāsānaṃ pacchimadivasabhūtiyā, komudiyā ti phullakumudāya, mihitapubbe ti paṭhamāṃ sitam katvā pacchā kathanasīle, tamanupucchīti tam tesu amaccesu ekekaṃ amaccaṃ anupucchi, paccekaṃ brūtha saṃ⁶ ruciṃ 'ti sabbeva tumhe attano ruciṃ paccekaṃ 25 mayhaṃ kathetha, komudajjā 'ti komudī ajja, juṇhaṃ ti nissayabhūtaṃ candamaṇḍalaṃ abhuggataṃ, vyapagataṃ tamaṃ ti tena sabbaandhakāraṃ vibataṃ, utun ti ajja rattiṃ imaṃ evarūpaṃ utuṃ kāya ratiyā vihareyyāma⁴ 'ti amacce pucchi.

Tena te pucchitā attano attano ajjhāsayānurūpaṃ kathaṃ kathaṃsu.

30

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

5. Tato senāpatī raṇṇo Alāto etad abravī:
hatthaṃ yoggaṃ balaṃ sabbaṃ senaṃ sannāhayāmase. 950.

¹ Bā pahīṇi. ² Bā -ram. ³ Bā -paṭimaṇḍito. ⁴ Cks aṅgati. ⁵ Bā cātumāsā-.

⁶ Bā yaṃ.

6. Niyyāma deva yuddhāya¹ anantabalaporisā,
ye te vasaṃ na āyanti vasaṃ upanayāmase,
esā mayhaṃ sakā diṭṭhi: ajitaṃ ojināmase. 951.
7. Alātassa vaco sutvā Sunāmo etad abravī:
sabbe tuyhaṃ mahārāja amittā va samāgatā, 952.
8. Nikkhittasatthā paccattā nivātaṃ anuvattare,
uttamo ussavo ajja, na yuddhaṃ mama ruccati. 953.
9. Annaṃ pānaṃ ca khajjaṃ ca khippaṃ abbiharantu te,
ramassu deva kāmehi naccagītesu vādite. 954.
10. 10. Sunāmassa vaco sutvā Vijayo etad abravī:
sabbe kāmā mahārāja niccaṃ tava-m-upatṭhitā, 955.
11. Na h' ete dullabhā deva tava kāmehi moditum,
sadāpi kāmā labbhanti² n' etaṃ cittaṃ matam³ mama. 956.
12. Samaṇaṃ brāhmaṇaṃ vāpi upāsema bahussutaṃ
yo n' ajja vinaye kaṃkhaṃ atthadhammavidū ise. 957.
13. Vijayassa vaco sutvā rājā Amgati-m-abravī⁴:
yathā Vijayo bhaṇati mayhaṃ p' et' eva ruccati. 958.
14. Samaṇaṃ brāhmaṇaṃ vāpi upāsema bahussutaṃ
yo n' ajja vinaye kaṃkhaṃ atthadhammavidū ise. 959.
20. 15. Sabbe va [santā] karoṭha matiṃ: kaṃ upāsema paṇḍitaṃ,
ko n' ajja vinaye kaṃkhaṃ atthadhammavidū ise. 960.
16. Vedeḥassa vaco sutvā Alāto etad abravī:
atth' āyaṃ migadāyasmim⁵ acelo dhīrasammato 961.
17. Guṇo Kassapagott' āyaṃ suto citrakathī gaṇī,
tam deva payirupāsaya, so no kaṃkhaṃ viñessati. 962.
25. 18. Alātassa vaco sutvā rājā codesi sārathim:
migadāyaṃ gamissāma, yuttaṃ yānaṃ idhānaya⁶ 'ti. 963.

Ta. batthan ti tuṭṭhaṃ, ojināmase ti yam no ajitaṃ taṃ jināma, eso
mam' ajjhāsaya ti, rājā tassa kathaṃ n' eva patikkosi nābhinaṇḍi, Sunāmo
30 etad abravīti rājanam Alātassa vacanam nābhinaṇḍantam appaṭikkosantam
disvā nāyaṃ rājā yuddhājjhāsaya aham assa cittaṃ gāhanto kāmāgunābhiraṭṭi
vannayissāmiti cintetvā etaṃ sabbe tuyhaṃ ti ādivacanam abravī, Vijayo
etad abravīti rājā Sunāmassa vacanam nābhinaṇḍi na patikkosi, tato Vijayo
ayaṃ imesaṃ dvinnam pi vacanam sutvā tunhī yeva thito, paṇḍitā nāma
35 dhammasavanasonḍā honti, dhammasavanam assa vañṇessāmiti cintetvā etaṃ
sabbe kāmā ti ādi vacanam abravī, tattha tavam upatṭhitā ti tava upatṭhitā,

¹ Ck yuddhā. ² Bā sulabhā. ³ Bā mati ⁴ Cks amgātīm. ⁵ Bā -dhāyasmim.

moditun ti tava kāmehi moditum abhiraṃmitum icchāya sati na hi ete kāmā
dullabhā, n' etaṃ cittaṃ mataṃ¹ mamā 'ti etaṃ tava kāmehi abhiraṃmanā
nāma mama cittaṃ mataṃ² na hoti. na ettha cittaṃ pakkhandati, yo n' ajjā 'ti
yo no ajja, atthadhammavidū ti pāliatthaṃ³ 'eva pālidhammaṃ ca jānante,
ise ti esitagune, Aṃgatiṃ abravīti³ Aṃgati³ abravī, mayhaṃ peteva⁵
ruccatīti mayhaṃ pi etaṃ nēva ruccatī, sabbe va santā ti sabbe va tumhe
idha vijjānā, matim karotha cintetha. Alāto etad abravīti raṇṇo kathaṃ
sutvā ayaṃ mama kulūpako Guno nāma ājiviko rājuyyāne vasati taṃ pasam-
sitvā rājakulūpakāṃ karissāmiti cintetvā etaṃ atthāyaṃ ti ādi vacanaṃ abravī.
rattha dhīrasammato ti paṇḍito sammato, Kassapa-gottāyaṃ ti Kassapa-
gotto ayaṃ, suto ti bahussuto, gaṇīti gaṇasatthā, codesīti ānāpesi.

19. Tassa yānaṃ ayojesuṃ dantaṃ rūpiyapakkharaṃ
sukkamaṭṭhaparivāraṃ paṇḍaraṃ dosināmukhaṃ. 964.
20. Tatrāsūṃ kumudā yuttā cattāro sindhavā hayā
anilūpamasamuppādā⁴ sudantā soṇṇamālino 965. 15
21. Setacchattaṃ setaratho setassā setavijāni,
Vedehe sah' amaccehi niyyaṃ Cando va sobbatha. 966.
22. Tam annuyāyūṃ⁵ bahavo iṭṭhikhaggadharā⁶ balī
assapiṭṭhigatā dhīrā narā naravarādhipaṃ. 967.
23. So muhuttaṃ va yāyitvā yānā oruyha khattiyo
Vedehe sah' amaccehi patti Guṇaṃ upāgami. 968. 20
24. Ye pi tattha tadā āsūṃ brāhmaṇibbhaṃ samāgatā
na te apanayī rājā akataṃ⁷ bhūmim āgate ti. 969.

Ta. tassa yānaṃ ti tassa raṇṇo iathaṃ yojayimsu, dantaṃ ti danta-
mayāṃ, rūpiyapakkharaṃ ti rajatapakkharaṃ, sukkamaṭṭhaparivāraṃ²⁵
ti parisuddhaapharusarathaparivāraṃ, dosināmukhaṃ ti vigatadosāya rattiyā
mukhaṃ viya, candasadisāṃ ti a., tatrāsūṃ ti tatra ahesūṃ, kumudā ti
kumudavannā, sindhavā ti sindhivajātikā, anilūpamasamuppādā⁸ ti vāta-
sadisavegā, setacchattan ti tasmim rathe samussāpitaṃ chattaṃ pi setaṃ
ahosi, setaratho ti so pi ratho seto yeva, setassā ti assāpi setā, setavi-
janīti vijāni pi setā, niyyaṃ ti tena rathena niyyanto amaccaparivuto Vede-
harājā Cando viya sobhi, naravarādhipaṃ ti naravarānaṃ adhipatiṃ rājādhi-
rājāṃ, so muhuttaṃ va yāyitvā ti so rājā muhuttaṃ⁹ eva uyyānaṃ gantvā,
patti Guṇaṃ upāgamiṃti pattiko va Guṇaṃ ājivikaṃ upāgami. ye pi tattha
tadā āsūṃ ti ye tasmim uyyāne tadā puretaraṃ gantvā taṃ ājivikaṃ payi-
rupāsamanā nisinnā ahesūṃ, na te apanayīti amhākam eva doso ye mayāṃ

¹ Bḍ mati. ² Bḍ cittaṃ mati. ³ C^{ks} aṅgā-. ⁴ C^k -patā, C^s -patā, Bḍ anilū-
pakumuppādā. ⁵ Bḍ anu-. ⁶ Bḍ indakhagga-. ⁷ Bḍ agataṃ. ⁸ C^k -patā, C^s
-uppā, Bḍ anilūpakumuppādā.

pacchā āgamimbū tumhe mā calitthā 'ti te brāhmaṇe ca ibbhe ca rañño c' eva
atthāya akataṃ akatobhāsaṃ¹ bhūmim āgate na ussāraṇaṃ karetvā apanayi

Tāya² pana omīssakaparisāya parivuto va ekamantaṃ ni-
sīdītva paṭisanthāraṃ akāsi.

- 5 Tam atthaṃ pakāseṇto Satthā āha:
25. Tato [so] mudukābhisiyā muducittakaḷandake
mudupaccatthate rājā ekamantaṃ upāvisi. 970.
26. Nisajja rājā sammodi kathaṃ sārāṇiyāṃ tato:
kacci yāpanīyaṃ bhante vātānaṃ avisaggatā, 971.
10 27. Kacci akasirā vutti, labbhati³ piṇḍayāpanaṃ,
appābādho v' asī kacci cakkhuṃ na parihāyati. 972.
28. Taṃ Guṇo paṭisammodi Vedehaṃ vinaye rataṃ:
yāpanīyaṃ mahārāja sabbam etaṃ tad ūbhayaṃ. 973.
29. Kacci tuyham pi Vedeha paccantā na baliyare,
15 kacci ārogaṃ yoggaṇ te, kacci vahati vāhanaṃ,
kacci te vyādhayo n' atthi sarīrass' upatāpikā⁴. 974.
30. Paṭisammodito⁵ rājā tato pucchi anantaraṃ
atthaṃ dhammaṃ ca nāyaṇ ca dhammakāmo rathesabho. 975.
31. Kathaṃ dhammaṃ care macco mātāpitūsu Kassapa,
20 kathaṃ care ācariye puttadāre kathaṃ care. 976.
32. Kathaṃ careyya vaddhesu⁶ kathaṃ samaṇabrāhmaṇe,
kathaṃ ca balakāyasmaṃ kathaṃ jānapade⁷ care. 977.
33. Kathaṃ dhammaṃ caritvāna pecca gacchati suggatiṃ,
kathaṃ c' eke adhammaṭṭhā patanti nirayaṃ adho ti. 978.
- 25 Ta mudukābhisiyā ti mudukāya sukkhasamphassāya bhisiyā, mudu-
cittakaḷandake ti sukkhasamphassacittattharake⁸, mudupaccatthate ti
mudunā paccattharaṇena paccatthate, sammodīti ājīvikena saddhūṃ sammō-
danīyakathaṃ akāsi⁹, tato ti nisajjanato¹⁰ anantaram eva sārāṇiyakathaṃ ka-
thesīti a., tattha kacci yāpanīyaṃ ti kacci vo bhante sarīraṃ paccayehi
30 yāpetuṃ sakkā, vātānaṃ avisaggatā¹¹ ti kacci vo sarīre vāyodhātuyo sam-
mappavattā¹², vātānaṃ vissaggatā¹³ n' atthi, tattha tattha vaggavaggā¹⁴ hutvā
vātā na bādhayanīti¹⁵, akasirā ti niddukkhā, vuttīti jīvītavutti, appā-
bādho ti iriyāpathabhañjakeṇa bādhena virahito, cakkhuṃ ti kacci vo cakkhu-

¹ Bā - kāsāṃ. ² Ck^s kāya. ³ Bā labbhati. ⁴ Bā - yā. ⁵ Ck^s - te. ⁶ Ck^s ba-,
Bā vu-. ⁷ Ck^s jānapadaṇ, Cs jānapadaṇ, Bā jānapade. ⁸ Bā - rane. ⁹ Bā
kathesi. ¹⁰ Ck^s nisajjato. ¹¹ Ck^s sama-, Bā sammappavattānaṃ. ¹² Bā by-
aggatā. ¹³ Bā vaggā-. ¹⁴ Ck^s bādhantīti.

ādini indriyāni na parihāyantīti pucchati, paṭisammoditī sammodaniya-kathāya paṭikathesi, tattha sabbaṃ etaṃ ti yaṃ yathāvuttaṃ vātānaṃ avisag-gatā ti sabbaṃ taṃ tath' eva, tadubbhayaṃ ti yaṃ pi tayā appābādhō v' asi kacci cakkhuṃ na parihāyatīti vuttaṃ taṃ pi ubbhayaṃ tath' eva, na balī-yare ti nābbibhavanti na kuppanti, anantarā ti patisanthārānantarā pañhaṃ 5 pucchī, tattha atthaṃ dhammaṃ ca nāyaṃ cā 'ti pāliatthaṃ ca pālīṃ ca kāraṇayuttiṃ ca¹ so hi kathaṃ dhammaṃ care ti pucchanto mātāpituādisu paṭipattidīpakāṃ pālīṃ ca pāliatthaṃ ca kāraṇayuttiṃ ca me kathethā 'ti imaṃ atthaṃ ca dhammaṃ ca nāyaṃ ca pucchī, tattha kathaṃ ceke adhammaṃ tthā ti ekacce adhamme tthitā kathaṃ nirayaṃ c' eva adho sesaapāyesu ca patantīti. 10

Sabbaññubuddha-pacceka-buddha-buddhasāvaka-mahābodhi-sattesu purimassa purimassa alābhena¹ pacchimaṃ pacchimaṃ pucchitabbayuttakaṃ mahesakkhapañhaṃ rājā kiñci ajānantaṃ naggabhoggaṃ nissirikaṃ andhabālaṃ ājīvikaṃ pucchī, so evaṃ pucchito pucchānurūpaṃ vyākaraṇaṃ adatvā carantaṃ goṇaṃ 15 paharanto viya bhattapātiyaṃ² kacavaraṃ khipanto viya „suṇa mahārāja“ 'ti okāsaṃ karetvā attano micchāvādaṃ paṭṭhapesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

34. Vede-hassa vaco sutvā Kassapo etad abravī:
suṇohi me mahārāja saccaṃ avitathaṃ padaṃ, 979. 20
35. N' atthi dhammacaritassa⁴ phalaṃ kalyāṇapāpakāṃ,
n' atthi deva paro⁵ loko, ko tato hi idhāgato, 980.
36. N' atthi deva pitaro vā. kuto mātā kuto pitā,
n' atthi ācariyo nāma, adantaṃ ko damissati, 981.
37. Samatulyāni bhūtāni, n' atthi jeṭṭhāpacāyino, 25
n' atthi balaṃ vā viriyaṃ vā, kuto uṭṭhānaporisam⁶,
niyatāni hi bhūtāni, yathā goṭaviso⁷ tathā, 982.
38. Laddheyyaṃ labhate macco, tattha dānaphalaṃ kuto,
n' atthi dānaphalaṃ deva, avaso dev' avīriyo. 983.
39. Bālehi dānaṃ paññattaṃ paṇḍitehi paṭicchitaṃ, 30
avasā denti dhīraṇaṃ bālā paṇḍitamānino ti. 984.

Ta. idhāgato ti tato paralokato idhāgato nāma n' atthi, pitaro vā ti deva ayyakādayo⁸ vā n' atthi, tesu asantesu⁹ kuto mātā kuto pitā, yathā

¹ Bā -yuttaṃ ca. ² Cks -bhe. ³ Bā adisvā. ⁴ Bā bhattavuddhikāya. ⁵ Ck dhammassa-, Cs dhammaṃ corr. to -assa. ⁶ Bā para. ⁷ Cks -yo. ⁸ Ck ayya-ayyikāyo, Cs ayyaayyikāyo, Bā ayyāka-peyyakādayo. ⁹ Cks asati.

goṭaviso¹ ti goṭaviso¹ vuccati pacchimabandho, yathā nāvāya pacchimabandho
nāvam eva anugacchati tathā ime sattā niyatam eva anugacchanti vadati, avaso
devavīriyo ti evaṃ dānaphale asati yo koci bālo deti nāma so avaso avīriyo
na attano vasena² balena deti dānaphalaṃ pana atthīti saññāya aññesaṃ andha-
5 bālānaṃ saddahitvā detīti dīpeti, bālehi dānaṃ paññattan ti dānaṃ dā-
tabban ti andhabālehi paññattaṃ anuññātaṃ, taṃ dānaṃ bālā yeva denti paṇḍitā
gaṇhanti.

Evam dānassa nipphalataṃ vaṇṇetvā idāni pāpassa phalā-
bhāvaṃ³ vaṇṇetuṃ āha:

- 10 40. Satt' ime sassatā kāyā accejjā avikopino:
tejo paṭhavī⁴ āpo ca vāyo sukhadukkhā c' ime⁵
jīvo ca⁶, satt' ime kāyā⁶ yesaṃ chettā na vijjati, 985.
41. N' atthi hantā vā chettā vā haññare vāpi⁷ koci naṃ,
antaren' eva kāyānaṃ satthāni vitivattare. 986.
15 42. Yo p' āyaṃ⁸ siraṃ ādāya paresaṃ nisitāsinaṃ
na so chindati te kāye, tattha pāpaphalaṃ kuto. 987.
43. Cullāsītimaḥākappe sabbe sujjhanti samsāraṃ,
anāgate tamhi kāle saññato pi na sujjhati. 988.
44. Caritvāpi bahum bhaddraṃ n' eva sujjhanti nāgate,
20 pāpaṇ ce pi bahum katvā taṃ khaṇaṃ nātivattare. 989.
45. Anupubbena no suddhi kappānaṃ cullasītiyā,
niyatim nātivattāma velantaṃ iva sāgaro ti. 990.

Ta. kāyā ti samūhā, avikopino ti vikopetuṃ na sakkā, jīvo cā⁹ 'ti¹⁰
jīve¹¹ cā 'ti pi pāṭho, ayam ev' attho: satt' ime kāyā ti ime satta kāyā,
25 haññare vāpi kocinaṃ ti yo haññeyya so pi n' atth' eva, vitivattareti
imesaṃ sattannaṃ kāyānaṃ antare yeva caranti chindituṃ na sakkonti, siraṃ
ādāyā 'ti paresaṃ sīsaṃ gahetvā nisitāsinaṃ ti nisitena asinaṃ chindaṭṭi
vuccati, so pi te kāye na chindati paṭhavī paṭhavim eva upeti āpādayo āpā-
dike sukhadukkhajīva¹² ākāsaṃ¹³ pakkhandatīti dasseti, samsāraṃ ti mahā-
30 rāja ime sattā imaṃ paṭhavim ekamaṃsakhalaṃ katvāpi ettake kappe sam-
saraṇtā sujjhanti aññatra hi samsārasatte sodhetuṃ samattho nāma n' atthi,
sabbe samsāraṇ' eva sujjhanti, anāgate tamhi kāle ti yathāvutte pana
etasmaṃ kāle anāgate appatte antarā susaṇñato pi parisuddhasīlo pi na sujjhati,

¹ Cks goṭaviyo. ² Cks add na. ³ Cs -ssāphalā-, Bā -ssa nipphala-. ⁴ Cks -vir,
Bā -vi. ⁵ Bā sukhaṃ dukkhaṃ jīve. ⁶ Cks jīve va, Bā sattuime sassatā kāyā.
⁷ Cks cāpi. ⁸ Bā cāpi. ⁹ Bā jīvi ca, Cks jīve vā. ¹⁰ Cks add jīvo va. ¹¹
Cs Bā jīvo. ¹² Cks -dukkhejīvo. ¹³ Ck ākāraṃ.

taṃ khaṇaṃ ti taṃ vuttappakāraṃ kālaṃ, anupubbena no ti ambhakaṃ vāde
anupubbena suddhi, sabbesaṃ pi ambhakaṃ anupubbena suddhīti pi attho.

Iti so ucchedavādo attano thāmena sakavādaṃ nippadesato kathesiṭi.

46. Kassapassa vaco sutvā Alāto etad abravī: 5
yathā bhadanto bhaṇati mayhaṃ p' etaṃ ca¹ ruccati. 991.
47. Ahaṃ pi purimaṃ jātīm sare saṃsarit' attano,
Piṅgalo nāṃ² ahaṃ āsīm luddo goghātako pure. 992.
48. Bārāṇasiyaṃ phitāya³ bahuṃ pāpaṃ kataṃ mayā,
bahū mayhaṃ⁴ hatā pāṇā: mahisā sūkarā ajā. 993. 10
49. Tato cuto idha jāto iddhe senāpatikule
n' atthi nūna phalaṃ pāpe⁵ so 'haṃ na nirayaṃ gato ti. 994.

Ta. Alāto etad abravīti so kira Kassapadasabalassa cetiye anojapupphadāmena pūjaṃ katvā maraṇasamaye aññena kammena yathānubhāvaṃ
khitto saṃsāre saṃsaranto ekassa pāpakammasa nissandena goghātakule nib- 15
battitvā bahuṃ pāpaṃ akāsi, ath' assa maranakāle bhaṣmāpaṭicchanno viya
aggi ettakam kālaṃ thitaṃ taṃ puññakammaṃ okāsaṃ akāsi, so tassānubhāvena
idha nibbattitvā taṃ vibhūtiṃ patto jātīm saranto⁶ pana atītānantarato paraṃ
saritum asakkonto goghātakammam katvā idha nibbatto 'smīti saññāya tassa
vādam upatthambhento idaṃ yathā bhadanto ti ādivacanam abravī, tattha 20
sare saṃritattano ti attano saṃsaritaṃ sarāmi, senāpatikule ti senā-
patikulamhi.

50. Ath' ettha Bījako nāma dāso āsi paḷaccari⁶,
uposathaṃ upavasanto Guṇasantikam upāgami. 995.
51. Kassapassa vaco sutvā Alātassa ca bhāsitaṃ 25
passasanto muhuṃ uṇhaṃ⁷ rudaṃ assūni vattayīti. 996.

Ta. athetthā 'ti atha etissā⁸ Mithilāya paḷaccarīti⁹ daliddo kapano,
Guṇasantikam upāgamiṭi Guṇassa santikaṃ kiñcid eva kāraṇaṃ sossāmīti 10
upāgato ti veditabbo.

52. Tam annupucchi¹¹ Vedeho: kiṃmatthaṃ samma rodasi, 30
kin te sutam vā diṭṭhaṃ vā, kiṃ maṃ vedesi vedanaṃ ti. 997.

¹ Cks peteva, Bā petam va. ² Cks pītāya, Bā phitāyaṃ. ³ Bā mayā. ⁴ Bā pāpaṃ. ⁵ Ck Bā jāti --, Cs jātissaranto. ⁶ Ck paḷaccari, Cs paḷaccari, Bā pa-
ticchari. ⁷ Bā ruṇṇam. ⁸ Bā -sāya. ⁹ Bā paṭicchari. ¹⁰ Bā sosissāmīti.
¹¹ Cs Bā anu-.

Ta. kim mañ vedesi vedanan ti kim nāma tvañ kāyikañ vā cetasikañ vā vedanam patto yam evañ rodanto mañ vedesi jānāpesi uttānam eva nañ katvā mayham ācikkhāhīti.

53. Vedeḥassa vaco sutvā Bijako etad abravī:
 5 n' atthi me vedanā dukkhā, mahārāja suṇohi me. 998.
 54. Aham pi purimañ jātīm sarāmi sukham attano:
 Sāketāyañ pure āsīm Bhāvasettḥi guṇe rato 999.
 55. Sammato brahmaṇibbhānañ samvibhāgarato suci,
 na cāpi pāpakam kammañ sarāmi katam attano. 1000.
 10 56. Tato cut' āhañ Vedeḥa idha jāto duritthiyā
 gabbhamhi kumbhadāsiyā yato jāto suduggato. 1001.
 57. Evam pi duggato santo samacariyañ adhiṭṭhito
 upaḍḍhabhāgañ bhattassa dadāmi yo me icchatī. 1002.
 58. Cātuddasiñ pañcadasiñ sadā upavasāmañ ahañ,
 15 na cāpi bhūte hīṃsāmi theyyaṃ cāpi vivajjayiṃ. 1003.
 59. Sabbam eva hi nūnañ etam suciṇṇaṃ bhavati nipphalañ,
 niratthañ maññ' idaṃ sīlañ Alāto bhāsati¹ yathā. 1004.
 60. Kalim eva nūna gāṇhāmi asippo dhuttako yathā,
 kaṭaṃ Alāto gāṇhāti kitavā sikkhito yathā. 1005.
 20 61. Dvārañ na ppatipassāmi yena gacchāmi suggaṭiñ,
 taṃ rāja parodāmi sutvā Kassapabhāsitañ ti. 1006.

- Ta. Bhāvasettḥi evaṃnāmaḥ asītikotivibhavo settḥi, guṇe rato ti guṇaṃ rato. sammato ti sambhavitto, suci ti sucikamma². idha jāto duritthiyā ti imasmiñ Mithilānagare duritthiyā daliddiyā³ kapaṇāya kumbhadāsiyā kucchimhi jāto⁴ smi. so 'kira Kassapabuddhakāle araṇṇe natṭhañ bali-vaddaṃ gavesamāno ekena maggamūlḥena bhikkhūnaṃ maggaṃ puttḥo tunhī hutvā puna tena pucchito kuṇḍhitvā samanadāsā nāma mukharī honti dāsena tayā bhavitabbam atimukharo sīti āha. tam kammaṃ tadā vipākam adatvā bhāsmācchanho viya pāvako thitaṃ maraṇasīmāye aññaṃ kammaṃ upaṭṭhāpesi,
 25 so yathākammaṃ samsāre samsaranto ekassa kusālakammaṃ phaleṇa Sākete vuttappakāro settḥi hutvā dānādini puññaṃ akāsi. tam pañ' assa kammaṃ pathaviyā nibhitanidhi⁵ viya thitaṃ okāsiṃ labhivā vipākam dassati, yam pana tena tam bhikkhūṃ akkosantena katapī. akammaṃ tam assa tasmiṃ attabhāve vipākam adasi, so ajānanto itarassa kalyāṇakammaṃ phaleṇa kumbhadāsi-kucchiyaṃ nibbatta ti suññaṃ eva āha. yato jāto suduggato ti sv-āham jātakūto pathaya atiduggato ti di etā, samacariyaṃ adhiṭṭhito ti sama-

¹ Ck^o yathā bhāsati. Itd bhāsati yathā. ² Ck^o -mmena. ³ Itd -ddāya. ⁴ Ck^o -dhim.

cariyāyam eva patitthito 'mhi, nūnetan ti ekamsen' etaṃ, maññidaṃ sīlan
ti deva idaṃ sīlaṃ nāma niratthakam maññe, Alāto ti yathā ayaṃ Alātas-nā-
pati mayā purimabhavē bahum pānātipātakammam katvā senāpatitthānaṃ lad-
dhan ti bhāsati¹ tena kārānenāham niratthakaṃ sīlan ti maññāmi, kaḷim evā
'ti yathā asippo asikkhito akkhadhutto parājayabbhāvaṃ gaṇhāti tathā nūna ga- 5
bhāmi, purimabhavē attano sāpateyyaṃ nāsetvā idāni dukkhaṃ anubhavāmi,
Kassapabhāsitan ti Kassapagottassa acelaḷassa bhāsitaṃ sutvā ti vadati

62. Bījakaṣṣa vaco sutvā rājā Aṅgati-m-abravī :

n' atthi dvāraṃ sugatiyā niyatim kaṃkha Bījaka. 1007.

63. Sukhaṃ vā yadivā dukkhaṃ niyatiyā kira labbhati³

sāmsāra-uddhi⁴ sabbe-saṃ, mā turittho anāgate. 1008.

10

64. Aham pi pubbe kalyāṇo⁵ brāhmaṇibbhesu vyāvato

vohāraṃ anusāsanto ratihīno tadantarā ti. 1009.

Ta. Aṅgati-m-abravī⁶ pathamam eva itaresaṃ dvinnāṃ paccā Bija-
kassā 'ti tinnāṃ vacanaṃ sutvā dalhamicchādittim⁷ gaḇetvā etaṃ n' atthi
dvāraṃ ti ādivacanaṃ abravī, niyatim kaṃkha Bījaka 'ti samma Bījaka 15
niyatim eva olokehi, cullāsītimaḥāḇapapamāno kālo yeva hi satte soḇheti, tvaṃ
atituro ti adhippāyen' evaṃ āha. anāgate ti tasmim kale appatte antarā va
devalokaṃ gacchāmi mā turittho, vyāvato ti brāhmaṇesu ca gaḇapatikesu ca
tesaṃ kāyaveyyāvaccadānādikammakāraṇena vyāvato ahoṣi, vohāraṃ ti vimoccha-
yatthāne nisīditvā rājakece⁸ vohāraṃ anusāsanto va, ratihīno tadantarā ti 20
ettakaṃ kālaṃ kāmagaṇaratiyā parihiṇo ti

Evaṃ ca pana vatvā „bhante Kassapa mayāṃ ettakaṃ
kālaṃ pamajjimha, idāni paṇ' amhehi ācariyo laddho, ito paṭ-
ṭhāya kāmaratim eva anubhavissāma tumhākaṃ santike, ito
uttariṃ⁹ dhammasavanaṃ pi no papaṇco bhavissati, tiṭṭhatha 25
tumhe mayāṃ gaṃissāma¹⁰“ 'ti āpucchanto.

65^a. Puna pi bhante dakkhemu saṅgati ce bhavissatīti. 1010^a.

Ta. saṅgati ce ti ekatthāne ce no samāgamo bhavissati no ce anāti puñña-
phale¹⁰ kim tayā dūtthenā 'ti.

65^b. Idaṃ vatvāna Vedeḇo paccagā sanivesanaṃ ti. 1010^b.

30

Ta. sanivesanaṃ ti bhikkhava idaṃ vacanaṃ Videharājā vatvā rathaṃ
abhīruya attano nivesanaṃ Candakapāsādātalaṃ eva paṭigato.

¹ Ck^s omīti bhāsati. ² Ck^s aṅgati-. ³ B^d labhati. ⁴ Ck^s -im. ⁵ Ck^s vato. ⁶ here
all three MSS. anga-. ⁷ B^d dalham-. ⁸ B^d -ccam. ⁹ Ck^s B^d -ri. ¹⁰ Ck^s -lam.

Rājā paṭhamam Guṇassa santikaṃ gantvā vanditvā pañ-
ham pucchi, gacchanto¹ pana na² vanditvā va gato³, Guṇo
attano aguṇatāya⁴ vandanam pi nālattha⁵, piṇḍādikaṃ sakkā-
ram kim eva lacchati, rājāpi taṃ rattim vītināmetvā puna-
5 divase amacce sannipātetvā „kāmaguṇe me upaṭṭhāpetha, ahaṃ
ito paṭṭhāya kāmasukham evānubhavissāmi, na me aññāni kie-
cāni ārocetabbāni, vinicchayakiccaṃ asuko ca asuko ca karotū“
'ti vatvā kāmaratiparo⁶ va ahosi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

- 10 66. Tato ratyā vivasane upaṭṭhānamhi Aṅgati
amacce sannipātetvā idam vacanam abravi: 1011.
67. Candake me vimānasmiṃ sadā kāme vidhentu me,
mā m' upagañchum⁷ atthesu gūyappākāsiyesu⁸ ca. 1012.
68. Vijayo ca Sunāmo ca senāpati Alātako
15 ete atthe nisīdantu vohārakusalā tayo. 1013.
69. Idam vatvāna Vedeho kāme ca bahumaññatha,
na cāpi brāhmaṇibbhesu atthe kismiñci vyāvaṇo ti. 1014.

Ta. upaṭṭhānamhīti attano upaṭṭhānatthāne, Candake ti mama san-
take Candakapāsāde, vidhentu me ti niccaṃ mayhaṃ kāme samvidahantu
20 upaṭṭhahantu, gūyappākāsiyesu⁸ 'ti gūyhesu pi pākāsikesu pi atthesu
uppannesu maṃ koci mā upaganchi⁹, atthe ti atthakārane vinicchayatthāne
nisīdantū 'ti mayā kattabbakiccassa karanatthaṃ sesāmacchehi saddhim nisī-
dantū 'ti.

70. Tato dvesattarattassa Vedehass' atrajā piyā
25 rājakaññā Rujā nāma dhātīmātaram abravi: 1015.
71. Alamkaroṭha maṃ khippaṃ, sakhiyo ca karontu me,
suve pannaraso dibbo, gacchaṃ issarasantike. 1016.
72. Tassā malyaṃ¹⁰ abhihariṃsu candanaṃ ca mahārahaṃ
maṇisaṃkhamuttāratanam nānāratte ca ambare. 1017.
30 73. Tañ ca sovaṇṇaye piṭhe nisinnaṃ bahukitthiyo
parikiriya asobhiṃsu Rujam ruciravaṇṇinin ti. 1018.

Ta. tato ti rañño kāmapamke laggadivasato paṭṭhāya, dvesattarat-
tassā 'ti cuddasame divase, dhātīmātaram abravīti pitusantikaṃ gantu-

¹ Bđ āg-. ² Bđ a. ³ Bđ āgato. ⁴ Ck gu-. ⁵ Bđ -laddhaṃ. ⁶ Bđ -timaddo.
⁷ Bđ -gaccha. ⁸ Cks gūyhaṃpā-. ⁹ Ck -gañchum, Cg -gachum, Bđ maṃ kenaci
mā upagaccha. ¹⁰ read: maly'.

kāmā hutvā dhātīmātaraṃ āha; sā kira cātuddase cātuddase pañcasatāhi kumārīkāhi parivutā dhātigaṇaṃ ādāya mahantena sirivilāṣena attano sattabhūmi-Rativaddhanapāsāda¹ oruṃha pītu dassanattamaṃ Candakapāsādaṃ gacchati, atha naṃ pītā disvā tutthamānaṃ mahāsakkāraṃ katvā uyyojento amma dānaṃ dehīti sahasaṃ datvā uyyojeti, sā attano nivesanaṃ āgantvā punadivase uposa-
 5 thikā hutvā kapaṇiddhikavanibbakayācākānaṃ mahādānaṃ deti, rañño kir' assā² eko janapado pi dinno, tato āyena sabbakiccāni kareti³, tadā pana raññā kira Guṇaṃ ājīvikaṃ nissāya micchādassanaṃ gahitaṃ ti sakalanagare kolāhalaṃ ahoṣi, taṃ Rujādhātīyo sutvā rājadhītāya ārocayimsu: ayye pitarā kira te ājivikassa kathaṃ sutvā micchādassanaṃ gahitaṃ, so kira catūsu dvāresu dā-
 10 nasālā viddhamaṣpetvā parapattiggahitā⁴ itthiyo ca kumārīkā ca pasayhākārena⁵ ganhituṃ⁶ ānāpeti, r. na vicāreti kāmamatto yeva kira jāto ti, sā taṃ kathaṃ sutvā anattamanā hutvā: me pītā tādissaṃ nāma⁷ apagatasukkadhammaṃ nillajjaṃ naggabhoggaṃ ājīvikaṃ upasaṃkamitvā pañhaṃ pucchissati⁸, nanu dhammika-samaṇabrāhmaṇo kammavādī upasaṃkamitvā pucchitabbo siyā, tthapetvā kho
 15 pana maṃ aṇño mayhaṃ [pitarāṃ micchādassanā apanetvā sammādassane patitthāpetuṃ samatto n' atthi, ahaṃ hi atītā satta anāgatā sattā 'ti cuddasa-jātiyo anussarāmi, tasmā pubbe mayā katapāpakammaṃ kathetvā pāpakammaṃ phalaṃ dassenti⁹ mama pitarāṃ bodhessāmi, sace pana ajj' eva gamissāmi atha maṃ amma tvaṃ pubbe addhamāse āgacchasi ajja kasmā evaṃ lahuṃ
 20 āgatāsīti vakkhati, tatra ce ahaṃ tumhehi kira micchādassanaṃ gahitaṃ ti sutvā āgat' ambhiti vakkhāmi na me vacanaṃ garuṃ katvā ganhissati, tasmā ajja agantvā ito cuddasame divase kālacātuddase yeva kiñci ajānantī viya pubbe-gamanākāreṇ' eva gantvā āgamanakāle dānavaṭṭatthāya sahasaṃ yācissāmi, tadā me pītā dīṭṭhiyā gahitabhāvaṃ kathessati, atha naṃ ahaṃ attano balena micchā-
 25 dīṭṭhiṃ chaḍḍāpessāmi ti cintesi, tasmā cūddasame divase pītu santikaṃ gantu-kāmā hutvā evaṃ āha, tattha sakhiyo cā 'ti sahāyikāyo pi me pañcasatā kumārīkā ekāy' ekaṃ asadisāṃ katvā nānālaṇhikārehi nānāvaṇṇehi pupphavatthā-nulepanehi alaṇhikarontu, dibbo ti dibbasadiṣo¹⁰ devatāsannipātapatimandito ti pi dibbo, gacchan ti mama dānavaṭṭaṃ¹¹ āharāpetuṃ Videhissarassa pītu
 30 santikaṃ gamissāmi, abhiharimsu 'ti soḷasaḥi gandhodakaghaṭehi nahāpetvā maṇḍanattāya abhiharimsu, parikiriya 'ti parivāretvā, asobhiṃsu 'ti Rujāṃ¹² parivāretvā tthitadevakaṇṇā viya taṃ divasaṃ ativiya sobhiṃsu.

74. Sā ca sakhiṃajjhagatā sabbābharaṇabhūsitā

sateratā abbham iva Candakaṃ pāvisī Rujā. 1019.

35

75. Upasaṃkamitvā Vedehaṃ vanditvā vinaye rataṃ

suvaṇṇavikate pīthe ekamantaṃ upāvisīti. 1020.

¹ Cks - bhūma-, Bā - bhumma-. ² Bā rājā kirassa. ³ Bā karoti. ⁴ Bā sapa-riggahitā. ⁵ Cks - kareca, Bā paseyāhākārena. ⁶ Cks omitti ganhituṃ. ⁷ Bā kathaṃ hināma me tāto. ⁸ Bā pucchati. ⁹ all three MSS. -i. ¹⁰ Cks dibbo tu divaso. ¹¹ Bā adda videharaṇṇā. ¹² Cks sujaṃ, Bā rucam.

Ta. upāvisīti pītu vasanattānaṃ Candakapāsādaṃ pāvisi, suvaṇṇa-vikate ti sattaratanaviccite suvaṇṇakhacite.

76. Taṃ ca disvāna Vedeho accharānaṃ va saṅgamaṃ
Rujāṃ sakhimajjhagataṃ idaṃ vacanaṃ abravī: 1021.
- 5 77. Kacci ramasi pāsāde antopokkharaniṃ pati,
kacci bahuviddhaṃ khajjaṃ sadā abbiharanti te. 1022.
78. Kacci bahuviddhaṃ malyaṃ ocinivā kumāriyo
gharake karoṭha paccekkaṃ khiddāratiratā¹ muhuṃ². 1023.
79. Kena vā vikalaṃ tuyhaṃ khippaṃ abbiharantu te,
10 mano karassu kuḍḍamukhī api candasamaṃhi pīti³. 1024.

Ta. saṅgaman ti accharānaṃ samāgamaṃ viya taṃ samāgamaṃ disvā, pāsāde ti amma mayā tuyhaṃ Vejayanta-sadiso Rativaddhanapāsādo kārito, kacci tattha ramasi, antopokkharaniṃ patīti antovatthusmiṃ yeva te mayā Nandāpokkharani-patibhāgā pokkharanī kārītī, kacci taṃ pokkharaniṃ
15 paṭicea udakakīlaṃ kilanti ramasi, malyaṃ ti amma ahaṃ tuyhaṃ devasikaṃ pañcavīsati-pupphasamugge pahināmi, kacci tumhe sabbā kumāriyo taṃ malyaṃ ocinivā ganthivā abhinhaṃ khiddāratiratā hutvā kacci paccekkaṃ gharake karoṭha idaṃ sundaraṃ idaṃ sundarataraṃ ti evaṃ pāṭiyekkaṃ sārāmbhe⁴ viya puppha-gharakāni pupphagabbhe ca pupphāsanapupphasayanāni ca kacci karoṭhā⁵ ti
20 pucchati, vikaḷaṃ ti vekalyaṃ, mano karassū⁶ ti cittaṃ uppādehi, kuḍḍa-mukhīti sāsapakkuḍḍena⁷ pasāditamukhatāya taṃ evaṃ āha, itthiyo hi mukha-vaṇṇaṃ pasādentīyo dutthalohitamukhadūsitapilakaharaṇatthaṃ pathamaṃ sāsapa-kakkena mukhaṃ vilimpanti tato lohitaṃ samukaranatthaṃ mattikākakkena tato chavipasādanatthaṃ tilakakkena. canda samaṃhi pīti caudaṇā⁸ dullabhataro
25 nāma n⁹ atthi, tādise⁷ pi ruciṃ katvā mamācikkha sampādessāmi te ti.

80. Vedehassa vaco sutvā Rujā pītaraṃ abravī:
sabbam etaṃ mahārāja labbhat⁹ issarasantike. 1025.
81. Suve pannaraso dibbo, sahasaṃ āharantu me,
yathā dinnaṃ ca dassāmi dānaṃ sabbavaṇṇiṣu⁸ han⁸ ti. 1026.
- 30 Tattha sabbavaṇṇiṣu haṇ ti sabbavaṇṇibbakesu ahaṃ
82. Rujāya vacanaṃ sutvā rājā Aṅgati-m-abravī:
bahūṃ vināsitaṃ vittaṃ niratthaṃ aphalaṃ tayā. 1027.
83. Uposathe vaṣaṃ niccaṃ annapānaṃ na bhuñjasi,
niyat⁹ etaṃ⁹ abhuttaṃ, n⁹ atthi puññaṃ abhuñjato ti. 1028.

¹ Ck -tiṃ. ² Bd abu. ³ Bd candasamaṃ pi te ti. ⁴ Bd -ena. ⁵ Bd sāsapa-kakkehi. ⁶ Ck -ne, C⁹ -no, Bd candato. ⁷ Bd -sam ⁸ Bd -nisvahaṃ. ⁹ Bd niyatitāṃ.

Ta. Aṅgatiṃabravīti bhī. so Aṅgatiṃajā pubbe ayācito pi amma dā-
naṃ dehiṭi sabhaṃ datvā tam divasaṃ yācito pi micchādassanaṃ¹ gahitattā
adatvā idaṃ bahum vināsitaṃ ti ādi abravī, niyatetaṃ abhuttabban ti
etaṃ niyativasena tayā abhuñjittabbaṃ bhavissati, bhuñjantānaṃ pi abhuñjantā-
naṃ pi n'atthi puññaṃ, sabbehi cullāsītimaḥākappe attikamitvā visujjhitabban ti. 5

84. Bijako pi hi sutvāna tadā Kassapabhāsitaṃ
passasanto muhuṃ uḥaṃ rudaṃ assūni vattayī. 1029.

85. Yāva Ruje jīvasi no² mā³ bhattam apanāmayi⁴,
n'atthi bhadde paro⁵ loko, kiṃ niratthaṃ vihaññasīti. 1030.

Ta. Bijako pīti Bijako pi pubbe kalyāṇakammaṃ katvā tassa nissan- 10
dena dāsikucchiyaṃ nibbatto ti Bijakavatthum pi 'ssā udāharaṇatthaṃ āhari,
natthi bhadde ti bhadde Guṇācariyo evaṃ āha: n'atthi ayaṃ loko n'atthi
paraloko n'atthi mātāpitā, n'atthi sattā opapātikā n'atthi loka samana-
brāhmaṇā sammaggatā⁶ sammāpatipannā ti, paraloke hi satī idhaloko nāma
bhavēyya so yeva ca n'atthi, mātāpitūsu santesu⁷ puttadhītaro nāma bhavēyyuṃ 15
te yeva ca n'atthi, dhamme satī dhammikasamaṇabrāhmaṇā bhavēyyuṃ te⁸
yeva ca n'atthi, kiṃ dānaṃ denti silaṃ rakkhanti⁹ niratthakaṃ¹⁰ vihaññasīti.

86. Vedeḥassa vaco sutvā Rujā ruciravaṇṇinī
jānaṃ pubbāparaṃ dhammaṃ pitaraṃ etad abravī: 1031.

87. Sutaṃ eva pure āsi sakkhī diṭṭhaṃ idaṃ mayā:
bālūpasevī¹¹ yo hoti bālo va samapajjatha. 1032. 20

88. Mūlho hi mūlham āganuma bhiyyo mohaṃ nigacchati,
patirūpaṃ Alātena Bijakena ca muyhituṃ¹² ti. 1033.

Ta. pubbāparaṃ dhammaṃ ti bhi, pītu vacanaṃ sutvā Rujā rājadhītā
attitasattajātivaseṇa¹³ pubbadhammaṃ anāgatasattajātivaseṇa¹⁴ anāgatadhammaṃ 25
ca jānanti pitaraṃ micchādiṭṭhito mocetukāmaṃ etaṃ sutam eva me ti ādim
āha, tattha samapajjathā¹⁵ ti yo puṇṇalo bālūpasevī hoti so bālo va sam-
pajjati etaṃ mayā pubbe sutam eva ajja pana paccakkhato diṭṭhaṃ ti, mūlho
ti maggamūlham āgamaṃ maggamūlho viya diṭṭhimūlham āgamaṃ diṭṭhimūlho
pi uttariṃ mohaṃ¹⁶ nigacchati mūlhataro hoti, Alātenā¹⁷ ti deva tumbehi 30
jātigottakulapadesaissariyapaññāhi hīnena Alātasenāpatinā accantahīnena nip-
paññena Bijaka-dāsena ca gāmadārakasadiṣaṃ¹⁸ āhiraikaṃ bāla-Guṇaṃ ājivikaṃ
āgamaṃ muyhituṃ¹⁹ patirūpaṃ anucchavikaṃ, kiṃ tena muyhissatīti²⁰ evaṃ te
ubho pi gaharivā diṭṭhito mocetukāmatāya pitaraṃ vaṇṇenti āha:

¹ so Cks; Bđ -nassa. ² Cs jivasino, Bđ jivamaṇa ³ Cks na. ⁴ Bđ upa-. ⁵
natthi amma para-. ⁶ Bđ samuggatā. ⁷ Cks sapati. ⁸ Cks so. ⁹ Bđ kim
dānaṃ desi kiṃ silaṃ rakkhasi. ¹⁰ Bđ nirattham kiṃ. ¹¹ all three MSS. -i
¹² Bđ muyhituṃ. ¹³ Bđ atīte. ¹⁴ Bđ anāgate-. ¹⁵ Bđ uttari mūlham. ¹⁶
Bđ mūlhi-.

89. Tvañ ca devāsi¹ sappañño dhīro atthassa kovidō,
kathaṃ bālehi sadisaṃ hīnaṃ² diṭṭhiṃ³ upāgamī. 1034.
90. Sace hi saṃsārapathena sujjhati
niratthiyā pabbajjā Guṇassa,
5 kīṭo va aggim⁴ jalitaṃ apāpataṃ⁵
upapajjati momuho⁶ naggabhāvaṃ. 1035.
91. Saṃsārasuddhīti pure niviṭṭhā kammaṃ vidūsentī bahū ajānaṃ
pubbe kalī duggahito va atthā dummocayā balisā ambujo vā 'ti. 1036.
- Ta. sappañño ti yasavayapuññatitthavāsayonisomanasikārasākacchāvasena
10 laddhāya paññāya sappañño, ten' eva kāraṇena dhīro dhīratāya atthānatthassa
kāraṇākāraṇassa kovidō, bālehi sadisaṃ ti yathā te bālā upagatā kathaṃ
tathā tvaṃ hīnaditthiṃ upagato, apāpataṃ ti apa āpataṃ⁷, patanto ti
attho, idaṃ vuttaṃ hoti: tāta saṃsārena suddhiyā sati yathā pataṅgakīṭo ratti-
bhāge jalitaṃ aggim disvā tappaccayaṃ dukkhaṃ ajānitvā mohena tattha pa-
15 tanto mahādukkhaṃ apajjati tathā Guno pi pañcakāmaguṇe pahāya momuho⁶
ti nirassādanaṃ naggabhāvaṃ upapajjati, pure niviṭṭhā ti tāta saṃsārena
suddhīti kassaci vacanaṃ asutvā⁸ paṭhamam eva niviṭṭhā n' atthi, sukaṭa-
dukkatānaṃ kammānaṃ phalaṃ ti gahitattā bahujaṇā ajānantā kammaṃ vidū-
senti taṃ dūsentā kammaphalaṃ pi dūsentī yeva, evaṃ tesaṃ pubbe gahito
20 kalī parājayagāho duggahito va hotiti attho, dummocayā balisā ambujo vā
'ti te pana evaṃ ajānantā micchādassanena atthaṃ gabetvā ṭhitā bālā yathā
nāma balisaṃ gillitvā ṭhito maccho balisā dummocayo hoti evaṃ tamhā atthā⁹
dummocayā honti¹⁰.
92. Upaman te karissāmi mahārāja tav' atthiyā¹¹,
25 upamāya pi ekacce atthaṃ jānanti paṇḍitā. 1037.
93. Vānījānaṃ yathā nāvā appamaṇaharā¹² garu¹³
atibhāraṃ samādāya aṇṇave avasīdati. 1038.
94. Evaṃ eva naro pāpaṃ thokathokaṃ p' ācīnaṃ
atibhāraṃ samādāya niraye avasīdati. 1039.
- 30 95. Na tāva bhāro paripūro¹⁴ Alātassa mahīpati
ācīnāti etaṃ pāpaṃ yena gacchati duggatiṃ. 1040.
96. Pubbe c' assa kataṃ puññaṃ Alātassa mahīpati,
tass' eva deva nissando yaṇ c' eso¹⁵ labhate sukhaṃ. 1041.
97. Khiyyate c' assa taṃ puññaṃ tathā hi aguṇe rato,
35 ujumaggaṃ avahāya¹⁶ kummaggaṃ anudhāvati. 1042.

¹ Ck^s deva. ² Bā hīna-. ³ all three MSS. -i. ⁴ all three MSS. aggi. ⁵ Ck^s -thaṃ. ⁶ Bā mohamulho. ⁷ so Ck; C^s apa apātaṃ, Bā api apataṃ. ⁸ Bā sutvā vā asutvā vā. ⁹ Bā anattā. ¹⁰ Bā adds uttari pi udāharanaṃ āharanti āha. ¹¹ so all three MSS for -yaṃ? ¹² C^s -hārā, Bā -bhārā. ¹³ Bā garuṃ. ¹⁴ C^s pati-. ¹⁵ Bā yaṇa so. ¹⁶ C^s apāhāya.

98. Tulā yathā pagga-hitā ohite tulamaṇḍale
unnameti tulāsīsam bhāre oropite sati 1043.
99. Evam eva naro puñṇam thokathokam pi ācinam
saggātimāno dāso va Bījako sātave rato ti. 1044.

Ta. nīraye ti aṭṭhavidhe mahānīraye solasavidhe ussadanīraye lokanta- 5
ranīraye ca, bhāro ti tāta na tāv' assa¹ akusalabbhāro pūراتي, tassevā 'ti tassa
pubbe katassa puñṇass' eva nissando yaṁ so Alāto senāpati ajja² sukhaṁ
labhati, na hi tāta etaṁ goghātakakammasa phalaṁ pāpassa hi nāma vipāko
iṭṭho kanto bhavissatīti aṭṭhānam etaṁ, aguṇe rato ti tathā h' esa idāni
akusalakamme rato, ujjumaggaṁ ti dasakusalakammapathamaggaṁ, ohite 10
tulamaṇḍale ti bhaṇḍapaticchādanatthāya tulāmaṇḍale laggetvā ṭhapite, un-
nameti ti uddham ukkhipati, ācinan ti thokathokam pi puñṇam ācinanto pāpa-
bhāram otāretvā naro kalyāṇakammasa sīsam ukkhipitvā devalokaṁ gacchati,
saggātimāno ti sagge atimāno saggasampāpake sātaphale kalyāṇakamme abhi-
rato, saggādhimāno ti pi pāṭho saggam adhikaranam³ katvā ṭhitacitto ti attho, 15
sātave rato ti esa Bījaka-dāso sātave⁴ madhuravipāke kusalakamme yeva rato,
so imassa pāpakammasa khīnakāle kalyāṇakammasa phalena devaloke nib-
battissati, yaṁ pan' esa idāni dāsattam upagato na tam kalyāṇassa phalena
tathāttasamvattanikaṁ hi 'ssa pubbe kataṁ pāpaṁ bhavissatīti niṭṭham ettha
gantabban ti. 20

Imam attham pakāsentī āha:

100. Yam ajja⁵ Bījako dāso dukkham passati attani
pubbe tassa⁶ kataṁ pāpaṁ tam eso paṭiserati. 1045.
101. Khīyate c' assa' tam pāpaṁ tathā hi vināye rato
Kassapaṁ ca samāpajja mā h' ev' uppatham āgamā ti. 1046. 25

Ta. mā hevuppatham āgamā ti tāta tvaṁ pana imaṁ naggam Kassa-
pājivikaṁ upagantvā mā heva nīrayagāmim uppatham āgamaṁ pāpaṁ akāsi
pītaṁ ovaḍi.

Idāni 'ssa pāpūpasevanāya dosaṁ kalyāṇamittūpasevanāya ca
guṇam dassentī āha: 30

102. Yaṁ yaṁ hi rājā bhajati satam vā yadivā asaṁ (IV ⁴³⁵/₂₁)
sīlavantaṁ viṣilaṁ vā vasaṁ tass' eva gacchati. 1047.
103. Yādisaṁ kurute mittam yādisaṁ c' ūpasevati⁷
so pi tādisako hoti sahaṇāso hi⁸ tādiso. 1048.

¹ Bā tāva ālatassa ² Cks pecca. ³ Bā adhikāram. ⁴ Cks ete. ⁵ Ck yañcajja.

⁶ Bā vassam. ⁷ Cks vassa ⁸ Bā vūp-. ⁹ Bā pi,

104. Sevamāno sevamānaṃ samphuṭṭho¹ samphusaṃ¹ paraṃ
saro diddho² kalāpaṃ va alittam upalimpati,
upalepabhayaḥ dhīro n' eva pāpasakhā siyā. 1049.
105. Pūtimacchaṃ kusaggena yo naro upanayhati
5 kusāpi pūti³ vāyanti. evaṃ bālūpasevanā. 1050.
106. Tagaraṇ ca palāsena yo naro upanayhati
pattāpi surabhī³ vāyanti, evaṃ dhīrūpasevanā. 1051.
107. Tasmā phalaputaṣṣeva ñatvā sampākam attano
asante n' ūpaseveyya sante seveyya paṇḍito,
10 asanto nirayaṃ nenti, santo pāpenti suggatin ti. 1052.

Ta. sataṃ vā ti sappurisaṃ vā, yadivā asan ti asappurisaṃ vā, saro
diddho⁴ kalāpaṃ vā 'ti mahārāja yathā nāma halāhalavīsalitto saro sarakalāpe
khitto sabbaṃ taṃ visena alittam pi sarakalāpaṃ limpiti visadiddham⁵ eva
karoti evaṃ eva pāpamitto pāpaṃ⁶ sevamāno attānaṃ⁷ sevamānaṃ paraṃ tena
15 ca samphuṭṭho¹ taṃ samphusante¹ alittam pāpēna purisaṃ attanā ekajjhāsayaṃ
karonto upalimpati, vāyanti ti tassa te kusāpi duggandhaṃ vāyanti, taga-
raṇ cā 'ti tagaraṇ ca aññaṇ ca gaudhasampannaṇ ca gandhajātaṃ, evaṃ ti
evarūpā dhīrūpasevanā, dhīro hi attānaṃ sevamānaṃ dhīraṃ eva karoti, tasmā
phalaputaṣṣ' evā 'ti yasmā tagarādīpaliveṭṭhanāni pannāni pi sugandhāni
20 honti tasmā palāsapattaputaṣṣeva paṇḍitūpasevanena ahaṃ pi paṇḍito bhaviṣṣā-
mīti evaṃ ñatvā sampākam attano ti attano pariṭṭakam paṇḍitabhāvaṃ
parināmaṃ ñatvā asante pabāya paṇḍite sante upaseveyya, nirayaṃ nenti ti
ettha Devadattādīhi ca nirayaṃ Sāriputtattherādīhi ca sugatim nītanāni vasena
udāharaṇāni āharitabbāni.

- 25 Evaṃ rājadhītā chahi gāthāhi pitu dhammaṃ kathetvā idāni atīte
attanā anubhūtaṃ dukkhaṃ dassenti āha:
108. Ahaṃ pi jātiyo satta sare saṃsarit' attano
anāgatāpi 'satt' eva yā gamissaṃ ito cutā. 1053.
109. Yā me sā sattamī jāti ahu⁹ pubbe janādhipa
30 kammāraputto Magadhe[su] ahu¹⁰ Rājagabe pure. 1054.
110. Pāpaṃ saḥāyaṃ āgamaṃ bahuṃ pāpaṃ kataṃ mayā
paradārassa heṭhento¹¹ carimha¹² amarā viya. 1055.
111. Taṃ kammaṃ nihitaṃ atṭhā bhaṃmacchanno va pāvako,
atha aññehi kammehi ajāyīm Vamsabhūmiyaṃ 1056.

¹ C⁴s -pu-. ² C⁴s dittho, dutho. ³ all three MSS. -i. ⁴ C⁴s dittho, B⁴ dittho.

⁵ C⁴s -disam, B⁴ -dutham. ⁶ B⁴ para. ⁷ B⁴ taṃ. ⁸ B⁴ -tepi. ⁹ C⁴s āhu.

¹⁰ C⁴ ahū, C⁴ āhu, B⁴ asu. ¹¹ B⁴ pothentā. ¹² B⁴ caramhā.

112. Kosambiyāṃ seṭṭhikule iddhe phīte mahaddhane
ekaputto mahārāja niccaṃ sakkatapūjito. 1057.
113. Tattha mittāṃ asevisāṃ sahāyāṃ sātave ratāṃ
paṇḍitaṃ sutasampannāṃ, so maṃ atthe nivesayi'. 1058.
114. Cātuddasīṃ pañcadasīṃ bahūṃ rattim upāvasim,
taṃ kammaṃ nihitāṃ aṭṭhā, nidhīva udakantike. 1059. 5
115. Atha pāpānaṃ kammānaṃ yaṃ etaṃ Magadhe kataṃ
phalaṃ pariyāgataṃ² pacchā bhutvā dutṭhaviśāṃ yathā 1060.
116. Tato cut' āhaṃ Vedeha³ Roruve niraye ciraṃ,
sakammanā apaccisaṃ, taṃ saraṃ na sukhaṃ labhe. 1061. 10
117. Bahuvassagaṇe tattha khepayitvā bahūṃ dukkhāṃ
Bheṇṇākate⁴ ahum⁵ rāja chakalo uddhitapphalo ti. 1062.

Ta. sattā 'ti mahārāja idhalokaparalokā nāma sukatadukkatānaṃ ca phalaṃ atthi, na samsāro satte sodhetum sakkoti, sakammanā eva hi sattā
sujjhanti, Alātasenāpati ca Bījako dāso ca ekam eva jātiṃ anussaranti, na ke- 15
valaṃ ete ca⁶ jātissarā ahaṃ pi atitā satta jātiyo attano saṃsaritaṃ sarāmi,
anāgate pi ito gantabbā⁷ satt' eva⁸ jānāmi, yā me sā ti yā sā mama atite
sattamī jāti āsi, kammāraputto ti tāya jātiyā ahaṃ Magadhesu Rajagahana-
gare suvannakāraputto ahoṣim, parādārassa hetthento⁹ ti parādāram he-
thento⁹ vihetthento¹⁰ paresaṃ rakkhite¹¹ gopite bhaṇḍe aparajjhanako¹², aṭṭhā 20
ti taṃ tadā mayā katapāpakammaṃ okāsaṃ alabhitvā okāse sati vipākadāyakaṃ
hutvā bhasmācchanno aggi viya nihitam aṭṭhāsi, Vamsabhūmiyaṃ ti Vam-
saraṭṭhe, ekaputto ti asītikoṭivibhave seṭṭhikule ahaṃ ekaputto va ahoṣim,
sātave ratan ti kalyāṇakamme abhirataṃ, so maṃ ti so sahāyako maṃ atthe
kusalakamme patitṭhāpesi, taṃ kammaṃ ti taṃ pi me kalyāṇakammaṃ tadā 25
okāsaṃ alabhitvā okāse sati vipākadāyakaṃ hutvā udakantike nidhiṃ viya
nihitam aṭṭhāsi, yametan ti atha mama santakesu¹³ pāpakammesu yaṃ etaṃ
mayā Magadhesu parādārikakammaṃ kataṃ tassa phalaṃ pacchā maṃ pariyāga¹⁴,
upagatan ti a., yathā kiṃ: bhutvā dutṭhaviśāṃ yathā savisaṃ bhojanaṃ
bhutvā ṭhitassa taṃ dutṭhaṃ kakkhalaṃ halāhalaviśāṃ kuppatti tathā maṃ pari- 30
yāgū¹⁵ 'ti a., tato ti tato Kosambiyāṃ seṭṭhikulato, taṃ saṃraṇ ti taṃ tasmim
niraye anubhūtapubbaṃ dukkhāṃ saranti uttasukhaṃ nāma na labhāmi bhayaṃ
eva uppajjati, Bheṇṇākate¹⁶ ti Pennākate¹⁷, uddhitapphalo ti uddhaṭa-
bījo. So pana chakalako balasampanno ahoṣi¹⁸, piṭṭhiyaṃ abhirūhitvāpi naṃ
vāhayinisū yānake pi yojayinisū.

¹ Bā nivedayi. ² Bā -gamum. ³ Cks -hā, Bā -hi. ⁴ Bā bhinnāgate, C* geṇṇā.
⁵ Cks āhu, Bā ahu. ⁶ Bā va. ⁷ Cks -e. ⁸ Cks ca. ⁹ Bā pothento. ¹⁰ Bā
omits vih-. ¹¹ Bā -ta. ¹² Cks -kā, Bā -rajjhantā. ¹³ Ck santisu, C* santikesu.
¹⁴ Bā adde maṃ. ¹⁵ Bā -garan. ¹⁶ Bā bhinnāgate. ¹⁷ Bā bhinnāgate? ¹⁸
Cks -siṃ.



Tam atthaṃ dassentī gātham āha:

118. Sātapputtā mayā vūlhā¹ piṭṭhiyā ca rathena ca,
tassa kammaṣṣa nissando paradāragamanassa me ti. 1063.

Ta. sātapputtā ti amaccaputtā, tassa kammaṣṣā 'ti deva Roruve
5 mahāniraye paccanañ² ca chakalakāle [bijuppātanañ³ ca piṭṭhivāhanayānakayoja-
nāni ca sabbo p'esa tassa kammaṣṣa nissando paradāragamanassa me ti.

- Tato pana cavitvā araṇṇe kapiyoniyam paṭisandhiṃ gaṇhi⁴.
atha naṃ jātadivase yūthapatino dassesum, so „ānetha me puttā“ ti
dalham gaṇetvā tassa viravantassa dantehi phalāni uppāṭesi. Tam
10 atthaṃ pakāsentī āha:

119. Tato cut' āham Vedeha kapi āsim brahāvane
nilicchitaphalo⁵ yeva yūthapena pagabbhinā,
tassa kammaṣṣa nissando paradāragamanassa me ti. 1064.

Ta. nilicchitaphalo⁵ yevā 'ti tattha p' aham⁶ pagabbhena yūtha-
15 patinā luñcitvā⁷ uppātitaṭṭhalo yeva ahoṣin ti.

Ath' aparāpi jātiyo dassentī āha:

120. Tato cut' āham Vedeha Dasāṇṇesu⁸ pasū ahuṃ⁹
nilicchito¹⁰ javo¹¹ bhadro, yoggaṃ vūlham ciraṃ mayā,
tassa kammaṣṣa nissando paradāragamanassa me. 1065.
20 121. Tato cut' āham Vedeha Vajjisu kulam āgamañ¹²,
n' ev' itthi na pumā¹³ āsim manussatte sudullabhe,
tassa kammaṣṣa nissando paradāragamanassa me. 1066.
122. Tato cut' āham Vedeha ajāyim Nandane vane,
bhavane Tāvatiṃs' aham accharā kāmavaṇṇinī¹⁴ 1067.
25 123. Vicittavattābharaṇā āmuttamanikunḍalā
kusalā naccagītassa Sakkassa paricārikā. 1068.
124. Tattha ṭhitāham Vedeha sarāmi jātiyo imā
anāgatāpi¹⁵ satt' eva yā gamissaṃ ito cutā. 1069.
125. Pariyāgatan taṃ kusalaṃ yam me Kosambiyam katam
30 deve c' eva manusse ca sandhāvissaṃ ito cutā. 1070.
126. Sattajaccā¹⁶ mahārāja niccaṃ sakkatapūjita¹⁷,
thibhāvāpi na muccissaṃ chaṭṭhā¹⁸ nigatiyo imā. 1071.

¹ Cks mūlhā, Bđ vūlhā. ² Bđ paca-. ³ Bđ bijuppāda-. ⁴ Ck -ī, Cs Bđ -i ⁵ Bđ niluñji-. ⁶ Bđ pāham. ⁷ Bđ luñj-. ⁸ Bđ dassanesu ⁹ Bđ ahu, Ck aham, Cs ahuṃ. ¹⁰ Bđ niluñc-. ¹¹ Cks -e. ¹² Cks -mā, Bđ āgatā. ¹³ Cks -mo. ¹⁴ Bđ varavaṇ-. ¹⁵ Bđ -tepi. ¹⁶ Cks -cco. ¹⁷ Cks -o. ¹⁸ so Cks; Bđ chaḷā.

127. Sattamī ca gati deva: devaputto mahiddhiko
pumadevo¹ bhavissāmi devakāyasmim uttamo. 1072.
128. Ajjāpi santānamayaṃ mālaṃ ganthenti Nandane
devaputto Javo nāma yo me mālaṃ paṭicchati. 1073.
129. Muhutto viya so dibbo imāni vassāni soḷasa,
rattindiro ca so dibbo mānusi² sarado sataṃ. 1074. 5
130. Iti kammāni anventi asaṃkheyyāpi jātiyo
kalyāṇaṃ yadivā pāpaṃ, na hi kammaṃ panassatīti³. 1075.

Ta. Dasanneṣu⁴ 'ti Dasannaratthe⁵, pasū ti goṇo ahoṣiṃ, nilic-
chito⁶ ti vacchakakāle yeva mañ evaṃ mañāpo bhavissatīti nibbijakam akāṃsu, 10
so 'haṃ nilicchako⁶ uddhaṭaḥiḥavo javo bhadro ahoṣiṃ⁷, Vajjīsu kulam āga-
man⁷ ti goyonito cavitvā Vajjiratte ekasmiṃ mahābhogakule nibbattiṃ ti das-
seti, nevittthi na pumā⁸ ti napumsakattaṃ sandhāyāha, bhavane tāvatimsa-
sāhan ti Tāvattimsabbhavane ahaṃ, tattha thitāhaṃ Vedeha sarāmi
jātiyo imā ti sā kira tasmiṃ devaloke thitā ahaṃ evarūpaṃ devalokaṃ āga- 15
chanti kuto nu kho āgatā ti oloketi Vajjiratte mahābhogakule napumsakatta-
bhāvato cavitvā tattha nibbattabhāvaṃ passi, tato kena nu kho kammena evarūpe
ramaṇiye thāne nibbatto 'mhīti oloketi Kosambiyāṃ setthikule nibbattitvā
kataṃ dānādikusalakammaṃ disvā etassa phalena nibbatto 'mhīti nātvā ananta-
rātīte napumsakattabhāve nibbattamānā kuto āgat' amhīti oloketi Dasanneṣu 20
goyoniyaṃ mahādukkhassa anubhūtabhāvaṃ aññāsī, tato anantaraṃ jātiṃ
anussaramānā vānarayoniyaṃ uddhataphalabhāvaṃ addasa, tato anantaram
Bheṇṇākaṭṭhe¹⁰ chakalayoniyaṃ uddhaṭaḥijabhāvaṃ anussari, tato anantaram
anussaramānā Roruve nibbattabhāvaṃ anussari, ath' assā niraye tiracchānayo-
niyaṃ ca anubhūtaṃ dukkhaṃ anussarantiyā bhayaṃ upajji, tato kena nu kho 25
kammena evarūpaṃ dukkhaṃ anubhūtaṃ mayā ti chaṭṭhaṃ jātiṃ oloketi
tāya jātiyā Kosambiyānagare kataṃ kalyāṇakammaṃ disvā sattamaṃ oloketi
Magadharaṭṭhe pāpasahāyaṃ nissāya kataṃ paradārikakammaṃ disvā etassa me
phalen' etaṃ mahādukkhaṃ anubhūtan ti aññāsī, atha ito cavitvā anāgate kuhiṃ
nibbattissāmiti oloketi yāvatāyukaṃ thātvā puna Sakkass' eva paricārikā hutvā 30
nibbattissāmiti aññāsī, evaṃ punappunaṃ olokayamānā tatiye pi attabbāve
Sakkass' eva paricārikā hutvā nibbattissāmiti tathā catutthe pañcame pana
tasmiṃ yeva devaloke Javanadevaputtassa aggamaheṣi hutvā nibbattissan ti
nātvā anantaraṃ oloketi chatthe attabbāve ito Tāvattimsabbhavanato cavitvā
Aṅgātiraṇṇo¹¹ aggamaheṣiyā kucchimhi nibbattissāmi Ruḍḍā¹² ti me nāmaṃ 35
bhavissatīti nātvā tato anantaraṃ kuhiṃ nibbattissāmiti oloketi sattamāya
jātiyā tato cavitvā Tāvattimsabbhavane mahiddhiko devaputto hutvā nibbattissāmi

¹ Bā pumā-. ² Cks -siṃ, Bā -si. ³ Bā vin-. ⁴ Bā dassane-. ⁵ Bā dassana-.

⁶ Bā niluñcite. ⁷ all three MSS. -i. ⁸ Cks -mā, Bā -gatā. ⁹ Cks pumo. ¹⁰

Bā bhīṇṇāgate. ¹¹ Cks aṅgā-. ¹² Bā ruḍḍā.

itthibhāvato muccissāmīti aññasi, tasmā tattha t̥hitāhaṃ Vedeha sarāmi
 satta jātiyo anāgatāpi¹ satt' eva yā gamissam ito cutā ti āha, pa-
 riyaḡatan ti pariyaḡena attano vārena āgatam, sattajaccā² ti Vajjirathe
 napuṃsakajātiyā saddhīm devaloke pañca ayaṃ ca chaṭṭhā ti sattajātiyo nib-
 5 battim³, etā sattajātiyo niccaṃ sakkatapūjitā va ahoṣiṇ ti dasseti, chaṭṭhā⁴
 nigatiyo ti devaloke pana pañca ayaṃ ca ekā ti imā cha gatiyo itthibhāvā na
 muccissan ti vadati, sattamī cā 'ti ito cavitvā anantarasantānamayan ti ekato-
 vantakādivasena kataṃ santānaṃ, ganthentiti yathā santānamayā honti
 evaṃ ajjāpi mama paricārikā Nandanavane mālaṃ ganthenti yeva, yo me
 10 mālaṃ patiechatiti 'mahārāja anantarajātiyaṃ mama sāmiko Javo nāma
 devaputto yo rukkhato patitaṃ⁵ mālaṃ patiechatī, solasā ti mahārāja mama
 jātāya idāni solasavassāni, ettako pana kālo devanaṃ eko muhutto, tena te⁶
 mama cutabhāvam⁷ pi ajānantā mam' atthāya māle ganthenti yeva, mānusi⁸
 manussānaṃ gananaṃ āgamaṃ esa sarado sataṃ hoti, evaṃ dīghāyukā devā,
 15 imināpi kāraṇena paralokassa ca kalyānapāpakānaṃ ca atthitaṃ jānāhi⁹ devā
 'ti, anventīti yathā maṃ anubandhiṃsu evaṃ anubandhanti, na hi kammaṃ
 panassatīti¹¹ diṭṭhadhammavedanīyaṃ tasmīṃ ñeva attabhāve uppattivedanī-
 yaṃ¹¹ anantare bhāve vipākāṃ deti, aparāparavedanīyaṃ pana vipākāṃ adatvā
 na nassati, taṃ sandhāya na hi kammaṃ panassatīti¹⁰ vatvā deva ahaṃ para-
 20 dārikakammassa nissandena niraye ca tiracchānayoniyaṃ ca mahantaṃ dukkhaṃ
 anubhavim, sace tumhe pi idāni Guṇassa kathaṃ gaheṭvā evaṃ karissatha mayā
 anubhūtasadisam eva dukkhaṃ anubhavissatha tasmā mā evam akatthā¹² 'ti
 tam āha.

Ath' assa uttaridhammaṃ desentī āha:

- 25 131. Yo icche puriso hotum jātijātīm punappunam
 paradāraṃ vivajjeyya dhotapādo va kaddamaṃ. 1076.
 132. Yo icche puriso hotum jātijātīm punappunam
 sāmikaṃ apacāyeyya Indaṃ va paricārikā. 1077.
 133. Yo icche dibbahogaṃ ca dibbaṃ āyu¹⁴ yasam sukhaṃ
 30 pāpāni parivajjetvā tividhaṃ dhammaṃ ācare. 1078.
 134. Kāyena vācā manasā appamatto vicakkhaṇo
 attano hoti atthāya itthi vā yadivā pumā. 1079.
 135. Ye kec' ime manujā jīvaloke yasassino sabbasamantabhogā
 asaṃsayāni tehi pure suciṇṇaṃ
 35 kammassakā ye¹⁴ puthu sabbasattā. 1080.
 136. Inghānucintesi sayam pi deva kutonidānā te imā janinda
 yā te imā accharāsaṇṇikāsā alaṃkatā kaṇcanajālachannā ti. 1081.

¹ Bā -te pi. ² Cks -o. ³ Bā vuccanti. ⁴ Bā chaḡā. ⁵ Cks pātipātitaṃ. ⁶ Bā tā. ⁷ Bā cuti-. ⁸ all three MSS. -sinti. ⁹ Bā jānāti. ¹⁰ Bā vin-. ¹¹ Bā upapajjave-. ¹² Bā karitthā. ¹³ Bā āyuh. ¹⁴ Bā -kāse.

Ta. hotun ti bhavitum, sabbasamantabbogā ti paripuṇṇasabbabbogā, suciṇṇa ti suṭṭhucīṇṇaṃ kalyāṇakammaṃ kataṃ, kammassakā ye¹ ti kammassakā attanā katakammass' eva vipākaapaṭisaṃvedino, na hi mātāpitūhi katakammaṃ puttadhītānaṃ² nāpi tehi³ kataṃ kammaṃ mātāpitunnaṃ vipākaṃ deti, sesehi kataṃ sesānaṃ kim eva dassati, imghā 'ti codanatthe nipāto, 5 anucintesīti anucinteyyāsi⁴, yā te imā ti yā imā soḷasa sabassā itthiyo taṃ upaṭṭhahanti imā te kutonidānā, kim nipajjitvā niddāyantena laddhā udāhu panthadūsanasandhicchedādini⁵ pāpāni katvā⁶ ādu kalyāṇakammaṃ nissāya laddhā ti idan tava attanāpi cinteyyāsi devā 'ti.

Evam sā pitaraṃ anusāsi. Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha: 10
187. Icc-evam pitaraṃ kaṇhā Rujā tosesi Aṅgatiṃ,
mūlhassa maggam ācikkhi, dhammaṃ akkhāsi subbatā ti. 1083.

Ta. iccevan ti bhi. iti imehi evarūpehi madhuramadburehi vacanehi sā rājakaṇhā pitaraṃ tosesi, mūlhassa maggaṃ viya tassa sugatimaggaṃ ācikkhi, nānāyehi sucariṭaṃ dhammaṃ akkhāsi, dhammaṃ kathenti yeva sā subbatā 15 sundaravatā attano atitajātiyo pi kassesi yeva.

Evam pubbaṇhato paṭṭhāya sabbarattim pitu dhammaṃ desetvā „deva mā naggassa micchādittṭhikassa vacanaṃ gaṇhi, 'atthi ayaṃ loko atthi paraloko atthi sukaṭadukkaṭānaṃ kam- mānaṃ phalan' ti vadantassa mādisassa kalyāṇamittassa va- 20 canaṃ gaṇha, mā atitthena pakkhanditi“ āha. Evam sante pi pitaraṃ micchādassanā vimocetuṃ nāsakkhi, so hi kevalaṃ tassā madhuravacanaṃ sutvā tussi, mātāpitaro hi piyaputtānaṃ vacanaṃ piyāyanti na pana taṃ dassanaṃ vissajjenti. Nagare pi „Rujā kira rājadhītā pitu dhammaṃ desetvā micchādassa- 25 naṃ vissajjāpetīti“ ekakolāhalaṃ ahoṣi, „paṇḍitā rājadhītā ajja pitaraṃ micchādassanā mocetvā nagaravāsīnaṃ sotthibhāvaṃ karissatīti“ mahājano tussi. Sā pitaraṃ bodhetuṃ asakkonti viri- yaṃ avissajjetvā va „yena kenaci upāyena pitu sotthibhāvaṃ karissāmīti“ sirasi añjalim paṭṭhapetvā dasadisā namassitvā 30 „imaṣmim loke lokasandhārakā dhammikā samaṇabrāhmaṇā nāma lokapāladevatā nāma Mahābrahmāno nāma atthi, te āgantvā attano balena mama pitaraṃ micchādassanaṃ vissajjā-

¹ Bā se. ² Bā adds vipākaṃ deti. ³ so Cks; Bā tāhi. ⁴ Bā punappunnaṃ cinteyyāsi. ⁵ Cs -dusa-, Bā duhana-, omitting pantha. ⁶ Bā adds laddhā

pentu, etassa guṇe asati pi mama guṇena mama balena mama
 saccena āgantvā imaṃ micchādassanaṃ vissajjāpetvā sakala-
 lokassa sotthiṃ karontū“ 'ti namassi. Tadā Bodhisatto Nārado
 nāma Mahābrahmā ahosi Bodhisattā¹ ca nāma attano mettā-
 5 bhāvanāya anuddayāya mahantabhāvena suppaṭipannaduppaṭi-
 panne² satte dassanattham kālānukālāṃ lokāṃ olokenti³. So
 taṃ divasaṃ lokāṃ volokento taṃ rājadhītaraṃ pitu micchā-
 ditṭhivimocanattam lokasandhārakā devatā namassamānaṃ
 disvā „ṭhapetvā maṃ añño etaṃ micchādassanaṃ vissajjāpetuṃ
 10 samattho nāma n' atthi. ajja mayā rājadhītāya saṅghaṃ rañño
 ca saparijanassa sotthibhāvaṃ katvā āgantūṃ⁴ vaṭṭati, kena
 nu vesena gamissāmīti“ cintetvā „manussānaṃ pabbajitā piyā
 c' eva garuno⁵ ca ādeyyavacanā ca, tasmā pabbajitavesena
 gamissāmīti“ sannitṭhānaṃ katvā pāsādikaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ
 15 manussattabhāvaṃ māpetvā manuññaṃ jaṭamaṇḍalaṃ bandhitvā
 jaṭantare kañcanasūciṃ odahitvā antorattaṃ⁶ uparirattaṃ cīra-
 kaṃ⁷ nivāsetvā ca suvaṇṇatārakacittaṃ⁸ rajatamayaṃ ajina-
 cammaṃ ekamsagataṃ katvā muttāsikkāya pakkhittaṃ su-
 vaṇṇamayaṃ bhikkhābhājanaṃ ādāya tisu ṭhānesu vaṃka-
 20 gataṃ⁹ suvaṇṇakācaṃ khandhe katvā muttāsikkāya eva pa-
 vāḷakamaṇḍalaṃ ādāya iminā isivesena gaganatale Cando viya
 virocamaṇo ākāśenāgantvā alaṃkata - Candapāsādamahātalaṃ
 pavisitvā rañño purato ākāse atṭhāsi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

25 138. Athāgamā Brahmalokā Nārado mānusiṃ pajāṃ.

Jambudīpaṃ avekkhanto adda¹⁰ rājānaṃ Aṅgatiṃ. 1084.

139. Tato paṭiṭṭhā pāsāde Vedehassa puratthato

taṃ ca disvā anuppattam Rujā isim avandathā 'ti. 1085.

Ta. addā¹⁰ 'ti Brahmaloke thito va Jambudīpaṃ avekkhanto¹¹ Guṇājīva-
 30 kassa santike gahitamicchādassanaṃ rājānaṃ Aṅgatiṃ addasa, tasmā āgato ti a,
 tato paṭiṭṭhā ti tato so Brahmā tassa rañño amaccaganapariyutassa nisinnassa

¹ Ck Bd -o. ² Ck -nnaṃ duppaṭipannaṃ. ³ Bd adds -to vicaranti. ⁴ so all
 three MSS ⁵ Bd karunā. ⁶ Bd antosurattapataṃ. ⁷ Bd -rattavākaṇṇaṃ. ⁸
 Bd -nakhacitaṃ. ⁹ Bd onatam. ¹⁰ Bd addasa ¹¹ Bd āve.

purato tasmiñ pāsāde apade padañ¹ dassento ākāse patiṭṭhahi, anuppattan ti pattañ āgatañ, isin ti isivesenāgatattā S. isin ti āha, avandathā 'ti mamānuggabena mama pitari kāruṇṇaṃ katvā eko devarājā āgato bhavissatṭi tuṭṭhapahaṭṭhā vātābhīhatasuvannakadalī viya onamitvā Nārada-Mahābrahmānaṃ vandi.

5

Rājāpi tañ disvā Brahmatejēna tajjito attano āsane sañ-
ṭhātum asakkonto oruyha bhūmiyañ ṭhatvā āgatatṭhānañ ca
nāmagottañ ca pucchī.

Tam atthañ pakāsento Satthā āha :

140. Athāsanamhā oruyha rājā vyamhitamānaso 10

Nāradañ paripucchanto idaṃ vacanam abravi: 1086.

141. Kuto nu āgacchasi devavaṇṇī
obhāsayañ saṃvariñ Candimā va.
akkhāhi me pucchito nāmagottañ
kathañ tañ jānanti manussaloke ti. 1087.

15

Ta. vyamhitamānaso ti bhītacitto, kuto nū 'ti kacci nu kho vijjā-
dharo bhavēyyā 'ti maññamāno avanditvā evaṃ pucchī.

Atha so „ayañ rājā 'paraloko n' atthīti' maññati, para-
lokaṃ eva tāv' assa ācikkhissāmīti“ cintetvā gātham āha :

142. Ahañ hi devato idāni emi obhāsayañ saṃvariñ Candimā va, 20
akkhāmi te pucchito nāmagottañ
jānanti mañ Nārado Kassapo cā 'ti. 1088.

Ta. devato ti devalokato, Nārado Kassapo cā 'ti mañ nāmena Nā-
rado gottena Kassapo ti jānanti.

Atha rājā „imañ pacchāpi paralokañ pucchissāmi, iddhiyā 25
laddhakāraṇaṃ tāva nañ pucchāmīti“ cintetvā gātham āha :

143. Acchariyarūpañ vata yādisaṃ ca
vehāsayañ gacchasi tiṭṭhasi ca,
pucchāmi tañ Nārada etam atthañ :
atha kena vaṇṇena tavāyaṃ iddhīti. 1089. 30

Ta. yādisaṃ cā 'ti yādisaṃ ca tava sañṭhānañ yañ ca tvañ ākāse gac-
chasi ca tiṭṭhasi ca idaṃ acchariyajātikaṃ².

1 Bā ākāse aparāparam in the place of apade p. 2 Bā -jātam.

Nārado āha:

144. Saccaṃ ca dhammo ca damo ca cāgo
 guṇā mam' ete pakatā purāṇā,
 teh' eva dhammehi susevitehi
 5 manojavo yenakāmaṃ gato 'smīti. 1090.

Ta saccaṃ ti vacīsaccaṃ, dhammo ti tividdhasucaritadhammo c' eva
 kasinaparikkammajjhānadhammo ca, damo ti indriyadamaṇaṃ, cāgo ti kilesa-
 pariccāgo ca deyyadhammapariccāgo ca, pakatā purāṇā ti mayā purimabbhave
 katā ti dasseti, teheva dhammehi susevitehī tehi sabbaguṇehi susevitehi
 10 paricārītehi, manojavo ti manojavasadisajavo, yenakāmaṃ gato smīti
 yena devatṭhāne ca manussatṭhāne ca gantuṃ icchanaṃ tena gato 'smi ti a.

Rājā tasmim evaṃ kathente pi micchādassanassa suga-
 hitattā paralokaṃ asaddahanto „atthi nu kho puñṇānaṃ vi-
 pāko“ ti vatvā gātham āha:

145. Acchariyaṃ ācikkhasi puñṇasiddhiṃ,
 sace hi ete tvaṃ² yathā vadesi
 pucchāmi taṃ³ Nārada etam atthaṃ,
 25 puṭṭho ca me sādhu viyākarohīti. 1091.

Ta. puñṇasiddhiṃ ti puñṇānaṃ siddhiṃ phaladāyakattaṃ ācikkhanto
 20 acchariyaṃ ācikkhasi.

Nārado āha:

146. Pucchassu maṃ rāja, tav' esa attho,
 yaṃ saṃsayāṃ kuruse⁴ bhūmipāla,
 ahaṃ taṃ nissaṃsayataṃ gamemi
 25 nāyehi nāyehi ca hetubhī cā 'ti. 1092.

Ta. tavesa attho ti pucchitabbaṃ⁵ nāma tava esa attho, yaṃ saṃ-
 sayan ti yaṃ kismiṃcid eva atthe saṃsayāṃ karosi taṃ mam puccha, nis-
 saṃsayatan ti ahaṃ taṃ nissaṃsayabhāvaṃ gamemi, nāyehīti kāraṇavacanehi,
 nāyehīti nānehi, hetubhīti paccayehi paṭiññamatten' eva avatvā nāṇena
 30 paticchinditvā⁶ kāraṇavacanena tesaṃ dhammānaṃ samuṭṭhāpakapaccayehi taṃ
 nissaṃsayam karissāmīti attho.

¹ teheva - - ti attho wanting in Cks. ² Cks² sace hi eteti. Bā sacehi etehi tuvaṃ.

³ Bā haṃ. ⁴ Bā -te. ⁵ so Cks²; Bā -bbako. ⁶ Bā pari-

Rājā āha:

147. Pucchāmi taṃ Nārada etam atthaṃ
 puṭṭho ca me Nārada mā musā bhaṇi:
 atthi nu' devā pitaro nu atthi
 loko paro atthi jano yam āhū 'ti. 1093. 5

Ta. jano yamāhū 'ti yaṃ jano evam āha atthi devā atthi pitaro atth
 paraloko ti taṃ sabbaṃ atthi no kho ti pucchati.

Nārado āha:

148. Atth' eva devā pitaro ca atthi
 loko paro atthi jano yam āhu, 10
 kāmesu giddhā ca narā pamūlā
 lokaṃ paraṃ na vidū mohayuttā ti. 1094.

Ta. atthevā 'ti mahārāja d. ca p. ca atthi yam pi jano paralokam āhu
 so pi atth' eva, na vidū ti kāmagiddhā pana mohamūlā janā paralokaṃ na
 vidū na vindanti tam na jānanti. 15

Taṃ sutvā rājā parihāsaṃ karonto gātham āha:

149. Atthīti ce' Nārada saddahāsi
 nivesanaṃ paraloke matānaṃ
 idh' eva me pañca satāni dehi
 dassāmi te paraloke sahaṣsaṃ ti. 1095. 20

Ta nivesanaṃ ti nivāsanaṭṭhānaṃ, pañca satāni ti pañcakahāpanasatāni.

Atha naṃ M. parisamajjhe va garahanto āha:

150. Dajjemu kho pañca satāni bhoṭa
 jaññāma' ce silavantaṃ vadaññūma',
 luddaṃ taṃ bhontaṃ niraye vasaṃtaṃ 25
 ko codaye paraloke sahaṣsaṃ. 1096.
 151. Idh' eva yo hoti akammasīlo⁵
 pāpācāro alaso luddakamma
 na paṇḍitā tasmim̐ iṇaṃ dadanti,
 na hi āgamo hoti tathāvidhamhā. 1097. 30

¹ C^{ks} nanu. ² C^{ks} te. ³ Bā -mu. ⁴ C^{ks} -ū. ⁵ Bā adhamma-.

152. Dakkhañ ca posam manujā¹ veditvā
 utthānakam sīlavantañ vadaññum²
 sayam bhogehi nimantayanti,
 kammañ karitvā punam āharesīti. 1098.

5 Ta. jaññāma³ ce ti yadi mayam bhavantañ⁴ sīlavā esa vadaññū ti⁵
 dhammikasamañabrāhmaṇānañ imasmīñ kāle iminā nāma⁶ jānitvā tassa kiccassa
 kārako vadaññū ti jāneyyāma atha te vadḍhiyā pañca satāni dadeyyāma, tvañ
 pana luddo sāhasiko micchādassanañ gahetvā dānasālañ viddhamsetvā parādāresu
 aparajjhasi, ito cuto niraye uppajjasi⁷, evañ luddan tañ bhontañ niraye va-
 10 santañ tattha gantvā ko sahasaṃ me dehīti codessati, tathāvidhambā ti
 tādisā purisā dinnassa iṇassa puna āgamo nāma na hoti, dakkhañ ti dha-
 nuppadanakusalañ, punamā⁸haresīti 'attano kammañ karitvā dhanam uppā-
 detvā puna ambhākañ santakañ āhareyyāsi, mā nikkhame mā vasīti sayam eva
 nimantenti.

15 Iti rājā tena niggayhamāno appatibhāno ahosi. Mahājano
 haṭṭhatutṭho hutvā „mahiddhiko devīsi⁹, ajja rājānañ micchā-
 dassanañ vissajjāpessatīti“ sakalanagarañ ekakolāhalañ ahosi.
 Mahāsattassānubhāvena tadā sattayojanikāya Mithilāya tassa
 dhammadesanañ asupanto nāma nāhosi. Atha M. „ayañ rājā
 20 ativiya dāḥam katvā micchādassanañ gaṇhi, nirayabhayena
 tañ tajjetvā micchaditṭhiñ vissajjāpetvā puna devalokena
 assāsessāmīti“ cintetvā „mahārāja sace ditṭhiñ na vissajjes-
 sasi evañ anantadukkhañ nirayañ gamissasīti“ vatvā niraya-
 kathañ paṭṭhapesi:

25 155. Ito gato⁹ dakkhasi tattha rāja
 kākolasaṅghehi pi kaḍḍhamānañ¹⁰
 tañ khajjamānañ niraye vasantañ,
 kākehi gijjhehi ca senakehi¹¹
 sañchinnaḡattañ ruhirañ savantañ,
 30 ko codaye paraloke sahasaṃ ti. 1099.

Ta. kākolasaṅghehīti lobharuṇḡehi kākasaṅghehi pi, kaḍḍhamānañ¹⁰
 ti attānañ ākaḍḍhiyamānañ tattha niraye passissasi, tañ ti tañ bhavantañ.

¹ Cks -jañ. ² Cks -ū. ³ Bđ -u. ⁴ so Ck; Bđ bhante, C* bhavantiñ. ⁵ Cks
 omit ti. ⁶ so Cks; Bđ nāmattho ti. ⁷ Bđ upapa-. ⁸ C* -isi. Bđ devo pi. ⁹
 Bđ cuto. ¹⁰ Bđ kaḍḍha-. ¹¹ Bđ sona-.

Taṃ pana Kākolanirayaṃ vaṇṇetvā „sace pi ettha na nibbattissasi Lokantaraniraye nibbattissasīti“ vatvāna taṃ nirayaṃ dassetuṃ gātham āha:

154. Andhaṃ tamaṃ tattha na Canda-Suriyā,
nirayo sadā tumulo ghorarūpo, 5
sā n' eva rattī na divā' ti' paññāyati³,
tathāvidhe ko vicare dhanatthiko ti. 1100.

Ta. andhantaman ti mahārāja yamhi Lokantaraniraye micchādittḥikā nibbattanti tattha cakkhuvīññāpassa⁴ uppattinivāraṇaṃ andhatamaṃ, sadā tumulo ti so nirayo niccabahalandhakāro, ghorarūpo ti bhimsanajātiyo⁵, sā 10
neva rattī ti yā idha rattī vā divaso vā sā n' eva tattha paññāyati, ko vicare ti ko uddhāraṃ sodhento⁶ vicarissati.

Tam pi 'ssa Lokantaranirayaṃ vitthārena vaṇṇetvā „mahārāja micchādittḥim avissajjanto na kevalaṃ etad eva aññaṃ pi dukkhaṃ anubhavissasīti“ dassento imaṃ gātham āha: 15

155. Sabalo ca Sāmo ca duve suvānā'⁷
pavaddhakāyā⁸ balino mahantā
khādanti dantehi ayomayehi
ito panuṇṇaṃ paralokapattan ti. 1101.

Tattha ito panuṇṇan ti imambā manussalokā cutam. 20

Paratonirayesu pi es' eva nayo, tasmā sabbāni tāni tḥānāni nirayapālānaṃ upakkamehi saddhim heṭṭhāvuttanayen' eva vitthāretvā tāsāṃ tāsāṃ gāthānaṃ anuttānāni padāni vaṇṇetabbāni.

156. Taṃ khajjamānaṃ niraye vasantaṃ 25
luddehi vālehi aghammige⁹hi ca
saṃchinnagattaṃ ruhiraṃ savantaṃ
ko codaye paroloke sahasan ti. 1102.

Ta. luddehīti dāruṇehi, vālehīti duṭṭhehi, aghammihīti⁹ aghāvahehi mige⁹hi dukkhāvahehi, sunakhehīti attho. 30

¹ Ck rattindivā. ² Bā omits ti. ³ so all three MSS. for dissati? ⁴ Ck cak-khum-. ⁵ Bā -ko. ⁶ Ck sā-, Cā sādento. ⁷ Ck supānā, Cā -na. ⁸ Bā pavaddha-. ⁹ Bā aghambikehi.

157. Usūhi sattīhi sunissitāhi
 hananti vijjhanti ca paccamittā¹
 Kālūpakālā nirayamhi ghore
 pubbe naraṃ dukkaṭakammakārīn ti. 1103.

5 Ta. hananti vijjhanti cā 'ti jalitāya ayapathaviyā pātetvā sakalasarīraṃ
 chiddāvachiddaṃ karontā paharanti c' eva vijjhanti ca, Kālūpakālā ti evaṃ-
 nāmaka², nirayambhīti tasmīn tesaṃ űeva vasena Kālūpakālāsamkhāte niraye,
 10 dukkaṭakammakārīn ti micchādittāvasena dukkaṭānaṃ kammānaṃ kārakaṃ.

158. Taṃ haññamānaṃ niraye vajantaṃ
 10 kucchismiṃ passasmiṃ vipphālītudaraṃ
 saṃchinnagattaṃ rubiraṃ savantaṃ
 ko codaye paraloke sahasan ti. 1104.

Ta. tan ti taṃ bhavantaṃ tattha niraye tathā haññamānaṃ, vajantaṃ
 ti ito c' ito ca dhāvantaṃ, kucchismiṃ ti kucchiyaṃ ca, passasmiṃ ti passe
 15 ca, haññamānaṃ ti vijjhiyamānaṃ ti 'attho.

159. Sattiusūtomarabhindivālā³
 vividhāvudhā⁴ vassati tattha devo⁵
 patanti aṅgāra-m-iv⁶ accimanto⁶,
 silāsanī vassati luddakamme ti. 1105.

20 Ta. aṅgāramivaccimanto⁶ ti jalitāṅgārā viya accimanto āvudhavesā
 patanti, silāsanīti jalitasilāghāṭā, vassati luddakamme ti yathā nāma
 deve vassante asanī patati eva eva ākāse samutthāya ciccīṭayamānaṃ jalita-
 silāvassaṃ tesaṃ luddakammānaṃ uparī patati.

160. Uṇho ca vāto nirayamhi dussaho,
 25 na tahiṃ⁷ sukhaṃ labbhati ittaram pi,
 taṃ taṃ vidhāvantaṃ alenaṃ āturaṃ
 ko codaye paraloke sahasan ti. 1106.

Ta. ittarampīti parittakam pi, vidhāvantaṃ ti vidhāvantaṃ.

161. Sandhāvamānaṃ⁸ taṃ ratthesu yuttaṃ
 30 sajotibhūtaṃ paṭhaviṃ kamantaṃ

¹ B^d pothayanti. ² B^d adds nirayapālā. ³ C^{ks} bheṇḍi-, B^d bhindivālā. ⁴ C^{ks}
 -dham. ⁵ so C^{ks} for deve? B^d vassanti tattha devā. ⁶ so all three MSS. ⁷
 B^d tamhi. ⁸ C^k sandhov-, B^d sandhāvajānaṃ.

patodalatṭhihi su codiyantaṃ
ko codaye paraloke sahasan ti. 1107.

Ta. rathesu yuttan ti varena vāraṃ tesu jalitaloharathesu yuttaṃ,
kamantan ti akkamānaṃ, su'codiyantaṃ ti sutṭhu codiyantaṃ.

169. Tam āruhantaṃ khurasamcitaṃ girim 5
vibhiṃsanaṃ¹ pajjalitaṃ bhayānakaṃ
sañchinnagattaṃ ruhiraṃ savantaṃ
ko codaye paraloke sahasan ti. 1108.

Ta. tamāruhantaṃ ti taṃ bhavantaṃ jalitāyudhapahāre asabivā jalita-
khurehi sañcitaṃ jalitalohapabbataṃ āruhantaṃ. 10

169. Tam āruhantaṃ pabbatasannikāsaṃ
aṅgāraraṣiṃ jalitaṃ bhayānakaṃ
sandaḍḍhagattaṃ² kapaṇaṃ rudantaṃ
ko codaye paraloke sahasan ti. 1109.
Tattha sandaḍḍhagattaṃ ti sutṭhu daḍḍhasariraṃ. 15

164. Abbhakūṭasamā uccā kaṇṭakāpacitā³ dumā
ayomayehi tikkhehi naralohitapāyihiti. 1110.

Ta. kaṇṭakāpacitā³ ti jalitakaṇṭakanicitā, ayomayehi idam yehi
kaṇṭakehi⁴ ācitā te dassetuṃ vuttaṃ.

165. Tam āruhanti nāriyo⁵ narā ca parādāragū 20
coditā sattihatthehi Yamaniddesakārihiti. 1111.

Ta. tamāruhantiṃ ti taṃ evarūpaṃ simbalirukkhaṃ ārohanti, Yamanid-
desakārihiti Yamassa vacanakārehi. nirayapālehiṃ attho.

166. Tam āruhantaṃ nirayaṃ simbalim ruhiramakkhitaṃ
vidutṭhakāyaṃ⁶ vitacaṃ⁷ āturaṃ gāḷhavedanaṃ 1112. 25

167. Passasantaṃ muhuṃ uṇhaṃ pubbakammāparādhikaṃ
dumagge vitacagattaṃ⁸ ko taṃ yāceyya taṃ dhanan ti. 1113.

Ta. vidutṭhakāyaṃ⁹ ti vihiṃsitakāyaṃ, vitacaṃ⁷ ti cammamamsānaṃ
chinnāvachinnatāya pacchitaṃ viya¹⁰.

¹ Bā vibhisa-. ² Bā sudaḍḍha-. ³ Bā -nicitā. ⁴ Cks add te. ⁵ Cks na-. ⁶ Bā viddaṇḍa-. ⁷ Cks vikacaṃ. ⁸ so Bā; C^s dummaggavitaṇṇagagataṃ, Ck -hataṃ.
⁹ Bā viddaḍḍha-. ¹⁰ so Cks; Bā -sānaṃ chiddāvachiddaṃ chinnaṭāya koviḷāra-
pupphitaṃ viya kiṣukapupphaṃ viya.

169. Abbhakūṭasamā uccā asipattācitā¹ dumā
ayomayehi tikkhehi naraḷohitapāyihīti. 1114.

Ta. asipattācitā¹ ti asimayehi pattehi nicitā.

169. Tam ānupattaṃ² asipattapādapam
5 asīhi tikkhehi ca chijjamānam
sañchinnagattaṃ ruhiram savantaṃ
ko codaye paraloke saḥassan ti. 1115.

Ta. tamānupattan² ti tam bhavantaṃ nirayapālānam āvudhappahāre
asabitvā anuppattaṃ³.

10 170. Tato nikkhāntamattan taṃ asipattanirayā dukhā⁴
sampatitaṃ Vetaraṇiṃ ko taṃ yāceyya taṃ dhanan ti. 1116.

Ta sampatitan ti patitaṃ.

171. Kharā kharodikā tattā duggā Vetaraṇī nadī
ayopokkharasañchannā tikkhapattehi⁵ sandatīti. 1117.

15 Ta. kharā ti pharusā, ayopokkhara sañchannā ti ayomayehi tikkha-
pariyantehi pokkharapattehi sañchannā, pattehitī tehi pattehi sā nadī tikkhā
huvā sandatī.

172. Tattha sañchinnagattaṃ taṃ vuyhantaṃ ruhiramakkhitaṃ
Vetaraṇī anālambe ko taṃ yāceyya taṃ dhanan ti. 1118.

20 Ta. Vetaraṇī ti Vetaraṇīudake. Nirayakhaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ⁶.

Imaṃ pana M-assa Nirayakathaṃ sutvā rājā samvigga-
hadayo M-am űeva tāṇagavesī huvā āha:

173. Vedhāmi rukkho viya chijjamāno,
disaṃ na jānāmi pamūḷhasaṇṇī⁷,
25 bhayasānutappāmi⁸ mahā ca me bhayā⁹
suvāna gāthā tava bhāsitaṃ ise. 1119.

174. Āditte vārimajjhaṃ va dīpaṃ v' oghe-r-iv' aṇṇave
andhakāre va pajjoto tvaṃ no si saraṇaṃ ise. 1120.

¹ Cks -pattanicitā. ² Bā tamārubantaṃ. ³ Bā ārubantaṃ. ⁴ Bā asipattani-
citādumā. ⁵ Cks tikkhā-. ⁶ Cks omit nirayakhaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ. ⁷ Bā -o. ⁸
Bā bhayānu-. ⁹ so all three MSS.

175. Atthañ ca dhammañ ca anusāsa mañ ise,
atītam addhā aparādhitañ mayā,
ācikkha me Nārada suddhimaggañ
yathā ahañ no niraye pateyyan ti. 1121.

Ta. bhayasānutappāmiti¹ attanā katassa pāpassa bhayena anutappāmi, 5
mahā ca me bhayā ti mahantañ ca me nirayabhayañ uppannañ, dīpañ
voghe ti dīpañ va oghe, idañ vuttañ hoti: āditte kāye vārimajjhañ viya
bhinnānāvānañ oghe vā annave vā patitthañ alabhamānānañ dīpañ viya
andhakāragatānañ pajjoto viya ca tvañ no ise sarañāñ, atītamaddhā apa-
rādhitañ mayā ti ekañsena mayā atītakammañ² aparādhitañ virādhitañ, 10
kusalañ atikkamitvā akusalañ eva katan ti.

Ath' assa M. suddhimaggañ ācikkhitañ³ sammāpaṭipanne
porāṇakarājāno udāharaṇavasena dassento āha:

176. Yathā ahū Dhatarattho Vessāmitto ca Atthako
Yāmataggi⁴⁵ 15
Usinnaro⁶ cāpi Sivi ca rājā
parivārakā⁷ samaṇabrāhmaṇānañ 1122.
177. Ete c' aññe ca rājāno ye Sakkavisayañ⁸ gatā
adhammañ parivajjetvā dhammañ cara mahāpati. 1123.
178. Annahatthā ca te vyamhe ghosayantu pure tava: 20
ko chāto ko ca tasito ko mālañ ko vilepanañ
nānārattānañ vatthānañ ko naggo paridahessati, 1124.
179. Ko panthe chattam ādeti⁹ pādukā¹⁰ ca mudū subhā,
iti sāyañ ca pāto ca ghosayantu pure tava. 1125.
180. Jipṇañ posañ gavassañ ca mā-ssu yuñji¹¹ yathā pure, 25
parihārañ ca dajjāsi, adhikārakato balīti. 1126.

Ta. ete cā 'ti yathā ete ca Dhatarattho Vessāmitto Atthako Yāmataggi
Usinnaro¹² Sivi cha rājāno aññe ca dhammañ caritvā Sakkavisayañ⁸
evañ tvañ pi adhammañ parivajjetvā dhammañ cara, ko chāto ti mahārāja
tava vyamhe ca pure ca rājanivesane ca nagare ca annahatthā purisā ko chāto 30
ko tasito ti tesañ dātukāmatāya ghosayantu, ko mālañ ti ko mālañ icchati

¹ Bā bhayānu-. ² Bā atītañ-. ³ C's -i tañ. ⁴ Bā yamadaggi. ⁵ something
wanting? ⁶ Bā usindharo. ⁷ Bā -cārikā. ⁸ Bā sagga-. ⁹ Bā pante - - dhāreti.
¹⁰ C's pānado. ¹¹ Bā mā su yuñja. ¹² Bā yamadaggi usindharo.

ko vilepanaṃ icchati nānārattānaṃ vatthānaṃ yaṃ yaṃ icchati taṃ tsaṃ ko
 naggo paridahisatīti ghesentu, ko panthe chattam ādiyātīti ko panthe
 chattaṃ dhārayissati. pāduka¹ cā 'ti upāhanā ca mudū subhā ko icchati, jin-
 5 jīṇṇakāle yathā porāṇaṃ kammaṃ kātuṃ na sakkoti ye pi te gavassādayo
 jīṇṇatāya kammaṃ kātuṃ na sakkonti tesu ekam pubbe viya kammesu mā
 yojayi, jīṇṇakālasmiṃ hi te tāni kammāni kātuṃ na sakkonti, parihāraṇ cā
 'ti idha parivāro parihāro ti vutto, idaṃ vuttaṃ hoti: yo ca te balī hutvā
 adhikārakato va pubbe katupakāro hoti tassa jarājīṇṇakāle yathā porāṇaṃ pari-
 10 vāram dadeyyāsī, asappurīsā hi attano upakarakānaṃ upakāraṃ kātuṃ samattha-
 kāle yeva sammānaṃ karonti asamatthakāle na oloketi, sappurīsā pana asa-
 matthakāle pi tesāṃ tath'eva sakkāraṃ karonti, tasmā tvam pi evaṃ kareyyāsīti.

Iti M. raṇṇo dānakathaṃ ca silakathaṃ ca kathetvā idāni
 yasmā ayaṃ rājā attano atta¹ hāve rathena upametvā² vaṇṇi-
 15 yamāne tussati tasmāssa sabbakāmaduharathopamāya dham-
 maṃ desento āha:

181. Kāyo te rathasaṇṇāto manosārathiko lahu
 avihimsāsāritakkho saṃvibhāgapatiṇchado⁴ 1127.
 192. Pādasasaṇṇamanemiyo hatthasaṇṇāmapakkharo
 20 kucchisaṇṇamanabbhanto vācāsaṇṇāmakūjano 1128.
 183. Saccavākyasamattaṅgo apesuṇṇasusaṇṇato
 girāsakhilanelaṅgo mitabhāṇisilāsito⁴ 1129.
 184. Saddhālobhasusaṃkhāro nivātaṇṇjalikubbaro⁵
 atthaddhatānatīsāko silasaṃvaranandhano 1130.
 25 185. Akkodhanamanugghātī dhammapaṇḍarachattako
 bāhusaccamapālambo⁶ ttitacittamupādhiyo 1131.
 186. Kālaṇṇutācittasāro vesārajjatidaṇḍako
 nivātavuttiyottako⁷ anatiṃānayugo lahu 1132.
 187. Alīnacittasanthāro vaddhasevī⁸ rajohato,
 30 sati patodo dhīrassa, dhiti yogo⁹ ca rasmiyo, 1133.
 188. Mano dantaṃ path' anveti¹⁰ samadantehi vāhihi
 icchā lobho ca kummaggo, ujumaggo ca saṃṇāmo, 1134.

¹ Cks pānado. ² Cks upanetvā. ³ Bā -to. ⁴ Bā silesito. ⁵ Bā -kuvaro. ⁶ Bā
 -mupā-. ⁷ Bā -yottaṅgo. ⁸ Bā buddhisevi. ⁹ Cks yogā. ¹⁰ Bā dantapatham neti.

189. Rūpe sadde rase gandhe vāhanassa padhāvato
paññā ākoṭaṇī rāja tattha attā va sārathi. 1135.

190. Sace etena yānena samacariyā dalhā dhiti
sabbakāmaduho rāja na jātu nirayaṃ vaje ti. 1136.

Ta. rathasamñāto ti mahārāja tava kūyo ratho ti samñāto hotu, mano 5
sārathiko ti manasamñātena kusalcittena sārathinā samannāgato, lahū 'ti
vigatathīnamiddhatāya sallabhuko, avihiṃsāsāritakkho ti avihiṃsāmayena
sāritena supariniṭṭhitena akkheṇa samannāgato, samvibhāgapaticchado¹
ti dānasamvibhāgamayena paticchadena² samannāgato, pādasamñāmanemiyo
ti pādasamñāmayāya nemiya samannāgato, battha -- pakkharo ti battha- 10
samñāmayena pakkhareṇa samannāgato, kucchi -- nabbhanto³ ti kucchi-
samñāmasamñātena mitabhojanamayena telena abbhanto⁴, vācā -- kūjano⁵
ti vācāsamñāmena akūjano⁶, saccavākyasamattaṅgo ti saccavākyena pari-
punnāṅgo akhaṇḍarathaṅgo, apesuññasusaññāto ti apesuññena suṭṭhu-
samñāto suphassito⁷, girāsakhilānelaṅgo ti sakhilāya sanhavācāya niddo- 15
saṅgo maṭṭharathaṅgo, mitabhāṇisilāsito⁸ ti mitabhāṇīsamñātena silā-
sena⁹ suṭṭhusamābuddho, saddhālobhasamākhāro ti kammaphalasaddhamā-
saddhāmayena ca alohamayena ca sundareṇa alamkāreṇa samannāgato, nivā-
tāñjalikubbaro¹⁰ ti silavantānaṃ nivātavuttimayena c'eva añjalikammamayena
ca kubbareṇa¹¹ samannāgato, atthaddhatānatisāko ti sakhilasammodabhāva- 20
samñātāya atthaddhatāya anataiso, thokanataiso ti a., silasamvaranandhaṇo
ti akhaṇḍapañcasīlacakkhundriyādisamvarasamñātāya nandhanarajjuyā sa-
mannāgato, akkodhamanugghātīti akkodhanabhāvasamñātena anugghātena
samannāgato, dhammapaṇḍarachattako ti dasakusalakammaphathasam-
khātena paṇḍarachattena samannāgato, bāhusaccamapālambo¹² ti atthasan- 25
nissitabāhusuttabhāvamayena apālambena¹³ samannāgato, tṭhitacittamupā-
dhiyo ti lokadhammehi avikampanabhāvena suṭṭhūṭṭhitaekaggabhāvacittasam-
khātena upādhiṇā uttarattharanena vā rājāsānena vā samannāgato, kālānūṭā-
cittasāro ti ayaṃ dānassa dānakālo¹⁴ ayaṃ sīlassa rakṅhanakālo ti evaṃ
kālamūṭāsamñātena kālaṃ jānitvā katena cittena kusalcittasāreṇa samannāgato, 30
i. v. h.: yathā mahārāja rathassa nāma ānīm ādīm katvā sabbasambhārajātam¹⁵
parisuddham sāmayaṃ vā¹⁶ icchitabbaṃ evaṃ hi so thiro¹⁷ addhānakhhamo
hoti evaṃ tava pi kāyaratho kālaṃ jānitvā katena cittena parisuddhena dānā-
dikusalasāreṇa samannāgato hotu 'ti, vesārajjatidaṇḍako ti parisamajjhe
kathentassa pi visāradvācāsamñātena¹⁸ tidaṇḍena samannāgato, nivāta- 35
vuttiyottako¹⁹ ti ovāde vattanabhāvasamñātena²⁰ mudunā dhurayottena

¹ Bā -to. ² Bā -tena. ³ Bā adds abbañcitabbo nābhito ti pi pātho. ⁴ Bā
-kūjano. ⁵ Bā samussito. ⁶ so Cks; Bā silesito. ⁷ so Cks; Bā silesena. ⁸
Bā -kūva-. ⁹ Bā -mupa-. ¹⁰ Bā upa-. ¹¹ Bā dinnakālo. ¹² Bā dabba- 13
Bā -mayāñca. ¹⁴ Bā ratho ¹⁵ Bā visāradvācāsam- ¹⁶ Bā -yottaṅgo. ¹⁷ Bā
pavattana-.

samannāgato, mudunā hi dhurayottena baddharatham sindhavā sukham vabanti, evaṃ tavāpi kāyaratho panditānaṃ ovādavattitāya ābaddho sukham yātū 'ti a.. anantimānayugo lahū 'ti anantimānasamkhātena labukena yugena samannāgato, alīnacittasanthāro ti yathā ratho nāma dantamayena ulārena santhā-
 5 rena sobhati evaṃ tava kāyaratho pi¹ alīnaasamkutitacittasanthāro hotu, vaddhasevī rajohato² ti yathā ratho nāma visamena rajuttānamaggena gacchanto rajokinno na sobhati samena virajena maggena gacchanto sobhati evaṃ tava kāyaratho pi paññāvuddhisevitāya³ samatalaṃ ujumaggaṃ patipajjitvā hatarajo pi hotu. satī patodo dhīrassa 'ti dhīrassa tava tasmīn
 10 kāyarathe suppatitthitā satī patodo hotu, dhīti yogo⁴ ca rasmiyo ti abhacchinnaviriyasamkhātā dhīti hitapaṭipattiyāṃ yuñjanabhāvasamkhāto yogo ca tava tasmīn rathe suvattitā thirā rasmiyo hontu, manodantaṃ pathanveti⁵ samadantehi vāhihīti yathā nāma ratho visamadantehi sindhavehi uppathaṃ bhajati⁶ samadantehi samasikkhitehi yutto ujupathaṃ eva anveti
 15 evaṃ mano pi dantaṃ nibbisevanaṃ kummaggaṃ pahāya ujumaggaṃ gauhāti, tasmā sudantaṃ⁷ ācārasampannacittaṃ tava kāyarathassa sindhavakiccam sādhetu, icchā lobho cā 'ti tattha appattesu vatthusu icchā pattesu lobho ti ayaṃ icchā ca lobho ca kummaggo nāma kutilo anujjumaggo apāyam eva neti dasakusalakammaphavasena pana aṭṭhaṅgikamaggavasena vā pavatto sīlasaṃ-
 20 yamo ujumaggo nāma so te kāyarathassa maggo hotu, rūpe ti etesu manāpiyesu rūpādisu kāmāgunesu nimittaṃ gahetvā dhāvantassa tava kāyarathassa uppathapaṭipannassa rājarathassa sindhave ākotetvā nivāranapatodalatthi viya paññā koṭinī hotu, sā hi taṃ uppathagamanato nivāretvā ujum suacitamaggaṃ⁸ āropeṣṣati, tattha attā vā ti tasmīn pana te kāyarathe aṇṇo sārathi nāma
 25 n' atthi tava attā va sārathi hotu, sace etena yānenā 'ti mahārāja yassa etaṃ evarūpaṃ yānaṃ, sace etena yānena samacariyā dāḥā dhītīti yassa samacariyā ca dhīti ca dāḥā hoti thirā so etena yānena yasmā esa ratho sabbakāmaduho rāja yathāpatthite sabbe kāme deti tasmā na jātu nirayaṃ vaje ti ekasāsen⁹ etaṃ vārehi⁸, evarūpena yānena nirayaṃ na
 30 gacchati⁹.

„Iti kho mahārāja yaṃ maṃ avaca 'ācikkha me Nārada suddhimaggaṃ yathā ahaṃ no nirayaṃ pateyyaṃ' ti ayaṃ te so¹⁰ mayā anekapariyāyena akkhāto¹⁰ ti. Evam assa dhanimaṃ desetvā micchādītṭhīm hāretvā sīle patitṭhāpetvā „ito patṭhāya
 35 pāpamitte pahāya kalyāṇamitte upasamkama, niccaṃ appamatto hohīti“ naṃ ovaditvā rājadhītu guṇe vaṇṇetvā rāja-

¹ Bā adds dānādina² Bā buddhi-eva.³ Bā -buddhi-.⁴ Cks -gā.⁵ Bā

pathaṃ neti.

⁶ Bā yāti.⁷ Bā sundaram.⁸ Bā dhāreti⁹ Bā gacchasīti.¹⁰ Bā omits so.

parisāya ca rājorodhānaṁ ca ovādaṁ datvā mahantenānubhā-
vena tesam passantānaṁ nēva Brahmaloکاṁ gato.

S. i. d. ā. „na bhikkhave idān' eva pubbe pi mayā dṭṭhijālāṁ
bhinditvā Uruvelakassapo damito yevā" 'ti vatvā jātakaṁ samodhā-
mento osāne imā gāthā abhāsi:

191. Alāto Devadatto 'si, Sunāmo āsi Bhaddaji,
Vijayo Sāriputto 'si, Mogallāno 'si Bijako. 1137.

192. Sunakkhatto Licchavīputto Guṇo āsi acelako,
Anando ca Rujā āsi yā rājānaṁ pasādayi. 1138.

193. Uruvelakassapo rājā pāpadiṭṭhi tadā ahu, 10
Mahābrahmā Bodhisatto, evaṁ dhāretha jātakaṁ ti. 1139.

Mahānāradaکassapa jātakaṁ¹.

8. Vidhurapaṇḍitajātaka.

Paṇḍū kisiyāsi dubbalā ti. Idam S. J. v. paññāpāramim
ā. k. Ekadivasaṁ hi bhikkhū dh. k. s.: „āvuso S. mahāpaṇḍo 15
puthupaṇḍo² hāsup. javanap. tikkhap. nibbedhikap. paravādappamad-
dano attano paññānubhāvena khattiyapaṇḍitādīhi abhisamkhaṭe sukhu-
mapaṇḍhe³ bhinditvā nibbisevane katvā saraṇesu c' eva sīlesu ca pa-
tiṭṭhāpetvā amatagāmimaggaṁ paṭipādetitī". S. āgantvā „k. n. bh.
e. k. s." ti p. „i. n." ti v. „anacchariyaṁ bhi. yaṁ T. paramā- 20
bhisambodhippatto parappavāde bhinditvā khattiyādayo vineyya⁴, pu-
rimabhavasmiṁ hi bodhiñāṇaṁ pariyesanto pi T. paññavā parappa-
vādamathano⁵ yeva. tathā hi ahaṁ Vidhurakumārakāle saṭṭhiyojanub-
bedhe Kālāpabbatamuddhani⁶ Puṇṇakaṁ nāma yakkhaṁ⁷ senāpatiṁ
ñāṇabalen' eva dametvā nibbisevanaṁ katvā attano jīvitadānaṁ dā- 25
pesin" ti vatvā a. ā.:

A. Kururatthe Indapattanagare Dhanañjayakorabbo r. kā-
resi⁸. Vidhurapaṇḍito⁹ nāma amacco tassa atthadhammā-
nusāsako ahosi, so madhurakatho mahādhammakathiko sakala-
Jumbudīpe rājāno hatthikantaviñāsarena¹⁰ paluddhahatthino¹¹ 30

¹ Bā nārada jātakaṁ. nīṭhitam. S. Vi. = Vidhuro. Sa = Sakko. N. = nāgo.
Pu = Punnaiko. ² Bā adds gambhīrap-. ³ Cks -paññe. ⁴ Bā dameyya. ⁵
Bā -maddano. ⁶ Bā kālāgiri pabbata-. ⁷ Cs Bā yakkha. ⁸ Cks karento. ⁹ as
often written vidhūra in the MSS, cfr. IV $\frac{361}{10}$. ¹⁰ Cks -re. ¹¹ Cks -ddho hatthi.

- viya attano madhuradhammadesanāya palobhetvā tesam saka-
sakarajjāni¹ gantum adadamāno Buddhalīhāya mahājanassa
dh. desento mahantena yasena tasmiṃ nagare paṭivasi. Bā-
rānasiyam pi kho gihi sahāyakā cattāro brāhmaṇamahāsālā
5 kāmesu ādinavaṃ disvā Himavantaṃ pavisitvā isipabbajjam
pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā vanamūla-
phalāhārā tatth' eva ciraṃ vaṣitvā loṇambilasevanatthāya cāri-
kaṃ caramānā Aṅgaratṭhe Kālacampānagaraṃ bhikkhāya pa-
visimsu, tattha cattāro sahāyakā kuṭimbikā tesam iriyapathe
10 paṣīditvā vanditvā bhikkhābhājanaṃ gahetvā ekekaṃ attano
attano nivesane paṭītenāhārena parivisitvā paṭiññaṃ gahetvā
uyyāne yeva² vāsesuṃ, cattāro tāpasā catunnam pi kuṭimbi-
kānaṃ gehe bhuñjitvā divāvihāratthāya eko Tāvatisabhava-
naṃ gacchati eko Nāgabhanavaṃ eko Supaṇṇabhavanavaṃ eko
15 Koravyassa rañño Migāciruyyānaṃ³, tesu yo Devalokaṃ gantvā
divāvihāraṃ karoti so Sakkassa yasaṃ oloketvā attano upaṭ-
ṭhākassa tam eva vaṇṇeti, yo Nāgabh. gantvā divāvihāraṃ k.
so nāgarājassa⁴ sampattiṃ oloketvā attano up. tam eva v., yo
Supaṇṇabh. gantvā di. karoti so supaṇṇarājassa vibhūtiṃ o.
20 attano up. tam eva v., yo Koravyassa uyyāne divāvihāraṃ k.
so Dhanañjayarañño sirisobhaggaṃ o. a. u. tam eva v., te
cattāro pi janā taṃ devatṭhānaṃ patthetvā dānādīni puññāni
katvā āyupariyosāne eko Sakko hutvā nibbatti eko saputta-
dāro Nāgabhavane nibbatti eko simbalidahavimāne⁵ supaṇṇa-
25 rājā hutvā nibbatti eko Dhanañjayarañño aggamaheṣiyā kuc-
chimhi nibbatti, te pi tāpasā Brahmaloce nibbattiṃsu. Kora-
vyakumāro vuddhīṃ anvāya pitu accayena rajje paṭiṭṭhahitvā
dhammena r. kāresi, jūtavittako⁶ pana ahosi, so Vidhura-
paṇḍitassa ovāde ṭhatvā dānaṃ deti sīlaṃ rakkhati uposathaṃ
30 upavasati, so ekadivasaṃ samādinnauposatho „vivekaṃ anu-

¹ C^{ks} sakalarajjāni. ² C^{ks} eva. ³ Pā migāji:naṃ nāma uyyānaṃ. ⁴ C^{ks} -rañ-
nassa. ⁵ Pā omits dāha. ⁶ C^k dūtacittako, C^s dūtacittuko corr. to -vittako

brūhissāmīti“ uyyānaṃ gantvā manuññatthāne nisīditvā sa-
 maṇadhammaṃ akāsi, Sa- pi samādinuṇṇosatho „Devaloke
 palibodho hotīti“ manussaloke tatth' eva¹ uyyānaṃ gantvā
 manuññatthāne nisīditvā samaṇadhammaṃ akāsi, Varuṇo nā-
 garājāpi samādinuṇṇosatho „Nāgabhave palibodho“ ti tatth' 5
 eva gantvā ekasmiṃ manuññatthāne nī. s. akāsi, Supaṇṇarājāpi
 samādinuṇṇosatho „Supaṇṇabhavane palibodho“ ti tatth' eva
 gantvā ekasmiṃ m. nisīditvā s. akāsi. Te cattāro pi sāyaṇ-
 hasamaye sakatthānehi nikkhamitvā maṅgalapokkharanīṭire
 samāgatā aññamaññaṃ oloketvā pubbasinehavasena samaggā 10
 sanimodamānā hutvā aññamaññaṃ mettiṃ paccupatthāpetvā
 madhurapaṭisanthāraṃ katvā nisīdiṃsu², Sakko maṅgalasilā-
 paṭṭe nisīdi, itare attano yuttam okāsaṃ³ natvā nisīdiṃsu.
 Atha ne Sa- ā.: „mayāṃ cattāro pi rājāno va, amhesu pana
 kassa sīlaṃ mahantaṃ“ ti. Atha naṃ Varuṇo nāgarājā ā.: 15
 „tumbhākaṃ tiṇṇaṃ janānaṃ sīlato mayhaṃ sīlaṃ mahantaṃ“
 ti, „kim ettha kāraṇaṃ“ ti: „ayaṃ tava Supaṇṇarājā amhākaṃ
 jātānaṃ pi⁴ ajātānaṃ pi paccāmitto, ahaṃ evarūpaṃ amhākaṃ
 jīvitakkhaya-kāraṃ paccāmittaṃ disvāpi kodhaṃ na karomi,
 iminā kāraṇena mama sīlaṃ mahantaṃ“ ti vatvā 20

1. Yo kopaneyye na karoti kopam (IV p. 14)

na kujjhati sappuriso kadāci

kuddho pi so⁵ nāvikaṇṇoti kopam

taṃ ve naraṃ samaṇaṃ āhu loke ti

imaṃ Dasanipāte Catuposathajātakassa paṭhamam g. ā. 25

Ta. yo ti khattiyādīsu yo koci, ko pa- ti kujjhitabbayuttake puggale Khanti-
 vādātāpaso viya kopam na karoti, kadācīti yo ca kismici kāle na kujjhat'
 eva, kuddhopīti sace pi pana so sappuriso kujjhati atha kuddho pi taṃ
 kopam nāvikaṇṇoti Cūlabodhitāpaso viya, taṃ ve naraṃ ti mahārāja taṃ
 purisaṃ samitāpātāya loke paṇḍita samanānaṃ ti kathenti. 30

¹ Ck tadeva, Bā tameva. ² Cks omit nī. ³ Bā yuttāsanaṃ. ⁴ Cks omit pi.

⁵ read: yo?

„Ime pana guṇā mayi santi, tasmā mam' eva' sīlam mahantan“ ti. Taṃ sutvā Supaṇṇarājā „ayaṃ nāgo mama aggabhakkho, yasmā panāhaṃ evarūpaṃ aggabhakkaṃ disvāpi khudaṃ adhiṇāsetvā āhārahetu pāpaṃ na karomi tasmā mama
5 sīlaṃ mahantan“ ti vatvā

2. Ūnūdarko yo' sahate jighacchaṃ
danto tapassī mitapānabhojano
āhārahetu na karoti pāpaṃ
taṃ ve naraṃ samaṇaṃ āhu loke ti imaṃ g. ā.

10 Ta. danto ti indriyadamanena samannāgato. tapassīti tapanissitako, āhārahetu' ti atijighacchito pi yo lāmaṃ kammaṃ na karoti dhamma-senāpati Sāriputtatthero viya, ahaṃ pana ajja āhārahetu pāpakammaṃ na karomi, tasmā mama sīlaṃ mahantan ti.

Tato Sa- devarājā „ahaṃ nānappakāraṃ sukhapadaṭṭhā-
15 naṃ devalokasampattiṃ pahāya sīlaṃ rakkhatthāya manussa-lokaṃ āgato, tasmā mama sīlaṃ mahantan“ ti vatvā

3. Khiddaṃ ratiṃ vippajahetva sabbāṃ
na cālikaṃ bhāsati kiñci³ loke
vibhūsanatṭhānā virato methunasmā⁴

20 taṃ ve naraṃ samaṇaṃ āhu loke ti imaṃ g. ā.

Ta. khiddaṃ ti kāyikacetasikaṃ⁵ kīlaṃ, ratiṃ ti dibbakāmaguṇaratiṃ, kiñcīti appamattakam pi, vibhūsanatṭhānā ti maṃsavibhūsa chavivibhūsa ti dve vibhūsa, tattha ajjhoharāniyāhāro maṃsavibhūsa nāma mālāgandhādīni chavivibhūsa nāma, yena akusalacittena sā⁶ kariyati⁷ taṃ tassa⁸ ṭhānaṃ, tato
25 paṭivirato, methunasmā ti methunasevanato ca yo paṭivirato, taṃ ve naraṃ samaṇaṃ āhu loke ti, ahaṃ ajja devaccharā pahāya idhāgantvā samaṇadhammaṃ karomi. tasmā mama sīlaṃ mahantan ti.

Evam Sa- pi attano sīlam eva vaṇṇesi. Taṃ sutvā
Dhanañjayarājā „ahaṃ ajja mahantaṃ pariggahaṃ soḷasa-
30 sahassanātakitthiparipunṇaṃ antepuraṃ cajitvā uyyāne samaṇadhammaṃ karomi, tasmā mama sīlaṃ mahantan“ ti vatvā

¹ Cks add guṇaṃ. ² Bā anudaro yo, Ck unūdarko, Cs anūdarko. ³ Cks ka-. ⁴ so all three MSS., read: vibhūsanā vi - ? ⁵ Cks kāyikavācasikaṃ. ⁶ Cks yā, Bā taṃ. ⁷ Ck karirati, Cs kayirati, Bā dhārayati. ⁸ Cks tassā.

4. Pariggahaṃ lobhadhammañ ca sabbaṃ

• ye ve pariññāya pariccajanti

dantaṃ ṭhitattaṃ amamaṃ nirāsaṃ

taṃ ve naraṃ samaṇaṃ āhu loke ti imaṃ g. ā.

Ta, pariggahan ti nānappakāraṃ vatthukāmaṃ, lobhadhammaṃ ti 5
tasmiṃ uppajjanatanhaṃ, pariññāya 'ti nānapariññā tīranapariññā pabāna-
pariññā ti imāhi tīhi pariññāhi pariṇānitvā, tattha khandhādīnaṃ sabhāvajāna-
naṃ nānapariññā, tesu agunaṃ upadhāretvā tīraṇaṃ tīranapariññā, tesu dosaṃ
disvā chandarāgassa apakaḍḍhanaṃ pabānapariññā, ye imāhi tīhi pariññāhi
pariṇānitvā vatthukāmakilesakāme pariccajanti chaḍḍetvā gacchanti, dantaṃ ti 10
nibbisevanaṃ, ṭhitattaṃ ti micchāvitakkābhāvena¹ ṭhitasabhāvaṃ, amamaṃ
ti mamāyanaṭaṇhārahitaṃ, nirāsaṃ ti puttadārādīsu nirāsaṃ², taṃ ve ti eva-
rūpaṃ puggalaṃ samaṇo³ ti vadanti.

Iti te sabbe pi attano sīlam eva mahantaṃ ti vaṇṇetvā
Sakkādayo⁴ Dhanañjayaṃ pucchimsu: „mahārāja atthi pana 15
koci tumbhākaṃ santike paṇḍito yo no imaṃ kaṃkhaṃ vino-
deyyā⁵“ 'ti, „āma mahārājāno mama atthadhammānusaśako asa-
madhuro Vidhurapaṇḍito nāma atthi, so no kaṃkhaṃ vino-
dessati, tassa santikaṃ gacchāmā“ 'ti, „sādhū“ 'ti sampa-
ṭicchimsu. Atha sabbe pi uyyānā nikkhamitvā dhammasabhaṃ 20
gantvā alaṃkārapetvā Bodhisattaṃ pallaṃkamañjhe nisīdāpetvā
paṭisanthāraṃ katvā ekamantaṃ nisinnā „paṇḍita, amhākaṃ
kaṃkhā uppannā, taṃ no vinodehīti“ vatvā

5. Pucchāma kattāraṃ⁶ anomapaññaṃ,

gāthāsu⁷ no viggaho atthi jāto,

25

chind' ajja kaṃkhaṃ vicikicchitāni,

tay' ajja kaṃkhaṃ vitaremu sabbe ti imaṃ g. āhaṃsu⁸.

Ta, kattāraṃ⁹ ti kattabbayuttakānaṃ kāraṃ¹⁰, atthi jāto ti eko
sīlaviggaho sīlavivādo uppanno atthi, chindajjā 'ti amhākaṃ taṃ kaṃkhaṃ
tāni ca vicikicchitāni vajirena Sineruṃ paharanto viya ajja chinda, vitaremu 30
'ti vitareyyāma nitthareyyāma

¹ Cks -kkabhā-. ² Cks -dīhi nirāsaṃ, Bds -dārādīsu nicchandarāgaṃ. ³ Bds
-nan. ⁴ Cks omit sak-. ⁵ Cks vineyyā. ⁶ Bds -ra. ⁷ Bds kathāsu. ⁸ Cks āha.
⁹ Bds -rā. ¹⁰ Bds -yuttakaṃ kāraṇe.

Paṇḍito tesam katham sutvā „mahārājāno¹ tumhākaṃ
sīlam nissāya uppannavivādagāthānaṃ² katham sukathitadok-
kathitam jānissāmīti“ vatvā

6. Ye paṇḍitā atthadassā bhavanti
5 bhāsanti te yoniso tattha kāle,
kathan nu gāthānaṃ³ abhāsītānaṃ
atthaṃ nayeyyūṃ kusalā janindā ti i. g. ā.

Ta. atthadassā ti atthadassanasamathā, tattha kāle ti tasmim vig-
gahe ārocite yuttapayuttakāle paṇḍitā tam atthaṃ ācikkhantā yoniso bhāsanti,
10 atthaṃ nayeyyūṃ kusalā ti kusalā chekāpi samānā abhāsītānaṃ gāthānaṃ³
kathan nu atthaṃ jānena nayeyyūṃ, janindā ti rājāno ālapati, tasmā idaṃ
tāva me vadetha.

7. Kathaṃ have bhāsati Nāgarājā,
kathaṃ pana Garuḷo venateyyo.
15 Gandhabbarājā pana kiṃ vadeti⁴,
kathaṃ Kurūnaṃ pana⁵ rājasetṭho ti.

Ta. Gandhabbarājā ti Sakkaṃ sandhāyāha

Ath' assa te imaṃ gātham āhaṃsu:

8. Khantiṃ have bhāsati Nāgarājā
20 appāhāraṃ Garuḷo venateyyo
Gandhabbarājā rativippahānaṃ
ākāñcanaṃ Kurunaṃ⁶ rājasetṭho ti.

T. a.: paṇḍita nāgarājā tāva⁷ kopaneyye pi puggale akuppasamkhātāṃ⁸
adhivāsanaṃ khantiṃ vāneti Garuḷo appāhāratāsamkhātāṃ āhārahetu pāpassa
35 akaraṇaṃ Sa- pañcakāmaguṇaratīnaṃ pahānaṃ Kururājā nippalibodhabhāvaṃ⁹
vaṇṇetīti.

Tesam katham sutvā Mahāsatto imaṃ gātham āha:

9. Sabbāni etāni subhāsītāni,
na h' ettha dubbhāsitam atthi kiñci,
30 yasmiṃ ca etāni patiṭṭhitāni

¹ Cks -rāja. ² Cks -gāthā, Bā -dakathaṃ. ³ Bā kathānaṃ. ⁴ Bā -si ⁵
Ck Bā pana kurunaṃ, C° pana kurūnaṃ. ⁶ Cks kurū-. ⁷ Ck tāñca, C° taca.
⁸ Bā akodhasam-. ⁹ Ck nippha-.

arā va nabhyā¹ susamohitāni
catubbhi dhammehi samaṅgibhūtaṃ
taṃ ve naraṃ samaṇaṃ āhu loke ti.

Ta. etānīti etāni cattāri pi guṇajātāni yasmiṃ puggale sakaṭaṇābhīyaṃ
sutthusaṃmohitā² arā viya paṭiṭṭhitāni catūbi p' etehi dhammehi samannāgataṃ 5
puggalaṃ paṇḍitā samaṇaṃ āhu loke.

Evam M. catunnam pi sīlaṃ³ ekasamam eva akāsi. Taṃ
sutvā cattāro pi janā⁴ tassa tuṭṭhā thutiṃ karontā imaṃ
gātham āhamsu:

10. Tuvan⁵ nu seṭṭho tvam anuttaro si, 10
tvaṃ dhammagū dhammavidū sumedho,
paññāya pañhaṃ samadhiggaheva
acchechi⁶ dhīro vicikicchitāni,
acchechi⁶ kaṃkhaṃ vicikicchitāni
cundo yathā nāgadantaṃ kharenā 'ti. 15

Ta. tvamanuttaro sīti⁷ tuvaṃ⁸ anuttaro asi⁹, n' atthi tayā uttaritaro
nāma, dh - gū ti dhammassa gopako c' eva dhammaññū ca, dh - vidū ti pākaṭa-
dhammo, sumedho ti sundarapañño, paññāya 'ti attano paññāya amhākaṃ
pañhaṃ tuṭṭhu adhigāhitaṃ idam ettha kāraṇaṃ ti yathābhūtaṃ nātvā, ac-
chechīti tvaṃ dhīro amhākaṃ vicikicchitāni chindi, evaṃ chindanto ca chind' 20
ajja kaṃkhaṃ vicikicchitānīti imaṃ amhākaṃ yācanaṃ sampādentō acchechi
kaṃkhaṃ vicikicchitāni, cundo - - kharenā 'ti yathā dantakāro kakacena
hatthidantaṃ chindeyya evaṃ chindīti a.

Evam te cattāro pi janā tassa pañhavyākaraṇena tuṭṭha-
mānasā ahesuṃ. Atha naṃ Sa- dibbadukūlena pūjeti Garuḷo 25
suvaṇṇamālāya Varuṇo n-rājā maṇinā Dhanañjaya-rājā gava-
sa-hassādihīti, ten' evaṃ āha:

11. Gavaṃ sahasaṃ usabhaṇ ca nāgaṃ
ājāññayutte ca rathe dasā ime
pañhassa veyyākaraṇena tuṭṭho 30
dadāmi te gāmaṇārāni soḷasā 'ti

¹ Cks arā - -, Bā arā va nabhyāṃ. ² Cks -tāni. ³ Cks sīlānaṃ. ⁴ Bā rājāno. ⁵
Cks tvan. ⁶ Cks acchejji, Bā acchijji. ⁷ Cks tvannu-. ⁸ Cks tvaṃ. ⁹ Cks si.

Sakkādayo M-aṃ pūjetvā sakatṭhānam eva gamimsu. Catu-
posathakhaṇḍaṃ niṭṭhitam¹.

Tesu nāgarājassa bhariyā Vimalā devī nāma, sā tassa
gīvāya pilandhanamaṇim apassantī pucchi: „deva kahaṃ pana
5 te maṇitī“, „bhadde Candabrāhmaṇaputtassa² Vi-panḍitassa
dhammakathaṃ sutvā pasannacitto ahaṃ tena maṇinā taṃ
pūjesim, na kevalaṃ ahaṃ eva Sa- pi taṃ dibbadukūlena pū-
jesi Supaṇṇarājā suvaṇṇamālāya Dh-rājā gavasaḥassādīhīti“,
„dhammakathiko so devā“³ 'ti, „bhadde kiṃ vadesi Jambudī-
10 patale Buddhupphādo viya vattati, sakala-Jambudīpe ekasata-
rājāno tassa madhurakathāya bajjhivā hatthikantaviṇāsarena³
paluddhā mattavāraṇā viya attano rajjāni na gacchanti, evarūpo
so madhuradhammakathiko“⁴ ti, sā Vi-panḍitassa guṇakathaṃ
suvā tassa dhammakathaṃ sotukāmā hutvā cintesi: „sac'
15 āhaṃ vakkhāmi 'deva, ahaṃ tassa dh-kathaṃ sotukāmā, idh'
eva taṃ ānehīti' na me taṃ ānessati, yaṃ nūnāhaṃ tassa 'me
hadaye dohaḷo uppanno' ti gilānālayam kareyyaṃ“⁵ ti, sā tathā
katvā paricārikānaṃ saṇṇaṃ datvā nipajji, nāgarājā upatṭhā-
navelāya naṃ apassanto „kahaṃ Vimalā“⁶ ti paricārikāyo
20 pucchitvā „gilānā devā“⁶ 'ti vutte tassā santikaṃ gantvā sa-
yanapasse nisīditvā sarīraṃ omaddanto paṭhamam g. ā.:

1. Paṇḍu kisiyāsi dubbalā,
vaṇṇarūpaṃ⁴ na tav' edisaṃ⁵ pure,
Vimale akkhāhi pucchitā:

25 kīdisī tuyhaṃ sarīravedanā ti. 1140.

Ta. paṇḍu 'ti paṇḍupalāsavannā, kisiyā ti kiśā, dubbalā ti appat-
thāmā, vaṇṇarūpaṃ⁴ na tavedisaṃ⁵ pure ti tava vaṇṇasaṃkhātāṃ rūpaṃ
pure edisaṃ na hoti niddosaṃ anavajjaṃ taṃ idāni parivattitvā amanuṇṇasa-
bbhāvaṃ jātāṃ, Vimale ti taṃ ālapati.

30 Ath' assa sā ācikkhantī dutiyaṃ gātham āha:

¹ Cks omit catu -- niṭṭhitam. Cfr. IV p. 14. ² Cks candra-. ³ Cks -re. ⁴ Bds -pe. ⁵ Cks -sī, Bds -si. ⁶ Ck -sa, Cs Bds -si.

2. Dhammo manujesu mātinaṃ
dohaḷo nāma janinda vuccati,
dhammāhaṭaṃ nāgakuñjara
Vidhurassa haday' ābhipatthaye ti. 1141.

Ta. dhammo ti sabhāvo, mātinaṃ ti itthinaṃ, janindā 'ti nāgaja- 5
nassa inda, dhammāhaṭaṃ -- haday' ābhipatthaye ti ā, nāgaseṭṭha¹
ahaṃ dhammena samena asāhasiyakammena āhaṭaṃ V-assa hadayaṃ abhi-
patthayāmi, taṃ me labhamānāya jīvitaṃ atthi alabhamānāya idh' eva maraṇaṃ
ti tassa paṇhaṃ sandhāy' evaṃ āha.

- Taṃ sutvā nāgarājā tatiyaṃ gātham āha: 10
3. Candaṃ kho tvam dohaḷāyasi²
Suriyaṃ vā athavāpi Mālutaṃ
dullabhe³ hi Vidhūrassa dassane³
ko Vidhūraṃ idha-m-ānayaṃsatīti. 1142.

Ta. dullabhe³ hi -- ne ti asamadhurassa Vidhurassa dassanaṃ eva 15
dullabhaṃ, tassa hi sakala-Jambudīpe rājāno dhammīkarakkhāvaraṇaguttiṃ⁴
paccupaṭṭhapetvā vicaranti passitum pi na koci labhati, idha ko ānayaṃsa-
tīti vadati.

Sā tassa vacanaṃ sutvā „alabhamānāya me idh' eva ma-
raṇaṃ“ ti parivattetvā piṭṭhiṃ dassetvā sātakakaṇṇena mukhaṃ 20
pidahitvā nīpajji, n-rājā attano sirigabbhaṃ gantvā sayanaṇipitṭhe
nisinna „Vimalā Vidhurassa hadayamaṃsaṃ āharāpetīti“ saññi⁵
hutvā „paṇḍitassa hadayaṃ alabhantiyā Vimalāya jīvitaṃ n'
atthi, kathaṃ nu kho tassa hadayamaṃsaṃ labhissāmīti“ cin-
tesī, ath' assa dhītā Irandatī nāma nāgakaṇṇā sabbālaṃkāra- 25
patimaṇḍitā mahantena sirivilāsena upaṭṭhānaṃ āgatā pitaraṃ
vanditvā ekamantaṃ tṭhitā, sā tassa indriyavikāraṃ disvā
„tāta ativiya domanassapatto si, kin nu kho kāraṇaṃ“ ti puc-
chantī gātham āha:

4. Kin nu tāta tuvaṃ pajjhāyasi⁶, 30
padumaṃ hatthagataṃ va te mukhaṃ,

¹ Cks -aṃ. ² Ck -lāsaṃ, Cs lassi. ³ so Cks; Bđ -aṃ. ⁴ Bđ -ttaṃ, Bđ
dhammīkaṃ-. ⁵ Bđ viññāṇi. ⁶ Ck kin nu tvam pajjhāyasi, Cs -pajjhāyāyasi.

kiṃ dummanarūpo si¹ issara,
mā tvaṃ soci amittatāpanā 'ti. 1143.

Ta. pajjhāyasīti² pajjhāyasi cintesi, hatthagatan ti hatthena pari-
madditapadumaṃ viya te mukhaṃ jātaṃ, issarā 'ti pañcayojanasatikassa Mañ-
5 jerikanāgabbhavanassa sāmi.

Dhītu vacanaṃ sutvā nāgarājā tam atthaṃ ārocento āha:

5. Mātā hi tava³ Irandati

Vidhurassa hadayaṃ vanīyati⁴,

dullabhe⁵ hi Vidhurassa dassane⁶

10 ko⁶ Vidhuraṃ idha-m-ānayissati. 1144.

Ta. vanīyatīti⁷ pattheti.

Atha naṃ „amma, mama santike Vi-ram ānetuṃ samattho
n' atthi, tvaṃ mātu jvitaṃ dehi, Vi-aṃ ānetuṃ samatthaṃ
bhattāraṃ pariyesāhīti“ uyyojento upadḍhagātham ā.:

15 a. Bhattu pariyesanaṃ cara
yo Vidhuraṃ idha-m-ānayissatīti. 1145^a.

Ta. carā 'ti vicara.

Iti so kilesāratibhāvena⁸ dhītu ananucchavikam pi ka-
thaṃ kathesi.

20 b. Pituno ca sā sutvāna⁹ vākyam
rattim¹⁰ nikkhamma avassutim carīti¹¹. 1145^b.

Ta. avassutinti¹² bhi. sā nāgamānavikā pitu vacanaṃ sutvā pītaṃ
assāsetvā mātu santikaṃ gantvā tam pi assāsetvā attano sirigabbhaṃ gantvā
sabbālaṃkārehi attānaṃ alaṃkaritvā ekaṃ kusumbharattavattam¹³ nivāsetvā
25 ekaṃ ekaṃsaṃ katvā tam eva rattim udakaṃ dvidhā katvā nāgabbhavanato nik-
khamitvā Himavantaḥpadese samuddatīre thitaṃ saṭṭhiyojanubbedhaṃ ekaghaṇaṃ
Kālapabbataṃ nāma aṇjanagirim gantvā avassutim¹⁴ carī kilesāvassutim¹⁵ bhattu
pariyesanaṃ caratīti a.

¹ so Cks; Bđ kiṃ nu tuvaṃ dummano si. ² Cks pajjhāyāsīti ³ read tavā.

⁴ Ck vatīyati, Cś vanīyati? Bđs dhanīyati. ⁵ Cks -am. ⁶ Cks koci. ⁷ Cks
canī, Bđs dhani-. ⁸ so Cks; Bđ -sābbhiratābhāvena. ⁹ Cks sutvā. ¹⁰ Bđ -i.

¹¹ Cś avassutī carī, Ck avassutī caritī, Bđ avasutī caritī ¹² Ck avassūrinti, Cś
avassukinti, Bđ avasutīti. ¹³ Ck kumbharattim, Cś kusumbharattam, both omitting
vattam. ¹⁴ Bđ avassutī, Ck avassatim, Cś avassunī? ¹⁵ Bđ -vassutī, Cks -ssutī.

Carantī ca¹ yāni Himavante vaṇṇagandharasasampannāni
pupphāni tāni āharitvā sakalapabbataṃ maṇim agghiyaṃ viya
alamkaritvā uparitale pupphasantharaṃ katvā manoramenā-
kārena naccitvā madhuraṃ gītaṃ gāyanti sattamaṃ g. ā.:

7. Ke² gandhabbe² ca rakkhase² 5
nāge² kimpurise² ca mānuse²
ke² paṇḍite² sabbakāmade²
dīgharattaṃ bhaddā³ bhavissatīti. 1146.

Ta. ke - - se ti ko gandhabbo vā rakkhaso vā, ke paṇḍite - - de ti ko
etesu gandhabbādisu paṇḍito sabbakāmaṃ dātum samatto so⁴ Vi-assa hadaya- 10
maṇsadohaḷṇiyā mama mātu manorathaṃ matthakaṃ pāpetvā mayhaṃ dīgha-
rattaṃ bhaddā bhavissatī.

Tasmiṃ khaṇe Vessavaṇamahārājassa bhāgiṇeyyo Pu-
ṇa ko nāma Yakkhasenāpati tigāvutappamāṇaṃ manomayaṃ
sindhavaṃ abhiruyha Kālapabbatamatthakena manosilātale 15
yakkhasamāgamaṃ gacchanto taṃ tassā gītasaddaṃ assosi,
anantare attabhāve anubhūtapubbāya itthiyā gītasaddo⁵ chavi-
ādīni chinditvā aṭṭhim⁶ āhacca aṭṭhāsi, so paṭibaddhacitto hutvā
nivattitvā sindhavapiṭṭhe nisinno va „bhadde, ahaṃ mama pañ-
ñāya dhammena samena Vi-assa hadayaṃ ānetum samatto, 20
mā cintayīti“ taṃ assāsento aṭṭhamaṃ g. ā.:

8. Assāsa hessāmi te pati,
bhaddā te [hessāmi] anindilocane,
paññā hi mama⁷ tathāvidhā,
assāsa hessasi bhariyā⁸ maman ti. 1147. 25

Ta. anindilocane ti aninditabbalocane, tathāvidhā ti Vi-assa hadaya-
maṇsaṃ āharaṇasamatthā

9. Atha naṃ avacāsi⁹ Irandatī
pubbapathānugatena cetasa:

¹ Bds omit avassutī - - carantī ca. ² so all three MSS. ³ Bd adds me. ⁴ so
all three MSS. ⁵ Bd adds tassa. ⁶ Bd athimiṇcaṃ. ⁷ read mamā. ⁸ read
bhāriyā? ⁹ read -s'.

ehi gacchāma pitu' mam' antike,
eso² ca te etam atthaṃ pavakkhatīti. 1148.

Ehi gacchāma 'ti bhi. so Yakkhasenāpati evaṃ vatvā imaṃ assapiṭṭhiṃ
āropetvā nessāmiti pabbatamatthake³ otarivā tassā gahanatthaṃ hatthaṃ pasā-
5 resi, sā attano hatthaṃ gaṇhitum adavā tena pasāritahatthaṃ sayam gahetvā
pubbapathānugatena anantare attabhāve bhūtapubbasāmike tasmim̐ pubba-
pathen' eva anugatena cetasā: sāmī nāham anāthā, mayham pitā Varuno
n-rājā, mātā Vimalā devī, ehi mama pitu santikaṃ gacchāma, eso ca te yathā
amhakaṃ maṅgalakiriyaṃ bhavitabbaṃ evaṃ tam atthaṃ pavakkhatīti avacāsi.

10 10. Alamkatā suvasanā mālinī candanussadā
yakkhaṃ hatthe gahetvāna pitu santikaṃ⁴ upāgamīti. 1149.

Ta. pitu - - mīti pitu santikaṃ upāgami.

Puṇṇako pi kho yakkho paṭihāretvā nāgarājassa santikaṃ
gantvā Irandatiṃ vārento āha:

15 11. Nāgavara vaco suṇohi me:
patirūpaṃ paṭipajja sumkiyaṃ,
patthemī⁵ ahaṃ Irandatiṃ,
tāya samaṅgikarohi me tuvaṃ. 1150.

12. Sataṃ hatthī sataṃ assā sataṃ assatarī rathā
20 sataṃ vaḷabhiyo puṇṇā nānāratanaṃ kevalā —
te nāga paṭipajjassu, dhītaraṃ dehi⁶ Irandatin ti. 1151.

Ta. sumkiyan ti attano kulapadesānurūpaṃ dhītu sumkaṃ dhanam
paṭipajja gaṇha, samaṅgikarohīti maṃ tāya saddhiṃ samaṅgibhūtaṃ karohi,
vaḷabhiyo ti bhaṇḍasakaṭṭhiyo, nānāratanaṃ kevalā ti nānāratanaṃ
25 sakalapariṇṇā.

Atha naṃ nāgarājā āha:

13. Yāva āmantaye nātī mitte ca suhadaṃ janaṃ,
anāmanta kataṃ kammaṃ taṃ pacchā-m-anutappatīti. 1152.

Ta. yāva - - ti bho Yakkhasenāpati ahaṃ toyhaṃ dhītaraṃ demi nona
30 demi, thokaṃ pana āgamehi, yāva - nātīti nātake pi⁷ tāva jānāpemi, taṃ
pacchā - - ti itthiyo hi gataṭṭhāne abhiramanti pi, anabhiratikāle nātakādayo

¹ read pitū. ² read so. ³ Bā -kā ⁴ read santik'. ⁵ Cs patthe. ⁶ read
deh'. ⁷ Cs hi.

amhehi saddhīm anāmantetvā katakammaṃ nāma evarūpaṃ hotīti ussukkaṃ
na karonti, evaṃ taṃ kammaṃ pacchā anutāpaṃ āvahaṭīti.

14. Tato so Varuṇo nāgo pavisitvā nivesanaṃ
bhariyaṃ āmantayitvāna idaṃ vacanaṃ abravi: 1153.

15. Ayaṃ so Puṇṇako yakkho yācatī maṃ Irandatī, 5
bahunā vittalābhena tassa dema piyaṃ maman ti. 1154.

Pavisitvā ti [Puṇṇakaṃ tatth' eva ṭhapetvā sayāṃ utṭhāya yatth' assa
bhariyā nīpannā taṃ nivesanaṃ pavisitvā, piyaṃ maman ti mama piyadhī-
taraṃ tassa bahunā vittalābhena demā 'ti pucchati.

Vimalā āha: 10

16. Na dhanena na vittena labbhā amhaṃ Irandatī,
sace hi kho¹ hadayaṃ paṇḍitassa
dhammena laddhā idha-m-āhareyya'
etena vittena kumāri labbhā,
n' aññaṃ dhanāṃ uttari patthayāmā 'ti. 1155. 15

Ta. amhaṃ Irandhatīti amhākaṃ dhītā I., etena vittena 'ti etena
tuṭṭhikāraṇena.

17. Tato so Varuṇo nāgo nikkhamitvā nivesanā
Puṇṇak' āmantayitvāna idaṃ vacanaṃ abravi: 1156.

18. Na dhanena na vittena labbhā amhaṃ Irandatī, 20
sace tuvaṃ hadayaṃ paṇḍitassa
dhammena laddhā idha-m-āharesi
etena vittena kumāri labbhā,
n' aññaṃ dhanāṃ uttari patthayāmā 'ti. 1157.

Puṇṇakāmantayitvānā 'ti Puṇṇakaṃ āmantayitvā. 25

Puṇṇako āha:

19. Yaṃ paṇḍito ty-eke³ vadanti⁴ loke
tam eva bālo ti punāhu aññe,
akkhāhī me, vippavadanti ettha,
kaṃ paṇḍitaṃ nāga tuvaṃ vadesīti. 1158. 30

¹ Cks vo, Bā sace ca kho. ² Bā -yyam. ³ Cks teke. ⁴ Cks bhavanti.

Yaṃ paṇḍito ti so kira hadayaṃ paṇḍitassa 'ti sutvā cintesi: yaṃ
eke paṇḍito ti vadanti tam ev' aññe bālo ti kathenti, kiñcāpi me Irandatīyā
Vidhuro ti akkhātaṃ tathāpi tatvato jānituṃ pucchissāmi nan ti tasmā evaṃ ā.

Nāgarājā āha:

- 5 20. Koravyarājassa Dhanañjayassa
yadī te suto Vidhuro nāma kattā
ānehi taṃ paṇḍitaṃ, dhammaladdhā
Irandatī paddhacarā te hotū 'ti. 1159.

Ta. dhammaladdhā ti dhammena labhivā, paddhacarā ti pāda-
10 paricārikā

21. Idañ ca sutvā Varuṇassa vākyam
uttāya yakkho paramappatīto
tatth' eva santo¹ purisaṃ asaṃsi:
ānehi ājaññam idh' eva yuttan ti. 1160.

15 Ta. asaṃsīti attano upaṭṭhakaṃ ānāpesi, ājaññan ti kāraṇakāraṇajā-
nanakasindhavaṃ, yuttan ti kappitaṃ.

22. Jātarūpamayā kaṇṇā, kācambhamayā² khurā,
jambonadassa pakassa suvaṇṇassa uracchado ti. 1161.

Ta. jātarūpamayā ti tam eva sindhavaṃ vannento āha, tassa hi mano-
20 mayasindhavassa jātarūpamayā kaṇṇā kācambhamayā² khurā rattamanimayā ti a.,
jambonadapākakapakkhassa³ rattasuvaṇṇassa uracchado ti.

So puriso tāvad eva taṃ sindhavaṃ ānesi, Puṇṇako taṃ
abhiruyha ākāseṇa Vessavaṇassa santikaṃ gantvā nāgabhavanaṃ
vaṇṇetvā taṃ pavattiṃ ārocesi, tass' atthassa pakāsanattham

25 idaṃ vuttaṃ:

23. Devavāhavahaṃ yānaṃ assaṃ⁴ āruyha Puṇṇako
alaṃkato kappitakesamassu
pakkāmi vehāsayam antalikkhe⁵. 1162.

24. Sa⁶ Puṇṇako kāmavegena⁷ giddho

30 Irandatīṃ nāgakaññam jigimsaṃ

¹ so all three MSS, cfr. v. 33. ² so Cks; Bđ kācampicamayā. ³ Bđ jambona-
dassa pakkassa. ⁴ Cks assak. ⁵ Bđ -am. ⁶ Bđ so. ⁷ Bđ -rāgena.

- gantvāna taṃ bhūtapatiṃ yasassim
icc-abravī Vessavaṇaṃ Kuveraṃ. 1163.
25. Bhogavatī nāma mandire¹
vāsā Hiraññavatīti vuccati,
nagare¹ nimmite¹ kañcanamaye² 5
maṇḍalassa uragassa niṭṭhitam. 1164.
26. Attālakā otthagīviyo
lohitamkamasāragallino³,
pāsād' ettha silāmayā (add: suvaṇṇā?)
sovaṇṇaratanena chādītā. 1165. 10
27. Ambā tilakā ca jambuyo
sattapaṇṇā mucalindaketakā
piyakā⁴ uddālakā sahā⁵
uparibhaddakā sinduvāritā 1166.
28. Campeyyakā nāgamālikā 15
bhaginīmālā atha-m-ettha koliyā
ete dumā parināmitā (add: va?)
sobhayanti uragassa mandiraṃ. 1167.
29. Khajjur' ettha silāmayā sovaṇṇadhuvapupphitā
bahu yattha vasat' opapātiko 20
nāgarājā Varuṇo mahiddhiko. 1168.
30. Tassa komārikā bhariyā
Vimalā kañcanavelliviggahā
kālā taruṇā va uggatā
pucimandathanī⁶ cārudassanā 1169. 25
31. Lākhārasarattasucchavi
kaṇikāro va⁷ nivātapupphito⁸
tidivokacarā va accharā
vijjut' abbhaghanā⁹ va nissaṭṭhā¹⁰. 1170.

¹ so all three MSS ² read: kañcanā-. ³ C^{ks} lohitamkassamasāragalluno,
Bd -taṇkamasārakallino. ⁴ Bd piyuṇṇu ⁵ C^{ks} saha. ⁶ C^{ks} -datha. ⁷ Bd -rā
va, C^{ks} -ro ca. ⁸ Bd -tā ⁹ Bd vijjugabbha-. ¹⁰ C^{ks} nisaṣva, Bd nisaṭṭhā.

32. Sā dohaḷiṇī suvimhitā

Vidhurassa hadayaṃ vanīyati¹,

taṃ tesāṃ dadāmi issara

tena te denti Irandatim² maman ti. 1171.

- 5 Ta. vahitabbo ti vāho, devasaṃkhātāṃ vāhaṃ vahatīti devavāhavaḥaṃ,
yanti etenā 'ti yānaṃ, kappita -- ti maṇḍanavasena susaṃvihitakesamassu,
devānaṃ pana kesamassukaranaṃ nāma n' atthi, jīgimāsaṃ ti patthayanto³,
Vessavanānaṃ ti Visānarājadhāniyā⁴ rājānaṃ, Kuveraṃ ti evaṃnāmakāṃ,
Bhogavatī nāmā 'ti sampannabhogātāyā⁵ evaṃladdhanāmā⁶, mandire ti
10 mandiraṃ bhavanaṃ ti a., vāsā Hiraṇṇavatīti n-rājassa vasanaṭṭhānattā vāsā
ti ca, kaṇḍanavatiyā suvaṇṇapākāreṇa parikkhittattā Hiraṇṇavatīti ca vuccati,
nagare -- ti nagaraṃ nimmitaṃ, kaṇḍanamaye ti suvaṇṇamayaṃ, maṇḍa-
lassā 'ti bhogaṃmaṇḍalena samannāgatassa, niṭṭhitaṃ 'ti karanapariṇiṭṭhitaṃ⁷.
otthagīviyo ti otthagīvasaṇṭhānena katā rattamaṇḍimasāragallamayā attālakā
15 pāsādetthā 'ti ettha nāgabhaveṇa pāsādā, silāmayā ti manimayā, sovaṇṇa-
ratanenā 'ti suvaṇṇasaṃkhātēna ratanena suvaṇṇiṭṭhikāhi⁸ chādītā ti a., sahā
ti sahakārā, uparibhaddakā ti uddālakajātikā yeva rukkhā campeyyakā nā-
gamālikā ti campakā ca nūgā ca bhaginimālā ca, athamettaṃ kolīyā ti
bhaginimālā c' eva atha ettha n-bhavane⁹ kolīyā nāma ca rukkhā, ete dumā
20 parināmitā ti ete pupphūpagā phalūpagā rukkhā aññamaññaṃ saṃsattā sā-
khāya parināmitā ākulasamākulā, khajjurettā 'ti khajjurarukkhā ettha,
silāmayā ti indanilamaṇimayā, sovaṇṇadhuvaṇṇapupphitā ti te pana su-
vaṇṇapupphehi niccapupphitā, yattha -- ti yattha n-bhavane opapātiko n-rājā
vasati, kaṇḍanavelliviggahā ti suvaṇṇarāsisaṃsīrikasārī¹⁰, kālā taruṇā
25 va uggatā ti vilāsayuttatāya mandavāteritakālavallipallavā¹¹ viya uggatā, pucl-
mandathanīti nimbaphalaṣaṇṭhānathanayuggalā¹², lākharaṣarattasuc-
chavīti¹³ hatthapādatalachaviṃ sandhāya vuttaṃ, tidivokacarā ti tidasa-
bhavanacarā, vijjutabbhagghana¹⁴ ti abbhagghanato¹⁵ ghanavalābhakantarato
nissaṭṭā¹⁶ vijjullatā viya, taṃ tesāṃ dadāmi taṃ tassa hadayaṃ ahaṃ tesāṃ
30 demī evaṃ jānassu, issarā 'ti mātulaṃ ālapati.

Iti so Vessavanena ananuññāto¹⁷ gantum avisahitvā taṃ
jānāpetum etā ettikā gāthā kathesi. Vessavaṇo pana tassa
kathaṃ na suṇāti¹⁸, dvinnāṃ devaputtānaṃ vimānaṭṭaṃ paric-
chindati¹⁹. Puṇṇako attano vacanassa assutabhāvaṃ ñatvā va

¹ Bā dhani-. ² Ck^s -ti. ³ Ck^s yatthayanto, C^s yapatthayanto, Bā pathayanto.

⁴ so Ck^s; Bā viśālayārājadhāniyā. ⁵ Ck^s -bhogāya. ⁶ Bā -maṇi. ⁷ Bā kaṇḍaka-
pari-. ⁸ Ck^s suvaṇṇaniṭṭhikāti tehi, C^s -kāṇi tehi. ⁹ Ck^s -no. ¹⁰ Ck^s -kā-.

¹¹ Ck^s -pavalaṃ. ¹² Ck^s -thana. ¹³ Ck^s cucukāratta-, C^s echukāratta-. ¹⁴ Bā
vijjuvabbha-. ¹⁵ Bā omits ghanato. ¹⁶ Bā niccharitā. ¹⁷ Ck^s Bā -te. ¹⁸ Bā
adds kimkāraṇā. ¹⁹ Ck^s pacch-.

jinakadevaputtassa¹ santike atthāsi. Vessavaṇo atthaṃ vi-
nicchinitvā parājitaṃ apatthapetvā² itaraṃ „gaccha tvaṃ, tava
vimāne vasāhīti“ ā. Puṇṇako „gaccha tvaṃ“ ti vuttakkhane
yeva „mayhaṃ mātulena mama pesitabhāvaṃ jānāthā“ 'ti
katicī³ devaputte sakkhimkatvā hetthāvuttanayen' eva sin- 5
dhavaṃ āṇapetvā⁴ abhirūhitvā pakkāmi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

33. Sa Puṇṇako bhūtapatiṃ yasassiṃ
āmantaya⁵ Vessavaṇaṃ Kuveraṃ
tath' eva santaṃ⁶ purisaṃ asaṃsi: 10
ānehi ājaṇṇaṃ idh' eva yuttaṃ. 1172.
34. Jātarūpamayā kaṇṇā, kācambhamayā⁷ khurā,
jambonadassa pākassā suvaṇṇassa uracchado. 1173.
35. Devavāhavaṃ yānaṃ assaṃ āruya Puṇṇako
alaṃkato kappitakesamassu 15
pakkāmi vehāsayaṃ antalikhe ti. 1174.

Ta. āmantaya 'ti āmantetvā.

So ākāseṇa gacchanto yeva cintesi: Vidhuraṇḍito mahā-
parivāro, na sakkā taṃ gaṇhituṃ, Dhanañjayakoravyo pana
jūtavittako⁸, taṃ jūtena⁸ jinitvā V-aṃ gaṇhissāmi, ghare pan' 20
assa bahūni ratanāni, appagghena lakkhena jūtaṃ na kiḷissati,
mahaggharatanaṃ harituṃ vaṭṭati, aṇṇaṃ ratanaṃ rājā na
gaṇhissati, Rājagahanagarasāmanta⁹ - Vepullapabbatabbhantare
cakkavattiraṇṇo paribhogamaṇiratanaṃ atthi mahānubhāvaṃ,
taṃ gaṇetvā tena rājānaṃ palobhetvā rājānaṃ jinissāmīti“. 25
So tathā akāsi.

Tam atthaṃ Satthā dassetuṃ¹⁰ āha:

36. So agamā Rājagahaṃ surammaṃ
Aṅgassa raṇṇo nagaraṃ durāyutaṃ
pahūtabhakkhaṃ bahuannapānaṃ 30
Masakkasāraṃ viya Vāsavassa 1175.

¹ Cks jinnaka-. ² Bds anu-. ³ Bđ katipaya. ⁴ Bđ āharāpetvā. ⁵ Ck -yīm,
Cs -yi. ⁶ Bđ -to. ⁷ so Cks; Bđ kācampicamayā ⁸ Cks dūta-. ⁹ Bđ -tā.

¹⁰ Bđ tamatthaṃ pakāseto satthā.

samāgame ekasataṃ samagge

avhettha yakkho avikampamāno: 1179.

42. Ko n' idha raññaṃ¹ varam ābhijeti,

kam ābhijeyyāma² varamdhanena

kam anuttaraṃ ratanavaraṃ jināma

5

ko vāpi no jeti varam dhanānaṃ³. 1180.

Ta. oruyha cāgañchi⁴ -- ti bhi. so Pu. yakkho assapiṭṭhito oruyha
assaṃ adissamānarūpaṃ⁵ ṭhapetvā mānavakavappena Kurūnaṃ sabhaṃ upagato,
ekasataṃ ti ekasatarājjāno asambhito hutvā ko nīdhā 'ti vadanto dūtena
avhettha, ko nīdhā 'ti ko nu imasmiṃ rājasamāgame, raññaṃ ti rājānaṃ 10
antare, varamābhijetīti amhākaṃ santakaṃ seṭṭharatanaṃ abhijeti ahaṃ
jināmīti vattuṃ ussahati, kamābhijeyyāma⁶ 'ti kam vā mayaṃ jineyyāma.
varam dhanena 'ti uttamadhanena, kamanuttaraṃ ti jinanto ca kataraṃ⁷
rājānaṃ anuttaraṃ ratanavaraṃ jināma, ko vāpi no ti atha vā ko rājā amhe⁸
varadhanena jeti.

15

Iti so catūhi padehi Koravyam evaṃ ghaṭṭesi. Atha
rājā „mayā ito pubbe evaṃ⁹ sūro hutvā kathento nāma na
diṭṭhapubbo, ko nu kho eso“ ti cintetvā pucchanto g. ā.:

43. Kuhin nu raṭṭhe tava jātabbhūmi,

na Koravyass' eva vaco tav' etaṃ⁹,

20

abhibhosi¹⁰ no vaṇṇanibhāya sabbe,

akkhāhi me nāmaṃ¹¹ ca bandhave cā¹² 'ti. 1181.

Ta. na ko -- ti Kururaṭṭhavāsikass' eva tava vacanaṃ na hoti.

Taṃ sutvā itaro „ayaṃ rājā mama nāmaṃ pucchati,
puṇṇako ca dāso hoti, sac' āhaṃ 'Puṇṇako 'smīti' vakkhāmi 25
'esa eko dāso, kasmā maṃ pagabbhatāya evaṃ vadetīti' 13
avamaññissati anantarātīte attabhāve nāmaṃ assa kathessā-
mīti“ cintetvā gātham āha:

44. Kaccāyano mānavako 'smi rāja,

Anūnanāmo iti m' avhayanti,

30

¹ Cks rañña. ² Cks kamāvaje-. ³ Bā varadhanena. ⁴ Bā pāg-. ⁵ Cks -naṃ-
rūpaṃ. ⁶ Ck jinnāvarataraṃ, Cs jinantā ca kataraṃ. ⁷ Cks ambho. ⁸ Bā
evārūpo. ⁹ Ck tave, Cs tavevaṃ, Bā tavedaṃ. ¹⁰ Bā -tosi. ¹¹ Cs nāma. ¹²
Cks nā. ¹³ so Cks; Bā tasmā maṃ -- vadesīti.

Añgesu me nātayo bandhavā ca,
akkhena dev' asmi¹ idhānupatto ti. 1182.

Ta. anūnanāmo ti no ūnanāmo, iminā attano punnanāmam² eva paticchannaṃ katvā katheti, iti mavhayanānti iti maṃ avhayanti pakkosanti,
5 Añgesū 'ti Añgaratthe Kālacampānagare vasanti, akkhena - '1 ti deva jūte³ kīlanatthena idh' eva anupatto 'smi.

Atha naṃ rājā „māṇava tvaṃ jūte jito kiṃ dassasi, kiṃ te atthīti“ pucchanto gātham āha:

45. Kiṃ māṇavassa ratanāni atthi
10 ye⁴ taṃ jinanto hare akkhadhutto,
bahūni⁵ rañño ratanāni atthi,
te⁶ tvaṃ daliddo katham avhayesīti. 1183.

T. a.: kittakāni⁷ bhoto māṇavassa taruṇassa ratanāni atthi, ye taṃ - ti yāni taṃ jinanto akkhadhutto āharū 'ti vatvā hareyya, rañño pana nivesane
15 bahūni ratanāni atthi, te rājāno evaṃ⁸ bahudhane tvaṃ daliddo samāno katham jūtena avhayesi.

Tato Puṇṇako:

46. Manoharo⁹ nāma maṇī mamāyaṃ,
dhanāharam¹⁰ maṇiratanam ulāram
20 imaṃ ca ājaññam amittatāpanam
etaṃ me jetvā¹¹ hare akkhadhutto ti g. ā. 1184.

Pāḷipottakesu pana maṇi mama¹² vijjati lohitaṃko ti likhitaṃ, so pana maṇi veluriyo, tasmā idha me vasam eti. Ta. ājaññan ti imaṃ ājāniyassaṃ ca maṇiṃ eā 'ti etaṃ me ubhayaṃ¹³ hareyya akkhadhutto ti assaṃ
25 dassetvā evam āha.

Taṃ sutvā rājā gātham āha:

47. Eko maṇī māṇava kiṃ karissati,
ājāniy' eko pana kiṃ karissati,
bahūni rañño maṇiratanāni
30 ājāniyā vātajavā anappakā ti. Dohaḷakhaṇḍam. 1185.

¹ Bā akkhena devasmiṃ, Cks atthena devosmi. ² Bā punnakānāmam, B^s punnakoti nāmam. ³ Bā devajuta. ⁴ Cks yo. ⁵ Ck -hi. ⁶ Bā so ⁷ Cks kīkānīci. ⁸ Bā eva. ⁹ Bā -ram. ¹⁰ Cks -ro. ¹¹ Cks ma jetvā, Bā me jinitvā ¹² read: maṇī mamā. ¹³ Ck upāyaṃ.

So rañño katham sutvā „mahārāja kin nām' etaṃ vadetha, eko asso assasahassam¹ pi lakkham hoti, eko maṇi maṇisa-hassam² pi, na hi sabbe assā ekasadisā, imassa tāva javam passathā“ 'ti vatvā assaṃ abhirūhitvā pakāramatthakena pesesi, sattayojanikaṃ nagaraṃ assehi gīvāya gīvaṃ paharantehi 5 parikkhittaṃ viya ahosi, athānukkamena asso na paññāyi yakkho na paññāyi, udare baddharattapaṭṭo va ekaparikkhittaṃ viya ahosi, so assato oruyha „diṭṭho te mahārāja assassa vego“ ti vatvā „āma diṭṭho“ ti vutte „idāni passa mahārājā“ 'ti vatvā assaṃ antonagaruyyāne³ udakapiṭṭhe pesesi, khu- 10 raggāni atemento va pakkhandi, atha naṃ paduminipaṇṇesu vicarāpetvā pāṇiṃ paharivā hatthaṃ pasāreti, asso āgantvā pāṇitale patiṭṭhāsi, tato⁴ „vaṭṭat' eva evarūpaṃ⁵ assaratanaṃ narindā“ 'ti vatvā „vaṭṭati māṇavā“ 'ti vutte „mahārāja, assaratanaṃ tāva tiṭṭhatu, maṇiratanassānubhāvaṃ passā“ 'ti 15 vatvā tassānubhāvaṃ pakāsento āha:

48. Idaṃ ca me maṇiratanam passa tvaṃ dipaduttama:

itthinaṃ viggahā c' ettha purisānaṃ ca viggahā⁶, 1186.

49. Migānaṃ viggahā⁶ c' ettha sakuṇānaṃ ca viggahā,

nāgarāje⁷ supaṇṇe⁸ ca maṇimhi passa nimmitan ti. 1187. 20

Itthinaṃ ti tasmiṃ hi maṇiratane alambkatapaṭṭiyattā anekaitthiviggahā purisaviggahā nānappakārā migapakkhisamghā senaṅgādāni ca paññāyanti, tāni dassento evaṃ āha, nimmitan ti idaṃ evarūpaṃ accherakaṃ maṇimhi passa; aparaṃ pi:

50. Hatthānikaṃ rathānikaṃ asse pattī dhajāni ca⁹ 25
caturaṅginim imaṃ senaṃ maṇimhi passa nimmitaṃ. 1188.

51. Hatthāruhe anikatṭhe rathike pattikārike
balaggāni¹⁰ viyūḷhāni maṇimhi passa nimmitan ti. 1189.

Balaggānīti¹⁰ balāni ca, viyūḷhānīti pabbūlhasena ṭhitā ti.

¹ Cks -ssā. ² Cks -hassassā ³ Bđ add's pokkharaniyam. ⁴ Bđ add's naṃ

⁵ Cks assarūpaṃ. ⁶ Cks -aṇ. ⁷ Bđ -jā. ⁸ Ck -o, Bđ -ā. ⁹ Bđ kāvaumike.

¹⁰ Bđ balakāni.

52. Puraṁ uddāpasampannaṁ¹ bahupākāratoraṇaṁ
siṁghāṭakesu bhūmiyo maṇimhi passa nimmitaṁ. 1190.
53. Esikā parikhāyo ca palikhaṁ aggalāni ca
aṭṭālake ca dvāre ca maṇimhi passa nimmitaṁ. 1191.
- 5 Puran²ti nagaraṁ, uddāpa--¹ ti pākāravatthunā sampannaṁ, bahu-
pā--² ti uccapākāranagaradvāraṁ, siṁghāṭakesu³ 'ti catukkādisu⁴, bhūmiyo ti
nagarūpacāre vicittā ramanīyabhūmiyo, esikā ti nagaradvāresu utthāpīte esi-
kattambhe, palikhan ti palighaṁ, ayam eva vā pāṭho, aggalānīti nagara-
dvārakavāṭāni, dvāre cā 'ti gopurāni ca
- 10 54. Passa: toraṇamaggesu nānādiḷagaṇā bahū
haṁsā koṇcā mayūrā ca cakkavākā ca kukkuhā (V¹⁰⁶/₂). 1192.
55. Kuṇālakā bahucitrā sikhāṇḍī jīvajīvakaḥ,
nānādiḷagaṇākīṇṇaṁ maṇimhi passa nimmitaṁ. 1193.
- Toraṇamaggesu⁵ 'ti imasmīn nagare toranaggesu, kuṇā--⁶ ti kālakokilā,
15 citrā⁷ ti citrapattakokilā.
56. Passa nagaraṁ supākāraṁ⁸ abbhutaṁ lomahaṁsaṇaṁ
samussitadhajaṁ rammaṁ suvaṇṇavālukasanthataṁ. 1194.
57. Passa tvaṁ⁹ paṇṇasālāyo vibhattā bhāgasō mitā
nivesane niveśe ca sandhibbūhe¹⁰ patatthiyo¹¹. 1195.
- 20 Supākāraṇ¹² ti kaṇṇanapākāraparikkhitaṁ, paṇṇa--¹³ ti nānāpaṇiya-
puṇṇe āpaṇe¹⁴, niveśane--¹⁵ ti gehāni c'¹⁶ eva gehavatthūni ca, sandhibbūhe¹⁷
ti gharasandhiyo ca anibbiddharacchā ca, patatthiyo¹⁸ ti nibbiddhavīthiyo.
58. Pānāgāre ca soṇḍe ca sūṇā¹⁹ odaniyāgharā²⁰
vesī ca gaṇikāyo ca maṇimhi passa nimmitaṁ. 1196.
- 25 59. Mālākāre ca rajake ganthike atha dussike
suvaṇṇakāre maṇikāre maṇimhi passa nimmitaṁ. 1197.
60. Ālāriye ca sūde ca naṭanaṭṭakagāyane
pāṇissare kumbhathūnike maṇimhi passa nimmitaṁ. 1198.
- Soṇḍecā²¹ 'ti attano anurūpehi katakannapilandhanehi samannāgate āpāna-

¹ Bā uṭṭāla-. ² Bā vidhicatukkānisu. ³ Cks omīti citrā. ⁴ Cks sa-. ⁵ Bā
passettha. ⁶ Bā -byūhe. ⁷ so Cks for pathaddhiyo? see Abhidh. by Subhūti
v 202; Bā pathathīyo. ⁸ Ck -pāṇiyapunnā, Bā nānābhaṇḍapunnā. ⁹ Ck suṇo,
Ck suno, Bā suddā. ¹⁰ Cks -sāgharā.

bhūmim¹ sajjetvā nisinne surāsoṇḍe ca, ālārike ti sūpīke, pānissare ti pāṇippahārena gāyante, kumbha - - ti ghaṭṭadaddaravādake².

61. Passa : bherī mutiṅgā ca saṁkhāpaṇavadeṇḍimā,
sabbaṇ ca tālāvacaraṇaṁ maṇimhi passa nimmitaṁ. 1199.

62. Sammatālaṇ³ ca vīṇaṇ ca naccagītaṁ suvāditaṁ 5
turiyatālītasamghuṭṭhaṁ maṇimhi passa nimmitaṁ. 1200.

63. Laṁghikā muṭṭhikā c' ettha māyākārā ca sobhiyā,
vetālike ca jalle ca maṇimhi passa nimmitaṁ. 1201.

Sammatālaṇ ti khadirādisammaṇ c' eva kaṁsatālaṇ ca, turiya - - ti
nānāturiyānaṁ paṭhamatālītaṇ c' eva samghuṭṭhaṇ ca, muṭṭhikā ti mallā, so- 10
bhiyā ti nagarasobhanā sampannarūpā purisā, vetālike ti vetālā⁴ uṭṭhā-
pake⁵, jalle ti massūni karonte nahāpīte.

64. Samajjā c' ettha vattanti ākiṇṇā naranāribhi,
mañcātimañce⁶ bhūmiyo maṇimhi passa nimmitaṁ. 1202.

Mañcātimañce⁷ ti mañcānaṁ upari baddhamañce⁸, bhūmiyo ti ra- 15
maṇīyasamajjabhūmiyo.

65. Passa malle samajjasmiṁ poṭhente⁹ digunaṁ bhujaṁ
nihate nihata māne¹⁰ ca maṇimhi passa nimmitaṁ. 1203.

Samajjasmiṁ ti mallaraṅge, nihate ti nihanitvā¹¹ ṭhīte, nihata- 20
māne¹⁰ ti parājite¹².

66. Passa : pabbatapādesu nānāmiḡagaṇā bahū
sīhavyagghavarāhā ca acchakokataracchayo¹³ (V ⁴⁰⁶/₅) 1204.

67. Palasatā ca gavajā ca mahisā rohitā rurū
eṇeyyā ca varāhā ca¹⁴ gaṇino nimkasūkārā 1205.

68. Kadalīmiḡā bahucitrā bilārā sasakaṇṇakā, 25
nānāmiḡagaṇākiṇṇaṁ¹⁵ maṇimhi passa nimmitaṁ. 1206.

Palasatā¹⁶ ti khaggamigā, balasatā ti pi pāṭho, gavajā eā 'ti gavayā,
varāhā ti ekā miḡajāti, tathā gaṇino c' eva nimkasūkārā ca, bahu - - ti nā-
nappakārā citramigā, bilārā ti araṇṇe bilārā, sasa - ti sasā ca kannakā ca.

¹ Ck apāna-, Cs apāna-, Bđ āpāna-. ² Bđ -dudrabhivā-. ³ Bđ sammā-. ⁴ Ck
-la, Cs -laṁ, Bđ vettāya. ⁵ Bđ upaṭṭhā-. ⁶ Cks -ca. ⁷ Cks -cau. ⁸ Cs -co.
⁹ Bđ potente. ¹⁰ so all three MSS. ¹¹ so Cks; Bđ nihanitvā jinitivā. ¹² so all
three MSS. ¹³ Cks -ye. ¹⁴ Cks eva. ¹⁵ Cks -o. ¹⁶ Cks pha-.

69. Najjāyo supatitthāyo¹ soṇṇavālukasanthatā
acchā savanti ambūni macchagumbanisevitā². 1207.
70. Kumbhīlā makarā c' ettha suṁsumārā ca kacchapā
pāthīnā³ pāvusā⁴ macchā vāla⁵ muñjarohitā. 1208.
- 5 71. Najjāyo ti nadiyo, soṇṇa - - ti suvannavālukāya santhatatalā, kum-
bhīlā ti ime evarūpā jalacarā antonadiyaṁ vicaranti, te pi maṇimhi passā 'ti
71. Nānādumagaṇākiṇṇā nānādiḍḍijagaṇāyutā
veḷuriyakaro dāyo⁶, maṇimhi passa nimmitaṁ. 1209.
Veḷuriyakarodāyo⁶ ti veḷuriyapāsāne paharitvā⁷ saddaṁ karontiyo.
- 10 72. Pass' ettha pokkharāṇiyo suvibhattā catuddisā
nānādiḍḍijagaṇākiṇṇā puthulomanisevitā. 1210.
73. Samantūdakasampannaṁ mahiṁ sāgarakuṇḍalaṁ
upetaṁ vanarājeḥi maṇimhi passa nimmitaṁ. 1211.
Puthu - - ti macchasevitā, vana - - ti vanarājīhi, ayam eva vā pātho.
- 15 74. Purato Videhe passa Goyāniye ca pacchato
Kuruyo⁸ Jambudīpaṁ ca maṇimhi passa nimmitaṁ. 1212.
75. Passa Candaṁ ca Suriyaṁ ca obhāsante catuddisā
Sineruṁ⁹ anupariyante, maṇimhi passa nimmitaṁ. 1213.
76. Sineruṁ Himavantaṁ ca sāgaraṁ ca mahiddhikaṁ¹⁰
20 cattāro ca mahārāje maṇimhi passa nimmitaṁ. 1214.
77. Ārāme vanagumbe ca pāṭiye¹¹ ca siluccaye
ramme kimpurisākiṇṇe maṇimhi passa nimmitaṁ. 1215.
78. Phārusakaṁ cittalataṁ missakaṁ Nandanaṁ vanam
Vejayantaṁ ca pāsādaṁ maṇimhi passa nimmitaṁ. 1216.
- 25 79. Sudhammaṁ Tāvatisaṁ ca Pāricchattaṁ ca pupphitaṁ
Erāvaṇaṁ nāgarājaṁ maṇimhi passa nimmitaṁ. 1217.
80. Pass' ettha devakaṇṭhāyo nabhā vijju-r-iv' uggatā
Nandane vicarantiyo, maṇimhi passa nimmitaṁ. 1218.

¹ so Bā; Ck sūpatitthāthāyo, C^s sūpatinthāyo, read: supatitthāyo? ² Ck^s -taiṁ, Bā -kumbha-. ³ Ck Bā pāthinā. ⁴ Bā bahusā. ⁵ Bā bala. ⁶ so Bā; Ck^s veḷuriyaphalaka-. ⁷ Bā adds tassa saddena rukkhaskunādayo ⁸ Ck turiyo, C^s kuriyo. ⁹ Ck^s -ru. ¹⁰ Bā mahitalaṁ. ¹¹ Bā pithiye.

81. Pass' ettha devakaññāyo devaputtapalobhini
devaputte caramāne¹, mañimhi passa nimmitam. 1219.

Videhe ti Pubbavidehadīpaṃ, Goyāniye ti Aparagoyānadīpaṃ, Kuruyo ti Uttarakurū ca dakkhinato Jambudīpaṃ ca², anupariyante ti ete Canda-Suriye Sineruṃ anupariyāyante, pāṭiye³ ti pattharitvā ṭhapite viya 5
piṭṭhipāsāne.

82. Parosahassapāsāde veluriyaphalasanthate⁴
pajjalantena⁵ vaṇṇena mañimhi passa nimmitam. 1220.
83. Tāvatiṃse ca Yāme ca Tusite cāpi nimmite
Paranimmitābhīratino⁶ mañimhi passa nimmitam. 1221. 10
84. Pass' ettha pokkharāṇiyo vippasannodikā suci
mandālakehi sañchannā padumuppalakehi ca. 1222.

Parosahassan ti Tāvatiṃsanagare atirekasahassam pāsāde

85. Das' ettha rājiyo setā dasa nīlā manoramā
cha piṅgalā pannarasā haliddā ca catuddasā. 1223. 15
86. Vīsati tattha sovaṇṇā vīsati rajatāmaya
indagopakavaṇṇābhā tāva dissanti tiṃsati. 1224.
87. Das' ettha kāliyo chā ca⁷ mañjetṭhā paṇṇavīsati
missā bandhukapupphehi nīluppalavicittitā. 1225.
88. Evaṃ sabbaṅgasampannam accimantam pabhassaram 20
odhisumkam mahārāja passa tvam dipaduttama. 1226.

Dasettha -- ti etasmiṃ maṇikkbandhe dasa setarājiyo, cha piṅgalā -- ti
cha ca pannarasa (ā 'ti ekavīsati piṅgalārājiyo, haliddā ti haliddivaṇṇā ca-
tuddasā, tiṃsatīti indagopakavaṇṇā tiṃsarājiyo, cha cā 'ti dasa ca cha ca
solasa kālarājiyo, paṇṇavīsati⁸ti pañcavīsati mañjetṭhavaṇṇā passa, missā -- 25
hīti tā kāmamañjetṭhavaṇṇārājiyo etehi pupphehi missā vicittitā passa, ettha hi
kālarājiyo bandhujīvakapupphehi missā mañjetṭharājiyo nīluppalehi vicittitā,
odhisumkan ti sumkakotṭhāsam, yo maṃ jūte jinissati tass' imaṃ sumka-
kotṭhāsam passā 'ti vadati, Atṭhakathāyam pana hotu⁹ sumkam mahārāja 'ti
pāṭho, tass' attho: dipaduttama passa tvam imaṃ evarūpaṃ maṇim idam eva 30
mahārāja sumkam hotu⁹, yo maṃ jūte jinissati tass' idam bhavissatīti.
Maṇikkhandam.

¹ Bā ramma. ² Cks omīti kuruyo -- dīpaṇca. ³ Bā piṭṭhiye. ⁴ Cks -katthate,
Bā -santate. ⁵ Bā -te ca. ⁶ Bā -tavasavattino. ⁷ Bā chaeca, Cks jāca. ⁸
Cks hetu. ⁹ Cks hoti.

Evañ vatvā Puṇṇako „mahārāja, ahañ tāva jūte jito
imam maṇiratanam dassāmi, tvañ pana kiñ dassasīti“ ā,
„tāta mama sarīrañ ca³ setacchattañ ca ṭhapetvā mama santa-
kam sumkam hotū“ 'ti, „tena hi deva mā cirāyi, ahañ dūrā-
5 gato³, jūtaṃḍalam sajjāpehīti“, rājā amacce āṇāpesi, te
khippam jūtasālam sajjetvā rañño varapothhakattharaṇam⁴ sesa-
rājānañ cāpi āsanāni paññāpetvā Puṇṇakassāpi patirūpañ
āsanam ūtvā⁵ rañño kālam ārocayimsu. Tato Pu- rājānañ
gāthāya ajjhabhāsi:

- 10 89. Upāgatañ rāja upehi lakkhañ⁶,
n' etādisaṃ maṇiratanam⁷ tav' atthi,
dhammena jiyāma⁸ asāhasena,
jito ca no khippam avākarohī. 1227.

T. a. mahārāja jūtasālaya kammañ upagatañ niṭṭhitañ, etādisaṃ maṇira-
15 tanañ tava n' atthi, mā papañcam karohi upehi lakkhañ, akkhehi kilanattānañ
upagaccha, kilantā ca mayañ dhammena jiyissāma⁹, no asāhasena jayo hotu,
sace pana tvañ jito bhavissasi atha no khippam avākarohi, papañcam akatvā
va jito dhanam dadeyyāsīti vuttañ hoti.

Atha nañ rājā „māṇava¹⁰ tvañ mama¹¹ 'rājā' ti mā bhāyi
20 dhammen' eva no asāhasena jayaparājayo bhavissatīti“ ā. Tañ
sutvā Pu- „amhākañ dhammen' eva¹² jayaparājayabhāvañ jā-
nāthā¹³ 'ti¹³ rājāno sakkhīmkaronto gātham āha :

90. Pañcāla paccuggata Sūrasena
Macchā ca¹⁴ Maddā saha Kekakehi
25 passantu no te asaṭṭhena yuddham
na no sabhāyañ na karoti kiñcīti. 1228.

Ta. paccuggatā ti uggaṭṭatā paññātattā pākattattā Pañcālārājānañ evāla-
pati, Macchā cā 'ti tvañ ca samma Maccharatṭhe rāja, Maddā ti M-ratṭhe
rāja, saha - - ti Kekakehi nāma janapadena saha vattamāna Kekarāja tvañ ca

¹ all three MSS. -tīti. ² B^d adds devīñca. ³ B^d dūrā āg-. ⁴ C^k -kantharañ?
C^s -potakatharañ, B^d -poṭhaka-. ⁵ B^d paññāpetvā. ⁶ B^k lakkha, B^d upeti
lakkhañ. ⁷ read: maniratanam. ⁸ so C^s: C^k jiyāma, B^d jissāma. ⁹ B^d jini-
sāma, C^k adds dhammeneva. ¹⁰ C^k rājamānava. ¹¹ B^d matī. ¹² no asāhasena
jago hotu - - dhammeneva wanting in C^s. ¹³ B^d adds te pi. ¹⁴ B^d va.

athavā sahasaddaṃ Kekakehiti padassa pacchato ṭhapetvā paccuggatan ti yeva saddaṃ ca Sūrasenavisesanaṃ katvā Pañcāla paccuggata Sūrasena Macchā ca Madda-Kekakehi saha sesarājāno cā 'ti evaṃ p'ettha attho datṭhabbo, passantu no te ti amhākaṃ dvinnāṃ ete rājāno asaṭhena akkayuddhaṃ, na no sabhāyaṃ na karonti kiñcīti ettha no ti nipātamattaṃ, sabhāyaṃ kiñci sakkhin 5 na karonti khattiye pi brāhmaṇe pi karonti yeva, tasmā sace kiñci akāraṇaṃ uppajjati na no sutāṃ ditṭhaṃ ti vattuṃ na labhissatha, appamattā hothā 'ti yakkhasenāpatirājāno sakkhino akāsi.

Atha rājā ekasatarājaparivuto Pu-aṃ gahetvā jūtasālaṃ pāvīsi, sabbe patirūpāsanesu nisīdiṃsu, rajataphalake suvaṇṇa- 10 pāsake ṭhapyiṃsu. Pu-turito „mahārāja pāsakesu āyā nāma. mālikam¹ sāvaṭam² bahulaṃ, santi bhadradayo catuvīsati tesu tumhe attano ruccanakam³ āyaṃ gaṇhathā“ 'ti ā., rājā „sādhū“ 'ti bahulaṃ gaṇhi Pu-sāvaṭam², atha naṃ rājā ā.: „tena hi tāta māṇava pāsake pājehīti“, „mahārāja⁴ paṭhamam mama vāro 15 na pāpuṇāti, tumhe pājethā“ 'ti, rājā „sādhū“ 'ti sampañicchi. Tassa pana tatiye attabhāve mātā va⁵ ārakkhadevatā, tassā anubhāvena rājā jūte jināti, sā avidūre ṭhitā ahosi, rājā devataṃ anussaritvā jūtagītaṃ⁷ gāyitvā pāsake hatthe vatṭetvā ākāse khipi, Puṇṇakassānubhāvena pāsakā rājānaṃ parājinantā 20 bhassanti, rājā jūtasippamhi sukusalatāya pāsake attano parā-

¹ Cks māli. ² so Cks; Bđ -ṭṭam. ³ Cks -ruccana. ⁴ Bđ, pāte. ⁵ Bđ adds pāsakesu. ⁶ Bđ mātābhūtapubbā. ⁷ Bđ adds after jūtagītaṃ the following verses which I am unable to correct: gāyanto imaṃ gātham āha:

1. Sabbā nadī vaṃkanadī sabbe kaṭhā vanāmayā
sabbitthiyo kare pāpaṃ labbhamānenivādaḥ
2. Devate tvajju rakkhadevī passa mā maṃ vibhāveyya
anukampakā patitthā ca passa bhadraṇi rakkhitaṃ
3. Jambonadamayaṃ pāsāṃ caturāṃ samatthaṅguli
vibhāti paṇṇamajhe sabbakāmadado bhava
4. Devate me jayaṃ dehi passa maṃ appabhāgīnaṃ
mūtānukampiko poso sadā bhadraṇi passati
5. Athakam mālikam vuttaṃ sāvaṭṭaṃ ca chakam mataṃ
catukkaṃ bahulaṃ ñeyyaṃ dvibandhusandhikabhadraṃ
6. Catuvīsati āyā ca munindena pakāsītā ti
māliko ca duve kākā sāvaṭṭo maṇḍakā ravi
bahulo nemi saṃghaṭṭo santi bhadra ca titthirā ti

Rājā evaṃ jūtagītaṃ gāyitvā pāsake hatthena parivattetvā ākāse etc

jayāya bhassante ñatvā ākāse yeva saṃkaḍḍhanto gahe tvā
 punākāse khipi, dutiyam pi attano parājayāya bhassante ñatvā
 tath' eva aggahesi. Tato Pu- cintesi: „ayaṃ rājā mādisena
 yakkhena saddhīm jūtaṃ kilanto bhassamāne pāsake saṃ-
 5 kaḍḍhitvā gaṇhati, kin nu kho kāraṇaṃ“ ti, so tassa ārakkha-
 devatāya ānubhāvaṃ ñatvā akkhīni ummiletvā kuddho viya
 naṃ olokesi, sā bhītā palāyitvā Cakkavālapabbatamatthakaṃ¹
 patvā kampamānā atṭhāsi. Rājā tatiyam pi pāsake khipitvā
 attano parājayāya bhassante ñatvāpi Puṇṇakassānubhāvena
 10 hatthaṃ pasāretvā gaṇhituṃ nāsakkhi, te rañño parājayāya
 patimsu. Tato Pu- pāsake khipi, te attano jinantā patimsu²,
 ath' assa parājītabhāvaṃ ñatvā³ appoṭhetvā mahantena sad-
 dena „jītaṃ me, jītaṃ me“ ti tikkhattuṃ nadi, so saddo
 sakala-Jambudīpaṃ phari. Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

15 91. Te pāvisuṃ akkhamadena mattā
 rājā Kurūnaṃ Puṇṇako [ca] pi yakkho,
 rājā kaliṃ vicinaṃ aggahesi,
 kaṭam aggahī Puṇṇako pi yakkho. 1229.

 92. Te tattha jūte ubhaya samāgate⁴
 20 raññaṃ sakāse sakhinaṃ ca majjhe,
 ajesī yakkho naraviriyasetṭhaṃ,
 tattha-ppanādo tumulo babbhūvā 'ti*. 1230.

Ta. pāvisuṃ ti jūtasālaṃ pavisimsu, vicinaṃ ti rājā catuvīsatiyā āyesu
 vicinanto kaliṃ parājayagāhaṃ aggahesi, kaṭamaggahīti Pu- nāma yakkho
 25 jayagāhaṃ gaṇhi, te tattha jūte -- ti te tattha jūtasālāya jūte samupāgate
 ubho jūtaṃ kilimsu 'ti a, raññaṃ ti atha tesaṃ ekasātānaṃ rājūnaṃ sakāse
 avasesānaṃ ca sakhinaṃ majjhe so yakkho naraviriyasetṭhaṃ rājānaṃ ajesi,
 tatthappanādo -- ti tasmīṃ jūtaṃpaṇḍale rañño parājītabhāvaṃ jānātha jītaṃ
 me jītaṃ me ti mahanto saddo ahosi.

30 Rājā parājīto anattamano ahosi, atha naṃ samassāsento
 Pu- gātham āha:

¹ Cks omit pabbata. ² tato punnako -- patimsu wanting in Cks, Bd jinantan.
³ Bd adds punnako. ⁴ so all three MSS. for -tā? * vv. 91 and 92 ought to
 have been printed in smaller type.

93. Jayo mahārāja parājayo ca
 āyūhataṃ aññatarassa hoti,
 janinda jito si¹ varaṇḍhanena
 jito ca me khippam avākarohīti. 1231.

Ta. āyūhataṃ ti dvinnam vāyamānānam aññatarass' eva hoti, tasmā parā- 5
 jito 'mbhīti mā cintayī, jito sīti² parihīno si³, varaṇḍhanenā 'ti vara-
 dhanena⁴, khippam avākarohīti khippam me jayam dehi.

Atha „naṃ gaṇhathā“ ti vadanto gātham āha:

94. Hatthī gavassā maṇikuṇḍalā ca
 yaṃ cāpi mayham⁵ ratanaṃ pathavyā 10
 gaṇhāhi Kaccāna⁶ varaṃ dhanānam,
 ādāya yen' icchasi tena gacchā 'ti. 1232.

Puṇṇako āha:

95. Hatthī gavassā maṇikuṇḍalā ca
 yaṃ cāpi tuyham⁵ ratanaṃ pathavyā 15
 tesam varo Vidhuro nāma kattā,
 so me jito, tam me avākarohīti. 1233.

Ta. so me jito ti mayā hi tava vijite uttamaratanaṃ jitaṃ, so⁷ ca
 sabbaratanānam varo tasmā so mayā jito nāma hoti, tam me dehīti.

Rājā āha: 20

96. Attā ca me so saraṇaṃ gatī ca
 dīpo ca leṇo ca parāyano ca,
 asantuleyyo mama so dhanena,
 pāṇena me sadiso esa kattā ti. 1234.

Ta. attā ca me so ti so hi mayham attā ca⁸ mayā ca attānam tṭhapetvā 25
 sesaṃ dassamīti⁹ vuttaṃ, tam mā gaṇhi, na kevalaṃ ca attā va atha kho me
 saraṇaṃ ca gatī ca dīpo ca leṇo ca parāyano ca, asantulyo -- ti na satta-
 vidhena ratanadhanena saddhīm tuletabbo.

Puṇṇako āha:

97. Ciraṃ vivādo mama tuyham assa, 30
 kāmaṃ ca pucchāma tam eva gantvā,

¹ Ck^s jinosi, B^d jinosmi. ² B^d jinosmiti. ³ B^d aham jino amhi. ⁴ B^d para-
 madha-. ⁵ B^d aññam ⁶ Ck B^d -yana ⁷ Ck^s yo. ⁸ Ck^s ra, C^s omits ca. ⁹
 read: mayam ca -- dassamā ti?

eso va¹ no vivaratu² etam atthaṃ,
yaṃ vakkhatī hotu kathā³ ubhinnaṃ ti. 1235.

Ta. vivaratu² -- ti yo tava attā vā na vā ti etam [atthaṃ eso va pa-
kāsetu, hotu kathā -- ti yaṃ so vakkhati sā eva no ubhinnaṃ kathā hotu
5 taṃ pamānaṃ hotū 'ti a.

Rājā āha:

98. Addhā hi saccaṃ bhaṇasi na ca māṇava sāhasaṃ,
tam eva gantvā pucchāma, tena tussāṃ' ubho janā ti'. 1236.

Ta. na ca -- ti pasayha sāhasiyaṃ vacanaṃ ca na bhaṇasi.

10 Evaṃ vatvā rājā ekasataṇ ca rājāno Puṇṇakaṇ ca ga-
hetvā tuṭṭhamānaso vegena dhammasabhaṃ agamāsi, paṇḍito
āsanā oruyha rājānaṃ vanditvā ekamantaṃ aṭṭhāsi, atha Pu-
Mahāsattaṃ āmantetvā „paṇḍita tvam dhamme ṭhito, jīvita-
hetu pi musā na bhāsasīti kittisaddo te⁵ sakalaloke pharito⁶,
15 ahaṃ pana te ajja dhamme ṭhitabhāvaṃ jānissāmīti“ vatvā g. ā.:

99. Saccaṃ nu devā vidahū Kurūnaṃ
dhamme ṭhitaṃ Vidhuraṃ nāṃ' amaccaṃ,
dāso si rañño uda vāsi nāti
Vidhuro ti saṃkhā katamāsi loke ti. 1237.

20 Ta. saccan nu -- maccan ti Kurūnaṃ raṭṭhe Vi- nāṃ' amacco⁷ dhamme
ṭhito jīvitaṃ pi musā na bhaṇasīti⁸ evaṃ devā vidahu vidahanti kathenti
pakāseti, evaṃ vidahamānā te devā saccan nu vidahanti udāhu abhūtavādā
yeva te ti⁹, Vi -- katamāsi¹⁰ loka ti yā esā Vidhuro ti loka saṃkhā
paññatti sā katamā āsi¹¹ tvaṃ pakāsehi¹², kiṃ¹³ rañño dāso nīcataraṇīti
25 udāhu samo¹⁴ vā uttaritaro vā nātīti idan tāva me ācikkha dāso si rañño
uda vāsi nātīti.

Atha M. „ayaṃ maṃ evaṃ pucchati, ahaṃ kho paṇ' etaṃ
'rañño nātīti' pi 'rañño uttaritaro' ti pi 'rañño na kiñci homīti'
pi saññāpetuṃ sakkomi¹⁵, imasmiṃ pana loka saccasamo

¹ C^{ks} ca. ² C^k vica-. ³ C^k pathā, B^d tathā. ⁴ C^k jananti. ⁵ C^k natena,
C^s nate. ⁶ C^{ks} puṭṭhā, B^s pakato. ⁷ B^d nāma amacco. ⁸ so all three MSS.
for bhaṇatīti. ⁹ B^s -vādā yeva ti, C^{ks} -vādo yeva so. ¹⁰ C^{ks} -mosi. ¹¹ so
B^d for āsīti? C^k si, C^s ti. ¹² C^{ks} pakāseti, omitting tvaṃ. ¹³ B^d kinu. ¹⁴
C^{ks} samesamo. ¹⁵ B^d adds evaṃ sante pi.

avassayo nāma n' atthi, saccam eva kathetum vaṭṭatīti¹ cin-
tetvā „māṇava n' evāhaṃ rañño ñāti na uttaritaro, catunnaṃ
pana dāsānaṃ aṇṇataro²“ ti dassetum gāthadvāyam āha:

100. Āmāyadāsāpi bhavanti h' eke,
dhanena kīṭāpi bhavanti dāsā, 5
sayam pi h' eke upayanti dāsā,
bhayā paṇunnāpi bhavanti dāsā. 1238.
101. Ete narānaṃ caturo va dāsā,
addhā hi yonito aham pi jāto,
bhavo ca rañño abhavo ca rañño, 10
dās' āhaṃ³ devassa param pi gantvā
dhammena maṃ māṇava tuyhaṃ dajjā ti. 1239.

Ta. āmāyadāsā ti dāsassa² dāsiyā kucchimhi jātadāsā sayam pi dāsā ti,
ye keci upatthākajātikā sabbe te sayam dāsabhāvaṃ upagatā dāsā nāma, bhayā
paṇunnā ti rājabhayena vā corabhayena vā attano vasaṇaṭṭhānato paṇunna- 15
karamarā hutvā paravisayaṃ gatāpi dāsā yeva nāma, addhā hi³ yonito
aham pi jāto⁴ ti māṇava ekamsen' eva aham pi catusu dāsayonisū ekato
sayam dāsayonito nibbattadāso⁵, bhavo ca rañño ti rañño vaḍḍhi vā hotu
avaḍḍhi vā na sakkā mayā musā bhaṇitum, parampiti dūram gantvāpi aham
devassa dāso yeva, dajjā ti maṃ rājā jayadhanena khaṇḍetvā tuyhaṃ dento 20
dhammena samena sabbhāven' eva dadeyya.

Taṃ sutvā Pu- haṭṭhatuṭṭho pana appoṭhetvā⁶:

102. Ayaṃ dutiyo vijayo maṃ⁷ ajja
puṭṭho hi kattā vivar' ettha⁷ paṇhaṃ,
adhammarūpo vata rājasetṭho, 25
subhāsitaṃ n' anujānāsi⁸ mayhaṃ ti. 1240.

Ta. rājasetṭho ti ayaṃ rājasetṭho adhammarūpo vata, subhāsitaṃ ti
Vi-panḍitena sukathitaṃ suvinicchitaṃ, nānu --⁸ ti idān' etaṃ Vidhurapaṇḍitaṃ
mayhaṃ kasmā nānujānāsi kimatthaṃ na desīti vadati.

Taṃ sutvā rājā „mādisaṃ yasadāyikaṃ anoloketvā idāni 30
diṭṭhamāṇavakaṃ olokesīti⁹“ M-assa kujjhivā „sace dāso⁹ ga-
hetvā gacchā⁹“ ti gātham āha:

¹ B^d dāsoham; read: dās' āha? ² B^s adds putto pi, B^d omits dāsassa. ³ C^k
bahi. ⁴ C^k dāso. ⁵ C^k -ttādāso ca. ⁶ B^d -tetvā. ⁷ B^d viparettha, C^k vi-
paritthaṃ, C^s viparittha ⁸ B^d nānu-. ⁹ B^d māṇava sace so dāso me bhavēyya.

103. Evañ ce no so vivar' ettha pañham
 'dāso 'ham asmi, na ca kho 'smi nāti'
 gañhāhi Kaccāna varam dhanānam,
 ādāya yen' icchasi tena gacchā 'ti. 1241.

5 Ta. evañce no -- ti sace so amhākam pañham dāso ham asmi na ca
 kho smi nātīti evaṃ vivari ettha parisamaṇḍale atha kiṃ acchasi sakalaloke
 dhanānam varadhanam etam gaṇha gahetvā ca yen' icchasi tena gacchā 'ti.
 Akkhakhaṇḍam¹.

Evañ ca pana vatvā rājā cintesi²: „paṇḍitaṃ gahetvā
 10 māṇavo yathāruciṃ gamissati, tassa gatakālate paṭṭhāya mayhaṃ
 madhuradhammakathā dullabhā bhavissati, yaṃ nūn' imaṃ³
 ṭhāne ṭhapetvā⁴ gharāvāsapañham puccheyyan⁵ ti, atha naṃ
 evaṃ āha: „paṇḍita tumhākaṃ gatakāle mama madhura-
 dhammakathā dullabhā bhavissati, alaṃkatadhammāsane ni-
 15 sīditvā attano ṭhāne ṭhatvā mayhaṃ gharāvāsapañham kathethā⁶
 'ti, so „sādhū⁷ ti sampaticchitvā alaṃkatadhammāsane nisī-
 ditvā raññā pañham puṭṭho vissajjesi, tatrāyaṃ pañho:

104. Vidhura vasamānassa gahaṭṭhassa sakam gharaṃ
 khemā vatti⁸ katham assa, kathan nu assa saṃgaho. 1242.

20 105. Avyāpajjhaṃ katham assa, saccavādī ca māṇavo
 asmā lokā param lokam katham pecca na socatīti. 1243.

Ta khemā -- ti katham gharāvāsam vasantassa khemā nibbhayā vutti
 bhavēyya, katham assa saṃgaho ti catubbidho ca saṃgahavatthusamkhāto
 saṃgaho tassa katham bhavēyya, avyāpajjhaṃ ti niddukkhata, saccavādī ca
 25 'ti kathan ca māṇavo saccavādī nāma bhavēyya, peccā 'ti paralokam gantvā⁹.

106. [Taṃ] tattha gatimā dhitimā mutimā atthadassimā
 samkhātā⁷ sabbadhammānam Vidhuro etad abravi: 1244.

107. Na sādharmaṇadār' assa, na bhuñje sādum ekato,
 na seve lokāyatikam, n' etaṃ paññāya vaddhanam. 1245.

30 108. Silavā vattasampanno appamatto vicakkhaṇo
 nivātavutti atthaddho surato sakhilo mudu 1246.

¹ Cks omit akkha-. ² Bā adds mayā paṇḍito mānavassa dinno ³ Bā maṃ.

⁴ Bā adds alaṃkatadhammāsane nisīdāpetvā. ⁵ Bā vutti. ⁶ Bā -to. ⁷ Bā
 adds: taṃ sutvā paṇḍito raññā pañham kathesi taṃ atthaṃ pakāsento satthā āha.

109. Saṁgahe tāva mittānaṁ saṁvibhāgī vidhānavā
tappeyya annapānena sadā samanabrāhmaṇe. 1247.
110. Dhammakāmo sutādhāro bhaveyya paripucchako
sakkacca payirupāseyya sīlavante bahussute. 1248.
111. Gharam āvasamānassa gahaṭṭhassa sakāṁ gharaṁ 5
khemā vatti siyā evaṁ, evaṁ nu assa saṁgaho. 1249.
112. Avyāpajjho siyā evaṁ saccavādī ca māṇavo
asmā lokā paraṁ lokāṁ evaṁ pecca na socatīti. 1250.

Ta. taṁ tatthā 'ti bhi so taṁ rājānaṁ tattha dhammasabbhāyaṁ
nāṇagatiyā gatimā abbocehinnaviriya dhitimā matimā mutimā saṁhasu- 10
khumapañño atthadassimā nānena atthadassimā paricchinditvā jānanañāna-
saṁkhātāya paññāya sabbadhammānaṁ saṁkhātā¹ Vi-panḍito, etaṁ na sādha-
raṇadārassā 'ti ādivaṇaṁ abravī, tattha yo paresaṁ dāresu aparajjhatī so
sādhāraṇadāro nāma tādiso nāssa bhaveyya, sādumekato ti sādurasapanīta-
bhojanaṁ aññesaṁ adatvā ekako va na bhuñjeyya, lokāyatikan ti anatta- 15
nissitaṁ saggamaggānaṁ adāyakaṁ ariyyānikaṁ vittaṇḍasallāpaṁ lokāyatikavādaṁ
na seveyya, netaṁ -- ti na hi etaṁ lokāyatikaṁ² paññāya vaddhanaṁ, sīlavā
ti akhaṇḍehi pañcahi sīlehi samannāgato, vattasampanno ti gharāvāsavattena
vā rājavattena vā samannāgato, appamatto ti kusalahammesu appamatto,
nivātavuttitī atimānaṁ akatvā nīcavutti ovādānusāsanipticchako³, attha- 20
dho ti thaddhamacchariyarahito, surato ti soraccena s-gato, sakhilo ti pe-
maṇiyavacano, mudū 'ti kāyavacīcettehi aphaṛuso, saṁgaho -- ti mittasaṁ-
gahakaro dānādīsu yo yena saṁgahaṁ gacchati tassa ten' eva saṁgahako,
saṁvibhāgīti dhammikasamanabrāhmaṇānaṁ c' eva kapaṇādīnaṁ ca saṁvi-
bhāgakaro, vidhānavā ti etasmiṁ kāle kasitum vaṭṭati imasmiṁ vapitum ti 25
evaṁ sabbakiccesu vidhānasampanno, tappeyyā 'ti gahitagahitabhājanāni
pūretvā dadamāno tappeyya, dhammakāmo ti pavenidhammam pi sucari-
dhammam pi kāmayamāno patthayamāno, sutādhāro ti sutassa ādhārabbhūto,
paripucchako ti dhammikasamanabrāhmaṇe upasaṁkamitvā kiṁ bhante kusalan
ti ādivaṇaṇi pucchanaṣilo, sakkacca ti gāravena, evaṁ nu assa saṁgaho 30
ti saṁgaho pi 'ssa evaṁ kato nāma bhaveyya, saccavādīti evaṁ paṭipanno
yeva saccavādī nāma siyā.

Evaṁ M. rañño gharāvāsapañhaṁ kathetvā pallamkā
oruyha rājānaṁ vandi. Rājāpi 'ssa mahāsakkāraṁ katvā eka-
satarājaparivuto attano nivesanam eva gato. Gharāvāsa- 35
pañhaṁ⁴.

¹ Bā - to. ² Cks - yaranam ³ Bā - niyassa sampaticchako. ⁴ Cks omitt gharā-.

M. pana nivatto, atha nañ Puṇṇako āha:

113. Ehi dāni gamissāmi, dinno no issarena me,
tam ev' atthañ 'paṭipajja esa dhammo sanantano ti. 1251.

Ta. no ti nipātamattañ, issarena mayhañ dinno ti a., sanantano ti
5 mama atthañ paṭipajjantena hi tayā attano sāmikassa attho paṭipanno hoti,
yañ c' etañ sāmikassa atthakaraṇaṇi nāma esa dhammo sanantano porāṇaka-
paṇḍitānañ sabbhāvo.

Vidhurapaṇḍito āha:

114. Jānāmi māṇava: tayāham asmi,
10 dinno 'ham asmi tava issarena,
tīhañ ca tañ vāsayemu' agāre
yen' addhunā anusāsemu putte ti. 1252.

Ta. tayāhamasmiti tayā laddho 'ham asmiti jānāmi labhantena ca na
aññathā laddho, dinno 'ham asmi tava issarenā 'ti mama issarena raññā
15 ahañ tava dinno, tīhañ cā 'ti māṇavaka ahañ tava bahūpakāro, rājānaṃ
anoloketvā saccam eva kathesiṃ², tenāhañ tayā laddho, tvañ mama mahā-
tabbhāvaṃ³ jānāsi, mayhañ tīni divasāni tañ⁴ attano agāre vāsema, tasmā⁵ tvañ
yen' addhunā yattakena kālena mayhañ puttadāre anusāsemu tañ kālaṃ adbhivāsehīti.

Taṃ sutvā Pu- „saccam paṇḍito āha, bahūpakāro esa mama,
20 ‘sattāham pi addhamāsam pi nisidāpehīti’⁶ vutte adbhivāsetabbam
eva“ 'ti cintetvā

115. Tam me tathā hotu vasemu tīhañ,
kurutañ bhav' ajja gharesu kiccañ,
anusāsatañ puttadāre bhav' ajja
25 yathā tayi pacchā⁷ sukhī bhaveyyā 'ti. 1253.

Ta. tam me ti yañ tvañ vadesi sabbañ tañ mama tathā hotu, bha-
vaṃ ajjā 'ti bhavañ ajja paṭṭhāya tīhañ anusāsatu, tayi pacchā⁷ 'ti yathā tayi
gate pacchā tava puttadāro sukhī bhaveyya evaṃ tvañ anusāsā 'ti.

Evañ vatvā Pu- Mahāsattena saddhiṃ ñeva tassa nive-
30 sanañ pāvisi.

¹ C^s vāsayomu, C^k vāyayomu, P^s sasayemu: read: -mū or agāre vāsayemu?

² C^ks -si, B^d kathemi. ³ B^d mahātaguṇabhāvañ. ⁴ B^d omits tañ. ⁵ B^d kasmā. ⁶ C^ks omits ni-. ⁷ C^ks pecca.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

116. Sādhū 'ti vatvāna pahūtakāmo
pakkhāmi yakkho Vidhurena saddhīm,
taṃ kuṇḍarājaññahayanuciṇṇaṃ
pāvekkhi antopuram ariyasetṭho ti. 1254.

5

Ta. pahūta -- ti mahābhogo, kuṇḍarā -- ti kuṇḍarehi ca ājaññahayehi
ca anuciṇṇaṃ, ariya -- ti ācāraariyesu uttamo, Pu- yakkho ca tassa anto-
puram pāvisi.

Mahāsattassa pana tiṇṇaṃ utūnaṃ atthāya tayo pāsādā,
tesu eko Koṇco nāma eko Mayūro nāma eko Piyaketo nāma, 10
te sandhāya ayaṃ gāthā vuttā:

117. Koṇcaṃ Mayūraṇ ca Piyaṇ ca Ketam
upāgami tattha surammarūpaṃ
pahūtabhakkhaṃ bahuannapānaṃ
Masakkasāraṃ viya Vāsavassā 'ti. 1255.

15

Ta. tatthā 'ti tesu tiṣu pāsādesu yattha tasmiṃ¹ samaye attanā vasati
taṃ surammarūpaṃ pāsādaṃ Punnakaṃ ādāya upāgami.

Upagantvā ca alaṃkatapāsādassa sattamāya bhūmiyā sa-
yanagabbhaṇ c'eva mahātalaṇ ca sajjāpetvā sirisayanaṃ paññā-
petvā sabbaṃ² annapānādividhiṃ³ upatṭhapetvā devakaññā viya 20
pañcasatā itthiyo „imā te pādapari-cārikā hontu, anukkaṇṭha-
citto⁴ idha vasāhīti“ tassa nīyādetvā attano vasanattṭhānaṃ
gato, tassa gatakāle tā itthiyo nānāturīyāni gahetvā Punnā-
kassa paricariyāya naccādīni patṭhapesuṃ.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

25

118. Tattha naccanti gāyanti avhayanti varāvaram
accharā viya devesu nāriyo samalaṃkatā ti. 1256.

Ta. avhayanti -- varato varaṃ naccaṃ ca⁵ gītaṃ ca karentiyo.

119. Samaṅgikatvā pamadāhi yakkhaṃ
annena pānena ca Dhammapālo

30

¹ Bḍ yasmiṃ. ² Cks -a. ³ Cks -dhaṃ. ⁴ Ck -ṭṭhahanto, Cs -ṭṭhaganto. ⁵
Cks naccanti.

atthattham evānuvicintayanto
pāvekkhi bhariyāya tadā sakāse ti. 1257.

Ta. pamadāhīti pamadāhi c' eva annapānena ca samaṅgikatvā, dham-
mapālo ti dhammassa pāloko gopāyiko, atthatthamevā 'ti atthabhūtam eva
5 atthaṃ, bhariyāya ti sabbajettāhikāya bhariyāya.

120. Taṃ candanagandharasānulittam
suvaṇṇajambonadanikkhasādisam
bhariyam vacā¹: ehi suṇohi bhoti,
puttāni² āmantaya tambanette. 1258.

10 Ta. bhariyam vacā ti jettābhariyam avaca, āmantayā 'ti pakkosa³.

121. Sutvāna vākyam patino Anujjā⁴
suṇisam vaca tambanakhisunettaṃ:
āmantaya vammadharāni Cete
puttāni indīvarapupphasāme. 1259.

15 Anujjā⁴ ti evaṃnāmikā, suṇisam⁵ vaca tamba - - ti sā tassa vaca-
nam sutvā assumukhī rudamānā sayam gantvā putte pakkositum ayuttam
suṇisam pesesamīti tassā nivesanaṭṭhānam gantvā sā tambanakhisunettaṃ
suṇisam avaca, āmantayā 'ti pakkosa, vammadharānīti vammadhare sūre
samatthe ti a., ābharanabhaṇḍam eva idha vammaṃ ti adhippetam, tasmā
20 ābharanadhare ti pi a., Cete ti tam nāmenālapati, puttānīti mama putte ca
dhītaro ca, indīvara - ti tam ālapati.

Sā „sādhū“ 'ti pāsādam anuvicaritvā „pitā vo ovādam
dātukāmo pakkosati, idam kira vo tassa pacchimadassanan“
ti sabbam ev' assa suhajjanaṃ ca puttadhītaro ca sannipātesi,
25 Dhammapālakumāro pana tam vacanam sutvā va rodanto ka-
nitṭhabhātīparivuto pitu santikam agamāsi, p. te disvā va saka-
bhāvena saṇṭhātum asakkonto assupunṇehi nettehi ālīṅgitvā sīse
cumbitvā jettāputtam muhuttam hadaye nipajjāpetvā hadayā
otāretvā sirigabbhato nikkhamma mahātale pallamkamajjhe
30 nisiditvā puttasaḥassassa ovādam adāsi.

¹ all three MSS. vaca. ² Cks puttāti. ³ Bd -saya. ⁴ Bd anujjā. ⁵ all three MSS. suṇisā.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

122. Te āgate muddhani Dhammapālo
cumbitvā putte avikampamāno
āmantayitvā ca avoca vākyam:
dinn' āhaṃ raṇṇā¹ idha māṇavassa. 1260. 5
123. Tass' ajj' ahaṃ attasukhī vidheyyo,
ādāya yen' icchati tena gacchati,
ahaṃ ca vo sasitum¹ āgato 'smi:
kathaṃ ahaṃ aparittāya² gacche. 1261.
124. Sace vo rājā Kurukhettavāsī 10
Janasandho puccheyya pabūtakāmo
kim abhijānātha pure purāṇam
kim vo pitā anusāse puratthā 1262.
125. Samāsana³ hotha mayā va sabbe
ko n' idha raṇṇo abbatiko manusso 15
tam añjalim kariya³ vadetha evaṃ:
mā h' eva⁴ deva, na hi esa¹ dhammo,
viyaggharājassa nihīnajacco
samāsano deva kathaṃ bhaveyyā⁵ 'ti. 1263.

Ta. Dhammapālo ti Mahāsatto, dinnāhan ti ahaṃ jayadbane⁶ khaṇ- 20
detvā raṇṇā dinno, tassa'jjahaṃ -- ti ajja paṭṭhāya tīhamattaṃ ahaṃ iminā
attano sukkena attanā⁷ sukhī tatoparam pana tassa māṇavassāhaṃ vidheyyo
homi, so hi ito catutthe divase ekaṃsena maṃ ādāya yatth' icchati tattha
gacchati, aparittāyā⁸ 'ti tumhākaṃ parittāṇaṃ⁹ akatvā kathaṃ gaccheyyan
ti¹⁰ anusāsītum āgato 'smi, Janasandho ti mittaganthanena¹¹ mittajanassa 25
santhānakāro¹², pure purāṇan ti ito pubbe tumhe kim purāṇam¹³ abhijānātha,
anusāse ti anusāsi, evaṃ tumhe raṇṇā¹⁴ puṭṭhā amhākaṃ pitā imaṃ c' imaṃ
ca ovādama adāsīti katheyyātha, samāsana¹⁵ -- 'ti sace pana vo rājā mayā di-
nassa ovādassa kathitakāle etha tumhe ajja mayā saddhiṃ samāsana¹⁶ hotha, ko
nīdha -- ti idha rājakule tumhehi¹⁷ añño ko nu raṇṇo abbatiko manusso 30
ti attano āsane nisīdāpeyya, tamañjalīn ti atha tumhe añjalīm karitvā taṃ
rājānaṃ evaṃ vadeyyātha: deva evaṃ mā avaca na hi amhākaṃ esa pavēṇi-
dhammo, viyaggha -- 'ti kesariśīhassa hīnajacco jarasīgālo deva kathaṃ sa-
māsano bhaveyya, yathā sigālo sīhassa samāsano na hoti tath' eva mayāṃ
tumhākan ti¹⁸. 35

¹ Bā anusāsītum. ² Ck^s aparitāṇā ca, Bā parittāya. ³ Ck^s kayira. ⁴ Bā
hevaṃ. ⁵ Ck^s so. ⁶ Bā jeyya dhanena. ⁷ Bā atta. ⁸ Ck^s aparitāyā, Bā
ahaṃ parittāyā. ⁹ Bā parittāṇ. ¹⁰ Bā iti. ¹¹ Bā -bandhanena. ¹² Bā
sandhāna-. ¹³ Bā -nakāranam. ¹⁴ Ck^s -he. ¹⁵ Bā adda katheyyātha.

Imaṃ paṇ' assa kathaṃ sutvā puttadhītarō ca nātisu-
hajjadāsaporisā ca sabbe sakabhāvena saṇṭhātum asakkontā
mahāviraṇaṃ viraviṃsu, te M. saññapesīti. Lakkhakhaṇḍaṃ.

Atha te nātayo upasaṃkamitvā tuṇḥibhūte disvā „tātā
5 mā cintayittha, sabbe saṃkhārā aniccā, yaso nāma vipatti-
pariyosāno, api ca tumhākaṃ rājavasaṭṭiṃ nāma yasapaṭilābha-
kāraṇaṃ kathessāmi, taṃ ekaggacittā suṇāthā“ 'ti Buddha-
līlāya rājavasaṭṭiṃ nāma paṭṭhapesi.

Tam atthaṃ pakāseṇto Satthā āha :

- 10 126. So ca mitte amitte ca nātayo suhadajjane¹
alinamanasaṃkappo Vidhuro etad abravi: 1264.
127. Eth' ayyo rājavasaṭṭiṃ nisīditvā suṇoṭha me
yathā rājakulaṃ patto yasaṃ² poso nigacchatīti. 1265.

Ta. suhadajjane¹ ti suhajajane³, ethayyo ti etha ayyo piyasamudā-
15 cārena putte ālapati, rājavasaṭṭiṃ ti mayā vuccamānaṃ rājapariyāsaṃ su-
ṇātha, yathā ti yena kāraṇena rājakulaṃ upasaṃkamanto rañño santike
caranto poso yasaṃ nigacchati taṃ kāraṇaṃ suṇāthā 'ti a.

128. Na hi rājakulaṃ patto aññāto labhate yasaṃ
nāsūro na pi dummedho na-ppamatto kudācanaṃ. 1266.
20 129. Yadāssa⁴ sīlaṃ paññaṃ ca soceyyaṃ cādhiḡacchati
atha vissasate⁵ tyamhi⁶ guyhaṇ c' assa na rakkhati. 1267.

Aññāto apākataguno aviditakammāpadāno⁷, nā sūro ti na asūro bhīru-
jātiko, yadāssa- ti yadā assa sevakassa rājasīlaṃ ca paññaṃ ca soceyyaṃ ca
adhiḡacchati ācārasampattiṃ ca nāṇabalaṃ ca sukhībhāvaṃ⁸ ca jānāti, atha
25 vissasate⁶ tyamhīti⁹ atha rājā tamhi vissasati¹⁰ vissāsaṃ karoti attano ca
guyhaṃ assa na rakkhati na gūhati katheti.

130. Tulā yathā paggaḡhitā samadaṇḍā sudhārītā
ajjhītṭho na vikampeyya sa rājavasaṭṭiṃ vase. 1268.
131. Tulā yathā paggaḡhitā samadaṇḍā sudhārītā
30 sabbāni abhisambhonto sa rājavasaṭṭiṃ vase. 1269.

¹ so Bds; Cks suhadajjane. ² Cks caraṃ. ³ Bds suhadajjane. ⁴ Cks yadassa
⁵ Cks vissā-, Bds visā-. ⁶ Bds tamhi, Cks nyamhi? ⁷ Bds -mavidhāno. ⁸ Bds
suci-. ⁹ Ck nya-, Bds tamhiti. ¹⁰ Bds visā-.

Tulā--ti yathā esā vuttappakārā tulā na onamati na uṇṇamati evam eva¹
rājasevako kismicid eva kamme raññā idam nāma karohīti ajjhiṭṭho āṇatto
chandādiagativaseṇa na kampeyya sabbakiccesu paggaḥitatulā viya samo bha-
veyya, sa rājavasatim ti so evarūpo sevako rājakule vasaṃ vaseyya rājānaṃ
paricareyya evaṃ paricaranto ca paṇa yasaṃ labheyyā 'ti a., sabbāni abhi- 5
sambhonto ti sabbāni rājakiccāni karonto.

132. Divā vā yadi vā rattim rājakiccesu paṇḍito
ajjhiṭṭho na vikampeyya sa rājavasatim vase. 1270.

133. Divā vā yadi vā rattim rājakiccesu paṇḍito
sabbāni abhisambhonto sa rājavasatim vase. 1271. 10

134. Yo' c' assa sukato maggo rañño suppaṭiyādito
na tena vutto gaccheyya sa rājavasatim vase. 1272.

Na vikampeyyā 'ti akampamāno tāni kiccāni kareyya, yo² cassā 'ti
yo ca rañño gamanamaggo sukato assa rañño suppaṭiyādito sumañḍito iminā
maggena gacchā 'ti vutto pi tena gaccheyya³. 15

135. Na rañño samakam⁴ bhuñje kāmabhoge kudācanaṃ
sabbattha pacchato gacche sa rājavasatim vase. 1273.

136. Na rañño sadisaṃ vatthaṃ na mālā na vilepanaṃ
ākappaṃ sarakuttiṃ vā na rañño sadisaṃ ācare
aññaṃ kareyya ākappaṃ sa rājavasatim vase. 1274. 20

Na rañño ti rañño kāmabhogena samaṃ kāmabhogaṃ na bhuñjeyya,
tādisassa hi rājā kujjhatī, sabbatthā 'ti sabbesu rūpādīsu kāmagūṇesu rañño
pacchato va gaccheyya, hīnataram⁵ eva seveyyā⁶ 'ti a., aññaṃ kareyyā 'ti
rañño ākappato aññaṃ eva ākappaṃ kareyya, sa rāja--ti so puggalo rañño
upagantvā vasaṃ vaseyya. 25

137. Kile rājā⁷ amaccehi bhariyāhi parivārīto,
nāmacco rājabharyāsu bhāvaṃ kubbetha paṇḍito. 1275.

138. Anuddhato acapalo nipako samvutindriyo
manopaṇḍhisampanno sa rājavasatim vase ti. 1276.

Ta. bhāvaṃ ti vissāsavasena adhippāyaṃ, acapalo ti amaṇḍanasīlo. 30
nipako ti paripakkañño, samvut--ti pihitachalindriyo rañño vā aṅga-
paccaṅgāni orodhe c' assa⁸ na olokeyya, mano--ti acañcalena suṭṭhu ṭhapi-
tena cittena samannāgato.

¹ Cks -vaṃ. ² Cks so ³ Cks maggena na gacchā ti vutte pi tena gaccheyya.

⁴ Bā sadisaṃ. ⁵ so Ck; ⁶ Ck Bā hi-. ⁷ Bā rāja. ⁸ Bā -dhe
vā na tassa visāse.

139. Nāssa bhariyāhi kīleyya na manteyya rahogato
nāssa kosāddhanam gaṇhe sa rājavasatim vase. 1277.
140. Na niddanām¹ bahuṃ maññe² na madāya suram pive
nāssa dāye migam haññe sa rājavasatim vase. 1278.
- 5 141. Nāssa pīṭham na pallamkam na koccham na nāgam³ ratham
sammato 'mhīti ārūhe sa rājavasatim vase. 1279.
142. Nātidūre bhavē⁴ rañño nāccāsanne vicakkhaṇo,
sammukhe⁵ c' assa tiṭṭheyya sandissanto sabhattuno. 1280.
143. Na ve⁶ rājā samkhā hoti na rājā hoti methuno,
10 khippam kujjhanti rājāno sūken'akkhim⁷ va ghaṭṭitam. 1281.
144. Na pūjito maññamāno medhāvī paṇḍito naro
pharusam patimanteyya rājānam parisamkitam⁸. 1282.

Na manteyyā 'ti tassa rañño bhariyāhi saddhim n' eva kīleyya na raho
15 manteyya, kosāddhanam na thenetvā gaṇheyya, na madāyā 'ti tātā rājase-
vako nāma madatthāya suram na piveyya, dāye ti dinnābhaye migadāye, koc-
chan ti baddhapīṭham, sammatomhīti aham kammiko,⁹ hutvā evam karomīti
na ārūheyya, sammukhe⁵ - ti assa rañño purato khuddakamahantaṃ katham
savanatṭhāne⁹ tiṭṭheyya, sandissanto - ti so sevako tassa bhattuno dassa-
20 natṭhāne tiṭṭheyya, sūkenā 'ti akkhimhi patitūna vihisukādinā¹⁰ ghaṭṭitam
akkhi pakatibhāvam jahantaṃ¹¹ yathā kujjhanti nāma evam kujjhanti, na tesu
vissāso kātabbo, pūjito maññamāno ti aham rājavūjito 'mhīti maññamāno,
pharusan ti yena so kujjhanti tathārūpam na manteyya.

145. Laddhavāro¹² labhe vāram¹³ n' eva rājūsu vissase
25 aggīva yato¹⁴ tiṭṭheyya sa rājavasatim vase. 1283.
146. Puttam¹⁵ vā bhātaram¹⁶ sam¹⁷ vā sampaggaṇhāti khattiyo
gāmehi nigamehi vā¹⁸ ratṭhe¹⁹ janapadehi vā¹⁸
tuṇhībhūto upekkheyya²⁰, na bhāṇe chekapāpakam. 1284.

¹ so C^s; C^k didditam, B^d niddham. ² B^d maññeyya. ³ B^d nāvam. ⁴
C^k bhavo, B^d bhaje. ⁵ B^d samukhe, C^s samekkham. ⁶ B^d me, B^s ce. ⁷
C^s sukesakkhim, B^d sukenākkhiva, B^s -nakkhidha. ⁸ B^d sammato. ⁹ C^k same-
natṭhāne, C^s samana- ¹⁰ C^k vihisakā-, C^s vihisukā-, B^d vihisukā-. ¹¹
B^d jahāti. ¹² B^d -dvāro. ¹³ C^k B^d dvāram, C^s cāram. ¹⁴ C^s va sato, B^d
aggi vā samyato. ¹⁵ B^d saputtam. ¹⁶ C^s -rā ¹⁷ B^d omits sam. ¹⁸ B^d ca.
¹⁹ B^d -ehi. ²⁰ B^d uddikkh-.

Laddhavāro¹ labhe vāraṇ² ti ahaṃ nippaṭihāro laddhavāro¹ ti appaṭihāretvā na pavise puna pi vāraṇ³ labheyya paṭihāretvā va paviseyyā⁴ 'ti a., yato⁵ ti appamatto hutvā, bhātaraṇ⁶ saṃ⁷ vā ti sakabhātaraṇ vā, sampaggaṇhātīti asukagāmaṇ vā asukanigamaṇ vā assa demā⁸ 'ti sadā se-vakehi saddhiṃ katheti, na bhane -- ti tadā guraṇ vā aguraṇ vā na bhaṇeyya. 5

147. Hatthārūhe⁷ anīkaṭṭhe rathike pattikārike

tesaṇ kammāvadānena⁸ rājā vaḍḍheti vetanaṇ

na tesaṇ antarā gacche sa rājavasaṭim vase. 1285.

148. Cāpo v' ūnudara⁹ dhiro vaṃso vāpi¹⁰ pakampaye¹¹

paṭilomaṇ na vatteyya sa rājavasaṭim vase. 1286. 10

149. Cāpo v' ūnudara¹² assa maccho v' assa ajivhavā¹³

appāsī nipako sūro sa rājavasaṭim vase. 1287.

Tesaṇ antarā- ti tesaṇ lābhassa antarā na gacche antarāyaṇ na ka-reyya, vaṃso ti yathā vaṃsaḡumbato uggaṭavaṃso vātena pabaṭakāle kampati evaṇ kampeyya, cāpo vūnudara¹⁴ ti yathā cāpo¹⁵ mahodaro¹⁶ na hoti 15 evaṇ na mahodaro siyā, ajivhavā¹³ ti yathā maccho ajivhatāya na katheti tathā mandakathatāya¹⁷ ajivhatā bhaveyya, appāsīti bhojane mattaṇṇū.

150. Na bālhaṇ itthiṇ gaccheyya sampassaṇ tejasāṇkhayaṇ,
kāsaṇ sāsaṇ daraṇ balyaṇ khīṇamedho nigacchati. 1288.

151. Nāṭivelaṇ pabhāseyya, na tuṇhī sabbadā siyā, 20
avikiṇṇaṇ mitaṇ vācaṇ patte kāle udīraye. 1289.

152. Akkodhano asaṇghaṭṭo sacco saṇho apesaṇo
samphaṇ¹⁸ giraṇ na bhāseyya sa rājavasaṭim vase¹⁹. 1290.

Na bālhaṇ ti punappunaṇ gaccheyya, teja- ti evaṇ gacchanto hi puriso tejasāṇkhayaṇ pāpuṇṭi, taṇ sampassanto bālhaṇ na gaccheyya, daran ti 25 kāyadarathaṇ, bālyan ti dubbalabbhāvaṇ, khīṇa- ti punappunakilesarativasena khīṇapaṇṇo puriso ete kāsādayo nigacchati, velaṇ ti tāta rājūnaṇ santike pamāṇāṭikkantaṇ na bhāseyya, patte- ti attano vacanaḡale sampatte, asaṇghaṭṭo ti paraṇ asaṇghaṭṭento, samphaṇ¹⁸ ti niraṭṭhakaṇ.

¹ Bā - dvāro. ² Bā dvāraṇ. ³ all three MSS. dvāraṇ. ⁴ Ck yatho, Cs sato⁷ Bāsa saṇyato. ⁵ Cks -rā. ⁶ Bā omits saṇ. ⁷ Bāsa -rohe. ⁸ Ck sammāvadānena, Cs kammāvadānena, Bā kammavātānena. ⁹ Ck cāpevaṇṇape, Cs cāponunape, Bā cāpodhanudbaro. ¹⁰ Cks cāpi. ¹¹ Ck -piye, Cs -pi. ¹² Ck cūnudara, Bā danudhara. ¹³ Bāsa -hatā. ¹⁴ Ck cūnū-, Cs cūnu, Bā vunu-. ¹⁵ Ck cāpadhanu. ¹⁶ Cks -raṇ. ¹⁷ Ck -kathamāyāṇ, Bā sevako mandakathitāya. ¹⁸ Ck Bā samphaṇ. ¹⁹ Bā adds: mātā bhittibharo assa kule jeṭhāpacāyiko hiriottappasampanno s. r. v., Bā inserts this verse after udīraye.

153. Vinīto sippavā danto katatto¹ niyato mudu
appamatto suci dakkho sa rājavasatīm vase. 1291.
154. Nivātavutti vuddhesu sappatisso sagāravo
surato sukhasamvāso² sa rājavasatīm vase. 1292.
- 5 155. Ārakā parivajjeyya sahitum³ pahitaṃ janaṃ,
bhattāraṇ ñev' udikkheyya anaññassa ca⁴ rājino. 1293.
- Vinīto ti ācārasampanno, sippavā ti attano kule sikkhitabbasippena
samannāgato, danto ti chasu dvāresu nibbisevano, katatto⁴ ti sampāditatto,
niyato ti yasādini nissāya acalasabhāvo, mudū 'ti anātimānī, appamatto
10 ti kattabbakiccesu pamādarahito, dakkho ti upatthāne cheko, nivātavuttīti
nīcavutti, sukhasamvāso ti garusamvāsaṃ vasanasīlo, sahitum⁴ pahitaṃ
ti pararājūhi rañño⁶ santikaṃ guḥharakkhāvasena vā paṭicchannapakāṭakaraṇa-
vasena vā pesitaṃ, tathārūpeṇa hi saddhīm kathento rañño sammukhā va ka-
theyya, bhattāraṃ ñevudikkheyyā 'ti attano sāmikam eva olokeyya,
15 anaññassa ca⁵ rājino ti aññassa rañño santike⁷ na bhaveyya.
156. Samaṇe brāhmaṇe cāpi sīlavante bahussute
sakkaccaṃ payirupāseyya sa rājavasatīm vase. 1294.
157. Samaṇe brāhmaṇe cāpi sīlavante bahussute
sakkaccaṃ anuvāseyya sa rājavasatīm vase. 1295.
- 20 158. Samaṇe brāhmaṇe cāpi sīlavante bahussute
tappeyya annapānena sa rājavasatīm vase. 1296.
159. Samaṇe brāhmaṇe cāpi sīlavante bahussute
āsajja paññe sevetha ākaṃkha vuddhim attano. 1297.
- Sakkaccaṃ payirupāseyyā 'ti gāravena punappuna upasāṃkameyya,
25 anuvāseyyā 'ti uposathavāsaṃ vasanto anuvatteyya, tappeyyā 'ti yāvadatthaṃ
dānena tappeyya, āsajjā 'ti upagantvā, paññe ti paṇḍite, āsajjapaññe vā
āsajjamānapaññe ti a.
160. Dinnapubbaṃ na hāpeyya dānaṃ samaṇabrāhmaṇe,
na ca kiñci nivāreyya dānakāle vanibbake. 1298.
- 30 161. Puññavā buddhisampanno vidhānavidhikovidō
kālaññū samayaññū ca sa rājavasatīm vase. 1299.

¹ Bā yatatto ² C^{ks} -sambhāso. ³ Bā sañhitum. ⁴ Bā na ca aññassa. ⁵ Bā
yatatto. ⁶ Bā sakarañño. ⁷ C^{ks} santake

162. Uṭṭhātā kammadheyyesu appamatto vicakkhaṇo
susamvihitakammanto sa rājavasatim vase. 1300.

Dinnapubban ti pakatipatiyattadānavatṭam, samaṇabrāhmaṇe ti
samaṇe vā brāhmaṇe vā, vanibbake ti dānakāle vanibbake āgate disvā kiñci
na nivāreyya, paññavā ti vicāraṇapaññāya yutto, buddhi- ti avekallabuddhi- 5
sampaṇuo, vidhānavidhikovidō ti nānāpakāresu dāraporisādināṃ saṃvida-
hanakotṭhāsesu cheko, kālaññū ti ayaṃ dānaṃ dātuṃ ayaṃ sīlaṃ rakkhituṃ
ayaṃ uposathakammaṃ kātuṃ kālo ti jāneyya, samayaññū ti ayaṃ kasana-
samayo ayaṃ vappanaṃ ayaṃ vohāraṃ ayaṃ upaṭṭhānaṃ ti jāneyya, kamma-
dheyyesū 'ti attano kattabbakammesu. 10

163. Khalaṃ sālāṃ pasuṃ khettaṃ gantā¹ c' assa² abhikkhaṇaṃ
mitaṃ dhaññaṃ nidhāpeyya mitaṃ ca pācaye ghare. 1301.

164. Puttaṃ vā bhātaraṃ³ saṃ vā sīlesu asaññhitam
anaṅgavā hi⁴ te bālā yathā petā tath' eva te
colaṇ ca nesam piṇḍaṇ ca āsīnānaṃ va⁵ dāpaye. 1302. 15

165. Dāse kammakare pesse⁶ sīlesu susamāhite
dakkhe uṭṭhānasampanne āhipaccasmi ṭhāpaye. 1303.

Pasuṃ khettaṃ ti gokulaṇ c' eva sassaṭṭhānaṃ ca, gantā⁷ ti gamanasīlo,
mitaṃ ti⁸ minivā ettakan ti ṇatvā koṭṭhesu nidhāpeyya, ghare ti ghare pi
parijanaṃ gaṇetvā mitam eva pācāpeyya, sīlesu -- ti evarūpaṃ dussīlaṃ anā- 20
cāraṃ kismici āhipaccatṭhāne⁹ na ṭhāpeyyā 'ti a, anaṅgavā hi te¹⁰ bālā
ti aṅgam ekaṃ¹¹ manussānaṃ bhātā loka pavuccatīti¹² kiñcāpi jeṭṭhakaṇiṭṭha-
bhātaro aṅgasamatāya¹³ aṅgaṇ ti vuttā, ime pana dussīlā tasmā aṅgasamā na
honti yathā pana susāne chaḍḍitā petā matā tath' eva te, tasmā tādīsā ādhi-
paccatṭhāne⁹ na ṭhāpetabbā, kuṭumbaṃ hi te vināseuti, vinatṭhakuṭumbassa ca 25
daliddassa ca rājasevanaṃ nāma na sampajjati, āsīnānaṃ ti āgantvā nisinnā-
naṃ jūtākabhataṃ¹⁴ viya dento ghāsacchādanamattaṃ dāpeyya, uṭṭhāna -- ti
uṭṭhānaviriyena samannāgate.

166. Silavā ca alolo ca anuratto¹⁵ ca¹⁶ rājino
aviraho hito tassa¹⁷ sa rājavasatim vase. 1304. 30

167. Chandaññū rājino assa cittaṭṭho c' assa rājino
asaṃkusakavatti 'ssa sa rājavasatim vase. 1305.

¹ all three MSS. gantvā. ² Bḍ vassa. ³ Cks -rā. ⁴ Bḍ ti. ⁵ Bḍ āsanāni pa.
⁶ Bḍ pose. ⁷ Bḍ gantvā. ⁸ Bḍ adds dhaññaṃ. ⁹ Cks adhipaccana-, Bḍ adhi-
pacca-. ¹⁰ Ck anaṅgācānite, Cs anaṅgācātite. ¹¹ so Bḍ; Cks ahametaṃ. ¹²
Bḍ -antīti. ¹³ Cks -tā. ¹⁴ Bḍ nisinnānaṃ puttābhātānaṃ matasattānaṃ mata-
kabhattaṃ. ¹⁵ Bḍ -rakkho. ¹⁶ Cks cassa. ¹⁷ Bḍ cassa.

169. Uccādaye¹ ca nahāpaye dhove pāde adhosiraṃ
āhato pi na kuppeyya sa rājavasatiṃ vase. 1306.

Alolo ti sluddho, cittattho ti citte t̥hito, rājacittavasiko ti a., asaṃ-
kusakavattissā 'ti appaṭilomavattī assa, adhosiraṃ ti pāde dhovanto pi
5 siraṃ adhokavā heṭṭhāmukho va dhoveyya, na rañño mukhaṃ ullokeyyā 'ti a.

169. Kumbhaṃ pañjalim kariyā² vāyasam vā³ padakkhiṇaṃ
kim eva sabbakāmānaṃ dātāraṃ dhīraṃ uttamaṃ 1307.

170. Yo deti sayanaṃ vatthaṃ yānaṃ āvasathaṃ gharaṃ
pajjunno-r-iva bhūtāni bhogehi-m-abhivassati. 1308.

10 171. Es' ayyo rājavasati vattamāno yathā naro
ārādhayati rājānaṃ pūjaṃ labhati bhattusū 'ti. 1309.

Kumbhaṃ pañjalim kariyā⁴ vāyasam vāpi⁵ padakkhiṇaṃ ti
vuddhiṃ pacāsiṃsanto hi puriso udakabharitaṃ kumbhaṃ diṣvā tassa añjalim
kareyya vāyasam vāpi⁶ sakunaṃ ca padakkhiṇaṃ kareyya añjalim katvā padak-
15 khiṇaṃ karontassa kinci dātum na sakkonti, kimevā 'ti yo pana sabbakāmānaṃ
dātā dhiro⁷ ca taṃ rājānaṃ kimkāraṇaṃ na namasseyya, rājā yeva hi namassi-
tabbo ca ārādhetaṃbho cā 'ti, pajjunno-r-ivā 'ti meggho viya, esayyo -- t
ayyo yā⁸ ayaṃ mayā kathitā esā rājavasati nāma rājasevakānaṃ anusatthi, yathā
ti yāya rājavasatiyā vattamāno naro rājānaṃ ārādheti rājūnaṃ ca santikā pūjaṃ
20 labhati pasamsaṃ ti.

Evam asamadhuro Vidhuro Buddhaliḥhāya rājavasatiṃ
kathesīti. Rājavasatikhaṇḍaṃ.

Evam puttadārasuhajjādayo anusāsantass' eva tassa tayo
divasā⁹ jātā⁹, so divasassa⁹ pāripūrim nātvā pāto va nānagga-
25 rasabhojanaṃ bhuñjitvā „rājānaṃ apaloketvā māṇavena sad-
dhiṃ gamissāmīti“ nātigaṇaparivuto rājanivesanaṃ gantvā
rājānaṃ vanditvā ekamantaṃ t̥hito vattabbayuttakaṃ va-
canaṃ avoca.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

30 172. Evam samanūsāsitvā nātisaṃghaṃ vicakkhaṇo
pariṇiṇṇo suhadehi rājānaṃ upasaṃkami. 1310.

¹ Bā acch-. ² Bā kumbhaṃ pañcalikariyā, C^k kumbhamhi pañcasamkuriyā. ³
Bā cātāncāpi. ⁴ Bā kumbhaṃ pañcalimkariyā, C^k kumbhamhi pañcasam ku-
riyā. ⁵ Bā cātāṇ ca. ⁶ C^k dhītarō, Bā dhiro. ⁷ C^k omit yā. ⁸ C^k -o.
⁹ C^k -saṃ.

173. Vanditvā sirasā pāde katvā ca naṃ padakkhiṇaṃ
Vidhuro avaca rājānaṃ paggaheṭvāna añjaliṃ: 1311.
174. Ayaṃ maṃ māṇavo neti kattukāmo¹ yathāmatim,
ñātīn' atthaṃ pavakkhāmi, taṃ suṇohi arindama. 1312.
175. Putte ca me udikkhesi yaṇ ca m' aññaṃ ghare dhanāṃ 5
yathā pecca² na hāyetha ñātisaṃgho mayi gate. 1313.
176. Yath' eva khalatī bhūmyā bhūmyā va patititṭhati³
ev' etaṃ khalitaṃ mayhaṃ etaṃ passāmi accayan ti. 1314.

Ta. suhadehīti suhadayehi ñātimittādihi, yañcamaññaṇ ti yaṇ ca
me aññaṃ tayā c' eva aññaṇarājūhi ca dinnāṃ ghare aparimāṇaṃ dhanāṃ taṃ 10
sabbāṃ tvaṃ eva olokeyyāsi, peccā⁴ 'ti pacchā⁵, khalatīti pakkhalatī, eve-
taṇ ti evaṃ etaṃ ahaṃ hi bhūmiyaṃ khalitvā tatth' eva patitṭhitapuriso viya
tumhesu khalitvā tumhesu yeva patitṭthahāmi⁶, etaṃ passāmīti yo esa mama⁷
kin te rājā hotīti māṇavena puttassa⁸ tumhe anoloketvā saccaṃ patthetvā⁹
dāso 'ham asmiti vadantassa accayo etaṃ accayaṃ passāmi, añño¹⁰ pana me 15
doso n' atthi, taṃ me accayaṃ khamatha, mā me taṃ¹¹ hadaye katvā pacchā
mama puttadāre¹² aparajjittha.

Taṃ sutvā rājā „paṇḍita tava gamanaṃ mayhaṃ na
ruccati, mā tvaṃ agamā, māṇavaṃ nayan' eva¹³ pakkosivā
ghātetvā paticchādemā 'ti¹⁴ mayhaṃ taṃ ruccatīti“ dīpento g. ā.: 20

177. Sakkā na gantuṃ iti mayhaṃ hoti,
jhatvā vadhivā idha Kātiyānaṃ
idh' eva hohi¹⁵ iti mayha ruccati,
mā tvaṃ agā uttamabhūripaṇṇā 'ti. 1315.

Ta. jhatvā ti idha rājagehe yeva taṃ pothetvā. 25

Taṃ sutvā M. „deva tumhākaṃ evarūpo ajjhāsayo ayutto“
ti vatvā āha:

178. Mā h' ev' adhammesu¹⁶ manāṃ paṇḍidahi¹⁷,
atthe ca dhamme ca yutto bhavassu,
dhi-r-atthu kammaṃ¹⁸ akusalaṃ anariyaṃ¹⁹ 30
yaṃ katvā²⁰ pacchā nirayaṃ vajeyya. 1316.

¹ Bā gantu-. ² Bā pacchā. ³ Bā bkumyāyeva patitṭhati. ⁴ Bā pacchā. ⁵ Bā
adds kāle. ⁶ Bā patitṭthahomī. ⁷ Bā omits mama. ⁸ Bā adds mama. ⁹ Bā
apekkhitvā. ¹⁰ Bā rañño. ¹¹ Cā mā etaṃ, Bā etaṃ, omitting mā me ¹² Bā
-resu. ¹³ Bā upāyena. ¹⁴ so Cā; Bā -detuṃ, Bā -dessāmā ti. ¹⁵ Bā hoti.
¹⁶ Bā hevādh-. ¹⁷ Cā -ha. ¹⁸ read: kamm'. ¹⁹ read: anariyaṃ or anāriyaṃ.
²⁰ read: katva?

179. N' ev' esa¹ dhammo, na pun' etaṃ kiccaṃ,
 ayiro hi dāsassa janinda issaro
 ghātetuṃ jhāpetuṃ atho pi hantuṃ,
 na ca mayha kodh' atthi vajāmi cāhan ti. 1317.

5 Ta. mā hevaḍḍhammesu² 'ti mā h' eva adhammesu anattesu apuññesu
 tava cittaṃ paṇidhāti a, pacchā ti yaṃ kammaṃ katvāpi aṇāmaro na hoti
 atha kho pacchā nirayam eva upapajjeyya dhi-r-atthu taṃ kammaṃ ti, nevesā
 'ti n' eva esa, ayiro ti ayiro sāmi³, ghātetuṃ ti etāni ghātādāni kātuṃ
 10 ayiro dāsassa issaro sabbān' etāni kātuṃ labhati, mayhaṃ mānave appamattako
 pi kodho n' atthi, dinnakālato paṭṭhāya cittaṃ sandhāretuṃ vattati, vajām'
 narindā 'ti āha.

Evam vatvā M. rājānaṃ vanditvā rājorodhe ca rājaporiṣaṇ
 ca ovaditvā tesu sakabhāvena asaṇṭhahitvā māvāviravaṃ vira-
 vantesu pi rājanivesanaṃ nikkhami, sakalanagaravāsino „p. kira
 15 mānāvena saddhim gacchati, etha passissāma nau“ ti rājāṇ-
 gaṇe yeva naṃ passimsu, te pi „mā ciutayittha, sabbe saṃ-
 khārā aniccā, dānādīsu yeva appamattā hothā“ 'ti ovaditvā
 nivattetvā attano gehābhimukho pāyāsi. Tasmim̐ khaṇe Dham-
 mapālakumāro bhātigaṇaparivuto „pitu paccuggamaṇaṃ karissā-
 20 mīti“ nikkhanto nivesanadvāre yeva pitu sammukho ahosi, M.
 taṃ disvā sokaṃ sandhāretuṃ asakkonto taṃ upaguyha ure
 nipajjāpetvā nivesanaṃ pāvisi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha :

180. Jetṭhaputtaṃ upaguyha vineyya hadaye daraṃ
 25 assapunṇehi nettehi pāvisi so mahāgharaṇ ti. 1318.

Gharesu pan' assa saḥassaputtā saḥassadhītaro saḥassa-
 bhariyā sattavaṇṇadāsīsatāni, tehi c' eva avasesadāsakamma-
 karaṇātimittehi ca sakalanivesanaṃ yugantavātābhigghātapatitehi
 sālehi sālavanaṃ viya nirantaraṃ ahosi.

30 Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha :

181. Sālā va sampamathitā mālutena pamadditā
 senti puttā ca dārā ca Vidhūrassa nivesane. 1319.

¹ Bds navesa. ² Bd hevaḍḍh-. ³ so C^s; C^k omits ajiro, Bd has sāmiko in the
 place of ayiro sāmi.

182. Itthīsaḥassaṃ bhariyānaṃ dāsīsattasatāni ca
bāhā paggayha pakkandūṃ Vidhuraṣṣa nivesane. 1320.
183. Orodhā ca kumārā ca vesiyānā ca brāhmaṇā
bāhā paggayha pakkandūṃ Vidhuraṣṣa nivesane. 1321.
184. Hatthāruhā anikaṭṭhā rathikā pattikārikā bāhā etc. 1322. 5
185. Samāgatā jānapadā negamā ca samāgatā bāhā etc. 1323.
186. Itthīsaḥassaṃ bhariyānaṃ dāsā¹ sattasatāni ca
bāhā paggayha pakkandūṃ, kasmā no vijahessasi. 1324.
187. Orodhā ca kumārā ca vesiyānā ca brāhmaṇā
bāhā paggayha pakkandūṃ, kasmā no vijahessasi. 1325. 10
188. Hatthāruhā anikaṭṭhā rathikā pattikārikā bāhā etc. 1326.
189. Samāgatā jānapadā negamā ca samāgatā etc. 1327.

Ta. sentīti mahātale chinnapādā viya² patitā āvaṭṭantā sayanti, bhari-
yānaṃ ti bhariyānaṃ eva itthīnaṃ saḥassaṃ, kasmā no ti kena kāraṇena
amhe vijahessasīti paridevinūsu. 15

M. sabbaṃ taṃ mahājānaṃ assāsetvā avasesāni kiccāni
katvā antojānaṃ³ ovaditvā ācikkhitabbayuttakaṃ sabbaṃ
ācikkhitvā Puṇṇakassa santikaṃ gantvā attano niṭṭhitakiccaṃ
taṃ⁴ ārocesi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

20

190. Katvā gharesu kiccāni anusāsivā sakaṃ jaṇaṃ
mittāmacce ca suhaje puttadāre ca bandhave 1328.
191. Kammantaṃ saṃvidhetvā⁵ ācikkhitvā ghare dhanam
nidhiṃ ca iṇadānaṃ ca Puṇṇakaṃ etad abravi: 1329.
192. Avasī tuvaṃ mayha tīhaṃ agāre, 25
katāni kiccāni gharesu mayhaṃ.
anusāsitā puttadārā mayā ca,
karoma Kaccāna⁶ yathāmatin te ti. 1330.

Ta. kammantaṃ saṃvidhetvā⁵ 'ti evaṃ evaṃ ca kātūṃ vaṭṭatīti
ghare kattabbakammaṃ saṃvidahitvā, nidhiṃ ti tattha tattha nihitadhaṇaṃ, 30
yathāmatin te ti idāni tava ajjhāsayanurūpaṃ karomā 't.

¹ Cks dāso, Bđ -si. ² Cks chinnapātāṃ, omitting viya. ³ Bđ adds bahijanaṃ.

⁴ Bđ tassa. ⁵ Bđ -dahitvā. ⁶ Bđ kiccāni.

Puṇṇako āha:

193. Sace hi katte¹ anusāsītā te
 puttā ca dārā ca anujivino ca
 hand' esa hīdāni taramānarūpo
 5 dīgho hi addhāpi ayam puratthā. 1331.
 194. Asambhīto va gaṇhāhi ajānīyassa vāladhiṃ,
 idaṃ pacchimakaṃ tuyhaṃ jīvalokassa dassanan ti. 1332.

Ta. katte ti somanassappatto yakkho Mahāsattaṃ ālapati, addhāpi²
 gantabbamaggo³ pi dīgho, asambhīto vā 'ti⁴ idaṃ so heṭṭhāpāsādaṃ anota-
 10 ritvā tato gantukāmo avaca.

Atha naṃ Mahāsatto āha:

195. So 'haṃ kissānubhāyissaṃ⁵ yassa me n' atthi dukkataṃ
 kāyena vācā manasā yena gaccheyya duggatin ti. 1333.
 Ta. sohaṃ kissānubhāyissaṃ⁶ ti idaṃ M. asambhīto va gaṇhāhīti
 15 vuttatā evaṃ āha.

Evaṃ M. sīhanādaṃ naditvā asambhītakesarī viya nib-
 bhayo hutvā „ayam sātako mama aruciya mā muccīti“⁷ adhiṭ-
 ṭhānapāramiṃ purecārikaṃ katvā daḥhaṃ nivāsetvā assassa
 vāladhiṃ viyūhitvā ubho hi hatthehi daḥhaṃ vāladhiṃ gahetvā
 20 dvīhi pādehi assaṃ⁸ ūrusu paliveṭhetvā „māṇavaka, gahito me
 vāladhi, yathāruciyā yāhīti“ ā., tasmīṃ khaṇe Puṇṇako
 manomayasindhavassa saññam adāsī, so paṇḍitaṃ ādāya
 ākāse⁹ pakkhandi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

- 25 196. So assarājā Vīdhuraṃ vahanto
 pakkāmi vehāsayaṃ antalikkhe,
 sākḥāsu selesu asajjamāno
 Kālāgiriṃ khippam upāgamāsīti. 1334.

Ta. sākḥāsu - - ti Pu- kira cintesi: dūraṃ āgantvā va imaṃ Hima-
 30 vantapadese rukkhapabbatesu pothento māretvā badayamaṃsaṃ ādāya kalebarani

¹ Bā katthe. ² Bā gandhabba- ³ C^o vāpi, C^o cāpi. ⁴ C^o kissannābhāsissaṃ.
 C^o kissantābhāsissaṃ. ⁵ C^o kissannubhāsissaṃ. ⁶ Bā muṇcatūti. ⁷ C^o assa,
 Bā assassa. ⁸ Bā -ena.

pabbatantare chaḍḍetvā n-bhavanam gamissāmīti so rukke ca pabbate ca apari-
 haritvā¹ tesam majjhen' eva assam pesesi, Mahāsattassānubhāvena rukkhāni pi
 pabbatāni pi tassa sarīrato ubhosu passesu ratanamattaṃ paṭikkamanti, so
 mato vā no vā ti parivattitvā M-assa mukham olokeno kañcanādāsam iva
 vippasannam disvā ayaṃ evaṃ na marati idāni vātakkhandhesu cunṇavicunṇam 5
 karissāmīti kodhābhībhūto cintetvā sattamaṃ vātakkhandham pakkhandi, tato
 verambhavātehi pi tassa antarāyābhāvaṃ passanto tam ādāya Kālapabbataṃ
 agamāsi, tena vuttaṃ: sakhāsu --, tattha asajjamāno ti alaggamāno apaṭi-
 haṇḍamāno Vi-panḍitaṃ vāhanto Kālapabbatamatthakam upāgato.

Evam Puṇṇakena M-am gahetvā gatakāle paṇḍitassa puttā- 10
 dayo P-kassa vasanaṭṭhānam gantvā M-am adisvā chinnapādā
 viya patitvā' aparāparaṃ pavatṭamānā mahāsaddena paridevimsu

Tam attham pakāsento Satthā āha :

197. Itthisahassam bhariyānam dāsā² sattaṣaṭṭāni ca
 bāhā paggayha pakkandum, [yakkho brāhmaṇavaṇṇena] 15
 Vidhuraṃ ādāya gacchati. 1335.
198. Orodhā ca kumārā ca vesiyānā ca brāhmaṇā
 b. p. p., [yakkho br.] Vidhuraṃ ādāya gacchati. 1336.
199. Hatthārūhā anikaṭṭhā rathikā pattikārikā
 b. p. p., [yakkho br.] Vidhuraṃ ādāya gacchati. 1337. 20
200. Samāgatā jānapadā negamā ca samāgatā
 b. p. p., [yakkho br.] Vidhuraṃ ādāya gacchati. 1338.
201. Itthisahassam bhariyānam dāsī³ sattaṣaṭṭāni ca
 bāhā paggayha pakkandum: paṇḍito so kuhiṃ gato. 1339.
202. Orodhā ca kumārā ca vesiyānā ca brāhmaṇā 25
 b. p. p.: paṇḍito so kuhiṃ gato. 1340.
203. Hatthārūhā anikaṭṭhā rathikā pattikārikā bāhā etc. 1341.
204. Samāgatā jānapadā negamā ca samāgatā etc. ti. 1342.

Mahāsattaṃ ahetvā ākāseṇa gacchantam disvā ca sutvā
 ca evam pi kanditvā te sabbe pana sakalanagaravāsīhi sad- 30
 dhiṃ kandantā rājadvāraṃ agamaṃsu. Rājā mahantaṃ pari-
 devasaddam sutvā sihapañjaraṃ vivaritvā „kasmā paridevathā“
 'ti pucchi, ath' assa te „deva so kira māṇavo na brāhmaṇo
 yakkho brāhmaṇarūpeṇa āgantvā paṇḍitaṃ ādāya gato, tena

¹ Bā apaṭi-. ² Ck -pātaṃ apatitvā, C^s -pānam apatitvā, ³ Ck^s dāso, Bā dāsi.

vinā amhākaṃ jīvitam n' atthi, sace ito sattame divase nāgamissati sakaṭasatehi sakaṭasahashehi dārūni samkaḍḍhitvā sabbe aggim pavissāmā¹ 'ti.

Imam attham pakāsento Satthā āha:

- 5 205. Sace so¹ sattarattena paṇḍito nāgamissati
sabbe aggim pavekkhāma, n' atth' attho jīvitena no ti. 1343.

Sammāsambuddhassa parinibbutakāle² pi „mayam aggim pavisitvā marisāmā³ 'ti vattāro nāhesuṃ, aho suvasitaṃ⁴ Mahāsattena nagaramhīti⁴.

- Rājā tesam katham sutvā „madhurakatho p. māṇavam
10 dhammakathāya palobhetvā attano pādesu pātetvā na cirass'
ev' esa assumukhāni⁵ hāsento āgamissati, mā socitthā⁶ 'ti g. ā.:

206. Paṇḍito ca viyatto ca vibhāvī ca vicakkhaṇo

khippam mocessat' attānam, mā bhātha āgamissatīti. 1344.

- Ta. viyatto ti veyyattiyā vicāranapaṇḍāya samannāgato, vibhāvīti
15 atthānatthakāranākāranam bhāvetvā dassetvā ka¹hetum samattho, vicakkhaṇo
ti tamkhanen' eva ṭhānuppattikāya kāranavindaṇapaṇḍāya² yutto, mā bhāthā
'ti mā bhāyathā³, khippam attānam mocetvā āgamissatīti assāsesi, nāgarāpi
paṇḍito raṇṇo kathetvā gato bhavissatīti assāsam paṭilabbhimsū 'ti. Anan-
'ara peyyālo⁴.

- 20 Puṇṇako pi M-am Kālāgirimatthake ṭhapetvā „imasmiṃ
jīvamāne mayham vadḍhi nāma n' atthi, imam māretvā hada-
yamamsam gahetvā n-bhavanam gantvā Vimalāya datvā Iranda-
tiṃ gahetvā devalokaṃ gamissāmīti⁵ cintesi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

- 25 207. So tattha gantvāna vicintayanto
uccāvacā cetanakā⁶ bhavanti
imassa jīvena na h' atthi⁷ kiñci
hantvān' imam hadayam ādiyissan¹⁰ ti. 1345.

- Ta. so ti so Puṇṇako, tattha -- ti gantvā tattha Kālāgirimatthake ṭhito,
30 cetanā¹¹ ti khane khane uppajjamānā cetanā uccāpi avacāpi uppajjanti, ṭhānam
kho pan' etaṃ vijjati yaṃ mam' etassa jīvitadānacetanāpi¹² uppajjeyyā 'ti

¹ Cks vo. ² Bā -tikāle. ³ Bā ato subhā-. ⁴ Bā nāgarehīti ⁵ Cks assūnimu-.
⁶ Bā -nacintana-. ⁷ Bā antara peyyālo nīhito. ⁸ Bā cetanā. ⁹ Bā nayi-
massa jīvena mamatthi. ¹⁰ Bā ānāyissan. ¹¹ Bā cetanā. ¹² Cks -dāne.

imassa pana jīvena¹ tahiṃ n-bhavane mama² appamattakam pi kiñci kiccaṃ
n' atthi, idh' ev' imaṃ hantvā assa hadayaṃ ādiyissāmīti³ sannitṭhānam akāśīti a.

Tato pana cintesi: „yan nūnāhaṃ imaṃ sahatthena amā-
retvā bheravarūpadassanena jīvitakkhayaṃ pāpeyyan“ ti bhera-
varakkhasarūpaṃ nimminivā gacchanto āgantvā taṃ pātetvā 5
antare katvā khāditukāmo viya ahosi, M-assa lomahaṃsamattam
pi nāhosi, tato siharūpena mattamahāhatthirūpena ca āgantvā
dāthāhi c' eva dantehi ca ovijjhītukāmo viya ahosi⁴, tathāpi
abhāyantassa ekadoṇikanāvappamāṇaṃ mahantaṃ sappavaṇṇaṃ
nimminivā assasanto⁵ āgantvā sakasariṃ⁶ veṭhetvā matthake 10
phaṇaṃ dhāresi, tassa sārājjamattam pi nāhosi, atha „naṃ
pabbatamatthake tathvā pativā cuṇṇavicuṇṇaṃ karissāmīti“
mahāvātaṃ samutṭhāpesi, so tassa kesaggamattam pi n' eva
cālesi, atha naṃ tatth' eva pabbatamatthake tṭhapetvā hatthī
viya khajjūrurukkhaṃ pabbataṃ aparāparaṃ cālesi, tathāpi 15
naṃ tṭhitatṭhānato kesaggamattam pi cāletuṃ nāsakkhi, tato
„saddasantāsen' assa⁷ hadayaphālaṇaṃ katvā māressāmīti“
antopabbataṃ pavisitvā paṭhaviṃ ca nabhaṃ ca ekaninnādaṃ
karonto mahānādaṃ nadi, evaṃ pi 'ssa sārājjamattam pi nā-
hosi, jānāti hi M. „yakkhasīhahatthināgarājavesena hi āgato 20
pi vātavutṭhipabbatacalanānaṃ kārako pi antopabbataṃ pavi-
sitvā nādaṃ vissajjanto pi māṇavo yeva⁸ na añño“ ti, tato
yakkho cintesi: „nāhaṃ imaṃ bāhirupakkamehi māretuṃ sak-
komi, sahatthen' eva taṃ māressāmīti“ so M-aṃ pabbata-
muddhani tṭhapetvā pabbatapādaṃ gantvā maṇikkhandhe⁹ paṇ- 25
dusuttaṃ¹⁰ pavesento viya nadanto antopabbatena uggantvā
M-aṃ daḷhaṃ gahetvā parivattetvā adhosiraṃ¹¹ anālambe
ākāse vissajjesi, teṇa vuttaṃ:

¹ Bā jivītena. ² Cks maṃ. ³ Bā ānāyis-. ⁴ Cks hutvā. ⁵ C^s assayanto, Bā
assāsento passāsento susu ti saddam karonto. ⁶ Bā mahāsattassa sakalasariyaṃ.
⁷ Cks saddahantāsenassa. ⁸ Cks yena. ⁹ Bā -khande. ¹⁰ Bā paṇḍarasuttaṃ.
¹¹ Bā adds katvā.

208. So tattha gantvā pabbatantarasmim¹
 anto pavisitvā paduṭṭhacitto
 asaṁvutasimim jagatippadese
 adhosiraṁ dhārayi Kātiyāno ti. 1346.

5 Ta. gantvā ti pabbatamatthakā pabbatapādaṁ gantvā tattha pabbatantare thatvā tassa² anto apavisitvā³ p-matthake thitassa heṭṭhā paññāyamāno asaṁvute bhūmippadese dhāresīti; na ādito va dhāresi, tattha pana taṁ khipitvā pannarasayojanamattaṁ bhaṭṭhakāle p-muddhani thito va hatthaṁ vadḍhetvā adhosiraṁ bhassantaṁ pāde gahetvā adhosiraṁ eva ukkhipitvā mukhaṁ oloketvā
 10 maratīti nātvā dutiyaṁ khipitvā tiṁsayojanamattaṁ bhaṭṭhakālena tath' eva ukkhipitvā mukhaṁ oloketvā jīvantam eva disvā cintesi: sace idāni saṭṭhiyojanamattam pi bhassitvā na marissati pādesu naṁ gahetvā p-muddhani pothetvā māressāmiti, atha naṁ tatiyaṁ pi khipitvā saṭṭhiyojanam bhaṭṭhakāle hatthaṁ vadḍhetvā pādesu gahetvā ukkhipi, M. pi cintesi: ayaṁ maṁ paṭha-
 15 maṁ pannarasayojanaṁ khipi dutiyaṁ tiṁsayojanaṁ tatiyaṁ saṭṭhiyojanaṁ, idāni puna na khipissati, ukkhipanto yeva pana p-muddhani paharitvā māressati, yāva maṁ ukkhipitvā p-matthake na potheti tāva naṁ adhosiro olambanto va māraṇakāraṇaṁ pucchissāmiti so abhīto asantasanto tatthā akāsi, tena vuttaṁ: dhārayi Kātiyāno ti tikkhattuṁ khipitvā dhārayīti a.

20 209. So lambamāno narake papāte
 mahabbhaye lomahaṁse vidugge
 asantasaṁ Kurunaṁ kattuseṭṭho⁴
 icc-abravī Puṇṇakaṁ nāma yakkhaṁ: 1347.

210. Ariyāvākāso si anariyarūpo⁵
 25 asaṇṇato saṇṇatasannikāso,
 accāhitaṁ kammaṁ karosi ludraṁ⁶,
 bhāve ca te kusalaṁ n' atthi kiñci. 1348.

211. Yaṁ maṁ papātasimim pamuttam icchasi
 ko nu tav' attho maraṇena mayhaṁ,
 30 amānusass' eva te ajja vaṇṇo,
 ācikkha me tvaṁ katamāsi devatā. 1349.

So lamb- ti so Kurūnaṁ kattuseṭṭho⁷ tatiyavāre lambamāno, ariyāvakāso ti rūpena ariyasadiṣo devavaunī hutvā carasi, asaṇṇato ti kāyādīhi

¹ C¹s pabbatamantarasmim, B^d pabbatapādasmim. ² B^d tattha. ³ B^d pa-. ⁴ C¹s katta-. ⁵ C¹s anariyo easi. ⁶ B^d luddhaṁ. ⁷ C¹s katta-.

asaññato dussīlo, accāhitaṃ ti bitātikantaṃ atī abhitaṃ vā, bhāve ca te ti
tava citte appamattakam pi n' atthi kusalaṃ, vaṇṇo ti ajja tavedaṃ kāraṇaṃ
amanussass' eva, devatā ti yakkhānaṃ antare katarayakkho nāma tvaṃ.

Puṇṇako āha :

212. Yadi te suto Puṇṇako nāma yakkho, 5
rañño Kuverassa hi so sajjivo,
bhūmindharo Varuṇo nāma nāgo
brahā suci vaṇṇabalūpapanno. 1350.
213. Tassānujaṃ dhītaraṃ kāmayaṃ, 10
Irandaṭṭi¹ nāma sā nāgakaññā,
tassā sumajjhāya piyāya hetu
patārayiṃ² tuyha³ vadhāya dhīrā⁴ 'ti. 1351.

Ta, sajjivo ti sajjivo amacco, brahā ti ārohasampanno uttāpitañcaṇa-
rūpasadiso, vaṇṇa - ti sarīravaṇṇena kāyabalena ca upagato, tassānujaṃ ti
tassa anujātaṃ, patārayiṃ² ti cittaṃ pavattesiṃ, sannitthānaṃ akāsiṃ ti a. 15

Taṃ sutvā M. „ayaṃ loko duggahītena nassati, nāgamā-
navikaṃ patthentassa mama maraṇena kiṃ payojanaṃ, tatvato
jānissāmīti“ cintetvā g. ā.:

214. Mā h' eva tvaṃ⁴ yakkha ahosi mūlho⁵,
naṭṭhā bahū⁶ duggahītena loko⁷, 20
kiṃ te sumajjhāya piyāya kiccaṃ
maraṇena me, imgha suṇoma sabbaṃ ti. 1352.

Ath' assa Puṇṇako ācikkhanto āha:

215. Mahānubhāvassa mahoragassa
dhītukkamo nātigato⁸ 'ham asmi, 25
taṃ yācamānaṃ sasuro avoca
yathā maṃ aññimsu sukāmanītaṃ, 1353.
216. Dajjemu kho te sutanaṃ sunettaṃ
sucimbitaṃ candanalittagattim
sace tuvaṃ hadayaṃ paṇḍitassa 30
dhammena laddhā idha-m-āharesi;

¹ C^s -tim, B^d -ti. ² B^d pakā-. ³ C^s -ha. ⁴ B^d mā he va te, C^h mā he tvaṃ.

⁵ B^d moho. ⁶ B^d naṭṭho, all three MSS. bahu. ⁷ so all three MSS. for loko?

⁸ B^d dhītukkamo nātibhaṭo.

etena vittena¹ kumāri labbhā,
nāññaṃ dhanam uttarim patthayāma. 1354.

217. Evaṃ na mūlho 'smi, suṇohi katte,
na cāpi me duggahit' atthi kiñci,
5 hadayena te dhammaladdhena nāgā
Irandatim nāgakaññaṃ dadanti. 1355.

218. Tasmā ahaṃ tuyhaṃ vadhāya yutto²,
evaṃ mam' attho maraṇena tuyhaṃ,
idh' eva taṃ narake pātayitvā
10 hantvāna taṃ hadayaṃ ādiyissan³ ti. 1356.

Ta. dhītukkamo⁴ ti dhītu atthāya vicarāmi, nātigato⁵ ti nātigatako
nāma ahaṃ⁶, taṃ ti taṃ nāgakaññaṃ yācamānaṃ, yathā maṃ ti yasmā maṃ
suṭṭhu esa kāmena nīto ti sukāmanītaṃ aññaṃsu sasuro dajjemu kho te ti ādi
avoca, tattha dajjemū 'ti dadeyyāma, sutanun ti sundarasarīraṃ, idhamā-
15 haresīti idha āhareyyāsi.

Tassa taṃ kathaṃ sutvā M. cintesi: „Vimalāya mama
hadayena kiccaṃ n' atthi, Varuṇena pana dhammakathaṃ
suttvā maṇinā maṃ pūjetvā tattha gatena mama dhammā-
kathikabhāvo vaṇṇito bhavissati, tato Vimalāya mama dhamma-
20 kathāya dohaḷo uppanno bhavissati, Varuṇena duggahītaṃ
gahetvā Pu- āṇatto bhavissati, sv-āyaṃ⁷ attanā duggahītena
maṃ māretum evarūpaṃ dukkhaṃ pāpesi, mama paṇḍitabhāvo
ṭhānuppattikāraṇavindanasamatthata⁸, imasmiṃ maṃ mārente
kiṃ karissati, handa naṃ 'māṇava, sādhunaradhammaṃ nāma
25 jānāmi, yāvāhaṃ na marāmi tāva maṃ p-muddhani nisīdāpetvā
sādhunaradhammaṃ suṇa, pacchā yaṃ icchasi taṃ kareyyā-
sīti' vatvā sādhunaradhammaṃ vaṇṇento attano jīvitaṃ āharā-
peyyan⁹ ti so adhosiraṃ olambanto yeva g. ā.:

219. Khippaṃ mamaṃ uddhara Kātiyāna
30 hadayena me yadi te atthi kiccaṃ,

¹ Ck's cittena. ² Bā vadhāyussuko. ³ Bā ānāsi-. ⁴ Bā dhītukkāmo. ⁵ Bā nātī-
bhaḷo. ⁶ Bā ti tasmā tassa nātībhaḷako nāma ahaṃ amhi. ⁷ Bā yvāyaṃ. ⁸
Bā -cintana-.

ye kec' ime sādhunarassa dhammā

sabbe va te pātukaromi ajjā 'ti. 1357.

Tam sutvā Pu- „ayaṃ paṇḍitena devamanussānaṃ aka-
thitapubbo dhammo bhavissati, khippam eva naṃ uddharitvā
sādhunaradhammaṃ sossāmīti¹“ cintetvā M-aṃ ukkhipitvā 5
pabbatamuddhani nisīdāpesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

220. Sa² Puṇṇako Kurunaṃ kattuseṭṭhaṃ³
nagamuddhanī khippaṃ paṭiṭṭhapetvā
assatthaṃ āsīnaṃ⁴ samekkhiyānaṃ⁵ 10
paripucchi kattāram anomapaññaṃ: 1358.

221. Samuddhato me si tuvaṃ papātā,
hadayena te ajja mam' atthi kiccaṃ,
ye kec' ime sādhunarassa dhammā
sabbe va me pātukarohi ajjā 'ti. 1359. 15

Ta. assatṭhaṃ ti laddhassāsaṃ hutvā nisinnaṃ, samekkhiyānaṃ⁶ ti
divā, sādhunarassa dhammā narassa sādhudhammā sundaradhammā.

Mahāsatto āha:

222. Samuddhato ty-asmi⁷ ahaṃ papātā,
hadayena me yadi te atthi kiccaṃ 20
ye kec' ime sādhunarassa dhammā
sabbe va te pātukaromi ajjā 'ti 1360.

Ta. tyasmīti⁸ tayā asmi

Atha naṃ M. „kiliṭṭhasarīro 'smi, nahāyāmi tāvā“ 'ti ā,
yakkho „sādhū“ 'ti nahānodakaṃ āharitvā nahātakāle M-assa 25
dibbadussadibbagandhamālādīni datvā alaṃkatapaṭiyattakāle
dibbabhojanaṃ adāsi, M. bhuttabhojano Kālāgirimatthakaṃ
alaṃkārapetvā āsanaṃ paññapāpetvā alaṃkatāsane nisīditvā
Buddhalīlāhaya sādhunaradhammaṃ desento g. ā.:

223. Yātānuyāyī⁹ ca bhavāhi¹⁰ māṇava,
addaṇ ca¹¹ paṇiṃ¹² parivajjayassu, 30

¹ Bā suṇissāmīti. ² Bā so. ³ Ck katta-. ⁴ Ck Bā āsi-. ⁵ Ck -kkhiyā, Bā
-yāna. ⁶ Bā -nā. ⁷ Bā -mim. ⁸ all three MSS. tyasminti. ⁹ Ck yānā-. ¹⁰
Bā -vāmi. ¹¹ Bā allaṇca. ¹² Ck paṇi ca, C paṇiṃ ma, Bā paṇi.

231. Api hāyatu¹ nāgakulassa attho,
alam pi me nāgakaññāya hotu,
so tvaṃ saken² eva subhāsitenā
mutto si me ajja vadhāya paññā³ ti. 1369.

5 Ta. upaṭṭhito smīti tayā upaṭṭhito asmi, visajāmahan² ti visajjemi ahaṃ taṃ³, kāmaṃ ti ekasīna, vadhāya⁴ 'ti vadhato, paññā² ti paññāvanta⁴.

Atha naṃ M. „māṇava tvaṃ⁵ maṃ tāva⁵ attano gharaṃ mā⁵ pesehi⁶ n-bhavanam eva maṃ nehīti⁶ vadanto g. ā.:

10 232. Handa tuvaṃ yakkha mamam pi nehi
sasuran nu⁷ te, atthaṃ mayī carassu,
aham pi nāgādhipativimānaṃ⁸
dakkhemu nāgassa aditṭhapubban ti. 1370.

Ta. handā 'ti vavassagatthe nipāto, sasurannu⁷ -- ti tava sasurassa
15 santikaṃ⁹, atthaṃ mayi cara¹⁰, mā nāsai¹¹, nāgādhipativimānaṃ¹² ti
nāgādhipatiṇ ca vimānaṃ c' assa nāgassa aditṭhapubbaṃ passeyyaṃ¹³.

Puṇṇako āha:

233. Yaṃ ve narassa ahitāya assa
na taṃ pañño¹⁴ arahati dassanāya,
20 atha kena vaṇṇena amittagāmaṃ
tuvam icchasi uttamapañña gantun ti. 1371.

Ta. amitta -- ti amittassa vasaṇatṭhānaṃ, amittasamāgamaṃ ti a.

Mahāsatto āha:

234. Addhā pajānāmi aham pi etaṃ
25 na taṃ pañño arahati dassanāya,
pāpaṇ ca me n' atthi kataṃ kuhiñci
tasmā na saṃke maraṇāgamāyā 'ti. 1372.

Ta. maraṇāgamāyā 'ti maranassa āgamāya.

¹ C^s bhāyatu ² C^k visajākamaṃ, C^s visajāhamahan, B^d vissajjāmahan². ³ C^s omit taṃ. ⁴ C^k -taṃ. ⁵ omitted in C^s. ⁶ C^s pesesi. ⁷ so C^s; B^d omits nu. ⁸ C^s -tiṃ, B^d -ti. ⁹ B^d santa-. ¹⁰ B^d carassu. ¹¹ B^d -sehi-
¹² C^s -tiṃ, B^d -ti. ¹³ C^s -eyya. ¹⁴ C^k -aṃ; read: pañño na taṃ?

„Api ca devarāja mayā tādiso kakkhaḷo dhammakathāya
palobhetvā mudukato, idān' eva maṃ 'alam me n-māṇavikāya,
attano gharaṃ yāhīti' vadesi, n-rājassa mudukaraṇe¹ mamako
bhāro, nehi yeva maṃ tatthā“ 'ti. Taṃ sutvā Pu- tassa va-
canaṃ „sādhū“ 'ti sampaticchitvā ā.: 5

235. Handa ca² ṭhānaṃ atulānubhāvaṃ
mayā sahā³ dakkhisi, ehi katte
yatth' acchati⁵ naccagītehi nāgo
rājā yathā Vessavaṇo Naḷiṇṇaṃ. 1373.

236. Taṃ nāgakaṇṇā⁵ caritaṃ gaṇena 10
nikīḷitaṃ niccam aho va rattim⁶
pahūtamalyaṃ bahupupphachannaṃ
obhāsati vijju-r-iv' antalikkhe. 1374.

237. Annena pānena upetarūpaṃ 15
naccehi gītehi ca vāditehi
paripūra⁷ kaṇṇāhi alaṃkatāhi
upasobhati vatthapilandhanenā 'ti. 1375.

Ta. handā ca⁸ 'ti nipātamattam eva. ṭhānaṃ ti n-rājassa vasaṇatṭhā-
naṃ⁹, Naḷiṇṇaṃ ti Naḷiniyaṃ nāma rājadhāniyaṃ, caritaṃ gaṇena 'ti
taṃ n-kaṇṇānaṃ gaṇena caritaṃ, nikīḷitaṃ ti niccam aho ca rattim ca n-kaṇ- 20
ṇāhi kilīṭānukīḷitaṃ.

238. So Puṇṇako Kurunaṃ kattuseṭṭhaṃ¹⁰
nisīdayi pacchato āsanasmim,
ādāya kattāram anomapaṇṇāṃ
upānayi bhavanaṃ nāgaraṇṇo. 1376. 25

239. Patvāna ṭhānaṃ atulānubhāvaṃ
atṭhā¹¹ kattā pacchato Puṇṇakassa,
sāmaggipekkihī pana¹² nāgarājā
pubbe va jāmātaram ajjhabhāsatha. 1377.

¹ Bđ -ṇaṃ. ² Cks cara. ³ all three MSS saba. ⁴ Ck yatta-, Cs tattha-, Bđ
yatthiechasi. ⁵ so Cks; Bđ -ānaṃ. ⁶ Bđ ahorattim. ⁷ Bđ -punnaṃ. ⁸ Cks
carā. ⁹ Cks add pacchato. ¹⁰ Cks katta-. ¹¹ Bđ aṭṭhāsi. ¹² Bđ māni

So Pu- ti bhi. so Pu- evaṃ n-bhavanāṃ vaṇṇetvā paṇḍitaṃ attano
 ājaññaṃ āropetvā n-bhavanāṃ nesi. tñānaṃ ti n-rājassa vasanaṭṭhānaṃ, pac-
 chato -- ti Puṇṇakassa kira etad ahoṣi: sace n-rājā paṇḍitaṃ disvā mudu-
 citto bhavissati icc-etaṃ kusalaṃ noce tassa taṃ apassantass' eva sindhavaṃ
 5 āropetvā ādāya gamissāmīti, atha¹ naṃ pacchato thapesi, tena vuttaṃ: p.
 P-kassā 'ti, sāmaggi --² sāmaggiṃ pekkhamāno, sāmāṃ avekkhīti pi pāṭho,
 attano jāmātaraṃ passitvā paṭhamataraṃ sayam eva ajjhabhāsathā 'ti a.

Nāgarājā āha:

240. Yan nu tuvaṃ agamā maccalokaṃ
 10 anvesamāno hadayaṃ³ paṇḍitassa,
 kacci samiddhena idhānupatto
 ādāya kattāraṃ anomapaññaṃ ti. 1378.

Kacci -- ti tena manorathena samiddhena nipphannena⁴ idhāgato
 sīti pucchi.

15 Puṇṇako āha:

241. Ayaṃ hi so āgato yaṃ tvaṃ icchasi,
 dhammena laddho mama dhammapālo,
 taṃ passathā⁵ sammukhā bhāsamānaṃ,
 sukho bhava sappurisehi saṃgamo ti. 1379.

20 Ta. yantvamicchasi ti yaṃ tvaṃ icchasi, yantum icchasi vā pāṭho,
 bhās -- ti taṃ lokapāṭakaṃ dhammapālaṃ idāni madhurena sarena dhammaṃ
 bhāsamānaṃ sammukhā va passatha, sappurisehi ekaṭṭhāne saṃgamo hi nāma
 sukho hotīti. Kāḷāgīrikhaṇḍaṃ.

Nāgarājā Mahāsattaṃ disvā gātham āha:

- 25 242. Adiṭṭhapubbaṃ disvāna macco maccubhayaddito⁶
 vyamhito nābhivādeti, na ida⁷ paññavatāṃ iva. 1380.

Ta. vyamhito ti bhīto, i. v. h.: paṇḍita tvaṃ adiṭṭhapubbaṃ n-bha-
 vanāṃ disvā maraṇabhayaena ca aṭṭito bhīto hutvā yaṃ maṃ na abhivādesi idaṃ
 kāraṇaṃ paññavantaṃ na hoti.

- 30 Evaṃ n-rājānaṃ paccāsimsantaṃ M. „na tvaṃ mayā van-
 ditabbo“ ti avatvā va attano nāṇatāya upāyakosallena „ahaṃ
 vajjhappattabhāvena taṃ na vandāmīti“ vadanto g-dvayam āha:

¹ Bā tasmā. ² Bā pekkhimāni. ³ read: hadaṃ? ⁴ Cks nippa-. ⁵ Cks -tha,
 Bā passa dhammaṃ. ⁶ Bds -yaṭṭito. ⁷ Bā naya-; read: nēdaṃ.

243. Na c' amhi vyamhito nāga na ca maccubhayaddito¹
na vajjho abhivādeyya vajjhaṃ vā nābhivādaye. 1381.
244. Kathaṃ no² abhivādeyya abhivādāpayetha³ ve
yaṃ naro⁴ hantum iccheyya
taṃ kammaṃ na upapajjatīti⁵. 1382. 5

T. a.: n' evāhaṃ n-rāja aditthapubbaṃ n-bhavanam disvā bhūto maraṇa-
bhayena tajjito, mādisassa hi maranabbhayan nāma n' atthi, vajjho pana abhi-
vādetum vajjhaṃ vā avajjho pi abhivādetum⁶ na labhati, yaṃ hi naro hantum
iccheyya taṃ kathan nu abhivādeyya kathaṃ vā tena attānaṃ abhivādāpayetha
ve⁷, tassa hi taṃ kammaṃ na upapajjati, tvaṃ ca kira maṃ mārāpetum idha 10
ānāpesi⁸, kathaṃ ahaṃ taṃ vandāmiti.

Taṃ sutvā nāgarājā Mahāsattassa thutim karonto dve
gāthā abhāsi:

245. Evam etaṃ yathā brūsi saccaṃ bhāsasi paṇḍita:
na vajjho abhivādeyya vajjhaṃ vā nābhivādaye. 1383. 15
246. Kathan no² abhivādeyya abhivādāpayetha³ ve
yaṃ naro⁴ hantum iccheyya
taṃ kammaṃ na upapajjatīti. 1384.
- Idāni M. nāgarājena saddhim paṭisanthāraṃ karonto āha:
247. Asassataṃ sassatan no tavēdaṃ¹⁰ 20
iddhī jutī balaviriyyūpapatti,
pucchāmi taṃ nāgarāj' etaṃ atthaṃ:
kathan nu te laddham idaṃ vimānaṃ. 1385.
248. Adhicca laddhaṃ pariṇāmajan¹¹ te (V ¹⁷¹/₉)
sayamkataṃ udāhu¹² devehi dinnam,
akkhāhi me nāgarāj' etaṃ atthaṃ 25
yath' eva te laddham idaṃ vimānaṃ ti. 1386.

Ta. tava idan¹³ ti idaṃ tava yasajātāṃ vimānaṃ vā asassataṃ sassata-
saddisaṃ mā kho yasaṃ¹⁴ nissāya pāpam akāsīti iminā padena attano jīvitāṃ yāci,
iddhīti nāgiddhī ca nāgajutī kāyabalaṃ cetasikaviriyaṃ ca n-bhavane upapatti 30

¹ Bds -yattito. ² Rd nu. ³ Ck -pavetha, Cs -pacetha, Bd -payeta. ⁴ Bd nayo.
⁵ Bd sampajj-. ⁶ Bd -dāpetum. ⁷ Cks ce. ⁸ Bd imam ānā-. ⁹ Bd -ta. ¹⁰
Cks nu tava idaṃ, Bd nu tavayidaṃ. ¹¹ Bd vipari-. ¹² read: ādu. ¹³ Bd
tavayidan. ¹⁴ Cks yaṃ.

ca yaṇ ca te idaṃ viṃānaṃ, pucchāmi taṃ n-rāja etaṃ atthaṃ: kathaṇ nu te
etaṃ sabbaṃ laddhaṇ ti, adhicca laddhaṇ ti kiṇ na tayā idaṃ viṃānaṃ
evaṃ sampannaṃ n-bhavanaṃ adhicca akāraṇena laddhaṃ udāhu utupariṇāma-
jaṃ te idaṃ udāhu sayāṃ sahatthen' eva katam udāhu devehi te dinnam yath'
5 eva te idaṃ laddhaṃ etaṃ me atthaṃ akkhāhīti.

Nāgarājā āha:

249. Nādhicca laddhaṃ na pariṇāmajam me (V $\frac{171}{22}$)
na sayamkataṃ na pi devehi dinnam,
sakehi kammehi apāpakehi
10 puññehi me laddhaṃ idaṃ viṃānaṇ ti. 1387.

Ta. apāpakehīti alāmakehi.

Mahāsatto āha:

250. Kiṇ te vataṃ kiṃ pana brahmacariyaṃ (V $\frac{171}{26}$. Sumaṇ-
kissa suciṇṇassa ayaṃ vipāko gala V. 1. p. 177)
15 iddhi juti balaviriyaṇapatti
idaṇ ca te nāga mahāvimānaṇ ti. 1388.

Ta. kiṇte vataṇ ti n-rāja purimabhava kiṃ dānaṃ kiṃ vataṃ ahoṣi ko
brahmacariyavāso katarasucaritass' ev' esa iddhi-ādiko vipāko ti.

Nāgarājā āha:

20 251. Ahaṇ ca bhariyā ca manussaloke (Sumaṅgala I p. 177)
saddhā ubho dānapatī ahumbā,
opānabbhūtaṃ me gharaṃ tadāsi, (V $\frac{172}{5}$)
santappitā samaṇabrāhmaṇā ca. 1389.
252. Mālaṇ ca gandhaṇ ca vilepanaṇ ca
25 paḍipiyaṃ seyyam upassayaṇ ca
acchādanaṃ sayanaṃ annapānaṃ
sakkacca dānāni adamba tattha. 1390.
253. Taṃ me vataṃ taṃ pana brahmacariyaṃ, (V $\frac{172}{7}$)
tassa suciṇṇassa ayaṃ vipāko
30 iddhi juti balaviriyaṇapatti
idaṇ ca dhīra mahāvimānaṇ ti. 1391.

Ta. manussaloke ti Aṅgaratthe Kālacampānagare, tamme vatan ti taṃ sakkaccaṃ dinnadānaṃ eva mayhaṃ vatasamādānaṃ ca brahmacariyaṃ ca ahoṣi, tass' eva sucaritassa ayaṃ iddhāḍiko vipāko.

Mahāsatto āha:

254. Evañ ce' te laddham idaṃ vimānaṃ 5
jānāsi puññānaṃ phalūpapattiṃ¹,
tasmā hi dhammañ cara appamatto
yathā vimānaṃ punam āvasesīti. 1392.

Ta. jānāsīti sace tayā dānaṇubhāven' etaṃ laddhaṃ evaṃ sante jānāsi 10
nāma puññānaṃ phalañ ca puññaphalena nibbattaṃ² upapattiñ ca, tasmā ti
yasmā puññehi tayā idaṃ laddhaṃ tasmā punamāvasesīti yathā puna pi
imaṃ n-bhavanaṃ ajjhāvasasi evaṃ dhammañ cara.

Nāgarājā āha:

255. Na idha santi³ samaṇabrāhmaṇā va⁴ 15
yes' annapānāni dademu katte,
akkhāhi me pucchito etaṃ atthaṃ
yathā vimānaṃ punam āvasemā 'ti'. 1393.

Mahāsatto āha:

256. Bhogī hi te santi idh' ūpapannā 20
puttā ca dārā anujīvino ca,
tesu tuvaṃ vacasā kammanā ca
asampaduṭṭho va bhavāhi niccaṃ. 1394.
257. Evaṃ tuvaṃ nāga asampadosaṃ
anupālayā⁵ vacasā kammanā ca, 25
thatvā idhā⁶ yāvatāyumaṃ vimāne
uddhaṃ ito gacchasi devalokaṃ ti. 1395.

Ta. bhogīti bhogino, nāgā ti a, tesū 'ti tesu puttādīsu bhogisu vā-
cāya ca kammena ca niccaṃ asampaduṭṭho bhava, anupālayā 'ti evaṃ puttā-
disu c' eva sesasattesu ca mettacittasamkhātāṃ asampadosaṃ anurakkha, ud- 30
dhaṃ ito ti n-bhavanato uparidevalokaṃ gamissasi, mettacittaṃ hi dānato
atirekataraṃ puññaṃ ti.

¹ all three MSS. -i. ² Cks -ttiṃ. ³ Bā nayidha; read: nedha santī. ⁴ Bā
ca, Cks vā. ⁵ Cks -vaseti. ⁶ all three MSS. -ya.

Nāgarājā M-assa dhammakathaṃ sutvā „na sakkā paṇḍitena bahi papañcaṃ kātuṃ, Vimalāya¹ dassetvā subhāsitaṃ sāvetvā dohaḷaṃ paṭippassambhetvā Dhanañjayaṛājānaṃ tosetvā paṇḍitaṃ pesetuṃ² vaṭṭatīti“ cintetvā g. ā.:

- 5 258. Addhā hi so socati³ rājasetṭho
 tayā vinā yassa tuvaṃ sajīvo,
 dukkhūpanīto pi tayā samecca
 vindeyya poso sukham āturo pīti. 1396.

Ta. sajīvo ti sajīvo va⁴ amacco, sameccā 'ti tayā saba samāgantvā,
 10 āturo pīti bāhagilāno pi samāno.

Taṃ sutvā M. nāgassa thutiṃ karonto itaraṃ g. ā.:

259. Addhā sataṃ bhāsasi nāga dhammaṃ
 anuttaraṃ atthapadaṃ suciṇṇaṃ,
 etādisīyāsu⁵ hi⁶ āpadāsu
 15 paññāyate mādisānaṃ viṣeso ti. 1397.

Ta. addhā sataṃ ti addhā⁷ santānaṃ paṇḍitaṇaṃ dhammaṃ bhāsasi,
 atthapadaṃ ti nihatkoṭṭhāsaṃ⁸, etādisīyāsu⁵ 'ti evarūpāsu āpadāsu edise
 bhaye upaṭṭhite mādisānaṃ paññāvantānaṃ viṣeso paññāyati.

Taṃ sutvā nāgarājā atirekataraṃ tuṭṭho gātham āha:

- 20 260. Akkhehi⁹ no t' āyaṃ mudhā nu laddho,
 akkhehi no t' āyaṃ ajesi jūte¹⁰,
 dhammena laddho iti t' āyaṃ āha,
 kathaṃ¹¹ tuvaṃ¹² hattham imassa-m-āgato ti. 1398.

Ta. akkhehi⁹ no ti ācikkha amhākaṃ, tāyaṃ ti taṃ āyaṃ, mudhā--ti
 25 kīṇ nu mudhā amūlen⁷ eva labhi udāhu jūte ajesi, iti tāyaṃ āhā 'ti āyaṃ
 Puṇṇako dhammena me paṇḍito laddho ti vadati, imassamāgato ti tvaṃ
 kathaṃ imassa hatthatthaṃ¹³ āgato.

Mahāsatto āha:

261. Yo m' issaro tattha ahosi rājā
 30 tam āyaṃ¹⁴ akkhehi ajesi jūte,

¹ Cks -lassa. ² Cks pesi-. ³ Cks -si. ⁴ Ck ca, Cs ma, Bd omits va. ⁵ all three MSS. -si-. ⁶ Cs bhi, Ck ti. ⁷ Bd ekaṃsena. ⁸ Bd hita-. ⁹ Bd akkhāhi, Cks akkhesi. ¹⁰ Bd jute, Cks dūte. ¹¹ Bd adds nu ¹² al three MSS. tvam. ¹³ Bd hattham. ¹⁴ so Bd; Ck āyaṃ, Cs āma.

so maṃ jito rājā imass' adāsi,
dhammena laddho 'smi asāhasenā 'ti. 1399.

Ta. yo missaro ti yo me issaro, imassadāsi ti imassa adāsi.

362. Mahorago attamano udaggo
sutvāna dhīrassa subhāsītāni 5
hatthe gahetvā anomapaññāṃ
pāvekkhi bhariyāya tadā sakāse. 1400.
363. Yena tvaṃ Vimala paṇḍu yena bhataṃ na ruccatī
na ca-m-etādiso vaṇṇo ayam eso tamonudo. 1401.
364. Yassa te hadayen' attho āgat' āyaṃ pabhaṃkaro, 10
tassa vākyāṃ nisāmehi, dullabhaṃ dassacaṃ puna. 1402.

Pāvekkhīti pavittḥo, yena 'ti bhadde Vimala yena kāraṇena tvaṃ paṇḍu
c' eva¹ na ca te bhataṃ² ruccati, nacametādiso³ vaṇṇo ti paṭhavitale
vā devaloke vā na ca etādiso vaṇṇo aññassa kassaci atthi yādiso etassa guna-
vaṇṇo patthaḥo, ayam eva so tamonudo ti yaṃ nissāya tava dohaḥo up- 15
panno ayam so sabbalokassa tamonudo, punā⁴ ti puna etassa dassanaṃ nāma
dullabhaṃ ti vadati.

365. Disvāna taṃ Vimalā bhūripaṇḍāṃ
dasaṅgulim pañjalim paggahetvā
hatṭhena bhāvena patitarūpā 20
icc-abravī Kurunaṃ kattuseṭṭhaṃ⁵. 1403.

Haṭṭhena - ti tutṭhena cittena, patitarūpā ti somanassajātā, itoparaṃ⁶:

366. Adittḥapubbaṃ disvāna macco maccubhayaddito
vyamhito nābhivādeti⁷, na idaṃ⁸ paññavatāṃ iva. 1404.
367. Na c' amhi vyamhito nāgi⁹ na ca maccubhayaddito, 25
na vajjho abhivādeyya vajjhaṃ vā nābhivādaye. 1405.
368. Kathaṃ no¹⁰ abhivādeyya abhivādāpayetha ve
yaṃ naro hantum iccheyya taṃ kammaṃ na upapajjati. 1406.
369. Evam etaṃ yathā brūsi saccaṃ bhāsasi paṇḍita:
na vajjho abhivādeyya vajjhaṃ vā nābhivādaye. 1407. 30

¹ Ck teva, Cs neva. ² Cks cittaṃ ³ Cks nacate tādiso. ⁴ Cks punaṃ. ⁵ Cks
katta-. ⁶ Bd adds: vimalāya ca mahāsattassa ca vacanapativacanagāthā. ⁷ Cks
-tenābhī-, Bd -tānābhivādesi. ⁸ Bd yi-; read: nēdam. ⁹ Ck -tenāhi, Cs
-tenābhī. ¹⁰ Bd nu.

270. Kathaṃ no¹ abhivādeyya abhivādāpayetha ve
yaṃ naro hantum iccheyya taṃ kammaṃ na upapajjati. 1408.
271. Asassataṃ sassataṃ nū tava-y-idaṃ²
iddhī jutī balaviriyūpapatti³,
5 pucchāmi taṃ nāgakaṇṇe taṃ atthaṃ:
kathan nu te laddham idaṃ vimānaṃ ti —pe—⁴. 1409.
272. Adhicca laddhaṃ pariṇāmajan te (V $\frac{171}{9}$ vāc.)
sayamkataṃ udāhu devehi dinnam,
akkhāhi me nāgakaṇṇe taṃ atthaṃ
10 yathā ca te laddham idaṃ vimānaṃ. 1410.
273. Nādhicca laddhaṃ na pariṇāmajam me
na sayamkataṃ nāpi devehi dinnam,
sakehi kammehi apāpakehi
puññehi me laddham idaṃ vimānaṃ⁵. 1411.
- 15 274. Kin te vataṃ kim pana brahmacariyaṃ (Sumaṅgalā-V. I p. 177)
kissa suciṇṇassa ayaṃ vipāko:
iddhī jutī balaviriyūpapatti
idaṃ ca te nāgi mahāvimānaṃ. 1412.
275. Ahaṃ ca kho sāmiko cāpi mayhaṃ
20 saddhā ubho dānapatī ahumhā,
opānabhūtam me gharaṃ tadāsi,
santappitā samaṇabrāhmaṇā ca. 1413.
276. Mālaṃ ca gandhaṃ ca vilepanaṃ ca
padīpiyaṃ seyyam upassayaṃ ca
25 acchādanaṃ sayanaṃ annapānaṃ
sakkacca dānāni adamha tattha. 1414.
277. Tam me vataṃ tam pana brahmacariyaṃ
tassa suciṇṇassa ayaṃ vipāko:
iddhī jutī balaviriyūpapatti,
30 idaṃ ca me dhīra⁶ mahāvimānaṃ. 1415.

¹ Bā nu. ² read: tavēdaṃ. ³ read: -viriyū-. ⁴ C^s -nanti, Bā -naṃ. ⁵ C^{ks} omit v. 273-74. ⁶ Bā dhīra, C^{ks} vīra; cfr. Sumaṅgala I p. 178.

278. Evañ ca te laddham idaṃ vimānaṃ,
jānāsi puññāna phalūpapattiṃ¹,
tasmā hi dhammañ cara appamatto
yathā vimānaṃ punaṃ āvasesi. 1416.
279. Na-y-idha-m-atthi² samaṇabrahmaṇā vā³ 5
yes' annapānāni dademu katte,
akkhāhi me pucchito etam atthaṃ
yathā vimānaṃ punaṃ āvasema. 1417.
280. Bhogī hi ye⁴ santi idh' ūpapanna
puttā ca dārā anujivino ca 10
tesaṃ tuvaṃ vacasā kammanā ca
asampaduṭṭhā hi bhavāhi niccaṃ. 1418.
281. Evaṃ tuvaṃ nāgi asampadosaṃ
anupālayā⁵ vacasā kammanā ca,
ṭhatvā idhā⁶ yāvatāyumaṃ vimāne 15
uddhaṃ ito gacchasi deva-lokaṃ. 1419.
282. Addhā hi so socati rājasetṭho
tayā vinā yassa tuvaṃ sajjivo,
dukkhūpanīto pi tayā samecca
vindeyya poso sukham āturo pi. 1420. 20
283. Addhā sataṃ bhāsasi⁷ nāgi dhammaṃ
anuttaraṃ atthapadaṃ suciṇṇaṃ,
etādisiyāsu hi āpadāsu
paññāyati mādisānaṃ viseso. 1421.
284. Akkhehi⁸ no t' āyaṃ⁹ mudhā nu laddho, 25
akkhehi no t' āyaṃ⁹ ajesi jūte
dhammena laddho iti t' āyaṃ āha,
kathaṃ tuvaṃ hattham imassa-m-āgato. 1422.
285. Yo m' issaro tattha ahosi rājā
tam āyaṃ¹⁰ akkhehi ajesi jūte, 30

¹ Cs Bā -thi, Ck -tti. ² Cks atthi. Bā nayidha santi. ³ Bā omits vā. ⁴ Cks te. ⁵ all three MSS. -ya. ⁶ all three MSS. idha. ⁷ Cks -ti. ⁸ Bā akkhāhi. ⁹ Cks tāya. ¹⁰ Bā ayam.

so mañ jito rājā imass' adāsi,
dhammena laddho 'smi asāhasenā 'ti. 1423.

Imāsañ gāthānañ hetthāvuttanayen' ev' attho veditabbo.

286. Yad¹ eva Varuṇo nāgo pañhañ pucchittha paṇḍitañ
5 tad² eva nāgakaññāpi pañhañ pucchittha paṇḍitañ. 1424.
287. Yath' eva Varuṇaṃ nāgañ dhīro tosesi pucchito
tath' eva nāgakaññāñ pi dhīro tosesi pucchito. 1425.
Evañ tositā pana.
288. Ubho pi te attamane veditvā
10 mahoragañ nāgakaññāñ ca dhīro
acchambhi abhīto alomahaṭṭho³
icc-abravī Varuṇaṃ nāgarājañ: 1426.
289. Mā heṭhayī⁴ nāga, aṃ⁵ āham asmi⁵,
yena tava attho idaṃ sarīraṃ
15 hadayena maṃsena karoti⁶ kiccaṃ,
sayāñ karissāmi yathāmatin te ti. 1427.

Acchambhīti nikkampo, alomahaṭṭho ti bhayena ahaṭṭhalomo, icca-
bravīti vīmaṃsanavasena iti abravī, mā heṭhayīti⁷ mittadūbhikammañ karo-
mīti mā bhāyi, kathan nu kho imam idāni hañissāmīti mā cintayī, nāgā 'ti
20 Varuṇaṃ ālapati. ayāhamasmīti⁸ ayam⁹ aham asmi, ayam¹⁰ eva vā pāṭho,
sayāñ karissāmīti sace tvañ imassa¹¹ santike dhammo suto ti mañ māre-
tuñ na vihasī aham¹² eva yathā tava ajjhāsayo tathā sayāñ karissāmīti

Nāgarājā āha:

290. Paññā bhavē¹³ hadayañ paṇḍitānañ,
25 te ty-amha paññāya mayañ sutuṭṭhā¹⁴,
Anūnanāmo labhat' ajja dārañ,
ajj' eva tañ Kuruyo pāpayātū 'ti. 1428.

Ta. tyamhā 'ti te mayañ tava paññāya santuṭṭhā, anūna -- ti sampunṇa-
nāmo Pu- yakkhasenāpati, labhatajja -- ti labhatu ajja dārañ, dadāmi' assa
30 dhītarāñ Iraṇḍatim, pāpayātū 'ti ajj' eva tañ Kururaṭṭhañ Pu- pāpetu.

¹ Bđ yath. ² Bđ tath. ³ read: alomahaṭṭho abhīto achambhī? ⁴ Bđ rodhayi,
Cks hethasī. ⁵ Bđ āyāyamasmi. ⁶ Cks -si; read: karohi? ⁷ Bđ rodhayiti. ⁸
Cks ayam hamasmīti, Bđ āyāhamasmīti. ⁹ Bđ ayo. ¹⁰ Bđ ayem. ¹¹ Cks
add me. ¹² Cks ayam. ¹³ Bđ have. ¹⁴ Cks satu-.

Evaṃ vatvā Varuṇo Irandatiṃ Puṇṇakassa adāsi, so taṃ
labhitvā tuṭṭhacitto Mahāsattena saddhiṃ sallapī.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha :

291. Sa Puṇṇako attamano udaggo
Irandatiṃ nāgakaṇṇaṃ labhitvā 5
haṭṭhena bhāvena patītarūpo
icc-abravī Kurunaṃ kattuseṭṭhaṃ¹ : 1429.
292. Bhariyāya maṃ tvaṃ akarī samaṅgiṃ²,
ahaṃ ca te Vidhura³ karomi kiccaṃ,
imaṃ ca te maṇiratanā⁴ dadāmi, 10
ajj' eva taṃ Kuruyo pāpayāmiti. 1430.

Ta. maṇi--ti pandita ahaṃ te gunesu pasanno arahāmi⁵ tavānuccha-
vikaṃ⁶ kātuṃ, tasmā imaṃ ca te cakkavattiparibhogaṃ maṇiratanā⁷ demī, ajj'
eva ca taṃ Indapattaṃ pāpemi.

Atha M. thutiṃ karonto itaram gātham āha : 15

293. Ajeyyam⁷ esā tava hotu mettī⁸
bhariyāya Kaccāna piyāya saddhiṃ,
ānandacitto⁹ sumano patīto
datvā maṇiṃ maṃ ca nay'¹⁰ Indapattan ti. 1431.

Ta. ajjeyyamesā ti esā tava bhariyāya saddhiṃ piyasaṃvāsamettī ajeyyā 20
hotu, ānandacitto¹¹ ti ādīhi pi samaṅgibhāvam ev' assa vaḷati, nayinda-
pattan ti naya Indapattaṃ.

294. Sa Puṇṇako Kurunaṃ kattuseṭṭhaṃ¹²
nisīdayī purato āsanasmim,
ādāya kattāram anomapaṇṇaṃ 25
upānayī nagaraṃ Indapattaṃ. 1432.
295. Mano manussassa yathāpi gacche
tato pi saṃkhippataraṃ¹³ ahosi,
sa Puṇṇako Kurunaṃ kattuseṭṭhaṃ¹²
upānayī nagaraṃ Indapattaṃ. 1433. 30

¹ Cks katta-. ² Bā samagī, Ck samagī, Cs samagī. ³ so all three MSS.
for dhīra? ⁴ read: -ratnam. ⁵ Bā ahosi ⁶ Bā adds kiccaṃ. ⁷ so all three
MSS. ⁸ Cks mittim. Bā mettī ⁹ Cks -vitto. ¹⁰ Ck na. ¹¹ Cks ānandito.
¹² Cks katta-. ¹³ so Cks; Bā pissakhippataraṃ.

Atha nam āha:

296. Et'¹ Indāpattam nagaram padissati

rammāni ca ambavanāni bhāgaso,

ahañ ca bhariyāya samañgibhūto,

5 tuvañ² ca patto si sakam niketam. 1434.

Yathāpi gacche ti mano nāma³ na gacchati, dūre ārammanam gahanto
pana gato ti vuccati, tasmā manassa ārammanagahanato⁴ pi khippataram tassa
manomayasindhavassa gamanam ahoṣi evam ettha attho daṭṭhabbo, etinda-
pattan⁵ ti assapiṭṭhe nisinnass' eva⁶ dassento⁷ evam ā., sakam - - ti tvañ ca
10 attano nivesanam sampatto ti ā.

Tasmim pana divase paccūsakāle rājā supinam addasa,
evarūpo supino ahoṣi: rañño nivesanadvāre paññakkhandho
silasākhappasākho⁸ pañcagorasaphalo alamkatakhatthiassapaṭi-
chanho mahārukkho ṭhito, mahājano tassa mahāsakkāram katvā
15 añjalim paggayha namassati, atha kho kaṇhapuriso rattasāṭa-
kanivattho rattapupphakaṇṇapūro⁹ āvudhahattho āgantvā mahā-
janassa paridevantass' eva tam rukkham mūle¹⁰ chinditvā kaḍ-
ḍhanto ādāya gantvā¹¹ puna āharitvā pakatiṭṭhāne yeva ṭhapetvā
pakkāmi, rājā tam supinam parigaṇhanto „mahārukkho viya na
20 añño koci Vi-pañḍito, mahājanassa paridevantass' eva mūlam
chinditvā ādāya gatapuriso viya na añño koci, p-am gahetvā
gatamāṇavo, puna tam rukkham āharitvā pakatiṭṭhāne ṭhapetvā
gato viya so¹² māṇavo p-am ānetvā dhammasabhādvāre ṭhapetvā
pakamissati, addhā mayam ajja p-am passissāmā¹³ 'ti saniṭṭhā-
25 nam katvā somanassappatto sakalanagaram alamkārapetvā
dhammasabham sajjāpetvā alamkataratanamaṇḍape dhammā-
sanam paññāpāpetvā ekasatarājaamaccagaṇanagaravāsijanapada-
parivuto „ajja tumhe p-am passissatha, mā bhāyitthā¹⁴ 'ti
mahājanam¹⁴ assāsento p-assa āgamanam olokeno dhammasa-
30 bhāyam nisīdi, Pu- pi p-am otāretvā dh-sabbhādvāre parisa-
majjhe ṭhapetvā Irandatim ādāya attano devanagaram eva gato.

¹ Bā eh. ² all three MSS. tvañ. ³ Bā adds kiñcāpi. ⁴ Bā -gahanato. ⁵ Bā
ehin-. ⁶ Bā -nno yeva. ⁷ Ck Bā dassanto ⁸ Bā silamayasākho. ⁹ Bā -dharo.
¹⁰ Bā -am ¹¹ Bā gato. ¹² Ck sse. ¹³ Bā socitthā. ¹⁴ Ck -no, C -ne.

Tam atthaṃ pakāśento Satthā āha:

297. Sa¹ Puṇṇako Kurunaṃ kattuseṭṭhaṃ²
 oropaya³ dhammasabhāya majjhe
 ājaññaṃ āruya anomavaṇṇo
 pakkāmi vehāsayam antalikkhe. 1435, 5
298. Taṃ disvā rājā paramappatito
 utṭhāya bāhāhi palissajitvā
 avikampayaṃ dhammasabhāya majjhe
 nisīdayī pamukhaṃ āsanasmim ti. 1436:

Ta. anoma--ti ahīnavanno uttamavanno, avikampayaṃ ti bhī. so 10
 rājā paṇḍitaṃ palissajitvā mahājanamajjhe akampanto anoliyanto yeva hatthe
 gahetvā attano abhimukhaṃ katvā alaṃkatadhammāsane nisīdāpesi.

Atha tena saddhiṃ sammoditvā madhurapaṭṭisanthāraṃ
 karonto gātham āha:

299. Tvaṃ no vinetāsi⁴ rathaṃ va naddhaṃ⁵, 15
 nandanti taṃ Kuruyo⁶ dassanena,
 akkhāhi me pucchito etam atthaṃ:
 kathaṃ pamokkho ahu māṇavassā⁷ ti. 1437.

Ta. naddhaṃ⁵ ti yathā naddhaṃ⁵ rathaṃ sārathi vinetā⁴ evaṃ tvaṃ 20
 ambhakaṃ kāraṇena nayena hitakiriyāsu⁷ vinetā⁴, nandanti taṃ ti taṃ disvā
 ime kururaṭṭhavasino tava dassanena nandanti, māṇavassā⁷ ti māṇavassa san-
 tikā kathaṃ tampamokkho⁸ ahosi yo vā naṃ muñcautassa māṇavassa pamokkho
 so kena kāraṇena ahoṣīti a.

Mahāsatto āha: 25

300. Yaṃ māṇavo ty-ābhivadi janinda
 na so manusso naraviriyasetṭha,
 yadi te suto Puṇṇako nāma yakkho
 rañño Kuverassa hi so sajivo. 1438.
301. Bhūmindharo Varuṇo nāma nāgo 30
 brahā sucīvaṇṇabalūpapanno⁹,
 tassānujaṃ dhītaraṃ kāmayaṇo
 Irandatiṃ¹⁰ nāma sa¹¹ nāgakaññaṃ¹². 1439.

¹ Bā so ² Cks katta-. ³ so Cks for -yī? Bā -yitvā. ⁴ Bā punanetāsi. ⁵
 Bā naṭhaṃ. ⁶ Cks kurayo. ⁷ Bā -yāya ⁸ Ck tāmpa-, Bā tavapa-. ⁹ Cks
 suciṇṇa-. ¹⁰ Bā -ti. ¹¹ Cs Bā sā ¹² Bā -ā.

302. Tassā sumajjhāya piyāya hetu
 patārayitthā¹ maranāya mayham.
 so c' eva bhariyāya samaṅgibhūto
 ahañ c' anuññāto² mañī ca laddho ti. 1440.

5 Ta. yaṃ mā - - ti janinda yaṃ tvaṃ mānava ti abhivadasi, bhūmindharo
 ti bhūmindharabhavanavāsī, yā³ nāgakaññā ti yaṃ so kāmaya māno mama
 maranāya patārayi⁴ sā n-kaññā. Irandatināmapiyāya⁵ hetū 'ti.

„Mahārāja, so hi n-rājā catuposathikapañhavissajjane⁶ pa-
 sanno maṃ mañinā pūjetvā n-lokaṃ gato Vimalāya nāma de-
 10 viyā 'kahaṃ te mañīti' pucchito mama dhammakathikabhāvaṃ⁷
 vaṇṇesi, sā dhammakathaṃ sotukāmā hutvā mama hadaye do-
 haḥaṃ uppādesi, n-rājā duggahītena dhītaraṃ Irandatim āha:
 'mātā te Vidhurassa hadayamaṃse⁸ dohaḥinī, tassa hadaya-
 maṃsaṃ āharitum samattham sāmikaṃ pariyesa' 'ti, sā pari-
 15 yesanti Vessavaṇassa bhāgineyyaṃ Puṇṇakaṃ nāma yakkhaṃ
 disvā taṃ attani paṭibaddhacittaṃ nātva pitu santikaṃ nesi,
 atha naṃ so 'Vi-panḍitassa hadayamaṃsaṃ āharitum sakkonto
 Irandatim labhissasīti' ā., so Vepullapabbatato cakkavattipari-
 bhogaṃ mañim āharitvā tumhehi saddhim jūtaṃ kilītvā maṃ
 20 labhitvā tīhaṃ mama nivesane vasitvā maṃ assassa vāladhim
 gāhāpetvā Himavante rukkhesu ca pabbatesu ca pothetvā māre-
 tum asakkonto sattame vātakkhandhe verambamukhe pakkhanditvā
 satṭhiyojanubbedhe Kālāgirimatthake ṭhapetvā sihavesādivasena
 idaṃ c' idaṃ ca⁹ katvā māretum 'asakkonto mayā attano mā-
 25 ranakāraṇaṃ¹⁰ puṭṭho sabbaṃ pavattim¹¹ ācikkhi, ath' assāhaṃ
 sādhanaradhamme kathesiṃ, taṃ sutvā pasannacitto maṃ¹²
 idha netukāmo aho si, athāhaṃ taṃ ādāya n-bhavanaṃ gantvā
 n-rañño ca Vimalāya ca dhammaṃ kathesiṃ, sabbā ca n-parisā
 pasādi, n-rājā tattha mayā chāhaṃ vutthakāle¹³ Irandatim

¹ C^s -ttha, B^d makārayittha. ² C^k manumñāto. ³ B^d sā. ⁴ B^d adds cittaṃ
 pavattesi. ⁵ so all three MSS. ⁶ B^d -nena. ⁷ B^d -kathita-. ⁸ C^k -saṃ, C^s
 -sa. ⁹ B^d adds rūpaṃ. ¹⁰ C^k ma-. ¹¹ C^s omits sabbaṃ pavattim. ¹² C^k
 imam. ¹³ all three MSS. vutta-

Puṇṇakassa adāsi, so taṃ labhitvā pasannacitto maṃ maṇi-
 ratanena pūjetvā nāgarājenāṇatto maṃ. manomayasindhavaṃ
 āropetvā sayaṃ majjhimāsane nisīditvā Irandatiṃ pacchimāsane
 nisīdāpetvā idhānetvā maṃ parisamajjhe otāretvā Irandatiṃ
 ādāya attano nagaram eva gato, evaṃ mahārāja so Pu- tassā ⁵
 sumajjhāya piyāya¹ hetu patārayi² maraṇāya mayhaṃ, ath'
 evaṃ maṃ nissāya so c' eva bhariyāya samaṅgibhūto, mama
 dhammadesanaṃ sutvā pasannena n-rājena ahaṃ ca anuññāto,
 tassa³ Puṇṇakassa santikā ayaṃ sabbakāmadado cakkavatti-
 paribhogamaṇi ca⁴ laddho, gaṇhatha deva maṇi-“ ti maṇiṃ ¹⁰
 rañño adāsi. Tato rājā paccūsakāle attanā diṭṭhasupinaṃ
 nagaravāsinaṃ kathetukāmo⁵ „bho⁶ nagaravāsī⁷ ajja mayā diṭ-
 ṭhasupinaṃ suṇāthā“ ti vatvā āha:

303. Rukkho hi mayhaṃ padvāresu⁸ jāto,
 paññā khandho sīlamay' assa sākhā, 15
 atthe ca dhamme ca tṭhito nipāko
 gavapphalo⁹ hatthigavāssachanno. 1441.
304. Naccagītaturiyābhināḍite¹⁰
 ucchijjam enam¹¹ puriso ahāsi¹²,
 so no ayaṃ āgato sanniketaṃ, 20
 rukkhass' imassāpacitiṃ¹³ karotha. 1442.
305. Ye keci vuttā mama paccayena
 sabbe va¹⁴ te pātukarontu ajja,
 tikkāni katvāna¹⁵ upāyanāni
 rukkhass' imassāpacitiṃ¹³ karotha. 1443. 25
306. Ye keci baddhā mama atthi ratṭhe
 sabbe va te bandhanā mocayantu,
 yath' ev' ayaṃ bandhanasmāpi¹⁶ mutto
 ime ca te muñcare bandhanasmā. 1444.

¹ Cks parisāya. ² Bd pakārayi, Cks patārayitvā for -yittha. ³ Pd adds me. ⁴ Cks maṇiṇca. ⁵ Cks kathetvā. ⁶ Bd bhonto. ⁷ Bd -vāsino. ⁸ Cks -re, Bd dvāresu. ⁹ Bd gavi-. ¹⁰ Ck -nadito, Cs -nādito; read: atha nacca-? ¹¹ Bd ucchijja naṃ senam, Ck ucchijjametaṃ. ¹² Cks abbāsi, Pd ahosi. ¹³ all three MSS. imassa ap-. ¹⁴ Cks ca. ¹⁵ Cks katvā. ¹⁶ Bd -pa

307. Unnaṅgalā māsam imaṃ karontu,
maṃsodanaṃ brāhmaṇā bhakkhayanu,
amajjapā majjarahā¹ pipantu
punṇāhi thālāhi palissutāhi. 1445.
- 5 308. Mahāpathaṃ nicca samavhayantu,
tibbañ ca rakkhaṃ vidahantu² ratthe
yath' aññamaññaṃ na viheṭṭhayeyyūṃ,
rukkhass' imassāpacitiṃ³ karothā 'ti. 1446.

Ta. sīlamayassā 'ti etassa rukkhassa sīlamayā sākā, atthe ca -- ti
10 vaḍḍhiyaṃ ca sabhāve ca thito, nipāko ti so paññāmayarukkho patitthito,
gavapphalo⁴ ti pañcavidhagorasaphalo, hatthi -- ti alamkatehi hatthiga-
vāssehi sañchanno, naccagītaturiyābhinādite ti ath' assa rukkhassa pū-
jaṃ karontena mahājanena tasmiṃ rukkhe etehi naccādihi abhinādite⁵ eko
kanhapuriso āgantvā taṃ rukkhaṃ ucchiṇḍitvā parivāretvā thitaṃ senaṃ palā-
15 petvā ahāsi⁶, so⁷ puna rukkho āgantvā amhākaṃ nivesanadvāre yeva thito, so
ayaṃ mahārukkhasadiso pandito sanniketaṃ āgato, idāni sabbe va tumhe rukkhass'
imassa apacitiṃ karotha mahāsakkāraṃ pavattetha, mama paccayena 'ti
ambho amaccā ye keci maṃ nissāya laddhena yasena vittaṃ tutthacittā te sabbe
attano vittinā pātukarontu, tibbānīti bahalāni mahantāni, upāyanānīti
20 paṇṇākāre, ye kecīti antamaso kilatthāya⁸ baddhe migapakkhī upādāya, muñ-
care ti muñcantu, unnaṅgalā -- ti imaṃ māsam kasananaṅgalāni ussāpetvā
ekamante thāpetvā nagare bheriṃ carāpetvā sabbe manussā mahācāraṃ ka-
rontu, bhakkhayanū 'ti bhuñjayanu, amajjapā ti akāro nipātamatamā,
majjapā purisā majjarahā⁹ ti attano attano āpanatthāne nisinnā pivantū 'ti
25 a., punṇāhi -- ti punṇehi thālehi, palissutāhīti atipunnattā pagharamānāhi,
mahāpathaṃ -- ti alamkatamahārathaṃ rājamaggaṃ nissāya thitā vesiyā
niccakilesavasena kilesatthikaṃ janaṃ avhayantū 'ti a., tibban ti gālhaṃ,
yathā ti yathā ārakkhāya¹⁰ susamvihitattā¹ unnaṅgalā hutvā rukkhass' imassa
apacitiṃ karontā aññamaññaṃ na viheṭṭheyūṃ evaṃ rakkhaṃ samvidahantū 'ti a.

30 Evam¹¹ vutte

309. Orodhā ca kumārā ca vesiyānā ca brāhmaṇā
bahuṃ annaṃ ca pānaṃ ca paṇḍitassābhīhārayūṃ. 1447.
310. Hatthāruhā anikatthā rathikā pattikārikā
bahuṃ annaṃ ca pānaṃ ca paṇḍitassābhīhārayūṃ. 1448.

¹ so Bā for majjarahā? Cks majjaraho ⁴ Cks -entu. ³ all three MSS. -ssa
apa-. ⁴ Bā gavi-. ⁵ Bā adds ucchiṇḍa naṃ senaṃ puriso ahoṣiti. ⁶ Cks
abhā, Bā gahetvā gato ahoṣi in the place of abhā ⁷ Cks omit so. ⁸ Bā
kilanattāya. ⁹ Cks majjaraho. ¹⁰ Cks rukkhāya. ¹¹ Bā adds raññā.

311. Samāgatā jānapadā negamā ca samāgatā bahum etc. 1449.

312. Bahujjano pasanno 'si disvā paṇḍitam āgate,
paṇḍitamhi anuppatte celukkhepo avattathā' 'ti. 1450.

Abbhīhārayun ti evaṃ rañño ānatte mahācāṇam paṭiyādetvā sabba-
bandhanāni mocetvā ete orodhādayo nāmappakāraṃ paṇṇākāraṃ sajjetvā tena 5
saddhīṃ annaṃ ca pānaṃ ca paṇḍitassa pesesum, paṇḍitamāgate ti paṇḍite
āgate taṃ paṇḍitam disvā bahujjano pasanno ahoṣi.

Chaṇo māsenā osānaṃ agamāsi, M. Buddhakiccaṃ sādento
viya mahājanassa dh. desento rājānaṃ anusāsanto yāvatāyukaṃ
ṭhatvā saggaparāyano ahoṣi, tassa ovāde ṭhatvā rājānaṃ ādim 10
katvā sabbe pi Kururaṭṭhavāsino dānādini puñṇāni karitvā²
āyupariyosāne saggapadam eva³ pūrayimsu.

S. i. dhammadesanaṃ āharitvā „na bhi, idān' eva pubbe pi T. paññāya
sampanno upāyakusalo yevā“ 'ti vatvā j. s.: „Tadā paṇḍitassa mātā-
pitāro mahārājakulāni ahesum, jeṭṭhabhāriyā Rāhulamatā, jeṭṭhaputto 15
Rāhulo, Varuṇo nāgarājā Sāriputto, supaṇṇarājā Moggallāno, Sakko
Anuruddho, Dhanañjayarājā Ānando⁴, Vidhurapaṇḍito pana aham evā“
'ti⁵. Vidhurapaṇḍitajātakaṃ.

9. Mahāummaggajātaka.

Pañcālo sabbasenāyā 'ti. Idam S. J. v. paññāpāramiṃ ā. k. 20
Ekadivasaṃ hi bhikkhū dhammasabhāyaṃ T-assa paññāpāramiṃ vaṇ-
ṇentā „mahāpaṇṇō āvuso T. puthupaṇṇō hāsupaṇṇō javanapaṇṇō tik-
khapaṇṇō paravādappamaddano attano paññānubhāven' eva Kūṭadantā-
dayo brāhmaṇe Sabhiyādayo⁶ paribbājake Aṅgulimālādayo core Aḷava-
kādayo yakkhe Sakkādayo deve Bakādayo brahmāno⁷ ca dametvā 25
nibbisevane akāsi, bahū c' anena jānatā⁸ pabbajjāṃ datvā magga-
phalesu paṭiṭṭhāpitā. evaṃ mahāpaṇṇō āvuso S. ti Satthu guṇa-
kathaṃ pakāsentā nisīdimsu. S. āgantvā „k. n. bh. e. k. s.“ ti „i. n.“

¹ Bā pav-. ² Bā katvā. ³ Bā saggapūraṃ. ⁴ Bā adds punṇako ehanho ahoṣi
parisā buddhapaṇḍitā ahesum. ⁵ Bā eva sammāsambuddho loke udapadīti 9.
B Mahosadhajātaka. P. = paṇḍito. ⁶ Ck sabhīdayo, Bā sabhīdayo. ⁷ Bā
mahābrahme ⁸ Ck janatā, C² janatā, Bā bahujanakāya tena damitā, B²
bahujanakāye ca

ti v. .n. bh. T. idān' eva paññavā atīte pi aparipakkañāṇo¹ bodhiññā-
nāttthāya cariyam caranto pi paññavā yevā² 'ti vatvā a. ā.:

- A. Mithilāyaṃ Vedehe nāma raññe r. kārente tassa
dhammānusāsakā cattāro paṇḍitā ahesum: Senako Pukkuso
5 Kāvindo Devindo ti. Tadā rājā Bodhisattassa paṭisandhigga-
haṇadivase paccūsakāle evarūpaṃ supinaṃ addasa: rājaṅgaṇe
catūsu kaṇṇesu cattāro aggikkhandhā mahāpākārappamāṇen'³
uttthāya jalanti, tesam majjhe khajjopanakappamāṇo⁴ aggi
uttthahitvā taṅkhaṇe yeva cattāro aggikkhandhe atikkamitvā
10 Brahmaḷcappamāṇen'⁵ utthāya sakalacakkavālaṃ obhāsetvā
ṭhito, bhūmiyaṃ patitaṃ⁶ sāsapabījāṃ pi paññāyati, sadevako⁷
loko mālāgandhādīhi pūjeti, mahājano jālantaren' eva carati,
lomakūpamattam pi⁸ uṇhaṃ na gaṇhāti. Rājā imaṃ su-
pinaṃ disvā bhūtatasi to utthāya „kin nu kho bhavissatīti“
15 cinto nisinnako⁹ va aruṇaṃ utthāpesi. Cattāro pi paṇḍitā
pāto va āgantvā „kacci deva sukham asayitthā“¹⁰ 'ti sukha-
seyyaṃ pucchimsu. So „kuto me sukhaṃ, evarupo me supino
dittho“ ti kathesi. Atha naṃ S-paṇḍito „mā bhāyi mahārāja,
maṅgalasupino esa, vaḍḍhi te bhavissatīti“ vatvā „kimkāraṇā“
20 ti vutte āha: „mahārāja, amhe cattāro p-te abhibhavitvā nippabhe
katvā añño vo pañcamo p. uppajjissati, mayaṃ hi cattāro janā
cattāro aggikkhandhā viya homa¹¹, majjhe uppannaaggikkhandho
viya pañcamo p. uppajjissati sadevake loke asamadhuro asa-
diso“ ti, „idāni paṇ' esa kuhin“ ti, „mahārāja ajja tassa paṭi-
25 sandhiggahaṇena vā mātukucchito nikkhamanena vā bhavitabban“
ti attano sippabalena¹² dibbacakkhunā disvā viya¹³ vyākāsi,
rājā tato paṭṭhāya taṃ vacanaṃ sari. Mithilāya pana catūsu
dvāresu pācīnayavamajjhako dakkīnayavamajjhako pacchimaya-
vamajjhako uttarayavamajjhako ti cattāro nigamā¹⁴, tesu

¹ Bds -ñānena. ² Bđ -mānā. ³ Cks khajju-. ⁴ Bđ yāva brahmaḷokā. ⁵ Bđ
-to. ⁶ Bđ taṃ sade-. ⁷ Bđ adds aggi. ⁸ Cks -ke. ⁹ Bđ tesā. Bs tam. ¹⁰
Bds sikkhā-. ¹¹ Cks dittho, Bđ disvā viya passanto. ¹² Bđ mahāgāmā ahesum

pācīnayavaujjhake Sirivaḍḍhako¹ nāma seṭṭhi ahosi Sumanādevī nām' assa bhariyā, atha² M. taṃ divasaṃ raññā supina-ditṭhavelāyam eva Tāvatiṃsabhavanato cavitvā tassā kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhi, aparam pi devaputtasahassaṃ Tāvatiṃsabhavanato cavitvā tasmīṃ yeva gāme seṭṭhānuseṭṭhinaṃ kulesu 5 paṭisandhiṃ gaṇhiṃsu, Sumanādevī dasamāsaccayena suvaṇṇavaṇṇaṃ puttāṃ vijāyi. Tasmīṃ khaṇe Sakko manussalokaṃ clokento M-assa mātu kucchito nikkhamanabhāvaṃ nātvā „idaṃ Buddhaṃkuraṃ sadevake loke pākaṭaṃ kātuṃ vaṭṭatīti“ M-assa mātu kucchito nikkhantakkhaṇe adissamānakāyo āgantvā tassa 10 hatthe ekaṃ osadhighaṭikaṃ ṭhapetvā sakaṭṭhānam eva gato. M. taṃ muṭṭhikatvā³ gaṇhi, tasmīṃ pana mātukucchito nikkhante mātu appamattakam pi dukkhaṃ nāhosi, dhammakarakato udakam iva sukhena nikkhami, mātā tassa hatthe osadhighaṭikaṃ disvā „tāta kin te laddhan“ ti āha, „osadhaṃ 15 amma“ 'ti dibbosadhaṃ mātuhatthe ṭhapesi, „amma imaṃ osadhaṃ gahetvā yena kenaci ābādheṇa ābādhikānaṃ detha“ 'ti ā, sā tuṭṭhapahaṭṭhā Sirivaḍḍhakaseṭṭhino ārocesi, tassa pana sattavassiko sīsābādho atthi, so tuṭṭhapahaṭṭho hutvā „ayaṃ mātukucchito jāyamāno osadham gahetvā āgato jātak- 20 khaṇe yeva mātaraṃ saddhiṃ kathesi, evarūpena⁴ puññavatā dinnam osadhaṃ mahānubhāvaṃ bhavissatīti“ taṃ osadhaṃ gahetvā nisadāya ghaṃsitvā thokaṃ nalāṭante⁵ makkhesi, sattavassiko sīsābādho padumapattato udakam iva vinivaṭṭetvā gato, so „mahānubhāvaṃ osadhan“ ti somanassappatto ahosi, M-assa 25 osadhaṃ gahetvā āgatabhāvo sabbattha pākaṭo ahosi, ye keci ābādhikā sabbe seṭṭhiṃsa gehaṃ āgantvā osadhaṃ yācanti, sabbesaṃ nisadāya ghaṃsitvā thokaṃ gahetvā uḍaḍḍha āloḍetvā denti⁶, dibbosadheṇa sarīre makkhitamatte yeva sabbābādhā vūpasammanti, te sukhitā manussā „Sirivaḍḍhasetteṭṭhino gehe 30 osadhassa mahanto ānubhāvo“ ti vaṇṇentā pakkamanti, M-assa

¹ Bā -no. ² Cks omit atha. ³ Cks muṭṭhim-, Bds -ikatvā. ⁴ Bā so eva-. ⁵ Bā -te ⁶ Bā deti

nāmagahaṇadivase mahāsetṭhi „mama puttassa ayyakādīnaṃ
 nāmen' attho n' atthi, osadhanāmakko va hotū“ 'ti vatvā Osa-
 dhakumāro t' ev' assa nāmaṃ akāsi, idaṃ c' assa ahosi: „mama
 putto mahāpuṇṇo¹, na ekako va nibbattissati, iminā saddhiṃ
 5 jātadārakehi bhavitabban“ ti so olokāpento dārakasahassānaṃ²
 diṭṭhabbhāvaṃ sutvā³ sabbesam pi kumārakānaṃ⁴ pilandhanāni
 datvā dhātiyo pesesi, „puttassa me upatṭhākā bhavissantīti“
 Bodhisattena saddhiṃ yeva tesaṃ maṅgalaṃ kāresi, dārake
 alaṃkaritvā divase divase M-assa upatṭhānaṃ⁵ ānenti. B. tehi
 10 saddhiṃ kilanto vadḍhitvā sattavassikkakāle suvaṇṇapaṭimā viya
 abhirūpo ahosi, ath' assa gāmamajjhe tehi saddhiṃ kilantassa
 hatthiādīsu āgacchantesu kilamaṇḍalaṃ bhijjati, vātātapakāle
 dārakā kilamanti, ekadivasaṃ tesaṃ kilantānaṃ⁶ akālamegho
 utṭhahi, taṃ disvā nāgabalo M. dhāvitvā ekaṃ sālāṃ pāvisi,
 15 itare dārakā pacchato dhāvantaṃ aṇṇamaṇṇassa pādesu pakkha-
 litvā patitvā jaṇṇukabhedādīni pāpuṇṇimsu, B. „imasmiṃ ṭhāne
 kilasālāṃ kātuṃ vaṭṭati, evaṃ na kilamissāma“ 'ti cintetvā te
 dārake āha: „imasmiṃ ṭhāne vāte vā ātape vā vasse vā ṭhā-
 nanisajjanasayanakkhamaṃ ekaṃ sālāṃ kareyyāma⁷, ekekaṃ
 20 kahāpaṇaṃ āharathā“ 'ti ā., te saḥassadārakā tathā akaṃsu,
 M. mahāvaddhakiṃ pakkosāpetvā „imasmiṃ ṭhāne sālāṃ karo-
 hīti“ saḥassaṃ adāsi, sa „sādhū“ 'ti saḥassaṃ gahetvā bhūmiṃ
 samaṃ kārāpetvā khāṇuke kottetvā suttaṃ pasāresi, taṃ Mahā-
 sattacittaṃ⁸ na gaṇhi⁹, M. tassa suttapasāraṇavidhānaṃ ācik-
 25 khanto¹⁰ „evaṃ pasāretvā¹¹ sādhukaṃ pasārehīti“ ā., „sāmi
 ahaṃ¹² attano sippānurūpena pasāresim, ito aṇṇathā na jānā-
 mīti“, „tvaṃ ettakam pi ajānanto amhākaṃ dhanāṃ¹³ gahetvā
 sālāṃ kathaṃ karissasi, āhara suttaṃ pasāretvā te dassāmīti“
 suttaṃ āharāpetvā sayāṃ pasāresi, Vissakammena pasāritaṃ

¹ Cks - paṇṇo. ² Cks - ssaṇ. ³ Bā natvā ⁴ Cks kumāra. ⁵ Bā upathātum

⁶ Cks kilamantānaṃ. ⁷ Cs kāressāma, Bā karissāma ⁸ Ck mahāsattaṃ. ⁹

Bā omits tam - - gaṇhi ¹⁰ Bā ārācento ¹¹ Bā apasā-. ¹² Bā adds suttaṃ.

¹³ Cks manāṃ.

viya ahosi, tato vadḍhakim āha: „evam suttaṃ pasāretum
 sakkhissasīti“, „na sakkhissāmi sāmīti“, „mama vicāraṇāya'
 pana kātum sakkhissasīti“, „sakkhissāmi sāmīti“ ā., M. tassā
 sālāya yathā ekasmiṃ sesaāgantukamanussānaṃ ekasmiṃ 5
 padese anāthānaṃ vasanaṭṭhānaṃ hoti ekasmiṃ padese anā-
 thānaṃ' itthīnaṃ vijāyanaṭṭhānaṃ ekasmiṃ āgantukasamaṇa-
 brāhmaṇānaṃ vasanaṭṭhānaṃ ekasmiṃ sesaāgantukamanussānaṃ
 ekasmiṃ āgantukavaṇijānaṃ bhaṇḍakaṭṭhapanatṭhānaṃ hoti,
 tathā sabbāni tāni ṭhānāni bahimukhāni katvā sālāṃ vicāresi, 10
 tatth' eva kīlamanḍalaṃ tatth' eva vinicchayaṃ³ tatth' eva
 dhammasabhaṃ kāresi, katipāhen' eva niṭṭhitāya sālāya citta-
 kāre pakkosāpetvā sayāṃ vicāretvā ramaṇīyaṃ cittakammaṃ
 kāresi, sālā Sudhammadevasabhāpaṭibhāgā ahosi, tato „na
 ettāvata sālā sobhati, pokkharaniṃ pana kāretum vaṭṭatīti“ 15
 pokkharaniṃ khaṇāpetvā itṭhakavadḍhakim pakkosāpetvā sayāṃ
 vicāretvā mūlaṃ datvā saḥassavaṃkaṃ satatitthaṃ pokkha-
 raniṃ kāresi, sā pañcavidhapadumasañchannā Nandanavanapok-
 kharanī viya sobhati, tassā tīre pupphaphaladhare nānārukkhe
 ropāpetvā Nandanavanasadisāṃ uyyānaṃ kāresi, tam eva ca 20
 sālāṃ nissāya dhammikasamaṇabrāhmaṇānaṃ c' eva āgantuka-
 gamikādīnaṃ ca dānavatṭaṃ⁴ paṭṭhapesi, sā tassa kiriyā sab-
 battha pākāṭā ahosi,) bahumanussā osaranti, M. sālāyaṃ nissī-
 ditvā sampattasampattānaṃ kāraṇākāraṇaṃ yuttāyuttaṃ kathesi,
 vinicchayaṃ paṭṭhapesi, Buddhuppādakālo viya ahosi. Tasmiṃ 25
 kāle Vedeharājā sattavassaccayena⁵ „cattāro p. 'amhe abhi-
 bhavitvā pañcamo p. uppajjissatīti' me kathayimṃsu, kattha so
 etarahīti“ saritvā „tassa vasanaṭṭhānaṃ jānāthā“ 'tī catūhi
 dvārehi cattāro amacce pesesi. sesadvārehi nikkhantā M-aṃ
 na passimṃsu, pācīnavārena nikkhanto sālādīni disvā „paṇḍitena 30
 nāma imissā sālāya kārakena vā kārāpakena vā bhavitabban“

1 Ck' vica-. 2 Ck' anāthā. 3 Bd omits tattheva vi- 4 Bd -vattam. 5 Bd
 adds cintesi

ti cintetvā maṇusse pucchi: „ayaṃ sālā kataravaḍḍhakinā katā“
 ti, maṇussā „nāyaṃ vaḍḍhakinā attano balena katā, Sirivaḍ-
 ḍhakisetṭhiṣṣa pana puttassa Mahosadhapaṇḍitassa vicāraṇāya
 esā sālā katā“ ti vadiṃsu, „kativasso pana p.“ ti, „pari-
 5 punnasattavasso“ ti amacco rañña dīṭṭhasupinadivasato paṭ-
 ṭhāya gaṇetvā „rañño supinadassanaṃ sameti, ayaṃ eva so
 p.“ ti rañño dūtaṃ pāhesi: „deva pācīnayavamajjhakagāme
 Sirivaḍḍhasetṭhiputto Ma-paṇḍito nāma sattavassiko va samāno
 evarūpan nāma sālāṃ kāresi, pokkharāṇiṃ pi uyyānaṃ pi kāresi,
 10 imaṃ p-aṃ gaṇetvā ānemi mā¹ ānemīti“ rañño sāsanaṃ pesesi,
 rājā taṃ sutvā va tuṭṭhacitto Senakaṃ pakkosāpetvā taṃ
 atthaṃ ārocetvā „kiṃ Senaka ānema p-an“ ti pucchi, so vaṇṇaṃ
 maccharāyanto² „mahārāja sālādinaṃ kārāpitamattaken’ eva p.
 nāma na hoti, yo koci etāni kāreti, appakaṃ etan“ ti ā, so
 15 tassa kathaṃ sutvā „bhavitabbam ettha kāraṇena“ ’ti tuṇhī
 hutvā „tatth’ eva vasanto tāva’ p-aṃ vīmaṃsatū“ ’ti amaccassa
 dūtaṃ paṭipesesi, taṃ sutvā amacco tatth’ eva vasanto p-aṃ
 vīmaṃsi, tatr’ idaṃ vīmaṃsanuddānaṃ:

1. Maṃsaṃ goṇo gaṇṭhi suttaṃ putto⁴ goḷarathena ca
 20 daṇḍo sīsaṃ abhī c’ eva kukkuṭo maṇi vijāyanaṃ⁵
 odanaṃ vāluka⁶ cāpi talākuyyānaṃ gadrabho maṇīti⁷.

Ta. maṃsaṃ ti ekadivasāṃ Bodhisatte⁸ kīlamanḍalaṃ gacchaṇṭe⁹ eko
 seno sūnāphalakato¹⁰ maṃsapesiṃ gaṇetvā ākāsaṃ pakkhandi, taṃ disvā dārakā
 maṃsapesiṃ chaḍḍāpessamā¹¹ ’ti senaṃ anubandhiṃsu, seno ito c’ ito ca dhā-
 25 vati, te uddham oloketvā tassa pacchato pacchato gacchantā pāsānādisu upak-
 khalitvā kīlamanti, atha tesāṃ p. āha: chaḍḍāpemi naṃ¹² ti, chaḍḍāpehi sāmīti,
 tena hi passathā ’ti so uddham anoloketvā va vātavegena dhāvitvā senassa
 chāyaṃ akkamitvā pāṇiṃ paharitvā mahāravam ravi, tassa tejena so saddo se-
 nassa kucchīyaṃ vinivijjhītvā¹³ nicchārito¹⁴ viya ahoṣi, so bhūto maṃsaṃ
 30 chaḍḍesi, M. maṃsassa¹⁵ chaḍḍitabhāvaṃ natvā chāyaṃ olokeno bhūmiyaṃ

¹ Bā udāhuna. ² C^s vannaṃ-, Bā lābhamaṇḍalaṃ-. ³ C^k tava. Bā omits tava.

⁴ all three MSS. puttam. ⁵ C^k paṭijāyanaṃ, C^s manivijāyanaṃ, Bā maṇijāyanaṃ. ⁶ all three MSS. -kaṇ. ⁷ C^s atha g m. ⁸ all three MSS. -tto. ⁹

Bā -to, adding tadā. ¹⁰ Bā suna-. ¹¹ C^k naṃ, Bā -pessatha naṃ. ¹² Bā nisīditvā. ¹³ Bā nicchāranto. ¹⁴ C^s maṃsaṃ.

patitum adatvā ākāse yeva sampatīcchi, tam acchariyam disvā mahājano nadanto
 appoṭhento mahāsaddam akāsi, amacco tam pavattim ōatvā rañño sāsanam pe-
 sesī: p. iminā nāma upāyena mānsapesim chaḍḍāpesi idam devo jānātū 'ti, rājā
 tam sutvā Senakam pucchi: kiṃ Seuaka ānema p-an ti, so cintesi: tassa idhā-
 gatakālato patthāya mayam nippabhā bhavissāma atthibhāvam pi no¹ rājā na 5
 jānissati na tam ānetum dātum vaṭṭatīti so vannamaccharatāya² na mahārāja
 ettakena p. nāma hoti appamattakam kiñci etan ti ā., rājā majjhatto hutvā
 tatth' eva nam vīmaṇsatū 'ti puna sāsanam pesesi; gono ti eko yavamajjhaka-
 gāmvāsipuriso³ vasse patite kasissāmīti gāmantarato gone kiñitvā ānetvā gehe
 vasāpetvā punadivase govaranattāya tinabbhūmim netvā gonapitthe nisinnō kilan- 10
 tarūpo otaritvā nisinnō niddam okkami, tasmim khane eko coro gone gahetvā
 palāyi, so pabujjhivā gone adisvā ito c' ito ca oloketvā palāyantam coram disvā
 vegena pakkhandivā kuhim me gone nesīti ā., mama gone attano icchitaṭṭhānam
 nemīti, tesam vivādam sutvā mahājano saṇṇipati, p. tesam sālādvārena gacchan-
 tānam saddam sutvā ubho pi te pakkosāpetvā va tesam kiriyaṃ disvā va ayaṃ 15
 coro ayaṃ sāmiko ti jānāti, jānanto pi pana kasmā vivadatthā 'ti pucchi, gona-
 sāmiko āha: ime aham asukagāmato asukassa nāma hatthato kinitvā ānetvā gehe
 vasāpetvā tinabbhūmim nesim, tattha me pamādam disvā ayaṃ gone gahetvā
 palāyi, sv-āham ito c' ito ca oloketto imam disvā anubandhitvā gaṇhim, asu-
 kagāmvāsino mayā etesam kinitvā gahitabhāvam jānantīti ē., coro mam' ete 20
 ghare jātā ayaṃ musā bhaṇatīti ā., atha te p.: aham vo aṭṭam dhammena vi-
 nicchinissāmi, thassatha me vinicchaye ti pucchitvā thassāma 'ti vutte mahā-
 janassa hadayaṃ gaṇhitum vaṭṭatīti pathamaṃ coram pucchi: tayā ime gonā⁴
 kiṃ khādāpitā⁵ kiṃ pāyitā ti, yāguṃ pāyitā⁶ tilapiṭṭhiṃ ca māse ca⁷ khādāpitā
 ti, tato gonaśāmikam pucchi, so āha: kuto me sāmi duggatassa yāguādīni. 25
 tiṇaṃ khādāpitā ti, p. tesam katham parisam gāhāpetvā piyaṅgupattāni āharāpetvā
 udukkhale koṭṭhāpetvā udake maddāpetvā gone pāyesi, gonā tinam eva chaḍḍa-
 yimsu, p. passath' idan ti mahājanassa dassetvā coram pucchi: coro si tvaṃ
 na coro sīti, coro 'mhīti ā., tena hi ito patthāya mā evarūpam akāsīti, B-assa
 purisā pana tam apanetvā hatthapādehi koṭṭhetvā dubbalam akāmsu, atha p. 30
 āmantetvā ovaḍitvā ditṭhadhamme yeva tāva te idam dukkham samparāye pana
 nīrayādīsu mahādukkham anubhavissasi, ito patthāya paḷahe tam kamman ti
 pañcasīlāni adāsi, amacco tam pavattim yathābhūtam rañño ārocāpesi, rājā
 Senakam pucchitvā gonattam nāma mahārāja yena kenaci⁸ vinicchitan ti āga-
 mehi tāvā 'ti vutte rājā majjhatto hutvā puna tath' eva sāsanam pesesi, evam 35
 sabbavādesu pi vedittabbam, itoparam pana uddānamattam eva vibhajitvā das-
 sessāma; gaṇṇhīti ekā duggatitthi nānāvannehi suttehi gaṇṇhike bandhitvā
 katasuttaganthikapilandhanaṃ gīvato mocetvā sātakassa upari ṭhapetvā paṇḍitena
 kārītapokkharaniṃ nahāyitum otari, aparā tarunittihī tam disvā lobham uppādetvā
 ukkhipitvā amma ativiya sobhanaṃ idam kittakena kataṃ aham pi attano eva- 40

¹ Ck te, Cs ne. ² Bā balavalābhamacch-. ³ Bā pācinayava-. ⁴ Cks gone.

⁵ Cks -dāpetvā. ⁶ Cks pāyitvā. ⁷ Bā -pithaṇca māsaṇca. ⁸ Cks ye keci.

rūpaṃ karissāmīti gīvāya piḷandhitvā pamāṇaṃ tāv' assa upadhāremīti pucchitvā
 tāya ujcittatāya upadhārehiti vuttā gīvāya piḷandhitvā pakkāmi, itarā disvā
 sīggaṃ uttaritvā sāṭakaṃ nivāsetvā upadhāvitvā kataṃ me piḷandhanaṃ gahetvā
 palāyasīti sāṭake gaṇhi, itarā nāhaṃ tava santakaṃ gaṇhēmi, mama gīvāyaṃ
 5 eva¹ piḷandhanaṃ ti ā., taṃ sutvā mahājano sannipati, p. dārakehi saddhiṃ
 kiḷanto tasmaṃ kalahaṃ katvā sālādvārena gacchantīnaṃ saddaṃ sutvā kiṃsaddo
 eso ti pucchitvā ubhinnaṃ kalahakāraṇaṃ sutvā pakkosāpetvā ākāren' eva ayaṃ
 corīti ṇātvā taṃ atthaṃ pucchitvā mama vinicchaye ṭhassathā 'ti vatvā āma
 sāmīti vutte paṭhamaṃ corim pucchi: tvaṃ imaṃ piḷandhanaṃ kataragandham
 10 vilimpasīti, ahaṃ niccaṃ sabbasambhāraṃ² vilimpāmīti, sabbasambhāraṃ³ nāma
 sabbagandhehi yojetvā kataragandho, tato itaraṃ pucchi, sā āha: kuto mayhaṃ
 duggatāya sabbasambhāraṃ², ahaṃ niccaṃ piyaṅgupupphagandham eva vilimpā-
 mīti ā, p. udakapātīm āharāpetvā naṃ piḷandhanaṃ tattha pakkhipāpetvā gau-
 dhikam pakkosāpetvā etaṃ pātīm³ upasiṃghitvā asukagandhabhāvaṃ nāma jānā-
 15 hīti ā, so upasiṃghanto piyaṅgupupphabbhāvaṃ ṇātvā imaṃ Ekanipāte g. ā:

a. Sabbasambhāraṃ n' atthi suddhaṃ kaṅgu pavāyati (vol. I p. 494)

alikaṃ bhāsati 'yaṃ⁴ dhuttī saccam āhu mahallikā ti.

Ta dhuttīti dhuttikā, āhū 'ti āha katheti, ayaṃ eva vā pāṭho.

M. taṃ kāraṇaṃ mahājanaṃ jānāpetvā corī si tvaṃ na corī sīti pucchitvā
 20 coribhāvaṃ paṭijānāpesi, tato paṭhāya M-assa paṇḍitabhāvo mahājanaṃ pākaṭo
 jāto; suttan ti ekā kappāsakkhettarakkhikā itthi khettaṃ rakkhantī tatth' eva
 parisuddhaṃ kappāsaṃ gahetvā sukhumasuttaṃ kantitvā guḷaṃ katvā ucchāge
 ṭhapetvā gāmaṃ āgacchantī paṇḍitassa pokkharaniyaṃ nahāyissāmīti sāṭakassa
 upari suttaguḷaṃ ṭhapetvā nahāyitum otari, aparā itthi taṃ disvā luddhacittā
 25 taṃ gahetvā aho manāpaṃ suttam taya amma katan ti accharaṃ paharitvā ol-
 kentī viya ucchāge katvā pakkāmi, taṃ purimanayaṃ⁵ eva vitthāretabbam, p.
 corim pucchitvā tvaṃ guḷaṃ karontī kiṃ anto pakkhipitvā akāsīti kappāsapha-
 latṭhiṃ⁵ sāmīti, itaraṃ pucchi sā timbaruatṭhiṃ⁶ ti ā., so ubhinnaṃ katham
 parisam gāhāpetvā suttaguḷaṃ nibbeṭhāpetvā timbaruatṭhiṃ⁶ disvā taṃ cori-
 30 bhāvaṃ sampaticchāpesi, mahājano hatthatuttho suvinicchito aṭṭo ti sādhukāra-
 sabassāni pavattesi; putto⁷ ti ekā itthi puttaṃ ādāya mukhadhovanatthāya paṇ-
 ḍitassa pokkharaniyaṃ gantvā puttaṃ nahāpetvā attano sātake nisīdāpetvā mukhaṃ
 dhovitvā nahāyitum otari, tasmim khape ekā yakkhiṇī naṃ dārakaṃ disvā
 khādītukāmaṃ hutvā itthivesaṃ gahetvā sabhāyike sobhati vatāyaṃ dārako tav' eso
 35 putto ti pucchitvā āma amma 'ti vutte pāyemi⁸ naṃ ti vatvā pāyehīti vuttā
 taṃ gahetvā thokaṃ kiḷāpetvā taṃ ādāya palāyitum ārabhi, itarā taṃ disvā
 dhāvitvā kuḥim me puttaṃ nesīti gaṇhi, yakkhiṇī kuto tayā putto laddho mam'
 eso putto ti ā, tā kalahaṃ karontiyo sālādvārena gacchanti, p. kalahasaddaṃ
 sutvā tā⁹ pakkosītva kiṃ etaṃ ti pucchitvā aṭṭaṃ sutvā akkhīnaṃ animisatāya¹⁰

¹ C^{ks} gīvāyame. ² B^d -sāhār. ³ B^d gandham. ⁴ C^k bhāsatha yā, C^s bhāsata
 yā. ⁵ B^d -labijam. ⁶ B^d -rusathin. ⁷ B^d puttan. ⁸ C^{ks} pesemi. ⁹ C^{ks}
 tam, B^d omits tā. ¹⁰ C^{ks} animmi-. B^d animiss-.

c' eva rattatāya ca yakkhiniṃ yakkhinīti nātvāpi mama vinicchaye t̥hassathā 'ti
 vatvā āma t̥hassāmā 'ti vutte lekhaṃ kaḍḍhitvā lekhamajjhe dārakaṃ nipajjā; etvā
 yakkhiniyā hatthesu mātara padesu gāhāpetvā dve pi ākaḍḍhitvā ganbatha, kaḍ-
 ḍhituṃ sakkontiyyā eva putto ti ā, tā ubho pi kaḍḍhiṃsu, dārako kaḍḍhiya-
 māno¹ dukkhappatto hutvā viravi, mātā hadayena phalitena viya puttaṃ mocetvā 5
 rodamānā aṭṭhāsi, p. mahājanam pucchi: dārake² mātu hadayaṃ mudukaṃ hoti
 udāhu amātu hadayan ti, mātu hadayaṃ paṇḍitā 'ti, idāni kim etaṃ dārakaṃ ga-
 hetvā t̥hitā mātā hoti vissajjetvā t̥hitā ti, vissajjetvā t̥hitā paṇḍitā 'ti, imaṃ pana
 dārakacoriṃ tumbhe jānāthā 'ti, na jānāma paṇḍitā 'ti, yakkhiṃ esā, dārakaṃ
 khādituṃ gaṇhīti, katham jānāsi paṇḍitā 'ti, akkhinaṃ animisatāya c' eva ratta- 10
 tāya ca chāyāya abhāvena ca nirāsamkatāya ca nikkarūṇatāya cā 'ti, atha naṃ
 pucchi: kāsī tvaṃ ti, yakkhiṃ-mhi sāmīti, kasuā imaṃ dārakaṃ gaṇhīti, khā-
 dituṃ sāmīti, andhabāle pubbe pi pāpakaṃ katvā yakkhiṃ jātāsi, idāni puna
 pi pāpaṃ karosi aho andhabālāsīti ovaditvā jaṇcasu silesu patit̥thāpetvā uyyo-
 jesi, dārakamātā ciraṃ jīva sāmīti p-am̐ thometvā puttaṃ ādāya pakkāmi; 15
 goḷarathena cā 'ti golena ca rathena ca, eko kira lakaṇṭakattā goḷo kālā-
 vannattā ca kālō ti Goḷakālō nāma puriso satta saṃvaccharāṇi ghere kammaṃ
 katvā bhariyaṃ labhi, sā nāmēna Dīghatālā nāma, so ekadivasaṃ taṃ āman-
 tetvā bhadde pūvakhādaniyaṃ paca mātāpitāro³ dat̥thum gacchissamā 'ti vatvā
 kin te mātāpitūhīti tāya patikkhitte⁴ pi yāvatatiyaṃ vatvā pūvaṃ pacāpetvā 20
 pātheyyaṃ ca paṇṇākāraṃ ca ādāya tāya saddhiṃ maggaṃ patipanno antarāmagge
 uttānavāhiniṃ nadiṃ addasa, te pana dve pi udakabhīrukā va, tasmā tam
 nadiṃ uttarituṃ avisahantā nadītīre aṭṭhaṃsu, tadā Dīghapit̥ṭhi nāma eko
 duggatamanusso taṃ nadim̐ anuvicaranto taṃ t̥hānaṃ pāpuni, atha naṃ te disvā
 pucchiṃsu: samma ayaṃ nadī gambhīrā uttānū ti, so tesaṃ udakabhīruka- 25
 bhāvaṃ nātvā atigambhīrā caṇḍamacchā ti ā, samma tvaṃ katham gamissasīti,
 idha suṃsumāramakarānaṃ ambehi saddhiṃ paricayo atthi, tena amhe na vihe-
 t̥hentīti, tena amhe nehitī āhaṃsu, sādhu 'ti sampat̥icchi, ath' assa khajja-
 bhoyjama adamsu, so katabhattakero samma paṭhamam̐ kaṃ nemīti pucchi, tava⁵
 sahāyikaṃ paṭhamam̐ nehi, maṃ pacchā nessesasīti vutte so sādhu 'ti tam̐ khandhe 30
 katvā pātheyyaṃ ca paṇṇākāraṃ ca sabbaṃ gaḥetvā nadim̐ otaritvā thokaṃ gantvā
 ukkuṭiko nisīditvā pakkāmi, Golakālō tīre t̥hito va yāva gambhīrā vatāyama nadī
 evaṃ dīghapit̥ṭhissāpi⁶ nāma evarūpā mayhaṃ pana asayhā bhavissatīti cintesi,
 itaro pi taṃ nadimajjhaṃ netvā bhadde ahaṃ taṃ possessāmī sampannavat̥thā-
 lam̐kāradasadāsi parivutā vicarissasi, kin te ayaṃ lakaṇṭakavāmanako karissati, 35
 mama vacanaṃ karohīti ā, sā tassa vacanaṃ sutvā attano sēmike⁷ sinehaṃ
 bhinditvā taṃ khaṇaṃ yeva tasmim̐ patibaddhacittā hutvā sāmī sace maṃ na
 chaḍḍessasi karissāmī te vacanaṃ ti sampat̥icchi, te paratīraṃ gantvā ubho pi
 sammodamānā Golakālāṃ pahāya tiṭṭha tvaṃ ti vatvā tassa passantass' eva
 khādaniyaṃ khādantā pakkamim̐su, so disvā ime ekato hutvā maṃ chaḍḍetvā 40

¹ C^s vadḍhiya-. C^k vadḍhiṃsuyamāno. ² B^d -kesu ³ C^ks -ram. ⁴ B^d -ttā.

⁵ so all three MSS. for mama? ⁶ C^ks dīghassāpi. ⁷ C^ks -kā.

palāyanti maññe ti aparāparam dhāvanto thokaṃ otaritvā bhayena nivattitvā puna
 tesu kopena jīvāmi vā marāmi vā ti laṃghitvā¹ nadiyaṃ patito² uttānabhāvaṃ
 ñatvā nadim uttaritvā vegena anubandhitvā³ taṃ pāpunivā are duṭṭhacora kuhim
 me bhariyaṃ nesīti⁴ āha⁵, itaro pi taṃ are duṭṭhāvaṃmanaka kuto tava bhariyā
 5 mam' esā bhariyā ti vatvā gīvāya gahetvā parivattetvā khipi, so Dīghatālaṃ hatthe
 gahetvā tiṭṭha kuhim gacchasi sattasaṃvaccharāṇi ghare⁶ katvā laddhabhəriyā me
 sīti⁷ vatvā tena saddhiṃ kalahaṃ karonto sālāya santikaṃ pāpuni, mahājano
 sannipati, M. kiṃsaddo nāma⁸ eso ti pucchitvā ubho pi te pakkosāpetvā va-
 canapaṭivacanāṃ sutvā mama vinicchaye ṭhassathā⁹ 'ti vatvā ṭhassāma¹⁰ 'ti vutte
 10 paṭhamāṃ Dīghapiṭṭhiṃ pakkosāpetvā tvaṃ konāmo sīti pucchī, ahaṃ Dīgha-
 piṭṭhiko nāma sāmīti, bhariyā te kāmāma¹¹ ti, so tassā nāmaṃ ajānanto aññaṃ
 nāmaṃ kathesi, mātāpitaro te kiṃnāmā ti, asukanāmā ti, bhariyāya te mātā-
 pitaro kiṃnāmā ti, so ajānitvā aññaṃ nāmaṃ kathesi, ath' assa kathaṃ pari-
 saṃgāhāpetvā apanetvā itaraṃ pakkosāpetvā purīmanayen'eva sabbesaṃ nāmāni
 15 pucchī, so yathābhūtaṃ jānanto avirajjhītva¹² kathesi, tam pi apanetvā Dīghatālaṃ
 pakkosāpetvā tvaṃ kāmāma¹³ ti pucchī, ahaṃ Dīghatāla nāma sāmīti, sāmiko te
 konāmo ti, ajānanti aññaṃ kathesi, mātāpitaro pi te konāmā ti, sā yathābhūtaṃ
 kathesi, sāmikassa te mātāpitaro konāmā ti, sā vipṭhalapanti aññaṃ kathesi, p.
 itare dve pakkosāpetvā mahājanaṃ pucchī: imissā kathā Dīghapiṭṭhissa vacanena
 20 sameti¹⁴ Golakāḷassā¹⁵ 'ti, Golassa paṇḍitā¹⁶ 'ti, ayaṃ imissā sāmiko itaro coro ti
 vatvā atha naṃ pucchitvā corabhāvaṃ sampaticchāpesi; rathe¹⁷ ti eko pana
 puriso rathe nisīditvā mukhadhovanatthāya nikkhama, tasmiṃ khane Sakko
 āvajjanto p-aṃ disvā Mahosadhabuddhamkurassa paññānubhāvaṃ pākāṇaṃ ka-
 rissāmi¹⁸ cintetvā manussavesenāgantvā rathassa pacchābhāgaṃ gahetvā pāyāsi-
 25 rathe nisinnapuriso tāta ken' atthena āgato sīti pucchitvā tumhe upaṭṭhātun ti
 vutte sādhu¹⁹ 'ti sampaticchitvā yānā oruyha sarīrakiccattāya gato, tasmiṃ khane
 Sakko rathaṃ abhirūhitvā vegena pājesi, rathasāmiko sarīrakiccaṃ katvā nik-
 khanto Sakkaṃ rathaṃ gahetvā palāyantaṃ disvā vegena gantvā tiṭṭha
 tiṭṭha kuhim me rathaṃ nesīti vatvā tava ratho añño bhavissati ayaṃ pana
 30 mama ratho ti vutte tena saddhiṃ kalahaṃ karonto sālādvāraṃ pāpuni, p. kiṃ
 etan ti taṃ pakkosāpetvā āgacchantam disvā va nibbhayaṭṭhāya c'eva akkhinaṃ ca
 animisatāya²⁰ ca ayaṃ Sakko ayaṃ rathasāmīti aññāsi, evaṃ sante pi vivāda-
 kāraṇaṃ pucchitvā mama vinicchaye ṭhassathā²¹ 'ti vatvā āma ṭhassāma²² 'ti vutte
 ahaṃ rathaṃ pājessāmi tumhe dve pi rathaṃ pacchato gahetvā gacchatha ratha-
 35 sāmiko na vissajjeti itaro vissajjessatīti vatvā purisaṃ āpāpesi: rathaṃ pājā-
 pehīti, so tathā akāsi, itare pacchato gahetvā gacchanti, rathasāmiko thokaṃ
 gantvā dhāvitum asayhamāno vissajjetvā²³ ṭhito, Sakko rathena saddhiṃ dhāvat'
 eva, p. rathaṃ nivattāpetvā manussānaṃ ācikkhi: ayaṃ puriso thokaṃ gantvā

¹ B^d ullaṅgh-. ² C^k panito, C^s panino? ³ C^k omīti anu-. ⁴ C^s nehīti, B^d
 nemīti. ⁵ I^d gaṇhi. ⁶ C^s B^d add kammāni. ⁷ B^d ahaṃ s. s. gh k. k. laddhā bh.
 me ti. ⁸ B^d adds udāhu ⁹ so C^k; B^d ratho. ¹⁰ all three MSS. animmi-.

ratham vissajjetvā t̥hito, ayam pana rathena saddhim dhāvitvā rathen' eva sad-
 dhim nivatti, n' ev' assa sarire pi sedabindumattam pi atthi, na assāsapassāso,
 abhito animisanetto eso Sakko devārājā ti, atha nam devārājāsīti pucchitvā amā
 'ti vutte kasmā āgato sīti, tav' eva paññāpakāsanattham paṇḍitā 'ti, tena hi mā
 puna evarūpam akāsīti ovadi, Sakko Sakkānubhāvam dassento ākāse t̥hatvā 5
 suvinicchito¹ aṭṭo ti p-assa t̥hutiṃ katvā sakat̥thānam eva gato, tadā so amaro
 sayam eva rañño santikaṃ gantvā mahārāja p-ena evaṃ rathaaṭṭo vinicchito¹,
 Sakko pi tena parājito, kasmā purisavisesaṃ na jānāsi devā ti ā., rājā Sena-
 kaṃ pucchi: Senaka ānema p-an ti, so mahārāja na ettakena paṇḍitā nāma
 honti āgametha tāva vīmaṃsitvā jānissāmīti. Sattadārakapañho niṭṭhito- 10
 Daṇḍo ti ath' ekadivasaṃ p-am vīmaṃsissamā 'ti khadiradaṇḍakaṃ āharāpetvā
 tato vidatthimattaṃ gahetvā cundakārena sut̥thu likhāpetvā pācīnayavamajjhaka-
 gāmaṃ pesayim̐su, yavamajjhakagāmavāsino kira paṇḍitā, imassa khadiradaṇḍa-
 kassa idaṃ aggaṃ idaṃ mūlaṃ ti jānantu, sace na jānanti sahasaṃ² daṇḍo ti,
 gāmavāsino sannipatitvā jānitum asakkontā set̥thino kathayim̐su: kadāci Maho- 15
 sadhap. jāneyya pakkosāpetvā taṃ pucchathā 'ti, set̥thi nam p-am kīlamanḍalā³
 pakkosāpetvā tam attham ārocetvā tāta mayaṃ jānitum na sakkoma api nu tvaṃ,
 sakkhissasi tāta 'ti pucchi, tam sutvā p. rañño imassa aggena vā mūlena vā
 payojanam n' atthi mama vīmaṃsanatthāya pesitam bhavissatīti cintetvā āha-
 ratha tāta jānissāmīti batthena gahetvā idaṃ aggaṃ idaṃ mūlaṃ ti n̄atvāpi 20
 mahājanassa hadayaṃ gaṇhanattham⁴ udakapātiṃ āharāpetvā khadiradaṇḍakaṃ
 majjhe sut̥tena bandhitvā suttakoṭṭiyaṃ gahetvā kh-kaṃ udakapātiṃ t̥hapesi,
 mūlaṃ bhārikatāya paṭhamam̐ udake nimujji, tato mahājanam pucchi: rukkhassa
 nāma mūlaṃ bhāriyam̐ hoti udāhu aggaṃ ti mūlaṃ paṇḍitā 'ti tena hi imassa
 paṭhamam̐ nimuggam̐ passath' etam mūlaṃ ti imāya saññāya aggaṃ ca mūlaṃ ca 25
 āeikkhi, gāmavāsino pi idaṃ aggaṃ idaṃ mūlaṃ ti rañño pahinim̐su, rājā tus-
 sitvā ko imam̐ jāniti⁵ pucchitvā Sirivaḍḍhiseṭ̥thiputto Mahosadbap. ti sutvā
 kiṃ Senaka ānema nan ti pucchi, adhivāsehi deva aññena pi upāyena nam
 vīmaṃsissamā⁶ 't⁶; sīsaṃ ti ath' ekadivasaṃ it̥thiyā ca purisassa ca 'ti dve
 sīsāni āharāpetvā idaṃ it̥thiyā sīsaṃ idaṃ purisassa sīsaṃ ti jānantu⁷ ajānan- 30
 tānam sahasaṃ⁸ daṇḍo ti pahinim̐su, gāmavāsino ajānantā M-am pucchim̐su,
 so disvā va aññāsi purisāsise kira sībāni ujukāni honti it̥thisise vām̐kāni honti
 parivattetvā gacchanti, so iminā abhiññānena idaṃ sīsaṃ it̥thiyā idaṃ sīsaṃ
 purisassa 'ti, gāmavāsino rañño pahinim̐su, sesaṃ purimasadisam̐ eva; ahīti
 ath' ekadivasaṃ sappāṇ ca sappiniṇ ca āharāpetvā ayam̐ sappo ayam̐ sappiniṇ¹ 35
 jānantū 'ti pesesum̐, gāmavāsino p-am pucchim̐su, so disvā va jāni: sappassa
 hi nam̐guṭ̥tham̐ thūlaṃ hoti sappiniyā tanukam̐ sappassa sīsaṃ thūlaṃ hoti
 sappiniyā dīgham̐ sappassa akkhini mahantāni sappiniyā khuddakāni sappassa
 sovatt̥hiko paribhaṇḍo⁹ hoti sappiniyā vicchinnāko¹⁰, so imehi abhiññāpehi¹¹

¹ Bā suvi-. ² Bā -ssi. ³ Cks -lam̐. ⁴ Bā gahakattham̐. ⁵ Bā jānātīti. ⁶ Bā
 adds sādhu senakā ti. ⁷ Ck -ti. ⁸ Bā -ssa. ⁹ Cs paribaddho? Bā paṭibaddho.
¹⁰ so Cks; Bā vicchindikā ¹¹ Cks -nena

- ayaṃ sappo ayaṃ sappinīti ācikkhi, sesaṃ vuttanayam eva; kukkuṭo ti ath' ekadivasaṃ pācīnayavamajjhagāmaṃvāsino amhākaṃ sabbasetaṃ pādavisāṇaṃ sīsa-
- kakudhaṃ¹ tayo kāle anātikkaṃmitvā nadantaṃ usabham pesentu noce pesenti
- sahassaṃ² danḍo ti pahiniṃsu, ajānantā p-aṃ pucchīṃsu, so āha: rājā vo
- 5 sabbasetaṃ kukkuṭaṃ āharāpeti³, so hi pādanakhatāya⁴ pādavisāṇo nāma sīse
- cūlāya⁵ sīsakakudho⁶ nāma tikkhattuṃ vassanto tayo kāle a nadati nāma,
- tasmā evarūpaṃ kukkutaṃ pesethā 'ti ā., te pesayīṃsu; manīti Sakkena
- Kusaraṇṇo diṇno manikkhandho atthasu tñānesu vanto ahoṣi, tassa suttaṃ
- chīnaṃ, koci purānasuttaṃ nīharitvā navasuttaṃ pavesetuṃ na sakkoti, eka-
- 10 divasaṃ imāhā manikkhandhā purāṇas. nīharitvā navaṃ pavesentū 'ti' pesa-
- yīṃsu, gāmaṃvāsino n' eva purāṇaṃ nīharitūṃ na navaṃ pavesetuṃ sakkhiṃsu,
- asakkontā p-assa ācikkhiṃsu, so mā cintayitthā 'ti madhubindum āharāpetthā 'ti
- āharāpetvā manīno dvīsu passesu chiddaṃ madhuna⁷ makkhetvā kambalasuttaṃ
- vaṭṭetvā kotiyaṃ madhuna makkhetvā thokaṃ chidde pavesetvā kipillikānaṃ
- 15 nikkhamanattāhāne thapesi, kipillikā madhugandhena bilā⁸ nikkhamitvā manimhi
- purāṇasuttaṃ khādamaṇā gantvā⁹ kambalasuttakotiyaṃ gahetvā dāsivā¹⁰ kaḍ-
- dhantā ekena passena nīharīṃsu, p. pavesitabhāvaṃ nītvā raṇṇo dethā 'ti
- gāmaṃvāsīnaṃ adāsi, te raṇṇo pesayīṃsu, so pavesitapūyāṃ sutvā tussi; vijā-
- yanaṃ¹¹ ti ekadivasaṃ kira raṇṇo maṅgala-usabham bahumāse khādāpetvā
- 20 mahodaraṃ katvā viśāṇāni dhovitvā telena makkhetvā haliddiyā nahāpetvā pā-
- cīnayavamajjhakagāmaṃvāsīnaṃ pahīṃsu, tūhe kira paṇḍitā ayaṃ ca raṇṇo
- maṅgala-usabho patitthitagabbho etaṃ vijāyāpetvā savacchaṃ pesetha apesentānaṃ
- sahassaṃ¹² danḍo ti, gāmaṃvāsino na sakkū idaṃ kātuṃ kin nu kho karissāmā
- 'ti p-aṃ pucchīṃsu, so iminā pañhapatiḥhāgena bhavitabbaṃ ti cintetvā sak-
- 25 khissatha paṇ' ekaṃ raṇṇā saddhiṃ kathanasamathaṃ viśāradaṃ purisaṃ laddhū
- ti pucchi¹⁴, na garukaṃ etaṃ paṇḍitā 'ti, tena hi naṃ pakkosāpetthā 'ti, te
- pakkosāpayīṃsu, aha naṃ M. āha: ehi tvaṃ bho purisa tava kesse pitthiyaṃ¹⁵
- vikiritvā nānappakāraṃ bala-paridevaṇaṃ paridevanto rājadvāraṃ gaccha
- aññehi pucchito kiñci avatvā parideva raṇṇā pana pakkosāpetvā paridevakāraṇaṃ
- 30 pucchito samāno pitā me deva vijāyituṃ na sakkoti ajja sattamo divaso pati-
- saraṇaṃ me hohi vijāyanūpāyaṃ assa kathehīti vatvā raṇṇo kiṃ vippalapasi
- atthānaṃ etaṃ purisā nāma vijāyantaṃ n' atthīti vutte sace deva evaṃ saccaṃ
- atha pācīnayavamajjhakagāmaṃvāsino kathaṃ maṅgala-usabhaṃ vijāyāpessantīti va-
- deyyāsīti, so sādhu 'ti sampañchitvā tathā akāsi, rājā ken' idaṃ pañhapati-
- 35 bhāgaṃ cintitaṃ ti pucchitvā Mahosadhapāṇḍitena 'ti sutvā tussi; oḍanaṃ ti
- aparasmīm divase p-aṃ vimamsissāmā 'ti pācīnayavamajjhakagāmaṃvāsino am-
- hākaṃ atthaṅgassamānāgataṃ ambilodanaṃ pacitvā pesentu tatr' imāni atthaṇ-

¹ so Cks; Bds -kukkuṭam. ² Bd -ssa. ³ Bd -si. ⁴ Bd -nakhasikhatāya. ⁵ Bd sīsa-cūlāya. ⁶ Bd -kukkuto. ⁷ Bd adds apavesentānaṃ sahassadanḍo ti ⁸ Cks chijjamukhe madhubindum. ⁹ Ck bilāya, Bd omits bilā. ¹⁰ Bd āg- ¹¹ Bd dāmsi-. ¹² Ck vijāyan. ¹³ Bd -ssa. ¹⁴ Bd -itvā. ¹⁵ Bd vitthi-.

gāni na taṇḍulehi na udakena na ukkhaliyā na uddhane na agginā¹ na dārūhi
na itthiyā na purisena na maggena apesentānaṃ saḥassam² daṇḍo ti, gāmvāsino
taṃ kāraṇaṃ ajānantā p-am pucchimsu, so mā cintayitthā 'ti vatvā na taṇḍu-
lehi³ nāmā 'ti kaṇḍike⁴ gāhāpetvā na udakena⁵ nāmā 'ti himaṃ gāhāpetvā na
ukkhaliyā⁶ nāmā 'ti aññaṃ mattikabhājanam g. na uddhane⁷ nāmā 'ti khāpūke
koṭṭhāpetvā⁸ na agginā⁹ nāmā 'ti pakatiaggiṃ pahāya araniaggiṃ gāhāpetvā na
dārūhi¹⁰ nāmā 'ti pattāni g. ambilodanaṃ pacāpetvā navabhājane pakkhipitvā
lājetvā¹¹ na itthiyā na purisenā 'ti paṇḍakena ukkhipāpetvā na maggenā 'ti
mahāmaggaṃ jahāya jaṃghamagga rañño pesethā 'ti āha, te tathā karimsu,
rājā ken' esa paṇho nāto ti pucchitvā M-paṇḍitenā 'ti sutvā tussi; vālukā¹²
ti aparādivase paṇḍitass' eva vīmaṃseanattanaṃ gāmvāsinaṃ sāsaṇaṃ pahiniṃsu:
rājā dolāya kīlitukāmo rājakule ca purānavālukayottaṃ chinnaṃ¹³ ekaṃ vālu-
kayottaṃ vaṭṭetvā¹⁴ pesentu apesentānaṃ saḥassam² daṇḍo ti, te ajānitvā p-am
pu-, p. pi iminā paṇhapaṭibhāgen' eva bhavitabban ti cintetvā gāmvāsino assāsetvā
vacanakusale dve tayo purise pakkosāpetvā gacchatha rājānaṃ vadetha: deva
gāmvāsino tassa yottassa tanum vā thūlaṃ vā ti pamānaṃ na jānanti porāna-
kavālukayottato vidatthimattaṃ vā¹⁵ caturaṅgulamattaṃ vā¹⁶ khaṇḍaṃ pesetha
taṃ kira oloketvā tena pamānena vaṭṭessantīti sace vo rājā ambhākaṃ ghare
vālukayottaṃ nāma na kadāci bhūtapubban ti vadati atha nam sace mahārāja
taṃ na sakkā kātum yavamajjhakavāsino kathaṃ vālukayottaṃ karissantīti va-
deyyāthā 'ti pesesi, te tathā karimsu, rājā sutvā kena cintitaṃ idaṃ paṇhapaṭi-
bhāgaṃ ti pucchitvā paṇḍitena 'ti sutvā tussi; talākaṃ ti aparādivasaṃ rājā
udakakīlaṃ kīlitukāmo pañcavidhapadumasañchannaṃ navaṃ pokkharaniṃ pesentu
apesentānaṃ s. d. ti gāmvāsinaṃ pahiniṃsu, te p-assa ārocesum, so iminā
paṇhapaṭibhāgen' eva bh ti cintetvā vacanakusale katipayamanusse pakkosathā
'ti pakkosāpetvā etha tumhe udake kīlitvā akkhini rattāni katvā allakesā alla-
vatthā kalalamakkhitasarīrā yottadandaḍḍuhatthā hutvā rājadvāraṃ gantvā
dvāre thitabhāvaṃ rañño ārocāpetvā katokāsā pavisitvā mahārāja tumhehi kira
pācīna - - vāsino pokkharaniṃ pesentū 'ti pahitattā¹⁷ mayam tumhākaṃ anu-
chavikaṃ mahantaṃ pokkharaniṃ ādāya āgatā, sā pana araṇṇavāsikattā¹⁸ na-
gamaṃ divā pākāraparikkhaattalākādīni oloketvā bhūtatasitā yottāni chinditvā
palāyitvā araṇṇam eva pavittha mayam leḍḍudandādīhi pothetvā¹⁹ nivattitum
nāsakkhimhā tumhākaṃ kira araṇṇā ānītaṃ purānapokkharaniṃ detha²⁰ tāya²¹
saddhūm yojetvā ābarissamā 'ti vatvā raññā na kadāci mama araṇṇato pokkharani

¹ Cs na uddhanena agginā, Bd na uddhanena na agginā, Ck uddhane na agginā,
omitting na before uddhane; this is, in spite of the Comment, perhaps the right
reading ² Bd -ssa. ³ Cks -lā. ⁴ Cks -kā ⁵ Cks -kaṃ. ⁶ Cks -liya. ⁷ Cks
-nam. ⁸ Bd koṭṭā-. ⁹ all three MSS. aggi. ¹⁰ Bd dārūhi, Cks dāru. ¹¹ Bd
lañcitvā, Cs lañjenti. ¹² Bd -kan. ¹³ Cks jinnaṃ. ¹⁴ Ck vatte-, Bd paṭṭe-.
¹⁵ Cks vivadittha, omitting vā. ¹⁶ Cks omī vā. ¹⁷ Cs pahinannā, Bd pahinatha.
¹⁸ Bd's -ññe vāsītattā. ¹⁹ Cks poth-, Bd podhentāpi ²⁰ Bd pesetha. ²¹ Cks
add nam.

- nāma āgatapubbā¹ na ca mayā kassaci yojetvā āharanattthāya pokkharanī² pesita-
pubbā ti vutte sace evaṃ yavamajjhakavāsino kathāṃ pokkharanīṃ pesessanti³
vadeyyāthā 'ti vatvā pesesi, te tathā karimsu, rājā p-ena nātabbhāvaṃ sutvā
tussi; uyyānan ti pun' ekadivasam mayam uyyānakīlaṃ kīlītukāmā ambhakaṃ
5 ca uyyānaṃ purānaṃ yavamajjhavāsino supupphitatarsaṇchannaṃ navaṃ uyyā-
naṃ pesentū 'ti pahiniṃsu, p. iminā p-n' eva bh. ti te samassāsetvā manusse
pesetvā purimanayen' eva kathāpesi, tadā rājā tussitvā Senakaṃ pucchi: kiṃ
Senaka ānema p-an ti, so lābhamaccharena na ettakena p. hoti āgamehīti ā.
tassa vacanaṃ sutvā rājā cintesi: Mahosādhap. dārakapaṇṇo³ pi matva manam
10 gaṇhi evarūpesu pi 'ssa gūlhaṃvīmaṃsanesu c' eva pañhapatibhāgesu ca Bud-
dhassa vyākaraṇaṃ viya vissajjesi Senako evaṃvidhaṃ⁴ p-aṃ ānetuṃ na deti
kiṃ me Senakena ānessāmi na ti so mahantena parivārena gāmaṃ pāyāsi,
tassa maṅgalassaṃ abhirūhitvā gacchantassa assassa pādo phālitaṃ⁶ bhūmiyā
antaraṃ pavisitvā bhijji, rājā tato va nivattitvā nagaraṃ pavisi, atha naṃ Senako
15 upasāṃkamitvā pucchi: mahārāja p-aṃ kira ānetuṃ yavamajjhakagāmaṃ gamit'
atthā⁶ 'ti, āma p-tā 'ti, mahārāja tumhe maṃ anattakāmaṃ katvā passatha⁷
āgametha tāvā 'ti vutte pi atituriṭā nikkhamittha⁶ pathamagamanen' eva maṅ-
galassassa pādo bhinno ti, so tassa vacanaṃ sutvā tunhī hutvā pun' ekadivasam
tena saddhiṃ mantesi: kiṃ Senaka Ma-paṇḍitaṃ ānemā 'ti tena hi deva sayam
20 agantvā dūtaṃ pesetha: p-a ambhakaṃ tava santikaṃ āgacchantānaṃ assassa
pādo bhinno assatarā⁹ no pesetu seṭṭhatarāṃ cā¹⁰ 'ti yadi assataraṃ pesessati
sayam āgamissati seṭṭhatarāṃ pesento pitaraṃ¹¹ pesessati ayam eko no paṇho
bhavissatīti, rājā sādhu 'ti sampaticchitvā tathā vatvā¹² dūtaṃ pesesi, p. dūtava-
canaṃ sutvā rājā mamaṃ c' eva¹³ pitaraṃ ca me passitukāmo ti cintetvā pitu-
25 santikaṃ gantvā vanditvā tāta rājā tumhe ca mamaṃ¹⁴ ca daṭṭhukāmo tumhe
pathamatarāṃ setthasahassaparivutā gacchatha gacchantā ca tucchahatthā agantvā
navasappipūram candanakaraṇḍakaṃ ādāya gacchatha rājā tumhehi saddhiṃ pati-
santhāraṃ katvā gahapatirūpaṃ āsanaṃ nātvā¹⁵ nisīdathā 'ti vakkhati tumhe tathā-
rūpaṃ āsanaṃ nātvā¹⁵ nisīdeyyātha tumhākaṃ nisinnakāle ahaṃ āgamissāmi rājā
30 mayāpi saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā p-a tavānurūpaṃ āsanaṃ nātvā nisīdā 'ti
vakkhati athāhaṃ tumhe olokessāmi¹⁶ tumhe tāya saṇṇāya āsanā vuttāyā tāta
Ma-paṇḍita imasmiṃ āsane nisīdā 'ti vadeyyātha ajj' eko¹⁷ paṇho matthakaṃ
pāpunissatīti, so sādhu 'ti sampaticchitvā vuttanayen' eva gantvā attano dvāre
thitabbhāvaṃ raṇṇo ārocāpetvā pavisatū 'ti pesite pavisitvā rājānaṃ vanditvā
35 ekamantaṃ atthāsi, rājā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā gahapati tava putto
Ma-to kuhū ti pucchi, pacchato āgacchati devā 'ti, rājā āgacchatīti sutvā
tutṭhamānaso hutvā attano yuttāsaṃ nātvā nisīdā 'ti ā, so attano yuttāsaṃ

¹ Bā bhūtap-. ² all three MSS. -ṇim. ³ Ck dārakasaṃpaṇṇo, Bā saddadāraka-
paṇṇhe ⁴ Bā evarūpaṃ. ⁵ Bā phalita? ⁶ Cks āga-. ⁷ so Cks; Bā tumhe
mayā imaṃ anattahāgamaṃ gantvā passathetaṃ. ⁸ Bā atituriṭo va nikkha-
mitvā passata. ⁹ Bā adds vā. ¹⁰ Bā vā ¹¹ Cks naraṃ? ¹² Bā katvā ¹³
Cks mameva. ¹⁴ Cks mayhāñ. ¹⁵ Ck katvā, Ck omīti gahapatipatirūpaṃ. ¹⁶
Cks -mīti. ¹⁷ Bā atheko

ñatvā ekamantañ nisīdī, M. pi alamkatapaṭṭiyatto dāraḥasahassaparivuto alam-
 katarathe nisīditvā nagarañ pavisanto parikhāpīṭṭhe ekañ gadrabhañ disvā
 thāmasampanne māṇave ānāpesi: etañ gadrabhañ anubandhitvā gahetvā yathā
 saddaṃ na karoti evaṃ assa mukhabandhanañ katvā ekasmiñ attharake vaṭṭetvā
 amsenādāya gacchathā¹ 'ti, te tathā karimsu, Bo- pi mahantena parivārena na-
 garañ pāvisi, mahājano esa kira Sirivaddhakaṣeṭṭhino putto Mahosadho p.
 nāma esa kira jāyamāno osadhaghatikañ hatthena gahetvā jāto iminā kira te
 ettakānañ vimamsanañ añhānañ paṭibhāeā² ñatā² ti M-añ abhithhavanto olo-
 kento ca tittim na gacchati, so rūjadvārañ gantvā attano āgatasānañ paṭi-
 hāresi, rājā sutvā va tuṭṭhahattṭho mama putto Ma - - to khippañ āgacchatū 'ti ā.,
 so dāraḥasahassaparivuto pāsādañ abhirūhitvā rājānañ vauditvā ekamantañ
 atṭhāsi, rājā tañ disvā va soṃanassappatto hutvā madhurapaṭṭisañhārañ katvā
 paṇḍita patirūpañ āsanañ ñatvā nisīdā 'ti ā., so pitarañ olokesi, ath' assa
 pitā olokitasaññāya utṭhāya p-a imasmiñ āsane nisīdā 'ti ā., so tasmiñ nisīdī,
 tañ tattha nisinnañ disvā va Senaka-Pukkusa-Kāvinḍa-Devindā e' eva aññe
 ca andhabālū ti pāṇiñ paharitvā mahāhasitañ hasitvā imaṃ andhabālaṃ p. ti
 vadanti so pitarañ āsanañ utṭhāpetvā sayāñ nisīdati imañ p. ti vattum ayuttan
 ti parihāsañ karimsu, rājāpi dummukho aho si, atha naṃ M. pucchi: kiṃ
 mahārāja dummukh' atthā 'ti, āma p-a dummukho 'mhi savanañ eva te mānā-
 pañ dassanañ amanāpañ jātan ti, kimkāraṇā ti, pitarañ āsanañ utṭhāpetvā
 nisinnattā³ ti, kiṃ pana tvaṃ mahārāja sabbatṭhānesu puttehi pitā⁴ va uttamo
 ti maññasīti, āma paṇḍitā 'ti, atha naṃ M. nanu mahārāja tumhehi ambhakañ
 assatarañ vā⁵ pesetu seṭṭhatarañ vā⁵ ti sāsanañ pahitañ ti vatvā āsanañ utṭhāya
 te mānave oloketvā tumhehi gahitagadhabhañ ānethā 'ti ānāpetvā rañño pāda-
 mūle nipajjāpetvā mahārāja ayañ gadrabho kiṃ agghatīti pucchi, sace upakā-
 rako atṭhakabhūpaṇe agghatīti, imañ pana gadrabhañ paṭicca ajānīyavalavāya
 kuechimhi vutthaassataro⁶ kiṃ agghatīti, anaggho p-a 'ti, deva kasmā evaṃ
 kathetha nanu tumhehi idān' eva vuttañ sabbatṭhānesu puttehi pitā⁴ va uttamo
 ti sace tañ saccañ tumhākaṃ vāde⁷ assatarato gadrabho uttamo hoti kiṃ
 mahārāja tumhākañ p-ā ettakañ pi jānitum asakkontā pāṇiñ paharitvā hasanti
 aho tumhākañ p-ānañ paññāsampatti kuto vo ete laddhā ti cattāro pi p-e
 paribhāsitvā⁸ rājānañ imāya Ekanipāte gāthāya ajjhabhāsi:

3. Haṃsi⁹ tuvam evaṃ maññesi¹⁰ seyyo (Cfr. I, 424)

puttena pitā ti¹¹ rājaseṭṭha

hand' assatarassa te ayaṃ (add pi?)

assatarassa hi gadrabho pitā ti.

T. a.: yadi tvaṃ rājaseṭṭha sabbatṭhānesu seyyo puttena pitā¹¹ evaṃ
 maññasi, hand' assatarassa te ayaṃ ti tava assatarato pi ayaṃ seyyo hotū
 'ti ā., kimkāraṇā: assatarassa hi gadrabho pitā ti. Evañ ca pana vatvā āma

¹ Bā āga-. ² Bā -o. ³ Bā sayānnis-. ⁴ Cks pitaro. ⁵ so all three MSS

⁶ Bā nipatto assataro. ⁷ Bā pāde. ⁸ Cks Bā -hāsivā. ⁹ so Cks; Bā hasi-

¹⁰ Bā maññasi ¹¹ Bā hi.

mahārāja sace puttato pitā seyyo mama pitaram ganhatha sace pitito putto seyyo main ganhatha tumhākaṃ atthāyā¹ 'ti, rājā somanassappatto ahoṣi, sabba-rājabarisa sukathito p-ena pañho ti unnādādīni sādhu-kārasahassāni² adāsi³, aṅgulipothā ca celukkhepasahassāni ca pavattimsu⁴, cattāro p-ā dummukhā
 5 ahesum, mātāpitunnaṃ guṇaṃ jānanto Bodhisattena sadiso n' atthi, so kasmā evaṃ akāsiti na ca pitu avamānatthāya rañña⁵ pana assataraṃ vā pesetu seṭṭhataraṃ vā ti⁶ pesitaṃ tasmā tassa pañhassa āvibhāvanatthaṃ attano ca paṇḍitabbāvassa nāpanatthaṃ catunnaṃ p-tānaṃ nippabhākaratthaṃ] evaṃ akāsiti. Gad rabha pañho niṭṭhito.

- 10 Rājā tussitvā gandhodakapunnāṃ suvaṇṇabhikkhāraṃ ādāya „pācīna - - gāmaṃ rājabhogena bhuñjā“ 'ti seṭṭhissa hatthe udakaṃ pātetvā „sesaseṭṭhino etass' eva upaṭṭhākā hontu“ 'ti vatvā Bo-assa mātuyā sabbālaṃkāre pesetvā gadrabhapañhe pasanno B-aṃ puttaṃ katvā gaṇhituṃ seṭṭhiṃ avoca: „gaha-
 15 pati Ma-taṃ mama puttaṃ katvā dehīti“, „deva, taruṇo ayaṃ tāva, ajjāpi 'ssa mukhaṃ khīragandhaṃ vāyati, mahallakakāle tumhākaṃ santike bhavissatīti“, „gahapati, tvaṃ ito paṭṭhāya etasmiṃ nirālayo hohi, ayaṃ ajjatagge mama putto, ahaṃ mama puttaṃ posetuṃ sakkhissāmi, gaccha tvaṃ“ ti taṃ uyyojesi, so
 20 rājānaṃ vanditvā p-aṃ āliṅgitvā ure nipajjāpetvā sīse cumbitvā ovādam assa adāsi, so pi pitaraṃ vanditvā „tāta mā cintayitthā“ 'ti uyyojesi, rājā p-aṃ pucchi: „tāta antobhattiko bhavissasi udāhu bahibhattiko“ ti, so „mahā me parivāro, bahibhattikena mayā bhavituṃ vaṭṭatīti“ cintetvā „bahibhat-
 25 tiko bhavissāmīti“ ā. 'ath' assa rājā anurūpagehaṃ dāpetvā dāra-kasahassaṃ ādiṃ katvā paribbayaṃ dāpetvā sabbapari-bhoge dāpesi, so tato paṭṭhāya rājānaṃ upaṭṭhahi, rājāpi naṃ vīmaṃsitukāmo va ahoṣi. Tadā ca nagarassa dak-
 30 khaṇḍadvārato avidūre pokkharapītīre ekasmiṃ tāle kākakulā-vake maṇiratanāṃ ahoṣi, tassa chāyā pokkharaniyaṃ paññāyi, „po-ṇiyaṃ maṇīti“ rañño ārocesuṃ, so Senakaṃ āmantetvā

¹ Bā matthāyā. ² Cks -kāraṃ. ³ Bā adaṃsu ⁴ Bā -ttayimsu. ⁵ Cks -o. ⁶ Bā adda sāsaṇaṃ.

„po-yaṃ kira maṇiratanam paññāyati, katham taṃ gaṇhāpemaṃ“
 'ti pucchitvā „udakam harāpetvā' gaṇhitum vaṭṭatīti“ vutte
 „tena hi evaṃ karohīti“ tass' eva bhāram akāsi, so bahu-
 manusse sannipātāpetvā udakaṃ ca kaddamaṃ ca harāpetvā²
 bhūmiṃ³ bhinditvāpi maṇim na addasa, puna puṇṇāyaṃ pok- 5
 kharaniyā maṇicchāyā paññāyi, so puna pi tathā katvā n' eva
 addasa, tato rājā p-aṃ āmantetvā „po-yaṃ eko maṇi paññā-
 yati, Senako udakakaddamaṃ harāpetvā bhūmiṃ⁴ bhindāpetvāpi
 na addasa, puṇṇāya po-yā puna paññāyati, sakhissasi taṃ
 maṇim gaṇhāpetun“ ti, so „n' etaṃ mahārāja garu⁵, etha 10
 dassessāmīti“, rājā tussitvā „passissāmi⁶ ajja p-assa ṇāṇa-
 balan“ ti mahājanaparivuto pokkharanītiraṃ gato, M. tīre
 ṭhatvā maṇim olokento va „nāyaṃ maṇi po-yaṃ, tālarukkhe
 iminā bhavitabban“ ti ṇatvā „n' atthi deva po-yaṃ maṇīti“
 vatvā „nanu udae paññāyatīti“ vutte udakapātim āharāpetvā 15
 „passa⁷ deva, nāyaṃ maṇi po-yaṃ yeva paññāyati pātiyaṃ pi
 paññāyatīti“ vatvā „p-a kattha pana maṇinā bhavitabban“ ti
 vutte „deva po-yam pi pātiyam pi chāyā va paññāyati na
 maṇi, māṇi pana etasmim tālarukkhe kākakulāvake, purisaṃ
 āropetvā otarāpehīti“ ā., rājā tathā maṇim āharāpesi, p. taṃ 20
 gabetvā raṇṇo hatthe ṭhapesi, mahājano p-assa sādhuakāraṃ
 datvā Senakam paribhāsanto „maṇiratanam tālarukkhe kāka-
 kulāvake atthi⁸, Senako balavapurisehi pokkharaniṃ⁹ yeva
 bhindāpeti¹⁰, p-ena nāma Mahosadhasadisena (add na?) bhavi-
 tabban“ ti M-assa thutiṃ akāsi, rājāpi tassa tuṭṭho attano 25
 gīvāya piḷandhanam muttāhāraṃ datvā dāraḱasahassassa muttā-
 valiyo dāpesi, Bo-assa ca parivārassa ca vinā¹¹ patihārena¹²
 upaṭṭhānam anujāni. Ekūnavīsati paṇho niṭṭhito.

Pun' ekadivasam rājā p-ena saddhim uyyānam agamāsi,

¹ Bā niharitvā. ² Bā niha-. ³ Bā bhūmi, Cks -miyam. ⁴ Cks -iyaṃ, Bā bhūmam. ⁵ Bā garuṃ. ⁶ Cks -mīti. ⁷ Ck tassa, Bā passatha. ⁸ Cks ṭhapetvā in the place of kēka- atthi. ⁹ Cks -niyam. ¹⁰ Bā senaka bālo bahumanussehi po-nim yeva bhindāpe-iti. ¹¹ so Cks; Bā iminā. ¹² so Ck Bā; Cs paṭihā-.

tadā eko kakaṇṭako toraṇagge vasati, so rājānaṃ āgacchantaṃ
 disvā otaritvā bhūmiyaṃ nipajji, rājā tassa kiriyaṃ disvā „p-a
 ayaṃ k. kiṃ karotīti“ pucchi, „mahārāja tumhe sevātīti“,
 „sace evaṃ mā ambhākaṃ sevā nipphalā hotu, bhogam assa
 5 dāpehīti“, „deva, nāssa bhogena kiccama atthi, khādaniyamattaṃ
 alam etassā“ 'ti, „kiṃ pan' esa khādatīti“, „maṃsaṃ devā“
 'ti, „kittakaṃ laddhum vaṭṭatīti“, „kākaṇikagghanaṃ devā“
 'ti, rājā ekaṃ purisaṃ āṇāpesi, „rājadāyo' nāma kākaṇikamatto
 na vaṭṭatīti imassa nibaddhaṃ aḍḍhamāsakassa maṃsaṃ āha-
 10 ritvā dehīti“, so „sādhū“ 'ti tato paṭṭhāya tathā akāsi, so
 ekadivasaṃ uposathamāghāte² maṃsaṃ alabhivā tam eva
 aḍḍhamāsakam vijjhivā suttakena āvunitvā tassa gīvāya pi-
 ḷandhi, ath' assa taṃ nissāya māno uppajji, taṃ divasaṃ eva
 rājā puna uyyānaṃ agamāsi, so rājānaṃ āgacchantaṃ disvā
 15 dhanāṃ nissāya uppannamānavasena „Vedeha, tvam nanu³ kho
 mahaddhano, ahan nu kho“ ti raññā saddhiṃ attānaṃ samaṃ
 karonto anotaritvā toraṇagge yeva sīsaṃ cālento nipajji, rājā
 tassa kiriyaṃ oloketvā „p-a, esa pubbe viya ajja na otarati,
 kin nu kho kāraṇaṃ“ ti pucchanto paṭhamāṃ gāthā āha:

20 1. Nāyaṃ pure uṇṇamati⁴ toraṇagge kakaṇṭako,
 Mahosadha vijānāhi kena thaddho kakaṇṭako ti.

Ta. unnamatīti⁵ yathā ajja anotaritvā toraṇagge yeva sīsaṃ cālento
 uṇṇamati⁶ evam pure (add na) uṇṇamati⁷, kena thaddho k. ti kena kā-
 ranena thaddhabhāvaṃ āpanno

25 Paṇḍito „uposathamāghāte⁸ maṃsaṃ alabbhanta rāja-
 purisena gīvāya baddhaaḍḍhamāsakaṃ nissāya tassa mānena⁹
 bhavitabban“ ti ñatvā imaṃ gāthā āha:

5. Aladdhapubbaṃ laddhāna aḍḍhamāsakaṃ kakaṇṭako
 atimaññati rājānaṃ Vedehaṃ Mithilaggahan ti.

¹ Bā rājādāyo. ² Bā - the māghāte. ³ Bā nu. ⁴ Ck unu-, Bā ona-, Bā oram-?

⁵ Bā ona-, Bā ora-? ⁶ Bā na oramati. ⁷ Ck omit evam - - ti. Bā has evaṃ
 pure onamati. ⁸ Bā - the mā-. ⁹ Ck add uppanno.

Rājā taṃ purisaṃ pakkosāpetvā pucchi, so yathābhūtaṃ ārocesi, rājā „kañci¹ apucchitvā va sabbaññūbuddhena viya paṇḍitena kakaṇṭakassa ajjhāsaya nāto“ ti ativiya pasīditvā p-assa catūsu dvāresu sumkaṃ dāpesi, kakaṇṭakassa pana rājā kujjhivā vattaṃ haretuṃ² ārabhi, p. pana „ayuttan“ ti ni- 5
vāresi. Kakaṇṭakapañho niṭṭhito.

Ath' eko Mithilavāsī Piṅguttaro nāma māṇavo³ Takkasilaṃ gantvā disāpāmokkhācariyassa santike sippaṃ sikkhanto khip-
pam eva sikkhi, so anuyogaṃ datvā „gacchāmi⁴ ahan“ ti āca-
riyaṃ āpucchi, tasmim̐ pana kule sace pi vayappattā dhītā 10
hoti jetṭhantevāsikassa dātabbā ti vattaṃ ca⁵, tassācariyassa
ekā dhītā atthi abhirūpā devaccharapaṭibhāgā, atha naṃ „dhī-
taraṃ te tāta dassāmi, taṃ ādāya gamissasīti“ ā., so pana
māṇavo dubbhago kālakaṇṇi, kumārikā mahāpuṇṇā, tassa
taṃ disvā cittaṃ nālliyati, so taṃ ārocento⁶ pi „ācariyassa 15
vacanaṃ na bhindissāmīti“ sampaṭicchi, brāhmaṇo dhītaraṃ
tassa adāsi, so rattibhāge alaṃkatasirisayane nipanno tāya
āgantvā sayanaṃ abhirūḷhamattāya tintināyamāno⁵ sayanā ota-
ritvā bhūmiyaṃ nipajji, sāpi otarivā tassa santikaṃ gatā,
so utṭhāya puna sayanaṃ abhirūhi, sāpi puna sayanaṃ abhi- 20
rūhi, so pana sayanā otari, kālakaṇṇi nāma siriyā saddhiṃ na
sameti, kumārikā sayane yeva nipajji, so bhūmiyaṃ yeva sayi,
evaṃ sattāhaṃ vītināmetvā taṃ ādāya ācariyaṃ vanditvā nik-
khami, antarāmagge allāpasallāpamattam pi n' atthi, aniccha-
mānā va ubho pi Mithilaṃ pattā, Piṅguttaro nagarā avidūre 25
ekaṃ phalasampannaṃ udumbaraṃ disvā khudāya pīlito abhi-
rūhitvā udumbarāni khādi, sāpi chātajjhata⁶ rukkhamūlaṃ
gantvā „mayham pi phalāni pāthethā“ 'ti ā., „kiṃ tava hattha-
pādā n' atthi, sayam pi abhirūhitvā khādā“ 'ti, sā abhirūhitvā
khādi, so tassā abhirūḷhabhāvaṃ nātvā sīghaṃ otarivā ruk- 30

¹ Bā kiñci ² Bā vattaṃ hā-. ³ Bā vuttaṃ idaṃ vuttaṃ in the place of vattaṃ. ⁴ so all three MSS. for arocento? ⁵ C^k tināyamāno, Bā atṭiyamāno harāyamāno. ⁶ Bā chātattāya.

khaṃ kaṇṭakehi parikkhipitvā „mutto 'mhi kālakaṇṇiyā“ ti
 vatvā palāyi. sā otaritvā gantum asakkontī tatth' nisīdi. Atha
 rājā uyyāne kīlitvā hatthikkhandhe nisinno sayanhasamaye na-
 garam pavisanto taṃ tattha disvā paṭibaddhacitto hutvā „sa-
 5 pariggahā apariggahā“ ti pucchāpesi, sā „atthi me sāmi kula-
 dattiko pati, so pana' maṃ idha nisīdāpetvā chaḍḍetvā palāto“
 ti ā., amacco taṃ kāraṇaṃ rañño ārocesi, rājā „assāmikabhaṇ-
 ḍaṃ nāma rañño pāpuṇātīti“ taṃ otarāpetvā hatthim āropetvā
 nivesanaṃ netvā abhisiñcitvā aggamaheṣiṭṭhāne ṭhapesi, sā
 10 tassa piyā ahosi manāpā, udumbhararukkhe diṭṭhattā Udum-
 barādevit' eva nāmaṃ sañjānimsu, ath' ekadivasaṃ rañño
 uyyānagamanatthāya dvāragāmaṃvāsikehi maggaṃ paṭijaggā-
 pesuṃ¹, Piṇḍuttaro pi bhatim karonto kacchaṃ bandhitvā
 kuddālena maggaṃ tacchati, magge anitṭhite yeva rājā U-deviyā
 15 śaddhim rathe ṭhatvā nikkhami, U-devī pi taṃ kālakaṇṇim
 maggaṃ tacchantam disvā evarūpaṃ sirim dhāretum nāsakkhi,
 „ayaṃ kālakaṇṇīti“ taṃ oloketi hasi, rājā taṃ hasamānaṃ disvā
 kujjhitvā „kasmā hasīti“ pucchi, „deva ayaṃ maggatacchako
 puriso mayhaṃ porāṇakasāmiko, esa maṃ udumbarukkhaṃ
 20 āropetvā kaṇṭakehi parikkhipitvā gato, im' āhaṃ oloketvā eva-
 rūpaṃ sirim dhāretum nāsakkhim², 'ayaṃ kālakaṇṇīti' cintetvā
 hasin“ ti, rājā „tvam musā kathesi, aññaṃ kañci³ disvā
 hasitaṃ tayā, māressāmi taṃ“ ti asim aggahesi, sā bhayappattā
 „deva paṇḍite tāva pucchā“ 'ti ā., rājā Senakaṃ pucchi:
 25 „tvam imissā vacanaṃ saddahasīti“, „na saddahāmi deva, ko
 nāma evarūpaṃ itthim pahāya gamissatīti“ ā., sā tassa kathaṃ
 sutvā atirekatarāṃ⁴ bhūtā ahosi, atha rājā „Senako kiṃ jānāti“,
 p-aṃ pucchissāmīti“ cintetvā taṃ pucchanto i. g. ā.:

9. Itthi siyā rūpavatī sā ca sīlavatī siyā, (vol. II p. 115)

30 puriso taṃ na iccheyya saddahāsi Mahosadhā 'ti.

¹ Ck -pentesu, C^s patijaggantesu ² all three MSS -i. ³ Bd ki-. ⁴ Cks nan.

⁵ Ck atirekakātā, C^s atirekatarā ⁶ Cks jānāsīti.

Ta. sīlavatīti ācārasampannā

Taṃ sutvā paṇḍito gātham āha:

7. Saddahāmi mahārāja: puriso dubbhago siyā,
sirī ca kālakaṇṇī ca na samenti kudācanam.

Ta, na samentīti samuddassa 'oratīrapāratīrāni viya nabhatalapaṭhavitalā 5
viya ca na samāgacchanti.

Rājā tassa vacanena taṃkāraṇā na kujjhi¹, hadayam assa nibbāyi, so tassa tussitvā „p-a sace tvaṃ idha na bhavissasi ajjāham bāla-Senakassa kathāya tthatvā evarūpaṃ itthiratanam na labhissam, idāni taṃ nissāya mayā esā laddhā“ ti p-assa 10 satasahassena pūjam kāresi, tato devī pi rājānam vauditvā „deva, p-am nissāya mayā jīvitam laddham, im' aham kaniṭṭha-bhātikaṭṭhāne tḥapetuṃ varaṃ varemīti²“. „sādhu devī gaṇhāsi³, dammi te varo“ ti, „devāham ajja⁴ paṭṭhāya mama kaniṭṭham vinā na kiñci madhurarasaṃ khādissāmi, ito paṭṭhāya 15 velāya va avelāya vā dvāram vivarāpetvā imassa madhurarasaṃ pesetuṃ labhanakavaram⁵ gaṇhāmīti“, „sādhu bhadde imaṃ varaṃ gaṇhāhīti“. Sirikālakaṇṇīpaṇho niṭṭhito.

Aparasmiṃ divase rājā katapātarāsabhatto dīghantare⁶ caṃkamanto dvārapānantarena⁷ ekaṃ eḷakaṇ ca sunakhaṇ ca 20 mittasanthavaṃ karonte addasa, so kira eḷako hatthisālāya hatthissa purato khittam anāmaṭṭhatīṇam⁸ khādi, atha naṃ hatthigopakā poṭhetvā⁹ nīharīmsu. viravitvā palāyamānaṃ ca eko vegena gantvā piṭṭhiyaṃ daṇḍena pahari, so piṭṭhiṃ nāmetvā vedanāmatto gantvā rājagehe mahābhittim nissāya piṭhi- 25 kāya nipajji, taṃ divasam eva raṇṇo mahānase aṭṭhicammādinī khādītvā vadḍhitasunakho bhattakārake bhattim sampādetvā bahi tthatvā sarīre sedam nibbāpente macchamaṃsagandham addivāsetuṃ asakkonto mahānasaṃ pavisitvā pidhānam pāteṭvā

¹ Cs taṃ kāraṇaṃ bujjhi, Bd taṃ kāraṇam sutvā tassā akujjhitvā. ² Bd yācā-mīti ³ Bd gaṇhāti. ⁴ Bd ajjato. ⁵ Bd labhikabbavaram ⁶ Bd pāsādadiḅh-.
⁷ Bd vātavān-. ⁸ Cs anāmatta-. Bd anūmatha-. ⁹ Bd poth-.

- maṃsaṃ khādi, bhattakārako bhājanasaddena pavisitvā taṃ
 sunakhaṃ disvā dvāraṃ pidahitvā taṃ leḍḍudaṇḍādāhi poṭhesi,
 so khāditamaṃsaṃ mukhen' eva chaḍḍetvā viravitvā nikkhami,
 bhattakārako pi 'ssa nikkhantabhāvaṃ ñatvā anubandhitvā
 5 piṭṭhiyaṃ tiriyaṃ daṇḍena pahari, so piṭṭhiṃ nāmetvā ekaṃ
 pādaṃ ukkhipitvā eḷakassa nipannaṭṭhānam eva pāvisi, atha
 naṃ eḷako „samma kiṃ tvaṃ piṭṭhiṃ nāmetvā āgacchasi, kiṃ
 te vāto vijjhatīti“ pucchi, sunakho „tvam pi piṭṭhiṃ nāmetvā
 nipanno, kiṃ tava sarīre¹ vāto vijjhatīti“ pucchi, so attano
 10 pavattiṃ ārocesi, atha naṃ eḷako pucchi: „kiṃ pana tvaṃ puna
 bhattagehaṃ gantuṃ sakkhissasīti“, „na sakkhissāmi, gatassa
 me jīvitam n' atthīti“, „tvam pana hatthisālaṃ gantuṃ sak-
 khissasīti“, „mayāpi tattha gantuṃ na sakkā, gatassa me
 jīvitam n' atthīti“, te „kathan nu kho mayaṃ idāni jīvissāmā“,
 15 'ti upāyaṃ cintesum, ath' eḷako āha: „sace mayaṃ samaggā²
 vāsaṃ vasituṃ sakkoma atth' eso upāyo“ ti, „tena hi kache-
 hīti“, „samma tvaṃ ito paṭṭhāya hatthisālaṃ yāhi, 'nāyaṃ
 tiṇaṃ khādatīti' tayi hatthigopakā āsaṃkaṃ na karissanti, tvaṃ
 mama tiṇaṃ āhareyyāsi, aham pi bhattagehaṃ pavisissāmi,
 20 'nāyaṃ maṃsakhādako' ti bhattakārako mayi āsaṃkaṃ na
 karissati, aham pi te maṃsaṃ āharissāmīti“, te „atth' eso
 upāyo“ ti ubho sampaṭicchitvā sunakho hatthisālaṃ gantvā
 tiṇakalāpaṃ³ ḍasitvā ānetvā mahābhittipiṭṭhikāyaṃ ṭhapesi,
 itaro pi bhattagehaṃ gantvā maṃsakhandaṃ mukhapūraṃ
 25 ḍasitvā ānetvā tatth' eva ṭhapesi, sunakho maṃsaṃ khādati
 eḷako tiṇaṃ khādati, te iminā upāyena samaggā sammodamānā
 mahābhittipiṭṭhikāya vasanti, rājā tesāṃ mittadhammaṃ disvā
 cintesi: „aditṭhapubbaṃ vata me kāraṇaṃ⁴ ditṭhaṃ, ime
 paccāmittā hutvāpi⁵ samaggavāsaṃ vasanti, idaṃ kāraṇaṃ
 30 gahetvā pañhaṃ katvā paṇḍite pucchissāmi, imaṃ ca pañhaṃ
 ajānante raṭṭhā pabbājessāmi, taṃ jānantassa 'evarūpo paṇḍito

¹ B^d kinte. omitting sarīre. ² B^d -a. ³ C^s tinakaraṇaṃ, C^k tinakaraṇaṃ. ⁴
 B^d adds ajja ⁵ C^{ks} omit pi

n' atthāhi' sakkāraṃ karissāmi, ajja tāva avelā sve upatṭhāna-kāle āgate pucchissāmīti" so punadivase paṇḍitesu upatṭhānaṃ āgantvā nisinnesu paṇhaṃ pucchanto i. g. ā.:

„. Yesaṃ na kadāci bhūtapubbaṃ
sakkhiṃ sattapadam pi¹ imasmi loke
jātā amittā dve² sahāyā³
paṭisanthāya caranti kissa hetū 'ti.

5

Ta paṭisanthāyā 'ti saddahitvā ghatitā⁴ hutvā.

Idaṃ ca pana vatvā puna āha:

„. Yadi me ajja pātarāsakāle
paṇhaṃ na sakkupetha vattum etaṃ
pabbājajissāmi⁵ vo sabbe⁶,
na hi m' attho duppaññajātikehīti.

10

Senako aggāsane nisinno p. āsanapariyante, so taṃ paṇhaṃ upadhārento atthaṃ adisvā cintesi: „ayaṃ rājā dandha-
dhātuko imaṃ paṇhaṃ cintetvā samkaḍḍhituṃ asamatto,
kiñci tena diṭṭhaṃ bhavissati, ekadivasaṃ okāsaṃ labhanto
imaṃ paṇhaṃ nīharissāmi⁷“, Se- „kenaci upāyena ajja eka-
divasamattaṃ adhivāsāpetuṃ vaṭṭatīti⁸“, itare pi cattāro
andhakāragabbhaṃ pavitṭhā viya na kiñci passimsu, Se- „kin
nu kho Mahosadhassa pavattīti“ Bo-aṃ olokesi, so pi taṃ
olokesi, Se- Bodhisattassa olokitākāren' eva⁹ tassādhippāyaṃ
ñatvā tassa paṇḍitassāpi na upatṭhātīti sallakkheti ayaṃ ajja
etaṃ kathetuṃ asakkonto ten' ekadivasaṃ okāsaṃ icchatī, pū-
ressāmi 'ssa manorathan ti rañṇā saddhiṃ vissāseṇa mahāhasitaṃ
hasitvā „kiṃ mahārāja sabbe va¹⁰ amhe paṇhaṃ kathetuṃ asak-
konte pabbājessasīti“ ā., „āma paṇḍitā“ 'ti „etaṃ pi eko gaṇṭhi-
paṇho ti tvaṃ sallakkhesi, na mayaṃ etaṃ paṇhaṃ kathetuṃ
sakkoma, api ca thokaṃ adhivāsehi, gaṇṭhipaṇho esa na sakkā
mahājanamajjhe kathetuṃ, ekamante cintetvā pacchā tumhākaṃ³⁰

¹ read: -dam, omitting pi. ² read: duve. ³ B^d sahāyakā. ⁴ B^d ghatikā. ⁵ B^d rathā pabb-. ⁶ read: sabbe vo? or vo va sabbe? ⁷ read: -mīti? ⁸ C^{ks} -setū ti. ⁹ B^d se- bodhisattassa olokitasaññāya. ¹⁰ B^d saccameva.

yeva kathessāma, okāsan no dehīti“ M-am takketvā¹ imam
gāthadvayam āha:

10. Mahājanasamāgamamhi ghore
janakolāhalasamāgamamhi jāte
5 vikkhittamanā anekacittā
pañham na sakkupoma vattum etaṃ.
11. Ekaggacittā (add pi?) ekamekā
rahasi gatā attham nicintayitvā
paviveke sammāsītvanā dhīrā
10 atha vakkhanti janinda attham etan ti.

Ta. sammāsītvanā 'ti kāyacittaviveke tīthā ime dhīrā imam pañham
sammāsītva atha te etaṃ attham vakkhanti.

- Rājā tassa katham sutvā anattamano hutvāpi „sādhu
cintetvā kathetha, akathente pabbājessāmīti“ tajjesi yeva, cat-
15 tāro pi p-ā pāsādā otarimsu, Se- itare „tātā, rājā sukhuma-
pañham pucchi, akathite mahantaṃ bhayaṃ bhaveyya, tumhe
sappāyabhojanaṃ bhuñjitvā sammā upadhārethā“ 'ti¹, p. pi
utthāya U-deviyā santikaṃ gantvā „devi ajja vā hiyyo vā rājā
kattha ciraṃ atthāsīti“ pucchi, „tāta dīghantare vātapānena
20 olokeno caṃkamatīti“, tato B. cintesi: „raññā iminā passena
kiñci diṭṭhaṃ bhavissatīti“, so tato gantvā bahi olokeno
„eḷakasunakhānaṃ kiriyaṃ disvā rañño³ pañho abhisamkhato“
ti sannitthānaṃ katvā gehaṃ gato, itare tayo pi cintetvā
kiñci adisvā Senakassa santikaṃ agamimsu, so te pucchi:
25 „diṭṭho vo⁴ pañho“ ti, „na diṭṭho ācariyā“ ti, „yadi evaṃ
rājā vo pabbājessati⁵, kiṃ karissathā“ ti, „tumhehi pana
diṭṭho“ ti, „aham pi na passāmīti“, „tumhesu apassantesu
mayaṃ kiṃ passissāmā 'ti⁶ rañño pana santike cintetvā
kathessāmā 'ti sihanādaṃ naditvā āgat' amha. akathite rājā
30 kujjhissati, kiṃ karomā“ ti⁷, „ayaṃ pañho na sakkā amhehi

¹ Bā oloketvā. ² Cks adds vatvā (Ck avatvā) attano attano gehaṃ gatā. ³ Bā -ā.

⁴ Cks te. ⁵ Cks -tīti. ⁶ Bā -ssāma hiyyo. ⁷ Bā karissāma, omitting ti.

datṭhuṃ, p-ena satagunaṃ katvā cintito bhavissatī¹“, „etha
 tassa santikaṃ gacchāmā“ 'ti te cattāro pi B-assa ghara-
 dvāraṃ gantvā tṭhābhāvaṃ ārocāpetvā gehaṃ pavisitvā paṭi-
 santhāraṃ katvā ekamantaṃ tṭhā M-aṃ pucchimsu: „kiṃ
 p-a cintito te pañho“ ti, „mayi acintite añño ko cintessati, āma 5
 cintito“ ti, „tena hi amhākaṃ pi kathethā“ 'ti, p. „sac' āhaṃ
 etesaṃ na kathessāmi rājā te² ratṭhā pabbājessati maṃ sattahi
 ratanehi pūjessati, ime bālā mā nassantu kathessāmi tesaṃ“ ti
 cintetvā te cattāro pi nīcāsane nisīdāpetvā añjalim paggaṇhā-
 petvā rañño diṭṭhakaṃ ajānāpetvā „rañño pucchitakāle evaṃ 10
 katheyyāthā“ 'ti catunnam pi catasso gāthā bandhitvā Pālim
 eva uggaṇhāpetvā uyyojesi, te dutiyadivase rājūpatṭhānaṃ
 gantvā paññattāsane nisīdīmsu, rājā Senakaṃ pucchi: „ñāto
 te S-a pañho“ ti, „mahārāja mayi ajānante añño ko jānissatī“,
 „tena hi kathehīti“, „suṇātha devā“ 'ti uggaṇhitaniyāmen' eva 15
 gātham āha:

12. Uggaputtarājaputtiyānaṃ
 urabhamamsaṃ³ piyaṃ manāpaṃ,
 na te sunakhassa⁴ adenti mamsaṃ,
 atha meṇḍassa suṇena sakhyam⁵ assā 'ti. 20

Ta. ugga - - ti uggatānaṃ amaccaputtānaṃ c' eva rājaputtānaṃ ca

Gātham vatvāpi S-o atthaṃ na jānāti, rājā pana attano
 pākaṭatthatāya⁶ jānāti, tasmā „Senakena tāva ñāto“ ti „Pukku-
 saṃ tāva pucchissāmīti“ P-aṃ pucchi, so pi 'ssa „kiṃ aham
 eva apaṇḍito“ ti vatvā uggaṇhitaniyāmen' eva g. ā.: 25

13. Cammaṃ vihananti eḷakassa
 assapiṭṭhattharaṇassa⁷ hetu,
 na te sunakhassa attharanti,
 atha meṇḍassa suṇena sakhyam⁸ assā 'ti.

¹ Bā -ssati. ² Cks vo ³ read: urabbhassa mamsaṃ? ⁴ read: -khass'. ⁵
 Cks sakkhā, Bā saṅkhyā. ⁶ Bā attano diṭṭhā pa. ⁷ Bā assapiṭṭha-
 Cks assapiṭṭhattharaṇasukkhassa. ⁸ Bā saṅkhaṃ.

Tassāpi attho apākaṭo yeva, rājā pana attano pākaṭattā
„imināpi nāto“ ti Kāvindaṃ pucchi, so pi gātham āha:

14. Āvelitasīṅgiko¹ hi meṇḍo,
na sunakhassa visāṇāni² atthi,
5 tinabhakkho maṃsabhojano ca,
atha meṇḍassa suṇena sakhyam³ assā⁴ 'ti.

Rājā „imināpi nāto“ ti Devindaṃ pucchi, so pi uggahita-
niyāmen⁵ eva gātham āha:

15. Tiṇamāsi palāsamāsi meṇḍo,
10 na sunakho tiṇamāsi no palāsaṃ,
gaṇheyya suṇo sasaṃ bilāraṃ,
atha meṇḍassa suṇena sakhyam³ assā⁴ 'ti.

Ta tiṇamāsi -- ti tinakhādako c⁶ eva pannakhādako ca, no palāsaṃ
ti tinam pi paṇṇam pi na khādati.

15. Atha rājā p-am pucchi: „tāta tvaṃ imaṃ pañhaṃ jānā-
sīti“, „mahārāja Avicito yāva Bhavaggā maṃ ṭhapetvā ko
aṇṇo etaṃ jānissatīti“, „tena hi kathehīti“, „suṇa mahārāja“
'ti tassa kiccassa⁴ attano pākaṭabhāvaṃ pakāsento imaṃ gātha-
dvayam āha:

20. Adḍhaṭṭhapādo⁵ catuppadassa
meṇḍo atṭhanakho adissamāno
chādiyaṃ āharatī⁶ yaṃ imassa,
maṃsaṃ āharatī⁶ yaṃ amussa.
17. Pāsādagato Videhasettṭho⁷
25 vītiḥāraṃ aṇṇamaṇṇabhojanānaṃ⁸
addakkhi kira sakkhi taṃ janindo
bhobhukkassa⁹ ca puṇṇamukhassa c⁶ etan ti.

Ta. adḍhaṭṭhapādo⁵ ti vyañjanakusalatāya elakassa catuppadam san-
dhāyāha, meṇḍo ti elako, atṭhanakho ti elakassa ekekasmim pāde dvinnam
30 dvinnam khurānam vasaṇ¹ etaṃ sandhāya vuttaṃ, adissamāno ti maṃsaṃ
haranakāle appaṇṇāyamaṇo, chādiyaṃ ti gehacchādanatīti a., yaṃ imassa

¹ Ck^v āvelli-. ² read: visāṇāni sūnakhassa? ³ B^d saṅkham. ⁴ C^{ks} kiccāṃ. ⁵
B^d athadḍha-. ⁶ all three MSS. -ti. ⁷ B^d ve-. ⁸ C^{ks} -amḥho-. ⁹ B^d bhubbh-.

'ti eḷako sunakhassa, vītiḥāraṇaṃ ti vītiḥaraṇaṃ, aṇṇamaṇṇabhojanānaṃ
ti aṇṇamaṇṇassa bhojanānaṃ vītiḥaraṇaṃ, meṇḍo hi sunakhassa bhojanānaṃ
harati so tassa vītiharati, sunakho pi tassa harati itaro vītiharati. addakkhīti
taṃ tesāṃ aṇṇamaṇṇaṃ bhojanānaṃ vītiḥaraṇaṃ, sakkhīti attapaccakkhaṃ
katvā addasa, bhobhukkassā¹ 'ti bhūṃkaranasunakhassa² puṇṇamukhassa 5
meṇḍassa, etaṃ imesaṃ mittadhammaṃ rājā sayam passīti.

Rājā itarehi B-aṃ nissāya nātabbhāvaṃ ajānanto „pañca
p' ete attano attano paṇṇābalen' eva jānimsū“ 'ti maṇṇamāno
somanassappatto hutvā imaṃ gātham āha:

1^a. Lābhā vata me anapparūpā 10
yassa me edisā³ paṇḍitā kulamhi,
gambhīragataṃ nipuṇaṃ⁴ atthaṃ
paṭivijjhanti subhāsitenā dhīrā ti.

Ta. paṭivijjhanṭīti subhāsitenā viditvā kathenti.

Atha nesaṃ „santutṭhena nāma tutṭhākāro kattabbo“ ti 15
taṃ karonto gātham āha:

19. Assatarīrathaṇ⁵ ca ekamekaṃ
phītaṃ⁶ gāṃavaraṇ ca ekamekaṃ
sabbesaṃ vo dammi paṇḍitānaṃ
parappatītamano⁷ subhāsitenā 'ti 20

vatvā sabbaṃ dāpesi. Dvādasanipāte Meṇḍakapaṇḥo niṭ-
ṭhito. (IV p. 186.)

Udumbaradevī pana itarehi p-aṃ nissāya paṇhassa nāta-
bhāvaṃ nātvā „raṇṇā muggamāse nibbisese⁸ karontena viya
pañcannaṃ samako va sakkāro kato, nanu mayhaṃ kanīṭṭhassa 25
visesaṃ sakkāraṃ kātuṃ vaṭṭatīti“ raṇṇo santikaṃ gantvā
pucchi: „deva kena te paṇḥo kathito“ ti, „pañcahi paṇḍitehi
bhadde“ ti, „deva cattāro janā taṃ paṇhaṃ kaṇ nissāya jā-
nimsū“ 'ti⁹, „na jānāmi bhadde“ ti, „mahārāja te kiṃ jānanti,
p. pana 'mā nassantu ime bālā' ti paṇhaṃ uggaṇhāpesi, tumhe 30

¹ Bā bhubb-. ² Bā bhubbhukkasaddakaraṇassa su-. ³ Bā omits edisā. ⁴ read:
nipū-? ⁵ Cks -rataṇ. ⁶ Ck pītaṃ, Bā thitaṃ, C^s omits this pāda. ⁷ Ck para-
matīta-, C^s paramatīta-, Bā paramappatīta-. ⁸ Bā .sesakaṃ. ⁹ C^{ks} add maṇṇāsi-

sabbesaṃ samaṃ sakkāraṃ karotha, ayuttaṃ c' etaṃ, p-assa
 visesaṃ kātuṃ vaṭṭatīti“, rājā „attānaṃ nissāya nātabbhāvaṃ na
 kathesīti“ p-assa tussitvā atirekaṃ sakkāraṃ kātukāmo cintesi:
 „hotu mama puttaṃ ekaṃ pañhaṃ pucchitvā kathitakāle ma-
 5 hāsakkāraṃ karissāmīti“ so pañhaṃ cintento Sirimandapañhaṃ
 cintesi, cintetvā ekadivasaṃ pañcannaṃ paṇḍitānaṃ upaṭṭhānaṃ
 āgantvā sukhaniṣinnakāle „Senaka pañhaṃ pucchissāmīti“,
 „pucchā devā“ 'ti, rājā Sirimandapañhe paṭhamam g. ā.:

20. Paññāy' upetaṃ siriyā vibhinaṃ
 10 yasassinam vāpi apetapaññaṃ
 pucchāmi taṃ Senaka etaṃ atthaṃ:
 kam ettha seyyo kusalā vadanti.

Ta. kam - - ti imesu dvīsu kataraṃ paṇḍitā seyyo ti vadanti.

Ayaṇ ca kira pañho Senakassa vaṃsānugato, tena taṃ
 15 khippam eva kathesi:

21. Dhīrā ca bālā ca have janinda
 sippūpapannā¹ ca asippino ca
 sujātīmanto pi ajātīmassa
 yasassino pessakarā bhavanti,
 20 etaṃ pi disvāna ahaṃ vadāmi:
 pañño nihīno sirimā va seyyo ti.

Ta. p'añño niḥīno ti paññavā nihīno issaro uttamo ti attho.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā itare tayo apucchitvā nisinnaṃ
 Mahosadhapaṇḍitaṃ āha:

22. Tuvam pi pucchāmi anomapaññaṃ
 Mahosadha² kevaladhammadassi:
 bālāṃ yasassiṃ paṇḍitaṃ³ appabhogaṃ
 kam ettha seyyo kusalā vadantīti.

Ta. kevaladhammadassīti sabbadhammadassi.

¹ Bā sippasampanno. ² so all three MSS. for -dbā? ³ read: paṇḍit'.

Ath' assa Mahāsatto „suṇa mahārājā“ 'ti kathesi:

23. Pāpāni kammāni karoti bālo
idham eva seyyo iti maññamāno,
idhalokadassī paralokaṃ¹ adassi,
ubhayattha bālo kalim aggahehi, 5
evam pi disvāna ahaṃ vadāmi:
pañño² va seyyo na yasassibālo ti.

Ta. idham evā 'ti idhaloke idaṃ issariyam eva mayhaṃ seṭṭhan ti mañña-
māno, kalimaggahesīti bālo issariyamadena pāpakammaṃ katvā nirayādisu
upējanto paraloke, puna tato āgantvā nīcakule dukkhabhojano³ hutvā nib- 10
battamāno idhaloke cā⁴ 'ti, ubhayattha parājayam eva ganhāti, etam pi ahaṃ
kāraṇaṃ disvā paññasampañño va uttamo, issaro pi pana bālo na uttamo⁵
ti vadāmi.

Evam vutte rājā S-kam oloketvā „nanu Mahosadho pañña-
vantam eva uttamo ti vadatīti“ ā., S-ko „mahārāja, M-dho 15
daharo, ajjāpi 'ssa mukhaṃ khīragandhaṃ vāyati, kiṃ esa
jānātīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

24. Na sippam etaṃ vidadhāti bhogaṃ
na bandhuvā⁶ na sarīrāvakaśo⁷,
pass' eḷamūgaṃ sukham edhamānaṃ 20
sirīhīnaṃ⁸ bhajate Gorimandaṃ,
etam pi disvāna ahaṃ vadāmi:
pañño nihīno sirimā va seyyo ti.

Ta. eḷamūgaṃ ti paggharitalālamukhaṃ, Gorimandaṃ⁹ ti so kira
tasmiṃ nēva nagare āsitikotivibhavo seṭṭhi virūpo, nāssa putto na dhītā, na 25
kiñci sippaṃ jānāti, kathentassāpi 'ssa hanukassa ubhoḥi passehi lālādhārā
paggharanti, devaccharā viya dve itthiyo sabbālamkārehi vibhūsitā supupphita-
nīluppalāni gabetvā ubhosu passesu ṭhitā taṃ lālaṃ nīluppālehi paṭicchitvā
uppalāni chaḍḍanti, surāsonḍā pānāgāraṃ pavisantā nīluppalehi atthe satī tassa
gehadvāraṃ gantvā sāmi Gorimanda seṭṭhīti vadanti, so tesam saddaṃ sutvā 30
vātaḥāne ṭhatvā kiṃ tātā 'ti vadati, ath' assa lālā paggharanti, tā itthiyo taṃ
nīluppalehi paṭicchitvā nīluppalāni antaravīthiyaṃ khipanti, surādhuttā tāni¹⁰

¹ read: -lok'. ² Cks -ā. ³ Cks -bhā-. ⁴ Cks vā. ⁵ Cks vu-. ⁶ Cks
bandhavā. ⁷ Bā sariravanno. ⁸ Ck sirihinaṃ. Cs sirihina, Bā sirivihinaṃ. ⁹
Bds goravindan. ¹⁰ Cks taṃ.

gaheṭvā uḍaḍe vikkhāḍetvā piḷandhitvā pānāgāraṃ pavisaṃti, evaṃ sirīsampaṇṇo
ahosi, Senako taṃ udāharaṇaṃ āharitvā dassento evaṃ āha

Taṃ sutvā rājā „kīdisaṃ tāta Mahosadhapaṇḍita“ 'ti, p.
„deva kiṃ S-ko jānāti, odanasitthaṭṭhāne¹ kāko viya dadhiṃ'²
5 pātuṃ āradḍhasunakho viya ca sayam eva passati, sīse patana-
kaṃ mahāmuggaraṃ na passati, suṇohi devā“ 'ti imaṃ g. ā.:

25. Laddhā sukhaṃ majjati appapaṇṇo³

dukkhena puṭṭho pi pamoham eti,
āgantunā sukhadukkhena puṭṭho
10 pavedhati vāricaro va ghamme,
etaṃ pi disvāna ahaṃ vadāmi:
paṇṇo va seyyo na yasassibālo ti.

Ta. sukhaṃ ti issariyasukhaṃ labhitvā bālo majjati pamajjati, pamatto
pāpaṃ karoti, dukkheṇā 'ti kāyikacetasikadukkhena, āgantunā ti na ajjhat-
15 tikena, sattānaṃ hi sukhaṃ pi dukkhaṃ pi āgantukam eva na niccappavattam,
- ghamme ti udakā uddharitvā ātape khittamaccho viya vihaṇṇatīti a.

Taṃ sutvā rājā „kīdisaṃ ācariyā“ 'ti ā., S-ko „deva
kim esa jānāti, tiṭṭhantu tāva manussā⁴ araṇṇe sañjātarukkham
pi phalasampannam eva pakkhī bhajantīti“ imaṃ g. ā.:

20 26. Dumaṃ yathā sādūphalaṃ⁵ araṇṇe
samantato samabhicaranti⁶ pakkhī⁷
evam pi aḍḍhaṃ sadhanaṃ sabhogam
bahujjano bhajati atthaḥetu,
etaṃ pi disvāna ahaṃ vadāmi:
25 paṇṇo nihīno sirimā va seyyo ti.

Ta. bahujjano ti bahujano.

Taṃ sutvā rājā „kīdisaṃ tātā“ 'ti āha, p. kim esa maho-
daro jānāti, suṇa devā“ 'ti imaṃ gātham āha:

27. Na sādhu balavā bālo sāhasaṃ vindate dhaṇaṃ,
30 kandaṇṇaṃ eva dumaḍḍhaṃ kaḍḍhanti niraye bhusaṃ,

¹ Ck -sattha-, Bđ -siṇcana-. ² Ck Bđ dadhi, Cs adhi. ³ Cks -puṇṇo. ⁴ Bđ -e.

⁵ Bđ sādhu-. ⁶ Bđ -bhajanti. ⁷ Bđ -ino. ⁸ Bđ bahuko jano.

etam pi disvāna ahaṃ vadāmi:
pañño va seyyo na yasassibālo ti.

Ta. sāhasan ti sāhasena sāhasikaṃ kammaṃ katvā jaṇaṃ pīletvā dha-
naṃ vindati, atha naṃ nirayaṇā kandaṃ eva dummedhaṃ balavavedanaṃ
nirayaṃ kaḍḍhanti. 5

Puna S-ko rañṇā „kiṃ Senakā“ 'ti vutte imaṃ g. ā.:

28. Yā kāci najjo Gaṅgaṃ abhisavanti¹
sabbā va tā nāmagottaṃ jahanti,
Gaṅgā samuddaṃ paṭipajjamānā!
na khāyate, iddhiparo hi loko, 10
etam pi disvāna ahaṃ vadāmi:
pañño nihīno sirimā va seyyo ti.

Ta. najjo ti ninnā hutvā sandamānā antamaso kandariyo pi upādāya²,
jahantīti Gaṅgā 't' eva³ saṃkhaṃ gacchanti attano nāmagottaṃ jahanti, na
khāyate ti sāpi puna Gaṅgā samuddaṃ paṭipajjamānā na pañṇāyati samuddo 15
't' eva³ nāmaṃ labhati, evaṃ evaṃ mahāpañño pi issaraṃ patvā⁴ na khāyati
na pañṇāyati samuddaṃ pavittha-Gaṅgā viya hotīti a.⁵

Puna rājā „kiṃ paṇḍitā“ 'ti ā., so „suṇa mahārāja“ 'ti
vatvā imaṃ gāthādvayam āha:

29. Yam etam akkhā udadhiṃ mahantaṃ 20
savanti najjo sabbakālaṃ⁶ asaṃkhaṃ⁷,
so sāgaro niccam ulāravego
velaṃ na acceti mahāsamuddo.
30. Evam pi bālassa pajjappitāni
paññaṃ na acceti sirī kadāci, 25
etam pi disvāna ahaṃ vadāmi:
pañño va seyyo na yasassibālo ti.

Ta. yametamakkhā ti yam etam tvaṃ akkhāsi vadesi, asaṃkhaṃ⁸ ti
agaṇanaṃ kālaṃ, velaṃ nāccetīti⁹ ulāravego pi hutvā ūmisahassaṃ ukkhi-
pitvāpi velaṃ atikkamitum na sakkoti velaṃ patvā avassaṃ¹⁰ sabbāūmiyo bhij- 30
janti, evampīti bālassa pajjappitāni pi evaṃ evaṃ pañṇāvantaṃ atikkamitum

¹ read: āsavanti? ² Bā -so kunnadiyo pi gaṅgaṃ abhisavanti. ³ Bā tveva. ⁴
Bā issariyappatto. ⁵ Bā hoti, Cās hohīti. ⁶ read: -kāl'. ⁷ Bā -khyā. ⁸ Bā
-khyar. ⁹ Bā nacc-. ¹⁰ Cās vassa.

na sakkonti taṃ patvā va bhijjanti, paññaṃ nāccekāsi paññavantaṃ sirī
nāma nātikkamati, na hi koci atthānatthe uppannakamāhiko paññavantaṃ atikka-
mitvā bālassa issarassa pādamūlaṃ¹ gacchati², paññavato yeva pādamūle vi-
nicchayo nāma labbhatīti a.

5 Tam sutvā rājā „kiṃ Senakā“ 'ti ā., so „suṇa devā“ 'ti
imaṃ gātham āha:

31. Asaññato ce va³ paresam attham
bhaṇati saṇṭhānagato⁴ yasassī
tass' eva taṃ rūhati nātimajjhe
10 sirīhīnaṃ⁵ kārayate na pañña⁶,
etam pi disvāna ahaṃ vadāmi:
pañño⁷ nihīno sirimā va seyyo ti.

Ta. asaññato ce vā 'ti issaro hi sace pi kāyādīhi asaññato dussilo
saṇṭhānagato⁸ vinicchaye thito hutvā paresam attham bhaṇati tasmīṃ viniccha-
15 yamaṇḍale mahāparivāraparivutassa musā vatvā sāmikam pi asāmikam karontassa
tass' eva taṃ vacanaṃ rūhati sirīhīnaṃ tathā⁹ kārayate¹⁰ na pañña¹¹, tasmā
pañño nihīno issaro¹² va seyyo ti vadati.

Puna rañña „kiṃ tātā“ 'ti vutte p. „suṇa deva, kiṃ jānāti
lāla-Senako¹³“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

20 32. Parassa vā attano vāpi hetu
bālo musā bhāsati appapañño,
so¹⁴ nindito hoti sabhāya majjhe
peccam pi¹⁵ so duggatigāmi hoti,
etam pi disvāna ahaṃ vadāmi:
25 pañño va seyyo na yasassibālo ti.

Tato Senako gātham āha:

33. Attham pi ce bhāsati bhūripañño
anālayo appadhano daliddo
na tassa taṃ rūhati nātimajjhe

¹ Cks add na. ² Cks -anti. ³ Bā pi. ⁴ Ck saṭṭhāna-, C^s saṇṭhānā- ⁵ Cks
-hīnaṃ, Bā sirīvihīnaṃ. ⁶ Bā kāriyate na paññaṃ. ⁷ Cks pañña-. ⁸ Cks
sandbhāna-. ⁹ Bā tathaṃ. ¹⁰ Bā kāriyate. ¹¹ Bā -o, adding apaññaṃ vaca-
naṃ. ¹² Bā sirimā ¹³ Bā bālasenako idhalokamattamera oloketi na paralokaṃ.
¹⁴ Cks yo. ¹⁵ Bā pacchāpi.

sirī ca paññānavato na hoti,
 etam pi disvāna ahaṃ vadāmi:
 pañño¹ nihino sirimā va seyyo ti.

Ta. atthampīti kāraṇam pi ce bhāsati, nātimajjhe ti parisamajjhe,
 paññānavato ti mahārāja nānavantassa ca sirisobhaggappattam patvā paka- 5
 tiyā vijjamānāpi sirī nāma na³ hoti, so hi tassa santike suriyuggamane khajjo-
 panako viya khāyatīti dasseti.

Puna raññā „kīdisaṃ tātā“ 'ti vutte p. „kiṃ jānāti S-ko,
 idhalokamattam eva olokoti na paralokan“ ti vatvā imaṃ g. ā.:

34. Parassa vā attano vāpi hetu 10
 na bhāsati⁴ alikaṃ bhūripañño,
 so pūjito hoti sabhāya majjhe
 peccaṃ va so suggatigāmi hoti,
 etam pi disvāna ahaṃ vadāmi:
 pañño va seyyo na yasassibālo ti. 15

Ta. peccaṃ ti paralokaṃ gacchantassa kali⁵ na hoti ti attho⁶.

Tato Senako gātham āha:

35. Hatthī gavāssā maṇikuṇḍalā ca
 nariyo ca iddhesu kulesu jātā
 sabbā va tā upabhogā bhavanti 20
 iddhassa posassa aniddhimanto,
 etam pi disvāna ahaṃ vadāmi:
 pañño nihino sirimā va seyyo ti.

Ta. iddhassā 'ti issarassa, aniddhimanto ti na kevalaṃ tā nariyo
 va atha kho sabbe aniddhimanto sattā tassa upabhogā bhavanti. 25

Tato p. „kiṃ esa jānātīti“ ekaṃ kāraṇam āharitvā das-
 sento imaṃ gātham āha:

36. Asaṃvihitakammantaṃ bālaṃ dummantamantinaṃ
 sirī jahati dummedhaṃ jiṇṇaṃ va urago tacam,
 etam pi disvāna ahaṃ vadāmi: 30
 pañño¹ va seyyo na yasassibālo ti.

¹ C^k -ā. ² Bā -ppattassa santikaṃ gantvā. ³ C^ks omit na. ⁴ all three MSS.
 -ti. ⁵ C¹s kalim. ⁶ tattha - - attho wanting in Bā.

Ta. sirī jahatīti padassa Cetiyajātakena attho vannetabbo

Atha S-ko raññā „kīdisan“ ti vutte „deva kiṃ esa taruṇo dārako jānāti, suṇāthā“ 'ti „paṇḍitaṃ appaṭibhānam karissā-mīti“ cintetvā imaṃ gātham āha:

- 5 37. Pañca paṇḍitā mayam bhadante
sabbe pañjalikā upaṭṭhitā,
tvan no abhibhuyya issaro 'si'¹
Sakko bhūtapatīva devarājā.
etam pi disvāna ahaṃ vadāmi:
10 pañño nibhīno sirimā va seyyo ti.

Idaṃ sutvā rājā „sādhurūpaṃ S-kena kāraṇaṃ āharitaṃ“². sakkhissati nu kho me putto imassa vādaṃ bhinditvā aññaṃ kāraṇaṃ āharitun“ ti cintetvā „kīdisaṃ paṇḍitā“ 'ti ā., S-kena kira imasmiṃ kāraṇe āhaṭe³ ṭhapetvā B-am añño taṃ vādaṃ
15 bhinditum samattho n' atthi, tasmā M. attano ñāṇabalena tassa vādaṃ bhindanto „mahārāja, kiṃ esa bālo jānāti, sayam eva oloketi paññāya visesaṃ na jānāti, suṇa mahārāja“ 'ti vatvā imaṃ gātham āha:

38. Dāso va paññassa yasassibālo
20 atthesu jātesu tathāvidhesu,
yam paṇḍito nipuṇaṃ saṃvidheti
sammoham āpajjati tattha bālo,
etam pi disvāna ahaṃ vadāmi:
pañño va seyyo na yasassibālo ti.

- 25 Ta. atthesū 'ti kiccesu, saṃvidhetīti saṃvidahati.

Sinerupādato suvaṇṇavālukaṃ uddharanto viya gaganatale punṇacandaṃ utthapento viya nayaṃ⁴ kāraṇaṃ dassesi. evaṃ M-ena⁵ paññānubhāvaṃ dassetvā⁶ kathite⁷ rājā S-kaṃ āha:
„kīdisaṃ Senaka sakkonto uttariṃ kathehīti“, so koṭṭhe ṭha-
30 pitadhanaṃ viya uggahitaṃ⁸ khepetvā appaṭibhāno maṃkubhūto

¹ C^{ks} iriyasi. ² B^d ābhataṃ. ³ B^d ābhate. ⁴ B^d naya. ⁵ C^k -tto tam, C^s -tto na. ⁶ C^{ks} omit da-. ⁷ C^{ks} -takāle, adding tato. ⁸ B^d -hitakaṃ.

pajjhāyanto nisīdi, sace pi¹ so aññaṃ kāraṇaṃ āhareyya
gāthāsahassena pi imaṃ jātaṃ nittḥapeyya², tassa pana
appaṭibhānassa ṭhitakāle gambhīraṃ³ oghaṃ ānento viya M.
uttarim pi paññaṃ eva vaṇṇento imaṃ gātham āha :

30. Addhā hi paññaṃ va sataṃ pasatthā.

5

kantā sirī bhogarataṃ manussā,
ñāṇaṃ ca buddhānaṃ atulyarūpaṃ,
paññaṃ⁴ nācceti⁵ sirī kadācīti.

Ta. satan ti Buddhādīnaṃ sappurisaṇaṃ, bhogarataṃ ti mahārāja yasmā
andhabālā manussā bhogarataṃ va tasmā tesaṃ sirī kantā, yaso nāma⁶ eso p-ehi 10
garahito bālakanto pi, ayaṃ⁶ attḥo Bhisajātakena vaṇṇetabbo, buddhānaṃ⁷
ti ñānaṃ⁹ vuddhānaṃ⁹, kadācīti kismici kāle ñānavantaṃ¹⁰ sirī nāma nā-
tikkamati devā¹¹ 'ti.

Taṃ sutvā rājā M-assa pañhavyākaraṇena tuṭṭho¹¹ ghana-
vassaṃ vassanto viya M-aṃ dhanena pūjento gātham ā.:

15

4. Yaṃ tam apucchimha akittayī¹² no
Mahosadham¹³ kevaladhammadassi¹⁴.
gavaṃ sahasaṃ usabhaṃ ca nāgaṃ
ājaññayutte ca rathe dasā ime
pañhassa veyyākaraṇena tuṭṭho
dadāmi te gāmarāṇi soḷasā¹⁵ 'ti.

20

Ta. usabhaṃ ca nāgaṃ ti tassa pavasabassassa¹⁵ usabhaṃ katvā alaṃ-
katapatiyattaṃ ārohaniyaṃ nāgaṃ dammīti ā¹⁶ Visatipāte Sirimanda-
pañho¹⁷ nittḥito.

Tato paṭṭhāya Bo-assa yaso mahā ahosi, taṃ sabbaṃ 25
U-devī yeva vicāreti¹⁸, sā tassa soḷasavassakāle cintesi: „mama
kaniṭṭho mahallako jāto, yaso pi 'ssa mahā, āvāham assa
kātuṃ vaṭṭatīti“, sā rañño taṃ atthaṃ ārocesi, rājā taṃ sutvā
somanassappatto hutvā „sādhu jānāpehi naṃ“ ti ā., sā taṃ

¹ Bā hi. ² Cks nittḥayetha. ³ Cks -ra. ⁴ Cks -ā. ⁵ Cks Bā na-. ⁶ Cks ti cāyaṃ.
⁷ Cks vud-. ⁸ Cks ñāṇa. ⁹ Bā sabbaññaṃ buddhānaṃ ca ñānaṃ. ¹⁰ Cks
ñānavataṃ. ¹¹ Bā adds mahāmegho. ¹² Cks atikkayī. ¹³ so Cks for -dhā?
Bā -saṭha. ¹⁴ Cks -ī, cfr. supra v. 22. ¹⁵ Bā -hassam. ¹⁶ Cks add sabbaṃ
dāpesi. ¹⁷ Bā -meṇḍa-, cfr. IV p. 412. ¹⁸ Bā -si.

- jānāpetvā tena sampaṭicchite „tena hi tāta kumārikaṃ ānemā“¹ ‘ti ā., M. „kadāci imehi ānītā mama na ruceyya, sayam eva tāva upadhāremīti“ cintetvā evam āha: „devi, katipāhaṃ mā kiñci rañño vadetha, ahaṃ ekaṃ dārikaṃ sayam pariyesitvā
- 5 mama cittarucitaṃ² tumhākaṃ ācikkhissāmīti“, „evam karohi tātā“ ‘ti, so devim vanditvā attano gharaṃ gantvā sahāyakānaṃ saññaṃ datvā aññataravesena tunnavāyaupakaraṇāni³ gahe tvā ekako va uttaradvārena nikkhamitvā uttaradvārayavamajjhakaṃ⁴ pāyāsi, tadā pana tattha purāṇaseṭṭhikulaṃ pari-
- 10 jññaṃ ahosi, tassa kulassa dhītā Amarādevī nāma abhirūpā sabbalakkhaṇasampannā puñña vatī, sā taṃ divasaṃ pāto va yāguṃ pacitvā ādāya „pitu kasaṇaṭṭhānaṃ gamissāmīti“ nikkhamitvā taṃ eva maggaṃ paṭipajji, M. taṃ āgacchantim⁵ disvā „lakkhaṇasampannā itthi, sace apariggahā imāya me
- 15 pādapari-cārikāya bhavitum vaṭṭatīti“⁶ cintesi, sāpi taṃ disvā va „sace evarūpassa purisassa gehe bhaveyyaṃ sakkā mayā⁷ kuṭumbaṃ saṇṭhapetun“ ti cintesi, atha M. „imissā sapariggahapari-ggahabhāvaṃ na⁸ jānāmi, hatthamuddāya naṃ⁹ pucchissāmi, sace paṇḍitā bhavissati jānissatīti“ cintetvā dūre ṭhito va muṭṭhim
- 20 akāsi, sā „ayaṃ me sassāmikabhāvaṃ pucchati“¹⁰ ñatvā hatthaṃ vikāsesi¹¹, so¹² ñatvā samīpaṃ gantvā „bhadde kā nāma tvan“ ti pucchi, „sāmi ahaṃ atītānāgate vā etarahi vā yaṃ n’ atthi taṃnāmikā“ ti, „bhadde, loke amaran nāma n’ atthi, tvam Amarā nāma bhavissasīti“, „evam sāmīti“, „bhadde kassa
- 25 yāguṃ harasīti¹³“, „sāmi pubbadevatāyā“ ‘ti, „pubbadevatā¹⁴ nāma mātāpitāro, tava pitu harissasi mañña¹⁵“ ti, „evam bhavissati¹⁶ sāmīti“, „tava pitā kiṃ karotīti“, „ekaṃ dve¹⁷ karo-
- tīti“, ekassa dvidhākaraṇaṃ nāma kasaṇaṃ, „kasati bhadde“

¹ Bā ānessāmi. ² Cks tuntamāya-, Bā tunnavāya-. ³ Bā uttarayavamajjhaka-gāmaṃ. ⁴ Bā -taṃ. ⁵ Cks siyā. ⁶ Cks omit na. ⁷ so Cks; Bā -muṭṭhavayānam. ⁸ Bā pasāresi. ⁹ Bā adds apariggahabhāvaṃ. ¹⁰ Cks haratīti, Bā harissasīti. ¹¹ Bā bhadde pubba-. ¹² Bā adds vane. ¹³ Bā omits bha-. ¹⁴ Bā dvidhā.

ti, „evaṃ sāmīti“, „kasmim̐ pana ṭhāne te pitā kasatīti“, „yattha sakim̐¹ gatā² na entīti³“, „sakim̐ gatānaṃ napaccā-gamanatṭhānaṃ⁴ nāma susānaṃ, susānasantike kasati bhadde“ ti, „evaṃ sāmīti“, „bhadde ajj' eva essatīti⁵“, „sace essati na essāmi, noce essati essāmīti“, „bhadde pitā te maññe na- 5 dīre kasati⁶, udake ente na essasi anente essasīti“, „evaṃ sāmīti“, ettakaṃ allāpasallāpaṃ katvā Amarādevī „yāguṃ pivissasi sāmīti“ nimantesi, M. „paṭikkhipanan nāma amaṇ-galan⁷“ ti cintetvā „āma pivissāmīti“ ā., sā yāgughaṭaṃ otāresi, M. „sace pātim̐ adhovitvā hatthadhovanaṃ adatvā va dassati 10 etth' eva naṃ pahāya gamissāmīti“ cintesi, sā pana pātiyā udakaṃ āharitvā hatthadhovanaṃ datvā tucchapātim̐ hatthe aṭhapetvā bhūmiyaṃ katvā ghaṭaṃ āloletvā⁸ yāguyā pūresi, tattha pana sitthāni mandāni, atha naṃ M. ā.: „kim̐ bhadde atibahalā yāgū“ ti, „udakaṃ no⁹ laddhaṃ sāmīti“, „kedārehi 15 udakaṃ na laddhaṃ bhavissati maññe“ ti, sā „evaṃ sāmīti“, sā pitu yāguṃ ṭhapetvā B-assa adāsi, so pivitvā mukhaṃ vikkhāletvā „bhadde mayaṃ tumhākaṃ gehaṃ gamissāma, maggaṃ no ācikkhā“ 'ti ā., sā „sādhū“ ti vatvā ācikkhantī Eka-nipāte gātham āha:

20

41. Yena sattū bilaṅgā ca¹⁰

dviguṇapalāso ca pupphito

yenādāmi¹¹ tena¹² vadāmi

yena nādāmi¹³ na tena vadāmi¹⁴

esa maggo Yavamajjhakassa

25

etaṃ channapathaṃ vijānāhīti.

T. a.: sāmī antogāmaṃ pavisitvā ekaṃ sattūāpanaṃ passissasi tato kaṇḍiya-āpanaṃ, tesam̐ parato dviguṇapaṇṇo kovilaro pupphito, tasmā tvaṃ yena sattū

¹ Bā patim̐. ² Bā adds macchā. ³ Bā enti tasmiṃ ṭhāne sāmīti. ⁴ Cks na pacchā-, Bā panapaccā-. ⁵ Bā -sīti, Cks essathā ti. ⁶ Cks -tīti, Bā dīpāre kasati. ⁷ Bā avam-. ⁸ so C^s; Ck āloketvā, Bā āluḷetvā. ⁹ Bā na. ¹⁰ so all three MSS. ¹¹ Bā yena dadāmi, ¹² read: tenā? ¹³ Bā yena na dadāmi, Ck ye nā dāmi. ¹⁴ Bā tena na vadāmi, wanting in Ck.

bilaṅgā ca kovilāro ca pupphito tena gantvā kovilāramūle thatvādaḥ khinam¹ gaṇha
vāmaṃ muṇca esa maggo Yavamajjhakassa, Yavamajjhagāme patitthitassa ambhākaṃ
gehassa etam eva paticchāditaṃ mayā vuttaṃ channapathaṃ channapadaṃ vā
paticchannakāraṇam vijānāhīti, ettha hi ye nādāmi² yena hatthena ādāmi³
5 dakkhiṇahattham sandhāya vuttaṃ itarāṃ vāmahattham, evaṃ sā tassa maggaṃ
ācikkhitvā pitu yāgum gahetvā agamāsi. Channapathapaṇho nitthito.

So tāya kathitamaggena taṃ gehaṃ gato, atha naṃ
Amarādeviyā mātā disvā va āsanaṃ datvā „yāgum vadḍhemi“
sāmīti“ ā., „amma kaniṭṭhabhaginiyā me A-deviyā thoka⁴ yāgu
10 dinnā“ ti, „dhītu me atthāya āgatenā bhavitabban“ ti aññāsi,
M. tesam duggatabhāvaṃ jānanto pi „amma ahaṃ tunnavāyo,
atthi kiñci sibbitabban“ ti, „sāmi atthi, mūlaṃ pana n' atthīti“,
„amma mūlena kammaṃ n' atthi, ānetha sibbissāmīti“, sā
jiṇṇakāni pilotikāni āharitvā adāsi, Bo. āhaṭṭhaṭṭhaṃ nitṭha-
15 pesi yeva, paññavantānaṃ kiriyā nāma ijjhati, atha naṃ
„amma vīṭhisabhāgānaṃ⁵ ārocehīti“ ā., sā sakalagāme āro-
cesi, M. tunnakammaṃ katvā ekāhen' eva sahaṣṣaṃ⁶ up-
pādesi, mahallikāpi 'ssa pātaraṣabbhattaṃ pacitvā datvā sā-
yaṃ „tāta kittakaṃ pacāmīti“ ā., „amma yattakā ima-
20 mīm gehe bhujanti tesam pamāṇena“ 'ti, sā anekasūpa-
vyañjanaṃ bahubhattaṃ paci, A-devī pi sāyaṃ sīsena dāru-
kalāpaṃ ucchaṅgena paṇṇaṃ ādāya araṇṇato āgantvā pure-
dvāre⁷ dārūni nikkipitvā pacchimadvārena gehaṃ pāvisi, pitā
pan' assā sāyataraṃ⁸ āgami, M. nānaggarasehi bhuñji, itarā
25 mātāpitaro bhojetvā pacchā bhuñjitvā mātāpitunnaṃ pāde dho-
vitvā M-assa pāde dhovi, so taṃ parigaṇhanto katipāhaṃ tatth'
eva vasi, atha naṃ vīmaṃsanto ekadivasaṃ ā.: „bhaddo A-devi
adḍhanālikamattaṃ taṇḍulaṃ gahetvā tato mayhaṃ yāguṃ ca
pūvaṃ ca bhattaṃ ca pacāhīti“, sā „sādhū“ 'ti sampatichhitvā
30 te taṇḍule kottetvā mūlataṇḍulehi yāguṃ majjhimataṇḍulehi
bhattaṃ kaṇikāhi pūvaṃ pacitvā tadanurūpaṃ vyañjanaṃ
sampādetvā M-assa savyaṇjanaṃ yāguṃ¹⁰ adāsi, yāgu mukhe

¹ B^d -namaggam. ² B^d yana dadāmi. ³ B^d dadāmi. ⁴ B^d pivissasi. ⁵ B^d -kam. ⁶ C^k -gena. ⁷ B^d adds kahāpaṇaṃ. ⁸ B^d pūragehadvāre, B^d pubbageha-
⁹ so C^k; B^d sāyaṇhasamaye. ¹⁰ C^k savuyāñj-, B^d susūpavy-.

thapitamattā va rasaharaṇiyo¹ pharitvā aṭṭhāsi, so tassā vī-
 maṃsanattham eva² „bhadde pacitum ajānantī kimattham
 mama taṇḍule nāsesīti“ yāguṃ saha khelena niṭṭhubhitvā bhū-
 miyaṃ pātesi, sā akujjhivā va „sace yāgu na sundarā pūvaṃ
 khāda sāmīti“ pūvaṃ adāsi, tam pi tatth' eva akāsi, bhatte 5
 pi tatth' eva paṭipajjitvā „tvaṃ pacitum ajānantī mama santa-
 kaṃ kimattham nāsesīti“ kuddho viya tīṇi pi ekato madditvā tassā
 sīsato paṭṭhāya sakalasarīraṃ vilimpitvā³ „dvāre nisidā“ 'ti ā.,
 sā akujjhivā va „sādhu sāmīti“ tathā akāsi, so tassā nihata-
 mānabhāvaṃ ūtvā „bhadde ehīti“ ā., sā ekavacanen' eva 10
 āgatā, M. pana āgacchanto kahāpaṇasahassena saddhiṃ ekam
 sāṭakam tambilapasibbake ṭhapetvā āgato, atha so taṃ sāṭakam
 nīharitvā tassā hatthe ṭhapetvā „bhadde tava sahāyikāhi sad-
 dhiṃ nahāyitvā imaṃ sāṭakam nivāsetvā ehīti“ ā., sā tathā
 akāsi, p. uppāditadhanaṃ ca āhaṭadhanaṃ⁴ ca sabbaṃ tassā⁵ 15
 mātāpitunnaṃ datvā te samassāsetvā taṃ⁶ ādāya nagaram eva
 gantvā vīmaṃsanatthāya taṃ dovārikassa gehe nisidāpetvā
 dovārikabhariyāya ācikkhitvā attano nivesanaṃ gantvā purise
 āmantetvā „asukagehe itthiṃ ṭhapetvā āgato 'mhi, imaṃ sa-
 hassaṃ ādāya gantvā taṃ vīmaṃsathā“ 'ti sahassaṃ datvā 20
 pesesi, te tathā karimṣu, sā „imaṃ mama sāmikassa pāda-
 rajaṃ na agghatīti“ na icchi, te gantvā paṇḍitassa ārocesuṃ,
 puna pi yāvatatiyaṃ pesetvā catutthe vāre „tena hi taṃ hatthe
 gahetvā kaḍḍhantā ānethā⁷“ 'ti ā., te tathā karimṣu, sā M-am
 mahāsampattiyaṃ ṭhitaṃ na sañjāni oloketvā ca pana hasi c'⁸ 25
 eva rodi ca, so ubhinnaṃ pi kāraṇaṃ pucchi, atha naṃ sā
 evam ā.: „sāmi ahaṃ hasamānā tava sampattiṃ oloketvā 'ayaṃ
 sampatti na akāraṇena⁹ laddhā purimabhava pana kusalaṃ katvā
 laddhā bhavissati, aho puññānaṃ phalaṃ nāmā' 'ti hasiṃ⁹
 rodamānā pana 'idāni parassa rakkhitagopitavatthumhi apa- 30

¹ Bā sattarasaharāṇiyasahassāni. ² Ck -ttame, C* -ttāmeva, Bā -ttāyameva.

³ Ck's vilumpitvā, Bā limpivā. ⁴ Bā ābhata-. ⁵ Ck's tassa. ⁶ Ck's tā. ⁷ Ck's

an-. ⁸ Ck's nakā-. ⁹ all three MāS. hasi.

- rajjhivā Nirayaṃ gamissatīti¹ tayi kāruṇṇena rodin² ti³, so tam vīmaṃsitvā suddhabhāvaṃ ṇatvā „gacchatha, naṃ tatth’ eva nethā“⁴ ’ti vatvā pesetvā puna tunnavāyavesaṃ gahetvā gantvā tāya saddhiṃ tamrattiyaṃ sayitvā punadivase pāto
- 5 va rājakulaṃ pavisitvā Udumbarādeviyā ārocesi, sā raṇṇo āro-
cetvā A-deviṃ⁵ sabbālaṃkārehi alaṃkaritvā mahāyogge nisidā-
petvā mahantena sakkārena M-assa gehaṃ ānetvā maṅgalaṃ
kāresi, rājā B-assa sahaṃsamūlaṃ paṇṇākāraṃ pesesi, dovārike
ādimkatvā sakalanagaravasino paṇṇākāre paḥiṇiṃsu, A-devi
- 10 raṇṇā pahitaṃ paṇṇākāraṃ dvidhā bhinditvā ekaṃ koṭṭhasaṃ
raṇṇo pesesi, eten’ upāyena sakalanagaravāsīnaṃ pi paṇṇā-
kāraṃ pesetvā nagaraṃ saṃgaṇhi, tato paṭṭhāya M. tāya sad-
dhiṃ samaggavāsaṃ vasanto raṇṇo atthaṃ ca dhammaṃ ca
anusāsi, ath’ ekadivasaṃ Senako itare tayo attano santikaṃ
- 15 āgate āmantetvā „ambho mayaṃ gahapatiputtassa Mahosa-
dhass’ eva na-ppahoma, idāni pana tena attano vyattatarā
bhariyā ānitā⁶ ti, kinti naṃ ’raṇṇo antare paribhindeyyāma⁷“
’ti ā., „ācāriya, mayaṃ kiṃ jānāma, tvaṃ eva jānāsīti⁸“, „hotu,
mā cintayittha, atthi upāyo ti⁹, ahaṃ raṇṇo cūlāmaṇiṃ the-
- 20 netvā āharissāmi, Pukkusa tvaṃ suvaṇṇamālaṃ āhara, Kāvinda
tvaṃ kambalaṃ āhara, Devinda tvaṃ suvaṇṇapādukaṃ“ ti, te
cattāro pi upāyena tāni āharīṃsu, tato „ajānikaṃ¹⁰’ katvā gaha-
patiputtassa gehaṃ pesessāma¹¹“ ’ti Se- tāva maṇiṃ takka-
ghaṭe pakkhipitvā dāsiyā hatthe pesesi, „imaṃ takkaghaṭaṃ
- 25 aṇṇesaṃ gaṇhantānaṃ adatvā sace Mahosadhassa gehe gaṇ-
hanti¹² ghaṭen’ eva saddhiṃ dehīti¹³“, sā p-assa gharadvāraṃ
gantvā „takkaṃ gaṇhathā“ ’ti aparāparaṃ saṃcarati, A-devi
dvāre ṭhitā tassā kiriyaṃ disvā „ayaṃ aṇṇattha na gacchati,
bhavitabbam ettha kāraṇena¹⁴“ ’ti iṅgitasāṇṇāya¹⁵ dāsiyo paṭik-
kamāpetvā sayam eva tam dāsiṃ „amma ehi, takkaṃ gaṇhi-

¹ Bā -sīti. ² C^k rodanti, Bā rodāmiti. ³ C^k -vi, Bā -viyā. ⁴ C^k anitā, C^s atitā, Bā ānitā. ⁵ Bā jānāhiti. ⁶ Bā omits ti. ⁷ so C^k: not in Bā. ⁸ Bā gaṇhati. ⁹ Bā iṅghata-.

sāmā“ 'ti pakkosivā tassā āgatakāle dāsinaṃ saddaṃ¹ datvā
 anāgacchantīsu „gaccha dāsiyo pakkosā“ 'ti tam eva pesetvā
 ghaṭe hatthaṃ otāretvā maṇiṃ disvā taṃ āgataṃ pucchi:
 „amma tvaṃ kassa santakā“ ti, „Senakapaṇḍitassa dāsi-mhīti“,
 tato tassā ca mātu c' assā nāmaṃ pucchitvā „tena hi takkaṃ 5
 dehīti“ vatvā „ayye tumhesu gaṇhantīsu mūlena me ko attho,
 ghaṭen' eva saddhiṃ gaṇhathā“ 'ti vutte „tena hi yāhīti“ taṃ
 uyyojetvā „asukamāse asukadivase Senakācariyo asukadāsīdhī-
 tāya asukāya nāma hatthe raṇṇo cūlāmaṇiṃ pahaṇakathāya²
 pahiṇīti“ paṇṇe likhitvā³ gaṇhi, Pukkuso suvaṇṇamālaṃ sumana- 10
 pupphacaṃgotake ṭhapetvā pesesi, Kāvindo kambalaṃ paṇṇa-
 pacchiyaṃ ṭhapetvā pesesi, Devindo svaṇṇapādukaṃ yavakalā-
 pantare bandhitvā pesesi, sā sabbāni pi tāni gahetvā paṇṇe
 nāmarūpaṃ āropetvā M-assa ācikkhitvā ṭhapesi, te pi cattāro
 janā rājakulaṃ gantvā „kiṃ deva tumhākaṃ cūlāmaṇiṃ na 15
 pilandhathā“ 'ti āhaṃsu, rājā „pilandhissāmi, āharissathā“⁴ 'ti
 ā., maṇiṃ na passiṃsu, itarāni⁵ pi na passiṃsu yeva, atha te
 cattāro pi „deva tumhākaṃ ābharaṇāni Mahosadhassa gehe,
 so tāni sayāṃ valaṇṇjeti, paṭisattu te mahārāja gahapatiputto“
 ti taṃ paribhindiṃsu, ath' assa atthacarakā⁶ gantvā p-assa 20
 ārocīṃsu, so „rājānaṃ disvā jānissāmīti“ rājūpatṭhānaṃ aga-
 māsi, rājāpi kujjhivā „na jānāmi idha āgantvā kiṃ karissatīti“
 attānaṃ passitum nādāsi, p. pana raṇṇo kuddhabhāvaṃ jānitvā
 attano nivesanam eva gato, rājā „gaṇhathā nan“ ti āṇāpesi,
 p. atthacarakānaṃ sutvā „apagantum vaṭṭatīti“ A-deviyā saṇṇāṃ 25
 datvā aṇṇātakavesena nagarā nikkhamitvā dakkhiṇayavamaj-
 jhakaṃ gantvā kumbhakāragehe kumbhakārakammaṃ akāsi,
 nagare pi „p. palāto“ ti ekakolāhalaṃ jātaṃ, Senakādayo
 cattāro pi tassa palātabhāvaṃ ñatvā „mā cintetu⁷, mayāṃ kiṃ
 apaṇḍita“ ti aṇṇamaṇṇāṃ ajānāpetvā va A-deviya paṇṇākāraṃ 30

¹ Bā saṇṇāṃ. ² Bā gahaṇatthāya. ³ Bā adds takkaṃ. ⁴ Bā āharathā. ⁵ Bā itare. ⁶ Bā adds manussā. ⁷ Bā -tayittha.

pahiṇiṃsu, sā catūhi pi pesitaṃ gahetvā¹ „asukavelāya āgacchantū“ 'ti vatvā te āgate khuramuṇḍe kāretvā gūthakūpe khipāpetvā mahādukkhaṃ pāpetvā kilañjapacchīsu² nipajjāpetvā rañño ārocetvā tehi saddhiṃ cattāri pi ratanāni gāhāpetvā
 5 rājanivesanaṃ gantvā rañño vanditvā ʒhitā: „deva Ma-paṇḍito na coro, ime corā, etesu hi Se- maṇicoro, Pu- svaṇṇamālac., De- suvaṇṇapādukac., asukamāse a-divase a-dāsīdhītāya nāma hatthe imeh' etāni paheṇakatthaya pesitāni, imaṃ paṇṇaṃ passatha, attano santakaṃ gaṇhatha, core ca paṭicchatha³
 10 devā“ ti cattāro pi jane mahāvippakāraṃ pāpetvā rājānaṃ vanditvā gehaṃ eva gatā, rājā Bo-assa palātabhāvena tasmim⁴ āsāṃkāya aññesaṃ paṇḍitamantīnaṃ abhāvena tesāṃ kiñci avatvā „nahatvā attano gehāni gacchathā“ 'ti pesesi⁵. Ath' assa chatte adhivutthadevatā Bo-assa dhammadesanāya saddam
 15 asuṇanti „kin nu kho“ ti āvajjamānā taṃ kāraṇaṃ űatvā „paṇḍitassa ānayanakāraṇaṃ karissāmīti“ rattibhāge chatta- piṇḍikavivare ʒhatvā rājānaṃ Catukkanipāte Devatāpañhe (III p. 152) āgate hanti hatthehi pādehīti ādike cattāro pañhe pucchi, rājā ajānanto „ahaṃ na jānāmi, aññe p-e pucchissā-
 20 mīti“ ekadivasāṃ parihāraṃ⁶ yācitvā punadivase „āgacchantu kirā“ 'ti p-tānaṃ sāsanaṃ pesetvā tehi „mayāṃ khuramuṇḍā, vīthim otarantā lajjāmā“ 'ti vutte cattāro nālipaṭṭe⁷ pesesi „ime sīsasu katvā āgacchantū“ 'ti, tadā kira te paṭṭā⁸ up-
 25 ajja rattibhāge chatte adhivutthadevatā maṃ cattāro pañhe pucchi, ahaṃ ajānanto 'p-te pucchissāmīti' avacaṃ, kathehi me te pañhe“ ti paṭṭhamaṃ gātham āha:

42. Hanti hatthehi pādehi mukhañ ca parisumbhati

sa ve rājā⁹ piyo hoti, kaṇṇaṃ tena-m-abhipassati.

30 Senako kiṃ hanti kaṃ hantīti taṃ taṃ vippalapitvā n' ev'

¹ Ck^s add asukañca. ² Ck^s -iṃsu, not in Bā. ³ Bā sampa-. ⁴ so Ck Bā; C^s kasmim. ⁵ Bā adds sabbaratanathena nīṭhitā. ⁶ Bā okāsaṃ. ⁷ Bā -patte.

⁸ Bā pattā. ⁹ C^s rāja.

antaṃ na koṭiṃ passi, sesāpi appaṭibhānā va ahesuṃ, rājā
vippaṭisārī ahosi, puna rattibhāge devatāya „pañho te nāto“
ti puṭṭho „cattāro me p-ā puṭṭhā, te pi na jānimsū“ 'ti ā.,
devatā „kin te jānissanti, ṭhapetvā M-paṇḍitaṃ añño ete ka-
thetuṃ samattho nāma n' atthi, sace taṃ pakkosāpetvā ete 5
pañhe na kathāpessasi¹ iminā te jalitena ayakūṭena sīsaṃ
bhindissāmīti“ rājānaṃ tajjetvā „mahārāja agginā atthe sati
khajjopanakaṃ dhamituṃ khīrena vā atthe sati visāṇaṃ du-
bituṃ na vaṭṭatīti“ vatvā imaṃ Pañcanipāte Khajjopanaka-
pañhaṃ udāhari: 10

43. Ko nu santamhi pajjote aggipariyesanaṃ caraṃ (III p. 197)
addakkhi rattiṃ khajjotaṃ jātavedaṃ amaññatha².
44. Sv-āssa gomayacupṇāni abhimatthaṃ tiṇāni ca
viparītāya saññāya nāsakkhi sañjaletave.
45. Evam pi anupāyena atthaṃ na labhate mago³ 15
visāṇato gavaṃ dohaṃ⁴ yattha khīraṃ na vindati.
46. Vividhehi upāyehi atthaṃ papponti māṇavā
niggahena amittānaṃ mittānaṃ paggahena ca.
47. Senimokkhalābhena⁵ vallabhānaṃ nayena ca
jagatiṃ jagatīpālā āvasanti vasundharan ti. 20

Ta, pajjote ti aggimhi sante, caran ti caranto, add- ti passi, diṣvā ca
pana vappasāmaññatāya⁶ taṃ jātavedo ayaṃ bhavissatīti atha evaṃ amañ-
ñittha⁷, svāssā 'ti so etassa khajjopanakassa upari sukhumaṇi gomayacupṇāni
c' eva tiṇāni ca, abhimatthan ti hatthehi ghaṃsitvā okiranto⁸ jaṇṇukehi
bhūmiyaṃ patiṭṭhāya mukhena dhamento jalissāmi⁹ nan ti viparītāya saññāya¹⁰ 25
dhamento pi sañjaletuṃ¹¹ nāsakkhi, ko nāma¹² eso ti magasadiso andhabālo,
evam anupāyena pariyesanto atthaṃ na labhati, yatthā 'ti yasmaṃ visāṇe
khīraṃ eva n' atthi tato gāviṃ¹³ duhanto viya ca atthaṃ na vindati, seni-
mokkhalābhena¹⁴ 'ti senipamukhānaṃ amaccānaṃ¹⁵, vallabhānaṃ ti

¹ B^d kathessasi. ² B^d -ittha. ³ B^d migo. ⁴ B^d du-, B^s dū-. ⁵ C^s seni-
mokkho-, C^s senimokkho-, B^d senimokkhalābhena. ⁶ C^k B^d add ca, B^d has
khajjopanakaṃ in te place of taṃ. ⁷ C^s amaradevīm ṇissati, C^k amaññissati,
B^s amaññatthaṃ. ⁸ B^d āk-. ⁹ B^d jāle-. ¹⁰ C^s add vā. ¹¹ B^d -jā-. ¹²
C^k B^d gāvi. ¹³ C^s senimokkho-, C^s senimokkhopalo-, B^d senimokkhalā-
¹⁴ B^d palobhena.

piyamanāpānaṃ viśāsikaamaccānaṃ nayena ca, imaṃ ca susaṃkhātānaṃ ratanānaṃ dhāraṇato vasundharan ti laddhanāmaṃ jagatiṃ jagatīpālā rājāno āvasanti.

„Na tayā sadisā¹ hutvā aggimhi vijjamāne² yeva khajjopanakaṃ dhamenti, tvaṃ pana aggimhi sati khajjopanakaṃ
5 dhamento viya tulaṃ chaḍḍetvā hatthena tulento viya³ khīren’
atthe jāte viśāṇato duhanto viya Senakādayo gambhīrapaṇhaṃ
pucchasi, ete kiṃ jānanti, khajjopanakasadisā ete, mahāaggik-
khandhasadisā Mahosadho paṇṇāya jalati, taṃ pakkosāpetvā
pucchā, imaṃ hi te paṇhaṃ ajānantassa jīvitaṃ n’ atthīti“
10 rājānaṃ tajjetvā antaradhāyi. Khajjopanaka paṇho niṭṭhito.

Atha rājā maraṇabhayaatajjito punadvase amacce pakkosāpetvā: „tātā cattāro pi tumhe catūsu rathesu ṭhatvā catūhi
nagaradvārehi nikkhamitvā yatth’ eva me puttā Ma-paṇḍitaṃ
passatha tatth’ ev’ assa sakkāraṃ katvā khippaṃ ānethā“⁴ ti
15 pesesi, tesu tayo janā p-taṃ na passimsu, dakkhiṇadvārena
nikkhanto pana dakkhiṇayavamajjhagāmake M-aṃ mattikaṃ
āharitvā ācariyassa cakkāṃ vaṭṭetvā mattikāmakkhitasarīraṃ⁴
palālapīṭhake nisīditvā muṭṭhiṃ muṭṭhiṃ katvā appasūpaṃ
yavabhataṃ bhuñjamānaṃ passi. Kasmā pan’ esa taṃ⁵ kam-
20 maṃ akāsīti „rājā kira ‘paṇḍito Ma-dho nissamsayaṃ rajjaṃ
gaṇhissatīti’ āsaṃkito ‘so kumbhakārakammēna jīvātīti’ sutvā
nirāsaṃko bhavissatīti“ cintetvā evaṃ akāsi. So amaccaṃ disvā
attano santikaṃ āgatabhāvaṃ ñatvā „mayhaṃ yaso paṭipāka-
tiko bhavissati, Amarādeviyā sampāditāṃ nānaggarasabhataṃ
25 eva bhuñjissāmīti“ gahitabhattapiṇḍaṃ chaḍḍetvā utṭhāya
mukhaṃ vikkhālesi. Tasmīṃ khaṇe so amacco upasaṃkami, so
pana Senakapakkhiko. Tasmā taṃ ghaṭanto „paṇḍita ācariya
Senakass’ eva vacanaṃ niyyānikaṃ, tava nāma yase parihīne⁶
tathārūpā paṇṇā patīṭṭhā hotuṃ⁷ nāsakkhī, idāni mattika-
30 makkhito palālapīṭhake nisīditvā evarūpaṃ bhataṃ bhuñjasīti“
vatvā imaṃ Dasanipāte Bhūripaṇhe gātham āha:

¹ Cks tayādisā. ² Cks -nā. ³ Cks omit viya. ⁴ Bā -re. ⁵ Bā so kāsma evarūpaṃ. ⁶ Cks -no. ⁷ Bā patīṭṭhāpetum.

48. Saccaṃ kira tvaṃ api bhūripaṇṇo¹, (IV p. 72)
 yā tādisī sirī dhitī mutī ca
 na tāyate 'bhāvavas' ūpanītaṃ²
 yo yāvakaṃ bhuñjasi³ appasūpaṃ.

Ta. saccaṃ kirā 'ti ācariya Se- yam āha' taṃ kira saccam eva, sirīti 5
 issariyaṃ dhitīti abbhocchinnaviriyaṃ, na tāyate bhāvavasūpanītan² ti
 abbhāvassa avaḍḍhiyā vasaṃ upanītaṃ taṃ na rakkhati patitṭhā hotum⁴ na sak-
 koti, yāvakaṃ ti yavataṇḍulabhattaṃ.

Atha naṃ M. „andhabāla ahaṃ attano paññābalena puna
 taṃ yasaṃ pākatikaṃ kātukāmo evaṃ karomīti“ vatvā idaṃ 10
 gāthadvayam āha:

49. Sukhaṃ dukkhena⁵ paripācayanto
 kālākālaṃ vicinaṃ chandachanno
 atthassa dvārāni avāpuranto
 tenāhaṃ tussāmi yavodanena. 15
50. Kālaṃ ca ñatvā abhijjhanāya
 mantehi atthaṃ paripācayitvā
 vijambhissaṃ sihavijambhitāni
 tāy' iddhiyā dakkhasi maṃ punāpīti.

Ta. dukkhenā 'ti iminā kāyikacetasikadukkhenā attano porāṇakasukhaṃ 20
 paṭipākatikakāraṇena paripācento vadḍhento, kālākālaṃ ti ayaṃ paṭicchannassa
 hutvā caranakālo ayaṃ napaṭicchannassā 'ti evaṃ kālaṃ ca akālaṃ ca vicinanto
 raṇṇo kuddhakāle channena⁶ caritabban ti ñatvā chandena attano ruciyā channo
 paṭicchanno hutvā kumbhakārakammena jīvanto attano atthassa kāraṇasamkhātāni
 dvārāni avāpuranto viharāmi, tena kāraṇenāhaṃ⁷ yavodanena tussāmīti a., 25
 abhijjhanāyā 'ti viriyakaraṇassa mantehi atthaṃ paripācayitvā attano ñāṇena
 mama yasaṃ vadḍhetvā manasilātale siho viya vijambhissaṃ tāya iddhiyā maṃ⁸
 puna pi tvaṃ passissasīti.

Atha naṃ amacco āha: „paṇḍita, chatte nibbattadevatā
 rājānaṃ pañhaṃ pucchi, rājā cattāro p-e pucchi, eko pi pañ- 30
 haṃ kathetum nāsakkhi, tasmā rājā tava santikaṃ maṃ pahiṇīti“,

¹ Cs -pañhe, Rd tavamapi bhūripaṇṇā, Bs tavamasi bhūripaṇṇā. ² Cks bhāva-
 casū-. ³ Cks -ti. ⁴ Bd patitthāpetum. ⁵ read: dukkhena. ⁶ Bd chandena. ⁷
 Cks -nāyaṃ. ⁸ Cks maṃ iddhiyā.

„evaṃ sante paññāya ānubhāvaṃ¹ na passasi, evarūpe kāle na
 issariyaṃ patitṭhā hoti, paññāsampanno va patitṭhā hotīti“
 M. paññānubhāvaṃ vaṇṇesi, atha amacco rañña² „paṇḍitaṃ
 diṭṭhaṭṭhāne yeva nahāpetvā acchādetvā ānethā“ ’ti vutto³
 5 dinnasahassaṇ ca dussayugaṇ ca M-assa hatthe ṭhapesi, kum-
 bhakāro „Ma-paṇḍito kira mayā pessakammaṃ kārāpito“ ti
 bhayaṃ āpajji, taṃ M. „mā bhāyi ācariya, bahūpakāro tvaṃ am-
 hākaṇ“ ti assāsetvā tassa sahasaṃ datvā mattikamakkhiten’
 eva sarīrena rathe nisīditvā nagaraṃ pāvisi, amacco rañña
 10 ārocetvā „kubhi te tāta p. diṭṭho“ ti vutte „deva dakkhiṇa-
 yavamajjhake kumbhakārakammaṃ katvā jīvati, tumhehi ‘pakko-
 sathā’ ’ti’ vutte anahāyitvā va mattikamakkhiten’ eva sarīrena
 āgato“ ti āha, rājā „sace mayhaṃ paccatthiko assa issariyavidhinā
 careyya, nāyaṃ mama paccatthiko“ ti cintetvā „mama puttassa
 15 attano gharaṃ gantvā nahāyitvā alaṃkaritvā mayā dinnavi-
 dhānen’ eva āgantum vadathā“ ’ti ā., taṃ sutvā p. tathā katvā
 āgantvā „pavisatū“ ’ti vutte pavisitvā rājānaṃ vanditvā eka-
 mantam atṭhāsī, rājā tena saha paṭisanthāraṃ katvā p-aṃ
 vīmaṃsanto imaṃ g. ā.:

20 51. Sukhī hi eke na karonti pāpaṃ
 avaṇṇasaṃsaggabhayaṃ pan’ eke,
 pahū⁵ samāno vipulattacintī
 kimkāraṇā me na karosi dukkhaṇ ti.

Ta. sukhīti p-a ekacce hi mayaṃ sukhino sampattissariyā⁶ alaṃ no etta-
 25 kenā ’ti uttarim⁷ issariyakāraṇā pāpaṃ na karonti, ekacce evarūpassa no yasa-
 dāyakassa sāmikassa aparajjhantānaṃ avanṇo bhavissatīti avaṇṇasaṃsaggabhayaṃ
 na karonti, eko asaṃmattho hoti, eko mandapañño tvaṃ pana samattho ca vi-
 pulattacintī ca⁸, icchanto sakala-Jambudīpe rajjam pi kareyyāsī, kimkāraṇā
 mama rajjaṇ gahetvā dukkhaṃ na karosīti.

30 Bodhisatto āha:
 52. Na paṇḍitā attasukhassa hetu
 pāpāni kammāni samācaranti,

¹ B^d adds kasmā. ² B^d -o. ³ C^k omit vutto. ⁴ C^k -satīti. ⁵ C^s pabu, B^d
 bahu ⁶ C^k -ya, C^s yaṃ. ⁷ B^d -ri. ⁸ B^d adds sace pava

dukkhena puṭṭhā khalitāpi¹ santā
chandā ca dosā ca na jahanti dhammaṃ ti.

Ta. khalitattā² ti sampattito khalitvā vipattiyaṃ tṭitasabhāvaṃ hutvāpi,
dhammaṃ na pavenidhammaṃ sucaritadhammaṃ na jahant' eva.

Puna rājā tassa vīmaṃsanatthaṃ khattiyamāyaṃ kathento 5
imaṃ gātham āha:

53. Yena kenaci vaṇṇena mudunā dāruṇena vā

uddhare dīnam attānaṃ, pacchā dhammaṃ samācare ti.

Ta. dīnaṃ ti duggataṃ attānaṃ uddharitvā sampattiyaṃ yeva tṭhappeyya.

Ath' assa M. rukkhūpamaṃ dassento imaṃ gātham āha: 10

54. Yassa rukkhassa chāyāya nisīdeyya sayeyya vā (= $\frac{310}{20}$)

na tassa sākāḥ bhañjeyya, mittadūbhī hi pāpako ti

evaṃ ca pana vatvā „mahārāja yadi paribhuttarukkhassa sākāḥ
bhañjanto pi mittadūbhī hoti kimaṅga puna manussagghā-
tako³, yehi tumhehi mama pitā ulāre issariye patitṭhāpito ahaṃ 15
ca mahantena anuggahena anuggahito tesu tumhesu aparajjhanto
aham katham nāma mittadūbhī bhaveyyan“ ti sabbathāpi⁴ at-
tano amittadūbhībhāvaṃ kathetvā raṇṇo apacāraṃ⁵ codento:

55. Yassā⁶ hi dhammaṃ manujo vijaññā

ye c' assa kaṃkham vinayanti santo

20

taṃ hi 'ssa dīpaṃ ca parāyanaṃ ca

na tena mittam jarayetha⁷ paṇḍo ti.

T. a.: mahārāja yassa purisassa santikā puriso appamattakam pi dham-
maṃ kāraṇaṃ jāneyya ye c' assa uppannaṃ kaṃkham vinayanti taṃ tassa
patitṭhāpithena⁸ dīpaṃ eva parāyanaṃ ca, tādisena saddhiṃ p. mittabhāvaṃ nāma 25
na jāneyya⁹ na nāseyyā¹⁰ ti a.

Idāni naṃ ovaḍanto imaṃ gāthadvayaṃ āha:

56. Alaso gihī kāmabhogī na sādhu, (= III $\frac{154}{23}$)

asaññato pabbajito na sādhu,

rājā na sādhu anisammakārī,

30

yo paṇḍito kodhano so¹⁰ na sādhu.

¹ so Bā: Ck - tattāpi. ² so all three MSS ³ kimaṅga - - tako not in Ck.

⁴ Bā - tṭhāpi. ⁵ Bā cittaāraṇaṃ ⁶ so all three MSS. ⁷ Bā janayetha ⁸ Bā patitṭhāpithena. ⁹ Bā vinayetha. ¹⁰ Ck taṃ.

57. Nisamma khattiyo kayirā nānisamma disampati,
nisammakārino rāja yaso kitti ca vaḍḍhatīti.

Ta. na sādhu 'ti na laṭṭhako¹, anisammakārīti yaṃ kiñci sutvā
anupadhāretvā attano paccakkhaṃ akatvā kārako, yaso kitti cā 'ti issariya-
5 parivāro ca guṇabhāvan ca ekanten' eva vaḍḍhatīti. Bhūripaṇho niṭṭhito

Evam vutte rājā M-am samussitasetacchatte rājapallamke
nisīdāpetvā sayam nīcāsane nisīditvā ā.: „p-a setacchatte nib-
battadevatā maṃ cattāro pañhe pucchi, ten' evāhaṃ p-e puc-
'chīm, na cattāro p-ā jānimsu, kathehi me tāta pañhe“ ti,
10 „mahārāja chatte nibbattadevatā vā hotu cātummahārājādayo
vā hontu yena kenaci puṭṭhapañhaṃ kathessāmi, vada ma-
hārāja devatāya pucchitapañhe“ ti ā., rājā devatāya pucchi-
taniyāmen' eva kathento paṭhamam gātham āha:

58. Hanti hatthehi pādehi mukhaṃ ca parisumbhati,
15 sa ve rājā' piyo hoti kan tena-m-abhipassasīti.

M-assa gātham sutvā va gaganatale cando viya attho pā-
kaṭo ahosi.

Atha M. supa mahārājā 'ti vatvā hantīti paharati parisumbhatīti
paharati yeva, sa ve ti so evam karonto piyo hoti, kantenamabhipassa-
20 sīti tena kāraṇena piyam² hontam³ katarapuggalaṃ⁴ tvam rājā⁵ abhipassa-
sīti evam taṃ devatā pañhaṃ pucchi, tassāyaṃ attho: yadā hi mātu amke ni-
panno daharo haṭṭhatuṭṭho kiṇanto mātaram hatthapādehi paharati kese luṇcati
muṭṭhinā mukhaṃ paharati tadā naṃ sā coraputta katham no evam paharasīti
ādini pemavasen' eva vatvā pemaṃ dhāretum asakkontī ālīngitvā thanantare
25 nipajjāpetvā paricumbati⁷, iti so tassā evarūpe kāle piyataro hoti tathā pituno ti

Evam gaganamajjhe suriyam utthāpento viya pākataṃ katvā
pañhaṃ katesi, taṃ sutvā devatā chattapiṇḍikavivarato nikkha-
mitvā upaḍḍhasarīraṃ dāssenti „sukathito paṇho“ ti madhurassa-
rena sādhu-kāraṃ datvā ratanacamaṅgoṭakaṃ pūretvā dibbapuppha-
30 gandhavāsehi M-am pūjetvā antaradhāyi, rājā M-am pupphādīhi

¹ Bā sundaro. ² C^k rāja. ³ C^k piyā, Bā pi. ⁴ Bā honti. ⁵ Bā katamam-,
C^k kara-. ⁶ C^k rāñjam, Bā rājā, C^k rājam. ⁷ Bā sīsam paricumpati, C^k
parisambhati.

pūjetvā itaram pañham āyācitvā „vada mahārāja“ 'ti vutte dutiyam gātham āha:

50. Akkosati yathākāmaṃ āgamaṃ c' assa icchati¹
sa ve rājā² piyo hoti kan tena-m-abhipassasīti.

Atha M. „mahārāja, mātā vacanapesanaṃ kātuṃ samat- 5
thaṃ sattavassikaṃ puttāṃ 'khettaṃ gaccha, antarāpaṇaṃ
gacchā“ 'ti ādīni vatvā 'sace me idaṃ c' idaṃ ca khādaniyaṃ
bhojaniyaṃ dassasi gamissāmīti' vatvā 'handā puttā' 'ti vatvā
datvā taṃ khādītva 'tvaṃ sītāya gharacchāyāya nisīdasi, ahaṃ
tava bahipessakammaṃ karissāmīti' ādīni hatthavikāramukha- 10
vikāraṃ katvā³ agacchantāṃ kupitā daṇḍakaṃ gahetvā 'tvaṃ
mama santakaṃ khādītva khette kiñci kātuṃ na icchasīti'
tājjeṇti naṃ vegena palāyantaṃ anubandhitvā gaṇhituṃ asak-
konti⁴ 'gaccha, corā taṃ khaṇḍākhāṇḍikaṃ chindantū' 'ti ādīni
vatvā yathākāmaṃ yathājjhāsayāṃ akkosati, yaṃ pana mukhena 15
bhaṇati⁵ tato⁶ appamattakaṃ⁷ sāpi na icchati⁸ āgamaṇaṃ c'
assa⁹ icchati, so divasabhāgaṃ kīlītva sāyaṃ gehe pavisitum
avisahanto nātākānaṃ santikaṃ gacchati, mātāpi tassa āga-
manamaggaṃ olokeṇti anāgacchantāṃ disvā 'pavisitum na visa-
hati, maññe' ti sokassa hadayaṃ pūretvā assupunṇehi nettehi 20
ñātighare upadhārenti puttāṃ disvā ālīngitvā cumbitvā ubhohi
hatthehi dāḷhaṃ gahetvā 'putta mama pi nāma vacanaṃ hadaye
ṭhapesīti' atirekataraṃ pemaṃ uppādeti¹⁰, evaṃ mahārāja mātu
putto kuddhakāle¹¹ piyataro nāma hotiti¹² dutiyam pi pañham
kathesi, devatā tath'eva pūjeti, rājāpi pūjetvā tatiyaṃ pañham 25
āyācitvā „vada mahārāja“ ti vutte itaram gātham āha:

60. Abbhakkhāti¹³ abhūtena alikena-m-abhisāraye,
sa ve rājā² piyo hoti, kan tena-m-abhipassasīti.

Ath' assa M. „mahārāja yadā jayampatikā rahogatā lo-

¹ Cks na icch-. ² Cks rājā. ³ Bā adds gato. ⁴ Cks add dhanāṃ. ⁵ Cks
bhaṇa. ⁶ Ck to. ⁷ Ck -kassāti, C^s -kassāri. ⁸ Bā has yāpi-, Cks omit sāpi--.
⁹ Bā adds na. ¹⁰ Bā -desi. ¹¹ Bā mātuyā kuddhakāle putto. ¹² Bā accchā
abbhikkhi.

kassādaratiyā kilantā 'tava mayi pemaṃ n' atthi, bahigataṃ kira te hadayan' ti evaṃ aññamaññaṃ abhūtena abbhācikkhanti alikena sārenti codenti tadā te atirekataraṃ aññamaññaṃ piyāyanti, evaṃ assa pañhass' atthaṃ jānāhīti¹ kathesi, devatā² tath' eva pūjesi, rājāpi pūjetvā itaraṃ pañhaṃ āyācitvā „vada mahārājā“ 'ti vutte catutthaṃ gātham āha:

61. Haraṃ annaṃ ca pānaṃ ca vatthasenaśāsanāni ca
[aññadatthu harā¹ santā]

te ve rājā piyā hontī², kan tena-m-abhipassasīti.

10 Ath' assa „mahārāja, ayaṃ paṇho dhammasukamapabrāhmaṇe sandhāya vutto, saddhādīni hi kulāni idhalokaparalokaṃ saddahitvā denti c' eva dātukāmāni ca hontī, tāni tathārūpe³ samaṇabrāhmaṇe yācānta pi laddhaṃ haritvā paribhuñjante pi disvā 'amhe yeva yācānti, amhākaṃ yeva santakāni annādīni
15 paribhuñjantīti' tesu atirekataraṃ pemaṃ karonti, evaṃ te aññadatthu harā ekasmiṃ eva yācakāma eva⁴ laddhaṃ harantā vasamānā piyā hontīti⁵, imasmiṃ pana pañhe kathite devatā tath' eva pūjetvā sādhuakāraṃ datvā sattaratanaṇṇaṃ ratana-
20 caṃgoṭakāma „gaṇha paṇḍitā“ 'ti M-assa pādamaṇḍale khipi, rājāpi pasiditvā senāpatiṭṭhānaṃ adāsi, tato paṭṭhāya M-assa yaso mahā ahoṣi. Devatāpucchitapaṇho niṭṭhito.

Puna te cattāro jānā „gahapatiputto idāni mahantatāro jāto, kiṃ karomā“ 'ti mantayimsu, atha ne Se- āha: „hotu, diṭṭho me upāyo, g-puttaṃ upasaṃkamitvā 'rahassaṃ nāma
25 kassa kathetuṃ vaṭṭatīti' pucchissāma, so 'na kassacīti' vakkhati, atha naṃ 'g-putto deva tuyhaṃ paccatthiko jāto' ti paribhaddissāma“ 'ti vatvā te cattāro p-assa gharaṃ gantvā paṭisaṇṭhāraṃ katvā „p-a pañhaṃ pucchitukāma amhā“ 'ti vatvā „pucchathā“ 'ti vutte Se- pucchī: „p-a purisena
30 nāma kattha patiṭṭhātabban“ ti, „sacce“ ti, „sacce pa-

¹ Cs bhārā. ² Cks rāja --, Bā sa ve rājā piyo hoti. ³ Bā adds kāle. ⁴ Bā yācantā ceva ⁵ Cks -tāni.

tiṭṭhitena kiṃ kātābbaṃ“ ti, „dhanāṃ uppādetabbaṃ“ ti,
 „dhanāṃ uppādetvā k. k.“ ti, „manto' gaheṭṭabbo“ ti, „taṃ
 gaheṭṭvā k. k.“ ti, „attano raḥassaṃ parassa na kathetabbaṃ“
 ti ā., te „sādhū p-ā“ 'ti tuṭṭhamānasā hutvā „idāni g-puttassa
 piṭṭhiṃ passissāmā“ 'ti rañño santikaṃ gantvā „mahārāja 5
 g-putto te paccatthiko jāto“ ti vadimsu, rājā „nāhaṃ tumhākaṃ
 saddahāmi, na so mayhaṃ paccatthiko bhavissatīti“ paṭikkhipi,
 „saccaṃ¹ mahārāja saddahatha asaddahanto² pana tam eva
 pucchatha: 'p-a attano raḥassaṃ³ kassa kathetabbaṃ' ti, sace
 pana paccatthiko na bhavissati 'asukassa nāma kathetabbaṃ' ti 10
 vakkhati, sace bhavissati 'kassaci na kathetabbaṃ, manorathe
 pana paripuṇṇe kathetabbaṃ' ti vakkhati, tadā amhākaṃ sadda-
 hitvā nikkamkhā bhaveyyāthā“ 'ti, so „sādhū“ 'ti sampatiṇṇhitvā
 ekadivasaṃ sabbesu samāgantvā nisinnesu Vīsatinipāte Paṇḍita-
 pañhassa (IV p. 473) paṭhamāṃ gāthā āha:

15

62. Pañca paṇḍitā samāgatā⁵,
 pañho me paṭibhāti, taṃ suṇātha:
 nindiyam atthaṃ pasaṃsiyaṃ vā
 kass' evāvikareyya⁶ guyhaṃ atthan ti.

Evam vutte Se- „rājānam pi amhākaṃ ñev' antare paṭik- 20
 khipissāmā“ 'ti cintetvā imaṃ gāthā āha:

63. Tvam pi' āvīkaroḥi bhūmipāla,
 bhattā bhārasaḥo tuvaṃ vad' etaṃ⁸,
 tava chandaṃ ca ruciṃ ca sammasitvā
 atha vakkhanti janinda pañca dhīrā ti.

25

Ta. bhattā ti tvaṃ amhākaṃ bhattā c' eva uppannassa ca bhārasa saḥo
 paṭhamāṃ tāva tvam eva etaṃ vadehi, tava chandaṃ ca ruciṃ cā 'ti pacchā
 tava chandaṃ c' eva rucanākāraṇāni ca sammasitvā ime paṇḍitā vakkhanti.

Atha rājā attano kilesavasikatāya imaṃ gāthā āha:

64. Yā silavatī anaññadheyyā
 bhattucchandavasānugā manāpā

30

¹ Ck mitto. ² so Bā; Cks sace ³ Cks saddahaṇṭe. ⁴ Bā adds na. ⁵ Bā
 adds dāni. ⁶ Bā kassavā-. ⁷ Cks tvanto. ⁸ Bā vadetha.

nindiyam atthaṃ pasaṃsiyaṃ vā
bhariyāyāvikareyya gūyham atthan ti.

Ta. anañña- ti kilesavasena aññena agahetabbā ti a.

Tato Se- „pakkhitto dāni me attano antare rājā“ ti tus-
5 sitvā sayamkatakāraṇam eva dīpento gātham āha:

65. Yo ¹ kicchagatassa āturassa
saraṇaṃ ² hoti gatī parāyanaṃ ca
nindiyam atthaṃ pasaṃsiyaṃ vā
sakhino vāvikareyya gūyham atthan ti.

10 Atha rājā Pukkusaṃ pucchi: „kathaṃ Pu-a tvaṃ ³ pas-
sasi, kassa rahassaṃ kathetabban“ ti, so imaṃ g. ā.:

66. Jeṭṭho atha majjhimo kaniṭṭho
so ce ⁴ silasamāhito ṭhitatto —
nindiyam atthaṃ pasaṃsiyaṃ vā
15 bhātu vāvikareyya gūyham atthan ti.

Ta. ṭhitatto ti patiṭṭhitasabbhāvo nibbisevano.

Tato rājā Kāvindaṃ pucchi, so imaṃ gātham āha:

67. Yo ve ⁵ hadayassa paddhagū
anujāto pitaraṃ anomapañño
20 nindiyam atthaṃ pasaṃsiyaṃ vā
puttassāvikaṛeyya ⁶ gūyham atthan ti.

Ta. paddhagū ti pesanakārako, yo pitussa pesanaṃ karoti, pitu cittassa
vase vattati, ovādakkhamo hoti ti a., anujāto ti tayo puttā, anuppannaṃ yasaṃ
uppādentō atijāto nāma, kulamguro ⁷ kulapacchimako dhanavināsako avajāto nāma,
25 kulatantikulapaveṇirakkhako pana anujāto nāma, taṃ sandhāy' evam āha.

Tato rājā Devindaṃ pucchi, so imaṃ gātham āha:

68. Mātā dipadājanindasetṭha
yo naṃ poseṭi chandasā piyena
nindiyam atthaṃ pasaṃsiyaṃ vā
30 mātu vāvikareyya ⁸ gūyham atthan ti.

¹ Bā yo ce, B_s ye ve, C_s ye. ² C_{ks} -nā. ³ C_{ks} omit tvaṃ. ⁴ Bā yo ce. ⁵ Bā_s
add pitu. ⁶ C_{ks} puttassavi-, Bā puttassa vāvi-. ⁷ C_{ks} -gāro. ⁸ Bā_s mātugāvi-

Ta. dipadājanindaseṭṭhā 'ti dipadānaṃ seṭṭha janinda, chandasā piyenā 'ti chandena c' eva pemeṇa ca.

Te pucchitvā rājā p-aṃ pucchi: „kathaṃ passasi p-a“ 'ti vutte so imaṃ gātham āha:

99. Guyhassa hi guyham eva sādhu, 5
na hi guyhassa pasattham āvikammaṃ,
anippādāya¹ saheyya dhīro
nippannattho² yathāsukhaṃ bhaṇeyyā 'ti.

Ta. anippādāyā³ 'ti mahārāja yāva attano icchitaṃ na nippajjissati tāva p-o adhvāseyya na kassaci katheyyā 'ti a. 10

Paṇḍitena evaṃ vutte rājā anattamano ahoṣi, tato Se-rājānaṃ rājāpi Se-assa mukhaṃ olokesi, Bo. tesāṃ kiriyāṃ disvā va jāni: „ime cattāro paṭhamam eva maṃ rañño paribhindimsu, vīmaṃsanavasena pañho pucchito bhavissatīti“, tesāṃ pana kathentānaṃ nēva suriyo atthaṃ gato dīpā jalitā, 15 p-o „rājakammāni nāma bhāriyāni, na nāyati⁴ kiṃ bhavissati, khippam eva gantuṃ vaṭṭatīti“ utthāyāsanaṃ rājānaṃ vanditvā nikkhamanto cintesi: „imesu eko 'sahāyassa kathetuṃ vaṭṭatīti' ā., eko 'bhātu' eko 'puttassa' eko 'mātuyā k. vaṭṭatīti' ā., imehi katam etaṃ bhavissati, diṭṭhakam ev' etaṃ bhavissatīti 20 diṭṭhakaṃ c' eva kathentīti maññāmi, hotu ajj' ev' etaṃ jānissā-mīti“ sannitṭhānaṃ akāsi, te pana cattāro 'pi aññesu divasesu rājakulā nikkhamitvā rājanivesanadvāre ekassa bhattammaṇassa piṭṭhe nisiditvā kiccakaraṇīyāni mantetvā gharāni gacchanti, tasmā p. „ahaṃ ca tesāṃ rahassaṃ⁵ ammaṇassa heṭṭhā ni- 25 pajjitvā jānituṃ sakkuṇeyyan“ ti cintetvā taṃ ammaṇaṃ ukkhi-pāpetvā ta. attharakam attharāpetvā a. heṭṭhā pavisitvā purisānaṃ saññaṃ⁶ adāsi: „tumhe catūsu p-esu mantetvā gatesu āgantvā maṃ nethā⁷“ ti, te „sādhū“ 'ti paṭikkamimsu⁸, Se-pi rājānaṃ ā.: „mahārāja tumhe amhākaṃ na saddahatha, 30

¹ Bā anippannatāya, B* anippannāya. ² Bā nippannāvattho. ³ Bā anippanna-tāyā ⁴ Bā paññāyanti ko jānāti. ⁵ Ck* add jānanto. ⁶ Bā asa-. ⁷ Bā āneyyāthā. ⁸ Bā pakka-.

idāni kīdisan¹“ ti, so bheda-kānaṃ vacanaṃ gahetvā anisāmetvā
 va bhītasito „idāni kiṃ karoma Senaka p-ā“ ’ti pucchi, „ma-
 hārāja papañcaṃ akatvā kañci ajānāpetvā g-puttaṃ māretuṃ
 vaṭṭatīti“, „Senaka² ṭhapetvā tumhe³ añño mama atthakāmo
 5 nāma n’ atthi, tumhe va attano suhade gahetvā dvārantare
 ṭhatvā g-puttassa pāto vā upaṭṭhānaṃ āgacchantassa khaggena
 sīsaṃ chindathā“ ’ti attano khaggaratanaṃ adāsi, te „sādhū
 deva, mā bhāyi. mayaṃ naṃ māressāmā“ ’ti vatvā nikkhamitvā
 „diṭṭhā no paccāmittassa piṭṭhīti“ gantvā bhattammaṇapiṭṭhe
 10 nisīdimsu, tato Se- ā.: „ambho ko g-puttaṃ paharissatīti“,
 itare „tumhe yeva ācariyā“ ’ti tass’ eva bhāraṃ akaṃsu, atha
 te Se- pucchi: „tumhe rahassaṃ nāma asukassa ca asukassa
 ca kathetabban ti vadittha⁴, kiṃ vo etaṃ kataṃ udāhu diṭṭhaṃ
 ādū sutan“ ti, „tiṭṭhat’ etaṃ ācariya, yaṃ tumhe rahassaṃ nāma
 15 sahāyakassa kathetabban ti vadittha etaṃ katan“ ti, „kiṃ vo
 etenā“ ’ti⁵, „kathetha ācariyā“ ’ti, „imasmiṃ rahasse rañño
 nāte mayaṃ jīvitāṃ n’ atthīti“, „mā bhāyathācariya, idha
 tumhākaṃ rahassaṃ bheda-ko nāma n’ atthi, kathethācariyā“
 ’ti. So nakhena ammaṇaṃ koṭṭetvā „n’ atthi nu kho imassa⁶
 20 heṭṭhā g-putto“ ti ā., „ācariya g-putto attano issariyena eva-
 rūpaṃ ṭhānaṃ na pavisati, idāni yasena pamatto bhavissati,
 kathetha tumhe“ ti. Se- attano rahassaṃ kathento ā.:
 „imasmiṃ yeva nagare asukaṃ nāma vesiyaṃ jānāthā“ ti,
 „āma ācariyā“ ti, „idāni sā paññāyatīti“, „na paññāyati
 25 ācariyā“ ’ti, „aham sālavanuyyāne tāya saddhiṃ purisa-
 kiccaṃ katvā tassā pilandhanesu lobhena taṃ māretvā tassā
 yeva sātakena bhaṇḍikaṃ katvā āharitvā ambhakaṃ ghare asu-
 kabhūmikāya asukagabbhe nāgadante clambesiṃ, valañjetuṃ

¹ Bā kiṃ karissathā in the place of kīdisan. ² Bā -kaṃ. ³ Bā -ehi. ⁴ Bā
 vadatha. ⁵ Bā katham udāhu dithaṃ sutan ti kathaṃ etaṃ, ācariyā ti udāhu
 dithaṃ atan ti dithaṃ eva no sutāṃ ācariyā ti yaṃ tumhe rahassaṃ nāma
 sahāyakassa kathetabban ti vadatha kiṃ va etaṃ kataṃ udāhu diṭṭhaṃ sutan
 ti kataṃ etaṃ mayā ti. ⁶ C² imasmim.

na visahāmi, purāṇabhāvam assa olokemi, evarūpam pi rājā-
 parādhakammaṃ katvā mayā ekassa sahāyakassa kathitaṃ,
 tena na kassaci kathitapubbaṃ, iminā kāraṇena 'sahāyakassa
 gūyaṃ kathetabban' ti mayā kathitaṃ¹ ti ā., p. tassa ra-
 hassaṃ sādhuḥkaṃ vavatthāpetvā sallakkhesi. Pukkuso pi ⁵
 attano r. kathento „mama ūruyā kuṭṭhaṃ atthi, kaniṭṭho me
 pāto va kañci ajānāpetvā taṃ dhovitvā bhessajjena makkhetvā
 upari pilotikaṃ datvā bandhati, rājā mayi muducitto 'ehi Puk-
 kusa' 'ti maṃ pakkositvā yebhuyyena mama ūruyaṃ yeva
 sayati, sace pana jāneyya' mārāpeyya, taṃ kammaṃ mama ¹⁰
 kaniṭṭhaṃ ṭhapetvā añño jānanto nāma n' atthi, tena kāraṇena
 'r. nāma bhātu' kathetabban' ti mayā vuttan² ti ā. Kāvindo
 pi attano r. kathento: „maṃ kālapakkhe uposathadvase Nara-
 devo nāma yakkho gaṇhati, ahaṃ ummattakasunakho viya
 viravāmi, sv-āhaṃ taṃ atthaṃ puttassa kathesiṃ, so mama ¹⁵
 yakkhena gahitabhāvaṃ ñatvā maṃ antogehe bandhitvā ni-
 pajjāpetvā dvāraṃ pidahitvā nikkhamitvā mama saddaṃ patic-
 chādanatthaṃ dvāre samajjaṃ kāreti, iminā kāraṇena 'r. nāma
 puttassa kathetabban' ti mayā vuttan³ ti ā. Tato tayo pi
 Devindaṃ pucchimsu, so pi attano r. kathento: „mayā maṇi- ²⁰
 pabhaṃsanāṃ⁴ kammaṃ karontena raṇṇo santakaṃ Sakkena
 Kusarājassa dinnaṃ siripavesanaṃ maṅgalamaṇiratanāṃ thenetvā
 mama mātuyā dinnaṃ, sā kañci ajānāpetvā mama rājakulaṃ
 pavisanakāle taṃ mayhaṃ deti, ahaṃ tena maṇinā sirim pave-
 setvā rājanivesanaṃ gacchāmi, rājā tumhehi saddhiṃ akathetvā ²⁵
 paṭhamataraṃ mayā saddhiṃ katheti, devasikaṃ atṭhasoḷasa-
 dvattiṃsacatusatthiṃ⁵ kahāpaṇe paribbayatthāya mayhaṃ deti,
 sace tassa maṇiratanassa channabhāvaṃ⁶ rājā jāneyya mayhaṃ
 jivitaṃ n' atthi, iminā kāraṇena 'r. nāma mātuyā kathetabban'
 ti mayā vuttan⁷ ti ā. M. sabbesam pi gūyaṃ paccakkham ³⁰

¹ Bā sace pana etaṃ rājā na jāneyya maṃ. ² Bā kaniṭṭhabhātu. ³ Bā maṇira-
 tanapavisana. ⁴ Cks add vā. ⁵ Bā ānubhāvaṃ.

akāsi, te pana attano udaram phāletvā¹ antam bāhiram karon-
 tā² viya r. aññamaññaṃ kathetvā³ appamattā „pāto va āgac-
 chatha, g-puttam māressāmā“ ti vatvā utthāyāsanaṃ pakka-
 miṃsu. Tesam gatakāle paṇḍitassa purisā āgantvā ammaṇaṃ
 5 ukkhipitvā M-am ādāya gamiṃsu. So nahāyitvā alaṃkaritvā
 subhojanaṃ bhuñjitvā „ajja me bhaginī Udumbarādevī rājage-
 hato me sāsanaṃ pessesatīti“⁴ ñatvā dvāre paccāyikaṃ purisaṃ
 ṭhapesi: „rājagehato āgataṃ sīghaṃ pavesetvā mama das-
 seyyāsīti“, evaṃ ca pana vatvā sayanapiṭṭhe nipajji, tasmiṃ
 10 khaṇe rājāpi sayanapiṭṭhe nipanno p-assa guṇaṃ saritvā „Ma-
 hosadhapaṇḍito sattavassikakālato paṭṭhāya maṃ upaṭṭhahanto
 na kiñci mayhaṃ anattam akāsi, devatāpucchāya⁴ paṇḍite asati
 jīvitam pi me na siyā, veripaccāmittānaṃ vacanaṃ gahetvā
 ‘asamadhuraṃ paṇḍitaṃ mārethā’ ti khaggaṃ dentena⁵ ayuttaṃ
 15 mayā kataṃ, sve dāni naṃ passitum na labhissāmīti“ sokaṃ
 uppādesi, sarīrato sedā mucciṃsu⁶, sokasamappito cittāssādaṃ
 na labhi, U-devī tena saddhiṃ ekasayanagatā taṃ ākāraṃ disvā
 „kin nu kho mayhaṃ koci aparādho atthi udāhu aññaṃ devassa
 kiñci sokakāraṇaṃ uppannaṃ“ ti pucchantī i. g. ā.:

20 70. Kin nu tvaṃ vimano⁷ si rāja,
 dipadindavacanaṃ suṇoma n’ etaṃ⁸,
 kiṃ cintayamāno dummano si,
 na hi deva aparādho atthi mayhan ti.

Atha rājā gātham āha:

25 71. Paṇṇo vajjho Mahosadho ti,
 āṇatto me vadhāya bhūripaṇṇo,
 taṃ cintayamāno dummano ‘smi,
 na hi devi aparādho atthi tuyhan ti.

Ta. āṇatto ti bhaddo cattāro p-ā Ma-paṇḍitaṃ mama paccatthiko ti
 30 kathayimṃsu, mayā tatvato avicinivā vadhetha naṃ ti bhūripaṇṇo vadhāya āṇatto,
 taṃ kāraṇaṃ cintayamāno vamaṃ mama maraṇaṃ na paṇḍitassa ‘ti dummano
 ‘smi ti ā.

¹ so Ck; C² udaram phāletvā viya, B² uram dālaññate viya ² Cks karontaṃ. ³ B²
 katvā tumhe in the place of antam -- kathetvā. ⁴ B² devatāya pucchitapañhe pi.
⁵ Cks dinnena. ⁶ B² mucciṃsu. ⁷ Cks dummano. ⁸ B² metain.

Tassā taṃ sutvā va Mahāsatte¹ pabbatamatto soko uppajji,
sā cintesi: „eken' upāyena rājānaṃ assāsetvā raṇṇo niddokka-
manakāle mama kaniṭṭhassa sāsanaṃ paṇiṇissāmīti“, atha naṃ
sā āha: „mahārāja tayā v' etaṃ kataṃ gahapatiputtaṃ² ma-
hante issariye patitṭhāpentena, tumhehi³ so senāpatitṭhāne tha- 5
pīto, idāni kira tumhākaṃ yeva paccatthiko jāto, na kho pana
paccāmitto khuddako nāma atthi, hāretabbo⁴ va so, tumhe mā
cintayitthā“ 'ti rājānaṃ assāsesi, so tanubhūtasoko niddaṃ
okkami, devī utṭhāya gabbhaṃ pavisitvā „Mahosadha, cattāro
p-ā taṃ paribhindiṃsu, rājā kuddho sve dvārantare tava va- 10
dhaṃ āṇāpesi, sve rājakulaṃ na āgaccheyyāsi, āgacchanto⁵
pana nagaraṃ hatthagataṃ katvā samattho hutvā āgaccheyyā-
siti“ paṇṇaṃ likhitvā modakassa anto pakkhipitvā modakaṃ
suttakena veṭhetvā navabhājane katvā vāsetvā⁶ lañchetvā⁷
atthacarikāya itthiyā adāsi: „imaṃ modakaṃ āharitvā mama 15
kaniṭṭhassa dehīti“, sā tathā akāsi, „rattiṃ kathaṃ nikkhantā“
'ti na⁸ cintetabbaṃ, raṇṇā paṭhamam eva deviyā varo dinno,
tena taṃ na koci vāresi, Bo. paṇṇākāraṃ gahetvā uyyojesi,
sā gantvā dinnabhāvaṃ ārocesi, tasmim khane devī gantvā
raṇṇā saddhiṃ nipajji, Bo. pi modakaṃ bhinditvā paṇṇaṃ vā- 20
cetvā taṃ atthaṃ ṇatvā kātappaṃ kiccaṃ vicāretvā sayane
nipajji. Itare cattāro janā pāto va khaggahatthā dvārantare
ṭhatvā p-aṃ apassantā dummanā hutvā raṇṇo santikaṃ gantvā
„kiṃ paṇḍitā⁹ hato vo g-putto“ ti vutte „na passāma devā“
ti āhaṃsu. M. pi aruṇuggamane yeva nagaraṃ attano hattha- 25
gataṃ ṇatvā¹⁰ ta. ta. ārakkaṃ datvā¹¹ mahājanaparivuto rathaṃ
āruyha mahantena parivārena rājadvāraṃ agamāsi, rājā siha-
pañjaraṃ ugghāṭetvā olokento aṭṭhāsi, atha naṃ M. rathā
otaritvā vandi, rājā cintesi: „sa' āyaṃ mama paccatthiko

¹ Bā sā tassa vacanaṃ sutvā va mahāsattassa atthāya ² so Cks; Bā mahārāja tumhehi eso g-putto. ³ Bā puna tumhehi. ⁴ Bā māretabbo. ⁵ Bā -te. ⁶ Bā chādetvā. ⁷ Ck lañje-, Bā lañci-. ⁸ Ck naṃ. ⁹ Cks -ta. ¹⁰ Bā katvā. ¹¹ Bā dhapetvā.

bhaveyya na maṃ vandeyyā“¹ ‘ti, atha naṃ pakkosāpetvā rājā sayane nisīdi, M. pi gantvā ekamantaṃ nisīdi, cattāro pi p-ā tatth’ eva nisīdīmsu, atha naṃ rājā kiñci ajānanto viya „tāta tvaṃ hiyyo gato¹ idāni² āgacchasi, kiṃ maṃ evaṃ paricca-
 5 jasīti“³ vatvā imaṃ gātham āha:

72. Abhidosaḡato idāni esi³,
 kiṃ sutvā kiṃ āsaṃkate mano te,
 ko te kiṃ avoca bhūripaṇṇa,
 iṃgha taṃ vacanaṃ suṇoma, brūhi me tan ti.

10 Ta. abhi--ti hiyyo pathamayāme gato, kiṃ āsaṃkate ti kiṃ āsaṃkate, kimavoca ‘ti kiṃ raṇṇo santikaṃ māgamīti taṃ koci avoca.

Atha naṃ M.: „mahārāja tayā me catunnaṃ p-tānaṃ vacanaṃ gahe tvā vadho āṇatto, tenāhaṃ na emīti“⁴ codento i. g. ā.:

73. Paṇṇo vajjho Mahosadho ti
 15 yadi te mantayitaṃ janinda dosaṃ
 bhariyāya rahogato asaṃsi
 guyhaṃ pātukataṃ sutaṃ maṃ⁵ etan ti.

Ta. yadite ti yasmā tayā, mantayitaṃ ti kathitaṃ, dosaṃ ti abhidosaṃ, rattibhāge ti a, kassa kathitaṃ ti bhariyāya, tvaṃ hi tassā imaṃ atthaṃ
 20 rahogato asaṃsi, guyhaṃ -- ti yathā evarūpaṃ attano rahassaṃ pākaṃ kataṃ, sutaṃ mametan ti mayā paṇ⁶ etaṃ tasmīṃ yeva khaṇe sutaṃ devā ‘ti vadati.

Rājā taṃ sutvā va „iṃāya taṃ khaṇaṃ yeva sāsanaṃ pahitaṃ⁴ bhavissatīti“⁵ kuddho devīṃ olokesi, taṃ ṇatvā M. „kiṃ deva deviyā kujjhatha, ahaṃ atītānāgatapaccuppannaṃ
 25 sabbaṃ jānāmi, deva tumbhākaṃ rahassaṃ tava⁵ deviyā kathitaṃ hotu, ācariya-Senakassa Pukkusādīnaṃ vā⁶ rahassaṃ mama kena⁷ kathitaṃ, ahaṃ etesaṃ pi rahassaṃ jānāmi yevā“⁸ ‘ti Senakassa tāva rahassaṃ kathento imaṃ gātham āha:

74. Yaṃ sālavanasmīṃ⁸ Senako
 30 pāpakammam akāsi⁹ asabbhirūpaṃ

¹ Bā gantvā. ² Cks repeat idāni. ³ Ck ekisi, Bā ehi. ⁴ Cks pahīṇitaṃ. ⁵ Bā tumbhākaṃ tāva rahassaṃ mama, Ck t. r. tava mama, C² t. r. tava ma. ⁶ Cks omit vā ⁷ Cks tena. ⁸ read: -smi. ⁹ read: akāsi.

sakhino va rahogato asaṁsi,
guyhaṁ pātukataṁ sutāṁ mam' etan ti.

Ta. asabbhi--ti asādhujātikaṁ¹ lāmaṁ akusalakammaṁ akāsi, imas-
miṁ yeva nagare asukaṁ nāma vesim sālavanuyyāne māretvā alaṁkāraṁ gahetvā
tassā yeva sātakena bhaṇḍikaṁ katvā attano ghare asukaṭṭhāne ṭhapesi, sa- 5
khino vā 'ti attha naṁ mahārāja ekassa sahāyakassa rahogato hutvā akkhāsi,
tam pi mayā sutāṁ, nāhaṁ devassa paccatthiko jāto Senako paccatthiko, yadi
te paccatthikena kammaṁ atthi² Senakaṁ ganhāpehiti.

Rājā Senakaṁ oloketvā „saccan“ ti pucchitvā „saccaṁ
devā“ 'ti vutte tassa bandhanāgāraṁ pavesanaṁ³ āṇāpesi. 10
Paṇḍito pi Pukkusassa rahassaṁ kathento i. g. ā.:

75. Pukkusa-purissassa te janinda
uppanno rogo arājayutto⁴,
bhātuc ca rahogato asaṁsi,
guyhaṁ pātukataṁ sutāṁ mam' etan ti. 15

Ta. arājayutto⁵ ti mahārāja ekassa kuṭṭharogo uppanno, so rājūnaṁ
pattum⁶ ayutto, chupanānucchaviko na hoti, tumhe ca Pukkusassa ūru muduko
ti yebbhuyyena tass' eva ūrumhi nipajjatha, so pan' esa vaṇabandhanapilotikāya
phasso⁷ devā 'ti.

Rājā nam pi oloketvā „saccan“ ti pucchitvā „āma devā“ 20
'ti vutte tam pi bandhanāgāraṁ pavesāpesi. Paṇḍito Kāvin-
dassa pi rahassaṁ kathento āha:

76. Ābādho 'yaṁ⁸ asabbhirūpo,
Kāvindo Naradevena⁹ puṭṭho
puttassa rahogato asaṁsi, 25
guyhaṁ pātukataṁ sutāṁ mam' etan ti.

Ta. asabbhi--ti yena so ābādhena puṭṭho ummattakasunakho viya
viravati so naradevayakkhābādho¹⁰ asabbhijātiko lāmaṁ, tena¹¹ puṭṭho rāja-
kulaṁ pavisitum ayutto mahārājā 'ti.

¹ Cks -jānitaṁ. ² Cks sati. ³ Cks omiṭ pa-. ⁴ Cks arājaputto. ⁵ Cs arā-
jappa, Ck arājappatto, ⁶ Bā omiṭs pattum. ⁷ -ppatto ti - - - phasso wanting
in Cs. ⁸ so Bā; Ck ābādhaṁ naṁ, Cs ābādhanaṁ. ⁹ so all three MSS. for
-deven- eva? ¹⁰ Ck naradevayakkho bādho, Bā so naradevena yakkhena gahito
ābādho. ¹¹ Ck natena, Cs ntena.

Rājā tam pi „saccaṃ Kāvindā“ 'ti pucchitvā „saccaṃ“ ti vutte tam pi bandhanāgāraṃ pavesāpesi. P. Devindassa rahassaṃ kathento i. g. ā.:

77. Atṭhavaṃkaṃ¹ maṇiratanam² ulāraṃ
5 Sakko te addā pitāmahassa,
Devindassa gataṃ tad ajja hattham,
mātuc ca³ rahogato asaṃsi,
guyhaṃ pātukataṃ sutam mam' etan ti

10 Ta. pitāmahassā 'ti tava pitāmahassa Kusarājassa, tādajja- ti tam maṇḍalasammataṃ maṇiratanam ajja Devindassa batthagataṃ mahārājā 'ti.

Rājā tam pi „saccaṃ kirā“ 'ti pucchitvā „saccaṃ“ ti vutte tam pi bandhanāgāraṃ pavesāpesi. Evan te „Bodhi-sattam vadhessāmā“ 'ti sabbe sambandhanam pavitṭhā. Bo. pi „iminā kāraṇenāham 'attano guyhaṃ parassa na kathe-
15 tabban' ti vadāmi, kathetuṃ vaṭṭatīti vadantā pana mahāvīṇa-
sam pattā“ ti vatvā uparidhammaṃ desento imā gāthā abhāsi:

78. Guyhassa hi guyham eva sādhu,
na hi⁴ guyhassa pasattham āvikammaṃ,
anipphādāya⁵ saheyya dhīro,
20 nipphannattho⁶ yathāsukhaṃ bhaṇeyya.
79. Na guyham attham vivareyya, rakkheyya naṃ yathā nidhiṃ,
na hi pātukato sādhu guyho attho pajānatā
80. Thiyā guyhaṃ na samseyya amittassa ca paṇḍito (V p. 814
yo cāmisena saṃhīro hadayatthe⁷ no ca yo naro.
25 81. Guyham attham asambuddhaṃ sambodhayati yo naro
mantabhedabhayā tassa dāsabhūto titikkhati.
82. Yāvanto purisass' attham guyhaṃ jānanti mantinaṃ
tāvanto tassa ubbega⁸, tasmā guyhaṃ na vissaje.
83. Vivicca bhāseyya⁹ divā rahassaṃ
30 rattim giram nātivelam pamuñce,

¹ Bā atha-. ² so all three MSS. ³ Bā mātuva. ⁴ C^{ks} omīti hi. ⁵ so C^k; C^s anippādāya, Bā anipphannatāyāva. ⁶ Bā nippannattho, C^k nippattho, C^s nipattattho? ⁷ C^{ks} -ttho. ⁸ Bā ubbhiggā. ⁹ C^{ks} bhāveyya.

upassutikā hi suṇanti mantam,
tasmā manto khippam upeti bhedaṇa ti.

Ta. amittassa cā 'ti itthiyā ca paccatthikassa ca na katheyya, saṁ-
hīro ti yo ca yena kenaci āmisena saṁhīrati¹ upalāpanasaṁgamaṁ gacchati
tassa pi na saṁseyya, hadayatthe no ti yo amitto mittapatirūpako mukhena 5
aṇṇam katheti hadayena aṇṇam cinteti tassāpi na saṁseyya, asambuddhan ti
parehi aṇṇātaṁ, asambodhanan ti pi pātho, pare sambodhetum ayuttan ti a.,
titikkhatīti tassa akkosam pi paharam pi dāso viya hutvā titikkhati adhi-
vāseti, mantinan ti mantīnam vā antare, yāvanto ti mantino jānantīti a.,
tāvanto ti te guyhajānanake paṭicca tattakā² tassa ubbegā santāsā uppaj- 10
jantīti, na vissaje ti na vissajjeyya param na jānapeyya, viviccā 'ti sace
divā rahassaṁ mantetukāmo hoti viviccaṁ³ okāsaṁ kāretvā supaticchannatthāne⁴
manteyya, nātiavelan ti rattim rahassaṁ kathento pana ativelam mariyādā-
tikkamantaṁ mahāsaddaṁ karonto giram na-ppamuñceyya, upassutikā ti
mantaṭṭhānaṁ upagantvā tirokudḍādisu ṭhatvā sotāro bhavanti, tasmā ti ma- 15
hāraja tena kāraṇena so manto khippam bhedaṇa upetīti ā.

Rājā M-assa katham sutvā: „ete sayam rājaverino hutvā
p-am mama verim karontīti“ kujjhitvā „gacchatha te nagarā
nikkhamāpetvā sūlesu tāva uttāsetha sīsāni vā chindathā“ 'ti
āṇāpesi, tesu pacchābāhaṁ bandhitvā catukke ṭhatvā pahāra- 20
sataṁ datvā nīyamānesu p. „deva ime tumhākaṁ porāṇakā-
maccā, khamatha tesam aparādhāna“ ti raṇṇo kathesi, rājā
„sādhū“ 'ti pakkosāpetvā tass' eva dāse katvā adāsi, so pana
te tatth' eva bhujiṣse akāsi, rājā „tena hi mama vijite mā
vasantū“ 'ti pabbājaniyakammaṁ āṇāpesi, p. „khamatha deva 25
etesam andhabālānaṁ“ ti khamāpetvā tesam ṭhānantarāni paṭi-
pākatikāni kāraṇesi, rājā „paccāmittesu pi tāv' assa evarūpā
mettābhāvanā⁵, aṇṇesu kathamrūpā bhavissatīti“ paṇḍitassa
ataviya pasanno. Tato paṭṭhāya cattāro p-ā uddhaṭadāṭhā viya
sappā nibbisā hutvā kiñci kathetum nāsakkhimsū 'ti. Pañca- 30
paṇḍitapañho niṭṭhito. Niṭṭhito ca Paribhīndanakathā⁶ ti.

Tato paṭṭhāya p. va raṇṇo atthaṇ ca dhammāṇ ca anu-
sāsati, so cintesi: „raṇṇo setacchattam eva, rajjam pana aham

¹ C^{ks} saṁgahīrati, B^d saṁhīrati. ² C^{ks} kaṁ, B^d tatthake paṭicca. ³ B^d vivittam.

⁴ C^{ks} apaṭi-. ⁵ B^d omits bhāvanā. ⁶ C^{ks} paribhāṇakathā.

- vicāremi, mayā appamattena bhavitum vaṭṭatīti“ so nagare mahāpākāraṃ nāma kāresi, tathā anupākāradvārattālake antarattālake¹ udakaparikkhaṃ kaddamaparikkhaṃ sukkhaparikkhaṃ ti tisso parikkhā kāresi, antonagare pi jīṇṇagehāni paṭisaṃkhārā-
 5 pesi, mahāpokkharāṇiyo kārāpetvā tāsu udakanidhānaṃ² kāresi, nagare sabbakotṭhāgārāni dhañṇassa pūrāpesi, Himavantapadesato kulūpagatāpasehi kaddamakumudabījāṃ³ āharāpesi, udakaniddhamanāni sodhāpetvā bahinagare pi jīṇṇapaṭisaṃkhārakammaṃ kārāpesi, kiṃkāraṇā: anāgatabhayaṃ paṭibāhanatthaṃ,
 10 tato tato āgatavaṇijake pi⁴ „kuto āgatā“ ti pucchitvā „asukatṭhānato nāmā“⁵ 'ti „tumahākaṃ rañño kiṃ piyaṃ“ ti „asukam nāmā“⁶ 'ti sutvā tesam sammānaṃ kāretvā uyyojetvā attano ekasatayodhe pakkositvā „sammā mayā diṇṇapaṇṇākāre gahetvā ekasatarājadhāniyo gantvā ime paṇṇākāre attano pi-
 15 yakāmatāya tesam rājūnaṃ datvā te yeva upatṭhahantā tesam kiriyaṃ vā mantaṃ vā ñatvā mayham⁷ pesentā tatth' eva vasatha, ahaṃ vo puttadāraṃ posessāmiti“ vatvā kesañci kuṇḍale kesañci suvaṇṇapādukaṃ kesañci suvaṇṇamālā⁸ akkharāni chinditvā „yadā mama kiccaṃ hoti tadā paññāyatu“⁹ 'ti adhiṭ-
 20 ṭhahitvā tesam hatthe datvā¹⁰ pesesi, te ta. ta. gantvā tesam rājūnaṃ paṇṇākāraṃ datvā „tumhe upatṭhātum' āgat' amhā“¹¹ 'ti vatvā „kuto“ ti puṭṭhā āgatatṭhānato aññāni ṭhānāni ācikkhitvā tehi¹² „sādhū“ 'ti sampatichchite upatṭhahantā tesam abhantarikā ahesum. Tadā Ekabalaratṭhe¹³ Saṃkhaṇḍapālo nāma
 25 rājā āvudhāni sajjāpeti senaṃ saṃkaddhati, tassa santike upanikkhattapuriso p-assa sāsanaṃ pesesi: „ayaṃ idha pavatti, 'idan nāma karissatīti' na jānāmi, pesetvā sayam tatvato jānāthā“¹⁴ 'ti. Atha M. suvapotaṃ āmantetvā: „samma gantvā Ekabalaratṭhe¹⁵ Saṃkhaṇḍapārājā idan nāma karotīti ñatvā

¹ Ck omits antara-, Bā anupakāraṇa dvārattālakaṃ antarattālakaṃ. ² Bā -nid-dhamanaṃ. ³ Bā kudrusakumuda bijāni. ⁴ Cks -kehi. ⁵ Bā adds sāsanaṃ. ⁶ Bā -mālāyo ti so tattha tattha. ⁷ Bā -yantu. ⁸ Cks omit datvā. ⁹ Ck -ṭṭhānaṃ. ¹⁰ Bā teṇa hi. ¹¹ Cks ekabala- or ekakhala-, Bā ekokampala. ¹² Ck -tā, Cs -tu, Bā jānāsu.

sakala-Jambudīpaṃ āhiṇḍitvā mayhaṃ pavattiṃ āharathā“ 'ti
 vatvā madhulājaṃ khādāpetvā madhupāniyaṃ pāyetvā sata-
 pākasaḥassapākehi telehi pakkhantaraṃ makkhetvā pācīnasiha-
 pañjare ṭhatvā vissajjesi, so ta. gantvā tassa purisassa santikā
 tassa rañño pavattiṃ tatvato ñatvā Jambudīpaṃ parigaṇhanto 5
 Kampillaratṭhe¹ Uttarapañcālanagaraṃ pāpuṇi. Tadā tattha
 Cūḷani-Brahmadatto nāma rājā r. kāresi, tassa Kevaṭṭo nāma
 brāhmaṇo atthañ ca dhammañ ca anusāsati p. vyatto, so paccū-
 sakāle pabujjhivā dīpālokena alaṃkatasirigabhaṃ olokeno²
 mahantaṃ yasaṃ disvā „ayaṃ mama yaso kassa santako“ ti 10
 cinto „na aññassa Cūḷani-Brahmadattassa santako, evarū-
 passa pana yasassa dāyakaṃ rājānaṃ sakala-Jambudīpe ag-
 garājānaṃ kātuṃ vaṭṭati, ahañ ca aggapurohito bhavissāmīti“
 cintesi, so pāto va rañño santikaṃ gantvā sukhassayaṃ puc-
 chitvā „deva mantetabbaṃ atthīti“, „vada ācariyā“ 'ti, „deva 15
 antonagare raho nāma na sakkā laddhuṃ, uyyānaṃ gacchāmā“
 'ti, so „sādhu ācariyā“ 'ti rājā tena saddhiṃ uyyānaṃ gantvā
 balakāyaṃ bahi ṭhapetvā ārakkhaṃ kārapetvā brāhmaṇena
 saddhiṃ uyyānaṃ pavisitvā maṅgalasilāpatṭe nisīdi, suvapotako
 taṃ kiriyaṃ disvā „bhavitabbam ettha kāraṇena, ajja p-assa 20
 ācikkhitabbayuttakaṃ kiñci suṇissāmīti“ uyyānaṃ pavisitvā
 maṅgalasālarukkhassa pattantare alliyitvā³ nisīdi, rājā „kathehi
 ācariyā“ 'ti ā., „mahārāja tava kaṇṇe ito karohi“, catukaṇṇo
 yeva manto bhavissati, sace mahārāja mama vacanaṃ karohi⁴
 sakala-Jambudīpe taṃ aggarājānaṃ karomīti“, so mahātaṇhāya 25
 tassa vacanaṃ sutvā somanassappatto hutvā „kathethācariya,
 karissāmīti“, „deva mayaṃ senaṃ saṃkaddhitvā paṭhamaṃ
 khuddakanagaraṃ rumhitvā,⁵ gaṇhissāma, ahaṃ hi cūḷadvārena
 nagaraṃ pavisitvā rājānaṃ vakkhāmi: ‘mahārāja tava yuddhena
 kiccaṃ n’ atthi, kevalaṃ amhākaṃ santako hohi, tava r. tav’ 30
 eva bhavissati, yujjhanto pana amhākaṃ balavāhanassa ma-

¹ Bā kampala-. ² Bā adds attano. ³ Bā niliyitvā. ⁴ Ck^s karehi. ⁵ Bā ka-
 reyyāsi. ⁶ Bā yujhitvā.

hantatāya ekanten' eva parajjhissasīti'', sace me vacanaṃ
karissasi saṃgahissāma taṃ noce yujjhivā jīvitakkhayaṃ pā-
petvā dve² senā gahetvā aññaṃ nagaraṃ tato aññaṃ ti eten'
upāyena s-Jambudīpe r. gahetvā jayapānaṃ pivissāmā³. 'ti
5 vatvā „ekasatarājāno amhākaṃ nagaraṃ ānetvā uyyāne āpāna-
maṇḍapaṃ kāretvā ta. nisinne visamissakaṃ suraṃ pāyetvā
sabbe pi te jīvitakkhayaṃ pāpetvā Gaṅgāya khipitvā ekasata-
rājadhānisu r. amhākaṃ hatthagataṃ karissāma, evaṃ tvaṃ
s-Jambudīpe aggarājā bhavissasīti'', so „sādhū ācariya, evaṃ
10 karissāmiti'', „mahārāja, catukkaṇṇo manto nāma, ayaṃ hi na
sakkā aññaṃ jānitum, tasmā papañcaṃ akatvā sīghaṃ nikkha-
mathā'' 'ti, rājā tussitvā „sādhū'' 'ti sampatiṇṇe. Suvapotako
taṃ sutvā tesāṃ mantapariyosāne sākḥayaṃ⁴ olambakaṃ otā-
rento⁵ viya Kevaṭṭassa sīse chakkaṇapiṇḍaṃ pātetvā „kim etan''
15 ti mukhaṃ vivaritvā uddhaṃ olokentassa aparaṃ mukhe pātetvā
kirīti vassanto sākḥāto uppatitvā „Kevaṭṭa tvaṃ 'catukkaṇṇo me
manto' ti maññasi, idāṃ eva chakkaṇṇo jāto, puna aṭṭhakaṇṇo
bhavitvā anekasatakaṇṇo bhavissasīti'' vatvā „gaṇḥatha gaṇha-
thā'' 'ti vadantānaṃ nīva vātavegena Mithilaṃ gantvā p-assa
20 nivesanaṃ pāvisi, tassa pana idaṃ vattaṃ: „sace pana kutoci
āgatasāsaṇaṃ paṇḍitass' eva kathetabbaṃ hoti ath' assa aṃ-
sakūṭe otarati, sace Amaradeviyāpi sotum vaṭṭati ucchaṅge
otarati, sace mahājanena sotabbaṃ bhūmiyaṃ otarati, so p-assa
aṃsakūṭe otari, tāya saññāya „rahassena bhavitabban'' ti ma-
25 hājano paṭikkami, p. taṃ gahetvā uparimatalaṃ abhiruyha „kin
te tāta diṭṭhaṃ kiṃ sutan ti pucchi, ath' assa: „so ahaṃ deva
s-Jambudīpe aññaṃ rañño santike kiñci bhayaṃ⁶ na passāmi,
Uttarapañcālanagare pana C-Brahmadattassa purohito Kevaṭṭo
nāma rājānaṃ uyyānaṃ netvā catukkaṇṇamantaṃ gaṇhi, ahaṃ
30 sākḥantare nisīditvā tassa mukhe chakkaṇapiṇḍaṃ pātetvā āgato
'mhīti'' vatvā sabbaṃ diṭṭhaṃ sutan p-assa kathesi, „raññā

¹ Cks -ssasi. ² Cks omit dve. ³ Cks -mī. ⁴ Cks omit sā-. ⁵ Bā otaranto.

⁶ Bā guyhaṃ.

pana sampatīcchitan¹ ti vutte ca „sampaṭīcchitaṃ devā“ 'ti
 ā., p. tassa katabbayuttakaṃ sakkāraṃ kāretvā taṃ mudu-
 paccattharaṇe suvaṇṇapaṇjare nipajjāpetvā „Kevaṭṭo mama
 Mahosadhabbhāvaṃ na jānāti maññe, na idāni 'ssa mantiman-
 tassa matthakaṃ pāpunītuṃ dassāmi²“ cintetvā nagarato dug- 5
 gatakulāni nīharāpetvā bahi vāsesi, raṭṭhajanapadadvāragāmesu
 samiddhāni issarakulāni ānetvā nagare vāsesi, bahuṃ dhana-
 dhaññaṃ sannicayaṃ kāresi. C-Brahmadatto pi Kevaṭṭassa
 vacanaṃ gahetvā senaṅgaparivuto gantvā ekaṃ nagaraṃ pa-
 rikkkhipi, Kevaṭṭo vuttanayena ta. pavisitvā taṃ rājānaṃ saññā- 10
 petvā attano santakaṃ katvā dve senā ekato katvā aññaṃ
 rājānaṃ ti evaṃ C-Brahmadatto Kevaṭṭassa ovāde ṭhito ṭha-
 petvā Vedeharājānaṃ sese s-Jambudīpe rājāno attano santake
 akāsi. Bodhisattassa upanikkhattakapurisā „Brahmadattena
 ettakāni nagarāni gahitāni, appamatto hotū“ 'ti niccaṃ sāsaṇaṃ 15
 pesesun³ ti, so pi nesaṃ „ahaṃ idha appamatto, tumhe
 anukkaṇṭhantā appamattā hutvā vasathā“ 'ti pesesi. Brahma-
 datto sattadivasasattamāsādhikehi sattahi samvaccharehi Vede-
 harajjaṃ ṭhapetvā¹ sesa-Jambudīpe r. gahetvā Kevaṭṭaṃ āha:
 „ācariya Mithilāyaṃ Vedeharajjaṃ gaṇhāmā“ 'ti, „mahārāja 20
 Mahosadhapāṇḍitassa vasananagare r. gaṇhituṃ na sakkhis-
 sāma, so hi evaṃpaṇṇāya sampanno upāyakusalo“ ti, iti so
 vitthāretvā candamaṇḍale pahārento² viya Ma-assa guṇaṃ ka-
 thesi, ayaṃ hi³ sayāṃ pi upāyakusalo va, tasmā „Mithila-
 rajjaṃ nāma deva appamattakaṃ, s-Jambudīpe r. amhākaṃ 25
 pahoti, kin no etenā“ 'ti upāyen³ eva rājānaṃ sallakkhāpesi,
 sesarājāno pi „mayāṃ Mithilāya r. gahetvā va jayapānaṃ pi-
 vissāmā“ 'ti vadanti, Kevaṭṭo te pi vāretvā „Videharajjaṃ
 gahetvā kiṃ karissāma, so rājā amhākaṃ santako va, nivatta-
 thā“ 'ti upāyen³ eva bodhesi, te tassa vacanaṃ sutvā nivat- 30
 tiṃsu, Mahāsattassa purisā sāsaṇaṃ pesayīmsu: „Brahmadatto
 ekasatarājaparivāro Mithilāṃ āgacchanto va nivattitvā attano

¹ B^d vajjetvā. ² B^d -laṃ uṭṭhapento. ³ C^{ks} ahaṃhi, B^d ayaṃ hi brāhmaṇo.

nagaram eva gato“ ti, so pi tesam „ito patthāya tassa kiriyaṃ jānantū“ 'ti paṭipesesi. Brahmaddatto pi Kevattaena saddhiṃ „idāni kiṃ⁴ kiccaṃ karissāmā“ ti mantetvā „mayam jaya-pānam pivissāmā“ 'ti uyyānam alaṃkaritvā „cāṭisahassesu
 5 suraṃ ṭhapetha, nānāvidhāni ca macchamaṃsādini upanethā“ 'ti sevakē āṇāpesi, tam pi pavattiṃ p-assa upanikkhittapurisā pesayimsu, te pana „visaṃ yojetvā rājāno māretukāmo“ ti na jānanti, M. pana sukapotakassa santikā sutattā jānāti, so „ne-saṃ surāpānadivasam tatvato jānitvā mama pesethā“ 'ti sā-
 10 sanam paṭipesesi, te tathā karimsu, tam sutvā p.: „na yuttam mādisē paṇḍite dharamāne ettakānam rājūnam maraṇam, avassayo tesam bhavissāmīti“ cintetvā saha-jātam yodhasahassam pakkosāpetvā „samma² C-Brahmadatto kira uyyānam alaṃkarāpetvā ekasatarājaparivuto suraṃ pātukāmo, tumhe ta.
 15 gantvā rājūnam āsanēsu paṇḍattēsu kismiṃci anisinne³ yeva 'C-Brahmadattassa anantaram mahārahāsanam amhākaṃ rañño' ti gahetvā tesam purisehi 'tumhe kassa purisā' ti vutte 'Videharājassā' 'ti vadēyyātha, te⁴ 'tumhehi saddhiṃ mayam satta-divasasattamāsādhikāni sattavassāni r. gaṇhantā ekadivasam pi
 20 Videharājānam na passāma, kiṃrājā nām' esa, gacchath' assa⁵ pariyanē āsanam gaṇhathā' 'ti vadantā kalaham karissanti, tumhe 'ṭhapetvā Brahmaddattam añño amhākaṃ rañño uttaritaro va n' atthīti' kalaham vadḍhetvā 'amhākaṃ rañño āsanamattam pi alabhantā idāni vo (add: n' eva) suraṃ pātum na
 25 macchamaṃsam khādītum dassāmā' 'ti nadantā vaggantā sadden' eva tesam tāsam janetvā mahantehi laguḷehi sabbacāṭiyo bhinditvā macchamaṃsam vippakiritvā aparibhogam katvā javena senāya antaram pavisitvā devanagaraṃ pavitṭhā asurā viya ulloḷam utṭhāpetvā: „mayam Mithilanagare Ma-paṇḍitassa purisā⁶,
 30 sakkontā amhe gaṇhathā' 'ti tumhākam gatabhāvaṃ⁷ jānāpetvā āgacchathā“ 'ti vatvā pesesi, te „sādhū“ 'ti tassa vacanam

² Cks tam. ³ so all three MSS. ⁴ Ck -o. ⁵ Cks omit te. ⁶ Cks gacchata-
 tassa, Bā gacchatha? ⁷ Bā adds sace. ⁸ Bā āgata-.

sampaṭicchitvā vanditvā sannaddhapañcāvudhā nikkhamitvā ta.
gantvā Nandanavanam iva alaṃkatauyyānaṃ pavisitvā sa-
muṣṣitasetacchatte ekasatarājapallaṃke ādīm katvā paṭiyattaṃ
taṃ siribhāvaṃ disvā M-ena vuttaniyāmen' eva sabbaṃ katvā
mahājanaṃ saṃkhobhetvā Mithilābhīmukhā pakkamiṃsu, rāja- 5
purisāpi tesāṃ rājūnaṃ taṃ pavattiṃ ārocesuṃ, Brahmadatto
„evarūpassa nāma visayogassa antarāyo kato“ ti kujjhi, rājāno
pi „amhākaṃ jayapānaṃ pātuṃ nādāsīti“ kujjhiṃsu, balakāyo
pi „mayaṃ amūlakaṃ suraṃ pātuṃ na¹ labhimhā“ 'ti kuj-
jhiṃsu, Brahmadatto pi te rājāno āmantetvā „atha bho Mi- 10
thilāṃ gantvā Videharājassa sīsaṃ khaggena chinditvā pādehi
akkamitvā nisinnā jayapānaṃ pivissāma“ 'ti, „senāṃ gamana-
sajjaṃ karoṭhā“ 'ti vatvā puna rahogato Kevaṭṭassāpi taṃ
atthaṃ kathetvā „ambho² evarūpassa vattassa³ antarāyakaraṃ
paccāmittaṃ gaṇhissāma, ekasatarājūnaṃ aṭṭhārasaakkhohiṇi- 15
saṃkhāya senāya parivutā taṃ nagaraṃ gacchāma, ettha āca-
riyā“ ti ā., brāhmaṇo attano paṇḍitabhāvena cintesi: „Ma-paṇ-
ḍitaṃ jinituṃ nāma na sakkā, amhākaṃ yeva lajjitabbakaṃ⁴
bhavissati, nivattessāmi rājānaṃ“ ti, atha naṃ eva āha: „ma-
hārāja na esa Videharaṇṇo thāmo, Ma-paṇḍitassa saṃvidhānaṃ 20
etaṃ, mahānubhāvo paṇ' esa, tena rakkhitā Mithilā sīharak-
khitā guhā viya na sakkā kenaci gaheṭuṃ, kevalaṃ amhākaṃ
lajjanakaṃ bhavissati, alaṃ ettha gamanenā“ 'ti, rājā pana
khattiyamānena issariyamadena ca matto hutvā „kiṃ so ka-
rissatīti“ vatvā ekasatarājaparivuto aṭṭhārasaakkhohiṇisaṃkhāya 25
senāya⁵ nikkhami, Kevaṭṭo pi attano kathaṃ gaṇhāpetuṃ
asakkonto „raṇṇo paccanīkavutti nāma ayuttā“ ti tena saddhiṃ
yeva nikkhami. Te pi yodhā ekaratten' eva Mithilāṃ patvā
attanā kataṃ kiccaṃ p-assa kathayīṃsu, paṭhamaṃ pahita-
upanikkhittapurisāpi 'ssa sāsanaṃ paṇiṃsu: „C-Brahmadatto 30
'Videharājānaṃ gaṇhissāmīti' ekasatarājaparivāro āgacchati,
paṇḍito⁶ appamatto hotū“ 'ti⁷, „ajja asukaṭṭhānaṃ nama āgato,

¹ Bā a. ² Bā amhākaṃ. ³ Bā mantassa. ⁴ Bā -tabbaṃ. ⁵ Bā adds saddhiṃ.

⁶ Bā -ta. ⁷ Bā hotu, omitting ti.

- ajja asukatṭhānaṃ, ajja nagaraṃ pāpuṇissatīti“ pi 'ssa nibaddhaṃ sāsanaṃ pesenti yeva, taṃ sutvā M. appamattataro ahosi, Videharājā pana „Brahmadatto kira imaṃ nagaraṃ ga-
- hetuṃ āgacchatīti“ paramparāghosena assosi, atha Brahmadatto
- 5 aggapadose yeva ukkāsatasaḥassena dhāriyamānena¹ āgantvā sakalanagaraṃ parivāresi, atha naṃ hatthipākārarathapākāra-
- assapākārehi parikkhipāpetvā tesu tesu ṭhānesu balagumbaṃ ṭhapesi, manussā unnadantā appoṭhentā seḷentā naccantā gajjantā
- atṭhaṃsu, dīpobhāsena c' eva alaṃkārobhāsena ca sakalasatta-
- 10 yojanikā Mithilā ekobhāsā ahosi, hatthiassarathapattituriyādisaddehi paṭhaviyā bhijjanakālo viya ahosi, cattāro paṇḍitā ullola-
- saddaṃ sutvā aṇānāntā raṇṇo santikaṃ gantvā „mahārāja mahā ullolasaddo², na kho pana jānāma kin nāma' etaṃ, vī-
- mamsituṃ vattati mahārājā“ 'ti, taṃ sutvā rājā „Brahma-
- 15 datto nu kho āgato bhaveyyā“ 'ti sīhapañjaraṃ vivaritvā olovento tassāgatabhāvaṃ nātvā bhūtasito „n' atth' ambhakaṃ jīvitaṃ, sve dāni no sabbe jīvitakkhayaṃ pāpessatīti“ tehi
- saddhiṃ sallapanto nisīdi, M. paṇ' assāgatabhāvaṃ nātvā siho viya asambhūto sakalanagare³ ārakkhaṃ saṃvidahitvā „rājānaṃ
- 20 assāsessāmīti“ rājanivesanaṃ abhirūhitvā vanditvā ekamantaṃ atṭhāsī, rājā naṃ disvā paṭiladdhaassāso hutvā „ṭhapetvā mama puttaṃ Ma-paṇḍitaṃ aṇṇo maṃ imamhā dukkhā moce-
- tum samattho nāma n' atthīti“ cintetvā tena saddhiṃ salla-
- panto āha:
- 25 1. Pañcālo sabbasenāya Brahmadatto samāgato,
sāyaṃ Pañcaliyā senā appameyyā Mahosadha 1451.
2. Piṭṭhimatī pattīmatī sabbasaṃgāmakovidā
ohāriṇī saddavatī bherisaṃkhappabodhanā 1452.
3. Lohavijjāalankārā⁴ dhajani vāmarohiṇī
- 30 sippiyeḥi susampannā sūrehi suppatiṭṭhitā. 1453.
4. Das' ettha paṇḍitā āhu bhūripaṇṇā rahogaṃ
mātā ekādasī raṇṇo Pañcaliyam pasamsati. 1454.

¹ Bā dhārayamāno. ² Bā adds jāto. ³ Cks -raṇ. ⁴ Cks -vijjālamkārahā.

5. Ath' ethh' ekasatam khatyā anuyuttā¹ yasassino
acchinnaratthā vyathitā² Pañcalīnam vasaṃ gatā. 1455.
6. Yamvadā takkarā rañño akāmā piyabhānino
Pañcālam anuyāyanti akāmā³ vasino gatā. 1456.
7. Tāya senāya Mithilā tisandhiparivāritā
rājadhānī Videhānam samantā parikhaññati. 1457. 5
8. Uddham tārakajātā⁴ va samantā parivāritā,
Mahosadha vijānāhi: katham mokkho bhavissatīti. 1458.

Ta, sabbasenāyā 'ti sabbāya ekasatarājadhāniyā⁵ atthārasaakkhohiṇisaṃ-
khāya saddhīm āgato kira tāta 'ti, Pañcāliya ti Pañcālarañño santakā, piṭ- 10
ṭhimatīti piṭṭhiyā ānīte dabbasambhāre gahetvā vicarantena vaḍḍhakibalena
samannāgatā, sabbasaṃgāmakovidā ti sabbasaṃgāme⁶ kusalā, ohārinīti
antaram pavittā⁷ apaññāyanti⁸ eva haritum samatthā⁹, saddavatīti dasahi sad-
dehi avittā, bheri - nā ti etha yātha yujjatha mā pajjathā ti ādini ta.
vacibhedena jānāpetum na sakka tādisāni paṇ' etha kīcāni bherisaddasaṃkha- 15
saddasaññānen' eva bodhentīti bherisaṃkhaṇṇapabodhanā, lohavijjā ti lohasip-
pāni, sattaratanaṇṇapamāṇitānam kavacavammikajālīkāsīkanerikādīnam⁹ etaṃ
nāmaṃ, alaṃkāra ti rājarājamahāmattādīnam alaṃkāra, tasmā lohavijjāhi c'
eva alaṃkārehi ca bhāsati lohavijjāalaṃkārabhā ti ayam etha attho, dhaja-
nīti suvaṇṇādīpatimāṇḍitehi nānāvattasamujjalehi rathādīsusamussitehi' eva 20
dhajehi samannāgatā, vāmarohinīti hatthī ca asse ca ārohanā vāmapassena
ārohanīti vāmarohinīti vuccanti, tehi samannāgatā, aparimitahatthiassasamākinṇā
ti a., sippiyehīti hatthisippaassasippādīsū atthārasasū sippesū nipphattim
pattehi sutthusaṃpannā susamākinṇā, sūrehi ti tāta esā kira senā sīhasamāna-
parakkamehi sūrayodhehi suppatitthitā, āhū ti dasa kira etha senāya paṇḍitā⁹ 25
ti vadanti, rahogamā ti rahogamanasilā raho nisīditvā mantanasilā te kira
ekāhaṃ dvihaṃ cintetum labhantā paṭhaviṃ parivattetum ākāse ganthim katum
samatthā, ekādasīti tehi kira paṇḍitehi atīrekatapaññā⁹ rañño mātā, sā
tesaṃ ekādasī hutvā Pañcāliyaṃ senaṃ pasamsati anusāsati; ekadivasaṃ kir'
eko puriso ekaṃ taṇḍulanāliṃ ca puṭabhattaṃ ca kahāpapasahassaṃ ca gahetvā 30
nadiṃ tarissamīti otinṇo nadīmajjhaṃ patvā taritum asakkonto tīre ṭhite ma-
nusse eva ā.: ambho mama hatthe ekatanḍulanāli puṭabhattam kahāpapasahassaṃ
ca atthi, ito me yaṃ rucati tam dassāmi, yo sakkoti so maṃ uttāretu 'ti,
ath' eko thāmasampanno puriso gālhaṃ¹⁰ nivāsetvā nadīm ogāhetvā¹¹ tam hatthe
gahetvā uttāretvā dehi me dātābbaṃ ti ā, taṇḍulanāliṃ vā bhattapuṭaṃ vā 35-

¹ Bā anuyantā. ² Bā byāthitā, Cks vyadhitā. ³ Cks -ma. ⁴ Cks -kāra. ⁵
Bā -rājanāyikā. ⁶ Cks -ma. ⁷ Cks -o. ⁸ Bā pavitthena apaññāyanteneva pa-
resam sīsam āharitum samattho. ⁹ Bā tassā kīrettha senāya dasa p., Ck -raṇ-
paññā, Bā -rāpañcāla. ¹⁰ Bā dālhaṃ. ¹¹ Ck ogāyitvā, Cs oghāhitvā.

gaṇhā 'ti, ahaṃ mama jīvitaṃ aganetvā taṃ uttāresim, na me etehi attho, kahāpaṇe me dehīti, ahaṃ ito mama yaṃ ruccati taṃ dassāmiti avacaṃ, idāni me yaṃ ruccati taṃ dammi, icchanto gaṇhāhīti, so samāpe tṭhassa' ekassa kathesi, so pi taṃ esa attano ruccanakaṃ tava deti¹ evaṃ gaṇhā 'ti ā., so
 5 nāhaṃ gaṇhissāmiti taṃ ādāya vinicchayaṃ gantvā vinicchayāmaccānaṃ ārocesi, te pi sabbāṃ sutvā tath' evāhaṃsu, so tesāṃ vinicchayena asantuttho rañño ārocesi, rājā vinicchayāmacce pakkosāpetvā tesāṃ santike ubhinnaṃ pi vacanaṃ sutvā tath' eva vatvā vinicchitum ajānanto attano jīvitaṃ paḥāya nadim otinnaṃ parajjhāpesi², tasmim khane rañño mātā Talatādevī³ nāma avidūre nisinnā
 10 rañño dubbinicchitabhāvaṃ űatvā tāta imaṃ aṭṭaṃ űatvā vinicchitaṃ⁴ ti ā., amma ahaṃ ettakaṃ jānāmi sace tumhe uttaritaraṃ jānātha vinicchinaṭhā⁵ 'ti, sā evaṃ karissāmiti vatvā taṃ purisaṃ pakkosāpetvā: ehi tāta tava haṭṭhagatāni tīṇi pi bhūmiyaṃ tṭhāpehīti paṭipāṭiyā tṭhāpetvā tvaṃ udake vuyhamāno⁶ imassa kiṃ kathesiṭi pucchitvā idan nāmā 'ti vutte tena hi idāni tava ruccanakaṃ gaṇhā
 15 'ti ā., so saḥassatthavikaṃ gaṇhi, atha naṃ sā thokaṃ gatakalē pakkosāpetvā tāta saḥassaṃ tava ruccatīti pucchitvā āma ruccatīti vutte tāta tayā ito me yaṃ ruccati taṃ dassāmiti imassa vuttaṃ na vuttaṃ ti vuttaṃ devīti tena hi imaṃ saḥassaṃ etassa dehīti, so rodanto paridevanto adāsi, tasmim khaṇe rā-jāpi amaccāpi tussitvā sādhuakāraṃ pavattayimāsu, tato paṭṭhāya tassā paṇḍita-
 20 bhāvo sabbatṭha pākaṭo jāto, taṃ sandhāya Videharājā⁷ mātā ekādasīti ā., kha-tyā ti khattiyā, acchinnaratṭhā ti Brahmādatṭena acchinditvā gahitaratṭhā, vyādhitā⁸ ti maraṇabhayaabhītā aññaṃ gahetabbagahaṇaṃ apassantā, Pañcālīnaṃ vasaṃ gatā ti etassa Pañcālārañño vasaṃ gatā ti ā., sāmivacanatthe hi etaṃ upayogavacanaṃ, yaṃvadā takkarā ti yaṃ mukhena vadanti⁹ taṃ
 25 rañño kātum sakkonto¹⁰ va, vasino gatā ti pubbe sayamvasino idāni pan' assa vasaṃ gatā ti ā., tisandhīti paṭhamaṃ haṭṭhipākārena¹¹ parikkhattā tato rathap. tato assap. tato yodhapattip. ti imehi catūhi sammāhepeti, tisandhi-parivāritā ti haṭṭhirathānaṃ antare eko sandhi, rathaassānaṃ antare eko sandhi assapattīnaṃ ā. eko ti, parikkhaññatīti khaṇiyyati¹² imaṃ idāni up-
 30 pāetvā gaṇhitukāmā viya samantato khaṇanti, uddhamātārakajātā cā 'ti tāta yāya senāya samantā parivāritā sā anekasatasahassāhi daṇḍadīpikāhi uddhamātārakajātā viya khāyati, vijānāhīti tāta Mahosadha Avicito yāva Bhavaggā añño tayā sadiso upāyakusalo p. nāma n' atthi paṇḍitabhāvo ca nāma eva-rūpesu thānesu paṇḍāyati tasmā tvaṃ eva jāna kathaṃ ito dukkhā makkho
 30 bhavissatīti ā.

Imaṃ rañño kathaṃ sutvā M. cintesi: „ayaṃ rājā ativiya maraṇabhayaabhīto, gilānassa kho pana vejjo paṭisaraṇaṃ chā-

¹ Ck -kaṃ va deti, Cs ruccantaṃ ma deti. ² Bā parāpesi. ³ Bā jalāka-. ⁴ Bā suṭṭhu vinicchathā. ⁵ Cks -nethā, Bā vinicchathā. ⁶ Bā tāta gaṇe tvaṃ udake vuyhamāne, Ck miyyamāno, Cs vyamāno? ⁷ Bā pañcālārāja. ⁸ Bā byādhitā; read: vyathitā. ⁹ Bā vadatī. ¹⁰ so all three MSS. for -tā? ¹¹ Cks yodhaha-tthi-. ¹² Cks khaṇiyyāti, Bā khaṇiyati

tassa bhojanam pipāsitassa pāṇīyam, imassa pi ṭhapetvā mam
aññam paṭisaraṇam n' atthi, assāsessāmi nan¹ ti, atha nam
M. manosilātale nadanto siho viya „mā bhāyi mahārāja rajja-
sukham anubhava, aham leḍḍum gaḥetvā kāko viya dhanum
gaḥetvā makkato viya ca imam aṭṭhārasaakkhohinīsenam udare
baddhasātakānam pi assāmikam katvā² palāpessāmiti³“ vatvā
imam gātham āha:

9. Pāde deva pasārehi bhuñja kāme ramassu ca
bitvā Pañcāliyam senam Brahmadatto pamāyatīti⁴. 1459.

T. a.: tvaṃ deva yathāsukham attano rajjasukhasamkhāte pāde pasārehi
pasārento ca saṃgāmacittam akatvā bhuñja kāme ramassu ca, eso Brahmadatto
imam senam chaḍḍetvā palāyissatīti.

P. rājānam samassāsetvā nikkhamitvā nagare chaṇabheriṇ
carāpetvā nāgare āha: „ambho tumhe mā cintayittha, sattāham
mālāgandhavilepanam pānabhojanādīni⁵ sampādetvā chaṇakīlam
paṭṭhapetvā⁶ ta. ta. manussā yathānurūpam mahāpānam pivantu
gandhabbam karontu vādentu naccantu⁷ seḷentu nadantu⁸ ap-
poṭhentu, paribbayo vo mama⁹ santako hotu, aham Ma-paṇḍito
nāma, passatha¹⁰ me ānubhāvan¹¹ ti nāgare assāsesi, te tathā
karimsu, gītavādītādisaddam bahinagare ṭhitā supanti, cūla-
dvārena manussā pavisanti, ṭhapetvā paṭisattum¹² diṭṭhadiṭṭham
na gaṇhanti, tasmā sañcāro na chijjati, nagaram pavitṭhā
chaṇakīlānissitam janam¹³ passanti, Cūlani-Brahmadatto pi na-
gare kolāhalam sutvā amacce evam āha: „ambho amhesu
aṭṭhārasaakkhohiṇiyā senāya nagaram parivāretvā ṭhitesu na-
garavāsīnam bhayaṃ vā sārājjam vā n' atthi, ānanditā pīti-
somanassappattā appoṭhenti nandanti seḷenti gāyanti, kin nām'
etan¹⁴ ti, atha nam upanikkhattakapurisā musāvadam katvā
evam āhaṃsu: „deva mayam ekena kammena cūladvārena
nagaram pavisitvā chaṇanissitam mahājanam disvā pucchimha: 20

¹ so C^s; B^d bandhasātakānam pi sāmikam akatvā. ² B^d palāyitīti. ³ C^s
-nam. ⁴ B^d -tha. ⁵ B^d vaggantu. ⁶ B^d nadentu naccantu gāyantu. ⁷ B^d
mo pama. ⁸ B^d passissatha. ⁹ C^k -sattham, C^s -santam. ¹⁰ C^s chanam.

- ambho sakala-Jambudīpe rājāno āgantvā tumhākaṃ nagaraṃ
 parikkhipitvā ʔhitā, tumhe pana atipamattā, kin nām' etan"
 ti, te evaṃ āhaṃsu: „ambhākaṃ rañño kumārakāle eko mano-
 ratho ahoṣi: sakala-Jambudīpe¹ rājūhi nagare parivārite chaṇaṃ
 5 karissāmīti, tass' ajja manoratho matthakaṃ patto, tasmā
 chaṇabheriṃ carāpetvā sayam mahātale mahāpānaṃ pivatīti“,
 rājā tesam kathaṃ sutvā kujjhivā senaṅgaṃ āṇāpesi: „khip-
 paṃ ito c' ito ca nagaraṃ avattharivā parikhaṃ bhinditvā
 pākāraṃ maddantā dvāraṭṭālake bhindantā nagaraṃ pavisitvā
 10 sakāṭehi kumbhaṇḍāni viya mahājanassa sīsāni gaṇhatha, Vide-
 harañño sīsaṃ ānethā“ 'ti, taṃ sutvā sūrayodhā nānāvidha-
 āvudhahatthā dvārasamīpaṃ gantvā paṇḍitassa purisehi pakka-
 mālakalalasiṇcanapāsānapatanādīhi⁴ upaddutā paṭikkamanti,
 „pākāraṃ bhindissāmā“ 'ti parikhaṃ otiṇṇe³ pi antaraṭṭālesu
 15 ʔhitā ususattitomarādīhi mahāvināsaṃ pāpenti, p-assa yodhā
 Brahmāḍattassa yodhe hatthavikārādīni dassetvā nānappakārehi
 akkosanti tajjenti: „tumhe pi alabhantā⁴ thokaṃ pivissatha
 khādissatha“ 'ti suravittakāni⁵ c' eva macchamaṃsasūlāni ca
 pasāretvā sayam eva pivanti khādanti anupākāre caṃkamanti,
 20 itare kiñci kātum asakkontā C-Brahmāḍattassa santikaṃ gantvā:
 „deva ʔhapetvā iddhimante aññehi nittharituṃ na sakkā“ ti
 vadimsu, rājā catupañcāhaṃ⁶ vasitvā gaḥetabbagahaṇaṃ⁷ apas-
 santo Kevaṭṭaṃ pucchi: „ācariya nagaraṃ gaṇhituṃ na sakkā,
 eko pi upasaṃkamituṃ samattho nāma n' atthi, kiṃ kātābbaṃ“
 25 ti, „hotu mahārāja, nagaraṃ nāma bahiudakaṃ hoti, udakak-
 khayena gaṇhissāma, manussā udakena kilantā⁸ dvāraṃ vi-
 varissantīti“, so „atth' eso upāyo“ ti sampāṭicchi, tato paṭ-
 ʔhāya udakaṃ pavisituṃ na denti, p-assa upanikkhittakapurisā
 paṇṇaṃ likhitvā kaṇḍe bandhitvā taṃ pavattiṃ pesesum,
 30 „tena pi paṭhamam eva ānattaṃ yo yo kaṇḍe paṇṇaṃ passati

¹ Bđ -pa. ² so Cks for -mala-? Cs pakkamākalala-, Bs sakkarakaddama-, Bđ kaddamavālukakalala-. ³ all three MSS. -o ⁴ Bđ kilamantā atha. ⁵ so Cks; Bđ sūrapithakāni. ⁶ Bđ catupapañcāhaṃ. ⁷ Bđ -tabbayuttakam, ⁸ Bđ kilamantā.

so so āharatū“ 'ti, ath' eko puriso taṃ disvā p-assa dassesi,
 so taṃ pavattim̐ ñatvā „na me Ma-pañḍitabhāvaṃ jānantīti“
 saṭṭhihatthe veļū dvidhā phāletvā suparisuddhaṃ sodhetvā puna
 ekato katvā cammena bandhitvā upari kalalena makkhetvā
 Himavantato iddhimantatāpasehi ānītakaddamakumudabijam̐¹ 5
 pokkharanīṭire kalale ropetvā upari veļum̐ ṭhapāpetvā² udakassa
 pūrāpesi, ekaratten' eva vaḍḍhitvā pupphaṃ veļumatthakato
 uggantvā ratanamattaṃ aṭṭhāsi, atha naṃ uppāṭetvā „imaṃ
 Brahmā dattassa dethā“ 'ti attano purisānaṃ dāpesi, te tassa
 daṇḍakaṃ valayaṃ katvā „ambho³ Brahmā dattassa pādamūlikā,⁴ 10
 chātena mā marittha, gaṇhatha⁴ taṃ uppalaṃ, pilandhitvā daṇ-
 ḍakaṃ kucchipūraṃ khādatha“ 'ti vatvā khipimsu, tam eko
 p-assa upanikkhittakapurisānaṃ upaṭṭhāko va gaṇhi, atha naṃ
 rañño santikaṃ haritvā⁵ „passatha deva imassa pupphassa
 daṇḍakaṃ, na no ito pubbe evaṃdīgho⁶ daṇḍako diṭṭhapubbo“ 15
 ti vatvā „minatha nan“ ti vutte p-assa purisā saṭṭhihattha-
 daṇḍakaṃ asītihatthaṃ katvā minim̐su, puna rañña⁷ „katth'
 etaṃ jātan“ 'ti vutte eko musāvādaṃ katvā evaṃ āha: „ahaṃ
 deva ekadivasam̐ pipāsito hutvā 'suram̐ pivissāmīti' cūladvārena
 nagaram̐ pavitṭho nāgarānaṃ udakakīḷanattāya katā mahā- 20
 pokkharaniyo passim̐⁸, mahājano nāvāya nisīditvā pupphāni
 gaṇhati, tatth' idaṃ tīrappadese jātam̐, gambhīratṭṭhāne jātassa
 pana daṇḍako satahattho bhavissātīti“, taṃ sutvā rājā Kevattam̐
 ā.: „ācariya na sakkā idaṃ udakakkhayena gaṇhitum̐, harath'
 etaṃ⁹ mantam̐¹⁰“ ti, „tena hi deva dhaññakkhayena gaṇhissāma,¹¹ 25
 nagaram̐ nāma bahidhaññaṃ hotīti“, „evam̐ hotu ācariyā“ 'ti,
 p. purimanayen' eva taṃ pavattim̐ ñatvā „na me Ke-brāhmaṇo
 paṇḍitabhāvaṃ jānātīti“ anupākāramatthake kalalaṃ datvā¹¹
 vihim̐ ta. ropāpesi, Bodhisattānaṃ adhippāyā nāma ijjhanti,
 vihi ekaratten' eva utṭhāya pākāramatthaken' eva paññāyi, tam 30

¹ Bā ānītam̐kudrusakumudabijam̐. ² Bā ropāpetvā. ³ C's omit ambho. ⁴
 C's handa te ⁵ Bā āh-. ⁶ Bā -dīgha. ⁷ C's rañño. ⁸ C's passitu, Bā passi.
⁹ C's haretam̐. ¹⁰ Bā phatan. ¹¹ Bā katvā.

pi disvā Brahmadatto „ambho kim etaṃ pākāramatthakena nīlaṃ
hutvā paññāyatīti“, p-assa upanikkhittakapurisā rañño vacanaṃ
mukhato luñcitvā gaṇhantā¹ viya „deva gaḥapatiputto kira Maho-
sadho anāgatabhayaṃ disvā raṭṭhato dhaññaṃ āharāpetvā koṭṭhā-
5 gārādīni pūrāpetvā sesaṃ dhaññaṃ pākārapasse nikkhipāpesi, te
kira² vīhī ātape sukkhantā vasse tementā tatth' eva sassamā jane-
sum³, aham pi ekadivasam ekena kamma cūḍadvārena pavasitvā
pākārapasse vīhiraṣito vīhiṃ hatthena gaḥetvā vīthiyaṃ chaḍ-
desiṃ, atha maṃ paribhāsantā 'chāto 'sīti maññe, vīhiṃ dasante
10 bandhitvā tava geḥam haritvā pacāpetvā bhuñjāhīti' vadimsu“,
rājā taṃ sutvā Ke-aṃ āha: „ācariya dhaññaṃ akkhaṇṇaṃ p' etaṃ
gaḥetum na sakkā, ayam pi anupāyo“ ti, „tena hi deva dā-
rukkhayena gaṇhissāma, nagaram nāma bahidārukam hotīti“,
„evaṃ hotu ācariya“ 'ti, purimanayen' eva taṃ pavattim ōatvā
15 pākāramatthakena vīhiṃ atikkamitvā paññāyamānaṃ⁴ dārurasiṃ
kāresi, manussā Brahmadattassa purisehi saddhiṃ parihāsaṃ
karontā „chāt' attha yāgubhattaṃ pacitvā bhuñjathā“ 'ti
mahantamahantāni dārūni khipanti, rājāpi „pākāramatthakena
dārūni paññāyante“⁵, kim etaṃ⁶ ti pucchitvā „g-putto kira anā-
20 gatabhayaṃ disvā dārūni āharāpetvā kulānaṃ pacchāgehesu“⁷
ṭhapāpetvā atirekāni pākāraṃ nissāya ṭhapāpesīti“ upanikkhitta-
kānaṃ yeva santikā sutvā Ke-aṃ ā.: „ācariya dārurakkhaṇṇaṃ
na sakkā gaṇhitum, haretha taṃ⁷ upāyan“ ti, „mā cintayi
mahārāja, añño upāyo atthīti“, „ācariya, kim upāyo nāma⁸ esa,
25 nāhaṃ tava upāyassa antaṃ passāmi, na sakkā amhehi Videhaṃ
gaṇhitum, amhākaṃ nagaram gamissāmā“ 'ti, „deva 'C-Brahma-
datto ekasatehi khattiyehi saddhiṃ Videhaṃ gaṇhitum na sak-
khīti' amhākaṃ lajjanakaṃ bhavissati, na Mahosadho yeva p.,
aham pi p. yeva, ekaṃ lesaṃ karissāmā“ 'ti, „kim lesaṃ
30 nāma ācariya“ 'ti, „dhammayuddhan nāma karissāmā“ 'ti,

¹ Bā vacanaṃ sutvā mukhato vimhi luñcanto. ² Ck's kira te. ³ Bā sassāni sejjāyisu. ⁴ Ck's paññāyanappamānaṃ. ⁵ Bā -tāni. ⁶ Bā pacchābhāgehesu. ⁷ Bā āharathekaṃ.

„kim etaṃ dh-yuddhan nāma“ 'ti, „mahārāja na senā yuj-
jhissati, dvinnam pi pana rājūnaṃ dve paṇḍitā ekaṭṭhāne bha-
vissanti¹, tesu yo vandissati tassa parājayo bhavissati, Ma-dho
pana imaṃ mantaṃ na jānāti, ahaṃ mahallako so daharo, so
a disvā vandissati, tadā Vedehe parājito nāma bhavissati, ⁵
atha mayaṃ Vedehaṃ parājetvā attano nagaraṃ gamissāma,
evan no lajjanakaṃ na bhavissati, idaṃ dh-yuddhan nāmā“ 'ti,
p. tam pi rahassaṃ purimanayen' eva ñatvā „sace Kevaṭṭassa
parajjhissāmi² nāma na paṇḍito 'smīti“ cintesi, Brahmadatto pi
„sobhano ācariya upāyo“ ti vatvā³ „sve dh-yuddhaṃ bhavissati ¹⁰
dvinnam paṇḍitānaṃ, dhammena samena jayaparājayo bhavis-
sati⁴, yo dh-yuddhaṃ na karissati so parājito va nāma bha-
vissatīti“ paṇṇaṃ likhāpetvā cūladvārena Vedehasa⁵ pesesi,
taṃ sutvā Vedehe p-aṃ pakkosāpetvā tam atthaṃ ācikkhi, p.
„sādhu deva, 'sve pāto va pacchimadvāre dhammayuddha- ¹⁵
maṇḍalaṃ sajjessantu⁶ dh-yuddhamāṇḍalaṃ āgacchantu' 'ti
pesetha devā“ 'ti, taṃ sutvā āgatadūtass' eva paṇṇaṃ dāpesi,
p. punadivase „Kevaṭṭass' eva parājayo hotū“ 'ti pacchima-
dvāre dh-yuddhamāṇḍalaṃ sajjāpesi, te pi kho ekasatapurisā
„ko jānāti kiṃ bhavissatīti“ p-assa ārakkhatthāya⁷ Ke-aṃ pari- ²⁰
vārayiṃsu, te pi ekasatarājāno dh-yuddhamāṇḍalaṃ gantvā
pācīnadisaṃ oloketā aṭṭhaṃsu, tathā Ke-brāhmaṇo, Bo. pana
pāto va gandhodakena nahāyitvā satasahassagghanaṃ Kāsi-
vatthaṃ nivāsetvā sabbālaṃkārapatimaṇḍito nānaggarasabho-
janaṃ bhuñjitvā mahantena parivārena rājadvāraṃ gantvā ²⁵
„pavisatu me putto“ ti vutte pavisitvā rājānaṃ vanditvā eka-
mante ṭhatvā „kiṃ tāta Mahosadhā“ 'ti vutte „dh-yuddha-
maṇḍalaṃ gamissāmīti“ ā., „mayā kiṃ kātuṃ vaṭṭatīti“, „deva
Ke-brāhmaṇaṃ maṇinā vañcetukāmo 'mhi, aṭṭhavaṃkamaṇi-
ratanam laddhuṃ vaṭṭatīti“, „gaṇha tātā“ 'ti, so taṃ gahetvā ³⁰
rājānaṃ vanditvā⁸ otiṇṇo sahaajātehi yodhasahashehi parivuto

¹ B^d vasissanti. ² C^{ks} parajji-, B^d parajjhā, B^s parajjhāmi. ³ C^{ks} omit ti vatvā

⁴ C^{ks} -ssatīti. ⁵ C^{ks} vi-. ⁶ B^d sajjissanti. ⁷ C^{ks} -ttāya. ⁸ B^d adda rājagehato.

- navutikahāpaṇasahassagghanakaṃ setasindhavayuttaṃ rathavaram āruyha pātarāsavelāya dvārasamīpaṃ pāpuṇi, Kevaṭṭo pi „idāni āgamissati idāni āgamissatīti“ tassāgamanamaggaṃ olokento aṭṭhāsi, olokanen' eva dīghagīvataṃ patto viya suri-
- 5 yatejena sede muñcante¹, M. pi mahāparivāratāya samuddo viya ajjhottharanto kesarasiho viya asambhito vigatalomahaṃso dvāraṃ vivarāpetvā nagarā nikkhamma rathā oruyha siho viya vijambhanto' pāyāsi, ekasatarājāno tassa rūpasiriṃ disvā „esa kira Sirivaḍḍhaseṭṭhiputto Mahosadhapaṇḍito paññāya sakala-
- 10 Jambudīpe adutiyo“ ti ukkuṭṭhisahassāni pavattayimāsu, so pi kho marugaṇaparivuto Sakko viya anopamena sirivibhavana taṃ maṇiratanam hatthena gahetvā Kevaṭṭābhimukho ahoṣi, Ke- taṃ disvā va sakabhāvena saṇṭhātum asakkonto paccugga-
- manam katvā evam ā. : „p-a Ma-dha, mayam dve pi p-ā, am-
- 15 hākaṃ tumhe nissāya ettakaṃ kālam vasantānam tumhehi paṇṇākāramattam pi na pesitapubbam. kasmā evam akatthā²“ 'ti, atha nam M. : „p-a, tumhākaṃ anucchavikaṃ paṇṇākāram olokento ajja imam maṇiratanam labhimha, handa nam gaṇ-
- hatha, evarūpaṃ nāma aññaṃ maṇira- n' atthīti“, so tassa
- 20 hatthe jalamānam maṇira- disvā „dātukāmo me bhavissatīti“ cintetvā „tena hi dehīti“ hattham pasāresi, M. „gaṇhā“ 'ti khipitvā pasāritahatthassa aggaṇḍulīsu pātesi, brāhmaṇo garu-
- maṇiratanam aṇḍulīhi dhāretum nāsakkhi, taṃ parigaḷitvā M-assa pādamūle pati, brāhmaṇo lobhena „gaṇhissāmi nan“ ti tassa
- 25 pādamūle onato ahoṣi, ath' assa M. utṭhātum adanto ekena hatthena khandhatthike ekena piṭṭhikacchāyā gahetvā „utṭhe-
- tha ācariya utṭhetha āc-, aham daharo tumhākaṃ nattumatto⁴, mā mam vandathā“ 'ti vadanto aparāparaṃ katvā nalātaṃ mukhena saddhim bhūmiyaṃ ghaṃsitvā lohitaṃ akkhitam⁵ katvā
- 30 „andhabāla tvaṃ mama santikā vandanaṃ paccāsiṃsasīti“

¹ Bā sedā muñcanti. ² Bā -amāno. ³ Bā karitthā. ⁴ Bā natthu-. Ck nantu-, C^o nanamatto? ⁵ C^o -kkhittam. ⁶ all three MSS. -sati

gīvāyaṃ gahetvā khipi, so usabhamattatṭhāne patitvā utṭhāya
 palāyi, maṇiratanam pana M-assa manussā va gaṇhimsu, Bo-
 assa pana „utṭhetha utṭhetha mā maṃ vandathā“ 'ti vacīghoso
 sakalaparisam chādetvā atṭhāsī, „Ke-brāhmaṇena p-assa pādā
 vanditā“ ti parisāpi 'ssa ekappahāren' eva unnādādini akāsi, 5
 Brahmadattam ādim katvā sabbe pi te rājāno K-am M-assa
 pādamūle onatam¹ addasaṃsu yeva, te „amhākaṃ p-ena M-dho
 vandito, idāni parājit' amha, na no jīvitam dassatīti“ attano attano
 asse āruya Uttarapañcālābhimukhā palāyitum ārabhimsu, te
 palāyante disvā Bo-assa parisā „C-Brahmadatto ekasatakhattiye 10
 gahetvā palāyatīti“ puna ukkuṭṭhim akāsi, tam sutvā te rājāno
 maraṇabbhayabhītā bhiyyosomattāya palāyantā senaṅgam bhin-
 diṃsu, Bo-assa parisāpi nadantī vaggantī sutṭhutaram kolā-
 halam akāsi, M. senaṅgaparivuto nagaram eva pāvisi, Brahma-
 dattassa senā tīni mattāni yojanāni pakkhandi, Ke- assam 15
 āruya nalāṭe lohitaṃ puñchamāno senam patvā assapiṭṭhiyaṃ
 nisinnō „bho² mā palāyatha, nāham g-puttam vandāmi, tiṭṭhatha
 tiṭṭhathā“ 'ti ā., senā aṭhatvā gacchat' eva Ke-am akkosantā
 paribhāsantā: „pāpadhamma duṭṭhabrāhmaṇa 'dhammayuddham
 nāma karissāmīti' gantvā nattumattam³ pi appahontaṃ vandi⁴, 20
 n' atthi tava akattabban“ ti tassa katham asuṇantā va gac-
 chant' eva, so vegena gantvā senam sampāpunivā „bho² va-
 canam saddahatha mayham, nāham nam vandāmi, maṇiratanena
 maṃ vañcesīti“, sabbe pi te rājāno nānākāraṇehi bodhetvā⁵
 attano katham gaṇhāpetvā tathā pabhinnaśenam paṭinivattesi, 25
 sā pana tāva mahatī senā sace paṃsumuṭṭhim vā ekekaṃ
 leḍḍum vā⁶ gahetvā⁷ khipeyya parikham pūretvā pākārappa-
 māṇarāsi bhaveyya, Bodhisattānam pana adhippāyā ijjhantīti
 eko pi paṃsumuṭṭhim vā leḍḍum vā nagarābhimukham khiyanto
 nāma nāhosi, sabbe nivattetvā⁸ attano khandhāvāraṭṭhānam eva 30

¹ all three MSS. oja-. ² Bā bhonto. ³ Bā natta-. ⁴ Bā vandasi. ⁵ Bā
 sabbodhetvā. ⁶ Cks omit vā. ⁷ Bā adds nagarābhimukho ⁸ so all three MSS.
 for -titvā?

paccāgamiṃsu, rājā Ke-aṃ pucchi: „kiṃ karoma ācariyā“¹ 'ti,
 „deva kassaci cūladvārena nikkhamitum adantā² sañcāraṃ
 chindāma, manussā nikkhamitum alabhantā ukkaṇṭhitvā dvāraṃ
 vivarissanti, atha mayaṃ paccāmitte gaṇhissāmā“³ 'ti, p. taṃ
 5 pavattiṃ purimanayen' eva sutvā cintesi: „imesu ciraṃ idha
 vasantesu phāsukaṃ nāma n' atthīti upāyen' eva palāpetum
 vaṭṭatīti“⁴ so „mantena te palāpessāmīti“⁵ ekaṃ mantakusalaṃ
 amaccaṃ upadhārento Anukevaṭṭaṃ nāma disvā pakkosāpetvā
 „ācariya amhākaṃ ekaṃ kammaṃ nittharitum vaṭṭatīti“⁶ ā,
 10 „kiṃ karomi p-a, vadehīti“, „tumhe anupākāre tathavā amhā-
 kaṃ manussānaṃ pamādaṃ oloketvā antarantarā Brahmaddattassa
 manussānaṃ pūvamacchamaṃsādīni khipitvā 'ambho idaṃ c'
 idaṃ ca khādatha mā ukkaṇṭhatha, aññaṃ katipāhaṃ vasitum
 vāyamatha, nagaravāsino pañjare baddhakukkuṭā viya ukkaṇ-
 15 ṭhitā nacirass' eva vo dvāraṃ vivarissanti, atha tumhe Vedehaṃ
 ca duṭṭhagahapatiputtaṃ ca gaṇhathā' 'ti vadeyyātha, amhākaṃ
 manussā taṃ kathaṃ sutvā tumhe akkositvā tajjetvā Brahma-
 dattassa manussānaṃ passantānaṃ ñeva tumhe hatthapādesu⁷
 , gahetvā⁸ velupesikādīhi paharantā viya hutvā otāretvā pañca
 20 cūlā gāhāpetvā iṭṭhakacunṇāni⁹ okiritvā kaṇaveramālāṃ¹⁰ gahetvā¹¹
 katipayapahāre datvā piṭṭhiyaṃ rājiyo¹² dassetvā pākāraṃ āro-
 petvā sikkā¹³ pakkhipitvā yotten' otāretvā 'gaccha mantabhe-
 dakacorā' 'ti Brahmaddattamanussānaṃ dassanti¹⁴, te taṃ rañño
 santikaṃ nessanti, rājā 'ko te aparādhō' ti pucchissati, ath'
 25 assa evaṃ vadeyyāsi: 'mahārāja, mayhaṃ pubbe yaso mahanto,
 g-putto mantabhedo¹⁵ ti kujjhitvā rañño kathetvā sabbaṃ¹⁶
 acchindi. ahaṃ mama yasavilopakassa¹⁷ gahapatiputtassa sīsaṃ
 gaṇhāpessāmīti tumhākaṃ manussānaṃ ukkaṇṭhitasokena¹⁸

¹ Cks -to, Bđ adavā. ² Cks naṃ ³ Bđ tumhākaṃ hatthapādesu, Cks tumhe hatthapāde. ⁴ Bđ omits ga-. ⁵ Bđ -cunnena ⁶ Cks -veru-, Bđ kaṇṭhathatta-mālāṃ, Bđ kaṇṇavilamālāṃ ⁷ Ck galetvā, Bđ katvā, Bđ kannetvā? ⁸ Cks rājiyaṃ. ⁹ Bđ sikkāya. ¹⁰ Bđ -enti. ¹¹ Bđ maṃ na bhajati, Bđ macchariyena maṃ garahatīti. ¹² Bđ adds me vibhavaṃ ¹³ Bđ yasabhedakassa. ¹⁴ so Bđ; Cks ukkaṇṭhāne-.

bhīto' etesaṃ khādanīyabhojanīyaṃ demi, ettakena maṃ porā-
 nakaveram hadaye katvā imaṃ vyasanam pāpesi taṃ sabbam
 tumhākaṃ manussā jānanti mahārāja' 'ti nānākāraṇehi² taṃ
 saddahāpetvā vissāse uppanne 'mahārāja tumhe mama laddha-
 kālato paṭṭhāya mā cintayittha, dāni Vedeḥassa ca g-puttassa 5
 ca jīvitam n' atthi, aham imasmim nagare pākārassa ca thi-
 raṭṭhānaṃ ca dubbalatṭhānaṃ ca parikhāyaṃ kumbhilādīnaṃ
 atthiṭṭhānaṃ ca natthiṭṭhānaṃ ca jānāmi, naciren' eva vo na-
 garam gahetvā dassamīti' vadeyyātha, atha so rājā saddahitvā
 sakkāram karissati senāvāhanam paṭicchāpessati, ath' assa 10
 senam vālakumbhilatṭhānesu yeva otāreyyātha, tassa senā kum-
 bhilabhayena na otarissati, tadā tumhe 'senā te deva g-puttena
 bhinnā, sabbe rājāno ācariya-Kevattaṃ ca ādīm katvā (add:
 na) kenaci laṅco gahito n' atthi³, kevalam ete tumhe pari-
 vāretvā caranti, sabbe pana g-puttass' eva santakā, aham ev' 15
 eko tumhākaṃ puriso, sace me na saddahatha sabbe rājāno
 'alamkaritvā maṃ dassanāya āgacchantū' 'ti pesetha, atha tesam
 g-puttena attano nāmarūpaṃ likhitvā dinnesu vatthālamkāra-
 khaggādīsū akkharāni disvā niṭṭham gaccheyyāthā' 'ti vadey-
 yāthā 'ti vutte so tathā katvā tāni disvā niṭṭham gantvā 20
 bhīttatasito te rājāno uyyojetvā 'idāni kiṃ karoma p-a' 'ti
 tumhe pucchissati, tam enam evam vadeyyātha: 'mahārāja
 g-putto bahumāyo, sace aṇṇāni katipayadivasāni vasissatha
 sabbam vo senam attano hatthe katvā tumhe gaṇhissati, pa-
 pañcam akatvā ajj' eva majjhimayāmasamanantare assapiṭṭhi- 25
 yaṃ nisīditvā palāyissāma, mā no parahatthe maraṇam hotū'
 'ti, so tumhākaṃ vacanam sutvā tathā karissati, tumhe tassa
 palāyanavelāya nivattitvā amhākaṃ manusse jānāpeyyāthā' 'ti,
 taṃ sutvā Anukevaṭṭabrahmaṇo „sādhū p-a, karissāmi te va-
 canan“ ti ā, „tena hi katicī⁴ pahāre sahitaṃ vaṭṭatīti“ vatvā 30

¹ Bā omits bhī-. ² Bā nānappakārehi. ³ Bā na kenaci laṅco agahito nāma natthi. ⁴ C^{ks} katthaci.

„p-a mama jīvitaṃ ca hatthapāde ca ṭhapetvā sesam attano
 rucivasena karohīti“, so tassa gehe manussānaṃ sakkāraṃ
 kāretvā Anukevaṭṭaṃ vuttanayena vippakāraṃ pāpetvā yotten’
 otāretvā Brahmādhāttaṃ manussānaṃ dāpesi, rājā taṃ vīmaṃ-
 5 sitvā¹ saddahitvā sakkāraṃ assa katvā senaṃ paṭicchāpesi, so
 pi taṃ vālakumbhilaṭṭhānesu yeva otāresi, manussā kumbhilehi
 khajjamānā aṭṭalake² ṭhitehi ususattitomarehi³ vijjhiyamānā
 vināsaṃ pāpuṇanti, tato paṭṭhāya bhayena upagantum na sak-
 konti, Anuke- rājānaṃ upasaṃkamitvā „mahārāja, tumhākaṃ
 10 atthāya yujjhanakā nāma n’ atthi, sabbehi laṅco gahito, sace
 maṃ asaddahantā rājāno pakkosāpetvā nivatthavattadhāsi
 akkharāni olokethā“ ’ti ā., rājā tathā katvā sabbesaṃ vatthā-
 dāsi akkharāni disvā „addhā imehi laṅco gahito“ ti niṭṭhaṃ
 gantvā „ācariya idāni kiṃ kātābbaṃ“ ti pucchitvā „deva aññaṃ
 15 kātābbaṃ n’ atthi, sace papañcaṃ karissatha g-putto vo gaṇ-
 hisati, mahārāja ācariya-Kevaṭṭo pi kevalaṃ nalāṭe vaṇaṃ
 katvā vicarati, laṅco pana etenāpi gahito va, ayaṃ maṇirata-
 naṃ gahetvā tumhe tiyojanaṃ palāpetvā puna⁴ saddahāpetvā ni-
 vattesi, ayaṃ pi paribhinda⁵ va, ekarattivāso pi mayaṃ
 20 na ruccati, ajj’ eva majjhimayāmasamanantare palāyitum vaṭṭati,
 maṃ ṭhapetvā añño tava suhādayo nāma n’ atthīti“ vutte „tena
 hi ācariya tumhe yeva me assaṃ kappetvā yānaṃ sajjāṃ ka-
 rotha“ ’ti ā., brāhmaṇo tassa nicchayena⁶ palāyanabhāvaṃ
 ñatvā „mā bhāyi māhārāja“ ’ti assāsetvā bahi nikkhamitvā
 25 upanikkhattakapurisānaṃ „ajja rājā palāyissati, mā niddāyitthā“
 ti ovādaṃ datvā raṇṇo assaṃ yathā ākaḍḍhito suṭṭhutaṃ
 palāyati⁷ evaṃ avakāppanāya⁸ kappetvā majjhimayāmasama-
 nantare „kappito te deva asso, velaṃ jānāhīti“ ā., rājā assaṃ
 abhirūhitvā palāyi, Anuke- pi assaṃ abhirūhitvā tena saddhiṃ
 30 gacchanto viya thokaṃ gantvā nivatto, avakāppanāya⁹ kappita-

¹ Cks -setvā. ² Ck -ravassehi, Cs -ravasehi. ³ Bā -kesu. ⁴ Cks palāyane pi.

⁵ Cks -bhinnako. ⁶ Bā vini-. ⁷ Bā -yissati. ⁸ Bā -kappannāya, Cks -kam-
 panāya. ⁹ Bā -kappanāya.

asso ākaḍḍhiyamāno pi rājānaṃ gahetvā palāyi, Anukevaṭṭo
 senāya antaraṃ pavisitvā „C-Brahmadatto palāto“ ti ukkuṭṭhiṃ
 akāsi, upanikkhittakamanussāpi attano manussehi saddhiṃ
 upakkosiṃsu, sesarājāno taṃ saddaṃ sutvā „Ma-paṇḍito dvāraṃ
 vivaritvā nikkhanto bhavissati, na idāni no jīvitāṃ dassatīti“ 5
 bhītatasiṭṭa upabhogaparibhogabhaṇḍāni pi anoloketvā tato palā-
 yiṃsu, manussā „rājāno palāyanti“ suṭṭhutarāṃ upakkosiṃsu,
 sesā taṃ saddaṃ sutvā dvāraṭṭālakādisu ṭhitāpi unnadiṃsu
 appoṭhayiṃsu, iti tasmiṃ khaṇe paṭhavī viya bhijjamānā sa-
 muddo viya saṃkhubhito sakalanagaraṃ anto ca bahi ca eka- 10
 ninnādaṃ ahosi, aṭṭhārasaakkhohiṇisaṃkhāmanussā „Maho-
 sadhapaṇḍitena kira Brahmadatto ca ekasatarājāno ca gahitā“
 ti maraṇabhayaabhītā attānā asaraṇā udare baddhasāṭakam pi
 chaḍḍetvā palāyiṃsu, khandhāvāraṭṭhānaṃ tucchāṃ ahosi,
 C-Brahmadatto ekasatakhattiye gahetvā attano nagaram eva 15
 gato, punadivase pāto va nagaradvārāni vivaritvā balakāyā
 nagarā nikkhamitvā mahāviloपाṃ disvā „kim karoma p-ā“ 'ti
 M-assa ārocayiṃsu, so āha: „etehi chaḍḍitadhanaṃ amhākaṃ
 pāpuṇāti, sabbesaṃ pi rājūnaṃ santakaṃ amhākaṃ raṇṇo
 detha, seṭṭhīnaṃ ca Kevaṭṭabrāhmaṇassa ca santakaṃ amhākaṃ 20
 āharatha, avasesaṃ nagaravāsino gaṇhantū“ 'ti, tesaṃ ma-
 haggharatanabbhaṇḍam¹ eva āharantānaṃ addhamāso vītivatto,
 sesaṃ pana catūhi māsehi āhariṃsu, M. Anukevaṭṭassa ma-
 hantaṃ sakkāraṃ adāsi, tato paṭṭhāya ca kira Mithilavāsino
 sahiraṇṇā jātā, Brahmadattassāpi tehi rājūhi saddhiṃ Uttara- 25
 pañcālanagare vasantassa ekaṃ vassaṃ atītaṃ. Ath' ekadi-
 vasaṃ Kevaṭṭo ādāsena mukhaṃ olokento nalāte vaṇaṃ disvā
 „idaṃ g-puttassa kammaṃ, ten' amhi ettakānaṃ rājūnaṃ antare
 lajjāpito“ ti cintetvā samuppannakodho hutvā „kadā ru kho
 tassa piṭṭhiṃ passitum samattho bhavissāmīti“ cinto „atth' 30
 eso upāyo“ ti, „amhākaṃ raṇṇo dhītā Pañcālacaṇḍi nāma

¹ C^{ks} samaggha-.

uttamarūpadharā devaccharapaṭibhāgā, taṃ Vedecharaṇṇo das-
 sāmā“ 'ti vatvā „Vedeham kāmēna palobhetvā gilitabalisam
 viya maccham saddhim Mahosadheṇa ānetvā ubho pi te mā-
 retvā jayapānam pivissāmā“ ti sanniṭṭhānam katvā rājānam
 5 upasamkamitvā ā.: „deva eko manto atthīti“, „ācariya tava
 mantan nissāya uttarasātakassāpi sāmīno na jā't amha, idāni
 kiṃ karissasi, tuṇhī hohīti“, „mahārāja iminā upāyena sadiso aṇṇo
 upāyo nāma n' atthīti“, „tena hi bhaṇāhīti“, „mahārāja amhehi
 dvīhi yeva bhavitum vaṭṭatīti“, „evam hotū“ 'ti, atha nam
 10 brāhmaṇo uparipāsādatalam āropetvā ā.: „mahārāja Vedeharā-
 jānam kilesena palobhetvā idhānetvā saddhim g-puttena mā-
 ressamā“ 'ti, „sundaro ācariya upāyo, katham pana nam palo-
 bhetvā ānessāmā“ 'ti, „mahārāja, dhītā vo Pañcālacaṇḍī uttama-
 tassā rūpasampattiṃ ca cāturiyavilāse ca ' kavīhi gītābandhanena'
 15 bandhāpetvā tāni kabbāni³ Mithilāyam gāyāpetvā 'evarūpam
 itthiratanam alabhandassa Videhanarindassa kiṃ rajjenā' 'ti
 tassa savanasamsaggena laddhabhāvam natvā aham gantvā diva-
 sam ṭhapessāmi, so mayi divasam ṭhapetvā āgate gilitabaliso
 viya maccho g-puttam gahetvā āgamissati, atha te māressāmā“
 20 'ti, rājā tassa vacanam sutvā tussitvā „sundaro upāyo ācariya,
 evam karissāmā“ 'ti sampatīcchi, tam pana mantam C-Brahma-
 dattassa sayanapālikā sālīkasakuṇikā sutvā paccakkham akāsi,
 rājā nipuṇe kabbakāre pakkosāpetvā bahum dhanam datvā
 dhītaram tesam dassetvā „nānā etissā rūpasampattiṃ nissāya
 25 kabbam karoṭhā“ 'ti ā., ne atimanoharāni gītāni bandhitvā
 rājānam sāvayimsu, rājā bahum dhanam adāsi, kavīnam santikā
 natā⁴ sikkhitvā⁵ samajjamaṇḍale gāyimsu⁶, iti tāni vitthāritāni
 ahesum, tesu manussānam antare vitthāritattam gatesu rājā
 gāyake⁷ pakkosāpetvā ā.: „tātā tumhe mahāsakune gahetvā
 30 rattiṃ rukkham āruyha ta. nisinnā gāyitvā 'paccūsakāle tesam

¹ so Cks; Bā cāturiṭṭhiyavilāso. ² Bā kavīhigitam, omitting bandhanena. ³ Bā kabyāni. ⁴ Bā natākitthiyo. ⁵ Bā sikkhāpetvā. ⁶ Bā gāyāpayimsu. ⁷ Cks -ne.

gīvāsu kaṃsatāle bandhitvā te utthāpetvā¹ otarathā“ 'ti, so
 kira „Pañcālaraṇṇo dhītu sarīravannaṃ devatāpi gāyantīti“
 pākatabhāvakarapaṭṭhaṃ tathā kāresi, puna rājā te kavī pakko-
 sāpetvā „tātā iti tumhe 'evarūpā kumārikā Jambudīpatale
 añṇassa raṇṇo nānucchavikā Mithilāyaṃ Videharaṇṇo anuccha- 5
 vikā' ti raṇṇo issariyaṃ ca imāya ca rūpaṃ vaṇṇetvā gītāni
 bandhathā“ ti ā., tathā katvā raṇṇo ārocayīmsu, rājā tesāṃ
 dhanāṃ datvā „tātā Mithilāṃ gantvā ta. iminā va upāyena
 gāyathā“ 'ti pesesi, te tāni gāyantā anupubbena Mithilāṃ gantvā
 samajjamaṇḍale gāyīmsu, tāni sutvā mahājano ukkuṭṭhisahas- 10
 sāni pavattetvā tesāṃ bahūṃ dhanāṃ adāsi, te rattisamaye
 rukkesu pi gāyitvā paccūsakāle sakunānaṃ gīvāsu kaṃsatāle
 bandhitvā otaranti, ākāse kaṃsatālasaddaṃ sutvā „Pañcāla-
 rājadhītu sarīravannaṃ devatāpi gāyantīti“ nagare ekakolāhalaṃ
 ahosi, rājā sutvā kabbakāre pakkosāpetvā attano nivesane 15
 samajjāṃ karetvā „evarūpaṃ kira uttamarūpadharaṃ dhītaraṃ
 Cūlanīrājā mayhaṃ dātukāmo“ ti tussitvā tesāṃ bahūṃ dhanāṃ
 adāsi, te pi āgantvā Brahmaḍattassa ārocayīmsu, atha naṃ
 Ke- ā.: „idān' āhaṃ mahārāja divasaṃ vavatthāpanāya ga-
 missāmīti“, „sādhū ācariya, kiṃ laddhuṃ vaṭṭatīti“, „thokaṃ 20
 paṇṇākāraṇ“ ti, „gaṇhathā“ 'ti dāpesi. so taṃ ādāya mahan-
 tena parivārena Vedeharattṭhaṃ sampāpuṇi, tassāgamaṇaṃ
 sutvā nagare ekakolāhalaṃ jātāṃ: „Cūlanīrājā ca kira Vedeho
 ca mittasanthavaṃ karissanti, Cūlanī attano dhītaraṃ raṇṇo
 dassati, Ke- kira divasaṃ vavatthāpetuṃ etīti“, Vedeharājāpi 25
 taṃ suṇi, M. pi sutvā paṇ' assa etad ahosi: „tassāgamaṇaṃ
 mayhaṃ na ruccati, tatvato taṃ jānissāmīti“ so Cūlanisantike
 upanikkittapurisānaṃ sāsanaṃ pesesi, „imaṃ mantāṃ tatvato
 na jānāma, rājā ca Ke- ca sayanagabbhe nisiditvā mantayīmsu,
 raṇṇo pana sayanapālikā sālīkasakuṇikā² etaṃ mantāṃ jāneyyā“ 30
 'ti paṭipesayīmsu, taṃ sutvā M. cintesi: „yathā paccāmittānaṃ

¹ Bā uppāletvā. ² Cks add atthi.

okāso na hoti evaṃ suvibhattaṃ katvā sajjitaṃ¹ nagaraṃ
 ahaṃ Kevaṭṭassa daṭṭhuṃ na dassāmīti“ so nagaradvārato
 yāva rājagehaṃ rājagehato yāva attano gehaṃ ubhosu passesu
 kilāñjehi parikkhipāpetvā matthake pi kilāñjehi² paṭicchādāpetvā
 5 cittakammaṃ kāretvā bhūmiyaṃ pupphāni vikiritvā punṇaghaṭe
 ṭhapetvā kadaliyo bandhāpetvā dhaje paggaṇhāpesi, Ke- taṃ
 nagaraṃ pavisitvā suvibhattaṃ nagaraṃ apassanto rañṇā³ me
 maggo alaṃkārapito“ ti cintesi, nagarassa adassanattamaṃ kata-
 bhāvaṃ na jānāti, so gantvā rājānaṃ disvā paṇṇākāraṃ pa-
 10 ṭicchāpetvā paṭisanthāraṃ katvā ekamante nisīditvā rañño kata-
 sakkārasammāno attano āgatakāraṇaṃ ārocento dve g. abhāsi:

10. Rājā santhavakāmo te ratanāni pavecchati,
 āgacchantu tato⁴ dūtā mañjukā piyabhāṇino, 1460.

11. Bhāsantu mudukā vācā yā vācā paṭinanditā

15 Pañcālā ca Videhā ca ubho ekā bhavantu te ti. 1461.

Ta, santhavakāmo ti mahārāja amhākaṃ rājā tayā saddhim mitta-
 santhavakāmo, ratanāni itthiratanāni attano dhītaraṃ ādīkatvā tumbhākaṃ
 sabbaratanāni deti, āgacchantū 'ti ito paṭṭhāya kira Uttarapañcālānagarato
 paṇṇākāraṃ gahetvā madhuravacanā piyabhāṇino dūtā idhāgacchantu ito ca ta.
 20 gacchantu, ekābhavantu 'ti Gaṅgodakam viya Yamunodakena saddhim saṃ-
 sandantā ekasadisā va hontū 'ti.

Evaṃ ca pana naṃ vatvā „mahārāja amhākaṃ aṇṇaṃ
 mahāmaccaṃ pesetukāmo hutvāpi 'aṇṇo' manāpaṃ katvā sā-
 sanaṃ ārocentuṃ na sakkhissatīti' maṃ pesesi“, „ācariya tumhe
 25 rājānaṃ sādhukaṃ bodhetvā ādāya āgacchathā“ 'ti⁵, „gaccha
 mahārāja⁶ seṭṭhaṃ abhirūpaṃ ca kumārikaṃ labhissatha, am-
 hākaṃ ca rañṇā⁷ saddhim metti ca vo paṭiṭṭhahissatīti“, so
 tassa vacanaṃ sutvā va tuṭṭhamānaso „uttamarūpadharaṃ kira
 kumārikaṃ labhissāmīti“ savanasamsaggena bandhitvā⁸, „ācariya
 30 tumbhākaṃ ca kira Mahosadhapaṇḍitassa ca dhammayuddhe
 vivādo ahoṣi, gacchatha puttaṃ me passatha, ubho pi paṇḍitā

¹ Bā susaj- ² Ck^s -je. ³ Ck^s rañño. ⁴ Bā ito. ⁵ Bā rañño. ⁶ Ck^s gaccha-
 thā ti. ⁷ so Ck^s; Bā gacchatha rājā ⁸ Ck^s rañño. ⁹ Bā bajhitvā.

aññamaññaṃ khamāpetvā mantetvā ethā“ 'ti ā., tam sutvā Ke-
 „passissāmi paṇḍitaṃ“ ti tam passitum agamāsi, M. pi tam
 divasaṃ „tena me pāpadhammena saddhiṃ sallāpo mā hotū“
 'ti pāto va thokaṃ sappiṃ pivi, gehaṃ pi 'ssa bahalena alla-
 gomayena limpimsu', thambhe telena makkhesuṃ, tassa nipaj- 5
 janakaṃ ekaṃ paṭṭamañcanaṃ² ṭhapetvā sesāni mañcapīṭhāni
 nīharimsu, so manussānaṃ saññaṃ adāsi: „brāhmaṇe kathetum
 āradhe evaṃ vadeyyātha: 'brāhmaṇa paṇḍitena saddhiṃ mā
 kathaya, ajja tena' sappi pītan' ti mayi pi tena saddhiṃ katha-
 nākāraṃ karonte' pi 'deva sappi vo pītaṃ, mā kathethā' 'ti 10
 vāreyyātha“ ti, evaṃ vicāretvā M. rattapaṭṭaṃ nivāsetvā sat-
 tamesu dvāraḷakotṭhakesu manusse ṭhapetvā³ paṭṭamañcake nipajji,
 Ke- pi 'ssa paṭṭhamadvāraḷakotṭhake ṭhatvā „khaṃ paṇḍito“ ti puc-
 chi, atha naṃ te manussā „brāhmaṇa mā mahāsaddaṃ kari, sace
 si⁴ āgantukāmo tuṇhī hutvā ehi, ajja paṇḍitena sappi⁵ pītaṃ, ma- 15
 hāsaddaṃ kātum na labbhatīti“ āhaṃsu, sesadvāraḷakotṭhakesu pi
 naṃ evaṃ evaṃ āhaṃsu, so sattamadvāraḷakotṭhakaṃ atikkamītvā
 p-assa santikaṃ agamāsi, p. kathanākāraṃ dassesi, atha naṃ
 „deva, mā kathayittha, tikhiṇasappi vo pītaṃ, kiṃ vo iminā duṭṭha-
 brāhmaṇena saddhiṃ kathitenā“ 'ti vatvā vārayimsu, iti so 20
 p-assa santikaṃ gantvā n' eva nisīditum na āsanaṃ nissāya
 tiṭṭhanatṭhānaṃ labhi, allagomayaṃ atikkamītvā⁶ atṭhāsi, atha
 taṃ oloketvā eko akkhīni khani⁷ leko bhamukaṃ ukkhipi, eko
 kapparaṃ kaṇḍūyi, so tesaṃ kiriyaṃ disvā maṃkubhūto
 „gacchāṃ' ahaṃ p-ā“ 'ti vatvā aparena „are duṭṭhabrāhmaṇa 25
 mā saddaṃ karīti“ vutte „saddaṃ eva karosi, atṭhīni te bhin-
 dissamīti“ vutte bhīttasito hutvā nivattitvā olokesi, atha naṃ
 añño velupesikāya piṭṭhiyaṃ tālesi, añño gīvāya gabetvā khipi,
 añño piṭṭhiyaṃ hatthatalena pahari, so dīpimukhā muttamigo
 viya bhīttasito nikkhamitvā rājagehaṃ gato, rājāpi cintesi: 30

¹ Pā lepesum. ² Bā tassa nippannamañcakam. ³ Bā te. ⁴ Cks -to. ⁵ Cks
 -me - - ke. and omit manusse ṭhapetvā. ⁶ Bā pi. ⁷ Bā tikhiṇasappi ⁸ Bā
 akkamitvā. ⁹ Bā nimmiḷi.

„ajja mama putto imaṃ pavattiṃ sutvā tuṭṭho bhavissati, dvin-
naṃ p-ānaṃ mahatiyā dhammasākacchāya bhavitabbaṃ, ajja
ubho pi aññamaññaṃ khamāpessanti, lābhā vata me“ ti, so
Ke-aṃ disvā p-ena saddhiṃ saṃsanditākāraṃ¹ pucchanto g. ā. :

- 5 12. Kathan nu Kevaṭṭa Mahosadhena
samāgamo āsi, tad imgha brūhi,
kacci te paṇinijjhatto kacci tuṭṭho Mahosadho ti. 1462.

Ta. paṇinijjhatto ti dhammayuddhamāṇḍale pavattaviggahavūpasama-
natthaṃ kacci tvaṃ tena so ca tayā nijjhatto khamāpito, kacci tuṭṭho ti
10 kacci tumhākaṃ rañña pesitapavattiṃ sutvā tuṭṭho ti.

Evam vutte Kevaṭṭo „mahārāja tumhe taṃ paṇḍito ti
gahetvā vicaratha, tato asappurisataro nāma n' atthīti“ g. ā. :

13. Anariyarūpo puriso janinda asamodako²
thaddho asabbhirūpo [yathā mūgo va badhiro va³]
15 na kiñc' atthaṃ abhāsathā 'ti. 1463.

Ta. asabbhirūpo ti apaṇḍitajātiko, na kiñcattathā ti mayā saha kiñci
atthaṃ na bhāsīttha, ten' eva naṃ apaṇḍito ti maññaṃti Bo-assa aguṇaṃ kathesi.

Rājā tassa vacanaṃ anabhinanditvā apaṭikkositvā tassa
ca tena saddhiṃ āgatānaṃ ca paribbayaṃ c' eva nivāsagehaṃ
20 ca dāpetvā „gacchathācariya vissamathā“ 'ti taṃ uyyojetvā
„mama putto p-o paṭisanthārakusalo iminā kira saddhiṃ n' eva
paṭisanthāraṃ akāsi na tuṭṭhiṃ pavedesi, kiñci tena anāgata-
bhayaṃ diṭṭhaṃ bhavissatīti“ sayam eva g. samuṭṭhāpesi:

14. Addhā idaṃ mantapadaṃ sududdasaṃ,
25 attho suddho naraviriyena diṭṭho,
tathā hi kāyo mama sampavedhati,
hitvā sayam ko parahattham essatīti. 1464.

Ta idaṃ ti yaṃ yaṃ mama puttana diṭṭhaṃ addhā idaṃ mantapadaṃ
añña ittarapurisena⁴ sududdasaṃ, nara- ti viriyavanta narena suddho attho
30 diṭṭho bhavissati, sayan ti sakarattham hitvā ko parahattham gamissati.

¹ Bḍ saṃsandana-. ² so Bḍ; Ck^s asammodako. ³ so Ck^s; Bḍ ca bhadhiro ca
read: - - rūpo ca yathā mūgo badhiro ca? ⁴ Bḍ itara-.

„Mama puttena brāhmaṇassa āgamane doso diṭṭho bhavissati, ayaṃ hi āgacchanto na mittasanthavattthāya āgamissati, maṃ pana kāmena palobhetvā nagaraṃ netvā gaṇhanattthāya āgatenā bhavitabban“ ti, „taṃ anāgatabhayaṃ diṭṭhaṃ bhavissati paṇḍitenā“ 'ti tassa taṃ atthaṃ āvajjetvā' bhītatasi- 5
 nisinnakāle cattāro paṇḍitā āgamiṃsu, rājā Senakaṃ pucchi: Senaka ruccati te Uttarapañcālanagaraṃ gantvā Cūlanirājassa dhītu ānayanān“ ti, „kiṃ kathetha mahārāja, na hi sirim āgacchantim paharivā palāpetum vaṭṭati, sace tumhe ta. gantvā taṃ gaṇhissatha ṭhapetvā C-Brahmadattaṃ añño tumhehi samo Jam- 10
 budipatale na bhavissati, kiṃkāraṇā: jeṭṭharājassa dhītāya gahitattā, so hi 'sesarājāno mama manussā, Vedehe eko² mayā sadiso' ti sakala-Jambudīpe uttamarūpadharaṃ dhītaraṃ tumhākaṃ dātukāmo jāto, karoṭh' assa vacanaṃ, mayam pi tumhe nissāya vattthālaṃkāre labhissāmā“ 'ti, rājā sese pucchi, te pi tath' eva 15
 kathesum, tassa tehi saddhim kathentass' eva Kevaṭṭabrahmaṇo nivāsagehā nikkhamitvā „rājānaṃ āmantetvā gamissāmīti“ āgantvā „mahārāja, na sakkā amhehi papañcaṃ katum, gamissāma mayaṃ narindā“ 'ti, rājā tassa sakkāraṃ katvā taṃ uyyojesi, M. tassa gatabhāvaṃ³ natvā nahāyitvā alaṃkaritvā rājupaṭṭhā- 20
 naṃ āgantvā rājānaṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi, rājā cintesi: „putto me Ma-paṇḍito mahāmantī mantapāragato atītānāgata-paccuppanne atthe jānāti, amhākaṃ ta. gantum yuttabhāvaṃ vā ayuttabhāvaṃ vā p. jānissatīti“ so attano⁴ paṭhamaṃ cintite aṭhatvā⁵ rāgaratto mohamūlho hutvā taṃ pucchanto g. ā.: 25

15. Channaṃ hi ekā va matī sameti

ye paṇḍitā uttamabhūripattā,

yānaṃ ayānaṃ athavāpi ṭhānaṃ⁶

Mahosadha tvam pi matim karohīti. 1465.

Ta. channaṃ ti p-a Kevaṭṭabrahmaṇassa ca mama ca imesaṃ catunnaṃ 30
 ti channaṃ amhākaṃ ekā va matī eko ajjhāsayo Gaṇḍodakaṃ viya Yamunoda-

¹ so all three MSS. ² C^{ks} ceko. ³ B^d gamanabh-. ⁴ C^{ks} attānaṃ. ⁵ B^d cintitaṃ avatvā. ⁶ C^{ks} yānaṃ.

kena saṃsandati sameti, ye mayaṃ cha pi janā p-a uttamabhūripattā tesam no channam pi C-rājadhītu ānayanam ruccatīti, tñānan¹ ti idh'eva vāso, matim karohīti ambhakaṃ ruccanakam nāma appamānam tvam pi cintehi kim ambhakaṃ āvāhatthāya ta yānam udāhu āyanam, ādu idh'eva vāso ruccatīti.

5 Tam sutvā p. „ayaṃ rājā ativiya kāmaggiddho, andhabāla-bhāvena imesaṃ catunnam vacanam gaṇhāti, gamane dosam kathetvā nivattessāmi nan“ ti cintetvā catasso g. abhāsi:

16. Jānāsi kho rāja: mahānubhāvo

mahabbalo Cūlanibrahmadatto

10 rājā ca tam icchati kāranattham²

migam yathā okacarena³ luddo. 1466.

17. Yathāpi maccho balisaṃ vaṃkam mānsena chāditaṃ

āmagiddho na jānāti maccho va⁴ maraṇam attano 1467.

18. Evam eva tuvaṃ rāja Cūlanīyassa⁵ dhītaram

15 kāmaggiddho na jānāsi maccho va⁴ maraṇam attano. 1468.

19. Sace gacchasi Pañcālam khippam attam jahissasi

migam pathānupannam⁶ va mahantaṃ bhayam essatīti. 1469.

Ta. rājā 'ti Videham ālapati, mahānubhāvo ti mahāyaso, mahabbalo ti aṭṭhārassaakkhohinīsaṃkhātēna balena samannāgato, kāranatthan⁷ ti ma
20 ranakūranassa⁸ atthāya, okacarena⁸ 'ti okacarikāya¹⁰, luddo hi ekaṃ migim sikkhāpetvā rajjukena bandhitvā araṇṇam netvā migānam gocarāṭṭhāne tha-
pessati¹¹, sā bālamigam attano santikaṃ ānetukāmā¹² sakasaññāya¹³ saṃrāgaṃ
janenti viravati¹⁴, tassā saddam sutvā bālamigo migaganapavivuto vanagumbe
nīpanno sesamigisu saññam katvā¹⁵ tassā savanasamīssage¹⁶ baddho vutthāya
25 nikkhamitvā gīvaṃ ukkhipitvā kilesavasena tam migim upagantvā luddassa
mahāpassam datvā tittṭhati, tam enam so tikhiṇāya sattiyā vijjhītvā jīvitakkha-
yam pāpeti, ta luddo viya C-rājā okacarikā viya tassa dhītā luddassa hatthe
āvudham viya Kevattabrāhmaṇo, iti yathā okacarena luddo migam kāranatthāya⁷
icchati evam so rājānam icchatīti ā, āmagiddho ti vyāmasatagambhīre
30 udake vasanto pi tasmim balise¹⁷ vaṃkaṭṭhānam chādetvā thite āmasaṃkhātē¹⁸
āmise giddho hutvā balisaṃ gīḷati, attano maraṇam na jānāti, dhītaram ti
Cūlanībālīsikassa Ke-brāhmaṇabalisaṃ chādetvā tṭhitaṃ āmisasadisam tassa

¹ Cks yānam. ² Bā mūraṇa-. ³ Bā okka-. Cks ona-. ⁴ Bā omits va ⁵ Bā
-neyyassa ⁶ Cks patth-, Bā mandhānubandham. ⁷ Bā mā-. ⁸ Bā maranassa.
⁹ Bā okka-. ¹⁰ Bā okka-, Cks -carinūya. ¹¹ Bā thapesi. ¹² Bā -mo. ¹³
Bā -bhāsāya ¹⁴ Pā vidha-. ¹⁵ Bā akatvā. ¹⁶ Bā -ena. ¹⁷ Cks -sassa. ¹⁸
Cks āmisasage.

rañño dhītaram kāmaggiddho hutvā maccho¹ attano maraṇasaṁkhātāṁ āmisam viya na jānāsi, Pañcālan ti Uttarapañcālanagaraṁ, attan ti attānaṁ, pathānupannan² ti yathā gāmadvāramaggaṁ anuppattam³ migaṁ mahantaṁ bhayaṁ essati taṁ migaṁ maṁsattbhāya⁴ āvudhāni gahetvā nikkhamantesu manussesu ye ye passanti te te mārenti evaṁ Uttara -- nagaraṁ gacchantāṁ tam 5 pi maraṇabhayaṁ essati upagamissatīti catūhi gāthāhi rājānaṁ niggaṇhitvā kathesi.

So atiniggaṇhanto⁵ kujjhitvā „ayaṁ maṁ attano dāsaṁ viya maññati, rājā ti saññam pi na karoti, aggarājena⁶ ‘dhītaram dassāmīti’ mama santikaṁ pesitaṁ ñatvā ekam pi maṅgalapaṭisaṁyuttaṁ⁷ na kathetvā maṁ ‘lālamigo⁸ viya gi- 10 lītabalīsamaccho viya pathānupannamigo⁹ viya ca maraṇaṁ pāpuṇissasīti¹⁰ vadaṭīti“ kujjhitvā anantaram g. ā.:

10. Mayam eva bāl’ amhase elamūgā

ye uttamattbhāni tayī lapimha,

kim eva tvaṁ naṅgalakoṭivaddho

15

atthāni jānāsi yathāpi aññe ti. 1470.

Ta. bālamhase ti bālā amhe, elamūgā ti lālamukhā mayam eva, uttamattbhānīti uttamaññatiratanapaṭilābhakāraṇāni¹¹, tayī lapimhā ‘ti tava santike kathayimha, kimevā ‘ti garahanto āha, naṅgala- ti gahapatiputtā daharakālatō paṭṭbhāya naṅgalakoṭim gahetvā yeva vaddhanti, tam atthaṁ sandbhāya 20 tvaṁ gahapatikammam eva jānāsi na khattiyānaṁ maṅgalakamman ti iminā adhippāyen’ evam āha, aññe ti yathā Ke- vā Senakādayo vā aññe paṇḍitā imāni khattiyānaṁ maṅgalatthāni jānanti tāni kim tathā tvaṁ jānāsi, gahapatikammajānanam eva tavānucchavikaṁ ti.

Iti taṁ akkositvā paribhāsivā „g-putto mama maṅgalan- 25 tarāyaṁ karoti, niddhamath’ etan“ ti nīharāpetum g. ā.:

21. Imaṁ gale gahetvāna nāsetha vijitā mama

yo me ratanalābhassa antarāyāya bhāsati. 1471.

So rañño kuddhabbhāvaṁ ñatvā „sace kho pana maṁ koci rañño vacanaṁ gahetvā hatthe vā gīvāya vā parāmasēyya tam 30 me alaṁ assa yāvajīvaṁ lajjitum, tasmā sayam eva nikkha-

¹ Cks macche. ² Cks patth-, Bd pathānubandhan. ³ Bd anubandham, Cs anupannam. ⁴ so Cks; Bd māraṇattbhāya. ⁵ so all three MSS. for -te? ⁶ Cks -rājānaṁ. ⁷ Bd adds kathāni. ⁸ Bd bāla-. ⁹ Cks patth-, Bd pathānubandha-. ¹⁰ Ck Bd -īti. ¹¹ Cks uttamaratanapaṭilābhe, omitting kāraṇāni.

missāmīti“ cintetvā rājānaṃ vanditvā attano gehaṃ gato, rājā
kevalaṃ kodhavasena' eva vadati, Bodhisatte pana garucittatāya
na kiñci tathā' kātuṃ āṇāpesi, atha M. cintesi: „ayaṃ rājā
bālo, attano hitābitaṃ na jānāti, kāmagiddho hutvā 'tassa dhī-
5 taram labhissāmi yevā' 'ti anāgatabhayaṃ ajānitvā gacchanto
mahāvināsaṃ pāpuṇissati, mayā nāssa kathaṃ hadaye kātuṃ
vaṭṭati², bahūpakāro me esa mahato yasassa dāyako, imassa
mayā paccayena bhavitabbaṃ vaṭṭati, paṭhamaṃ kho pana su-
vapotakaṃ pesetvā tatvato ñatvā pacchā sayāṃ gamissāmīti“
10 cintetvā suvapotakaṃ pesesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

21. Tato ca so apakkamma³ Vedeḥassa upantikā
atha āmantayī dūtaṃ Mātharaṃ⁴ suvapaṇḍitaṃ: 1472.
23. Ehi samma haripakkha, veyyāvaccaṃ karohi me,
15 atthi Pañcālarājassa sālīkā sayanapālīkā 1473.
24. Taṃ pattharena⁵ pucchassu, sā hi sabbassa kovidā,
sā tesāṃ sabbaṃ jānāti⁶ rañño ca Kosiyassa ca. 1474.
25. Āmoti⁷ so paṭissutvā Maṭṭhara⁴ suvapaṇḍito
agamāsi haripakkho sālīkāya upantikaṃ. 1475.
20 26. Tato ca kho so gantvāna Māthara⁴ suvapaṇḍito
atha āmantayī sugharaṃ⁸ sālīkaṃ mañjubhāṇikaṃ: 1476.
27. Kacci te sughare khamaniyaṃ⁹, kacci vesse¹⁰ anāmayāṃ,
kacci te madhunā lājā¹¹ labbhate sughare tava¹². 1477.
28. Kusalaṃ c' eva me samma atho samma anāmayāṃ,
25 atho me madhunā lājā¹³ labbhate suvapaṇḍita¹⁴. 1478.
29. Kuto nu samma āgama¹⁵ kassa vā pahito tuvaṃ,
na ca me si ito pubbe diṭṭho vā yadi vā suto ti. 1479.

Ta. haripakkho ti haritapattasamānapakkha, veyyāvaccan ti ehi
sammā 'ti vutte āgantvā amke nisinnaṃ samma aññena maṇussabhūtena¹⁶
30 kātuṃ asakkupeyyaṃ mama' ekaṃ kāyaveyyāvatikaṃ karohīti ā, kiṃ karomi

¹ Ck^s kathā. ² Ck^s -titi. ³ B^d -kkama. ⁴ B^d mādha-. ⁵ C^s paccharena, B^d
bandhanena. ⁶ Ck^s sā ne sabbaṃ pajānāti ⁷ so Ck^s for āmā ti? B^d āhedi?
⁸ Ck^s omits su. ⁹ so B^d; Ck^s khamaniyaṃ, read: khamā or kusalaṃ? ¹⁰ B^d
kiñci vese, Ck^s kacce vesse. ¹¹ B^d kiñci te m. lājam, Ck^s lāja. ¹² B^d tuvaṃ.
¹³ B^d lājam. ¹⁴ Ck^s -taṃ. ¹⁵ so all three MSS. for āgama? ¹⁶ C^s -tūtena,
Ck^s -dūtena

devā 'ti ca vutte samma Ke-brāhmanassa dūteyyenāgatakāraṇaṃ tṭhapetvā rājānaṃ
 ca Kevaṭṭaṇ ca aññe na jānanti, ubho va rañño sayanagabbhe nisinnā man-
 yiṇṇsu, tassa pana atthi Pañcālassa sālīkā sayanapālīkā sā kira taṃ rahassaṃ jānāti,
 tvaṃ ta. gantvā tāya saddhiṃ methunapaṭisaṃyuttaṃ viśāsāṃ katvā tesāṃ rahassaṃ
 taṃ pattharena pucchassu, taṃ sālīkaṃ paṭicchanne padese yathā taṃ koci na 5
 jānāti evaṃ pucchā, sace hi te koci saddaṃ supāti jīvitaṃ te n' atthi, tasmā
 paṭicchannatṭhāne sanikaṃ pucchā 'ti, sā nesaṃ sabbaṃ ti sā nesaṃ rañño
 Kosiyagottassa ca Kevaṭṭassā 'ti dvinnam pi janānaṃ sabbaṃ taṃ rahassaṃ
 jānāti, āmā tīti' bhi. so suvapotako paṇḍitena purimanayen' eva sakkāraṃ
 katvā viśaṭṭho, āmā ti² tassa vacanaṃ paṭissutvā M-aṃ vanditvā padakkhiṇaṃ 10
 katvā vivatasīhapañjarena nikkhamitvā vātavegena Siviraṭṭhe Aritṭhapuraṇ tava³
 gantvā ta. pavattim sallakkhetvā Uttarapañcālāṃ sālīkāya santikaṃ gato, kathaṃ
 hi: so rājanivesanassa kañcanathūpikāya nisiditvā rājanissitaṃ madhuraravaṃ ravi,
 kiṃkāraṇā: imaṃ saddaṃ sutvā sālīkā patiravaṃ ravissati, tāya saññāya assā
 santikaṃ gamissāmiti, sāpi tassa saddaṃ sutvā iṭṭhasayanassa santike suvaṇṇa- 15
 pañjare nisinnā sārattacittā hutvā tikkhattuṃ viravi, so thokaṃ gantvā puna-
 puna saddaṃ katvā tāya katasaddānusārena kamena sīhapañjarummāre tṭhitvā
 parissayābhāvaṃ oloketvā tassā santikaṃ gato, atha naṃ sā elhi samma suvaṇṇa-
 pañjare nisidā 'ti ā., so gantvā nisīdi, āmantayīti evaṃ so gantvā methuna-
 paṭisaṃyuttaṃ viśāsāṃ kattukāmo hutvā taṃ āmantesi, sugharau ti kañcana- 20
 pañjare vasantūya suṇḍaragharāṃ, vesse ti vessike vessajāntike iti, sālīkā kira
 sakunesu vessajāntikā nāma, tena naṃ evaṃ ālapati, tava⁴ 'ti sughare tava
 vadāmi⁵, kacci te madhuna saddhiṃ lājā⁶ labbhatīti pucchati, āgammā 'ti
 samma kuto āgantvā tvaṃ⁷ idha pavitṭho ti pucchati, kaṭṭesa vā ti kena vā
 pesito tvaṃ idhāgato ti.

So tassā vacanaṃ sutvā „sac' āhaṃ 'Mithilāto āgato 'mhīti' 25
 vakkhāmi esā maramānāpi⁸ mayā saddhiṃ viśāsāṃ na⁹ karis-
 sati, Siviraṭṭhe kho pan' asmiṃ Aritṭhapuraṃ sallakkhetvā
 āgato, tasmā musāvādaṃ katvā Sivirājena pesito hutvā tato
 āgatabhāvaṃ kathessāmiti¹⁰ cintetvā ā.:

30. Ahoṣiṃ Sivirājassa pāsāde sayanapālako¹⁰, 30
 tato so dhammiko rājā baddhe mocesi bandhanā ti. 1480.

Ta. baddhe ti attano dhammikatāya sabbe baddhake bandhanā mocesi,
 evaṃ mocento maṃ pi saddahitvā muñcatha naṃ ti ā., so 'haṃ vivatasuvaṇṇa-
 pañjarā nikkhamitvā bahiṭṭhāde yath icchāmi ta. gacchaṃ gahetvā suvaṇṇa-
 pañjare yeva vasāmi, yathā tvaṃ na evaṃ niccakālaṃ pañjare yeva¹¹ accchāmiti. 35

¹ Cks āmoti, Bđ āmāti. ² Cks āmoti. ³ Bđ nāmane. ⁴ Cks tavan, Bđ tu-. ⁵
 Ck nava vadāmi, wanting in C^s; Bđ has taṃ pucchāmi ⁶ Ck Bđ lājāṃ. ⁷
 āmantesi - - tvaṃ wanting in C^s. ⁸ Bđ maranamāpannāpi, C^s maramānampi. ⁹
 Cks add kiñci. ¹⁰ read: sēna-. ¹¹ Cks eva.

Ath' assa sā attano atthāya suvaṇṇataṭṭake ṭhapite madhulāje ca madhūdakaṇ' ca datvā „samma tvaṃ dūrato āgato, ken' atthena idhāgato sīti“ pucchi, so tassā vacanaṃ sutvā rahassaṃ sotukāmo musāvādaṃ katvā ā.:

5 31. Tassa mēkā dutiyāsi sālikā mañjubhāṇikā

taṃ tattha avadhi seno pekkhato sughare² maman ti. 1481.

Ta. tassa mekā ti tassa mayham ekā, dutiyāsīti purāṇadutiyikā ahoṣi.

Atha naṃ sā pucchi: „kathaṃ pana te bhariyaṃ seno vadhīti“, so tassā ācikkhanto „suṇa bhadde: ekadivasaṃ am-
 10 hākaṃ rājā udakakīlaṃ gacchanto mam pi pakkosi, ahaṃ bhariyaṃ ādāya tena saddhiṃ gantvā kilītvā sāyaṇhasamaye ten' eva saddhiṃ paccāgantvā rañṇā saddhiṃ yeva pāsādam āruyha sarīraṃ sukkhāpanatthāya bhariyaṃ ādāya sihapañjarena nikkhamitvā kūṭāgārakucchiyaṃ nisīdim, tasmim khaṇe eko seno kūṭāgārā
 15 nikkhamante³ amhe gaṇhituṃ pakkhandi, ahaṃ maraṇabhayaabhīto vegena palāyim, sā pana tadā garubbhārā ahoṣi, tasmā sā vegena palāyituṃ nāsakkihi, atha so mayham passantass' eva taṃ māretvā ādāya gato, atha maṃ tassā sokena rodamaṇaṃ disvā ambhākaṃ rājā 'kiṃ samma rodasīti' pucchitvā taṃ atthaṃ
 20 sutvā 'alaṃ samma mā rodi, aṇṇaṃ bhariyaṃ pariyesa' 'ti vatvā 'kiṃ deva aṇṇāya anācārāya dussilāya ānītāya⁴ pi, vamaṃ ekaken' eva caritun' ti vutte 'samma ahaṃ ekaṃ sakuṇikaṃ silācārasampannaṃ passāmi tava bhariyāya sadisaṃ eva, C-rājassa hi sayanapālikā sālikā evarūpā, tvaṃ ta. gantvā tassā
 25 manam pucchitvā okāsaṃ kāretvā sace te ruccati āgantvā ambhākaṃ ācikkha, atha ahaṃ vā devī vā gantvā mahantena parivārena taṃ ānessāma⁵ ti vatvā maṃ idha paṇi, ten' amhi kāraṇenāgato“ ti vatvā ā.:

32. Tassā kāmābhisammanto⁵ āgato 'smi tav' antike,

30 sace kareyyāsi⁶ me okāsaṃ ubhayo va vasāmase⁷. 1482.

¹ Bā madhurodanaṃ. ² Ck sī-, Cs si-. ³ Cks -to. ⁴ all three MSS. āni-. ⁵ so Cks; Bā kāmehi samadādo. ⁶ Bā kareyya ⁷ Bā ubhayeva vase.

Sā tassa vacanaṃ sutvā somanassappattā ahoṣi, attano
pana bhāvaṃ ajānāpetvā aniccamānā¹ viya āha:

33. Suvo va² suviṃ kāmeyya sālīko pana sālīkaṃ,
suvasa sālīkāya ca³ saṃvāso hoti kīdiso ti. 1483.

Ta. suvo vā⁴ ti samma suvapandita suvo va suviṃ kāmeyya, kīdiso ti 5
asamānājātikānaṃ saṃvāso nāma kīdiso hoti, suvo hi samānājātikaṃ suviṃ
disvā cīrasanthutam⁵ pi sālīkaṃ jahissati, so piyavippayogo mahato⁶ dukkhāya
bhavissatīti asamānājātikānaṃ saṃvāso nāma na sameṭīti.

Itaro taṃ sutvā „ayaṃ maṃ na paṭikkhipati, parihāram
eva karoti, addhā maṃ icchissati, nānāvidhāhi naṃ upamāhi 10
saddahāpessāmīti“ cintevā ā.:

34. Yaṃ yaṃ kāmī⁷ kāmayaṭi api caṇḍālikāṃ api
sabbehi⁸ sadiso hoti, n' atthi kāme asadiso ti. 1484.

Ta. caṇḍālikāmapīti⁹ caṇḍālikāṃ pi, sadiso ti cīttasadisatāya sabbe-
sāni¹⁴ saṃvāso sadiso va hoti, kāme ti kāmasmaṃ hi cīttam eva pamānaṃ 15
na pana jāti¹¹.

Evam pana vatvā manussesu nānājātipamāṇabhāvadassa-
natthaṃ atthaṃ¹² āharitvā dassento anantaraṃ g. ā.:

35. Atthi Jambāvatī nāma mātā Sibbissa rājino
sā bhariyā Vāsudevassa Kaṇhassa mahesī piyā¹³ ti. 1485. 20

Ta. Jambāvatīti Siviraṇḍo mātā J. nāma caṇḍālī ahoṣi, sā Kaṇhāyana-
gottassa dasabbhātikānaṃ jeṭṭhassa Vāsudevassa piyā mahesī ahoṣi, so kir'
ekadivasaṃ Dvāravatito nikkhamitvā uyyānaṃ gacchanto Caṇḍālagāmato keṇacid
eva karanīyena nagaraṃ pavisaṇtiṃ ekaṃ ekamante ṭhitāṃ abhirūpaṃ kumāri-
kaṃ disvā va paṭibaddhacitto hutvā kimjātikā ti pucchāpetvā caṇḍālejātikā ti 25
suttvāpi paṭibaddhacittatāya vipphaṇṣārī hutvā sassāmikabhāvaṃ pucchāpetvā
assāmikā ti sutvā taṃ ādāya tato va nivattitvā nivesanaṃ netvā ratanarāsīmhi
ṭhapāpetvā aggamaheṣiṃ akāsi, sā¹⁴ Siviṃ¹⁵ nāma puttāṃ vijāyī, so pitu acca-
yena Dvāravatiyaṃ r. kāresi, taṃ sandhāy' etaṃ vuttaṃ.

¹ Bā aniccamā, Cks -cchayamānā. ² Bā ca. ³ Bā -yeva, Cks -yāca. ⁴ Bā cā.

⁵ Cks -satthu-, Bā cīrasandhavaṃ. ⁶ so Cks; Bā mahāto. ⁷ Bā yo yaṃ kāme.

⁸ Bā sabbohi. ⁹ Bā -kamapīti. ¹⁰ Bā sabbo. ¹¹ Cks jātiyāti, Bā na nānā-

jātikā ti. ¹² Bā atītaṃ. ¹³ Bā kaṇhassa ca mahesīyā. ¹⁴ Cks omit sā. ¹⁵

Cks sivaṃ, Bā sivi.

Iti so idaṃ udāharapaṃ āharitvā „evarūpo pi nāma khattiyo caṇḍaliyā saddhiṃ vāsaṃ kappesi, amhesu tiracchānagatesu kiṃ vattabbaṃ, aññaṃaññaṃ saṃvāsarocanaṃ ñeva¹ pamāṇaṃ“ ti vatvā aparaṃ pi u. āharanto āha:

- 5 36. Rathavatī kimpurisā sāpi Vacchaṃ akāmayi
manusso² migiyā saddhiṃ, n' atthi kāme asādiso ti. 1486.

Ta. Vacchaṃ ti evaṇṇākaṃ tāpasāṃ, kathaṃ pana sā taṃ kāmayīti, atītasmiṃ hi samaye eko brāhmaṇo kāme ādīnavaṃ disvā mahantaṃ yasaṃ pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā Himavantaṃ pannaśālaṃ māpetvā vasi, tassa
10 pannaśālato avidūre ekissā guhāya bahukinnarā vasanti, tatth' eko makkaṭako vasati, so jālaṃ vinetvā tesāṃ sīsaṃ bbinditvā lohitaṃ pivati, kinnarā nāma dubbalā honti bhīrujātikā, so pi makkaṭako mahā ativīsālo, te tassa kiñci kātuṃ asakkontā taṃ tāpasāṃ upasāṃkamitvā katapaṭisanthārā āgamanakāraṇaṃ puṭṭhā: deva eko no m. jīvitaṃ harati aññaṃ paṭisaraṇaṃ na passāma, taṃ mārāpetvā
15 amhākaṃ sotthibhāvaṃ karohīti, tāpaso p' etha na mādisā pānātipātaṃ karontti apasādesi, tesu Rathavatī nāma kinnarī assāmikā ahośi, te taṃ alaṃkaritvā tāpasassa santikaṃ netvā deva ayaṃ te pādapaṇḍarīkā hotu amhākaṃ paccāmittaṃ vadhehīti āhaṃsu, tāpaso taṃ disvā va paṭibaddhaṇḍito hutvā tāya saddhiṃ saṃvāsaṃ kappetvā guhādvāre ṭhatvā gocarāya nikkhamantaṃ muggarena
20 poṭhetvā jīvitakkhayaṃ pāpesi, so tāya saddhiṃ samaggavāsaṃ vasanto puttadhī-tāhi vaḍḍhitvā tatth' eva kālaṃ akāsi, evaṃ sā taṃ kāmesi, suvapotaṃ kiṃ idaṃ u. āharitvā Vacchatāpaso tāva manusso hutvā tiracchānagatāya kinnariyā saddhiṃ saṃvāsaṃ kappesi, kiṃāṅga pana mayam hi ubho pakkhino va tiracchānagatā va 'ti dīpento manusso² migiyā saddhiṃ ti ā., evaṃ manussa tiracchānagatāya
25 saddhiṃ saṃvasantaṃ saṃvijjanti, n' atthi kāme asādiso, cittaṃ ev' etha pamāṇaṃ ti.

Sā tassa vacanaṃ sutvā „sāmi cittaṃ tāva sabbakāle ekasādisaṃ na hoti, piyavippayogaṃ bhāyāmīti“ ā., so paṇḍito³ itthimāyāsu kusalo tena⁴ vīmaṃsanto puna g. ā.:

- 30 37. Handa kho 'haṃ gamiṃsāmi sālike mañjubhāṇike
paccakkhānupadaṃ h' etaṃ⁵, atimaññaṃ nūna⁶ man ti. 1487.

Ta. paccakkh -- hetan⁶ ti yaṃ tvaṃ vadasi sabbam etaṃ paccakkhānassa anupadaṃ, paccakkhānākāraṇaṃ paccakkhānakotthāso pan' esa, atimaññaṃ nūna man ti maṃ⁷ icchati ayaṃ ti tvaṃ⁸ atikkamitvā maññaṃ, na

¹ Bḍ saṃvāseṇa cittamevettha. ² Cks -ā. ³ Bḍ suvapotaṃ. ⁴ Bḍ adda taṃ.

⁵ Bḍ sotāṃ. ⁶ Bḍ nanu. ⁷ Bḍ atimaññaṃ nanu mantimam, Cks atimaññaṃ nūna man. ⁸ Bḍ adda maṃ atimaññaṃ nūna mama.

mayhañ sārañ jānāsi, ahañ rājapūjito, na mayhañ bhariyā dullabbā, aññañ bhariyañ pariyessāmiti.

Sā tassa vacanañ sutvā va bhijjamānahadaya viya tassa saha dassanen' eva uppannāya kāmaratiyā anuḍayhamānā viya hutvā diyaḍḍhagātham ā: 5

38. Na sirī taramānassa Māthara suvaṇḍita,
idh' eva tāva acchassu yāva rājānañ dakkhisi,
sossi' saddaṃ mutiṅgānañ ānubhavañ ca rājino ti. 1488.

Ta. na sirīti samma suvaṇṇapaṇḍita ataramānassa sirī hoti taramānena katañ kammañ na sobhati, gharavāso nām' esa garuko, cintetvā kattaḅbo, idh' 10
eva tāva accha yāva mahantena yasena samannāgatañ amhākañ rājānañ passissasi, sossīti sāyaṇhasamaye kinnaṛisaṃnālilbhāhi uttamarūpadharāhi nārīhi vajjamānānañ mutiṅgānañ aññesañ ca gītavāditañ saddaṃ suṇissasi, rañño ca ānubhavañ mahantañ sirisobhaggañ passissasi, samma kiñ tvañ turito, 15
kilesaṃ pi na jānāsi, accha tāva pacchā jānissāmā 'ti.

Atha te sāyaṇhasamanantare methunasamvāsañ karimsu, samaggā sammodamānā piyasaṃvāsā ahesuñ, atha nañ suva-
potako „na dān' esā mayhañ rahassañ nigūhissati, idāni tañ pucchitvā gantuñ vaṭṭatīti“ cintetvā „sāliye“ ti ā., „kiñ sāmīti“, „ahañ kiñci te vattukāmo 'mhi, vadāmi nañ“ ti, „vada 20
sāmīti“, „hotu, amhākañ ajja maṅgaladivaso, aññasmañ divase jānissāmīti“, „sace maṅgalapaṭisaṃyuttañ² kathehi noce mā kathehi sāmīti“, „maṅgalakathā tāv' esā“ ti, „tena hi kathehīti“, „sace sotukāmā bhavissasi kathessāmi te“ ti vatvā tañ rahassañ pucchanto diyaḍḍhañ gātham āha: 25

39. Yo nu kho 'yañ tibbo³ saddo tiro⁴ janapadañ⁵ suto
dhītā Pañcālarājassa osadhī viya vaṇṇinī
tañ dassati Videhānañ so vivāho bhavissatīti. 1489.

T. a : yo nu kho ayañ saddo tibbo mahā⁶ tirojanapade⁷ suto para-
ratthesu parajanapadesu vissuto paññāto patthaḥo kin nu dhītā P-rājassa osa- 30
dhītārakā va virocamañā tāya⁸ eva samānavañṇinī atthi tañ so Videhānañ dassati so vivāho bhavissati so evaṃ patthaḥo saddo, ahañ tañ sutvā cintesiṃ:

¹ Bā scsi. ² Bā adds kathā bhavissati. ³ Cks tiro. ⁴ Cks tibbo. ⁵ Cks -do.
⁶ Bā bahalo. ⁷ Bā -dañ. ⁸ Bā -natāya.

ayaṃ kumārikā uttamarūpadharā, Videharājā C-rañño paṭisattu¹, aññe² bahu-
rājāno Brahmaddattassa vasavattino santi tesāṃ adattvā kimkāraṇā Vedehassa
dhītaraṃ detīti.

Sā tassa vacanaṃ sutvā evaṃ ā.: „sāmi kimkāraṇā mañ-
5 galadivase avamaṅgalaṃ kathesīti“, „aham maṅgalaṃ ti kathemi
tvaṃ avamaṅgalaṃ ti vadasi, kin nu kho etan“ ti, „sāmi amit-
tānaṃ pi tesāṃ³ evarūpā maṅgalakiriya mā hotu“ ti, „kathehi
tāva bhadde“ ti, „sāmi na sakkā kathetun“ ti, „bhadde tayā
viditarahassaṃ mama akathanakālato paṭṭhāya n' atthi nāma
10 amhākaṃ samaggavāso“ ti, sā tena nippīḷiyamānā „tena hi
sāmi suṇāhīti“ vatvā

40. Ediso mā⁴ amittānaṃ vivāho hotu Māṭhara

yathā⁵ Pañcālārājassa Vedehena bhavissatīti 1490.

imaṃ g. vatvā puna tena „bhadde kasmā evarūpaṃ kathaṃ
15 kathesīti“ vutte „tena hi suṇa“, ettha doṣaṃ kathessāmīti“
vatvā itaraṃ gātham āha:

41. Ānāyitvāna Vedehaṃ Pañcālānaṃ rathesabho

tato taṃ ghātayissati nāssa sakhi⁷ bhavissatīti. 1491.

Ta. tato taṃ -- ti yadā so imaṃ nagaraṃ āgato bhavissati tadā tena
20 saddhiṃ sakhibhāvaṃ⁸ mittadhammaṃ na karissati, daṭṭhum pi 'ssa dhītaraṃ
na dassati, eko kir' assa pana atthadhammānusāsako Ma-panḍito nāma atthi,
tena saddhiṃ ghātessati, te ubho pi jane ghātetvā jayapānaṃ pivissāma 'ti Ke-
rañña saddhiṃ mantetvā taṃ gaṇhitvā āgatum⁹ gato ti.

Evaṃ sā guyhamantaṃ nissesaṃ katvā suvapaṇḍitassa
25 kathesi, so taṃ sutvā suvapaṇḍito „ācariyo¹⁰ upāyakusalo, ac-
chariyaṃ tassa rañño evarūpena upāyena ghātanan“ ti Ke-aṃ
vaṇṇetvā „evārūpena avamaṅgalena amhākaṃ ko attho, tuṇhī-
bhūto seyyo¹¹“ ti¹² āgammakammasa nippattiṃ ṇātvā taṃ
rattim tāya saddhiṃ vasitvā „bhadde ahaṃ Siviraṭṭhaṃ gantvā
30 manāpāya bhariyāya laddhabhāvaṃ Sivirañño ārocessāmīti“
gamaṇaṃ anujānāpetum¹³ āha:

¹ Bā adds ahoṣi. ² Cks -o. ³ Cks te. ⁴ Cks te. ⁵ Bā sakhi. ⁶ Bā puna. ⁷
Cks sakkhī. ⁸ Cks sakkhī-. ⁹ Bā adds Mithilaṃ. ¹⁰ Bā ācariyakevaṭṭo. ¹¹ so
Bā; Cks -tā saṃ. ¹² Bā adds vatvā. ¹³ Cks anujānāhīti.

42. Handa [kho] maṃ anujānāhi rattiyo sattamattiyo
yāvāhaṃ Sivrājassa ārocemi mahesino
laddho ca¹ me āvasatho sālikāya upantikaṃ² ti. 1492.

Ta. mahesino ti mahesiyā³, āvasatho ti vasanaṭṭhānam, upantikaṃ⁴
ti atha ne etassa⁵ santikaṃ gacchāma⁶ 'ti vatvā aṭṭhame divase idhānetvā ma- 5
hantena parivārena taṃ gahetvā gamissāmi, yāva mamāgamanaṃ tava mā uk-
kaṇṭhīti.

Taṃ sutvā sālikā tena saddhiṃ viyogaṃ anicchamānāpi
tassa vacanaṃ paṭikkhipitum asakkontī anantaram g. ā.:

43. Handa [kho] taṃ anujānāmi rattiyo sattamattiyo, 10
sace tvaṃ sattarattena nāgacchasi mam' antike
maññe⁶ okkantasantam⁷ maṃ matāya āgamissatīti⁸. 1493.

Ta. maññe okkantasantaṃ man ti evaṃ sante ahaṃ apagatajivitaṃ
mataṃ sallakkhemi, so tvaṃ aṭṭhame divase anāgacchanto mayi matāya āga- 15
missasi, tasmā mā papañcam akāsīti.

Itaro pi „bhaddhe kiṃ vadesi, mayham pi aṭṭhame divase
taṃ apassantassa kuto jivitaṃ“ ti vācāya vatvā „hadayena⁹ na
pana jīvavāma¹⁰, kiṃ tayā mayhan“ ti cintetvā utṭhāya tho-
kaṃ sivrattābhīmukhaṃ¹¹ gantvā nivattitvā Mithilaṃ gantvā
paṇḍitassa aṃsakūṭe otaritvā M-ena uparipāsādaṃ āropetvā 20
putṭho sabbaṃ taṃ pavattim ārocesi, so pi 'ssa purimanayen'
eva sabbaṃ sakkāram akāsi.

Satthā tam atthaṃ pakāsento āha:

44. Tato ca kho so gantvāna Mātharo suvapaṇḍito
Mahosadhassa akkhāsi: Sāliyā-vacanaṃ¹² idan ti. 1494. 25

Idaṃ Sāliyāvacanaṃ¹² ti sabbaṃ vitthārena akkhāsi¹³.

Taṃ sutvā M. cintesi: „rājā mama anicchāyāpi¹⁴ gamis-
sati, gantvā mahāvināsaṃ pāpuṇissati, atha mayhaṃ evarū-

¹ Cks omit ca. ² Bđ -kā. ³ so Cks; Bđ mahesiyā cassa ⁴ Bđ -kān. ⁵ so Cks; Bđ atha ne etha tassā. ⁶ Cks aññe. ⁷ Cks -sattam. ⁸ so all three MSS. for -sīti. ⁹ Bđ -ye. ¹⁰ so Ck; Bđ na pana jivitaṃ vā maranaṃ vā, C⁸ na pana jīvavāma mārā vā, read: na pana jivā vā marā vā? ¹¹ Bđ -kho. ¹² Bđ sālika-. ¹³ Bđ adds Suvakhaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ. ¹⁴ Bđ anicchamānasseva.

passa yasadāyakassa rañño vacanaṃ hadaye katvā tassa saṅ-
gahaṃ akarontassa¹ garahā uppajjissati, mādisse ca p-e vijja-
māne kimkāraṇā esa nassissati, rañño puretaraṃ gantvā Cūḷa-
nim disvā suvibhattaṃ katvā Videharañño nivesananagaraṃ
5 māpetvā gāvutamattaṃ jaṃghamaggaṃ aḍḍhayaohanikaṃ mahā-
ummaggaṃ kāretvā C-rañño dhītaraṃ abhisiñcivā amhākaṃ
rañño pādaparicārikaṃ katvā aṭṭhārasaakkhohiṇībalesu ekasa-
tarājūsu parivāretvā ṭhitesv-eva² amhākaṃ rājānaṃ Rāhu-
mukhato Candaṃ viya mocetvā ādāya āgamanan nāma mama
10 bhāro“ ti, tass’ evaṃ cintentassa sarīre pīti uppajji, so pīti-
vegena udānaṃ udānento

45. Yass’ eva ghare bhuñjeyya bhogaṃ

tass’ eva atthaṃ puriso careyyā ‘ti imaṃ upaḍḍhag. ā. 1495.

T. a.: yassa rañño santikā puriso mahantaṃ issariyaṃ labhivā bhogaṃ
15 bhuñjeyya akkosantassāpi paribhāsantassāpi gale gahetvā nikkadḍhantassāpi tass’
eva atthaṃ hitaṃ vadḍhiṃ p. kāyadvārādīhi tihi pi dvārehi careyya na hi
mittadūbbikammaṃ nāma p-ena kātabban ti.

So nahāyivā alaṃkaritvā mahantena yasena rājakulaṃ
gantvā rājānaṃ vanditvā ekamantaṃ ṭhito ā.: „kiṃ deva
20 gacchissath’ eva UttaraPañcālanagaran“ ‘ti, „āma tāta Pañ-
cālacaṇḍiṃ alabhantassa mama kiṃ rajjena³, mā maṃ pariccaja
mayā saddhiṃ yeve ehi, ta. no gatakāraṇā dve atthā nippajjis-
santi: itthirātanaṃ ca lacchāmi raññā ca me saddhiṃ mettī
patiṭṭhahissatīti“, atha naṃ p. „tena hi deva ahaṃ puretaraṃ
25 gantvā tumhākaṃ nivesanāni māpemi, tumhe mayā pahita-
sāsanena āgaccheyyāthā“ ‘ti vadanto dve gāthā abhāsi:

46. Handāhaṃ gacchāmi pure janinda

Pañcālarājassa puraṃ surammaṃ

nivesanāni māpetuṃ Vedehassa yasassino ti. 1496.

30 47. Nivesanāni māpetvā Vedehassa yasassino

yadā te paṇḍeyyāmi tadā eyyāsi khattiyā ‘ti. 1497.

¹ Ck^s na kāsīti. ² B⁴ akkhohiṇisaṅkhehi ekasatarājūsu p. ṭhitesveva, Ck^s
ṭhitasseva. ³ Ck^s -nāti.

Ta. Vedeḥassā 'ti Videharājassa, eyyāsīti āgaccheyyāsi.

Tam sutvā rājā „na kira maṃ p. pariccajatīti“¹ haṭṭha-
tutṭho hutvā ā.: „tāta tava purato gacchantassa kiṃ laddhum
vaṭṭatīti“, „balavāhanam devā“ 'ti. „yattakam icchāsi tattakam
gaṇha tātā“ 'ti, p. „cattāri bandhanāgārāni vivarāpetvā corā-
nam saṃkhalikabandhanāni bhiṇḍāpetvā te pi mayā saddhim
pesehi deva“ 'ti, „yathāruciṃ karohi tātā“ 'ti, M. bandhanā-
gārāni vivarāpetvā sūre mahāyodhe gatagataṭṭhāne kammaṃ
nippādetum samatthe nīharāpetvā „maṃ upaṭṭhahathā“ 'ti
vatvā tesam sakkāram kāretvā vaḍḍhakikammāracammakāra-
cittakārādinānāsippakusalā² aṭṭhārassa seṇiyo ādāya vāsipharasu-
kuddālakhaṇittīādāni bahūni upakaraṇāni gāhāpetvā mahābala-
parivuto nagarā nikkhami.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

48. Tato ca pāyāsi pure Mahosadho

15

Pañcālarājassa puram surammaṃ

nivesanāni māpetum Vedeḥassa yasassino ti. 1498.

M. gacchanto yojanayojanantare ekekaṃ gāmaṃ nivesetvā³
ekekaṃ amaccam „tumhe rañño Pañcālacaṇḍim gahetvā ni-
vattanakāle haṭṭhiassarathe kappetvā rājānam ādāya paccāmitte
paṭibāhantā khippam Mithilam pāpeyyāthā“ 'ti vatvā ṭhapesi,
Gaṅgātīram pana patvā Ānandakumāram nāma pakkosāpetvā
„Ānanda tvaṃ tīṇi vaḍḍhakisatāni ādāya Uddhagaṅgam gantvā
sāradārūni gāhāpetvā tisatamattā nāvā māpetvā nagarass' atthāya
tatth' eva daṇḍasambhāre tacchāpetvā sallahukānam dārūnam
nāvāyo pūrāpetvā khippam gacchathā“ 'ti pesesi, sayam pana
nāvāya Pāragaṅgam gantvā⁴ otiṇṇaṭṭhānato paṭṭhāya pada-
saññāya eva gaṇetvā „idaṃ aḍḍhayaḍḍhayaṇaṭṭhānam⁵, ettha mahā-
ummaggo bhavissati, inasmim ṭhāne amhākam rañño nivesana-
nagaram bhavissati, ito paṭṭhāya yāva rājagehā gāvutamatte

¹ Cks -jīti. ² Cks -kule. ³ Bā nivesanam māpetvā. ⁴ Bā nāvāya Gaṅgam ta-
ritvā. ⁵ Ck attha-

- ṭhāne¹ jaṃghummaggo bhavissatīti“ paricchinditvā nagaram pāvisi.
C-rājā Bo-assa āgamanam sutvā „idāni me manoratho pūris-
sati², paccamittānam piṭṭhim passissāmī³, imasmim pana āgate
Vedehe pi nacirass' eva āgamissati, atha ne ubho pi māretvā
5 Jambudīpe ekarajjam karissāmīti“ paramatutṭhippatto ahosi,
sakalanagaram saṃkhubhi, „esa kira Ma-paṇḍito, iminā kira
ekasatarājāno leḍḍunā kāko viya palāpitā“ ti, M. nāgaesu
attano rūpasampattim sampassantesu yeva rājadvāram gantvā
rathā oruyha rājānam⁴ paṭivedetvā „etū⁵“ ti vutte pavisitvā
10 rājānam vanditvā ekamante atṭhāsī, atha nam rājā paṭisan-
thāram katvā pucchi: „tāta rājā kadā āgamissatīti“, „mayā
pesitakāle devā“ 'ti, „tvam pana kimatthāya āgato sīti“, am-
hākam rañño nivesanam māpetum devā“ 'ti, „sādhu tātā“ 'ti,
ath' assa senāya paribbayaṃ dāpetvā M-assa mahantaṃ sak-
15 kāram kārāpetvā nivāsageham dāpetvā: „tāta yāva te rājā
āgacchati⁶ tāva anukkaṇṭhamāno amhākam pi kattabbayuttakaṃ
karonto va vasa tātā“ 'ti ā., so ca kira rājanivesanam abhi-
rūhanto va sopānapādamūle ṭhatvā „idha jaṃghummaggadvāram
bhavissatīti“ sallakkhesi, ath' assa etad ahosi: „rājā 'amhākam
20 pi kattabbayuttakaṃ karohīti' vadati, ummagge khaññamāne
yathā imaṃ sopānam na osakkati tathā kātuṃ vaṭṭatīti“ cintetvā
atha rājānam evam āha: „deva, ahaṃ pavisanto va sopāna-
pādamūle ṭhatvā navakammaṃ olovento mahāsopāne dosaṃ
passim, sace vo ruccati ahaṃ dārūni labhanto manāpaṃ katvā
25 atthareyyan“ ti, „sādhu tāta attharā“ 'ti, so „idha mā⁷ um-
maggadvāram bhavissatīti“ sādhuṃ sallakkhetvā taṃ so-
pānam haritvā yattha ummaggadvāram bhavissati ta. paṃsuno
apatanatthāya phalakasanthāram kāretvā yathā na okkamati⁸
evam niccalaṃ katvā sopānam atthari, rājā taṃ kāraṇam⁹
30 ajānanto „mama sinehena karotīti“ maññi, evaṃ taṃ divasaṃ

¹ Cks omīti ṭhāne. ² Bā matthakaṃ pāpunissatti. ³ Cks -mīti ⁴ Bā rañño. ⁵ Bā pavisatū. ⁶ Bā nāga-. ⁷ so Cks for mahā? Bā omits mā. ⁸ Bā osakkati.

⁹ Ck antaram, C omits kā-.

navakammen' eva vītināmetvā punadivase rājānaṃ ā.: „deva
sace ambhākaṃ rañño vasaṇaṭṭhānaṃ jāneyyāma manāpaṃ katvā
paṭijaggeyyāma“ 'ti, „sādhū p-a ṭhapetvā mama nivesanaṃ
sakalanagare yaṃ nivesanaṃ icchasi taṃ gaṇhā“ 'ti, „mahā-
rāja, mayaṃ āgantukā tumhākaṃ bahuvalabbhā yodhā te attano 5
gehesu gayhamānesu amhehi saddhiṃ kalahaṃ karissanti, ma-
yaṃ kiṃ karissāma“ 'ti, „p-a tesaṃ vacanaṃ mā gaṇhatha,
tava ruccanaṭṭhānaṃ eva gaṇhāhīti“, „deva, punappuna te
āgantvā tumhākaṃ kathessanti, tena tumhākaṃ cittasukhaṃ na
bhavissati, sace pana iccheyyātha yāva mayaṃ nivesanāni gaṇ- 10
hāma tāva ambhākaṃ yeva manussā dovarikā assu, tato dvāraṃ
alabhitvā gamissanti¹, evaṃ sante ambhākaṃ pi tumhākaṃ pi
cittasukhaṃ bhavissatīti“, rājā „sādhū“ 'ti sampaticchi, M.
sopānapādamūle sopānasise mahādvāre ti sabbattha attano
manusse yeva ṭhapesi, „kassaci pavisitum mā adatthā“ 'ti, 15
atha rañño mātu nivesanaṃ gantvā bhinnākāraṃ² dassethā 'ti
manusse āṇāpesi, te dvārakoṭṭhakāḷindato paṭṭhāya iṭṭhakā ca
mattikā ca apanetum ārabhiṃsu, rājamātā taṃ pavattiṃ sutvā
āgantvā „kissa tāta mama gehaṃ bhindathā“ 'ti ā., „Ma-paṇ-
ḍito bhindāpetvā attano rañño nivesanaṃ kāretukāmo“ ti, 20
„yadi evaṃ idh' eva vasathā“ 'ti³, „ambhākaṃ rañño mahantaṃ
balavāhanaṃ, idaṃ na-ppahoti aññaṃ mahantaṃ gehaṃ kā-
ressāma“ 'ti, „tumhe maṃ na jānātha, ahaṃ rājamātā, idāni
puttassa santikaṃ gantvā jānissāmīti“, „mayaṃ rañño vacanen'
eva bhindāpema⁴, sakkonti nivārehīti⁵, sā kujjhivā „idāni vo 25
kattabbaṃ jānissāmīti“ rājadvāraṃ agamāsi, atha naṃ „mā
pavisīti“ vārayiṃsu, „ahaṃ rājamātā tāta“ ti, „mayaṃ taṃ
jānāma, mayaṃ raññā⁶ 'kassaci pavesanaṃ mā daditthā' 'ti
āṇattā, gaccha tvaṃ“ ti, sā gahetabbagahaṇaṃ apassanti ni-
vattitvā attano nivesanaṃ oloketi aṭṭhāsi, atha naṃ eko „kiṃ 30

¹ Bā nāga-. ² Bā bhindanā-. ³ Ck^s vassagīti. ⁴ Bā bhindāma. ⁵ so B^s;
Ck^s sakkonti vārehīti, C^s sakkonivārehīti, Bā sace sakkonti gārehīti. ⁶ Ck^s -o.

⁷ Bā adatthā

idha karosi, gacchasīti¹“ uṭṭhāya gīvāya gahetvā bhūmiyaṃ
 pātesi, sā cintesi: „addhā raññā ānatto bhavissati ita-
 rathā² evaṃ kātum na [sakkhissanti, p-ass' eva santikaṃ ga-
 missāmīti“ gantvā „tāta Ma-dha kasmā nivesanaṃ bhindāpe-
 5 hīti³“ ā., so tāya saddhiṃ na kathesi, santike ʘhitapuriso pan'
 assā „devī kiṃ kathesi“ vatvā „tāta p. kasmā gehaṃ bhin-
 dāpetīti“ „Videharañño vasanaṭṭhānaṃ kātum“ ti, „kiṃ tāta
 'evaṃ mahante nagare aññattha nivāsanaṭṭhānaṃ na labbha-
 tīti“ maññati, idaṃ satasahassaṃ laṅcaṃ gahetvā aññattha
 10 kāretū“ 'ti, „sādhu devi tumhākaṃ gehaṃ vissajjāpessāma, laṅ-
 cassa gahitabhāvaṃ pana mā kassaci kathayittha mā no aññe
 pi laṅcaṃ datvā gehāni vissajjāpetukāmaṃ assun“ ti⁵, „tāta
 'rañño mātā laṅcam adāsīti⁶“ mayham pi lajjanakam eva“, „taṃ
 na kassaci kathessāmīti“, so „sādhū“ 'ti tassā santikā satasa-
 15 hassaṃ gahetvā gehaṃ vissajjetvā Kevaṭṭassa gehaṃ agamāsi,
 so rājadvāraṃ gantvā velupesikāhi piṭṭhiyaṃ⁷ cammuppātaṇaṃ
 labbitvā gahetabbagahaṇaṃ apassanto satasahassam eva adāsi,
 eten' upāyena sakalanagare gehaṭṭhānaṃ gaṇhantena laṅcaṃ
 katvā⁸ laddhakahāpaṇānaṃ nēva navakoṭiyo jātā, M. sakala-
 20 nagaraṃ vicarivā rājakulaṃ agamāsi, atha naṃ rājā pucchi:
 „kiṃ p-a laddhaṃ te vasanaṭṭhānaṃ“ ti, „mahārāja adentā⁹
 nāma n' atthi, api ca kho pana amhesu gayhamānesu¹⁰ kila-
 manti, tesam piyavippayogaṃ kātum ambhākaṃ pi ayuttaṃ,
 bahinagare ito¹¹ gāvutamattaṭṭhāne gaṅgāya ca nagarassa ca
 25 antare asukaṭṭhāne nāma ambhākaṃ rañño vasananagaraṃ kā-
 resāma“ 'ti, rājā taṃ sutvā „antonagaresu yujjhitum pi duk-
 khaṃ, n' eva sakasenā na parasenā nātum sakkā, bahinagare
 pana sukhaṃ yuddhaṃ kātum, tasmā bahinagare yeva¹² te

¹ so Ck Bā; C^s gacchasi na gacchasīti. ² Bā addhā ime r ānattā bhavissanti itarethā. ³ Bā -sīti. ⁴ Cks omīti na, Bā has na labhissathāti. ⁵ Ck asanti, C^s assanti, Bā assutī. ⁶ so all three MSS. ⁷ Bā -hi potito piṭhi. ⁸ so Cks; Bā gahetvā. ⁹ Bā -o. ¹⁰ so Cks for gaṇhamānesu? Bā geheṣu gaṇhiyamānesu. ¹¹ C^s kato, Ck omits ito. ¹² Cks kātum antonagare va.

kottetvā māressāmā“ 'ti tussitva „sādhū tāta tayā sallakkhi-
 tatthāne yeva kārehīti“ ā., „mahārāja ahaṃ kāressāmi, tum-
 hākaṃ pana manussehi dārupaṇṇādīnaṃ atthāya amhākaṃ nava-
 kammaṭṭhānaṃ na gantabbam, gacchantānaṃ¹ hi² kalahaṃ
 karissanti, tena n' eva tumhākaṃ pi na amhākaṃ pi citta- 5
 sukhaṃ bhavissatīti“, „sādhū p-a tena passena nissañcāraṃ³
 karohīti“, „deva amhākaṃ hatthī udakābhiratā udaye yeva
 kiḷanti, udaye āvile jāte 'Ma-dhassa āgatakālato paṭṭhāya pa-
 sannodakaṃ pātuṃ na labhāmā' ti sace nāgarā kujjhanti tam
 pi sahitabban“ ti, rājāpi 'ssa⁴ „tumhākaṃ hatthī kiḷantū“ 'ti 10
 vatvā nagare bheriṃ carāpesi: „yo ito nikkhamitvā Ma-paṇḍi-
 tassa nagaramāpitatthānaṃ gacchati sahaṣṣaṃ daṇḍo“⁵ ti, M.
 rājānaṃ vanditvā attano parisam ādāya nāgarā nikkhamitvā
 yathāparicchinnaṭṭhāne nagaraṃ māpetuṃ ārabhi⁶, Pāraṅgāya
 tāva⁷ Gaggaligāmaṃ⁸ nāma kāretvā hatthiassavāhanaṃ c' eva 15
 gobalivaddaṃ ca ta. ṭhapetvā nagarakaraṇaṃ vicārento „ettakā
 idaṃ ettakā idaṃ karontū“ 'ti sabbakammāni vibhajitvā ummagge
 kammaṃ paṭṭhapesi, mahāummaggadvāraṃ Gaṅgātitthe ahosi,
 saṭṭhimattāni yodhasatāni mahāummaggaṃ khaṇanti, mahatī-
 cammamālūkādīhi⁹ paṃsum haritvā Gaṅgāya pātentī, pātita- 20
 pātitaṃ paṃsum hatthī maddanti, Gaṅgā ālulā sandati, nagara-
 vāsino „Ma-dhassa āgatakālato paṭṭhāya pasannaṃ udakaṃ
 pātuṃ na labhāma, Gaṅgā ālulā va vahati kin nu kho etan“
 ti vadanti, atha nesaṃ p-assa upanikkhittakapurisā ārocenti:
 „Ma-dhassa kira hatthī udakakīlaṃ kiḷantā Gaṅgāya¹⁰ uddha- 25
 kaddamaṃ karonti, ten' esā ālulā sandatīti“, Bodhisattānaṃ
 adhippāyā nāma ijjhanti, tasmā ummagge mūlāni vā pāsāṇāni
 vā sabbe bhūmiyaṃ pavisiṃsu, jaṃghummaggassa dvāraṃ tas-
 miṃ nagare ahosi, sattamatāni purisasatāni jaṃghummaggaṃ:

¹ Bā āgacchā. ² Bā adds amhākaṃ manussehi. ³ so Ck; C^s tissadvāraṃ, Bā te manusse nisañcāraṃ. ⁴ Bā rājā vissathā. ⁵ Bā tassa sahaṣṣadaṇḍo. ⁶ Bā ārabhi, C^s omit ārabhi. ⁷ Bā paraṅgātīre. ⁸ Bā vaggali-. ⁹ so C^s; Bā mahatīhi cammapasibbakāhi vālūkādīhi. ¹⁰ C^s gaṅgā.

khaṇanti ca, cammamālukādīhi¹ paṁsum haritvā tasmim nagare
 pāṇenti, pāṇitapāṇitam udakena sannetvā pākāraṁ cinanti,
 aññāni vā kammāni karonti, mahāummaggassa pavisanadvāraṁ
 nagare ahoṣi, aṭṭhārasahatthubbedhena yantayuttaāvārena² sa-
 5 mannāgataṁ hi ekāya āṇiyā akkantāya pithīyanti, mahāum-
 maggassa dvīsu passesu iṭṭhikāhi cinitvā sudhākammaṁ³ kāresi,
 matthake padaracchannaṁ⁴ kāretvā ullokamattikāya lepetvā
 setakammaṁ kāresi, sabbāni p' ettha asitimahādvārāni catu-
 satṭhicūladvārāni ahesuṁ, sabbāni yantayuttān' eva ekāya
 10 āṇiyā akkantāya pithīyanti, ekāya akkantāya vivariyyanti, dvīsu
 passesu anekasatadīpālayā⁵ ahesuṁ, te pi yantayuttā va ekas-
 mim vivariyyamāne sabbe vivariyyanti ekasmim pithīyamāne
 sabbe pithīyanti, dvīsu passesu ekasatānaṁ khattiyānaṁ eka-
 satasayanagabbhā ahesuṁ, ekekasmim nānāvannaṁ paccatthara-
 15 ṇatthataṁ⁶, ekekaṁ mahāsayaṇaṁ⁷ samussitasetacchattaṁ,
 ekekaṁ sīhāsaṇaṁ mahāsayaṇaṁ nissāya ṭhitāni ekekaṁ mā-
 tugāmapotthakarūpakaṁ uttamarūpadharaṁ hatthena anāma-
 sitvā na manussarūpakaṁ ti na sakkā nātum⁸, api ca um-
 maggassa gabbhe dvīsu passesu kusalā cīttakārā nānappa-
 20 kāraccittakammaṁ kariṁsu: Sakkavilāsasineruparibhaṇḍasāgara-
 mahāsāgaracatumahādīpahimavantaanotattamanosilātalacanda-
 suriyacātummahārājikādichakāmasaggādivibhattiyo sabbā um-
 magge dassayiṁsu, bhūmim rajatapattāvaṇṇavālukaṁ okiritvā
 upari ullokapadumāni dassesuṁ, ubhosu passesu nānappakāre
 25 āpaṇe pi dassayiṁsu, tesu tesu ṭhānesu gandhadāmapuppha-
 dāmāni olāmbetvā Sudhammadevasabhaṁ viya ummaggaṁ alāma-
 kariṁsu. Tāni pi kho tīṇi vaḍḍhakisatāni tīṇi nāvāsātāni
 bandhitvā niṭṭhitaparikkammaṇaṁ dabbasambhārānaṁ pūretvā
 Gaṅgāya āharitvā p-assa ārocesuṁ, tāni so nagare upayogaṁ⁹
 30 netvā „mayā ānattadivase āhareyyāthā“¹⁰ 'ti nāvāpaṇicchannaṭ-
 ṭhāne ṭhapāpesi, nagare udakaparikhā¹⁰ aṭṭhārasahattho pākāro

¹ Bā cammapasippakehi. ² Cks yantavārena. ³ Bā suta-. ⁴ Bā phabalakena
 channaṁ. ⁵ Bā dipagabbhā. ⁶ Ck -ṇatthannaṁ? Bā -naṁ attharanti. ⁷ Bā
 ekekaṁ. ⁸ Cks nā. ⁹ Bā upabhogaṁ. ¹⁰ Bā -kham.

gopuraṭṭālako rājanivesanādīni nivesanāni hatthisālādayo pokkharaniyo ti sabbam eva niṭṭham agamāsi, iti mahāummaggo jaṃghummaggo nagaran ti sabbam etaṃ catūhi māsehi niṭṭhitam. Atha M. catumāsaccayena rañño āgamanatthāya dūtaṃ pāhesi.

5

Tam atthaṃ pakāśento Satthā āha:

49. Nivesanāni māpetvā Vedeḥassa yasassino
ath' assa pahīni dūtaṃ: [ehi dāni mahārāja],
māpitan te nivesanan ti. 1499.

Ta. pahīṇi pesesi.

10

Rājā dūtassa vacanaṃ sutvā tuṭṭhacitto mahantena parivārena nikkhami.

Tam atthaṃ pakāśento Satthā itaraṃ gātham āha:

50. Tato ca rājā pāyāsi senāya caturaṅgiyā
anantavāhanaṃ daṭṭhuṃ phītaṃ Kampilliyāṃ purā ti. 1500. 15

Ta. ananta -- ti aparimāsaśivāhanaṃ, Kampilliyāṃ -- ti Kampillaraṭṭhe māpitaṃ nagaraṃ.

So anupubbena Gaṅgātīraṃ pāpuṇi, atha naṃ M. paccugantvā attanā katanagaraṃ pavesesi, so ta. pāsāḍavaragato nānaggarasabhojanaṃ bhuñjitvā thokaṃ vissamitvā sāyaṇhasa-
maye attano āgatabhāvaṃ nāpetuṃ¹ Cūḷanīrañño dūtaṃ pesesi. 20

Tam atthaṃ āvikaronto Satthā āha:

51. Tato ca kho so gantvāna Brahmaḍattassa pāhiṇi:
āgato 'smi mahārāja tava pādāni vanditum. 1501.
52. Dadāhi dāni me bhariyaṃ nāriyaṃ sabbaṅgasobhanam
suvaṇṇena paṭicchannaṃ dāsigaṇaparakkhatan ti. 1502. 25

Ta. vanditun ti Vedeḥo mahallako C-rājā tassa puttamatto² pi na hoti³, kilesamucchito pana butvā jāmātara⁴ nāma sasuro vandiyo ti cintetvā tassa cittaṃ anujānanto⁵ vandanaśāsaṇaṃ pahini, dadāhi dānīti ahaṃ tayā dhītaṃ dassāmi⁶ti pakkosaṇṇito taṃ me dāni dehi⁷ti pahini, suvaṇṇena -- ti 30
suvaṇṇalaṃkārapatimaṇḍitaṃ.

¹ C^{ks} omit nāpetum. ² B^d puttanaṭṭamatto ³ so C^{ks}; B^d nappahiti. ⁴ B^d jāmātarena. ⁵ B^d ajānanto.

Cūḷani dūtassa kathaṃ sutvā somanassappatto „idāni me paccāmitto kuhiṃ gamissati, ubhinnaṃ pi tesāṃ sīsāni chin-
ditvā jayapānaṃ pivissāmā“¹ 'ti kevalaṃ² somanassaṃ dassento
dūtassa sakkāraṃ katvā auantaraṃ gātham āha:

- 5 53. Svāgatan tena³ Vedeha atho te adurāgataṃ,
nakkhattaṃ ñeva paripuccha. ahaṃ kaññaṃ dadāmi te
suvanṇena paṭicchannaṃ dāsigaṇapurakkhataṃ ti. 1503.

Ta. Vedehā 'ti Vedehasa sāsanaṃ sutvā taṃ purato ʾhitaṃ viya ālapati,
athavā⁴ evaṃ Brahmaḍattena vuttaṃ ti vadehīti⁵ dūtaṃ āpāpento evaṃ ā.

- 10 Taṃ sutvā dūto Vedehasa santikaṃ gantvā „deva mañ-
galakiriyaṃ anucchavikaṃ nakkhattaṃ kira jānāhi, te dhītaraṃ
demīti vuttaṃ“⁶ ti⁷ ā., so „ajj“ eva nakkhattaṃ sobhanaṃ⁸ ti puna
dūtaṃ paṇiṇi.

Taṃ atthaṃ pakāsento Satthā āha:

- 15 54. Tato ca rājā Vedeho nakkhattaṃ paripucchatha,
nakkhattaṃ paripucchitvā Brahmaḍattassa paṇiṇi: 1504.
55. Dadāhi dāni me bhariyaṃ nāriṃ sabbaṅgasobhanaṃ
suvanṇena paṭicchannaṃ dāsigaṇapurakkhataṃ ti. 1505.
C-rājāpi:
20 56. Dadāmi dāni te bhariyaṃ nāriṃ sabbaṅgasobhanaṃ
suvanṇena paṭicchannaṃ dāsigaṇapurakkhataṃ ti. 1506.

- Imaṃ g. vatvā „idāni pesemi, idāni pesemīti“⁹ musāvādaṃ
katvā ekasatarājūnaṃ saññaṃ adāsi: „atthārasahi akkhohiṇiṇi
saddhiṃ sabbe yuddhasajjā hutvā nikkhamantu, ubhinnaṃ pi
25 paccatthikānaṃ sīsāni chinḍitvā sve jayapānaṃ pivissāmā“¹⁰ 'ti,
te sabbe pi nikkhamiṃsu, sayāṃ nikkhamanto pana mātaraṃ
Talatādeviṇi ca¹¹ aggamahesiṃ¹² Nandadeviṇi ca puttāṃ¹³ Pañcāla-
caṇḍaṇi ca¹⁴ dhītaraṃ Pañcālacaṇḍiṇi ca¹⁵ ti cattāro jane orodhehi
saddhiṃ pāsāde nivāsāpetvā va¹⁶ nikkhami. Bo. Vedeheraṇṇo
30 c' eva tena saddhiṃ āgatasenāya ca mahantaṃ sakkāraṃ

¹ Cks kodha. ² so Bā; Cks ti; read: suāgatan te? ³ Cks atha. ⁴ Cks dehīti.

⁵ Cks dehīti. ⁶ Cks -viṃ, Bā mātaraṇca calākadeviṇca ⁷ Bā -siṇca. ⁸ Cks
nandavi puttāṃ. ⁹ Cks -ḍaṇi. ¹⁰ Bā -ḍiṇi. ¹¹ Cks gehe nivattitvā va.

kāresi, keci manussā suraṃ pivanti keci macchamaṃsādīni
 khādanti keci dūramaggā¹ āgatattā kilantā sayanti, Vedeharājā
 pana Senakādayo paṇḍite gahetvā amaccagaṇaparivuto alam-
 katamahātale nisīdi, C-rājāpi atṭhārasaakkhohiṇisaṃkhāya
 senāya nagaraṃ tisandhicutasaṃkhepaṃ parikkhipitvā aneka- 5
 sataśahassāhi ukkāhi dhāriyamānāhi aruṇe uggacchante yeva
 gahaṇasajjo hutvā atṭhāsi, taṃ nītvā M. attano yodhānaṃ tīpi
 satāni pesesi: „tumhe jaṃghummagge gantvā rañño mātaraṃ
 ca aggamahesiṃ ca puttaṃ ca dhītaraṃ ca jaṃghummaggena
 ānetvā mahāummaggena netvā ummaggadvārato bahi akatvā 10
 anto ummagge yeva yāva amhākaṃ āgamanā rakkhantā tathā
 amhākaṃ āgamanakāle ummaggā nīharitvā ummaggadvāre ma-
 hāvisālāmālake tṭhāpethā“² ti, te tassa vacanaṃ sampatiṇṇhitvā
 jaṃghummaggena gantvā sopānapādamūle padarattharaṃ³ ug-
 ghāṭetvā sopānapādamūle sopānasise mahātale ti ettake tṭhāne 15
 ārakkhamanusse ca khujjādiparivārādayo ca hatthapādesu
 bandhitvā mukhaṃ thaketvā⁴ ta. ta. paṭicchannatṭhāne tṭhāpetvā
 rañño paṭiyattakhādaniye⁵ kiñci khādītva⁶ cunṇavicunṇaṃ katvā⁶
 upari pāsādaṃ abhirūhimsu, tadā Talatādevī Nandādeviṃ ca
 rājaputtaṃ ca rājadhītaraṃ ca „ko jānāti kiṃ bhavissatīti“ mañña- 20
 mānā attanā saddhiṃ ekasayane sayāpesi, te yodhā gabbha-
 dvāre tathā pakkosimsu, sā nikkhamitvā „kiṃ tātā“ ti ā.,
 „devī amhākaṃ rājā Vedehaṃ ca Mahosadhaṃ ca jīvitakkha-
 yaṃ pāpetvā sakala-Jambudīpe ekarajjaṃ katvā ekasatarāja-
 parivuto mahantena yasena mahāpānaṃ pivanto tumhe cattāro 25
 pi gahetvā ānetuṃ amhe pahiṇīti“, te pāsādā otaritvā sopāna-
 pādamūlaṃ agamiṃsu, atha ne gahetvā jaṃghummaggaṃ pavi-
 siṃsu, te āhaṃsu: „mayam ettakam kalam idha vasantā imam
 vīthim na otiṇṇapubbā“ ti, „imam vīthim na sabbadā otaranti,
 maṅgalavīthi nām’ esā, ajja maṅgaladivasabhāvena rājā iminā 30

¹ Ck* -gaṃ. ² Bđ phalakasandhāraṃ. ³ Ck* kathetvā, Bđ pidahitvā. ⁴ so Ck*
 for -yesu? Bđ -daniyabhojaniyaṃ. ⁵ Bđ adds kiñci bhinditvā. ⁶ Bđ adds
 apavibhogam katvā chaḍḍetvā.

maggena ānetum āṇāpesīti“ te tesam saddahiṃsu, ath' ekacce
 te cattāro pi gahetvā gacchiṃsu, ekacce nivattitvā rājanive-
 sane ratanagabbhaṃ vivaritvā yāvadicchakaṃ dhanasāraṃ ga-
 hetvā āgamiṃsu, itare pi cattāro¹ purato mahāummaggam gan-
 5 tvā² alaṃkatadevasabhaṃ viya ummaggaṃ disvā „rañño atthāya
 sajjitan“ ti saññaṃ karimṃsu, atha ne Mahāgaṇḍāya avidūratthā-
 naṃ netvā anto ummagge alaṃkatagabbhe nisīdāpetvā ekacce
 ārakkhaṃ gahetvā acchiṃsu, ekacce tesam ānītabhāvaṃ gantvā
 Bo-assa ārocesum, so tesam kathaṃ sutvā „idāni me mano-
 10 ratho matthakaṃ pāpuṇissatīti“ somanassajāto rañño santikaṃ
 gantvā ekamantaṃ atthāsī, rājāpi kilesāturatāya „idāni me
 dhītaraṃ pesessati, idāni me pesessatīti“ pallamkato vuṭṭhāya
 vātapānena olovento anekehi ukkāsatasaḥassehi ekobhāsaṃ
 jātaṃ nagaraṃ mahatiyā senāya parivutaṃ disvā āsaṃkitapari-
 15 saṃkito „kin nu kho etan“ ti paṇḍitehi saddhiṃ mantento g. ā. :

57. Hatthī assā rathā patti senā tiṭṭhati vammītā,

ukkā padittā jhāyanti, kin nu maññanti paṇḍitā ti. 1507.

Ta. kin nu maññantīti C-rājā ambhakaṃ tuṭṭho udāhu ruṭṭho³ ti kin
 nu p-a maññantīti pucchī.

20 Tam sutvā Senako āha: „mā cintayi mahārāja, atibahū
 ukkā paññāyanti, rājā tumhākaṃ dātuṃ dhītaraṃ gahetvā eti,
 maññe“ ti, Pukkuso pi „tumhākaṃ āgantukasakkāraṃ kātuṃ
 ārakkhaṃ gahetvā thito bhavissatīti“ yaṃ yaṃ tesam ruccati
 taṃ taṃ kathayimṃsu, rājāpi „asukatthāne senā titthantu, asu-
 25 katthāne ārakkhaṃ gaṇhatha, appamattā hothā“ 'ti vadantānaṃ
 saddaṃ suṇanto sannaddhaṃ ca senaṃ passanto maraṇabhaya-
 tajjito hutvā Mahāsattassa kathaṃ paccāsimṃsanto itaraṃ g. ā. :

58. Hatthī assā rathā patti senā tiṭṭhanti vammītā,

ukkā padittā jhāyanti, kin nu kāhanti paṇḍitā 'ti. 1508.

30 Ta. kin - - ti p-a kin cintesi imā senā⁴ ambhakaṃ kin karissantīti⁵.

¹ Bā adds khattiyā ² Bā patvā ³ Bā kuddho. ⁴ Bā imāya senāya. ⁵ Bā
 karissatīti.

Taṃ sutvā M. „imaṃ andhabālaṃ thokaṃ santāsetvā
pacchā mama balaṃ¹ dassetvā assāsessāmīti“ cintetvā ā.:

59. Rakkhati taṃ mahārāja Cūlanīyo mahabbalo,
paduṭṭho te Brahmadatto, pāto taṃ ghātayissatīti. 1509.

Taṃ sutvā sabbe maraṇabhayaṭṭajjitā, rañño kaṇṭho sussi, 5
mukhe kheḷo chijji², sarīre ḍaḥo uppajji, so maraṇabhayaḥhito
paridevanto dve gāthā abhāsi:

60. Ubbedhati me hadayaṃ mukhañ ca parisussati,
nibbutiṃ nādhigacchāmi aggidaḍḍho va ātape. 1510.

61. Kammārānaṃ yathā ukkā anto jhāyati no bahiṃ³ 10
evam pi hadayaṃ mayhaṃ anto jhāyati no bahīti. 1511.

Ta, ubbedhatīti tāta Ma-a hadayaṃ me mahāvāteritaṃ viya pallavaṃ
kampati, anto jhāyatīti so ukkā viya mayhaṃ hadayaṃsaṃ abbhantare
jhāyati bahi pana na paññāyatīti paridevatī.

M. tassa paridevitaṃ sutvā „ayaṃ andhabālo aññesu di- 15
vasesu mama vacanaṃ na kareyya, bhiyyo naṃ niggaṇhissā-
mīti“ cintetvā āha:

62. Pamatto mantanātīto bhinnamanto si khattiya,
idāni kho taṃ⁴ tāyantu paṇḍitā mantino janā. 1512.

63. Akatvāmacassa vacanaṃ atthakāmahitesino 20
attapitirato rājā migo kūṭe va ohito. 1513.

64. Yathāpi maccho baḷisaṃ vaṃkamamsena chāḍitaṃ
āmagijjho⁵ na jānāti maccho maraṇaṃ attano 1514.

65. Evam eva tuvaṃ rāja Cūlaneyyassa dhītaraṃ
kāmagiddho na jānāsi maccho maraṇaṃ attano. 1515. 25

66. Sace gacchasi Pañcālaṃ khippaṃ attam jahessasi
migaṃ pathānupannaṃ⁶ va mahantaṃ bhayaṃ essati. 1516.

67. Anariyarūpo puriso janinda
ahīva ucchaṇṇagato⁷ ḍaseyya,
na tena mettiṃ kayirātha pañño⁸, 30
dukkho bhava⁹ kāpurisena saṅgamo. 1517.

¹ Bā paññābalaṃ. ² Bā paricchajji. ³ Cs Bā bahi. ⁴ Bā maṃtam, Cks tā. ⁵
so Cks for -giddho? Bā kāmagiddho. ⁶ Ck patthānapattaṃ, Cs petthānapannaṃ,
Bā baṇḍhānubandhaṃ. ⁷ Cks -hato. ⁸ Cks omit pañño. ⁹ Bā have.

68. Yan tv-eva¹ jaññā purisaṃ² janinda
 [‘sīlavāyaṃ bahussuto’]
 ten’ eva mettīm kayirātha pañño³,
 sukho bhavē⁴ sappurisenā saṅgamo ti. 1518.

- 5 Ta, pamatto ti mahārāja tvaṃ kāmēna pamatto, mantanātīto ti mayā
 anāgatabhayāṃ disvā paññāya paricchinditvā mantitamantaṇaṃ atikkanto, bhinnamanto ti mantaṇātikantattā yeva bhinnamanto⁵, Senakādīhi saddhiṃ manto⁶
 gahito esa so⁷ bhinno ti pi bhinnamanto si jāto, paṇḍitā ti ime Senakādayo
 cattāro janā⁸ idāni taṃ rakkhantu passāma nesaṃ balaṃ ti dīpeti, akatvā--ti
 10 mama uttamaamaccassa vacanaṃ akatvā, attapītirato ti attano kilesapītiyā
 abhirato hutvā, kūṭe--ti yathā nāma nivāpalobhenāgato migo kūṭapāse baj-
 jhati evaṃ mama vacanaṃ agahetvā Pañcālacaṇḍiṃ labhissāmīti lobhenāgantvā
 idāni kūṭapāse baddho migo viya jāto si, yathā maccho ti gāthāya⁹ tadā
 mayā ayaṃ upamā āhatā¹⁰ ti dassetuṃ vuttaṃ, sace gacchasīti gāthāya pi
 15 na¹¹ kevalaṃ etam eva imam pi te upamam āharin ti dassetuṃ vuttaṃ¹², anari-
 yarūpo ti Kevaṭṭabrāhmaṇasadiṣo asappurisa-jātiko nillajjapuriso, na tena
 mettīn ti tādīsena saddhiṃ mittadhammaṃ na kayirātha, tvaṃ pana Ke-ena
 saddhiṃ katvā tassa vacanaṃ gahī, dukkho ti evarūpena s. saṅgamo nāma
 ekavāraṃ kato idhaloke pi paraloke pi mahādukkhāvahanato dukkho¹³ hoti,
 20 yantvevā¹⁴ ‘ti yañ c’ eva¹⁵ ayaṃ eva vā pāṭho, sukho ti idhaloke pi para-
 loka pi sukho yeva.

Atha naṃ „puttaṃ evarūpaṃ na karissasīti“ suṭṭhutarāṃ
 niggaṇhanto pubbe raññā kathitakathaṃ nīharitvā dassento

69. Bālo tuvaṃ elamūgo si rāja
 25 yo uttamatthāni mayi lapittha¹⁶,
 kim evāhaṃ naṅgalakoṭivaddho
 atthāni jānissam¹⁷ yathāpi añño. 1519.
 70. ‘Imaṃ gale gahetvāna nāsetha vijitā mama
 yo me ratanalābhassa antarāyāya bhāsati’ ti 1520.
 30 ime dve gāthā vatvā „mahārāja ahaṃ gahapatiputto yathā
 tava aññe Senakādayo p-ā atthāni jānanti tathā kiṃ eva jā-
 nissam, agocarō esa mayhaṃ, gahapatissippam evāhaṃ jānāmi,
 ayaṃ attho Senakādīnaṃ pākato, te p-ā bhontā¹⁸ ajja te

¹ Bā yadeva, Cks yatveva, Bs yanteva? ² Bā -so. ³ Cks omit pañño. ⁴ Bā vahe. ⁵ Bā adds tayā. ⁶ Cks omit manto. ⁷ so Cks; Bā eso. ⁸ Cks omit janā. ⁹ Bā gāthādvayaṃ. ¹⁰ Bā ābhata. ¹¹ Cks omit na, Bā gāthāpi na. ¹² Cks -ā. ¹³ Cks -ā. ¹⁴ Cks yatvevā, Bā yadevā. ¹⁵ Bā yaṃ eva. ¹⁶ Cks ye- ittho. ¹⁷ Bā jānanti. ¹⁸ Bā hotu, omitting te paṇḍita.

atthārasahi akkhohiñhi parivāritassa avassayā hontu, mañ
 pana gīvāya gahetvā nikkadḍhitum ānāpehi, idāni mañ kasmā
 pucchasīti“ evaṃ suniggahītaṃ niggahi¹, taṃ sutvā rājā cin-
 tesī: „p-o mayā katadosam eva katheti, pubbe h' idam anā-
 gatabhayaṃ jāni², tena mañ ativiya niggaṇḥati³, na kho pana ⁵
 ettakam kalam nikkammako⁴ acchissati, avassam iminā mayham
 sotthibhāvo⁵ kato bhavissatīti“, atha naṃ parigaṇḥanto dve
 gāthā abhāsi:

71. Mahosadha atitena nānuvijjhanti paṇḍitā,
 kiṃ mañ assaṃ va sambandham⁶ patoden' eva vijjhasi. 1521. ¹⁰
 72. Sace ca⁷ passasi mokkham⁸ khemaṃ vā pana passasi
 ten' eva mañ anusāsa, kiṃ atitena vijjhasīti. 1522.

Ta. nānuvijjhantīti atitadosaṃ gahetvā mukhasattīhi⁹ na¹⁰ vijjhanti,
 sambandhan⁶ ti sattusenāya parivutattā suṭṭhu bandhitvā ṭhapitaṃ assaṃ viya
 kiṃ mañ vijjhasi, teneva man ti evaṃ te mokkho bhavissati evaṃ khemaṃ ¹⁵
 ti tena sotthibhāven' eva mañ anusāsa assāsehi, taṃ hi ṭhapetvā aññaṃ me
 paṭisaraṇaṃ n' atthi.

Atha M. „ayaṃ rājā ativiya andhabālo, purisavisesaṃ na
 jānāti, thokaṃ kilametvā pacchāssa avassayo bhavissāmīti“
 cintetvā āha:

73. Atītaṃ mānusaṃ¹¹ kammaṃ dukkaraṃ durabhisambhavaṃ,
 na taṃ sakkomi mocetum, tvam pi¹² jānassu khattiya. 1523. ²⁰
 74. Santi vehāsayā nāgā iddhimanto yasassino,
 te pi ādāya gaccheyyum yassa honti tathāvidhā. 1524.
 75. Santi vehāsayā assā iddhimanto yasassino, ²⁵
 te pi ādāya gaccheyyum yassa honti tathāvidhā. 1525.
 76. Santi vehāsayā pakkhī¹³ iddhimanto yasassino, te etc. 1526.
 77. Santi vehāsayā yakkhā iddhimanto yasassino, te etc. 1527.
 78. Atītaṃ mānusaṃ¹¹ kammaṃ dukkaraṃ durabhisambhavaṃ,
 na taṃ sakkomi mocetum antalikkhena khattiyā 'ti. 1528. ³⁰

¹ Bā miggañhi. ² Bā jānāti. ³ Bā -hāti. ⁴ Cks nikkh-. ⁵ Cks -vañ. ⁶ so
 all three MSS. for -baddham? ⁷ Bā omits ca. ⁸ Bā adds vā. ⁹ Cks -sāntīhi.
¹⁰ Cks omit na. ¹¹ Cks mānusaṃ, Bā mānussaṃ. ¹² Bā pa. ¹³ all three
 MSS. -i.

Ta. kamman ti mahārāja idaṃ ito mocanaṃ nāma atītaṃ mānusehi kattaḃbaṃ kamman atītaṃ dukkaraṃ durabbhisambhavaṃ n' eva kātum na sahitum sakkomīti¹ ahaṃ taṃ ito mocetum na sakkomi, tvam pi² jānassu khattiyā 'ti mahārāja tvam ev' ettha kattaḃbaṃ jānassu, vehāsaya ti ākā-
 5 sena gamanasamatthā hatthino, yassā 'ti yassa rañño tathāvidhā chaddanta-
 kule vā uposathakule vā jātā nāgā honti taṃ rājānaṃ te ādāya gaccheyyūṃ,
 assā ti valāhakassa rājakule jātā assā, pakkhīti Garuḷaṃ sandhāyāha, yakkhā
 ti Sātāgīradāyo, antalikkhenā 'ti ahaṃ antalikkhena mocetum na sakkomi,
 taṃ ādāya ākāsenā Mithilaṃ netum na sakkomīti a.

10 Rājā taṃ sutvā appaṭibhāno nisīdi, atha Senako cintesi:
 „idāni rañño ca ambhākaṃ ca ṭhapetvā p-aṃ aññaṃ paṭisa-
 raṇaṃ n' atthi, rājā pan' assa kathaṃ sutvā bhayatajjito kiñci
 vattum na sakkoti, ahaṃ p-aṃ yācissāmīti“ yācanto dve
 gāthā abhāsi:

- 15 79. Atīradassī puriso mahante udakaṇṇave
 yattha so labhate gādhaṃ⁴ tattha so vindate sukhaṃ. 1529.
 80. Evaṃ amhañ⁵ ca raññañ⁶ ca tvaṃ paṭiṭṭhā⁷ Mahosadha,
 tvaṃ no si mantinaṃ seṭṭho, amhe dukkhā pamocaya⁸ 'ti. 1530

Ta. atīradassīti samudde bhinnanāvo tīraṃ apassanto, yatthā 'ti
 20 ūmivegabbhāhato vicaranto yasmiṃ padese paṭiṭṭhaṃ labhati, pamocaya⁸ 'ti
 pubbe pi Mithilaṃ parivāretvā ṭhitakāle tayā va mocit' amhā idāni pi tvam
 eva amhe dukkhā mocehīti yāci.

Atha naṃ niggaṇhanto M. gāthāya ajjhabhāsi:

- 25 81. Atītaṃ mānusaṃ kamman dukkaraṃ durabbhisambhavaṃ,
 na naṃ sakkomi mocetum, tvaṃ pajānassu⁸ Senakā 'ti. 1531.

Ta. tvaṃ pajānassu -- ti Senaka ahaṃ na sakkomi tvaṃ imaṃ rājā-
 naṃ ākāsenā Mithilaṃ nehitī.

Rājā gahetabbagahaṇaṃ apassanto maraṇabhayatajjito
 M-ena saddhiṃ kathetum asakkonto „kadāci Senako pi kiñci
 30 upāyaṃ jāneyya, pucchāmi tāva naṃ“ ti pucchanto g. ā.:

82. Suṇohi mētaṃ vacanaṃ: passas' etaṃ mahabbhayaṃ,
 Senakaṃ dāni pucchāmi: kiṃ kiccaṃ idha maññasīti. 1532.

¹ Bā kātum na sambhavitum, sakkā na taṃ sakkomīti. ² Bā pa. ³ Ck's add vā, Bā yakkhā. ⁴ Bā nāvaṃ. ⁵ Bā ambhākaṃ. ⁶ Bā rañño. ⁷ Bā adds si.

⁸ Ck's pijā-.

Ta. kiṃ kiccaṃ ti kiṃ kātabbayuttakaṃ idha maññasi Ma - - en' amhi pariccatto yadi tvaṃ jānāsi vadehīti.

Taṃ sutvā Se- „rājā upāyaṃ pucchati, sobhano vā hotu mā vā kathessāmi 'ssa etaṃ upāyaṃ“ ti cintetvā g. ā.:

88. Aggim¹ dvārato² dema, gaṇhāmase vikattanaṃ³, 5
aññamaññaṃ vadhivāna khippaṃ hessāma⁴ jīvitam,
mā no rājā Brahmadatto ciraṃ dukkhena mārayīti⁵. 1533.

Ta. dvārato ti dvāraṃ pidahitvā ta. aggim dema, vikattanaṃ³ ti aññamaññaṃ vikattanaṃ⁶ satthaṃ gaṇhāma, hessāma⁴, ti jīvitam khippaṃ jahissāma, alaṃkatapāsādo yeva no dārucitako bhavissati. 10

Taṃ sutvā rājā anattamano ahosi, attano puttadārassa eva-rūpaṃ citakaṃ⁷ karohīti⁸ cintetvā Pukkusādayo pucchi, te pi attano anurūpaṃ bālakathaṃ kathayimisu, tena vuttaṃ:

84. Suṇohi etaṃ vacanaṃ: passas' etaṃ mahabbhayaṃ,
Pukkusaṃ dāni pucchāmi: kiṃ kiccaṃ idha maññasi. 1534. 15
85. Visam khāditvā miyyāma, khippaṃ hessāma⁴ jīvitam,
mā no rājā Brahmadatto ciraṃ dukkhena mārayi. 1535.
86. Suṇohi etaṃ vacanaṃ: passas' etaṃ mahabbhayaṃ,
Kāvindaṃ dāni pucchāmi: kiṃ kiccaṃ idha maññasi. 1536.
87. Rajjuyā bajjha miyyāma, papātā⁹ papatemase, 20
mā no rājā Brahmadatto ciraṃ dukkhena mārayi. 1537.
88. Suṇohi etaṃ vacanaṃ: passas' etaṃ mahabbhayaṃ,
Devindaṃ dāni pucchāmi: kiṃ kiccaṃ idha maññasi. 1538.
89. Aggim¹ dvārato dema, gaṇhāmase vikattanaṃ¹⁰,
aññamaññaṃ vadhivāna khippaṃ hessāma⁴ jīvitam, 25
na no sakkomi¹¹ mocetuṃ, sukhen' eva Mahosadho ti. 1539.

Api ca tesu Devindo „ayaṃ rājā kiṃ karoti, aggimhi sante khajjopanakaṃ dhamati, ṭhapetvā Ma-am añño¹² idha sottibhāvaṃ kātuṃ samattho nāma n' atthi, ayaṃ¹³ taṃ

¹ Bā adds vā. ² read: duvārato. ³ Bā vikandanaṃ. ⁴ Bā hi-. ⁵ Bā hadayiti or mādayiti. ⁶ Bā vikaudana. ⁷ so Bā; C^k cittaṃ, B^s cittadukkhāṃ. ⁸ so C^ks; B^s hotīti. ⁹ Bā pabbatā. ¹⁰ Bā vikandanaṃ. ¹¹ Bā sakkoti. ¹² C^ks añño. ¹³ Bā adds rājā.

apucchitvā amhe pucchati, mayam kim jānāmā¹ 'ti cintetvā
aññam upāyam apassanto Senakena kathitam eva kathetvā
M-am vaṇṇento dve pāde ā.:

90. Tatrāyam adhippāyo mahārāja:

- 5 mayam sabbe pi paṇḍitam eva yācāma,
sace pana yāciyamāno¹ pi
na no sakkoti mocetum² sukhen³ eva Mahosadho
atha Senakassa vacanam karissāmā⁴ 'ti. 1540.

Tam sutvā rājā pubbe Bo-assa kathitadosam⁵ saritvā tena
10 saddhim kathetum asakkonto tassa suṇantassa paridevanto ā.:

91. Yathā kadalino sāram anvesam nādhigacchati
evam anvesamānā nam pañham⁶ nājjhagamāmase⁷. 1541.

92. Yathā simbalino sāram anvesam nādhigacchati
evam anvesamānā nam pañham⁶ nājjhagamāmase⁷. 1542.

15 93. Adese vata no vuttham kuñjarānam v⁸ anodake
sakāse dummanussānam bālānam avijānataṃ. 1543.

94. Ubbedhate me hadayam, mukhañ ca parisussati,
nibbutim nādhigacchāmi aggidaḍḍho va ātape. 1544.

95. Kammārānam yathā ukkā anto jhāyati no bahi
20 evam pi hadayam mayham anto jhāyati no bahiti. 1545.

Ta. kadalino ti yathā kadalikkhandhassa nissārattā sārattbiko puriso
anvesanto pi tato sāram nādhigacchati evam mayam imamah dukkhā muccanu-
pāyam⁶ pañham pañca paṇḍite pucchitvā anvesamānāpi pañham nājjhagamā-
mase, amhehi pucchitam upāyam asunantā mayam pañham⁷ nādhigacchāma,
25 dutiyagāthāya pi es⁸ eva nayo, kuñjarānam -- ti yathā kuñjarānam anūda-
kaṭṭhāne vuttham⁸ nāma hoti te hi tathārūpe nirūḍake vanagahane dese vasantā
khippam eva paccāmittānam vasaṃ gacchanti evam amhehi pi imesam dumma-
nussānam bālānam santike vasantehi adese vuttham⁸, ettakesu hi paṇḍitesu
eko pi me idāni paṭisaranam n⁹ arthīti⁹ nānāvidhena vilapati.

30 Tam sutvā p. „ayam rājā ativiya kilamati, sace tam na
assāsessāmi hadayena phalitena marissatīti“ cintetvā assāsesi.

¹ Bā yācamāno. ² Bā adds ayam. ³ Cks kataṃ dosam. ⁴ Cks paññā. ⁵ so
Cks; Bā najhaga-. ⁶ Bā muñe-. ⁷ Cks paññam. ⁸ Bā vuttam. ⁹ Bā adds
cintetvā.

Tam atthaṃ pakāśento Satthā āha :

96. Tato so paṇḍito dhīro atthadassī Mahosadho
Vedehaṃ dukkhiṭaṃ disvā idaṃ vacanaṃ abravī : 1546.
97. Mā tvaṃ bhāyi mahārāja mā tvaṃ bhāyi rathesabha,
ahaṃ taṃ mocayissāmi Rāhu-gahitaṃ va Candimaṃ. 1547. 5
98. Mā tvaṃ bhāyi mahārāja mā tvaṃ bhāyi rathesabha,
ahan taṃ mocayissāmi Rāhu-gahitaṃ va Sūriyaṃ. 1548.
99. Mā tvaṃ bhāyi mahārāja mā tvaṃ bhāyi rathesabha,
ahan taṃ mocayissāmi paṃke sannaṃ¹ va kuñjaraṃ. 1549.
100. Mā tvaṃ bhāyi mahārāja mā tvaṃ bhāyi rathesabha, 10
ahan taṃ mocayissāmi peḷābaddhaṃ va pannagaṃ 1550.
101. Mā tvaṃ bhāyi mahārāja mā tvaṃ bhāyi rathesabha,
ahan taṃ mocayissāmi macche jalagate-r-iva. 1551.
102. Mā tvaṃ bhāyi mahārāja mā tvaṃ bhāyi rathesabha,
ahan taṃ mocayissāmi sayoggaṃ balavāhanaṃ. 1552. 15
103. Mā tvaṃ bhāyi mahārāja mā tvaṃ bhāyi rathesabha,
Pañcālaṃ vāhaṃyissāmi kākaseṇaṃ va leḍḍunā. 1553.
104. Adu paññā kimatthiyā² amacco vāpi tādiso
yo taṃ³ sambādhapakkhantaṃ⁴ dukkhā na parimocaye⁵ ti. 1554.

Ta. idaṃ ti davadāhaddaḍḍhe araṇṇhe ghanavassaṃ vassāpento viya taṃ 20
assāśento imaṃ⁶ mā tvaṃ bhāyi mahārājā 'ti ādikaṃ vacanaṃ abravī, ta.
sannaṃ ti laggam, peḷābaddhaṃ ti pelāya abbhantaṃragataṃ, Pañcālaṃ ti
etaṃ evaṃ mahantaṃ pi Pañcālāraṇṇhe senaṃ, vāhaṃyissamīti palāpessāmi,
ādū ti anāmatthe nipāto, paññā nāma kimatthiyā ti attho. amacco vāpi
tādiso ti paññāya samannāgato tādiso paññāsampaṇṇo amacco vāpi kimatthiyo 25
yo taṃ evaṃ maraṇasambādhappattaṃ dukkhā na mocaye, mahārāja ahaṃ pa-
ṭhamataraṃ āgacchantaṃ nāma kimatthaṃ āgato ti maññasi, mā bhāyi ahan taṃ
imaṃhā dukkhā mocessāmīti assāsesi.

So pi tassa vacanaṃ sutvā „idāni me jīvitaṃ laddhaṃ“ ti
assāsi⁷, Bodhisattena sīhanāde kate sabbe va tussimsu, atha 30
Se- pucchi: „paṇḍita tvaṃ sabbe amhe gahetvā gacchanta ken'
upāyena gamissasīti“, „alaṃkataummaggenā ti⁸, tumhesajjā hothā“
'ti vatvā ummaggaḍḍvāraṃ vivaraṇatthaṃ yodhe āṇāpento g. ā. :

¹ Ck^s sannaṃ. ² so Bā; Ck timatthikā, C^s nimatthikā. ³ Ck^s tā, Bā tvaṃ.

⁴ Bā -pakkhandhaṃ. ⁵ C^s -yā, B^s -yī. ⁶ Bā idaṃ. ⁷ Bā assāsesi, B^s assā-
paṭilabhi. ⁸ Bā -na nessāmi.

105. Etha māṇavā¹ ut̐thetha, mukhaṃ sodhetha sandhino,
Vedeho sah' amaccehi ummaggena gamissat̐ti. 1555.

- Ta. māṇavā² ti tarunādhivacanaṃ, mukhaṃ sodhethā 'ti ummagga-
dvāraṃ vivaratha, sandhino ti gharasandhino³ sodhetvā ekasatānaṃ sayana-
5 gabbhānaṃ dvāraṃ vivaratha anekasatānaṃ dipālayānaṃ dvāraṃ vivarathā 'ti.

Te ut̐thāya ummaggassa dvāraṃ vivariṃsu, sakalaum-
maggo ekobhāso alaṃkatadevasabhā viya viroci.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

106. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā paṇḍitassānusārino
10 ummaggadvāraṃ vivariṃsu yantayutte ca aggale ti. 1556.

Ta. anusārino⁴ ti veyyāvaccakarā, yantayutte⁵ ca aggale ti sūcighaṭṭi-
kasampannāni dvārakavāṭāni.

Te ummaggadvāraṃ vivarivā M-assa ārocesuṃ, so raṇṇo
saṇṇaṃ adāsi: „kālo deva, pāsādā otarathā“ 'ti, rājā otari,
15 Se- sīsato nālivattaṃ apaneti, sātakaṃ omuṇcati, atha naṃ
M. disvā „kiṃ karosīti“ pucchi, „p-a ummaggena gacchantehi
nāma veṭhanaṃ mocetvā kacchaṃ dāḷhaṃ bandhitvā gantabban“
ti, „Senaka 'ummaggaṃ pavisanto onamitvā onamitvā jaṇṇukehi
patit̐thāya pavisissāmīti“ mā saṇṇaṃ akāsi, sace hatthinā
20 gantukāmo si hatthiṃ abhirūha, ucco ummaggo aṭṭhārasa-
hatthubbedho visāladvāro, tvaṃ yathāruciya alaṃkatapaṭiyatto
raṇṇo purato gacchā“ 'ti ā., Bo- pana Senakassa gamanaṃ
purato vicāretvā rājānaṃ majjhe katvā sayāṃ pacchato ahoṣi,
kimkāraṇā⁷: „alaṃkataummaggaṃ olokento mā saṇṇikam aga-
25 māsīti“, ummagge mahājanassa yāgubbattakhādaniyādini⁸ ap-
pamāṇāni ahesuṃ, te manussā khādantā pivantā ummaggaṃ
olokentā gacchanti, M. pi „yātha⁹ mahārājā“ 'ti codento pac-
chato yāti, rājā alaṃkatadevasabhaṃ viya ummaggaṃ olo-
kento yāti.

¹ Ck māṇava, Bā māṇava. ² Ck māṇavā. ³ Bā adds va dvāraṃ. ⁴ Bā -cārino.

⁵ Cks -ttā. ⁶ Ck pavissā-, Bā pavisā-. ⁷ Bā adds rājā. ⁸ Ck -dinaṃ. ⁹

Cks yathā mahārāja yathā.

Tam atthaṃ pakāśento Satthā āha:

107. Purato Senako yāti pacchato ca Mahosadho
majjhe ca rājā Vedeho amaccaparivārito ti. 1557.

Raṇṇo āgatabbhāvaṃ nātvā te māṇavā raṇṇo mātaraṃ ca
deviṃ ca puttaṃ ca dhītaraṃ ca ummaggā nīharitvā mahāvisāla- 5
mālake t̥hapesuṃ, rājāpi Bo-ena saddhiṃ ummaggā nikkhami,
te rājānaṃ ca p-aṇ ca disvā „nissamsayaṃ parahatthagat' amha,
amhe gahetvā āgatehi p-assa purisehi bhavitabban“ ti maraṇa-
bhayatajjitā bhītaravaṃ ravimsu. Cūlanīrājāpi kira Vedeha-
raṇṇo palāyanabhayena — yena Gaṅgā tena¹ gāvutamattaṭṭhāne 10
ahosi² so — sannisināya rattiyā tesam ravaṃ sutvā³ „Nandā-
deviyā viya saddo“ ti vattukāmo ahosi, „kuhiṃ N-deviṃ passa-
sīti“⁴ paribhāsabhayena na kiñci ā., M. tasmim̐ t̥hāne Pañcāla-
caṇḍikumārikam⁵ ratanarāsimhi t̥hapetvā abhisin̐citvā „mahārāja
tvam̐ imissā kāraṇā āgato, ayan te aggamaheṣi hotū“ 'ti ā., 15
tīṇi nāvāsātāni ut̥thāpesuṃ, rājā visālamālakā otaritvā alaṃ-
katanāvaṃ abhirūhi, te pi cattāro khattiyā nāvaṃ abhirūhimsu.

Tam atthaṃ pakāśento Satthā āha:

108. Ummaggā nikkhamitvāna Vedeho nāvaṃ āruhi
abhirūhaṃ ca taṃ nātvā anusāsi Mahosadho: 1558. 20
109. Ayan te sasuro deva ayaṃ sassū janādhīpa,
yathā mātu paṭipatti evan te hotu sassuyā. 1559.
110. Yathāpi niyako bhātā saudariyo ekamātuko
evaṃ Pañcālacaṇḍo te dayitabbo rathesabha. 1560.
111. Ayaṃ Pañcālacaṇḍi te rājaṇti abhiṇṇitā,
kāmaṃ karohi te tāya, bhariyā te rathesabhā 'ti. 1561. 25

Ta. anusāsīti evaṃ kir' assa ahosi: kadāci tesam⁶ kujjhivā Cūlāni-
raṇṇo mātaraṃ māreyya abhirūpāya Nandādeviyā saddhiṃ samvāsaṃ kappeyya
rājakumāraṃ ca māreyya, paṭiñṇam assa gahesāmiti, tasmā ayan te ti ādini
vadanto anusāsi, ta. ayan te sasuro ti ayan tava sasurassa Cūlaniraṇṇo putto 30
Pañcālacaṇḍiyā kaniṭṭhabhātiko ayan te idāni sasuro, ayaṃ sassū ti ayaṃ
imissā mātā N-devi nāma tava sassū yathā mātu puttā vattapaṭivattam̐ karonti

¹ Bā gaṅgāto in the place of yena-tena. ² Bā aṭṭhāsi. ³ Cks omit sutvā ⁴
Bā passissasīti. ⁵ Cks -kā. ⁶ Bā eso.

evan te etissā hotu balavamātu saññam upaṭṭhapetvā mā nam kadāci lobha-
cittena olokayī, niyako ti ajjhattiko ekapitaro¹, ekamātukoti, ekamātuyā
jāto, dayitabbo ti piyāyitabbo, bhariyā ti ayan te bhariyā mā etissā ava-
mānam akāsīti rañño patiññam ganhi.

- 5 Rājā „sādhū“ ’ti sampaṭicchi. M.² rājamātaram pana
ārabbha na kinci kathesi, kimkāraṇā: tassā mahallikābhāven’
eva, idaṃ pana sabbam Bo- tīre ṭhatvā kathesi. Atha nam
rājā mahādukkhato mutto nāvāya gantukāmo hutvā „tāta tvaṃ
tīre ṭhito va kathesīti“ vatvā g. ā.:

- 10 112. Āruyha nāvaṃ taramāno kin nu tīramhi tiṭṭhasi,
kicchā mutt’ amha dukkhāto⁴, yāma dāni Mahosadhā’ti. 1562.
M. „deva tumhehi saddhim gamanam nāma mayham ayuttan“
ti vatvā āha:

113. N’ esa dhammo mahārāja yo ’ham senāya nāyako
15 senaṅgaṃ parihāpetvā attānam parimocaye. 1563.
114. Nivesanamhi te deva senaṅgaṃ parihāpitaṃ
tam⁴ dinnaṃ Brahmaddattena ānayissam rathesabbhā’ti. 1564.

Ta. dhammo ti sabhāvo, nivesanamhi te ti tam nagaram sandhāyāha,
parimocaye ti parimocēyya, parihāpitan ti chaḍḍitaṃ.

- 20 Tesu hi manussesu⁶ sudūramaggaṃ⁶ āgatattā keci kilantā
niddam okkantā keci khādantā pivantā amhākaṃ nikkhanta-
bhāvaṃ na jānanti keci gilānā mayā saddhim cattāro māse
kammaṃ katvā mama upakāramanussā c’ ettha⁷ bahū, na
sakkā mayā ekamanussam pi chaḍḍetvā gantum, aham pana
25 nivattitvā sabbam pi tam tava senam Brahmaddattena dinnaṃ
appaṭividdham ānessāmi, tumhe mahārāja katthaci avilambantā
siḅham gacchatha, mayā vo antarāmagge hatthivāhanādīni ṭha-
pitāni, kilantāni kilantāni pahāya samatthasamatthehi siḅham
Mithilam eva pavisathā“ ’ti. Tato rājā gātham āha:
30 115. Appaseno mahāsenam katham viggayha⁹ ṭhassasi,
dubbalo balavantena vihaññissasi paṇḍitā ’ti. 1565.

¹ Bā ekavasitthiko. ² Cks omit M. ³ Bā -ato. ⁴ Cks omit tam. ⁵ Cks -ehi
⁶ Bā -ggā. ⁷ Bā pettha. ⁸ Bā nigga-.

Ta. viggayhā¹ 'ti paṭippharivā², vihaññissasāti haññissasi.

Tato Bodhisatto gātham āha:

116. Appaseno pi ce mantī mahāsenam amantinam
jināti rājā rājāno ādicco v' udayan³ taman ti. 1566.

Ta. mantīti mantāya samannāgato paññavā upāyakusalo, amantinam ti 5
anupāyakusalam jināti paññavā duppaññam jināti, rājā rājāno ti eko pi ca
evarūpo rājā bahū pi duppaññarājāno jināti yeva, yathā kin ti: ādicco--vu-³
ti ādicco udentō tamam vidhamitvā ālokam dasseti evam jināti c' eva suriyo
viya viroceti.

Idam vatvā M. rājānam vanditvā „gacchatha tumhe“ ti 10
vatvā uyyojesi, so „mutto vat' amhi amittahatthato imissā ca
laddhattā manoratho pi me matthakam patto“ ti Bo-assa
guṇam āvajjitvā uppannapītipāmojjo p-assa guṇe Senakassa
kathento gātham āha:

117. Susukham vata samvāso paṇḍitehī Senaka, 15
pakkhīva pañjare baddhe macche jālagate-r-iva
amittahatthathagate⁴ mocayi no Mahosadho ti. 1567.

Ta. susukham vatā 'ti atisukham vata idam, kataram: so⁵ samvāso
p-hi, itīti kārāpatthe ti nipāto, i. v. h.: yasmā amittahatthagate mocayi no
Ma- tasmā Se-a vadāmi susukham vata idam so⁵ esa p-ehi samvāso ti. 20

Tam sutvā Se- pi p-assa guṇam kathento āha:

118. Evam etam⁶ mahārāja paṇḍitehi sukhāvaham⁷,
pakkhīva pañjare baddhe macche jālagate-r-iva
amittahatthathagate mocayi no Mahosadho ti. 1568.

Atha Videharājā nadin⁸ uttaritvā yojanantare M-ena 25
kāritagāmaṁ sampatto, tatr' assa Bo-ena ṭhapitamanussā
hatthivāhanādīni c' eva annapānādīni ca adamsu, so⁹ kilante
hatthiassarathe nivattetvā¹⁰ itare ādāya tehi saddhim aññam
gāmaṁ pāpuṇi, eten' upāyena yojanasatamaggaṁ atikkamitvā
punadivase pāto va Mithilam pāvisi, Bo- pi ummagadvāraṁ 30

¹ Bā nigg-. ² Bā niggahetvā. ³ Cks cu-. ⁴ Bā -hatthatta-, Bā amittassa
hatthagate. ⁵ Bā yo. ⁶ Bā eva. ⁷ Cks -ho, Bā -hā. ⁸ Ck dinam. ⁹ Bā
adds rājā. ¹⁰ Cks -ttitvā, Bā dhapetvā

gantvā attanā sannaddhakhaggaṃ omuñcitvā ummaggadvāre
vālukaṃ viyūhitvā ṭhapesi, ṭhapetvā ummaggaṃ pavisitvā
ummaggena gantvā taṃ nagaraṃ pavisitvā gandhodayakena nahā-
yitvā nānaggarasabhojanaṃ bhuñjitvā sayanavaragato, „mano-
5 ratho me matthakaṃ patto“ ti āvajjanto nipajji, atha tassā
rattiyā accayena C-rājā senaṅgaṃ vicārayamāno taṃ nagaraṃ
upāgami.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

119. Rakkhitvā kaṣiṇaṃ rattiṃ Cūlaṇiyo mahabbalo
10 udentaṃ aruṇuggamhi Upakāriṃ upāgami. 1569.
120. Aruyha pavaraṃ nāgaṃ balavantaṃ saṭṭhihāyanaṃ
rājā avoca Pañcālo Cūlaṇiyo mahabbalo 1570.
121. Sannaddho maṇivammesu gharaṃ ādāya pāṇinaṃ
pessiye ajjhabhāsitha puthugumbe samāgate ti. 1571.
- 15 Ta. kaṣiṇaṃ ti sakalaṃ, udentaṃ ti udente, Upakāriṃ ti Pañcāla-
nagaraṃ upādāya M-ena kārītattā Upakārīti laddhanāmaṃ taṃ nagaraṃ upā-
gami, avocā 'ti attano senaṃ avaca, pessiye ti attano pesanakārake¹, ajjha-
bhāsithā ti adhiabhāsitha puretaraṃ eva abhāsitha, puthugumbe ti
bahūsu sippesu paṭiṭṭhite anekasippaṇṇū.
- 20 Idāni te sarūpato dassetuṃ
122. Hatthāruhe² anikattṭhe rathike pattikārike
upāsanamhi katahatthe vāavedhe samāgate ti vuttaṃ. 1572.
Ta. upāsanamhīti dhanusippe, katahatthe ti avirujjhanavedhitāya
sampannahatthe.
- 25 Idāni rājā Vedehaṃ jīvagāhaṃ gaṇhāpetuṃ ānāpento ā.:
123. Pesetha kuṇjare danti balavante saṭṭhihāyane,
maddantu kuṇjarā nagaraṃ Vedehena sumāpitaṃ. 1573.
124. Vacchadantamukhā senā tikhiṇaggā³ atṭhivedhino
paṇunnā⁴ dhanuvegena sampatantu 'tarītaraṃ. 1574.
- 30 125. Māṇavā vammīno sūrā citraḍḍayutāvudhā
pakkhandino mahānāgā hatthīnaṃ hontu sammukhā. 1575:
126. Sattiyo teladhotāyo accimantā⁵ pabhassarā
vijjotamānā tiṭṭhanti sataraṃsīva⁶ tārakā. 1576.

¹ C^{ks} pesana-. ² B^d -rohe. ³ B^d tikkhaggā. ⁴ C^k panunnā, B^d panunā. ⁵
C^{ks} -uti. ⁶ C^{ks} -sā viya

127. Āvudhabalavantānaṃ guṇikāyūradhāriṇaṃ
etādisānaṃ yodhānaṃ saṅgāme apalāyinaṃ
Vedebo kuto muccissati sace pakkhīva kāhati. 1577.
128. Timsā me purisā¹ nāvutyō² sabbe v' ekekanicchitā
yesaṃ samaṃ na passāmi kevalaṃ mahimaṃ caraṃ. 1578. 5
129. Nāgā ca kappitā dantī balavantā saṭṭhihāyanaṃ
yesaṃ khandhesu sobhanti kumārā cārudassanā. 1579.
130. Pītālaṃkāra pītavaśanā pītuttaranivāśanā³
nāgakkhandhesu sobhanti devaputtā va Nandane. 1580.
131. Pāthīnavapṇā nettimsā teladhotā pabhassarā
niṭṭhitā naravīrehi samadhārā sunissitā 1581. 10
132. Vellāḷino⁴ vītamalā sikkāyasamayā⁵ dālā
gabhitā balavantehi supphārapphārihi⁶. 1582.
133. Suvaṇṇacārusampannā lohita-kacchūpavādītā⁷
vivattamānā⁸ sobhanti vijju v' abbhagghanantare. 1583. 15
134. Patākāvammīno⁹ sūrā asicammassa kovidā
tharuggahā¹⁰ sikkhitāro nāgakkhandhātipātino¹¹ 1584.
135. Edisehi parikkhitto n' atthi makkho ito tava,
pabhāvan te na passāmi yena tvaṃ Mithilaṃ vaje ti 1585.

Ta. dantīti sampannadante, vaccha -- ti nikhādanasadisamukhā, pa- 20
ṇunnā¹² ti vissatṭhā, sampatantū 'ti evarūpasarā itaritarāṃ¹³ sampatantu
samāgacchantu, ghanameghavassaṃ viya saravassaṃ vassathā 'ti ānāpeti, māṇavā
ti taruṇayodhā, vammīno ti vammabattā, citradanḍa -- ti citradanḍayuttehi
āvudhehi samannāgatā, pakkhandino ti [saṃgāmapakkhandakā, mahānāgā ti
mahānāgesu koṭṭanādaṃ katvā āgacchantesu niccalā thatvā tesāṃ dante gabhetvā 25
luṇḍitum samatthayodhā viya, sataramsīva¹⁴ -- ti sataramsā osadhitārakā viya,
āvudha -- ti āvudhabalena yuttānaṃ, guṇi -- ti guṇi vuccati kavacaṃ, kava-
cāni c' eva kāyūrabharaṇāni ca dhārentānaṃ kavacasamkhātāni vā kāyūrāni
dhārentānaṃ, sace pakkh -- ti sace pakkhī viya ākāse pakkhandanaṃ kāhati
tathāpi kim¹⁵ muccissatīti vadati, timsa me purisā¹⁶ nāvutyō ti puri- 30
sānaṃ timsasahassāni navuti ca satāni¹⁷ timsanāvutyō ti vuccati¹⁸, sabbe-

¹ Bā -sa: read: posa? ² so all three MSS. ³ Cks -ravāsasā. ⁴ Bā -lino. ⁵ so
Cks; Bā sikkāyasam mayā. ⁶ Bā -ribhi, Ck yugārūghappahārihi, C^o supphārihi.
⁷ so Cks for -pādītā? Bā -padhāritā. ⁸ Bā vivitta-. ⁹ C^o paṭakā, Bā pathakā.
¹⁰ Bā dhanuggahā. ¹¹ Bā -dhe nipātino. ¹² Bā panunā, Ck panuṇṇā, C^o pa-
nuṇṇā. ¹³ Bā -rā. ¹⁴ Cks -sā viya. ¹⁵ Cks kiñci. ¹⁶ Bā -sa. ¹⁷ Bā navuti-
sahassāni. ¹⁸ Bā vuccanti.

vekekaniccehitā ti ettakā¹ mayham² paresaṃ hatthato āvudham gahetvā
 paccāmittānaṃ³ sīsapūtanāsamatthā ekekaṃ vicinitvā gahitā anivattino yodhā ti
 dasseti, kevalaṃ mahimaṃ caran ti sakalam pi imaṃ mahimaṃ caranto⁴
 yesaṃ⁵ sadisaṃ na passāmi te yeva me yodhā ettakā ti dasseti, cārudassanā
 5 ti cāru vuccati suvaṇṇaṃ, suvaṇṇavannā ti a, pītālaṃkāra ti pītavannālaṃ-
 kāra, pītavaṇṇa ti suvaṇṇavannavattā, pītuttaranivāsaṇa ti pītuttarā-
 saṅgā, pāthina - - ti pāsāpamacchakasadiṣā, nettimsā ti khaggā, nara - - ti
 viriyavantehi⁷ paṇḍitapurisehi, sunissitā ti sunisitā⁸ atitikkhiṇā, vellāliṇo⁹ ti
 10 tthitamejjhantike suriyo viya vijjotamānā, sikkāyasamayā⁹ ti sattavāre koṇcasakuṇe
 kbādāpetvā gahitena sikkāyasena⁹ katā, supphāraṇṇapahārihīti dāhappahārehi
 yodhehi, lohitakacchūpavādītā¹⁰ ti lohitavannāya kosiya samannāgatā,
 patākā¹¹ ti ākāse parivattanasamatthā, asicammaṣa - - ti etesaṃ gahaṇe
 kusalū, tharugahā¹² ti tharuggahakā¹², sikkhitāro ti tasmim tharugahaṇe¹²
 ati viya sikkhitā, nāgakkhandhātipātino¹³ ti hatthikkhandhe¹⁴ khaggena
 15 chinditvā pātanāsamatthā, natthi mokkho ti ambho Vedeha ceṭaka¹⁵ paṭha-
 maṃ gahapatiputtassānubhāvena mutto si dāni pana n' atthi tava mokkho ti
 vadati, pabbhāvante ti idāni rājānubhāvaṃ na¹⁶ passāma yena tvaṃ Mithilaṃ
 gamissasi kūpe¹⁷ pavittāmaccho viya hi ajja jāto sīti

Vedehaṃ tajjento „idāni naṃ gaṇhissāmīti“ vajiraṃkusena
 20 nāgaṃ codento „gaṇhatha bhindatha vijjithā“ 'ti senaṃ ānā-
 pento Cūlanirājā Upakārinagaraṃ avattharanto viya upāgami.
 Atha naṃ M-assa upanikkhittakapurisā „ko jānāti kiṃ bha-
 vissatīti“ attano upatthāke gahetvā parivārayimsu. Tasmim
 khaṇe Bo- sirisayanā vuṭṭhāya katasarīrapaṭijaggano bhutta-
 25 pātārāso alaṃkatapāṭiyatto sataṣaḥassagghaṇakaṃ Kāsikaṃ¹⁹
 nivāsetvā rattakambalaṃ ekaṃsaṃ katvā sattaratanacittaṃ
 laṇḍadaṇḍakaṃ²⁰ ādāya suvaṇṇapādukaṃ²¹ abhiruyha devaccharā
 viya alaṃkātaitthiyo²² vālavijaniyā vijamāno alaṃkatapāsāde
 sīhapañjaraṃ vivaritvā Cūlanirañño attānaṃ dassento Sakka-
 30 devarājaliḥhāya aparāparaṃ caṃkami. C-rājā pan' assa rūpa-
 sirim oloketvā cittaṃ pasādetum nāsakkhi, „idāni naṃ gaṇ-

¹ all three MSS. etthakā. ² B^d adds yodhā. ³ C^{ks} -ttaṃ. ⁴ so C^s; B^d ma-
 him ca-, C^k mahimadvāranto? ⁵ B^d adds maṃ. ⁶ C^{ks} -ravāsaṣā ⁷ C^{ks} omit
 viri-. ⁸ B^d -liṇo. ⁹ B^d sikkā-. ¹⁰ B^d -padhāritā. ¹¹ C^{ks} [atākā, B^d pathakā.
¹² B^d dhanu-. ¹³ B^d -dhe nipātino. ¹⁴ C^{ks} -dha. ¹⁵ B^d tvaṃ. ¹⁶ C^{ks} omit
 na. ¹⁷ B^d jāle. ¹⁸ C^{ks} ti only, B^d adds cūlanirājā. ¹⁹ B^d sāsikavattam. ²⁰
 B^d valaṇḍakadaṇḍakaṃ, B^s valaṇḍanaka-. ²¹ B^d -kaṃ. ²² B^d -yo.

hissāmīti“ turitāturito hatthim eva pesesi. P. cintesi: „ayam¹
 ‘Vedebo me laddho’ ti saññāya turito āgacchati², na jānāti
 attano dārake gahetvā amhākaṃ rañño gatabhāvam³, suvaṇṇā-
 dāsasadisam mama mukhaṃ dassetvā kathessāmi tena saddhim“
 ti so vātapāne ʒhito va madhurassaram nicchāretvā tena sad- 5
 dhim kathento āha :

196. Kin nu santaramāno va nāgaṃ pesesi kuñjaraṃ,
 pahattharūpo āpatasi⁴, laddhattho ‘smīti⁵ maññasi. 1586.
 197. Ohar’ etaṃ dhanuṃ cāpaṃ, khurappaṃ paṭisaṃhara,
 ohar’ etaṃ subhaṃ vammaṃ⁶ veḷuriyamaṇisaṃthataṃ ti. 1587. 10

Ta. kuñjaraṃ ti seṭṭhaṃ, āpatasīti āgacchasi, laddhatthosmīti nip-
 phannattho ‘smi manoratho me matthakaṃ patto ti maññasi, oharetaṃ ti imaṃ
 nipasaṃkhātaṃ dhanuṃ hara chaḍḍehi ko nu eten’ attho, paṭisaṃhara ‘ti
 apanetvā aṇṇassa vā dehi patiechanne vā ʒhāne ʒapehi kim khurappaṃ karis-
 sasi, vammaṃ⁶ ti etaṃ vammaṃ⁶ pi apanehi idaṃ tayā hiyyo patimukkaṃ 15
 bhavissati chaḍḍehi naṃ mā te sarīraṃ uppaṇḍukaṃ ahoṣi akilamtvā gato⁷ va
 tava nagaraṃ pavisa⁸ ‘ti rañña saddhim kelim akāsi.

So tassa vacanaṃ sutvā „gahapatiputto mayā saddhim
 kelim karoti, ajja te kattabbaṃ jānissāmīti“ tajjetvā g. ā.:

198. Pasannamukhavaṇṇo si, mihitapubbaṃ⁹ ca bhāsasi, 20
 hoti kho maraṇakāle⁹ tādisi vaṇṇasampadā ti. 1588.

Ta. mihita⁷ -- ti paṭhamam sitam katvā pacchā bhāsanto mihitapubbam
 eva bhāsasi maṃ kismici¹⁰ na gaṇesi, hoti kho ti maraṇakāle nāma vaṇṇa-
 sampadā hoti yeva tasmā tvaṃ virocasi ajja te sīsam chinditvā jayapānaṃ 25
 pivissāmā ‘ti.

Evam tassa tena saddhim kathanakāle mahābalakāyo
 M-assa rūpasiriṃ disvā „amhākaṃ rājā Ma-paṇḍitena saddhim
 manteti¹¹, kin nu kho kathenti¹², etesaṃ kathaṃ suṇissāmā“¹³ ti rañño
 santikaṃ eva agamāsi. P. pi tassa kathaṃ sutvā „na maṃ
 Ma-paṇḍito ti jānāsi¹³, nāhaṃ attānaṃ māretuṃ dassāmi, manto 30

¹ Cks aham. ² Cks -tova for teva? ³ Bā adds maññeti. ⁴ Bā ātapasi ⁵ Bā
 mhitī. ⁶ Bā ca-. ⁷ Bā pāto ⁸ Bā mīta-. ⁹ Cks -ne-. ¹⁰ Cks repeat ki-,
 Bā has kismiñci. ¹¹ Bā -si. ¹² Bā -si. ¹³ Bā -ti.

te bhinno, Kevattaena ca tayā ca hadayena cintitaṃ na jātaṃ mukhena kathitaṃ eva pana jātan⁴ ti pakāsento ā:

139. Moghan te gajjitaṃ rāja, bhinnamanto si khattiya,
duggaṇho hi¹ tayā rājā² khaḷumkenēva sindhavo. 1589.

5 140. Tiṇṇo hiyyo rājā Gaṇḍaṃ sāmacco saparijjano,
haṃsarājaṃ yathā dhaṃko³ anujavami⁴ patissasāti⁵. 1590.

Ta. bhinna - - ti yo tayā Kevattaena saddhiṃ sayanagabbhe manto gahito taṃ mama⁶ na jānāti mā saññaṃ kari pag eva so mayā nāto, bhinnamanto si jāto, duggaṇho hi¹ tayā ti mahārāja amhākaṃ rājā assakhaḷumkenena sindhavo viya duggaṇho⁷, ghotakaṃ⁸ āruḷhena javasampannaṃ ājāniyaṃ āruya⁹ gacchanta viya gahetum na sakkotiti a., khaḷumko viya hi Ke-, taṃ āruḷhapuriso viya tvaṃ, jātisampannasindhavo viya ahaṃ, taṃ āruḷhapuriso viya amhākaṃ rājā ti dasseti, tiṇṇo ti hiyyo va uttiṇṇo, so ca kha saparijjano ekako va palāyitvā gato, anujavan¹⁰ ti sace pana tvaṃ¹¹ anujavissasi anubandhissasi¹² atha¹³ yathā suvaṇṇahaṃsarājaṃ anujavanto dhaṃko¹⁴ antarā papatati¹⁵ evaṃ papatissasi¹⁶ antarā va vināsaṃ pāpuṇissasīti vadati.

Idāni asambhītakesarī viya udāharaṇaṃ āharanto ā:

141. Sigālā rattibhāgena phullaṃ disvāna kiṃsukaṃ
maṃsapesīti maññantā paribbūḷhā migādhamā 1591.

20 142. Vitivattāsu rattīsu uggatasmim divākare
kiṃsukaṃ phullitaṃ disvā¹⁷ āsāchinnā¹⁸ migādhamā 1592.

1 43. Evam eva tuvaṃ rāja Vedehaṃ parivārāya¹⁹
āsāchinno¹⁸ gamissasi sigālā kiṃsukaṃ yathā ti. 1593.

25 Ta. disvā²⁰ ti candālokena oloketvā, paribbūḷhā ti pāto va maṃsa-
pesiṃ khādītva gamissamā²¹ ti parivāretvā atthāṃsu, vitivattāsū²² ti te yāsu
yāsu rattīsu evaṃ atthāṃsu tāsu tāsu atitāsu, disvā²⁰ ti suriyālokena kiṃsukaṃ disvā na idāni maṃsaṃ ti nātvā chinnāsā hutvā palāyissu, sigālā ti yathā sigālā kiṃsukaṃ parivāretvā āsāchinnā¹⁸ gatā evaṃ tvaṃ pi idha Videharañño natthibhāvaṃ nātvā gamissasi senaṃ gahetvā palāyissasīti dīpeti.

30 Rājā tassa taṃ asambhītavacanaṃ sutvā cintesi: „ayaṃ
gahapatiputto atisāro hutvā katheti²³, nissamaṃsayam Vedehe
palāto²⁴ bhavissatīti“ ativiya kujjhitvā „pubbe mayaṃ gaha-

¹ Bā si. ² all three MSS. rāja. ³ Cks vaṃko ⁴ Cks anujja-. ⁵ so Bā; Cks papatissati. ⁶ Bā maṃ. ⁷ Bā adds si. ⁸ Bā khaḷumgaṃ. ⁹ Cks āruḷha. ¹⁰ Cks anujja-. ¹¹ Bā adds taṃ. ¹² Cks anujavissa. ¹³ Bā adds naṃ. ¹⁴ Cks vaṃko. ¹⁵ Bā antarā va sampatissati. ¹⁶ Bā sampa-. ¹⁷ Cks -āna. ¹⁸ Cks āsāch-, Bā āsacch-. ¹⁹ so Cks; Bā -yi, read: -vāriya. ²⁰ Bā āsacch-. ²¹ Bā -si. ²² Bā palāpito.

patiputtaṃ nissāya uttarasāṭakassāpi assāmikā¹ jāta, idāni tena amhākaṃ hatthapathaṃ āgato paccāmitto palāyito, bahussa² vata no anatthassa kāraṇaṃ, ubhinnaṃ kattabbakāraṇaṃ imass³ eva karissāmīti⁴ tassa kāraṇaṃ kātuṃ ānāpento ā.:

144. Imassa hatthe⁵ pāde ca kaṇṇanāsaṃ ca chindatha 5
yo me amittaṃ hatthagataṃ Vedehaṃ parimocayi. 1594.
145. Imassa⁶ maṃsaṃ ca pātabbaṃ sūle katvā pacantu naṃ
yo me amittaṃ hatthagataṃ Vedehaṃ parimocayi. 1595.
146. Yathāpi āsabhaṃ⁷ cammaṃ pathavyā vitaniiyyati⁸
sīhassa atho⁹ vyagghassa hoti saṃkusamāhataṃ¹⁰ 1596. 10
147. Evaṃ taṃ vitanivāna⁶ vedhayissāmi sattiya
yo me amittaṃ hatthagataṃ Vedehaṃ parimocayīti. 1597.

Ta. pātabban ti pacitabbayuttakaṃ migādīnaṃ maṃsaṃ viya imaṃ ga-hapatiputtaṃ sūlesu āvunitvā pacantu, sīhassa atho⁹ vyagghassa 'ti etesaṃ ca yathā cammaṃ saṃkusamāhataṃ¹⁰ hoti, vedhayissāmīti vijjhāpessāmi. 15

Taṃ sutvā M. sitaṃ¹⁰ katvā „ayaṃ rājā na jānāti attano deviyā ca bandhavānaṃ ca mayā Mithilaṃ pahitabhāvaṃ, tena me idaṃ kammakāraṇaṃ vicāreti, kodhavasena pana maṃ usunā vijjheyya aññaṃ vā attano ruccanakāṃ kareyya, sokā-turaṃ vedanāmattaṃ katvā hatthipitthe yeva naṃ visaññaṃ 20 nipajjāpetuṃ taṃ kāraṇaṃ ārocessāmīti¹¹ cintetvā ā.:

148. Sace me hatthe [ca] pāde ca kaṇṇanāsaṃ ca checchasi¹¹
evaṃ Pañcālacaṇḍassa Vedehe chedayissati. 1598.
149. Sace me hatthe [ca] pāde ca kaṇṇanāsaṃ ca checchasi
evaṃ Pañcālacaṇḍiyā Vedehe chedayissati. 1599. 25
150. Sace me hatthe [ca] pāde ca kaṇṇanāsaṃ ca checchasi
evaṃ Nandāya deviyā Vedehe chedayissati. 1600.
151. Sace me hatthe [ca] pāde ca kaṇṇanāsaṃ ca checchasi
evaṃ te puttadārassa Vedehe chedayissati. 1601.

¹ Bā asāpitā. ² Bā bahu. ³ Cks hattha, Bā hatthe ca. ⁴ Cks imaṃ. ⁵ Bā usabha. ⁶ Bā viha-. ⁷ Cks add pi. ⁸ Cks -gataṃ. ⁹ Cks yathā, ¹⁰ Bā hasitaṃ. ¹¹ Bā chīndasi, Cks chejjasi, throughout.

152. Sace¹ maṁsaṇ ca pātabbaṁ sūle katvā pacissasi
evaṁ Pañcālacaṇḍassa Vedeho pācayissati. 1602.
153. Sace¹ maṁsaṇ ca pātabbaṁ sūle katvā pacissasi
evaṁ Pañcālacaṇḍiyā Vedeho pācayissati. 1603.
- 5 154. Sace¹ maṁsaṇ ca pātabbaṁ sūle katvā pacissasi
evaṁ Nandāya deviyā Vedeho pācayissati. 1604.
155. Sace¹ maṁsaṇ ca pātabbaṁ sūle katvā pacissasi
evaṁ te puttadārassa Vedeho pācayissati. 1605.
156. Sace maṁ vitanitvāna² vedhayissasi sattiyā
10 evaṁ Pañcālacaṇḍassa Vedeho vedhayissati. 1606.
157. Sace maṁ vitanitvāna vedhayissasi sattiyā
evaṁ Pañcālacaṇḍiyā Vedeho vedhayissati. 1607.
158. Sace maṁ vitanitvāna vedhayissasi sattiyā
evaṁ Nandāya deviyā Vedeho vedhayissati. 1608.
- 15 159. Sace maṁ vitanitvāna vedhayissasi sattiyā
evaṁ te puttadārassa Vedeho vedhayissati,
evaṁ no mantitaṁ raho, Vedehena mayā saha³. 1609.
160. Yathā phalasataṁ cammaṁ kontimantīsuniṭṭhitaṁ⁴
upeti tanutāṇāya sarānaṁ paṭihantave 1610.
- 20 161. Sukhāvaho dukkhanudo⁵ Vedehassa yasassino
matim⁶ te paṭihaññāmi usum phalasatena vā 'ti. 1611.

Ta. chedayissatīti paṇḍitassa kira Cūlaninā batthapādā chinṇā⁷ 'ti
sutvā va chedayissati puttadārassa 'ti mama ekassa chinṇapaccaya⁸ tava dvin-
naṁ puttānaṁ yeva aggamaheṣiyā cā 'ti tiṇṇaṁ pi janānaṁ ambhakaṁ rājā
25 chedayissati, evaṁ no mantitaṁ raho ti mahārāja mayā ca Videharājena ca
evaṁ rahasi mantitaṁ, yaṁ yaṁ idha mayhaṁ C-rājā karoti taṁ taṁ ta. tassa
puttadārānaṁ katabban ti, phalasataṁ ti phalasatappamāṇaṁ bahukhāre khā-
dāpetvā mudubbhāvaṁ upanītacammaṁ, kontimantīsuniṭṭhitaṁ⁹ ti konti-
mantā vuccati¹⁰ cammakārā, satthitāya kontāya likhattā¹¹ katattā¹² sutṭhu niṭ-
30 ṭhitaṁ, tanutāṇāyā 'ti yathā taṁ cammaṁ sarānaṁ paṭihantave sarīratāṇaṁ
upeti sare paṭihanitvā sarīraṁ rakkhati, sukhāvaho ti mahārāja ahaṁ pi

¹ Bā adds me. ² Bā viha-. ³ vedehena m. s. wanting in Cks. ⁴ Bā konti-
mantā-. ⁵ Bā dukkhā-. ⁶ Bā manti. ⁷ Cks -pāde chinṇaṁ, Bā -pādā chin-
dathā. ⁸ Bā chindana-. ⁹ Bā -mantā-. ¹⁰ so all three MSS. ¹¹ so Bā;
Cks -antā. ¹² Bā -kāra kāyakantanalekkhikānaṁ vasena katattā.

amhākaṃ rañño paccāmittaṃ¹ vāraṇaṭṭhena taṃ saraparittānacammaṃ viya sukhāvaho, dukkhanudo² ti kāyīkacetasikasukhaṃ āvahāmi dukkhan nudemi, ma ti³ te ti tasmā tava matiṃ⁴ paññaṃ usuraṃ tena phalasatacammaṃ viya attano matiṃ patibhanissāmi.

Taṃ sutvā rājā cintesi: „g-putto kiṃ katheti, yathā kira⁵ ahaṃ etassa evaṃ Videharājā mama puttadārassa kammakā-
raṇaṃ karissati⁶, na jānāti mama puttadārakānaṃ ārakkhassa
susaṃvihitabhāvaṃ, idāni māressatīti⁷ maraṇabhayena vilapati⁸,
nāssa vacanaṃ saddahāmiti⁹“. Mahāsatto „ayaṃ ‘mama bha-
yena⁹ kathetīti’ maññaṃti, jānāpessāmi tan“ ti cintetvā ā.: 10

162. Imha passa¹⁰ mahārāja suññaṃ antepuraṃ tava
orodhā ca kumārā ca tava mātā ca khattiya
ummaggā niharitvāna Vedeḥassa’ upanāmitā ti. 1612.

Ta. ummaggā ti mayā attano mānave pesetvā pāsādā otarāpetvā um-
maggen’ eva¹³ āharāpetvā mahāummaggā niharitvā bandhavā te Vedeḥassa¹⁵
upanāmitā.

Taṃ sutvā rājā cintesi: „p. ativiya dālhaṃ katvā katheti,
mayā ca rattibhāge Gaṅgāya passe¹² Nandādeviyā saddo pi¹³
suto, mahāpañño p. kadāci saccaṃ bhaveyyā¹⁴ ‘ti uppanna-
balavasoko dhitiṃ upatṭhāpetvā asocanto viya ekaṃ amaccaṃ²⁰
pakkosāpetvā jānanatthāya pesento itaraṃ gātham āha:

165. Imha antepuraṃ mayhaṃ gantvāna vicinātha naṃ
yathā imassa vacanaṃ saccaṃ vā yadi vā musā ti. 1613.

So saparivāro rājanivesanaṃ gantvā dvāraṃ vivaritvā anto
pavisitvā hatthapāde bandhitvā mukhaṃ pidahitvā nāgadantesu²⁵
olambino¹⁵ antepurapālake ca khujjavāmanakādayo¹⁶ ca bhā-
janāni ca bhinditvā ta. ta. vippakiṇṇaṃ¹⁷ khādanīyabhojanīyaṃ
ratanagharadvārāni vivaritvā kataratanavilopaṃ¹⁸ vivaṭṭadvāraṃ
sirigabbaṃ yathāvivaṭṭe’ eva vātapānehi pavisitvā caramānaṃ

¹ Bđ -tta. ² Bđ dukkhā-. ³ Bđ mantī. ⁴ Bđ mati. ⁵ Bđ adds ti vadati. ⁶ Cks marissatīti. ⁷ Cks -tīti. ⁸ Bđ -hāmiti, Cks -hi. ⁹ Bđ main maraṇabhayena.
¹⁰ Cks ssa. ¹¹ Bđ jāṇumaṇṇena. ¹² Bđ gaṅgāpassena. ¹³ Bđ viya. ¹⁴ so
all three MSS. for bhāṇeyyā? ¹⁵ Bđ olaggite. ¹⁶ Cks khudda-. ¹⁷ Ck Bđ
-nṇa. ¹⁸ Ck kataṇṇa.

kākagaṇaṃ cā 'ti chaḍḍitagāmasadisam susānabbhūmiṃ viya nis-
sirikaṃ rājabhavanam disvā raṇṇo ārocento ā.:

164. Evam etaṃ mahārāja yathā āha Mahosadho

suññaṃ antepuram¹ sabbam kākapaṭṭanakam yathā ti. 1614.

5 Ta. kākā - - ti macchānam gandhehi āgatehi kākehi samākiṇṇo samudda-
tīre chaḍḍitagāmakō viya.

Rājā catunnam janānam vippayogasambhavana sokena
kampamāno „idaṃ dukkham mama gahapatiputtam nissāya
uppannan“ ti daḍḍena ghaṭṭitāsiviso viya Bo-assa ativiya kujjhi.
10 M. tassākāram disvā „ayam rājā mahāyaso kadāci kodha-
vasena 'kiṃ me etehi²“ khattiyamānena maṃ viheṭheyya, yan
nūnāham N-deviṃ iminā adiṭṭhapubbam viya karonto tassā
sarīravannaṃ vaṇṇeyyam, ath' esa³ tam anussarivā 'sac' āham
Mahosadham māressāmi evarūpaṃ itthiratanam na labhissāmi⁴
15 attano bhariyāya sinehena⁵ na kiñci mayham karissatīti⁶“ cin-
tetvā attarakkhanattham pāsāde ṭhito va rattakambalantarena
suvanṇavannaṃ baham niharitvā tassā gatamaggācikkhanavasena
vaṇṇam kathento ā.:

165. Ito gatā⁶ mahārāja nārī sabbaṅgasobhanā⁷

20 kosumbaphalakasussonī haṃsagaggarabhānini. 1615.

166. Ito nītā⁸ mahārāja nārī sabbaṅgasobhanā⁷

koseyyavasanaṃ sāmā jātarūpasumekhalā 1616.

167. Surattapādā kalyāṇī suvaṇṇamanimekhalā

pārevatakkhi⁹ sutanū bimbotṭhā tanumajjhimā 1617.

25 168. Sujātā bhujalatṭhiva¹⁰ velliva¹¹ tanumajjhimā¹²

dīghassakesā¹³ asitā¹⁴ īsakaggapavellitā¹⁵ 1618.

169. Sujātā migachāpā va¹⁶ hemantaggisikhā-r-iva

nadīva giriduggesu sañchannā khuddaveḷuhi¹⁷ 1619.

1 Ck^s anto-. 2 Ck^s te-. 3 Bđ atha so. 4 Bđ adds asārento pana tam labhis-
sāmiti. 5 Bđ siunehana, Ck^s pitehete. 6 Ck^s -tam, C^s -ta. 7 Bđ -pā. 8 Ck^s
mahārāja ito nītā. 9 Bđ -ta-. 10 Bđ -latṭhiva, Ck^s bhujagalatṭhī ca. 11 Bđ
vedivā 12 Ck^s anu-. 13 Bđ -assā-. 14 Ck^s asatā, C^s asītā. 15 Bđ īsā-. 16
Ck^s migajjiva. 17 Bđ -bhi.

170. Nāganāsūrukalyāṇī paṭhamā timbarutthanī
nātidighā nātirassā nālomā nātilom' assā 'ti. 1620.

Ta. ito ti ummaggam dasseti, kosumbhaphalakasussonīti visāla-
kañcanaphalakam viya sundarasonī, haṁsa--ti gocaratthāya vicarantānaṁ 5
haṁsapotakānaṁ viya gaggarena madhurena bhaññena¹ samannāgatā, koseyya--ti
kañcanakhacitakoseyyavattavasana², sāmā ti suvaṇṇasāmā³, pārevaṭakkhīti
pañcasu pāsādesu⁴ rattaṭṭhāne pārevaṭasakuṇasadisakkhī, sutanū ti sobhana-
sarīrā, bimboṭṭhā ti bimbaphalāni viya sumatṭhoṭṭhapiyosānā, tanumaj- 10
jhimā ti karamitamajjhā⁵, sujātā bhujalaṭṭhivā⁶ 'ti vijambhanakāle vāte-
ritarattapallavavilāsini sujātā bhujāṅgalatā⁷ viya viroceti, vellīvā⁸ ti kañcana-
vedi viya tanumajjhā⁹, īsakaggapavellitā ti īsakam aggesu onatā¹⁰ īsa-
kaggapavellitā vā¹¹ rathiyā¹² aggaṁ viya vinatā, migachāpā vā¹³ 'ti
pabbatapādambhī¹⁴ sujātā vyagghapotikā vā¹⁵ vilāsakuttayuttā¹⁶, hemanta-
gi--ti obhāsavantatāya hemantaggisikhā viya sobhati, khuddaveḷuhīti¹⁷ 15
yathā khuddakehi udakaveḷuhi sañchannā sā nadī sobhati evaṁ tanulomāya
rājiyā sobhati, kalyāṇīti chavimainsakesanahāruatṭhinaṁ vasena pañcavidhena
kalyāṇena samannāgatā, pathama--ti timbarutthaninaṁ paṭhamā uttamā
suvaṇṇaphalake ṭhapitasuvaṇṇatimbarudvayam iv' assa¹⁸ saṇṭhānasampannaṁ¹⁹ 20
nirantaraṁ thanayuggalaṁ.

Evaṁ M-e tassā rūpasirīm vaṇṇente tassa sā pubbe aditṭha-
pubbā viya ahoṣi, balavasinehaṁ uppādesi, ath' assa sin-
ehuppattim nātvā M. anantaraṁ g. ā.:

171. Nandāya nūna maraṇe²⁰ nandasī sirivāhana:
ahañ ca nūna Nandā ca gacchāma Yamasādhanaṁ ti. 1621. 25

Ta. siri--ti sirisampannavāhana mahārāja nūna tvaṁ evaṁ uttamarūpa-
dharāya Nandāya maraṇena nandasīti vadati, gacchāma 'ti sace hi tvaṁ maṁ
māressasi ekamśena amhākaṁ rājā Nandaṁ māressati, iti Nandā ca ahañ ca
Yamassa santikaṁ gamissāma, Yamo ambe ubho disvā Nandaṁ mayham eva
dassati, tassa mayhaṁ māretvāpi²¹ tādisaṁ itthiratanam labhantassa²² kiṁ 30
chijjati²³, nāhaṁ attano maraṇena hāniṁ passāmi devā 'ti evaṁ kira naṁ²⁴ āha.

¹ Bā madhurasarena. ² Bā -khapita-. ³ Bā suvaṇṇasarirā. ⁴ Cks thānesu.

⁵ Bā hatthatalamigatanumajjhimā. ⁶ Cks bhujagalaṭṭhivā. ⁷ Cks bhujagalaṭṭhivā.

⁸ Cks vellitāvā, Bā dedivā. ⁹ Cks anumajjhā, Bā tanumajjhimā ¹⁰ Cks tambanātā?

¹¹ Bā ti. ¹² Bā nettimsāya vā in the place of rathiyāya. ¹³ Cks migajājiyā ¹⁴

Bā -sānamhi. ¹⁵ Bā viya. ¹⁶ Bā -kutti-. ¹⁷ Bā -bhiti. ¹⁸ Bā assā. ¹⁹ Bā

susaṇ-. ²⁰ Cks -nena. ²¹ Cks maretvā. ²² Bā ala-. ²³ Bā rajjena. ²⁴ Bā

Bā kāraṇam in the place of kiranam.

Iti M. ettakena ṭhānena Nandam eva vaṇṇesi na itare¹,
 kimkāraṇā: sattā hi piyabhariyāsu² viya sesesu ālayam na ka-
 ronti, mātaraṃ vā saranto puttadhītarō pi sarissatīti tam eva
 vaṇṇesi, rājā³ mātaraṃ pana mahallakabhāven' eva⁴ vaṇṇesi,
 5 nāṇasampanne Mahāsatte madhurassarena vaṇṇente yeva
 Nandā devī āgantvā rañño purato ṭhitā viya ahosi, tato rājā
 cintesi: „ṭhapetvā Ma-am aṇño mama bhariyam ānetvā dātuṃ
 samattho n' atthīti“, ath' assa taṃ sarantassa soko uppajji,
 atha naṃ M. „mā cintayi mahārāja, devī ca te putto ca mātā
 10 ca tayo pi āgacchissanti, mama gamanam ev' ettha pamāṇam,
 tvaṃ assāsaṃ paṭilabha narindā“ 'ti rājānaṃ assāsesi, atha
 rājā cintesi: „aham attano nagaraṃ surakkhitaṃ sugopitaṃ kā-
 retvā imaṃ Upakārīnagaraṃ ettakena balavāhanena parikkhi-
 pitvā ṭhito, ayaṃ pana paṇḍito⁵ evaṃ sugopitāpi mama nagarā
 15 deviṃ ca me puttaṃ ca mātaraṃ ca ānetvā Vedeḥassa dāpesi,
 amhesu ca evaṃ parivāretvā ṭhitesv-eva ekassāpi ajānantassa
 Vedeḥaṃ sasenāvāhanaṃ yāpesi⁶, kin nu kho dibbamāyaṃ
 jānāti udāhu cakkhumohanan“ ti, atha naṃ pucchanto ā:

172. Dibbaṃ adhīyase māyaṃ akāsi cakkhumohanaṃ
 20 yo⁷ me amittaṃ hatthagataṃ Vedeḥaṃ parimocayīti. 1622.
 Taṃ sutvā M. „mahārāja, ahaṃ dibbamāyaṃ jānāmi, paṇ-
 ḍitā hi dibbamāyaṃ uggaṇhitvā bhaye sampatte attānaṃ pi
 param pi dukkhato mocenti yevā“ 'ti ā:

173. Adhīyanti⁸ mahārāja dibbamāy' idha paṇḍitā
 25 te mocayanti attānaṃ paṇḍitā mantino janā. 1623.

174. Santi māṇavaputtā me kusalā sandhichedakā
 yesaṃ katena maggena Vedeḥo Mithilaṃ gato ti. 1624.

Ta. dibbamāyidhā 'ti dibbamāyaṃ idha⁹, māṇavaputtā ti upaṭṭhā-
 kataruṇayodhā, yesaṃ katenā 'ti yehi katena, maggena 'ti alaṃkata-
 30 ummaggena.

¹ B^d adds tayo jane. ² B^d -yā. ³ C^s rājā. ⁴ C^{ks} omit na ⁵ C^{ks} omit paṇ-
 ḍito. ⁶ B^d palāpesi. ⁷ B^d so. ⁸ C^k adds me, C^s ce. ⁹ C^{ks} tattha māyidhā
 'ti mā idha.

Idaṃ pana sutvā „alaṃkataummaggena kira gato“ „kīdiso nu kho ummaggo“ ti rājā ummaggaṃ daṭṭhukāmo ahoṣi, ath' assa imḡitaṃ ṇātvā M. „rājā ummaggaṃ daṭṭhukāmo, dasses-sāmi 'ssa ummaggaṃ“ ti dassento ā.:

175. Imḡha passa mahārāja ummaggaṃ sādhu māpitaṃ, 5
hatthīnaṃ atha assānaṃ rathānaṃ atha pattinaṃ
ālokabhūtaṃ tiṭṭhantaṃ ummaggaṃ sādhu niṭṭhitaṃ ti. 1625.

Ta. hatthīnaṃ ti pōṭṭhakammacittakammavasena² katānaṃ etesaṃ hatthī-
ādīnaṃ pattīhi³ upasobhitaṃ alaṃkata devasabhāsadisaṃ ekobhāsaṃ hutvā
tiṭṭhantaṃ ummaggaṃ passa devā 'ti. 10

Evaṃ ca pana vatvā „mahārāja mama paññāya māpīte Candassa ca Suriyassa ca⁴ utṭhitatṭhāne viya pākate⁵ alaṃ-
kataummagge asītimahādvārāni catusatṭhicūladvārāni ekasata-
sayanagabbhe anekasatadīpagabbhake⁶ ca passa, mayā saddhīm
samaggo sammodamāno hutvā attano balena saddhīm Upakāri- 15
nagaraṃ pavisa devā“ 'ti nagaradvāraṃ vivarāpesi, rājā eka-
satarājapariṇāṇo nagaraṃ pāvīsi, M. pāsādā oruyha rājānaṃ
vanditvā saparivāraṃ ādāya ummaggaṃ pāvīsi, rājā alaṃkata-
devanagaraṃ viya ummaggaṃ disvā Bo-assa guṇaṃ vaṇṇento ā.:

176. Lābhāvata Videhānaṃ yassa [me]edisā⁷ paṇḍitā (cfr. v. 18 p. 355) 20
ghare vasanti vijite⁸ yathā tvaṃ si Mahosadhā 'ti. 1626.

Ta. Videhānaṃ ti evarūpānaṃ paṇḍitānaṃ ākarassa utṭhānatṭhānabhū-
tassa⁹ Videhānaṃ janapadassa lābhā vata, yassa me edisā ti yassa ḡime eva-
rūpā paṇḍitā upāyakusalā ekaghare vā ekajanapade vā ekaṛaṭṭhe vā vasanti
tassāpi lābhā, yathā tvaṃ sīti yathā tvaṃ si tādisena paṇḍitena saddhīm ye 25
va ekaṛaṭṭhe ekajanapade ekanagare ekagehe vasitūṃ labhanti¹⁰ tesāṃ Videha-
raṭṭhavāsīnaṃ c' eva Mithilānagaravāsīnaṃ ca tayā saddhīm ekato vasitūṃ
labhantānaṃ lābhā ti vadati.

¹ B^d icehitaṃ. ² C^s potta-. B^d po iṭṭhakakamma-. ³ B^d mantīhi, B^s pantīhi.

⁴ C^k paññā ca nandassa ṇāṇa suriyassa ca, C^s paññā candassa ṇāṇa suriyassa ca. ⁵ C^s omīti viya pā-. ⁶ C^k -tedīpa-, B^d -gabbhe. ⁷ B^d yassimedisā, read: mēdisa? ⁸ C^s add raṭṭhe. ⁹ B^d -naṃ ārakkhassa upaṭṭhānabhūtaṃ. ¹⁰ C^s labhati.

Ath' assa M. ekasatasayanagabbhe dassesi: ekassa dvāre
 vivate sabbesaṃ¹ vivariyati² ekassa pihite sabbesaṃ³ pithiyyati⁴,
 rājā ummaggaṃ olovento purato gacchati p. pacchato, sabbā
 senā ummaggaṃ eva pāvīsi, rājā ummaggaṃ nikkhami, p. tassa
 5 nikkhantabbhāvaṃ ñatvā sayāṃ nikkhamitvā aññesaṃ nikkha-
 mituṃ adatvā ummaggaḍvāraṃ pidahanto āpiṃ akkami, asīti-
 mahādvārāni catusatthiṇḍadvārāni ekasatasayanagabbhadvārāni
 anekasatadīpagabbhadvārāni ca ekappahārāni pidahiṃsu, sakalo
 ummaggo lokantariko⁵ viya andhakāro ahoṣi, mahājano bhīta-
 10 tasito ahoṣi, M. bhiyyo ummaggaṃ pavisanto yaṃ⁶ khaggaṃ⁷
 ṭhapesi taṃ gaheṭvā bhūmito atthārasahatthattāṇaṃ⁸ ākāse
 laṃghitvā⁹ oruḥa rājānaṃ ṭhatthe gaheṭvā asīm uggiritvā tāsetvā
 „mahārāja sakala-Jambudīpe rajjaṃ kassa rajjan¹⁰“ ti pucchi,
 so bhīto „tuyhaṃ p-tā“ 'ti vatvā „abhayaṃ me dehīti“ ā.,
 15 „mā bhāyi mahārāja, nāhaṃ taṃ māretukāmatāya khaggaṃ
 parāmasiṃ, mama pana paññānubhāvaṃ dassetuṃ parāmasiṃ“
 ti khaggaṃ rañño adāsi, atha naṃ khaggaṃ gaheṭvā ṭhitaṃ¹¹
 āha: „sace si mahārāja maṃ māretukāmo idān' eva maṃ iminā
 khaggena mārehi, atha abhayaṃ dātukāmo abhayaṃ me dehīti“
 20 ā., „paṇḍita mayā tuyhaṃ abhayaṃ dinnam eva, tvaṃ mā
 cintayīti“ asīm gaheṭvā ubho pi aññamaññaṃ adūbhāya sa-
 pathaṃ karīṃsu, atha rājā Bo-aṃ ā.: „p-a evarūpapaññābala-
 sampanno hutvā r. kasmā na gaṇhasīti“, „mahārāja, ahaṃ
 icchamāno ajja sakala-Jambudīpe rājāno māretvā r. gaṇheyyaṃ,
 25 paraṃ māretvā yasagahaṇaṃ pana paṇḍitehi na-ppasatthan“
 ti¹², „p-a mahājano dvāraṃ alabhamāno paridevati, ummagga-
 dvāraṃ vivaritvā mahājanassa jivitadānaṃ dehīti“, so dvāraṃ
 vivari, sakalaummaggo ekobhāso ahoṣi, mahājano assāsaṃ paṭi-
 labhi, sabbe rājāno attano senāya saddhiṃ nikkhamitvā p-assa
 30 santikaṃ agamaṃsu¹⁴, so raññā saddhiṃ visālamālake atthāsi,

¹ Bā adds dvārāni. ² Bā -yanti. ³ Cks sabbe, Bā adds dvārāni. ⁴ Bā pida-
 hanti. ⁵ Cks -kā, Bā lokantanirayo. ⁶ Bā sayāṃ. ⁷ Bā adds vālake. ⁸ Bā
 atthārahattubbedhaṃ. ⁹ Bā ākāsaṃ ullaṅghitvā. ¹⁰ so Bā; Cks r. karissā. ¹¹
 Bā adds na so ¹² so Bā; Cks athābha. Ck atha bha-. ¹³ Bā adds atha naṃ
 rājā āha. ¹⁴ Bā āgamiṃsu.

atha naṃ te rājāno āhaṃsu: „p-a, taṃ nissāya no jīvitaṃ
 laddhaṃ, sace muhuttaṃ ummaggadvāraṃ na vivarittha sabbe-
 sam tatth' eva maraṇaṃ abhavissā 'ti', „na mahārājāno' idān'
 eva pubbe pi tumhe maṃ nēva nissāya jīvitaṃ labhitthā“ 'ti,
 „kadā p-ā“ 'ti, „thapetvā amhākaṃ nagaraṃ sakala-Jambudīpe 5
 r. gahetvā Uttarapañcālanagaraṃ gantvā uyyāne jayapānaṃ
 pātum surāya paṭiyattakālaṃ sarathā“ 'ti, „āma p-ā“ 'ti, „tadā
 esa rājā Kevaṭṭena saddhiṃ dummantitena visayojitāya surāya
 c' eva macchamaṃsehi ca tumhe māretum kiccam akāsi,
 athāhaṃ 'mā ime mayi passante anāthamarāṇaṃ marantū' 'ti 10
 attano purise pesetvā sabbabhājanāni bhindāpetvā etesaṃ man-
 taṃ bhinditvā tumhākaṃ jīvitadānaṃ adāsin“ ti, te sabbe pi
 ubbiggamānasā hutvā Cūḷaniṃ pucchimsu: „saccaṃ kira ma-
 hārājā“ 'ti, „āma mayā Ke-assa kathaṃ gahetvā kataṃ, saccam
 eva p-o kathetīti“, te sabbe pi M-aṃ āliṅgitvā „p-a, tvaṃ 15
 sabbesaṃ no patitthā jāto, taṃ nissāya mayā jīvitaṃ labhimhā“
 'ti sabbe pāsādhanehi Bo-assa pūjaṃ karīmsu, p. rājānaṃ āha:
 „mahārāja, tumhe mā cintayittha, pāpamittasaṃsaggass' esa
 doso, ime rājāno khamāpethā“ 'ti, rājā „mayā duppurisaṃ
 nissāya tumhākaṃ evarūpaṃ kataṃ, esa mayhaṃ doso, kha- 20
 matha me, na puna evarūpaṃ karissāmīti“ khamāpesi, te añña-
 maññaṃ accayaṃ⁴ desetvā samaggā ahesum. Atha rājā ba-
 huṃ khādaniyabhojaniyagandhamālādiṃ āharāpetvā sabbehi tehi
 saddhiṃ sattāhaṃ ummagge yeva kilītvā nagaraṃ pavisitvā
 M-assa mahāsakkāraṃ kāretvā ekasatarājaparivuto mahātale 25
 nisīditvā p-aṃ attano santike vasāpetukāmatāya ā.:

177. Vuttin ca parihāraṇ ca diguṇaṃ bhattavetaṇaṃ
 dadāmi vipule⁵ bhoge⁵, bhuñja kāme ramassu ca,
 mā Videhaṃ paccāgami, kiṃ Videho karissatīti. 1627.

Ta. vuttin ti yasanissitaṃ jīvitavuttiṃ, parihāraṇ ti gāmanigamadānaṃ, 30
 bhattan ti nivāpaṃ, vetanaṃ ti paribbayaṃ, bhoge ti aññe pi te vipule
 bhoge dadāmi.

¹ Bā bhavissatīti. ² Bā -rāja, ³ Cā Bā bahu. ⁴ Bā ajjayaṃ. ⁵ Cā -lam
 bhogaṃ.

Paṇḍito pana taṃ paṭikkhipanto āha:

178. Yo cajetha mahārāja bhattāraṃ dhanakāraṇā
ubhinnaṃ hoti gārayho attano ca parassa ca,
yāva jīveyya Vedehe nāññassa¹ puriso² siyā³. 1628.

5 179. Yo cajetha mahārāja bhattāraṃ dhanakāraṇā
ubhinnaṃ hoti gārayho attano ca parassa ca,
yāva tiṭṭheyya Vedehe nāññassa vijite vase ti. 1629.

Ta. attano -- ti evarūpaṃ hi dhanakāraṇā tam eva⁴ attano bhattāraṃ
pariccajantena pāpaṃ katan ti attā⁵ garahati iminā dhanakāraṇā attano
10 bhattā pariccatto pāpadhammo ayan ti paro pi garahati, tasmā na sakkā tasmīṃ
dharante mayā aññassa vijite vasitun ti.

Atha naṃ rājā ā: „tena hi p-a tava rañño devattaṃ⁶
gatakāle idhāgantum paṭiññam dehīti“, „jīvanto āgamissāmi
mahārājā“ 'ti, ath' assa rājā sattāhaṃ mahāsakkāraṃ kattvā
15 sattāhaccayena puna āpucchanakāle⁷ „ahan te p-a idaṃ c' idaṃ
ca dammīti“ vadanto gātham āha:

180. Dammi nikkhasahassan te gāmāsīti ca Kāsisu
dāsīsātāni cattāri dammi bhariyāsataṃ ca te,
sabbasenaṅgam ādāya sotthiṃ gaccha Mahosadhā 'ti. 1630.

20 Ta. nikkha -- ti pañcasuvanṇanikkhena nikkhānaṃ sahasaṃ, gāmā ti
ye gāmā saṃvaccharena⁸ satasahasuttānāka⁹ te dammi, Kāsīsu 'ti Kāsiratṭhe,
taṃ Vedeharatṭhassa āsannaṃ, tasmā tatth' assa asīti gāme adāsi.

So pi rājānaṃ āha: „mahārāja tumhe bandhavānaṃ mā cin-
tayittha, ahaṃ mama rañño gamanakāle yeva 'mahārāja Nandā-
25 devīṃ mātītṭhāne ṭhapeyyāsi Pañcālacaṇḍaṃ kaniṭṭhatṭhāne' ti
vatvā dhītāya vo abhisekaṃ dāpetvā rājānaṃ uyyojesiṃ, mātaraṃ
ca devīṃ ca vo puttaṃ ca sīgham eva pesessāmīti“, rājā „sādhu
p-ā“ 'ti attano dhītu dātabbāni dāsīdāsavatthālāmkārāhiraññasu-
vaṇṇaalamkātahatthiassarathādīni „īmāni tassā dadeyyasīti“
30 M-āṃ¹⁰ paṭicchāpetvā senāvāhanassa kattabbakiccaṃ vicārento ā:

¹ Ck¹ na añ-. ² Bḍ purato. ³ so all three MSS. ⁴ Ck² vatame in the place of
tam eva. ⁵ Bḍ attanā mi uttānaṃ. ⁶ Bḍ devaṃ ⁷ Ck³ apu-. ⁸ Bḍ saṃvac-
chare saṃvacchare. ⁹ Ck⁴ -kaṃ. ¹⁰ Bḍ -assa.

181. Yāvaṃ dadantu hatthīnaṃ assānaṃ dviguṇaṃvidhaṃ,
tappentu annapānena rathike pattikārike¹ ti. 1631.

Ta. yāvaṃ ti na kevalaṃ diguṇaṃ eva yāva pahoti tāva hatthīnaṃ ca assānaṃ ca yavagodhūmādividhaṃ dethā 'ti vadati, tappentū 'ti yattakena² antarāmagge akilamantā gacchanti tattakam dadantā tappentu.

5

Evaṃ ca pana vatvā paṇḍitaṃ uyyojento āha:

182. Hatthī assā rathā pattī gacch' evādāya³ paṇḍita,
passatu taṃ mahārāja Vedehe Mithilāṃ gatan⁴ ti. 1632.

Ta. Mithilāṃ gatan⁴ ti sotthinā taṃ Mithilanagaraṃ sampattaṃ passatu.

Iti so p-assa mahantaṃ sakkāraṃ katvā uyyojesi, te pi 10
ekasatarājāno Mahāsattassa sakkāraṃ⁵ katvā bahūṃ paṇṇākāraṃ
adaṃsu, tesāṃ santike upanikkhittapurisā p-am-eva parivāra-
yimsu, so mahantena parivārena maggaṃ paṭipajjitvā antarā-
magge yeva Cūlanīraṇṇā dinnagāmehi⁶ āyaṃ āharāpetuṃ purise
pesetvā Videharaṭṭhaṃ sampāpuṇi, Senako pi kira antarā- 15
magge⁷ purisaṃ ṭhapesi, „C-raṇṇo puna āgamaṇaṃ vā anā-
gamaṇaṃ vā jāna⁸, yassa kassaci āgamanakāle⁹ ca mayhaṃ
ārocehīti¹⁰“, so tiyojanamatthake yeva M-aṃ disvā āgantvā
„p. mahantena parivārena āgacchatīti“ ārocesi, taṃ sutvā rāja-
kulaṃ agamāsi, rājāpi pāsāde¹¹ ṭhito vātapānena¹² olokeno 20
mahatiṃ senaṃ disvā „Ma-assa senā mandā, ayaṃ ativiya
mahatī, kacci¹³ nu kho Cūlanī āgato siyā“ ti bhittatasito taṃ
atthaṃ pucchanto ā.:

183. Hatthī assā rathā pattī senā padissate¹⁴ mahā
caturaṅginī bhimsarūpā, kin nu maññanti paṇḍitā ti. 1633. 25
Ath' assa Senako taṃ atthaṃ ārocento āha:
184. Ānando te mahārāja uttamo patidissati:
sabbasenaṅgam ādāya sotthiṃ patto Mahosadho ti. 1634.
Taṃ sutvā rājā āha: „Se-a, paṇḍitassa mandā senā, ayaṃ

¹ Bā -rake. ² Bā adds te. ³ Bā gacchapādāya. ⁴ Bā midhilaggabaṇṇa. ⁵ Cks mahāsakkāraṃ. ⁶ Bā -mato. ⁷ Bā adds attano. ⁸ Bā jānitvā ⁹ Bā āgama-
naṇ ¹⁰ Bā āroceyyāsīti ¹¹ Bā -datale. ¹² Bā adds bahi. ¹³ Bā kin. ¹⁴ Cks dissate, Bā padissante.

pana atimahaṭṭi“, „mahārāja, C-rājā¹ tena pasādito bhavissati, ten' assa pasannena dinnā bhavissatī“, rājā nagare bheriṇ carāpesi: „nagaraṃ alaṃkaritvā p-assa paccuggamaṇaṃ karontū“ 'ti, nāgarā tathā karimṣu, p. nagaraṃ pavisitvā rājā-
5 kulaṃ gantvā rājānaṃ vandi², atha naṃ rājā utthāya āliṃgitvā pallāṃkavaragato paṭisanthāraṃ karonto ā.:

185. Yathā petāṃ susānasmiṃ chaḍḍetvā caturo janā
evam Kampilliyaratṭhe³ chaḍḍayitvā idhāgatā⁴. 1635.

186. Atha tvaṃ kena vaṇṇena kena vā pana hetunā
10 kena vā atthajātenā attānaṃ parimocayīti. 1636.

Ta. caturo janā ti p-a yathā nāma kālakataṃ caturo janā mañcakena susānaṃ netvā chaḍḍetvā anapekkhā gacchanti evaṃ Kampilliyaratṭhe⁵ taṃ chaḍḍetvā mayāṃ idhāgatā ti a, vaṇṇenā 'ti kāraṇena, hetunā ti paccayena, atthajātenā 'ti atthena jātena, a- parimocayīti amittahatthagato kena
15 paccayena ken' atthena tvaṃ attānaṃ mocayīti.

Tato Mahāsatto āha:

187. Attham atthena Vedeha mantaṃ mantena khattiya
parivarayissaṃ⁶ rājānaṃ Jambudīpaṃ va sāgaro ti. 1637.

T. a.: ahaṃ mahārāja tehi⁷ cintitaṃ attham attanā cintitena atthena tehi⁷
20 mantitaṃ mantaṃ attano mantena parivaresiṃ, na kevalaṃ ca ettakaṃ ekasata-
rājaparivāraṃ pana taṃ pi rājānaṃ Jambudīpaṃ sāgaro viya parivārayissaṃ ti
sabbāṃ attano katakammaṃ vitthāretvā kathesi.

Taṃ sutvā rājā tussi, ath' assa p. C-rañño attano dinna-
panṇākāraṃ ācikkhanto ā.:

25 188. Dinnaṃ nikkhasahassam me gāmāsīti ca Kāsisa
dāsīsātāni cattāri dinnaṃ bhariyāsataṇ ca me
sabbaṃ⁸ senaṅgam ādāya sotthin' amhi idhāgato ti. 1638.

Tato rājā atituttapapaṭṭho M-assa guṇaṃ vaṇṇento tam
eva udānaṃ udānesi:

¹ Ck^s rājā. ² Ck^s vanditvā, B^d vanditvā ekamantaṃ nisīdi. ³ Ck^s kampillayethamhā, C^s kampilliyethamhā, B^d kampillaye tyamhā, B^s kampilliyē tumhā. ⁴ C^s -to. ⁵ B^d kampillasse raṭṭhe. ⁶ B^d -yi. ⁷ B^d tena. ⁸ Ck^s sabbe.

189. Susukham vata saṁvāso paṇḍitehīti Senaka,
pakkhīva pañjare¹ baddhe macche jālagate-r-iva
amittahatthathagate¹ mocayi no Mahosadho ti. 1639.
Senako pi 'ssa vacanaṁ sampaticchanto tam eva g. ā.:

190. Evam eva mahārāja paṇḍitamhi² sukhāvahā, 5
pakkhīva pañjare baddhe macche jālagate-r-iva
amittahatthathagate¹ mocayi no Mahosadho ti. 1640.
Atha rājā nagare chaṇabheriṇ³ carāpetvā „sattāhaṁ chaṇaṁ
karontu, yesaṁ mayi sineho atthi sabbe p-assa sakkārasammā-
naṁ karontū“ 'ti. 10

Imam atthaṁ pakāsento Satthā āha:

191. Āhaññantu sabbaviṇā bheriyo deṇḍimāni ca
nadantu⁴ māgadhā saṁkhā, vaggu vadatu⁵ dundubbhīti. 1641.

Ta. āhaññantū 'ti vādiyantu⁶, māgadhā saṁkhā ti Magadharatthe
sañjātā saṁkhā, dundubbhīti mahābheriyo. 15

Nāgarā ca jānapadā⁷ ca pakatiyā p-assa sakkāraṁ kātu-
kāmā va bheriṁ sutvā atirekaṁ⁸ akaṁsu.

Tam atthaṁ pakāsento Satthā āha:

192. Orodhā ca kumārā ca vesiyānā ca brāhmaṇā (cfr. p. 21, 24)
bahuṁ annaṁ ca pānaṁ ca paṇḍitassābhihārayuṁ. 1642. 20
193. Hatthāruhā anikaṭṭhā rathikā pattikārikā
bahuṁ annaṁ ca pānaṁ ca paṇḍitassābhihārayuṁ. 1643.
194. Samāgatā jānapadā⁷ negamā ca samāgatā
bahuṁ annaṁ ca pānaṁ ca paṇḍitassābhihārayuṁ. 1644.
195. Bahujjano pasanno 'si disvā paṇḍitamāgate⁹, 25
paṇḍitamhi anuppatte celukkhepo pavattathā¹⁰ 'ti. 1645.

Ta. orodhā ti Udumbarādeviṁ ādiṁ katvā antepurikā, abhihārayun
ti abhihārapesuṁ pahiṇimsū 'ti a., bahujjano ti bhikkhave nagaravāsino ca
catudvāragāmaṁvāsino ca janapadavāsino ca bahujjano pasanno āsi, disvā
paṇḍitamāgate⁹ ti paṇḍite Mithilāṁ āgate disvā, pavattathā¹¹ ti paṇḍi- 30
tamhi Mithilāṁ anuppatte ayaṁ no pathamam eva paccāmittavasāṁ gataṁ rājā-

¹ Bā amittassa hatthagate. ² so Cks for -tā hi? Bā -tehi. ³ Ck chano-, C^s
chano-. ⁴ Bā dhamantu ⁵ Bā madentu. ⁶ Bā udiriyanu. ⁷ Bā ja-. ⁸ Bā
-kataram ⁹ Bā -taṁ. ¹⁰ Cks avatthatā, Bā pavatthittā. ¹¹ Bā pavatthittā,
Cks avatthate.

naṃ mocetvā pesetvā pacchā ekasatarājāno aññamaññaṃ khamāpetvā samagge katvā Cūlanim pasādetvā tena dinnam mahantaṃ yasam ādāya āgato ti vatvā tuṭṭhacittena janena ¹ pavattito celukkhepo pavattatha ².

Atha M. chaṇāvasāue rājakulaṃ gantvā „mahārāja C-raṇṇo
 5 mātaraṇ ca devīṇ ca puttaṇ ca sīghaṃ pesetuṃ vaṭṭatīti“ ā.,
 „sādhu tāta pesehīti“ so tesam tiṇṇaṃ janānaṃ mahantaṃ
 sakkāraṃ katvā attanā saddhiṃ āgatasenāya pi sakkārasammā-
 naṃ kāretvā te tayo mahantena parivārena attano purisehi
 saddhiṃ pesesi, raṇṇā attano dinnasatabhəriyāyo ca cattāri
 10 dāsisatāni ca Nandadeviyā saddhiṃ pesesi, attanā saddhiṃ
 āgatasenam pi tehi saddhiṃ pesesi, te mahantena parivārena
 Uttarapañcālanagaraṃ pāpuṇimsu, atha rājā mātaraṃ pucchi:
 „kiṃ amma Vedeharājena vo saṅgaho kato“ ti, „tāta, kiṃ
 kathesi, maṃ devatāṭṭhāne ṭhapetvā sakkāraṃ akāsīti“ Nandā-
 15 devim pi mātiṭṭhāne ṭhitabhāvaṃ kathesi Pañcālacaṇḍaṃ ka-
 niṭṭhabhātikaṭṭhāne ti, taṃ sutvā rājā ativiya tussitvā bahum
 paṇṇākāraṃ pesesi, tato paṭṭhāya ubho samaggā sammodamānā
 vasiṃsū ³ti. Mahāum magga khaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ.

Pañcālacaṇḍi raṇṇo piyā ahosi manāpā, sā dutiye saṃ-
 20 vacchare puttaṃ vijāyi, tassa dasame saṃvacchare Vedeharājā
 kālam akāsi, Bo- tassa chattaṃ ussāpetvā „deva ahaṃ tava
 ayyakassa Cūlaniraṇṇo santikaṃ gamissāmīti“ āpucchi, „paṇḍita,
 mā maṃ daharaṃ chaḍḍetvā gamittha, ahaṃ taṃ pitiṭṭhāne
 ṭhapetvā sakkāraṃ karissāmi“, Pañcālacaṇḍi pana „p-a tumhākaṃ
 25 gatakāle aññaṃ paṭisaraṇaṃ n' atthi, mā gamitthā“ ⁴ti yāci,
 so pi „mayā raṇṇo patiṇṇā dinnā, na sakkā na ³ gantun“ ti
 mahājanassa karuṇā ¹ paridevantass' eva attano upaṭṭhāke ga-
 hetvā nikkhamitvā Uttarapañcālanagaraṃ gato, rājā tassā-
 gamanaṃ sutvā paccuggantvā mahantena sakkārena nagaram
 30 pavesetvā mahantaṃ gehaṃ tassa datvā ṭhapetvā paṭhama-

¹ Bā mahajanena. ² Bā pavattittha, B² adds avatthata ti pi pāṭho so yev' attho

³ Bā a ⁴ Bā kalunam.

dinne¹ asītigāme² aññam bhogam adāsi, so tam rājānam
 upatthāsi. Tadā Bherī nāma paribbājikā niccam rājagehe
 bhuñjati sā paṇḍitā vyattā, tāya M. na diṭṭhapubbo, „Maho-
 sadhapandito kira rājānam upatthātīti“ saddam eva suṇāti, te-
 nāpi sā na diṭṭhapubbā, „Bherī nāma p-kā rājagehe bhuñjatīti“⁵
 saddam eva suṇāti, Nandadevī pana „piyavippayogaṃ katvā
 amhe kilamesīti“ Bodhisatte³ anattamanā ahoṣi, sā pañca⁴ valla-
 bhitthiyo āṇāpesi: „Ma-assa ekam dosaṃ upadhāretvā rañño
 antare bhinditum⁵ vāyamathā“⁶ 'ti, „tā tassa antaram olokentiyo
 vicaranti, ath' ekadivasam sā paribbājikā bhuñjitvā nikkha-¹⁰
 mantī Bo-am rājupatthānam āgacchantam rājāṅgaṇe passi, so
 vanditvā atthāsi, sā cintesi: „ayaṃ kira p., jānissāmi tāv'
 assa paṇḍitabhāvaṃ vā apaṇḍitabhāvaṃ vā“ ti hatthamuddāya⁸
 pañham pucchantī Bo-am oloketvā hattham vikāsesi⁷, sā kira
 „kīdisam p-am rājā paradesato ānetvā idāni paṭijaggati na¹⁵
 paṭijaggatīti“ manasā pañham pucchi, Bo- „hatthamud-
 dāya⁹ pañham pucchatīti“ nātvā pañham vissajjento muṭ-
 ṭhim akāsi, so kira „ayyo¹⁰ mama paṭiññam gahetvā pakkosā-
 petvā idāni rājā gālhamuṭṭhijāto na me pubbam kiñci detīti¹⁰“
 manasā pañham vissajjesi, sā tassa katham nātvā hattham²⁰
 ukkhipitvā attano sīsam parāmasi, ten' idam dasseti: „p-a
 sace kilamasi mayaṃ viya kasmā na pabbajāsīti“, tam nātvā
 M. attano kucchim parāmasi, ten' idam dasseti „ayyo, mama
 posetabbayuttā bahū, tena na pabbajāmīti“, iti sā hatthamud-
 dāya¹¹ pañham pucchitvā attano āvāsam eva agamāsi, M. pi²⁵
 tam vanditvā rājupatthānam gato, Nandadeviyā payuttā valla-
 bhitthiyo sīhapañjare ṭhitā tam kiriyaṃ disvā C-rañño santi-
 kaṃ gantvā „deva Ma-dhc Bheriparibbājikāya saddhim ekato
 butvā tumhākaṃ r. ganhitukāmo te paccatthiko hotīti“ pari-
 bhindimsu, rājā ā.: „kiṃ vo diṭṭham va sutam vā“¹¹ 'ti „mahā-³⁰

¹ Cks -nucna, Bā pathamam dinne asītigāme? ² Cks -gāmena. ³ Bā -assa ⁴
 Bā pañcasata. ⁵ Bā paribhī- ⁶ Bā -muthāya ⁷ Bā pasāresi. ⁸ Bā hathamu-
 ṭhāya maṃ. ⁹ Bā ayye ¹⁰ Cks apubbam, Bā dalhamuthiva jāto me kiñci dīn-
 nam pubbantī. ¹¹ Bā -muṭhāya.

- rāja paribbājikā bhuñjitvā otarantī Ma-am disvā rājānaṃ
 hatthatalaṃ viya khalamaṇḍalaṃ viya ca samaṃ katvā 'r.
 attano hatthagataṃ kātuṃ na¹ sakkosīti² hatthaṃ vikāsesi,
 Ma-dho pi khaggagahaṇākāraṃ dassento 'katipāhaccayen' assa
 5 sīsaṃ chinditvā r. attano hatthagataṃ karissāmīti' muṭṭhim
 akāsi, sā 'sīsaṃ chindāhīti' attano hatthaṃ ukkhipitvā sīsaṃ
 parāmasi, Ma-o 'majjhe va naṃ chindissāmīti' udaraṃ parā-
 masīti³, appamatto mahārāja hotha, Ma-am ghātetuṃ⁴ vaṭṭa-
 tīti⁵, so tāsāṃ kathaṃ sutvā cintesi: „na sakkā paṇḍitena
 10 mayi⁶ dussitum, paribbājikaṃ pucchissāmīti“ so punadivasena
 paribbājikāya bhuttakāle taṃ upasaṃkamitvā pucchi: „ayye
 kacci vo Ma-paṇḍito diṭṭho“ ti „āma mahārāja hiyyo me ito
 bhuñjitvā nikkhamantiyā diṭṭho“ ti, „koci pana vo kathāsallāpo
 ahoṣīti“, „sallāpo n' atthi. taṃ⁷ pana paṇḍito ti sutvā 'sace
 15 p. idaṃ jānissatīti' hatthamuddāya naṃ pañhaṃ pucchim 'p-a
 kacci te rājā pasāritahattho na saṃkucitahattho, kacci saṃ-
 gaṇhati na saṃgaṇhatīti' hatthaṃ vikāsesim⁸ pi, 'rājā mamaṃ⁹
 paṭiññāṃ gahetvā pakkositvā idāni na kiñci detīti' muṭṭhim akāsi,
 athāhaṃ 'sace kilamasi mayāṃ viya pabbajāhīti' sīsaṃ parāma-
 20 sim¹⁰, so 'mama posetabbā bahū, udarāni pūretabbāni, tena na
 pabbajāṃīti' attano kucchiṃ parāmasīti“, „p. ayye Mahosadho“
 ti, „āma mahārāja paṭhavītale paññāya tena sadiso n' atthīti“,
 rājā tassā kathaṃ sutvā taṃ vanditvā uyyojesi, tassā gatakāle
 p. rājupaṭṭhānaṃ pavittho, atha naṃ pucchi: „kacci te p-a
 25 Bheriparibbājikā diṭṭhā“ ti, „āma mahārāja hiyyo ito nikkha-
 mantim¹⁰ passim, hatthamuddāya sā evaṃ pañhaṃ pucchi,
 aham pi 'ssa⁶ tath' eva vissajjesin“ ti tāya kathitanīyāmen'
 eva kathesi, rājā taṃ divasaṃ pasīditvā p-assa senāpatiṭṭhānaṃ
 adāsi, sabbakiccāni taṃ eva paṭicchāpesi, tassa yaso mahā
 30 ahosi, rañño yasānantaro va¹¹. So cintesi: „raññā ekappahāren'

¹ B^d omits na. ² C^{ks} -tīti. ³ B^d -masi. ⁴ B^d ghatetuṃ. ⁵ B^d mayhaṃ. ⁶ B^d so. ⁷ C^{ks} ma nugaṇḥ-. ⁸ all three MSS. -si ⁹ B^d mama. ¹⁰ C^k -ti, B^d -tā. ¹¹ B^d rañño dinnayasānantarameva.

va mayhaṃ atimahantaṃ issariyaṃ dinnaṃ, rājāno kho pana
 māretukāmāpi evaṃ karonti yeva, yaṃ nūnāhaṃ 'mama suha-
 dayo vā na vā' ti rājānaṃ vīmaṃseyyaṃ, na kho pana aṇño
 jānituṃ sakkhissati, Bheriparibbājikā nāṇasampannā, sā eken'
 upāyena jānissatīti¹“ bahūni 'gandhamālādīni gahetvā paribbāji- 5
 kāya āvāsaṃ gantvā taṃ pūjetvā vanditvā „ayye tumhehi
 raṇño mama guṇakathāya kathitadivasato paṭṭhāya rājā ajjhot-
 tharitvā mayhaṃ mahantaṃ yasaṃ deti, taṃ' kho pana sabhā-
 vena vā deti no vā ti na jānāmi, sādhu vat' assa sace eken'
 upāyena raṇño mayi bhāvaṃ² jāneyyāthā“ 'ti ā., sā sādhu 'ti 10
 paṭisunītvā punadivase rājagehaṃ gacchamānā va Dakarakkha-
 sapaṇhaṃ cintesi, evaṃ kir' assā ahosi: „carapuriso³ viya
 ahutvā upāyena rājānaṃ paṇhaṃ pucchitvā 'p-assa suhadayo
 vā na vā' ti jānissāmīti⁴“ sā gantvā katabhattakiccā nisīdi,
 rājāpi naṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi, tassā etad ahosi: „sace 15
 rājā p-assa upari⁵ duhadayo bhaviṃsati paṇhaṃ puṭṭho attano
 duhadayabhāvaṃ mahājanamajjhe yeva kathessati, taṃ ayuttaṃ
 ekamante naṃ paṇhaṃ pucchissāmīti⁶“ sā „raho paccāsimsāmi
 mahārāja“ 'ti ā., rājā manusse paṭikkamāpesi, atha naṃ sā ā.:
 „mahārāja taṃ paṇhaṃ pucchissāmīti⁷“, „puccha ayye, jānanto 20
 kathessāmīti⁸“, ath' assa sā Dakarakkhasapaṇhe paṭhamaṃ g. ā.:
 196. Sace vo vuyhamānānaṃ sattannaṃ udakaṇṇave (V. p. 75)

manussabaliṃ esāno nāvaṃ gaṇheyya rakkhaso

anupubbaṃ kaṭhaṃ datvā muñcesi dakarakkhatō⁹ ti. 1646.

Ta. sattannaṃ ti tumhākaṃ mātā ca Nandādevī ca Tikhiṇamantikumāro 25
 ca Dhanusekhasahāyo⁷ ca purohito ca Mahosadho ca tumhe cā 'ti imesaṃ sat-
 tannaṃ, udakaṇṇave ti gambhīre vitthate udake, manussa -- ti manussa-
 baliṃ gavesanto, gaṇheyyā 'ti thāmasampanno dakarakkhaso udakaṃ dvidhā
 katvā nikkhamitvā taṃ nāvaṃ gaṇheyya gahetvā ca pana mahārāja ime cha
 jane mama⁸ anupaṭipāṭiyā dehi taṃ vissajjessāmīti vadeyya atha tvaṃ anu- 30
 pubbaṃ kaṭhaṃ datvā muñcesi⁹ dakarakkhatō⁶ ti¹⁰ kaṃ paṭhamaṃ datvā
 -pe- kaṃ¹¹ chaṭṭhaṃ datvā dakarakkhatō muñceyyāsīti.

¹ Cks na ² Bā sinehabhā-. ³ Bā ahaṃ atthacarapuriso ⁴ Bā -ssāmīti. ⁵
 Bā uttari. ⁶ Cks no? Bā -sā. ⁷ Cks -seka-. ⁸ Cks maṃ. ⁹ Cks -casi. ¹⁰
 Cks omit ti. ¹¹ Bā ka, Ck taṃ.

Taṃ sutvā rājā attano yathājjhāsayam kathento i. g. ā.:

197. Mātaram paṭhamam dajjam bhariyam datvāna bhātaram
tato sahāyam datvāna pañcamam dajjam brāhmaṇam
chatth' āham dajjam attānam,
5 n' eva dajja Mahosadham ti. 1647.

Ta chatṭhāhan ti ayye pañcame khādite athāham bho dakarakkhasa mukham vivarā 'ti vatvā tena mukhe vivāṇe dalham kaccham bandhivā imam rajjasirim aganetvā idāni mam khādā 'ti tassa mukhe pateyyam na tv-eva jīva-māno Ma-paṇḍitam dadeyyan ti, ettakena ayaṃ pañho nitthito.

- 10 Nātam paribbājikāya rañño Mahāsatte suhadayattam, na pana ettaken' eva p-assa guṇo pākaṇo hoti, ten' assā etad ahoṣi: „āham¹ mahājanamajjhe etesaṃ guṇam kathessāmi rājā tesam aguṇam kathetvā p-assa guṇam kathessati, evam p-assa guṇo nabhe cando viya pākaṇo bhavissatīti“ sā sabbam² ante-
15 purāvacaram janaṃ sannipātāpetvā ādito paṭṭhāya puna rājā-
nam tam eva pañham pucchitvā tena tath' eva vutte „mahā-
rāja tvaṃ 'paṭhamam mātaram dassāmiti' vadasi³, mātā nāma mahāguṇā tuyhaṃ ca mātā na aññesaṃ mātu sadisā, bahūpa-
kāra te esā“ ti tassā guṇam kathenti gāthadvayam ā.:

- 20 198. Posetā⁴ te janettī ca dīgharattānukampikā
Chambhī⁵ tayi paduṭṭhasmiṃ⁶ paṇḍitā atthadassinī
aññam upanisam katvā vadhā tam parimocayi. 1648.

199. Taṃ tādissim pānadadiṃ orasam gabbhadhārinam
mātaram kena dosena dajjāsi dakarakkhato⁷ ti. 1649.

- 25 Ta. posetā⁴ ti daharakāle dve tayo vāre nahāpetvā pāyetvā posesi, dī-
gha-- ti cirakālam mudunā hitacittena anukampikā, Chambhī⁸ tayi pa-
duṭṭhasmiṃ ti yadā tayi Chambhī⁹ nāma brāhmaṇo padussi tadā tasmiṃ tayi
paduṭṭhe sā paṇḍitā atthadassinī aññam tava patirūpakam katvā tam vadhā¹⁰
parimocayi¹¹. Cūlanissa kira Mahācūlani nāma pitā ahoṣi, sā imassa daharakāle
30 purohitaṇa saddhim methunam patisevitvā tam rājānam visena māretvā brāh-
maṇassa chattam ussāpetvā tassa aggamahesī hutvā tena¹² ekadivasaṃ¹³ amma

¹ Cks ayam. ² Cks sabbe. ³ Bā -esi. ⁴ Bā positā ⁵ Cks jambhī, Bā chabbhī.

⁶ Bā padussasi. ⁷ Bā -ino, C¹s -ano. ⁸ Ck jambhī, Bā chambhī. ⁹ Ck jambhī, C²s Bā chambhī. ¹⁰ Cks vadhāya. ¹¹ Ck paṭimocesi, C²s parimocesi. ¹² Cks omīti tena. ¹³ Cks add cūlanikumāraṃ

chāto 'mhīti vutte puttassa phānītena¹ khajjakam dāpesi, atha nam makkhikā
 parivārayimsu, so imam nimmakkhikam katvā khādisāmīti thokam paṭikkamītvā
 bhūmīyam phānitabindūni pādetvā attano santike makkhikā poṭhetvā palāpesi,
 tā gantvā itaram phānitam parivārayimsu, so nimmakkhikam katvā khajjakam
 khāditvā hatthe dhovītvā mukham vikkhāletvā pakkāmi, brāhmaṇo tassa kiriyaṃ 5
 disvā cintesi: ayaṃ idān' eva iminā upāyena nimmakkhikam phānitam khādati
 vuddhippatto mama r. na dassati idān' eva nam māremīti², so tam attham
 Talatādeviyā ārocesi, sā sādhu deva ahaṃ taya sinehena attano sāmikam pi
 māresim, iminā me ko attho, mahājanikam pana akatvā³ rabassena nam mā-
 ressamā 'ti brāhmaṇam vañcītvā atth' eso upāyo ti paṇḍitā⁴ upāyakusalā⁴ 10
 bhattakarakam pakkosāpetvā samma mama putto C-kumāro tava putto Dhanu-
 sekha-kumāro⁵ ca ekadivasam jātā ekato va kumārapihāren' eva vaddhitā piya-
 sahāyakā, Chambhibr. mama puttam māretukāmo, tam tassa jīvītadānam dehīti
 vatvā sādhu devī kiṃ karomīti vutte mama putto abhiñham tava gehe hotu
 tvaṃ ca so ca⁶ katipāham nīrasamkabhāvatthāya mahānase yeva supatha⁷ tato 15
 nīrasamkabhāvam nātvā tumhākam sayanaṭṭhāne eḷakatthīni thapetvā manussā-
 nam nīpajjanavelāya mahānase aggim datvā kañci⁸ ajānāpetvā mama ca tava ca
 puttam gabetvā aggadvāren' eva nikkhamītvā tīroraṭṭham gantvā mama puttassa
 rājaputtabbhāvam anāvīkarītvā jīvītam anurakkhā 'ti ā., so sādhu 'ti sampaticchi,
 ath' assa sā ratanasāram adāsi, so tathā katvā kumāram⁹ ādāya Maddaraṭṭhe 20
 Sāgalanagaram gantvā rājānam upaṭṭhahi, so porānakabhattakarakam apanetvā
 tassa tam ṭhānantaram¹⁰ adāsi, dve pi kumārā tena saddhim yeva rājanivesanam
 gacchanti, rājā kass' ete¹¹ kumārā ti pucchi, bh-kārako mayham puttā ti ā
 nanu visadisā¹² ti, dvinnam itthīnam puttā devā 'ti, te gacchante kāle vissasikā
 hutvā Maddaraṇño dhītāya saddhim rājanivesane yeva kilanti, atha C-kumāro ca 25
 rājadhītā ca abhinhadassanena aññamaññam paṭibaddhacittā abhesum, kilānaṭṭhān
 kumāro rājadhītarām bheṇḍukam¹³ pi pāsakam pi āharāpeti, anāharantim¹⁴ sise
 paharati, sā rodāti, ath' assā saddam sutvā rājā kena me dhītā pahaṭā ti
 vadati, dhātiyo āgantvā pucchanti, kumārikā sac' ahaṃ iminā pahaṭ' amhīti
 vakkhāmi piṭā me etassa rājānam karissatīti tasmin sinehena na katheti, nāham 30
 kenaci pahaṭā ti vadati, ath' ekadivasam rājā paharantaṃ addasa, disvā tassa
 etad aho: ayaṃ kumāro na bhattakarakena sadiso abhirūpo pasādiko 'ativiya
 asambhito, na iminā tassa puttana bhavītabban ti so tato paṭṭhāya tam pari-
 gaṇhati, dhātiyo kilānaṭṭhāne khādaniyam āharitvā rājadhītāya denti, sā aññesam
 pi dārakānam deti, te jānunā paṭiṭṭhāya onamītvā gaṇhanti, C-kumāro ṭhītako 35
 va hatthato acchindītvā gaṇhati, rājā tam pi kiriyaṃ addasa, ath' ekasmin
 divase C-kumārassa bheṇḍuko¹⁵ raṇño cūlasayanassa heṭṭhā pāvisi, kumāro tam
 gaṇhanto attano issaramānena imassa paccantaraṇño na heṭṭhāsāyane bha-

¹ Bā adds saddhim. ² Bā -essāmīti. ³ Bā mahārāja ekam pana ajānāpetvā. ⁴
 Bā -am. ⁵ Cks -khara ⁶ Bā taṇca pana teca. ⁷ Bā suppatha. ⁸ Bā ki-. ⁹
 Bā -raṇca puttāṇca. ¹⁰ C Bā ṭhānam. ¹¹ Cks ene. ¹² Bā nanu dve asadisā.
¹³ Bā geṇḍu-. ¹⁴ all three MSS. -ti. ¹⁵ Bā ge-.

vissāmīti¹ daṇḍakena nīharitvā gaṇhi, rājā tam pi kiriyaṃ disvā nissamsayen'
 eva² na bhattakārakassa putto ti taṃ pakkosāpetvā kass' ete puttā ti pucehi.
 mayhaṃ devā 'ti, ahaṃ tava puttā ca aputtā ca jānāmi, sabbhāvaṃ me kathehi,
 no ce kathesi jīvitaṃ te n' atthīti khaggaṃ uggiri, so maranabbhayaḥbhitto kathemi
 5 deva raho pana paccāsimśāmīti vatvā raññā okāse kate abhayaṃ yācivā yathā-
 bhūtaṃ ārocesi, rājā tatvato nātvā attano dhītaraṃ alaṃkaritvā tassa pādapari-
 cārikaṃ katvā adāsī, iti tesaṃ pana palātaḍivase bhattakārako C-kumāro ca
 bhattakārakaputto ca mahānase paditte yeva daḍḍhā ti sakalanagare kolāhalaṃ
 ahoṣi, Talatādevī³ taṃ pavattim sutvā brāhmaṇassa ārocesi: deva amhākaṃ⁴
 10 manoratho matthakaṃ patto, te kira tayo pi bhattagehe yeva daḍḍhā ti, so
 tuṭṭhahatṭho ahoṣi, Talatādevī⁵ C-kumārassa aṭṭhīni⁶ eḷakaṭṭhīni āharāpetvā
 brāhmaṇassa dassetvā daḍḍhāpesi. Imam attham sandhāya paribbājikā aññaṃ
 upaṇisaṃ katvā vadhā taṃ parimocayīti ā., sā hi eḷakaṭṭhīni manussaṭṭhīni
 dassetvā taṃ vadhā mocesi, orasaṃ ti yāya tvaṃ ure katvā vaḍḍhito orasaṃ
 15 piyaṃ manāpaṃ, gabbha - - ti yāya tvaṃ kucchinaṃ dhāritto evarūpaṃ mātaraṃ
 kena dosena dakarakkhassa dassasi.

Taṃ sutvā rājā „ayye bahū⁶ mama mātu gūṇā⁷, ahaṃ c'
 assā mama upakārabhāvaṃ jānāmi, tato pi pana mam' eva
 gūṇā⁸ bahutarā“ ti mātu agūṇaṃ kathento gāthadvayaṃ ā.'

- 20 200. Daharā viya alaṃkāraṃ dhāreti apilāndhanaṃ,
 dovarike anīkaṭṭhe ativelaṃ pajagghati, 1650.
 201. Tato pi paṭirājānaṃ sayam dūtāni sāsati,
 mātaraṃ tena dosena dajj' āhaṃ dakarakkhato⁹ ti. 1651.

Ta. daharā viyā 'ti mahallikāpi hutvā tarunī viya, dhāretīti pilāndhati,
 25 apilāndhanaṃ ti pilāndhituṃ pi¹⁰ ayuttam, sā kira vajirapūritaṃ kañcana-
 mekhalāṃ pilāndhitvā rañño amaccehi saddhiṃ mahātale nisinnakāle aparāparaṃ
 caṃkamati, mekhalāsaddena rājanivesanaṃ ekanāṭhaṃ hoti, pajagghatīti ete
 dovarikaceṭṭake ca hatthiācariyādike anīkaṭṭhe ca ye etissā ucchitṭhakaṃ pi bhuñ-
 jituṃ ayuttarūpā te pi āmantetvā tehi saddhiṃ ativelaṃ mahāhasitaṃ hasatī¹¹,
 30 paṭirājānaṃ ti paṭirājūnaṃ, sayam dūtāni sāsati ti mama vacanena
 sayam paṇṇaṃ likhitvā dūte pesesi, mama mātā kāme paribhuñjanavayasmaṃ
 yeva ṭhitā asukarājā kira āgantvā taṃ ānetū¹² 'ti, te mayaṃ rañño upatthākā
 kasmā no evaṃ vadesīti patipannāni pesenti, tesu parisamajje vāciyaṃānesu
 mama sisaṃ chindanakālo viya hoti, tena naṃ dosena dakarakkhassa dammīti.

¹ Bā heṭhā sayanaṃ na pavisāmīti. ² Cks nicchaṇesa ³ Cs talātā-, Bā calāka-.

⁴ Bā tumbhākaṃ ⁵ Bā adds ti saññeya. ⁶ Cks bahuṃ. ⁷ Cks gūṇaṃ. ⁸ Cks
 mamameva agūṇā, Bā mameva agūṇā. ⁹ Ck -ano, Bā -ino. ¹⁰ Cks omit pi. ¹¹
 Cks hasīti. ¹² Cks netū.

„Mahārāja¹ mātaram tāva iminā dosena dehi, bhariyā pana te guṇavatīti²“ tassā guṇaṃ kathenti

202. Itthigumbassa pavarā accantapiyavādinī³

anuggatā⁴ silavatī chāyā va anapāyini 1652.

203. Akkodhanā⁵ paññavatī paṇḍitā atthadassinī,

ubbarim kena dosena dajjāsi dakarakkhato⁶ ti āha. 1653.

Ta. itthigumbassā⁷ ti itthigaṇassa, anuggatā⁸ ti daharakālato patthāya anugatā⁹, akkodhanā ti ādike pan' assā guṇe kathenti¹⁰ Maddaratthe Sāgalanagare vasanakāle pahaṭṭā¹¹ pi¹² tava ānākaraṇabhayena¹³ tayi sinehena mātā-pitunnam na katesi, evaṃ esā akkodhanā paññavatī p-ā atthadassinī, idaṃ 10 daharakāle akkodhanādiḥhāvaṃ sandhāyāha, ubbarin ti orodham, evaṃ, guṇasampannam Nandādevim kena dosena dakarakkhasassa dassasīti vadati.

So tassā aguṇe kathento

204. Khiddāratīsamāpannam anattavasam āgataṃ

sā maṃ sakānam puttānam ayācam¹⁴ yācate dhanam. 1654. 15

205. So 'haṃ dadāmi sāratto bahuṃ uccāvacaṃ dhanam,

suduccajam cājivāna pacchā socāmi dummano,

ubbarim tena dosena dajjāmi dakarakkhato¹⁵ ti āha. 1655.

Ta. anattavasamāgatan ti¹⁶ khiddāratīyā kāmakīlāya anattakārakānam kilesānam vasam āgataṃ maṃ viditvā, sā maṃ ti sā Nandādevi maṃ 20 sakānam puttānam ti yaṃ mayā attano puttānaṃ ca dhītānaṃ ca bhariyānaṃ ca dinnam piḷandhanam taṃ ayācitapubbarūpaṃ¹⁷ mayham dehīti yācanti¹⁸, pacchā socāmi ti sā dutiyadivase imāni piḷandhanāni raṭṭhā mama dinnāni āharathā etāni¹⁹ tesam rodantānam omuñcivā gaṇhati, athāhaṃ te rodamāne mama santikaṃ āgate disvā pacchā socāmi ti evaṃ dosakārīkā esā, iminā nam 25 dosena dakarakkhasassa dassāmi ti.

Atha nam paribbājikā „imaṃ tāva iminā dosena dehi, kaniṭṭho pana Tikhiṇamantikumāro upakārako, taṃ kena dosena dassasīti“ pucchanti

¹ B^d atha paribbājikā mahārāja. ² B^d bahupakārā ³ B^d -bhānini. ⁴ B^d

anubbatā. ⁵ B^d aññodhanā, C^s akkodhati, C^s akkodhetī. ⁶ C^s -ano, B^d ino.

⁷ B^d anubbatā. ⁸ so all three MSS. ⁹ B^d katheti. ¹⁰ C^s adds ti. ¹¹ B^d

pibitā, B^s pititā. ¹² C^s ānākaraṇā-, B^d ākaraṇa-. ¹³ C^s āy-. ¹⁴ C^s -ano,

B^d -ino. ¹⁵ B^d adds tāya. ¹⁶ B^d ayācitabbarūpaṃ, C^s āyācitapubbarūpaṃ, C^s

āyācitam pubbam rūpaṃ. ¹⁷ B^d -ati. ¹⁸ B^d āharāpesi.

206. Yen' ocitā jānapadā' ānītā ca paṭiggaham
ābhataṃ² pararajjehi³ abhiṭṭhāya⁴ bahum dhanam 1656.
207. Dhanuggahānam pavaram sūram Tikhiṇamantinam
bhātaram kena dosena dajjāsi dakarakkhato⁵ ti āha. 1657.

- 5 Ta. ocitā ti vaḍḍhitā, paṭiggahan ti yena ca tumhe paradese vasantā
puna geham ānītā, abhiṭṭhāyā 'ti abhiḥhavitvā, Tikhiṇamantinān ti tikhiṇa-
paññam, so kira mātu brāhmanena saddhim⁶ vasanakāle jāto, ath' assa vud-
dhippattassa brāhmano khaggaṃ batthe datvā imam gahetvā mam upaṭṭhahā 'ti
ā, so brāhmaṇam pitā me ti saññāya upaṭṭhāti, atha nam eko amacco kumāra
10 na tvaṃ etassa putto tava kucchigatakāle Talatādevī⁷ rājānam māretvā etassa
chattam ussāpesi tvaṃ Mahācūlanīrañño putto ti ā, so kujjhitvā ekena nam
upāyena māressamiti rājakulam pavisanto tam khaggaṃ ekassa pādamūlikassa
datvā aparam āha: tvaṃ rājadvāre mam' esa khaggo ti iminā saddhim vivadeṃ
kareyyasīti vatvā pāvisi, te kalaham akaṃsu, so kiṃ esa kalaho ti ekaṃ purisaṃ
15 pesesi, so āgantvā khaggatthāyā 'ti ā.⁸ brāhmano sutvā kiṃ etaṃ ti pucchi, so
kira tumhehi mama dinnekhaggo aññassa santako ti kiṃ vadesi tātā 'ti⁹, tena
hi āharāpemi¹⁰ sañjānissatha taṃ ti āharāpesīti, so tam āharāpetvā¹¹ kosato
nikkaḍḍhitvā passathā 'ti¹² sañjānāpento viya upagantvā ekappahāren' ev' assa
sisam chinditvā attano pādamūle pātesi, tato rājageham patijaggitvā nagaram
20 alamkāritvā tassa abhiseke upanīte mātā Cūlanikumārassa Maddaraṭṭhe vasana-
bhāvam ācikkhi, tam sutvā rājakumāro senaṇigaparivuto ta gantvā bhātaram
ānetvā r. paticchāpesi, tato paṭṭhāya tam Tikhiṇamantīti sañjāniṃsu, paribbajikā
tam evarūpaṃ bhātaram kena dosena dakarakkhasassa dassasīti pucchi.

Rājā tassa dosam kathento

- 25 208. Mayācitā¹³ jānapadā ānītā ca paṭiggaham
ābhataṃ pararajjehi abhiṭṭhāya⁴ bahum dhanam, 1658.
209. Dhanuggahānam pavaro sūro tikhiṇamanti ca¹⁴
mayā so¹⁵ sukhito rājā atimaññati dārako, 1659.
210. Upaṭṭhānam pi me ayye na so eti yathā pure,
30 bhātaram tena dosena
dajj' āham dakarakkhato⁵ ti āha. 1660.

Ta. pararajjehi imassa mayā pararajjato¹⁶ bahum dhanam ābhataṃ,
ayaṇ¹⁷ ca pararajje vasanto puna imam geham ānetvā esa mayā mahati yase

¹ Ck^s -dam. ² B^d āga-. ³ Ck B^d -ebhi. ⁴ B^d -tthāya ⁵ Ck^s -ano, B^d -ino.
⁶ Ck -i. ⁷ Ck talāta-, B^d calāka-. ⁸ B^d tam attham ārocesi in the place of
āha. ⁹ B^d tāta, omitting ti ¹⁰ B^d -pehi. ¹¹ B^d sañjānissāni na āha so tam
āharāpetvā: ¹² B^d passate ti. ¹³ so C^s for may' ocitā? B^d payojitā, Ck māyā-
citā ¹⁴ so B^s; C^s B^d -mantino, Ck -mantagam. ¹⁵ B^d yaṃ. ¹⁶ Ck^s uparaj-
jato ¹⁷ C^s sayaṇ, B^d ahañ.

patiṭṭhāpito ti mañ vadati, yathā pure ti pure pāto va āgacchati idāni pana na tathā eti, imināhañ dosena dakarakkhasassa dassāmīti.

Paribbājikā „bhātu tāva doso hotu, Dhanusekhakumāro pana tayi sinehagunayutto bahūpakāro“ ti tassa guṇaṃ kathentī

211. Ekarattena ubhayo tuvañ ca¹ Dhanusekhavā 5
ubhato jāt' ettha Pañcālā sahāyā susamāvayā², 1661.
212. Cariyā taṃ anubandhittho ekadukkkhasukho tava
ussukko te divārattim sabbakiccesu vyāvaṇṇo,
sahāyaṃ kena dosena dajjāsī dakarakkhato³ ti. 1662.

Ta. Dhanusekhavā ti dhanusekhatāya Dhanusekhakumāro cā 'ti a., 10
etthā 'ti idh' eva nagare, Pañcālā ti Uttarapañcālanagare jātattā evaṃvohārā,
susamāvayā⁴ ti sutṭhu samāvayā⁵, cariyā taṃ anubandhittho ti dahara-
kāle janapadacārikāya pakkantaṃ taṃ anubandhi cāyā va na vijahi, ussukko
ti tava kiccesu rattindivaṃ ussukko chandajāto nīccavyāvaṇṇo, taṃ kena dosena
dakarakkhasassa dassāmīti. 15

Ath' assa rājā dosaṃ kathento

213. Cariyāya⁶ ayaṃ ayye⁷ pajagghittho mayā saha,
ajjāpi tena vaṇṇena ativelaṃ pajagghati. 1663.
214. Ubbariyāpi me ayye mantayāmi rahogato
anāmantā⁸ pavisati pubbe appaṭivedito. 1664. 20
215. Laddhavāro⁹ katokāso ahirikaṃ anādaraṃ
sahāyaṃ tena dosena dajj' āhañ dakarakkhato³ ti. 1665.

Ta. ajjāpi tena vaṇṇenā 'ti yathā cariyāya¹⁰ pubbe mañ¹¹ anu-
bandhanto mayā anāthena saddhiṃ ekato bhuñjanto sayanto hatthaṃ paharitvā
mahāhasitaṃ hasi ajjāpi tath' eva hasati duggatakāle¹² viya mañ passati¹⁴, 25
anāmantā ti raho N-deviyā saddhiṃ mantente pi mayi ajānāpetvā sāhasā pa-
visati, iminā dosena taṃ ahirikaṃ anādaraṃ dakarakkhasassa dassāmīti.

Paribbājikā „etassa tāv' esa doso hotu, purohito pana te bahūpakāro“ ti tassa guṇaṃ kathentī

216. Kusalo sabbanimittānaṃ rudaññū āgatāgamo 30
uppāde supine yutto niyyāne ca pavesane 1666.

¹ Cks tvañca, Bā tvañceva. ² so Bds; Ck -cayā, Cs -ācasā ³ Cks -ano, Bā -ino.

⁴ Cks -āvasā ⁵ Ck -avasā, Cs sammāsā ⁶ Bds cariyāmañ. ⁷ Cks ayyo, Bā ayyaṃ ayye. ⁸ Cks -tāva, Bā -to. ⁹ Bā -dvāro. ¹⁰ Cks -tāya. ¹¹ Bā sam.

¹² Cks dutta-. ¹³ Bā sarati.

217. Paddho¹ bhummantalikkhasmim nakkhattapadakovidō,
brāhmaṇam kena dosena dajjāsi dakarakkhato ti āha. 1667.

Ta, sabba -- ti iminā nimittena idaṃ bhavissati iminā idan ti sabbani-
mittesu kusalo, rudaññū ti sabbarāvaṃ jānāti, uppāde ti caudaggāhaṃ suri-
5 yaggāhaṃ ukkāpātadisādhādhike¹ uppāde, supine yutto ti supine ca tassa
nippattiṃ jānaṇavasena yutto, niyyāne ca pavesane ti iminā nakkhattena
niyyāyitabbaṃ iminā pavisitabban ti jānāti, paddho¹ ti cheko paṭibalo bhū-
miyaṃ antalikkhe ca dosagūṇe jānitum samatto, nakkhatta -- ti atthavīsatiyā
n-kotthāseṣu cheko, taṃ kena dosena dakarakkhasa dassasīti.

- 10 Rājā dosam kathento

218. Parisāyam pi³ me ayye ummīletvā⁴ udikkhati,
tasmā ajja⁵ bhamum luddam
dajj' āham dakarakkhato⁶ ti āha. 1668.

T a : ayye esa maṃ parisamajje olokento pi akkhini ummīletvā kuddho
15 viya udikkhati. tasmā evaṃ atikkamitvā ṭhitabhamum⁷ rosena⁸ ukkhittabha-
mukam viya luddam bhayānakam aham taṃ dakarakkhasassa dassamīti.

Tato paribbājikā „mahārāja tvaṃ mātaraṃ ādim katvā
ime pañca dakarakkhasassa dammīti vadasi, evarūpaṃ ca siri-
vibhavaṃ agaṇetvā attano jivitaṃ pi⁹ Mahosadhapaṇḍitassa
20 atthāya¹⁰ dammīti vadasi, kā tassa guṇaṃ passīti“ pucchanti
imā gāthā ahhāsi:

219. Sasamuddapariyāyam mahim sāgarakuṇḍalam
vasundharam āvasasi amaccaparivārito. 1669.
220. Cāturato mahāraṭṭho vijitāvī mahabbalo
25 pathavyā ekarājāsi, yaso te vipulaṃ gato¹¹. 1670.
221. Solasitthisahassāni āmuttamaṇikuṇḍalā
nānājanapadā nariyo¹² devakaññūpamā subhā. 1671.
222. Evaṃ sabbaṅgasampannaṃ sabbakāmasamiddhinaṃ
sukhitānaṃ piyaṃ dīghaṃ jivitaṃ āhu khattiya. 1672.
30 223. Atha tvaṃ kena vaṇṇena kena vā pana hetunā
paṇḍitaṃ anurakkhanto paṇaṃ cajasi duccajan ti. 1673.

¹ so Cks; Bđ patho. ² Cks -pātasadisā-. ³ Cks parisānampi. ⁴ Cks mīlayitvā,
Bđ ummīlitvā. ⁵ Bđ hīcca. ⁶ Cks -ano, Bđ -ino ⁷ Bđ ṭhitaṃ-. ⁸ Bđ amanā-
pena. ⁹ Cks omit pi. ¹⁰ Cks omit atthāya. ¹¹ Cks -laggato. ¹² Bđ nārim.

Ta. sasamudda -- ti samuddaparikkhepena samannāgataṃ, sāgara -- ti parikkhipivā iṭṭhassa sāgarassa kuṇḍalabhūtaṃ, vijitāvīti vijitasamāmo, ekarājā ti aññassa attanā sadisassa rañño abhāvato eko va rājā, sabba-kāma -- ti sabbesam pi vatthukāmakilesakāmānaṃ samiddhiyā samannāgatānaṃ, sukhitanānaṃ ti evarūpānaṃ sukhitanānaṃ sattānaṃ evaṃ sabbañgasam- 5
pannaṃ jīvitāṃ dīgham eva piyaṃ na te appaṃ jīvitam icchantīti paṇḍitā vadanti, pānaṃ ti evarūpaṃ attano jīvitam kasmā p-aṃ anurakkhanto cajasīti.

So tassā kathāmasutvā p-assa guṇe kathento imā g. abhāsi:

224. Yato pi¹ āgato ayye mama hatthaṃ Mahosadho
nābhijānāmi dhīrassa aṇumattam pi dukkataṃ. 1674. 10
225. Sace ca² kismici³ kāle maraṇaṃ me pure siyā
putte ca me paputte ca sukhāpeyya Mahosadho. 1675.
226. Anāgataṃ paccuppannaṃ sabbam atthaṃ vipassati
anāparādhakammaṃ taṃ na dajjaṃ dakarakkhato⁴ ti. 1676.

Ta. kismicci³ kismiñci⁵, sukhāpeyyā 'ti sukhasmīṃ yeva patitthā- 15
peyya, sabbam atthan ti etaṃ anāgataṃ paccuppannaṃ c' eva atītaṃ ca sabbam atthaṃ sabbaññū Buddho viya jānāti, anāparādhā -- ti kāyikakam-
mādisu aparādharahitaṃ, na dajjan ti ayye evaṃ asamadhuraṃ p-aṃ nāhaṃ
dakarakkhasassa dassāmīti Mahāsattassa guṇe candamaṇḍale paharanto⁶ viya
nkkhipivā kathesi. 20

Iti imaṃ jātakaṃ yathānusandhippattaṃ⁷. Atha paribbā-
jikā cintesi: „ettakenāpi na paṇḍitassa guṇā pākaṭā honti,
sakalanagaravāsīnaṃ majjhe sāgarapiṭṭhe vāsitatelaṃ⁸ vippa-
kirantī viya te⁹ pākaṭe karissāmīti“ rājānaṃ¹⁰ gahetvā pāsādā
oruyha rājañgaṇe āsanaṃ paññāpetvā ta. nisīdāpetvā¹¹ nāgare 25
sannipātāpetvā puna rājānaṃ ādito paṭṭhāya Dakarakkhasa-
pañham pucchitvā tena hetthā kathitanayen' eva kathitakāle
nāgare āmantetvā

227. Idam suṇoṭha Pañcālā Cūḷaniyassa bhāsitaṃ
paṇḍitaṃ anurakkhanto paṇaṃ cajiati duccajam. 1677. 30

¹ Cks yathāpi. ² Bā va. ³ Bā kimhica. ⁴ Cks -ano, Bā -ino. ⁵ Ck kismici, Cs kismici. ⁶ Bā evaṃ so mahāsattassa g. candamaṇḍalaṃ uddharanto. ⁷ Bā -dhiṇā matthakam patta hoti. ⁸ Bā āsittatelaṃ. ⁹ Bā -kirantaṃ tassa guṇe. ¹⁰ Cks rājātaṃ. ¹¹ Cks nisīditvā.

228. Mātu bhariyā ca bhātuc ca sakhino brāhmaṇassa ca
attano cāpi Pañcālo channaṃ cajati jīvitaṃ. 1678.

229. Evaṃ mahiddhikā paññā nipuṇā sādhu-cittanī
diṭṭhadhamme hitatthāya samparāye sukhāya cā'ti. 1679.

5 Ta mahiddhikā ti mahantaṃ attamaṃ gahetvā t̥hitā, diṭṭhadhamme--ti
imasmiṃ yeva ca attabhāve hitatthāya paralokasukhatthāya ca hoti.

Iti ratanagharassa maṇikkhandhena kūṭaṃ gaṇhanti viya
Mahāsattassa guṇehi desanākūṭaṃ gaṇhi. Dakarakkhasa-
pañho niṭṭhito. Niṭṭhitā va' sabbaso Mahāummaggassa
10 vaṇṇanā. Jātakasamodhān' ettha²:

230. Bheri Uppalavaṇṇāsi, pitā Suddhodano ahu,
mātā āsi Mahāmāyā, Amarā Bimbisundarī. 1680.

231. Suvo ahosi Ānando, Sāriputto 'si' Cūlanī,
Mahosadho lokanātho, evaṃ dhāretha jātakan ti³. 1681.

15 232. Kevaṭṭo Devadatto 'si' Talatā⁵ Cullanandikā⁶,
Pañcālacaṇḍī sundarī⁷, devī cāsi yasassikā. 1682.

233. Ambaṭṭho āsi Kāvindo, Poṭṭhapādo ca Pukkuso,
pilotiko ca Devindo, Senako cāpi saccako. 1683.

234. Devī 'dumbarā diṭṭhamaṅgalikā Sālikā cāpi kuṇḍalī
20 Videho Lāludāyitī⁸. 1684.

¹ Bd ca ⁴ Bd vaṇṇanā satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā evaṃ na bhik-
khave tathāgato idāneva paññavā pubbe pi paññavā yevā ti vatvā jātakam sa-
modhānento osānagāthaṃ āha ³ Bd cūlanī brahmadatto anukevaṭṭo moggalāno.
⁴ Bd āsi devadatto. ⁵ Bd calākā. ⁶ Bd tūlanandā va nandadevi ca ampikā. ⁷
Cks -ra ⁸ Bd ends thus: sundarī sālīkā mallikā ahu|| udumparadevi gotamī,
ampaṭṭho āsi kāvindo| poṭṭhapādo ca pukkuso| anuruddho ca pañcālacaṇḍo||
devindo soṇadantako, senako kassaṃ o ahu, vedeho lāludāyiko|| mahosadho loka-
nātho| evaṃ dhāretha jātakanti|| mahosadha-jātakam niṭṭhitam| C after lāludāyitī
adds: paññāvaram gatā mayham sañjātā manamandire tosayanti janaṃ sabbam
vuddhiṃ gacchatu sabbadā|| paṭisandhimānusi bhogā vāsanāpiṭakattaye dānam
sīlamayā paññā mama hotu bhavē bhavē||.

10. Vessantarajātaka.

Phusati varavaṇṇabhe ti. Idam S. Kapilavatthum
 upanissāya Nigrodhārāme v. pokkharavassam ā. kathesi. Yadā hi S.
 parattavaradhammacakko anukkamena Rājagaham gantvā ta. hemantaṃ
 vītināmetvā Udāyittherena maggadesikena vīsatikhīṇāsavasahassapari- 5
 vuto paṭhamagamanena K-vatthum agamāsi tadā Sakyarājāno „am-
 hākaṃ nātisetṭhaṃ passissāmā“¹ ti sannipatitvā Bhagavato vasanatṭhā-
 naṃ vimaṃsamānā „Nigrodhasakkassārāmo ramaṇiyo“ ti sallakkhetvā
 ta. sabbaṃ paṭijagganavidhiṃ katvā gandhapupphādihattā paccugga-
 manam karontā sabbālaṃkārapatimaṇḍite daharadahare nāgaradārake 10
 ca nāgaradārikāyo ca paṭhamam pahiṇimsu tato rājakumāre ca r-ku-
 māriyo ca, tesam antarā sāmam gandhapupphacunṇādīhi S-ram pūjaya-
 mānā Bhagavantaṃ gahetvā N-ārāmaṃ eva agamaṃsu, ta, Bh. vīsati-
 sahassakhīṇāsavapariavuto paṇṇattavarabuddhāsane nisīdi. Sākiyā mā-
 najātiyā¹ mānatthaddhā, te „Siddhatthakumāro amhehi daharataro 15
 amhākaṃ kaniṭṭho bhāgineyyo puttō nattā“² ti cintetvā te dahara-
 dahare rājakumāre āhaṃsu: „vandatha, mayam tumhākaṃ piṭṭhito
 nisīdissāmā“³ ti, tesu avanditvā nisinnesu Bh. tesam ajjhāsayaṃ olo-
 ketvā „na maṃ nātayo vandanti, handa dāni vandāpessāmīti“ abhiññā-
 pādakaṃ jhānaṃ samāpajjitvā vuṭṭhāya ākāsaṃ abbhuggantvā tesam 20
 sīse pādapaṃsum okiramaṇo viya gaṇḍambarukkhamaṇūle³ yamakapāṭi-
 hāriyasadisam pāṭihāriyam akāsi. Rājā naṃ acchariyam disvā āha:
 „bhante tumhākaṃ jātadivase Kāladevalassa vandanattham⁴ upanītā-
 nam vo pāde parivattetvā brāhmaṇassa matthake ṭhite disvā aham
 tumhe vandim, ayaṃ me paṭhamavandanā, vappamaṅgaladivase jam- 25
 buccāyāya sirisayane nisinnānaṃ vo jambucchāyāya aparivattanaṃ
 disvāpi tumhākaṃ pāde vandim, ayaṃ me dutiyavandanā, idāni mayā⁵
 adiṭṭhapubbapāṭihāriyam disvāpi tumhākaṃ pāde vandāmi, ayaṃ me
 tatiyavandanā“ ti, raṇṇā⁶ pana vandite avanditvā ṭhātum samattho
 nāma eka-Sākiyo pi nāhosi, sabbe vandimsu yeva. Iti Bh. nātayo 30
 vandāpetvā ākāsaṃ otaritvā paṇṇattāsane nisīdi, nisinne ca⁷ Bhagavati
 sikkhāpatto⁸ nātisamāgamo ahosi, sabbe ekaggacittā hutvā nisīdimsu,
 tato mahāmegho vuṭṭhahitvā pokkharavassam vassi, tambavaṇṇam⁹
 udakaṃ heṭṭhā viravantaṃ gacchati, ye temetukāmā¹⁰ te tementi, atemetu-

10. Cfr. Bv. & Cp p. 75. Bigaudet, Gaudama p. 36 Beal, Catena p. 5.
 J. R. A. Soc. 1870 p. 170. Ralston, Tibetan Tales p. 257. ¹ Bā -tikā, ² Bā -o.
³ Bā ka-. ⁴ Bā vandāpanattham. ⁵ Bā imam. ⁶ Cks -o. ⁷ Cks va. ⁸ Ck
 sikkhāpatto, ⁹ Cks sivāpatto. ¹⁰ Bā temi-

kāmassa sarīre bindumattam pi na patati, taṃ disvā sabbe acchari-
yabbhuta-cittā¹ jātā ahesuṃ, „aho acchariyaṃ aho abbhutaṃ aho
Buddhānaṃ ānubhāvata² yesaṃ nātisamāgame evarūpaṃ pokkhara-
vassaṃ vassīti“ kathaṃ samutthāpesuṃ. Taṃ sutvā S. „na bhi. i.
5 p. pi mama nātisamāgame mahāmegho p-vassaṃ vassi yevā“ 'ti vatvā
tehi³ yācito a. ā.:

Atīte Siviraṭṭhe Jetuttaranagare Sivimahārājā
nāma r. karonto⁴ Sañjayaṃ⁵ nāma puttaṃ paṭilabhi. So tassa
vayappattassa Maddarājadhītaraṃ Phusatiṃ nāma rājakaññaṃ
10 ānetvā r. niyyādetvā Phusatiṃ aggamaheṣiṃ akāsi. Tassāyaṃ
pubbayogo. Ito hi ekanavutikappe Vipassī nāma Satthā loke
udapādi, tasmiṃ Bandhumatīnagaraṃ upanissāya Kheme migadāye
viharante eko rājā rañño Bandhumassa anagghena can-
danasārena saddhiṃ sataśahassagghanikaṃ suvaṇṇamālāṃ pe-
15 sesī, rañño pana dve dhītaro ahesuṃ, so taṃ paṇṇākāraṃ
tāsaṃ dātukāmo hutvā c-sāraṃ jeṭṭhikāya adāsi su-mālāṃ
kaniṭṭhāya adāsi, tā ubho pi „na mayaṃ idaṃ attano sarīre
upanessāma⁶, Satthāraṃ eva pūjessāmā“ 'ti cintetvā rājānaṃ
āhaṃsu: „tāta c-sārena ca su-mālāya ca Dasabalaṃ pūjessāmā“
20 'ti, taṃ sutvā rājā „sādhū“ 'ti sampatīcchi, jeṭṭhā candana-
cunṇaṃ kāretvā⁷ suvaṇṇasamuggaṃ pūretvā⁸ gaṇhāpesi, kaniṭṭha-
bhaginī pana su-mālāṃ uracchadamālāṃ kāretvā suvaṇṇa-
samuggena gaṇhāpesi⁹, tā ubho pi migadāye vihāraṃ gantvā
jeṭṭhā candanacunṇena Dasabalassa suvaṇṇavaṇṇaṃ sarīraṃ
25 pūjetvā sesacunṇāni gandhakuṭiyaṃ vikiritvā „bhante anāgate
tumbhādisassa Buddhassa mātā bhaveyyan“ ti patthanaṃ akāsi,
kaniṭṭhā Tathāgatassa suvaṇṇavaṇṇaṃ sarīraṃ su-mālāya ka-
tena¹⁰ uracchadana⁹ pūjetvā¹⁰ „bhante yāva arahattappatti tāva
idaṃ pasādhanam mama sarīrā mā vigataṃ hotū“ 'ti pattha-
30 naṃ akāsi, S. tāsaṃ anumodanaṃ akāsi. Tā ubho pi yāvatā-

¹ Ck -bbhūta-, Bđ -yabhūta. ² so Ck; C^s -nā, Bđ mahānubhāvo. ³ Ck tena.

⁴ Ck^s kārente ⁵ Bđ siñcayāṃ. ⁶ Bđ pilandhissāma ⁷ Bđ add^s dāsīyā ⁸ Ck^s omit katena. ⁹ Ck -cchādane, C^s -cchadane ¹⁰ Bđ add^s bhagavantaṃ vandiṭvā.

yukaṃ t̥hatvā devaloke nibbattiṃsu, t̥asu jeṭṭhabhaginī deva-
lokato manussalokaṃ m-lokato d-lokaṃ saṃsarantī ekana-
vutikappāvasāne Buddhamātā Māyā devī ahosi, kaṇiṭṭhabha-
ginī tath' eva saṃsarantī Kassapadasabalassa kāle Kikissa
rañño dhītā hutvā nibbatti, cittakammena¹ katāya viya uraccha- 5
damālāya alaṃkatena ureṇa jātattā Uraçchadā nāma kumārikā
hutvā soḷasavassakāle Satthu bhattānumodanaṃ sutvā sotā-
pattiphale patit̥ṭhāya aparabhāge bhattānumodanaṃ suṇanten'
eva pitarā sotāpattiphalaṃ pattadivase yeva arahattaṃ patvā
pabbajitvā parinibbāyi, Kikirājāpi aññā satta dhītaro labhi, 10
t̥asāṃ nāmāni:

Samaṇī Samaṇā² Guttā ca bhikkhunī Bhikkhudāsikā³

Dhammā c' eva Sudhammā ca Saṃghadāsī⁴ ca sattamā ti.

Tā imasmiṃ Buddhuppāde

Khemā Uppalavaṇṇā ca Paṭācārā ca Gotamā 15

Dhammadinnā Mahāmāyā Visākhā cā 'ti sattamā ti,

t̥asu Phusatī Sudhammā nāma hutvā dānādīni puññāni katvā
Vipassināma buddhassa katāya candacūṇṇapūjāya phalena ratta-
candanarasasamupphositenā⁵ viya sarīrena devesu ca manussesu
saṃsarantī aparabhāge Sakkassa devarañño aggamahesī hutvā 20
nibbatti, ath' assā yāvatāyukaṃ t̥hatvā pañcasu pubbanimittesu
uppannesu Sakko devar. tassā parikkhīṇāyukataṃ⁶ ñatvā ma-
hantena yasena taṃ ādāya Nandanavanuyyānaṃ gantvā ta. taṃ
alaṃkatasayanapit̥ṭhe nipannaṃ sayāṃ sayanapasse nisīditvā
etad avoca: „bhadde Phusati dasa te vare demī, gaṇhāsū”⁷ 25
'ti vadanto imasmiṃ gāthāsahassapatimaṇḍite Mahāvessantara-
jātake paṭhamaṃ gātham āha:

1. Phusati⁸ varavaṇṇābhe varassu dasadhā vare

pathavyā cārupubbaṅgi yaṃ tuyhaṃ manaso piyaṃ ti. 1685.

¹ B^d -kamma ² B^d sama. ³ B^d -dāyikā. ⁴ B^d saṃghadāyī. ⁵ B^d -candana-
sāraparippositenā. ⁶ B^d -yukaṃ. ⁷ so C^s B^d for -assū? C^k gaṇhasū. ⁸ all
three MSS. -tī.

Evam esā Mahāvessantaradhammadesanā devaloke patitṭhāpitā
nāma hoti.

Ta. Phusatīti tan nāmenālapati, vara--ti varāya vaṇṇābhāya sa-
mannāgate, dasadhā ti dasavidhe koṭṭhāse, pathavyā ti pathaviyaṃ, gahe-
5 tabbe katvā varassu ganhassū' ¹ti vadati, cārupubbaṅgīti cārupubbaṅgena
samannāgate, yaṃ tuyhaṃ -- ti yaṃ yaṃ tava manaso piyaṃ tam taṃ dasahi
koṭṭhāsehi ganhāhīti vadati.

Sā attano cavanadhammataṃ ajānantī pamattā hutvā du-
tiyaṃ gātham āha:

10 2. Devarāja namo ty-atthu, kim pāpaṃ pakataṃ mayā,
rammā cāvesi maṃ ṭhānā vāto va dharanīruhan ti. 1686.

Ta. namo--ti namo te atthu, kimpāpaṃ ti kim mayā tav' antare²
pāpaṃ katan ti pucchati, dharanī--ti rukkaṃ viya³.

Ath' assā pamattabhāvaṃ ṇatvā Sakko dve gāthā abhāsi:
15 3. Na c' eva te kataṃ pāpaṃ, na ca me tvaṃ asi appiyā,
puññaṃ ca te parikkhīnaṃ yena t' evaṃ vadāma' ahaṃ. 1687.

4. Santike maraṇaṃ tuyhaṃ, vinābhāvo bhavissati,
patigaṇhāhi me ete vare dasa pavecchato⁴ ti. 1688.

20 Ta. yena tevaṃ ti yena tam evaṃ vadāmi, tuyhaṃ vinābhāvo ti
tava amhehi saddhiṃ viyogo bhavissati pavecchato⁵ ti dadamānassa.

Sā Sakkassa vacanaṃ sutvā nicchayena attano maraṇaṃ
ṇatvā varaṃ gaṇhantī āha:

5. Varaṃ ce me ado Sakka sabbabhūtānaṃ issara
Sivirājassa bhaddan te tattha assaṃ nivesane. 1689.
25 6. Nīlanettā nīlabhamu nīlakkhī ca⁶ yathā migī
Phusatī nāma nāmena tattha p' assaṃ Purindada. 1690.
7. Puttaṃ labhetha⁷ varadaṃ yācayogaṃ amaccharaṃ⁸
pūjitaṃ patirāje⁹ kittimantaṃ yasassinaṃ. 1691.
8. Gabbhaṃ me dhārayantiyā majjhimaṅgaṃ anunnataṃ
30 kucchi anunnato assa cāpaṃ va likhitaṃ samaṃ. 1692.

¹ Cks omitt ga-. ² Bđ tava santike ³ Bđ omitt viya. ⁴ Bđ papacchato. ⁵
Bđ pavacchato. ⁶ Bds va. ⁷ so all three MSS. for labheyyaṃ? ⁸ Ck - riñ. ⁹
Bđ patirājuhi.

9. Thanā me na-ppapateyyum, palitā nassantu¹ Vāsava,
kāye rāgo² na lippetha, vajjhañ cāpi pamocaye. 1693.
10. Mayūrakoñcābhirude nārivaragaṇāyute
khujjatecalākkhakākiṇṇe³ sūdamāghatavannite⁴ 1694.
11. Citraggalerughusite surāmaṃsappabodhane
Sivirājassa bhaddan te tattha assaṃ mahesiyā ti. 1695. 5

Ta. Sivirājassā 'ti Jambudīpatalaṃ, olokeṇti attano anucchavikaṃ Sivi-
rañño nivesanaṃ disvā ta. aggamaheṣibhāvaṃ patthenti evaṃ āha, yathā
migīti ekavassikā ti migapotikā nimmalanīlanettā⁵ hoti, ten' evaṃ ā, ta.
assaṃ ti tattha pi iminā va nāmena assaṃ, labheyyaṃ puttaṃ varadaṇ 10
ti⁶ alaṃkatasīsaakkhiyugalahadayaṃsaṃsasetacchattadāresu yācitayācitassa vara-
bhaṇḍassa dāyakaṃ, kucchīti majjhimaṅgaṇaṃ ti vuttaṃ sarūpaṭo dasseti, likhi-
taṃ ti yathā chekena dhanukāreṇa sammā likhitadhaṇu anunnatamajjhaṃ gulā-
vattaṃ⁷ samaṃ hoti evarūpo me kucchi bhaveyya, nappapateyyun ti pativā
lambā na bhaveyyum, palitā -- ti Vāsava devaseṭṭha palitāni pi me sirasmiṃ 15
nassantu mā paññāyimsu, palitāni siroruhā ti pi pāṭho, vajjhañcāpīti kib-
bisakārakaṃ rājāparādhikaṃ vajjhappattaṃ coraṃ attano balena pamocetuṃ sa-
matthā assaṃ, iminā attano issariyabhāvaṃ dīpeti, sūdamāghatavannite⁸
ti bhojanakālādīsu thutivasena⁹ kālaṃ ārocentehi¹⁰ sūdehi¹¹ c' eva māghata-
kehi¹² ca vannite, citraggalerughusite ti pañcaṅgikaturiyasaddasadisam ma- 20
noramaṃ ravaṃ ravantehi sattaratanaṇḍitehi dvārakavātehi ugghosite, surāmaṃ-
sappabodhane¹³ ti pivatha khādathā 'ti surāmaṃsehi¹⁴ pabodhiyamānajaṇe
evarūpe Sivirājassa nivesane tassa aggamaheṣitthāne bhaveyyaṃ ti, ime dasa
vare ganhi, tattha S-rājassa aggamaheṣibhāvo paṭhamo varo, nīlanettatā dutiyo,
nīlabhamukatā tatiyo, Phusatīti nāmaṃ catuttho, puttapaṭilābho pañcamaṃ, anun- 25
natakucchitā chaṭṭho, alaṃbatthanatā sattamaṃ, apalitaḥbhāvo aṭṭhamo, sukhuma-
cchavibhāvo navamaṃ, vajjhapaṃocanasamatthatā dasamaṃ ti.

Sakko āha:

12. Ye te dasa varā dinnā mayā sabbaṅgasobhane
Sivirājassa vijite sabbe te lacchasiṃ vare¹⁵. 1696. 30

¹ Bā na santa. ² Ck^s raje, Bā raje corr. to rajo. ³ so Ck^s; Bā khujjādicelāpa-
kākiṇṇe; read: khujjādicelakākiṇṇe? ⁴ so Ck^s; Bā suddamāghātavannite, B^s
suṇḍa- or suddha-; read: sūtamāghatavannite? ⁵ Bā omits nī. ⁶ C^s labhethā
ti labheyya puttaṃ varadanti, Bā labhethā ti labheyyaṃ varadanti. ⁷ Bā tulā-.
⁸ C^k sutvā-, C^s suta-, Bā suddamāghātā-. ⁹ C^k pūti-, Bā suti-. ¹⁰ Bā -cetehi.
¹¹ C^k su-, Bā suddehi. ¹² Bā māgavikehi. ¹³ Bā sūra-. ¹⁴ Bā adds: athassa
sakko d. r. passatiyā dasa vare adāsi| datvā ca pana evamāha| bhadda phussati
tava sabbete| samijhatū ti vatvā anumodi| tamatthaṃ pakāsanto satthā āha|.

13. Idam vatvāna Maghavā devarājā Sujampati

Phusatiyā varam datvā anumodittha Vāsavo ti. 1697.

Ta, anumoditthā 'ti sabbe te lacchasi vare ti evam vare datvā pamu-
dito tutthamānaso ahoṣīti. Dasavaragāthā¹ niṭṭhitā.

5 Iti sā vare gahetvā tato cutā Maddarañño aggamaheṣiyā
kucchimhi nibbatti, jāyamānāya ca candanacunṇaparikiṇṇera
viya sarīrena jātattā tassā nāmagahaṇadivase Phusatī tv-eva
nāmaṃ karimsu, sā mahantena parivārena vaḍḍhitvā soḷasa-
vassakāle uttamarūpadharā ahoṣi, atha naṃ Sivimāhārājā put-
10 tassa Sañjayakumārass' atthāya ānetvā tassa chattaṃ ussā-
petvā taṃ soḷasannaṃ itthisahassānaṃ jeṭṭhakaṃ katvā aggama-
heṣiṭṭhāne ṭhapesi, tena vuttaṃ:

14. Tato cutā sā Phusatī khattiye upapajjatha,

Jetuttaramhi nagare Sañjayena samāgamīti. 1698.

15 Sā Sañjayassa piyā manāpā ahoṣi, atha Sakko āvajjamāno
„mayā Phusatiyā dinnavaresu nava varā samiddhā“ ti disvā
„eko pana puttavaro tāva na samijjhati, tam pi 'ssā samijjhā-
pessāmīti“ cintesi. Tadā M. Tāvatiṃsadevaloke vasati āyuṃ
c' assa parikkhīṇaṃ ahoṣi, taṃ ṇatvā Sakko tassa santikaṃ
20 gantvā „mārisa tayā manussalokaṃ gantuṃ vaṭṭati, tatth' eva
S-rañño aggamaheṣiyā Phusatiyā kucchimhi paṭisandhim gaṇ-
hituṃ vaṭṭatīti“ tassa c' eva aññesaṃ ca cavanadhammānaṃ
saṭṭhisahassānaṃ devaputtānaṃ paṭiññaṃ gahetvā sakatṭhānaṃ
eva gato. M. pi tato cavitvā tatth' upapanno, sesadevaputtāpi
25 saṭṭhisahassānaṃ amaccānaṃ gehesu nibbattiṃsu, M-e kucchi-
gate Phusatī dohaḷiṇī hutvā catūsu nagaradvāresu nagaramajjhe
nivesanadvāre ti cha dānasālāyo kārāpetvā devasikaṃ cha
satasahassāni vissajjetvā dānaṃ dātukāmā ahoṣi, rājā tassā
dohaḷaṃ sutvā nemittake pucchitvā „mahārāja, deviyā ku-
30 chimhi dānābbhirato satto uppanno' dānena tittim na gamissa-
tīti“ sutvā tutthamānaso vuttappakāraṃ dānaṃ paṭṭhapesi,

¹ Bḍ -kathā. ² Bḍ upapanno

Bodhisatassa paṭisandhigahaṇakālato paṭṭhāya rañño āyassa pamāṇam nāma nāhosi, tassa puññānubhāvena sakala-Jambudīpe rājāno paṇṇākāram pahīṇanti, devī mahantena parivārena gabhaṇṇaṃ dhārentī¹ dasamāse paripuṇṇe nagaram daṭṭhukāmā hutvā rañño ārocesi, rājā nagaram devanagaram viya alam- 5 kārāpetvā devim rathavaram āroṇpetvā nagaram padakkhiṇam kāresi, tassā vessānam vithiyā vemajjham pattakāle kammajavātā calimsu, rañño ārocayimsu, so vessavithiyā² yeva tassā sūtigharam katvā gaṇhāpesi, sā ta. puttam vijāyi, tena vuttam:

15. Dasamāse dhārayitvāna karonti puram padakkhiṇam 19
vessānam vithiyā majjhe janesi Phusatī maman ti. 1699.

M. mātu kucchito nikkhamanto³ visado⁴ hutvā akkhīni ummiletvā nikkhami, nikkhamanto yeva mātu hattham pasāretvā „amma dānam dassāmi, atthi kiñcīti“ ā., ath' assa⁵ „tāta yathājjhāsayaena dānam dehīti“ pasāritahatthe saḥassatthavikam 15 ṭhapesi. M.⁶ Ummaggajātake imasmim jātake pacchimattabhāve ti tisu ṭhānesu jātamatte yeva⁷ kathesi. Ath' assa nāmagahaṇadivase vessavithiyam jātattā Vessantaro ti nāmam karimsu, tena vuttam:

16. Na mayham mattikam⁸ nāmam, na pi pettikasambhavam⁹, 20
jāto 'mhi vessavithiyam, tasmā Vessantaro ahun ti. 1700.

Jātadivase yeva pan' assa ekā ākāsacārinī kaṇerukā abhi- maṅgalasammataṃ sabbasetam hatthipotakam ānetvā maṅgala- hatthiṭṭhāne ṭhapetvā pakkāmi, tassa M-assa¹⁰ paccayam katvā uppaunnattā Paccayo tv-eva nāmam karimsu. Rājā M-assa 25 atidighādidose vajjetvā madhurakhīrā catusaṭṭhidhātiyo upaṭṭha- pesi, tena saddhim jātānam saṭṭhiyā¹¹ dāraśasahassānam pi¹² dhātiyo dāpsei, so saṭṭhisahassehi dārakehi saddhim mahan- tena parivārena vadḍhati, ath' assa rājā sataśasagghanikam kumārapiḷandhanam kārāpetvā adāsi, so catupañcavassikakāle 30

¹ Ck^s add sā. ² B^d -yam. ³ Ck^s nikkhamto. ⁴ B^d visuddho, B^s visato. ⁵ B^d adds mātā. ⁶ B^d adds ti. ⁷ B^d adds mātaraṃ saddhim. ⁸ Ck^s -kā. ⁹ B^d nāpi pītaka. ¹⁰ B^d mahāsattam. ¹¹ B^d saṭhi. ¹² B^d adds ekeka.

taṃ muñcitvā¹ dhātinaṃ datvā puna tāhi diyyamānaṃ na
gaṇhi, tā naṃ pavattim raṇṇo ārocayimsu, rājā „mama puttena
dinnaṃ sudinnaṃ Brahmadeyyam eva hotū“² ti aparaṃ pilan-
dhanam kārāpesi, kumāro tam pi dārakakāle yeva dhātinaṃ
5 navavāre pilandhanam adāsi, aṭṭhavassikakāle pana sayanapiṭṭhe
nisinno cintesi: „aham bāhiradānam eva demi, taṃ maṃ na
paritoseṭi, ajjhattikadānam dātukāmo 'mhi, sace maṃ koci
hadayaṃ yāceyya uraṃ bhinditvā hadayaṃ nīharitvā dadeyyaṃ,
sace akkhini yāceyya akkhini uppāṭetvā dadeyyaṃ, sace sarī-
10 ramamsam yāceyya sakalasarīrato maṃsam chetvā dadeyyaṃ“
ti. Tass' evaṃ sabhāvaṃ sarasacittam³ cintentassa catunahu-
tādhikadviyojanasatasahasabahalā ayaṃ paṭhavī mattavara-
vāraṇo viya gajjamānā pakampi, Sineru pabbatarājā susedita-
vettamkuro viya oṇamitvā naccamāno viya ca Jetuttarana-
15 garābhimukho aṭṭhāsi, paṭhavisaddena devo gajjanto khaṇika-
vassam⁴ vassi, vijjullatā niccharimsu, sāgaro ubbatti⁵, Sakko
devarājā appoṭhesi⁶, Mahābrahmā sādhuḥkāram adāsi, yāva
Brahmalokā ekakolāhalam ahosi, vuttam pi c' etaṃ:

17. Yadāham dārako homi jātiyā aṭṭhavassiko

20 tadā nisajja pāsāde dānam dātum vicintayim: 1701.

18. Hadayaṃ dadeyyaṃ cakkhum pi maṃsam pi rudhiram pi ca
dadeyyaṃ kāyaṃ sāvetvā⁶ yadi koci yācaye mamaṃ⁷. 1702.

19. Sabhāvaṃ cintayantassa akampitam asaṇṭhitam
akampi tattha paṭhavī Sineru-vanavaṭamsakā ti. 1703.

25 Bo. soḷasavassakāle yeva sabbasippe nipphattim pāpuṇi,
atha pitā r. dātukāmo mātaraṃ saddhim mantetvā Maddarāja-
kulato mātuladhītaram Maddim nāma ānetvā solasannaṃ itthi-
sahassānaṃ jetṭhikaṃ aggamahesiṃ katvā M-am rajje abhisiṇci,
M. rajje patitṭhitakālato paṭṭhāya devasikaṃ cha satasahasāni
30 vissajjento mahādānam pavattesi. Aparabhāge Maddi devī

¹ Bḍ omu-. ² Bḍ omits sara-. ³ Bḍ ghanika-. ⁴ Bḍ saṅkhubbhi. ⁵ Bḍ -ṭesi.

⁶ Ck^s kāyasāvadhitvāna. ⁷ Ck^s yācako mamaṃ, Bḍ yācase maṃ.

puttaṃ vijāyi taṃ kañcanaajālena paṭicchimsu, ten' assa Jāli-
 kumāro tv-eva nāmaṃ karimsu, tassa padasā gamanakāle
 dhītaraṃ vijāyi, taṃ kaṇhājīnena paṭicchimsu, ten' assā Kaṇ-
 hājīnā tv-eva¹ n. k., M. ekamāsassa² chakkhattuṃ alaṃkata-
 hatthikkhandhavaragato chadānasālā oloketi. Tadā Kālīṅga- 5
 raṭṭhe dubbuṭṭhikā ahosi, sassāni na sampajjimsu, mahantaṃ
 chātakaṃ pavatti, manussā jīvituṃ asakkontā corakammaṃ
 karonti, dubbhikkhapīṭā jānapadā rājaṅgaṇe sannipatitvā upa-
 kosimsu, taṃ sutvā raññā „kiṃ tātā“ 'ti vutte taṃ atthaṃ
 ārocayimsu, rājā „sādhū tātā, devaṃ vassāpessāmīti“ te uyyo- 10
 jetvā samādinnaṣilo uposathavāsaṃ vasanto devaṃ vassāpetuṃ
 nāsakkhi, so nāgare sannipātāpetvā „ahaṃ samādinnaṣilo
 sattāhaṃ upavasitvāpi devaṃ vassāpetuṃ nāsakkhiṃ, kin nu
 kho kātabban“ ti pucchitvā „sace deva devaṃ v. na sakkosi
 esa Jetuttaranagare Saṇjayaṛājaputto Vessantaro dānābhirato, 15
 tassa sabbaseto maṅgalahatthi atthi, tassa gatagataṭṭhāne devo
 vassati³, brāhmaṇe pesetvā taṃ hatthiṃ yācāpetvā ānethā“ 'ti,
 so „sādhū“ 'ti sampācchitvā brāhmaṇe sannipādetvā tesu
 atṭha jane vicinitvā tesāṃ paribbayaṃ datvā „gacchatha, Ves-
 santaraṃ⁴ hatthiṃ yācitvā ānethā“ 'ti pesesi, brāhmaṇā anu- 20
 pubbena Jetuttaranagaraṃ gantvā dānagge dānaṃ⁵ bhuñjitvā
 attano sarīraṃ rajaparikiṇṇaṃ paṃsumakkhitaṃ katvā puṇṇa-
 madivase rājānaṃ hatthiṃ yācitukāmā hutvā rañño dānaggaṃ
 āgamanakāle pācīnadvāraṃ agamaṃsu, rājāpi „dānaggaṃ olo-
 kessāmīti“ pāto va soḷasagandhodakaghaṭehi nahātvā⁶ bhuñjitvā 25
 alaṃkaritvā alaṃkatahatthikkhandhavaragato pācīnadvāraṃ
 agamāsi, brāhmaṇā tatth' okāsaṃ alabhitvā dakkhiṇadvāraṃ
 gantvā unnatappadese ṭhatvā rañño pācīnadvāre dānaṃ⁷ olo-
 ketvā d-dvāraṃ āgamanakāle hatthe pasāretvā „jayatu bhavaṃ
 Vessantaro“ ti āhaṃsu, M. brāhmaṇe disvā hatthiṃ tesāṃ 30
 ṭhitatṭhānaṃ pesetvā hatthikkhandhe nisinna va paṭṭhamaṃ g. ā.:

¹ Ck^s teva. ² B^d omits eka. ³ Ck^s vassiti, C^s vassi. ⁴ B^d -rassa. ⁵ B^d bhat-
 taṃ. ⁶ C^s nahātvā, B^d nhatvā. ⁷ B^d dānaggaṃ.

20. Parūḷhakacchanakhalomā¹ paṃkadantā rajassirā
paggayha dakkhiṇabāhuṃ kiṃ maṃ yācanti brāhmaṇā ti. 1704.
Taṃ sutvā brāhmaṇā āhaṃsu:

21. Ratanam deva yācāma Sivīnam raṭṭhavaḍḍhana²,
5 dadāhi pavaram nāgaṃ isādantaṃ urūḷhavan ti. 1705.
Ta urūḷhavan ti ubbāhanasamattam.

Taṃ sutvā M. „ahaṃ sīsam ādim katvā ajjhakkadānaṃ
dātukāmo, ime bāhiram eva yācanti, pūressāmi tesam mano-
rathan“ ti cintetvā hatthikkhandhavaragato ā:

10 22. Dadāmi na vikampāmi yaṃ maṃ yācanti brāhmaṇā
pabbinnaṃ kuñjaraṃ dantiṃ opavuyham³ gajuttamaṃ, 1706.
paṭijānitvā ca

23. Hatthikkhandhato oruyha rājā cāgādhimānaso
brāhmaṇānaṃ adā dānaṃ Sivīnam raṭṭhavaḍḍhano ti. 1707.

15 Ta. opavuyhan⁴ ti opavuyham rājavāhanaṃ, cāgā - - ti cāgena adhi-
kamānaso. adā ti vāraṇassa alaṃkatakataṭṭhānaṃ olokanatthaṃ tikkhattuṃ pa-
dakkhiṇaṃ katvā alaṃkatakataṭṭhānaṃ adisvā kusumamissakaṃ⁵ gandhodaka-
bharitaṃ suvannabbimkāraṃ gahetvā ito ethā⁶ ti alaṃkatarajataḍāmasadisam
hatthisoḍḍam tesam hatthe ṭhapetvā udakaṃ pātetvā alaṃkatavāraṇaṃ adāsi.

20 Tassa catūsu pādesu alaṃkāro cattāri satasahassāni ag-
ghati, ubhosu passesu dve satasahassāni agghati, heṭṭhā udare
kambalaṃ satasahassam, piṭṭhiyaṃ muttājālaṃ kañcanaajālaṃ
mañijālaṃ ti tīṇi jālāni tīṇi satasahassāni, ubhosu kaṇṇesu⁶ dve
satasahassāni⁶, piṭṭhiyaṃ attharaṇakambalaṃ satasahassam,
25 kumbhālaṃkāro satasahassam, tayo vaṭaṃsakā⁸ tīṇi satasa-
hassāni, kaṇṇacūḷālaṃkāro dve satasahassāni, dvinnam dantā-
naṃ alaṃkāro dve satasahassāni, soṇḍāya sovattikālaṃkāro
satasahassam, naṅguṭṭhālaṃkāro satasahassam, ṭhapetvā anag-
ghaṃ bhaṇḍam kāyārūḷhapasādhanaṃ dvāvīsatisatasahassāni,
30 ārohaṇanisseṇi satasahassam, bhuñjanakataṭṭhaṃ satasahassan

¹ Bā - kacchā-. ² Bā - nam. ³ Bā opagu-. ⁴ Bā opagu-. ⁵ Bā kisumbhamissam.

⁶ C^s ghaṇṭā. ⁷ C^k omit u. k. dve s. ⁸ C^k - kāni.

ti, idaṃ tāva ettakaṃ¹ catuvīsatisatasahassāni agghati, chatta-
 pitṭhiyaṃ² pana maṇi cūlāmaṇi³ muttāhāre maṇi amkuse maṇi
 hatthino kaṇṭhaveṭṭhanamuttāhāre maṇi hatthikumbhe maṇi
 imāni cha anagghāni, hatthi anaggho yevā 'ti hatthinā saddhiṃ
 satta anagghāni, tāni sabbāni brāhmaṇānaṃ adāsi, tathā hat- 5
 thino paricārakāni pañcakulasatāni hatthimeṇḍahatthigopakehi⁴
 saha, dānen' eva pan' assa heṭṭhāvuttanayen' eva paṭhavikam-
 pādayo abesuṃ.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

24. Tadāsi yaṃ bhīmsanakaṃ tadāsi lomahaṃsanam 10
 hatthināge padinnamhi medinī samakampatha⁵. 1708.
 25. Tadāsi yaṃ bhīmsanakaṃ tadāsi lomahaṃsanam
 hatthināge padinnamhi khubbhittha nagaran tadā. 1709.
 26. Samākulaṃ puram āsi ghoso ca vipulo mahā
 hatthināge padinnamhi Sivīnam raṭṭhavadḍhane⁶ ti. 1710. 15

Ta. tadāsi tadā āsi⁷, hatthi - ti hatthisamkhāte nāge, khubbhit-
 tha - ti Jetuttaranagaraṃ samkhubbhitam ahoṣi⁸, brāhmaṇā kira dakkhiṇa-
 dvārena hatthim labhivā hatthipitṭhe nisīditvā mahājanaparivārā nagaramajjhena
 pāyimsu, mahājano disvā ambho 'brāhmaṇā ambhakaṃ hatthim abhirūlā kuto
 netha no hatthin ti āha, brāhmaṇā Vessantaramahārājena no hatthi dinno ke 20
 tumhe ti mahājanam hatthavikārādīhi 'ghaṭṭetvā nagaramajjhena gantvā uttara-
 dvārena nikkhamimsu, nāgarā devatāvattanena Bodhisattassa kuddhā rājadvāre
 sannipatitvā mahantaṃ upakkosam akaṃsu.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

27. Ath' ettha vattati saddo tumulo bheravo mahā 25
 hatthināge padinnamhi medinī samakampatha. 1711.
 28. Ath' ettha vattati saddo tumulo bheravo mahā
 hatthināge padinnamhi⁹ khubbhittha nagaran tadā. 1712.
 29. Ath' ettha vattati saddo tumulo bheravo mahā
 hatthināge padinnamhi Sivīnam raṭṭhavadḍhane ti. 1713. 30

Ta. khubbhittha nagaram tadā ti evam khubbhittha nagaram tadā,
 ghoso ti upakkosasaddo patṭhatattā tumulo uddhamgatattā mahā, Sivīnam
 raṭṭhavadḍhane ti Sivirattassa vuddhikāre.

¹ B^d adds dhanam. ² B^d - pinḍiyaṃ. ³ C^k - cūlāni, C^s - cūlāni-. ⁴ B^d adds
 saddhiṃ adāsi. ⁵ B^d sampa-. ⁶ so C^k B^d; B^s -no. ⁷ B^d add yanti yadā.
⁸ C^k omit jetuttaranagaraṃ samkhubbhitam ahoṣi. ⁹ C^k omit medinī - - - pa-
 dinnamhi.

Ath' assa dānena saṃkhubhitacittā hutvā nagaravāsino rañño ārocesum, tena vuttam¹:

30. Uggā ca rāja-puttā ca vesiyānā ca brāhmaṇā
hatthārūhā anīkaṭṭhā rathikā pattikārikā 1714.
- 5 31. Kevalo cāpi nigamo Sivayo² cāpi samāgatā
disvā nāgam niyyamānam te rañño paṭivedayum: 1715.
32. Vidhamam deva te rattham, putto Vessantaro tava
kathan no hatthinam dajjā nāgam ratthassa pūjitam. 1716.
33. Kathan no kuñjaram dajjā isādantam urūlhamam
10 khettaññum sabbayuddhānam sabbasetam gajuttamam 1717.
34. Paṇḍukambalasañchannam pabbinnam sattumaddanam
dantiṃ savālavijaniṃ setam Kelāsa-sādisam 1718.
35. Sasetacchattam saupatheyyam³ sāthabbanam⁴ sahatthipam
aggayānam rājavāhiṃ brāhmaṇanam adā dhanam⁵ ti. 1719.
- 15 Ta. uggā ti uggatā paññātā, nigamo ti negamakuṭumbikajano, vidha-
mam -- ti deva tava rattham vidhamam⁶, katham no -- ti kena kāraṇena
ambhākam hatthinam abhimañgalasammatam Kaliṅgaratthavāsīnam brāhmaṇanam
dadeyya⁷, khettaññum sabbayuddhānam ti sabbayuddhānam khettabhū-
misīsam jānanasamattham, dantiṃ ti manoramadantayuttam, savāla -- ti sa-
vālavijaniṃ⁸, saupatheyyam⁹ ti sahattharanabhaṇḍam⁹, sāthabbanam⁴ ti
20 sahatthivejjam, sahatthipam ti paricārakānam¹⁰ pañcannam kulasatānam hatthi-
meṇḍahatthigopakānam ca vasena sahatthipam.

Evañ ca pana vatvā puna āhamsu:

36. Annapānañ ca yo¹¹ dajjā vatthasenāsanāni ca
25 etam kho dānapatirūpam etam kho brāhmaṇāraham 1720.
37. Ayam te vaṃsarājā no Sivīnam ratthavaddhana¹²,
katham Vessantaro putto gajam bhājeti Sañjaya. 1721.
38. Sace tvaṃ na karissasi Sivīnam vacanam idam
mañne tam saha puttana Sivī hatthe karissare ti. 1722.
- 30 Ta. vaṃsa -- ti paveniyā āgato mahārājā, bhājetīti deti, Sivī -- ti
Siviratthavasino saha puttana tam attano hatthe karissanti.

¹ nagara -- not in Cks. ² Bḍ siviyo. ³ Bḍ surupādheyam. ⁴ Bḍ sādhaṇṇa-
nam. ⁵ Bḍ dānam. ⁶ Bḍ vidhamsitam. ⁷ adā dhananti -- dadeyya wanting
in Ck. ⁸ Bḍ saḥavā-. ⁹ Bḍ sa attharanam. ¹⁰ Bḍ hatthipari-. ¹¹ Bḍ so.
¹² Ck -nam, Bḍ -no.

Taṃ sutvā rājā „ete Ve-raṃ māretuṃ icchantīti“ saññāya ā.:

39. Kāmaṃ janapado māsi, raṭṭhañ cāpi vinassatu,
nāhaṃ Sivīnaṃ vacanā rāja-puttaṃ adūsakaṃ
pabbājeyyaṃ sakā raṭṭhā, putto hi mama oraso. 1723.
40. Kāmaṃ janapado māsi, raṭṭhañ cāpi vinassatu, 5
nāhaṃ Sivīnaṃ vacanā rāja-puttaṃ adūsakaṃ
pabbājeyyaṃ sakā raṭṭhā, putto hi mama atrajo. 1724.
41. Na cāhaṃ tassa dubbheyyaṃ, ariyasīlavato hi so,
asiloko pi me assa, pāpañ ca pasave bahuṃ,
kathaṃ Vessantaraṃ puttaṃ satthena ghātayāmaṣe ti. 1725. 10

Ta. māsiṃ mā āsi², mā hotū 'ti a., ariyasīlavato ti ariyena sīlavatena
ariyāya ca ācārasampattiyaṃ samannāgato, ghātayāmaṣe ti ghāteṣṣāmi².

Sivayo avocaṃ:

42. Mā naṃ daṇḍena satthena, na hi so bandhanāraho,
pabbājeḥi ca naṃ raṭṭhā, Vamke vasatu pabbate ti. 1726. 15

Ta. mā naṃ -- ti deva tumhe taṃ daṇḍena vā satthena vā mā ghāta-
yittha, na hi so -- ti raṭṭhā pabbājeḥi naṃ ti³.

Rājā āha:

43. Eso ce Sivīnaṃ chando chandaṃ na panudāmaṣe,
imaṃ so vasatu rattiṃ kāme ca paribhuñjatu. 1727. 20
44. Tato ratyā vivasane⁴ suriyass' uggamanam pati
samaggā Sivayo hutvā raṭṭhā pabbājayantu tan ti. 1728.

Ta. vasatū 'ti puttadārassa ovādaṃ dadamāno vasatu ekarattiṃ c' assa
okāsaṃ detthā 'ti vadati.

Te „ekarattimattaṃ vasatū“ ti rañño vacanaṃ sampati- 25
chimsu. Atha ne uyyojetvā puttassa sāsaṇaṃ pesento kattā-
raṃ āmantetvā tassa santikaṃ pesesi, so „sādhū“ 'ti sampa-
tiçchitvā Vessantarānivesanaṃ gantvā taṃ pavattiṃ ārocesi.

¹ Cks ahoṣi. ² Cks -mi, Bḍ ghātayissāma. ³ Bḍ so bandhanāraho pi na hoti
yeva, Bḍ so bandhanaṃ na araḥo yeva in the place of raṭṭhā -. ⁴ Bḍ -sāne.

Tam atthaṃ pakāsetum imā gāthā vuttā:

45. Uṭṭhehi katte, taramāno gantvā Vessantaram vada:
Sivayo deva te kuddhā negamā ca samāgatā 1729.
46. Uggā ca rāja-puttā ca vesiyānā ca brāhmaṇā
5 hatthārūhā¹ anikaṭṭhā rathikā pattikārikā
kevalo cāpi nigamo Sivayo² cāpi samāgatā, 1730.
47. Asmā ratyā vivasane suriyass' uggamanam pati
samaggā Sivayo hutvā ratthā pabbājayanti³ taṃ. 1731.
48. Sa kattā taramāno va Sivirājena pesito
10 āmuttahatthābharāṇo suvattho candanabhūsito 2732.
49. Sīsam nabāto udaye so āmuttamanikunḍalo
upāgami puram rammam Vessantarānivesanam. 1733.
50. Tatth' addasa kumāram so ramamānam sake pure
pariṇāṇam amaccehi tidaśanam va Vāsavam. 1734.
51. So tattha gantvā taramāno⁴ kattā Vessantaram bravi:
15 dukkhan te vedayissāmi, mā me kujjhi rathesabha. 1735.
52. Vanditvā rodamāno so kattā rājānam abravi:
bhattā me si mahārāja sabbakāmarasāhara,
dukkhan te vedayissāmi, tattha assāsayantu maṃ. 1736.
53. Sivayo deva te kuddhā negamā ca samāgatā
20 uggā ca rāja-puttā ca vesiyānā ca brāhmaṇā 1737.
54. Hatthārūhā anikaṭṭhā rathikā pattikārikā
kevalo cāpi nigamo Sivayo⁴ cāpi samāgatā, 1738.
55. Asmā ratyā vivasane suriyass' uggamanam pati
25 samaggā Sivayo hutvā ratthā pabbājayanti taṃ ti. 1739.

Ta. kumāran ti mātāpitunnam atthitāya kumāro t' eva⁵ saṃkham gataṃ
rājānam. ramamānam ti attanā dinnadānassa vaṇṇam kathayamānam soma-
nassappattam⁶ hutvā nisinnam, amaccehīti attanā⁷ saha-jātehi saddhīm sa-
hassehi amaccehi parivutaṃ samussitasetacchatte rājāsane nisinnam, ved - - ti
30 kathayissāmi, ta. ass - - man ti tasmiṃ dukkhasāsanārocane kilantaṃ maṃ deva-
pādā assāsentu⁸ vissattho katthehīti maṃ vadethā⁹ 'ti adhippāyen' evam āha.

Mahāsatto āha:

56. Kismiṃ me Sivayo kuddhā, nāham¹⁰ passāmi dukkaṭam,
taṃ me katte viyācikkha kasmā pabbājayanti maṃ ti. 1740.

¹ Bā -rohā. ² so all three MSS. for sivi. ³ Bā -tu. ⁴ Cks rammānam ⁵ Bā tveva. ⁶ Bā -tto. ⁷ Cks omit attanā. ⁸ Bā -rocite katthetum avisahantena kilamantaṃ maṃ devo assāsayantu. ⁹ Bā vadethā. ¹⁰ Bā yo na.

Ta. kismin ti katarasmiṃ karaṇe¹, viyā - - ti vitthārato kathehi.

Kattā āha:

57. Uggā ca rāja-puttā ca vesiyānā ca brāhmaṇā
hatthārūhā anikaṭṭhā rathikā pattikārikā
nāgadānena khīyanti, tasmā pabbājayanti tan ti. 1741. 5
Ta khīyantīti kujjhanti².

Taṃ sutvā Mahāsatto somanassappatto āha:

58. Hadayaṃ cakkhuṃ p' ahaṃ³ dajjaṃ,
kim me bāhirakaṃ dhanam:
hiraṇṇaṃ vā suvaṇṇaṃ vā muttā veḷuriyā maṇi. 1742. 10
59. Adakkhiṇaṃ vāp' ahaṃ⁴ bāhuṃ disvā yācakamāgate
dadeyyaṃ na vikampeyyaṃ, dāne me ramatī mano. 1743.
60. Kāmaṃ maṃ Sivayo sabbe pabbājentu hanantu vā,
n' eva dānā viramissaṃ, kāmaṃ chindantu sattadhā ti. 1744.

Ta. yāca - - ti yācake āgate yācakaṃ disvā, neva - - ti neva dānā vira- 15
missāmīti.

Taṃ sutvā kattā⁵ n' eva raṇṇā dinnam na nāgarehi din-
nam attano matiya evaṃ aparaṃ sāsanaṃ kāthento āha:

61. Evaṃ taṃ Sivayo āhu negamā ca samāgatā:
Kontimārāya tīrena girim Ārañjaraṃ pati 20
yena pabbājitaṃ yanti tena gacchatu subbato ti. 1745.

Ta. Konti - - ti Kontimārāya nāma nadiyā tīre, giri - - ti Ārañjaraṃ
nāma girim abhimukho hutvā, yena 'ti yena maggena ratṭhā pabbājitaṃ rājāno
gacchanti tena subbato Vessantaro pi gacchatū 'ti evaṃ Sivayo kathentīti āha.

Idaṃ kira so devatāya niggahito⁶ hutvā kathesi. Taṃ 25
suvā Bo. „sādhū dosakārakānaṃ gamanamaggena gamissāmi,
maṃ kho pana nāgarā na aññena dosena pabbājenti, mayā
hatthidānassa dinnattā pabbājenti, evaṃ sante ahaṃ sattasata-
kaṃ mahādānaṃ dassāmi, nāgarā me ekadivasaṃ dānaṃ dātuṃ
okāsaṃ dentu, sve⁷ dānaṃ datvā tatiyadivase gamissāmīti ā.: 30

¹ Ck - nena, Bā kāraṇe ² Cs omits kujjhanti, Bs has khīyakkujjhanti. ³ Bā cak-
khumahaṃ. ⁴ so Cks; Bā dakkhiṇaṃ vāmahaṃ. ⁵ Bā adds devatāviggahitena

⁶ Bā devatāviggahito. ⁷ Cks so.

63. So 'haṃ tena gamissāmi yena gacchanti dūsakā,
rattimdivaṃ me khamatha yāva dānaṃ dadāmi' aban ti. 1746.

Kattā „sādhū deva nāgarānaṃ vakkhāmiti“ vatvā pakkāmi.
M. taṃ uyyojetvā senaguttaṃ pakkosāpetvā „ahaṃ sve satta-
5 satakaṃ nāma dānaṃ dassāmi, satta hatthisatāni satta assa-
satta ratha- satta itthi- satta dhenū- satta dāsi- satta dāsa-
satāni ca paṭiyādehi¹, nānappakārāni ca annapānādāni anta-
maso suraṃ pi sabbaṃ dātabbayuttakaṃ upaṭṭhāpehīti“ satta-
satakaṃ mahādānaṃ vicāretvā amacce uyyojetvā ekako va
10 Maddiyaṃ vasanaṭṭhānaṃ gantvā sirisayanapiṭṭhe nisīditvā tāya
saddhiṃ kathaṃ pavattesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha :

63. Āmantayittha rājā naṃ Maddiṃ sabbaṅgasobhanaṃ
15 yaṃ te kiñci mayā dinnāṃ dhanam² dhaññaṃ ca vijjati 1747.
64. Hiraññaṃ vā suvaṇṇaṃ vā muttā veluriyā bahū
sabbaṃ taṃ nidaheyyāsi yaṃ ca te pettikaṃ dhanan ti. 1748.

Ta. nidaheyyāsi³ ti nidhiṃ katvā ṭhappeyyāsi, pettikaṃ ti pitito⁴
ābhataṃ⁵.

20 65. Tam abravī rājaputtī Maddī sabbaṅgasobhanā:
kuhiṃ deva nidaheyyāmi⁶ tam me akkhāhi pucchito ti. 1749.

Ta. tamabravīti mayhaṃ sāmīnā Ve-ena ettakaṃ kālāṃ dhanāṃ nidhe-
hīti⁷ na vuttapubbaṃ idāṃ⁸ evaṃ vadati kuhiṃ nu kho nidhetabbaṃ pucchis-
sāmi naṃ ti cintetvā tam abravī.

25 Vessantaro āha :

66. Silavantesu dajjāsī dānaṃ Maddi yathārahaṃ,
na hi dānā⁹ paraṃ atthi paṭiṭṭhā sabbapāṇinan ti. 1750.

Ta. dajjāsīti bhadde Maddi¹⁰ kotṭhāgārādisu¹¹ anidāhitvā anugāmika-
nidhiṃ nidhamānā silavantesu dadeyyāsi, dānā paraṃ ti dānato uttaritaraṃ
30 paṭiṭṭhā nāma na hi atthi, n¹² atthi saṃsaya¹³.

¹ Cks -hīti. ² Ck -na. ³ Ck patino, Cs pitito. ⁴ B d āga-. ⁵ B d -hāmi. ⁶ B d niddhehīti, Cs natṭhehīti. ⁷ Cks dānaṃ. ⁸ Cks bhaddi. ⁹ B d koṭṭhādisu, B s koṭṭhāgārādisu, Cks koṭṭhāsādisu. ¹⁰ natthisaṃsaya not in Bds.

Sā „sādhū“ 'ti tassa vacanaṃ sampaṭicchī, atha naṃ
uttariṃ ovaḍanto ā.:

67. Puttesu Maddi dayyāsi¹ sassuyā sasuramhi ca,
yo ca taṃbhattā maññeyya sakkaccaṃ tam upaṭṭhahe. 1751.
68. No ce taṃbhattā maññeyya mayā vip̐pavasena te 5
aññaṃ bhattāraṃ pariyesa, mā kisittha² mayā vinā ti. 1752.

Ta. dayyāsīti¹ dayam² mettāṃ kareyyāsi, yo ca taṃ - - ti bhadde yo
ca mayi gate aham assā bhattā bhavissāmīti maññissati tam pi sakkaccaṃ
upaṭṭhaheyyāsi, mayā vip̐pavasena te ti mayā saddhiṃ tava vip̐pavasena
sace koci ahaṃ te bhavissāmīti taṃ na maññeyya atha sayam eva⁴ aññaṃ bhat- 10
tāraṃ pariyesa, mā kisitthā 'ti mayā vinā bhūtā⁵ mā kisā bhava, mā
kilamīti⁶ a.

Atha naṃ: Maddi „kin nu kho esa V-ro evarūpaṃ vaca-
naṃ bhaṇatīti“ cintetvā „kasmā deva imaṃ ayuttakathaṃ ka-
thesīti“ pucchi, M. „bhadde mayā hatthissa dinnattā Sivayo 15
kuddhā maṃ raṭṭhā pabbājenti, sve 'haṃ⁷ sattasatakamahā-
dānaṃ datvā tatiyadivase nagarā nikkhamissāmīti“ vatvā ā.:

69. Ahaṃ hi vanaṃ gacchāmi ghoraṃ vālamigāyutaṃ,
saṃsayo jīvitāṃ mayhaṃ ekakassa brahāvane ti. 1753.

Ta. saṃsayo ti na ekantikam⁸ sukhunālassa mama vane vasato kuto 20
jīvitāṃ nicchayena marissāmīti adhippāyen' evaṃ āha.

70. Tam abravī rājaṇti Maddi sabbaṅgasobhanā:
abhumme⁹ kathaṃ¹⁰ bhaṇasi, pāpakaṃ vata bhāsasi. 1754.
71. N' esa dhammo mahārāja yaṃ tvaṃ gaccheyya ekako,
aham pi tena gacchāmi yena gacchasi khattiya. 1755. 25
72. Maraṇaṃ vā tayā saddhiṃ jīvitāṃ vā tayā vinā,
tad eva maraṇaṃ seyyo yaṃ ce jīve tayā vinā. 1756.
73. Aggim̐ nijjālayitvāna¹¹ ekajālasamāhitaṃ,
tattha me maraṇaṃ seyyo yaṃ ce jīve tayā vinā. 1757.

¹ B^d dayesi. ² C^s sikisittha, C^k sakittha. ³ C^k dayim̐, C^s dayi ⁴ C^{ks} athas-
sameva. ⁵ B^d hutvā. ⁶ B^d bhavi mā kilamasiti, C^{ks} omit the latter mā ⁷
B^d sohaṃ svehaṃ. ⁸ B^d anekapaccatthike ekikassa. ⁹ B^d abhume. ¹⁰ C^{ks}
kathannu. ¹¹ B^d ujja-.

74. Yathā āraṇṇakam nāgam dantiṃ¹ anveti hatthinī² (Cfr. V ²⁵⁹/₂₁)
jessantaṃ³ giriduggesu samesu visamesu ca 1758.
75. Evan taṃ anugacchāmi putte ādāya pacchato,
subharā te gamissāmi⁴, na te hessāmi dubbharā ti. 1759.
- 5 Ta. abhumme⁵ ti abhūtaṃ⁶ vata me katheyyāsi⁷ tvaṃ, nesa dhammo
ti na esa sabbāvo n' etaṃ kārāṇaṃ, ta devā 'ti yaṃ tayā saddhiṃ maraṇaṃ
tad eva seyyo, tatthā 'ti tasmiṃ ekajālabbhūte dārucitake, jessantaṃ⁸ ti
vicarantaṃ⁹.

Evaṃ vatvā puna sā diṭṭhapubbaṃ viya Himavantappa-
10 desaṃ vaṇṇentī ā.:

76. Ime kumāre passanto mañjuka piyabhāṇino
āsīne vanagumbasmiṃ na rajjassa sarissasi. 1760.
77. Ime kumāre passanto mañjuka piyabhāṇine⁹
kilante vanagumbasmiṃ na rajassa sarissasi. 1761.
- 15 78. Ime kumāre passanto mañjuka piyabhāṇine⁹
assame ramaṇīyamhi na rajjassa sarissasi. 1762.
79. Ime kumāre passanto mañjuka piyabhāṇine
kilante assame ramme na rajjassa sarissasi. 1763.
- 80 Ime kumāre passanto mālādhārī alaṃkate
20 assame ramaṇīyamhi na rajjassa sarissasi. 1764.
81. Ime kumāre passanto mālādhārī alaṃkate
kilante assame ramme na rajjassa sarissasi. 1765.
82. Yadā dakkhisi¹⁰ naccante kumāre mālādhārīne⁹
assame ramaṇīyamhi na rajjassa sarissasi. 1766.
- 25 83. Yadā dakkhisi naccante kumāre mālādhārīne⁹
kilante assame ramme na rajjassa sarissasi, 1767.
84. Yadā dakkhisi mātāṅgaṃ kuñjaraṃ saṭṭhihāyanaṃ
ekaṃ araṇṇe vicarantaṃ na rajjassa sarissasi. 1768.
85. Yadā dakkhisi mātāṅgaṃ kuñjaraṃ saṭṭhihāyanaṃ
40 sāyaṃ¹¹ pāto vicarantaṃ na rajjassa sarissasi. 1769.

¹ all three MSS. -ti. ² Bā -ni, Cks atthini. ³ Bā jayantaṃ. ⁴ Bā bhavi-. ⁵ Bā abhume. ⁶ Bā abbhūtaṃ. ⁷ Cks gaccheyyāsi. ⁸ Cks viva-. ⁹ Bā -no. ¹⁰ Bā dakkhasi throughout. ¹¹ Cks sāyi.

86. *Yadā kaṇerusaṃghassa yūthassa*¹ *purato vajam koṇcam*² *kāhiti*³ *mātaṅgo kuñjaro satṭhihāyano tassa taṃ nadato sutvā na rajjassa sarissasi.* 1770.
87. *Dubhato vanavikāse yadā dakkhisi kāmadaṃ*⁴ *vane*⁵ *vālamigākiṇṇe na rajjassa sarissasi.* 1771. 5
88. *Migaṃ disvāna sāyaṇhaṃ*⁶ *pañcamālinam*⁷ *āgataṃ kimpurise ca naccante na rajjassa sarissasi.* 1772.
89. *Yadā sossasi*⁸ *nigghosaṃ sandamānāya sindhuyā gītaṃ kimpurisaṇaṃ ca na rajjassa sarissasi.* 1773.
90. *Yadā sossasi nigghosaṃ girigabbharacārino vassamānassa*⁹ *lūkassa*¹⁰ *na rajjassa sarissasi.* 1774. 10
91. *Yadā sihassa vyagghassa khaggassa gavayassa ca vane sossasi vālānaṃ na rajjassa sarissasi.* 1775.
92. *Yadā morihi parikiṇṇaṃ barihinam*¹¹ *matthakāsinaṃ moraṃ dakkhisi naccantaṃ na rajjassa sarissasi.* 1776. 15
93. *Yadā morihi parikiṇṇaṃ aṇḍajaṃ citrapekkhunaṃ*¹² *moraṃ dakkhisi naccantaṃ na rajjassa sarissasi.* 1777.
94. *Yadā morihi parikiṇṇaṃ nīlagīvaṃ sikhaṇḍinaṃ moraṃ dakkhisi naccantaṃ na rajjassa sarissasi.* 1778.
95. *Yadā dakkhisi hemante pupphite dharaṇīruhe surabhisampavāyante na rajjassa sarissasi.* 1779. 20
96. *Yadā hemantike māse haritaṃ dakkhisi mediniṃ indagopakasañchannaṃ na rajjassa sarissasi.* 1780.
97. *Yadā dakkhisi hemante pupphite dharaṇīruhe kuṭajaṃ bimbaajālaṃ ca pupphitaṃ lomapadmakaṃ*¹³ *surabhisampavāyante na rajjassa sarissasi.* 1781. 25
98. *Yadā hemantike māse vanaṃ dakkhisi pupphitaṃ opupphāni ca padmāni na rajjassa sarissasīti.* 1782.

¹ *Ck* yutassa, *Cs* sutassa, *Bd* yudhassa. ² *Bd* kuñjaṃ. ³ *Bd* kāhati, *Ck* gāhini, *Cs* gāhiti. ⁴ *Bds* -do. ⁵ *Cks* mano. ⁶ *Cks* sāyantaṃ, *Bs* sāyaṇhe. ⁷ *Cks* -nim. ⁸ *Bd* sossasi throughout. ⁹ *Bd* vasa-. ¹⁰ *Ck* *Bd* -lūkassa, *Bs* -luṅgassa. ¹¹ *Cks* barihinam, *Bd* parihinam. ¹² *Bd* -pakkhu-. ¹³ *Bd* loddapaddakam.

Ta. mañjuka ti madhurakathe, kaṇeru -- ti hatthinighaṭṭāya, yūthassā¹ ti hatthiyūthassa purato gacchanto, dubhato ti ubhato, vanavikāse ti vana-ghaṭṭāyo, kāmadaṇṭi² ti mayhaṃ sabbakāmadaṇṭi³, sindbuyā ti nadiyā, vassamānassa lūkassā⁴ ti ulūkasakunassa vassamānassa⁵, vālānaṇ ti
5 vālamigāṇaṇ tesaṃ hi sāyaṇhasamaye so saddo pañcaṅgikaturiyasaddo viya bhavissati, tasmā na rajjassa sarissasīti vadati, barihinan⁶ ti kalāpasañ-
channaṃ, matthakāsinaṇ ti pabbatamatthake nisinnaṃ, mattakāsinaṇ⁷ ti pi pātho, kāmamadamattaṇ hutvā āsinaṇ⁸ ti a., bimbajālaṇ ti rattaṃkura-
rukkaṇ⁹, opupphāṇi¹⁰.

10 Evaṃ Maddī Himavantavāsini viya ettakāhi gāthāhi Hima-
vantavaṇṇanaṃ vaṇṇesi. Himavantavaṇṇanā nittihitā.

Phusatī pi kho devī¹¹ „puttassa me kaṭukasāsanaṃ gataṃ¹²,
kin nu kho karoti, gantvā jānissāmīti“ sā paṭicchannayogena¹³
gantvā sirigabbhadvāre ṭhitā tesaṃ taṃ sallāpaṃ sutvā kaṇu-
15 naṃ paridevaṃ paridevi.

Ta. atthaṃ pakāsento Satthā āha :

99. Tesaṃ lālappitaṃ sutvā puttassa suṇisāya ca
karuṇaṃ paridevesi rājaputtī yasassini: 1783.
100. Seyyo viṣaṃ me khāyitaṃ papātā papateyy' ahaṃ
20 [rajjuyā bajjha miyyāhaṃ], kasmā Vessantaraṃ puttaṃ
pabbājenti adūsakaṃ. 1784.
101. Ajjhāyakaṃ dānapatiṃ yācayogaṃ amacchariṃ
pūjitaṃ patirājeḥi¹⁴ kittimantaṃ yasassinaṃ
kasmā Vessantaraṃ puttaṃ pabbājenti adūsakaṃ. 1785.
- 25 102. Mātāpettibharaṃ jantaṃ kule jeṭṭhāpacāyikaṃ
kasmā Vessantaraṃ puttaṃ pabbājenti adūsakaṃ. 1786.
103. Raṇṇo hitaṃ devīhitaṃ¹⁵ nātinaṃ sakkhinaṃ hitaṃ
[hitaṃsabbassa raṭṭhassa], kasmā V. p. pabbājenti adūsakanti. 1787.

Ta. rājaputtīti Phusatī Maddarājadhītā, papateyyāhaṇ ti papa-
30 teyyaṃ ahaṃ, rajjuyā bajjha miyyāhaṇ ti rajjuyā gīvaṃ bandhitvā ma-
reyyaṃ ahaṃ, kasmā ti evaṃ amatāyaṃ eva mayi kena nāma kāraṇena mama
puttaṃ adūsakaṃ pabbājenti, ajjhāyakaṇ ti tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragataṃ nānā-
sippesu ca nipphattiṃ pattaṃ.

¹ C^s -dā, B^d -do. ² C^s -dada, B^d kāmado. ³ B^d vassamānassuluka-, C^k -ssa-lukassā. ⁴ so C^s; C^k va-, B^d vasato. ⁵ C^d parihinaṇ, C^s barihināṇ. ⁶ C^k mattasinaṇ, B^d matthakāsinaṇ. ⁷ all three MSS. āsi-. ⁸ C^k -kuravakaṇ, C^s ratta-kuravakaṇ, B^d rattaṅgururukkaṇ. ⁹ C^k -paṇṇāni, C^s -pattāni. ¹⁰ C^s devī B^d deva. ¹¹ B^d kataṃ, ¹² B^d -nnamīyogena. ¹³ B^d paṭirājūhi. ¹⁴ C^k deva-.

Iti sā karuṇaṃ paridevītvā puttaṃ ca suṇisaṃ ca assāsetvā
rañño santikaṃ gantvā ā.:

104. Madhūni va palātāni¹ ambā ca patitā chamā²
evaṃ hessati te raṭṭhaṃ, pabbājenti adūsakaṃ. 1788.
105. Haṃso nikhīṇapatto³ va pallalasmaṃ anūdake
apaviddho⁴ amaccehi eko rāja vihiyasi. 1789. 5
106. Taṃ taṃ brūmi mahārāja attho te mā upaccagā,
mā naṃ Sivīnaṃ vacanā pabbājesi⁵ adūsakaṃ ti. 1790.

Ta. palātānīti⁶ palātamakkhikāni madhūni viya, patitā chamā ti
bhūmiyaṃ patitāni ambapakkāni viya ca evaṃ mama putte pabbājite deva⁷ 10
raṭṭhaṃ sabbasādhāraṇaṃ bhavissatīti dasseti, nikhīṇapatto⁸ ti paggharita-
patto⁹, amaccehīti mama puttena saha jātehi saṭṭhisahashehi amaccehi chaḍ-
ḍito hutvā, vihiyasetīti kilamissasi, Sivīnaṃ - ti Sivīnaṃ vacanena mā naṃ
adūsakaṃ puttaṃ pabbājesīti.

Taṃ sutvā rājā āha:

107. Dhammass¹⁰ apacitīṃ kummi Sivīnaṃ vinayaṃ dhajam
pabbājemi sakaṃ puttaṃ, pāṇā piyataro hi me ti. 1791. 15

T. a.: bhadde ahaṃ Sivīnaṃ dhajam Vessantarakumāraṃ vinayanto
pabbājento Siviraṭṭhe porāṇakarājūnaṃ paveṇiyadhammasa¹¹ apacitīṃ kummi
karomī, tasmā sace pi me pāṇehi piyataro hi me so tathāpi naṃ pabbājemīti. 20

Taṃ sutvā devī paridevamānā āha:

108. Yassa pubbe dhajaggāni kaṇikārā va¹² pupphitā
yāyantam¹³ anuyāyanti sv-ājī¹⁴ eko¹⁵ va gamissati¹⁵. 1792.
109. Yassa pubbe dhajaggāni kaṇikāraṇāni va
yāyantam¹³ anuyāyanti sv-ājī¹⁴ eko va gamissati. 1793. 25
110. Yassa pubbe anīkāni kaṇikārā va pupphitā
yāyantam¹³ anuyāyanti sv-ājī¹⁴ eko va gamissati. 1794.
111. Yassa pubbe anīkāni kaṇikāraṇāni va
yāyantam anuyāyanti sv-ājī¹⁴ eko va gamissati. 1795.

¹ C^s ca phalitāni, C^k ca palitāni. ² C^{ks} -maṃ. ³ C^s tikhīṇa-, C^k tikhīṇa-. ⁴
B^d pavitho. ⁵ C^{ks} -jehi. ⁶ C^k palitānīti, C^s phalitānīti. ⁷ B^d tava. ⁸ C^k B^d
nikhīṇa-. ⁹ B^d adds viya. ¹⁰ all three MSS. -ssa. ¹¹ C^k pameniya-. ¹²
C^{ks} ca. ¹³ C^{ks} -tiṃ. ¹⁴ B^d svajjeko. ¹⁵ C^{ks} repeat this verse.

112. Indagopakavaṇṇābhā Gandhārā paṇḍukambalā
yāyantam anuyāyanti, sv-ājī' eko va gamissati. 1796.
113. Yo pubbe hatthinā yāti sivikāya rathena ca
sv-ājja Vessantaro rājā katham gacchati pattiko. 1797.
- 5 114. Katham candanalittaṅgo naccagīṭappabodhano
kharājinam¹ pharasuṇ ca² khārikājam va hāhiti³. 1798.
115. Kasmā nābhihariyanti⁴ kāsāvā ajināni vā,
pavisantaṃ brahāraṇṇam kasmā cīraṃ na bajjhare. 1799.
116. Kathaṃ nu cīraṃ dhārenti rājapabbajitā janā,
10 katham kusamayaṃ cīraṃ Maddī paridahessati. 1800.
117. Kāsiyāni ca dhāretvā khomakodumbarāni ca
kusacīrāni dhārentī⁵ katham Maddī⁶ karissati. 1801.
118. Vayhāhi pariyāyitvā sivikāya rathena ca
sā kath' ajja anuccaṅgī patham gacchati pattikā. 1802.
- 15 119. Yassā mudutalā hatthā caraṇā ca sukhe ṭhitā
sā kath' ajja anuccaṅgī vanaṃ gacchati bhīrukā. 1803.
120. Yassā mudutalā pādā caraṇā ca sukhe ṭhitā
pādukāhi suvaṇṇāhi pīlamānā⁷ va gacchati⁸
sā kath' ajja anuccaṅgī patham gacchati pattikā. 1804.
- 20 121. Yāssu⁹ itthisahassassa¹⁰ purato gacchati mālinī
sā kath' ajja anuccaṅgī vanaṃ gacchati ekikā. 1805.
122. Yāssu¹¹ sivāya¹² sutvāna muhum uttasate pure
sā kath' ajja anuccaṅgī vanaṃ gacchati bhīrukā. 1806.
123. Yāssu¹³ Indassa gottassa ulūkassa pavassato
25 sutvāna nadato bhītā Vāruṇīva pavedhati
sā kath' ajja anuccaṅgī vanaṃ gacchati bhīrukā. 1807.
124. Sakuṇī hataputtā va suṇṇam disvā kulāvakaṃ
ciraṃ dukkhena jhāyissaṃ suṇṇam āgam' imaṃ puram. 1808.

¹ Cks -nā. ² Cks parasuva, Bā pharusasāca. ³ Cks gāhiti, Bā -kājaṇṇa na hārisi.
⁴ Bā -nobhiharissanti. ⁵ all three MSS -i. ⁶ Bā piḷi-. ⁷ Cks ca acchati. ⁸
Ck Bā yassu, B° yassa. ⁹ Bā -ssānam. ¹⁰ Cks yāsā. ¹¹ Bā siṅgāya. ¹² Ck
yasā, C° yāsā, Bā yassu.

125. Sakuṇī hataputtā va suṇṇaṃ disvā kulāvakaṃ
kisā paṇḍu bhavissāmi piye putte apassatī¹. 1809.
126. Sakuṇī hataputtā va suṇṇaṃ disvā kulāvakaṃ
tena tena padhāvissaṃ piye putte apassatī¹. 1810.
127. Kurarī² hatachāpā va suṇṇaṃ disvā kulāvakaṃ 5
ciraṃ dukkhena jhāyissaṃ suṇṇaṃ āgam'³ imaṃ puraṃ. 1811.
128. Kurarī³ hatachāpā va suṇṇaṃ disvā kulāvakaṃ
kisā paṇḍu bhavissāmi piye putte apassatī¹. 1812.
129. Kurarī² hatachāpā va suṇṇaṃ disvā kulāvakaṃ
tena tena padhāvissaṃ piye putte apassatī¹. 1813. 10
130. Sā nūna cakkavākīva pallalasmim anūtake
ciraṃ dukkhena jhāyissaṃ suṇṇaṃ āgam' imaṃ puraṃ. 1814.
131. Sā nūna cakkavākīva pallalasmim anūtake
kisā paṇḍu bhavissāmi piye putte apassatī¹. 1815.
132. Sā nūna cakkavākīva pallalasmim anūtake 15
tena tena padhāvissaṃ piye putte apassatī¹. 1816.
133. Evaṃ ce⁴ me vilapantiyā rājaputtaṃ adūsakaṃ
pabbājesi⁵ vanaṃ⁶ ratthā maññe hessāmi⁷ jīvitan ti. 1817.

Ta, kaṇikārā vā 'ti suvaṇṇābharaṇasuvavṇavatthapatimaṇḍitattā supup-
phitā kanikārā viya, yāyantaṃ -- ti uyyānavanakiḷādīnaṃ atthāya gacchaṇṭaṃ 20
anugacchanti⁸, svājjeko ti so ajja eko hutvā gamissati, anikānīti hatthānī-
kādinī, Gandhārā -- ti Gandhāraratthe uppannā sataśahassagghanikā senāya
pārutā rattakambalā, hāhitīti⁹ khandhe katvā harissanti, pavisantaṃ ti
pavisantassa, kasmā -- ti kasmā bandhītuṃ jānanta vākaṇṭhaṃ na bandhanti,
rājapabbajitā ti rājāno hutvā pabbajitā, khoma -- ti¹⁰ Kodumbararatthe 25
uppanuāni¹¹, sā kathajjā 'ti sā kathaṃ ajja, anuccaṇḍīti aninditaagara-
hitaṇḍī, pīḷamānā¹² vā¹³ 'ti kampitvā kampitvā tiṭṭhanti¹⁴ viya¹⁵ gacchati,
yāssu itthi -- ti ādisu padesu assū 'ti nipāto, yā ti attho, yā sā ti vā paṭho,
sivāyā 'ti sigāliyā, pure ti pubbe¹⁶ nagare vasanti¹⁷, Indassa gottassa
'ti Kosiyagottassa, Vāruṇīvā 'ti devatābhūtaḍḍitthā¹⁸ yakkhadāsī viya gahitā¹⁹, 30
dukkhenā 'ti puttaviyogasokadukkhena, āgamimaṃ paraṃ ti imaṃ putte

¹ all three MSS. -i. ² so all three MSS. for āgamm? ³ C^s -vī, B^d kururī.

⁴ B^d omits ce. ⁵ C^{ks} -jeñhi. ⁶ C^k ca na, C^s ca nam. ⁷ B^d hi-. ⁸ C^{ks} add
dhaḍḍaggaṇṭhi vatthā. ⁹ B^d hārisitī, B^s hārititī. ¹⁰ B^d adds khomaratthe. ¹¹ B^d
-naṃ sāṭakāni. ¹² C^{ks} pīḷaya-, B^d pīḷimānā. ¹³ C^{ks} cā. ¹⁴ all three MSS. -i.

¹⁵ C^{ks} add tāva. ¹⁶ C^{ks} omit pubbe. ¹⁷ B^d devatāpaviṭṭhā. ¹⁸ B^d omits ga-.

gate puttassa nivesanaṃ āgantvā¹, piye putte ti Vessantaraṃ ca Maddiṃ ca sandhāyāha, hatacchāpā vā 'ti hatapotakā², pabbājesi³ vanaṃ ti yadidaṃ Ve-raṃ raṭṭhā pabbājesīti.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

- 5 134. Tassā lālapitaṃ sutvā sabbā antepure bahu⁴
bāhā paggayha pakkandūṃ Sivikaṇṇā samāgatā. 1818.
135. Sālā va sampamathitā mālutena pamadditā
senti puttā ca dārā ca Vessantaranivesane. 1819.
136. Tato ratyā vivasane suriyass' uggamanam pati
10 atha Vessantaro rājā dānaṃ dātum upāgami: 1820.
137. Vatthāni vatthakāmānaṃ soḍḍānaṃ detha vāruṇiṃ
bhojanaṃ bhojanatthinaṃ sammā detha pavacchatha⁵. 1821.
138. Mā ca kañci⁶ vanibbake heṭṭhāyittha idhāgate,
tappetha annapānena, gacchantu patipūjitā. 1822.
- 15 139. Te su mattā kilantā ca⁷ sampatanti vanibbakā
nikkhamante mahārāje Sivinaṃ raṭṭhavaddhane. 1823.
140. Acceccchuṃ⁸ vata bho rukkhāṃ nānāphaladharaṃ dumaṃ
yathā Vessantaraṃ raṭṭhā pabbājenti adūsakāṃ. 1824.
141. Acceccchuṃ vata bho rukkhāṃ sabbakāmadadaṃ dumaṃ
20 yathā Vessantaraṃ raṭṭhā pabbājenti adūsakāṃ. 1825.
142. Acceccchuṃ vata bho rukkhāṃ sabbakāmarasāharaṃ
yathā Vessantaraṃ raṭṭhā pabbājenti adūsakāṃ. 1826.
143. Ye vuddhā ye ca daharā ye ca majjhimaporiṣā
bāhā paggayha pakkandūṃ nikkhamante mahārāje⁹
- 25 Sivinaṃ raṭṭhavaddhane. 1827.
144. Atiyakkhā vassavarā¹⁰ itthāgāraṃ ca rājino
bāhā paggayha pakkandūṃ nikkhamante mahārāje⁹
Sivinaṃ raṭṭhavaddhane. 1828.
145. Thiyo pi tattha pakkandūṃ yā tamhi nagare ahu
30 nikkhamante mahārāje Sivinaṃ raṭṭhavaddhane. 1829.
146. Ye brāhmaṇā ye ca samaṇā aṇṇe cāpi vanibbakā
bāhā paggayha pakkandūṃ: adhammo kira bho iti 1830.
147. Yathā Vessantaro rājā yajamāno sake pure
Sivinaṃ vacanatthena samhā raṭṭhā nirajjati¹¹. 1831.

¹ Bā gantvā. ² Ck^s hatacchāpā hi hatacchāpā. ³ Ck^s -jehi. ⁴ Bā ahu. ⁵ Bā sammadeva pavacchatha. ⁶ so C^s; Ck^s kanti, Bā kiñci. ⁷ Bā^s va. ⁸ Bā accejjam. ⁹ so all three MSS. ¹⁰ Bā vessantavarā. ¹¹ Bā nirajhati, C^s tirajjati.

148. Satta hatthisate datvā sabbālaṃkārabhūsite
suvannaṃakacce mātāṅge hemakappanavāsase¹ (cfr. supra⁴⁷/₂₂). 1832.
149. Ārūḷhe gāmaṇīyehi tomaraṃkusapāṇihi (V²⁵⁸/₂₈)
esa Vessantaro rājā samhā raṭṭhā nirajjati². 1833.
150. Satta assasate datvā sabbālaṃkārabhūsite
ajāniye ca jātiyā³ sindhave siṅhavāhine 1834. 5
151. Ārūḷhe gāmaṇīyehi illiyācāpadhārihi⁴
esa Vessantaro rājā samhā raṭṭhā nirajjati². 1835.
152. Satta rathasate datvā sannaddhe ussitaddhaje
dīpe atho pi veyyagghe sabbālaṃkārabhūsite 1836. 10
153. Ārūḷhe gāmaṇīyehi cāpahatthehi vammibi esa etc. 1837.
154. Satta itthisate datvā ekamekā rathe ṭhitā
sannaddhā nikkharajjūhi suvaṇṇena⁵ alaṃkatā 1838.
155. Pītālaṃkāra pītavasana pītābharaṇabhūsite
alārapamukhā⁶ hasulā susaṇṇā⁷ tanumajjhimā 15
esa Vessantaro rājā samhā raṭṭhā nirajjati². 1839.
156. Satta dhenusate datvā sabbā kamsupadhāraṇā esa etc. 1840.
157. Satta dāsīsate datvā satta dāsasatāni ca esa etc. 1841.
158. Hatthiassarathe datvā nāriyo ca alaṃkatā esa etc. 1842.
159. Tadāsi yaṃ bhimsanakam tadāsi lomahaṃsanam
mahādāne padinnamhi medinī samakampatha. 1843. 20
160. Tadāsi yaṃ bhimsanakam tadāsi lomahaṃsanam
yaṃ pañjalikato rājā samhā raṭṭhā nirajjati². 1844.

Ta. Sivikaṇṇā ti bhi- Phusatiyā paridevitasaddam sutvā sabbāpi Saṅ-
jayassa Siviraṇṇo itthiyo samāgatā hutvā pakkandum rodimsu, Vessantara- 25
nivesane ti ta. itthinaṃ pakkanditasaddam sutvā Ve-assa nivesane tath' eva
pakkanditvā dvisu pi rājakulesu keci sakabhāvena saṇṭhātum asakkontā vāta-
vegena sampamatthitā sālā viya patitvā parivattamānā paridevimsu, tato ratyā
ti bhi- tato tassā rattiyā accayena suriye uggate dānaveyyavāṭiko⁸ dānam paṭi-
yāditan ti raṇṇo ārocesi¹⁰, atha Ve-rājā pāto va nabātvā sabbālaṃkārapati- 30
maṇḍito sādurasabhojanam bhuñjitvā mahājanaparivuto sattasatakamahādānam
dātum dānaggaṃ upāgami, dethā ti ta. gantvā saṭṭhisahassaamacce āpāpento
evam āha. vāruṇin ti majjadānanā nāma nipphalan ti jānāti, evam sante pi
surāsoṇḍā dānaggaṃ patvā Ve-assa dānagge suram na labhimhā 'ti vattum mā
labhantū 'ti dāpesi, vanibbake ti vanibbakajanesu kañci ekam pi yācakaṃ 35
mā vihetthayittha, patipūjita ti mayā pūjita hutvā yathā maṃ thomayamānā

¹ Ck - navāsaye, C^s - tivāsaye, B^d - nivāsane. ² B^d nirajhati. ³ B^d va jātiye. ⁴
B^d indriyā-, Ck illiyo-, C^s illiyecāpi. ⁵ B^d - ehi. ⁶ Ck alāramukha, C^s - rapa-
mukha. ⁷ so all three MSS. for susaṇṇa? ⁸ Ck^s dhāriṇā. ⁹ B^d - kāmānā.
¹⁰ B^d - cayimsu.

gaecchanti tathā karoṭhā 'ti vadati, iti so suvaṇṇālaṃkāraṇaṃ suvaṇṇapadhājānaṃ
hemajālapaṭicchannānaṃ haṭṭhīnaṃ sattasatāni tathārūpānaṃ űeva assānaṃ satta-
satāni eīhacammādihi parikkhittānaṃ nānaratanacittānaṃ suvaṇṇapadhājānaṃ rathā-
naṃ sattasatāni sabbālaṃkārapatimaṇḍitānaṃ uttamarūpadharānaṃ khattiya-
5 kaṇṇādīnaṃ itthīnaṃ sattasatāni suvīṇitānaṃ susikkhītānaṃ dāsīnaṃ sattasatāni
tathā dāsānaṃ sattasatāni varaṣabhe tītānaṃ kuṇḍipadohanīnaṃ¹ dhenūnaṃ
sattasatāni aparimāṇāni pānabhojanāni² ti sattasatakamahādānaṃ adāsi, tasmīṃ
evaṃ dānaṃ dadamāne Jetuttaranagaravāsīno khattiyabrāhmaṇavassasuddā: sāmi
Vessantara Sīvaraṭṭhavāsīno taṃ dānaṃ detīti³ pabbājenti, tvaṃ puna dānaṃ
10 eva deṣīti paridevīṃsu, tena vuttam:

Ath' ettha vattati saddo tumulo bheravo mahā,
dānena taṃ nīharanti, puna dānaṃ adā⁴ tuvaṃ ti,
dānapaṭiggābakā pana dānaṃ gaḥetvā: idāni kira Ve- rājā amhe anāthe katvā
araṇṇe⁵ pavissati, ito paṭṭhāya kassa santikaṃ gamissāma⁶ 'ti chinnaṇāpādā viya
15 patantā āvaṭṭantā parivaṭṭantā mahāsaddena paridevīṃsu.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:
Te su mattā kilantā ca⁷ sampatanti vanibbakā
nikkhamante mahārāje Sīvīnaṃ raṭṭhavaddhane ti ādi vuttam.

Ta. tesumattā ti ettha sukāro nipātamatto, te vanibbakā ti a., mattā
20 kilantā cā 'ti mattā viya ca kilantā viya ca hutvā, sampatantīti parivattitvā
bhūmīyaṃ patanti, acchecchuṃ vatā 'ti chiudinīsu vata. yathā ti yena
kāraṇena, atiyakkhā ti bhūtavijjā ikkhaṇikāpi, vassavarā ti uddhaṭṭabijā
orodhapālakā, vacanaṭṭhenā 'ti vacanakāraṇena, samhā raṭṭhā nīrajjatīti
attano raṭṭhā nigacchati⁷, gāmaṇīyehīti haṭṭhācariyehi, ajāṇīye⁸ ti jāti-
25 sampanne, gāmaṇīyehīti assācariyehi, illiyācāpadhārihīti⁹ illiyo ca
cāpe ca dhārentehi, dīpe atho pi veyyagghe ti dīpacammavyagghacamma-
parikkhītte, ekamekā rathe tītā ti so kira ekekaṃ itthīratanaṃ rathe tī-
petvā aṭṭhaṭṭhavaṇṇadāsīhi parivutaṃ adāsi, nikkharajjūhīti suvaṇṇanikkha-
suttamayehi pāmaṇḍehi, alārapamukhā ti visālakkhigaṇḍā, hasulā¹⁰ ti
30 mīhitapubbaṇḍamakathā, susaṇṇā ti sussoṇiyo, kaṃsupadhāraṇā¹¹ ti idha
kaṃsan ti rajatassa nāmaṃ, rajatamayena khīrapaṭicchannabhājanena¹² saddhīm
űeva adāsīti a., padīnambhīti diyyamāne, samakampathā 'ti dānavegena¹³
kampittha, yaṃ paṇḍalikato ti yaṃ Ve- rājā mahādānaṃ datvā aṇḍalīṃ
paggayha attano dānaṃ namassamāno sabbaṇṇūtaṇāssa me idāṃ paccayo hotū
35 'ti paṇḍalikato ahoṣi tadāpi¹⁴ bhīṃsanakam eva ahoṣi, tasmīṃ khaṇe paṭṭhavi
kampitthā 'ti a., nīrajjatīti evaṃ katvāpi nigacchati yeva, na naṃ koci nivā-
reyyā¹⁵ ti a.

¹ Bā -varausabbajethakānaṃ kuṇḍopadohīnaṃ. ² Cks -nānaṃ, Bā -nānaṃ. ³ Bā nissāya in the place of detīti. ⁴ Cks dadā. ⁵ Bā -am. ⁶ Bā va. ⁷ so all three MSS. ⁸ Cks jātiye, Bā avajātiye. ⁹ Cks illiyocā-, Bā indriyācā-. ¹⁰ Ck suhalā, C s bhasulā. ¹¹ Cks -rinā. ¹² so Cks; Bā khīrapaṭicchadabhājanena. ¹³ Bā -tejena. ¹⁴ Cks tasmīṃpi. ¹⁵ Cks -yyāsī, Bā uivāreti.

Api ca kho devatā sakala-Jambudīpe rājūnaṃ „Ve- khat-
tiyakaññādināṃ mahādānaṃ detīti“ ārocayim̐su, tasmā khattiyā
devatānubhāvena rathenāgantvā khattiyakaññādayo tassa dānaṃ
gahetvā pakkamim̐su, evaṃ khattiyabrāhmaṇavessasuddādayo
tassa dānaṃ gahetvā pakkamim̐su¹, tassa dānaṃ dentassa 5
eva sāyaṃ ahosi, so attano nivesanam eva gantvā „mātā-
pitaro vanditvā suve gamissāmīti“ alaṃkatarathena mātāpitun-
naṃ vasanaṭṭhānaṃ gato, Maddidevī „aham pi iminā saddhim
gantvā mātāpitaro anujānāpeyyan“ ti tena saddhim gatā, M.
pitarāṃ vanditvā attano gamanabhāvaṃ kathesi. 10

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

161. Āmantayittha rājānaṃ Sañjayaṃ dhammināṃ³ varaṃ:
avaruddhasi maṃ deva, Vaṃkaṃ gacchāmi pabbataṃ. 1845.
162. Ye hi keci mahārāja bhūtā ye ca bhavissare
attitā yeva kāmehi gacchanti Yamasādanaṃ⁴. 1846. 15
163. So 'haṃ sake abhisasiṃ yajamāno sake pure,
Sivinaṃ vacanatthena samhā raṭṭhā nirajj' ahaṃ⁵. 1847.
164. Aghaṃ taṃ patisevissaṃ vane [vālamigākīṇe⁶ khagga]dīpinisevite
ahaṃ puññāni karomi⁶,
tumhe paṃkamhi sīdathā 'ti. 1848. 20

Ta. dhammināṃ³ - - ti dhammika-rājūnaṃ antare varaṃ uttamaṃ, ava-
ruddhasīti raṭṭhā nīharasi, bhūtā ti attitā bhavissare ti ye ca anāgate bhavis-
santi paccuppanne ca nibbattā, so haṃ sake abhisasiṃ ti so ahaṃ attano
nagaravāsino yeva pīlesim̐⁴ kiṃ karonto yajamāno sake pure ti Pāliyam
pāna so han ti likhitaṃ, nirajjahan⁵ ti nikkhanto ahaṃ, aghantaṃ ti 25
yam araṇṇe vasantena patisevitabbam dukkhaṃ taṃ patisevissāmīti, paṃkamhi
ti tumhe pana kāmapaṃke sīdathā 'ti.

Iti M. imāhi catūhi gāthāhi pitarā saddhim kathetvā mātu
santikaṃ gantvā pabbajjāṃ anujānāpento āha:

165. Anujānāhi maṃ amma, pabbajjā mama ruccati, 30
so 'haṃ sake abhisasiṃ yajamāno sake pure,
Sivinaṃ vacanatthena samhā raṭṭhā nirajj' ahaṃ⁷. 1849.

¹ Bā api ca kho pana devatānubhāvena brāhmaṇavessasuddādayo tassa dānaṃ
gahetvā pakkamim̐su. ² Bā -pessāmi ³ Bā -kam. ⁴ all three MSS. -ādha-.

⁵ Bā nirajjaham. ⁶ so all those Mss ⁷ all those Mss. -si ⁸ Bā nirajjaham.

166. Aghaṃ taṃ patisevissāṃ
vane [valamigākiṇṇe khagga] dīpinisevite,
ahaṃ puññāni karomi,
tumhe paṃkamhi sīdathā' 'ti. 1850.

5 Taṃ sutvā Phusatī āha:

167. Anujānāmi taṃ putta, pabbajjā te samijjhatu,
ayaṃ ca Maddī kalyāṇī susaṇṇā tanumajjhima
acchataṃ saha puttehi, kiṃ araṇṇe karissatīti. 1851.

Ta. samijjhatū 'ti jhānena samijjhatu samiddhā hotu, acchataṃ ti
10 acchatu, idh' eva hotū 'ti vadati.

Vessantaro āha:

168. Nāhaṃ akāmā dāsīm pi araṇṇaṃ netum ussahe,
sace icchati anvetu, sace n' icchati acchatū 'ti. 1852.

Ta. akāmā ti amma kin nām' etaṃ kathetha ahaṃ anicchāya dāsīm pi
15 netum na ussahāmi.

Tato puttassa kathaṃ sutvā rājā taṃ yācituṃ paṭipajji.

Taṃ atthaṃ pakāsento Satthā āha:

169. Tato suṇhaṃ mahārājā yācituṃ paṭipajjatha:
mā candanasamācāre rajojallaṃ adhārayi, 1853.

20 170. Mā kāsīyāni dhāretvā kusacīraṃ adhārayi',
dukkho vāso araṇṇasmiṃ, mā hi tvaṃ lakkhaṇe gamīti³. 1854.

Ta. paṭipajjathā 'ti bhi- puttassa kathaṃ sutvā rājā suṇhaṃ yācituṃ
paṭipajji, aha mā candana -- ti lohitacandanena parikiṇṇasarīre, mā hi tvaṃ
lakkhaṇena samannāgate mā hi⁵ tvaṃ araṇṇaṃ gamissasīti.

25 171. Taṃ abravī rājaputtī Maddī sabbaṅgasobhanā:
nāhaṃ taṃ sukhaṃ iccheyyaṃ yaṃ me Vessantaraṃ vinā ti. 1855.

Ta. tamabravīti sasuraṃ abravi.

172. Taṃ abravī mahārājā Sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhana:
imha Maddi nisāmehi vane ye honti dussahā 1856.

30 173. Bahū kīṭā paṭaṃgā ca makasā madhumakkhikā
te pi taṃ tattha himseyyuṃ, taṃ te dukkhataraṃ siyā. 1857.

¹ Bā vaṇkaṃ gacchāmi pabbataṃ in the place of tumhe --. ² Cks -rāparādhaya.

³ Cks bhamīti. ⁴ Cks ca.

174. Apare passa santāpe nadīn' ūpa nisevite¹:
sappā ajagarā nāma avisā te mahabbalā 1858.
175. Te manussam² migam vāpi api-m-āsannam³ āgataṃ
parikkhipitvā bhogehi vasam ānenti attano. 1859.
176. Aññe pi kaṇhajaṭiṇo⁴ acchā nāma aghammigā
na tehi puriso diṭṭho rukkhā āruya muccati. 1860.
177. Saṃghaṭṭayantā siṃgāni tikkhaggā tippahāriṇo
mahisā vicarant' ettha nadīm Sotumbaram⁵ pati. 1861.
178. Disvā migānam yūthāni⁶ gavam sañcaratam⁷ vane
dhenū va vacchagiddhā va katham Maddi karissasi. 1862.
179. Disvā sampatite ghore dumagge suplavaṃgame⁸
akhettaññāya te Maddi bhavitaṇ te⁹ mahabbhayaṃ. 1863.
180. Yā¹⁰ tvaṃ sīvāya¹¹ sutvāna muhum uttasayī¹² pure
sā tvaṃ Vaṃkam anuppattā katham Maddi karissasi. 1864.
181. Thite majjhantike kāle sannisinnesu pakkhisu
sanate va brāhmarāṇam¹³, tattha kiṃ gantuṃ icchasīti. 1865.

Ta. tamabravīti taṃ suṇhaṃ abravī, apare passa santāpe ti aññe
santāpe pekkha¹⁴, nadīnūpanisevite¹ ti nadīnam¹⁵ ūpa nisevite¹⁶ āsan-
natthāne nadikūle vasante ti a., avisā ti nibbisā, apimāsannan¹⁷ ti āsannam
attano sarirasamphassaṃ āgatan ti¹⁸ a., aghammigā ti aghakarā migā¹⁹, duk-
khāvahā ti a., nadīm Sotumbaram⁵ patiti Sotumbarāya²⁰ nāma nadiyā
tīre, yūthānaṇ ti yūthāni, ayam eva vā pātho, dhenū va vacchagiddhā
vā 'ti tara dārake apassanti va²¹ vacchagiddhā dhenū viya katham karissasi,
vakāro pan' ettha nipātamatto va, sampatite ti sampatante, ghore ti virūpe,
suplavaṃgame²² ti makkāte, akhettaññāya²³ 'ti araññe abhūmikusalāya²⁴,
bhavitante²⁵ ti bhavissati te, sutvānā ti sīvāya²⁶ saddam sutvā, muhun
ti nagare vasanti pi punappuna uttasasi, sanate vā 'ti sannatantaṃ²⁷ viya
bhavissati.

182. Tam abravī rājaputti Maddi sabbaṅgasobhanā:
yāni etāni akkhāsi vane paṭibhayāni me
sabbāni abhisambhossam, gaccham āeva rathesabha. 1866.

¹ Cks nadīnūpatise-, Bđ nadīnupasevite. ² Cks -a. ³ Ck apipāsannam, Cs api-
pasantam. ⁴ Bđ kaṇhajaṭilā. ⁵ Bđ sodu-. ⁶ Bđ -nam. ⁷ Ck -caritam, Cs
-cavitam. ⁸ Bđ dupla-. ⁹ Bđ bhavissate. ¹⁰ Cks yaṃ. ¹¹ Bđ siṅgāya. ¹²
Bđ -sate. ¹³ Cks -ññā. ¹⁴ Bđ -pe bhayajanake pekkhasi. ¹⁵ Cks nadiyaṃ. ¹⁶
Cks upasevite. ¹⁷ Cks apipāsannan. ¹⁸ Ck āganti, Cs āghante. ¹⁹ Cs aghammigā,
Cs omits aghakarā migā. ²⁰ Cks -ram. ²¹ Bđ yā. ²² Bđ dupla-. ²³ Cks
-ññātāya. ²⁴ Cks -kusalāya, Bđ araññābhūmi akusalatāya. ²⁵ Bđ bhavissate.
²⁶ Bđ siṅgāya. ²⁷ so Bđ; Cks nadati.

183. Kāsaṃ kusaṃ poṭakilaṃ¹ usīraṃ muñjapabbajam
urasā padahessāmi², nāssa hessāmi dunnayā. 1867.
184. Bahūhi vata cariyāhi kumārī vindate patiṃ
udarass' uparodhena³ gohanubbeṭhanena ca. 1868.
- 5 185. Aggissa paricariyāya udakummajjanena ca
vedhabbam⁴ kaṭukam loke gacchaṃ ñeva rathesabha. 1869.
186. Api 'ssā hoti appatto ucchiṭṭham api bhuñjitum
yo⁵ nam hatthe gahetvāna akāmaṃ⁶ parikaḍḍhati,
vedhabbam⁴ kaṭukam loke gacchaṃ ñeva rathesabha. 1870.
- 10 187. Kesaggahaṇamukkhepā bhūmyā ca parisumbhaṇā
datvā ca nopakkamati bahum dukkham anappakam,
vedhabbam etc. 1871.
188. Sukkacchavivedhaverā⁷ datvā subhagamānino
akāmaṃ⁶ parikaḍḍhanti ulūkam ñeva⁸ vāyasā, ve- etc. 1872.
- 15 189. Api nātikule phīte⁹ kamsapajjotane vasaṃ
n' evātivākyam na labhe bhātūhi sakhikāhi ca, ve- etc. 1873.
190. Naggā nadī anodakā¹⁰ naggam raṭṭham arājikam
itthi pi vidhavā naggā yassāpi dasa bhātaro, ve- etc. 1874.
191. Dhajo rathassa paññāṇam¹¹, dhūmo paññāṇam¹² aggino,
20 rājā raṭṭhassa paññāṇam¹², bhattā paññāṇam¹² itthiyā ve-etc. 1875.
192. Yā daliddi daliddassa aḍḍhā aḍḍhassa kittimā
tam ve devā pasamsanti dukkaram hi karoti sā. 1876.
193. Sāmikam anubandhissam sadā kāsāyavāsini,
pathavyāpi abhejjantya¹³ n' icche Vessantaram vinā, ve- etc. 1877.
- 25 194. Api sāgarapariyantam bahum vittadharam mahim
nānāratana-paripūram n' icche Vessantaram vinā. 1878.
195. Kathaṇ nu tāsam hadayaṃ, sukharā vata itthiyo
yā sāmike dukkhitamhi sukham icchanti attano. 1879.
196. Nikkhamante mahārāje Sivīnam raṭṭhavaddhane
30 tam aham anubandhissam, sabbakāmadado hi me ti. 1880.

Ta. tamabravīti bhi- Maddi rañño vacanam sutvā tam rājānam abravī,
abhisambhossan ti sahissāmi adhiyāsessāmi, poṭakilaṇ¹ ti poṭakilaṭi-
yam¹ nāma padahessāmiti dvedhā¹⁴ katvā purato gamissāmi, udara ssu - ti
upavāsena¹⁵, gohanubbe - ti viśālakaṭṭhānatauttarapassāvaitthiyo¹⁶ sāmikam

¹ Cks pota-. ² all three MSS. panuda. ³ Cks uradassupa-. ⁴ Bd vedhavyam.
⁵ Cks so. ⁶ Bd -mā. ⁷ Cks sukha-, Bd suka-. ⁸ so all three MSS. ⁹ Bd
phīte? Cks pīte. ¹⁰ Bd anu-. ¹¹ Cks paññāṇo, Bd -nam. ¹² Bd -nam. ¹³ Bds
abhi-. ¹⁴ Cks vidhā. ¹⁵ Bd adds khuddādhivāsena. ¹⁶ Cks -kaṭṭho uttarapassāva-

labhantīti katvā gohanunā kaṭṭhālakaṃ koṭṭhāpetvā¹ veṭhanena² passāni upanā-
metvā kumārīkā patiṃ paṭilabhanti, kaṭukan ti asādhukaṃ³, gacchaṃ ūevā
'ti gamissāmi yeva, appatto ti tassā vidhavāya ucchiṭṭhakaṃ paribhūñjitum
ananucchaviko yeva, yo nan ti yo nīcajaro taṃ vidhavāṃ anicchamānaṃ ūeva
hatthe gahetvā kaḍḍhati, kesaggahaṇaṃ mukkhēpā bhūmyā ca parisum-
bhanā ti assāmikaṃ itthiṃ pādena kesaggahaṇaṃ ukkhēpā⁴ bhūmiyaṃ pātentī,
etā avamaññā nātikkamanti⁵, datvā cā 'ti assāmikāya itthiyā evarūpaṃ bahum
anappakaṃ dukkhaṃ paro⁶ puriso datvā na ca pakkamati⁷ nirāsamko⁸ olo-
kento va tiṭṭhati, sukkacchavīti⁹ nahāniyacuppēna¹⁰ upatṭhāpitachavivannā,
vedhaverā ti vidhavittakā¹¹, datvā 'ti kiñcid eva appamattakaṃ dhanam
10 datvā, subhagamāñño ti mayam subhagā ti maññamānā, akāman¹² ti taṃ
vidhavaṃ assāmikaṃ akāmanā¹³ ulūkaṃ vāyasā viya parikaḍḍhanti, kaṃsa
pajjotane ti suvaṇṇabhāya jotante¹⁴ vāsanti evarūpe pi nātikule vasamānā,
nevātivākyaṃ na labhe ti ayaṃ nissāmikā'yavajivaṃ amhākaṃ ūeva bhārā
jātā¹⁵ ti ādīni vacanāni vadantehi bhātūhi pi sakhikāhi pi ativākyaṃ garahā-
15 vacanaṃ 'eva na labhati¹⁶, labhati yeva, paññānaṃ ti pakaṭṭhāvakkāraṇaṃ, yā
daliddhīti devakittisampannā yā itthi attano sāmikassa daliddassa dukkhappat-
tassa kāle sayam pi daliddi samānā dukkhā va hoti tassa aḍḍhassa kāle ten'
eva saddhiṃ aḍḍhā sukhappattā hoti tam pi devatā pasamsanti, abhejjantyā
ti abhejjantiyā, sace pi hi itthiyā sakalapāṭhavi na bhijjati sakalāya paṭhaviyā
20 sā va¹⁷ issarā hoti tathāpi vedhabbhaṃ kaṭukam evā 'ti a., sukhārā vata
itthiyo ti itthiyā hadayā, suṭṭhu kharā vata¹⁸ itthiyo.

197. Tam abravī mahārājā Maddiṃ sabbaṅgasobhanaṃ:

ime te daharā puttā Jāli Kaṇhājīnā vubho¹⁹

nikkhippa lakkhaṇe gaccha, mayan te posiyāmase¹⁹ ti. 1881. 25

Ta. Jāli--vubho¹⁹ ti Jāli ca Kaṇhājīnā cā 'ti ubho, nikkhipitvā ṭhapetvā
gacchā 'ti.

198. Tam abravī rājaputti Maddi sabbaṅgasobhanā:

piyā me puttakā deva Jāli Kaṇhājīnā vubho¹⁹,

ty-amhaṃ tattha ramesanti araṇṇe jīvasokinaṃ²¹ ti. 1882. 30

Ta. tyamhan ti te dārakā amhākaṃ ta. araṇṇe, jīvasokinaṃ²¹ ti avi-
gatasokānaṃ hadayaṃ ramesantīti a.

¹ Bā -thalakaṃ koṭṭhā-. ² Bā vethakena. ³ Bā asātaṃ, Ck asādhukaṃ. ⁴ Bā
-po. ⁵ so C; Ck etā avamaññātātikkamanti, Bā etāni avamaññamāni ati-. ⁶
Bā para. ⁷ Bā datvā ca pana no pakkamati. ⁸ Cks -ke. ⁹ Bā suka-, Cks
sukha-. ¹⁰ Cks -ena. ¹¹ Ck -vitthikā, Bā vidhavittikā purisā. ¹² all three
MSS. -mā. ¹³ Cks omit ak-. ¹⁴ Bā suvaṇṇabhājanābhāya pajjotante. ¹⁵ Bā
-o -o. ¹⁶ Cks labhanti, Ck adds na. ¹⁷ Cks yā va. ¹⁸ Ck vantā, Ck vannā
¹⁹ Bā cubho. ²⁰ Bā posissāmase. ²¹ Bā jivi-.

199. Tam abravi mahārājā Sivinaṃ ratthavaddhano:
sālinam odanaṃ bhutvā sucim maṃsūpasecanaṃ
rukkhaphalāni bhuñjantā kathaṃ kāhanti dārakā. 1883.
200. Bhutvā sataphale kaṃse sovaṇṇe satarājike
5 rukkhapattesu bhuñjantā kathaṃ kāhanti dārakā. 1884.
201. Kāsiyāni ca dhāretvā khomakodumbarāni ca
kusacīrāni dhārentā kathaṃ kāhanti dārakā. 1885.
202. Vayhāhi pariyāyitvā sivikāya rathena ca
pattikā paridhāvanta kathaṃ kāhanti dārakā. 1886.
- 10 203. Kūṭāgāre sayitvāna nivāse phussitaggaḷe
sayantā rukkhamaṇḍasmiṃ kathaṃ kāhanti dārakā. 1887.
204. Pallamaṃkesu sayitvāna gonake cittasanthate
sayantā tiṇasanthāre kathaṃ kāhanti dārakā. 1888.
205. Gandhikena¹ vilimpitvā agarucandanena² ca
15 rajojallāni dhārentā kathaṃ kāhanti dārakā. 1889.
206. Cāmaramorahatthehi³ vijitaṅgā⁴ sukhe ṭhitā
datthā⁵ ḍaṃsehi makasehi kathaṃ kāhanti dārakā ti. 1890.

Ta. kaṃse ti phalasatena katāya kañcanapāṭiyā, gonake cittasanthate
ti mahāpiṭṭhiyaṃ kālakoḷave⁶ c' eva vicittake santhare ca⁷, cāmara--⁸ ti
20 cāmārehi c' eva morahatthehi ca vijitaṅgā⁴.

Evam pi tesam sallapantānaṃ nēva atha ratti vibhāyi,
vibhātāya rattiya suriyo uggañchi. Mahāsattassa catusindhava-
yuttaṃ alaṃkatarathaṃ ānetvā rājadvāre ṭhapyimsu. Maddi
sassusasure vanditvā sesitthiyo āpucchitvā apaloketvā dve putte
25 ādāya Vessantarato paṭhamataraṃ gantvā rathe aṭṭhāsi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

207. Tam abravī rājaḥputtī Maddi sabbaṅgasobhanā:
mā deva paridevesi mā ca tvam vimano ahu,
yathā mayam bhavissāma tathā hessanti dārakā. 1891.
- 30 208. Idam vatvāna pakkāmi Maddi sabbaṅgasobhanā,
Sivimaggena anvesi putte ādāya lakkhaṇā ti. 1892.

Ta. Sivi--ti Sivirañño gantabbamaggen' eva, anvesīti, tam⁸ agamāsi,
pāsādā otaritvā rathaṃ abhiruyha ṭhitā ti a.

¹ Bā gandha-. ² Bā aggalu-. ³ Bā cāmari-. ⁴ so Ck for vī-, Bā bijit-. ⁵ Bā
phuṭhā. ⁶ Ck gonakojjava ⁷ Bā adda santhate. ⁸ Bā omits tam.

209. Tato Vessantaro rājā dānaṃ datvāna khattiyo
pitu mātuc ca¹ vanditvā katvā ca naṃ padakkhiṇaṃ 1893.

210. Catuvāhiṃ rathaṃ yuttaṃ siḅhaṃ āruyha sandanaṃ
ādāya puttadāraṇ ca Vaṃkaṃ pāyāsi pabbataṃ ti. 1894.

Ta. tato ti bhi- tassā Maddiyā rathaṃ abhirūhitvā t̃hitakāle, datvā ti 5
bhiyyo² dānaṃ datvā, katvā ca -- ti padakkhiṇaṃ ca katvā, naṃ ti nipāta-
mattaṃ.

211. Tato Vessantaro rājā yenāsi bahuko jano
āmanāta kho taṃ gacchāma ārogā hontu nātayo ti. 1895.

T. a.: bhi- kato Ve- rājā yamhi t̃hāne rājānaṃ passissāmā³ 'ti bahuko 10
jano t̃hito āsi ta. rathaṃ pesetvā mahājanaṃ āpucchanto āmanāta kho taṃ gac-
chāma ārogā hontu nātayo ti ā.. ta. taṃ ti nipātamattaṃ, bhi- tato Ve- nātaye
ā.: tumhe āmantetvā mayaṃ gacchāma, tumhe sukhitā hotha niddukkā ti.

Evaṃ Mahāsatte mahājane āmantetvā „appamattā dānā-
dīni puññāni karoṭhā“ 'ti tesāṃ ovādaṃ ca datvā gacchante 15
pana Bodhisattassa mātā⁴ „putto me dānavittako dānaṃ detū“
'ti ābharaṇehi saddhiṃ sattaratanapūrāni sakaṭāni ubhosu
passesu pesesi, so pi attano kāyārūḷhaṃ eva ābharaṇabhaṇḍaṃ
omuñcitvā sampattayācakānaṃ at̃thārasa vāre datvā avasesaṃ
sabbam adāsi, so nagarā nikkhamitvā ca parivattitvā⁵ oloketu- 20
kāmo ahosi, ath' assa manāṃ paṭicca⁶ rathappamāṇe t̃hāne
paṭhavī bhijjitvā⁷ parivattitvā rathaṃ nagarābhimukhaṃ akāsi,
so mātāpitunnaṃ vasanaṭṭhānaṃ olokesi tena kāraṇena⁷ paṭha-
vikampādayo ahesuṃ, tena vuttaṃ:

212. Nikkhamitvāna nagarā nivattitvā vilokite 25
tadāpi paṭhavī kampi Sineruvanavaṭaṃsakā ti 1896.

sayam pana oloketvā Maddiṃ pi olokāpetuṃ gātham āha:

213. Imḅha Maddi nisāmeḥi rammarūpaṃ va dissati
āvāso Siviset̃ṭhassa pettikaṃ bhavanaṃ mamaṃ ti. 1897.

Ta. nisāmeḥīti olokehi. 30

¹ Cks pitumātucca, Bđ pitumātum ca. ² Bđ hi-. ³ Bđ adds cintesi. ⁴ Bđ
-vattetvā, Cks omit pavivattitvā. ⁵ Cks paticca. ⁶ Bđ adds kulāla cakkam viya.
⁷ Cks kāruñña.

Atha M. sahaajāte satthisahasse amacce ca sesajanañ ca oloketvā nivattāpetvā ratham pājento Maddim ā.: „bhadde sace pacchato yācakā āgacchanti upadhāreyyāsīti“, sāpi olo-kentī nisīdi, ath' assa sattasatakamahādānañ sampāpūṇitum
 5 asakkontā cattāro brāhmaṇā nagaraṃ āgantvā „kubim rājā“
 ti pūcchitvā „dānaṃ datvā gato“ ti vutte „kiñci gahetvā gato“
 ti vatvā „rathena gato“ ti sutvā „asse naṃ yācissāmā“ 'ti
 anubandhimsu, atha Maddi te āgacchante disvā „yācakā devā“
 'ti ārocesi, M. ratham ṭhapesi, te āgantvā asse yācimsu, M.
 10 caturo haye tesaṃ adāsi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

214. Tam brāhmaṇā anvagamum, te tam asse ayācisum,
 yācito paṭipādesi catunnaṃ caturo haye ti. 1898.

Assesu pana dinnesu rathadhuraṃ ākāse yeva atthāsi,
 15 atha brāhmaṇesu gatamattesu yeva cattāro devaputtā rohitami-
 gāvaṇṇena āgantvā sampatichhitvā āgamiṃsu¹, M. tesaṃ deva-
 puttabhāvaṃ ūtvā imaṃ gātham āha:

215. Imgha Maddi nisāmehi: cittarūpaṃ va dissati,
 migarohiccavaṇṇena² dakkhiṇassā vahanti man ti, 1899.

20 Ta. dakkhiṇ - - ti susikkhitaassā viya maṃ vahanti.

Atha naṃ evaṃ gacchantam aparo brāhmaṇo āgantvā
 ratham yāci, M. puttadāraṃ otāretvā ratham tassa adāsi,
 rathe³ pana dinne³ devaputtā antaradhāyimsu.

Rathassa pana dinnabhāvaṃ pakāsento Satthā āha:

25 216. Ath' ettha pañcamo āgā, so tam ratham ayācatha⁴,
 tassa tam yācito dāsi, na c' assu⁵ pahato mano. 1900.

217. Tato Vessantaro rājā oropetvā⁶ sakaṃ janaṃ
 assāsayaṃ assa ratham brāhmaṇassa dhanesino ti. 1901.

Ta. athetthā 'ti ath' etasmim ṭhāne, na cassu - - ti na c' assu olīno⁷,
 30 assāsayaṃti paritosento⁸ niyyādesi.

¹ Cks ag-. ² Cks migā-. ³ Cks -esu. ⁴ Bđ āyācittha. ⁵ so all three MSS. for cassa? ⁶ Bđ orohitvā. ⁷ Bđ na cassa mano olīno. ⁸ Cks parivutosento.

Tato paṭṭhāya pana sabb' ete pattikā va ahesum, atha
M. Maddim avoca:

218. Tvaṃ Maddi Kaṇhājinam gaṇha, lahukā esā kaniṭṭhikā,
aham Jālīm gaṇhissāmi, garuko bhātiko hi so ti. 1902.

Evañ ca pana vatvā ubho pi dve dārake amkenādāya 5
pakkamimsu.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

219. Rājā kumāram ādāya rājaputtī ca dārikam
sammodamānā pakkāmuṃ aṇṇamaṇṇam piyamvadā ti. 1903.

Dānakhaṇḍam niṭṭhitam.

10

Te paṭipathe gacchante manusse¹ disvā „kuhiṃ Vaṃkatapab-
bato“ ti pucchanti, manussā „dūre“ ti vadanti, tena vuttaṃ:

220. Yadi keci manuṇḍa¹ enti¹ anumagge paṭipathe²
maggan te paṭipucchāma: kuhiṃ Vaṃkatapabbato. 1904.

221. Te tattha ambe passitvā karuṇam paridevayum,
dukkhan te paṭivedenti: dūre Vaṃkatapabbato ti. 1905.

15

Maggassa ubhato passe³ vividhaphaladhārino rukkhe disvā
dārakā kandanti, M-assānubhāvena phaladhārino rukkḥā ona-
mitvā hatthasamphassaṃ⁴ āgacchanti, tato supakkaphalāni ucci-
nitvā tesam deti, tam disvā Maddi⁵ acchariyam pavedesi, 20
tena vuttaṃ:

222. Yadi passanti pavane dārakā phalite dume
tesam phalānam hetūhi⁶ uparodanti dārakā. 1906.

223. Rodante dārake disvā ubbiggā vipulā⁷ dumā
sayam ev' onamitvāna upagacchanti dārake. 1907.

25

224. Idam accherakam disvā abbhutam lomahaṃsanam
sādhukāram pavattesi Maddi⁵ sabbaṅgasobhanā: 1908.

225. Accheram vata lokasmiṃ abbhutam lomahaṃsanam
Vessantarassa tejena sayam ev' onatā dumā ti. 1909.

¹ Bā koci manuṇḍo eti. ² all three MSS. pati-. ³ Bā ubhosu passesu. ⁴ C¹
-passam, C² pasam. ⁵ C¹ -i, Bā -im. ⁶ C² -uhi, Bā -umhi, B³ -ubhi. ⁷
Bā ubbidhā viputā, C¹ ubbiggā vipphalā.

Jetuttaranagarato Suvannagiritālo nāma pabbato pañcayo-
janāni, tato Kontimārā nāma nadī pañcayojanāni, tato c'
Arañjaragiri¹ nāma pabbato pañca-, tato Dunniviṭṭha-brāhmaṇa-
gāmo² nāma pañca-, tato mātulanagaram dasayojanāni, iti taṃ
5 maggaṃ Jetuttaranagarato tiṃsayojanaṃ hoti³, devatā maggaṃ
saṃkhipiṃsu, ekadivaseṇ⁴ eva te mātulanagaram sampāpu-
ṇiṃsu, tena vuttaṃ:

228. Saṃkhipiṃsu pathaṃ yakkhā anukampāya dārake,
nikkhaṇṭadivaseṇ⁵ eva Cetaraṭṭhaṃ⁶ upāgamun ti. 1910.

10 Upagacchantā pana Jetuttaranagarato pātarāsasamaye nik-
khamitvā sāyaṇhasamaye Cetaraṭṭhe⁷ mātulanagaram sampattā.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

227. Te gantvā dīgham addhānaṃ Cetaraṭṭhaṃ⁸ upāgamun,
iddhaṃ phītaṃ janapadaṃ bahumaṃsasurodananti⁹. 1911.

15 Tadā mātulanagare satṭhikhattiyasahassāni vasanti, M.
antonagaram apavisitvā nagaradvāre sālāya nisīdi, ath' assa
Maddi M-assa pādesu rajaṃ puñjitvā pāde sambāhetvā „Ve-assa
āgatabhāvaṃ jānāpessāmīti“ sā sālato nikkhamitvā tassa cak-
khupathesu¹⁰ atṭhāsi, tena nagaram pavisantiyo ca nikkha-
20 mantiyo ca itthiyo naṃ disvā parivāresuṃ.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

228. Cetiyo¹¹ parikirīṃsu¹² disvā lakkhaṇaṃ āgataṃ:
sukhumālī vata ayyā¹³ pattikā paridhāvati. 1912.

229. Vayhāhi pariyāyitvā sivikāya ca khattiyā¹⁴
25 sājja¹⁵ Maddi araṇṇasmiṃ pattikā paridhāvati. 1913.

Ta. lakkhaṇaṃ ti lakkhaṇasampannaṃ Maddiṃ āgataṃ, paridhāva-
tīti evaṃ sukhumālī hutvā pattikā va vicarati, pariyāyitvā ti Jetuttaranagare
vicaritvā, sivikāyā¹⁶ ti suvaṇṇasivikāya.

¹ Ck^s marañjana-, B^s ārañjara-. ² Ck^s -ṭṭhi-, B^s tuṇṇavinālidandaṇḍabra-. ³ B^s -nāni honti. ⁴ B^s jeta-. ⁵ Ck^s māsasurodanti, C^s bahumaṃsasurodananti. ⁶ B^s -the. ⁷ B^s je-. ⁸ B^s -vāriṃsu. ⁹ Ck^s vanāyaṃ ayyā, C^s vayaṃ ayya. ¹⁰ Ck^s vattiyā, B^s rathena ca. ¹¹ B^s svajja.

Mahājano taṃ Maddiṇ ca Ve-raṇ ca putte c' assa anātha-gamane¹ āgate disvā gantvā rājānaṃ ārocesi, saṭṭhisahassarājāno rodantā paridevantā tassa santikaṃ āgamiṃsu².

Tam atthaṃ pakāsento Satthā-jāha:

230. Taṃ disvā Cetapāmokkhā rodamānā upāgamuṃ : 5
kaccin nu deva kusalaṃ, kacci deva anāmayāṃ,
kacci pitā³ ārogo⁴ te Sivīnaṃ ca anāmayāṃ. 1914.
231. Ko te balaṃ mahārāja, ko nu te rathamāṇḍalaṃ,
anassako arathako dīgham addhānam āgato,
kacc' āmittehi pakato⁵ anuppatto s' imaṃ disaṃ ti. 1915. 10

Ta. disvā ti dūrato va passivā, Cetapā - - ti Cetarājāno, upāgamun ti upagamiṃsu, kusalaṃ ti ārogyaṃ, anāmayan ti niddukkhabhāvaṃ, ko te balaṃ ti kuhiṃ tava balakāyo, ratha - - ti yenāsi alaṃkatarathena āgato so kuhiṃ ti pucchanti, anassako ti na assako⁶ ti yeva, arathako ti ayānako, dīgham - - ti dīghamaggaṃ āgato, pakato ti abhibhūto. 15

Atha nesaṃ rājūnaṃ M. attano āgamanakāraṇaṃ kathento ā. :

232. Kusalaṃ c' eva me samma, atho samma anāmayāṃ,
atho pitā arogo⁷ me Sivīnaṃ ca anāmayāṃ. 1916.
233. Ahaṃ hi kuṇjaraṃ dajjaṃ isādantaṃ urūlhavaṃ (cfr. supra v. 33)
khettaññuṃ sabbayuddhānaṃ sabbasetāṃ gajuttamaṃ 1917. 20
234. Paṇḍukambalasañchannaṃ pabhinnaṃ sattumaddanaṃ
dantiṃ savālavijaniṃ setaṃ Kelāsa-sādisaṃ 1918.
235. Sasetaçchattaṃ saupatheyyaṃ⁸ sāthabbanāṃ⁹ sahatthipaṃ
aggayānaṃ rājavāhiṃ brāhmaṇānaṃ adās' ahaṃ. 1919.
236. Tasmim me Sivayo kuddhā, pitā c'¹⁰ upahato¹¹ mano, 25
avaruddhati¹² maṃ rājā, Vaṃkaṃ gacchāmi pabbataṃ,
okāsaṃ sammā jānātha vane yattha vasāma¹³ ti. 1920.

Ta. tasmim me ti tasmim kāraṇe mayhaṃ Sivayo kuddhā, upahato - - ti upabatacitto kuddho va hutvā maṃ raṭṭhā pabbājesi, yatthā 'ti yasmiṃ vane mayāṃ vaseyyāma ta, no vasanokāsaṃ jānāthā 'ti ā. 30

Te rājāno āhaṃsu:

¹ so Cks, Bā anāthāgamanena. ² C ag-, Bā āgamiṃsu. ³ Cks pitā. ⁴ Ck āroga, C aroga, Bā arogo. ⁵ Cks kacci tāmittehi kato. ⁶ Cks anassako. ⁷ Cks -gā. ⁸ Bā saupājeyyaṃ, B saupatheyyaṃ. ⁹ Ck sāpabbanaṃ, Bā sādhappanaṃ. ¹⁰ Cks ca. ¹¹ so all three MSS. ¹² Bā -ddhāsi, Cks -ruddhesi. ¹³ Bā vase-.

237. Svāgatan te mahārāja atho te adurāgataṃ,
issaro si¹ anuppatto yaṃ idh' atthi pavedaya. 1921.

238. Sākaṃ bhisam madhum maṃsam suddham sālinam odanam
paribhuñja mahārāja, pāhuno² no si āgato ti. 1922.

5 Ta. pavedaya 'ti kathehi, sabbam paṭiyādetvā dassāma, bhisam ti bhi-
samūlam yaṃ kiñci kandaṭṭam vā.

Vessantaro āha:

239. Paṭiggahitaṃ yaṃ dinnam sabbassa agghiyaṃ katam,
avaruddhati³ maṃ rājā, Vaṃkam gacchāmi pabbataṃ,
10 okāsam samma jānātha vane yattha vasāmaṃ ti. 1923.

Ta. paṭiggahitaṃ ti sabbam etaṃ tumhehi dinnam mayā ca paṭigga-
hitaṃ eva hotu sabbassa tumhehi mayham agghiyaṃ ti agghiyaṃ nivediyaṃ
katam, rājā pana maṃ avaruddhati⁴ rāṭṭhā pabbājeti⁵, tasmā Vaṃkam eva
gamiṣāmi, tasmim me araṇṇe vasaṇāṭṭhānaṃ jānāthā 'ti.

15 Te rājāno āhaṃsu:

240. Idh' eva tāva acchassu Cetaraṭṭhe rathesabha
yāva Cetā gamissanti raṇṇo santikaṃ yācituṃ
nijjhāpetuṃ mahārājaṃ⁶ Sivīnaṃ rāṭṭhavaḍḍhanam. 1924.

241. Taṃ taṃ Cetā purakkhatvā patitā laddhapaccayā
20 parivāretvāna gacchanti, evaṃ jānāhi khattiyā 'ti. 1925.

Ta. raṇṇo -- ti raṇṇo santikaṃ yācanatthāya gamissanti⁷, nijjhā-
petuṃ ti tumbākaṃ niddosabbhāvaṃ jānāpetuṃ, laddha -- ti laddhapatiṭṭhā,
gacchanti gamissantīti.

Mahāsatto āha:

25 242. Mā vo ruccittha gamanam raṇṇo santika⁸ yācituṃ
nijjhāpetuṃ mahārājaṃ, rājā tattha na issaro⁹. 1926.

243. Accuggatā hi Sivayo balatthā¹⁰ negamā ca ye
te padhamsetuṃ icchanti rājānaṃ mama kāraṇā ti. 1927.

30 Ta. tatthā 'ti tasmim mama niddosabbhāvaṃ nijjhāpane, rājāpi anissaro,
accuggatā ti atikuddhā, balatthā¹¹ ti balakāyā¹², padhamsetuṃ te rā-
jato nibharituṃ, rājānaṃ ti rājānaṃ pi.

¹ Cks ti. ² so all three MSS. ³ Bđ -asi. ⁴ Bđ -ruddhāsi. ⁵ Bđ -si. ⁶ Cks -ja. ⁷ Cks gamanam. ⁸ Bđ -kam. ⁹ Bđ rājāpi tatthanissaro. ¹⁰ Bđ baladaggā. ¹¹ Bđ balaggā. ¹² Cks balakāyanāyana.

Te rājāno āhaṃsu:

244. Sace esā pavatt' ettha raṭṭhasmiṃ raṭṭhavaddhana
idh' eva rajjāṃ kārehi Ceteḥi parivārito. 1928.
245. Iddham phītaṃ c' idaṃ raṭṭhaṃ iddho janapado mahā,
matim karohi tvaṃ deva rajjassa-m-anusāsītun ti. 1929. 5

Ta. sace esā -- ti sace etasmim raṭṭhe esā pavatti, rajjassa -- ti
rajjāṃ anusāsītun, ayam eva vā pāṭho.

Vessantaro āha:

246. Na me chando mati atthi rajjassa-m-anusāsītun
pabbājitassa raṭṭhasmā, Cetaputtā sunātha me. 1930. 10
247. Atuṭṭhā Sivayo assu¹ balatthā² negamā ca ye
pabbājitassa raṭṭhasmā, Cetā rajje hi secayum. 1931.
248. Asammodiyam pi vo assa accantaṃ mama kāraṇā
Sivīnaṃ bhaṇḍanaṃ cāpi, viggaho me na ruccati. 1932.
249. Ath' assa bhaṇḍanaṃ ghoraṃ sampahāro anappako³,
ekassa kāraṇā mayhaṃ himseyyum bahuke jane⁴. 1933. 15
250. Paṭiggahitaṃ yaṃ dinnāṃ sabbassa agghiyaṃ kataṃ,
avaruddhati⁵ maṃ rājā, Vaṃkaṃ gacchāmi pabbataṃ,
okāsaṃ sammā jānātha vane yattha vasāmasa ti. 1934.

Ta. Cetā rajjeḥi -- ti Cetaraṭṭhavāsino kira Ve-raṃ rajje abhisīcimsū 20
'ti tumhākaṃ kupitā te atuṭṭhā assu⁶, asammodiyaṃ ti asāmaggiyaṃ, assā 'ti
mayhaṃ ekassa kāraṇā tumhākaṃ bhaṇḍanaṃ bhavissati.

Evaṃ M. anekapariyāyena yācito pi r. na icchi, ath' assa
te pana rājāno mahantaṃ sakkāraṃ karimsu, so nagaraṃ
pavisitum na icchati, atha naṃ sālam eva alaṃkaritvā sāṇiyā 25
parikkhepaṃ katvā mahāsayaṇaṃ paññāpetvā sabbe āraṃkhaṃ
katvā parivārayimsu, so ekadivasaṃ⁷ ekarattim vasitvā tehi
gahitārakkho sālāyaṃ vasitvā punadivase pāto va nānagarasa-
bhojanaṃ paribhuñjitvā tehi rājūhi parivuto sālāya nikkhami,
saṭṭhisahassā khattiyā tena saddhim pannarasayojanaṃ maggaṃ 30

¹ Bā āsum. ² Bā balaggā. ³ Ck -rena campako, Cs -rena cappako. ⁴ Ck bhim-
seyyum bahuṃ kopano, Cs himseyyum bahuko jano, Bā himseyya bahuko jano.

⁵ Bā -si. ⁶ Bā āsum. ⁷ Bā omits ekadi-.

gantvā vanadvāre thatvā purato pannarasayojanam maggaṃ
ācikkhantā āhaṃsu:

251. Taggha te mayam akkhāma yathāpi kusalā tathā
rājisi yattha sammanti ābutaggi samāhitā. 1935.
- 5 252. Esa selo mahārāja pabbato¹ Gandhamādano
yattha tvaṃ saha puttehi saha bhariyāya c' acchasi². 1936.
253. Taṃ Cetā³ anusāsimsu assunettā⁴ rudammukhā,
ito gaccha mahārāja uju yen' uttarāmukho. 1937.
254. Atha dakkhasi bhaddan te Vipulā⁵ nāma pabbatāṃ
10 nānādumagaṇākiṇṇaṃ sītacchāyaṃ manoramaṃ. 1938.
255. Taṃ atikkamma bhaddan te atha dakkhasi āpakāṃ⁶
nadiṃ Ketumatīṃ nāma gambhīraṃ girigabbharaṃ 1939.
256. Puthulomamacchākiṇṇaṃ supatitthaṃ mahodakāṃ.
tattha nahātvā piritvā ca assāsetvā saputtake 1940.
- 15 257. Atha dakkhasi bhaddan te nigrodhaṃ maddhuvipphalaṃ
rammake sikhare jātaṃ sītacchāyaṃ manoramaṃ. 1941.
258. Atha dakkhasi bhaddan te Nālikaṃ nāma pabbatāṃ
nānādiagaṇākiṇṇaṃ selaṃ kimpurisaṃyutaṃ. 1942.
259. Tassa uttarapubbena Mucalindo nāmaso saro
20 puṇḍarīkehi sañchanno setasogandhiyehi ca. 1943.
260. So vanaṃ meghasaṃkāsaṃ dhuvāṃ haritasaddalaṃ
siho vāmisapekkhīva vanasaṇḍaṃ vigāhiya
puppharukkhehi sañchannaṃ phalarukkhehi c' ūbhayaṃ. 1944.
261. Tattha bindussarā vaggū nānāvannaṃ bahū dijā
25 kujjantaṃ⁸ upakujjanti utusampupphite dume. 1945.
262. Gantvā girividuggānaṃ nadīnaṃ pabbhāni⁹ ca
so¹⁰ dakkhasi¹¹ pokkharāṇi karaṇjakakudhāyutaṃ 1946.
263. Puthulomamacchākiṇṇaṃ supatitthaṃ mahodakāṃ
samaṇ ca caturassaṇ ca¹² sādum appaṭigandhiyaṃ. 1947.
- 30 264. Tassā¹³ uttarapubbena paṇṇasālaṃ amāpaya
paṇṇasālaṃ amāpetvā uñchacariyāya ihathā 'ti. 1948.

Ta. rājisiṭṭi rājāno hutvā pabbajitā, samāhitā ti ekaggacittā, esā 'ti
dakkhiṇahatthaṃ ukkhipitvā iminā pabbatapādena gacchathā 'ti ācikkhantā¹⁴ vadanti,

¹ Cks sabbato. ² Bā vacchasi, Ck bhariyā ca acchasi, (s gariyā ca a., Bg gariyo ca a. ³ Cks cetāṃ, Bā jetam. ⁴ Cks assa-. ⁵ Bā vepulāṃ. ⁶ Cks āvakaṃ, Bā āpagaṃ. ⁷ Cks -raṇ. ⁸ Cs Bā -tim. ⁹ Cks pabhatāni. ¹⁰ Cks yo. ¹¹ Bā addasa. ¹² Bā caturamsaṇca. ¹³ Bā tasmā. ¹⁴ Bā āgacchantā.

acchasīti¹ vasissasi, āpakan² ti nadim³ āpaṃ⁴, girigabbharan ti girikucchito pavattaṃ, madhuvipphalan⁵ ti madhuraphalaṃ, rammake ti ramaṇīye, kimpurisāyutan ti kimpurisehi āyutaṃ parikiṇṇaṃ, setasogandhiyehīti nānappakārehi setapupphehi c' eva sogandhiyehi ca samannāgataṃ, siho vāmisapekkhīti āmisaṃ patthento siho viya, bindussarā ti⁵ piṇḍitassara, vaggū ti madhurassarā, kujjantam - - ti⁶ paṭhamāṃ kujjamānaṃ pakkhiṃ pacchā upakujjanti, utu - - ti utukālasamaye pupphite dume nisīditvā kujjantam anukujjanti, so dakkhasīti⁷ so tvaṃ passasīti⁸ a, karaṇja - - ti karaṇjarukkhehi ca kakudharukkhehi ca samparikiṇṇaṃ, appaṭigandhiyan ti paṭikkūlagandharahitaṃ madhurodakassa sampuṇṇaṃ nānappakārapadumuppala-¹⁰ dīhi sañchannaṃ paṇṇasālaṃ, amāpayā 'ti paṇṇasālaṃ māpessasi⁹, amāpetvā ti māpetvā, uñchacariyāya ihathā 'ti atha tumhe deva uñchacariyāya yāpento appamattā ihatha, āradhaviyā hutvā vihareyyātha 'ti a.

Evan te rājāno tassa pannarasayojanaṃ maggaṃ ācikkhitvā taṃ uyyojetvā Vessantarassa antarāyabhayassa vinoda-¹⁵ natthaṃ „mā kocid eva paccāmitto okāsaṃ labheyyā“ 'ti cintetvā ekaṃ vyattaṃ susikkhitaṃ Cetaputtaṃ „tvaṃ gacchante ca āgacchante ca parigaṇhāhīti“ vanadvāre ārakkhatthāya ṭhapetvā sakalanagaram¹⁰ eva gamimsu, Ve-pi saputtadāro Gandhamādanaṃ gantvā taṃ divasaṃ ta. vasitvā tato uttarābhimukho²⁰ Vipulapabbatapādena¹¹ gantvā Ketumatiyā nāma nadiyā tire nisīditvā vanacarakena dinnāṃ madhumamsaṃ khādītva tassa suvaṇṇasūciṃ datvā nabātvā pivitvā ca paṭippassaddhadaratho¹² nadim¹³ uttaritvā sānupabbatasikkhare ṭhitassa nigrodhassa mūle thokaṃ nisīditvā nigrodhaphalāni khādītva utṭhāyāsana²⁵ gacchanto Nālikaṃ nāma pabbataṃ patvā pariharanto Muca-
lindasaratīrena pubbuttarakaṇṇaṃ patvā ekapadikamaggena vanaghaṭaṃ pavisi tvātaṃ atikkamma giridugganadīpabhavānaṃ¹⁴ purato taṃ caturassapokkharāṇim¹⁵ sampāpuṇi, tasmim khāṇe Sakko devarājā¹⁶ āvajjanto taṃ kāraṇaṃ ñatvā „M. Himavan-³⁰ taṃ pavitttho vasanaṭṭhānaṃ laddhuṃ vaṭṭatīti“ cintetvā Vissa-

¹ B^s vacch-. ² C^s āvakan. ³ C^s nadī. ⁴ B^d ti udakavāhanadī āvattaṃ, B^s āvaraṇaṃ in the place of nadim āpaṃ. ⁵ B^d -vipphalan, B^s madhurapphalan. ⁶ B^d -tim-. ⁷ B^d addasā ti. ⁸ B^d passissasīti. ⁹ B^d māpeyyāsī. ¹⁰ so all three MSS. for sakalā-? ¹¹ B^d vepulla-. ¹² C^s -ā. ¹³ B^d nadīto. ¹⁴ B^d atikkama girīviduggānaṃ nadīpabhavānaṃ? ¹⁵ B^d -raṃsapo-. ¹⁶ C^k add naṃ

kammaṃ pakkosāpetvā „gaccha tāta tvaṃ Vaṃkapabbata-
 kucchimhi ramaṇīye thāne assamapadaṃ māpetvā ehīti“ Vissa-
 kammaṃ pesesi, so ta. gantvā dve paṇṇasālāyo dve caṃkame
 rattitthānadivattthānāni ca māpetvā caṃkammakoṭṭiyaṃ tesu
 5 tesu thānesu nānāpupphagacche kadalivanāni ca dassetvā sabbe
 pabbajitaparikkhāre ca paṭiyādetvā „ye keci pabbajitukāmā
 gaṇhantū“¹ ti akkharāni likhitvā amanusse ca bheravasadde
 migapakkhino ca paṭikkamāpetvā sakatthānaṃ eva gato, M. pi
 10 ekapadikamaggaṃ disvā „pabbajitānaṃ vasanatthānaṃ bha-
 vissatīti“ Maddiṃ ca dve putte ca assamapadadvāre thapetvā
 sayāṃ assamapadaṃ pavisitvā akkharāni oloketvā „Sakken'
 amhi diṭṭho“² ti nātvā paṇṇasāladvāraṃ vivaritvā pavisitvā
 khaggaṃ ca dhanuṃ ca apanetvā sātāke omuñcitvā isivesaṃ
 gahetvā kattaradaṇḍaṃ ādāya paṇṇasālato nikkhamitvā caṃ-
 15 kamaṃ āruya aparāparaṃ caṃkamitvā paccekabuddhena sadi-
 sena upasamena² puttadārānaṃ santikaṃ agamāsi, Maddi
 M-assa pādesu patitvā roditvā ten' eva saddhiṃ assamapadaṃ
 pavisitvā attano paṇṇasālaṃ gantvā tāpasavesaṃ gaṇhi, pacchā
 putte pi tāpasakumārake karimsu, cattāro khattiyā Vaṃka-
 20 pabbatakucchimhi vasiṃsu, atha Maddi M-aṃ varaṃ yāci:
 „deva tumhe phalāphalaṭṭhāya agantvā putte gahetvā idh' eva
 hotha, ahaṃ phalāphalaṃ āharissāmīti“, tato paṭṭhāya sā
 araṇṇato phalāphalāni āharitvā tayo jane paṭijaggati, Bo- pi
 taṃ varaṃ yāci: „Maddi mayaṃ ito paṭṭhāya pabbajitā nāma
 25 itthi ca nāma brahmacariyassa malaṃ, ito paṭṭhāya akāle
 mama santikaṃ mā āgacchāhīti“, sā „sādhū“ ti sampañicchi,
 M-assa mettānubhāvena samantā tiyojane sabbe tiracchānāpi
 aññamaññaṃ mettaṃ paṭilabhiṃsu, Maddi devī pi pāto va
 utthāya pāṇīyaṃ paribhojaniyaṃ upaṭṭhāpetvā mukhodakaṃ
 30 āharitvā dantakattham datvā assamapadaṃ sammajjitvā dve
 putte ca pitu santike thapetvā pacchikhanittiaṃkusahatthā

¹ Bā sakkena diṇno smiṃ. ² C^{ks} upamena.

araññaṃ pavisitvā vanamūlaphalāphalāni ca ādāya pacchiṃ
 pūretvā sāyanhasamaye āgantvā paṇṇasāle phalāphalaṃ ṭha-
 petvā nahātū 'ti¹ putte nahāpeti², atha cattāro pi khattiyā
 paṇṇasāladvāre nisīditvā phalāphalaṃ paribhuñjanti, tato Maddi
 devaputte ādāya attano paṇṇasālaṃ gacchati, iminā niyāmena 5
 pabbatakucchimhi sattamāse vasiṃsū 'ti. Vanapavesana-
 khaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ.

Tadā Kālīṅgaratṭhe Dunniviṭṭhabrāhmaṇagāmaṃvāsī Jūjako
 nāma brāhmaṇo bhikkhācariyāya kahāpaṇasataṃ labhitvā ekas-
 miṃ brāhmaṇakule ṭhapetvā puna dhaṇaṃ pariyesanatthāya 10
 gato, tasmīṃ cirāyante brāhmaṇakulā kahāpaṇe³ vaḷaṇjetvā
 pacchā itarena āgantvā codiyamānā⁴ kahāpaṇe³ dātum asak-
 kontā Amittatāpanaṃ nāma dhītaraṃ tassa adāṃsu, so taṃ
 ādāya Kālīṅgaratṭhe Dun -- gāmaṃ gantvā vasi, Amittatāpanā
 sammā brāhmaṇaṃ paricarati, ath' aṇṇe va taruṇabrāhmaṇā 15
 tassā⁵ ācārasampattiṃ disvā „ayaṃ mahallakabrāhmaṇaṃ paṭi-
 jaggati. tumhe amhesu kiṃ pamajjathā“ 'ti attano bhariyāyo
 tajjenti, tā „imaṃ Amittatāpanaṃ imamahā gāmā palāpessamā“
 'ti nadititthādīsu sannipatitvā taṃ paribhāsiṃsu.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha :

20

265. Ahu vāsī⁶ Kālīṅgesu Jūjako nāma brāhmaṇo
 tassāpi⁷ daharā bhariyā nāmen-Āmittatāpanā. 1949.

266. Tā taṃ⁸ tattha gatā vocum nadīudakahārikā
 thiyo taṃ paribhāsiṃsu samāgantvā kutūhalā: 1950.

267. Amittā nūna te mātā Amittā⁹ nūna te pitā
 ye taṃ jīṇassa pādaṃsu evaṃ dahariyaṃ sati. 1951.

25

268. Ahitaṃ vata te nātī mantayīṃsu rahogatā
 ye taṃ jīṇassa pādaṃsu evaṃ dahariyaṃ sati. 1952.

269. Dukkaraṃ vata te nātī mantayīṃsu rahogatā ye etc. 1953.

270. Pāpakaṃ vata te nātī mantayīṃsu rahogatā ye etc. 1954.

30

271. Amanāpaṃ vata te nātī mantayīṃsu rahogatā ye etc. 1955.

¹ Bḍ natvā for nhatvā? ² Bḍ nhāpesi. ³ Bḍ -ṇam. ⁴ C^s bhediya-, B^s khodiya-.

⁵ Bḍ tassa. ⁶ Bḍ vāsī, C^s ahucāsī. ⁷ C^k tassāsī. ⁸ C^s taṃ naṃ, C^k tā taṃ.

⁹ so all three MSS.

272. Amanāpavāsam vasasi evaṃ dahariyaṃ sati
yā tvaṃ vasasi jīṇassa, mataṃ te jīvitaṃ varam. 1956.
273. Na hi nūna tuyhaṃ kalyāṇi pitā mātā ca sobhane
aṇṇaṃ bhaddāraṃ vindimsu [ye taṃ jīṇa pādamsu]
5 evaṃ dahariyaṃ sati. 1957.
274. Duiyittāṃ¹ te navamiyaṃ² akatāṃ agghittakāṃ ye etc. 1958.
275. Samaṇe brāhmaṇe nūna brahmacariyaparāyane
sā tvaṃ loke abhisasi silavante bahussute
yā tvaṃ vasasi jīṇassa evaṃ dahariyaṃ sati. 1959.
- 10 276. Na dukkhaṃ ahinā daddhaṃ na dukkhaṃ sattiyā hataṃ
taṃ ca dukkhaṃ ca tippaṃ ca³ yaṃ passe jīṇakāṃ patim. 1960.
277. N' atthi khiddā n' atthi rati jīṇena patinā saha,
n' atthi allāpasallāpo, jagghitam pi na sobhati. 1961.
278. Yadā daharo daharā ca mantayanti rahogaṭā
15 sabbāsāṃ sokā nassanti⁴ ye keci hadayanissitā. 1962,
279. Daharā tvaṃ rūpavatī purisānaṃ abhipatthitā⁵,
gaccha nātikule accha, kiṃ jīṇo ramayissatīti. 1963.

Ta. ahū 'ti ahoṣi, vāsī Kaliṅgesū 'ti Kālīṅgaratthe Dunnivittābrāh-
managāmaṇvāsī, tā naṃ tattha -- ti ta. gāme itthiyo nadiudakahārīkā hutvā
20 gatā naṃ avocum, thiyo naṃ -- ti tāyo itthiyo na aṇṇaṃ kiñci avocum atha
kho taṃ paribhāsimsu, kutūhalā ti katūhalajātā viya hutvā, samāgantvā ti
samtato parikkhipitvā, dahariyaṃ ti daharim tarunim sobhaggappattāṃ sa-
mānaṃ, jīṇassa 'ti jarājīṇassa gehe, duiyittāṃ⁶ te navamiyaṃ⁷ ti
tayā navamiyaṃ⁸ yāgaṃ⁹ duiyittāṃ⁷ bhavissati, so te yāgapīḍo¹⁰ paṭhamāṃ
25 mahallakakākena gahito bhavissati, duiyittā¹¹ te navamiyā ti pi pātho nava-
miyā tayā duiyittā¹² bhavissatīti a., akatāṃ -- ti agghijūhanam pi tayā aka-
tāṃ bhavissatī, abhisasīti akkosi, tassa te pāpassa idam phalaṃ ti adhippāyen'
evaṃ āmaṃsu, jagghitam pi -- ti khaṇḍadante vivaritvā hasantassa mahalla-
kassa hasitam pi na sobhati, sabbāsāṃ sokā nassantīti³ sabbe etesaṃ
30 sokā vinassauti¹³, kiṃ jīṇo ti ayaṃ jīṇo taṃ pañcabi kāmagaṇehi kathaṃ
ramayissati.

Sā tāsāṃ santikā parihāsaṃ¹⁴ labhitvā udakaghaṭaṃ ādāya
rodamānā gharaṃ gantvā „bhoti kiṃ rodasīti“ brāhmaṇena
puttā tassa ārocenti imaṃ gātham āha:

¹ Ck duiyattāṃ, Cs duiyattāṃ, Bđ duiyittāṃ. ² Bđ navamiyā, Cks nacamiyaṃ.
³ Cs nippaṇca. ⁴ so Cks; Bđ sabbā sokā vinassanti. ⁵ Cks -ttukā, Bđ purisā
tvamabbipatthitā. ⁶ Ck duiyattāṃ, Bđ duiyittāṃ. ⁷ Bđ navamiyā. ⁸ Cs miyaṃ,
Bđ navamiyā. ⁹ Bđ yāga. ¹⁰ Bđ yāgu-. ¹¹ Ck duiyattāṃ, Bđ duiyittāṃ. ¹² Ck
duiyattāṃ, Bđ duiyittāṃ. ¹³ Cks omīti sokā vi-. ¹⁴ Bđ -bhāsaṃ.

280. Na te brāhmaṇa gacchāma nadim udakahāriyā,
thiyo maṃ paribhāsanti tayā jīṇṇena brāhmaṇā 'ti. 1964.

T. a. : brāhmaṇa tayā jīṇṇena maṃ itthiyo paribhāsanti, tasmā ito paṭ-
thēya tava udakaharikā hutvā nadim na gamissāmiti.

Jūjako āha:

5

281. Mā me tvaṃ akarā kammaṃ, mā me udakam āhari,
ahaṃ udakaṃ āhissaṃ, mā bhoti kupitā ahū 'ti. 1965.

Ta. udakamāhissan ti ahaṃ udakaṃ āharissāmiti.

Brāhmaṇī āha:

282. Nāhaṃ tamhi kule jātā yaṃ tvaṃ udakam āhare,
evaṃ brāhmaṇa jānāhi na te vacchāma' ahaṃ ghare. 1966.
283. Sace me dāsaṃ dāsīm vā nāyassasi brāhmaṇa
evaṃ brāhmaṇa jānāhi na te vacchāmi santike ti. 1967.

Ta. nāhan ti yamhi kule sāmikā kammaṃ karonti¹ nāhaṃ ta. jātā, yaṃ
tvaṃ ti yasmā² yaṃ udakaṃ tvaṃ āharissasi na mayhaṃ ten' attho. 15

Jūjako āha:

284. N' atthi me sippaṭṭhānaṃ³ vā dhanadhaññaṃ vā brāhmaṇi
kuto 'haṃ dāsaṃ dāsīm vā ānayissāmi bhotiyā,
ahaṃ bhotim upaṭṭhissaṃ, mā bhoti kupitā ahū 'ti. 1968.

Brāhmaṇī āha:

20

285. Ehi te ahaṃ akkhissaṃ yathā me vacanaṃ sutam:
esa Vessantaro rājā Vamke vasati pabbate, 1969.
286. Tam tvaṃ gantvāna yācassu dāsaṃ dāsīm ca⁴ brāhmaṇa,
so te dassati yācito dāsaṃ dāsīm ca⁴ khattiyo ti. 1970.

Ta. ehi te - - ti ahaṃ te ācikkhissāmi idam sā devatādhiggahitā hutvā āha. 25

Jūjako āha:

287. Jīṇṇo 'haṃ asmi abalo, dīgho c' addhā suduggamo,
mā bhoti paridevesi, mā ca tvaṃ vimaṇā ahu,
ahaṃ bhotim upaṭṭhissaṃ, mā bhoti kupitā ahū ti. 1971.

Ta. jīṇṇo - - ti haddhe ahaṃ jīṇṇo kathaṃ gamissāmiti.

30

¹ Bā kārenti. ² Bā tasmā. ³ Bā sippaṃṭhānaṃ. ⁴ so all three MSS.

Brāhmaṇī āha:

288. Yathā āgantvā¹ saṃgāmaṃ² ayuddho va³ parājito
evam eva tuvaṃ brahme āgantvā va parājito. 1972.
289. Sace me dāsaṃ dāsiṃ vā nānayissasi brāhmaṇa
5 evaṃ brāhmaṇa jānāhi, na te vacchāma⁴ ahaṃ ghare,
amanāpaṃ te karissāmi, taṃ te dukkhaṃ bhavissati. 1973.
290. Nakkhatte utupubbesu yadā maṃ dakkhasi 'laṃkataṃ'⁴
aññehi⁵ saddhiṃ ramamānaṃ tan te dukkhaṃ bhavissati, 1974.
291. Adassanena mayhaṃ te jiṇṇassa paridevato
10 bhiyyo Vaṃkā ca palitā⁶ bahū hessanti brāhmaṇā ti. 1975.

Ta. amanāpante ti Vessantarassa santikaṃ gantvā dāsaṃ vā dāsiṃ vā
anāharantassa tav' aruccanakam⁶ kammaṃ karissāmi, nakkhatte -- ti nak-
khattayogavasena vā channaṃ utūnaṃ tassa tassa pubbavasena vā pavattesu chaṇesu.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

- 15 292. Tato so brāhmaṇo bhūto brāhmaṇiyā vasānugo
atthito kāmarāgena brāhmaṇiṃ etad abravī: 1976.
293. Pātheyyaṃ me karoḥi tvaṃ saṃkulyā sagulāni⁷ ca
madhupiṇḍikā ca sukatāyo sattubhattaṇ ca brāhmaṇi. 1977.
294. Ānayaissaṃ methunake ubho dāsakumārake,
20 te taṃ paricarissanti rattindivam atanditā ti, 1978.

Ta. atthito ti upadduto upapilīto, sagulāni cā 'ti sagulapūve, sattub-
hattan ti baddhasattuṇ c' eva abaddhasattu puvabhattaṇ ca, methunake
ti jātigottakulapadesehi sadise, dāsakumārake ti tava dāsattāya⁸ kumārake.

- Sā khippaṃ pātheyyaṃ paṭiyādetvā brāhmaṇassārocesi,
25 so gehe dubbalatṭhānaṃ thiraṃ katvā dvāraṃ paṭisaṃkharitvā
araññā dārūni āharitvā ghaṭena udakaṃ āharitvā sabbabhā-
janāni pūretvā tatth' eva tāpasavesaṃ gahetvā „bhadde ito
paṭṭhāya vikāle mā nikkhami, yāva mamāgamanā appamattā
hohīti“ ovaḍitvā upāhanaṃ⁹ āruyha¹⁰ pātheyyapasibbakaṃ aṃse
30 laggetvā Amittatāpanaṃ padakkhiṇaṃ katvā assupunṇehi
nettehi pakkāmi.

¹ Cs Bā ag-. ² Ck agāmaṃ, Bs sagā-. ³ Cks ayuddhe cassa. ⁴ read: maṃ
dakkhasi alaṃ kataṃ, omitting yadā? ⁵ Bā vaṇkāpatitā ca. ⁶ Bā taṃ ana-
nucchavikaṃ. ⁷ Bā sakalāni. ⁸ Cks -tyāya. ⁹ Cks -nā. ¹⁰ Ck or-.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

295. Idam katvā¹ brahmabandhu paṭimuñci upāhanam²,
tato so mantayitvāna³ bhariyam katvā padakkhiṇam 1979.
296. Pakkāmi so ruṇṇamukho brāhmaṇo sahitabbato
Sivīnam nagaram phītam⁴ dāsapariyesanam caran ti. 1980. 5

Ta. ruṇṇamukho ti rudammukho, sahitabbato ti samādinnavato,
gahitatāpasaveso ti a., caran ti dāsadāsipariyesanam caranto Sivīnam nagaram
ārabbha pakkāmi.

So tam nagaram gantvā sannipatitam janam „Ve- kuhin“
ti pucchi. 10

Tam attham pakāsento Satthā āha:

297. So tattha⁵ gantvā avaca ye tatthāsum samāgatā:
kuhim Vessantaro rājā, kattha passemu khattiyam. 1981.
298. So jano tam avacāsi ye tatthāsum samāgatā:
tumhehi brahme pakato atidānena khattiyō 15
pabbājito sakā raṭṭhā, Vamke vasati pabbate. 1982.
299. Tumhehi brahme pakato atidānena khattiyō
ādāya puttadāraṇ ca Vamke vasati pabbate ti. 1983.

Ta. pakato ti upadduto pīlito attano nagare vasitum alabbitvā idāni
V- pabbate vasati. 20

„Evam amhākam rājānam nāsetvā puna pi āgato⁶, idha
tiṭṭhā⁷ 'ti te⁸ leḍḍudaṇḍādihattā brāhmaṇam anubandhimsu,
so devatādhiggaḥito hutvā V-pabbatamaggam eva gaṇhi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

300. So codito brāmaṇiyyā brāhmaṇo kāmaggiddhimā 25
aghan tam patisevittha¹⁰ vane [vālamigākiṇṇe
khagga]dipinisevite. 1984.
301. Adāya beluvam daṇḍam aggihuttaṁ kamaṇḍalum
so pāvisi brahāraṇṇam yattha assosi kāmadaṁ. 1985.
302. Tam pavitṭhaṁ brahāraṇṇam kokā nam parivārayum, 30
vikkandi so¹⁰ vippanatṭho dūre pathā¹¹ apakkami. 1986.
303. Tato so brāhmaṇo gantvā bhogaluddho¹² asaṇṇato
Vamkass' oharāṇe natṭho¹³ imā gāthā abhāsathā 'ti. 1987,

¹ Bā vatvā. ² Cks -nā. ³ Bā ām-. ⁴ Cks pītam. ⁵ Ck teca, Cs neca. ⁶ Cks
omit āgato. ⁷ Cks tiṭṭhathā. ⁸ Cks omit te. ⁹ Bā -vissam. ¹⁰ Cks yo ¹¹ so
Bā; Cks pathā ¹² Cks -luddo. ¹³ Bā -orohāṇe nathe

Ta. aghantan ti tam mahājanena anubandhanadukkhā c' eva vanam
pariyogāhanadukkhā ca, aggihuttan ti aggijūhanakakaṭacchum, kokā nam
parivārayun ti so araṇṇam pavisitvā V-pabbatagāmimaggaṃ ajānanto magga-
mūlho hutvā vicarati, atha nam ārakkhatthāya nisinnassa Cetaputtassa sunakhā
5 parivārayimsū 'ti a., vikkandi so ti so rukkhāṃ āruya mahantena ravena
kandi, vippanaṭṭho ti vinaṭṭhamaggo, dūre pathā¹ ti V-pabbatagāmipa-
thato² dūre apakkamī, bhogaluddho³ ti ativiya bhogaluddho⁴, asaṇṇato
ti dussilo, oharāṇe⁵ ti V-pabbatassa gamanamagge vippanaṭṭho⁶, so sunakhehi
parivārito rukkhe nisinno va imā gāthā abhāsatha:

- 10 304. Ko rājaputtam nisabham jayantam aparājitam
bhaye khemassa dātāram ko me Vessantaram vidū. 1988.
305. Yo yācatam patiṭṭhāsi bhūtānam dharāṇī-r-iva
dharāṇupamam mahārājam ko me Vessantaram vidū. 1989.
306. Yo yācatam gatī āsi savantīnam va⁷ sāgaro
15 udadhūpamam⁷ mahārājam ko me Vessantaram vidū. 1990.
307. Kalyāṇatittham supipim⁹ sītūdakam¹⁰ manoramam
puṇḍarīkehi saṇchannam yuttam kiṇjakkhareṇuṇa¹¹
rahadūpamam mahārājam ko me Vessantaram vidū. 1991.
308. Assattham va pathe jātam sītaccchāyam manoramam
20 santānam vissametāram¹² kilantānam paṭiggaham
tathūpamam mahārāyam ko me Vessantaram vidū. 1992.
309. Nigrodham va pathe jātam sītaccchāyam manoramam
santānam vissametāram¹² kilantānam paṭiggaham
tathūpamam mahārājam ko me Vessantaram vidū. 1993.
25 310. Ambam iva pathe jātam sītaccchāyam manoramam
santānam vissametāram¹² kilantānam paṭiggaham
tathūpamam mahārājam ko me Vessantaram vidū. 1994.
311. Sālam iva pathe jātam sītaccchāyam manoramam
tathūpamam vissametāram¹² kilantānam paṭiggaham
30 tathūpamam mahārājam ko me Vessantaram vidū. 1995.
312. Dumam iva etc. 1996.
313. Evaṃ ca me vilapato pavitṭhassa brahāvane
aham jānan ti yo vajjā nandim so janaye mamam. 1997.
314. Yo me evam vilapato¹³ pavitṭhassa brahāvane
35 aham jānan ti yo vajjā [tāya so ekavācāya]
pasave puṇṇam anappakan ti. 1998.

¹ so Bā; Cks patthā. ² Cks patthato, Bā -gāmi ca maggato. ³ Cks -luddo. ⁴ Cks omit ativiya bho-. ⁵ Cks oharāṇā, Bā oharāṇe naṭhe ⁶ Bā -naṭhe. ⁷ Cks -naṃ ca. ⁸ Bā sāgarupamam. ⁹ so Cks; Bā sucimam. ¹⁰ Bā sītūdakarim, Cks sītaccchāyam. ¹¹ Bā kiṇcikkha-. ¹² Cks -tānam. ¹³ Bā evaṃca me vi-.

Ta. jayantan ti maccheracittam vijayantam¹, ko me -- ti ko mayham Vessantaram ācikkhēyā 'ti vadati, patitṭhāsīti patitṭhā āsi, santānan ti pariyantānam², kilantānan ti maggakilantānam, paṭiggahan ti patiggāhanam³ patitṭhābhūtam, aham jānanti yo vajjā ti aham Ve-ram jānāmīti yo vadeyya 'ti.

Tassa tam paridevasaddam sutvā⁴ ārakkhathāya ṭhapito 5
Cetaputto migaluddako hutvā araṇṇe vicaranto cintesi⁵ „ayam
brāhmaṇo Ve-rassa vasanaṭṭhānatthāya paridevati, na kho pan'
esa dhamme sudhammatāya āgato, Maddim vā dārake vā yā-
cissati, idh' eva nam māressāmīti“ tassa santikam gantvā
„brāhmaṇa na⁶ te jīvitam dassāmīti“ so dhanum ākaḍḍhitvā tajjesi. 10

Tam attham pakāsento Satthā āha:

315. Tassa Ceto paṭissosi araṇṇe luddako caram:
tumhehi brahme pakato atidānena khattiyo,
pabbājito sakā raṭṭhā Vamke vasati pabbate. 1999.
316. Tumhehi brahme pakato atidānena khattiyo 15
ādāya puttadāraṇ ca Vamke vasati pabbate. 2000.
317. Akiccekārī dummedho⁷ raṭṭhā vivanam āgato
rājaputtam gavesanto bako maccham ivōdake. 2001.
318. Tassa ty-āham na dassāmi jīvitam idha brāhmaṇa,
ayam hi te mayā nunno⁸ saro pāssati⁹ lohitam. 2002. 20
319. Siro te vajjhayitvāna hadayam chetvā sabandhanam
panthasakunam¹⁰ yajissāmi tuyham māmsena brāhmaṇa¹¹. 2003.
320. Tuyham māmsena medena matthakena ca brāhmaṇa
ahutim paggahessāmi chetvāna hadayam tava. 2004.
321. Tam me suyitṭham suhutam tuyham māmsena brāhmaṇa 25
na ca tvam rājaputtassa bhariyam putte ca nessasīti. 2005.

Ta. akiccekārīti tvam akiccekārīko, dummedho ti nippaṇṇo,
raṭṭhā -- ti raṭṭhato mahāraṇṇam āgato, saro passatīti¹² saro pivissati,
vajjhayitvāna 'ti¹³ māretvā rukkhā patitassa te sīsam tālaphalam viya
luñcitvā sabandhanam hadayamaṃsam chinditvā panthadevatāya¹⁴ panthasaku- 30
nam¹⁴ nāma yajissāmi, na ca tvan ti evaṇ sante tvam rājaputtassa bhariyam
vā putte vā na nessasīti.

¹ so B^s; B^d maccheravijāham, C^ks maccheravijitam. ² so C^ks for parisantānam?
B^d pariāhasantānam. ³ C^ks -kam. ⁴ C^ks omit sutvā. ⁵ C^ks sutvā for cintesi.
⁶ C^ks omit na. ⁷ C^ks -dha. ⁸ C^s nunno corr. to nunno, B^d asāmhite mayā
rūlho. ⁹ so C^k = S. pāsyati, C^s passati, B^d pissati. ¹⁰ so C^k; B^d bandha-
C^s pattha-. ¹¹ C^ks -nam. ¹² B^d pissati. ¹³ C^ks add maṃ. ¹⁴ B^d bandha-
C^s pattha-.

So tassa vacanam sutvā maraṇabhayatajjito musā kathento ā.:

322. Avajjho brāhmaṇo dūto, Cetaputta suṇohi me,
tasmā dūtaṃ na hananti, esa dhammō sanantano. 2006.
323. Nijjhataṃ Sivayo sabbe, pitā naṃ daṭṭhum icchati
5 mātā ca dubbalā tassa¹, acirā cakkhūni jiyare². 2007.
324. Tes' āham pabito dūto, Cetaputta suṇohi me,
rājaputtaṃ nayissāmi, yadi jānāsi saṃsa me ti. 2008.

Ta. nijjhataṃ ti saññatta³, acirā--² ti niccaṃ⁴ rodanena nacirass⁵ eva cakkhūni jiyissanti.

- 10 Tadā Cetaputto „Ve-raṃ kira ānetuṃ gacchatī⁶“ soma-
nassappatto sunakhe bandhitvā ṭhapetvā brāhmaṇaṃ⁷ otāretvā
sākhāyantare nisīdāpetvā imaṃ gātham āha:

325. Piyassa me piyo dūto, puṇṇapattaṃ dadāmi te
imaṃ ca madhuno tumbaṃ migasatthiṃ ca brāhmaṇa,
15 taṃ ca te desam akkhissam yattha sammati kāmado ti. 2009.

Ta. piyassa me ti mama piyassa Vessantarassa tvam piyo dūto, tava ajjhāsayapūraṇaṃ puṇṇapattaṃ dadāmi. Jūjakakhaṇḍaṃ⁷ niṭṭhitam.

- Cetaputto brāhmaṇaṃ bhojetvā pātheyyatthāy' assa madhu-
lābuṃ c' eva⁸ pakkamigasatthiṃ ca⁹ datvā magge ṭhapetvā
20 dakkhiṇaṭṭhaṃ ukkhipitvā Mahāsattassa vasanokāsaṃ ācik-
khanto āha:

326. Esa selo mahābrahme pabbato Gandhamādana
yattha Vessantaro rājā saha puttehi sammati 2010.
327. Dhārento brāhmaṇaṃ¹⁰ vaṇṇaṃ āsadaṃ ca masaṃ jaṭaṃ,
25 cammavāsī chamā seti jātavedaṃ namassati. 2011.
328. Ete nīlā padissanti nānāphaladharā dumā
uggatā abbhakūṭā va nīlā añjanapabbatā. 2012.
329. Dhavassakaṇṇā khadirā sālā phandanamāluva
sampavedhenti vātena sakim pitā va māṇava. 2013.
30 330. Upari dumapariyāyesu¹¹ saṃgītiyo va sūyare,
najjuhā¹² kokilā¹³ saṃghā sampatanti dumā dumaṃ. 2014.

¹ Cks cassa. ² Cks jiyati. ³ Bā saṭhuṇāṭā. ⁴ Cks nicca. ⁵ Bā āgato ti. ⁶ Bā adda rukkhato. ⁷ Cks jūjapabbaṃ. ⁸ Bā madhuno tumbaṃ ceva. ⁹ Bā paṇṇamigasandhiṇa. ¹⁰ Bā brahmaṇa. ¹¹ Cks -pariyāsu. ¹² Cks -bhā. ¹³ so all three MSS.

331. Avhayant' eva gacchantam sākḥāpattasameritā¹
 ramayant' eva āgantum modayanti nivāsinam
 yattha Vessantaro rājā saha puttehi sammati. 2015.
332. Dhārento brāhmaṇam² vaṇṇam āsadañ ca masañjatanam,
 cammavāsī chamā seti jātavedam namassatīti. 2016.

5

Ta. Gandhamādano ti esa G-pabbato, etassa pādena uttarābhimukho gacchanto yattha Sakkadattiye assame Ve-ro rājā s. puttehi vasati tam passissasīti a., brāhmaṇam² vaṇṇam ti seṭṭham pabbajitavesam, āsadañca -- ti ākadḍhitvā phalaṇam gāḥanattam añikusañ ca³ aggidahanāñ ca⁴ jātāñ ca dhārento, cammavāsīti ajinacammadharo⁵, chamā setīti paṭhaviyaṃ paṇṇa- 10
 santhare sayati, dhavassakaṇṇā khadirā ti dhavā ca assakaṇṇā ca khadirā
 ca, sakim - - ti ekavāram eva pītā majjapānasoṇḍā viya, uparidumapari-
 yāyesu⁶ 'ti rukḥhasākhāsu, saṃgītiyo - - ti nānāsakuṇānam vassantānam
 dibbasamgītāni viya sūyanti, najjuhā⁷ ti najjuhasakuṇā, sampatantīti vikūjantā
 vicaranti, sākḥāpattasameritā ti sākḥānam pattehi saṃghaṭṭā hutvā vikū- 15
 jantā sakupa⁸, vātena sameritā paṇṇasākhā yeva vā⁹, āgantun ti āgantukajanam,
 yatthā 'ti yasmim assamapade Ve- vasati ta gantvā imam assamapadasam-
 pattiṃ passissasi.

Tato uttarim pi assamapadam vaṇṇento āha:

333. Ambā kapitthā panasā sālā jambū vibhītakā¹⁰ 20
 harītakā āmalakā assatthā padarāni ca 2017.
334. Cārū timbarukkhā c' ettha nigrodhā ca kapitthanā
 madhumadhukā¹¹ thevanti nīce pakkā c' udumbarā 2018.
335. Pārevatā bhavēyyā ca muddikā ca madhutthikā¹²
 madhum anelakam tattha sakam ādāya bhuñjare. 2019. 25
336. Aññ' ettha pupphitā ambā aṇṇe tiṭṭhanti dovilā¹³
 aṇṇe āmā ca pakkā ca bhekavaṇṇā¹⁴ tadūbhayaṃ. 2020.
337. Ath' ettha heṭṭhā puriso ambapakkāni gaṇhati
 āmāni c' eva pakkāni vaṇṇagandharasuttame¹⁵. 2021.
338. Ath' eva me¹⁶ acchariyaṃ himkāro¹⁷ paṭibhāti maṃ
 devānam iva āvāso sobhati Nandanūpumo. 2022. 30
339. Vibhedikā nālīkerā khajjurīnam brahāvane
 mālā va ganthitā ṭhanti¹⁸ dhajaggān' eva dissare
 nānāvaṇṇehi pupphehi nabham tārācitāṃ iva 2023.

¹ Bā -iritā. ² Bā brahmana. ³ Bā añikusakañca. ⁴ Bā aggijubhanakatacchu-
 sañkhātimasañca. ⁵ Cks añjana-. ⁶ Cks -pariyāsu. ⁷ Cks -bhā. ⁸ Bā -nānam.
⁹ Bā samīritā pattasākhāyo vā ¹⁰ Bā vibhedakā ¹¹ Cks madhumadhukā. ¹²
 so Ck; ¹³ Cks Bā -ttikā. ¹⁴ Cks domilā. ¹⁵ Bā bhiṅga-. ¹⁶ Bā -mam. ¹⁷ so
 Bā; Cks atemam me. ¹⁸ Cks bhikkāro for bhikkāro? ¹⁹ Cks yanti.

340. Kuṭajī kuṭṭhatagarī pāṭaliyo ca pupphitā
punnāgā¹ giripunnāgā¹ kovilārā ca pupphitā 2024.
341. Uddhālākā somarukkā agarubhalliyo² bahū
puttajīvā³ ca kakudhā asanā c' ettha pupphitā 2025.
- 5 342. Kuṭajā salaḷā nīpā kosambalabujā dhavā
sālā ca pupphitā tattha palālakhallasannibhā. 2026.
343. Tassāvidūre pokkharanī bhūmibhāge manorame
padumuppalasañchannā devānaṃ iva Nandane. 2027.
344. Ath' ettha pupparasamattā kckilā nuñjubhāṇikā
abhinādentī pavanaṃ utusānpupphite dume. 2028.
- 10 345. Bhassanti makarandehi pokkhare pokkhare madhū,
ath' ettha vātā vāyanti dakkhiṇā atha pacchimā,
padumakiṇṇajakkhareṇuhi okiṇṇo hoti assamo. 2029.
346. Thulā siṃghāṭakā c' ettha saṃsādiyā⁴ pasādiyā⁵
macchakacchapavyāvidhā bahu c' ettha-m-upayānakā
15 madhuṃ bhīmsehi savati khīraṃ sappi⁶ muḷālihi. 2030.
347. Surabhī taṃ vanaṃ vāti nānāgandhasameritaṃ,
sammaddat' eva⁷ gaudhena pupphasākhāhi taṃ vanaṃ. 2031.
348. Bhamarā pupphagandhena samantā-m-abhināditā⁹
20 ath' ettha sakunā santi nānāvaṇṇababū dijā,
modanti saha bhariyāhi aññamaññaṃ pakūjino 2032.
349. Nandikā jīvaputtā ca jīvaputtā piyā ca no¹⁰
piyā puttā piyā nandā dijā pokkharanīgharā. 2033.
350. Mālā va ganthitā ṭhanti¹¹ dhajaggān' eva dissare
25 nānāvaṇṇehi pupphehi kusaleh' eva sugandhikā
yattha Vessantaro rājā saha puttehi sammati,
dhārento brāhmaṇaṃ vaṇṇaṃ āsadaṃ ca masanṇaṃ
cammavāsī chamā seti jātavedaṃ namassatīti. 2034.

Ta. cārū timbarukkhā ti suvannatimbarukkhā¹², madhumadhukā¹³
30 ti madhurasā madhukā, thevantīti virocanti, madhutthikā te madhum eva
paggharantiyo madhuratāsavā¹³ madhuttheva sadisā, sakamādayā 'ti taṃ
sayam eva gahevā bhūñjanti, dovilā ti sañjāyamānaphalā, tadūbhayaṃ ti
ubho pi, āmā ca pakkā ca maṇḍukapittāhiyaṇṇā yeva, athettha heṭṭhā puriso
ti ath' ettha assame tesāṃ ambānaṃ heṭṭhā ṭhitako va puriso ambāni gaṇhāti

¹ Bđ pupnavā. ² Bđ aggaluphalliyā ³ Bđ puṭajīvā. ⁴ Bđ -sāriyā. ⁵ Bđ
-sāriyā. ⁶ so all three MSS. for sappin? ⁷ so Cks; Bđ -bhi. ⁸ so Cks; Bđ
samoditeva. ⁹ Bđ samantā abhi-, Cks samantamabhi-. ¹⁰ Cks ca yā ca te ¹¹
Cks yanti. ¹² Cks madhurūmadhukā. ¹³ so Cks; Bđ -yavā.

ārohanakiecam n' atthi, vaṇṇa -- me ti etehi vaṇṇādihi uttamāni, ateva me
 acchariyān ti ativiya me acchariyān, hikkāro¹ ti hin ti kāraṇam², vi-
 bhedikā ti tāla, mālāvaganthitā ti samphusitarukkānān upari ganthitā
 mālā viya pupphāni viya tiṭṭhanti, dhajaggānevā³ ti tāni alaṃkatadhajaggāni
 viya dissanti, kutajikutṭṭhatagarā ti kutaji nām' ekā rukkhajāti kutṭhā ca
 tagaragacchā ca, giripunnāgā⁴ ti mahāpunnāgā⁴, bhalliyō ti bhallirukkā
 nāma, palālakhalaśannibhā ti tesān heṭṭhā paggharita-pupphalakhalaśadisā⁵
 ti vadati, pokkharanīti caturassapokkharanī, Nandane ti N-vane Nandā-
 pokkharanī viya, puppharasamattā ti puppharasehi mattā calitā⁶, maka-
 randehīti kiṇṇakkharato⁷ bhassandareṇūhi⁸, pokkhare pokkhare ti pa-
 duminipāṇesu, tesu tesu hi kiṇṇakkhato reṇu bhassitvā pokkharamadhun nāma
 hoti, atha pacchimā ti ettavatā sabbā disā vidisāpi vātā dassitā honti,
 thūlā siṃghātakā ti mahantā siṃghātakā ca, samsādiyā⁹ ti sayamjāta-
 khuddikasālī, yaṃsūkaraśālī¹⁰ pi vuccati, pasādiyā¹¹ ti te yeva bhūmiyān pa-
 titā, vyāviddhā ti pasanne udaye vyāviddhā paṭipātiyān gacchantā dissanti,
 upayānakā ti kakkāṭakā, madhun ti bhiṃsakotiṇā bhinnāya paggharanakarasō
 madhusadisō hoti, khīraṃ sappin ti mulālakehi paggharanakarasō khīramissa-
 kanavagorasasappi viya hoti, sammadayatevā¹² ti sampattajānaṃ madayati¹³
 viya, samantā-m-abhināditā¹⁴ ti samantā abhinadantā¹⁵ vicaranti, nandikā
 ti ādini tesān nāmāni, tesān pathamā: sāmi Ve-ra imasmim vane vasanto
 nandā ti vadanti dutiyā: tvaṇ ca sukhena jīva-puttā ca te ti vadanti tatiyā: tvaṇ
 ca jīva-pi-puttā ca te ti vadanti, catutthā ca: tvaṇ ca Nandapi-puttā ca te ti
 vadanti, tena tesān etān' eva nāmāni abesuṃ, pokkharāṇiṅgharā ti pok-
 kharāṇiṅgharā.

Evam Cetaputtēna Ve-rassa vasanaṭṭhāne akkhāte Jūjako 25
 tussitvā paṭisanthāraṃ karonto imaṃ gātham āha:

351. Idaṃ ca me sattubhattaṃ madhunā paṭisaṃyutaṃ
 madhupiṇḍikā ca sukatāyo sattubhattaṃ dadāmi te ti. 2035.

Ta sattubhattaṃ ti madhusannibhaṃ sattusaṃkhātān bhattaṃ, i v. h
 idaṃ mama atthi, taṃ te dammi, gaṇhāhi taṃ ti. 30

Taṃ sutvā Cetaputto āha:

352. Tuvh' eva sambalaṃ hotu, nāhaṃ icchāmi sambalaṃ,
 ito hi¹⁵ brahme gaṇhāhi, gaccha brahme yathāsukhaṃ. 2036.

¹ Cks hikkāro ² Cks hikkāraṃ ³ Bā punṇavā ⁴ Bā mahāpunṇavā. ⁵ so
 Cks; Bā -pupphapuṇḍicāpalālakhalaśannibhā. ⁶ Bā balitā. ⁷ so Cks; Bā kiṇ-
 cikkharehi ⁸ so Cks; wanting in Bā. ⁹ Bā samsāriyā. ¹⁰ so Cks; Bā suka-
 sālī ¹¹ Bā pasāriyā. ¹² Cks sammo-, Bā samoditevā. ¹³ Bā modayati. ¹⁴
 Bā samantā abhi-. ¹⁵ Bā abhinadantā ¹⁶ Bā pi

353. Ayaṃ ekapadī eti, ujuṃ gacchati assamaṃ,
isi pi Accuto tattha paṃkadanto rajassiro 2037.
354. Dhārento brāhmaṇaṃ vaṇṇaṃ āsadaṃ ca masaṇjaṭaṃ,
cammavāsī chamā seti, jātavedaṃ namassati,
5 taṃ tvaṃ gantvāna pucchassu, so te maggaṃ pavakkhatīti. 2038.
- Ta. sambalan ti pātheyyaṃ, etīti yo ekapadikamaggo amhakaṃ abhi-
mukho eti esa assamaṃ ujuṃ gacchati, A ccuto ti evaṇṇāmaḥ isi ta. vasatīti.
355. Idam sutvā brahmabandhu Cetam katvā padakkhiṇaṃ
udaggacitto pakkāmi yenāsi Accuto isīti. 2039.
- 10 Ta. yenāsīti yasmiṃ thāne¹ A. isi ahosi ta. gato ti. Cullavana-
vaṇṇanaṃ nīṭṭhitā.
356. Gacchanto Bhāradvājo so addasa Accutaṃ isiṃ,
disvāna taṃ Bhāradvājo sammodi isinā saha. 2040.
357. Kacci nu bhoto kusalaṃ, kacci bhoto anāmayam, (cfr. V p. 323)
15 kacci uñchena yāpesi, kacci mūlaphalā bahū. 2041.
358. Kacci ḍamsā ca makasā ca appam eva sirimsapā,
vane vālamigākiṇṇe kacci himsā na vijjati. 2042.
- Ta. Bhāradvājo ti Jūjako, appamevā¹ ti appā¹ yeva, himsā ti tesam
vasena tumbhakaṃ vihimśā
- 20 Tāpaso āha:
359. Kusalaṃ c' eva me brahme atho brahme anāmayam,
atho uñchena yāpemi, atho mūlaphalā bahū. 2043.
360. Atha ḍamsā ca makasā ca appam eva sirimsapā,
vane vālamigākiṇṇe himsā mayham na vijjati. 2044.
- 25 361. Bahūni vassapūgāni assame vasato mama,
nābhijānāmi uppannam ābādham amanoramam. 2045,
362. Svāgatan te mahābrahme atho te adurāgataṃ,
anto pavisa bhaddan te, pāde pakkhālayassu te. 2046,
363. Tiṇḍukāni piyalāni madhuke kāsūmāriyo
30 phalāni khuddakappāni bhuñja brahme varam varam. 2047.
364. Idam pi pāṇiyam sītam ābhatam girigabbharā,
tato piva mahābrahme sace tvaṃ abhikamkhasi. 2048.

Jūjako āha:

¹ C^k appam, C^s appa.

365. Paṭiggahitaṃ yaṃ dinnam sabbassa agghiyaṃ kataṃ,
Saṅjayassa sakam puttāṃ Sivīhi vippavāsitaṃ
tam ahaṃ dassanam āgato, yadi jānāsi saṃsa me ti. 2049.

Ta. taṃ ahaṃ - - ti ahaṃ taṃ dassanāya āgato.

Maṅgala āha:

5

366. Na bhavaṃ eti puññattham Sivirājassa dassanam,
maññe bhavaṃ patthayati rañño bhariyaṃ patibbatam. 2050.
367. Mañye Kaṇhājinam dāsiṃ Jāliṃ dāsaṃ ca icchasi,
athavā tayo mātāputte araṇṇā netum āgato,
na tassa bhogā vijjanti dhanadhañṇāṇ ca brāhmaṇā 'ti. 2051. 10

Ta. na tassa bhogā ti bho brahme tassa Ve-rassa araṇṇe viharantassa
n' eva bhogā vijjanti, dhanadhañṇāṇ ca na vijjati, duggato hutvā vasati, tassa
santikaṃ gantvā kiṃ karissasīti.

Taṃ sutvā Jūjako āha:

368. Akuddharūp' āham bhotā¹, nāham yācitum āgato, 15
sādhu dassanam ariyānam, sannivāso satā sukho. 2052.
369. Adiṭṭhapubbo Sivirājā Sivīhi vippavāsito,
tam ahaṃ dassanam āgato, yadi jānāsi saṃsa me ti. 2053.

I. v. h.: ahaṃ bho tāpasa akuddharūpo, alaṃ ettāvatā, ahaṃ pana na
kiñci Ve-raṃ yācitum āgato, ariyānam pana dassanam sādhu, sannivāso pi 20
eteḥi saddhiṃ sukho, ahaṃ tassa ācariyabrāhmaṇo, mayā ca so yato² Sivīhi
vippavāsito tato paṭṭhāya adiṭṭhapubbo, tenāhaṃ naṃ dassanāya āgato, yadi
tassa vasanaṭṭhānam jānāsi saṃsa me ti.

So tassa' saddahitvā „hotu saṃsissāmi te, ajja tāva idh'
eva tāva vasā“ 'ti taṃ phalāphalehi santappetvā punadivase 25
maggaṃ dassento hattham pasāretvā ā.:

370. Esa selo mahābrahme pabbato Gandhamādano
yattha Vessantaro rājā saha puttehi sammati 2054.
371. Dhārento brāhmaṇam vaṇṇam āsadaṃ ca masaṇjaṭam,
cammavāsī chamā seti, jātavedam namassati. 2055. 30
372. Ete nilā padissanti nānāphaladharā dumā
uggatā abbhakūtā va nilā añjanapabbatā

¹ Bds bhoto. ² Cks no. ³ Bd adds vacanam.

dhavassakaṇṇā khadirā sālā phandanamāluvā
sampavedhenti vātena sakiṃ pītā va māṇavā. 2056.

373. 374. 375. = 330. 331. 332. 2057—59.
376. Karerimālā vitatā bhūmibhāge manorame
5 saddalā haritā bhūmī, ... tathā' uddhamsate rajo. 2060.
377. Mayūragīvasamkāśā tūlaphassasamūpamā
tiṇāni nātivattanti samantā caturaṅgulā
ambā jambū kapitthā ca nice pakkā c' udumbarā
paribhogehi rukkehi vanam tam rativaḍḍhanam 2061.
10 378. Veḷuriyavaṇṇasannibham' macchagumbanisevitam'
suciṃ sugandham salilam āpo tattha pi sandati'. 2062.
379. Tassāvidūre pokkharāṇi bhūmibhāge manorame
padumuppalasāṇchannā devānam iva Nandane. 2063.
380. Tīṇi uppalajātāni tasmim sarasi brāhmaṇa
15 vicitraṃ¹ nīlān' ekāni setā lohitakāni cā 'ti. 2064.

Tass' attho hetthāvattasadiṣo va, kareri - - ti kareripupphēhi vitatā,
saddalā - - ti dhuvasaddaleṇa haritā, na tatthu - - ti tasmim ṭhāne appa-
mattako pi rajo na uddhamsati, tūlaphassasamūpamā ti muduphassatāya
tūlaphassasadiṣā, tināni - - ti tāni tassā bhūmiyā mayūragīvaṇṇāni tiṇāni
20 samantato caturaṅgulān' eva² vattanti, tato pana uttari na vaḍḍhanti, ambā
jambu - - ti ambā ca jambū ca kapitthā ca, paribhogehīti nānāvidhehi
pupphupagaphalupagehi paribhogarukkehi, āpo tattha pi sandatīti³ tasmim
vanasande Vamkapabbate kunnadīhi otarantaṃ udakam sandati pavattatīti a,
vicitraṃ nīlānekāni - - ti ekāni nīlāni ekāni setāni ekāni lohitānīti imehi
25 tīhi uppalajātikehi tam sarasim vicitraṃ sajjitapupphacamgoṭakam viya so-
bhatīti dasseti.

Evam caturassapokkharāṇim⁷ vaṇṇetvā puna M ucalind-
saram vaṇṇento āha:

381. Khomā va tattha padumā, setasogandhigehi ca
30 kalambakehi saṇchanno Mucalindo nāma so saro. 2065.
382. Ath' ettha padumā phullā apariyantā va dissare
gimhā hemantikā phullā jannutaggā upattharā. 2066.
383. Surabbhī sampavāyanti vicittā pupphasanthatā
bhamarā pupphagandhena samantā-m-abhinādītā ti. 2067.

¹ Ck -vaṇṇūpanīkam, Cs -vaṇṇapanibham. ² Bā -kumbha-. ³ Cks si kandati.

⁴ Cks -trā ⁵ Bā -gulappamāṇāneva ⁶ so Bā; Cks sikandati in the place of
āpo - - . ⁷ Bā -rassapok-.

Ta. khomā vā 'ti khomamayā viya paṇḍarā, setasogandhiyehi cā 'ti
setuppalehi ca sogandhiyehi ca kalambakehi ca so saro sañchanno, apari-
yantā -- ti aparimānā¹ viya dissanti, gimhā -- ti gimhehi ca hemantikehi ca
pupphitapadumā, jannutagghā -- ti jannupamāne udake upattharā phullā
honti santhatā viya khāyanti, vicittā -- ti vicitrā hutvā pupphehi santhatā 5
sadā² surabhī sampavāyanti.

384. Ath' ettha udakantasmim rukkhā tiṭṭhanti brāhmaṇa
kadambā pāṭali phullā kovilārā ca pupphitā 2068.
385. Amkolā kaccikārā ca pārijaṇṇā ca pupphitā
vāraṇā sāyanā³ rukkhā Mucalindam abhito saram⁴. 2069. 10
386. Sirīsā setavārisā⁵ sādhu vāyanti padmakā⁶
niggunḍi siriniggunḍi⁷ asanā c' ettha pupphitā 2070.
387. Paṅgurā vakulā sālā sobhanjanakā ca pupphitā
ketakā kaṇikārā ca mahānāmā ca pupphitā 2071.
388. Ajjunā ajjukannā ca mahānāmā ca pupphitā 15
sarpupphitagga tiṭṭhanti pajjalant' eva kimsukā. 2072.
389. Setapaṇṇi sattapaṇṇā kadaliyo kusumbharā
dhanutakkārī pupphehi samsapā varaṇehi⁸ ca 2073.
390. Acchivā sibalā⁹ rukkhā sallakiyo ca pupphitā
setagerū ca tagarā¹⁰ mamsikutthā kulāvarā 2074. 20
391. Daharā ca rukkhā vuddhā ca akuṭṭilā c' ettha pupphitā
assamaṃ ubhato ṭhanti¹¹ agyāgāraṃ samantato ti. 2075.

Ta. tiṭṭhantīti saram parikkhipitvā tiṭṭhanti kadambā ca kaccikārā ti
evamānāmarukkhā, pārijaṇṇā ti katamālā¹², vāraṇā sāyanā¹³ ti nāga-
rukkhā¹⁴, mu calind -- ti¹⁵ mucalindassa ubhayapassesu, setapārisā ti 25
setaccharukkhā¹⁶, te kira setakkhandhā mahāpaṇṇā kaṇikārasadisapupphā honti,
niggunḍi siriniggunḍi¹⁷ pakatiniggunḍi c' eva kālaniggunḍi ca, paṅgurā
ti paṅgurarukkhā, kusumbharā ti eke gacchā, dhanutakkārī pupphehi sobhitā¹⁸,
acchivā ti ādayo rukkhā yeva, setagerutagarakā¹⁹ ti setagerū ca tagarakā
ca²⁰, mamsikutthā²¹ kulāvarā ti mamsigacchā ca koṭṭhagacchā²² ca kulā- 30
varā ca, akuṭṭilā ti ujukā, agyāgāraṃ -- ti agyāgāraṃ parikkhipitvā ṭhitā ti a.

¹ Cks -nāni ² Cks sarā. ³ Bā sa-. ⁴ Bā usatosaram. ⁵ Bā -pārisā ⁶ Bā
paddakā. ⁷ Bā saranigg-. ⁸ Bā -nāni. ⁹ Cks acci-. ¹⁰ Cks setaṅgaru nagarakā,
C² setaheru, tagarakā, Bā setaggāru ca taggarā, Bā takeru ca garakā ¹¹ Cks
yanti. ¹² Bā rattakamālā. ¹³ Cks vāyanā, Bā vayanā? ¹⁴ Bā vāranarukkhā
cavhayanā rukkhā ca. ¹⁵ Bā ubhatosaram. ¹⁶ Bā setagaccharukkhā ¹⁷ Bā
saranigg-. ¹⁸ Cks -tani. ¹⁹ Ck -turakā, Cks tatatarakā, Bā setaggaru ca tag-
garā. ²⁰ Bā setaggaru ca taggarā ca. ²¹ Cks -koṭṭhā ²² Bā kuṭhu-.

392. Ath' ettha udakantasmim bahujāto phaṇijjako
muggatiyo karatiyo sevālasimsakam bahu 2076.
393. Uddhā¹ pavattam ullulitam makkhikā hiṅgujālaka
dāsimañcako² c' ettha bahu nicekalambakā. 2077.
- 5 394. Elambarakasamchannā³ rukkhā tiṭṭhanti brāhmaṇa
sattāham dhārayamānānam gandho tesam na chijjati. 2078.
395. Ubhato saram mucalindam pupphā tiṭṭhanti sobhanā⁴,
indivarehi sañchannam vanan tam upasobhitam⁵,
addhamāsam dhārayamānānam gandho tesam na chijjati. 2079.
- 10 396. Nīlapupphisekadhārī⁶ pupphitā girikaṇṇikā,
katerukkhehi sañchannam vanan tam tulasīhi ca 2080.
397. Sammaddat' eva⁷ gandhena pupphasākhāhi tam vanam,
bhamarā pupphagandhena samantā-m-abhināditā. 2081.
398. Tīṇi kakkarujātāni tasmim sarasī brāhmaṇa
kumbhamattāni c' ekāni murajamattāni tā⁸ ubho ti. 2082.
- 15

Ta. phaṇijjako⁹ ti bhūtanako, muggatiyo ti ekā muggajāti, karatiyo
ti rājamāso, sevālasimsakan ti ime pi¹⁰ gacchā yeva, api ca samsakan ti
rattacandanam vuttam, uddhā¹ pavattam -- ti tam upakam tīramariyā daban-
dhanam vātābhamam ullulitam butvā tiṭṭhati, makkhikā -- ti hiṅgujālakasamkhāte
20 pi vikasitapupphagacche pañcavaṇṇā madhumakkhikā madhurassarena viravantiyo
ta. vicarantīti a., dāsimañcako¹¹ c' etthā 'ti, imāpi dve rukkhajātiyo ettha,
nicekalambakā ti nicekalambakā, elambarakasamchannā ti evam nāmi-
kāya valliya sañchannā, tesam ti tesam tassā valliya pupphānam sabbesam pi
tesam dāsimañcādīnam pupphānam sattāham gandho na chijjati evam gandha-
25 sampannāni pupphāni rajatapattasadisavālukāpuppnabhūmibhāge, gandho tesam
ti tesam indivarapupphādīnam gandho addhamāsam na chijjati, nīlapupphiti
ādikā pupphavalliyo, tulasīhi cā 'ti tulasigacchehi ca, kakkarujātāniti
valliphalāni, ta. ekissā valliya phalāni mahāghaṭamattāni dvinnam mutiṅga-
mattāni, tena vuttam mutiṅgamattāni tā¹² ubho ti.

- 30 399. Ath' ettha sāsapo bahuko nādiyo¹³ haritāyuto
asī tālā va tiṭṭhanti chejjā indivarā bahū. 2083.
400. Apphotā¹⁴ suriyavallī ca kāliya¹⁵ madhugandhiyā
asokā mudayanti ca vallibho khuddapupphiyo 2084.
401. Korandakā anojā ca pupphitā nāgavallikā¹⁶
35 rukkham āruya tiṭṭhanti phullā kimsukavalliyo. 2085.

¹ Cks uddā. ² Cks -makacako. ³ B^d elampurukkhā-. ⁴ B^d bhāgasā. ⁵ B^d varam
tamupasobhati. ⁶ B^d -setavāri. ⁷ B^d sammoditeva. ⁸ B^d vā. ⁹ Cks pa-. ¹⁰
C^k hi. ¹¹ Cks -makasako. ¹² B^d murajamattāni te. ¹³ B^d nāriyo. ¹⁴ Cks
appo-. ¹⁵ B^d ko-. ¹⁶ B^d mallikā.

403. Kaṭeruhā ca vāsanti¹ yūthikā madhugandhiyo
nīliyā² sumanā bhaṇḍī sobhati padumuttaro. 2086.
403. Pāṭalisamuddakappāsī kaṇikārā ca pupphitā
hemajālā va dissanti rucirā aggisikhūpamā. 2087.
404. Yāni kāni ca pupphāni thalajān' udakāni ca
sabbāni tattha dissanti, evaṃ rammo mahodadhīti. 2088. 5

Ta. sāsapo ti siddhatthako, bahuko³ ti bahu, nādiyo⁴ haritāyuto ti haritena āyuto⁵ nādiyo⁴, ime dve lasunajātiyo, so pi lasuno ta. bahuko³ ti a., asī -- ti asīti evannāmikā rukkhā sinidbhāya bhūmiyaṃ thitā tālā viya tiṭṭhanti, chejjā -- ti udakapariyante bahū suvaṇṇaindivarā mutthinā chinditabbā 10 hutvā thitā, apphoṭā⁶ ti apphoṭavallī⁶, vallibho -- ti vallibho ca khudda-pupphiyo ca nāgavallikā⁷ ti vallināgā⁸, kiṃsuka -- ti sugandhamattā valli-jāti, kaṭeruhā ca vāsanti⁹ ime ca dve pupphagacchā, madhugandhiyā ti madhusamānagandhā, nīliyā sumanā bhaṇḍīti vallisumanā ca¹⁰ bhaṇḍī ca, padumuttaro ti eko rukkho, kaṇikārā ti vallikārāpi¹¹ rukkhakanikā- 15 rāpi, hemajālā vā ti pasāritahemajālā viya dissanti, mahodadhīti mahato udakassa ādhārabhūto Mucalindasaro.

405. Ath' assā pokkharaniyā pahūtā¹² vārigocarā
rohitā naḷapī siṅgū kumbhilā makarā susū 2089.
406. Madhū ca madhulaṭṭhī ca tālisā ca piyaṅgukā
unnakā¹³ bhaddamuttā ca satapupphā¹⁴ ca lolupā 2090. 20
407. Surabhī ca rukkhā tagarā pahūtā¹⁵ tuṅgavaṇṭakā¹⁵
padmakā naradā kuṭṭhā jhāmakā ca hareṇukā 2091.
408. Haliddakā gandhasilā hiriverā¹⁶ ca guggulā
vibhedikā corakā kuṭṭhā kappurā ca kalimgu cā¹⁷ 'ti. 2092. 25

Ta. Athassā po -- ti idha pokkharaniṣadisatāya saram eva pokkharaniṭi vadati, rohitā ti ādini tesam vārigocarānaṃ nāmāni, madhū cā 'ti nimmak-khikamadhuṇ' c' eva, madhulaṭṭhī cā 'ti laṭṭhimadhuṇ' ca, tālisā ti ādikā sabbagandhajātiyo.

409. Ath' ettha sihavyagghā ca purisālū ca hatthiyo
eṇeyyā pasadā c' eva rohiccasarabhā migā 2093. 30
410. Koṭṭhusunā sulopī¹⁸ ca tuliyaṃ naḷasannibhā
camarī calanī laṃghī jhāpitā makkaṭā picu¹⁹. 2094.

¹ Bā vāsanti, Ck^s vāsenti ² Bā nāliya, C^s nīliya, Ck^s nīliya. ³ Ck^s pahūto. ⁴ Bā nāriyo. ⁵ Bā ayu-. ⁶ Ck^s appo-. ⁷ Bā -mallikā. ⁸ Bā adda ca mallikā ca. ⁹ Ck^s vāsenti, Bā vāsintīti. ¹⁰ Bā adda pakatisumanā ca. ¹¹ so Ck^s for vallī-kanikārāpi? Bā vaṇṇikanikārāpi. ¹² Bā bahukā. ¹³ Bā kutantajā ¹⁴ Bā seta-. ¹⁵ Bā tuṅkavallikā. ¹⁶ Bā hari-. ¹⁷ Bā -gukā ¹⁸ Bā sunopi, Ck^s salopī. ¹⁹ Bā pica, C^s ca.

411. Kakkaṭā¹ katamāya² ca ikkā goṇasirā bahū
khaggā varāhā nakulā kālak³ ettha bahūtasā⁴ 2095
412. Mahisā soṇā sigālā ca pampakā ca samantato
ākuccā pacalākā ca citrakā cāpi dīpiyo 2096.
- 5 413. Pelakā ca vighāsādā sīhā kokanīsātakā⁴
atṭhapādā ca romā⁵ ca bhassarā⁶ ca kukutthakā⁷ 2097.
414. Camkorā kukkuṭā nāgā aṇṇamaṇṇam pakūjino
bakā balākā najjuhā dindibhā koṇcavādikā⁸ 2098.
415. Vyaghīnasā lohapiṭṭhā pampakā jīvajīvakā
10 kapiṇjarā⁹ tittirāyo kulāvā paṭikuttakā
416. Maddālākā cetakedu¹⁰ bhaṇḍutittiranāmakā
celāvakā piṅgulāyo godhakā aṅghetukā 2099.
417. Karaviyā ca saggā ca uhumkāra ca kukkuḥā
nānāḍijaganākiṇṇam nānāsaranikujjitan ti. 2100.
- 15 Ta. parīsālū 'ti valavāmukhapekkhiyo¹¹, rohicea -- ti rohitā c' eva
sarabhamigā ca, koṭṭhasunā ti sigālasunakhā, katthusoṇā¹² ti pi paṭho, sulo-
picā¹³ 'ti esāpi ekā khuddakamigajāti, tulyā ti paṭṭhabhālā¹⁴, nala-
sannibhā ti nalapupphavaṇṇā rukkhasunakhā ca, camarī calanīlamghit
camarā migā ca calanī ca laṅghī ca calanti¹⁵ vātamigā ca¹⁶, jhāpitā -- t
20 dve pi makkatājātiyo, picū ti saraṇiṇyante gocaragābhikā ekā makkatājāti
kakkaṭā katamāya¹⁷, ti dve mahāmigā, ikkā ti acchā, goṇasirā ti araṇṇa-
gopakā, kālakettha bahūtasā¹⁸ ti kālakamigā nām' ettha¹⁹, soṇā sigālā
ti rukkhasunakhā ca sigālā ca, pampakā ti assamapadam parikkhipitvā thitā
mahāveṇupampatikā²⁰, ākuccā²¹ ti godhā, pacalākā ti gajakumbhamigā,
25 citrakāpi dīpiyo ti citramigā ca dāpimigā ca, pelakā cā 'ti sasā²², vighā-
sādā ti ete sakunā, sīhā ti kesarasīhā, kokanīsātakā²³ ti kokaṇi gahetvā
khādanasīlā dutthamigā, bhassarā²⁴ ti setahamsā, kukutthakā²⁵ ti kakuttha-
sakunā²⁶, camkorā ca vaṇakukkuṭā ca, dindibhā koṇcavādikā²⁷ ti
ime tayo pi sakunā yeva, vyaghghinasā ti senā, lohapiṭṭhā ti lohitavaṇṇa-
sakunā, pampakā ti pampatākā, kapiṇjarā -- ti kapiṇjarā ca tittirā ca,
30 kulāvā -- ti ime dve pi sakunā, maddālākā cetakedū 'ti maddālākā ca
celakedu ca²⁸, bhaṇḍutittiranāmakā ti bhaṇḍū ca tittirā ca nāmakā ca,

¹ Bā kakuṭā, Ck^s kauṭakā. ² Bā kala-. ³ so Bā; Ck^s -tayo. ⁴ Bā -nisadakā.

⁵ Bā morā. ⁶ Ck^s ha-. ⁷ Ck^s kuka-, Bā kukutthakā. ⁸ Ck^s kuṇja-, Bā koṇca-
vājikā. ⁹ Bā kampilānā, Ck^s -jatā. ¹⁰ so Ck^s; Bā celaketu. ¹¹ Bā -yakkhiṇiyo.

¹² Bā koṭṭhasonā. ¹³ Bā sunopica. ¹⁴ Bā pakkhipilārā. ¹⁵ Cā calanti, Bā omits
calanti. ¹⁶ Ck^s omit ca. ¹⁷ Bā kakuṭākā. ¹⁸ Ck^s tayo. ¹⁹ Bā ettha sare

kalākā ca bahūtasā ca. ²⁰ Bā -veḷukkā pampaṭhakā. ²¹ Bā amattākuccā. ²²
Ck^s sasā. ²³ Bā -ṇisādakā. ²⁴ Bā kukkuṭhātā. ²⁵ Bā kukkuṭhakā-. ²⁶ Bā

-vājikā. ²⁷ Bā maddālākā ca celaketu ca.

celābakā piṅgulāyo ti dve sakunajātiyo ca, tathā godhakā āṇāhetukā ti
saggā ti vānakasakuṇā¹, uhuṃ kārā ti ulūkā

418. Ath' ettha sakunā santi nīlakā² mañjubhāṇakā
modanti saha bhariyāhi āṇāmaññam pakūjino. 2101.
419. Ath' ettha sakunā santi diḍḍā mañjussarā sitā³
setacchā⁴ bhadrakkhā aṇḍajā citrapekhuṇā⁵. 2102. 5
420. Ath' ettha sakunā santi diḍḍā mañjussarā sitā
sikhandinīlagīvāhi āṇāmaññam pakūjino. 2103
421. Kukutthakā⁶ kulīrakā koṭṭhapokkharasātakā⁷
kālameyyā baḷiyakkhā kadambā suvasālikā 2104. 10
422. Haliddā lohita setā ath' ettha naḷakā bahū
vāraṇā hīṅgurājā⁸ ca kadambā suvakokilā 2105.
423. Kukkusā⁹ kurarā¹⁰ haṃsā ātā¹¹ parivadtantikā¹²
pākahaṃsā atibalā najjuḥā jīvajivakā 2106.
424. Pārepatā ravihaṃsā cakkavākā nadīcarā
vāraṇābhīrudā rammā ubho kālūpakūjino. 2107. 15
425. Ath' ettha sakunā santi nānāvaṇṇā bahū diḍḍā
modanti saha bhariyāhi āṇāmaññam pakūjino. 2108.
426. Atth' ettha sakunā santi nānāvaṇṇā bahū diḍḍā
sabbe mañjūni kūjanti¹³ Mucalindam abhito¹⁴ saram. 2109. 20
427. Ath' ettha sakunā santi karavī nāma te diḍḍā
modanti saha bhariyāhi āṇāmaññam pakūjino. 2110.
428. Ath' ettha sakunā santi karavī nāma te diḍḍā
sabbe mañjūni kūjanti¹⁴ Mucalindam abhito saram. 2111.
429. Eṇeyyapasadākiṇṇam nāgasamsevitam vanam
nānālatāhi sañchannam kadalimigasevitam. 2112. 25
430. Ath' ettha sāsapo bahuko¹⁵ nivāro varako bahu
sāli akatṭhapāko va ucchu tattha ānappako. 2113.
431. Ayam ekapadī eti, ujum gacchati assamam,
khudam pipāsam aratim tattha patto na vindati
yattha Vessantaro rājā saha puttehi sammati, 2114. 30
432. Dhārento brāhmaṇam vaṇṇam āsadañ ca masañjātam
cammavāsī chamā seti jātavedam namassatīti. 2115.

¹ Bā jātasakuṇā, B₂ cāta. ² so C^k; C^s sīlakā, B₂s sālīkā ³ C^s thitā. ⁴ C^ks
-pekkhanā, B₂ -pakkhanā ⁵ B₂ kukkuthakā. ⁶ B₂ -ṭakā. ⁷ B₂ bhīṅga-. ⁸
B₂ ukkusā. ⁹ B₂ kuru:ū ¹⁰ C^ks āvā. ¹¹ B₂ parivadtantikā. ¹² C^k kūjanti.
¹³ B₂ ubhato. ¹⁴ C^ks kūjanti. ¹⁵ B₂ sayā bahukā.

Ta. nīlakā¹ ti rājimattapattā², mañjussarā sitā³ ti nibaddha-
madhurassarā, setacebhakūṭā⁴ bhadraṅkṣhā ti ubhappassesu setehi akkhi-
kūṭehi samannāgatā sundarakkhā, aṇḍajācittapekkhanā⁵ ti aṇḍena jāṭā,
citrachattā⁶, kuḷīrakā ti kakkatākā⁷, koṭṭhā ti ādayo sakunā va, vāraṇā ti
5 hatthiasakunā⁸, kadambā ti mahākadambā⁹ gabhitā, suvakokilā ti kokilāhi¹⁰
saddhiṃ vicaraṇasukā¹¹ c'eva kokilā ca, kukkusā¹² ti kālākabarā¹³, kuṭurā¹⁴
ti setakururā¹⁴, āṭā¹⁵ ti dabbimukhasakunā, parivadentikā¹⁶ ekā sakuna-
jāti, vāraṇā -- ti rammābhirudā vāraṇā, ubho -- ti jayam pāto¹⁷ pabbata-
pādaṃ ekaninnādaṃ karontā nikūjanā, -- -- a -- ti epimigehi ca pasatamigehi
10 ca ākinnāṃ, ca patto ti brāhmaṇa Vessantarassa assamaṃ patto puriso ta
assame chātakāṃ vā pāṇiyāṃ pipāsāṃ¹⁸ vā ukkanṭhitāṃ vā na paṭilabbhatiti.

433. Idam sutvā brahmabandhu isim katvā padakkhiṇaṃ
udaggacitto pakkāmi yattha Vessantaro ahū ti. 2116.

Ta. yattba -- ti yasmiṃ thāne Ve- ahosi tam thānaṃ gato ti Mahā-
15 vanavaṇṇanā niṭṭhitā

Jūjako pi Accutatāpasena kathitamaggena gantvā catu-
rassarapokkharāṇiṃ patvā „ajja atisāyaṇho, idāni Maddi araṇ-
ṇato āgamissati, mātugāmo hi nāma¹⁹ antarāyakaro hoti, sve
tassā araṇṇagatakāle assamapadaṃ gantvā Ve-ram dārake yā-
20 citvā tāya anāgatāya te gahetvā pakkamissāmīti“, ath' assa
avidūre ekasmiṃ sānupabbataṃ āruya phāsukaṭṭhāne nipajji,
tam rattim paccūsakāle Maddi supinaṃ addasa, evarūpo su-
pino ahosi: eko puriso kaṇho dve kāsāyāni paridahitvā dvīsu
kaṇhesu rattamālā²⁰ pilandhitvā²¹ āvudhabattho tajjento²² āgan-
25 tvā paṇṇasālaṃ pavisitvā Maddim jāṭasu gahetvā ākaḍḍhitvā
bhūmiyāṃ uttānaṃ pātetvā viravantiyā tassā dve akkhini up-
pātetvā dve bāhāni chinditvā uraṃ bhinditvā paggharantaṃ
lohitabinduṃ hadayamaṃsaṃ ādāya pakkāmi, sā pabujjhitvā
bhītatasirā „pāpako me supino diṭṭho, supinapāṭhako pana me
30 Vessantarena sadiso nāma n' atthi, pucchissāmi nan“ ti cin-

¹ B^d sālīkā. ² so C^k; B^d citrarājīsatapattā. ³ B^d jītā. ⁴ B^d setakkhi. ⁵
B^d citrapakkhino ⁶ so C^k; C^e -jantā, B^d -pattā. ⁷ B^d kukkūṭā. ⁸ B^d
hatthiliṅgasakunā ⁹ B^d -basakunā. ¹⁰ B^d kolehi. ¹¹ B^d -pakasuvakā. ¹²
B^d ukkusā ¹³ B^d kālakururā ¹⁴ C^k B^d kururā. ¹⁵ C^k āṭā ¹⁶ C^k -de-
vantikā. ¹⁷ C^k pāta, C^e pātam. ¹⁸ so C^e; C^k pāṇiyāṃpāṇiyāṃ pipāsāṃ, B^d
vā pāṇiyapipāsāntam. ¹⁹ B^d adds dānassa ²⁰ B^d -lām. ²¹ B^d pinalantitvā.
²² B^d tajjanto.

tetvā paññasālāṃ gantvā Mahāsattassa paññasāladvāraṃ āko-
 tesī, M. „ko eso“ ti ā., „ahaṃ deva Maddhīti“, „bhadde am-
 hākaṃ katikavattaṃ bhinditvā kasmā akāle āgatā“ ti, „deva
 na kilesavasenāgacchāmi, api ca kho me pāpako supino diṭṭho“
 ti¹, „tena hi“ kathehi Maddhīti“, sā attanā diṭṭhanīyāmen' eva²
 kathesi, M. supinaṃ parigaṇhitvā „mayhaṃ dānapārami“³ pū-
 rissati, sve mayhaṃ yācako āgantvā putte yācissatīti, Maddhiṃ
 assāsetvā uyyojessāmīti“ cintetvā „Maddi tava dussayana-
 dubbhojanehi cittaṃ āluṭitaṃ bhavissati, mā bhāyīti“ mohetvā
 assāsetvā uyyojesi, sā vibhātāya rattiyā sabbaṃ kattabbayutta-
 kaṃ katvā dve putte āliṅgitvā sīsaṃ cumbitvā „ajja me
 dussupino diṭṭho, appamattā tātā bhavēyyāthā“ ti ovaditvā
 „deva dārakesu appamattā hothā“ 'ti Mahāsattaṃ⁴ putte pa-
 ṭicchāpetvā pacchiādini ādāya assūni puñjanti mūlaphalattāya
 vanaṃ pāvisi, Jūjako pi „idāni gatā bhavissatīti“ sānupabbatā⁵
 oruyha ekapadikamaggena assamābhimukho agamāsi. M. pi
 paññasālato nikkhamitvā pāsānaphale⁶ suvaṇṇapaṭimā viya
 nisīditvā „idāni yācako āgamissatīti“ pipāsito viya surāsoṇḍo
 tassāgatamaggam⁷ olokento va nisīdi, puttāpi 'ssa pādamūle
 kilānti, so maggaṃ olokento brāhmaṇaṃ āgacchantāṃ disvā⁸
 sattamāse nikkhattadānadhuraṃ ukkhipanto viya „ehi tvaṃ
 tāva brāhmaṇā“ 'ti somanassappatto Jālikumāraṃ āmantento
 imaṃ gātham āha:

434. Uṭṭhehi Jālī patitṭha, porāṇaṃ viya dissati,

brāhmaṇaṃ viya passāmi, nandiyo⁷ m' ābhikīrare ti. 2117. 25

Ta. porāṇaṃ -- ti pubbe Jetuttaranagare nānādisāhi⁸ yācākaṇaṃ āgama-
 naṃ viya ajja yācākaṇaṃ āgamaṇaṃ dissati, nandiyo⁷ mābhikīrare ti
 etassa brāhmaṇassa diṭṭhakālato paṭṭhāya maṃ somanassāni ābhikīranti ābhik-
 kamanti, ghammābhittatassa sīte sītūdakassa ghaṭasatasabassehi abhisīṇcanakālo
 viya jāto ti. 30

Taṃ sutvā kumāro āha:

¹ C^s si. ² C^ks yaṃ devaṃ in the place of tena hi. ³ C^s -im. ⁴ C^k -tta,
 B^d -ttassa. ⁵ C^s -palake ⁶ B^d tassāgamana-. ⁷ C^s nandiso. ⁸ B^d -sāni.

435. Aham pi tāta passāmi, yo so brahmā va dissati,
atthiko¹ viya āyāti, atithi no bhavissatīti 2118.

vatvā ca pana kumāro tassa apacitīm karonto utthāyāsana
brāhmaṇaṃ paccuggantvā parikkhāragahaṇatthaṃ āpucchi, brāh-
5 maṇo taṃ oloketvā „ayaṃ V-rassa putto Jālikumāro nāma
bhavissati, ādito paṭṭhāy’ eva ca pharusavacanaṃ kathessā-
mīti“ cintetvā „apehi apehīti“ accharam pahari, kumāro āgantvā
„ayaṃ brāhmaṇo ativiya pharusō kin nu kho“ ti tassa sarīraṃ
olokento aṭṭhārasa purisadose passi, brāhmaṇo pi Bo-aṃ upa-
10 saṃkamitvā paṭisanthāraṃ karonto āha :

436. Kacci nu bhoto kusalam, kacci bhoto anāmayaṃ, (V $\frac{323}{10}$, $\frac{377}{21}$)
kacci uñchena yāpetha, kacci mūlaphalā bahū. 2119.

437. Kacci dāmsā ca makasā ca² appam eva sirimāpā,
vane vālamigākiṇṇe kacci himsā na vijjatīti. 2120.

15 Bo. tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ karonto āha :

438. Kusulaṃ c’ eva no brahme atho brahme anāmayaṃ,
atho uñchena yāpema, atho mūlaphalā bahū. 2121.

439. Atho dāmsā ca makasā ca² appam eva sirimāpā,
vane vālamigākiṇṇe himsā amhaṃ na vijjati. 2122.

20 440. Satta no māse vasataṃ araṇṇe jīvasokinaṃ³
imaṃ⁴ pi paṭhamāṃ passāma brāhmaṇaṃ devavaṇṇinaṃ
ādāya beluvaṃ daṇḍaṃ aggihuttaṃ kamaṇḍalum. 2123.

441. Svāgatan te mahābrahme atho te adurāgataṃ,
anto pavisa bhaddan te, pāde pakkhālayassu te. 2124.

25 442. Tiṇḍukāni⁵ piyālāni madhuke kāsūmāriyo
phalāni khuddakappāni, bhuñja brahme varaṃ varaṃ. 2125.

443. Idam pi pāṇiyam sītaṃ ābhatam girigabbharā,
tato piva mahābrahme sace tvaṃ abhikaṃkhasīti 2126.

vatvā ca pana M. cintesi: „ayaṃ brāhmaṇo na akāraṇena imaṃ
30 brahārāṇṇaṃ āgato, āgamanakāraṇaṃ ūtatvā taṃ papaṇcaṃ
akatvā pucchissāmi naṃ“ ti cintetvā imaṃ gātham āha :

¹ Bā addhiko. ² Bā omits ca. ³ Bā jivi- ⁴ C^o Bā idam. ⁵ Bā tiṇḍu-.

444. Atha tvaṃ kena vaṇṇena kena vā pana hetunā
anuppatto brahāraṇṇaṃ, tam me akkhāhi pucchito ti. 2127.

Ta. kena vaṇṇenā 'ti kena kāraṇena, hetunā ti paccayena.

Jūjako āha:

445. Yathā vārivaho pūro sabbakāle¹ na khīyati
evan taṃ yācit' āgañchīm, putte me dehi yācito ti. 2128. 5

Ta. vārivaho ti pañcasu mahānadīsu udavaho, na khīyatīti pipāsītehi āgantvā hatthehi pi bhājanehi pi ussiñcītvā khīyamāno² pi na khīyati³ evaṃ taṃ yācituṃ gacchanti⁴, tvaṃ pi saddhāya pūritattā⁵ evarūpo yevā 'ti maññamāno ahaṃ taṃ yācituṃ āgañchīm, putte me - - ti mayā yācito tava putte mayhaṃ. 10
dāsathāya dehitī

Taṃ sutvā M. somanassajāto hutvā pasāritahatthe⁶ sa-
hassatthavikaṃ ṭhapento viya pabbatapādaṃ unnādentō i. g. ā.:

446. Dadāmi na vikampāmi, issaro naya brāhmaṇa,
pāto gatā⁷ rājaputti⁸ sāyaṃ uñchāto eheti. 2129. 15
447. Ekarattīm vasitvāna pāto gacchasi brāhmaṇa
tassā nahāte upaghāte⁹ atha ne mālādhārīne 2130.
448. Ekarattīm vasitvāna pāto gacchasi brāhmaṇa
nānāpupphehi sañchanne nānāgandhavibhūsīte
nānāmūlaphalākinne gacchissā¹⁰ brāhmaṇā 'ti. 2131. 30

Ta. issaro ti tvaṃ mama puttānaṃ issaro sāmiko hutvā etto¹¹ naya
nayāhi, api ca kho paṇ' etaṃ¹² kāraṇaṃ atthi: etesaṃ mātā rājaputti phalā-
phalathāya pāto gatā sāyaṃ araṇṇato āgamissati tāya ānītāni madhuraphalā-
phalāni paribhuñjitvā idh' eva ṭhāne¹³ ajj' ekarattīm vasitvā pāto va dārake
gahetvā gamissasīti¹⁴, tassa nahāte ti tāya nahāpīte, upaghāte¹⁵ ti sī- 25
samhi¹⁶ upasīngite¹⁷, atha te mālādhārīne¹⁸ ti atha vicitrāya mālāya
alamkate mālāṃ vamaṃue, pālīpotthakesu pana atha te mālādhārīno ti likhitāṃ,
tass' attho na vicārito, mūlaphalākinne ti maggapātheyyass' atthāya diṇnehi
nānāphalāphalehi ākinne, gacchissā ti gamissasīti¹⁹.

Jūjako āha:

30

¹ Bds -lam. ² Cks -ne, Bd pivamāno ³ Bd adds na sussati. ⁴ Bd evaṃ taṃ yācitāgañchīnti. ⁵ Cks add yeva. ⁶ Cks -taṃ hatthe. ⁷ Bd gato; gatā wanting in Cks. ⁸ all three MSS -i. ⁹ Bd upaghāte. ¹⁰ Bd gaccha ādāya. ¹¹ Bd etc. ¹² Cks ekaṃ. ¹³ Bd vane ¹⁴ Cks omit ga-. ¹⁵ Bd upaghāte. ¹⁶ Cks sīsam. ¹⁷ Cks -siṅghate. ¹⁸ Cks -no. ¹⁹ gacchissā - - wanting in Bd.

449. Na vāsam abhirocāmi, gamanaṃ mayha ruccati,
antarāyo pi me assa, gacchaṇ ñeva rathesabha. 2132.
450. Na h' etā yācayogī naṃ, antarāyassa kāriyā,
itthiyo¹ mantaṃ jānanti, sabbaṃ gaṇhanti vāmato. 2133.
- 5 451. Saddhāya dānaṃ dadato māsaṃ addakkhi mātaraṃ,
antarāyam pi sā kayirā, gacchaṇ ñeva rathesabha. 2134.
452. Amantayassu te putte, mā te mātaraṃ addasum,
saddhāya dānaṃ dadato evaṃ puññaṃ pavaḍḍhati. 2135.
453. Amantayassu te putte, mā te mātaraṃ addasum,
10 mādisassa dhanam datvā rāja saggam gamissatīti. 2136.

Ta. na hetā yācayogī nan ti ettha nan ti nīpātamattaṃ, i. v. h.:
mahārāja etā itthiyo nāma na hi yācayogī yācanāya² anucchavikā na honti
kevalaṃ antarāyassa kāriyā ti dāyakānaṃ puññantarāyaṃ yācakānaṃ ca lābhan-
tarāyaṃ karonti, mantaṃ ti itthiyo³ māyaṃ nāma jānanti, vāmato ti sab-
15 baṃ⁴ vāmato gaṇhati na dakkhiṇato⁵, saddhāya - - ti kammaṇ ca phalaṇ ca
saddahitvā dānaṃ dadato, māsaṃ ti mā āsaṃ⁶ mātaraṃ addakkhi, kayirā ti
kareyya, amantayassute ti jānāpehi mayā saddhim pesehīti vadatī, dadato
ti dadantassa.

Vessantaro āha:

- 20 454. Sace tvaṃ n' icchase datṭhum mama bhariyaṃ patibbataṃ
ayyakass' api dassehi⁷ Jālim Kaṇhājinaṃ ubho⁸. 2137.
455. Ime kumāre disvāna mañjuke piyabhāṇine
patīto sumano vitto⁹ bahuṃ dassati¹⁰ te dhanan ti. 2138.

Ta ayyakassā 'ti mayhaṃ pītuno Sañjaya-mahārājassa dvinnam ku-
25 mārānaṃ ayyakassa, dassatīti¹¹ so rājā tuyhaṃ bahuṃ dhanam dassati¹².

Jūjako aha:

456. Acchedanassa bhāyāmi, rājaputta suṇohi me,
rājā¹³ daṇḍāya maṃ dajjā vikkipeyya haneyya vā
jino dhanā ca dāse¹⁴ ca gārayhassa brahmabandhuyā ti. 2139.
- 30 Ta. acchedanassā 'ti acchinditvā gahanassa bhāyāmi, rājā¹⁵ - - ti ayaṃ
brāhmaṇo dāraḥ¹⁶ daṇḍam assa upanethā¹⁷ ti evaṃ daṇḍatthāya maṃ

¹ Bā itthikā. ² Cks yācamānāya. ³ Cks itthi. ⁴ Cks sabbā. ⁵ Cks -to. ⁶ Cks
etesam. ⁷ so Cks; Bā ayyakassāmi me dehi; read: ayyakassāp' ime dehi? ⁸
Bā jālikanāhājinaucubho. ⁹ Bā citto. ¹⁰ Cks dasseti. ¹¹ Ck dassati no ti, Cs
dassati to ti, B² dassati ne dhananti. ¹² Cks dassasīti. ¹³ Ck Bā rāja. ¹⁴ Bā
dāsā. ¹⁵ Bā rāja. ¹⁶ Cks adā ti. ¹⁷ Bā dethā.

rājānam¹ dadeyya, gārayh' assa -- ti kevalāṃ brāhmaṇiyā ca garahitabbā² bhavissāmīti.

Vessantaro āha :

457. Ime kumāre disvāna muṇḍuke piyabhāṇine
dhamme t̥hito mahārājā Sivīnaṃ raṭṭhavaḍḍhano
laddhā pītisomanassam bahuṃ dassati te dhanan ti. 2140. 5

Jūjako āha :

458. Nāhan tam pi karissāmi yaṃ maṃ tvaṃ anusāsasi,
dārake ca ahaṃ nessam brāhmaṇiyā paricārake ti. 2141.

Ta. dārake cā 'ti alaṃ mayhaṃ aṇṇena dhanena ahaṃ ime dārake' ca 10
attano brāhmaṇiyā paricārike³ nessāmīti.

Taṃ tassa pharusavacanaṃ sutvā dārakā piṭṭhipaṇṇasālaṃ
gantvā tato piṭṭhipaṇṇasālato pi palāyitvā gumbagahane nili-
yitvā⁴ tatrāpi Jūjakenāgantvā gahitaṃ⁵ viya attānaṃ sampassa-
mānā kampantā kathaci t̥hātum⁶ asamattā ito c' ito ca dhā- 15
vitvā caturassapokkharanītiraṃ gantvā ḍalham vākaciraṃ nivā-
setvā udakaṃ oruyha pokkharapattaṃ sise t̥hapetvā udakena
paṭicchannā hutvā aṭṭhamasu.

Taṃ atthaṃ pakāsento Satthā āha :

459. Tato kumārā vyadhitā⁷ sutvā luddassa bhāsitaṃ
tena tena padhāvimsu Jāli Kaṇhājina ubho⁸ ti. 2142. 20

Jūjako pi kumāre adisvā Bo-aṃ apasādesi „bho Ve-ra
tvaṃ idān' eva mayhaṃ dārake datvā mayā 'nāhaṃ Jetuttara-
nagaraṃ gamissāmi dārake mama⁹ brāhmaṇiyā paricārike
nessāmīti' vutte iṅgitasaṇṇaṃ datvā putte palāpetvā ajānanto 25
viya nisinno, n' atthi maṇṇe lokasmiṃ tayā sadiso musāvādo"
ti¹⁰, taṃ sutvā M. kampito hutvā „te palātā bhavissantīti"
cintetvā „brāhmaṇa mā cintayi, ānemi¹¹ te kumāre" ti utṭhāya
piṭṭhipaṇṇasālaṃ gantvā tesam vanagahanaṃ¹² pavittṭhabbhāvaṃ

¹ so Cks; Bḍ amaccānaṃ. ² so all three MSS. for -o? ³ Cks -rikā. ⁴ Bḍ niliyimsu. ⁵ Cks -tā. ⁶ Bḍ sandhāretum. ⁷ so Cks for vyathitā? Bḍ byādhitā.
⁸ Bḍ cubho ⁹ Cks maṃ. ¹⁰ Bḍ -diti. ¹¹ Bḍ ānessāmi. ¹² Bḍ gumba-.

ñatvā padavaḷaṇṇānusārena p-tīraṃ gantvā udae otinṇapadam
disvā „udakaṃ oruḃha ṭhitā bhavissantīti“ ñatvā „tāta¹ Jālīti“
pakkositvā gāthādvayam āha:

460. Ehi tāta piyaputta², pūretha mama pāramiṃ,
5 hadayaṃ me 'bhisīncetha, karotha vacanaṃ mama. 2143.
461. Yānanāvā³ ca me hotha acalā bhavasāgare,
jātipāraṃ tarissāmi santāressaṃ sadevakan ti⁴. 2144.

Tāta Jālīti pakkosi⁴, kumāro pitu saddaṃ sutvā evaṃ
cintesi: „brāhmaṇo maṃ yathāruciṃ karotu pitarā saddhiṃ
10 dve kathā na kathessāmīti“ sīsaṃ nīharitvā pokkharapattāni
viyūhanto udakā uttaritvā M-assa dakkhiṇapāde patitvā gop-
phakasandhiṃ daḷhaṃ gahetvā parodi, atha naṃ M. āha: „tāta
bhaginī te kuhin“ ti, „tāta ime sattā nāma bhaye uppanne attā-
nam eva rakkhantīti“, atha M. „puttehi me katikā kathā bha-
15 vissantīti“ ñatvā „ehi amma Kaṇhe“ ti pakkositvā gāthādvayam ā:

462. Ehi amma piyadhīti⁵, pūretha mama pāramiṃ⁶,
hadayaṃ me 'bhisīncetha, karotha vacanaṃ mama. 2145.
463. Yānanāvā⁷ ca me hotha acalā bhavasāgare,
jātipāraṃ tarissāmi uddharissaṃ⁸ sadevakan ti. 2146. .
20 Sāpi „pitarā saddhiṃ dve kathā na kathessāmīti“ tath'
eva uttaritvā M-assa vāmapāde patitvā gopphakasandhiṃ⁹ daḷ-
haṃ gahetvā parodi, tesam assūni M-assa phullapadumavaṇṇe
pādapiṭṭhe patanti, tassa assūni tesam suvaṇṇaphalakasadisāya
piṭṭhiyā patanti, atha M. kumāre utṭhāpetvā assāsetvā „tāta
25 Jālī, kiṃ tvaṃ mama dānavittabhāvaṃ na jānāsi, ajjhāsayaṃ
me tāta matthakaṃ pāpehīti“ vatvā goṇe agghāpento viya
tattath' eva ṭhito kumāre agghāpesi, so kira puttaṃ āmantetvā
āha: „tāta Jālī, tvaṃ bhujisso hotukāmo brāhmaṇassa nikkha-

¹ Cks ammatāta. ² B^d piyāputtā ³ B^d adds tattha hadayaṃ me bhisīncethā
ti brāhmaṇa akkosaṇena uphaṃ mama hadayaṃ vupasametha bhavasāgare ti
sāgarasādise bhava acalā yānā ca nāvā ca me hotha ahaṃ sadevakaṃ lokaṃ jāti-
pāraṃ tāressāmīti. ⁴ B^d omits tāta - -. ⁵ B^d piyā dhītā ⁶ Cks piyā me dāna-
pārami. ⁷ Cks yanā-. ⁸ Cks -rissāmi ⁹ all three MSS. goppa-.

sahassam datvā bhujisso bhavēyyāsi, bhaginī pi kho pana te
uttamarūpadharā, koci nīcājatiko brāhmaṇassa kiñcid eva
dhanam datvā tava bhaginim bhujissam katvā jātisambhedam
kareyya, aññatra raññā sabbasatadāyako nāma n' atthi, tasmā
bhaginī te bhujissā hotukāmā brāhmaṇassa dāsasatam dāsi- 5
satam hatthis. assas. usabhas. nikkhasatan ti sabbasatam' datvā
bhujissā hotū“ 'ti evam kumāre agghāpetvā samassāsetvā
assamapadam netvā kamaṇḍalunā udakam gahetvā „ehi vata
bho brāhmaṇā“ 'ti' sabbaññūtañāṇassa' patthanam katvā uda-
kam pādetvā „puttena me sataguṇena sahasagūṇena satasa- 10
hasagūṇena sabbaññūtañāṇam eva piyataran“ ti paṭhavim unnā-
dento brāhmaṇassa piyaputtadānam adāsi.

Tam attham pakāsento Satthā āha :

464. Tato kumāre ādāya Jālim Kaṇhājinam ubho⁴
brāhmaṇassa adā dānam Sivīnam raṭṭhavaḍḍhano. 2147. 15
465. Tato kumāre ādāya Jālim Kaṇhājinam ubho⁴
brāhmaṇassa adā vitto⁵ puttake dānam uttamam. 2148.
466. Tadāsi yaṁ bhimsanakam tadāsi lomahamsanam,
yaṁ kumāre padinnamhi medinī samakampatha. 2149.
467. Tadāsi yaṁ bhimsanakam tadāsi lomahamsanam, 20
yaṁ pañjalikato rājā kumāre sukhavacchite⁶
brāhmaṇassa adā dānam Sivīnam raṭṭhavaḍḍhano ti. 2150.

Ta. vitto⁵ ti pītisomanasajāto hutvā, tadāsi yaṁ bhimsanakaṁ ti
tadā dānatejasa unnadanti⁷ mahāpaṭhavī kampi, Sinerupabbatarājā onami, sabbe
devā sādhu-kāram adāmsu. yāva Brahmāloka ekakolābhalam ahoṣi, khaṇḍikavassam 25
vassi⁸, akālaviṇṇulata niccharimsu, Himavanta-vāsino sīhādāyo sakala-Himavantaṁ
ekaniṇṇādāma karimsu, evarūpaṁ bhimsanakaṁ ahoṣi, Pāliyaṁ pana medinī
samakampathā⁹ 'ti ettakam eva vuttaṁ, yaṁ ti yadā, sukhavacchite ti su-
khasamvaḍḍhite sukhavasite sukhapari-pālite adāsīti, bho brāhmaṇa puttena me
sataguṇena sahasag. sata-sahasag. sabbaññūtañāṇam eva piyataran ti tass' 30
atthāya adāsīti.

¹ Bā -tāni. ² Bā adds āmantetvā. ³ Bā adds paccayo hotuti. ⁴ C^s -jinā ubho,
Bā -jinam cubho, C^k jālikāhājina-vubho. ⁵ C^ks citto. ⁶ C^ks -vajjite. ⁷ C^ks
-ti, Bā unnadenti. ⁸ Bā ghanika-, C^ks vasi ⁹ Bā sampakampathā.

M. dānaṃ datvā „aho sudinnaṃ me dānaṃ“ ti pītiṃ up-
pādetvā kumāre olokento atthāsi. Jūjako pi vanagumbaṃ pavi-
sitvā valliṃ dantehi bhinditvā ādāya kumārassa dakkhiṇa-
hatthaṃ kumārikāya vāmahatthena saddhiṃ ekato bandhitvā
5 tam eva vallikoṭṭhi poṭṭhayamāno gahetvā pāyāsi.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

468. Tato so brāhmaṇo luddo lataṃ dantehi chindiya
latāya hatthe bandhitvā latāya anumajjatha. 2151.
469. Tato so rajjum ādāya daṇḍam ādāya¹ brāhmaṇo
10 ākoṭṭayanto te² neti³ Sivirājassa pekkhato ti. 2152.

Ta. tesam pahaṭṭaṭṭhāne chavi chijjati lohitaṃ paggharati,
paharaṇakāle aññaṃaññaṃ piṭṭhiṃ dadanti⁴, ath' ekasmiṃ
visamaṭṭhāne brāhmaṇo pakkhalitvā pati, kumārānaṃ mudu-
hatthehi thaddhavalli gaḷitvā gatā, te rodamānā palāyitvā
15 M-assa santikaṃ āgamimsu.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

470. Tato kumārā pakkāmuṃ brāhmaṇassa pamuñciya,
assupunṇehi nettehi pitaraṃ so udikkhati. 2153.
471. Vedham assatthapattaṃ va pitu pād' abhivandati,
20 pitu pādāni vanditvā idaṃ vacanam abravī: 2154.
472. Ammā ca tāta nikkhantā, tvaṇ ca no tāta dassasi,
yāva ammaṃ pi passemu atha no tāta dassasi. 2155.
473. Ammā ca tāta nikkhantā, tvaṇ ca no tāta dassasi,
mā no tvaṃ tāta adadā yāva ammaṃpi eti⁵ no,
25 tadāyaṃ brāhmaṇo kāmaṃ vikkīṇātu hanātu vā: 2156.
474. Balaṃkapādo addhanakho⁶ atha ovaḍḍhapiṇḍiko⁷
dīghuttaroṭṭho capalo kaḷāro bhaggaṇāsako 2157.
475. Kumbhūdarō bhaggapiṭṭhi atho visamacakkhulo⁸
lohamassu⁹ haritakeso valīnaṃ¹⁰ tilakāhato 2158.
30 476. Piṅgalo ca vinato ca vikato¹¹ ca brahā kharo¹²
ajināni ca sannaddho amanusso bhayānako 2159.

¹ Bā dandañcādāya. ² Cks so. ³ Cks nete. ⁴ Bā piṭhiyo namanti. ⁵ Bā etu.
⁶ so Cks; Bā andha-. ⁷ Bā obandha-. ⁸ Bā -uko. ⁹ Cks lomahassu. ¹⁰ Bā
valīnaṃ. ¹¹ Bā -to. ¹² Cks karo.

477. Manusso udāhu yakkho maṁsalohitabhojano
gāmā araṇṇaṁ āgama dhanam tam tāta¹ yācati,
niyamāne pisācena kin nu tāta udikkhasi, 2160.
478. Asmā² nūna te hadayaṁ āyasaṁ dāḥabandhanam
yo no baddhe na jānāsi brāhmaṇena dhanesinā
accāyikena luddena yo no gāvo va sumbhati. 2161.
479. Idh' eva acchataṁ Kaṇhā na sā jānāti kismici
migīva khīrasammattā³ yūthā hīnā pakandatiti. 2162.

5

Ta. udikkhatīti pitu santikaṁ gantvā pakampamāno oloketi, vedhan
ti vedhamāno, tvaṇca no tāta dassasīti tāta tvaṇ ca amhe tāya anāgatāya 10
eva brāhmaṇassa adāsi, mā evaṁ kari, adhivāsehi tvaṁ kalam tāta yāva ammam
pi passemu, aha no tāta ammāya dīṭṭhakāle tvaṁ pi dassasi, vikkinātu ha-
nātu vā ti tāta ammāya āgatakāle esa amhe vikkinātu vā hanātu vā yaṁ vā
icchatī tam vā karotu, api ca kho paṇ' esa kakkhaḷo pharusso atthārasahi purisa-
dosehi samannāgato ti atthārasapurisadose kathesi: tattha balamkapādo pat- 15
tharitatpādo⁴, addhanakho⁵ ti pūṭinakho ti a., aha ovaḍḍhapinḍiko⁶ ti
hetthā galitapinḍikatamam⁷, dīghuttaroṭṭho ti mukham pidahitvā ṭhitena⁸
uttaroṭṭhena samannāgato, capalo ti paggharitalālo, kaḷāro ti sūkaradāṭṭhehi
samannāgato, bhaggaṇāsako ti bhaggaṇā nāsāya s., lohamassū⁹ ti tamba-
vaṇṇamassu, haritakeso ti suvaṇṇavaṇṇakeso virūḷhakeso, valinaṁ ti sarīra- 20
cammassa valinagahito¹⁰, tilakāhato ti kaḷatīlakehi parikkhitto¹¹, piṅgalo ti
bilālakkhīsadisehi akkhihi s., vinato ti kaṭiyaṇ ca piṭṭhiyaṇ ca khandhe cā 'ti
tīsu ṭhānesu vammko, vikato ti vikatapādo¹² abaddhasandhiti pi vuttam, kaṭākato¹³
ti vivarantehi atthīsandhīhi samannāgato, brahā ti dīgho, amanusso ti na
manusso manussavesena vicaranto pi yakkho esa, bhayānako ti ativiya bhiṇ- 25
saṇako, manusso vā udāhu yakkho ti tāta sace evaṁ koci puccheyya aha maṁ-
salohitabhojano ti vattum yuttam, dhanam tam tāta yācatīti tāta esa am-
hākaṁ maṁsam khādītukāmo tumhe puttadhanam yācati, udikkhasīti maj-
jhataṁ¹⁴ pekkhasi, asmā¹⁵ nūna te hadayan ti tāta mātāpitunnam hadayan
nāma puttesu mudukaṁ hoti puttānam dukkham na sahati¹⁶, tava pana pāsāno¹⁷ 30
viya maññe hadayaṁ athavā¹⁸ āyasaṁ dāḥabandhanam, tena amhākaṁ evarūpe
dukkhe uppanne¹⁹ na jānāsīti ajānanto viya acchasi, accāyikena luddena
'ti ativiya luddena pamāṇāṭikkantena, yo no ti brāhmaṇena no amhe kanittha-
bhātike baddhe bandhite yo tvaṁ na jānāsi²⁰, sumbhātiti poṭheti²¹, idheva

¹ Cks dhanam tātāva. ² Cks add ha. ³ Bā khīrasampattā, Cks sara-. ⁴ Bā patthaṭa-

⁵ Bā anta-, Bā andha-. ⁶ Cks ovaḍḍhi, Bā obandha-. ⁷ so Ck; Cks -piṇḍitata-
mam, Bā -piṇḍitaso. ⁸ Bā add dīghena. ⁹ Cks lomahamsū. ¹⁰ so Cks;
Bā valigahitaṁ. ¹¹ Bā -kinno. ¹² Ck vinata-, Bā vikato ti vikata-. ¹³ Bā
kaṭakatā. ¹⁴ Bā ajbu. ¹⁵ Cks amma. ¹⁶ Bā -anti. ¹⁷ Bā -na. ¹⁸ Cks ti. ¹⁹
Bā add na rujjati. ²⁰ Cks omit yo no ti - -. ²¹ Bā pothi-.

acchatan ti tāta ayaṃ Kaṇhājinaṃ na kiñci dukkhaṃ jānāti, yathā nāma khīra-sammattā¹ migapotikā yūthaparilīnā mātaraṃ apassantī khiratthāya pakandati evaṃ ammaṃ apassantī kanditvā sussitvā marisaatitī, tasmā mañ ñeva brāhmaṇassa dehi, ahaṃ gamissāmi, ayaṃ Kaṇhājinaṃ idh' eva hotū 'ti.

5 Evaṃ vutte' M. na kiñci kathesi, tato kumāro mātāpi-tunnaṃ ārabba paridevanto āha:

480. Na me idaṃ tathā dukkhaṃ labbhā hi pumunā idaṃ (supra p. 80)
yaṃ ca ammaṃ na passāmi³ tam me dukkhatarāṃ ito. 2163.
481. Na me idaṃ tathā dukkhaṃ labbhā hi pumunā idaṃ
10 yaṃ ca tātaṃ na passāmi³ tam me dukkhatarāṃ ito. 2164.
482. Sā nūna kapaṇā ammaṃ cirarattāya rucchitī⁴
Kaṇhājinaṃ apassantī kumārīm cārudassaniṃ. 2165.
483. So nūna kapaṇo tāto cirarattāya rucchitī⁵
Kaṇhājinaṃ apassanto kumārīm cārudassaniṃ. 2166.
- 15 484. Sā nūna kapaṇā ammaṃ cirāṃ rucchitī assame
Kaṇhājinaṃ apassantī kumārīm cārudassaniṃ. 2167.
485. So nūna kapaṇo tāto cirāṃ rucchitī assame
Kaṇhājinaṃ apassanto kumārīm cārudassaniṃ. 2168.
486. Sā nūna kapaṇā ammaṃ cirarattāya rucchitī⁶,
20 aḍḍharatte va' ratte vā nadīva avasucchati⁸. 2169.
487. So nūna kapaṇo tāto cirarattāya rucchitī⁶,
aḍḍharatte va' ratte vā nadīva avasucchati⁸. 2170.
488. Ime te jambukā rukkhā vedisā sindhuvārītā
vividhāni rukkhajātāni—tāni ajja jahāmase. 2171.
- 25 489. Assatthā panasā cēme⁹ nigrodhā ca kapitthanā
vividhāni phalajātāni—tāni ajja jahāmase. 2172.
490. Ime tiṭṭhanti ārāmā ayaṃ sītodakā nadī
yatth' assu pubbe kilāma—tāni ajja jahāmase. 2173.
491. Vividhāni pupphajātāni asmiṃ upari pabbate
30 yān' assu pubbe dhārema—tāni ajja jahāmase. 2174.
492. Vividhāni phalajātāni asmiṃ upari pabbate
yān' assu pubbe bhuñjāma—tāni ajja jahāmase. 2175.
493. Ime no hatthikā assā balivaddā ca no ime
yehi-ssu pubbe kilāma—tāni ajja jahāmase ti. 2176.

¹ Ck -sammattā, Bd -sammattā. ² Ck -o. ³ Rd passissāṃ. ⁴ Bd rucchati, B^o rucjati. ⁵ Bd cirāṃ rucchati assame. ⁶ Bd rucchati. ⁷ Ck^s ca. ⁸ Ck^s -sujjhati, Bd -sussati. ⁹ Bd^s cime.

Ta. pumunā ti bhave vicarantena¹ pumunā purisena mādīsena, labbhā ti labhitabbam eva, tamme dukkhatarāṃ ito ti tam me ammaṃ passitum alabhañtassa dukkhaṃ hoti ito² poṭhena dukkhato sataguṇena dukkhatarāṃ, rucchitīti rodissati, adḍharatteva rattevā ti sakalaratte vā amhe saritvā ciraṃ rodissati, avasucchatīti³ appodakā kunnadī viya avasucchissati⁴, yathā⁵ 5
 khippam eva sussati evaṃ aruṇe uggacchante yeva sussitvā marissatīti adhippā-
 yen' evaṃ āha, vedisā ti olambanasākhā, tānīti yesaṃ no mūlapupphaphalāni⁶
 gaṇhantehi⁷ ciraṃ kīlitaṃ tāni ajja ubbo pi mayāṃ jahāma, hatthikā ti ten'
 eva amhākāṃ kīlanatthāya katahatthikā⁸.

Evaṃ paridevamānam eva saddhiṃ bhaginiyā Jūjako pi 10
 āgantvā poṭhento⁹ gahetvā pakkāmi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

494. Niyamānā kumārā te pitaraṃ etad abruvum:
 ammaṃ ārogyaṃ vajjāsi tvaṃ ca tāta sukhī bhava. 2177.
 495. Ime no hatthikā assā balivaddā ca no ime 15
 tāni ammaṃ dajjāsi sokaṃ tehi viñessati. 2178.
 496. Ime no hatthikā assā balivaddā ca no ime
 tāni ammaṃ udikkhanti¹⁰ sokaṃ pativiñessatīti. 2179.

Mahāsattassa putte arabbha balavasoko uppajji hadaya-
 maṃsaṃ uṇhaṃ ahosi, so¹¹ kesarasīhena gahitamattavāraṇo viya 20
 Rāhumukhe pavitṭhacando viya kampamāno sakabhāvena san-
 dhāretum asakkonto assupunṇehi nettehi paṇṇasālaṃ pavisitvā
 karuṇaṃ paridevi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

497. Tato Vessantaro rājā dānaṃ datvāna khattiyo 25
 paṇṇasālaṃ pavisitvā karuṇaṃ paridevayīti. 2180.
 Tatoparam Mahāsattassa vilāpagāthā honti:
 498. Ka nv' ajja chātā tasitā uparucchanti dārakā,
 sāyaṃ saṃvesanākāle ko ne dassati bhojanaṃ. 2181.
 499. Ka nv' ajja chātā tasitā uparucchanti dārakā, 30
 sāyaṃ saṃvesanākāle amma chāt' amha detha no. 2182.

¹ Ck' -to. ² Ck' imenā. ³ Cks -sujjhati. Bā -sussati ⁴ Cks -sujjhissati, Bā
 -sussissati. ⁵ Cks tathā. ⁶ Cks mūle pupphaphalābhi. ⁷ Bā gaṇbītehi. ⁸ Bā
 hatthirūpakā. ⁹ Bā adds te. ¹⁰ Cks -ti, Bā udikkhati. ¹¹ Cks sokena.

500. Kathan nu pathaṃ gacchanti pattikā anupāhanā
santāsunehi¹ pādehi, ko ne hatthe gaheṣṣati. 2183.
501. Kathan nu so na lajjeyya sammukhā pabaram mama
adūsakānaṃ puttānaṃ alajjī vata brāhmaṇo. 2184.
502. Yo hi me dāsīdās² assa añño vā pana pessiko
tassāpi suvihīnassa³ ko lajjī⁴ paharissati. 2185.
503. Vārijassēva me sato⁵ baddhassa kumināmukhe
akkosati paharati piye putte apassato ti. 2186.

Ta. Kanvajjā 'ti kathan nu ajja⁶, uparucchantīti saṭṭhiyojanamaggāṃ
10 upagantvā rodissanti, saṃvessaṇākāle ti mahājanassa paribbuñjanakāle⁷, ko
ne dassatīti ko nesaṃ bhojanaṃ dassati, kathan nu pathaṃ gacchanti
kathan nu saṭṭhiyojanamaggāṃ gamissanti, pattikā ti batthiyānādirahitā, anu-
pāhanā ti upāhanamattehi viyuttā sukhumālā vatapādā⁸, gaheṣṣatīti kila-
mathavinodanattāya ko gaṇhissati, dāsīdāsassa⁹ 'ti dāsīdāso assa, añño
15 vā -- ti tassa pi dāso ti evaṃ paramparāyo mayhaṃ catuttho pesiyo pesana-
kāraḥko assa, tassa evaṃ suvihīnassa⁹ 'ti ayaṃ Vessantarassa dāsapatidāso ti
ñātvā ko lajjī paharissatīti lajjāsampanno ko pahareyya, yuttan nu kho
tassa nillajjassa mama putte¹⁰ paharitun ti, vārijassevā 'ti kumināmukhe bad-
dhassa macchassēva sato mama, apassato ti akāro nipātamatthaṃ passantass'
20 eva piyaputte¹⁰ akkosati c' eva garahati ca aho vata dāruṇo ti.

Atha M-assa kumāresu sinehena evaṃ parivitatko udapādi
„ayaṃ brāhmaṇo mama putte ativiya vihetthetīti“, sokaṃ san-
dhāretuṃ asakkonto „brāhmaṇaṃ anubandhitvā jīvitakkhayaṃ
pāpetvā ānessāmi te kumāre“ ti, tato „aṭṭhānam etaṃ, kumā-
25 rānaṃ pīḷanaṃ atidukkhaṃ iti dānaṃ datvā anutappanaṃ
nāma sataṃ dhammo na hotīti“ cintesi, tadatthajotanāya ime
dve parivittakkagāthā nāma honti:

504. Ādu cāpaṃ gahetvāna khaggaṃ bandhitvā vāmato (III p. 340)
ānayāmi sake putte, puttānaṃ hi vadho dukko. 2187.
30 505. Addhā hi me¹¹ taṃ dukkharūpaṃ yaṃ kumārā vihaṇṇare,
sataṃ ca dhammam aññāya ko datvā anutappatīti. 2188.

Ta satan ti-pubba-Bodhisattānaṃ paveniyaṃ dhammaṃ, so kira tasmiṃ
khaṇe Bodhisattapaveniṃ anussari, tato sabba-Bodhisattānaṃ dhanapariccāgaṃ

¹ so C^o B^d; C^k yan-. ² C^k B^d -i, C^s ajjī. ³ C^k supihīnassa, C^s supihīnassa,
B^d suvihīnassa. ⁴ C^k -i, B^d lajja. ⁵ B^d pemāto. ⁶ B^d kaṃ nu ajja. ⁷ B^d
parivasanā-. ⁸ so C^s; C^k vana-, B^d sukhumālāpādā, omitting vata. ⁹ C^k su-
vihitassā, B^d supihānassā. ¹⁰ C^k add koci. ¹¹ B^d aṭṭhāna me.

aṅgapariccāgaṃ jīvitaṃ puttapaṃ bhariyapariccāgaṃ ti ime pañca mahāpariccāge apariccajitvā Buddha-bhūtapubbā nāma n' atthi, ahaṃ tesaṃ abbhantaro¹, mayāpi puttadhītaro adatvā na sakkā Buddhena bhavitun ti cintevā kiṃ tvaṃ Vessantara paresaṃ dāsathāya dinnaputtānaṃ dukkhabhāvaṃ na jānāsi yena² brāhmaṇaṃ anubandhitvā jīvitaṃ kkhayaṃ pāpessāmiti saññaṃ uppādesi, dānaṃ³ datvā pacchā anutāpo⁴ nāma tava ananurūpo ti evaṃ attānaṃ paribhāsivā sace pi so kumāre māressāti⁵ dinnakālato paṭṭhāya mama na kiñci hotū 'ti evaṃ⁶ dalhasamādānaṃ adhiṭṭhāya paṇṇasālato nikkhamitvā paṇṇasāladvāre pāsāṇaphalake kañcanapaṭimā viya nisīdi.

Jūjako pi⁷ kumāre poṭhetvā nesi. Tato kumāro vilapanto ā. : 10

506. Saccāṃ kir' evaṃ āhaṃsu narā ekacciya idha
yassa n' atthi sakāmatā yathā n' atthi⁷ tath' eva so. 2189.
507. Ehi Kaṇhe marissāma n' atth' attho jīvitenā no
dinn' amhā ti⁸ janindena brāhmaṇassa dhanesino
accāyikassa luddassa yo no gāvo va sumbhati. 2190. 15
508. Ime te jambukā rukkhā vedisā sindhuvāritā (cfr. supra v. 488)
vididhāni rukkhajātāni tāni Kaṇhe jahāmase. 2191.
509. Assatthā panasā cēme⁹ nigrodhā ca kapitthānā
vididhāni phalajātāni tāni Kaṇhe¹⁰ jahāmase. 2192.
510. Ime tiṭṭhanti āramā ayaṃ sītodakā nadī
yatth' assu pubbe kilāma tāni Kaṇhe¹⁰ jahāmase. 2193. 20
511. Vividhāni pupphajātāni asmiṃ upari pabbate
yān' assu pubbe dhārema tāni Kaṇhe¹⁰ jahāmase. 2194.
512. Vividhāni phalajātāni asmiṃ upari pabbate
yān' assu pubbe bhuñjāma tāni Kaṇhā¹⁰ jahāmase. 2195. 25
513. Ime no hatthikā assā balivaddā ca no ime
yehi-ssu pubbe kilāma tāni Kaṇhe¹⁰ jahāmase ti. 2196.
- Ta. yassā 'ti yassa santike sakāmatā n' atthi

Puna brāhmaṇo ekasmiṃ visamaṭṭhāne pakkhalitvā patito,
tesaṃ hatthato bandhanaṃ¹¹ muñcitvā gataṃ¹², te pahaṭakukkuṭā³⁰
viya kampamānā palāyitvā ekavegen' eva pitu santikaṃ gatā.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

514. Niyyamānā kumārā te brāhmaṇassa pamuñciya
tena tena padhāvimsu Jālī Kaṇhājīnā vubho¹³ ti. 2197.

¹ Bā adds hoti. ² Bā kena. ³ Cks -tappo. ⁴ Bā māressati, Cks omit mā-. ⁵ Bā na kiñci katabaṃ hotiti so. ⁶ Bā adds bodhisattassa mukhe. ⁷ Bā pitā atthi ⁸ C^s Bā si. ⁹ Bā cime. ¹⁰ Cks -hā. ¹¹ Bā bandhunavallī. ¹² Bā galitaṃ. ¹³ Bā cubho.

Ta. tena tenā 'ti tena muttakhaṇena¹ yena disābhāgena tesam pitā atthi
tena padhāvimṣu, padhāvitvā pitu santikam eva gamimsū 'ti a.

Jūjako vegen' utthāya vallidaṇḍahatto kappuṭṭhānaggi viya
uggiranto² āgantvā „ativiya palāyitum chekā tumhe“ ti hatthe
5 bandhitvā puna nesi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

515. Tato so rajjum ādāya daṇḍam ādāya brāhmaṇo
ākoṭayanto te³ neti Sivirājassa pekkhato ti. 2'98.

Evam niyyamānesu Kaṇhājina nivatitvā oloketi pitarā
10 sallapi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

516. Tam tam Kaṇhājina voca ayaṁ maṁ tāta brāhmaṇo
laṭṭhiyā patikoṭeti ghare jātam va dāsiyaṁ. 2199.

517. Na cāyaṁ brāhmaṇo tāta, dhammikā honti brāhmaṇā,
15 yakkho brāhmaṇavaṇṇena khāditum tāta neti⁴ no,
niyyamāne pisācena kin nu tāta udikkhasi. 2200.

Ta. tan ti tam passamānam nisinnam pitarā Sivirājā, dāsiyaṁ ti
dāsikaṁ, khāditum ti khādanatthāya ayaṁ no giridvāram asampatte yeva
ubhohi cakkhūhi surattalohitabindū⁵ paggharantehi khādissāmiti neti, khāditum
20 paritum⁶ vā neti. kim amhe udikkhasi, sabbadā tvaṁ sukhito hohi⁷.

Daharakumārikāya vilapantiyā kampamānāya gacchantiyā
M-assa balavasoko uppajji hadayavatthum uṇham ahosi, nāsi-
kāya appahontiyā mukhena uṇhe assāsapassāse vissajjesi, assūni
lohitabindūni hutvā nettehi nikkhamimsu, so idaṁ evarūpaṁ
25 dukkhaṁ sinehadosen' eva jāyati⁸ na aṇṇena kāraṇena, sinehaṁ
akatvā majjhatten' eva bhavitabban ti tathārūpaṁ sokasallaṁ
attano nāṇabalena vinodetvā pakatinisinnākāren' eva⁹ nisīdi.
Giridvāram asampatte yeva kumārī vilapanti agamāsi:

518. Ime no pādukā dukkhā, dīgho c' addhā suduggamo,
30 nīce c' olambate¹⁰ suriyo, brāhmaṇo ca taretī¹¹ no. 2201.

¹ Ck -kāraṇena, Cs vuttakāraṇena. ² Bā avattharanto. ³ Cks so. ⁴ Cks netu.

⁵ Bā rattalohitehi. ⁶ Cks pacci-. ⁷ Cks hoti. ⁸ Bā jātam. ⁹ Cks -kāraṇe-
neva. ¹⁰ Ck nīcova-, Cs nīcovā-, Bā nīceco. ¹¹ Ck va taroti, Cs va tarohi.

519. Okandāmasi¹ bhūtāni pabbatāni vanāni ca,
sarassa sirasā vandāma supatitthe ca āpake² 2202.
520. Tiṇalatā ca³ osadhyo pabbatāni vanāni ca
ammañ ārogyaṃ vajjātha: ayan no neti brāhmaṇo. 2203.
521. Vajjantu bhonto ammañ ca Maddiñ amhāka mātarañ: 5
sace anupatitukāmāsi khippaṃ anupatiyāsi no, 2204.
522. Ayaṃ ekapadī eti ujuṃ gacchati assamañ
tam eva anupatiyāsi⁴, api passesi no⁵ lahuṃ. 2205.
523. Aho vata re jaṭiṇi vanamūlaphalahārike
suññaṃ disvāna assamañ tan te dukkhaṃ bhavissati. 2206. 10
524. Ativelaṃ nūna ammaṃ uñchāladdho⁶ anappako
yā no baddhe na jānāti brāhmaṇena dhanesinā
accāyikena luddena yo no gāvo va sambhati. 2207.
525. Ah' ajja⁷ ammañ passemu sāyaṃ uñchāto āgataṃ,
dajjā amma brāhmaṇassa phalaṃ khuddena missitaṃ, 2208. 15
526. Tadāyaṃ asito⁸ dhāto⁹ na bālhaṃ tarayeyya¹⁰ no,
sutā¹¹ ca vata no pādā, bālhaṃ tāreti¹² brāhmaṇo,
iti tattha vilapiṃsu kumārā mātugiddhino¹³ ti. 2209.

Ta pādukaṃ ti khuddapādā, okandāmasi¹⁴ avankandāma¹⁵, apacitirñ
nīcavuttirñ dassentā jānāpema, sarassā 'ti imassa padumasarassa pariggāhikāñ' 20
eva¹⁶ nāgakulāni sirasā vandāma, supatitthe¹⁷ va āpake¹⁸ ti sobhanatit-
thāya¹⁹ nadiyā adhiwatthadevatāpi vandāma, tiṇalatā cā 'ti²⁰ tiṇāni ca olam-
banalatāyo ca, osadhyo ti osadhiyo sabbattha adhiwatthā ca devatā sandhāy
evam āha, anupatitukāmā ti sace pi sā amhākaṃ padānupadaṃ āgantukāmā,
api passesi no²¹ lahuṃ ti api nāma etāya ekapadiyā anupatamānā puttake 25
te²² lahuṃ passeyyāsīti evaṃ tam vadeyyāthā 'ti, jaṭiṇi ti baddhaḥjaṭaṃ ārabha
āha, mātaraṃ pamukhaṃ²³ viya ālapanena ālapanti āha, ativelaṃ ti pamānā-
tikkanāṃ katvā uñchācariyāya laddhaṃ vanamūlaphalāphalaṃ, khuddena
missitaṃ ti taṃ ca khuddakamadhunā missitaṃ, asito ti asitāsano²⁴ pari-
bhutaphalo, dhāto²⁵ ti suhito, na bālhaṃ tarayeyya²⁶ 'ti na thaddha- 30
vegena nayeyya²⁷, mātugiddhino ti matari giddhena samannāgatā balava-
sinehā evaṃ vilapiṃsū 'ti. Kumārāpabbaṃ niṭṭhitaṃ.

¹ Cks okanda-, Bđ okkantāmasi. ² Cks va āvake. ³ Bđ tinalatāni. ⁴ Bđ -pa-
theyyāsi. ⁵ Cks ne. ⁶ so all three MSS ⁷ Bđ apijja. ⁸ Cks asino. ⁹ Ck dato,
Ck dato corr. to dhāto. ¹⁰ Cks taraseyya, Bđ dhārayeyya. ¹¹ Bđ punā. ¹² Bđ
dhāreti. ¹³ Bđ -gaddhino. ¹⁴ Bđ okkantā-. ¹⁵ Bđ -kantāma. ¹⁶ Cks parigga-
haneva, Bđ -ggāhikādeva. ¹⁷ Bđ -tithe. ¹⁸ Cks āvake. ¹⁹ Bđ supatitthāya. ²⁰
Bđ tiṇalatāni. ²¹ Cks ne. ²² Bđ amhe. ²³ Bđ parammukhā. ²⁴ so Bđ; Cks
āsito ti nisinnno. ²⁵ Bđ tato. ²⁶ Cks tareyyā, Bđ dhārayeyya. ²⁷ Bđ dhārayeyya.

Yaṃ pana taṃ raṇṇā paṭhaviṃ unnādetvā brāhmaṇassa
piyaputtesu dinnesu yāva Brahmaloḷā ekakoḷāhalam ahosi tena
bhijjitahadayaḥ Himavantavāsiniḍevatāyo tesam brāhmaṇena niy-
yamānānam vilāpaṃ sutvā mantayimsu: „sace Maddi sakālass’
5 eva¹ assamaṃ āgamissati tattha puttake adisvā Ve-raṃ puc-
chitvā brāhmaṇassa dinnabhāvaṃ sutvā balavasinehena padānu-
padaṃ dhāvitvā mahantaṃ dukkhaṃ anubhaveyyā“ ‘ti, atha
te² devaputte „tumhe sīhavyagghadīpivesena³ nimmitvā deviyā
gamanamaggaṃ⁴ rumbhitvā⁵ yāciyamānāpi⁶ yāva suriyass’
10 atthaṃgamā maggaṃ adatvā yathā candālokena assamaṃ pa-
visati evam assā sīhādīhi aviheṭṭhanatthāya ārakkhaṃ kareyyā-
thā“ ‘ti āṇāpesuṃ.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

517. Tesam lālappitaṃ sutvā tayo vālā vane migā
15 sīho vyaggho ca dīpī ca idaṃ vacanaṃ abravuṃ: 2210.
528. Mā h’ eva no rājaputtī sāyaṃ uñchāto āgamā
mā h’ ev’ amhākaṃ nibbhoge heṭṭhayittha vane migā. 2211.
529. Sīho ce⁷ naṃ viheṭṭheyya vyaggho dīpī ca lakkhaṇaṃ
n’ eva Jātikumār’ assa kuto Kaṇhājinaṃ siyā,
20 ubhayen’ eva jīyetha patiṃ putte ca lakkhaṇā ti. 2212.

Ta. idaṃ vacanamabravuṃ ti tumhe tayo janā sīho ca vyaggho ca
dīpī ca ‘ti evaṃ tayo vālamigā hothā ‘ti idan tāva devatā tayo devaputte abra-
vuṃ, māheva no ti Maddi rājaputtī uñchāto sāyaṃ mā no āgamā candālokena
sāyaṃ eva gacchatū ‘ti vadanti, mā hevaṃ amhākaṃ nibbhoge ti amhākaṃ
25 bhoge vijjite amhākaṃ vanaghaṭṭāya mā naṃ koci migo heṭṭheti⁸, yathā na heṭ-
ṭheti⁹ evam assa ārakkhaṃ gaṇhathā ‘ti vadanti, sīho ce⁷ naṃ ti sace hi naṃ
anārakkhaṃ sīhādīsu koci viheṭṭheyya ath’ assā jīvitaṃ kkhayaṃ pattāya n’ eva
Jāli assa kuto Kaṇhājinaṃ siyā, evaṃ sā lakkhaṇasampannā, ubhayena -- ti
dvihi koṭṭhāsehi jīyeth’ eva, tasmiṃ samānvhitam assā ārakkhaṃ karoṭṭha ‘ti.

30 Atha te devaputtā „sādhū“ ‘ti tāsāṃ devatānaṃ vacanaṃ
paṭisunivā sīhavyagghadīpino hutvā gantvā tassā āgamaṇa-
magge paṭipāṭiyā nipajjimsu. Maddi pi kho „ajja mayā dussu-

¹ Bā kālaaseva. ² Bā tayo ³ Cks -se. ⁴ Bā āga-. ⁵ Ck rūhahitvā. ⁶ Cks
yācamānāpi, ⁷ Cks va. ⁸ Bā hedhayittha. ⁹ Bā vihedhesi.

pino diṭṭho, sakālass' eva mūlaphalaṃ gahevā assamaṃ gamissāmīti¹ kampamānā mūlaphalāni upadhāresi, ath' assa hatthato khaṇṇi² patati, tathā amsato uggiṇā ca patati, dakkhiṇakkhi ca phandati, phalino rukkhā aphalā viya aphalā ca rukkhā phalino viya khāyimsu, dasa disā na paññāyimsu, sā⁵ „kin nu kho idaṃ pubbe abhūtapubbaṃ ajja hotīti“ cintetvā āha:

530. Khaṇṇittikam me patati dakkhiṇakkhi ca phandati
aphalā phalino rukkhā sabbā muyhanti me disā'. 2213.
531. Tassā sāyaṇhakālamhi assamāgamanam pati
atthamitamhi suriyamhi vālā panthe upaṭṭhahum. 2214. 10
532. Nice c' olambate³ suriyo dūre ca vata assamo,
yaṇ ca tesam ito hassam⁴ tan te bhuñjeyyūṃ bhojanam. 2215.
533. So nūna khattiyo eko paṇṇasālāya acchati
tosento dārake chāte mamaṃ disvā anāyatiṃ. 2216.
534. Te nūna puttakā mayham kapaṇāya varākiyā⁵
sāyam samvesanākāle khirapitā va acchare. 2217. 15
535. Te nūna puttakā mayham kapaṇāya varākiyā
sāyam samvesanākāle vāripitā va acchare. 2218.
536. Te nūna puttakā mayham kapaṇāya varākiyā
paccuggatā maṃ tiṭṭhanti vacchā bālā va mātaram. 2219. 20
537. Te nūna puttakā mayham kapaṇāya varākiyā
paccuggatā maṃ tiṭṭhanti haṃsā va upari pallale. 2220.
538. Te nūna puttakā mayham kapaṇāya varākiyā
paccuggatā maṃ tiṭṭhanti assamassāvidūrato. 2221.
539. Ekāyano ekapatho sarā sobbhā ca passato⁶
aṇṇam maggam na passāmi yena gaccheyya assamam. 2222. 25
540. Migā nam' atthu rājāno kānanasmim mahabbalā,
dhammena bhātaro hotha, maggam me detha yācitā, 2223.
541. Avaruddhass' aham bhariyā rājaputtassa sirimato
taṇ cāham nātimaṇṇāmi Rāmaṃ Sītā v' anubbatā. 2224. 30
542. Tumhe ca putte passatha⁷ sāyam samvesanam pati
ahaṇ ca putte passeyyam Jālīm⁸ Kaṇhājinaṃ c' ubho⁹. 2225.
543. Bahuṇ c' idaṃ mūlaphalaṃ bhakkho cāyam anappako
tato upadḍham dassāmi maggam me detha yācitā. 2226.

¹ so all three MSS. ² Bā adds: evaṃ sā paridevantī pakkāmi. ³ C^o ol-. ⁴ C^o bhassam, Bā hāyam for hāsam? ⁵ Bā passatha ⁶ C^o Bā jāli. ⁷ Bā -nā-vubho ॐ: -nāv' ubho?

544. Rājaputtī ca no mātā rājaputto ca no pitā
dhammena bhātaro hotha maggaṃ me detha yācitā ti. 2227.

Ta. tassā ti tassā mama, assamāgamanampatīti assamaṃ paṭicca
sandhāya āgacchantiṃ, upaṭṭhahun ti upaṭṭhāya thitā, te kira paṭhamam
5 paṭipāṭiyā nipej्jitvā tāya āgamanakāle uṭṭhāya vijambhitvā maggaṃ rumbhantā¹
paṭipāṭiyā tiriyaṃ aṭṭhamasu, yañca tesan ti ahañ ca yaṃ ito mūlaphalaṃ
tesaṃ harissan taṃ Ve-ro ca puttakā c' assā 'ti te tayo pi janā bhuñjeyyūṃ,
aññaṃ tesaṃ bhojanaṃ n' atthi, anāyatin ti anāgacchantiṃ maṃ ṇatvā ekako
va nūna dārake tosentō nisinno ti, samvesanā kāle ti aññesu divasesu attano
10 khādāpanapivāpanakāle, khīrapitā vā 'ti yathā khīrapākā² khīrassa' atthāya
kanditvā taṃ alabbhitvā kandantā va niddaṃ okkamanti evaṃ phalāphalattāya
kanditvā alabbhitvā kandaṃānā va niddaṃ upagatā bhavissanti vadati, vāripitā
vā 'ti pade yathā pipāsītā pāṇiyattāya kanditvā alabbhitvā kandantā va niddaṃ
okkamanti iminā nāyen' attho daṭṭhabbo, acchare ti acchanti, paccu-
15 gatā - ti maṃ paccuggaṭā hutvā tiṭṭhanti, paccuggantun ti pi pātho, paccu-
gantvā ti a., ekāyano ti ekass' eva³ ayano ti ekapadimaggo ekapatho ti so ca
eko va dutiyo n' atthi, okkamitvāpi gantūṃ na sakkā, kasmā yasmā: sarā sobbhā
ca passato, nam' atthū 'ti sā aññaṃ maggaṃ adisvā ete yācitvā paṭikkamā-
pessāmīti phalapacchīṃ sīsato otāretvā añjalīm paggayha namassamānā evaṃ
20 āha, bhātaro ti mayaṃ hi manussarājaputtā tumhe migarājaputtā iti me
dhammena bhātaro hotha, avaruddhassā ti raṭṭhato pabbajitassa⁴, Rāmaṃ
Sītāvanubātā ti yathā Dasaratha-rājaputtam Rāmaṃ tassa kaṇiṭṭhā bhaginī⁵
Sītā devī tass' eva aggamaheṣī hutvā taṃ anubbatā patidevatā hutvā appamattā
upaṭṭhāsi tathā aham pi Vessantaraṃ upaṭṭhāmi nātimaññāmīti vadati,
25 tumhe cā 'ti tumhe ca mayhaṃ maggaṃ datvā sayam gocaragahanakāle putte
passetha ahañ ca passeyyam, detha me maggaṃ ti yācati.

Atha te devaputtā velam oloketvā „idāni 'ssā maggaṃ
dātum velā⁶ ti ṇatvā uṭṭhāya⁷ apagacchimsu.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā imaṃ gātham āha:

30 545. Tassā lālappamānāya bahukāruññasamhitam⁸
sutvā nelapatiṃ⁹ vācam vālā patthā¹⁰ apakkamun ti. 2228.

Ta. nelapatiṃ ti¹¹ na elapatiṃ¹² elapātarahitaṃ¹³ visadam madhuravācam.

Sāpi kho vālesu apagatesu assamaṃ agamāsi, tadā ca
punnamūposatho hoti, sā caṃkamanakoṭiyaṃ patvā yesu thānesu
35 pubbe putte passati tesu apassanti āha:

¹ Ck rumbantā, C^o ruybantā, B^o rumbhitvā ² B^o khīrapitā. ³ C^o ekappasseva.
⁴ B^o pabbā-. ⁵ C^o omīti bha-. ⁶ C^o velan. ⁷ B^o adds maggā. ⁸ C^o ba-
hum-. ⁹ C^o te-, C^o nelapanam. ¹⁰ so C^o for patthā? B^o patthā. ¹¹ C^o
telapittanti, C^o telapitanti. ¹² C^o B^o -ti. ¹³ C^o elā-, C^o elāpatā-.

546. Imamhi naṃ padesamhi puttakā paṃsukunṭhitā¹
paccuggatā maṃ tiṭṭhanti vacchā bālā va mātarāṃ. 2229.
547. Imamhi naṃ padesamhi puttakā paṃsukunṭhitā¹
paccuggatā maṃ tiṭṭhanti haṃsā v' upari pallale. 2230.
548. Imamhi naṃ padesamhi puttakā paṃsukunṭhitā
paccuggatā maṃ tiṭṭhanti assamassāvidūrato. 2231. 5
549. Te² migā viya ukkaṇṇā³ samantā-m-abbidhāvino⁴
ānanditā⁵ pamuditā vaggamānā va⁶ kampare,
ty-ajja putte na passāmi Jālim⁷ Kaṇhājinaṃ c' ubho⁸. 2232.
550. Chakalīva⁹ migi chāpaṃ pakkhī muttā va¹⁰ pañjarā
ohāya putte nikkhamim¹¹ sīhī vāmiśāgiddhinī¹²,
ty-ajja putte na passāmi Jālim¹³ Kaṇhājinaṃ c' ubho¹⁴. 2233. 10
551. Idaṃ tesāṃ parakkantaṃ nāgānaṃ iva pabbate,
citakā parikiṇṇāyo¹⁵ assamassāvidūrato,
ty-ajja putte na passāmi Jālim⁷ Kaṇhājinaṃ c' ubho¹⁴. 2234. 15
552. Vālukāya pi okiṇṇā puttakā paṃsukunṭhitā
samantā-m-abbidhāvanti, te na passāmi dārake. 2235.
553. Ye maṃ pure paccudenti araṇṇā dūraṃ āyatim
ty-ajja putte na passāmi Jālim¹³ Kaṇhājinaṃ c' ubho¹⁴. 2236.
554. Chakalīva migi¹⁶ chāpā paccuggantvāna assamā
dūre maṃ pavilokenti, te na passāmi dārake. 2237. 20
555. Idaṃ ca tesāṃ¹⁷ kilānakam¹⁸ patitaṃ paṇḍubeluvam,
ty-ajja putte na passāmi Jālim¹⁹ Kaṇhājinaṃ c' ubho¹⁴. 2238.
556. Thanā ca mayh' ime pūrā uro ca sampadālati²⁰,
ty-ajja putte na passāmi Jālim¹⁹ Kaṇhājinaṃ c' ubho¹⁴. 2239. 25
557. Uccaṅge me vicinanti²¹ thanā ekā vilambati,
ty-ajja putte na passāmi Jālim²² Kaṇhājinaṃ c' ubho¹⁴. 2240.
558. Y' assu²³ sāyaṇhasamayam puttakā paṃsukunṭhitā²⁴
uccaṅge me²⁵ vivattanti te na passāmi dārake. 2241.
559. Ayam so assamo pubbe samajjo paṭibhāti maṃ,
ty-ajja putte apassantyā bhamate viya assamo. 2242. 30

¹ Bā -kunṭhitā. ² Bā dve. ³ Cks okiṇṇā. ⁴ Cks abhiyācino. ⁵ Bā ānandino.
⁶ Cks ca. ⁷ Cks jāli, Bā jāli. ⁸ Ck -jināvubho, Ck -jināvubho, = Jāli-Kaṇhā-
jināv ubho? Bā -jina cubho ⁹ all three MSS. ca. ¹⁰ Bā ca. ¹¹ Bā nikkhami,
Cks nikkhami. ¹² Cks Bā cā-. ¹³ Ck jāli, Ck jāli. ¹⁴ Cks -jināvubho, Bā
-jināvubho. ¹⁵ Bā upakaṇṇāyo. ¹⁶ read: chakalim va nigim? ¹⁷ Bā ne-. ¹⁸
Bā kilānakam. ¹⁹ Cks jāli. ²⁰ Ck -jālini, Ck -jālati. ²¹ Bā vicinanti, Ck me
kovicinanti, Ck he kovicinanti. ²² all three MSS. jāli. ²³ Bā yassu, Cks yassa.
²⁴ Bā -kunṭhitā. ²⁵ Cks maṃ.

560. Kim idaṃ appasaddo va assamo paṭibhāti maṃ.
kākolāpi na vassanti, matā me nūna dārakā. 2243.
561. Kim idaṃ appasaddo va assamo paṭibhāti maṃ,
sakunāpi na vassanti, matā me nūna dārakā ti. 2244.
- 5 Ta. nan ti nipātamattaṃ, paṃsu -- ti paṃsumakkhitā; paccuggatā-
man ti maṃ paccuggatā hutvā, paccuggantun ti pi pāṭho, paccuggantvān' eva
attho, ukkaṇṇā¹ ti yathā migapotikā mātaraṃ disvā kaṇṇe ukkhipitvā gīvaṃ
pasāretvā mātaraṃ upagantvā haṭṭhatuṭṭhā samantā abhidhāvino, vaggamānā -- ti
vaggamānā mātuhadayamaṃsaṃ kampaṇti² viya evaṃ pubbe mama puttakā,
10 tyajjā³ 'ti te ajja na passāmi, chakalīva migi chāpan ti yathā chakalī
migi va⁴ pañjarassamkhātā kulāvakā muttapakkhī va⁵ āmisagiddhinī sīhī va⁶
attano chāpaṃ ohāya gocarāya pakkamanti tathāhaṃ ohāya putte gocarāya nik-
khamin ti vadati, idaṃ tesāṃ parakkantaṃ⁷ ti vassāratte sānupabbate nā-
gānaṃ padavaḷaṇṇaṃ viya idaṃ tesāṃ⁸ kilanattāhāne ādhāvanaparidhāvanaparak-
15 kantaṃ⁹ paṇḍāyati, citakā ti sañcitanicitā vālikapuñjā, parikiṇṇāyo ti vip-
paṇṇāyo, samantā mabbhidhāvanti ti aṇṇesu divasesu samantā abhidhāvanti,
paccudenti ti paccuggacchanti, dūramāyatin ti dūrato āgacchanti, cha-
kalīva migi chāpā ti attano mātaraṃ chakalī va⁷ migi viya⁸ ca chāpā, idaṃ
tesaṃ ti haṭṭhirūpakādīhi kilantānaṃ idaṃ ca tesāṃ suvaṇṇapaṇṇaṃ kilana-
20 beḷuvaṃ parigaḷitvā patitaṃ, mayhime ti mayhaṃ ime thanā khīrassa pūrā,
uro ca sampadālati ti hadayaṃ ca phalati, ucchaṅge me vivattanti ti
mama ucchaṅge āvattanti vivattanti, samajjo⁹ -- ti samajjattānaṃ⁹ viya
upaṭṭhāti, tyajjā³ 'ti te ajja, apassantiyā ti apassantiyā mama, bhamate
viyā¹⁰ 'ti kulālacakkaṃ viya bhamaṭi, kākolā¹¹ ti vanakākā, matā nūnā¹² 'ti
25 addhā hatā vā¹⁰ kenaci nītā bhaviṣanti, sakunā¹³ ti avasesasakunā, matā nūnā
'ti addhā matā bhaviṣanti.

Iti sā vilāpanti M-assa santikaṃ gantvā phalapacchiṃ otā-
retvā M-aṃ tuṇhīm¹¹ āsīnaṃ disvā dārake c' assa santike
apassanti āha:

- 30 562. Kim idaṃ tuṇhībhūto si, api ratte va me mano,
kākolāpi na vassanti, hatā¹² me nūna dārakā. 2245.
563. Kim idaṃ tuṇhībhūto si, api ratte va me mano,
sakunāpi na vassanti, matā me nūna dārakā. 2246.
564. Kacci nu me ayyaputtā migā khādīṃsu dārake,
35 araṇṇe irine¹³ vivane kena nītā me dārakā. 2247.

¹ Ck^s okiṇṇā. ² Ck^s kampaṇti. ³ Bā ca. ⁴ Bā padakkantaṃ. ⁵ Bā ne-. ⁶ Bā nupadakkantaṃ. ⁷ Bā -lī viya ca. ⁸ Ck^s vāya. ⁹ Ck^s sammajj-. ¹⁰ Bā addhā matā ¹¹ all three MSS. -im. ¹² Bā matā. ¹³ Bā idine, Ck^s irino.

565. Ādu te pahitā dūtā ādu suttā piyamvadā
ādu bahi nu¹ nikkhantā khiddāsu pasutā nu te. 2248.
566. N' ev' assa kesā dissanti hatthapādā ca Jālino
sakuṇānañ ca² opāto, kena nītā me dārakā ti. 2249.

Ta. apirattevame ti api balavapaccūse supinaṃ passantiyā viya me 5
mano, migā ti sīhādayo vālamigā, iriṇe³ ti niroje, vivane ti vivitte, dūtā
ti ādu Jetuttaranagare Sivirañño santikaṃ tayā dūtā⁴ katvā pesitā, suttā ti
paṇṇasālaṃ pavisitvā sayitā, ādu bahi no⁵ ti ādu te dārakā khiddāpasutā
hutvā bahi nikkhantā ti pucchati, nevassakesā dissantīti sāmi Ve-ra n'
eva tesā⁶ kālāñjanavaṇṇā kesā dissanti na jālino ti kaūcanajālaviçittā⁶ 10
hatthapādā, sakuṇānañ ca⁷ opāto ti Himavantapadesa hatthiliṅgasakuṇā
nāma atthi, te opatitvā ākāsena⁸ eva gacchanti, ten' etaṃ⁸ pucchāmi: kin tehi
sakuṇehi nītā, ito aññesam pi kesañci tesāṃ sakuṇānaṃ viya opāto jāto,
akkhāhi me: kena nītā me dārakā ti.

Evam vutte pi M. na kiñci āha, atha naṃ sā „deva kasmā 15
mayā saddhiṃ na kathesi ko mama doso“ ti vatvā āha:

567. Idam tato dukkhatarāṃ sallaviddho yathā vaṇo,
ty-ajja putte na passāmi Jālīm Kaṇhājinañ c' ubho. 2250.
568. Idam pi dutiyam sallam kampeti hadayaṃ mama
ty-ajja⁹ putte na passāmi tvañ ca maṃ nābhībhāsasi. 2251. 20
569. Ajj' eva me imam rattim rājaputta na saṃsasi,
maññe¹⁰ ukkantasattaṃ¹¹ maṃ pāto dakkhisi no matan ti. 2252.

Ta. idam tato -- ti sāmi Ve-ra yaṃ mama raṭṭhā pabbajitāya araṇṇe
vasantiyā putte ca apassantiyā dukkhaṃ idam tava¹² mayā saddhiṃ akathanāṃ
mayham tato dukkhatarāṃ, tvaṃ hi maṃ ajja daḍḍham¹³ patidahanto viya 25
tālā¹⁴ patitaṃ daḍḍena poṭhento viya¹⁵ tuṇṇibhāvena kilamesi, idam hi me
hadayaṃ sallaviddho yathā vaṇo tath' eva kampati¹⁶ c' eva rujati¹⁷ ca, saṃ-
viddho¹⁸ ti pi pātho, sampatividdho ti attho, ukkantasattaṃ¹⁹ man ti
apagatajīvitam, dakkhisi no ti ettha nokāro nipātamatto, maṃ kālāsa²⁰ eva
matam passissasīti²⁰ attho. 30

M. „kakkhaḷakathāya naṃ puttasaṃsāraṃ jahāpessāmīti“
cintetvā imam gātham āha:

¹ Bā no. ² Ck - naṃ va, Cs - naṃ ca. ³ Cks irine, Bā idine. ⁴ Bā dūte. ⁵
Cks te. ⁶ so Bā; Cks na jālino vivittā. ⁷ Cks - naṃ va. ⁸ Ck teneta, Bā tena
taṃ. ⁹ Cks yañca. ¹⁰ Bā aññe. ¹¹ Cs - santā? Ck - sattā, Bā okkantasantaṃ.
¹² Cks tava idam. ¹³ Bā hi mayham ajagaradaḍḍham. ¹⁴ Bā papātā. ¹⁵ Bā
add sallena vaṇam vijhanto viya. ¹⁶ Bā - peti. ¹⁷ Bā rujjati. ¹⁸ Bā sampa-
viddho. ¹⁹ Bā okkantasanta. ²⁰ Cks passatīti.

570. Nanu Maddi varārohā rājaputtī yasassinī,
pāto gatāsi uñchāya, kim idaṃ sāyam āgatā ti. 2253.

Ta. kim -- ti Maddi tvaṃ abhirūpā pāsādikā, Himavante nāma bahuvana-
carakā tāpasavijjādhārādayo vicaranti, ko jānāti kiñci tayā kataṃ, tvaṃ pāto va
5 gantvā kim idaṃ sāyam āgacchasi, dābarakumāreke ohāya araṇṇaṃ gatitthiyo
nāma sasāmikittthiyo evarūpā na honti, ko nu kho me dārakānaṃ pavatti kiñ
vā me sāmi¹ cintessatthi ettakam pi nāhosi, pāto va gantvā candālokena āgac-
chasi, mama duggatabhāvass² eva doso ti tajjetvā vañcetvā kathesi, sā tassa
kathaṃ sutvā āha:

- 10 571. Nanu tvaṃ saddam assosi ye saraṃ² pātum āgatā
sihassa vinadantassa vyagghassa ca nikujjitaṃ. 2254.
572. Ahu pubbanimittam me vicarantya brahāvane:
khanitto³ me hatthā patito ugghāvaṇ cāpi amsato. 2255.
573. Tadāhaṃ vyādhitā bhītā puthuṃ⁴ katvāna añjaliṃ
15 sabbā disā namassisaṃ api sotthi ito siyā. 2256.
574. Mā h' eva no rājaputto hato sihena dipinā
dārakā vā parāmatthā acchakokataracchihi. 2257.
575. Siho vyaggho ca dipī ca tayo vālā vane migā
te maṃ pariyāvaruṃ⁵ maggaṃ, tena sāyambhi āgatā ti. 2258.

- 20 Ta. ye⁶ saraṃ pātun ti ye paṇiyāṃ pātun imaṃ saraṃ āgatā, vyag-
ghassa cā⁷ ti vyagghassa aññesaṃ ca hatthiādinaṃ⁸ c' eva sakupaṣaṃghassa
nikujjitaṃ⁹ ekaninnādaṃ saddam kiṃ tvaṃ na assosīti pucchati, so pana
M-ena puttānaṃ dinnavelāya saddo ahosi, ahu pubbanimittan ti deva
imassa me dukkhassa anubhavanatthāya pubbanimittāṃ ahosi, ugghāvaṇ ti
25 aṃsakūṭe pacchillegganakaṃ, puthun ti visuṃ visuṃ sabbā disā vidiṣā na-
massisaṃ, mā heva no ti aṃhakaṃ rājaputto sihādīhi hato mā hotu dārakā
acchādīhi parāmatthā mā hontū¹⁰ ti patthayanti namassim, te maṃ pariyāva-
ruṃ maggan ti sāmi ahaṃ hi imāni ca bhimsakāni mahantāni dussupino ca
me dittho ajja sakālas¹¹ eva gamissāmi¹² phalitarukkhe pi aphale viya aphale
30 ca phalitē viya passanti kicchena phalāphalāni gahetvā giridvāraṃ sampāpuṇiṃ
atha te sihādayo maṃ disvā maggaṃ paṭipāṭiyā rumhitvā¹³ aṭṭhaṃsu, tena sāyam
āgat¹⁴ ambhi, khamāhi me sāmīti.

M. tāya saddhiṃ ettakam eva kathaṃ¹⁵ vatvā yāva aru-
nuggamanā na kiñci kathesi, tato paṭṭhāya Maddi nānappa-
35 kāraṃ vilapanti āha:

¹ Bā kiṃdiso me sāmiko. ² B^s sayam, C^s sāyam. ³ Bā khaṇitti. ⁴ C^s Bā -u.
⁵ C^s paṭiyāru. ⁶ Bā adds saraṃ. ⁷ C^s nikku-. ⁸ Bā āg-. ⁹ Bā rumpitvā.
¹⁰ Bā ettha --, C^s ekameva gātham.

576. Ahaṃ patiṃ ca putte ca āceraṃ iva māṇavo
anuṭṭhitā divārattim jaṭinī brahmacārinī. 2259.
577. Ajināni paridabhitvā vanamūlaphalabhāriyā
vicarāmi divārattim tuyhaṃ¹ kāmāhi puttakā, 2260.
578. Ahaṃ² suvaṇṇahālidim³ ābhatam paṇḍubeluvam
rukkhapakkāni cāhāsim, ime te⁴ puttā kilanā. 2261. 5
579. Imaṃ muḍālavataṅkam⁵ sālukam piṇjarodakam⁶
bhuñja khuddehi saṃyuttam saha puttehi khattiya. 2262,
580. Padumaṃ Jālino dehi kumudam pana kumāriyā,
māline passa naccante Sivi puttā ti c' avhaya⁷. 2263. 10
581. Tato Kaṇhājīnāyāpi nisāmehi rathesabha
mañjussarāya vagguyā assamaṃ upayantiyā⁸. 2264.
582. Samānasukhadukkh⁹ ambā ratṭhā pabbājita ubho,
api Siviputte⁹ passesi Jālīm Kaṇhājīnaṃ c' ubho. 2265.
583. Samaṇe brāhmaṇe nūna brahmacariyaparāyane
ahaṃ loka abhisasiṃ¹⁰ sīlavante bahussute,
ty-ajja putte na passāmi Jālīm Kaṇhājīnaṃ c' ubho ti. 2266. 15

Ta. āceraṃ -- ti vattasampanno antevāsī ācariyaṃ viya, anuṭṭhitā ti
pāricariyānuṭṭhānena anuṭṭhitā apamattā hutvā paṭijaggāmi, tuyhaṃ¹ kāmā
ti tumbhākaṃ kāmēna tumhe patthayanti, puttakā ti kumāre ālapanti paride- 20
vati, suvaṇṇa -- ¹¹ti puttakā ahaṃ tumbhākaṃ nahāpanatthāya suvaṇṇavaṇṇam
hālidim ghaṃsitvā¹² ādāya āgatā, beluvan ti kilanatthāya ca vo idam su-
vaṇṇavaṇṇam beluvapakkam pi mayā āgatam. rukkhapakkāni ti kilanatthāya
aṇṇāni pi manāpēni rukkhaphalāni āhāsim, ime te¹³ ti puttā ime vo kilanā
ti vadati, muḍālavataṅkam¹⁴ ti muḍālavataṅkam¹⁵, sālukan ti idam uppala- 25
disālukan pi me bahum ābhatam piṇjarodakam¹⁶ ti sīmghāṅkam, bhuñjā
'ti idam sabbaṃ khuddakamadhunā saṃyuttam puttehi saddhim bhuñjā 'ti pari-
devati, Siviputtā ti c' avhaya¹⁷ 'ti sāmi Sivirāja paṇṇasālāya sayāpitatthā-
nato sīgham putte pakkosa, api Siviti¹⁸ sāmi Sivirāja api putte passesi¹⁹
sace passasi dassēhi, kim maṃ atikilāmesi, abhisasiṃ²⁰ ti tumbhākaṃ putta- 30
dhitaro mā passitthā 'ti evaṃ nūna akkosi.

¹ Bā tumhaṃ. ² Bā imaṃ. ³ Bā -ddham. ⁴ Bā vo. ⁵ so Cks; Bā -livaṭṭakam.
⁶ Bā cīṇca-. ⁷ Bā nicāvaya, Cā nicavaya, Ck nicavayaṃ. ⁸ Bā -gantiyā. ⁹
Bā siviputte pi. ¹⁰ Cks abhisim, Bā abhisasi. ¹¹ Bā -ddan. ¹² Cks ghasitvā,
Bā -ddam nissadāyaṃ ghaṃsitvā. ¹³ Bā vo. ¹⁴ Cks -vatakan, Bā -livaṭṭakan.
¹⁵ Bā -kuṇḍalikam. ¹⁶ Bā jiṇca-. ¹⁷ Bā -puttānicāvaya ¹⁸ Bā sivi putte pi
passesiti. ¹⁹ Cks passasi. ²⁰ Cā ahassin, Bā abhisasin.

Evam vilapamānāya M. na kiñci kathesi, sā tasmim aka-
thente kampamānā candālokena putte vicinanti yesu yesu jam-
burukkhādisu thānesu te² pubbe kiḷimsu tāni tāni patvā pari-
devanti āha:

- 5 584. Ime te jambukā rukkhā vedisā sindhuvārītā
vividhāni rukkhajātāni, te kumārā na dissare. 2267.
585. Assatthā panasā cēme nigrodhā ca kapitthanā
vividhāni phalajātāni, te kumārā na dissare. 2268.
586. Ime tiṭṭhanti āramā ayaṃ sītodakā nadī
10 yath' assu pubbe kiḷimsu, te kumārā na dissare. 2269.
587. Vividhāni pupphajātāni asmim upari pabbate
yān' assu pubbe dhārimsu, te kumārā na dissare, 2270.
588. Vividhāni phalajātāni asmim upari pabbate
yān' assu pubbe bhuñjimsu, te kumārā na dissare. 2271.
15 589. Ime te hatthikā assā balivaddā ca te² ime
yehi-ssu³ pubbe kiḷimsu, te kumārā na dissare ti. 2272.

Ta. ime te hatthikā ti pabbatūpari dārake adisvā paridevamānā tato
oruyha puna assamapadam āgantvā ta. te upadhārentī kiḷanabhaṇḍāni tesam
disvā evam āha:

- 20 590. Ime sāmā sasolūkā⁴ bahukā kadalimigā
yehi-ssu³ pubbe kiḷimsu, te kumārā na dissare. 2273.
591. Ime hamsā ca koñcā ca mayūrā cittapekkhanā⁵
yehi-ssu³ pubbe kiḷimsu, te kumārā na dissare. 2274.

Ta. sāmā ti khuddakā sāmā suvaṇṇamīgā, sās olūkā⁴ ti sasā ca ulūkā⁶ ca.

- 25 Sā assamapade piyaputte adisvā nikkhamitvā pupphitavana-
ghaṭam pavisitvā tam tam thānam oloketvā⁷ āha:

592. Imā tā vanagumbāyo pupphitā sabbakālīkā⁸
yath' assu pubbe kiḷimsu, te kumārā na dissare. 2275.
593. Imā [tā] pokkharaniyo rammā cakkavākūpakūjitā⁹ (VI $\frac{47}{19}$)
30 mandālakehi¹⁰ sañchannā padumappalakehi ca
yath' assu pubbe kiḷimsu, te kumārā na dissare. 2276.

¹ Cks tesu. ² Cks no. ³ Cks yehimsu. ⁴ Bā sasolūkā, Ck sasālūkā, Cs sasālūkā.

⁵ so Cks for -pekkhanā, see Subhūti Abhidh. 627; Bā citrapakkhino. ⁶ Bā ullūkā.

⁷ Eā -kentī. ⁸ Ck -kāmikā, Cs -kāṭikā. ⁹ Ck -kuñjitā, Cs -kuñchitā. ¹⁰

Cks maddā.

Ta. vanagumbāyo ti vanagumbā.

Sā katthaci putte adisvā puna M-assa santikaṃ gantvāna dummukhaṃ disvā āha:

594. Na te katthāni bhinnāni, na te udakam ābhatāṃ,
aggī pi te na hāpito, kin nu mando va jhāyasi. 2277. 5
595. Piyo piyēna saṃgama samo me¹ vyapahaññati,
ty-ajja putte na passāmi Jāliṃ Kaṇhājinaṃ c' ubho ti. 2278.

Ta. na hāpito ti na jalito, i. v. h.: sāmi tvaṃ pubbe katthāni bhindasi udakam āharitvā² ṭhapesi aṅgārakapalle aggim karosi ajja tesu ekaṃ pi akatvā kin nu mando va jhāyasi tava kiriyaṃ mayhaṃ na ruceatīti, piyo -- ti Ve-ro mayhaṃ piyo ito me piyataro nāma n' atthi iminā piyena saṃgama samā-gaṇtvā pubbe samo me¹ vyapahaññati dukkhaṃ vigacchati ajja pana me imaṃ passantiyāpi soko na vigacchati kin nu kho kāraṇaṃ ti, ty ajjā³ 'ti hotu diṭṭham me kāraṇaṃ: te ajja putte na passāmi tena me imaṃ passantiyāpi soko na vigacchatīti. 10 15

Tāya evaṃ vutte M. tuṇhībhūto va nisīdi, sā tasmim aka-thente sokasamappitā pahaṭakukkuṭi viya kampamānā pana paṭhamam vicaritaṭṭhānāni vicaritvā paccāgantvā āha:

596. Na kho no deva passāmi yena te nihitā² matā,
kākolāpi na vassanti, hatā³ me nūna dārakā. 2279. 20
597. Na kho no deva passāmi yena te nihitā² matā,
sakuṇāpi na vassanti, matā me nūna dārakā ti. 2280.

Ta. na kho no ti deva na kho amhākaṃ putte passāmi, yena te ni-hitā² matā ti kenaci tesam nihitabhāvam⁴ pi na jānāmīti adhippāyen⁵ evam ā.

Evaṃ vutte pi M. na kiñci kathesi, sā puttāsokena⁵ putte 25 upadhārentī tatiyam pi tāni ṭhānāni vātavegena vicari, ekarattim vicaritaṭṭhānaṃ parigaṇhantānaṃ⁶ pannarasayojanamattaṃ ahoṣi, atha ratti vibhāyi⁷, aruṇodaye jāte sā punāgantvā M-assa san-tike ṭhitā paridevi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

598. Sā tattha paridevitvā pabbatāni vanāni ca
puna-d-ev'⁸ assamaṃ gantvā sāmikass' anti rodati⁹. 2281. 30

¹ Bā samohaṃ. ² Bā te nihitā ³ Bā matā. ⁴ Bā nihta-. ⁵ Bā adds puṭṭhā. ⁶ so C; Ck -gaṇhānaṃ, Bā nipaṇṇaṇaṃ. ⁷ Ck vihāyi, Bā vibhāsi. ⁸ Ck punadeva. ⁹ Bā antikerodi, Ck antirodi

599. Na kho no deva passāmi yena te nibhitā¹ matā,
kākolāpi na vassanti, hatā² me nūna dārakā. 2282.
600. Na kho no deva passāmi yena te nibhitā¹ matā,
sakuṇāpi na vassanti, matā me nūna dārakā. 2283.
- 5 601. Na kho no deva passāmi yena te nibhitā¹ matā
vīcarantī rukkhāmūlesu³ pabbatesu gubhāsu ca. 2284.
602. Iti Maddī varārohā rājaputtī yasassinī
bāhā paggayha kanditvā tatth' eva patitā⁴ chamā ti. 2285.

Ta. sāmikassantirodattitī⁵ bhi. sā Maddī ta. Vamkapabbatakucchiyaṃ
10 sānupabbatavanāni vīcarantī paridevitvā punāgantvā sāmikāṃ nissāya tass'
antike t̥hitā puttānaṃ atthāya rodattī², na kho no ti ādini vadantī parideva-
tīti a., iti Maddīti bhi. evaṃ sā uttamasarirā varārohā Maddī rukkhāmūlādīsu
vīcarantī dārake adisvā nissamsayaṃ matā bhavissantīti, bāhā paggayha kan-
ditvā tass' eva V-rassa pādāmūle chinnaśuvannakadeli viya chamāya pati.

- 15 M. „matā“ ti saññāya kampamāno „at̥thāne videse matā
Maddī, sace hi-ssā Jetuttaranagare kālakiriyā abhavissa ma-
hanto parihāro⁷ abhavissa, dve raṭṭhāni caleyyuṃ, ahaṃ pana
araññe ekako, kin nu kho karissāmīti“ uppanabalavasoko
satiṃ paccupaṭṭhāpetvā „jānissāmi pi tāvā“⁸ ti ut̥thāya tassā
20 hadaye hatthaṃ t̥hapetvā santāpavattim⁹ ñatvā kamaṇḍalunā
udakaṃ āharitvā sattamāse kāyasamsaggaṃ⁹ anāpannapubbo pi
balavasokena pabbajitabhāvaṃ sallakkhetuṃ asakkonto assu-
pūṇehi nettehi tassā sīsaṃ ukkhipitvā urūsu t̥hapetvā udakena
paripphosetvā¹⁰ mukhaṃ ca hadayaṃ ca parimajjanto nisīdi,
25 Maddī pi kho thokaṃ vītināmetvā satiṃ paṭilabbhitvā ut̥thāya
hirottappam paccupaṭṭhāpetvā M-aṃ vanditvā „sāmi V-ra dārakā
te kuhiṃ gatā“ ti ā. „Devi ekassa me brāhmaṇassa dā-
satthāya dinnā“ ti.

Sam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

- 30 603. Tam ajjhapattaṃ¹¹ rājaputtim udakena abhisīncatha,
assatthaṃ naṃ viditvāna atha naṃ etad abravīti. 2286.

¹ B^d nihitā. ² B^d matā. ³ C^k -le. ⁴ C^{ks} papatā. ⁵ C^k santirodattitī,
C^s santirodattitī, B^s sāmikassantirodittī. ⁶ B^d rodantī, B^s rodi. ⁷ B^d -vāro. ⁸
B^d santāpavattim. ⁹ B^d omits saṃ. ¹⁰ C^{ks} paṭipposetvā. ¹¹ so all three MSS.

Ta. ajjhapattan ti attano santikaṃ pattaṃ, pādamūle patitvā visaṇṇī-
bhūtaṃ ti a, naṃ etadabravīti etaṃ ekassa me brāhmaṇassa dāsathāya
dinnā ti vacanaṃ abravi.

Tato tāya „deva putte brāhmaṇassa datvā mama sabbarattim
paridevitvā vicarantiyā kin nācikkhīti“ vutte M. āha: 5

604. Ādiyen' eva te Maddi dukkhaṃ na kātum icchisaṃ',
daḷiddo yācako vuddho brāhmaṇo gharam āgato
tassa dinnā' mayā puttā, Maddi mā bhāyi assasa. 2287.

605. Maṃ passa Maddi mā putte mā bālhaṃ paridevasi,
lacchāma putte jīvanā ārogā ca bhavāmasa. 2288. 10

606. Putte pasuṇ ca dhaṇṇaṃ ca yaṇ ca-m-aṇṇaṃ ghare dhanam
dajjā sappuriso dānaṃ disvā yācakamāgate,
anumodāhi' me Maddi, puttake dānaṃ uttamaṃ ti. 2289.

Ta. ādiyenevā 'ti ādikena, i. v. h. sace te ahaṃ ādito va tam atthaṃ
ācikkhissaṃ tava sokaṃ dhāretuṃ⁴ asakkontiyaṃ hadayaṃ phaleyya tasmā ādiyen' 15
eva te Maddi dukkhaṃ n' akkhātum icchisaṃ ti, gharam āgato ti imaṃ am-
hākaṃ vasanaṭṭhānaṃ āgato, arogā ca bhavāmasa ti yathā⁵ mayam arogā
homa jīvamānā avassaṃ putte passissāma, yaṇcam-aṇṇaṃ ti yaṇ ca aṇṇaṃ⁶
ghare, dhanam ti saviṇṇāpakāviṇṇāpakam dhanam, dajjā--ti sappuriso hi
uttamatthaṃ pathento uraṃ bbinditvā hadayamaṃsaṃ pi dānaṃ dadeyyā 'ti. 20

Maddi āha:

607. Anumodāmi te deva, puttake dānaṃ uttamaṃ,
datvā cittaṃ pasādehi, bhiyyo dānadado bhava⁷ 2290.

608. Yo tvaṃ maccherabhūtesu manussesu janādhipa
brāhmaṇassa adā dānaṃ Sivinaṃ raṭṭhavadḍhanaṃ ti. 2291. 25

Ta. anumodāmi te ti dāsa māse kucchīyaṃ dhāretvā divasassa dvittik-
khattum nabāpetvā pāyetvā bhojetvā ure nipajjāpetvā paṭijaggitaputtakesu Bo-ena
dinneru sayam patiṃ anumodanti evam ā, iminā kāraṇena jānitabbaṃ⁸ pitā
va dāraṇaṃ sāmiko ti, bhiyyo--ti mahārāja uttarim pi punappuna dāna-
dāyako hohi sudinnaṃ te dānaṃ ti cittaṃ pasādehi yo tvaṃ maccherabhū- 30
tesu sattesu piyaputte adāsīti.

Evam vutte M. „Maddi kin nāma' etaṃ kathesi, sace hi
mayā puttē datvā cittaṃ pasādetuṃ nābhavissa⁹ imāni me
acchariyāni na pavatteyyun“ ti vatvā sabbāni paṭhavininnāda-

¹ Bd -issaṃ, Cks -iyaṃ. ² Cks dinna. ³ Cks -modanā. ⁴ B² dha-, B⁴ sandhā.

⁵ Cks add tathā. ⁶ Cks -a. ⁷ Cks bhavāni. ⁸ Bd -ā. ⁹ Bd na bhavissaṃ.

dīnī kathesi, tato Maddī tāni acchariyāni kittetvā dānaṃ anumodantī¹ āha:

609. Ninnādītā te paṭhavi, saddo te tidivāṃ gato
samantā vijjūtā āgum girīnaṃ va paṭissutā ti. 2292.

5 Ta. vijjūtā -- ti akālavijjūtā Himavantappadesa samantā vicariṃsu, girī-
naṃ -- ti girīnaṃ paṭissutasaddo viya viravā uṭṭhahimsu².

610. Tassa te anumodanti ubho Nārada-Pabbatā,
[Indo ca Brahmā ca Pajāpatī ca
Somo Yamo Vessavano ca rājā]

10 sabbe devā anumodanti Tāvatiṃsā sa-Indakā. 2293.

611. Iti Maddī varārohā, rājaputtī yasassinī
Vessantarassa anumodī: puttake dānaṃ uttaman ti. 2294.

Ta. Nārada -- ti ime pi te dve devanikāyā attano attano vimānadvāre
ṭhitā va sudinnaṃ te dānaṃ ti anumodanti, tāvatiṃsā -- ti Inda-jeṭṭhakā
15 tāvatiṃsāpi te dānaṃ anumodantīti.

Evam M-ena attano dāne vaṇṇite tam ev' atthaṃ parivattetvā „mahārāja Ve-ra sudinnaṃ nāma te dānaṃ“ ti Maddī pi tad eva³ dānaṃ vaṇṇayitvā anumodamānā nisīdi, tena Satthā iti Maddīti gātham āhā 'ti. Maddipabbaṃ niṭṭhitam.

20 Evam tesu aññamaññaṃ sammodaniyaṃ kathaṃ kathentesu Sakko cintesi: „Ve-rājā hiyyo Jūjakassa paṭhavim unnādetvā dārake adāsi, idāni naṃ koci hīnapuriso upasamkamitvā sabba-lakkhaṇasampannaṃ sīlavatim Maddim yācitvā rājānaṃ ekakaṃ katvā Maddim gahetvā gaccheyya, tato so anātho nippaccayo
25 bhaveyya⁴, brāhmaṇavaṇṇena naṃ upasamkamitvā Maddim yācitvā pāramikūtaṃ gāhāpetvā kassaci avissajjiyaṃ katvā puna naṃ tass' eva datvā āgamissāmīti“ so suriyuggamanavelāya tassa santikaṃ agamāsi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

30 612. Tato ratyā vivasane suriyass' uggamanam pati
Sakko brāhmaṇavaṇṇena pāto tesam adissathā 'ti. 2295.

¹ Cks -denti. ² Bd upaṭṭha-. ³ Bd tatheva. ⁴ Bd adds nunāham.

Ta. pāto -- ti pāto va tesam dvinnam janānam paññāyamānarūpo purato
atthāsi thitvā ca pana paṭisanthāram karonto ā :

613. Kaccin nu bhoto kusalam, kacci bhoto anāmayam, (V $\frac{293}{23}$)
kacci uñchena yāpetha, kacci mūlaphalā bahū. 2296.
614. Kacci dāmsā ca makasā ca appam eva sirimsapā, 5
vane vālamigākinne kacci himsā na vijjatīti. 2297.

Mahāsatto āha :

615. Kusalañ c' eva no brahme, atho brahme anāmayam,
atho uñchena yāpema, atho mūlaphalā bahū. 2298.
616. Atho dāmsā ca makasā ca appam eva sirimsapā, 10
vane vālamigākinne himsā amham¹ na vijjati. 2299.
617. Satta no māse vasatam araṇṇe jīvisokinam
idam pi dutiyam passāma brāhmaṇam devavaṇṇanam
ādāya beluvaṁ daṇḍam dhārentam ajinakkhipam. 2300.
618. Svāgatan te mahābrahme atho te adurāgataṁ ($\frac{25}{24}$) 15
anto pavisa bhaddan te pāde pakkhālayassu te. 2301.
619. Tindukāni² piyālāni madhuke kāsūmāriyo
phalāni khuddakappāni³ bhuñja brahme varam varam. 2302.
620. Idam pi pāṇiyam sītam ābhataṁ girigabbharā,
tato piva mahābrahme sace tvaṁ abhikamkhasīti. 2303. 20

Evam tena saddhim paṭisanthāram katvā

621. Atha tvaṁ kena vaṇṇena kena vā pana hetunā
anupatto brahāraṇṇam, tam me akkhāhi pucchito ti 2304.

āgamanakāraṇam pucchi, atha nam Sakko : „mahārāja, aham
mahallako idhāgacchanto tava bhariyam Maddim yācituṁ āgato, 25
tam me dehīti“ vatvā imam gātham āha :

622. Yathā vārivaho pūro sabbakālam na khīyati
evam tam yācit' āgañchim bhariyam, me dehi yācito ti. 2305.

Evam vutte M. „hiyyo brāhmaṇassa dārakā dinnā, araṇṇe
ekako va hutvā katham te Maddim dassāmīti“ avatvā pasārīta- 30
hatthe saḥassatthavikam thapento viya asajjetvā⁴ abajjhivā
anolīnamanaso⁵ girim unnādentō imam gātham āha :

¹ Bā mayham. ² Bā tiṇḍu-. ³ Cks . pakkāni. ⁴ Cks -itvā. ⁵ Cks anilīna-,
Bā anolinamānaso hutvā.

223. Dadāmi na vikampāmi yaṁ maṁ yācasi brāhmaṇa,
santaṁ na-ppatigūhāmi¹, dāne me ramatī mano ti. 2306.

Ta. santaṁ -- ti vijjamānaṁ na nigubhāmi¹.

Evañ ca pana vatvā sīgham eva kamaṇḍalunā udakaṁ
5 āharitvā udakaṁ hatthe pātetvā bhariyaṁ brāhmaṇassa adāsi,
taṁ khaṇaṁ ñeva heṭṭhāvuttappakārāni sabbāni paṭihāriyāni
pātur ahesuṁ.

Tam atthaṁ pakāsento Satthā āha:

624. Maddiṁ hatthe gaheṭvāna udakassa ca kamaṇḍaluṁ
10 brāhmaṇassa adā dānaṁ Sivīnaṁ raṭṭhavaḍḍhana. 2307.

625. Tadāsi yaṁ bhīṁsanakaṁ tadāsi lomahaṁsaṇaṁ
Maddiṁ pariccajantassa medinī samakampatha. 2308.

626. N' ev' assa Maddibhakuṭi¹, na sandhiyati na rodati,
pekkhat' ev' assa tuṇhī sā², eso jānāti yaṁ varan ti. 2309.

15 Ta. adā dānaṁ ti ambho brāhmaṇa Maddito⁴ me sataguṇena sahasa-
guṇena sataśahasaguṇena sabbaññūtañānaṁ eva piyataraṁ, idaṁ me dānaṁ sab-
baññūtañānapaṭivedhassa paccayo hotū 'ti vatvā dānaṁ adāsi. Vuttam pi' e'taṁ:

627. Jāliṁ Kaṇhājinaṁ dhītaṁ⁵ Maddideviṁ patibbataṁ
cajamāno na cintesiṁ bodhiyā yeva kāraṇā. 2310.

20 628. Na me dessā ubho puttā, Maddī devī na dessiyā,
sabbaññutam piyaṁ mayhaṁ, tasmā piye adās' ahan ti. 2311.

Ta. samakampathā 'ti udakapariyantaṁ katvā kampittha, nevassa
Maddibhakuṭiṭi bhi. tasmiṁ khaṇe Maddideviyā mahallakabrāhmaṇassa maṁ
rājā detiṭi kodhavasena mukhe bhakuṭi nāhosi, na sandhiyati na rodatiṭi
25 n' eva maṁku ahosi na akkhīni pūretvā rodi, atha kho tuṇhiyā hutvā mādisiṁ
itthiṁ dadamāno na nikkāraṇā dassati, eso ca⁶ yaṁ varaṁ taṁ jānāti⁷ phulla-
padumavaṇṇaṁ assa mukhaṁ pekkhat' eva olokayamānā va ṭhitā ti a.

Ath' assā M. „kīdisā⁸ Madditi“ pucchitvā⁹ mukhaṁ olokesi,
sā „kiṁ maṁ deva olokesiṭi“ vatvā sīhanādaṁ nadanti i. g. ā.:

30 629. Komārī yassāhaṁ¹⁰ bhariyā sāmiko mama issaro,
yass' icche tassa maṁ dajjā vikkineyya haneyya vā ti. 2312.

¹ Bā - gūyāmi. ² Cks - ṭi, Bā maddimbhakuṭi. ³ Bā yā. ⁴ Bā - iyā ⁵ Bā
dhītyaṁ. ⁶ Cks ma. ⁷ Bā yaṁ varaṁ jānāti taṁ samijjhatū 'ti. ⁸ Cks - saṁ.
⁹ Bā atha mahāsatto kīdisā maddī taṁ taseā. ¹⁰ Bā komāriyāhaṁ.

Ta. yassā 'ti yassa tavāhaṃ kumāriyā bhariyā so tvaṃ ñeva mama sāmi
tvaṃ pana issaro ca nāma, dāsiṃ yass' icchatī tassa vā dadeyya dhanena vā
atthe satī vikkipeyya mānsena vā atthe satī haneyya, tasmā yaṃ vo ruccati
taṃ karotha, nāhaṃ kujjhāmiti.

Atha Sakko tesāṃ paṇitajjhāsayaṃ veditvā thutim akāsi. 5

Tam attham pakāsento Satthā āha:

630. Tesāṃ saṃkappam aññāya devindo etad abravī:
sabbe jītā te paccūhā¹ ye dibbā ye ca mānusa. 2313.
631. Ninnādītā te paṭhavi, saddo te tidivaṃ gato,
samantā vijjutā āguṃ² girīnaṃ va patissutā. 2314. 10
632. Tassa te anumodanti ubho Nārada-Pabbatā (cfr. v. 613)
[Indo ca Brahmā ca Pajāpati ca
Somo Yamo Vessavaṇo ca rājā],
sabbe devā anumodanti dukkaram hi karoti so, 2315.
633. Duddadam dadamānānaṃ dukkaraṃ kamma kubbatam (IV 65/7) 15
asanto nānukubbanti,
sataṃ dhammo durannayo. (Saṃyutta I 13/3 etc.) 2316.
634. Tasmā sataṃ ca asataṃ ca nānā hoti ito gati:
asanto nirayaṃ yanti santo saggaparāyanā. 2317.
635. Yaṃ etaṃ kumāre adadā bhariyaṃ adadā vane vasaṃ 20
brahmayānaṃ anokkamma sagge³ 'ti. 2318.

Ta. paccūhā⁴ ti paccatthikā, dibbā ti dibbassa paṭibāhaka⁵, mānusa
ti mānusa yasapaṭibāhaka, ke pana te ti macchariyadhammā te sabbe putta-
dāraṃ dadantena M-ona jītā, tenāha sabbe jītā te paccūhā⁴ ti, dukkaraṃ hi
karoti so ti V-ro rājā ekako va araṇṇe vasanto bhariyaṃ brāhmaṇassa 25
dento dukkaraṃ karotīti evaṃ⁶ sabbe devā anumodantīti vadati, yametaṃ ti
gāthaṃ anumodanaṃ karonto āha, vane vasaṃ ti vane vasanto, brahma-
yānaṃ ti seṭṭhayānaṃ tividho hi⁷ sucaritadhammo evarūpo dānadhammo ariya-
maggassa paccayo hotīti brahmayānaṃ ti vuccati yasmā⁸ yantaṃ idaṃ ajja
dānaṃ dadato nippannaṃ brahmayānaṃ apāyabhūmiṃ anokkamitvā sagge te 30
etaṃ vipaccatu vipakapariyosāne ca sabbaññūtañāpadāyakaṃ hotū 'ti.

Evaṃ assa Sakko anumodanaṃ katvā „idāni mayā idha
papañcaṃ akatvā imaṃ imass' eva datvā gantum vaṭṭatīti“
cintetvā āha:

¹ Bđ -uhā, Cks -ubhā. ² Cks āgu. ³ Cks -tan. ⁴ Cks -ubhā, Bđ -uhā. ⁵ Bđ
dibbasampatti-paṭi-. ⁶ Cks add sabbante. ⁷ Cks ti. ⁸ Bđ tasmā.

636. Dadāmi bhoto bhariyaṃ Maddiṃ sabbaṅgasobhanaṃ
tvam̐ nēva Maddiyā channo¹ Maddī ca patinā saha. 2319.

637. Yathā payo ca saṃkho ca ubho samānavañño
evaṃ tuvaṃ ca Maddī ca samānamanacetasā. 2320.

5 638. Avaruddh' ettha araṇṇasmim ubho sammataassame²
khattiyā gottasampannā sajātā mātupettito
yathā puṇṇāni kayirātha dadantā aparāparan ti. 2321.

Ta. channo³ ti anurūpo, samānavañño ti samānavañṇo ubho pi
parisuddhā yeva, samānamana -- ti ācārādīhi kammehi⁴, samānena mana-
10 saṃkhātena⁵ cetasā samannāgatā, avaruddhetthā 'ti raṭṭhato pabbajitā hutvā
ettha araṇṇe vasatha, yathā puṇṇānīti Jetuttaranagare vo bahūni puṇṇāni
katāni hiyyo puttānaṃ ajja bhariyāya dānavasena pi katānīti ettaken' eva
paritosam̐ akatvā ito uttarim̐ pi aparāparaṃ dadantā yathānurūpāni puṇṇāni
kareyyātha yevā 'ti.

15 Evaṃ vatvā varaṃ dātum attānaṃ ācikkhanto āha:

639. Sakko 'ham asmi devindo, āgato 'smi tav' antike,
varaṃ varassu rājisi, vare aṭṭha dadāmi te ti. 2322.

Kathento yeva ca dibbabhāvena jalanto taruṇasuriyo viya
ākāse aṭṭhāsi. Tato Bo. varaṃ gaṇhanto āha:

20 640. Varaṃ ce me ado Sakka sabbabhūtānaṃ issara
pitā maṃ anumodeyya ito pattam̐ sakaṃ gharaṃ,
āsanena nimanteyya, paṭhaman tam̐ varaṃ vare. 2323.

641. Purisassa vadham̐ na roceyyaṃ, api kibbisakārikam̐
vajjham̐ vadhamhā moceyyaṃ, dutiy' etaṃ varaṃ vare. 2324.

25 642. Ye ca vuddhā ye ca daharā ye ca majjhimaporisā
mam̐ eva upajjiveyyum̐, tatiy' etaṃ varaṃ vare. 2325.

643. Paradāraṃ na gaccheyyaṃ, sadārapasuto siyaṃ,
thīnaṃ vasaṃ na gaccheyyaṃ, catutth' etaṃ varaṃ vare. 2326.

644. Putto me Sakka jāyetha yo ca dīghāyuko siyā,
30 dhammena jine paṭhaviṃ, pañcam' etaṃ varaṃ vare. 2327.

645. Tato ratyā vivasane suriyass' uggamanam̐ pati
dibbā bhakkhā pātubhaveyyum̐, chaṭṭham̐ etaṃ varaṃ vare. 2328.

646. Dadato me na khiyetha, datvā nānutappeyy' aham̐,
dadam̐ cittam̐ pasādeyyaṃ, sattam' etaṃ varaṃ vare. 2329.

¹ Ck̐ jatto, Cs̐ canto, Bd̐ chando. ² Bd̐ samatha-, read: sammatha? ³ Ck̐ janto,
Cs̐ janno, Bd̐ chando. ⁴ Ck̐ omit ka-. ⁵ Ck̐ saṃtēna.

647. Ito vimuccamān' āham saggagāmī visesagū
anibbattī tato assaṃ, aṭṭham' etaṃ varaṃ vare ti. 2330.

Ta. anumodeyyā 'ti sampaticcheyya na kujjheyya, ito pattan ti
imambhā araṇṇā sakaṃ gharaṃ anuppattaṃ, āsanenā 'ti rājāsana, rajjaṃ me
detū 'ti vadati, api kibbisa -- ti rājā hutvā rājāparādhikam¹ pi vajjhaṃ va- 5
dhambhā² moceyyaṃ, evarūpassa pi me vadho nāma mā ruccatu³, mameva
upajīveyyun ti sabbe te mañ ñeva nissāya⁴ upajīveyyun, dhammena jine
ti dh. Jinātu, samma rajjaṃ karetu 'ti a., visesagū ti visesagamano hutvā
Tusitapure nibbatti hotū 'ti⁵ vadati, anibbattī tato assaṃ ti tato Tusita-
bhavanato cavitvā manussattaṃ āgato va punabbhave anibbattī assaṃ, sabbaññū- 10
taṃ pāpuṇeyyaṃ ti vadati.

648. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā devindo etad abravī:
aciraṃ vata te tāto pitā taṃ datṭhum essatīti. 2331.

Ta. datṭhum -- li mahārāja tava tāto tava pitā aciren' eva taṃ passitu-
kāmo hutvā idhāgamiṣṣati āgantvā ca pana setacchattaṃ datvā Jetuttaranagaram 15
eva nessati, sabbe te manorathā matthakaṃ pāpuṇissanti, mā cintayi, appa-
matto hohi mahārāja 'ti.

Evam Mahāsattass' ovādaṃ datvā Sakko sakatṭhānam
eva gato.

Tam atthaṃ pakāsento Sattbhā imaṃ gātham āha: 20

649. Idam vatvāna Maghavā devarājā Sujāmpati
Vessantare varaṃ datvā saggakāyaṃ apakkamīti. 2332.

Ta. Ve-re ti Ve-rassa, apakkamīti gato anuppatto vā ti. Sakka-
pabbaṃ nīṭṭhitam.

Bo. ca Maddī ca sammodamānā Sakka-dattiye assame 25
vasimsu. Jūjako pi kumāre gahetvā satṭhiyojanaṃ paṭipajji,
devatā kumārānaṃ ārakkham akaṃsu, Jūjako pi suriye attha-
mite kumāre gacche⁵ bandhitvā bhūmiyaṃ nipajjāpetvā sayam
caṇḍavālamigabhayena rukkhāṃ āruya viṭapantare sayati, tas-
miṃ khane eko devaputto Vessantaravaṇṇena ekā devadhītā 30
Maddivaṇṇenāgantvā kumāre mocetvā hatthapāde sambāhetvā
nahāpetvā maṇḍetvā bhojanaṃ bhojetvā dibbasayane sayāpetvā

¹ all three MSS. rājapa-. ² Cks vadha ³ Cks mā na rācci. ⁴ Cks omit ni-.

⁵ Bā homīti. ⁶ Bā kacche.

arunṅggaṃanakāle baddhākāren'¹ eva sayāpetvā antaradhāyanti,
 evaṃ te devatāsaṃgahena arogā hutvā gacchanti, Jūjako pi
 devatādhiggaḥito hutvā „Kaliṅgarattham gacchāmiti“ addha-
 māsenā Jetuttaranagaraṃ patto. Taṃ divasaṃ paccūsakāle
 5 Saṇjāyo pi Sivirājā supinaṃ passi, evarūpo supino ahoṣi:
 raṇṇo mahāvinicchaye nisonassa eko puriso dve padumāni
 āharitvā raṇṇo hatthe ṭhapesi, rājā dvisu kaṇṇesu pilandhi,
 tesam reṇu bhassitvā raṇṇo udare patati, so pabujjhitvā pāto
 va brāhmaṇe pucchi, te „ciraṃ pavutthā te deva bandhavā
 10 āgamissantīti“ vyākariṃsu, so pāto va nānaggarasabhojanaṃ
 bhuñjitvā vinicchaye nisīdi, devatā brāhmaṇaṃ ānetvā rājāṇ-
 gaṇe ṭhapayiṃsu, tasmiṃ khaṇe rājā olokento kumāre disvā āha:

650. Kass' etaṃ mukham ābhāti hemaṃ vuttattam agginā²
 nikkham va jātārūpassa ukkāmmukhapahamsitaṃ³. 2333.

15 651. Ubho sadisapaccaṅgā ubho sadisalakkhaṇā,
 Jāliṣsa sadiso eko, ekā Kaṇhājina yathā. 2334.

652. Sīhā bilā va nikkhantā ubho sampatirūpakā,
 jātārūpamayā yeva ime dissanti dārakā ti. 2335.

Ta. vuttattamagginā⁴ ti uttattam agginā, bilā -- ti gubato nik-
 20 khantasīhā viya.

Evam rājā tīhi⁵ gāthāhi kumāre vaṇṇetvā ekaṃ amaccaṃ
 āṇāpesi: „gacch' etaṃ brāhmaṇaṃ dārakehi saddhiṃ ānehīti“,
 so vegena gantvā ānesi, atha brāhmaṇaṃ rājā āha:

653. Kuto nu bhavaṃ Bhāradvāja ime ānesi dārake⁶ ti. 2336.

25 Jūjako āha:

654. Mayhan te dārakā deva dinnā vittena Saṇjaya⁷,
 ajja pannarasā rattī yato dinnā⁸ me dārakā ti. 2337.

Ta. vittena⁹ ti tuṭṭhena pasannena, ajja -- ti mayā imesaṃ laddhadiva-
 sato ajja panarasa rattīti vadati.

¹ Bā bandhanākāreneva. ² Bā -ttamagginā. ³ Cks pabham-. ⁴ Cks uttatta ag-.

⁵ Cks add kāraṇehi. ⁶ Bā adds: ajja jūṭhaṃ anuppatto kuto gacchasi brāhmaṇa.

⁷ Bā siṇcaya. ⁸ Bā laddhā.

Rājā āha:

655. Kena vā vācapeyyena sammāñāyena saddahe,
ko te tam dānam adadā puttake dānam uttaman ti. 2338.

Ta. kena vā -- ti brāhmaṇa kena piyavacanena te tayā laddhā, sammā
ñāyena -- ti musāvādam akatvā sammāñāyena amhe saddahāpeyya, puttake 5
ti attano puttake uttamadānam katvā ko te etam adadā.

Jūjako āha:

656. Yo yācatam patitthāsi bhūtānam dharanī-r-iva
so me Vessantaro rājā putte dāsi¹ vane vasam. 2339.
657. Yo yācatam gatī āsi savantīnam va sāgaro 10
so me Vessantaro rājā putte dāsi¹ vane vasan ti. 2340.

Ta. patitthāsīti patitthā āsi.

Tam sutvā amaccā Ve-ram garahamānā āhaṃsu:

658. Dukkataṃ vata bho raññā saddhena gharamesinā,
kathan nu puttake dajjā araññe avaruddhake². 2341. 15
659. Idam bhonto nisāmetha yāvant' ettha samāgatā,
katham Vessantaro rājā putte dāsi¹ vane vasam. 2342.
660. Dāsam dāsiṃ ca so³ dajjā assaṇ c' assatari⁴ ratham,
hatthiṃ ca kuñjaram dajjā, katham so dajjā dārake ti. 2343.

Ta. saddhena¹ 'ti saddhāsampannenāpi satā gharam āvasantena raññā 20
idam dukkataṃ vata ayuttam vata katam, avaruddhake² ti ratthā pabbājite⁵
araññe vasante², idam bhonto ti bho nagaravāsino yāvanto ettha samāgatā
sabbe imam nisāmetha upadhāretha katham nāma so putte dāse katvā adāsi,
kena nām' evarūpaṃ katapubban ti adhippāyen' evam āhaṃsu, dajjā ti dāsīdā-
sādisu kiñci detu⁶, katham dajjā dārake ti ime pana dārake kena kā- 25
raṇena adāsīti.

Tam sutvā kumāro pitu garaham asahanto vātābhihatassa
Sineruno bāhunā⁷ chaḍḍento⁸ viya imam gātham āha:

661. Yassa n' atthi ghare dāso asso c' assatari⁴ ratho
hatthi ca kuñjaro nāgo kim so dajjā pitāmahā 'ti. 2344. 30

Rājā āha:

¹ Cks adāsi. ² Bd -o ³ Cks yo. ⁴ so Cks for -rim? Bd -ri. ⁵ Cks pabba-
jite. Bd pabbājito. ⁶ Bd dāsādisu yam kiñci dhanam detu. ⁷ Cks sineru
bāham. ⁸ Bd oḍḍento.

662. Dānam assa pasamsāma nāvanindāma¹ puttakā,
kathan nu hadayaṃ āsi tumhe datvā vanibbake². 2345.

Ta. dāna massā 'ti puttaka mayam tava pitu dānam pasamsāmā na nindāmāti.

Kumāro āha:

- 5 663. Dukkha' assa hadayaṃ āsi atho uṇham pi passasi
Rohiṇi h' eva³ tambakkhī pitā assūni vattayīti. 2346.

Ta. dukkhassā 'ti pitāmahā⁴ Kaṇhājināya vuttaṃ etaṃ⁵ vacanaṃ sutvā
tassa hadayaṃ dukkhaṃ⁶ āsi, Rohiṇi heva⁷ -- ti tambavaṇṇā ti Rohiṇi viya
tambakkhihi mama pitā, tasmim khaṇe assūni vattayī.

- 10 Idāni taṃ vacanaṃ dassento āha:

664. Yan taṃ⁸ Kaṇhājinā voca: ayaṃ maṃ tāta brāhmaṇo
latṭhiyā patikoṭeti ghare jātaṃ va dāsiyaṃ 2347.

665. Na cāyaṃ brāhmaṇo tāta, — dhammikā honti brāhmaṇā —
yakkho brāhmaṇavaṇṇena khādituṃ tāta neti no,
15 niyyamāne pisācena kin nu tāta udikkhasīti. 2348.

Atha ne kumāre brāhmaṇaṃ amuñcantaṃ disvā rājā g. ā.:

666. Rājaputtī ca vo mātā rājaputto ca vo pitā,
pubbe me aṃkam āruyha kiṃ nu tiṭṭhatha ārakā ti. 2349.

Ta. pubbe me ti tumhe ito pubbe maṃ disvā vegena āgantvā mama
20 aṃkam āruyha idāni kin nu ārakā tiṭṭhatha.

Kumāro āha:

667. Rājaputtī ca no mātā rājaputto ca no pitā,
dāsā mayam brāhmaṇassa, tasmā tiṭṭhāma ārakā ti. 2350.

Ta. dāsā mayan ti idāni pana mayam brāhmaṇassa dāsā bhavāmā 'ti.

- 25 Rājā āha:

668. Mā samm' evaṃ avacuttha, dayhate⁹ hadayaṃ mama,
citakā viya me kāyo, āsane na sukhaṃ labhe. 2351.

669. Mā samm' evaṃ avacuttha, bhiyyo sokaṃ janetha maṃ,
nikkinissāma daḍḍena¹⁰, na vo dāsā bhavissatha. 2352.

¹ Bā naci-, B² naca-. ² Bā balabbake. ³ so all three MSS. ⁴ so Cks; Bā
sitāmasā. ⁵ Cks ekam. ⁶ Cks omit du-. ⁷ Bā sova. ⁸ so Cks; Bā tantam.
⁹ Bā ḍa-. ¹⁰ so Cks; Bā appena.

670. Kimagghiyaṃ hi vo tāta brāhmaṇassa pitā adā,
yathābhūtaṃ me akkhātha, paṭipādentu brāhmaṇan ti. 2353.

Ta. sammā 'ti piyavacanāṃ, citakā - - ti idāni mama kāyo amgāraccita-
kāya āropito viya, janetha man ti janetha me, ayam eva vā pāṭho, nikkhi-
nissāma daṇḍenā¹ 'ti dhanāṃ datvā mocessāmi, kimagghiyaṃ ti kīm 5
agghaṃ katvā, paṭipādentū 'ti dhanāṃ paticchādentu.

Kumāro āha:

671. Sahassagghaṃ hi maṃ tāta brāhmaṇassa pitā adā
atha² Kaṇhājinaṃ kaṇṇaṃ hatthinā ca³ satena cā⁴ 'ti. 2354.

Ta. sahaṣṣagghaṃ hīti deva maṃ tāto nikkhasaṣṣaṃ agghāpetvā adāsi 10
kaniṭṭhaṃ⁵ pana Kaṇhājinaṃ hatthinā satena assena ca rathena cā 'ti sabbesaṃ
tesaṃ satena antamaso maṃ ca⁶ paṭipādake⁷ upādāya sabbasatena⁸ agghāpesīti.

Rājā kumārānaṃ nikkayaṃ dāpento āha:

672. Uṭṭhehi katte taramāno, brāhmaṇassa avākara,
dāsisataṃ dāsasataṃ gavaṃ batthūsabhaṃ sataṃ 15
jātarūpasahassaṃ ca puttānaṃ dehi nikkayaṃ ti. 2355.

Ta. avākara⁹ 'ti dehi.

673. Tato kattā taramāno brāhmaṇassa avākari
dāsisataṃ dāsasataṃ gavaṃ batthūsabhaṃ sataṃ
jātarūpasahassaṃ ca puttānaṃ dāsi nikkayaṃ ti. 2356. 20

Ta. avākari¹⁰ti adāsi, nikkayaṃ ti brāhmaṇassa sabbasataṃ ca nikkha-
saṣṣaṃ ca kumārānaṃ nikkayaṃ adāsi.

Tathā sattabhūmakaṃ ca pāsādaṃ adāsi, brāhmaṇassa
parivāro mahā ahoṣi, so dhanāṃ paṭisāmetvā pāsādaṃ abhi-
ruya sādhubhojanaṃ bhuñjitvā mahāsayane nipajji, kumāre 25
pi nahāpetvā bhojetvā alaṃkāretvā³ ekaṃ ayyako ekaṃ ayyakā
ti dve pi ucchaṅge upavesayūṃ.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā⁴ āha:

674. Nikkiṇitvā nahāpetvā bhojayitvāna dārake
samaṃkaṃkaritvā bhaṇḍe¹⁰ ucchaṅge upavesayūṃ. 2357. 30

¹ so Cks; Bā dabbenā. ² Bā acchaṃ. ³ Bā di. ⁴ Cks vā. ⁵ Bā acchādikki-
niṭṭhaṃ. ⁶ C^o paṇḍa. ⁷ Bā piṭṭapādake. ⁸ Cks sabbasatena. ⁹ Cks -karitvā.
¹⁰ Bā -ḍe, Cks bhaṇḍena.

675. Sisaṃnahāte sucivatthe sabbābharanabhūsite
rājā aṃke karitvāna ayyako paripucchatha. 2358.
676. Kuṇḍale ghusite māle sabbālamkārahūsite
rājā aṃke karitvāna idaṃ vacanam abravī: 2359.
677. Kacci ubho ārogā te Jāli mātāpitā tava,
kacci uñchena yāpenti, kacci mūlaphalā bahū. (V $\frac{323}{17}$). 2360.
678. Kacci ḍaṃsā ca makasā ca appam eva sirimsapā,
vane vālamigākiṇṇe himsā tesam na vijjatīti. 2361.

Ta. kuṇḍale ti kuṇḍalāni pilandhāpetvā, ghusite ti ugghosite mano-
10 ramaṃ ravam ravaute, māle ti pupphāni pilandhāpetvā. aṃke -- ti Jālikumā-
raṃ aṃke nisidāpetvā.

Kumāro āha:

679. Atho ubho arogā me deva mātāpitā mama,
atho uñchena yāpenti, atho mūlaphalā bahū. 2362.
- 15 680. Atho ḍaṃsā ca makasā ca appam eva sirimsapā,
vane vālamigākiṇṇe himsā tesam na vijjati. 2363.
681. Khaṇant' ālukalambāni bilālitakkalāni ca (IV $\frac{371}{23}$)
kolaṃ bhallaṭṭakam bellaṃ sā no āhatva posati. 2364.
682. Yaṇ c' eva sā āharati vanamūlaphalahārikā
20 taṃ no sabbe samāgantvā rattim bhuñjāma no divā. 2365.
683. Ammā va no kisā paṇḍu āharantī dumapphalaṃ
vātātapena sukhumālapadumaṃ hatthagatāṃ iva. 2366.
684. Ammāya patanūkesā vicarantīyā brahāvane
vane vālamigākiṇṇe khaggadīpinisevite. 2367.
- 25 685. Kesesu jaṭam bandhitvā kacche jallam adhārayi,
camnavāsī chamā seti jātavedaṃ namassatīti, 2368.

Ta. khaṇantā -- ti khaṇantī ālūni ca kalambāni ca, iminā mātāpitunnaṃ
kicchajīvikam vaṇṇeti, ettha no ti nipātamattaṃ, padumaṃ -- ti hatthena
madditaṃ padumaṃ viya jātā, patanūkesā ti deva ammāya me brahāvane
30 vicarantīyā te bhamaravaṇṇā kālakesā rukhasākhādīhi viluttā patanukesa jātā,
jallamadhārayīti ubho hi kacchehi jallikaṃ dhāreti kilīttavesena¹ vicaratīti.

Evam mātu dukkhitabhāvaṃ kathetvā ayyakaṃ codento
imaṃ gātham āha:

686. Puttā piyā manussānaṃ lokasmiṃ udapajjissum,
35 na ha' nūn' amhākaṃ ayyassa putte² sineho⁴ ajāyathā 'ti. 2369.

¹ Cks -vasena. ² Bā hi. ³ Ck -ā, C* -a. ⁴ Cks -ham.

Ta. udapajjisun ti uppajjanti¹.

Tato rājā attano dosaṃ āvikaronto āha:

687. Dukkataṇ ca hi no putta bhūnahaccaṃ katam mayā
yo 'haṃ Sivīnaṃ vacanā pabbājesiṃ adosakaṃ. 2370.
688. Yam me kiñci idha atthi dhanadhaññaṇ ca vijjati 5
etu Vessantaro rājā Siviraṭṭhe pasāsatu 'ti. 2371.

Ta. puttā 'ti putta Jāli etaṃ ambhākaṃ dukkataṃ, bhūna- ti vadḍhi-
ghātakammam, yamme- ti tāta yaṃ kiñci idha atthi sabban te pitu demi,
Siviraṭṭhe ti imasmiṃ nagare so rājā hutvā pasāsatu.

Kumāro āha:

10

689. Na deva mayhaṃ vacanā ehiti Sivi's² uttamo,
sayam eva devo gantvā[na] siñca bhogehi atrajan ti. 2372.

Ta. Sivisuttamo ti Siviseṭṭho, siñcā 'ti mahāmegho viya vuṭṭhiyā
bhogehi abhisīca.

690. Tato senāpatim rājā Sañjaya ajjhabhāsatha: 15
hatthi assā rathā patti senā sannāhayantu naṃ,
negamā ca maṃ anventu brāhmaṇā ca purohitā. 2373.
691. Tato satṭhisahassāni yudhino cārudassanā
khippam āyantu sannaddhā nānāvaṇṇeh' alamkatā³. 2374.
692. Nilavaṇṇadharā⁴ neke pītā neke nivāsītā 20
aṇṇe lohitatuṇḥisā suddhā neke nivāsītā
khippam āyantu sannaddhā nānāvatttheh' alamkatā⁴. 2375.
693. Himavā yathā Gandharo pabbato Gandhamādano
nānārukkhehi sañchanno mahābhūtagaṇālayo 2376.
694. Osadhehi ca dibbehi disā bhāti pavāti ca⁵ 25
khippam āyantu sannaddhā disā bhāti pavāti ca, 2377.
695. Tato nāgasahassāni yojayantu catuddasa
suvanṇakacchā mātāṅgā hemakappanavāsasā. 2378.
696. Ārūlhā gāmaṇīyehi tomaramkusapāṇihi
khippam āyantu sannaddhā hatthikkhandhehi dassitā. 2379. 30
697. Tato assasahassāni yojayantu catuddasa
ājāṇīyā va jātiyā sindhavā sīghavāhanā. 2380.
698. Ārūlhā gāmaṇīyehi illiyācāpadhārihi⁶ (V²⁵⁹)
khippam āyantu sannaddhā assapiṭṭheh' alamkatā⁷. 2381.

¹ Bđ -lissu. ² Cks -ehilaṃ-. ³ Bđ nilavatta-. ⁴ all three MSS. -ehilaṃ-. ⁵
Bđ disvā bhantu pavantu ca. ⁶ Cks illiyo-, Bđ indivā-. ⁷ Cks -ehilaṃ-, Bđ
-the alaṇ-.

699. Tato rathasahassāni yojayantu catuddasa
ayosukatanemiyo suvaṇṇacitapakkhare¹. 2382.
700. Aropentu dhaje tattha cammāni kavacāni ca
vipphārentu ca cāpāni dāḷhadhammā pahārino
khippam āyantu sannaddhā rathesu rathajīvino ti. 2383.
- 5 Ta. sannābhayantu nan ti sannayhantu², saṭṭhi--ti mama puttena
sahajāta saṭṭhisahassā amaccā, nilavaṇṇa--ti eke nilavaṇṇadharā nilavatthāni
nivāsita hutvā, mahābhūta--ti yakkhagaṇānaṃ ālayo, bhāti pavāti eā 'ti'³
vuttappakāro H¹mavā viya ābharanavilepanādīhi obhāsāyantu c' eva pavāyantu
ca, hatthikkhandhehīti te hatthigāmaṇiyo⁴ hatthikkhandhehi khippam
10 āyantu, dassita ti dassitavibhūsanā, ayo--ti ayeṇa suṭṭhuparikkhitanemiyo⁵,
suvaṇṇa--⁶ ti suvaṇṇena khacitapakkhare evarūpe catuddasasahasse rathe yo-
jentū 'ti vadati, vipphārentū 'ti aropentu.

Evam rājā senaṅgaṃ vicāretvā „puttassa me Jettutarana-
garato yāva Vamkapabbatā atṭhūsabbhavittthāraṃ āgamanamag-
15 gaṃ samatalaṃ katvā maggālaṃkāratthāya idaṇ c' idaṇ ca
karoṭhā“ 'ti āpāpento āha:

701. Lājā olopiyā⁷ pupphā mālagandhavilepanā
agghiyāni ca tiṭṭhantu yena maggena ehi. 2384.
702. Gāme gāme sataṃ kumbhā⁸ merayassa surāya ca
20 maggamhi patitiṭṭhantu yena maggena ehi. 2385.
703. Mamsā pūvā saṃkuliyo kummāsā macchasaṃyutā
maggamhi patitiṭṭhantu yena maggena ehi. 2386.
704. Sappi telaṃ dadhiṃ khīraṃ kaṅgu vihi bahū surā
maggamhi patitiṭṭhantu yena maggena ehi 2387.
- 25 705. Ālārikā ca sūdā ca naṭanattakagāyanā
pāṇissarā kumbhathūniyo mandakā⁹ sokajjhāyikā¹⁰. 2388.
706. Āhaṇṇantu sabbavīṇā bheriyo deṇḍimāni ca,
kharamukhāni dhamantu¹¹ vadatāṃ¹² ekapokkharā. 2389.
707. Mutiṅgā paṇavā saṃkhā godhā parivadentikā¹³
30 diṇḍimāni¹⁴ ca haṇṇantu kuṭumbā tindimāni¹⁵ eā 'ti. 2390.

Ta. olopiyā ti lājeḥi saddhiṃ lājapaṇcamakāni pupphāni okirantānaṃ
okirapapupphāni patipādeyyāsīti āpāpeti, mālagandhavilepanāni maggavitāne olam-

¹ C^{ks} -pekkhare, B^d -cattirapekkhare. ² B^d sannipātyantu. ³ B^d bhantū pa-
vantu cā. ⁴ B^d -nino. ⁵ B^d -kkhitta-. ⁶ B^d cittarapakkhare. ⁷ B^d okirayā.
⁸ C^{ks} -aṃ. ⁹ B^d mundakā? C^{ks} maddakā. ¹⁰ B^d -echāyikā. ¹¹ B^d -entu. ¹²
B^d nadantu. ¹³ B^{ds} -dantikā. ¹⁴ C^s da-, B^d nindi-. ¹⁵ C^s niddhimāni, C^s
tiddhi-. B^d kudumba dindi-.

bamālā c' eva gandhavilepanāni ca, agghiyāni cā 'ti pupphaagghiyaratanaag-
ghiyāni cā 'ti, yena maggena mama putto ehitā tattha tattha tiṭṭhantu, gāme
gāme ti gāmadvāre gāmadvāre patitiṭṭhantū 'ti pipāsītānaṃ pivanatthāya paṭi-
yādītā hutvā surāmerayakumbhā tiṭṭhantu, maccehasaṇṇūtā ti macchehi yuttā,
kaṅguvihīti kaṅgupiṭṭhamayā ca vibipiṭṭhamayā 'ca, mandakā¹ ti mundagā- 5
yino² sokajjhāyikā³ ti māyākārā aññe pi vā ye keci uppannasokaṃ haraṇa-
samatthā, kharamukkhānīti sāmuddikamahāsāṃkhā muṭṭhisāṃkhā nālisāṃkhā,
godhāparivadantikā dindimāni kuṭumbadindimānīti imāni cattāri turiyaṇ' eva.

Evam rājā maggālāṃkāram vicāresi. Jūjako pi pamāṇā-
tikkantaṃ bhuñjitvā jīrāpetum asakkonto tath' eva kalam akāsi, 10
rājā tassa sarirakiccaṃ kārāpetvā nagare bheriṇ carāpetvā
kañci 'ssa nātakaṃ na passi, dhanam puna rañño yeva ahosi.
Atha sattame divase sabbā 'senā sannipati, rājā mahantena
parivārena Jālin magganāyakāṃ kaṭvā nikkhami.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

708. Sā senā mahatī āsi uyyuttā Sivivāhinī, 15
Jālinā magganāyena Vamkam payāsi pabbatam. 2391.
709. Kuñcam nadati mātāngo kuñjaro satṭhihāyano
kacchāya baddhamānāya kuñcam nadati vāraṇo. 2392.
710. Ajāniyā hasissimsu, nemighoso ajāyatha, 20
abham rajo acchādesi uyyuttā Sivivāhinī. 2393.
711. Sā senā mahatī āsi uyyuttā hārahārinī,
Jālinā magganāyena Vamkam pāyāsi pabbatam. 2394.
712. Te pāvisum brahāraṇṇam bahusākhām bahūdiṇā⁵
puppharukkhehi saṃchannaṃ phalarukkhehi c' ūbhayaṃ. 2395. 25
713. Tattha bindussarā vaggū nānāvannā bahūdiṇā
kujjantam upakujjanti utusampupphite dume. 2396.
714. Te gantvā digham addhānaṃ ahorattānaṃ accaye
padesan tam upāgañchum yattha Vessantaro ahū 'ti. 2397.

Ta mahatīti dvādasā akkhohinī saṃkhātā, uyyuttā ti payātā, kuñ- 30
cam nadatīti Kaliṅgaratṭhavāsino brāhmaṇā attano ratṭhe deve vuṭṭhe⁹ tam
nāgaṃ āharitvā Sañjayassa adamsu, so hatthi sāmikaṃ vata passitum labhissamīti
tuṭṭho kuñcanādam akāsi, tam sandhāy' etaṃ vuttam, kacchāya 'ti suvaṇṇa-
kacchāya bajjhamānāya pi tussitvā koñcam nadi, hasissimsū¹⁰ 'ti hasimsu

¹ Bā mundakā? Ck's moddrakā. ² Ck's maddakagāyana. ³ Bā -jāyikā, Bā -va-
dantikā. ⁴ Bā koñcam. ⁵ Bā bajha-. ⁶ Ck's hasissimsu, Bā hasissanti ⁷ Ck'
-saṃkhām, Ck' -sākhā, Bā -sukham. ⁸ Bā mahodakam. ⁹ Ck's vatṭe, Bā vuṭṭhe.
¹⁰ Ck's hasissimsūti, Bā hasissantīti.

saddam akāṃsu, hārahārīnīti haritabbaharanasamattā, pāvisun si pavisiṃsu, bahusākhān ti bahurukkhasākhān, dīgham- ti satthiyojanamaggān, upāgaecchun ti yattha Ve- ahosi taṃ padesaṃ upagatā ti. Mahārājapabbam niṭṭhitam.

- 5 Jālikumāro Sumucalindasaratīre khandhāvāraṃ nivāsāpetvā catuddasarathasahassāni āgatamaggābhīmukhān' eva ṭhapāpetvā tasmim tasmim padese sīhavyagghakhaggādisu' ārakkhān saṃvidahi, hatthiādīnaṃ saddo mahā ahosi. M. taṃ sutvā „kin nu kho me paccāmittā pitaraṃ ghātetvā mam' atthāya
10 āgatā“ ti maraṇabbhayaena bhīto Maddim ādāya pabbatam āruyha senam olokesi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

715. Tesam sutvāna nigghosaṃ bhīto Vessantaro ahu,
pabbatam abhirūhitvā bhīto senam udikkhati. 2398.
15 716. Imgha Maddi nisāmehi nigghoso yādiso vane
ājāniyyā hasissanti¹ dhajaggāni ca dissare. 2399.
717. Ime ca² nūna araṇṇasmim migasaṃghāni luddakā
vāgurāhi³ parikkhippa sobbham pātetvā tāvade⁴
vikkosamānā tippāhi hanti nesaṃ varaṃvaraṃ⁵. 2400.
20 718. Yathā mayam adūsakā araṇṇe avaruddhakā
amittahatthathagatā⁶, passa dubbalaghātakan ti. 2401.

- Ta. imghā 'ti codanathe nipāto, nisāmehi sakasenā vā paras. vā ti upadhārehi, ime ce² nūna - - ti ādīnaṃ adḍhatīyagāthānaṃ evam atthasam-
bandho vedītabbo: Maddi yathā araṇṇasmim migasaṃghāni luddakā vigurāhi
25 parikkhippa athavā pana sobbhe pātetvā tāvad eva hanatha are duṭṭhamige ti
vikkosamānā tippāhi migamāraṇasattihi nesaṃ migānaṃ varaṃvaraṃ⁸ hanti⁹
ime ce nūna tath' eva amhe asabbhāhi vēcāhi vikkosamānā tippāhi sattihi ha-
nissanti mayam ca¹⁰ adūsakā araṇṇe avaruddhakā ratthā pabbājītā vasāma, evam
sante pi amittahatthathagatā ti amittānaṃ hatthattham¹¹ gatā, passa imam
30 dubbalaghātakan ti maraṇabbhayaena paridevi.

Sā tassa vacanaṃ sutvā senam oloketvā „sakasenāya bha-
vitabban“ ti M-am assāsenti imam gātham āha:

¹ Bā adds maggādisu. ² Ck^s hasissanti. ³ Ck^s ce, Bā omits ca. ⁴ Bā vaku-.
⁵ Ck^s pātetvā tāvade, Bā pātiratāvade. ⁶ Bā varāva-. ⁷ Bā -ttham-. ⁸ Bā
adds thūlamthūlam, B^s mūlamthūlam. ⁹ Bā add hananti. ¹⁰ Ck^s yamaṇa.
¹¹ Ck^s atthattham, Bā pattha, B^s hattha.

719. Amittā na-ppasaheyyum aggīva udakaṇṇave
tad eva tvaṃ vicintehi api sotthi ito siyā ti. 2402.

Ta. aggīva -- ti yathā tinukkādivasena upanīto aggī aṇṇavasamkhātāni
puthulagambhīrāni udakāni na-ppasahati tāpetum na sakkoti tathā taṃ amittā
na saheyyum nābhivhavissanti. tadevā 'ti yaṃ Sakkena tuyhaṃ varaṃ datvā 5
mahārāja na cirass' eva te pitā ehi¹ vuttaṃ tad eva tvaṃ vicintehi, api ca²
nāma ito balakāyato ambhakaṃ sotthi siyā ti.

Atha M. sokaṃ apanuditvā tāya saddhiṃ pabbatā oruyha
paṇṇasāladvāre nisīdi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

10

720. Tato Vessantaro rājā orohitvāna pabbatā
nisīdi paṇṇasālāyaṃ daḥhaṃ katvāna mānasan ti. 2403.

Ta. daḥhaṃ -- ti mayaṃ pabbajitā nāma ambhakaṃ ko³ kiṃ karissatī⁴
thiraṃ daḥhaṃ katvā nisīdiṃsu

Tasmiṃ khaṇe Saṅjaya devīṃ āmantetvā „bhadde Phusati, 15
amhesu sabbesu ekato gatesu soko mahā bhavissati, paṭhamam
tāva ahaṃ gacchāmi, tato 'idāni sokaṃ vinodetvā nisinnā bha-
vissantīti' sallakkhetvā tvaṃ mahantena parivārena gaccheyyā-
sīti“ atha! thokaṃ kālāṃ vītināmetvā Jālīṃ ca Kaṇhājinaṃ ca
„āgacchantū“⁵ ti vatvā rathaṃ nivattetvā āgatamaggābhimu- 20
khaṃ katvā tattha tattha ārakkhaṃ samvidahitvā alamkata-
hatthikkhandhagato⁶ puttassa santikaṃ agamāsi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

721. Vinivattayitvā rathaṃ votthāpetvāna seniyo
ekaṃ araṇṇe viharantaṃ pitā puttāṃ upāgami. 2404.

25

722. Hatthikkhandhato oruyha ekaṃso pañjalikato
parikkhitto amaccehi puttāṃ siñcitum āgami. 2405.

723. Tatth' addasa kumāraṃ so rammarūpaṃ samāhitaṃ
nisinnaṃ paṇṇasālāyaṃ jhāyantaṃ akutobhayan ti. 2406.

Ta. votthāpetvāna -- ti ārakkhanatthāya balakāye ca vavatthapetvā, 30
ekaṃso ti ekaṃsakatauttarāsaṅgo, siñcitum -- ti rajje⁷ abhisīciturū upā-
gami, rammarūpaṃ ti anañjitaṃ amaṇḍitaṃ.

¹ so Bā for ehiṭṭi? C* ehiṭṭi, C² ehiṭṭi. ² Bā omits ca. ³ Bā omits ko. ⁴
C* -ssāmīti. ⁵ Bā jāli ca k-jinā ca pacchato āgacchatū. ⁶ Bā hatthikkhandato
oruyha. ⁷ Bā -ena.

724. Tañ ca disvāna āyantañ pitarañ puttagiddhinam
Vessantaro ca Maddi ca paccuggantvā arandisum. 2407.

725. Maddi ca sirasā pāde sasurassābhivādayi,
Maddi ahañ hi te deva pāde vandāmi te husā¹,
5 te su tattha palissajja pāṇinā parimajjathā 'ti. 2408.

Ta. pāde -- ti ahañ te husā pāde vandāmīti evaṃ vatvā vandi, tesu
tatthā 'ti te ubho jane² tasmiñ Sakkadattiye assame palissajjtvā hadaye ni-
pajjāpetvā paricumbitvā mudukena pāṇinā parimajjatha piṭṭhiyo tesam parimajji.

Tato roditvā paridevitvā rājā soke nibbuta tehi saddhim
10 paṭisanthārañ karonto āha:

726. Kacci vo kusalañ putta, kacci putta anāmayam,
kacci uñchena yāpetha, kacci mūlaphalā bahū. 2409.

727. Kacci ḍamsā ca makasā ca appam eva sirimsapā,
vane vālamigākiṇṇe kacci himsā na vijjatīti. 2410.

15 Pitu vacanañ sutvā Mahāsatto āha:

728. Atthi no jivikā deva yā ca yādisi kīdisā,
kasirā hi³ jivikā homa, uñchācariyena jivitañ⁴. 2411.

729. Aniddhinam mahārāja damet' assaṃ va sārathi
ty-amhā aniddhikā dantā, asamiddhi dameti no. 2412.

20 730. Api no kisāni māmsāni pitu mātu adassanā
avaruddhānañ mahārāja araṇṇe jivisokinañ⁵ ti. 2413.

Ta. yādisikīdisā ti yā vā sā vā, lāmakā ti a., kasirā hi yivikā
homā 'ti tāta amhākaṃ uñchācariyāya jivitañ nāma kīdisaṃ, dukkhā no jivikā
ahosi, aniddhinan ti mahārāja aniddhim asamiddhim daliddapurisañ nāma
25 dameti sā va⁶ aniddhi cheko⁷ sārathi assaṃ viya, dameti ti nibbisevanam karoti,
te mayam idha vasantā aniddhikā dantā nibbisevanā katā, asamiddhi yeva no
dametīti, dametha no ti pi pāṭho damayittha no ti a., jivisokinañ⁸ ti avigata-
sokānañ kiṃ nāma amhākaṃ sukhan ti vadati.

Evañ ca pana vatvā puna puttānañ pavattim pucchanto āha:

30 731. Ye pi te Siviseṭṭhassa dāyādappattamānasā
Jālī Kaṇhājina c' ubho⁹ brāhmaṇassa vasānuga
accāyikassa luddassa yo ne gāvo va sumbhati 2414.

¹ Bā tusā. ² Cks janā. ³ Cks kayirā hi, Bā kasirā, omitting hi, read: kasira-?

⁴ Cks -kañ. ⁵ Cks jivasokatan. ⁶ Bā ca. ⁷ Cks ko. ⁸ Cks jiva-. ⁹ Cks
vubho throughout.

732. Te rājaputtiyā putte yadi jānātha saṁsatha,
pariyāpupātha¹ no khippam sappadaṭṭham² va māṇavan ti. 2415.

Ta. dāyādapattamānasā ti mahārāja ye te tava Siviseṭṭhassa dāyādā
appattamānasā asampunṇamanorathā hutvā brāhmaṇassa vasānugā jātā te dve
kumārā yo so³ brāhmaṇo gāvo va sumbhati⁴ te rājaputtiyā putte yadi diṭṭha- 5
vasena vā sutavasena vā jānātha saṁsatha, sappadaṭṭham vā 'ti viṣam
nimmadanatthāya sappadaṭṭham māṇavan tikicchantā⁵ viya khippam no pariyā-
pupātha kathetā 'ti vadati.

Rājā āha:

733. Ubho kumārā nikkitā⁶ Jāli Kanhājīnā c' ubho 10
brāhmaṇassa dhanam datvā putta mā bhāyi assasā 'ti. 2416.

Ta. nikkitā ti nikkayam datvā gahitā.

Tam sutvā M. paṭiladdhassāso pitarā saddhim paṭisan-
thāram akāsi:

734. Kaccin nu tāta kusalam kacci tāta anāmayam, 15
kacci nu tāta me mātu cakkhum na parihāyatīti. 2417.

Ta. cakkhum ti puttasokena rodantiyā cakkhum na parihāyati.

Rājā āha'

735. Kusalam c' eva me putta, atho putta anāmayam
atho pi putta te mātu cakkhum na parihāyatīti. 2418. 20

Mahāsatto āha:

736. Kacci ārogam yoggan te, kacci vahati vāhanam,
kacci phitā janapadā, kacci vuṭṭhi na chijjatīti⁷. 2419.

Tattha vuṭṭhīti vuṭṭhidhārā⁸.

Rājā āha:

25

737. Atho ārogam yoggam me, atho vahati vāhanam,
atho phitā janapadā, atho vuṭṭhi na chijjatīti⁹. 2420.

Evam sallapantānam¹⁰ űeva Phusatī pi kho devī „idāni
sokam tanum katvā nisinnā bhavissantīti“ sallakkhetvā¹⁰ mahā-
parivārena saddhim puttassa santikam agamāsi. 30

¹ C^s -yāya; C^k pariyāyā. ² C^s -daṭṭhu, B^d sabbadaḍḍham. ³ C^k yena yo. ⁴
B^d adds haratī. ⁵ B^d -to. ⁶ so all three MSS. for nikkitā? ⁷ C^k vi-. ⁸
C^k omit dhārā. ⁹ C^k vijjatīti. ¹⁰ C^k add sā.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

738. Icc-eva mantayantāṇaṃ mātā tesam adissatha
rājaputti giridvāre pattiya¹ anupāhanā. 2421.
739. Tañ ca disvāna āyantim² mātaraṃ puttagiddhimiṃ
5 Vessantaro ca Maddi ca paccuggantvā avandayum³. 2422.
740. Maddi ca sirasā pāde sassuyā abhivādayi:
Maddi aham pi te ayye pāde vandāmi te husā. 2423.
741. Maddiṃ ca puttakā disvā dūrato sotthim āgatā
kandantā abhidhāviṃsu vacchā bālā va mātaraṃ. 2424.
10 742. Maddi ca puttake disvā dūrato sotthim āgate
vāruṇīva pavedhentī thanadhārābhisiṇcathā⁴ 'ti. 2425.

Ta. Maddi cā 'ti tesam hi Phusatideviṃ vanditvā ṭhitakāle puttā kumārakumārikāhi parivutā āgamiṃsu, Maddi tesam āgamanamaggam oloketi yeva atthāsi, sā te sotthim āgacchante disvā sakabhāvena sandhāretum asakkonti
15 tarunamacchā viya bhāvam pavedhamānā tato pāyāsi, te pi taṃ disvā paridevantā tadabhimukhā va pāyimsu, kandantā abhidhāviṃsū 'ti kandantā abhidhāviṃsu, vāruṇīva 'ti yakkhāvitṭhā ikkhaṇikā viya pavedhamānā, thanadhārā abhisiṇcathā 'ti sā kira mahantena saddena paridevitvā kampamānā visaṇṇi hutvā dīghato paṭhaviyaṃ pati, kumārāpi vegenāgantvā visaṇṇi⁴ hutvā
20 mātu upari yeva patitā, tasmīṃ khane tassā dvīhi thanehi dve khīradhārā nikkhamitvā tesam mukhe yeva pavisiṃsu, sace kira ettako assāso 'nābhavissa dve kumārā sukkahadaya hutvā anassiṃsu, Ve- pi piyaputte disvā sokaṃ sandhāretum asakkonto visaṇṇi hutvā tatth' eva papati, mātāpitāro pi visaṇṇi hutvā tatth' eva papatiṃsu, tathā sahajātā satṭhisahassā amaccā, taṃ kārūṇaṃ pas-
25 santo⁵ tesu eko pi sandhāretum nāsakkhi, sakalaasemapadaṃ yugantavāta-mathitaṃ viya sālavanam ahoṣi.

Tasmīṃ khane pabbatā nadimsu paṭhavī kampi mahāsa-
muddo samkhubhi Sineru girirājā onami, chakāmāvacaradeva-
lokā ekakolāhalā ahesum, Sakko devarājā „cha khattiyā sapa-
30 risā visaṇṇā jātā, tesu eko pi utthāya kassaci sarīre udakaṃ siṇcituṃ samattho n' atthi, pokkharavassam vassāpessāmīti“ cintetvā chakhattiyasamāgame p-vassam vassāpesi, ye ta. temitukāmā⁶ te⁷ tementi atemitukāmānam upari ekabindum pi na saṇṭhāti, padumapattato udakaṃ viya vinivaṭṭetvā gacchati, iti
35 pokkharavane patitaṃ vassam viya taṃ vassam ahoṣi, cha

¹ Bā -kā. ² Bā -taṃ. ³ Bā -disum. ⁴ Bā -ino. ⁵ Ck -tā, Bā -tesu. ⁶ so Bā; Ck^s temitukāmā tementi in the place of tattha - - -. ⁷ Ck^s omit te.

khattiyā assāsaṃ paṭilabhiṃsu, mahājano „nāṭisamāgame pok-kharavassaṃ vassi, mahāpaṭhavī kampīti“ acchariyaṃ pavadesi¹.

Tam atthaṃ pakāśento Satthā āha:

743. Samāgatānaṃ nāṭinaṃ mahāghoso ajāyatha,
pabbatā samanādiṃsu, mahi ākampitā ahu. 2426. 5
744. Vuṭṭhidhāraṃ paveccanto² devo pāvassi tāvade,
atha Vessantaro rājā nāṭiḥi samapajjatha³. 2427.
745. Nattāro suṇisā putto rājā devī ca ekato
yadā samāgatā āsuṃ tadāsi lomahamsanaṃ,
pañjalikā tassa yācanti rodantā bheravā vane. 2428. 10
746. Vessantaraṃ ca Maddiṇ ca sabbe raṭṭhā samāgatā:
tvaṃ no si issaro rājā, rajjāṃ kāretha no ubho ti. 2429.

Ta ghoso ti kārūṇaghoso, pañjalikā ti sabbe nāgarā c' eva nega-majānapadā ca paggaḥitañjalī hutvā, tassa yācatīti tassa pādesu patitvā roditvā kanditvā deva tvaṃ no sāmi issaro pitā te idh' eva abhisīñcitvā nagaraṃ netu- 15
kāmo kulasantakaṃ setacchattaṃ paṭicchathā 'ti yācanti. Chakhattiya-khaṇḍaṃ niṭṭhitaṃ⁴.

Taṃ sutvā M. pitarā saddhiṃ sallapanto imaṃ g. ā.:

747. Dhammena rajjāṃ⁵ kārentaṃ raṭṭhā pabbājayittha maṃ
tvaṃ ca jānapadā c' eva negamā ca samāgatā ti. 2430. 20

Tato rājā puttāṃ khamāpento

748. Dukkataṇ ca hi no putta bhūnahaccaṃ katam mayā
yo 'haṃ Sivīnaṃ vacanā pabbājesiṃ adūsakan ti 2431.

imaṃ gāthaṃ vatvā attano dukkhaharaṇatthaṃ yācanto imaṃ⁶,
gāthaṃ āha: 25

749. Yena kenaci vaṇṇena pitu dukkhaṃ udabbahe
mātu bhagiṇiyā cāpi pāṇehi attano ti. 2432.

Ta udabbahe ti hareyya, api pāṇehīti tāta puttana nāma jīvitāṃ pariccejitvā mātāpitunnaṃ sokadukkhāṃ haritabbāṃ, tasmā mama vacanaṃ karohi: imaṃ isiliṅgaṃ haritvā rājavesaṃ gaṇha tāta 'ti iminā kira naṃ⁷ adhippāyen' 30
evam āha.

¹ Bā pavattesi. ² Bā pavattento. ³ Bā samāgacchatha. ⁴ C^{ks} omitt chakhatt-.

⁵ C^{ks} khomaṃ. ⁶ Bā itaraṃ. C^s paṇiṇaṃ, Bā omitt naṃ.

Bo- rajjam kāretukāmo va¹ ettake pana akathite „garu-
kaṃ nāma na hotīti“ tattha rājānaṃ² kathesi, M. „sādhū“ ’ti
sampaṭicchi, ath’ adhivāsanaṃ viditvā sahajātā satṭhisahassā
amaccā

5 750^a. Nahānakāle³ mahārāja rajojallaṃ pavāhayā ’ti

vadiṃsu, atha ne M. „thokaṃ adhivāsethā“ ’ti vatvā paṇṇa-
sālaṃ pavisitvā isibhaṇḍaṃ omuñcitvā paṭisāmetvā p-sālato
nikkhamitvā „idaṃ mayā navamāse adḍhamāsaṃ ca samaṇa-
dhammassa katatṭhānaṃ, pāramikūtaṃ gaṇhantena dānaṃ datvā
10 paṭhaviyā kampitatṭhānaṃ“ ti p-sālaṃ tikkhattuṃ padakkhiṇaṃ
katvā pañcapaṭiṭṭhitena vanditvā atṭhāsi⁵, ath’ assa kappakā-
dayo massukammādīni kariṃsu, tam enaṃ sabbābharaṇabhūsitam
devarājam iva virājamānaṃ rajje abhisiñciṃsu, tena vuttaṃ:

750^b. tato Vessantaro rājā rajojallaṃ pavāhayāti⁶. 2433,

15 Ta. pavāhayāti hāresi, hāretvā ca pana rājavesaṃ gaṇhatīti a.

Ath’ assa yaso mahā ahosi, olokitolokitatṭhānaṃ kampati,
mukhamaṅgalikā maṅgalāni nigghosayiṃsu, sabbaturiyāni pag-
gaṇhiṃsu, mahāsamuddakucchiyaṃ meghatthanitanigghoso viya
ahosi, hatthiratanam alaṃkaritvā upanayiṃsu, so khaggaratanam
20 bandhitvā hatthiratanam abhiruyhi⁷, tāvad eva naṃ sahajātā
satṭhisahassā amaccā sabbālaṃkārapatimaṇḍitā parivārayiṃsu⁸,
Maddim pi devim nahāpetvā alaṃkaritvā abhisiñcitvā sīse pan’
assā abhisekaudakaṃ āsiñcamānā „Vessantaro taṃ pāletū“ ’ti
ādīni maṅgalāni vadiṃsu.

25 Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

751. Sīsaṃ nahāto sucivattho sabbābharaṇabhūsito

paccayaṃ nāgam āruya khaggaṃ bandhi parantapaṃ. 2434.

752. Tato satṭhisahassāni yudhino cārudassanā

sahajātā parikariṃsu⁹ nandayantā¹⁰ rathesabham. 2435.

¹ Bā pi. ² so Bā; Cks rājā. ³ Bā -lo. ⁴ Cks -sāti, Bā pavāpahayāti. ⁵ Cks
omit atṭhāsi. ⁶ Ck -hasīti. ⁷ Bā -rūhi. ⁸ Ck -bhārayiṃsu, Cs -hara-. ⁹ Bā
paraṃkirimiṃsu. ¹⁰ Bā nandā-.

753. Tato Maddim pi nahāpesuṃ Sivikaññā samāgatā:

Vessantaro taṃ pāletu Jāli-Kaṇhājina c' ubho,
atho pi taṃ¹ mahārājā Saṇjayo abhirakkhatū 'ti. 2436.

Ta. paccayam -- ti taṃ attanno jātadivase uppannaṃ batthināgaṃ, paraṇ-
tapan ti amittatāpanaṃ, parikariṃsū² 'ti parivārayiṃsū, nandayantā³ ti 5
tosentā, Sivi -- ti Sivirañño pajāpatiyo sannipatitvā gandhodakena nahāpesuṃ,
Jālikaṇhājina cubho ti ime te⁴ puttā pitaram rakkhantū 'ti.

754. Idaṃ ca paccayaṃ laddhā pubbe ca⁵ kilesam āttano
ānandiyāṃ ācarīṃsu ramaṇīye Giribbaje. 2437.

755. Idaṃ ca paccayaṃ laddhā pubbe ca⁵ kilesam āttano 10
ānandi vittaṃ sumanā putte saṃgama lakkhaṇā. 2438.

756. Idaṃ ca paccayaṃ laddhā pubbe ca⁵ kilesam āttano
ānandi vittaṃ patitā saha puttehi lakkhaṇā ti. 2439.

Ta. idaṇca -- ti bhi. Ve- ca Maddi ca idaṃ paccayaṃ imaṃ patitthaṃ
labhitvā rajje patitthahitvā ti a. pubbe⁶ ti ito pubbe āttano vanavāsakilesaṃ 15
anussaritvā, ānandiyāṃ ācarīṃsu ramaṇīye -- ti ramaṇīye Vamkagiri-
kucchimhi Vessantarassa rañño āpā ti kaṇcanalatāvinaddhaṃ⁷ ānandabheriṃ
carāpetvā ānandachapaṃ ācarīṃsu, ānandi vittaṃ -- ti lakkhaṇasampannā Maddi
putte saṃgama sampāpūṇitvā vittaṃ sumanā hutvā ativiya ānandi nandittha
'ti a., patitā ti pavattapītisomanassā hutvā. 20

Evam patitā hutvā ca pana putte āha:

757. Ekabhaddā pure āsiṃ niccaṃ thaṇḍilasāyini,
iti me taṃ vataṃ āsi tumbaṃ⁸ kāmāhi puttakā. 2440.

758. Tam me taṃ vataṃ samiddh' ajja tumbe saṃgama puttakā,
mātujaṃ pi taṃ pāletu pitujam pi ca puttakā, 25
atho pi taṃ mahārājā Saṇjayo abhirakkhatu. 2441.

759. Yaṃ kiñc' atthi kataṃ puṇṇaṃ mayhañ c' eva pitu ca te
saccena tena kusalena ajaro tvaṃ amaro bhavā 'ti. 2442.

Ta. tumhaṃ⁹ kāmāhi -- ti puttakā tumhakaṃ kāmā tumbe patthaya-
mānā pure tumhesu brāhmaṇa nītesu ekabhaddaṃ bhuñjitvā bhūmiyaṃ sayiṃ, 30
iti me¹⁰ tumhakaṃ kāmā¹¹ etaṃ vataṃ āsiti¹² vadati, samiddhajaṃ 'ti tam
me vataṃ ajja samiddhaṃ, mātujaṃ pi taṃ pāletu pitujam pi ca puttakā
ti puttakā¹³ mātu jātasomanassaṃ pitu jātasomanassaṃ pi pāletu mātnpitunnaṃ
santakaṃ puṇṇaṃ taṃ pāletu 'ti a. yeva, ten' evāha: yaṃ kiñc' atthi kataṃ
puṇṇaṃ ti. 35

¹ Cks maṃ. ² Bā pakiriṃsu. ³ Bā nandā-. ⁴ Bā dve. ⁵ Bā omits ca. ⁶ Cks
add vā. ⁷ Bā vinandaṃ. ⁸ Cks -hā. ⁹ Cks ime. ¹⁰ Cks kāmāya. ¹¹ Cks
adāsiti. ¹² Bā puttajālikāṃ.

Phusatī pi devī „ito paṭṭhāya mama suṇhā imān' eva
vatthāni nivāsetu, imāni ābharanāni dhāretu“ 'ti samugge pū-
retvā pahini.

Tam atthaṃ pakāseto Satthā āha:

- 5 760. Kappāsikaṃ ca koseyyaṃ khomakodumbarāni ca
sassū suṇhāya pahesi yehi Maddi asobhatha. 2443.
761. Tato khomaṃ ca¹ kāyūraṃ aṅgadaṃ² manimekhalāṃ
sassū suṇhāya pahesi yehi Maddi asobhatha. 2444.
762. Tato khomaṃ ca kāyūraṃ gīveyyaṃ ratanāmayaṃ sassū- etc. 2445.
10 763. Uṇṇataṃ mukhaphullaṃ ca³ nānāratte ca⁴ maṇiye⁵ sassū- etc. 2446.
764. Uggatthanāṃ giṃgamakāṃ⁶ mekhalāṃ palipādakāṃ⁷
sassū suṇhāya pahesi yehi Maddi asobhatha. 2447.
765. Suttaṃ ca suttavajjaṃ ca upanijjhāya seyyasī
asobhatha rājaputtī devakaṇṇā va Nandane. 2448.
15 766. Sisāṃ nahātvā sucivattā sabbābharanābhūsitā
asobhatha rājaputtī tāvatimsā va accharā. 2449.
767. Kadalīva vātacchupitā jātā cittalatāvane
dantāvaranāsampannā rājaputtī asobhatha. 2450.
768. Sakuṇī mānusiṇīva jātā cittapattā⁸ pati⁹
20 nigrodhapattabimboṭṭhī rājaputtī asobhatha. 2451.

Ta. khomaṇca¹⁰ -- ti suvaṇṇamayāṃ gīvapasādhanaṃ, aṅgadaṃ -- ti
aṅgadābharanāṃ ca manimayamekhalāṃ ca, dutiyagāthāya khomaṃ ca kāyūraṃ ti
suvaṇṇamayāṃ vanakhaṇḍiṇīphalasaṇṭhānaṃ gīvapasādhanaṃ eva, ratana mayā
ti aparaṃ pi ratanamayagīveyyaṃ, uṇṇataṃ ti ekaṃ pasādhanaṃ, mukha-
25 phullaṃ ti naḷāṇṭe tilakamālābharanāṃ, nānāratte ti nānāvaṇṇe, maṇiye
ti manimaye¹¹, uggatthanāṃ giṃgamakāṃ¹² ti etāni pi dve ābharanāni,
mekhalāṃ ti suvaṇṇarajataṃ mayā mekhalāṃ, palipādakāṃ¹³ ti pādapaśā-
dhanaṃ, suttaṇca -- ti suttārūḷhaṃ ca pasādhanaṃ, Pāliyaṃ ca pana suppaṇ
ca suppavajjaṃ cā ti likhitaṃ, upanijjhāya seyyasīti etaṃ suttārūḷhaṃ ca
30 asuttārūḷhaṃ ca ābharanāṃ taṃ taṃ ūnatthānaṃ oloketvā alaṃkaritvā ṭhitā sey-
yasī uttamarūpadharā Maddi devakaṇṇā va Nandane asobhatha, vātacchupitā
ti cittalatāvane jātā vātasamputthā¹⁴ suvaṇṇakadalī viya taṃ divasaṃ¹⁵ sā
vijambhamānā asobhatha, dantāvaranāsampannā ti bimbaphalasadihehi
d-varaṇehi samannāgatā, sakuṇī mānusiṇī va jātā cittakatā¹⁶ patitī yathā

¹ Bā hemaṇca. ² Bā aṅgārāṃ. ³ Cks -llaṃ va. ⁴ Cks na. ⁵ Bā -ke. ⁶ Bā
kiṇka-. ⁷ so Cks; Bā paṭi-. ⁸ Cks cittalpatā, Bā -latā. ⁹ Bā patti. ¹⁰ Bā
hemaṇca. ¹¹ Cks manivade. ¹² Bā kiṇkamakāṃ. ¹³ Bā paṭipā-, Ck phālī-. ¹⁴
Bā -samputthā. ¹⁵ Bā divaṃ, Ck omits di-. ¹⁶ so Bā; Cks cittalatā.

manussasaarīre jātā mānusiṇī nāma sakupī cittapattā ākāse patamānā pakkhe pasāretvā gacchanti sobhati evaṃ sārattatāya nigrodhapakkabimbapakkasadisā-oṭṭhi¹ asobhatha.

769. Tassā ca nāgam ānesuṃ nātivaddhaṃ ca kuṇjaraṃ
sattikkhamaṃ sarakkhamam² īsādantaṃ urūlhavaṃ³. 2452. 5
770. Sā Maddī nāgam āruyhi³ nātivaddhaṃ ca kuṇjaraṃ
sattikkhamaṃ sarakkhamam² īsādantaṃ⁴ urūlhavan ti. 2453.

Ta. tassā eā 'ti bhi. tassāpi Madiyā sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ katvā
nātivaddham⁵ sattisarapabārakkhamam⁶ 'ekam taruṇahatthim⁷ upanesuṃ, nāga-
māruyhi⁸ gandhahatthipiṭṭhim⁹ abhiruyhi. 10

Iti te ubho pi mahantena yasena khandhāvāraṃ agamaṃsu⁵.
Saṇjayaṛājā dvādasahi akkhohiṇīhi saddhim⁶ māsamattaṃ pab-
batakiḷam⁷ vanakiḷam⁸ kiḷi. M-assa tejena tāva mahante araṇṇe
koci vālamigo vā pakkhi vā kañci na heṭhesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

771. Sabbamhi tamhi araṇṇamhi yāvant⁹ ettha migā ahū
Vessantarassa tejena nāṇamaṇṇam⁶ aheṭhayuṃ⁷. 2454. 15
772. Sabbamhi tamhi araṇṇamhi yāvant⁹ ettha diḷā ahū
Vessantarassa tejena nāṇamaṇṇam⁶ aheṭhayuṃ⁷. 2455.
773. Sabbamhi tamhi araṇṇamhi yāvant⁹ ettha migā ahū
ekajjham⁸ sannipatiṃsu Vessantare payātamhi
Sivīnam¹⁰ ratthavaḍḍhane. 2456. 20
774. Sabbamhi tamhi araṇṇamhi yāvant⁹ ettha diḷā ahū
ekajjham⁸ sannipatiṃsu Vessantare payātamhi
Sivīnam¹⁰ ratthavaḍḍhane. 2457. 25
775. Sabbamhi tamhi araṇṇamhi yāvant⁹ ettha migā ahū
nāssu⁹ mañjūni kujjimsu Vessantare payātamhi Si- etc. 2458.
776. Sabbamhi tamhi araṇṇamhi yāvant⁹ ettha diḷā ahū
nāssu⁹ mañjūni kujjimsu Vessantare payātamhi etc. 2459.

Ta. yāvant--ti yāvanto ettha, ekajjham--ti ekasmim¹⁰ ṭhāne sanni- 30
patiṃsu sannipatitvā ca pana ito patṭhāya idāni ambākam¹¹ aṇṇamaṇṇam¹² lajjā
vā samvaro vā na bhavissatīti domanassappattā ahesuṃ, nāssu mañjūni
kujjimsū 'ti M-assa viyogadukkhita¹⁰ madhuraravam¹¹ na raviṃsu.

¹ B^d -patta-patta-. ² B^d urūlavam, C^s urūlhava, C^k uparūlhavam. ³ B^d ārūhi.

⁴ C^k -danti. ⁵ B^d āg-. ⁶ so B^d; C^k aṇṇ-. ⁷ B^d vihe-. ⁸ C^k nāssa. ⁹

C^k nāssa. ¹⁰ B^d -itāya.

Sanjayanarindo māsamattam kilivā senāpatim pakkosā-
petvā „tāta ciram no araṇṇe vuttham, kin te mama puttassa
gamanamaggo alamkato“ ti pucchitvā „āma deva kālo vo ga-
manāyā“ 'ti vutte Ve-rassa ārocāpetvā senam ādāya nikkhami,
5 Vamkagirikucchito yāva Jetuttaranagarā satṭhiyojanam alam-
katamaggaṃ M. mahantena parivārena paṭipajji.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

777. Paṭiyatto rājamaggo vicitto pupphasanthato¹
vasi Vessantaro yattha yāvata va Jetuttarā. 2460.
10 778. Tato satṭhisahassāni yudhino cārudassanā
samantā parikarimsu² Vessantare payātamhi Si- etc. 2461.
779. Orodhā ca kumārā ca vesiyānā ca brāhmaṇā
samantā parikarimsu Vessantare payātamhi Si- etc. 2462.
780. Hatthārohā anikaṭṭhā rathikā pattikārikā
15 samantā parikarimsu Vessantare payātamhi Si- etc. 2463.
781. Karoṭiyā³ cammadharā khaggahatthā⁴ suvammino
purato paṭipajjimsu Vessantare payātamhi Si- etc. 2464.

Ta. paṭiyatto ti visākhapūjakāle⁵ viya alamkato, vicitto ti kadalipuppha-
ghaṭadhajapatākādīhi vicitto, pupphasanthato⁶ ti lājapaṇcamakehi pupphehi
20 santhato, yatthā 'ti yattha Vamkapabbate Ve- vasi tato paṭṭhāya yāvata⁷ Je-
tuttarā nīrantaram alamkato ca, karotiya⁸ ti sīsakarotiko⁹ ti laddhanāmā sīse
paṭimukkakaroṭino yodhā, cammadharā ti kaṇḍavāraṇacammadharā, suvam-
mino ti citrāhi jālikāki suṭṭhu vammikā, purato paṭi--ti evarūpā matta-
hatthiṣu pi āgacchatesu anivattīno sūragodhā raṇṇo Ve-rassa purato paṭipajjimsu.

25 Rājā satṭhiyojanam maggaṃ dvīhi māsehi atikkamma Je-
tuttaranagaraṃ patto alamkatapaṭiyattam nagaram pavisitvā
pāsādam abhiruyhi.

Tam attham pakāsento Satthā āha:

782. Te pāvisum⁷ puram rammaṃ bahupākāratoraṇam
30 upetaṃ annapānehi naccagītehi c' ūbhayaṃ. 2465.
783. Mittā jānapadā āsum negamā ca samāgatā
anuppatte kumāramhi Sivīnam raṭṭhavaḍḍhane. 2466.
784. Celukkhepo avattittha⁸ āgate dhanadāyake
nandi-ppavesi nagare bandhanamokkho⁹ aghosathā 'ti. 2467.

¹ Bā sandhito. ² Bā -kirimsu. ³ Ck^o karotiya-. ⁴ Bā indihatthā. ⁵ Bā visā-
khapupphamapūjanakālo. ⁶ Bā yāva. ⁷ Ck^o pāvisimsu. ⁸ Bā pavattittha. ⁹
Bā bandhanā-.

Ta. bahupākāra -- ti bahukehi pākārehi toraṇehi ca samannāgataṃ, naccagītehi -- ti naccagītehi ca ubhayehi s-gataṃ, vittā ti tuṭṭhā somanassappattā, āgate dhanā -- ti mahājanassa dhanadāyake Mahāsatte āgate nandippavesīti Vessantarassa mahārājassa ānā ti nagare bheriṃ cari, bandhana -- ti sabbasattānaṃ bandhanamokkho ghosito.

5

Antamaso bilāle upādāya Vessantaramahārājā sabbasatte² vissajjāpesi, so nagaraṃ pavitṭhadvase yeva paccūsakāle cintesi: „sve vibhātāya rattiyaṃ mamāgatabhāvaṃ sutvā yācakā āgamissanti, tes' āhaṃ kiṃ dassāmīti“. Tasmiṃ khaṇe Sak-kassa āsanaṃ uṇhākāraṃ dassesi, so āvajjanto taṃ kāraṇaṃ¹⁰ ñatvā rājanivesanassa pacchimavattuṃ ca purimavattuṃ ca kaṭippamāṇaṃ pūrento ghanamegho viya sattaratanavassaṃ vassāpesi, sakalanagare jaṇṇupparamāṇaṃ vassāpesi. Punadvase M. tesāṃ tesāṃ kulānaṃ purimapacchimavatthusu „vaṭṭadha-naṃ⁸ tesāṃ yeva hotū“ 'ti dāpetvā avasesaṃ āharāpetvā attano¹⁵ gehavatthusmiṃ dhanena saddhiṃ koṭṭhāgāresu okirāpetvā dānaṃ paṭṭhapesi.

Tam atthaṃ pakāsento Satthā āha:

785. Jātarūpamayaṃ vassaṃ devo pāvassi tāvade

Vessantare pavitṭhamhi Sivīnaṃ raṭṭhavaddhane. 2468.

20

786. Tato Vessantaro rājā dānaṃ datvāna khattiyo

kāyassa bhedā sappanño⁴ saggaṃ so upapajjathā 'ti. 2469.

Ta. saggaṃ so -- ti tato cuto dutiyacittena Tusitapure upapajjati⁵.

Satthā imāṃ gāthāsahassapatimaṇḍitaṃ Vessantaradhammadesa-naṃ⁶ āharitvā jātakāṃ samodhānesi: „tadā Jūjako Devadatto ahoṣi,²⁵ Amittatāpanā Ciṇcamānavik⁷ Cetaputto Channo, Accutatāpaso Sāriputto, Sakko Anuruddho, Sañjayanarindo Suddhodanamahārājā, Phusati devī Mahāmāyā, Maddi devī Rāhulamātā, Jālikumāro Rāhulo, Kaṇhājīnā Uppalavaṇṇā, sesaparisaṃ Buddhaparisaṃ. Vessantararājā aham evā“ 'ti⁷. Vessantaravaṇṇanā samattā.

30

¹ Bā bandhanā-. ² Bā adds bandhanā. ³ Bā vutthitaṃ. ⁴ Cks -ā. ⁵ Ck up-pajjati, Bā upapajjiti. ⁶ Bā mahāveś-. ⁷ Bā ahameva Sammāsambuddho loke udapadinti. Mahāveśsantarajātakaṃ nithitaṃ

*Jātidukkhātivattassa sujātassa mahesino
 jātiyo dīpayantassa Jātakass' Atthavaṇṇanā
 Āradhā (add: va) mayā loke dhammālokassa bhūriṇo
 paññācakkhupakāraṇassa icchantena ciratṭhitim |

- 5 Yā esā visati dvādasa bhāṇavārā santantiyā
 vihāre suvihārānaṃ bhikkhūnaṃ rativaddhaṇaṃ | (?)
 Iminā puññakammena ito 'haṃ dutiye bhava
 uppajjitvā' surāvāse sundare Tusite pure |
 Metteyyalokaṇāthassa supanto dhammadesanaṃ
 10 tena saddhīm ciraṃ kālāṃ vindanto mahatiṃ sirim
 Buddhē jāte Mahāsatte ramme Ketumatīpure
 vippavaṃse janitvāna tihetupaṭisandhiko |
 Cīvaraṃ piṇḍapātāṇ ca anagghaṃ vipulaṃ varaṃ
 senāsanaṃ ca bhesajjaṃ datvā tassa mahesino |
 15 Sāsane pabbajitvāna jotento tam anuttaraṃ
 iddhimā satimā sammā dhārento Piṭakattayaṃ |
 Vyākato tena 'Buddho 'yaṃ hessatīti' anāgate
 uppannuppannabuddhānaṃ dānaṃ datvāna tehi pi |
 Saṃsāre saṃsaranto va kapparukkho va pāṇinaṃ
 20 icchiticchitam annādim' dadaṃ cittasamāhito |
 Silanekkhammaṇṇādim' pūretvā sabbapāramiṃ
 pāramisikharaṃ patvā Buddho hutvā anuttaro |
 Desetvā madhuraṃ dhammaṃ jantūnaṃ sivaṃ āvahaṃ
 sabbāṃ sadevakaṃ lokaṃ brahā saṃsārabandhanā
 25 mocayitvā varaṃ khemaṃ pāpuṇeyyaṃ sivaṃ padaṃ ||
 Puññenānena pappomi nibbutiṃ yāvata v' ahaṃ
 uppajjeyyaṃ kule suddhe saddhe aḍḍhe mahaddhane |
 Asesadesabhāsāsu kalāsu sakalāsu ca
 kusalo lokapaṇḍicco caṇḍanimmaddanesu³ ca |
 30 Piṭakesu ca Vedesu nekavyākaraṇesu ca
 takkādisu paṇ' aññesu satthesu ca visārado |
 Kavicāgamakovādo paravādappamaddano (?)
 ekasutidharo nekasahassānaṃ pi ganthato⁴ |

* The following verses are not to be found in B^d. The first one seems
 be due to the author of the Nidānakathā, the others are copyists' verses.
 read: uppajjeyyaṃ? ² C* -tamattādim'. ³ C* -niccadda-. ⁴ C* santhato.

Ganthasatasahassam pi sutamattena dhāraye
 atthavyañjanato cāpi sahasanayato pi ca |
 Vasāsīhassa pakkhittam yathā kañcanapātiyā
 silālekhe va me niccam sabbam sutam na nāsaye | (?)
 Mahiddhiko mahātejo kataññū kusalo bali 5
 dhitimā jātisampanno bhaveyyam jātijātiyam |
 Paro pi mam na himseyya¹ na himseyyam param pi ca
 adaṇḍena asatthena dameyyam sabbapāṇinam |
 Kuditthim pāpamittaṇ ca na seveyyam kudācanam
 hitacittena sattānam bhaṇeeyam madhuraṇ giram | 10
 Nipuṇam duddasaṇ paṇham yena kenaci pucchito
 muhuttana pakāseyyam tosentō sakalam pajam |
 Atekicchāpi ye rogā te mayā pekkhitakkhane
 nissesā byapagacchantu udabindu va pokkharā |
 Dasikasumattam pi² yam kiñci mama santakam (?) 15
 rājacorāpiyā³ sattā agginā udakena vā
 na vinassantu me bhogā mā gayha-ḍayha-vuyhatu |
 Rogavyādh' antarāyantu⁴ na pappontu kadāci mam
 devā manussā asurā gandhabbā yakkharakkhasā |
 te pi mam anurakkhantu bhava saṁsarato mama 20
 Adinnaṇ paradāraṇ ca surāpānaṇ vihiṁsanaṇ
 asaccaṇ supinenāpi na bhaṇeeyam kudācanaṇ |
 Pañcānantariyam kammaṇ pañca duccharitam pi ca
 manasāpi na cinteyyam sabbakālam itoparam |
 Na kareyyam na kāreyyam na cinteyyam kudācanaṇ 25
 pāpakam aṇumattam pi tathā dukkhaṇ ca pāṇinaṇ |
 Niraye ca Tiracchāne Pete Asurayoniyam
 yam hi dukkham tam sabbam na phuseyya mam⁵ kudācanaṇ |
 Yāni sippāni lokasmiṇ aṇumthulāni vijjare
 tāni sabbāni sippāni sayam siddhā bhavantu me | 30
 Pūretvā bodhisambhāre Buddho hessaṇ anāgate
 desetvā jantunaṇ dhammaṇ pūrayissaṇ sivaṇ padaṇ ||
 Paṭisandhi mānusi bhoga vāsanā Piṭakattaye
 dāvasilamayā paṇṇā mama hotu bhavābhava |
 Anena me sabbabhavā bhaveyyuṇ 35
 jātissaro sabbaguṇupapanno

¹ both MSS. -yyam. ² so C^{*}; C^{*} dasikasuttampi. ³ C^{*} corapiyā. ⁴ so both MSS. for antaradhāyantu? ⁵ both MSS. phuseyyam, omitting mam.

dhanena rūpena kulena cāyo
 Buddho bhavissāmi anāgatesu ||
 Imam likhitapuññena Metteyyam upasāmkami
 patitṭhahitvā saraṇe suppatitṭhāmi sāsane¹ ||

- 5 Saddhāsīlādīpaññā-
 siridhitisatimā cāgamettādayālu
 santo danto sucitto
 sakalavigamako dassaneyyābhirūpo
 tejāniddhī ca jāti-
 10 ssaramati suvaco sussaro 'nantabhogo
 saddhammo yeva tāpo
 bhavatu bhavabhavē pāpuṇeyyā va bodhim ||
 Iminā puññakammēna yāva Buddho bhavām' aham
 Vessantaro va dānēna Jotisetṭhīva bhoginā
 15 Mahosadho va nāṇēna hotu mayham bhavābhavē |¹
 Icchitam patthitam mayham khippam eva samijjhatu
 pūrentu cittasāmkappā Cando pannarasī yathā |¹
 Sarvārthasiddhir astu.

22 June 1895.

V. Fausbøll.

- 20 Idha nandati pecca nandati
 katapuñño ubhayattha nandati,
 'puññam me katan' ti nandati,
 bhiyyo nandati suggatiṃ gato.
 25 Dhammapada v. 18.

Lykken gækker Store. Smaa,
 leger med Guldterning,
 lykkeligst at hvile paa
 er fuldendte Gærning.

30

B. S. Ingemann.

¹ this verse is not in C^s.





See vol I

5- cut
2/21/77

N.C

Central Archaeological Library,

NEW DELHI-9242

Call No. B Pa 8 / Fau

Author— V Fausboll

Title— Jataka

Borrower No.	Date of Issue	Date of Return
MN Jataka	28/7/70	1/9/76